DOCTORIS ECSTATICI

D. DIONYSII

CARTUSIANI

OPERA OMNIA

IN UNUM CORPUS DIGESTA

AD FIDEM EDITIONUM COLONIENSIUM

CURA ET LABORE

MONACHORUM SACRI ORDINIS CARTUSIENSIS

FAVENTE PONT. MAX. LEONE XIII

TOMUS XXXV

OPERA MINORA

III

TORNACI

TYPIS CARTUSIÆ SANCTÆ MARIÆ DE PRATIS

MDCCCCVIII

DOCTORIS ECSTATICI

DIONYSII CARTUSIANI

OPERA OMNIA

IMPRIMI POTEST

Fr. RENATUS-MARIA, Prior Cartusiæ,

in festo B. Beatricis, Virg., anno 1908.

IMPRIMATUR

Tornaci, 19a Martii 1908.

V. CANTINEAU, Canonicus, Censor librorum.

DOCTORIS ECSTATICI

D. DIONYSII

CARTUSIANI

OPERA OMNIA

IN UNUM CORPUS DIGESTA

AD FIDEM EDITIONUM COLONIENSIUM

CURA ET LABORE

MONACHORUM SACRI ORDINIS CARTUSIENSIS

FAVENTE PONT. MAX. LEONE XIII

35

OPERA MINORA

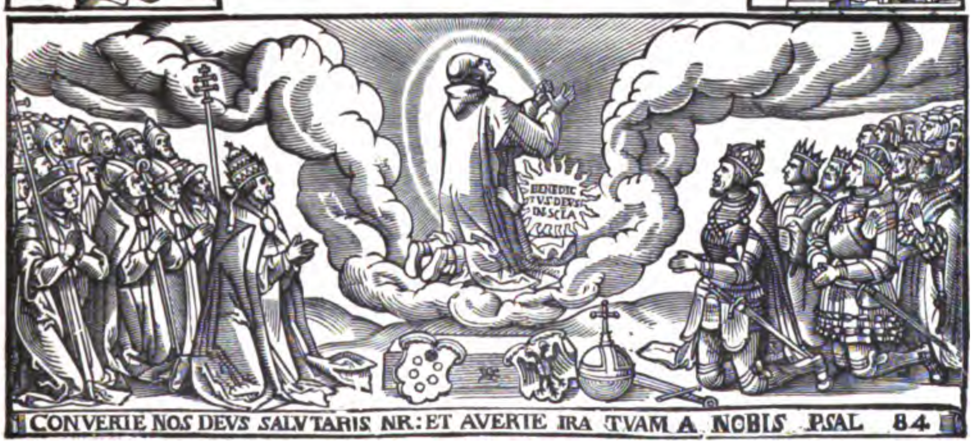
III

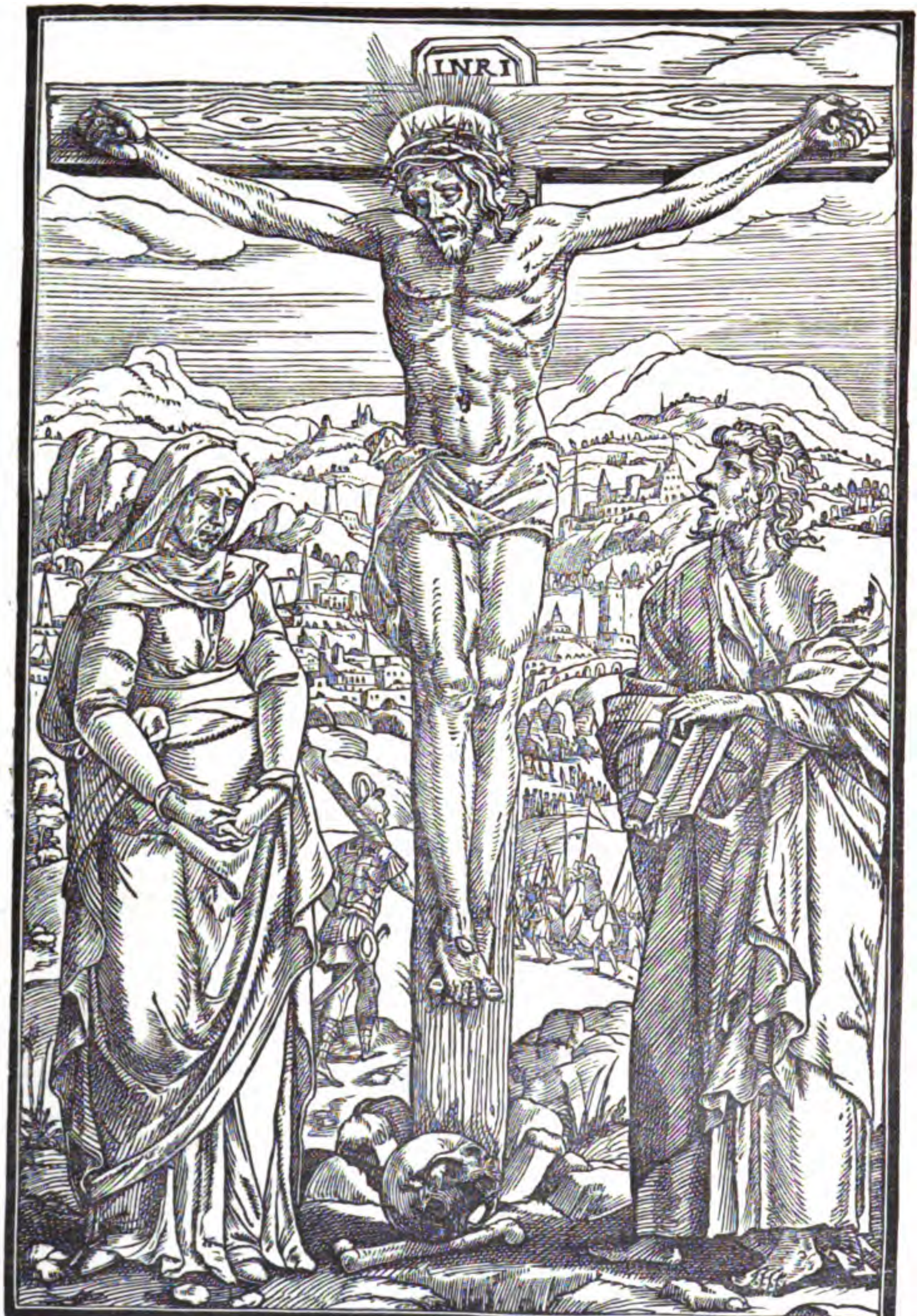
TORNACI

TYPIS CARTUSIÆ S. M. DE PRATIS

MDCCCCVIII

INRI

DOCTORIS ECSTATICI

D. DIONYSII

CARTUSIANI

OPERA MINORA

TOMUS TERTIUS

EX EDITIONIBUS COLONIÆ

SIGILLATIM IN VOLUMINE ANNUMERATIS, INEDITO QUODAM ADJUNCTO OPUSCULO.

OPUSCULA

HUJUS VOLUMINIS

Expositio hymnorum aliquot ecclesiasticorum, pag. 9.

De Laudibus sanctissimæ et individuæ Trinitatis, per modum horarum, pag. 133.

De Donis Spiritus Sancti tractatus quatuor, pag. 155.

De Passione Domini Salvatoris dialogus, pag. 263.

Horæ de passione Domini, pag. 311.

Expositio Missæ, pag. 327.

De Sacramento altaris et Missæ celebratione dialogus, pag. 379.

De Sacra communione frequentanda, pag. 439.

De Sacramento Eucharistiæ sermones sex, pag. 453.

De Præconio et dignitate Mariæ libri quatuor, pag. 477.

EXPOSITIO HYMNORUM ALIQUOT
ECCLESIASTICORUM

VENERABILI RELIGIOSISSIMOQUE IN CHRISTO PATRI D. OCTAVIANO, CARTUSIENSIS DOMUS S. LAURENTII PROPE FLORENTIAM ITALIÆ PRIORI, ET VISITATORI PRÆCIPUO PROVINCIÆ TUSCIÆ, PATRI SUO INTER PRIMOS COLENDO, F. THEODORICUS LOER A STRATIS, CARTUSIENSIUM DOMUS S. BARBARÆ IN COLONIA VICARIUS, SESE HUMILITER COMMENDAT.

NON levi aut segni, imo vehementi continuoque desiderio exstimulatus sum annis aliquot, Venerabilis Pater : aliquando quidem mecum, interdum cum aliis conferens qui possit fieri, ut in laudem et gloriam Dei hominumque ædificationem præclarissima patris nostri Dionysii scripta, non absque Ordinis nostri honore, vulgarentur. Pro hac re proceres Ordinis nostri precibus non semel adii, interpellavi Academiæ nostræ Theologos, conveni bibliopolas, excitavi divites, nec ullum non movi lapidem ubi hujusce rei spes ulla reposita fuisset. Nihil tamen quod me consolaretur sic meditantem usquam offendi : quin potius deterritus sum sæpius et vehementer, quod a summis viris res eadem olim tentata, conatus irritos habuerit atque inanes. Siquidem post longos multosque labores quibus Pater ille Venerabilis idemque eruditissimus, D. Gregorius Reischius, Provinciæ nostræ Visitator principalis, ac Friburgensis Brisgoiæ Cartusiæ Prior, id ipsum nostro Ordini persuadere animum induxit : quid aliud agere visus est quam operam ludere ? Unde licet ferme ad desperationem rei me perduceret magnitudo ac difficultas, tamen, ut fervido semper est sitis, non penitus hoc a me desiderium defecit : imo a germanis meis, quum ansa commodum præberetur, cœpi tantum corradere pecuniarum quæ uni alterive devotionis libello ex Dionysii penu educendo sufficerent, quo mundo saltem vel quis fuerit Dionysius, quæ pietas, quæ phrasis, quæ eruditio, quæ Scripturarum divitiæ, quæ dicendi ubertas, quis denique spiritus et vehementia et fervor inesset viro, ostenderem. Cessit in ipso limine per omnia res prospere. Siquidem quod proprio, ut ita dixerim, hoc est germanorum patrimonio, cœperam, studiosis omnibus placuit, et pro Dionysio imprimendo sibi invidebant calcographi. Rapiebatur certatim quidquid erat Dionysii, et ante (quod in commentariis super Pauli epistolas accidit) fere erat venditum, quam ex prælo prodierat vendendum. Quapropter distractis omnibus, eadem denuo imprimi, nec uno tantum in loco, necesse fuit. Hæc fuerunt, Venerabilis Pater, Dionysio in medium prodeundi initia, hæc auspicia mihi fuere laborum. Accessit tandem, quum grata adeo doctis sentiretur Dionysii lectio, Prioris mei, viri perhumani, et qui in gloriam Dei salutemque animarum nihil non profundere est paratus, favor : cujus (juxta ac Officialium) assensu et impensis, duo illi magni tomi Minorum ejusdem operum sunt excusi : hac tamen conditione, ut qua cœperam industria, operam navarem quo venderentur libri, impensæque paulatim, si non omnes, nonnullæ saltem reducerentur. Equidem huic sententiæ subscripsi libens, puta nihil me neglecturum quod ad Dionysii totiusque Ordinis esset decorem, et ut aut indemnis redderetur, aut non enormiter saltem gravaretur noster conventus. Successit illico

negotium negotio, labor labori jungebatur, dum quatuor subinde aut quinque, et nonnunquam octo vel novem præla, una in civitate a me simul poscerent exemplaria correcta. Quibus transcribendis, relegendis, corrigendis punctandisque, quæ vigiliæ, qui labores, quæ studia, quot ad libros, ad doctores recursus, quis denique motus ac sollicitudo insumenda sunt (præsertim quando legi crebro non possint auctoris originalia, sed divinari oporteat), non puto nisi harum rerum experto fore credibile. Interea nihil, teste conscientia, præter Dei gloriam, Ordinis honorem et animarum salutem quæro, nihil mihi præter curas extenuationesque tum ingenii tum corporis comparavi. Cui tamen si in Ordine reliqui multo me eruditiores ingeniorum suorum humeros adjungerent, si domus aliæ adminicula præstarent, non tot quotidie labores, curæ, impensæ nobis accrescerent. Arguent me vanitatis fortasse aliqui, quod epistolas nuncupatorias operibus præscribam, et quod optimatibus libros dedicem. Quod tamen cur faciam, quæve necessitas illuc me adigat, advertant quæso : nempe, ut Dionysio fautores, patronos ac promotores quærere necessum sit, quandoquidem Ordinis sui alumni domusque præter hanc nostram, quæ certa millia aureorum in hos pios usus (hoc est in Christi gloriam, in illuminationem Ecclesiæ, in decus Ordinis) erogavit, haudquaquam sive illi sive mihi adsistunt. Proinde, Venerabilis ac colende Pater, ad te, hoc est ad unum ex primatibus Ordinis, confugio, humillime supplicans, quandoquidem grandiora multaque Dionysii adhuc opera supersunt imprimenda, ut si quid subsidii ex Italia tua opulentissima in hunc piissimum usum possit coacervari, a tua eruditissima id paternitate fiat. Possem præterea non solum sustinere, verum laudare etiam, si alius inveniri queat modus aut commodior aut honestior, quo sub universi Ordinis nomine, ejusdemque impensis vel ex singulis domibus aut alibi undecumque contrahendis, aut omnia denuo quæ Dionysii sunt volumina, aut ea saltem quæ nondum sunt typis excusa, imprimantur. Hoc ipsum si tuæ paternitati placuerit, consule, admone ac promove. Nostra sane domus, ut ceteræ quoque religiones omnes, nimium hic oneratur continuis exactionibus. At in opere et ministerio nihilo secius quam ante aderit ex me Dionysio ubivis continuus indefessusque labor : etiam si majorum meorum auctoritate, ex domo professionis meæ, licet electissima, in Italiam, Franciam Angliamve cum originalibus Dionysii necessarium foret transmigrare. Nam licet aut nulla aut vilis in Dionysio opera nostra fuerit hactenus, certe vel hoc in multis libris ejusdem præstitimus, ut exemplaria jam habeantur impressa, quæ facilius atque Dionysii character admirabilis legi ac corrigi queant. Fateor Dionysii libris, quamvis ne id fieret operam navaverim omnem, errata non deesse, non quibus Dionysius ipse hallucinatus fuerit, sed quod characterem habuerit lectu difficilem typographosque morosos, qui nonnunquam (ubi obscura etiam nos clara reddidimus) dedita opera inique maluerunt imprimere, perfidia, inscitia, incuria et invidia omnia regente. Potuit præterea fieri ut nos obscurum locum, ubi Homerus etiam si adesset dormitaret, incidentes, quæ parum legere potuimus, non satis erudite divinaremus. Quapropter rogo paternitatem tuam ut si quid in Dionysii libris (quibus, si vita comes fuerit, omnia ab impressoribus vitiata tollam) corruptum deprehenderit quod erratorum calculus non monstraverit, si denuo imprimendus fuerit liber, consulatur altera tertiave editio, imo omnes. Nonnunquam enim quod

oculos nostros fugit, aut quod typographi in una editione per erratorum elenchos corrigere noluerunt, in aliis invenietur correctum et emendatum.

Verum de hoc satis; ad institutum redeamus. Parati sumus præterea, post omnes labores, quæcumque nostris sumptibus exstant impressa Ordini (nihil præter expositam pecuniam resumpturi) divendere, simul cum libris eidem si quod putatur inesse lucrum tradentes. Atque utinam id mihi aliquando videre liceat, quod summopere desidero, ut totus Ordo pro Dionysii aliorumque omnium qui hactenus latent nostri Ordinis Patrum [scriptis] imprimendis desudet, ne posthac fuisse inutiles et nihil profuturi Ecclesiæ dicamur. At vereor, si tua etiam industria ac favore de hoc consultandum fuerit, permulti se subtrahent qui modo verbis nescio quæ grandia pollicentur. Mirum sane erit, si ex toto Ordine, hoc est ex venerabilium Patrum benevolentia, viginti trigintave millia possint aureorum colligi (tanta siquidem pecuniarum foret, ut ita dixerim, summa necessaria) quibus Dionysii volumina imprimantur, quandoquidem vix unum librum nonnulli, quamvis in suum commodum, paucis velint redimere nummis. Unde sentio quam longe aliter et præter morem aliorum Ordinum, huic nostro Dionysio a suis contingit. Siquidem aliis in religionibus, si quos habent Sanctos, si scriptores ecclesiasticos, adeo hos extollunt, adeo prædicant, ut nihil supra. Deinde suorum ita placitis inhærent, ut recte dictum negent quidquid dixeris quod non ab illis quoque fuerit affirmatum. Videmus quotidie quomodo pro suis doctoribus non absque stomacho digladientur Dominicani : inexpiabile putant delictum a suo Thoma (viro alioqui sanctissimo) dissentire. Franciscani quidquid Scotus dixerit adeo autumant esse acutum, ut intelligere nemo valeat ; quidquid docuerit Alexander, irrefragabile dicunt. Ad extremum magna inter utrosque contentio est, in Psalterium commentarii utrius sint, Hugonis an Alexandri, utraque familia ex optimis doctisque viris gloriam sibi vindicante. Nostris interim vix studii est tantum, ut ea quæ totus amat orbis, Dionysii opera, cupientibus communicent. Doctissimus quisque Dionysium prædicat; apud suos tacetur. Opto quam possum maxime, falsum esse quod dico. Nusquam in pretio est minori Dionysius, quam apud eos apud quos debuit maxime, hoc est apud Cartusienses. Prætereo quod detrahunt etiam quidam impudenter. Inter hos itaque fluctus, inter spem et metum constitutus, Pater amantissime, tuam paternitatem lacrimis compello oroque humiliter, Dionysio ejusque gloriæ, imo et universi Ordinis decori accedas, pro reliquis ejusdem operibus in lucem edendis, quibus mundum adeo cernimus oblectari ædificarique : idque quocumque consilio, quovis modo, quocumque tua potuerit sinceritas subsidio. Age nunc, Pater Venerabilis, promove cui olim favere cœpisti, consule, jube, impera. Nunquam tibi deerit in me quidquid est ingenii ac virium : totum illud paternitati tuæ, si adminiculi quidpiam ex me speras, in ministerium offero, gaudensque trado, tantum aberit ut me subtraham.

Cujus rei ut testimonium habeas jugeque fidei meæ erga te monumentum, en beati Patris ejusdem in hymnos Ordinis commentarios. Hos suavissimæ paternitati tuæ meque simul dedico. Esto nobis patronus, esto pater et (quod vehementer optamus exspectamusque) promotor. Ante omnia autem hoc præcipuum est quod rogito, ut apud Reverendum Patrem ne mihi neve (et id maxime) Dionysio favere

desinas. Sine enim ipsius patrocinio et favore, omnem laborem omnemque operam intermittere necessum erit : quippe quum calcographorum adjutorumque insultus, temeritatem perfidiamque continuam, ut reliqua taceam, experiri molestissimum sit, tametsi gratia, favor atque auctoritas Superiorum adsistat. Postremo, si in hac fui liberior epistola, boni consule, quæso : solis enim hæc Ordinis Patribus vendetur. Vale. Salutem precor tuis verbis Reverendissimo in Christo Patri Joanni Mariæ Canisiano, Abbati generali Vallis umbrosæ, cujus candorem integritatemque zeli pro Ecclesia, pro Dionysioque favorem, superiori anno in Cartusia, partim ex tuis verbis, partim ex ipsius epistola ad Capitulum nostrum pro Dionysii impressione scripta nuncque impressa, didici. Iterum vale. Ex Cartusia Coloniensi, feriis S. Hugonis episcopi Lincolniensis, anno MDXXXIII.

PROŒMIUM

IMPLEMINI *Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes pro omnibus.* Ephes. v, 18-20.

In hac saluberrima divini Apostoli exhortatione tanguntur actus præclari virtutis
quæ latria appellatur, quæ Deo cultum cærimoniamque impendit : qui actus ad spiri-
tuales personas præcipue pertinent, ad universos quoque fideles. Ad quid enim ratio-
nalis creatura est facta, nisi ut Creatorem suum agnoscat, colat, diligat, laudet, vereatur,
ac omni modo sibi possibili veneretur? Et quoniam unicuique mandavit Deus de pro- *Eccli.* XVII,
ximo suo, ut scilicet diligat eum ex caritate tanquam se ipsum, atque ædificet eum, 12.
quatenus qui audit verbum salutis dicat confratri, Veni ad obtemperandum verbo
salutari; sicque unusquisque prout accepit gratiam, in alterutrum illam administret, et *I Petr.* IV,
conferat secum de Scripturis, de laudibus Dei, hoc est de psalmis et hymnis, spirituali- 10.
bus canticis, ac de intelligentia eorumdem, de modo psallendi attente ac reverenter,
cum obedientia operum salutari ac debita (quoniam Dominus ipse deprompsit, Quid *Luc.* VI, 46.
mihi dicitis, Domine, Domine, et non facitis quæ dico? itemque, Populus hic labiis me *Matth.* XV,
honorat, cor autem ejus longe est a me) : itaque, ad condignam et Deo acceptam lauda- 8.
tionem, exigitur cordis attentio, et operum exsecutio timorata, ita ut serviamus Domino *Ps.* II, 11.
cum metu et timore, et exsultemus ei cum tremore. Etenim maledictus qui facit opus *Jer.* XLVIII,
Dei negligenter sive fraudulenter, quum ipse locutus sit : Si pater ego sum, ubi est 10.
honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Hinc opus Altissimi efficit *Malach.* I, 6.
fraudulenter, qui aliquid debitæ reverentiæ aut formidolosæ laudationis subtrahit cultui
ejus. Ideo dicitur ad Hebræos : Serviamus Deo cum metu et reverentia. *Hebr.* XII, 28.

Consideremus quanta sit excellentia ejus cui psallimus, quem laudamus. Nonne
columnæ cœli contremiscunt et pavent ad nutum ipsius? Nonne exercitus illi angelici *Job* XXVI,
cum tremore ei adsistunt? Quanti ergo nos sumus ut loquamur verbis nostris cum eo? 11. *Ibid.* IX, 14.
Certe coram ipso et comparatione ipsius, non solum orbis terrarum, sed et totius uni- *Sap.* XI, 23.
versitas creaturæ, est tanquam momentum stateræ, et tanquam gutta roris antelucani.
Ipse est, teste Porphyrio, quem et polus, tellus pontusque contremunt, et ipsa insuper
numina perhorrescunt. Hoc Ecclesiasticus evidentius salubriusque deprompsit : Ecce *Eccli.* XVI,
(inquiens) cœlum et cœli cœlorum, abyssus et universa terra, et omnia quæ in eis sunt, 18, 19.
in conspectu Dei commovebuntur, montes simul et colles; et quum conspexerit illa
Deus, tremore concutientur. Nihilo minus, sicut ibidem subjungitur, In omnibus iis *Ibid.* 20.
insensatum est cor : cor utique hominis indevoti ista non attendentis, tam infinitam
supergloriosissimi Dei excellentiam non pensantis, sine recollectione hymnos canentis,
sine custodia, formidine et fervore psallentis. Erubesce, qui talis es, et formida ne

Is. XXIX, 13. pereas ac inter eos computeris de quibus per Isaiam protestatus est Deus: Appropinquat populus iste ore suo et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me; et item *Jer.* V, 21, 22. per Jeremiam : Audi, popule stulte, qui non habes cor, me non timebitis, qui posui arenam terminum mari ?

I *Cor.* XIV, 15. Psallamus igitur spiritu, psallamus et mente ; quod ore profertur, mente pensetur. Ad quod implendum, ipsos hymnos intelligere est necesse: in quibus tamen non videtur grandis aut specialis consistere difficultas. Ideo exhortando magis quam exponendo, circa hos hymnos aliquid, prout donaverit Dominus, breviter introducam, sicut et venerabilis quidam Pater, aliqui quoque fratres devoti precati sunt.

Postremo, hymnus proprie appellatur laus Dei ad devotionem accendens ; psalmus, laus Dei ad bene operandum inducens ; canticum, ad spiritualem jucunditatem ex divinorum atque cœlestium contemplatione sustollens. Verumtamen unum horum pro alio II *Par.* VII, 6. multoties sumitur : quia et secundo Paralipomenon fertur quod cantores templi Deum *Ps.* LXX, 8. laudabant in hymnis David regis. In Psalmo etiam, ubi nostra habet translatio, Repleatur os meum laude ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam, continet alia : Repleatur os meum laude, et cantem hymnum gloriæ tuæ.

EXPOSITIO
HYMNORUM ALIQUOT
ECCLESIASTICORUM[1]

IN ADVENTU DOMINI

AD VESPERAS HYMNUS

1. Conditor alme siderum,
Æterna lux credentium,
Christe, redemptor omnium,
Exaudi preces supplicum.

2. Qui, condolens interitu
Mortis perire sæculum,
Salvasti mundum languidum,
Donans reis remedium.

3. Vergente mundi vespere,
Uti sponsus de thalamo,
Egressus honestissima
Virginis Matris clausula.

4. Cujus forti potentiæ
Genu curvantur omnia,
Cœlestia, terrestria,
Fatentur nutu subdita.

5. Te deprecamur, Agie,
Venture Judex sæculi,
Conserva nos in tempore,
Hostis a telo perfidi.

6. Laus, honor, virtus, gloria
Deo Patri et Filio,
Sancto simul Paracleto,
In sæculorum sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

COMMENDATUR in eo Christi Filii Dei benignitas, quod ad nos redimendos, in primo adventu de Virgine nasci dignatus est; rogaturque ut in secundo adventu nos ab hoste antiquo salvet et protegat, ne ipsius percutiamur telo. A

Auctor beatus pater Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

LAUDARE Deum, commune est comprehensoribus, id est universis Beatis in patria, ac viatoribus in hoc mundo. De

[1] Ex editione Coloniensi Petri Quentel, 1533.

comprehensoribus namque ait Psalmista : A
Ps. LXXXIII, 5. Beati qui habitant in domo tua, Domine ; in sæcula sæculorum laudabunt te. De viatoribus vero scriptum est in Apoca-
Apoc. XIX, 5. lypsi : Laudem dicite Deo nostro, omnes servi ejus et qui timetis eum, pusilli et magni. Verum laudes istæ Beatorum ac viatorum in multis ab invicem distinguuntur. Laus quippe sive laudatio, ex cognitione laudati exsistenti in laudante procedit : ideoque quo Beati clarius atque jucundius Deum conspiciunt quam viatores, eo perfectius atque delectabilius ipsum collau- B dant. Propter quod sine interruptione et fatigatione ejus insistunt præconiis, juxta
Ibid. IV, 8. quod in Apocalypsi asseritur : Requiem non habebant (id est cessationem ab actu laudis divinæ) die ac nocte. Porro laus viatorum sæpe interpolationem sortitur fatigationemque patitur, nec indesinenter consolationem et hilaritatem habet admixtam. Rursus, Beati cum omnimoda securitate Creatorem præcordialissimis laudibus venerantur; viatores vero cum admixtione periculi et pavore : quibus et dicitur, C
Ps. II, 11. Eccle. IX, 1. Exsultate ei cum tremore. Nec enim certi sunt absolute quod amore sint digni et caritate ornati ac sine culpa mortali, quum
Eccli. XV, 9. tamen certi consistant quod non sit speciosa laus in ore peccatoris. Nihilo minus nonnunquam, præventi exuberantia devotionis internæ, hymnum dicunt et psallunt Deo cum jubilo, excluso ad tempus actuali timore, experientes salubriter quod dixit
Rom. VIII, 16. Apostolus : Ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro quod filii Dei sumus. Adhuc autem, laus Beatorum, quam offe- D runt Regi regum, est pura, distractionem nullatenus sustinens, nec orationibus mixta, ita quod pro se ipsis non orant, præsertim quantum ad præmium essentiale adipiscendum. Laudatio vero viatorum fumum habet distractionum, multiplicemque defectum ; orationibus quoque miscetur, quia sic laudant Altissimum ut proprium evadere queant periculum. Imo hæc est oratio efficacissima atque dignissima, quæ Dei præconiis decoratur, ex Dei invocatione et ejus laudatione composita : de qua ait Propheta, Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero. Ps. XVII, 4.

Tales sunt hymni et Psalmi communiter : sicut et hymnus iste jam exponendus, in quo Christus Deus et homo magnifice ac multipliciter commendatur. Nempe, in prima primi versus particula commendatur a magnificentia operis sui, quod est creatio, quæ omnipotenti Deo est propria, et ab eminentia sui effectus, qui est stellarum productio, quum dicitur : Conditor alme siderum ; in secunda, a puritate suæ naturæ et ejus largiflua diffusione, quum additur : Æterna lux credentium ; in tertia vero particula, ab excellentia suæ operationis per assumptam humanitatem expletæ, dum subditur : Christe, redemptor omnium ; quæ redemptio facta est pretio sacratissimi Christi sanguinis. In quarta, gratiosa Redemptoris adsistentia imploratur, quum sequitur : Exaudi preces supplicum. Itaque ait auctor hujus hymni :

Conditor alme siderum. Quod quamvis 1
de qualibet divina et increata possit Persona intelligi, imo de tota superbeatissima Trinitate, quæ est unus, verus, summus universorum Deus et conditor ; tamen hoc loco de unico Dei Patris Filio, Jesu Christo, profertur, ut verba pandunt sequentia. Christus est ergo « almus conditor », id est sanctus creator, « siderum », id est astrorum fixorum in firmamento, ac planetarum, quorum unusquisque in proprio orbe movetur ac situatur, non figitur : propter quod erraticus nuncupatur, prout de hoc Ptolemæus in Almagesti ac Centilogio ac alibi pertractat, Albumasar quoque in Introductorio majori. Aristoteles vero putat planetas in suis orbibus esse fixos, ut patet in libro de Cœlo et mundo. Plato demum tam stellas firmamenti quam planetas perhibuit in sphæris moveri, instar avis in aere ac piscis in undis, ita quod fixi non essent in circulis. Imo opinatus est, non ipsos cœlos moveri, sed stellas et planetas in illis. Sic etenim in Timæo effatur : Meant et choreas ducunt in cœlo.

Quod itidem opinatus est Ptolemæus, qui (ut in Prologo refert Hieronymus) in Platonis dogma cadere videbatur. Quid horum sit verius, infra certitudinem esse reor. *Gen.* I, 14-19. Denique, ut in Genesi scribitur, sol, luna ac stellæ quarto die sunt facta : quod qualiter a diversis diversimode exponatur, et qualiter probabilius videatur intelligendum, super Genesim et super secundum Sententiarum diffuse expressum est. *Cf.* t. I, p. 40 et s. ; XXII, p. 50 et s.

Quemadmodum autem siderum, ita et omnium cœlestium corporum, imo et elementorum, omnium item rationalium animarum, Christus est conditor. Quumque in tribus superbenedictis adorandis Personis sit una essentia, imo natura eadem numero, et natura sit operandi principium ; constat quod operationes summæ et incomprehensibilis Trinitatis ad extra sint penitus indivisæ. Conformiter, in tribus superfelicissimis illis Personis est eadem numero potentia seu potestas absolute accepta : siquidem quidquid absolute, non relative, convenit uni divinæ Personæ, convenit aliis duabus, estque tribus Personis commune, atque in tribus illis numero idem. Idcirco, ut tactum est, tres illæ æternæ Personæ sunt unus conditor, seu creator unus, universorum gubernator, princeps, finis ac Dominus, una lux, una bonitas summa, una veritas prima.

Hinc de Christo secundum divinam naturam subjungitur : *Æterna lux credentium,* non quod credentes ab æterno fuerint, nisi secundum esse ideale in Deo, sed quod lux ista vere æterna sit. Juxta quem sensum Deus dicitur æternus rerum conditor : non quod ab æterno creavit, sed quoniam ipse, qui cuncta creavit, vere æternus est. Ideo non penitus eodem modo est æternus creator sicut æternus prædestinator : nam vere ab æterno prædestinavit, præordinavit, elegit, prout hoc super primum Sententiarum expositum est. *Cf.* t. XX, p. 511 B et s. Præterea, lux in spiritualibus ac divinis vere magisque proprie dicitur quam in sensibilibus rebus, quamvis nonnulli opinentur oppositum, ut alibi multipliciter est ostensum. *Cf.* t. XXII, p. 45 C' et s. ; XXXIV, p. 86 C' et s. Hinc in prima sua Canonica sanctus ait Joannes : Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ ; *I Joann.* I, 5. et idem alibi : Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Joann.* I, 9. Etenim ipse est candor lucis æternæ, splendor gloriæ, *Sap.* VII, 26; *Hebr.* I, 3. supersplendidissima ac superpulcherrima Dei Patris imago ; ipsaque Deitas ac divina essentia est lux superpurissima et immensa. Nec obstat quod lux in inferioribus dat qualitatem sensibilem ; quemadmodum et sapientia dat formam accidentalem, nihilo minus sapientia vere magisque proprie (non metaphorice) convenit Deo quam creaturis, in tantum ut ad Romanos dicat Apostolus : Soli sapienti Deo, etc. *Rom.* XVI, 27. Quocirca mirum videtur quod aliqui tenent oppositum, qui tamen sequuntur expositionem Augustini super Genesim, de distinctione sex dierum, tanquam litteralem ; attamen fatentur totam illam expositionem esse solummodo spiritualem ac mysticam, si lux in spiritualibus et divinis non proprie sed metaphorice dicatur.

Insuper, Christus etiam secundum naturam assumptam « lux credentium » nominatur, prout ipsemet in Evangelio est locutus : Ego sum lux mundi ; *Joann.* VIII, 12. et denuo : Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. *Ibid.* XII, 36. Nam et Apostolis dixit : Vos estis lux mundi. *Matth.* V, 14. Amplius, ipse est lux hominum universorum, quia est causa luminis naturalis humani ingenii : de quo accipi potest illud Psalmographi, Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine ; *Ps.* IV, 7. illud quoque Joannis, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Joann.* I, 9. Propter quod anima rationalis, quantum ad vires suas superiores, præsertim quantum ad verticem intellectivæ et apicem affectivæ, vocatur signaculum luminis increati, ac primæ lucis imago. Specialiter quoque est « lux credentium », quia per fidem evangelicamque doctrinam eos illuminat. Eorum demum qui credunt fide formata est excellentius lux, utpote causa lucis gratiæ gratum fa-

cientis in eis, ac doni sapientiæ, cetero- A rum quoque charismatum quæ caritati inseparabiliter sunt annexa. Beatorum vero in patria excellentissime lux est: in quibus est causa luminis gloriæ, splendidissimumque objectum beatificum beatæ et gloriosæ visionis eorum, et hoc, potissimum secundum suam divinitatem ; secundum humanitatem vero assumptam, est objectum præcipuum accidentalis præmii eorumdem. Hinc, secundum deitatem, est lux supernæ Jerusalem, atque secundum humanitatem, est lucerna civitatis illius, B
Apoc. xxi, 23. juxta illud Apocalypsis : Civitas non eget sole neque luna ; nam claritas Dei illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus.

Christe, redemptor omnium. Christus, secundum quod Deus, ab exordio sæculi redemit electos a vinculis vitiorum, a captivitate et jugo diaboli, a servitute et
Luc. v, 21. reatu peccati, juxta illud : Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? et rursus:
Job xiv, 4. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu qui solus es? Insuper de variis tribulationibus vitæ hu- C jus redemit suos fideles, sicut cantatur
Ps. cvi, 2. in Psalmo : Dicant qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici, de regionibus congregavit eos. Et Judas
Judæ 5. ait : Jesus populum suum salvans de terra Ægypti. Propriissime vero ac specialissime Jesus « redemptor omnium » nominatur, quoniam per incarnationis et passionis suæ mysteria redemit genus humanum : quoniam passio Christi, ex parte ipsius patientis, fuit piissima et acceptissima Deo Patri, in quantum ex summa et ardentis- D sima caritate, ex incomparabili obedientia, ex præcordialissima pietate et misericordia eam acceptanter sustinuit, et ad humani generis redemptionem, imo potissimum ad Dei Patris honorem, ordinavit ac retulit. Impiissima vero, crudelissima et Dei maxime exstitit offensiva ex parte inferentium et infligentium eam, in tantum
I Thess. ii, 16. quod ob hoc ira Dei venit super Judæos usque in finem. Hinc angelus dixit ad
Matth. i, 21. Joseph : Vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Beatissimus quoque princeps apostolici chori in sua prima ait Canonica : Non corruptibilibus auro vel argento I Petr. i, 18, 19.
redempti estis, sed pretioso sanguine Agni immaculati. De quo in Apocalypsi habetur : Qui dilexit nos, et lavit nos a pec- Apoc. i, 5.
catis nostris in sanguine suo.

Præterea Christus « redemptor omnium » appellatur, id est hominum universorum, quantum est ex parte ipsius, qui vult om- I Tim. ii, 4.
nes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, et quia pro omnibus copiosissime satisfecit : propter quod dicitur redemptor omnium, quantum ad sufficientiam ; electorum vero, quantum ad efficientiam, quoniam dominicæ passionis consequuntur finaliter fructum ac consummatum effectum. De iis omnibus, passione sua instante, disseruit : Ego si exal- Joann. xii, 32.
tatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum ; passione quoque completa : Prædi- Marc. xvi, 15.
cate Evangelium omni creaturæ. Amplius, virtus et meritum Salvatoris est quasi generalis medicina et universale remedium contra omnium vulnera vitiorum, et contra omnium animarum perditionem. Quumque generale remedium ac medicinale emplastrum oporteat languidis applicari, instituit Christus, sapientia Patris, septem I Cor. i, 24.
ecclesiastica sacramenta, tanquam medicinalia vasa per quæ virtus ac meritum suæ fructuosissimæ passionis applicatur hominibus. Quod meritum, est multiplex gratia et salubris effectus quos promeruit eis ; per quos etiam uniuntur Christo tanquam capiti suo, cujus spiritu vitam gratiæ ac motum virtutum et supernorum incrementa charismatum sortiuntur, juxta illud : De plenitudine ejus omnes accepi- Joann. i, 16.
mus, gratiam pro gratia.

His laudibus Christi præmissis, offertur ei oratio : *Exaudi preces supplicum,* hoc est cunctorum fidelium tibi humiliter ac devote supplicantium, sicut dixisti : Petite, Matth. vii, 7, 8.
et accipietis ; quærite, et invenietis ; pulsate, et aperietur vobis : omnis enim qui petit, accipit ; et qui quærit, invenit ; et

pulsanti aperietur. Verum, ut tu ipse te- A
Luc. XVIII, 1. status es, oportet semper orare, et non
Joann. XVI, 23. deficere; atque in nomine tuo orare, ea
videlicet postulando quæ vere pertinent
Jacob. I, 6. ad salutem. Postulet item talis in fide, nil
hæsitans : nempe qui hæsitat, similis est
fluctui maris. Qualis etiam orans invenit
gratiam quam precatur, Moyses indicat,
Deut. IV, 29. dicens : Quum quæsieris Dominum Deum
tuum, invenies eum, si tamen toto corde
quæsieris eum, et tota tribulatione animæ
tuæ, hoc est cum vera contritione, cum
ingenti afflictione super tuis defectibus et B
peccatis, cum sollicitudine grandi ne tan-
quam fœdum cadaver repellaris et pro-
jiciaris a facie Creatoris ac metuendissimi
Ps. L, 19. Judicis. Certe sacrificium Deo est spiritus
Baruch II, 18. ita contribulatus. Anima namque quæ tri-
stis est super magnitudine mali et incedit
curva, dat gloriam Deo, ut Propheta ait.
Qui ergo sine attentione et cordis custo-
dia, sine compunctione ac gemitu, sine
fervore et metu, orat Altissimum, nonne
potius despici quam exaudiri meretur? Væ
misero iram adhuc magis quam veniam C
colligenti.

2 *Qui condolens interitu mortis perire*
sæculum : hoc est, tu, Christe, Unigenite
Dei Patris, « condolens », id est, pie com-
patiens, « sæculum », hoc est genus hu-
manum, « perire », id est, damnationem
incurrere, spiritualiter mori, æternam sa-
lutem amittere, « interitu mortis », id est,
reatu originalis peccati, læsione etiam
propriæ culpæ peccantium, letalique vulne-
Rom. V, 12. ratione cujuscumque peccati mortalis. Om-
nes etenim in primo parente peccavimus, D
cecidimus, et mortem, id est originalis
justitiæ prævaricationem, incurrimus. Pro-
pter quod, teste Apostolo, eramus natura,
Ephes. II, 3. hoc est ex corrupta et infecta natura, filii
iræ, et prius damnati, id est privationi
æternæ felicitatis addicti seu adjudicati,
quam nati. *Salvasti mundum languidum,*
hoc est, de morte culpæ ac infernalis mi-
seriæ liberasti genus humanum in hoc
mundo inferiori exsulatum, dejectum, ac
fomite dire infectum, imo omni genere
vitiorum tabefactum ac morbidum. De quo
mundo ait Apostolus : Deus erat in Christo *II Cor.* V, 19.
mundum reconcilians sibi; et ipse Sal-
vator : Non venit Filius hominis ut judicet *Joann.* III, 17.
mundum, sed ut salvetur mundus per
ipsum. *Donans reis,* hoc est iniquis ac
perditis, *remedium,* id est, passionis tuæ
meritum, gratiæ ac virtutis tuæ auxili-
um, salutis antidotum, gratiam sacramen-
torum.

Præterea sciscitari quis potest, Quomodo
potuimus in primo parente peccare, ca-
dere, infici et damnari, et esse damnati
antequam nati, qui tunc nondum eramus?
Nonne actus secundus, ut mereri ac de-
mereri, præsupponit actum primum, qui
est esse, quod per generationem acqui-
ritur? Ad hoc respondent doctores, quod
sicut in uno corpore sunt multa membra,
et individua plura in specie una, multi-
que rami in una radice, sic in primo pa-
rente fuerunt posteri ejus. De hoc quoque
datur planum conveniensque exemplum
de rege terreno præstante suo militi bo-
num feudale aut castrum, ea conditione
ut donum illud permaneat militi et ad
ejus posteros devolvatur, si miles ille regi
suo fidelis permanserit, alioqui tam ipse
quam ejus posteritas beneficio illo pri-
vetur. Si itaque miles ille, deserens re-
gem, adversario ejus concordet, nonne
tam miles quam soboles sua juste hujus-
cemodi destituitur bono? Ita in proposito
esse facile est pensare.

At vero Christo, secundum deitatis na-
turam, non convenit condolere (quemad-
modum nec dolere) per passionis affe-
ctum, sed per subventionis effectum, hoc
est per similitudinem operis, non per
veritatem doloris. Sicque Scriptura fre-
quenter loquitur de Deo affectu et more
humano : ut est illud Judicum, Doluit *Judic.* X, 16.
super miseriis eorum; et Genesis, Tactus *Gen.* VI, 6.
dolore cordis intrinsecus.

At vero, sicut est triplex vita, utpote
vita naturæ, vita gratiæ, vitaque gloriæ;
ita est triplex mors huic triplici vitæ
opposita, videlicet mors naturæ, mors cul-

pæ, mors infernalis miseriæ : et ab hac A triplici morte Christus redemit nos, sicut jam patuit. Verumtamen corporis immortalitatem non consequuntur electi nisi in 1 Cor. xv, 54. die universalis judicii, quando mortale hoc induet immortalitatem.

Hinc de prætacto interitu ait Propheta : Ps. cii, 4. Qui redimit de interitu vitam tuam. De præfata quoque infectione generis humani ex transgressione hominis protoplasti, et de redemptione facta per Christum, loquitur Rom. v, 12. ad Romanos Paulus apostolus : Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors ; et, Ibid. 10. Reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus.

3 *Vergente mundi vespere, uti sponsus de thalamo, egressus honestissima Virginis Matris clausula.* Hoc est : tu, Christe, « egressus » es « clausula honestissima », id est ex castissima cellula seu illibatissima matrice, « Virginis Matris », hoc est virgineæ Genitricis, de cujus utero clauso Matth. xxviii, 2. manente prodisti, quemadmodum de sepulcro, lapide superposito necdum revoluto, Joann. xx, 19, 26. et sicut introisti cœnaculum, foribus clausis, in die resurrectionis : quod per omnipotentiam Dei supernaturaliter gestum est. Istud apud Ezechielem legitur figuratum Ezech. xliv, 2. his verbis : Porta hæc clausa erit, et non aperietur, et vir non transiet per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa. In Num. xvii, 8. Numeris quoque dicitur : Germinavit virga Aaron in domo Levi, et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt. De his demum Is. vii, 14. vaticinatus est Isaias : Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Itemque loquens Ibid. liii, 2. de Christo : Ascendet (inquit) sicut virgultum coram illo, et sicut radix de terra sitienti. Virgultum quippe ascendit de humo non arata, non culta, non seminata : sic Christus exortus est de sacratissima Virgine omni viro incognita, nec humano semine fecundata.

Jer. xxxi, 22. Unde et a Jeremia prædictum est : Novum creavit Dominus super terram ; mulier circumdabit virum. Quod si exponatur de muliere viro cognita et ab eo imprægnata, virumque brachiis amplexata, non fuisset novum. Quo modo novum fuit quod terra os suum aperuit et Dathan et Abiron, Hon ac Core absorbuit : quale opus nunquam legitur ante factum. Propter quod Moyses locutus est : Sin autem novam rem Num. xvi, 30. fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos et omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum, B scietis quod blasphemaverint Dominum. Ideo verba illa Jeremiæ non nisi de Christo et beatissima Virgine rite intelliguntur. Quæ incomparabilis et deificatissima Virgo Unigenitum Dei Patris concepit, ac incarnatum intra virginalis uteri sui circumdedit terminum ; qui ab incarnationis exordio vir fuit, non corporis quantitate annorumve numero, sed omni sapientia ac virtutum perfectione : quod adeo exstitit novum, mirum, magnum, insolitum, ut S. Maximus episcopus protestetur C angelicas mentes non comprehendisse quomodo Verbum æternum mansit totum in Patre, et totum per Incarnationis mysterium continebatur in Virgine.

Præterea, si objiciatur hoc novum non esse, quia Albumasar Maurus in Introductorio majori, libro sexto, affirmat quod sole exsistente in Virgine, hoc est in signo zodiaci quod dicitur Virgo, nascitur in terra virgo mundissima, quæ filium ex se natum fovet in gremio : dicendum, quod opinio D illa est falsa, imo hæretica ; nec Ptolemæus, astronomorum princeps, nec Albategni, nec Alfraganus, nec ceteri doctores astronomi hoc fatentur. Et dato quod sol in illo signo posset tantam fecunditatem virgini dare, nullatenus tamen virgo posset sine virginali signaculi læsione atque corruptione parere prolem naturali virtute, quum id sine dimensionum penetratione fieri non valeret.

Sic ergo egressus est Christus Virginis alvo « uti sponsus de thalamo », id est

cum omnium divinorum ornamento charismatum excellentiam suam decentium, desponsata sibi natura humana, et item Ecclesia, in ipsius præstantissimæ Virginis ventre castissimo. Quemadmodum enim *Gen.* II, 24. sponsus et sponsa carnales sunt duo in una carne, id est duo supposita in uno carnali commercio; ita in Christo Verbum æternum et natura humana a Verbo assumpta, sunt unum quid in persona : et *I Cor.* VI, 16. illæ fuerunt nuptiæ personales. Christus vero et Ecclesia uniti sunt sicut sponsus et sponsa, per communionem naturæ in spem atque fidem et caritatem. In eadem etiam incarnatione, præamabilissima ac gratiosissima illa virgo Maria facta est sponsa singularis Sponsi illius cœlestis, imo totius superadorandæ et supergloriosissimæ Trinitatis nobilissimum prorsus splendidissimumque triclinium. Hinc prædixit Psalmista : *Ps.* XVIII, 6. In sole posuit tabernaculum suum (ubi Hebraica veritas habet, Soli posuit tabernaculum suum), et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Quod factum est, « vergente mundi vespere », id est, ultima mundi ætate instante et divertente ad nos, sicut ait Apostolus : *I Cor.* X, 11. Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt. Nec obstat si hæc ultima ætas ceteris duret diutius, quum et unius hominis ætas ultima interdum diutius duret quam omnes præcedentes.

4 *Cujus forti potentiæ*, id est omnipotentiæ tuæ, o Christe, *genu curvantur omnia*, id est, universa creata, de quibus subjungitur, *cœlestia, terrestria*, imo et infernalia, humiliantur « genu », id est per genuflexionem seu genua sua flectendo, præsertim omnes rationales intellectualesque creaturæ : et hoc, vel sponte, ut angeli boni hominesque devoti; dæmones vero coacte, infideles quoque, saltem in *Is.* XLV, 24. die judicii, quando (ut Isaias prædixit) ad eum venient et confundentur omnes qui repugnant ei. Hoc est quod ad Philippenses *Philipp.* II, 8, 10. scribit Apostolus : Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, etc., ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, A terrestrium et infernorum. Quod de Christo secundum utramque naturam exponitur. Quamvis enim Christo secundum divinitatis naturam præcipue competat quod omnia ei genua flectant, tamen quod hoc fiat quia humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, atque ob hoc exaltari a Patre, convenit ei secundum naturam assumptam. Certum est autem quod intellectuales creaturæ a corpore separatæ, non nisi spiritualia genua flectant, de quibus secundo Paralipomenon in sua oratione *Cf.* t. IV, p. 265 C', 278 A. B ait Manasses : Flecto, Domine, genua cordis mei ad te, etc. Præterea, prout tertio libro disseruit Damascenus, eo ipso quo Unigenitus Patris assumpsit naturam humanam ad sui ipsius hypostaticam (id est personalem) unionem, prætulit naturam illam assumptam omni creaturæ, et digna est honorari a cunctis creaturis hyperduliæ cultu, prout super tertium Sententiarum *Cf.* t. XXIII, p. 190 A et s. declarant doctores. *Fatentur nutu subdita*, id est, per signa recognoscunt se Christo subjecta. Nam et dæmones credunt et *Jacob.* II, 19. C contremiscunt. In Actibus quoque Apostolorum recitatur qualiter in nomine Jesu *Act.* XVI, 18. Christi dæmones adjurati cogebantur mox egredi. Hinc in Apocalypsi multa leguntur quemadmodum S. Joannes audivit omnem *Apoc.* V, 13. creaturam in cœlo, terra et inferis fateri excellentiam Salvatoris.

5 *Te deprecamur, Agie, venture Judex sæculi*, id est, o Christe « agie », id est sancte, « venture Judex sæculi », id est mundi generisve humani, « deprecamur te », *conserva*, id est, præserva et custodi, D *nos in tempore* peregrinationis exsiliique præsentis (sicut oravit Psalmista, Custodi *Ps.* XVI, 8. me, Domine, ut pupillam oculi, sub umbra alarum tuarum protege me), *hostis a telo perfidi*, id est ab improvisis, insidiosis, acutis et callidis læsionibus, tentationibus, nocumentis, « hostis perfidi », id est fallacis diaboli, qui est mendax et fallax, et *Joann.* VIII, 44. suggerens mala sub specie boni. Unde ad Ephesios hortatur Apostolus : In omni- *Ephes.* VI, 16. bus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere.

6 *Laus, honor, virtus,* etc. Sicut in fine A
cujuslibet psalmi offertur præconium su-
perdignissimæ Trinitati, ita in fine cu-
juslibet hymni: quoniam quidquid agimus,
loquimur, exercemus, ad laudem et glo-
riam supersanctissimæ Trinitatis ordinare
debemus, sicut deprompsit Apostolus ad
I Cor. x, 31. Corinthios, Sive manducatis, sive bibitis,
sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam
Dei facite; et rursus, quoniam finis noster
est Deum in cœlis ex beatifica visione
æternaliter collaudare.

Itaque: *Laus,* id est mentalis ac vocalis B
laudatio; *honor,* id est exhibitio reveren-
tiæ actualis et operatoria in signum excel-
lentiæ et sanctimoniæ : propter quod ait
I Tim. i, 17. Apostolus, Soli Deo honor et gloria, quia
videlicet solus Deus in se et propter se
finaliter principaliterque laudandus et ho-
norandus est, alii autem in Deo et propter
Ps. xxxiii, 3. Deum, prout dixit Psalmista, In Domino
laudabitur anima mea; *virtus,* id est po-
testas seu omnis virtutis perfectio; *gloria,*
id est summa majestas ac magnificentia,
Is. vi, 3. juxta illud Isaiæ : Plena est omnis terra C
Eccli. xlii, 16. gloria ejus; in Ecclesiastico quoque : Glo-
ria Domini plenum est opus ejus. Vel
« gloria », id est felicitas atque lætitia,
item clara cum laude notitia, fama altissi-
ma, honorificentia summa. Unde per Isai-
Is. xlii, 8. am Dominus protestatur : Ego Dominus,
hoc est nomen meum; gloriam meam
alteri non dabo et laudem meam sculpti-
libus. *Deo Patri,* qui se ipsum æternaliter
ac invariabiliter intelligendo ac intuendo,
hoc quod de se concipit, intra se profert,
videlicet Verbum æternum, in quo tota D
sua natura atque perfectio, et quidquid in
sua infinita sapientia continetur, lucet ac
cernitur, plene exprimitur ac resplendet.
Hebr. i, 3; Sap. vii, 26. Ideo Verbum hoc appellatur splendor glo-
riæ, figura paternæ substantiæ, imago na-
turalis ac superclarissima Dei Patris, si-
millima Patri. Et quia secundum rationem
similitudinis oritur ac procedit, recte gigni
asseritur, ac proles et Filius Patris cen-
setur, qui de hoc suo Unigenito conte-
Ps. xliv, 2. statur : Eructavit cor meum verbum bo-
num; et iterum : Ex utero ante luciferum Ps. cix, 3.
genui te. Unde de Patre ac Filio Salomon
ait : Quod nomen est ejus, et quod nomen Prov. xxx, 4.
Filii ejus, si nosti? In quibus verbis Sa-
lomon innuit utrumque innominabilem,
incomprehensibilem esse, ideoque æqua-
les. *Et Filio* Dei Patris unigenito, qui a
Patre intellectualiter, immaterialiter, in-
commutabiliter ac æternaliter generatur,
naturali ac supermundissima emanatione
procedens a Patre, de quo fatetur : Dixit Ps. ii, 7.
Dominus ad me, Filius meus es tu, ego
hodie genui te. *Sancto simul Paracleto,*
id est Spiritui Sancto, consolatori dulcis-
simo, qui est amor Patris et Filii, ab utro-
que immediate scaturiens, quia in Patre
et Filio est una voluntas, a qua et per
quam amor iste æternus et increatus im-
mediate spiratur, quemadmodum Verbum
ab intellectu producitur. Ideo Spiritus San-
ctus a Patre et Filio tanquam ab uno prin-
cipio unoque spiratore derivatur, quemad-
modum etiam creaturæ procedunt a tribus
Personis tanquam ab uno Creatore. Quum-
que tres Personæ sint consubstantiales, co-
æternæ et coæquales, debetur eis unus et
æqualis honor, laus, gloria. Nec ita versi-
culum istum cantamus quasi summa Tri-
nitas unquam sit sine laude, honore et
gloria, imo in militanti ac triumphanti
Ecclesia ei hæc incessabiliter offeruntur
et exhibentur; sed orando ut plenius atque
perfectius, et a pluribus, imo ab omnibus
rationalibus creaturis, ei exhibeantur, et
item gaudendo et congratulando quia hæc
ab universis Beatis infatigabiliter ac fer-
ventissime ei impenduntur. Juxta quem
modum ad cœlestem Jerusalem dicimus:
Lauda, Jerusalem, Dominum. Quæ utique Ps. cxlvii, 12.
nostra exhortatione non indiget, sed ejus
laudibus congaudemus. Hæc ergo sic
sint, *in sæculorum sæcula,* id est per
durationes perpetuas, utpote jugiter, si-
ne fine.

Postremo, quod in primo versiculo di-
ctum est, « Conditor alme siderum », etiam
de spiritualibus sideribus accipi potest,

hoc est de omnibus angelis sanctis civibusque supernis, de quibus in Job Dominus loquitur : Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ, quum me laudarent astra matutina et jubilarent omnes filii Dei? Quibus plane ornatur ac splendet cœlum empyreum, præsertim triumphans Ecclesia, ineffabiliter pulchrius quam cœli volubiles visibilibus stellis, planetis et perfectionibus suis. Conformiter de viatoribus virtuosis, contemplativis hominibus, dignis prælatis, personis heroicis, doctoribus et prædicatoribus sanctis hoc potest exponi : quos omnes condidit Christus, non solum in esse naturali, imo etiam in esse et vivere supernaturali gratuito; quibus pulchre decoratur Ecclesia militans. Unde de talibus ad Philippenses fatur Apostolus : Sitis sine querela et simplices filii Dei, sine reprehensione in medio nationis pravæ atque perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria mundi, verbum vitæ continentes. De quibus item in Daniele legitur : Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Hi tales salubriter docti sunt, quos unctio Spiritus Sancti docet de omnibus; quibus Dominus dat de omnibus intellectum; qui non informi, nuda, insipida pollent vel potius sordent scientia eorum qui sciunt nec faciunt, propter quod duplicata damnatione peribunt. Quibus loquitur Isaias : Væ qui sapientes estis in oculis vestris; et Jeremias : Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciunt.

Job XXXVIII, 4, 7. — *Philipp.* II, 15, 16. — *Dan.* XII, 3. — I *Joann.* II, 27. — II *Tim.* II, 7. — *Luc.* XII, 47; *Apoc.* XVIII, 6. — *Is.* V, 21. — *Jer.* IV, 22.

Demum expositioni hujus primi hymni tam prolixe sum immoratus, quoniam expositio ista ad sequentium elucidationem hymnorum plurimum confert. Ideo illorum declarationem celerius pertransibo.

IN NATIVITATE DOMINI

HYMNUS

1. Venit Redemptor gentium,
Ostendens partum Virginis.
Miretur omne sæculum :
Talis decet partus Deum.

2. Non ex virili semine,
Sed mystico spiramine,
Verbum Dei factum caro,
Fructusque ventris floruit.

3. Alvus tumescit Virginis,
Claustra pudoris permanent,
Vexilla virtutum micant,
Versatur in templo Deus.

4. Procedens e thalamo suo,
Pudoris aula regia,
Geminæ gigas substantiæ,
Alacris ut currat viam.

5. Egressus ejus a Patre,
Regressus ejus ad Patrem,
Excursus usque ad inferos,
Recursus ad sedem Dei.

6. Æqualis æterno Patri,
Carnis trophæo accingere;
Infirma nostri corporis
Virtute firmans perpeti.

7. Præsepe jam fulget tuum,
Lumenque nox spirat novum :
Quod nulla nox interpolet,
Fideque jugi luceat.

8. Gloria tibi, Domine,
Qui natus es de Virgine,
Cum Patre et Sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Laudatur in eo Christus Dei Filius, quod A pro nobis redimendis, humanam carnem de Matre Virgine sumpserit, et nativitatis ipsius secundum carnem mysteria pie reserantur.

Auctor beatus pater Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

Hunc hymnum cantant aliqui in Adventu, et dicunt : Veni, id est, spiritualiter descende in tuorum corda fidelium per gratiæ infusionem, aut per infusæ gratiæ incrementum ac virtutum profectum, B per consolationem internam, illuminationem piissimam et inflammationem assiduam.

Alii cantant hymnum hunc in solennitate Nativitatis Christi, et dicunt per modum gratiarum actionis ac spiritualis lætitiæ super incomparabili beneficio incarnationis nativitatisque Filii Dei : Venit in uterum excellentissimæ Virginis, non per loci mutationem aut corporalem ingressum, sed per Incarnationis mysterium. Venit item in uterum Virginis per nativitatem in utero, qua ejus humanitas

cœpit in eo esse et vivere, nec antea fuit.
De qua nativitate fertur Matthæi primo :
Matth. I, 20. Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto
Ps. LXXXVI, 5. est ; atque in Psalmo : Homo natus est in
ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Insu-
per venit jam incarnatus in mundum per
nativitatem ex utero et corporalem egres-
Baruch III, 38. sum, implens illud Baruch : Post hæc in
terris visus est, et cum hominibus con-
versatus est. Unde per Zachariam præ-
Zach. II, 10. dixit : Lauda et lætare, filia Sion, quia
ecce ego venio, et habitabo in medio tui.

1 *Venit* ergo *Redemptor gentium,* cujus
incarnatio fuit nostræ redemptionis exor-
dium, et ejus ad ima descensio fuit nostra
ad summa provectio. Qui « redemptor »
est « gentium », id est hominum univer-
sorum, quantum in se est, quamvis non
omnes redemptionis ejus fructum et gra-
tiam consequantur, ut in præcedentis hym-
p. 14 B'. ni expositione probatum est. Vel « gen-
tium », id est specialiter gentilium, ex
quibus quasi incomparabiliter plures ad
Christum conversi et redemptionis effe-
ctum sortiti sunt quam Judæi. Propter
quod in Actibus Paulus ac Barnabas con-
Act. XIII, 46. testantur Judæis : Vobis oportebat primum
loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis
illud, convertimur ad gentes. Rursus in
Ibid. XXVIII, 28. Actibus asserit Paulus : Gentibus missum
est hoc Salutare Dei. De quo Simeon dixit :
Luc. II, 30. Viderunt oculi mei Salutare tuum. Verum-
tamen utriusque populi redemptor est
Ephes. II, 14, 20. Christus, qui fecit utraque unum ; in quo
tanquam in lapide angulari, populus uter-
que convenit ad constituendam unam Ec-
Zach. VI, 13. clesiam, prout Zacharias prædixit : Consi-
lium pacis erit inter duos illos. *Ostendens
partum Virginis,* hoc est, se ipsum ex
Virgine natum exhibens vere præsentem,
Is. LII, 6. juxta illud Isaiæ : Ego ipse qui loquebar
Ibid. 8. ecce adsum ; et iterum : Oculo ad oculum
Ps. LXXIX, 2. videbunt. Hinc oravit Psalmista : Qui sedes
super Cherubim, manifestare.

Miretur omne sæculum, id est omne
genus hominum, præsertim ad fidem con-
versi, de tot et tantis mirabilibus factis in
Christo, in quo Deus et homo in unam

A convenerunt personam, quæ æternaliter
nata est ex Patre sine matre, temporaliter
quoque ex Matre in terris sine patre ; de
tot item ac tantis beneficiis nobis a
superbeatissima Trinitate per Christum
exhibitis, et de profundissimis Christi my-
steriis, de altissimo consilio supersapien-
tissimæ Trinitatis super modo et ordine
salvationis generis humani per incarna-
tionem et cetera gesta Christi, de his quæ
in die nativitatis Christi in Evangelio ac
alibi scripta leguntur. Hæc est admiratio
B sapientialis, reverentialis ac sobria, de qua
narrat Evangelista : Erant Joseph et Maria *Luc.* II, 33.
mater Jesu mirantes super his quæ di-
cebantur de illo. Ad quorum contempla-
tionem et sobriam admirationem necessa-
ria valde est illuminatio Spiritus Sancti.
Propter quod oravit Propheta : Revela *Ps.* CXVIII, 18.
oculos meos, et considerabo mirabilia de
lege tua. Denique hoc est quod ad Ephe-
sios deprompsit Apostolus : Pater gloriæ *Ephes.* I, 17, 18.
det vobis spiritum sapientiæ in agnitione
ejus, illuminatos oculos cordis vestri, ut
C sciatis quæ sit spes vocationis vestræ.

Talis decet partus Deum, id est, tam
supernaturalis, mundissima, singularis et
præclara nativitas decuit Unigenitum Dei,
de quo in prima S. Joannis Canonica le-
gitur : Hic est verus Deus et vita æterna. *I Joann.* V, 20.
Nonne decentissimum fuit omnium salva-
torem, essentialiter sanctum, confracto-
rum reparatorem, qui juxta Apostolum ad
Romanos, est super omnia Deus benedictus *Rom.* IX, 5.
in sæcula, supernaturali, singulari et præ-
clarissima nativitate nasci in natura as-
D sumpta, ex integerrima atque sanctissima
Matre, tanquam institutorem et auctorem
naturæ, qui ex supersanctissimo Deo Pa-
tre æternaliter natus fuit ? Idcirco cecinit
Isaias : Generationem ejus quis enarrabit ? *Is.* LIII, 8.
De hoc multæ congruentiæ in Legendis
Sanctorum et super tertium Sententiarum
inveniuntur. Hinc et quidam Hebræorum
doctor antiquus in persona Dei allegatur
dixisse super illud in Threnis, Pupilli facti *Thren.* V, 3.
sumus absque patre : Vos flevistis coram
me, dicentes, Pupilli facti sumus absque

patre; ecce salvator quem suscitabo vobis, A erit in terra sine patre, sicut in cœlo absque matre.

Præterea, triplex nativitas adscribitur Christo : una æterna, ex corde Patris ; secunda carnalis, ex utero Virginis ; tertia spiritualis, qua in eorum mentibus generatur qui convertuntur ad ipsum seu regenerantur in ipso.

2 *Non ex virili semine, sed mystico spiramine,* id est occulta ac divina operatione Spiritus Sancti, *Verbum Dei factum* est *caro,* id est, unicus Dei Filius factus est B homo, juxta illud : Verbum caro factum est. (*Joann.* I, 14.) Ibi « caro » pro homine, utpote pars pro toto, accipitur. Unde Archangelus ad præelectissimam Virginem est locutus : Spiritus Sanctus superveniet in te, etc. (*Luc.* I, 35.); atque ait ad S. Joseph : Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est. (*Matth.* I, 20.) Quamvis autem opera superessentialis incomparabilis Trinitatis ad extra sint indivisa, ut circa primum hymnum est declaratum (p. 13 B.); efficientia tamen incarnationis per appropriationem adscribitur Spiritui Sancto, quum C sit opus maximæ benignitatis, quæ Spiritui Sancto appropriatur. Propter quod in symbolo Apostolorum asseritur : Qui conceptus est de Spiritu Sancto, id est virtute et benignitate Spiritus Sancti, qui ex purissimis sanguinibus præstantissimæ Virginis corpus Christi in instanti formavit et organizavit, animam Christi creavit corporique conjunxit : ex quorum immediata conjunctione resultavit vera et perfecta humanitas, quam in eodem instanti persona Verbi æterni assumpsit, et in suo D esse personali increato suppositavit. Eodem demum instanti implevit animam Christi omni supernaturali charismate Spiritus Sancti, imperfectionem in sua ratione non includente, imo et beatifica visione Deitatis tam clara ut modo habet. Quumque Deus dicatur creaturam tanto plus diligere quanto magis bonum ei communicat, et esse illud personale increatum humanitati Christi communicatum, majus ac dignius sit toto universo; constat quod Deus plus diligat Christi humanitatem, seu Christum secundum naturam assumptam, quam totum residuum universum. Unde et Christi humanitas, ob suam hypostaticam unionem cum Verbo, est dignitatis quodammodo infinitæ. Insuper, quamvis in Christo ponatur duplex nativitas, divina videlicet et humana, ut et duplex natura, non tamen duæ filiationes, sicut nec duæ personæ. Nativitas enim concernit naturam, filiatio vero personam, prout hæc omnia super tertium Sententiarum determinantur. (Cf. t. XXIII, p. 182 D et s.)

Fructusque ventris floruit, id est, Verbum æternum, quod secundum deitatis naturam est fructus et proles cordis et intellectus paterni, secundum assumptam humanitatem est « fructus » et filius uteri virginalis. De quo sancta dixit Elisabeth : Benedictus fructus ventris tui (*Luc.* I, 42.); et Psalmista : Ecce hereditas Domini, filii, merces fructus ventris (*Ps.* CXXVI, 3.); itemque : Dominus dabit benignitatem, etc. (*Ps.* LXXXIV, 13.) De quo Isaias : In die illa erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terræ sublimis. (*Is.* IV, 2.) Qui et « floruit » in hoc mundo omni sanctitate, sapientia, fama, prædicatione, miraculis, in tantum quod etiam tempore passionis retulit de se ipso : Si in viridi ligno hoc faciunt, etc. (*Luc.* XXIII, 31.) Hinc apud Isaiam : Egredietur virga de radice Jesse, etc. (*Is.* XI, 1.) De quo in Canticis ait Sponsa : Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus. (*Cant.* V, 10.)

Alvus tumescit Virginis : id est, virgineus venter, toti mundo, imo et universæ triumphanti Ecclesiæ venerabilis et venerandus, tanquam sacratissimum Dei templum, thronus ac mansio, venter, inquam, Mariæ dulcissimæ, « tumescit », id est, paulatim tumebat seu elevabatur, secundum quod corpus Filii ejus crevit et augebatur in utero ejus. Quod Joseph deprehendens, cogitavit occulte dimittere eam, (*Matth.* I,) vel quia suspicabatur quid mali de ea, secundum Chrysostomum in Homilia, quamvis ipsemet alibi aliter dicat; vel quia (quod et decentius sonat) reputavit se indignum contubernio atque consortio ejus, 3

quam sine viri fecundatione credidit con- A cepisse. Hinc secundum eumdem Chrysostomum alibi, et Bernardum ac alios plures, in hoc refulget ineffabilis laus Mariæ, quod Joseph possibilius credidit virginem sine viri admixtione concipere, quam Mariam peccare.

Claustra pudoris permanent : hoc est, virginale signaculum pudicissimæ ac integerrimæ Genitricis Christi clausum et illæsum mansit in ejus conceptione, nativitate, ac deinceps indesinenter, quoniam virgo fuit ante partum, in partu et post B partum, tanto integrior, mundior et in cunctis perfectior, quanto Matrem veri Dei, reginam ac dominam omnium virginum, imo universorum Sanctorum, decuit cunctis sanctis ceteris Dei et etiam hujus incomparabilis Virginis famulis et ancillis, perfectiorem, puriorem ac sanctiorem consistere. Deinceps, in conceptione unigeniti Filii Dei fuit tam indicibiliter spiritualizata, deificata atque in cunctis dignificatissima, quod indecentissimum exstitisset eam deinceps a viro co- C gnosci. Christus ergo suæ Matri præstantissimæ ac supercarissimæ fecunditatem attulit, integritatem non abstulit nascendo, nec auferri permisit ab alio.

Vexilla virtutum micant : hoc est, insignia excellentissimorum operum Dei in Virgine et deinceps in Filio ejus, videlicet præclara ejus mysteria, miraculosi effectus, beneficia, charismata et multiplicia dona, refulgent, repræsentantur, noscuntur, et undique prædicantur ac in Ecclesiis honorantur. In Virgine namque facta est D incarnatio Verbi æterni, creatio et glorificatio animæ Christi quantum ad vires ejus supremas, conjunctio virginitatis ac maternitatis in eadem persona, unio Sponsi cœlestis cum sponsa singulari et cum
Luc. II, 9, 13. sponsa universali. Tunc angelus apparuit et loquebatur pastoribus, cecinitque in aere militia cœlestis exercitus.

Versatur in templo Deus : id est, Deus incarnatus, in utero virgineæ Matris tanquam in vivo et sacratissimo templo morabatur, bajulabatur, movebatur et requievit; qui et deinceps egressus, in templo manufacto oblatus est, et illud frequenter *Luc.* II, 22, 41, 42.
ingressus juxta legis tenorem, statutis anni temporibus, ut patet in Luca. Unde per Malachiam prædictum est : Statim ve- *Malach.* III, 1.
niet ad templum suum Dominator quem vos quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis. Ob hanc regis Messiæ frequentem ac personalem præsentiam, prædicationem, orationem, oblationem miraculosamque operationem in templo secundo sub Zorobabel constructo, Deus prædixit per Aggæum : Magna erit gloria domus *Agg.* II, 10.
hujus novissimæ magis quam primæ. Nam et verbis his statim præmisit : Veniet De- *Ibid.* 8.
sideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria.

Procedens e thalamo suo, id est, Chri- 4
stus nascendo exiens uterum suæ virgineæ Matris, in quo tanquam in thalamo celebratæ sunt nuptiæ personales inter Verbum æternum et naturam humanam ab illo assumptam, nuptiæ quoque spirituales inter Christum et sponsam universalem, ut dictum est, *pudoris aula regia,* hoc est ventre felicissimæ Virginis : cujus mundissimus ac fecundissimus venter metaphorice dicitur aula, sicut et thalamus, imo et « regia aula » seu aula regalis, quia in eo novem mensibus Rex regum, Dei Unigenitus incarnatus, quiescere ac morari dignatus est, et ita intra se clausit, continuit, bajulavit eum qui omnia portat *Hebr.* I, 3.
verbo et imperio suæ virtutis, quem cœ- II *Par.* II, 6.
lum capere nequit nec intra se limitare. Propter quod exclamavit quidam devotus : O venter cœlis diffusior et cunctis capacior elementis! Qui et aula « pudoris » censetur, quia ab omni libidine alienissimus, et ipsa excellentissima Virgo prorsus pudicissima exstitit pudore sapientiali, qui de malo et turpitudine culpæ erubescit coram supersanctissimi Dei præsentia. Unde in Ecclesiastico dicitur : Est *Eccli.* IV, 25.
confusio adducens gratiam et gloriam. Quemadmodum autem totum frequenter denominatur a sua parte, sic pars inter-

dum nominationem a suo toto sortitur, A sicut manus sacrilegi appellatur sacrilega.

Geminæ gigas substantiæ, id est persona sublimis et magna duplicis essentiæ seu naturæ, seu duas in se habens naturas perfectas in unitate personæ conjunctas, veram videlicet deitatem, atque perfectam humanitatem. Interdum tamen asseritur, quod Dei Filius factus est homo ad complendum et consummandum ordinem universi, quatenus sicut ab exordio mundi, imo potius ab æterno, fuerunt tres personæ in una subsistentes natura, ita in fine sæ- B culorum essent tres naturæ in una persona, puta, divina essentia, caro et anima in Christo. Verum dum duæ naturæ perhibentur in Christo, nomen naturæ proprie sumitur, pro natura integra et perfecta; dum vero tres naturæ in ipso esse dicuntur, natura capitur extensius, prout etiam pars naturæ nominatur natura, hoc est tam caro quam anima. Denique hæc profunda ac devotissima verba Cassiodorus, super librum Psalmorum, affirmat sanctum virum Ambrosium supernaturaliter C protulisse.

Alacris ut currat viam, id est, ipse Christus fuit « alacris », id est expeditus, velox, paratissimus et jucundus, ad percurrendum iter sæculi hujus, ad conversandum in terris tamdiu sicut Pater præordinavit, ad expediendum et peragendum quidquid Pater per eum dici, fieri ipsumque pati instituit. Propter quod pendens in cruce,
Joann. XIX, 30. deprompsit : Consummatum est; et paulo
Ibid. XVII, 4. ante : Opus consummavi quod dedisti mihi ut facerem. Quumque comprehenderetur, D
Ibid. XVIII, 11. dixit ad Petrum : Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum? Hinc præ-
Ps. XVIII, 6. dictum fuit in Psalmo : Exsultavit ut gigas ad currendam viam. Et denuo de se ipso
Ps. XXXIX, 8, 9. effatus est : In capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam; Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei. Itaque via hæc Christi fuit tota conversatio ejus in sæculo isto, persecutio et passio ejus, discursus in prædicando, fatigatio in itinerando, incessabilis occupatio pro humana salute, reditus quoque in ascensione ad cœlum : in quo jugiter mansit, imo et homo jam factus, fuit antequam in humanitate illuc ascendit; et hoc, ratione personalis unionis utriusque naturæ in ipso. Ad quod insinuandum, loquens cum Nicodemo in terra testatus est : Nemo ascendit in cœlum nisi qui Joann. III, 13.
descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo. De hujusmodi cursu angelus superior ait ad inferiorem : Curre et loquere Zach. II, 4.
ad puerum istum.

Egressus ejus a Patre, id est, Verbum 5
æternum ex corde Patris æternaliter est egressum seu emanavit per generationem divinam, egressione et emanatione ad intra. De qua per Isaiam loquitur Deus Pater : Egredietur de ore meo justitiæ ver- Is. XLV, 23.
bum, ut Augustinus exponit. Et denuo, planius loquens : Numquid (inquit) ego Ibid. LXVI, 9.
qui alios parere facio, ipse non pariam? Deinde Verbum et Sapientia Patris, egressum est a Patre spirituali missione, non Patrem relinquendo, sed in rationalibus creaturis gratiose aliqua operando, juxta illud : Mitte illam de cœlis sanctis Sap. IX, 10.
tuis. De qua missione et egressione primo Sententiarum diffuse tractatur. Tertio Cf. t. XII, p. 292 Cets.
egressus est Unigenitus Dei a Patre, non per loci mutationem, sed humanæ naturæ assumptionem, sicut in Ecclesiastico expressum est, ubi Sapientia increata ac genita loquitur : Ego ex ore Altissimi pro- Eccli. XXIV, 5.
divi, primogenita ante omnem creaturam; in Proverbiis quoque : Ab æterno ordinata Prov. VIII, 23, 24.
sum, necdum erant abyssi, et ego jam concepta eram. *Regressus ejus ad Patrem* in ascensione : non quod in terra non fuerit Deus Pater, aut quod in cœlo atque in Patre non fuerit ac manserit Filius; sed sicut egressus fuit in incarnatione, assumendo humanitatem, ita in ascensione regressus est ad Patrem, assumptam humanitatem in summo cœlo ad dexteram Patris, id est in potioribus ejus bonis, per plenam glorificationem constituendo : ubi Pater speciali eminentiorique modo esse et habitare asseritur, quoniam ibi præcla-

rius operatur, ac clarius, utpote facie ad
faciem se ostendendo, videtur. Hinc dixit
Ps. xviii, 7. Psalmographus : A summo cœlo egressio
ejus, et occursus ejus usque ad summum
ejus. Unde et Christus post Cœnam, pas-
Joann. xvi, 28. sioni jam proximus : Exivi (ait) a Patre,
et veni in mundum; iterum relinquo mun-
dum, et vado ad Patrem.

Excursus usque ad inferos. Mox nam-
que ut in cruce exspiravit et tradidit
Luc. xxiii, 46. spiritum, dicens, Pater, in manus tuas
commendo spiritum meum ; descendit ad
inferna, ut in symbolo continetur Aposto-
lorum, hoc est ad limbum patrum, qui
fuit superior pars inferni : cujus infima
pars fuit locus ac mansio damnatorum,
quæ communiter appellatur infernus, in
quo nulla perhibetur esse redemptio ;
secunda pars est purgatorium, quod et
interdum infernus vocatur, ut quum ora-
mus, Libera animas fidelium defunctorum
de pœnis inferni ; tertia pars erat limbus
parvulorum in solo originali defuncto-
rum ; quarta, limbus patrum, de quo Ja-
Gen. xxxvii, 35. cob : Descendam (inquit) ad filium meum
lugens in infernum. *Recursus ad sedem
Dei,* id est, velocissima reditio Christi,
secundum quod homo, fuit usque ad cœ-
lum empyreum, de quo loquitur Pater :
Is. lxvi, 1; *Act.* vii, 49. Cœlum mihi sedes est. Unde in Deutero-
Deut. xxxiii, 26, 27. nomio ait Scriptura : Non est alius Deus ut
Deus rectissimi ; habitaculum ejus sursum
et subter brachia sempiterna. Hinc in Apo-
Apoc. iii, 21. calypsi loquitur Christus : Vici et sedi
cum Patre meo in throno ejus ; atque ad
Hebr. vi, 20. Hebræos Apostolus : Præcursor pro nobis
introivit Jesus cœlum.

Præterea, ob hunc multiplicem Christi
profectum, volatum, ascensum et descen-
sum, exitum ac reditum, Sponsa fatetur
Cant. ii, 8. in Canticis : Ecce venit iste saliens in
montibus, transiliens colles.

6 *Æqualis æterno Patri,* hoc est, tu,
Christe, qui secundum deitatis tuæ na-
turam vere « æqualis » es Deo « Patri » :
quoniam deitatis plenitudo ac veritas om-
nem prorsus imperfectionem, minoratio-
nem, inæqualitatem excludit. Unde dixit

A Apostolus : Qui quum in forma Dei esset, *Philipp.* ii, 6.
non rapinam arbitratus est esse se æqua-
lem Deo. Propter quod apud Joannem ait :
Pater meus quod dedit mihi, majus omni- *Joann.* x, 29.
bus est ; utputa deitas ipsa, quam per
generationem æternam a Patre accepit.
Propterea addidit : Ego et Pater unum *Ibid.* 30.
sumus. *Carnis trophæo accingere.* Hoc
complacendo et congratulando magis quam
deprecando prolatum est, ut sit sensus :
« Accingere », id est, te ipsum accin-
ge, vel a Patre accingere, hoc est accin-
B garis, strophio « carnis », id est, carne
quam assumpsisti ut cingulum, id est, qua
quodammodo te vestisti et operuisti ani-
mam tuam, aut etiam deitatem, cujus ha-
bitus fuit natura assumpta, ut super illud
Apostoli, Habitu inventus ut homo, Augu- *Philipp.* ii, 7.
stinus expressit. Juxta hunc modum fertur
in Psalmo : Accingere gladio tuo super *Ps.* xliv, 4.
femur tuum, potentissime. Isaias quoque
de cingulo spirituali : Fides (inquit) cin- *Is.* xi, 5.
ctorium renum ejus.

Infirma nostri corporis, id est natura-
C lem passibilitatem, fatigabilitatem, famem,
sitim, pavorem, tristitiam « corporis »
tui, quod de nostro ex Virgine accepisti
(indetrahibiles quippe defectus Christus
assumpsit, secundum Damascenum, id est
naturales defectuositates, quibus detrahi
nequit : quamobrem debuit fratribus per *Hebr.* ii, 17.
omnia assimilari, juxta Apostolum), *vir-
tute firmans perpeti,* id est, jugi fortitu-
dine roborans, ita quod ex infirmitatibus
illis nunquam in aliquam prolapsus es
culpam, et quidquid in carne es passus,
D ex libertate fuit tuæ virtuosissimæ volun-
tatis ac invictissimæ caritatis, non ex ne-
cessitate passibilitatis ; ex dignatione, non
ex coactione. Sicque corpus Christi per-
fectissime fuit animæ ejus subjectum ; et
passiones seu potius propassiones suæ sen-
sitivæ partis, per virtutes morales excel-
lentissimas indeviabiliter regulabantur :
quod totum factum est principaliter vir-
tute divina æternali.

Præsepe jam fulget tuum, id est, præ- 7
sepium in quo tu, o Christe, a Virgine

Matre mox natus reclinatus fuisti, nunc A splendet in corde et fide credentium, in quantum factum est instrumentum tibi deserviens et reclinatorium tuum, sicut et vestes, mensa, cœnaculum, quibus usus es et quæ tuo sunt sacratissimo corpori applicata, ex hoc sanctificationem quamdam contraxisse dicuntur et honorantur : imo tu ipse in illis potius honoraris et fulges, in quibus et per quæ tuas exercuisti et ostendisti virtutes.

Lumenque nox spirat novum. Consuetudo Scripturæ est ut tempus dicatur fa- B cere quæ fiunt in tempore. Unde primo
1 *Mach.* xii, 1. Machabæorum asseritur : Videns Jonathas quia tempus eum juvat. Et apud Matthæum
Matth. vi, 34. ait Salvator : Crastinus dies sollicitus erit sibi ipsi. Itaque, « nox » in qua natus est mundi Redemptor, « spirat », id est, spiravit et effudit, « lumen novum », videlicet ipsum Christum, quem in ipsa nocte peperit Virgo; qui quamvis sit lumen æternum secundum quod Deus, tamen tunc de novo est natus ex Virgine, et cœpit innotescere et refulgere hominibus, quando et C
Luc. ii, 10, 11. angelus dixit pastoribus : Evangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis Salvator, qui est Christus Dominus. Idcirco tunc cantat Ecclesia : Deus, qui hanc sanctissimam noctem veræ lucis fecisti splendore clarescere.

Quod nulla nox interpolet, hoc est, interrumpat aut dividat, sicut lux diei interrumpitur nocte. Certum est autem quod Christus in se ipso sit incommutabile lumen, secundum quod Deus; atque ut homo, fuit in omni luce gratiæ ac gloriæ D confirmatus. Ideo non oramus ne hoc lumen in se ipso obtenebretur aut interpolationem incurrat, quod incessabiliter æque est splendidum, sed ne cesset mentibus nostris fulgere, nec caligo peccati, nec ignorantia, neque adversitas, nec ulla tentatio auferat illud a nobis, hoc est, corda nostra avertat ab ipso. Hinc sanctus ait Laurentius : Nox mea tenebras nescit. Ideo subditur : *Fideque jugi luceat,* hoc est, per fidem et gratiam « luceat » nobis, sicut ait Apostolus Christum per fidem *Ephes.* iii, 17.
habitare in cordibus nostris. At vero fides in Christo non fuit, quia ab incarnationis instanti verus exstitit comprehensor. Sed fide quam causat in nobis, intellectui nostro infulget, quum et fides sit oculus mentis, qua contemplamur divina; nec sine fide possibile est Deo placere : quod *Hebr.* xi, 6.
de fide formata, hoc est per caritatem ornata, potissime verum est in vita præsenti.

Gloria tibi, Domine (quod in primo 8
hymno expositum est), *qui natus es de* p.18 Bet.
Virgine, cum Patre et Sancto Spiritu, id est, tibi ac Patri atque Spiritui Sancto sit gloria. Nempe qui unam in divinis honorat Personam, honorat et alias. Propter quod Filius ait : Qui non honorificat *Joann.* v, 23.
Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.

Itaque hymnum istum sententiosum, profundum ac pulchrum devotissime concinamus, mente ad Dominum elevata et compuncta, cum ingenti fervore, recordando attente, quod ineffabiliter Unigenitus Dei sese propter nos humiliavit, quantam ad nos dilectionem ostendit in sua incarnatione, et qualiter totius humilitatis et paupertatis præbuit nobis exempla; atque pro omnibus his ei totis regratiemur præcordiis, totisque viribus eum in prætactis sectemur virtutibus. In præfatis quoque mirabilibus incarnatione peractis, ejus omnipotentiam, sapientiam, misericordiam contemplemur.

IN QUADRAGESIMA

AD VESPERAS HYMNUS

1. Audi, benigne Conditor,
Nostras preces cum fletibus,
In hoc sacro jejunio
Fusas quadragenario.

2. Scrutator alme cordium,
Infirma tu scis virium :
Ad te reversis exhibe
Remissionis gratiam.

3. Multum quidem peccavimus,
Sed parce confitentibus ;
Ad laudem tui nominis
Confer medelam languidis.

4. Sic corpus extra conteri
Dona, per abstinentiam
Jejunet ut mens sobria
A labe prorsus criminum.

5. Præsta, beata Trinitas,
Concede, simplex Unitas,
Ut fructuosa sint tuis
Jejuniorum munera.

EXPOSITIO HYMNI

In eo dirigitur ad Deum oratio ut in hoc sacro jejunii quadragesimalis tempore, remissionem nobis peccatorum exhibeat, et cum corporali jejunio, abstinendi etiam a peccatis gratiam tribuat.

Ambrosius auctor, ut creditur ex charactere. Carmen iambicum dimetrum.

Hymnus iste ex laude et oratione contexitur, et ad totam superbeatissimam Trinitatem, quæ vere est unus Deus, unus Conditor, Rector ac Dominus universorum, devote dirigitur.

1 *Audi, benigne Conditor :* id est, o Deus omnipotens, naturaliter pie, qui noster es creator, « audi », id est, clementer exaudi, gratiose accepta, largiflue imple, et adimplendo quod petimus, ostende te scire atque advertere quæ precamur. Auditus quippe in Deo spiritualiter est, et realiter

A idem quod intellectus. Dictio quoque ista « benigne » adverbialiter potest teneri, et esse determinatio verbi istius « audi » ; potest item nominaliter accipi, et esse adjectivum hujus nominis « Conditor ».

Itaque « audi » *nostras preces cum fletibus,* id est preces nostras lacrimosas, seu preces et lacrimas ex piis causis virtutibusque manantes, hoc est, ex pœnitentiali dolore, ex desiderio regni cœlestis, ex proximorum, fraternorum et vicinorum compassione, ex propriæ defectuositatis et
B imperfectionis attentione, ex compassione dominicæ passionis, ex suavissima complacentia supergloriosissimi et superserenissimi Dei. Sic et Psalmista oravit : Exaudi orationem meam, Domine, et deprecationem meam ; auribus percipe lacrimas meas. Magna est vis et efficacia hujusmodi lacrimarum. Propter quod sanctus ait Hie- Ps. xxxviii, 13.

ronymus : O humilis lacrima, tua est po- A
tentia, tuum est regnum ; tribunal judicis
non vereris, accusatoribus effundentium
te imponis silentium ; non est qui te acce-
dere vetet, nec vacua redis; magis affligis
diabolum quam infernale supplicium ; tu
vincis invincibilem, et ligas Omnipoten-
tem. Ideo dixit Psalmista ad Dominum :
Ps. LV, 9. Posuisti lacrimas meas in conspectu tuo; et
IV Reg. XX, 5. Dominus ad devotissimum Ezechiam : Vidi
lacrimas tuas. Qui harum gratiam lacrima-
rum desuper appetit adipisci, levitates,
dissolutiones, loquacitatem, pigritiam et B
omnem consolatiunculam prorsus despi-
ciat vilem. *In hoc sacro jejunio fusas quadragenario,* id est in tempore Quadrage-
simæ hujus. Quamvis enim quotidie toto
anno præfatis insistendum sit lacrimis (ut
Ps. XLI, 4. dicere valeamus : Fuerunt mihi lacrimæ
meæ panes die ac nocte), præcipue tamen
in Quadragesima ista, actibus pœnitentiæ
specialissime deputata.

Porro de Quadragesima et rationibus tot
dierum ac consimilibus, in aurea Legenda
Sanctorum et alibi satis habetur. Qui au- C
tem corporales et aqueas nequit effluere
lacrimas, non turbetur immoderate, sed
lacrimis cordis, hoc est salutaribus com-
punctionibus, ignitis in Deo affectibus,
sanctarum affectionum profluvio, conten-
tetur.

2 *Scrutator alme cordium,* hoc est, tu, o
Deus, intime et infallibilis perscrutator,
discussor, cognitor mentium humanarum,
qui non ex ignorantia aut incertitudine
corda scrutaris, sed eorum arcana pan-
dendo ac vitia puniendo, ostendis te ea D
clarissime intueri. Propter quod in Apoca-
lypsi de fornicatrice et mœchantibus se-
Apoc. II, 22, 23. cum testatus es : Ecce mitto eam in le-
ctum, et qui fornicantur cum ea, in
tribulatione maxima erunt ; et scient om-
nes Ecclesiæ quia ego sum scrutans corda
et renes, et dabo unicuique secundum
opera sua. Unde et apud Jeremiam lo-
Jer. XVII, 9, 10. quitur Deus : Pravum est cor hominis et
inscrutabile, quis cognoscet illud ? Ego
Dominus scrutans corda, etc.

Infirma tu scis virium, hoc est im-
becillitatem, insufficientiam, imperfectio-
nem, fragilitatem « virium » humanarum
ac naturalium potentiarum. Nam et ratio
vulnerata est ignorantia ; voluntas, ma-
litia ; concupiscibilis, concupiscentia ; ira-
scibilis, infirmitate : quæ sunt quatuor
vulnera ex originali peccato secuta. Unde
et homo ex se, gratia destitutus, in omne
malum est pronus. Justum vero deducet Sap. X, 10.
Dominus per vias rectas. Ideo grata mente
Domino confitetur : Tenuisti manum dex- Ps. LXXII, 24.
teram meam, et in voluntate tua deduxisti
me. Hinc fassus est Jeremias : Scio, Do- Jer. X, 23.
mine, quia non est hominis via ejus, nec
viri est ut ambulet et dirigat gressus suos.
Concordat et illud Apostoli : Igitur non Rom. IX, 16.
volentis, neque currentis, sed miserentis
est Dei. Nonne infirmissimi sumus, de
quibus deprompsit Apostolus, Scimus quia II Cor. III, 5.
non sumus sufficientes cogitare aliquid
a nobis quasi ex nobis, sed sufficien-
tia nostra ex Deo est ? In solo igitur Deo
sit tota spes, ad ipsum stillet oculus no- Job XVI, 21.
ster, ejus auxilium incessabiliter implo-
remus, omnem etiam præsumptionem,
gloriam vanam, jactantiam, elationem, tan-
quam diabolica mala jugiter detestemur,
pensantes illud Apostoli : Quid habes quod I Cor. IV, 7.
non accepisti ? Si autem accepisti, quid
gloriaris quasi non acceperis ?

Ad te reversis exhibe remissionis gratiam. Quicumque ad Deum conversus est
per veram contritionem, caritatem jam
habet et gratiam gratum facientem, sine
quarum infusione mortale peccatum non
dimittitur nec deletur : ideo jam conse-
cutus est « gratiam remissionis », id est
indulgentiæ culpæ, ad minus quantum ad
id quod culpæ est seu offensæ, non tamen
semper quantum ad reatum, hoc est obli-
gationem ad pœnam, nec quantum ad
pœnam ipsam. At vero reversus ad Deum
per attritionem, quæ est imperfecta re-
versio, adhuc in suis est culpis, et quærit
« gratiam remissionis », id est veniam,
imo et gratiam veræ contritionis sibi in-
fundi. Quumque ignoremus an simus in

caritate, debemus Dominum exorare ut si A in mortali sumus peccato, det nobis gratiam veræ contritionis; si vero in caritate sumus, dimittat nobis peccata præterita, etiam quantum ad pœnam, gratiamque infusam augeat et conservet in nobis; et si (quod absit) recidivaverimus, non juste relinquat nos, sed misericordissime revocet et convertat. Quod ut obtinere promereamur, peccata nostra coram ipso humiliter recognoscamus, exemplo Psalmistæ
Ps. L, 4, 5. dicentis : A peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco. B Sicque cum omni compunctione et humilitate dicamus :

3 *Multum quidem peccavimus* corde, ore et opere, omissione et commissione, contra legem naturalem, divinam ac positi-
Jacob. III, 2. vam. Unde et Jacobus ait apostolus : In multis offendimus omnes. Imo in tam multis et magnis ut dicere habeamus :
Ps. XVIII, 13. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Unusquisque igitur peccata sua summatim recolligat, et quasi in fasciculum liget, ac ante oculos cordis sui C sic colligata suspendat, ut ea frequenter intuendo, humiliet valde spiritum suum, et omnem adversitatem æquanimiter patiatur; imo cuncta quæ sustinet, minora arbitretur quam sui merentur excessus,
Job XXXIII, 27. dicendo illud Job : Peccavi et vere deliqui, et ut eram dignus non recepi. Nam
Ibid. XIV, 17. et Deus peccata nostra quasi in sacculo signavit. Potissimum autem agendum est istud, dum quis se sentit pulsari impatientia temerariove judicio ex defectibus et peccatis alterius, ita ut tunc intueatur D mox proprias trabes, memor Christi di-
Matth. VII, 3. centis : Quid vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides? *Sed parce confitentibus*, id est, ignosce confitentibus sua peccata. Denique triplex est confessio. Una est fidei
Luc. XII, 8. actus, juxta illud : Qui me confessus
Rom. X, 10. fuerit coram hominibus; et rursus : Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Secunda actus est latriæ,
Matth. XI, 25. de qua Salvator : Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ. Hæc confessio est Dei laudatio. Tertia est pœnitentiæ actus, de qua hic habetur; quæ et veniam promeretur, quemadmodum sanctus Job protulit: Vias meas in conspectu ejus arguam, *Job* XIII, 15, 16.
et ipse erit salvator meus; et Psalmista : Dixi, Confitebor adversum me injustitiam *Ps.* XXXI, 5.
meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei.

Ad laudem tui nominis, id est ad tui ipsius laudem, honorem et gloriam, *confer medelam*, hoc est gratiam sacramentalem, spiritualem curationem, cordis a recidivo custodiam, *languidis*, id est nobis spiritualiter ægrotis ac læsis, ad vitia pronis, fomite infectis. Omnia etenim agit Altissimus propter se ipsum finaliter, quum ipse sit omnium ultimus finis, atque ad gloriam et præconium propriæ majestatis. Ideo ait Scriptura : Universa propter se *Prov.* XVI, 4.
ipsum operatus est Dominus. Alibi quoque loquitur Deus : Ego sum qui deleo ini- *Is.* XLIII, 25.
quitates tuas propter me, hoc est propter ostensionem et glorificationem bonitatis et misericordiæ meæ. Unde et in Ezechiele testatur : Non propter vos ego faciam, *Ezech.* XXXVI, 22, 32.
notum sit vobis, sed propter nomen sanctum meum.

Sic corpus extra conteri dona, id est, 4
da nobis discretionem et gratiam sic conterendi, castigandi et pœnitentialiter affligendi corpora nostra extrinsecus, *per abstinentiam jejunet ut mens sobria*, id est, quatenus mentes nostræ abstineant seque refrenent, *a labe prorsus criminum*, id est ab omni fœditate et macula culpæ mortalis. Nempe, teste Apostolo, qui sunt *Galat.* V, 24.
Christi, carnem suam crucifigunt cum vitiis et concupiscentiis. Propter quod de se ipso expressit : Castigo corpus meum, *I Cor.* IX, 27.
et in servitutem redigo. Ad mentis enim purificationem et puritatem corporale jejunium ordinatur, sicut et cetera exercitia exteriora observantiæ religiosæ. Hinc apud Matthæum jussit Salvator : Quum *Matth.* VI, 16.
jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes. Et apud Isaiam Dominus reprehendit solum corporaliter jejunantes, a peccatis

Is. LVIII, 3. non abstinentes : Ecce (inquiens) in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra. Jejunium multos salutares habet effectus, de quibus asserit Augustinus : Jejunium purgat mentem, sublevat sensum, carnem subdit spiritui, concupiscentiæ nebulas dissipat, libidinum ardores exstinguit, castitatis lumen accendit; hoc est, jejunium
Rom. XII, 1. cum discretione exhibitum, quoniam rationabile debet esse obsequium nostrum.

5 *Præsta, beata Trinitas,* quæ essentialiter et interminabiliter felix es, et una beatitudo immensa, atque objectum beatificæ ac fruitivæ visionis omnium Beatorum, *concede, simplex Unitas,* quæ es ipsa Trinitas (quidquid enim in divinis dicitur absolute, convenit unicuique divinæ Personæ totique Trinitati : propter quod dicunt theologi, quod in divinis relatio multiplicat trinitatem, quia est ratio distinctionis personalis ibidem ; essentia vero servat unitatem, quia essentia est una numero in supergloriosis illis A æternis Personis), *ut fructuosa sint tuis jejuniorum munera,* hoc est, opera et observationes « jejuniorum », quæ nobis pie concessisti ac providisti, quoniam omnia merita nostra sunt dona tua et effectus gratiæ tuæ, ac principaliter fiunt in nobis a te, cui sanctus loquitur Isaias, Omnia Is. XXVI, 12.
opera nostra operatus es in nobis (unde dixit Apostolus : Deus est qui operatur in Philipp. II, 13.
nobis velle et perficere), « sint fructuosa », id est meritoria vitæ æternæ, « tuis » fidelibus et ministris. Tunc autem jejunia B nostra nobis sunt fructuosa, quando ex caritate procedunt, nec per sequens peccatum mortale merito suo privantur et præmio.

Hunc igitur hymnum depromamus corde contrito ac mente salubriter lugubri, orationi, devotioni, compunctioni lacrimisque vacantes, et exteriora ad interiorem profectum, ad cordis munditiam, ad caritatis augmentum sapienter ordinantes.

DOMINICA IN PASSIONE

HYMNUS

1. Vexilla Regis prodeunt,
Fulget crucis mysterium,
Quo carne carnis Conditor
Suspensus est patibulo.

2. Confixa clavis viscera
Tendens manus, vestigia;
Redemptionis gratia,
Hic immolata est hostia.

3. Quo vulneratus insuper
Mucrone diræ lanceæ,
Ut nos lavaret crimine,
Manavit unda sanguine.

4. Impleta sunt quæ concinit
David fidelis carmine,
Dicens : In nationibus
Regnavit a ligno Deus.

5. Arbor decora et fulgida,
Ornata Regis purpura,
Electa digno stipite
Tam sancta membra tangere.

6. Beata, cujus brachiis
Sæcli pependit pretium :
Statera facta est corporis,
Prædamque tulit tartaris.

7. O crux, ave, spes unica.
Hoc Passionis tempore
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam.

8. Te, summa Deus Trinitas,
Collaudet omnis spiritus;
Quos per crucis mysterium
Salvas, rege per sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Iste est totus religiosæ pietatis et affectuosæ devotionis refertissimus, recensens dominicæ passionis mysteria, et præclara vivificæ crucis præconia, in qua peractum est humanæ redemptionis sacramentum; demum ad eam pia dirigitur oratio fidelium ut illis protectio sit, munimentum et præsidium.

Auctor Theodulphus, Aurelianensis episcopus : quamvis Henricus Bebelius eum Fortunato episcopo adscribat, alii Sedulio, alii item aliis. Carmen iambicum dimetrum.

A RECTE hic hymnus in Dominica Passionis cantatur, in quo de Christi passione devotissime agitur. Ait ergo auctor hujus hymni :

Vexilla Regis prodeunt. Vexilla dicun- 1
tur insignia quædam signifera seu bellica
signa quæ ante principem sive exercitum
deferuntur, aut etiam in processione so-
lenni. Porro iste Rex est Christus, de quo
scriptum est : Habet in vestimento et in *Apoc.* XIX,
femore suo scriptum, Rex regum et Do- 16.
minus dominantium. Christus quoque apud
B Matthæum : Tunc (ait) dicet Rex his qui a *Matth.* XXV, 34.

dextris ejus erunt, Venite, benedicti Patris mei ; atque in passione ad Pilatum : (*Joann.* xviii, 37.) Tu dicis, quia rex sum ego. Deinde, secundum utramque suam naturam Christo competit esse regem : quia ut Deus, est rex potestate et auctoritate regitiva, æterna, summa et increata. Quæ auctoritas et potestas in tribus adorandis Personis est eadem numero, quemadmodum et essentia : ideo tres Personæ sunt unus Rex, sicut et unus Dominus, juxta illud in Symbolo : Non tres Domini, sed unus est Dominus. Verumtamen hanc potestatem et auctoritatem Filius habet a Patre per generationem æternam. Insuper Filius secundum naturam assumptam humanam est rex et princeps omnium creaturarum, potestate et auctoritate creata, secundaria, dependente et quasi instrumentali. Propter quod Matthæi ultimo locutus est : (*Matth.* xxviii, 18.) Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Hæc ergo Christi « regis » nostri « vexilla », id est bellica signa, quibus Christus prostravit aerias potestates, videlicet dæmones, vicitque mundum, sunt crux ejus, columna, clavi, spinea corona, flagella, miracula, sacramenta, quæ in hoc Passionis tempore spiritualiter « prodeunt », id est, repræsentantur, recoluntur, honorantur et prædicantur.

Fulget crucis mysterium. Mysterium appellatur sacrum secretum, seu mystica ratio abditumve consilium. « Mysterium » igitur « crucis » est supersapientiale, profundissimum ac olim ignotum abditumque consilium, quo Trinitas adoranda ab æterno decrevit redimere et salvare genus humanum per Christi incarnationem ac passionem, quatenus sicut per primi hominis inobedientiam periit, ita per Christi obedientiam, passionem ac mortem redimeretur. (*Coloss.* i, 26.) Hoc mysterium, teste Apostolo, absconditum fuit a sæculis in Deo, et revelatum fuit tempore præfinito sanctis Apostolis, per quorum doctrinam ac Spiritus Sancti illustrationem devenit ad Ecclesiæ sanctæ notitiam : (*Ephes.* i-iii; *Rom.* v.) de quo ad Ephesios ac Romanos multa induxit Apostolus. Hoc plane mysterium « fulget » modo in contemplatione et cognitione fidelium, in fide et veneratione qua recolunt illud ; et contemplativis hominibus innotescit, quibus nihil rationabilius videtur esse quam quod fides continet christiana, quoniam fidem habent cum rationibus credendorum et purificatæ mentis intelligentia. Hinc S. Andreas dixit magnum esse crucis mysterium.

Quo carne carnis Conditor suspensus est patibulo : hoc est, « quo » mysterio, id est propter quam sacram et mysticam seu abditam rationem ac fructuosissimam causam, « carnis Conditor », hoc est ipse Unigenitus Patris, Christus, conditor carnis, id est creator totius humani generis (de quo apud Joannem ipse loquitur Deo Patri, (*Joann.* xvii, 2.) Dedisti ei potestatem omnis carnis ; Isaias quoque, (*Is.* xl, 5, juxta LXX.) Videbit omnis caro Salutare Dei nostri), « suspensus est patibulo », id est cruci affixus, « carne », id est in corpore suo mortali, quemadmodum in Isaia prædixit : (*Ibid.* l, 6.) Corpus meum dedi percutientibus; et beatissimus Petrus in prima sua Canonica : (I *Petr.* ii, 24.) Peccata (inquit) nostra portavit in corpore suo super lignum. Nempe ob hanc mysticam rationem voluit Deus Pater Christum pati, et tradidit eum pro nobis, sicut ad Romanos asserit Paulus : (*Rom.* viii, 32.) Proprio Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Unde in Joanne fertur : (*Joann.* iii, 16.) Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Porro Judas tradidit Christum ex avaritia, quem Judæi tradiderunt in mortem ex invidia. Non itaque casu, sed ex divina præordinatione et sapientiali mysterio factum est quod mundi Salvator hoc genus mortis, videlicet crucifixionem, sustinuit. Nam ut copiosius succurreret mundo, voluit acerbissimam atque ignominiosissimam mortem pati pro eo. Rursus, quoniam primus homo peccavit de fructu ligni sibi prohibito comedendo, voluit Christus, mortem patiendo in ligno,

satisfacere pro primo illo originali peccato A ac ceteris vitiis inde secutis. Iterum, quia diabolus vicit primos parentes per esum fructus ligni, utpote de arbore scientiæ boni et mali, voluit Christus superare diabolum obediendo Deo Patri usque ad mortem ac crucis supplicium.

2 *Confixa clavis viscera tendens manus, vestigia :* id est, conditor carnis Christus « tendens », id est, in cruce extendens, « viscera manus », id est carnes manuum suarum sub pelle earum contentas et tectas, « vestigia », id est etiam suos sa- B cratissimos pedes (sicque sumitur effectus pro causa, quia per pedes causantur impressiones quæ vestigia nuncupantur), viscera (inquam) atque vestigia « confixa clavis », id est clavis perforata et cruci Ps. xxi, 17. affixa, juxta illud Psalmi : Foderunt manus meas et pedes meos. Zacharias quoque : Zach. xiii, 6. Dicent, Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ? Denique viscera ista manuum ac pedum sunt carnes tenerrimæ, mirabiliter passibiles atque læsibiles. Hinc mors confixorum per manus et pedes C in ligno, est vehementer nimis pœnalis, amara, gravissima : præsertim quoniam configuntur et perforantur in locis nervosis, in quibus sic perfodi pœnalissimum est propter concursum nervorum atque venarum.

Redemptionis gratia, hic immolata est hostia : hoc est, « hic », id est ipse Christus, « immolata est hostia », id est, obtulit semetipsum Patri æterno hostiam salutarem, pacificam, « gratia redemptionis », id est causa redimendi nos gratiose. D Per hoc namque quod Filius Dei ex ardentissima caritate, promptissima obedientia, profundissima humilitate, maxima pietate summoque zelo divini honoris, subiit ac toleravit acerbissimum istud supplicium mortis, passio ejus ineffabiliter meritoria, fructuosissima et efficacissima fuit ad redimendum totum genus humanum, imo meriti quodammodo infiniti, eo quod natura humana quæ sic patiebatur, fuit non solum præ universis creatis sanctissima, dignissima ac Patri æterno gratissima, sed etiam quoniam immediate ac hypostatice fuit conjuncta Verbo æterno ac divinæ naturæ, sicque efficaciam et idoneitatem ad redimendum ac promerendum quodammodo infinitam habebat : quod exuberantissimum Christi meritum nominatur thesaurus Ecclesiæ, ex cujus plenitudine indulgentiæ conceduntur ; cujus thesauri erogatio a Christo commissa est summo Pontifici, tanquam pleno ac generali Christi vicario. Præterea, de hac Christi immolatione per Isaiam fuit prædictum : Oblatus est quia voluit. Unde ad Is. liii, 7. Ephesios disseruit Paulus : Christus dilexit Ephes. v, 2. nos et tradidit semetipsum pro nobis, oblationem et hostiam Deo, in odorem suavitatis.

Quo, scilicet præfato mysterio, ipse Christus *vulneratus insuper,* id est ultra prædictam suspensionem in patibulo transverberatus in latere, *mucrone,* id est ferreo cuspide seu acumine, *diræ lanceæ,* id est hastæ militaris horrendæ, juxta illud Joannis : Unus militum lancea latus ejus ape- Joann. xix, 34. ruit. Hinc in Zacharia Christus prænuntiavit : Adspicient ad me quem confixerunt. Zach. xii, 10. *Ut nos lavaret crimine, manavit unda sanguine :* hoc est, « unda », id est aqua, « manavit », id est fluxit, « sanguine », id est simul cum sanguine (sicut præallegato capitulo addit Evangelista, Continuo exivit Joann. xix, 34. sanguis et aqua), « ut nos lavaret », id est, pretio sanguinis sui ac merito effusionis ejus purgaret, « crimine », id est ab originali peccato ceterisque excessibus, secundum illud Apocalypsis : Qui dilexit nos Apoc. i, 5. et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo ; atque ad Ephesios : Christus dilexit Ephes. v, 25-27. Ecclesiam, et tradidit semetipsum pro ea, ut illam sanctificaret, mundans illam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam.

Consequenter auctor crucem commendat.

4 *Impleta sunt quæ concinit David fidelis,* id est, ea « quæ David fidelis » fidelitate fidei quæ est theologica virtus, fidelitate quoque morali quæ est pars justitiæ,

qua promissa et verba addicta implentur A et verificantur (qui primo Regum testatur: I Reg. xxvi, 23. Dominus retribuet unicuique secundum justitiam suam et fidem), « concinit », id est, prophetice cecinit, et consonanter aliis Prophetis prædixit, *carmine,* id est in cantico spiritualem lætitiam continente, puta in psalmo nonagesimo quinto, *di-* Ps. xcv, 10. *cens : In nationibus regnavit a ligno Deus,* id est, Christus, Deus et homo in unitate personæ, « regnavit », id est, virtute ac merito suæ salvificæ atque sacratissimæ passionis regium principatum B obtinuit (secundum naturam humanam, secundum quam et promeruit) in tota militanti Ecclesia, regnando per fidem et gratiam in corde credentium, et per vicarios suos, prælatos principesque fideles præsidentes toti populo christiano, quem- Joann. xii, 32. admodum apud Joannem prædixit : Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. Unde per Danielem est prædictum : Dan. vii, 9, 14. Antiquus dierum, id est Pater æternus, dedit ei potestatem, et honorem, et regnum; et omnes populi, tribus et linguæ C servient ei. Hinc additum est, « in nationibus », id est in gentilium generationibus, quas ubique terrarum per gloriosos Apostolos eorumque adjutores convertit, sicut Joann. x, 16. apud Joannem est præfatus : Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere. Porro ipsos gentiles Judæi consueverunt communi nomine appellare nationes, quasi parvipensive, propter eorum pristinam infidelitatem. Sic quippe, converso centurione Cornelio et gentilibus secum collectis, dixerunt Judæi : D Act. x, 45. Ergo in nationes gratia Dei effusa est? Sic autem Christus regnavit in nationibus « a ligno », id est cito post suspensionem et Is. ix, 6. mortem suam in crucis patibulo. Factus est enim (ut in Isaia legitur) principatus ejus super humerum ejus, quando vide- Joann. xix, 17. licet bajulans sibi crucem exivit : qua humiliatione et ignominiosissima passione meruit et post exspirationem in cruce sortitus est regnum et dominationem toto orbe terrarum. Hinc in prima sua Canonica princeps affirmat Apostolorum : Qui pec- I Petr. ii, 24. cata nostra pertulit in corpore suo super lignum. De hoc et una Sibyllarum, id est gentilium prophetissarum, vaticinata est :

> Felix ille Deus qui ligno pendet ab alto.

Nihilo minus, ut dictum est sæpius, Chri- p. 17A', 328 sto secundum suam humanitatem etiam, ratione hypostaticæ unionis suæ naturæ humanæ cum Verbo æterno, competit et a primo unionis illius instanti competebat dominium, regnum et judiciaria potestas omnium populorum totiusque creaturæ.

Verumtamen in Hebræo non habetur « a ligno ». Idcirco Hieronymus juxta Hebraicam transtulit veritatem : Dicite in gen- Ps. xcv, 10. tibus quia Dominus regnavit. Hinc probabiliter æstimatur quod complexum istud « a ligno », primo appositum sit per modum glossæ interlinearis ab aliquo expositore, deinde ex imperitia scriptorum, textui additum.

Postremo, de Christi passione et ejus regeneratione ac regno in nationibus locutus est David in multis psalmis, præsertim psalmo vicesimo primo, in quo inter cetera legitur : Foderunt manus meas Ps. xxi, 17, 18. et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea, haud dubium quin in affixione et suspensione Christi in cruce. Deinde ibidem de conversione nationum ad Christum subjungitur : Reminiscentur et con- Ibid. 28, 29 vertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium, quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.

Arbor, id est, o tu, crux, quæ es « ar- 5 bor », id est lignum vitale. Arbor vero proprie nominatur lignum adhuc vegetativa anima informatum, et ita crux arbor non est : attamen adhuc per similitudinem arbor vocatur, quoniam spiritualiter et causaliter vivit, et lignum vivificum ac vitale pronuntiatur, in quantum instrumentaliter humanæ cooperatur saluti ; vel arbor sumitur hic extense pro ligno. *Decora et fulgida :* crux enim supernaturaliter exaltata, decorata et pulchrificata

est variis modis, atque, ut affirmat Chrysostomus, radiis solis splendidior in judicio apparebit. *Ornata Regis purpura,* id est præstantissima ac regia Christi carne et ejus contactu : cujus etiam sacro attactu aqua vim purgativam peccati sortita censetur. Vel « purpura », id est roseo atque purpureo sanguine Salvatoris, de quo de-
I Petr. I, 18, 19. prompsit Archiapostolus : Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine Christi. *Electa digno stipite,* id est præordinata divinitus ex radice seu trunco præclaro, *tam sancta membra tangere,* utpote dorsum, manus et brachia, pedes et crura Domini Salvatoris. In his verbis alloquitur crucem, non quod illa intelligere queat, sed ut ipsimet in honorem sanctæ crucis, potius autem Crucifixi, excitemur. Præterea, de hoc sanctæ crucis decore et fulgore gloriosus Andreas apostolus dixit : Salve, crux, quæ in corpore Christi es dedicata, et membris ejus tanquam margaritis ornata. O bona crux, quæ decorem et pulchritudinem de membris Domini suscepisti !

6 *Beata, cujus brachiis sæcli pependit pretium :* id est, tu, o crux, « beata » es, non formaliter, quum non sis res capax vitæ et salutis, sed instrumentaliter, quoniam ad mundi beatitudinem recuperandam materialiter cooperata es et medium quoddam effecta, « cujus brachiis », id est in cujus partibus instar brachiorum extentis, « sæcli pependit pretium », id est Christus, cujus sanguine pretioso sæculum, id est genus humanum, est liberatum. Cujus utique Christi valor et dignitas tantæ fuit præstantiæ, quod minima portio sanguinis ejus suffecisset redimere totum captivum, venundatum et amissum hominum genus.

Statera, id est libra, *facta est corporis* Christi, quod in cruce pependit sicut res cujus valor seu quantitas per stateram investigatur. Sic quanta exstiterit dignitas corporis Christi hinc patuit, quod ejus
* distentio in cruce ascensio * sufficiens et supersufficiens fuit ad redimendum genus huma-
A num, ita quod particularis et temporalis mors corporis Christi idonea fuit eripere genus humanum a morte universali, spirituali ac æternali, imo et vitam gratiæ omnibus promereri vitamque gloriæ adipisci. Hinc subditur : *prædamque tulit tartaris,* id est, infernalibus potestatibus ac tormentis abstulit genus humanum, quod maligni spiritus suo abstulerant Creatori ac in suam redegerant potestatem, ita quod omnes ante Christi passionem descenderunt ad locum aliquem infero-
B rum. Unde in Evangelio Christus expressit : Quum fortis armatus custodit atrium Luc. XI, 21, 22.
suum, in pace sunt ea quæ possidet ; si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa vasa ejus eripiet, et spolia ejus distribuet. Ab Isaia quoque de Christo prædictum est : Dispertiam ei plurimos, Is. LIII, 12.
et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam. Insuper Christus « prædam » abstulit « tartaris », sanctos de limbo patrum educendo, ac detentos in purgatorio, tempore oppor-
C tuno. Unde prædixit per Osee : De morte Osee XIII, 14.
redimam eos ; ero mors tua, o mors ; morsus tuus ero, inferne.

O crux, ave, spes unica, id est, « o » tu, 7
« crux », exsistens « spes unica », id est spes principalis ac summa, hoc est præcipuum spei nostræ objectum, « ave », id est, sine omni væ sis salutata ac felix. Istud referendum est ad rem signatam et figuratam, puta ad Christum crucifixum, potius quam ad crucem signantem et figurantem : idem namque motus est in
D figuram et figuratum, qui tamen motus in figuratum principaliter fertur, secundum Philosophum. Hinc sequentia de Christo potissimum intelliguntur. *Hoc Passionis tempore auge piis justitiam,* id est, in hominibus devotis perfice et augmenta ipsam « justitiam », sine qua non habetur vera devotio, quæ est promptitudo voluntatis ad ea quæ Dei sunt, hoc est ad actus cultus divini ; estque devotio actio latriæ, quæ est pars subjectiva (id est species) justitiæ. Potest quoque per « justitiam » designari

quælibet virtus, quia justitia est virtus communis, imo omnis virtus, secundum Philosophum, et hoc secundum unam justitiæ acceptionem. *Reisque dona veniam,* id est, his qui adhuc in sordibus sunt indulge, gratiam saluberrimæ contritionis infunde, sicque universos salvifica.

8 *Te, summa Deus Trinitas,* id est, o Trinitas summa, quæ unus es Deus, *collaudet omnis spiritus,* rationalis et intellectualis, id est, simul te laudent per caritatem uniti, juxta illud Psalmi : Exaltemus nomen ejus in id ipsum. (Ps. xxxiii, 4.) Et referendo hoc ad Ecclesiam triumphantem, est vox congratulationis et complacentiæ, quoniam illa Ecclesia nostra exhortatione et oratione non eget ; referendo autem hoc ad Ecclesiam militantem, exstat oratio, ut sit sensus : « Omnis spiritus », id est omnis anima rationalis viatorum, « te collaudet », id est, gratias tibi agat super tantis beneficiis quæ nobis contulisti per Christum, teque in omnibus benedicat, et deprecamur ut des ei gratiam hoc agendi. *Quos per crucis mysterium salvas, rege per sæcula :* id est, gratiose guberna et ad beatitudinem æternam perduc, « per sæcula », id est in tempore peregrinationis et durationis vitæ istius, eos « quos salvas », id est, redemisti et salvare dignaris, « per crucis mysterium », id est per ea quæ Christus in cruce pro nobis sustinuit, et per secretam crucis gratiam ac virtutem, per quas dæmones et peccata prorsus vincuntur.

Ecce hunc devotissimum, compendiosissimum mysterialemque hymnum cum ingenti recollectione, fervore, puritate devotissime decantemus, cum intima gratitudine atque præcordiali compassione dominicæ passionis, contemplantes et admirantes altitudinem sapientiæ et consilii superbeatissimæ Trinitatis in recuperationem nostræ salutis per admiranda mysteria Salvatoris, ad laudem et gloriam Omnipotentis.

IN FESTIS PASCHALIBUS

HYMNUS

1. Hic est dies verus Dei,
Sancto serenus lumine,
Quo diluit sanguis sacer
Probrosa mundi crimina.

2. Fidem refundens perditis,
Cæcosque visu illuminans :
Quem non gravi solvit metu
Latronis absolutio ?

3. Qui præmium mutans cruce,
Jesum brevi quæsivit fide,
Justosque prævio gradu
Prævenit in regnum Dei.

4. Opus stupent et angeli,
Pœnam videntes corporis,
Christoque adhærentem reum
Vitam beatam carpere.

5. Mysterium mirabile,
Ut abluat mundi luem,
Peccata tollat omnium
Carnis vitia mundans caro.

6. Quid hoc potest sublimius,
Ut culpa quærat gratiam,
Metumque solvat caritas,
Reddatque mors vitam novam ?

7. Hamum sibi mors devoret,
Suisque se nodis liget;
Moriatur vita omnium,
Resurgat vita omnium.

8. Quum mors per omnes transeat,
Omnes resurgant mortui ;
Consumpta mors ictu suo,
Perisse se solam gemat.

9. Gloria tibi, Domine,
Qui surrexisti a mortuis,
Cum Patre et Sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Commendatur in eo sacer dies Paschæ, triumphali Christi resurrectione, generis humani redemptione, fidei institutione christianæ, angelorum exsultatione, latronis pœnitentia, mortis interemptione celeberrimus.

Auctor, ex phrasi, creditur Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

Dan. II, 21. Ps. LXXIII, 6. Omne tempus est Dei Creatoris, qui (ut in Daniele habetur) mutat tempora et ætates, et cui cantamus in Psalmo : Tuus A est dies et tua est nox. Propter quod Christus in Evangelio protestatur : Dominus est Filius hominis, etiam sabbati. Marc. II, 28. Quod ei secundum deitatis naturam potissimum convenit, quamvis et secundum naturam assumptam aliquo modo hoc ei competat, in quantum secundum eam quoque omni prælatus est creaturæ. Porro, quo in aliquo die aut tempore Deus præclariora exercet opera omnipotentiæ, justitiæ ac misericordiæ suæ, eo dies ille seu tempus appropriatius ac specialius dicitur dies seu tem-

pus Dei. Hinc de Christo in evangelio A
Joann. vii, 30. S. Joannis frequenter asseritur, Nondum venit hora ejus; aut simile aliquid, ut :
Ibid. 6. Tempus meum nondum advenit. Sic itaque de hoc die solennitatis paschalis merito canitur :

1 *Hic est dies verus Dei,* id est dies qui vere et propter realem veritatem rerum gestarum spiritualiter adscribitur Christo ac toti supersublimi Trinitati, propter Christi resurrectionem et frequentem apparitionem in die isto, et alia gratiæ atque potentiæ suæ opera die isto exhibita; *sancto serenus lumine,* id est clarus lumine B
Salvatoris, et clarificatus potentia suæ resurrectionis ac refulgentia suæ apparitionis, luce quoque suæ sapientissimæ informationis, qua eos informavit quibus apparuit, et item multiplici gratia qua consolabatur eos tunc, imo et sanctos quos hoc die de limbo eduxit, juxta illud Za-
Zach. ix, 11. chariæ : Tu quoque, in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua. Ideo scriptum est et
Ps. cxvii, 24. prophetatum de die hoc : Hæc est dies C
quam fecit Dominus; exsultemus et lætemur in ea. Sic demum intelligi potest et verificari quod S. Maximus præsul ac alii quidam Sancti affirmant, solem hoc die solito clarius coruscare : non quod sit augmentatio lucis in ipso realiter sole, sed juxta modum loquendi Scripturæ, quo luminaria cœli clarius splendere aut obscurari scribuntur secundum quod hominibus in ipsis diebus majora prospera seu adversa eveniunt. Unde per Ezechielem Do-
Ezech. xxxii, 7, 8. minus loquitur Pharaoni : Quum exstinctus D
fueris, operiam cœlos caligine, et omnia luminaria cœli mœrere super te faciam.

Quo diluit sanguis sacer, id est, pretiosus et sanctus Christi « sanguis » et ejus effusio delevit et expiavit, *probrosa mundi crimina,* id est vitia hominum ignominiosa, improperiis atque convitiis plena, inhonestissima, detestanda. Verumtamen istud fecit sanguis Christi in die sancto Parasceves, de quo per Zachariam Domi-
Zach. iii, 9. nus dixit : Auferam iniquitatem terræ illius in una die. Tunc, inquam, sanguis Christi id egit quantum ad sufficientiam, et item quantum ad efficientiam quoad sanctos in limbo detentos, qui anima Christi ad eos descendente, protinus Deum videre cœperunt per speciem, ablato jam reatu originalis peccati pretio sanguinis Christi. Porro in die resurrectionis, Christi sanguis sacer id fecit in quibusdam viatoribus per efficientiam, qui tunc fidem et gratiam recuperaverunt; tunc item sanguis Christi fecit hoc ipsum quantum ad manifestationem, quoad eos quibus innotuit tunc fructus dominicæ passionis. Hinc sequitur:

Fidem refundens perditis, cæcosque vi- 2
su illuminans. Quemadmodum dictum est, p. 268.
tempori adscribuntur ea quæ fiunt in tempore : et sic dies dominicæ resurrectionis perhibetur « perditis », id est incredulis et iniquis, fidem refundere, quia per Christi resurrectionem præcipue reparata, roborata et aucta est fides catholica, sicut per ejus sepulturam videbatur præcipue evacuata, in tantum quod discipuli ejus dixerunt : Nos autem sperabamus. Unde *Luc.* xxiv, 21.
Apostoli potissimum curaverunt Christi resurrectionem probare, sicut in Actibus eorum recitatur : Virtute magna redde- *Act.* iv, 33.
bant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri. Imo et tunc cœperunt Apostoli in fide firmari, qui tempore passionis et sepulturæ fuerunt in ea scandalizati ac infirmati, in tantum quod princeps eorum cœpit anathemati- *Marc.* xiv, 71.
zare et dicere : Quia non novi hominem istum. Verum hoc die confessi sunt quia surrexit Dominus vere et apparuit Si- *Luc.* xxiv, 34.
moni. Sic quoque dies iste, id est Christus in die hoc, illuminavit « cæcos », id est peccatis et infidelitate excæcatos, lumine fidei splendoreque gratiæ ac virtutum. Imo resurrectio Christi facta hoc die, toto orbe terrarum illuminavit gentiles multaque millia Judæorum ad credendum in Christum, prout apud Isaiam Deus Pater loquitur Christo : Dedi te in fœdus populi, *Is.* xlii, 6, 7.
in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum. In eodem quoque Propheta, Chri-

stus de fructificatione sua in gentilium A
Is. XLIX, 5, 6. conversione testatus est : Glorificatus sum in oculis Domini, et dixit : Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob et fæces Israel convertendas ; dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Cujus rei exemplum subjungitur interrogative :

Quem, supple, hominem quantumlibet lapsum ac reum, *non solvit,* id est absolvit, *gravi metu,* id est a formidine deprimente, immoderata atque ad desperationem inclinante, *latronis absolutio?* Quem B
Christus in cruce absolvit et purgavit totaliter a suis peccatis, quantum ad culpam et pœnam, quando et dixit ac promisit
Luc. XXIII, 43. eidem : Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Tunc quippe infudit ei sufficientem et plenam contritionem, fidem et caritatem.

3 *Qui,* scilicet latro, *præmium mutans cruce,* id est, in cruce pendendo, patiendo ac pœnitendo, mutavit « præmium » suum, quia jam ante promeruit condemnari, et in cruce mox meruit salvari, *Jesum brevi* C
quæsivit fide, id est, gratiam et salutem a Christo petivit celeri confessione ac deprecatione, dicendo ad impœnitentem la-
Ibid. 40, 41. tronem qui Christum blasphemavit : Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus ; hic vero nil mali gessit. *Justosque prævio gradu prævenit in regnum Dei,* id est, etiam ante Apostolos ac ceteros justos adhuc in mundo hoc existentes pervenit in regnum Christi, pro
Ibid. 42. quo oravit : Domine, memento mei quum D
veneris in regnum tuum, ut Lucæ vicesimo tertio recitatur. Denique, Christus ante
Joann. XIX, 32, 33. latrones exspiravit, ut Joannis nonodecimo patet : et ita ante animam latronis hujus in limbum ingressus est patrum, quos protinus beatifica illustravit visione, ut dictum est, deinde post modicum, animam latronis illuc pervenientem. Hæc vero beatifica visio, spiritualis est paradisus de
Ibid. XXIII, 43. quo protulit Dominus : Hodie mecum eris in paradiso. Idcirco, quod quidam exponendo hic dicunt, quod latro prævenit exsistentes in limbo in visione divinæ essentiæ, non videtur sapienter prolatum : imo in hac visione parumper secutus est eos.

Opus stupent et angeli, id est, angeli 4
gloriosi admirabantur « opus » nostræ redemptionis, *pœnam videntes corporis,* id est, cognoscentes ineffabilem acerbitatem passionis Christi in corpore patientis, imo et in anima, etiam quantum ad singulas ejus vires, in quantum in essentia animæ erant fundatæ ac respectum habebant ad objectum creatum : nihilo minus vires superiores animæ Christi, per comparationem et respectum ad increatum objectum, erant in gaudio beatæ fruitionis. Quod totum revera tam vehementer mirabile est, quod angeli quoque hinc merito mirabantur, præsertim quod Deus et homo tanta et talia sustinebat. Potest item exponi, quod angeli intuentes latronem in tanta corporis sui afflictione Christum quærentem, pœnitentem ac veniam obtinentem, admirati sunt totum hoc opus et tantam Dei clementiam. Unde adjungitur : *Christoque adhærentem reum,* puta latronem, Christo per fidem, spem et caritatem, ceteras quoque virtutes, se applicantem, *vitam beatam carpere,* id est æternam salutem pro suæ conversionis, confessionis ac pœnitentiæ præmio obtinere, de qua ait Salvator : Hæc est vita æterna, ut co- *Joann.* XVII, 3.
gnoscant te, solum verum Deum. Seu « vitam beatam », id est summæ felicitatis objectum essentialiter felix et vivum. Unde et Christus fatetur : Ego sum via, *Ibid.* XIV, 6.
veritas et vita. In hoc latrone proposuit Christus omnibus nobis pietatis ac gratiæ suæ exemplum, ut nemo omnino desperet, videns latronem tam facile ac repente contritum ac salvatum.

Mysterium mirabile, id est, res pro- 5
funda, misericordia divina est istud quod subditur : *ut abluat mundi luem, peccata tollat omnium, carnis vitia mundans caro :* id est, « ut caro (supple, Christi) mundans vitia carnis », id est, sua morte et sanguinis sui effusione delens et ex-

pians peccata carnalium hominum mediatorie ac instrumentaliter. Christus etenim (I *Tim.* II, 5.) est mediator Dei et hominum ; et ejus caro, imo tota humanitas sua fuit et est instrumentum animatum, immediatum, conjunctum ac proprium Verbi æterni sibi uniti : sicque caro Christi instrumentaliter ac mediatorie, virtute deitatis seu personæ Verbi sibi conjuncti, mundavit et abstulit omnium culpas, quantum in se erat. Ideo dicitur : ut « abluat », id est, purget et lavet, « luem mundi », id est infectionem originalis peccati, prout sacratissimus Joannes Baptista disseruit : (*Joann.* I, 29.) Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi ; « peccata tollat omnium », id est, non solum originale generis humani peccatum, verum etiam actualia et personalia hominum universorum peccata, juxta illud (*Is.* LIII, 6.) Isaiæ : Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Unde ad Hebræos scripsit Apostolus : (*Hebr.* IX, 28.) Christus oblatus est semel ad multorum exhaurienda peccata. Atque in prima sua Canonica princeps Apostolorum deprompsit : (I *Petr.* III, 18, 22.) Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu ; deglutiens mortem ut vitæ æternæ efficeremur heredes.

6 *Quid hoc potest sublimius,* id est, « quid potest » esse altius ac dignius inter opera misericordiæ Dei, *ut culpa quærat gratiam,* id est, consideratio propriæ culpæ in homine attrito emendationem proponente, instiget et moveat hominem talem ad quærendam veniam et « gratiam » gratum faciente a Deo? (*Rom.* V, 20.) Hinc ubi abundavit peccatum, abundare solet et gratia. Et Psalmista (*Ps.* XXXI, 4.) fatetur : Conversus sum in ærumna mea (id est consideratione miseriæ meæ), dum configitur spina, id est remorsu et afflictione. *Metumque solvat caritas,* id est, dilectio Christi ad nos dissolvat et auferat « metum » servilem et inordinatum pœnarum a cordibus nostris. Nam et nos pensando quantum et qualiter ipse dilexit nos, spem et amorem concipimus, ac opprimentem metum abjicimus. Unde ad Romanos profert Apostolus : (*Rom.* VIII, 15.) Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei ; ad Timotheum quoque : (II *Tim.* I, 7.) Non dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. Insuper, caritas nobis infusa removet metum mere servilem, et quum perfecta exstiterit, metum illum prorsus expellit, juxta illud Joannis : (I *Joann.* IV, 18.) Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem. *Reddatque mors vitam novam,* id est, « mors » et passio Christi per modum meritoriæ causæ reparet et obtineat nobis « vitam » gratiæ in præsenti et vitam gloriæ in futuro, glorificationemque animæ et corporis, utpote duplicem stolam, juxta quod in Proverbiis legitur : (*Prov.* XXXI, 21.) Omnes domestici ejus vestiti sunt duplicibus. In Osee quoque prædictum est : (*Osee* VI, 3.) Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus.

7 *Hamum sibi mors devoret :* id est, « mors » Christo injuste ac violenter illata « devoret sibi », id est, ad sui ipsius destructionem deglutiat et exstinguat, « hamum », id est vitam corporalem quæ in Christo fuit, quam ad tempus breve exstinxit : qua dum se voluit satiare ac illam vorare, ab eadem in resurrectione est perforata atque exstincta, Christo immortaliter resurgente impassibili corpore, qui et merito suæ mortis universis electis etiam corporis immortalitatem promeruit, quam in generali resurrectione adipiscentur. *Suisque se nodis liget,* id est, propriis ligamentis, quibus et innocentissimum Christum tenere et ligare præsumpsit, coarctet, ne in hominibus, ut ante, dominium habeat semper, sed tandem ab electis totaliter excludatur. Propter quod ait Apostolus : (I *Cor.* XV, 53-55.) Oportet mortale hoc induere immortalitatem, et tunc fiet sermo qui scriptus est : (*Osee* XIII, 14.) Ubi est, mors, victoria tua ? Ubi est, mors, stimulus tuus ? Tuncque læti cantabimus : (*Ps.* CXXIII, 7.) Laqueus contritus est, et nos liberati sumus.

Moriatur vita omnium, id est, Christus causaliter, non formaliter, « vita omnium » hominum, qui et secundum naturam assumptam est meritoria causa vitæ gratiæ in cunctis fidelibus, immoletur in cruce pro omnibus, referendo hoc ad horam suæ crucifixionis, ita quod hoc dicitur per modum complacentiæ et gratulationis gratiarumque actionis, quia de Christi passione gaudent et gratias agunt electi, in quantum per illam sunt redempti. Propter quod affirmat Apostolus : Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus et vita et resurrectio nostra, per quem salvati et liberati
Galat. vi, 4. sumus. Et rursus : Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Hinc quidam dixit devotus : Scio quia dulce vobis est Verbum in sinu Patris quiescens, dulcius Verbum caro factum, dulcissimum Verbum in cruce suspensum. Præterea, « vita omnium », utpote Christus, non est mortua neque passa secundum naturam divinam, qua essentialiter vita est, sed secundum naturam assumptam, qua vitam participavit et vitam corporalem in triduo mortis amisit. Ideo vita hæc dicitur mortua, propter unitatem personalem utriusque in Christo naturæ. *Resurgat vita omnium :* quod factum est tertia die, qua resurrexit a morte corporali ex mortuis, id est ex numero et de numero mortuorum; quod etiam per modum maximæ gratulationis depromitur, quia de Christi resurrectione omnes electi gavisi sunt et lætantur.

8 *Quum mors per omnes transeat,* id est, « mors » naturæ « omnes » mortales occidat in corpore, juxta illud in Psalmo :
Ps. xxviii, 49. Quis est homo qui vivet et non videbit mortem? De hoc ad Romanos diffuse scri-
Rom. v. bit Apostolus, qualiter mors per omnes pertransiit. Hæc mors est effectus originalis peccati : quanquam sit etiam naturalis, ex commixtione elementorum et naturali complexione concomitans, quoniam omne complexionatum et mixtum ex sua corruptibile est natura. *Omnes resurgant mortui,* præsertim in die universalis judicii : quod supernaturaliter fiet et merito mortis Christi. Tunc consequentur beatam immortalitatem electi. Propter quod dixit Apostolus : Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivi- I Cor. xv, 22.
ficabuntur; et iterum : Per unum hominem Rom. v, 12.
peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors. Est autem originale peccatum defectus seu carentia originalis justitiæ debitæ inesse, secundum Anselmum. Potest item exponi de morte culpæ, de qua Salvator : Dimitte (inquit) mortuos Matth. viii, 22.
sepelire mortuos suos; et Paulus : Vidua I Tim. v, 6.
quæ in deliciis vivit, vivens mortua est. Hæc mors transit per omnes, dicente apostolo Jacobo : In multis offendimus om- Jacob. iii, 2.
nes. Et de utraque morte exponitur illud Sapientiæ : Invidia diaboli mors intravit Sap. ii, 24.
in orbem terrarum. *Consumpta mors,* id est « mors » corporalis destructa, *ictu suo,* id est percussione et læsione quam formaliter intulit corpori Christi, cujus occisione in electis occisa est quantum ad hoc quod merito mortis Christi immortalitatem sunt sortituri, *perisse se solam gemat* in electis, et hoc jam radicaliter et virtualiter in merito Christi. Loquitur demum auctor hymni de morte hac metaphorice, quasi de re positiva et viva, quum tamen mors formaliter ac proprie non sit nisi privatio vitæ. Verum eo modo quo dicitur esse, vigere, durare, dicitur et perire, expelli et gemere, sicut et cæcitas dicitur esse in oculo et expelli ab eo.

Postremo, ut hunc hymnum debita alacritate cantemus, a morte animæ penitus resurgamus, et cum Christo spiritualiter elevemur, quæ sursum sunt quærendo et Coloss. iii, 1, 2.
sapiendo, carnalia vilipendendo, vilia et externa vitando solatia, loquacitates et levitates, incustodiam cordis, et quidquid offensivum est Dei : cujus sanctam, summam ac metuendam præsentiam ubique et semper pensemus totisque viribus veneremur, erubescentes in ejus conspectu insipienter, inique ac viliter nos habere.

IN ASCENSIONE DOMINI

HYMNUS

1. Optatus votis omnium
Sacratus illuxit dies,
Quo Christus, mundi spes, Deus,
Conscendit cœlos arduos.

2. Ascendens in altum Dominus,
Propriam sedem remeans,
Gavisa sunt cœli regna
Reditu Unigeniti.

3. Magni triumphum prælii,
Mundi perempto principe,
Patris præsentans vultibus
Victricis carnis gloriam.

4. Est elevatus nubibus
Et spem fecit credentibus,
Aperiens paradisum,
Quem Protoplastus clauserat.

5. O grande cunctis gaudium,
Quod partus nostræ Virginis,
Post sputa, flagra, post crucem,
Paternæ sedi jungitur!

6. Agamus ergo gratias
Nostræ salutis Judici,
Nostrum quod corpus vexerit
Sublimem ad cœli regiam.

7. Sit nobis cum cœlestibus
Commune manens gaudium,
Illis quod se præsentavit,
Nobis quod se non abstulit.

8. Nunc provocatis actibus
Christum exspectare nos decet,
Vitaque tali vivere
Quæ possit cœlos scandere.

9. Gloria tibi, Domine,
Qui scandis supra sidera,
Cum Patre et Sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Celebratur in eo gloriosa Christi ascen- A sio, qua super omnes cœlos exaltatus, sedet ad dexteram Patris, angelicorum quoque spirituum veneranda exsultatio et humilis ad Christum laus ac gratiarum actio.

Auctor creditur Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

In hoc jucundissimo festo, hymnus iste spirituali jucunditate exuberans, cum interna lætitia est cantandus.

Optatus votis omnium sacratus illuxit 1 *dies,* id est, « dies » iste ascensionis Christi, rememorativus et celebrativus illius, « sacratus », id est sacra Christi ascensione honoratus, et deputatus commemorationi ac venerationi ipsius, « optatus votis omnium », id est desideratus piis affectibus cunctorum fidelium, qui hoc die eminenter gaudent in Domino, contemplantur superna, atque ad Christi adspirant præsentiam, qui hoc die ascendendo ac redeundo ad Patrem, complevit

totius itinerationis suæ progressum, quemadmodum in motu circulari reditur ad exitus punctum. *Quo* die *Christus, mundi spes,* id est objectum et causa atque materia spei fidelium in hoc mundo degentium, et bonum summum ab eis speratum, utpote *Deus,* ad quem orat Psal-
Ps. LXIV, 6. mista : Exaudi nos, Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ ; *conscendit cœlos arduos,* id est sublimes, ad per-
Matth. XI, 12. tingendum difficiles, quoniam regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt
Ibid. VII, 14. illud. Etenim arcta est via salutis perducens ad alta cœlorum. Hinc prædixit Pro-
Ps. LXVII, 33, 34. pheta : Psallite Domino, qui ascendit super cœlos cœlorum.

Ista ascensio competit Christo secundum naturam humanam. Verumtamen secundum naturam divinam etiam convenit ei ascensio per eminentiam ultra cuncta creata, et per innotescentiam excellentiæ suæ in cordibus contemplativorum, atque per operationem in summis. Unde in Deute-
Deut. XXXIII, 26. ronomio Moyses scripsit : Ascensor cœli
Ps. XVII, 11. auxiliator tuus ; et Psalmista : Ascendit super Cherubim, et volavit.

2 *Ascendens in altum Dominus,* quia (ut
Ephes. IV, 10. sanctus asserit Paulus) ascendit super omnes cœlos : non quod sit secundum humanitatem extra et supra convexum cœli empyrei, imo infra concavum ejus continetur ac residet ; sed super cœlum illud dicitur ascendisse, quoniam usque ad supremum ejus pervenit. *Propriam sedem remeans.* Propria sedes Christi secundum deitatis naturam, est æqualitas ejus ad Patrem, in qua æternaliter et invariabiliter ac superbeatissime conquiescit, et a qua nunquam et nusquam recedit : ad quam nihilo minus fertur ascendendo remeasse, ostendendo se illic novo specialique modo, videlicet etiam in assumpta humanitate, quam assumendo dicitur descendisse, qui se ibi antea monstravit in sola deitate. Hinc « altum » in quod ascendit, potest intelligi cœlum Trinitatis, hoc est infinita majestas et excellentia Dei, omnia ambiens, continens, circumplectens. Porro propria sedes Christi secundum humanitatem, est quies et mansio ejus in potioribus bonis Patris, quoniam increatis ejus divitiis copiosissime fruitur usque ad omnimodam suæ capacitatis repletionem : a qua tamen sede secundum humanitatem ante non descendit ; sed remeasse perhibetur, ad commendandam unitatem personæ in eo qui ab exordio exstitit ibi. Juxta quem sensum subjungitur :

Gavisa sunt cœli regna, id est chori et ordines seu agmina angelorum : qui omnes sunt unum totale regnum, in quo perfectissime regnat Creator, a quo nec in minimo et prorsus in nullo unquam dissentiunt ; sunt autem plura particularia regna, sicut et agmina. Conformiter sunt una totalis universalis triumphans Ecclesia : attamen dici possent plures particulares triumphantes Ecclesiæ, quemadmodum militans quoque Ecclesia interdum dicitur una, aliquando plures. Gavisa sunt ergo *reditu Unigeniti,* de cujus recessu seu descensu non fuerunt contristata, sed in ejus ascensu ac reditu cum tanto triumpho ac spolio, novum et ineffabiliter grande gaudium, ad accidentale pertinens præmium, in Beatis illis est ortum sive refulsit. Imo credendum videtur, quod omnes illi gloriosi cives superni reverendissime, celeberrime ac jucundissime ei obviam processerunt, ac usque ad Patris
dexteram deduxerunt : nempe si super uno Luc. XV, 10.
peccatore pœnitentiam agente gaudium est angelis Dei, de uno quoque Sancto ad eorum societatem ac beatitudinem pertingente exsultant, quam indicibiliter amplius super reditu Creatoris ac reparatoris ruinæ et excidii urbis suæ atque consortii !

Magni triumphum prælii, etc. Ordo 3
verborum est : Ipse (supple, Christus) *præsentans,* id est, præsentem exhibens, *vultibus,* id est piis conspectibus, Dei *Patris, gloriam carnis victricis,* id est gloriosam suam carnem adversariarum potestatum ac omnium adversitatum ac pœnarum superatricem, *triumphum,* id est, quæ

gloria carnis suæ fuit triumphus, id est A
victoria, *prælii magni,* id est maximi belli
quod in mundo isto exercuit, præsertim in
passione, contra adversarios suos invisi-
biles atque visibiles, et contra aciem vi-
tiorum ac tentamentorum extrinsecorum.
Ps. XXIII, 8. Unde fuit prædictum : Dominus fortis et
potens, Dominus potens in prælio. In qui-
bus omnibus Unigenitus Dei per sapien-
tiam, per caritatem, per fortitudinem et
constantiam cordis, interdum per tacitur-
nitatem et se abscondendo ac elongando,
item per humilitatem patientiamque præ- B
valuit. De hoc Christi prælio et triumpho
Is. LXIII, 1, 3. diffuse prophetatum est per Isaiam : Quis
est iste qui venit de Edom? Ubi inter ce-
tera fatur : Calcavi eos in furore meo,
et conculcavi eos in ira mea; torcular cal-
Thren. I, 15. cavi solus. Atque in Threnis : Torcular
calcavit Dominus virgini filiæ Juda. Hinc,
Coloss. II, 15. secundum Apostolum, exspoliavit princi-
patus et potestates. Unde ipsemet Christus
Joann. XII, 31. in Evangelio protestatur : Nunc princeps
hujus mundi ejicietur foras; et rursus :
Ibid. XVI, 33. Ego vici mundum. Sicque factum est istud, C
mundi perempto principe, id est superato
diabolo, de quo passione instante prote-
Ibid. XIV, 30. status est Christus : Venit ad me princeps
hujus mundi, id est hominum mundano-
rum et iniquorum, quibus prævalet et
dominatur tyrannice.

4 *Est elevatus nubibus,* id est, ascendit in
« nubibus » seu nube. Sæpe etenim in
Scripturis ponitur numerus singularis pro
plurali, et econtrario. Unde in Actibus nar-
Act. I, 9. ratur : Nubes suscepit eum ab oculis eo-
rum. Nec tamen putandum quod ministe- D
rio indiguerit nubium, neque quod earum
virtute ascendit; imo non solum divina
virtute, sed etiam per dotem agilitatis hoc
potuit et effecit : jam namque corpus ha-
buit glorificatum. Apparuit autem nubes
Deut. XXXIII, 26. in signum excellentiæ ejus, cujus magnifi-
centia nubes discurrunt.

Et spem fecit credentibus, id est, sua
ascensione præbuit cunctis fidelibus mate-
riam, incitamentum et causam sperandi
quod et ipsi, post judicii expletionem,
simul cum Christo in corporibus glorifi-
catis ascendent in cœlum empyreum. Sic-
que Christi ascensio est nostræ futuræ
ascensionis exemplar ac ratio, sicut ejus
resurrectio, nostræ resurrectionis. Propter
quod asserit Leo Papa : Capitis præcessio
spes membrorum est. *Aperiens paradi-
sum,* id est, virtute et merito suæ passionis
obstaculum ingrediendi « paradisum » cœ-
lestem removens, hoc est reatum originalis
peccati, ut supra expositum est. Hinc aper- p. 21 C, 41
tio januæ vocatur unus effectuum passio-
nis dominicæ. Item per se ipsum intro-
eundo, et secum multa electorum millia
illuc introducendo, aperuit paradisum il-
lum cœlestem, non corporali apertione,
quum et corpora illa cœlestia non fran-
gantur, et corpora glorificata penetrent
corpora interposita absque illorum divi-
sione. *Quem* paradisum *Protoplastus,* hoc
est primus homo, *clauserat,* hoc est, cujus
paradisi ingressum posteris suis, sicut et
sibi ipsi, demeruit transgrediendo Dei
præceptum. Propter quod hereditas illa
cœlestis sibi ac soboli suæ fuit ablata,
quemadmodum habitatio paradisi terre-
stris : veluti etiam pro crimine læsæ maje-
statis posteri exhereditantur, secundum
jura civilia.

O grande cunctis gaudium! hoc est, 5
magna spiritualis jucunditas debet merito
universis inesse fidelibus, *quod,* id est
quia seu de hoc quod, *partus nostræ Vir-
ginis,* hoc est quod Filius Virginis glorio-
sæ, quæ est Mater et Domina omnium no-
strum, *post sputa,* id est post consputiones,
flagra, id est flagellationes, *post crucem,*
hoc est crucifixionem, quas sustinuit ab
iniquis, *paternæ sedi jungitur,* id est, in
throno Patris collocatur, et ei assidet et
conregnat, quemadmodum in Apocalypsi
loquitur : Qui vicerit, dabo ei sedere me- Apoc.
cum in throno meo, sicut et ego vici et
sedi cum Patre in throno ejus. Quid autem
sit thronus seu sedes Christi et Dei Patris,
jam dictum est. p. 31 C, 4 et s.

Hanc honorationem Christus secundum
suam humanitatem meruit per suæ passio-

nis acerbitatem et abjectionem, juxta illud A ad Hebræos (Hebr. II, 9.) : Videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum. Unde rursus ait Apostolus (Philipp. II, 8, 9.) : Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem; propter quod et Deus exaltavit illum. Nihilo minus omnis exaltatio et honorificentia illa debebatur etiam Christi humanitati ratione suæ hypostaticæ unionis cum Verbo æterno, ex qua prælatus fuit omni enti creato.

6 *Agamus ergo gratias nostræ salutis Judici,* hoc est Christo pro suis electis salubriter judicanti : qui est judex « nostræ B salutis », quia in potestate ejus est nos judicando salvare et nos saluti adjudicare. Aliqui tamen legunt *Indici,* id est ostensori nostræ salutis, quia ostendit quis mereatur salutem. *Nostrum quod corpus vexerit,* hoc est de hoc quod corpus suum perduxit, elevavit ac transtulit, *sublimem ad cœli regiam,* hoc est ad altam aulam regalem cœli empyrei. At vero corpus Christi dicitur « corpus nostrum », quia ejusdem est speciei cum corpore nostro, et formatum ac sumptum ex corpore Virginis gloriosæ, C cujus corpus processit ex semine primorum parentum, ex quo prodierunt et corpora nostra. Propter quod de Christo dicitur ad Romanos (Rom. I, 3.) : Factus est ex semine David, secundum carnem. Quumque exaltatio corporis Christi sit exaltatio corporis quodammodo nostri, atque exemplar, spes et ratio futuræ exaltationis propriorum corporum nostrorum, debemus de provectione corporis Christi ipsi Christo regratiari.

7 *Sit nobis cum cœlestibus commune ma-* D *nens gaudium,* hoc est, hoc « gaudium commune », id est generalis jucunditas de eo quod protinus subditur, « sit manens nobis », hoc est, perseveranter insit atque inhæreat nobis, « cum cœlestibus », id est cum civibus regni cœlestis, de Christo, utputa de hoc *quod præsentavit* (hoc est, præsentem exhibuit) *se illis* in sua ascensione, sicut expositum est, et *quod se non abstulit nobis.* Quamvis enim non mansit nobiscum per visibilem coexsistentiam suæ humanitatis, mansit tamen nobiscum per veram et realem in Sacramento præsentiam, per gratiosam quoque inhabitationem, et suæ deitatis majestatem ubique præsentem. Unde apud Matthæum protestatur (Matth. XXVIII, 20.) : Ecce ego vobiscum sum cunctis diebus usque ad consummationem sæculi; et alibi (Joann. XIV, 18, 28.) : Non vos relinquam orphanos, vado, et venio ad vos.

8 *Nunc provocatis actibus Christum exspectare nos decet :* id est, congruit ut Christum exspectemus per spem et bonam conversationem quousque nos visitet, vel in morte, tunc nostras animas judicando particulari judicio, vel quotidie interim per gratiæ infusionem seu incrementum, sive per consolationem internam, « actibus provocatis », id est bonis operibus in nobis excitatis et inflammatis, « nunc », id est in istis solenniis, ut scilicet ex consideratione ascensionis Christi et glorificationis ejus per suam ignominiosam passionem, acerbissimam afflictionem et conculcationem, provocemur et accendamur ad agendum viriliter, ad sustinendum adversa hilariter, ad sequendum Christum perseveranter, qui ait (Ibid. XII, 26; XIII, 16.) : Qui mihi ministrat, me sequatur, quia non est servus major domino suo. Unde ait Apostolus ad Hebræos (Hebr. X, 24.) : Consideremus invicem in provocationem caritatis et bonorum operum ; itemque ad Romanos (Rom. VIII, 17; II Tim. II, 12.) : Si compatimur, et conregnabimus. Hinc et archiapostolus Petrus est locutus (I Petr. II, 21.) : Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. *Vitaque tali vivere,* hoc est, taliter, tam pure et spiritualiter, imo tam christiformiter conversari, *quæ* vita *possit cœlos scandere,* id est, gloriosam in cœlum ascensionem promereatur : etenim qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare (I Joann. II, 6.).

Itaque conversatio nostra in cœlis sit (Philipp. III, 20.), et impleamus illud Apostoli ad Titum (Tit. II, 12, 13.) : Sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei. Ex contemplatione igitur divinorum ac æternorum aspernemur ut (Philipp. III, 8.)

stercora omnia ista carnalia et terrena; A exemplo Christi et Sanctorum accendamur quotidie ad meliora; nullum tempus putemus longum, nullum actum difficilem, nullum laborem molestum, nullam adversitatem prægravidam, quibus Deum honorare et ei placere atque ad desiderabilissimum ejus intuitum beatificum pervenire valemus.

9 *Gloria tibi, Domine, qui scandis,* hoc est ascendisti, *supra sidera,* non solum materialia in firmamento micantia, sed super intellectualia « sidera », id est agmina angelorum in empyreo cœlo splendentia, de quibus primus ille dixit apostata : Super astra cœli exaltabo solium *Is.* xiv, 13.
meum. De quibus ad Job Dominus deprompsit : Ubi eras quum me laudarent *Job* xxxviii,
astra matutina, et jubilarent omnes fi- 4, 7.
lii Dei? Hinc ad Ephesios disseruit Paulus : Deus constituit Christum ad dexteram *Ephes.* i,
suam in cœlestibus, super omnem Prin- 20, 21.
cipatum et Potestatem et Virtutem et Dominationem.

IN DIE PENTECOSTES

AD VESPERAS HYMNUS

1. Veni, Creator Spiritus,
Mentes tuorum visita,
Imple superna gratia
Quæ tu creasti pectora.

2. Qui Paracletus diceris,
Donum Dei altissimi,
Fons vivus, ignis, caritas,
Et spiritalis unctio.

3. Tu septiformis gratia,
Dextræ Dei tu digitus,
Tu rite promissum Patris,
Sermone ditans guttura.

4. Accende lumen sensibus,
Infunde amorem cordibus,
Infirma nostri corporis
Virtute firmans perpeti.

5. Hostem repellas longius,
Pacemque dones protinus;
Ductore sic te prævio,
Vitemus omne noxium.

6. Per te sciamus da Patrem,
Noscamus atque Filium,
Te utriusque Spiritum
Credamus omni tempore.

7. Sit laus Patri cum Filio,
Sancto simul Paracleto;
Nobisque mittat Filius
Charisma Sancti Spiritus. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

In eo fit pia Sancti Spiritus invocatio ut A
corda fidelium donis suæ gratiæ impleat; varia ejus nomina quibus in sacris nuncupatur Eloquiis explicantur; et demum ad eumdem fit supplicatio ut lumen gratiæ suæ, et ignem sancti amoris quo succendamur, immittat nobis.

Auctor incertus. Carmen iambicum dimetrum.

Iste est profundus, sententiosus atque pulcherrimus hymnus, præconiis ac ferventissimis invocationibus Spiritus Sancti B
plenus.

1 *Veni, Creator Spiritus.* Quælibet sublimis Persona in divinis potest vocari
Creator, sicut in expositione primi hymni p. 18 C.
expressum est; et etiam Spiritus, quum
apud Joannem asserat Christus : Spiritus Joann. IV,
est Deus. Sic enim spiritus in divinis dici- 24.
tur absolute. Similiter unaquæque increata Persona dici valet Spiritus sanctus, sumendo complexum hoc in virtute dictionum duarum : quælibet enim adoranda Persona est spiritus, et etiam sanctus utique, imo supersanctus spiritus. Porro, dum complexum hoc sumitur ut proprium nomen Personæ tertiæ in divinis, accipitur in virtute dictionis unius, et relationem includit, videlicet spirationem passivam.

Spiratio autem activa communis est Patri ac Filio. Itaque hoc loco per Spiritum intelligitur Spiritus Sanctus : quem petimus ad nos venire, non locum mutando, quum sit verus et incircumscriptibilis Deus, sed pietatis suæ charismata infundendo, seu augendo et conservando. Sumitur quoque hic verbum hoc « veni », non imperative, sed deprecative. Cum summa itaque reverentia et genuflexione proferamus hæc verba, imo et cuncta sequentia.

Mentes tuorum visita, hoc est, gratiose accede et intra superiorem partem animæ nostræ, hoc est vires ejus superiores, in quibus summæ Trinitatis relucet imago, intellectum, voluntatem, memoriam : intellectum in omnibus illustrando, præsertim in cognitione et contemplatione primæ et æternæ veritatis, et ne decipiatur in aliquo ; voluntatem inflammando in caritate, roborando in spe, et dirigendo in omni affectione et opere bono; memoriam quoque stabiliendo in omnibus istis. *Imple superna gratia,* hoc est gratia gratum faciente, quæ est donum supernaturale infusum, ponens rationalem creaturam in esse supernaturali, deiformi, ad promerendum idoneo ; atque, ut multi tenent doctores, immediate perficit essentiam rationalis creaturæ, ac realiter differt a caritate : cujus tamen oppositum sentiunt doctores non parvi nec pauci. Potest item per gratiam designari quæcumque virtus infusa gratuita. *Quæ tu creasti pectora,* hoc est corda quæ condidisti, juxta illud
Ps. XXXII, 15. Psalmi : Qui finxit sigillatim corda eorum. Qualiter autem tota Trinitas sit unus Creator et indivisa in opere, et unaquæque divina Persona vere dicatur Creator, præ-
p. 36 B, 38 A. habitum est.

2 *Qui Paracletus diceris,* hoc est, consolator et advocatus vere vocaris : consolator ab effectu, quoniam tribulatis, tentatis, desolatis, anxiis et contritis, relevamen, solamen, patientiam et spem veniæ elargiris, ita ut gaudeant in adversis, tanquam
Jacob. I, 2. in rebus expedientibus ad salutem, et omne gaudium existiment quum in varias

A tentationes inciderint. Sicque impletur quod apud Tobiam dicitur Deo : Post tem- Tob. III, 22.
pestatem tranquillum facis, et post fletum exsultationem infundis. Deinceps, teste Apostolo ad Romanos, ipse Spiritus testi- Rom. VIII,
monium perhibet spiritui nostro quod filii 16.
Dei sumus : quod est consolatorium vehementer. Et quamvis istud sit opus totius superexcellentissimæ Trinitatis, nihilo minus appropriatur Spiritui Sancto, quoniam sicut Patri appropriatur potentia, Filio sapientia, ita Spiritui Sancto benignitas sive
B clementia, cujus appropriatus effectus est consolari, et dona gratiæ impertiri, atque ad orandum inducere. Unde ad Romanos ait Apostolus : Caritas Dei diffusa est in Ibid. V, 5.
cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Hinc quoque Spiritus Sanctus dicitur advocatus, id est loquens et intercedens pro nobis, id est orantes et recte loquentes nos faciens. Idcirco rursus Apostolus protestatur : Quid oremus, sicut Ibid. VIII,
oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postu- 26.
lat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

C *Donum Dei altissimi,* hoc est munus præstantissimum Patris et Filii, qui sunt unus Deus et unus spirator. Nempe Spiritus Sanctus dari his perhibetur quibus infunditur, quibus gratia gratum faciens, caritas, et ceteræ virtutes infusæ hominem Deo gratificantes, donantur. Idcirco in Actibus Apostolorum frequenter asseritur, quod per impositionem manus Apostolo- Act. VIII,
rum Spiritus Sanctus dabatur ; atque in 17; XIX, 6.
Evangelio ait Salvator : Pater cœlestis Luc. XI, 13.
dabit Spiritum bonum petentibus se. Et-
D enim Spiritus Sanctus procedit a Patre ac Filio ut donabilis, quum sit amor mutuus Patris ac Filii : amor vero est primum donum, in quo omnia dona donantur, quoniam amor est communicationis ratio et origo, ac quædam in amatum tendentia ; purusque amor est primum donum summe gratuitum. Sed et Spiritus Sanctus dat et infundit se ipsum : prout hæc omnia primo Sententiarum clarius edocentur. dist. XIV.

Fons vivus, hoc est fontalis et prima origo vitalis omnis boni omnisque vitæ,

tam scilicet vitæ naturæ quam vitæ gratiæ A ac gloriæ, quum sit verus Deus et unus dator omnis boni creati cum Patre et Filio, imo et unus « fons vivus » cum Patre æterno et Unigenito ejus. *Ignis* spiritualis, non materialis, caritatem accendens, mentem inflammans, peccata consumens; de
Luc. XII, 49. quo loquitur Dominus : Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accenda-
Deut. IV, 24. tur? Unde et Moyses dixit : Deus tuus ignis consumens est. Hoc igne omnis torpor expellitur, frigus cordis dissolvitur, depressa mens ad divina erigitur. *Caritas.* Tota B quippe superdignissima Trinitas caritas est, et caritas una absolute accepta, sicut et sapientia, et sapientia una absolute quoque accepta. Unde in prima sua Canonica
I Joann. IV, 8. testatur Joannes : Deus caritas est. Verumtamen caritas appropriatur Spiritui Sancto, quia procedit a Patre et Filio per voluntatem, ad quam directe et proprie pertinet caritas, quemadmodum Filius a Patre per intellectum, ad quem verbum et sapientia proprie spectant : unde Filius Verbum et Sapientia Patris vocatur. C

Et spiritalis unctio, hoc est, internus et gratiosissimus devotarum mentium unctarum irrigator, perfusor, influendo munera gratiarum, consolationum, suavitatum ; ac etiam « unctio spiritalis » per causam, hoc est causa et dator hujusmodi unctionis, de qua sanctissimus ait Joannes
Ibid. II, 20. in prima sua Canonica : Et vos unctionem
Ibid. 27. habetis a Deo ; itemque : Unctio ejus docet vos de omnibus. Insuper Deus est unctio activa, quemadmodum et activa creatio, quia in simplicissimo Deo idem sunt agens D et actio. De hac spirituali unctione Psal-
Ps. XLIV, 8. mographus loquitur Christo : Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis ; Christus quoque apud Isaiam :
Is. LXI, 1. Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me.

3 *Tu septiformis gratia,* hoc est, « tu », o Spiritus Sancte, in te ipso summe simplex et unus, es in « gratia », hoc est in septem donis gratiæ gratum facientis, « septiformis », influendo hæc septem dona, de quibus in Isaia fertur : Requiescet super Is. XI, 2, 3.
eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis ; et replebit eum spiritus timoris Domini.

Hæc dona, secundum celebriorem ac subtiliorem positionem, quam sequuntur Thomas, Albertus, Ægidius, Petrus, Richardus, a virtutibus realiter distinguuntur, suntque habitus supernaturales infusi quibus mens humana efficitur bene prompteque mobilis a Spiritu Sancto, ad sequendum ejus instinctum, quemadmodum per virtutes morales, ad sequendum judicium rationis. Itaque sapientiæ donum (intransitive sumendo hæc verba, hoc est sapientia ut est donum) est supernaturalis notitia Dei, qua Deum agnoscimus per gustum internum, et bene judicamus de eo per connaturalitatem et conformitatem affectus ad ipsum, per mentis saporem, utputa quod ipse sit summum et incomparabile bonum, quo solo fruendum, et cui soli finaliter inhærendum. Donum autem scientiæ est quo per conformitatem affectus bene sentimus et judicamus de creaturis, quod scilicet in se et ex se vanæ sint atque ad Creatorem omnipotentem finaliter ordinandæ. Porro donum intellectus est quo ea quæ fidei sunt salubriter capiuntur ; et ita de ceteris donis, de quibus specialem collegi tractatum. Alia opinio est quod dona hæc non sint a virtutibus distincta realiter, ita quod dona vocantur in quantum desuper infunduntur, virtutes autem, in quantum subjectum suum perficiunt et confortant ad bene agendum. Hanc opinionem sequuntur Antisiodorensis in Summa sua, Thomas de Erfordia, Scotus, et alii multi.

Amplius, sunt et alia dona Spiritus Sancti, quæ appellantur dona gratiæ gratis datæ, quia communia sunt bonis ac malis, et ad aliorum utilitatem præstantur, ac plura quam septem. De quibus prima ad Corinthios fatur Apostolus : Alii datur per I Cor. XII, 8-10.
Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii fides, alii gratia sanitatum, alii

operatio virtutum, alii interpretatio sermonum, alii discretio spirituum, alii genera linguarum. Sapientia demum et scientia prout in verbis his capiuntur, sunt habitus intellectus per quos ea quæ fidei sunt exponuntur ac defenduntur, suntque realiter differentes a sapientia atque scientia ut sunt dona.

Dextræ Dei tu digitus. Dextera Dei interdum vocatur gratiosa et pia defensio, virtus et adsistentia ejus, ut in Psalmo :
Ps. XCVII, 1. Salvavit sibi dextera ejus, et brachium
Exod. XXXIII, 22. sanctum ejus ; in Exodo quoque : Proteget te dextera mea ; et in Sapientiæ libro :
Sap. V, 17. Dextera sua teget eos. Interdum vero dextera Dei vocatur districtior ultio duriorque percussio ejus, sicut et homo fortius percutit alium dextera quam sinistra. Unde in
Eccli. XXXVI, 7. Ecclesiastico : Glorifica manum et brachium dexterum; atque in Psalmo : Dextera
Ps. XX, 9. tua inveniat omnes qui te oderunt. Itaque Spiritus Sanctus nominatur « digitus dextræ Dei » primo modo acceptæ, quia per Spiritus Sancti illuminationem et directionem ostendit nobis Deus Pater quæ vera et justa eique placita sunt, quæ item vitanda. Sic et Filius nuncupatur brachium Patris, quum sit virtus per quam Pater omnia operatur. De hoc digito Christus in
Luc. XI, 20. evangelio Lucæ : Si in digito Dei (inquit) ejicio dæmonia, etc. Unde et magi in Ex-
Exod. VIII, 19. odo : Digitus (inquiunt) Dei est hic.

Tu rite promissum Patris, hoc est donum dignissimum a Deo Patre « promissum » discipulis suis, quibus in Luca
Luc. XXIV, 49. Unigenitus fertur dixisse : Sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto, et ego mittam promissum Patris mei in vos. Hinc apud Joannem Filius Dei repro-
Joann. XIV, 26. misit : Paracletus Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo. *Sermone ditans guttura,* hoc est, instrumenta loquendi reddens idonea ad prædicandum, sicut
Luc. XXI, 15; Matth. X, 20. Christus promisit discipulis suis : Dabo vobis os et sapientiam cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri ; non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in

A vobis. Hinc in igneis linguis apparuit ac donatus est, juxta id Actuum : Apparuerunt Act. II, 3. illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Itaque docuit corda, aptavit et movit ora, constantiam contulit, fervorem infudit, perseverantiam, efficaciam, imo et superabundantiam in omnibus condonavit, in tantum quod sicut apes de alveario suo erumpunt, sic beatissimi atque gloriosissimi illi Salvatoris discipuli, Spiritu Sancto ditissimo
B munificentissimoque repleti, de cœnaculo eruperunt, ingressi sunt templum, et igneam legem ignitis sermocinati sunt linguis.

Accende lumen sensibus, hoc est, inte- 4
rioribus « sensibus » nostris, intellectui et memoriæ, rationi et cogitationi, immitte « lumen » sapientiæ, splendorem contemplationis theoricæ, claritatem assiduæ illustrationis divinæ, non sine fervore et inflammatione cœlesti, ne insit nobis informis et nuda cognitio : imo in meditatione Ps. XXXVIII, 4. nostra exardescat ignis, ut intellectus no-
C ster sit lucerna ardens et lucens. Quemad- Joann. V, 35. modum enim lucerna corporis nostri est Matth. VI, 22. oculus noster exterior, sic lucerna totius cordis nostri est oculus noster interior, utputa intellectus, sine quo voluntas est cæca, erronea, præcipitativa similisque tyranno. Propterea intellectus est suprema vis animæ, atque nobilior voluntate, ut divinus Dionysius protestatur (Optimum, De Div. nom. c. IV. inquiens, hominis est intellectus et ratio, et esse ac vivere secundum rationem desuper rectam), Augustinus quoque libro
D de Civitate Dei ac alibi, Plato etiam in primo ac secundo Timæi et in Phædone ac libro de Prophetiis, et Aristoteles decimo Ethicorum : quanquam quidam oppositum somnient. Nam et homo ab intellectuali perfectione seu gradu speciem sortitur.

Infunde amorem, id est spiritualem caritatem et ejus fervorem proficuum et perfectionem, *cordibus* et voluntatibus nostris. Sic quippe accipitur cor apud Marcum, ubi jubetur : Diliges Dominum Deum Marc. XII, 30. ex toto corde, et ex tota mente tua. Hic

amor spiritualis, divinus, infusus, est simi- A litudo supernaturalis increati amoris : quo infuso amore diligimus Deum, primo et pure ac principaliter, imo et incomparabiliter, propter propriam suam incircumscriptibilem bonitatem, deinde quoniam
I Joann. IV, 10. prior dilexit nos, insuper etiam propter beneficia et promissa ipsius. Hinc vera requirit contritio ut de tanti boni offensa et amissione, hoc est de omni peccato mortali, plus doleamus quam de quocumque alio damno aut nocumento. Idcirco contritio est summus dolor qui est in na- B tura : quanquam necesse non sit quod sit maxime sensibilis, perceptibilis, afflictivus ; sed ipsam displicentiam superioris appetitus super culpa mortali oportet intensissimam esse. *Infirma nostri corporis virtute firmans perpeti.* Hoc supra in ex-
p. 31 C'. positione hymni secundi expositum est.

5 *Hostem repellas longius,* hoc est, valde longe expelle et repelle, abjice et prohibe a nobis invisibilem et crudelissimum « hostem » animarum, nil aliud sitientem, quærentem, machinantem, nisi æternam C animarum nostrarum perditionem; de quo beatissimus princeps Apostolorum Petrus
I Petr. V, 8. disseruit : Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret. Per hunc hostem intelligamus universos adversarios nostræ salutis ac acies vitiorum, quos petimus longe repelli a nobis quantum ad hoc ne ipsis consen-
Matth. VI, 13. tiamus (juxta illud : Et ne nos inducas in tentationem), sed impleamus illud apostoli
Iacob. IV, 7. Jacobi : Resistite diabolo, et fugiet a vobis;
Ephes. IV, 27. et illud Apostoli ad Ephesios : Nolite locum D dare diabolo.

Pacemque dones protinus, hoc est mentis tranquillitatem, quietem cordis in Deo, gaudium spirituale imperturbatum : quatenus in omni eventu, in omni adversitate et inquietatione externa repauset et quiescat mens nostra in Creatore, et de ejus providentia contentemur ; sed et pacem temporis habeamus cum proximis (sicut
Rom. XII, 18. hortatur Apostolus ad Romanos : Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, ut quietam et I Tim. II, 2.
tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate), præsertim cum confratribus et domesticis nostris, prout denuo ad Hebræos monet Apostolus : Pacem sequimini Hebr. XII, 14.
cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo Deum videbit. Ad hanc pacem in se ipso habendam et cum aliis conservandam, necessariæ sunt vehementer humilitas et patientia, quemadmodum econtrario superbia et impatientia potissimum eam impediunt : inter superbos enim semper Prov. XIII, 10.
sunt jurgia ; et qui impatiens est, exaltat Ibid. XIV, 29.
stultitiam suam.

Ductore sic te prævio, hoc est, te nos in omnibus misericorditer dirigente, gratiose ducente (juxta illud in Psalmo : De- Ps. LXXXV, 11.
duc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua), ut grata mente tibi psallamus : Tenuisti manum dexteram meam, Ps. LXXII, 24.
et in voluntate tua deduxisti me ; *vitemus omne noxium,* id est universa peccata et quæ salutis sunt impeditiva. Hoc est quod cum Psalmista oramus : Gressus Ps. CXVIII, 133.
meos dirige secundum eloquium tuum, et non dominetur mei omnis injustitia.

Per te, hoc est ex tua illuminatione et 6
unctione piissima, *sciamus* (id est credamus) *da Patrem.* Quamvis enim per naturalem rationem possumus unum Deum ex creaturis obscure cognoscere, cognitio tamen divinarum supervenerabilium Personarum, quantum ad proprietates relativas et personalem distinctionem, est supernaturalis. Scire ergo hic sumitur extense, prout se ad fidei cognitionem extendit, sicut et sanctissimus Job dixit : Scio quod Job XIX, 25, 26.
Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et in carne mea videbo Deum salvatorem meum. Sic et beata Martha locuta est apud Joannem : Scio quia resurget in resurrectione, in no- Joann. XI, 24.
vissimo die. Istud quoque de scientia seu cognitione formata, ignita et practica deprecamur, ne Pater ille altissimus nobis objiciat : Si Pater ego sum, ubi est honor Malach. I, 6.
meus ? *Noscamus atque Filium* nunc per I Cor. XIII, 12.
speculum in ænigmate, per fidem illumi-

natam et sapientiæ donum, quod ipse est A Deus genitus ab æterno ex Patre, et homo natus ex Virgine Matre in tempore, in unitate personæ. *Te utriusque Spiritum,* ex Patre ac Filio procedentem, utrique coæternum, coæqualem et consubstantialem, *credamus omni tempore* quo vivimus in
II Cor. v, 6, 7. hoc mundo, in quo peregrinamur a Domino Deo, per fidem, nondum per speciem, cognoscentes. Hæc est enim fides catholica, quam nisi nunc unusquisque fideliter firmiterque crediderit et integram inviolatamque servaverit, absque dubio in æter- B num peribit.

7 *Sit laus Patri cum Filio, sancto simul*
p. 24 A et s. *Paracleto,* sicut expositum est; *nobisque mittat Filius charisma,* hoc est sacrum ac pretiosum munus, *Sancti Spiritus,* videlicet ipsummet Spiritum Sanctum, essentialiter sanctum et superdignissimum, qui
p. 54 C'. (ut patuit) est donum Dei altissimi, seu caritatem et gratiam ejus, ac cetera dona caritati et gratiæ gratum facienti annexa. Quemadmodum autem Spiritus Sanctus procedit a Patre ac Filio, sic donatur et C mittitur ab utroque.

Ecce hunc hymnum cum omni puritate et elevatione mentis ad superdulcissimum Spiritum Sanctum cantemus. Quumque nihil impediat nos a desiderata plenitudine susceptionis Spiritus Sancti et exuberantia charismatum ejus, nisi negligentiæ nostræ, distractiones, torpores et vitia, præsertim sensuales affectus, satagamus hæc omnia evitare; ac erubescamus Dominum illum majestatis immensæ, hospitem D sanctitatis atque munditiæ penitus infinitæ, invitare ad visitandum, ingrediendum et inhabitandum corda nostra adhuc imparata ac sordida, quum nec hominem magnæ auctoritatis auderemus allicere ad introeundum habitaculum nostrum materiale impurgatum, fœdum, inordinatum.

Mente ergo contrita, recollecta, affectuosa invocemus, laudemus, adoremus Spiritum Sanctum. Toto corde afficiamur ad eum, qui tam misericordissime ac gratiosissime egit nobis, sine cujus pia præventione actualique motione nil meritorie cogitare, velle, loqui aut operari valemus, cujus omnia attributa, proprietates et nomina dulcedinem redolent, amabilissima exstant consolationemque largiuntur. Attribuuntur namque et appropriantur ei bonitas, pietas, liberalitas, pax, communio, amor, osculum, nexus, dulcedo, jucunditas et amplexus : quæ cuncta ei conveniunt excellentia penitus infinita. Hinc quoque cupientes eum recipere, in sanctis atque optimis donis ejus proficere, indesinenter solliciti sint visceribus caritatis ac pietatis et bonitatis affluere, pacem et Zach. VIII, 19.
veritatem diligere, unitatem spiritus in Ephes. IV, 3.
vinculo pacis incessabiliter custodire. Etenim sine his bonis cœnobia sunt tartara, et habitatores dæmonia; porro cum charismatibus istis cœnobia sunt paradisus in terris, et religiosæ personæ sunt angeli. Et sicut nulla vita est melior quam caritative, pacifice, concorditer commorari; sic nulla est pejor quam corpore, non mentis caritate, concordia, unitate, simul manere, prout hoc sanctus pater Hieronymus in Regula sua scribit pulcherrime. Omnia ergo ista ad religiosos potissimum pertinere noscuntur, quorum oportet esse cor Act. IV, 32.
unum et animam unam.

AD NOCTURNUM ET LAUDES HYMNUS

1. Jam Christus astra ascenderat,
Regressus unde venerat,
Promissa Patris munera,
Sanctum daturus Spiritum.

2. Solennis urgebat dies
Qui mystico septemplici,
Orbe voluto septies,
Signat beata tempora.

3. Dum hora cunctis tertia
Repente mundus intonat,
Orantibus Apostolis,
Deum venisse nuntiat.

4. De Patris ergo lumine
Decorus ignis almus est,
Qui fida Christi pectora
Calore verbi complevit.

Divisio ad Laudes.

5. Impleta gaudent viscera,
Afflata Sancto Spiritu,
Voces diversas intonant,
Fantur Dei magnalia.

6. Ex omni gente cogitur
Græcus, Latinus, Barbarus,
Cunctisque admirantibus,
Linguis loquuntur omnibus.

7. Judæa tunc incredula,
Vesana torvo spiritu,
Ructare musti crapulam
Alumnos Christi concrepat.

8. Sed signis et virtutibus
Occurrit et docet Petrus,
Falsa profari perfidos,
Joele teste, comprobans.

9. Hic, Christe, nunc Paracletus
Per te pius nos visitet;
Novansque terræ faciem,
Culpis solutos recreet.

10. Sit laus Patri cum Filio,
Sancto simul Paracleto;
Nobisque mittat Filius
Charisma Sancti Spiritus. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Referuntur in eo sacra missionis Spiritus Sancti mysteria, et sanctæ illius solennitatis sacramenta, Apostolorum in variis linguis prædicatio, et Spiritus Sancti, juxta Joelis vaticinium, in homines effusio.

Auctor et carmen ut præcedentis hymni.

Hymnus iste historicus est, ex Actibus sumptus Apostolorum.

1 *Jam*, puta in die celeberrimo Pentecostes, *Christus astra ascenderat* : nam decem diebus ante Pentecosten ascendit. Qualiter autem supra astra ascendit, expositum est in hymno de Ascensione, et super illum versiculum : p. 52. Cf. p. 49 B, 50 C.

> Gloria tibi, Domine,
> Qui scandis supra sidera.

Regressus unde venerat, hoc est ad thronum gloriæ Patris reversus, de quo in uterum Virginis descendit, sicut expositum est in hymno de Nativitate super illud : p. 30 B'.

> Egressus ejus a Patre,
> Regressus ejus ad Patrem;

B et alibi. *Promissa Patris munera, San-* p. 26 A'.

ctum daturus Spiritum, hoc est, in die A
Pentecostes missurus ac donaturus discipulis « Spiritum Sanctum », quem dando dedit eisdem « munera » Spiritus Sancti,
p. 54 C'. ut præcedenti hymno est declaratum. Quæ munera Deus Pater se daturum prædixit atque promisit in veteri Testamento. Nam et in Psalmo fuit prædictum de Christo :
Ps. LXVII, 19. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus. Quod sic allegat Apostolus :
Ephes. IV, 8. Dedit dona hominibus. Porro dona et opera supergloriosæ Trinitatis ad extra sunt indivisa. B

Denique de hoc allegat princeps Apostolorum
Act. II, 17; Joel II, 28. illud Joelis : Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ. Hinc quoque
Joann. VII, 37-39. in Joanne scriptum est : Clamabat Jesus : Si quis sitit, veniat ad me ; qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ : hoc autem dixit de Spiritu Sancto, quem accepturi erant credentes in eum.

2 *Solennis urgebat dies,* hoc est, dies Pentecostes jam imminebat, seu præsens C exstitit et surgebat, *qui* dies *mystico septemplici, orbe voluto septies, signat beata tempora.* Ordo verborum est : « qui », scilicet dies Pentecostes, « signat », id est, figurat et designat, « beata tempora », id est requiem æternitatis in patria, de qua
Is. LXVI, 23. legitur apud Isaiam : Erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato. Nam et in patria erit tempus discretum, et forsan aliquo modo continuum, in motibus corporum glorificatorum, quæ non movebuntur in instanti, quamvis Guillelmus Pari- D siensis hoc opinetur in libro de Universo. Non tamen tunc erit tempus ex motu cœli
Apoc. X, 6. tantum, quum in Apocalypsi angelus jurasse legatur quod tempus ultra non erit. Signat, inquam, « mystico septemplici », id est numero septenario istud mystice designante. Per septenarium namque universi-
Ibid. I, 4. tas designatur, ut in Apocalypsi : A septem spiritibus qui in conspectu throni ejus
Tob. XII, 15. sunt ; et in Tobia : Ego sum Raphael, unus ex septem qui adstamus ante Deum. Nempe, ut ait Gregorius, quoniam septem diebus omne tempus hoc volvitur, recte per septenarium universitas denotatur et perpetuitas illa cœlestis. Et hoc dico, « orbe », hoc est circulatione dierum seu ambitu septimanæ, « voluto septies », hoc est septem vicibus revoluto ac repetito : tot enim fluunt hebdomadæ a Pascha usque Pentecosten. Sic etiam sumitur orbis in Job : Quumque Job I, 5.
in orbem transissent dies convivii.

Dum hora cunctis tertia repente mundus intonat : 3
hoc est, « dum mundus », id est cursus naturæ, seu temporis ordo, aut genus hominum in hoc mundo, « intonat repente cunctis », hoc est, insinuat aut designat subito cunctis incolentibus terram suum processum, « hora tertia » post medium noctis aut circiter ; *orantibus Apostolis, Deum venisse nuntiat :* hoc est, ipse mundus, videlicet genus hominum, seu temporum cursus, « nuntiat, orantibus Apostolis », id est, dum ipsi Apostoli in actu orationis intente ac ferventer consisterent, « Deum venisse », id est advenisse Paracletum : quod tunc ad invicem et deinde aliis nuntiaverunt discipuli qui Spiritum receperunt, ut infra in hymno isto subjungitur.

De Patris ergo lumine decorus ignis 4
almus est. Hoc dupliciter potest exponi. Primo, de igne materiali qui super Apostolos ceterosque eis conjunctos apparuit,
quibus igneæ linguæ apparuerunt : qui Act. II, 3.
ignis fuit « decorus », id est lucidus valde, non fumosus aut teter, et « almus », id est sanctus, quia ad repræsentandum ac designandum Spiritum Sanctum formatus, ordinatus et consecratus, sicut ecclesia materialis dicitur sancta, quia divino cultui dedicata : unde secundo Machabæorum,
ignis templi sanctus vocatur. *Qui* ignis II Mach. XIII, 8.
fida Christi pectora, id est fidelia discipulorum corda, quæ erant « pectora Christi », id est ad ipsum per electionem, caritatem gratiamque spectantia, *calore verbi complevit,* id est, ardenti affectu divini amoris ac « Verbi » æterni atque divini eloquii abundanter accendit, implevit, perfecit,

Act. II, 4. quia repleti sunt omnes Spiritu Sancto. A
Quod utique fecit ignis ille exterior, non
immediate ac directe, nec efficienter et
principaliter, sed dispositive, materialiter,
ministerialiter et cooperatorie, sicut per
exteriora ad interiora juvamur, ut patet
de sacramentis. Denique ignis ille exstitit
« almus de lumine Patris », quia ab in-
creato lumine Dei Patris suam habuit
Jacob. I, 17. claritatem et sanctificationem. Omne enim
donum desursum est, descendens a Patre
luminum. Secundo sic : « De Patris ergo
lumine decorus ignis almus est », id est, B
Spiritus Sanctus, qui metaphorice ignis
appellatur et substantialiter est decorus ac
superpulcherrimus, est de lumine Patris,
quia de splendidissimo Patre spiratur, pro-
cedit, descendit et venit, ut in expositione
p. 54C', 58A. præhabiti patuit hymni ; « qui » Spiritus
Sanctus implevit discipulorum « pectora
Verbi calore », id est Christi ardore, qui
Luc. XII, 49. fassus est : Ignem veni mittere in terram.
Etenim Spiritus Sanctus immediate agit
ac imprimit in affectum seu voluntatem.

5 *Impleta gaudent viscera,* id est, in- C
teriora animarum discipulorum spiritu-
aliter, imo et indicibiliter sunt gavisa,
suscepto Spiritu Sancto : ideo sequitur,
afflata Sancto Spiritu, id est perfusa,
inspirata, recreata Paracleto et suavissimis
donis, illuminationibus, inflammationibus,
consolationibus Spiritus Sancti. *Voces di-
versas intonant,* id est, varias resonabant
ac proferebant loquelas : ideo sequitur,
Fantur Dei magnalia, id est, mirabilia
atque magnifica opera Creatoris, incom-
prehensibilia mysteria Salvatoris, testimo- D
nia legis et Prophetarum, effectus gratiæ
Act. II, 14-40. ac gloriæ prædicabant, ut in Actibus patet.
Quum enim sermocinaturi essent gentibus
universis, et evangelizaturi evangelicam
legem, ad quam omnes gentes erant con-
Is. LI, 4, 5. vertendæ (juxta illud Isaiæ : Lex a me
exiet, et judicium meum in lucem po-
pulorum requiescet, me insulæ exspecta-
bunt ; et rursus de Christo vaticinatus est
Ibid. XLII, 4. Isaias : Legem ejus insulæ exspectabunt) ;
ideo necessariæ eis erant omnium linguæ
gentium. Unde et Psalmista prædixerat :
In omnem terram exivit sonus eorum, et Ps. XVIII, 5.
in fines orbis terræ verba eorum.

Præterea, sicut (ut Augustinus in libro
de Civitate Dei fatetur) ineffabile est, nec
comprehendi a nobis valet, qualiter in
constructione Babylonicæ turris divisæ
sunt linguæ, atque confusum est labium
universæ carnis ; ita indicibile est qua-
liter, uno prædicante Apostolo, unusquis-
que audientium diversorum idiomatum
propriam audivit loquelam, juxta illud in
Actibus : Stupebant, dicentes : Nonne Act. II, 7, 8.
omnes isti qui loquuntur Galilæi sunt ?
Et quomodo nos audivimus unusquisque
linguam nostram in qua nati sumus ?

Ex omni gente cogitur Græcus, Lati- 6
nus, Barbarus, id est, Græci, Latini, Bar-
bari ex cunctis gentibus simul juncti et
congregati in Jerusalem fuerunt. Sic et in
Isaia inducitur : Ini consilium, coge con- Is. XVI, 3.
cilium. Vel omnis talis « cogitur », id est,
compellitur ipsa evidentia facti obstupe-
scere in tantis mirabilibus Dei. Omnis,
inquam, id est quidam ex omnibus, ut sit
distributio pro generibus singulorum, non
pro singulis generum. Unde in Actibus fer-
tur : Erant in Jerusalem habitantes Judæi, Act. II, 5.
viri religiosi ex omni natione quæ sub cœ-
lo est. Hinc additur : *Cunctisque admiran-
tibus, linguis loquuntur omnibus,* sicut
expositum est. Verumtamen quidam audi-
entium irriserunt, de quibus mox additur :

Judæa, id est plebs Judæorum in Je- 7
rusalem, *tunc* exsistens *incredula,* id est
infidelis et discredens tot signis, *vesana
torvo spiritu,* id est insensata et amens
spiritu suo perverso et indignabundo, seu
spiritu diabolico, quo tentabatur et vince-
batur, *ructare musti crapulam alumnos
Christi concrepat,* id est, clamavit et dixit
« alumnos Christi », id est discipulos a
Christo nutritos spiritualibus alimentis,
pane vitæ et intellectus ac aqua sapientiæ Eccli. XV, 3.
salutaris et sacramentis, « ructare crapulam
musti », id est ebrietatem ex potu novi vini
causatam effundere, quasi præ ebrietate
loquerentur verba ignota, quæ nec ipsimet

intelligerent, ut arrepticii et amentes, A
quemadmodum Heli locutus est Annæ :
1 Reg. I, 14. Digere paulisper vinum quo mades. Hinc
Act. II, 13. in Actibus Apostolorum habetur : Quidam
irridentes dixerunt, Quia musto pleni sunt
Is. VI, 10; Matth. XIII, 15. isti. De quibus Isaias effatus est : Excæcatum est cor populi hujus, et auribus graviter audierunt.

8 *Sed signis et virtutibus occurrit et docet Petrus,* id est, beatissimus Petrus, apostolici chori princeps, restitit perfidis illis, « signis et virtutibus », id est miraculosis et virtuosis operibus, invicta con- B
stantia, summo caritatis fervore, diversarum linguarum loquelis, allegationibus Scripturarum. Unde subjungitur : *Falsa profari perfidos, Joele teste, comprobans.* Quod qualiter egerit, in Actibus narratur,
Act. II, 15-17. ubi inter cetera ait : Non, ut putatis, ii ebrii sunt, quum sit hora diei tertia ; sed hoc est quod dictum est a Domino per
Joel II, 28. prophetam Joel : Effundam de Spiritu meo, etc. Ex aliis quoque Prophetis testimonia introduxit. Nec solum S. Petrus, sed alii quoque Apostoli prædicabant. Ve- C
rum, ut B. Cyrillus episcopus in libro Thesaurorum expressit, Apostoli in omni congregatione et synodo Petro deferebant et locum dederunt : qui, teste Chrysostomo, vertex et os erat collegii.

9 *Hic, Christe, nunc Paracletus,* id est, o « Christe, Paracletus hic », id est optimus iste consolator Spiritus Sanctus, *per te pius nos visitet,* id est, advocatione et meritis tuis mentes nostras benigne visitare, ditare, implere, imo et inhabitare dignetur, quum ipse sit consolator optimus, dulcis D
animæ hospes, dulce refrigerium. *Novansque terræ faciem,* id est, spiritualiter innovans superficiem terræ, hoc est interiorem vultum hominum habitantium super terram, infideles ac impios convertendo, credentes reformando, justos perficiendo. Unde oravit Psalmista : Spiritum rectum Ps. L, 12.
innova in visceribus meis. Qui denuo est precatus : Emittes Spiritum tuum, et Ps. CIII, 30.
creabuntur, et renovabis faciem terræ. Apostolus item ad Colossenses : Exspoliate Coloss. III, 9, 10.
vos veterem hominem cum actibus suis, et induite novum, qui renovatur in agnitionem Dei ; et ad Ephesios : Renovamini Ephes. IV, 23.
(inquit) spiritu mentis vestræ. *Culpis solutos,* id est a vitiis absolutos, *recreet,* hoc est, consoletur spe veniæ, contemplatione gloriæ, allocutione interna, inspiratione assidua et superna. Hinc dictum fuit a Sapiente : Spiritus Domini replevit or- Sap. I, 7.
bem terrarum.

Hunc hymnum attentione proferamus præcipua, animo perlustrantes quam magnifice Dominus egit nobiscum, quam mirabilia fecit hoc die, quam gloriose atque deifice incepit post Christi passionem prædicatio ac dilatatio fidei christianæ, misso desuper Spiritu Sancto cum majestate et gloria, qui repente inspiravit, contulit et infudit primis illis Christi discipulis omnium virtutum perfectionem, omnium Scripturarum notitiam, universarum linguarum peritiam, cor prorsus imperterritum et ad omnem persecutionem ac pœnam pro Deo promptissimum : quam virtutum perfectionem indefesso conatu pro nostro modulo imitari et assequi enitamur.

DE SS. EUCHARISTIÆ SACRAMENTO

AD VESPERAS HYMNUS

1. Pange, lingua, gloriosi
Corporis mysterium,
Sanguinisque pretiosi,
Quem in mundi pretium,
Fructus ventris generosi,
Rex effudit gentium.

2. Nobis datus, nobis natus
Ex intacta Virgine,
Et in mundo conversatus,
Sparso verbi semine,
Sui moras incolatus
Miro clausit ordine.

3. In supremæ nocte Cœnæ
Recumbens cum fratribus,
Observata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat suis manibus.

4. Verbum caro panem verum
Verbo carnem efficit,
Fitque sanguis Christi merum.
Etsi sensus deficit,
Ad firmandum cor sincerum
Sola fides sufficit.

5. Tantum ergo sacramentum
Veneremur cernui,
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui;
Præstet fides supplementum
Sensuum defectui.

6. Genitori Genitoque
Laus et jubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit et benedictio;
Procedenti ab utroque
Compar sit laudatio. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Describitur in eo prima institutio sacratissimi mysterii sanctæ Eucharistiæ a Christo facta, et pia admodum fit exhortatio ad honorandum hoc dignissimum sacramentum.

Auctor Thomas Aquinas. Carmen ad rhythmi formam et observationem accedit.

Hanc jucundam, nobilem ac divinam solennitatem instituit Urbanus Papa IV, qui ordinationem ecclesiastici Officii com-
A misit viris duobus in Ecclesia tunc præclaris, S. Thomæ et domino Bonaventuræ, ut unusquisque eorum sigillatim illud componeret: quo completo et utriusque Officio diligenter examinato, amplius placuit summo Pontifici et dominis Cardinalibus id quod Thomas composuit, qui et istum ac duos sequentes edidit hymnos.

Pange, lingua. Per partem intelligit 1
totum, ut sæpe fit in Scripturis, quemadmodum in libro Judicum mater Sisaræ :

Judic. v, 28. Cur (inquit) tardaverunt pedes quadriga-
rum illius? Itaque, o « lingua », id est,
o tu, homo linguam habens et ea utens
ad loquendum atque cantandum, « pange »,
id est, decanta et concine, *gloriosi corpo-
ris mysterium,* hoc est sacrum secretum
et Sacramentum corporis Christi, quod
nunc glorificatissimum est, et recte glo-
riosum vocatur, quia adhuc mortale exsi-
stens, unitum fuit immediate non solum
gloriosissimæ animæ Christi, sed et simul
cum ea Verbo æterno, et fuit tam animæ
quam Verbi instrumentum vivum, con-
junctum, animatum ac proprium. Propter
Luc. VI, 19. quod virtus exivit de illo sanavitque om-
nes; imo et ex contactu sanctissimi cor-
poris ejus, in vestes ac fimbrias vestium
ejus virtus diffundebatur divina, et efficax
fuit ad supernaturales effectus, ut ait
Marc. VI, 56. Evangelista : Quotquot tangebant fimbriam
vestimenti ejus, sani fiebant a quacumque
infirmitate tenebantur. Fuit rursus corpus
hoc gloriosum, utpote ex purissimis san-
guinibus sanctissimæ Virginis sumptum,
et supernaturaliter ac instantanee ab om-
nipotentia Spiritus Sancti formatum :
quod et secretissime ac incomprehensibi-
lissime, tamen verissime, sub speciebus
sacramentalibus continetur.

Sanguinisque pretiosi, id est, pange
etiam mysterium « sanguinis pretiosi », id
est præstantissimi sanguinis Christi : qui
sanguis in Sacramento sub vini speciebus
consistit, et hoc directe ex vi conversio-
nis; attamen concomitanter etiam sub pa-
nis speciebus est sanguis, atque sub vini
consecrati specie caro Christi. *Quem* san-
guinem *in mundi pretium,* hoc est pro
mundi seu generis humani redemptione,
*fructus ventris generosi, Rex effudit gen-
tium,* id est Christus, Filius nobilissimæ
virginis Mariæ, qui « gentium » credentium
« Rex » specialiter nominatur, quas regit
per caritatem et gratiam, per fidem et
evangelicam legem, per prælatos et an-
gelos sanctos. Unde apud Isaiam Deus
Is. LV, 4. Pater ait de Christo : Ecce testem populis
dedi eum, ducem ac præceptorem gen-

A tibus; et rursus loquitur Isaias : Radix Is. XI, 10;
Jesse, qui exsurget regere gentes, in ipsum Rom. XV, 12.
gentes sperabunt. De quo legitur in Aggæo :
Ecce venit Desideratus cunctis gentibus. Agg. II, 8.
Hinc Christus in Cœna deprompsit : Hic Matth.
est calix sanguinis mei, qui pro vobis XXVI, 28.
effundetur in remissionem peccatorum.

Nobis datus. Pater enim dedit nobis 2
Unigenitum suum in redemptorem, et in
caput ac sponsum Ecclesiæ, in legislatorem
ac principem, juxta quod in Joanne scri-
ptum est : Sic Deus dilexit mundum, ut Joann. III,
B Filium suum unigenitum daret, ut omnis 16.
qui credit in ipsum non pereat, sed habeat
vitam æternam; Paulus quoque : Propter Ephes. II, 4;
nimiam (ait) caritatem qua dilexit nos Rom. VIII, 3.
Pater, Filium suum misit in similitudinem
carnis peccati. *Nobis,* id est ad nostram
salutem, *natus ex intacta Virgine,* hoc
est prorsus incognita viro. *Et in mundo
conversatus,* prout Baruch prædixit : Post Baruch III,
hæc in terris visus est et cum hominibus 38.
conversatus. Unde fertur in Joanne : Ver- Joann. I,
bum caro factum est, et habitavit in nobis. 14.
C *Sparso verbi semine,* id est prædicatione
evangelicæ legis disseminata inter Judæos,
de quibus asseruit : Non sum missus nisi Matth. XV,
ad oves quæ perierunt domus Israel. Unde 24.
et dixit : Quia et aliis civitatibus oportet Luc. IV, 43.
me evangelizare, quoniam ad hoc missus
sum. Denique de hoc semine ait in Lu-
ca : Semen est verbum Dei. De cujus se- Ibid. VIII,
minatione scriptum est : Disseminabatur 11. Act. XIII, 49.
verbum Dei per universam regionem. *Sui
moras incolatus,* hoc est tempus habita-
tionis ac vitæ suæ mortalis in sæculo isto,
D *miro clausit ordine,* id est, terminavit
admiranda dispositione et ordinatione sa-
pientiæ suæ, et cohabitudine veteris no-
vique Testamenti et operum atque myste-
riorum suorum : quoniam passione sua
instante, quando et dixit Patri, Opus con- Joann. XVII,
summavi quod dedisti mihi ut facerem, in- 4.
stituit sacramentum hoc novæ legis, sicut
subjungitur.

In supremæ nocte Cœnæ, id est in exor- 3
dio noctis (puta ad vesperam) in qua cum
Apostolis ultimo cœnavit. Unde in Evan-

Luc. xxii, 14; Matth. xxvi, 20. gelio dicitur : Quum facta esset hora, seu vespera. Et protendebatur Cœna usque in
Joann. xiii, 30. noctem. Dicit enim Evangelista : Erat
I Cor. xi, 23. autem nox. Sic et Paulus effatur : Christus in qua nocte tradebatur, accepit panem. *Recumbens cum fratribus,* id est Apo-
Ps. xxi, 23. stolis, de quibus in Psalmo : Narrabo nomen tuum fratribus meis ; in Joanne item
Joann. xx, 17. ad prædilectam discipulam : Vade ad fratres meos. *Observata lege* Moysis *plene cibis in legalibus,* quia implevit Patris præceptum comedendo agnum paschalem,
Exod. xii. prout in Exodo legitur jussum, *cibum turbæ duodenæ,* id est duodecim Apostolis, *se dat suis manibus,* id est, propriis manibus se ipsum dedit eis in cibum mentis: quia sub specie panis, ratione conversionis ipsius panis in corpus Christi, fuit corpus illud dignissimum, concomitanter vero sanguis ipsius, anima quoque et Verbi persona, sicque totus Christus ; et simili modo sub specie vini. Hinc sunt versus :

Rex sedet in Cœna,
Turba cinctus duodena ;
Se tenet in manibus,
Se cibat ipse cibus.

In quo patet ardentissima liberalitas et liberalissima caritas Christi ad nos, qui non solum beneficia sua, sed et se ipsum præstitit nobis, et hoc utique tam mystico et incomprehensibili modo, ut subditur.

4 *Verbum caro,* id est Unigenitus Dei factus homo, prout hoc in secundo hymno
p. 28 B. expositum est, *panem verum,* id est veritate naturæ et panem triticeum, qui proprie panis est hominum (porro res creata dicitur vera veritate naturæ seu rei, in quantum habet naturam propriam correspondentem rationi ideali quam habet in mente sapientissima Creatoris), *verbo carnem efficit,* id est, sub certa forma verborum convertit in corpus suum : quæ conversio est valde supernaturalis et instantanea, qua unum præexsistens convertitur in aliud præexsistens. *Fitque sanguis Christi merum,* id est, vinum convertitur in sanguinem Christi sub forma verborum

A ad hoc pertinentium. Potest quoque per verbum intelligi præceptum quo Christus hoc fecit, qui horum utrumque fecit divina et increata sua potentia penitus infinita, cum prolatione sacramentalium verborum ad hoc pertinentium, quamvis sine illorum prolatione id facere quivit ; proferendo quoque hæc verba, contulit eis vim cooperativam, quasi instrumentalem, ad transsubstantiationem hanc ipsam.

Etsi sensus deficit, id est, quamvis sensus exteriores et interiores, intellectus ac
B ratio, prorsus deficiant a comprehensione mirabilium quæ in hoc sacramento contingunt, creduntur ac fiunt, *ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit,* id est, « sola fides » formata « sufficit » ad roborandam mentem puram in Deo ac via salutis, et contra visibiles atque invisibiles fidei hostes. Sufficit enim sic credere, nec expedit perscrutari : non quod fides sine operibus sufficiat ad salutem, sed in hac parte, ad complendum præcepta de fide, sufficit credere, nec oportet discutere. Atta-
C men donum intellectus, quo ad ea quæ fidei sunt aliquam rationem habemus, non excluditur, imo includitur : ad minus enim ideo credimus, quoniam a Deo esse hanc fidem sentimus, et quia sic credit sancta Ecclesia. Sicque quod dicitur, « sola fides », non excludit nisi evidentem notitiam credendorum, non caritatem ceterasque virtutes ac dona et opera bona.

Tantum ergo sacramentum, præsertim 5
id quod est res et sacramentum, videlicet corpus et sanguinem Salvatoris, potissi-
D mum totum Christum, Deum verum et hominem, sub sacramentalibus speciebus latentem, contentum et consistentem, *veneremur cernui,* cultu latriæ quoad deitatem, cultuque hyperduliæ quantum ad naturam humanam assumptam; *et antiquum documentum,* id est doctrina veteris Testamenti de sacrificiis variis, præsertim de immolatione agni paschalis, *novo cedat ritui,* id est, sacræ observantiæ novi Testamenti deferat locumque præstet, quoniam sacrificia legalia in hujus sacrificii

institutione et frequentatione defecerunt A et cessaverunt, quemadmodum in Daniele
Dan. IX, 27. prædictum est : In medio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium. In Malachia quoque
Malach. I, 10, 11. Dominus ait Judæis : Non est mihi voluntas in vobis, et munus non suscipiam de manu vestra, ab ortu enim solis magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda ; atque in Psalmo :
Ps. XXXIX, 7. Sacrificium et oblationem noluisti. Sacrificia quippe legalia erant præfigurativa oblationis Christi in cruce : ideo, veritate B impleta, cessare cœperunt, ut super quar-
Cf. t. XXIV, p. 71 D et s. tum Sententiarum diffusius est expressum.

Præstet fides supplementum sensuum defectui : id est, quod sensu et intellectu capere non valemus, fide servemus firmissima, atque certissima certitudine adhærentiæ, non evidentiæ, quoniam Deus essentialiter verus ac veritas, auctor ac testis est sacratissimæ fidei hujus.

6 *Genitori Genitoque,* etc. Sensus versus
Cf. p. 24 B. istius ex præhabitis patet.

Itaque hymnum istum cum omni recollectione et alacritate cantemus, cum ferventi memoria novissimæ cœnæ Christi ac institutionis sacramenti istius, omnium sacramentorum finalis ac summi, atque totius caritatis ac liberalitatis quas Dominus et Salvator nobis in eo monstravit, imo indesinenter demonstrat. Nonne summa dilectio et munificentia maxima est, dum quis realiter se ipsum alteri elargitur, et suam essentiam illi conficit ac ministrat in medicinam ? Sic et misericor- D dia summa est, se ipsum alteri præparare et applicare in remedium curativum ac redemptivum. O quam caritativus et liberalis, quam compassivus et sapientialis est medicus iste ! quam admirabilis et superlargissimus est hic hospes, qui invitatis a se se ipsum porrigit et proponit in saluberrimam mentis escam !

Simus ergo totis viribus ei grati ; pura ac splendida ei exhibeamus receptacula corda nostra ; ora quoque, per quæ et in quibus suscipimus eum, ab omni loquacitate ac voracitate custodiamus, præsertim a detractoriis, provocativis, pungitivis, irrisoriis et discordiæ disseminatoriis verbis. Imo illud Psalmistæ impleat unusquisque : Benedicam Dominum in omni *Ps.* XXXIII, 2.
tempore, semper laus ejus in ore meo. In inviolabili ac integerrima fide hujus dignissimi sacramenti simus semper firmissimi, in cujus fide defuncti sunt tam innumerabilia millia beatissimorum martyrum, confessorum ac virginum, sanctorum anachoretarum et eremitarum, solitariorum et cœnobitarum, quorum unus nobis suffi- C cere posset ad nostræ fidei firmamentum, cum suis miraculis, prodigiis, virtutibus exercitiisque purissimis. Non ergo discutiamus in Missa nec alias curiose qualiter Christus in Sacramento sic valeat esse ; sed certissime in fide totius Ecclesiæ præsupponentes quod verissime ibi sit, tantam ejus ad nos caritatem, largitatem, dignationem miremur, mirando accendamur, accendendo regratiemur, ac regratiando fidelissime obsequamur in prætactis virtutibus, et in omni humilitate, patientia, obedientia sectando ejus vestigia.

AD NOCTURNUM HYMNUS

1. Sacris solenniis juncta sint gaudia,
Et ex præcordiis sonent præconia;
Recedant vetera, nova sint omnia,
Corda, voces, et opera.

2. Noctis recolitur cœna novissima,
Qua Christus creditur agnum et azyma
Dedisse fratribus, juxta legitima
Priscis indulta patribus.

3. Post agnum typicum, expletis epulis,
Corpus dominicum datum discipulis,
Sic totum omnibus quod totum singulis,
Ejus fatemur manibus.

4. Dedit fragilibus corporis ferculum,
Dedit et tristibus sanguinis poculum,
Dicens : Accipite quod trado vasculum,
Omnes ex eo bibite.

5. Sic sacrificium istud instituit,
Cujus officium committi voluit
Solis presbyteris, quibus sic congruit
Ut sumant et dent ceteris.

6. Panis angelicus fit panis hominum,
Dat panis cœlicus figuris terminum.
O res mirabilis! manducat Dominum
Pauper, servus et humilis.

7. Te, trina Deitas unaque, poscimus
Sic ut nos visites sicut te colimus;
Per tuas semitas duc nos quo tendimus,
Ad lucem quam inhabitas. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Commemoratur in eo institutio sanctissimi sacramenti Eucharistiæ; deinde altissimi illius mysterii (quod omni laude superius est) communionis sanctæ excellentia claris extollitur præconiis. A

Auctor Thomas Aquinas. Carmen iambicum trimetrum, minus cultum, rhythmicam consonantiam quamdam præ se ferens.

HUNC hymnum in matutinali cantamus Officio : quem nos decantare congruit cum conformatione cordium ad sensum B verborum, ut ipsimet impleamus quod canimus et ad quod peragendum alios invitamus. Itaque cum ingenti mentis jucunditate in Deo, cum profunda attentione mysteriorum beneficiorumque Christi, suæ videlicet incarnationis et operationis nostræ salvationis ac institutionis Sacramenti evangelicæ legis, dicamus ex animo :

Sacris solenniis, id est sanctis his festis 1
præcipuis, in celebritate dignissimis, in quibus et alia Christi solennia atque mysteria virtualiter includuntur, aut etiam magna ex parte actualiter recoluntur, *juncta sint gaudia* spiritualia et interna, quæ ex magnitudine sua redundent in corpus, ita quod internæ hilaritatis indicia et effectus in apparatu et gestibus, in voce et vultu reluceant, omni levitate, dissolutione, petulantia prorsus exclusis. Denique gaudium est diffusio animi in apprehensione boni, atque ex unione potentiæ cum conveniente objecto emanat ac oritur. Dum igitur unigeniti Filii Dei propter nos incarnati et in mundo hoc conversati mysteria, ac opera ejus novissima, totiusque ardentissimæ dilectionis ad nos ac affluentissimæ largitatis et intimissimæ pietatis in nobis excellentias contemplamur ac celebramus, debemus in tantorum ap-

prehensione bonorum vehementer accendi, exuberanter lætari, penitusque transformari in dilectum, in superdulcissimum Salvatorem, nobis tam incomparabiliter ac specialissime amandum et præamandum, qui instar æstuantissimæ fornacis calidissimas flammas evaporantis et emittentis, in cœna illa novissima inæstimabilis suæ dilectionis, miserationis et largifluitatis indicia et effectus, beneficia ac opera omnibus nobis patefecit, ostendit, donavit. Nempe quum caritas sit unitiva et communicativa, quo tunc vicinius se univit, copiosius communicavit, integralius tribuit nobis, eo vehementiorem habuisse ad nos dilectionem clarissime demonstratur. Ideo super his et in his « juncta sint sacris » istis « solenniis gaudia », ut ex sententia
Ps. LXX, 23. Christo psallamus : Exsultabunt labia mea quum cantavero tibi, et anima mea, quam redemisti, Domine. Nam et signum virtutis perfectæ est delectatio fiens in opere, ut in Ethicis dixit Philosophus. *Et ex præcordiis,* id est intimis cordium nostrorum affectibus, *sonent* in ore et choro *præconia,* id est laudes Altissimi, psalmodiæ et hymni ac cantica divini Officii.

Recedant vetera, id est legalia sacramenta, præsertim vitia consueta, ut contriti et confessi, intersimus his festis spiritualiter renovati. Unde subjungitur : *Nova sint omnia,* id est recenti devotione perfusa, donis seu profectibus gratiæ ac virtutum ornata : omnia, inquam, de quibus mox subditur, *corda, voces, et opera,* hoc est, ratio et voluntas, verba et cantica, exterioresque actus, ne meditemur inania, ne cupiamus illicita, ne deinceps sæcularia et amatoria seu lasciva carmina concrepe-
Ephes. IV, 29. mus, nec ullus sermo malus ex ore nostro procedat, sed qui utilis est ad ædificatio-
I Petr. IV, 11. nem, ut det gratiam audienti ; et si quis loquitur, quasi sermones Dei ; nec sit nostrum colloquium maliloquium, atque, ut quidam in sua simplicitate deprompsit, coetloquium. Insuper non omittamus committenda, nec committamus omittenda :
Rom. VI, 13. imo, sicut ante exhibuimus membra nostra

A arma iniquitatis peccato, sic nunc ac jugiter exhibeamus ea arma justitiæ Deo. Sic quippe in nobis implebitur quod in Apocalypsi fertur dixisse qui sedebat in throno : Ecce nova facio omnia. Apoc. XXI, 5.

Noctis recolitur cœna novissima, de qua fassus est nostræ auctor salutis : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar; *qua,* id est in qua cœna seu nocte, *Christus creditur agnum* paschalem *et azyma,* id est azymos panes, *dedisse fratribus,* id est exhibuisse 2 Luc. XXII, 15.
B Apostolis, quorum duobus præcepit, Euntes, parate nobis pascha, *juxta legitima,* id est secundum tenorem præceptorum legalium, *priscis indulta patribus,* id est concessorum patribus Mosaicæ legis, ut in expositione hymni patuit præcedentis et in Exodo diffuse describitur. Ibid. 8. p. 63 A. Exod. XII.

Post agnum typicum, id est post esum agni paschalis, qui fuit figura seu typus Domini Salvatoris, *expletis epulis,* id est sumptis ferculis in lege mandatis, *corpus dominicum datum discipulis,* hoc est sub 3
C specie panis consecrati a Christo porrectum et datum Apostolis, *sic totum omnibus quod totum singulis, ejus fatemur manibus :* id est, confitemur hoc corpus datum « manibus ejus », id est corporali dextera Christi et spirituali manu, utputa potestate ipsius, suis Apostolis, « sic totum omnibus », id est integrum universis, « quod totum singulis », id est, quod idem numero corpus datum fuit unicuique eorumdem totum et integrum, quemadmodum et in pane illo uno ac integro conse-
D crato a Christo corpus Christi integrum fuit et totum, atque similiter in qualibet panis illius particula. Nempe hæc supernaturalis transsubstantiatio respicit immediate substantiam panis et vini tanquam termini a quo, atque substantiam corporis ac sanguinis Christi tanquam termini ad quem. Ideo, sicut substantia panis, in se indivisibilis et divisionem ex quantitate habentis, fuit in qualibet parte panis ante consecrationem, ita post consecrationem substantia corporis Christi est in qualibet

parte quantitatis substantiæ sub qua exstitit substantia panis ante consecrationem. De his possent quasi infinita induci, quæ Cf. t. XXIV, p. 251 B et s. super quartum Sententiarum sunt expedita.

4 *Dedit fragilibus,* id est discipulis adhuc ad mala proclivibus, prout paulo post patuit, *corporis ferculum,* id est corpus suum in animæ ferculum. *Dedit et tristibus sanguinis poculum :* quibus quum Joann. XIII, 21. dixisset, Unus ex vobis me tradet, contristati sunt valde. Matth. XXVI, 27; Marc. XIV, 23. *Dicens : Accipite quod trado vasculum,* id est calicem in quo sanguis meus jam continetur. Non autem dixit hæc verba sub hac forma, sed quantum ad sensum verborum. *Omnes ex eo bibite :* id est, tunc universi et singuli Apostoli totum Christi sanguinem potaverunt, sicut et totum ejus corpus sumpserunt.

5 *Sic sacrificium istud instituit,* id est, Christus in Cœna confecit, consecravit et frequentandum præcepit sacramentum hoc corporis sui, quod et ipse in cruce obtulit Deo Patri ; et est sacrificium evangelicæ legis, quod in Ecclesia immolatur Patri omnipotenti quotidie. *Cujus officium,* id est consecrationem, oblationem, ritum et administrationem, *committi voluit,* id est, commisit et per episcopos committi decrevit ac jussit, *solis presbyteris,* in quorum Luc. XXII, 19. persona mandavit Apostolis : Hoc facite in meam commemorationem; *quibus sic congruit ut sumant* hoc sacramentum *et dent ceteris* fidelibus de ipsorum manu communicantibus : quanquam et unus presbyter alii presbytero possit hoc dare.

6 *Panis angelicus,* id est Christus, qui ab exordio sæculi fuit panis angelorum, reficiendo eos suæ deitatis beatifica visione atque dulcissima fruitione, *fit panis hominum,* id est, per incarnationem et consecrationem factus est panis, cibus, refectio discipulorum Christi per communicationem corporis et sanguinis sui, ut dictum est : quos nihilo minus per fidem, considerationem ac dilectionem suæ deitatis principaliter spiritualiterque nutrivit et Joann. VI, 56. nutrit. Hinc dixit : Caro mea vere est cibus,

A et sanguis meus vere est potus. *Dat panis cœlicus figuris terminum,* id est, Christus, qui de cœlo descendit seque in Sacramento ita impendit, imposuit finem sacrificiis legis, utpote finis et veritas ac consummatio seu adimpletio figuralium sacrificiorum. Ideo illa servare, esset opere ipso ostendere verum et figuratum sacrificium istud, scilicet Christum, nondum venisse.

O res mirabilis, quam non sapit homo carnalis aut infidelis ! *manducat Dominum* B Jesum Christum *pauper, servus et humilis,* qui nil boni habet ex se. Verumtamen non manducat hunc cibum ut alios cibos, quia nec eum consumit, nec in se transmutat, nec lædit, nec lacerat, imo nec corporaliter tangit : nam et corpus illud dignissimum vere est ibi, non tamen corporeo modo; neque per propriam quantitatem seu dimensionem habitudinem habet ad exsistendum ibidem, sed potius per dimensionem et species panis in ipsum conversi. Attamen propria ejus dimensio C concomitanter est ibi.

Te, trina Deitas unaque, poscimus, id 7
est, deprecamur « te », o « Deitas trina » et « una », id est in tribus supergloriosis Personis exsistens simplex et indivisa et numero una. Trinitas vero non potest trina vocari, quia sic essent novem personæ in diversis, ut auctor hujus hymni in prima parte Summæ et super quartum declarat. Summ. th. 1ª part. q. XXXI, a. 1; Sent. I, dist. XXIV. *Sic ut nos visites* per ecclesiastica sacramenta et gratiarum charismata, *sicut te colimus,* id est, sicut etiam te veneramur D per gratiarum actionem et tuorum observantiam præceptorum. *Per tuas semitas,* id est, ita per adimpletionem tuarum doctrinarum ac jussionum, *duc nos quo tendimus,* id est ad summum bonum, hoc est *ad lucem quam inhabitas,* id est ad te ipsum, qui es lux increata, immensa, habitans et inviolabiliter perseverans in te ipso, qui solus habes immortalitatem et I Tim. VI, 16. lucem habitas inaccessibilem, ut dictum est super illud in primo hymno : Æterna p. 19 C et s. lux credentium.

Denique ex hoc hymno pensemus quam indicibiliter, imo et incomprehensibiliter, Dominus Deus noster omnipotens, Unigenitus Dei Patris, magnificavit facere nobiscum. (Ps. cxv, 3.) Factus est frater noster per incarnationem, cibus noster per consecrationem, Salvator noster per amarissimam passionem, beatitudo nostra per finalem ad ipsum perventionem. Inter nos conversatus est per familiarissimam commansionem ; misit nobis Paracletum per pretiosissimorum suorum communicationem charismatum ; ditavit nos pauperes supernaturalibus donis. Mirantur angeli sancti tantam hominum exaltationem et quasi deificationem. Sed heu ! miser homo quum in honore esset, non intellexit; (Ps. xlviii, 13, 21.) tot et tanta Creatoris sui gratiosissima munera non advertit ; amorem, munificentiam, dignationem, beneficentiam, præsentiam Dei sui ad se non perpendit : idcirco nec digne sollicitus est illi placere, gratus exsistere, et coram ipso indesinenter timorate et custodite versari ac vivere, et omnem illius inhonorationem atque offensam vitare. Sed jam nunc resipiscamus a negligentiis, pigritiis, insipientiis, ingratitudinibus nostris, et accedamus cum corde vero in ple- (Hebr. x, 22.) A nitudine fidei, adspersi corda a conscientia mala.

Nescio utrum magis debeam admirari hanc tam supernaturalem fidem sacramenti istius, an totius mundi conversionem ad fidem, et quomodo potuit generi humano ubique terrarum persuaderi et imprimi fides ista, imo tam firmiter suscipi quod nulla ratione, nullo experimento, nulla prosperitate, nulla adversitate quivit avelli. Certe juxta inæstimabilem altitudinem incomprehensibilissimæ fidei hujus, B multiplicata et magnificata sunt argumenta ipsius, signa, prodigia et virtutes, sic quod verissime psallimus Deo : Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. (Ps. xcii, 5.) Quod lucidissime constat, si omnia comportentur et comparentur ad invicem et rite considerentur, ut alibi diffusius est ostensum.

Et nunc igitur, juxta prætacta, satagamus ab omni inquinamento, ab omni loquacitate ac propriæ voluntatis duritia penitus abstinere, ad mensam Altissimi quotidie cum omni affectu magis ac magis C devote accedere, in Deo simplificari ac stabiliri, omnem infelicissimam reflexionem ad proprium commodum et honorem incessabiliter abhorrere.

AD LAUDES HYMNUS

1. Verbum supernum prodiens,
Nec Patris linquens dexteram,
Ad opus suum exiens,
Venit ad vitæ vesperam.

2. In mortem a discipulo
Suis tradendus æmulis,
Prius in vitæ ferculo
Se tradidit discipulis.

3. Quibus sub bina specie
Carnem dedit et sanguinem,
Ut duplicis substantiæ
Totum cibaret hominem.

4. Se nascens dedit socium,
Convescens, in edulium ;
Se moriens, in pretium,
Se regnans dat in præmium.

5. O salutaris Hostia,
Quæ cœli pandis ostium !
Bella premunt hostilia :
Da robur, fer auxilium.

6. Uni trinoque Domino
Sit sempiterna gloria :
Qui vitam sine termino
Nobis donet in patria. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Describitur in eo hujus dignissimi sacramenti prima institutio a Christo facta, et quanta ejus humanitas atque suavitas in illo declaretur; demum pia fit ad ipsum Sacramentum invocatio.

Auctor Thomas Aquinas. Carmen iambicum dimetrum, nequaquam tamen exactum.

1 *VERBUM supernum,* id est Unigenitus Patris, Verbum Dei altissimum et
æternum, quod in Evangelio protestatur :
Joann. III, 31. Ego desursum veni. Et iterum ad Judæos : B
Ibid. VIII, 23. Vos (inquit) de deorsum estis, ego de su-
pernis sum ; itemque : Qui de cœlo venit,
Ibid. III, 31. super omnes est. Quod et in Ecclesiastico
Eccli. XXIV, 5. fatetur : Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. *Prodiens,* id est, per humanæ naturæ assumptionem se manifestans, et quasi ex corde Patris descendens ; *nec Patris linquens dexteram,* hoc est, æqualitatem Patris et consessum ad ejus dexteram non dimittens, *ad opus suum exiens,* id est, ad complendam humani generis salvationem pro- C
grediens. De quo opere apud Joannem
Joann. XVII, 4. loquitur : Opus consummavi quod dedisti
Ps. XVIII, 6. mihi ut facerem. Exsultavit enim ut gigas ad currendam viam. Unde denuo locutus
Joann. III, 17. est : Non misit Deus Filium suum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum ; Apostolus quoque ad Timotheum :
I Tim. I, 15. Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. *Venit ad vitæ vesperam,* hoc est ultima mundi ætate, de qua in prima sua epistola sanctus ait Joan-
I Joann. II, 18. nes : Novissima hora est ; et Paulus : Nos D
I Cor. X, 11. (inquit) sumus in quos fines sæculorum devenerunt. Unde dictum est in primo
p. 22 B. hymno : Vergente mundi vespere.

2 *In mortem a discipulo suis tradendus æmulis,* id est Christus a Juda proditore venditus ac « tradendus » ad occidendum, *prius in vitæ ferculo se tradidit disci- A pulis,* id est, dedit se ante traditionem illam Apostolis in alimonia spirituali, sub forma panis consecrati, ad conservationem et perfectionem vitæ gratiæ in eisdem. Hinc in Psalmo de Christo fuit prædictum :
Erit firmamentum in terra in summis Ps. LXXI, 16.
montium. Ubi alia habet translatio : Erit frumentum electorum ; translatio vero Chaldaica : Erit placenta tritici.

Etenim, quoniam subtracturus mox fuit Ecclesiæ præsentiam sui corporalem sensibilem, voluit ei relinquere præsentiam sui veram sacramentalem ad multiplicem utilitatem et fructum ejusdem, ut scilicet quotidie offerretur in Missæ officio ad laudem et gloriam Patris, pro nostris peccatis, pro virtutibus et gratiis impetrandis,
et in mirabilium suorum memoriam, in Ps. CX, 4.
assiduam recordationem suæ summæ dilectionis ad nos ac amarissimæ passionis suæ pro nobis. Unde præcepit Apostolis, et in eorum personis sacerdotibus universis :
Hæc quotiescumque feceritis, in mei me- Luc. XXII, 19.
moriam facietis. Quod enim de nostro accepit, hoc est corpus et sanguinem, totum exhibuit et reliquit ac vertit in nostrum subsidium. Nec suffecit ei semel offerri pro nobis in cruce, imo et hoc inexcogitabili modo voluit incessanter offerri pro nobis in divinissimo isto mysterio, in missali Officio, in altaribus sacris, atque in ecclesiis reservari ad omnium subventionem, refectionem, confortationem, defensionem. Nempe et cibum oportet realiter ac substantialiter jungi cibato. Hinc subditur :

Quibus, utputa discipulis, *sub bina* (id 3
est duplici) *specie,* id est sub forma panis et vini, *carnem dedit et sanguinem,* id est corpus suum sub specie panis et sanguinem suum sub specie et similitudine vini, ita tamen quod sub utraque specie continetur utrumque, puta corpus et sanguis, aut ratione conversionis aut per con-

p. 64 C. comitantiæ modum, sicut expressum est; A
ut duplicis substantiæ totum cibaret hominem, id est, quatenus integrum hominem
ex anima rationali et carne compositum,
aleret carne et sanguine sacramentaliter
exhibitis : ita tamen quod tam corpus
quam sanguis Christi principaliter ac directe præstantur in animæ refectionem,
secundarie autem et per redundantiam
quamdam, etiam in corporis roborationem,
in quantum virtus et refloritio animæ in
Ps. xxvii, 7. corpus redundant, juxta id Psalmi : In ipso
speravit cor meum, et adjutus sum, et re- B
Ps. lxxxiii, 3. floruit caro mea; itemque : Cor meum et
caro mea exsultaverunt in Deum vivum.
« Hominem », inquam, « duplicis substantiæ », hoc est duplicis naturæ, videlicet
spiritualis et corporalis, quia ex anima
immortali ac invisibili et ex carne mortali
atque visibili constat : et ita nomen substantiæ sumitur hic extense, pro essentialibus partibus substantiæ subsistentis.

4 *Se nascens dedit socium :* id est, Christus in sua ex beatissima Virgine nativitate
« dedit se socium », hoc est consortem con- C
versationis humanæ, volens tractari et conversari primo ut infans, deinde ut puer, et
ita deinceps ut adolescens, usque ad juventutem, in qua occisus est; *convescens,*
id est, in cœna novissima cum Apostolis
comedens, dedit se *in edulium,* id est
animæ cibum; *se moriens, in pretium,*
hoc est, moriendo in cruce dedit se « in
pretium » nostræ redemptionis, ut jam
p. 64 D. supra expositum est. *Se regnans dat in præmium :* id est, perfecte glorificatus in
natura assumpta et « regnans » ac præsi- D
dens in triumphanti Ecclesia, præsertim
secundum naturam divinam, et etiam quodammodo secundum naturam humanam,
secundum quam ut Verbo æterno hypostatice unitam omnia quoque subjecta sunt
ei, « dat se » ipsum Beatis « in præmium »
objectale, hoc est, exhibet se in objectum
felicitatis ac præmii electorum : quorum
præmium essentiale consistit in visione et
fruitione deitatis Christi totiusque Trinitatis; præmium vero accidentale, in visione
humanitatis Domini Salvatoris, deinde gloriosissimæ Virginis ac ceterorum Sanctorum.

O salutaris Hostia, id est, o Christe, 5
saluberrima victima pro nobis oblata, *quæ cœli pandis ostium,* id est, merito tuæ
passionis reserasti aditum regni cœlorum,
satisfaciendo pro originali et omni peccato, sicque obstaculum introeundi regnum
delendo, videlicet originalis peccati reatum, *bella premunt hostilia,* id est, impugnationes dæmonum et aliorum salutis
nostræ adversariorum nos gravant. Unde
dixit Apostolus ad Ephesios : Non est nobis Ephes. vi, 12.
colluctatio adversus carnem et sanguinem
(supple, principaliter neque tantum), sed
adversus principes et potestates, id est
aerias potestates, quæ de ordinibus cœlestium Principatuum ac Potestatum pro
parte fuerunt ante ruinam. *Da robur* gratiæ ac virtutum ad sustinendum seu resistendum, *fer auxilium* ad prævalendum,
et opem in anima et corpore ad proficiendum et perseverandum salubriter. « Da
robur » declinandi ab omni malo, præsertim mortali, « fer auxilium » faciendi
omne bonum quod est de necessitate salutis, quod scilicet cadit sub præcepto
Dei sive Ecclesiæ. Opera quoque supererogationis exerceamus viriliter.

Uni trinoque Domino, qui unus et 6
simplex est in essentia et trinus in personis, *sit sempiterna gloria,* sicut expositum est; *qui vitam sine termino,* hoc p. 24 C.
est vitam gloriæ perpetuo duraturam, *nobis donet* pro præmio, non temporalem
prosperitatem, *in patria* electorum, qui
hoc mundo utuntur tanquam exsilio, et
vita præsenti ut peregrinatione; qui, ut ad
Hebræos legitur, confitentur quoniam pe- Hebr. xi, 13, 14.
regrini et hospites sunt super terram : qui
enim hæc dicunt, significant se patriam
inquirere paradisum cœlestem.

Consideremus in his caritatem et communicationem Christi in omnibus, qualiter se in universis communicavit, nascendo, convescendo, moriendo, regnando :

in quibus omnibus splendet ac innotescit A excellentissima ejus dilectio, summa dignatio, pietas maxima, misericordia infinita.

Præterea, quia (ut asserit Augustinus) in omni sacrificio quatuor sunt pensanda, utputa quis, quid, cui et quare; ideo, antequam celebremus aut communicemus, perpendamus hæc omnia. In primis attendat unusquisque quis sit, id est quam fragilis, defectuosus, indiguus et reus; ac per hoc indignissimum se recognoscat, sicque pro viribus ad communionem seu celebrationem se præparet, ac suo modo B se dignificare, Deo auxiliante, conetur. Secundo consideret quid, id est, quale et quantum sit sacrificium istud in quo Christus, Deus et homo, offertur; et ita cum ingenti humilitate, filiali timore, reverentia præcordiali, puritate præcipua caritateque fervida progrediatur ad Sanctum Sanctorum. Tertio penset cui fit ista oblatio, utputa Deo Patri, Regi ac Domino majestatis immensæ, cui cum omni sinceritate, humilitate, attentione, diligentia adstare et immolare oportet : nam et oblatio sacrificii hujus opus est valde privilegiatum, ad cujus dignam exsecutionem devotio requiritur actualis et esse in caritate, quam qui habuerit, ceteris non carebit virtutibus. Quarto advertat quare, id est propter quas causas institutum sit et immoletur sacrificium istud, videlicet pro communi bono totius Ecclesiæ, pro vivis et mortuis, pro ereptione ab omni periculo et peccato, pro virtutum et gratiæ incremento, pro pace patriæ et omni rationabili causa. Idcirco, quum pro tot tantisque causis nequaquam sit segniter deprecandum nec tepide offerendum, satagamus cum grandi instantia integroque affectu sancti fervoris celebrare, ac celebrando aut communicando orare.

DE S. JOANNE BAPTISTA

HYMNUS

Ad Vesperas.

1. Ut queant laxis resonare fibris
Mira gestorum famuli tuorum,
Solve polluti labii reatum,
Sancte Joannes.

2. Nuntius celso veniens Olympo,
Te patri magnum fore nasciturum,
Nomen et vitæ seriem gerendæ
Ordine promit.

3. Ille promissi dubius superni,
Perdidit promptæ modulos loquelæ;
Sed reformasti genitus peremptæ
Organa vocis.

4. Ventris abstruso recubans cubili,
Senseras Regem thalamo manentem:
Hinc parens nati meritis uterque
Abdita pandit.

Ad Matutinas.

5. Antra deserti, teneris sub annis,
Civium turmas fugiens, petisti,
Ne levi saltem maculare vitam
Famine posses.

6. Præbuit hirtum tegimen camelus
Artubus sacris, strophium bidentes:
Cui latex haustum, sociata pastum
Mella locustis.

7. Ceteri vatum cecinere tantum,
Corde præsago, jubar adfuturum;
Tu quidem mundi scelus auferentem
Indice prodis.

8. Non fuit vasti spatium per orbis
Sanctior quisquam genitus Joanne,
Qui nefas sæcli meruit lavantem
Tingere lymphis.

Ad Laudes.

9. O nimis felix, meritique celsi,
Nesciens labem, nivei pudoris,
Præpotens martyr, eremique cultor,
Maxime vatum.

10. Serta ter denis alios coronant
Aucta crementis, duplicata quosdam;
Terna centeno cumulata fructu
Te, sacer, ornant.

11. Nunc potens, nostri, meritis opimis,
Pectoris duros lapides repelle,
Asperum planans iter, et reflexos
Dirige calles.

12. Ut pius mundi Sator et Redemptor
Mentibus, pulsa luvione, puris,
Rite dignetur veniens sacratos
Ponere gressus.

13. Laudibus cives celebrant superni
Te, Deus simplex pariterque trine;
Supplices et nos veniam precamur:
Parce redemptis. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

PRÆDICANTUR in eo insignia B. Joannis Baptistæ præconia: conceptus e cœlo denuntiatus, exsultatio in utero matris, linguæ A paternæ reseratio, habitatio in deserto, in victu et amictu austeritas, prophetica excellentia, Christi baptizatio, virgineus can-

dor, martyrii tolerantia, et centesimi fru- A
ctus cumulatissimum præmium. Demum devota ad ipsum fit supplicatio ut a Deo impetret nobis gratiam in præsenti vita et gloriam in futuro.

Auctor Paulus Longobardus. Carmen Sapphicum, in quarto habens Adonicum.

1 UT *queant laxis,* etc. Ordo verborum est : O *sancte Joannes, solve,* hoc est, dissolve et aufer meritis tuis ac precibus, tanquam interventor, mediator et patrocinator, non ut causa principalis, quia solius B
Dei est peccata dimittere, *reatum,* id est offensam, *labii polluti,* hoc est oris nostri per excessum verborum contaminati, imo totius nostræ personæ, intelligendo totum per partem : nam et culpa principaliter est in anima et viribus ejus, toti tamen homini recte adscribitur, quoniam agere et pati suppositorum sunt propria; *ut famuli,* id est Christifideles, qui soli sunt vere « famuli » Dei, cui sine fide nemo potest placere ac meritorie deservire, di-
Hebr. XI, 6. cente Apostolo ad Hebræos, Sine fide im- C
possibile est Deo placere, *queant,* hoc est, meritorie valeant, *resonare,* id est decantare, *mira gestorum tuorum,* hoc est admiranda opera quæ gessisti, *fibris,* id est venis, *laxis,* id est resolutis a vinculis vitiorum atque purgatis, hoc est instrumentis quæ ad loquendum concurrunt mundatis et habilitatis, præsertim interioribus et spiritualibus venis mentis, id est affectibus per quos calor vitæ gratiæ fluit a corde ad bene agendum.

Deinceps, hymnum istum Paulus, Lon- D
gobardorum historiographus, legitur edidisse quum impedimentum incurrisset loquendi, forsan ob aliquam sui culpam,
Luc. I, 20. sicut et pater beatissimi hujus Joannis ob incredulitatem : a quo etiam impedimento Paulus ille legitur liberatus hymno hoc edito. In cujus exordio ab oratione incepit, quatenus patrocinio sanctissimi atque beatissimi Joannis Baptistæ redderetur ad hymni hujus editionem devotam idoneus. Nempe quum sine Dei auxilio nil valeamus, congruit in omni opere bono ab oratione incipere. Unde in Horis sic inchoamus : Deus, in adjutorium meum Ps. LXIX, 2.
intende. Quumque per nos ipsos exaudiri simus indigni, Sanctorum subsidia invocare debemus, juxta illud in Job : Ad Job V, 1.
aliquem Sanctorum convertere. Ejus quoque patrocinium specialiter invocare oportet, cujus solennia celebramus, et ad quem devotionem habemus majorem.

Nuntius celso veniens Olympo. Nuntius 2
iste fuit archangelus Gabriel, qui et in veteri Testamento legitur Danieli prophetæ Dan. VIII, IX.
apparuisse. Porro Olympus accipi solet pro monte Macedoniæ valde sublimi : unde et Rabanus unum cœlorum appellat Olympum. Verum hic sumitur pro cœlo empyreo, hoc est igneo, quod ita vocatur ab excellenti splendore, non ab ardore : nam Olympus dicitur ab ὅλος, quod est totus, et λάμπων, quod est ardens, quasi totus in ardore consistens. Itaque « nuntius » cœlestis « veniens », id est descendens, « Olympo celso », hoc est a summo cœlo empyreo, quod mox ut factum est, angelis sanctis fuit repletum, *te patri magnum fore nasciturum, nomen et vitæ seriem gerendæ ordine promit.* Constructio est : Nuntius ille « promit », hoc est, manifeste denuntiat, « ordine », hoc est ordinata denuntiatione, « patri », id est Zachariæ genitori tuo, « te fore nasciturum magnum », hoc est in donis gratiæ excellentem, utputa in matris utero sanctificatum, imo et Spiritu Sancto repletum; « promit » quoque, hoc est, patri tuo deprompsit, « nomen » tibi imponendum, « et seriem », id est ordinem ac ordinatum processum, « vitæ gerendæ », hoc est conversationis a te exercendæ in carne mortali.

Totum istud ex Evangelio comprobatur. Scriptum est namque in Luca : Apparuit Luc. I, 11, 13, 15-17.
Zachariæ angelus Domini, dicens : Elisabeth uxor tua pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem. Erit enim magnus coram Domino, et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ; et

multos filiorum Israel convertet; et ipse A praecedet ante illum (hoc est ante Dominum Jesum Christum) in spiritu et virtute Eliæ, parare Domino plebem perfectam.

3 *Ille,* utputa Zacharias, *promissi dubius superni,* hoc est incredulus boni sibi promissi a Deo per angelum, seu promissionis supernæ desuper sibi factæ : non quod Deum non crederet omnipotentem ac verum, aut quod angelum putaret mentiri; sed vehementi horrore ex angeli apparitione turbatus, non respexit actualiter ad omnipotentiam Dei, sed ad dispositionem B

Luc. i, 18. naturæ, dicendo : Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. Tale quoque contigit Moysi

Num. xx, 10-13. et Aaron ad aquas Contradictionis : qui quum tot ac tanta perpetrassent prodigia, et jam ante semel produxissent aquam de

Exod. xvii, 6. petra Horeb, ut in Exodo recitatur; tamen ad aquas Contradictionis fuerunt Deo increduli, intuendo ad indispositionem naturæ, quasi Omnipotenti non esset perfacile de saxo durissimo copiosam producere aquam : fuerunt quippe ex populi impor- C tunitate turbati. *Perdidit promptæ modulos loquelæ,* hoc est, amisit « modulos », id est facultatem et solitum modum, « loquelæ promptæ », hoc est expeditæ, quam habuit ante. Hinc legitur apud Lucam :

Luc. i, 19, 20. Respondens angelus, dixit ei : Ego sum Gabriel, qui adsto ante Deum; et ecce eris tacens et non poteris loqui usque in diem quo hæc fient, pro eo quod non credidisti verbis meis.

Sed reformasti genitus, hoc est, tu postquam natus fuisti « reformasti », id est, D restituisti et reparasti, *peremptæ organa vocis,* id est instrumenta « vocis (hoc est loquelæ) peremptæ », id est patri tuo ablatæ : ita quod impedimentum loquendi

Ibid. 64. fuit ei ablatum, juxta illud Lucæ : Apertum est illico os ejus et lingua, et loquebatur benedicens Deum. Quod (ut communiter dicitur et hic insinuari videtur) factum est meritis S. Joannis, qui nondum natus, ex utero præventus est usu rationis, sicque in utero potuit istud mereri; vel dicitur factum meritis ejus sequentibus, atque ad declarationem excellentiæ futurorum meritorum ipsius.

Ventris abstruso positus cubili,* hoc est, 4
tu adhuc collocatus et clausus « cubili * recubans
abstruso ventris », id est in matrice ventris tuæ sanctissimæ atque beatissimæ matris undique clausa, involutus pellicula quæ dicitur secundina, *senseras,* hoc est, ex supermirabili operatione et illuminatione cognoveras, *Regem,* id est Christum, Regem regum, *thalamo manentem,* id est in utero electissimæ Virginis quiescentem, sicut expositum est super illud in primo p. 22 B.
hymno :

Uti sponsus de thalamo,
Egressus honestissima
Virginis Matris clausula.

Ex his innotescit, quod gloriosissimus Christi consanguineus et præcursor, magnus iste Joannes, in utero suæ matris Verbi æterni incarnationem atque præsentiam ejus in Virginis utero vere cognovit, quanquam Udalricus in Summa sua dicat oppositum. Nec enim istud incredibile est censendum, quum in utero matris suæ *Luc.* i, 41.
sanctus hic puer exsultasse legatur, imo et Spiritu Sancto repletus : exsultatio au- *Ibid.* 15.
tem ex apprehensione procedit. Quod et S. Bernardus, Maximus quoque episcopus et alii multi Sanctorum senserunt : quod super Lucam plenius declaravi. *Cf.* t. XI

Hinc parens nati meritis uterque, id p. 392 B.
est pater et mater sancti filii hujus, « meritis nati », utputa filii sui, *abdita pandit,* hoc est, secreta atque futura revelavit ac denuntiavit, ut patet in cantico Zachariæ *Luc.* i, 67-
et verbis sanctæ Elisabeth in Luca de- 79. 42-45.
scriptis : nam spiritum prophetiæ sortiti sunt. Ex quibus denuo sequitur, quod sacratissimus Joannes in utero matris ratione sit usus ac meruit vehementer.

Antra deserti, teneris sub annis, ci- 5
vium turmas fugiens, petisti : hoc est, o S. Joannes, tu « petisti », id est, quæsisti, invenisti atque ingressus es, « antra », id est speluncas, « deserti », ut inibi Deo

secretius inhæreres, « sub teneris (id est A puerilibus) annis », atque, ut aliqui dicunt, duodecimo tuæ ætatis anno, imo diu ante, ut alii opinantur, mox scilicet ut uti orsus est ratione, « fugiens turmas civium », id est sæcularium hominum; *ne levi saltem maculare vitam famine posses,* hoc est, ne valeres conversationem pueritiæ tuæ « maculare saltem famine levi », id est peccato veniali. Sciebat namque sanctificatum se esse in utero, etiam magis quam Jeremiam, qui non legitur fuisse repletus in matris alvo Spiritu Sancto. B Joannes quoque propinquius se habebat ad Christum quam Jeremias, tanquam præcursor, præco, baptista et paranymphus ipsius : ideo decuit eum eminentius sanctificari quam Jeremiam. Hinc cognovit Joannes se sic confirmatum in gratia quod mortaliter peccare nequivit; sed ne venialiter saltem offenderet, fugit venialium occasiones culparum. Non tamen putatur penitus ab omni veniali immunis fuisse peccato, sed quantum humanæ imbecillitati fuit possibile, multum raro et non C nisi levissime venialiter forefecit; atque quotidianis illis minutissimis culpis quotidie non tantummodo satisfecit, imo mirabiliter ultra hoc omni die in omni profecit virtute; et sicut in ardentissima fornace stilla situlæ subito absorbetur, sic venialia ejus in ferventissima caritate ipsius. Insuper tam rigorosissimam duxit vitam, tam ferventissimis orationibus insistebat, quod etiam pro maximis suffecisset excessibus. Hinc scriptum est, quod

Luc. I, 80. puer crescebat et confortabatur spiritu, D et erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

6 *Præbuit hirtum tegimen camelus artubus sacris.* In hoc versu compendiose describitur asperitas Joannis dignissimi in vestitu et victu. Itaque « camelus præbuit », id est, materialiter exhibuit, « tegimen hirtum », id est operimentum indumentale pilosum, « artubus sacris », id est sancto et innocenti atque mundissimo corpusculo S. Joannis ac membris ejus, qui eminentissime fuit Nazaræus, id est Deo *Num.* VI, 2, 3. consecratus, non usus vino aut sicera. *Strophium bidentes,* id est, oves exhibuerunt cingulum lumbis ejus, hoc est, quod vestis ejus fuit ex pelle cameli seu ex pilis cameli contexta, zona ex ovium pelle. Hinc in Matthæo scriptum est : Joannes habebat vestimentum de pilis ca- *Matth.* III, 4. melorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos.

Cui Joanni *latex,* id est aqua, præbuit *haustum,* id est potum, quem et sobriissime sumpsit; *sociata pastum mella locustis,* id est, « mella » juncta « locustis » præbebant eidem « pastum », id est necessarium victum. Unde in Marco atque Matthæo habetur : Esca ejus erat locustæ et *Marc.* I, 6; mel silvestre. Atque, ut aliqui opinantur, *Matth.* III, 4. locusta hic sumitur pro herba deserti instar locustæ disposita, non pro animali : quia (ut dicunt) sublimis iste Joannes carnibus non vescebatur.

Consequenter tangitur excellentia S. Joannis præ aliis vatibus.

Ceteri vatum cecinere tantum, id est, 7 reliqui Prophetarum veteris Testamenti « cecinere tantum », id est prædixerunt, *corde præsago,* id est sapienti futurorumque præscio, *jubar adfuturum,* id est regem Messiam, qui tunc erat venturus in carnem, et modo futurus est ad extremum judicium. Hinc in Actibus princeps ait Apostolorum : Omnes Prophetæ a Sa- *Act.* III, 24. muel et deinceps annuntiaverunt dies istos. Verumtamen etiam in lege naturæ fuerunt Prophetæ prænuntiantes de Christo, de quo et in Genesi sanctus Jacob vaticinatus est evidenter : Non auferetur *Gen.* XLIX, 10. (inquiens) sceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus est. De quo et ipsum Enoch prophetasse, insinuare videtur S. Judas apostolus in sua Canonica. *Tu quidem* *Judæ* 14, 15. *mundi scelus auferentem indice prodis :* id est, « tu » certe, o Joannes, « indice prodis », hoc est, digito demonstrasti, « auferentem scelus mundi », id est Christum, qui abstulit peccata generis humani. Hoc fundatur in eo quod est apud Joannem :

Joann. I, 29. Vidit Joannes Jesum venientem ad se, A et ait : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

8 *Non fuit vasti spatium per orbis,* id est, per amplitudinem terræ, seu in orbe terrarum vasto seu magno, non fuit, *sanctior quisquam genitus Joanne,* loquendo de viris seu masculis ex complexu genitis maritali : per quod Christus ex Virgine natus et ipsa sacratissima Virgo excipiuntur. Istud fundatur in verbis Christi in Matth. XI, 11. Evangelio protestantis : Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Bapti- B sta ; itemque : Ibid. 9. Quid existis in desertum videre ? Prophetam ? Etiam dico vobis, et plus quam Prophetam. *Qui nefas sæcli meruit lavantem tingere lymphis :* hoc est, « qui » Joannes « meruit », vel de congruo vel de condigno, « lavantem nefas sæcli », id est, Christum mundantem et auferentem scelus mundi (juxta illud Apo- Apoc. I, 5. calypsis : Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo), « tingere lymphis », hoc est baptizare in aquis, ut Matth. III, 13-16 ; Marc. I, 9 ; Luc. III, 21 ; Joann. I, 28-33. omnes quatuor Evangelistæ concorditer C scribunt.

Obiter hic incidit quæstio. Quomodo Joannes id agere meruit, quum ipse di- Joann. I, 27. xerit, Non sum dignus ut procumbens solvam corrigiam calceamenti ejus ? Et respondendum, quod Joannes ex se et secundum naturalia sua non erat dignus Deum incarnatum sic tangere et lavare ; attamen, in quantum in hoc movebatur a caritate eximia et actuali motione Spiritus Sancti, dignus fuit ad hoc, quum et devoti sacerdotes hoc modo digni dicantur D consecrare et sumere, tractare et administrare corpus et sanguinem Salvatoris : imo et homines virtuosi promereri dicuntur hoc modo, etiam de condigno, vitam æternam.

9 *O* tu, Joannes, *nimis felix,* hoc est valde beatus in terra exsistens spe et merito, nunc demum in patria re et præmio, et tanto felicior quanto et sanctior. De quo sancti atque beati prædixerunt prophetæ Is. XL, 3. Isaias et Malachias : Isaias, Vox (inquiens) clamantis in deserto ; Malachias autem, Ecce mitto angelum meum. Malach. III, 1. *Meritique celsi,* hoc est præclari meriti in hoc mundo, tam quoad præmium essentiale quam quoad accidentale obtinendum, et tanto meriti celsioris quo eras in caritate et ejus fervore perfectior, qui die et nocte in eremo excellentissimæ contemplationi vacabas quasi indesinenter, modicissimo somno contentus. *Nesciens,* hoc est, nunquam habens, *labem,* id est maculam culpæ mortalis ; *nivei pudoris,* hoc est mundissimæ castitatis ; *præpotens martyr,* id est athleta fortissimus, *eremique cultor,* hoc est eremita et anachoreta ; *maxime vatum,* quantum ad hoc quod Christum digito demonstrasti ; et quoniam Christum venisse evangelizasti, quasi apostolus eras. Porro de varia comparatione Prophetarum ad invicem quantum ad excellentiam, prolixus est sermo : de qua re in aliis pluribus locis tractatum est, idcirco pertranseo.

Serta ter denis alios coronant aucta crementis : 10 hoc est, « serta », id est ornamenta quædam præmii accidentalis correspondentia munditiæ castitatis, « aucta crementis ter denis », hoc est multiplicata fructu tricesimo, « coronant alios », id est, ipsos conjugatos conjugali continentia ex caritate decoratos præmiant et perornant, sicut sertum factum de floribus ornat diadema regium superpositum capiti regis ; *duplicata quosdam,* hoc est, serta sexies denis crementis aucta, hoc est fructu sexagesimo, aliquos ornant, utputa devotos utriusque sexus continentia viduali fulcitos. *Terna centeno cumulata fructu,* id est tria serta « cumulata fructu centeno », id est aucta fructu centesimo, *te, sacer, ornant,* hoc est, o S. Joannes, qui non solum decoraris fructu centesimo pro tua continentia virginali, sed aureolis quoque martyrum et doctorum : quæ duæ aureolæ pulchrificantur serto centesimi fructus, quia se invicem fulciunt.

Istud de triplici fructu sumitur ex eo quod Christus in Evangelio apud Mat-

Matth. XIII, 8; Luc. VIII, 8, 11. thæum et apud Lucam loquitur : Semen A cecidit in terram bonam, et ortum fecit fructum, aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum. Semen namque est verbum Dei quod prædicatur, cujus fructus est spiritualitas quædam in audientibus ex verbi illius seminatione exsurgens, sequens et oriens : quæ spiritualitas dicitur fructus ad quem verbi prædicatio ordinatur, estque continentia et abstractio a carnalibus atque venereis ; et est triplex, videlicet conjugalis, vidualis et virginalis, prout super quartum Sen- B tentiarum diffusius est inductum, et in opusculo de Vita laudabili viduarum.

11 *Nunc, potens nostri, meritis opimis,* hoc est, tu, o gloriose Joannes, qui « potens » es nos juvare « meritis opimis », id est tuis exuberantibus ditissimis meritis ; *pectoris duros lapides repelle,* id est, intercedendo impetra ut Deus repellat et tollat a nobis « lapides duros pectoris », id est vitia cordis indurata, rebellionem et proprii sensus immansionem, carnalitates, prava proposita, et cuncta quæ obi- C cem ponunt Spiritui Sancto, ac emollitionem, compunctionem ac obedientiam cordis impediunt, *asperum planans iter,* id est, viam distortam rectificans operationemque duram emolliens, quemadmodum prædicasti : Parate viam Domi- Is. XL, 3; Marc. I, 3. ni, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri ; *et reflexos dirige calles,* id est, operationum processus a rectitudine æquitatis aberrantes, non recte directos ad ultimum finem, sed ad propria commoda ac honores retortos, rectifica, corrigendo D tales processus, ut recti processus succedant. Hoc agit S. Joannes dispositive, orando et procurando ut fiat a Deo.

12 *Ut pius mundi Sator et Redemptor,* id est Christus, benignus mundi fundator ac liberator, *mentibus, pulsa luvione, puris, rite dignetur veniens sacratos ponere gressus.* Ordo verborum est : « Ut Redemptor veniens rite », id est, gratiose adveniens, « dignetur ponere » in nobis « gressus sacratos », id est profectus virtutum ac processus ad patriam, ordinatos ad gloriam Dei, et hoc, « mentibus puris », id est cordibus nostris purificatis, « luvione », id est vitiorum tumore, infectione confusivaque subsannatione, « pulsa », id est exstirpata et abjecta ab animis nostris.

Laudibus cives celebrant superni te, 13
Deus simplex pariterque trine : id est, o « Deus » in essentia « simplex » et unus, « pariterque trine », id est, tu qui trinus es pariter in personis, ita quod unitas illa ac trinitas simul stant, nec invicem sibi repugnant, ut apparet incredulis, « cives superni », id est Beati commorantes in paradiso cœlesti, « celebrant (hoc est, solenniter colunt et extollunt) te laudibus » magnificentissimis, eorum beatificæ visioni proportionatis. *Supplices et nos veniam precamur :* hoc est, « nos » quoque viatores adhuc miseri, in medio periculorum fluctuantes, qui omnes in Jacob. III, 2.
multis offendimus, « precamur veniam », id est remissionem culparum ac gratiam ; *parce redemptis,* ut non obstantibus nostris peccatis, tuæ passionis consequamur effectum.

Ex his innotescit mira excellentia sanctitatis ac dignitatis sacratissimi et præamabilissimi Joannis Baptistæ : de qua sancti et devotissimi Patres, gloriosi doctores, magna et prorsus sublimia sunt locuti, præsertim aureum illud os, Joannes archiepiscopus, Maximus quoque episcopus, sed et præelectus Bernardus, specialiter in sermone quem de duodecim prærogativis excellentissimi hujus compilavit Joannis. His ergo, quæ alias satis constant, omissis, aliquid pro nostra excitatione exhortando poterit tangi.

Ecce homo iste angelicus, qui et divinitus per Prophetam angelus est vocatus, in utero eminenter sanctificatus atque in gratia roboratus, sapientissime metuens ne inter homines conversando, non solum in venialia assidue laberetur, verum etiam a spirituali impediretur profectu, et a con-

templationis puritate, frequentia ac ardore retraheretur, mox ut adultæ ætatis robur aliquantulum est sortitus, fugit in eremum, solitudinem est ingressus, in deserto commorari exorsus est, nec ferarum horrore, neque latronum formidine, neque invisibilium hostium importunitatibus est retractus. Illic innocentissimum atque mundissimum suum corpusculum tanto pœnitentialium operum tractavit rigore, tot et tantis afflictionibus castigavit, quasi jam ante cunctis fuisset sceleribus implicatus, inquinatus, corruptus.

Nonne patriarchalis caro ferventissimi pueri super nudam humum, ad soporandum paulisper, exstitit reclinata? Quo, putas, usus est pulvinari? Nonne probabile est quod instar Jacob patriarchæ supposuerit lapidem capiti suo? Vel forsitan, ut de nonnullis in Vitaspatrum ac alibi legitur eremitis ac aliis magnis Sanctis, stando, seu ad arborem appodiando, aut aliquantisper sedendo, modicissimum quid somni admisit, vel potius passus est, præventus et necessitate oppressus. Deinceps, si verum est quod abbas deprompsit Arsenius, Sufficit monacho una hora pro somno, si tamen operarius sit; puto quod infatigabili ac ferventissimo operario huic Joanni suffecit pro somno media hora. Insuper, si et admirabilis illa Maria Ægyptiaca, adhuc turpitudini vacans, multas noctes in obscenitatibus suis duxit insomnes, et utique multo plures in contemplationibus, orationibus ac laudibus supergloriosissimi Dei, conversa et in deserto conversans, nonne multo credibilius est sanctissimum hunc Joannem plurimas noctes transegisse somni expertes?

Quid jam de ejus abstinentiis, jejuniis, asperitate vestitus, silentio, dignum poterit enuntiari? Certe tanta erant ac talia, quod nullus trium Evangelistarum dimisit ea intacta.

At vero de internis et spiritualibus exercitiis ejus quid imaginari vel potius somniare poterimus? Nonne quo innocentior fuit et gratia plenior, quo item corpus

A habuit subjectius rationi atque ab omni petulantia amplius alienum, quo rursus in caritate perfectior ac de mysteriis redemptionis humanæ illuminatior, eo in contemplationibus fuit sublimior, in excessibus mentis frequentior, in secretissimis supersanctissimæ Deitatis amplexibus, deosculationibus, et increatæ ac infinitæ suavitatis illius degustationibus familiarior, profundissime prorsus absorptus in infinitas opulentias felicitatis ac gloriæ ejus? Nonne affectuosa et pura mens ejus habi-

B tavit continuo, et requievit dulcissime, in supersplendidissima et superserenissima regione illa impermeabili atque planissima penitusque interminabili lucis ac gloriæ summæ, abyssalis, superfelicissimæ et æternæ? Certissime hic amantissimus Domini habitavit confidenter, et in eo quasi in thalamo tota die moratus est. *Deut.* xxxiii, 12.

Quid ad hæc dicturi sunt Christiani gulosi, carnales, acediosi, corpora sua vitiis inquinata, cadaveribus viliora, delicate molliterque tractantes, pretiose induentes,

C pompose ornantes, dormientes in lectis eburneis et lascivientes in stratis suis, qui super contritione pauperum nihil dolent, imo potius egenos et impotentiores opprimunt et devastant? *Amos* vi, 4, 6.

Sed hos dimittamus, et eos qui B. Joannis exemplo solitudinem sunt ingressi, solitariam vitam professi, et in cellis tanquam in antris commorantur, modice alloquamur. Certe beati sunt qui professionem suam inviolatam observant, si cellæ ac solitudini debitum reddant, si tanto

D sincerius, stabilius, fructuosius vacent Deo, quanto præ ceteris se corporaliter elongaverunt a sæculo. Præterea, si (quod absit) mundum intra se retinent clausum; si ad ea quæ sæculi sunt, denuo afficiuntur; si non solum subesse et obedire graviter ferunt, imo et primi illius apostatæ vestigia imitantes, præesse fatuissime cupiunt, atque confratribus anteferri præsidereque moliuntur; si linguam loquacitate, ventrem gulositate, cor dissolutione ac levitate resolvunt; si diligunt somnum pas-

sionibusque succumbunt, nec continuo A profectui digne insistunt quotidie, ut tenentur et eorum includit professio : nonne duplici contritione, multiplici confusione, gravissima damnatione sunt digni?

Simus ergo, o fratres, indesinenter ac summe solliciti ne Deum et Creatorem nostrum altissimum, Salvatorem piissimum, Judicem metuendissimum in aliquo offendamus, ne ullam temporis horam aut morulam infructuose pertranseamus, ne
Rom. XIV, 13. fratri alicui offendiculum ponamus aut scandalum. Indesinenter intra nos dica- B
III Reg. XVII, 1. mus : Vivit Dominus, in cujus conspectu sto hodie. In omni loco et tempore, in omni actu et occupatione, in mensa et lectulo, sapienter advertamus et cogitemus illum esse præsentem, et coram illo indecenter nos habere maxime erubescamus. Sanctæ sobrietati et corporis castigationi rationabiliter studeamus ; in Horis et laudibus Dei, in oratione et celebratione stabiles ac devotissimi simus.

Postremo, videntes quantum conversatio nostra a patrum nostrorum conversatione, heu, heu, heu ! distet, deficiat, lapsa sit et occumbat, proh dolor ! et succumbat, intime doleamus, ploremus, atque in infinitum nos ipsos aspernemur, humiliemus, et quasi sub terra nos defodiamus, coram
Altissimo apparere erubescentes. Quis scit *Joel* II, 14.
si ignoscat Deus, et non pereamus, si tamen resipiscamus, et compunctioni atque custodiæ cordis strenue insistamus, ac
juxta exigentiam nostræ vocationis con- *Ephes.* IV, 1;
versari digne Deo jugiter enitamur? Ad *Coloss.* I, 10.
quæ omnia peragenda, sacratissimum hunc Joannem affectuose rogemus ac semper in speciali amore præcipuoque habeamus honore.

DE BEATISSIMA VIRGINE MARIA

AD VESPERAS HYMNUS

1. Ave, maris stella,
Dei Mater alma
Atque semper virgo,
Felix cœli porta.

2. Sumens illud Ave
Gabrielis ore,
Funda nos in pace,
Mutans nomen Evæ.

3. Solve vincla reis,
Profer lumen cæcis;
Mala nostra pelle,
Bona cuncta posce.

4. Monstra te esse Matrem :
Sumat per te precem
Qui pro nobis, natus
Tulit esse tuus.

5. Virgo singularis,
Inter omnes mitis,
Nos culpis solutos,
Mites fac et castos.

6. Vitam præsta puram,
Iter para tutum,
Ut videntes Jesum,
Semper collætemur.

7. Sit laus Deo Patri,
Summo Christo decus,
Spiritui Sancto,
Tribus honor unus. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Laudatur in eo sacrosancta virgo Maria, quod ab angelo cœlitus misso salutata, Dei Mater est effecta; denique rogatur ut nobis materna ostendens viscera, Filium reddat placatum atque benignum.

Auctor incertus. Carmen trochaicum trimetrum, non exultum.

Hymnus iste in solennitatibus sacratissimæ Virginis decantatur. In quo primum ipsam præstantissimam nostram Dominam salutamus et collaudamus, ad captandam benevolentiam ejus, imo potius ad honorandum eam in Domino, quia post verum Deum summe ac unice est amanda ac honoranda, utpote vera Mater
A illius, per quod constituta est dignitatis et excellentiæ quodammodo infinitæ, facta comparentalis Patri æterno, veraque Genitrix unigeniti Filii Patris summi, familiarissimum amantissimumque sacrarium, templum et tabernaculum Spiritus Sancti, et tanta demum ac talis in omni excellentia gratiæ ac virtutum, in variis charismatibus adorandi Paracleti, qualem ac quantam condecuit esse Matrem Dei, angelorum Reginam, et Imperatricem universorum Sanctorum. De qua sanctus et
B fervens ille Ignatius suo scripsit præceptori, Joanni apostolo : Quem non delectet eam videre quæ Deum deorum, permanens virgo, genuit nobis, si tamen

sit nostræ religionis amicus? Itaque devota ac hilari mente dicamus atque cantemus :

1 *Ave, maris stella.* Hæc est salutatio congratulationis quia sic est, magis quam deprecationis ut sic sit. Nempe hæc unica et incomparabilis Virgo nunc vere est sine omni væ, sine omni miseria culpæ ac pœnæ; et ut devotissimus ejus amator sanctus testatur Bernardus, luci inaccessibili superdeliciosissimæ ac superpulcherrimæ Deitatis tam profundissime est immersa, quantum sine personali unione conditio patitur creaturæ. Cui versificator quidam compendiosa salutatione deprompsit :

> Felix Mater, ave,
> Qua mundus solvitur a væ,
> Quæ genitricis Evæ
> Væ facis esse breve.

Itaque quo te, o serenissima Domina, magis diligimus, eo majori congratulatione ac complacentia tibi proferimus teque salutamus, dicentes, « Ave, maris stella », quæ convenienti valde metaphora stella maris vocaris. Porro, in primis « stella » merito appellaris, stella utique radiantissima cœli empyrei, quæ totum illum orbem supermundanum, paradisum supremum, triumphantem Ecclesiam ineffabiliter ornas, pulchrificas, illustras, exhilaras. Nec est ibi stella te pulchrior, nisi Unigenitus tuus, qui in Apocalypsi fatur : Ego sum genus et radix David, stella splendida et matutina. (*Apoc.* xxii, 16.) Deinde rite nominata es « stella maris » : quemadmodum enim stella illa firmamenti quæ polus arcticus nuncupatur, stat quasi fixa immobilis, dirigens navigantes, ad cujus adspectum nautæ in periculis consolantur, et quo se vertere debeant contemplantur ; sic miseri viatores in hoc sæculo nequam tanquam in procellosissimo et inquietissimo oceano fluctuantes et periclitantes, ad te, o misericordissima advocata, o Mater dulcissima, o tutum fidelissimumque refugium, dirigunt in omni periculo desolatum mentis intuitum, et ex tui speculatione consolantur,

A respirant, confidunt, atque a te clementissime adspiciuntur, juvantur, diriguntur, sicque ad portum pertingunt salutis perpetuæ.

Dei Mater alma, id est sancta Genitrix Unigeniti Dei Patris, qui quum essentialiter sanctus sit et sanctitas infinita in deitatis suæ natura, non nisi sanctissimam voluit matrem habere, tanto Sanctis ceteris sanctiorem, quanto Genitricem Sancti Sanctorum decuit famulis et ancillis ejusdem Sancti, imo et ejusdem sanctissimæ Matris B illius, consistere sanctiorem. Etenim universi Sancti, qui utique ministri sunt vel ancillæ Sancti Sanctorum, etiam sunt ministri aut famulæ Matris illius, id est Genitricis Dei et Creatoris sui, quæ privilegio, jure et auctoritate maternitatis suæ, qua Mater est veri Dei et comparentalis æterno Patri, præest ac præcipere potest omni creaturæ in cœlo et in terra. *Atque semper virgo* prorsus superpurissima, in qua nunquam inordinatus quis fuit affectus, cogitatus aut motus, virgo ante partum, C in partu et post partum.

Felix cœli porta, non tam eminenter ut mundi Salvator, Filius tuus, sed dispositive et cooperative, quia per te et ex te natus est nobis cœli apertor, et tu meritis tuis copiosissimis et efficacissimis precibus gratiam et securum ingressum regni mereris. Iterum, per præclarissimam Virginem, ut cantat Ecclesia, meruimus auctorem vitæ suscipere ; ipsa quoque est mediatrix nostra et reconciliatrix piissima : sicque recte dicitur « cœli porta », D hoc est via et medium introeundi in regnum. Amplius, sicut per Evam clausa fuit porta paradisi terrestris, quæ tamen per transgressionem Adæ clausa fuit directe et consummate ; sic per Virginem gloriosam aperta dicitur porta cœli, quæ per Christum complete et proprie dicitur reserata, ut dictum est supra. p. 50 A'.

Sumens illud Ave, id est salutationem 2
angelicam nunquam ante auditam, *Gabrielis ore,* (*Luc.* i, 28.) qui in assumpto corpore visibiliter tibi apparuit ac loquebatur in plena

Dan. VIII, IX; Luc. I, 11. vigilia, sicut et Danieli ac Zachariæ, quorum nullum tam solennissime salutavit ut te, *funda,* id est, firmiter colloca et conserva, *nos in pace* pectoris, quæ est tranquillitas mentis in Deo, de qua legitur : Ps. CXVIII, 165. Pax multa diligentibus legem tuam. In pace quoque temporis, quæ est quies a visibilium hostium seu perturbationum impugnatione, nos tene. Unde dixit Apostolus : Rom. XII, 18. Cum omnibus hominibus pacem habete ; Marc. IX, 49. et Salvator : Pacem habete inter vos. Verum quæcumque adversitas, persecutio, correptio, exercitatio acciderit nobis, nequaquam a pace pectoris retrahamur : imo in adversis tanquam in cunctis divitiis gloriantes, pacem mentis nostræ in potestate aliorum nullatenus statuamus ita, quod ipsi dum voluerint, valeant nos turbare. *Mutans nomen Evæ,* quæ mater perditionis et doloris vocatur, tu autem mater salutis et gaudii. Denique litteræ hujus nominis « Eva » transpositæ, compaginant verbum hoc « ave ».

3 *Solve vincla reis.* Hoc atque sequentia piissima ac potentissima Domina operatur, non ut causa principaliter effectiva, sed instrumentaliter et procuratorie ac mediatorie cooperativa, excellentius tamen quam alii Sancti et Sanctæ : siquidem regnum misericordiæ perhibetur ei commissum. Propter quod Regina misericordiæ nuncupatur, mater gratiæ ac salutis, quoniam prærogativa et jure maternitatis Dei, subauctoritatem quamdam in iis creditur esse sortita, quemadmodum Christus, secundum naturam assumptam, in sacramentorum effectibus, secundum doctores Cf. t. XXIV, p. 87 B' et s. super quartum Sententiarum. Itaque, o Maria, « solve », id est, dissolve, relaxa, aufer, « vincla » vitiorum « reis », id est, peccatores a vinculis iniquitatum suarum meritis tuis ac precibus libera, remissionem ac gratiæ infusionem impetrando. Etenim nihil vult nos Deus habere quod non transeat per manus Mariæ. Ideo quidquid boni in nobis est, per eam recognoscamus nos suscepisse, et ei inde gratias referamus in Deo, tanquam mediatrici.

A *Profer lumen cæcis :* id est, excæcatis per peccata hominibus produc et impetra illuminationem gratiæ Dei, ut sua cognoscant, doleant, defleant, confiteantur, devitent peccata, et sua advertant pericula ; vitæ incertitudinem, temporis brevitatem, divini judicii rigorem ac cetera memorentur ; provideantque novissima, et ita illud Ecclesiastici adimpleant : Memento novissimorum tuorum, et desine inimicari ; nec irascaris proximo, et abstine te a lite. Eccli. XXVIII, 6, 8, 10.

Mala nostra pelle, id est, mala culpæ a B nobis avelle, pœnas quoque quas pro eis meremur, misericorditer moderare, quatenus Deus non secundum peccata nostra faciat nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuat nobis. Ps. CII, 10. *Bona cuncta posce,* id est, postula nobis dari omnia necessaria ad salutem, bona gratiæ in præsenti ac dona gloriæ in futuro, profectum in omni virtute ac dono Spiritus Sancti, sicut orat Apostolus : Deus spei vos repleat Rom. XV, 13. omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis in spe et virtute Spiritus Sancti ; C sicque illud ad Corinthios vere dicatur de nobis : In omnibus divites facti estis in I Cor. I, 5, 7. illo, in omni verbo et in omni scientia, ita ut nihil vobis desit in ulla gratia.

Monstra te esse Matrem : id est, tam 4 magnifice ac potenter, tam gratiose et maternaliter agendo nobiscum, per hos effectus ostende te esse Matrem Filii Dei, qui tot et tanta propter te operando, pandit se te honorare et exaudire ut Matrem suam dignissimam atque carissimam ; sic quoque succurrendo nobis piissime, osten- D de te esse matrem nostram, tam materne nos refovendo. *Sumat per te precem,* id est, per te preces nostras exaudiat, *qui pro nobis, natus tulit esse tuus,* id est Unigenitus Dei, qui pro nostra salute « tulit », id est, dignatus est et consensit, « esse natus (id est filius) tuus », sicut hoc supra in primis hymnis expositum est. p. 22 B, 27 C et s. Quumque, o beatissima Virgo, propter nos et causa nostri ac pro nostra salute tam incomprehensibiliter sublimata sis, et veri Dei vera Mater effecta, decentissimum est

te nobis misericordissimam esse, ac debito condecentiæ moralitatisque jure ac congruentia, ad hoc quasi adstringi videris. A

5 O *Virgo singularis,* id est summa et unica in virginitate, sicut in ceteris quoque virtutibus prorsus præ cunctis puris hominibus excellentissima, prout modo expressum est. Unde subjungitur : *inter omnes mitis,* id est præ cunctis ineffabiliter mansuetissima, nunquam ad ullum iracundiæ motum inducta, nec ulla impatientia stimulata adversus eos a quibus vidisti unicum et superdilectissimum ac præinnocentissimum Filium tuum tot et tanta perferre, et tandem mortem acerbissimam sustinere. *Nos culpis solutos,* id est merito passionis Filii tui a vitiis liberatos, quantum ex parte ipsius est, et per te veniam assecutos, *mites fac et castos,* id est, virtutes has, castitatem ac mititatem, impetra nobis, seu profectum in eis, perseverantiam et consummationem finalem in ipsis. Magnæ quippe sunt istæ virtutes, quum in Ecclesiastico scriptum sit : Fili, in mansuetudine opera tua fac, et super omnem hominum gloriam diligeris; itemque : Omnis ponderatio non est digna continentis animæ.

p. 83 A'. B C

Eccli. III, 19.

Ibid. XXVI, 20.

6 *Vitam præsta puram,* id est conversationem Deo acceptam, a peccatis præsertim mortalibus immunem, ut in cœlis sit conversatio nostra, quæ sursum sunt quærendo ac sapiendo, non carnalia et terrena; *iter para tutum,* id est, dispone nobis securum accessum ad Filium tuum, ita ut taliter conversemur quod sine resistentia perducamur ad ejus præsentiam, nec separemur ab eo, *ut videntes Jesum* per beatificam visionem, quoad ejus deitatem et quoad naturam assumptam, quoad accidentalis præmii perceptionem præcipuam, prout istud supra clarius fuit expositum, *semper collætemur,* id est, perpetuo jucundemur in ipso et cum ipso in patria, quemadmodum in prima sua effatur Canonica Apostolorum supremus : In Christum nunc non videntes creditis, videntes autem exsultabitis lætitia inenarrabili et glorificata, reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum. D

Philipp. III, 20. Coloss. III, 1, 2.

p. 20 A, 72 D.

I Petr. I, 8, 9.

Sit laus Deo Patri, summo Christo decus, id est decens veneratio, utputa latriæ cultus. Dicitur autem Christus summus, non quod Patre aut Spiritu Sancto sit major, sed ne ratione assumptæ naturæ minor putetur simpliciter, quamvis secundum illam sit minor (quemadmodum ipse loquitur : Pater major me est); et rursus, quoniam Pater et Christus ac Spiritus Sanctus sunt unus summus, non tres summi, sicut sunt unus immensus, non tres immensi. *Spiritui Sancto,* supple, sit laus et decus sicut Patri et Filio; *tribus,* subaudi, Personis sit, *honor unus,* id est idem et indivisus, seu eadem adoratio, sicut sunt unus Deus et unus Creator. Verumtamen, sicut sunt tres Personæ, sic quælibet earum potest sigillatim adorari et honorari. Nam in Missæ officio orationes specialiter diriguntur ad Deum Patrem. Et in hymnis atque sequentiis specialiter invocamus Spiritum Sanctum, dicendo : 7

Joann. XIV, 28.

Veni, Sancte Spiritus,
Et emitte cœlitus
Lucis tuæ radium.

Item : Sancti Spiritus adsit nobis gratia; in hymno quoque : Veni, Creator Spiritus.

Præterea, hymnum istum de sacratissima ac suavissima Regina ac Domina nostra cum devotione, fervore et alacritate depromamus tanto majori, quanto ipsa unica ac incomparabilis Domina ceteris Sanctis est sublimior nobisque amabilior. Nempe quum unumquodque tantum habeat de amabilitate quantum de bonitate, et tantum de honorabilitate quantum de auctoritate, dignitate ac majestate, tantum quoque de suavitate quantum de convenientia; constat quod quantum beatissima Virgo hæc ceteris Sanctis universis perfectior, sanctior, major et dignior est, tanto illis amabilior, honorabilior suaviorque consistit. Si ergo tam vehementer diligimus illustrissimam Catharinam, regalem

ac speciosissimam Ursulam et omnem ejus A felicissimam societatem, imo et affectuosissimam ac contemplativissimam Mariam Magdalene : quam ardentissime et specialissime diligere nos oportet hanc unicam et amantissimam Dei, cui tam inæstimabilis sanctitas et excellentia est præ omnibus illis?

Certe, ut philosophi quoque fatentur, quanto est aliquid primæ causæ propinquius, tanto est ei in cunctis similius. Porro Mariam hanc unicam Deo altissimo indicibiliter esse propinquam præ ceteris B Sanctis, non solum hominibus, imo et angelis sanctis universis, ambigere nequit neque negare nisi qui non credit quod ipsa sit verissima Genitrix summi Dei : quod qui non credit, aut convertatur et credat, aut pereat in æternum. Ipsam ergo, post verum Deum, præ omni creatura in esse creato subsistente (quod dico propter Christi humanitatem) summe amemus, jucundissime laudemus ac salutemus, reverentissime veneremur. Ipsa post Deum sit spes nostra præcipua, consolatio maxima, refugium singulare. Ad ipsam, tanquam ad stellam maris, in omni tribulatione, tentatione, necessitate, perplexitate, fluctuatione adspiciamus; eam cum ingenti confidentia invocemus, ejus humilitatem, mansuetudinem, misericordiam, castimoniam, caritatem totis viribus jugiter assequamur. Postremo valde pertimescamus eam inhonorare, ne ipsa offensa, destituamur tantæ advocatæ tamque benignissimæ Matris auxiliis. Nam etsi ipsa non facile offendatur, nec prona sit ulcisci, attamen Filius ejus, Judex supremus, pro Matre sua valde zelans, ejus injurias, inhonorationes, parvipensiones districte ulciscitur, et tanto districtius quanto ipsa gratiosior benigniorque consistit.

AD NOCTURNUM HYMNUS

1. Mysterium Ecclesiæ,
Hymnum Christo referimus,
Quem genuit Puerpera,
Verbum Patris in filium.

2. Sola in sexu femina
Electa es in sæculo,
Et meruisti Dominum
Sancto portare in utero.

3. Vates antiqui temporis
Prædixerant quod factum est :
Quia Virgo conciperet
Et pareret Emmanuel.

4. Mysterium hoc magnum est
Mariæ quod concessum est,
Ut Deum, per quem omnia,
Ex se prodire cerneret.

5. Gloria tibi, Domine,
Gloria Unigenito,
Una cum Sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Referuntur in eo præclara mysteria de C partu Filii Dei, juxta Prophetarum vaticinium, ex Maria virgine, cujus prærogativas gratiarum et privilegia divinorum munerum prosequitur.

MYSTERIUM *Ecclesiæ, hymnum Christo referimus.* 1 « Mysterium Ecclesiæ » est sacrum et incomprehensibile illud secretum quod credit Ecclesia seu populus christianus, videlicet sanctissima

incarnatio Verbi æterni, et cetera sacra A quæ Christus pro nostra salute assumpsit, fecit ac pertulit : ut sunt, nativitas, circumcisio, oblatio ejus in templo, institutio sacramentorum, potissimum Eucharistiæ, passio, etc. Hoc mysterium seu horum mysteriorum congeriem « referimus Christo », id est ad laudem et gloriam Christi, Philipp. II, 7. qui ita se exinanivit pro nostra salvatione, « hymnum », id est materiam et objectum laudum et canticorum quæ de iis decantamus et offerimus Christo ac toti superfelicissimæ Trinitati, quæ tam alto et pio B consilio decrevit nos per hæc Christi mysteria redimere ac salvare. Unde totis præcordiis gratias agimus et laudamus Unigenitum Dei, qui tanto amabilior, honorabilior ac pretiosior nobis effectus est, quanto plus se propter nos humiliavit, atque quo majora ac plura pro nobis toleravit opprobria et tormenta, irrisiones, conculcationes, blasphemias mortisque jacula. *Quem* Christum *genuit Puerpera,* quæ primo peperit puerum permanens virgo : puerum plane in assumpta huma- C Is. IX, 6. nitate, de quo prædixerat Isaias, Puer nobis natus est; secundum deitatis vero naturam, Dominum majestatis æternæ. Propterea subditur, *Verbum Patris in filium* Virginis Matris, utputa sui ipsius. Nec duo sunt filii, sicut nec duæ personæ, sed Verbum æternum in suo esse personali, increato, æterno substantificavit et suppositavit, hoc est, subsistere fecit, naturam humanam, ut secum unam faceret personam.

2 *Sola in sexu femina electa es in sæculo,* D id est, o magna et gloriosa Maria, tu « sola in sexu » femineo, hoc est inter personas feminei sexus, « electa es » ab æterno a supervivente Trinitate, « in sæculo », id est inter personas in hoc sæculo conversantes; vel « in sæculo », quia in sæculo isto assumpta es ad istud mysterium exsequendum, ad quod ab æterno fuisti electa. *Et meruisti Dominum* universorum, ex te incarnatum in annuntiatione angelica, quando consentiendo dixisti : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (Luc. I, 38.) (unde angelus sanctus dixit ad Joseph de te : Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est) (Matth. I, 20.); *sancto portare in utero* tuo virgineo, in ventre mysterii, in templo sacratissimo veri Dei, in thalamo Sponsi æterni, de quo dictum est in primo hymno : p. 17.

Uti sponsus de thalamo,
Egressus honestissima
Virginis Matris clausula;

in hymno quoque secundo : p. 26.

Procedens e thalamo suo,
Pudoris aula regia.

Sicque qui ab æterno mansit in sinu et corde Patris, novem mensibus habitavit in utero virgineæ atque mundissimæ Matris, de quo sancta Elisabeth : Benedictus (Luc. I, 42.) (inquit) fructus ventris tui. Nonne ergo beatissima viscera Mariæ virginis, quæ portaverunt æterni Patris Filium; quæ portaverunt portantem se, qui quum sit (Hebr. I, 3.) splendor gloriæ et figura (id est imago) substantiæ, id est supersubstantialis Dei Patris, portat omnia verbo virtutis suæ, id est præcepto suæ omnipotentiæ?

Sic ex se incarnari et in utero suo portare Filium Dei meruit præclarissima hæc Maria de congruo magis quam de condigno. Et quamvis per universas suas excellentissimas virtutes istud meruerit suo modo, specialiter tamen et appropriate ac dispositive per suam profundissimam humilitatem, qua se sub universis humiliavit hominibus, et ineffabiliter magis quam aliquis unquam purus homo deinceps : sicque tanta sua humiliatione meruit exaltationem hanc maximam; deinde per suam mundissimam castitatem ac nimiam prorsus puritatem qua nituit, quæ tanta fuit, quod (teste Anselmo) major sub Deo nequit intelligi, puta sub ejus Filio, Deo utique incarnato, cujus et creatam puritatem ac sanctitatem constat multo fuisse majorem puritate suæ benedictissimæ Matris. Consummate vero id meruit sua ar-

dentissima ac perfectissima caritate, id A est actuali dilectione qua zelo divini honoris atque humanæ redemptionis præ cunctis Sanctis inæstimabiliter æstuavit.

3 *Vates antiqui temporis prædixerant quod factum est : quia Virgo conciperet et pareret Emmanuel,* id est Deum nobiscum exsistentem per nostræ naturæ assumptionem et conversationem suæ per- sonæ. De hoc in primis duobus hymnis satis dictum opinor.

p.22 C et s., 27 A.

4 *Mysterium hoc* incarnationis Verbi æterni, et donum virginalis fecunditatis ma- B ternæ, *magnum est* magnitudine virtutis ac gratiæ, magnitudine potestatis divinæ et prærogativæ humanæ, *Mariæ quod concessum est* a Deo omnipotente, *ut Deum, per quem omnia,* id est Verbum æternum, de quo fertur in Joanne : Omnia per ipsum facta sunt (et hoc certe, non utique sicut per causam ministerialem et secundariam, Patre inferiorem, ut sceleratissimus mentitus est Arius, sed sicut per eum cui ratio exemplaris causæ appropriatur) ; *ex se cerneret,* id est, crederet et contemplaretur, *prodire,* id est procedere. Egressus quippe Christi ex utero Virginis instantaneus exstitit, nec corporaliter videbatur a Matre ; sed natum et ante se in terra situm, omnium creaturarum dignissima, præstantissima Virgo mox hilariter vidit, devotissime adoravit, et paulo post in brachiis suis strinxit, involvit, atque in præsepio reclinavit, quem et propriis manibus suis levavit de terra quum cœpisset algere.

Joann. I, 3.

Denique tria opera maxima et summe miranda Deus effecit : quæ sunt creatio mundi, incarnatio Verbi, et transsubstantiatio panis et vini in corpus et sanguinem Christi. Et quærunt doctores quid horum majus mirabiliusque consistat : ad quod quidam super secundum Sententiarum, aliqui super tertium, nonnulli super quartum (ut Thomas) respondent. Quære ibidem.

AD LAUDES HYMNUS

1. Vere gratia plena es,
Et gloriosa permanes :
Quia ex te nobis natus est
Christus, per quem sunt omnia.

2. Pastores qui audierunt,
Gloriam Deo cantarunt ;
Cucurrerunt in Bethlehem
Natum videre Dominum.

3. Sic Magi ab ortu solis,
Propter stellæ indicium,
Portantes typum gentium,
Primi offerunt munera.

4. Rogemus ergo, populi,
Dei Matrem et Virginem,
Ut ipsa nobis impetret
Pacem et indulgentiam.

5. Gloria tibi, Domine,
Gloria Unigenito,
Una cum Sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

GRATULATUR in eo virgini Mariæ dulcis- C simæ, quod plena gratiarum, eum genuerit gloriosa peccatoribus Filium, quem pastores atque Magi, Creatorem omnium in Bethlehem requirentes, melodiis confessi sunt et muneribus ; deinde ad piissimam Dei Matrem, ut populis suis pacis et indulgentiæ impetret auxilium, supplicatio dirigitur.

1 V*ERE gratia plena es,* id est, o tu, A
sacratissima Virgo, « plena es gra-
tia », id est supernaturali dono ac habitu
gratiæ, sumendo gratiam extense, prout
gloriam ac lumen gloriæ includit ac com-
prehendit, secundum quod gloria dicitur
gratia consummata, et Apostolus protesta-
Rom. vi, 23. tur : Gratia Dei vita æterna. De plenitudine
autem et excellentia gratiæ incomparabilis
p. 82 A'. Virginis dictum est. *Et gloriosa permanes,*
id est, in perpetuum invariabiliter felix,
famosa gaudiosaque perseveras : *quia ex
te nobis,* id est ad nostram redemptionem B
atque salutem, *natus est Christus,* secun-
dum assumptam humanitatem, quoniam
caro ejus ex purissimis sanctissimæ Virgi-
nis sanguinibus est formata, *per quem,*
secundum suam divinam naturam, facta
Joann. i, 3. *sunt omnia,* juxta illud Joannis : Omnia
per ipsum facta sunt, ut frequenter est
expositum.

2 *Pastores qui audierunt* ab angelo eis
Luc. ii, 10, 11. dicente : Evangelizo vobis gaudium ma-
gnum, quia natus est vobis hodie Salvator;
gloriam Deo cantarunt, juxta illud Lu- C
Ibid. 20. cæ : Reversi sunt pastores, glorificantes et
laudantes Deum in omnibus quæ audi-
erant. *Cucurrerunt in Bethlehem,* juxta
Ibid. 16. illud : Venerunt festinantes; *natum vi-
dere Dominum.*

3 *Sic Magi ab ortu solis, propter stellæ
indicium.* Qualiter factum sit hoc, Mat-
Matth. ii, 1, 2. thæus describit, in quo habetur : Quum
natus esset Jesus in Bethlehem, ecce Magi
ab oriente venerunt, dicentes : Ubi est qui
natus est rex Judæorum? Vidimus enim
stellam ejus in oriente, et venimus adorare D
eum. Etenim Christus multos Judæorum
plurimosque gentilium salvaturus, nativi-
tatem suam mox aliquibus ex Judæis ac
quibusdam ex gentibus revelavit. Hinc
subditur : *Portantes typum gentium,* id
est, repræsentantes figuram gentilium,
Ibid. 11. *primi offerunt munera,* aurum, thus et

myrrham : auro designantes personam Re-
gis, thure Dei, myrrha morituri, prout de
isto in Aurea legenda et alibi copiose ha-
betur, nec huic immorari oportet.

Rogemus ergo, populi, id est, o con- 4
fratres et proximi, « rogemus », *Dei Ma-
trem ac Virginem, ut ipsa nobis impetret
pacem* cordis et temporis atque æternitatis
et indulgentiam plenam : siquidem Filius
ejus omnipotens eam honorans, nil dene-
gat ei quod ipsa ex deliberatione absolute
desiderat ac precatur. Denique, ut devotis-
simus doctor religiosorum, sanctus ait pa-
ter Bernardus, securum habemus acces-
sum : nam Mater ostendit Filio pectus et
ubera, Filius ostendit Patri latus et vul-
nera, nec potest esse repulsa ubi tot et
tanta concurrunt caritatis insignia.

Gloria tibi, Domine sancte, Pater æter- 5
ne, *gloria Unigenito,* etc.

Postremo hunc hymnum devotissime semper legamus et decantemus, memores mysteriorum beneficiorumque Salvatoris, ac gloriosissimæ Virginis beatitudini, sublimationi, dignitati ac omni ejus excellentiæ tanto præcordialius congaudentes quanto intensius ac singularius eam diligimus. Et ita quotidie, non tepide et remisse, quasi ex arida et solita frequentatione, sed tanto gratantius et ferventius quanto frequentius, memores simus eorum quæ in Christi nativitate et apparitione facta cognoscimus. O quam inæstimabiliter Verbum incarnatum implevit deificatissimæ Virginis mentem, cujus sic implevit inhabitavitque ventrem! Quam indicibiliter copiosam contraxit suavissima Virgo caritatis exuberantiam, misericordiæ affluentiam, suavitatis redolentiam, sapientiæ illustrationem, omniumque charismatum plenitudinem divinorum, ex fonte sapientiæ, Verbo æterno sic intra se habitante et sibi tam proxime applicato!

AD HORAS DIURNAS HYMNUS

1. Memento, salutis auctor,
Quod nostri quondam corporis,
Ex illibata Virgine
Nascendo, formam sumpseris.

2. Maria, mater gratiæ,
Mater misericordiæ,
Tu nos ab hoste protege
Et hora mortis suscipe.

3. Maria, Mater Domini,
Æterni Patris Filii,
Fer opem nobis omnibus
Ad te confugientibus.

4. Per tuum, Virgo, Filium,
Per Patrem, per Paracletum,
Adsis præsens ad obitum
Nostrumque muni exitum.

5. Gloria tibi, Domine,
Qui natus es de Virgine,
Cum Patre et Sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

COMMEMORANTUR in eo Filii Dei incarna- A tio, eximia clementissimæ matris gratiæ et misericordiæ Mariæ dignitas, ad quam postremo fidelium fit supplicatio ut eos, precibus et meritis suis dignissimis, hinc egredientes protegere et ad gaudia perpetua deducere dignetur.

1 MEMENTO, *salutis auctor*. Dominus et Salvator secundum utramque naturam appellatur mundi salvator et nostræ salutis auctor differenter, ut patuit in duo-
p. 19 B, 20 B, 27 B. rum primorum expositione hymnorum. B Nempe ut Deus, sic ipse et Pater ac Spiritus Sanctus sunt unus auctor, dator, objectum, causa et fons nostræ salutis ; verum secundum naturam assumptam, sicut ipse solus factus est homo, sic ipse solus est auctor et reparator ministerialis, meritorius, instrumentalis, mediativus ac impe-
I Tim. II, 5. trativus nostræ salvationis, mediator Dei et hominum, qui satisfecit pro nobis et
I Joann. II, 1. advocatus noster est apud Patrem. Itaque, o Christe, « auctor » humanæ « salutis » utroque modo (quem oramus dicentes : C
Ps. L, 16. Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ), « memento », id est, exaudiendo nos gratiose ostende te memorem, *quod nostri quondam corporis, ex illibata Virgine nascendo, formam sumpseris,* hoc est, quod assumpseris « quondam », videlicet in hora incarnationis et ubi advenit Galat. IV, 4.
plenitudo temporis, imperante Octaviano, circa exordium ultimæ ætatis mundi, « formam nostri corporis », id est figurationem et lineamenta corporis humani ; vel « formam », id est naturam et veritatem, « corporis nostri », utputa veram atque passibilem carnem humanam, non phantasticam nec de cœlo allatam, sed nostræ consimilem, quantum ad essentiæ veritatem, non quantum ad fomitis corruptionem ; vel « formam nostri corporis », id est animam rationalem, quæ humani corporis substantialis est forma (in eodem quippe instanti assumpsisti corpus et animam, hoc est carnem animatam) ; « nascendo ex Virgine illibata ».

Duplex ponitur nativitas. Prima in utero, dum scilicet caro organizata et satis disposita suscipit formam substantialem : et tunc homo vere generatur, id est, de non

esse in esse producitur et esse substantiale sortitur. Secunda nativitas vocatur ex utero, qua infans prodit ad lucem : quæ generatio est manifestatio generationis factæ in utero. Porro Christus assumpsit carnem et animam in utero Virginis : carnem ex purissimis sanctissimæ Virginis sanguinibus, animam autem a superbeatissima Trinitate. Eodem demum momento quo carnem assumpsit, fuit ipsa caro infinita Dei virtute perfecte organizata et complexionata atque ab anima informata. Sic nascendo ex Virgine, non sumpsit Christus corporis formam nec animam rationalem (nisi quantum ad manifestationem), sed in Virgine. Idcirco, quod dicitur « ex Virgine », potest exponi, in Virgine, vel de forma corporis quantum ad completionem augmenti formationis illius. Præterea, si hoc verbum « sumpseris » referatur ad illud complexum « ex Virgine », non potest proprie exponi de forma substantiali corporis Christi seu anima rationali, quæ non fuit ex Virgine sumpta ; si vero referatur ad hoc verbum « nascendo », potest exponi de anima, juxta modum nunc tactum.

2 *Maria, mater gratiæ.* Quum effectiva causa gratiæ gratum facientis non sit nisi Deus, cui proprium est creare, et gratia ipsa creetur et infundatur, quemadmodum caritas ; ideo Maria non est mater gratiæ per principalem causalitatem et auctoritatem, sed per privilegiatam potestatem impetrandi et procurandi ac dandi hanc gratiam, per modum mediatricis ac efficacissimæ advocatæ, ratione suæ maternæ sublimitatis, qua comparentalis est Patri æterno et Mater vera unigeniti Filii ejus : quod est dignitas quodammodo infinita, ut p. 82 A'. dictum est. Est etiam mater gratiæ, quia præ ceteris Sanctis multo frequentius multoque pluribus ac copiosius eam impetrat et transfundit, et quoniam regnum misericordiæ ei commissum est. Unde subjungitur : *mater misericordiæ,* eo modo quo mater es gratiæ, quoniam in te ipsa visceribus pietatis et misericordiæ affluis et

A superabundas, et quantum in te est, pronissima semper es misereri, misericordiam impertiri, indulgere, exaudire, et omnem pietatis effectum undique exercere, sicque de plenitudine tibi concessa copiosissime communicare ; nec aliquem miserum, quantumlibet impium, vitiosum ac vilem, despicis aut relinquis, si te ex corde invocaverit. Sic ergo mater gratiæ et misericordiæ nominaris, sicut in tua persona illud Ecclesiastici dicitur : Ego mater pulchræ *Eccli.* xxiv, 24. dilectionis et timoris et agnitionis, etc.
B Specialissime tamen mater gratiæ et misericordiæ perhiberis ob causas præhabitas.

Tu nos ab hoste protege, id est, ab omni diabolica tentatione defende et ab omni invisibili hoste : non ut penitus non tentemur, quoniam omnes qui Deo placu- *Judith* viii, 23. erunt, per multas tentationes et tribulationes transierunt fideles, et qui non est *Eccli.* xxxiv, 9. tentatus, quid scit? nec coronetur nisi qui *II Tim.* ii, 5. legitime certaverit ; sed ne tentatione ulla vincamur : quod est non induci in tenta- *Matth.* vi, 13. tionem. « Protege » quoque « nos ab ho-
C ste », id est ab omni adversario nostræ salutis, quantum ad hoc quod adversatur, ut nihil proficiat inimicus talis in nobis, *Ps.* lxxxviii, 23. id est caro, mundus, voluntas propria, fomes aut acies vitiorum. Protege ergo nos meritis tuis ac precibus, virtutemque et gratiam resistendi ac prævalendi in omni tentatione adipiscendo ac tribuendo, quatenus Deus sic faciat nobis proventum *I Cor.* x, 13. ac triumphum in tentationibus cunctis, et conterat Satanam sub pedibus nostris *Rom.* xvi, 20. velociter.

D *Et hora mortis suscipe,* id est, in hora illa sub alis tuæ maternæ et misericordissimæ pietatis et caritatis nos tanto specialius et incessabilius accipe, tene, conserva, quanto tunc majus exstat periculum, major necessitas, impugnatio gravior, natura debilior. Animas quoque nostras de corporibus suis egredientes, clementissime suscipe, deduc, Judicique præsenta, et coram eo, quantum fieri poterit, excusa, releva, consolare, nec purgatorio adjudicatis absistas.

3 *Maria, Mater Domini, æterni Patris Filii,* id est Mater Christi, qui est unigenitus Filius Patris æterni, *fer opem,* id est, impende auxilium, *nobis omnibus ad te confugientibus,* id est, gratiam pœnitendi, proficiendi, perficiendi ac perseverandi feliciter impetra nobis.

4 *Per tuum, Virgo, Filium,* id est, o beatissima Virgo, per ea et propter omnia illa quæ unicus Filius tuus pro nostra assumpsit, fecit pertulitque salute, et ejus amore atque intuitu, et ob omnem mutuam dilectionem ejus ac tui, *per Patrem, per Paracletum,* id est propter amorem, bonitatem et benignitatem Patris ac Spiritus Sancti, et propter honorem, laudem et gloriam eorumdem, *adsis* nobis *præsens ad obitum,* id est, in hora obitus nostri digneris nobis adesse piissime, per misericordiarum tuarum effectus, et omni modo nobis tunc opportuno, *nostrumque muni exitum,* repellendo insidias inimici, et misericordissime adsistendo in illo tam discriminoso extremæ necessitatis articulo, post quem nunquam est reditus pereunti et in mortali vitio decedenti ad misericordiam ac salutem, de lege communi. Confer ergo, o Domina, et tunc ita adsiste ut in caritate et gratia exspiremus, quia in qua dispositione, affectione, conversione anima discedit a corpore, in ea manet perpetuo, prout Ecclesiastes testatur : Si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Ideo, ut Damascenus expressit, quod A angelis fuit casus, hoc hominibus est mors ; atque, ut sanctus asserit Augustinus, in eo, hoc est in illa habitudine et dispositione, inveniet unumquemque extremus dies, id est dies judicii, in quo eum invenerit suus ultimus dies.

Eccle. xi, 3.

Ecce hunc sententiosum affectuosissimumque hymnum cum omni attentione, compunctione, fervore legamus, cum grata recolentia dominicæ incarnationis, cum reverentiali consideratione excellentiæ B venerandissimæ Virginis, cum profunda ponderatione periculorum nostrorum, cum intenta atque assidua mortis memoria et cum præparatione ad eam idonea. Non illos sequamur qui orationes et Horas suas quotidianas ad tempus aliquantulum solent devote persolvere, paulatim vero deinde tepescunt. Addamus ergo quotidie ad profectum, ad spiritualem fervorem, ad sollicitudinem salutarem, et quo morti amplius propinquamus, eo in omnibus magis timorati, custoditi, solliciti ac fervidi simus : C quia qui timet Deum, nihil negligit ; nec eminentius possumus gloriosissimam Virginem honorare nisi coram præsentia Filii ejus taliter conversando. Postremo, ut dignissimæ Virginis misericordias taliter valeamus suscipere, satagamus et nos in omnibus esse misericordes, non indignando, non ulciscendo, nec contra quemquam passionate pueriliterve rancorosum quid in corde gestando ; nec vincamur a malo, sed vincamus malum in bono.

Eccle. vii, 19.

Rom. xii, 21.

DE SANCTA CRUCE

HYMNUS

1. Crux fidelis, inter omnes
Arbor una nobilis :
Nulla silva talem profert
Fronde, flore, germine;
Dulce lignum, dulces clavos,
Dulce pondus sustinet.

2. Flecte ramos, arbor alta,
Tensa laxa viscera;
Et rigor lentescat ille
Quem dedit nativitas,
Ut superni membra Regis
Miti tendas stipite.

3. Sola digna tu fuisti
Ferre sæcli pretium,
Atque portum præparare
Nauta mundo naufrago,
Quem sacer cruor perunxit,
Fusus Agni corpore.

4. Gloria et honor Deo
Usquequo altissimo,
Una Patri Filioque,
Inclyto Paracleto,
Cui laus est et potestas
Per æterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Commendatur in eo miris præconiis san- A
ctissima crux, in qua totius humanæ redemptionis sacramentum est consummatum.

Auctor Fortunatus episcopus. Carmen trochaicum, Alcmanico et Euripidio alternatim currens.

Qualiter crucem alloquamur, laudemus, salutemus et extollamus, tactum
p. 37. est in expositione hymni : Vexilla Regis
prodeunt. Itaque dicitur :

1 O *crux fidelis,* id est fideliter cooperans B
humanæ saluti et habens vere illos effectus qui ei adscribuntur, et hoc virtute Christi in ea suspensi, utpote instrumentum nostræ salvationis. Et rursus crux vocatur « fidelis » materialiter, quia de ea pro parte est fides fidelium, quod scilicet per crucis patibulum Dei Filius nos redemit. Dicitur igitur crux « fidelis » ratione suorum effectuum, cujus fide atque signaculo ac virtute dæmones refrenantur, et innumerabilia mira ac magna fiunt et facta sunt. *Inter omnes arbor una nobilis,* id est præ cunctis arboribus clara et efficax, non ex sua natura ac specie, quum multæ sint arbores, præsertim in paradiso, ea nobiliores, sed ratione eorum quæ Christus gessit in ea, cujus sacratissimi corporis tactu crux ipsa nobilitata et consecrata est vehementer ac sancti sui cruoris perfusi humore, eo modo quo talium excellentiarum res inanimata capax potest consistere, in quantum divina ordinatione ac jussione assumitur, applicatur ac depu-

tatur ad talia peragenda tanquam medium A instrumentale, quemadmodum de arca I Reg. v, vi. Moysis legitur. Denique quarumdam corporalium ac naturalium rerum sunt miræ et magnæ vires, ut constat de herbis et Tob. vi, 9. gemmis nonnullis, atque ut in libro Tobiæ narratur de felle piscis : quanto magis præstantissimum lignum crucis ex contactu et linitione deificatissimi corporis et sanguinis Dei incarnati credendum est præclarissimas vires esse sortitum?

Nulla silva talem profert fronde, flore, germine, id est, nullum nemus nec ulla B terra, imo nec paradisus terrestris producit arborem tam præclaram et efficacem, propter supernaturales excellentias et virtutes cruci concessas, per quam et sublimia valde miracula in ejus inventione et exaltatione sunt facta. Porro frondes, flores et germina sanctæ crucis sunt spiritualiter intelligenda, quanquam et arbor illa adhuc terræ infixa, habuerit corporaliter ista. Nam et brachia crucis, quibus sanctissima Christi brachia erant affixa, sunt quasi frondes ipsius; spiritualiter vero C frondes ejus sunt gentes per crucem salvatæ per latitudinem terræ. Flores autem crucis sunt ornamenta gratiæ ac virtutum, virtute ac fide crucis collata hominibus; germina quoque, spirituales filii ac filiæ Christi, quos per crucem redemit, regeneravit, salvavit.

Dulce lignum, in quantum per illud salvatum est genus humanum a vitiorum absinthio, ab amaritudine infernali, a dominatu diaboli : sic gloriamur in cruce, quæ dulcis est per suos effectus animæ D contemplanti. *Dulces clavos.* De clavis quibus in cruce confixus est Christus, certum est quod inæstimabilem ingerebant tenerrimis, vivacissimis manibus ac pedibus ejus dolorem : qui clavi nihilo minus dulces censentur modo prætacto, sicut et crux, præsertim quia per eos instrumentaliter recuperati sumus et reducti ad divinorum suavitatem charismatum in præsenti, et ad incomprehensibilem dulcedinem deliciarum cœlestium in futuro. *Dulce pondus,* id est corpus dominicum in se vere dulcissimum, ab omni labe prorsus immune, plenum omni redundantia virtutum et gratiarum, Verbo æterno ac animæ Christi prorsus obedientissimum atque in omni opere bono fidelissime cooperatum, quod et suavissimos habet effectus, *sustinet,* id est portat.

Flecte ramos, arbor alta, tensa laxa 2
viscera. Verba ista sumenda sunt non juxta superficiem litteræ, sed juxta compassionem dicentis. Alioqui impossibilitatem et absurditatem viderentur includere : quia nec lignum illud intelligit quæ ad ipsum dicuntur, et ipsum per innumerabiles modo partes divisum in ipsis ecclesiis reservatur, nec corpus Christi jam in ipso extentum est. Dicuntur ergo hæc ex persona devotæ animæ, quasi in sua apprehensione et imaginatione sub cruce stantis, innocentissimo Christo in ea pendente et inæstimabiliter patiente ex violentissima sui sacratissimi corporis et venerandissimorum membrorum distentione et transfixione : cui anima ex naturali pietate, et in quantum innocentissimus fuit, intime condolens, loquitur ista, quasi in mentis excessu victa affectu, rationem non pensans, ut passio tanta aliqualiter relevetur. Itaque ait : « Flecte ramos, arbor alta », id est, o tu, crux, lignum vivificum, fructuosissima « arbor » per similitudinem nominata (ut tactum est super illud hymni Vexilla : Arbor decora et fulgi- p. 40 D.
da), arbor, inquam, « alta » virtute et dignitate atque effectibus, « flecte ramos », id est, partes tuas in latum seu transversum extentas mollifica, ut fiant flexibiles et contrahantur, ne brachia Salvatoris maneant in eis tam violenter distenta; « tensa laxa viscera », id est, remissius tene extentas in te interiores partes corporis Domini.

Et rigor lentescat ille, id est, rigiditas, duritia, inflexibilitas illa mollior et remissior fiat, *quem dedit nativitas,* id est tibi innata seu ex natura tua contracta, *ut superni membra Regis tendas,* id est, qua-

tenus extenta teneas membra Christi, regis A cœlestis, *stipite miti,* id est flexibili, non tam pœnali.

3 *Sola digna tu fuisti ferre sæcli pretium,* id est, « tu » dumtaxat « sola » inventa es « digna » portare mundi Salvatorem, non proprio merito, quæ ratione carens, nec mereri proprie potuisti nec demereri, sed Dei præordinatione, *atque portum præparare nauta,* id est, tanquam navis gubernator « præparare », id est disponere et obtinere, tanquam instrumentum et armatura passionis atque victoriæ B Christi, « portum », id est locum quietis, mansionem cœlestem, *mundo naufrago,* id est generi humano in hoc mundo tanquam in inquietissimo pelago periclitanti tentationibusque quassato. *Quem* mundum *sacer cruor perunxit,* id est, sanctus sanguis sua virtute et efficacia linivit, perfudit, purgavit, *fusus Agni corpore,* id est ex Christi, mansuetissimi agni, corpore vulnerato, flagellato, spinis coronato, clavis confosso, exhausto, in cruce distento et arefacto, in tantum ut dicat Psalmista : C
Ps. xxi, 15, 16. Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea, aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus
Jer. xi, 19. meis; et rursus apud Jeremiam : Ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam. De quo et per Isaiam fuit prædi-
Is. liii, 7. ctum : Quasi ovis ad occisionem ducetur, et tanquam agnus coram tondente se obmutescet. Quod princeps Apostolorum com-
I Petr. i, 18, 9. pletum protestans : Redempti (inquit) estis pretioso sanguine, quasi incontaminati et immaculati agni Christi. D

4 *Gloria et honor Deo* absolute accepto, qui est unus in essentia et trinus in personis, *usquequo,* id est omnifarie jugiterque, *altissimo,* quod de qualibet increata Persona totaque Trinitate prædicatur. Unde de Personis subjungitur : *una,* hoc est simul, *Patri Filioque, inclyto Paracleto,* id est etiam nobilissimo consolatori Spiritui Sancto. *Cui Deo laus est et potestas per æterna* sæcula,* id est in perpetuum, ut supra.

* immensa
24 B et s.

Itaque conformemus cordis nostri affectiones auctori et sensui hymni istius, Christo propter nos passo et ejus acerbissimæ passioni vehementer compatiendo, in quantum passio illa tenerrimæ suæ naturæ humanæ fuit tam indicibiliter pœnalissima, acutissime penetrativa, crudelissime interfectiva. Unde et ipse ex sola ejus imaginaria præintuitione tanto horrore in natura assumpta concussus est (quæ et vivacissima atque fortissima, tenerrima quoque ac passibilissima fuit), quod protinus factus est sudor ejus sicut guttæ san- Luc. xxii, 44.
guinis decurrentis in terram. Verumtamen, in quantum passio illa fuit totius humani generis redemptiva, gloriari in Deo regratiarique Christo debemus de ea, sicut cantat Ecclesia : Nos autem gloriari Galat. vi, 14.
oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus, vita et resurrectio nostra.

Denique passionem nostri Salvatoris debemus quotidie variis modis recolere. Primo, ad actualiter recordandum : quia pessima ingratitudinis pars est non attendere beneficia impertita. Secundo, ad compatiendum, ut tactum est, in quantum sanctissimus ac innocentissimus Dei Filius tam pœnosissime cruciabatur : in quo tamen compassionis dolor passionis excessit dolorem. Tertio, ad imitandum, ut considerando quam caritative, humillime, patientissime, mansuetissime, fortissime, obedientissime Christus omnia toleravit, discamus et satagamus in afflictionibus, castigationibus, correptionibus, aspernationibus omnibusque adversis tanquam in cunctis divitiis gloriari : præsertim quia hæc universa quæ patimur, multo minora sunt quam meruerunt scelera nostra. Quarto, ad gloriandum, sicut prætactum est, in quantum tot tantaque bona ex ea sunt consecuta. Quinto, ad regratiandum toti supergloriosissimæ Trinitati, cujus præordinatione æterna per hunc admirabilem modum sumus salvati, quæ voluit Regem regum pro nobis sic pati. Sexto, ad admirandum quod pro nobis vilissimis voluit Unigenitus

Dei sic conculcari, sperni ac lacerari. Septimo, ad inflammandum, ut hæc omnia contemplantes, Christi amore valide inflammemur. Octavo, ad contemplandum : quia in hoc mysterio redemptionis humanæ per Christi passionem refulget altitudo sapientiæ atque scientiæ Dei, et infinita misericordia ac justitia ejus. Præterea perpendamus quis, qualis et quantus sit iste qui pro nobis taliter est tractatus, qua causa, quo fructu, quo fine. De his omnibus in aliis diversis opusculis est tractatum, idcirco hic ea tetigisse sufficiat.

DE OMNIBUS SANCTIS

AD VESPERAS HYMNUS

1. Christe, redemptor omnium,
Conserva tuos famulos,
Beatæ semper Virginis
Placatus sanctis precibus.

2. Beata quoque agmina
Cœlestium spirituum,
Præterita, præsentia,
Futura mala pellite.

3. Vates æterni Judicis,
Apostolique Domini,
Suppliciter exposcimus
Salvari vestris precibus.

4. Martyres Dei inclyti,
Confessoresque lucidi,
Vestris orationibus
Nos ferte in cœlestibus.

5. Chorus sacratus virginum
Electorumque omnium,
Simul cum Sanctis omnibus,
Consortes Christi facite.

6. Gentem auferte perfidam
Credentium de finibus
Ut Christi laudes debitas
Persolvamus alacriter.

7. Gloria Patri ingenito,
Ejusque Unigenito,
Una cum Sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Dirigitur in eo ad omnes Sanctorum ordines oratio, nempe ad Deum, ad sacrosanctam Dei Matrem, ad angelicos spiritus, ad sanctos Prophetas, Apostolos, martyres, confessores et virgines, ut a nobis hostium nostrorum propellant ferociam atque molestiam, æternique regni consortium nobis indulgeant et suæ gloriæ participationem.

1 *CHRISTE, redemptor omnium*. Qualiter Christo conveniat esse omnium hominum redemptorem, expositum est su-
p. 20 B. per illud in primo hymno :

> Christe, redemptor omnium,
> Exaudi preces supplicum.

Conserva tuos famulos, id est, nos tuos ministros et universos fideles a malis
A præserva, in gratia virtutibusque custodi, ne peccando spiritualiter annihilemur, esse gratiæ amittendo. Idcirco oravit Psalmista : Custodi me, Domine, ut pupillam oculi ; Ps. xvi, 8.
et rursus : Conserva me, Domine, quoniam Ps. xv, 1.
speravi in te. *Beatæ semper Virginis placatus sanctis precibus,* id est, nobis indulgens, nec propter offensas nostras conservationem hanc subtrahens nobis, sed jugiter in adjutorium nostrum superintendens. Hinc sancti veteris Testamenti toties oraverunt non relinqui a Deo : quod
B petimus nobis conferri meritis et precibus beatissimæ Virginis, quæ est communis, fidelissima ac potentissima advocata totius Ecclesiæ ac omnium nostrum.

Beata quoque agmina cœlestium spirituum, hoc est, o chori et ordines ange- 2

lorum sanctorum, *præterita, præsentia,* A *futura mala pellite :* id est, præteritarum culparum indulgentiam nobis acquirite, imo et gratiam non recidivandi ; « præsentia » etiam seu imminentia mala vestro patrocinio evadamus, nec immoremur alicui culpæ, imo advertamus nocumenta peccati, ut inde cessemus gemendo, orando ac bonis actibus insistendo ; sic quoque vitemus mala « futura », hoc est quæ incideremus nisi vestris auxiliis juvaremur. Qui autem de præteritis veraciter dolet, futura præcavet diligenter. Deprecamur B etiam a malis pœnæ et adversitatibus liberari, ne supra modum gravemur et ultra vires, ne in illis per impatientiam corruamus ac superemur.

3 *Vates æterni Judicis,* hoc est, o sancti Prophetæ Judicis summi, *Apostolique Domini* Jesu Christi, *suppliciter,* id est humiliter et affectuose, *exposcimus* (oratio namque est interpres ac nuntius desiderii salutaris : ideo nisi ex affectu pio poscamus, dici oratio non meretur) *salvari,* hoc est beatitudinem obtinere, *vestris precibus,* C non tamen absque propriis meritis, sine quibus nemo adultæ ætatis composque rationis salvatur. Idcirco precamur nobis donari gratiam ac virtutes per quas debite conversemur atque salvemur, vestra sectando vestigia in sanctitate, obedientia et vera semper justitia.

4 *Martyres Dei inclyti,* hoc est, o vos, « inclyti martyres Dei », tanto nobiliores quanto plura ac graviora pro fide tormenta alacrius, constantius, ferventius tolerastis, *confessoresque lucidi,* id est lu- D mine gloriæ nunc splendidi, et tanto lucidiores quanto in isto exsilio fuistis in conversatione puriores, exemplariores, perfectiores, *vestris orationibus nos ferte in cœlestibus,* hoc est, orationum vestrarum auxilio impetrate nobis cuncta necessaria ad salutem, ut ad vestram perducamur societatem.

5 *Chorus sacratus virginum,* hoc est, o tu, sacra virginum utriusque sexus multitudo ordinata ac Deo nunc perfecte dicata, *electorumque omnium,* id est ceterorum electorum felicium, *simul cum Sanctis omnibus,* hoc est, o Sancti universi simul et seorsum accepti, *consortes Christi facite,* id est, procurate vobiscum nos fieri coheredes Filii Dei, ut divinæ conformemur naturæ per dona gloriæ ac beatificam visionem : quæ conformatio tantæ est excellentiæ, ut assimilatio qua Deo nunc assimilamur per munera gratiæ, per virtutes ac merita, quasi nulla sit comparatione illius. Propter quod S. Joannes in sua prima fatur epistola : Nunc I Joann. III, 2.
filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus ; scimus quoniam quum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Illa quippe contemplatio, dilectio, transformatio Beatorum in Deum, tantæ est claritatis, tanti fervoris, tantæ prædominationis, ut contemplatio atque dilectio Dei in sæculo isto, et si quæ transformatio est in eum, sit prorsus obscura, tepens, remissa.

Gentem auferte perfidam credentium 6
de finibus, non solum paganorum gentem, hæreticorum et prorsus incredulorum, verum etiam pravorum Christianorum, qui dicunt se nosse ac diligere Deum, factis Tit. I, 16.
vero negant. Hos « auferte », non ut prorsus non sint, sed ne perfidi maneant, imo convertantur, et fide et opere christiani consistant. *Ut Christi laudes debitas,* hoc est « laudes » et venerationes quas Christo exhibere tenemur, *persolvamus alacriter,* id est vivaciter et jucunde, quemadmodum scriptum est in Psalmo : Exsultabunt labia Ps. LXX, 23.
mea quum cantavero tibi ; et item in Ecclesiastico habetur : Laudabit usque ad Eccli. LI, 8.
mortem anima mea Dominum. Sic demum te verbis cordis ac oris laudemus, ut non te factis inhonoremus et per omissiones peccemus, ne nobis improperes : Populus hic Is. XXIX, 13.
labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me per inobedientiæ aversionem.

Gloria Patri ingenito, hoc est non ge- 7
nito nec ab alio emananti. Pater enim a nullo est factus, nec creatus, nec genitus. *Ejusque Unigenito,* etc.

Ecce hunc hymnum cum præcipua mentis elevatione ad totam triumphantem Ecclesiam decantemus, perlustrando, visitando, perambulando contemplationis volatu universam illam Ecclesiam triumphantem: in primis Regem ejus, Regem utique omnium sæculorum, Christum, Deum et hominem, in deitatis natura Patri atque Spiritui Sancto penitus coæqualem, consubstantialem et coæternum, qui in natura assumpta jam prorsus glorificatissima, ineffabiliter totius paradisi cœlestis jucunditatem, accidentale præmium, auget; deinde ejus excellentissimam Genitricem, toti illi supermundanæ curiæ vehementer dilectam, honoratam, suavem, cui thronus positus est juxta thronum unici Filii sui : qui sibi invicem gloriosi congaudent.

Præterea pensemus qualiter palatium illud cœli empyrei pulcherrime decoratur angelorum sanctorum agminibus, splendidissimis supernorum spirituum choris, et innumerabilium millium nobilissimarum illarum deiformium mentium deliciosis ordinibus.

Deinde intueamur sanctorum Patriarcharum ac Prophetarum venerandum jucundissimumque exercitum, gloriosissimam electissimorum Apostolorum phalangam, A purpuratum ac regium strenuissimorum martyrum cœtum victoriosum, devotissimorum quoque ac splendidissimorum cuneum confessorum, mundissimum item exercitum virginum clarissimarum, quæ omnipotentis Sponsi ac Regis altissimi sunt sponsæ ac filiæ et familiares amicæ, reliquorum etiam innumerabilium turbam Sanctorum. Omnium horum accendamur amore, ad eorum gloriosum suspiremus consortium. Attendamus quia et ipsi aliquando in hoc sæculo similes nobis fu- B erunt, mortales, propriis viribus nil valentes. Pensemus quam strenue viriliterque egerunt, quam constantes et fervidi exstiterunt, et nostram deploremus ignaviam, negligentiam et torporem. Verumtamen non desperemus, sed eorum inflammemur exemplis; et considerantes quam inæstimabilem et æternam gloriam et salutem, honorem, securitatem in hujus vitæ brevi curriculo hujusque stadii pauco labore sint adepti, resipiscamus ab incustodia et insipientia nostra, accingamur ad meliora; C et quid debeamus Altissimo, quid nostra requirat vocatio perpendentes, incipiamus Domino Deo quotidie quasi cum novo servire fervore et coram ejus præsentia sollicite ambulare.

AD LAUDES HYMNUS

1. Jesu, salvator sæculi,
Redemptis ope subveni;
Et, pia Dei Genitrix,
Salutem posce miseris.

2. Cœtus omnes angelici,
Patriarcharum cunei
Et Prophetarum merita
Nobis precentur veniam.

3. Baptista Christi prævius,
Et claviger æthereus,
Cum ceteris Apostolis,
Nos solvant nexu criminis.

4. Chorus sacratus martyrum,
Confessio sacerdotum
Et virginalis castitas
Nos a peccatis abluant.

5. Monachorum suffragia
Omnesque cives cœlici
Annuant votis supplicum
Et vitæ poscant præmium.

6. Laus, honor, virtus, gloria
Deo Patri et Filio,
Sancto simul Paracleto,
In sæculorum sæcula. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

ISTE omnino similis est formæ cum præcedente, et amborum fere eadem est sententia eademque materia, supplicatio scilicet ad omnes Sanctorum gradus ut orent pro nobis.

1 JESU, *salvator sæculi.* Hic hymnus a præcedente in sensu permodice differt, et quod in exordio dicitur, « Jesu, salvator sæculi », idem est cum exordio illius hym-
Cf. p. 97 B. ni : Christe, redemptor omnium. *Redemptis ope subveni,* hoc est, nobis merito ac virtute tuæ passionis, imo et totius tuæ conversationis in mundo hoc, a reatu peccati et potestate diaboli liberatis succurre. Tota etenim vita Salvatoris ab exordio incarnationis fuit continua expiatio, oblatio, satisfactio pro generis humani peccatis : quæ expiatio, oblatio, satisfactio in hora passionis exstitit consummata. *Et, pia Dei Genitrix,* quæ in viscera caritatis et pietatis quasi tota conversa es, *salutem posce miseris,* id est, miserrimis nobis orando impetra gratiam et salutem.

2 *Cœtus omnes angelici.* Omnes angeli sunt unus cœtus universalis, totalis, sub rege uno, omnium Creatore, ordinatissime dispositi ac saluberrime triumphantes : quamvis sunt plures cœtus particulares, sicut et plures chori ac ordines. Unde dixit Sal-
Matth. XXVI, 53. vator tempore passionis : Possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum. Deinceps, ut
De Cœlest. hier. c. IV, X. divinissimus Dionysius est effatus, in quolibet choro sunt primi, medii ac ultimi :
Cf. t. XXI, p. 232 C'. qui etiam protestatur, quod quanto chorus seu ordo angelorum est altior, tanto plures in se continet et includit personas; imo, ut ex eisdem magni Dionysii verbis sanctus atque gloriosus Thomas fatetur, quemadmodum corpora cœlestia quasi incomparabiliter excedunt corpora inferiora in magnitudine, sic beatissimi atque sanctissimi spiritus illi angelici omnem inferiorum nu- A merum in multitudine. Merito ergo ait sacra Scriptura in Job : Numquid est numerus militum ejus? Job XXV, 3. Præterea, nequaquam putandum quod ex angelis sanctis et animabus beatis duplex constet Ecclesia, sed una totalis, integra et perfecta resultat Ecclesia ex ipsis, ita quod animæ sanctæ atque beatæ ad angelorum ordines assumuntur altiores aut inferiores, juxta suorum exigentiam meritorum, et prout in caritate fuerunt magis aut minus perfectæ : nisi quod aliqui probabiliter opi- B nantur, quod animæ innocentium, quæ nullo proprio merito consequuntur salutem, specialem constituant chorum. Hoc quoque quod de assumptione hominum electorum ad ordines beatorum angelorum asserui, beatus ac gloriosus Gregorius in homilia ac S. Ambrosius super psalmum, Beati immaculati in via, testantur. Idcirco, quod in sermone de assumptione sacratissimæ atque gloriosissimæ virginis Mariæ, gloriosus ac beatus ait Hieronymus, quod quamvis sanctis hominibus simili- C tudo felicitatis angelicæ promittitur, veritas tamen negatur, satis obscure prolatum videtur : imo nisi animæ sanctæ ad choros angelorum beatorum vere assumerentur, ruina angelorum ex singulis aut saltem pluribus choris facta, ex animabus sanctis atque beatis non instauraretur ; beatissimi quoque et gloriosissimi Apostoli infimis angelis sanctis inferiores essent in gloria. *Patriarcharum cunei et Prophetarum merita,* hoc est ipsi Patriarchæ et sancti Prophetæ, *nobis precentur,* id est, pre- D cando pro nobis obtineant, *veniam.*

Baptista Christi prævius, hoc est be- 3
atissimus Joannes Baptista, Prophetarum ac Patriarcharum eximius, quippe quo inter natos mulierum major, id est sanctior, Matth. XI, 11. non surrexit, *et claviger æthereus,* hoc est sacratissimus Petrus apostolus, cui plenitudo ecclesiasticæ potestatis a Christo

præ ceteris est collata, quem et Christus A
Jesus instituit generalem, plenum ac summum suum vicarium super universos fi-
Joann. xxi, 17. deles, dicendo, Pasce oves meas, ut sanctus et gloriosus Cyrillus in libro disseruit
Thesaurorum, sanctus atque beatus Bernardus in libro de Consideratione, et S. Tho-
Cf. t. XXV, p. 31 D et s. mas super quartum, atque in Summa contra gentiles, in Summa etiam contra
Græcos, *cum ceteris Apostolis,* hoc est alii quoque sancti Apostoli simul cum illis,
nos solvant nexu criminis, id est, precibus suis ac meritis impetrent nobis di- B
vinitus ut ab omni vinculo absolvamur culparum, de quibus in libro fertur Pro-
Prov. v, 22. verbiorum : Iniquitates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur.

4 *Chorus sacratus,* hoc est multitudo seu universitas, *martyrum* beatorum, *confessio sacerdotum,* id est sancti sacerdotes, prælati, confessores, pastores, prædicatores felices, *et virginalis castitas,* id est sanctæ virgines merito castimoniæ ac sanctimoniæ suæ, *nos a peccatis abluant.* C

5 *Monachorum suffragia,* hoc est omnium religiosarum personarum subsidia, preces ac merita, *omnesque cives cœlici,* id est habitatores cœli empyrei, quod sicut est nobilissimum ac sublimissimum corpus, sic est congruentissimus locus corporum glorificatorum et omnium civium supernorum, *annuant votis supplicum,* hoc est, piis desideriis nostrum supplicantium eis acquiescant ac cooperentur, *et vitæ poscant præmium,* id est mercedem cœlestem seu beatificam visionem, quæ est præmium vitæ gratiæ seu præmium vitæ gloriosæ, construendo hoc intransitive, id est præmium quod est ipsa vita gloriæ seu vita gloriosa, de qua loquitur Christus
fons vitæ, apud Joannem : Hæc est vita Joann. xvii,
æterna, ut cognoscant te verum Deum. 3.
Quod præmium tale ac tantum est ut Isaias
et Paulus testati sunt : Oculus non vidit, Is. lxiv, 4;
nec auris audivit, nec in cor hominis I Cor. ii, 9.
ascenderunt quæ præparavit Deus diligentibus se.

Certe ait sacra Scriptura : Bonorum la- Sap. iii, 15.
borum gloriosus est fructus. Quumque spes præmii minuat vim flagelli (propter quod
secundo Paralipomenon dicitur : Non dis- II Par. xv, 7.
solvantur manus vestræ, erit enim merces operi vestro; prima quoque ad Corinthios :
Stabiles estote et immobiles, abundantes I Cor. xv,
in opere Domini semper, scientes quod 58.
labor vester non est inanis in Domino),
hinc non fatigetur animus noster : non Hebr. xii,
enim sunt condignæ passiones aut digni 3; Rom. viii,
labores hujus temporis ad gloriam illam 18.
futuram. Verum absit ut Deo principaliter obsequamur intuitu præmii aut horrore supplicii, sed primo et maxime ex sincerissimo ejus amore, propter infinitam et propriam bonitatem, honorabilitatem et honorificentiam ejus.

DE TEMPORE FERIALI

AD VESPERAS HYMNUS

1. Deus, creator omnium,
Polique rector, vestiens
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia.

2. Artus solutos ut quies
Reddat laboris usui,
Mentesque fessas allevet,
Luctusque solvat anxios.

3. Grates, peracto jam die,
Et noctis exortu, preces,
Voti reos ut adjuves,
Hymnum canentes, solvimus.

4. Te cordis ima concinant,
Te vox canora concrepet,
Te diligat castus amor,
Te mens adoret sobria.

5. Ut quum profunda clauserit
Diem caligo noctium,
Fides tenebras nesciat,
Et nox fide reluceat.

6. Dormire mentem ne sinas,
Dormire culpa noverit;
Castos fides refrigeret,
Somni vaporem temperet.

7. Exuta sensu lubrico,
Te cordis alta somnient,
Ne hostis invidi dolo,
Pavor quietos suscitet.

8. Christum rogemus et Patrem,
Christi Patrisque Spiritum;
Unum potens per omnia,
Fove precantes, Trinitas. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

DIRIGITUR in eo invocatio ad Deum, rerum et temporum creatorem ac moderatorem, ut abeunte jam die et nocte ingruente, nos conservet nocturno tempore mundos et castos, neque illusionibus dæmonicis patiatur nos terreri aut eludi.

Auctor Ambrosius, ut Augustinus nono libro Confessionum et alibi testatur, laudans hunc hymnum. Carmen iambicum dimetrum.

1 DEUS, *creator omnium*. De expositione versus istius dictum est super illud in
p. 18 C'. primo hymno : Conditor alme siderum.

A *Polique rector*. Polus sumitur hic pro cœlo, quamvis proprie capiatur pro axe seu cardine in quo tanquam in quodam immobili volvitur cœlum ; suntque duo poli, puta arcticus ad aquilonem, et polus antarcticus versus meridiem. Porro qui cuncta creavit, ea etiam regit, et rector est omnium cœlestium orbium, juxta illud in
Job : Quem constituit alium super terram, Job xxxiv.
aut quem posuit super orbem quem fabricatus est? 13.

Vestiens diem decoro lumine, hoc est,
B tempus diurnum ornans lumine pulchro a sole diffuso, prout in Jeremia habetur :

Jer. xxxi, 35. Hæc dicit Dominus, qui dat solem in A
lumine diei, ordinem lunæ atque stellarum in lumine noctis; *noctem soporis gratia,* hoc est, nocturnum tempus vestis et aptas « soporis gratia », id est dono quietis ac somni, seu somno gratiose nobis proviso divinitusque concesso. Quemadmodum enim nutrix volens infantulum obdormire, superducit ei velamen ad oculos; ita increata Sapientia superinducit oculis viatorum tenebras noctis tanquam velamen, quatenus resolvantur in somnum et eo recreentur, atque ad Dei obsequium et ad B
necessaria peragenda fortiores resurgant. Sicut laborantibus conceditur interdum ludo recreari honesto, pro relevamine rationis ac sensuum, capitis ac membrorum; ita et somnus eis est necessarius post occupationes et refectionem diei, ascendentibus ad caput vaporibus. Sed sicut in cibo et potu, ita in somno observandum est moderamen, sicut et Cato deprompsit : Plus vigila semper, ne somno deditus esto, nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat. Ideo ait Scriptura : Noli diligere C (Prov. xx, 13.)
somnum, ne te egestas opprimat.

Deinceps tempus nocturnum ad vacandum Deo aptissimum est, exterioribus inquietudinibus jam exstinctis. Hinc ait Psalmista : Media nocte surgebam ad confitendum tibi. (Ps. cxviii, 62.) Et Isaias loquitur Deo : Anima mea desideravit te in nocte; (Is. xxvi, 9.) Jeremias item in Threnis : Consurge, lauda in nocte, (Thren. ii, 19.) in principio vigiliarum, et effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui. Væ itaque illis, præsertim in sacris Ordinibus constitutis, qui tempus illud de- D
votioni, contemplationi et laudibus Dei tam congruum, in fœdis ac porcinis consumunt lasciviis; qui sub unius spatio noctis, toties æterna promerentur supplicia, deinde cum vili et fœtido corpore introire audent ecclesiam Dei et sacra tractare mysteria, non pensantes quod in omni actu Ordinis sui peccent mortaliter, ut ex verbis divini Dionysii, S. Thomas, Albertus, Raimundus et alii dicunt et probant concorditer.

Artus solutos ut quies reddat laboris 2
usui : hoc est, noctem vestis et ditas dono soporis « ut quies », hoc est repausatio illa somni nocturni, « reddat », hoc est, aptos et confortatos restituat, « artus solutos », hoc est membra a somno laxata seu resoluta, « usui », id est exercitationi, « laboris », hoc est operum laboriosorum atque bonorum quæ in die occurrunt agenda, in quo implendum est, præsertim a clericis et ordinatis ac religiosis, quod ait Psalmographus : Septies in die laudem (Ps. cxviii, 164.) dixi tibi; atque quod ait apostolus Paulus ad Thessalonicenses : Nos qui diei sumus, (I Thess. v, 8.) sobrii simus; et item ad Romanos : Abjiciamus opera tenebrarum et induamur (Rom. xiii, 12, 13.) arma lucis, sicut in die honeste ambulemus.

Præterea, juxta philosophiam, modus agendi sequitur modum essendi; quumque homo sit multipliciter, imo multiplicissime præ omni creatura compositus (nam anima rationalis omnium inferiorum formarum vires, perfectiones et gradus includit, et corpus humanum præ ceteris multam nimis habet distinctionem in membris et organis exterioribus et interioribus, in partibus essentialibus, officialibus, vitalibus, et aliis multis, ut Avicenna, Galenus, Joannicius et ceteri medici tradunt), hinc naturale est homini multiplices habere operationes, diversis quoque temporibus diversa et varia exercere et uti alternis. Hinc infinita sapientia Creatoris distinxit multiformiter tempora, et diversas horas exercitiis deputavit diversis, ut jam corporalia, jam spiritualia exerceat homo, nuncque illud corporale, nunc istud, et tunc illud spirituale, tunc istud : omnia utique cum discretione, quatenus rationabile sit obsequium nostrum, (Ibid. xii, 1.) et omnia honeste atque secundum ordinem fiant in (I Cor. xiv, 40.) nobis et a nobis, quoniam quæ a Deo sunt, ordinata sunt. (Rom. xiii, 1.)

Præterea, quanto quis amplius crescit in supernaturalibus donis gratiæ gratum facientis, præsertim in caritate et dono sapientiæ, tanto plus super se ipsum ele-

vatur; et ut princeps docet Apostolorum A
II Petr. I, 4. Petrus, divinæ naturæ consors efficitur :
De Cœlest. hier. c. I. quod magnus Dionysius vocat deificari. Sicque magis simplificatur in actibus suis, ita quod exercitiis spiritualibus, meditando, contemplando, fervendo, orando, psallendo, stabilius immoratur, frequentius occupatur diuturniusque insistit : per quod divinus censeri meretur, si tamen in omni sancta humilitate, patientia, mititate, obedientia, sobrietate, custodia et timore persistat et crescat usque in finem. Ad quod omnis religiosus, potissimum soli- B tarius et Cartusiensis, dare se debet, quatenus solitudo sua salutaris, non bestialis exsistat : siquidem homo solus, est aut deus aut bestia, hoc est divinus aut bestialis.

Job v, 7. Deinceps, quoniam homo ad laborem nascitur quemadmodum avis ad volandum (nam et in spiritualibus labor est corpori, imo interdum non solum organicis viribus, sed etiam menti necessarius), hinc subditur : *mentesque fessas allevet :* hoc est, quatenus quies somni « allevet », id est, C relevamine suo refocillet ac roboret, « mentes fessas », hoc est etiam superiores animæ vires, quæ ante somni quietem fatigatæ fuerunt in spiritualibus exercitiis suis : quod ex conjunctione animæ cum misero corpore accidit. Propter quod scriptum
Sap. IX, 15. est in Sapientia : Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum (id est intellectum) multa cogitantem. Abbas quoque Agathon dixit : Non est labor sicut orare Deum; supple, sine distractione. Sed et D Plato, qui teste Augustino libro de Civitate Dei, ceteris gentium philosophis longe recteque prælatus est, disseruit in Phædone : Decies millena vacationum (id est contemplationum) impedimenta ex corpore nobis proveniunt. Unde ad demonstrandum horum veritatem, beatissimi atque sanctissimi viri, Joannes apostolus, Antonius quoque anachoreta, sagittariis commiserunt arcum extendere, quem extentum non jusserunt protinus relaxare. Hinc demum quod Antisiodorensis in sua asserit Summa, orationem contemplativi non habere laborem annexum, intelligi potest, quod directe et per se non sit laboriosa atque ad tempus, præsertim si fiat omnino in spiritu.

Itaque, dum a somno consurgimus, confestim incalescat mens nostra, et renovetur robore et fervore ad orandum, psallendum, ad vacandum et experiendum quam Ps. XXXIII, 9; Ps. XXX, 20. dulcis sit Dominus, quam vere magna prorsusque infinita sit multitudo dulcedinis ejus, ut sic transformemur in ipsum et molesta nobis sint omnia quæ aversiva sunt inde, colloquia vana, occupatioque externa, et omnis inordinata affectio : siquidem animus inordinatus sibi ipsi pœnalis et gravis est. Unde subjungitur : *luctusque solvat anxios :* hoc est, quatenus quies somni « solvat », id est, dissolvat et dissipet, « luctus anxios », hoc est fletus et mœrores deprimentes et immoderate sollicitos. Nam et teste apostolo Paulo ad Corinthios, tristitia sæculi mortem opera- II Cor. VII, 10. tur, hoc est, tristitia sæcularis, ex damnis terrenis adversitatibusque mundanis aut persecutione aspernationeque sui exsurgens, mortem culpæ inducit, et corpori valde nocet, quemadmodum in Proverbiis Salomonis legitur : Animus gaudens æta- Prov. XVII, 22. tem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa; et denuo : In mœrore animi dejicitur Ibid. XV, 13. spiritus. Imo, Salomone testante, sicut ti- Ibid. XXV, 20. nea vestimento et vermis ligno, sic istà tristitia nocet cordi : quam debemus expellere, spiritualia animarum nostrarum damna deflendo, et adversa omnia pro peccatis nostris æquanimiter tolerando.

Grates peracto jam die, etc. Ordo et 3
sensus verborum est : *Canentes,* hoc est, nos servi tui, o Creator, decantantes, *hymnum* istum ac alias tuas laudes, *solvimus,* hoc est, majestati tuæ offerimus, et ut tenemur, persolvimus, non tamen sufficienter et condigne, quoniam Deo nequit reddi æquivalens : solvimus, inquam, *grates,* hoc est gratiarum actiones pro omni misericordia quam nobis exhibuisti, et pro

universis beneficiis tuis, generalibus et A specialibus, corporalibus et spiritualibus, præsertim quod nobis tam dire ac sæpe peccantibus, pepercisti hucusque, *die jam peracto,* hoc est quasi completo et advesperascente ; *et* etiam solvimus, id est, tibi porrigimus, *preces voti,* hoc est orationes pii desiderii nostri, ex quo orationes funduntur ac oriuntur, *exortu,* id est in exordio, *noctis* jam imminentis, *ut adjuves reos,* hoc est, quatenus nos peccatores tibi in multis obligatos multipliciterque obnoxios et iniquos adjuvare digneris, igno- B scendo et contra cunctos nostræ salutis adversarios nos jugiter confortando ; vel « ut adjuves reos voti », id est nos qui vota quæ tibi in Baptismo et sacri Ordinis assumptione seu monasticæ religionis professione promisimus, frequenter sumus transgressi.

Itaque, sicut hoc versu cantamus, sic in veritate conemur grati consistere quantum valemus, pro tam innumerabilibus misericordiis et beneficiis ejus naturalibus et supernaturalibus. Et cum Psalmista dicat C
Ps. cxv, 12. unusquisque : Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? itemque :
Ps. cii, 2. Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus ; illud quo-
Is. lxiii, 7. que Isaiæ : Miserationum Domini recordabor, laudem Domini annuntiabo super omnibus quæ reddidit nobis, et quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam. Conformiter assiduis precibus insi-
Coloss. iv, 2. stamus, juxta illud Apostoli : Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actio-
I *Thess.* v, 17 ; *Coloss.* iii, 15. ne. Qui rursus hortatur : Sine intermissione D orate, et grati estote. Igitur pro tot et tantis beneficiis non reddamus Creatori et Salvatori nostro irreverentias, injurias et offensas : quod qui egerit, æterna et acerbissima tristissimi Acherontis sortietur tormenta.

4 *Te cordis ima concinant,* id est, intima seu extrema nostri intellectus ac voluntatis, intelligentiæ apex vertexque voluntatis, memoriæ quoque tenacitas pariter laudent te, ut apprehensioni mentis jungatur mox ardor affectus et in utroque stabilitas, juxta illud Psalmistæ : In meditatione mea *Ps.* xxxviii, 4.
exardescet ignis. Ideo rursus ac frequenter ait Propheta : Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo. *Te vox canora concrepet,* hoc est, tua præconia resonet et vox oris, ut intus et foris te extollamus, quatenus non solum coram te, sed coram proximis te benedicamus, tibi ad tuum honorem et gloriam, illis ad ædificationem, ut et ipsi in ecclesia materiali tuis intersint præconiis, et orationibus vacent ac laudibus. Hinc per Ecclesiasticum monemur : Et *Eccli.* xxxix, 41.
nunc in omni corde et ore collaudate et benedicite Dominum. Apostolus quoque ad Romanos : Unanimes (inquit) uno ore ho- *Rom.* xv, 6.
norificetis Deum. Nam, ut fatetur Hilarius, hoc potissimum Deo debemus, quod sicut totum quod sumus et habemus ab ipso accepimus, sic totum ejus obsequiis et laudibus mancipemus.

Te diligat castus amor, id est, hoc nobis conferre digneris ut casto, spirituali, puro, infuso, non ad se reflexo te diligamus amore, utpote ob tuam bonitatem immensam, non primo et principaliter propter tua beneficia et promissa ; nec solum naturali amore, nequaquam vero amore mercenario et libidinoso, ut hi qui te amant non præcipue quia bonus es in te ipso, sed quoniam bonus es eis. Tales namque plus amant se quam te, et referunt te ad se ; sicque fruuntur se et te utuntur, constituentes se finem suum et te medium : quod prorsus perversum est. Idcirco de hujusmodi homine fertur in Psalmo : Confitebitur tibi quum benefe- *Ps.* xlviii, 19.
ceris ei ; et rursus : Si vero non fuerint *Ps.* lviii, 16.
saturati, et murmurabunt. Porro pulchra est quæstio, utrum mens creata naturali amore plus diligat Deum quam se ipsam. Ad quam super Sententias est responsum. *Cf.* t. XXI, p. 272 D' et s.
Hoc est primum maximumque præceptum, quod in Deuteronomio expressum est, et Marcus plene inducit, quo jubetur : Diliges *Deut.* vi, 5 ; *Marc.* xii, 30.
Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota fortitudine tua.

Te mens adoret sobria, id est, da nobis ut te mente sobria adoremus, id est mente ordinata, discreta, non præsumptuosa, nec ex corporis immoderantia prægravata, ut (*Luc.* xxi, 34.) impleamus quod jussit Salvator : Attendite ne graventur corda vestra in crapula vel ebrietate. Quod quam vitandum sit nobis, constat ex eo quod in Regula asserit S. Benedictus : Nihil sic indecet monachum ut indigeries.

5 *Ut quum profunda clauserit diem caligo noctium, fides tenebras nesciat, et nox fide reluceat :* id est, quatenus « fides » nostra « nesciat », id est, nequaquam admittat, sed prorsus repellat, « tenebras » infidelitatis, ignorantiæ, erroris ac vitiorum ; « et nox fide reluceat », id est, fideles in nocte splendeant fidei claritate et fide formata : fides namque est prima illuminatio mentis, lux, lucerna et oculus rationis, qua in nocte munimur, nec formidamus, certi de præsentia Dei et angelorum sanctorum.

6 *Dormire mentem ne sinas,* id est, mentes nostras nequaquam permittas sómno peccati obrui acediave torpere, prout oravit vir sanctus : (*Ps.* xii, 4.) Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in mortem. Verum, quoniam cognitio intellectualis a sensuali notitia inchoatur communiterque dependet, hinc exterioribus sensibus ab actibus suis per somnum suspensis et impeditis, ratio quoque ligatur, nec actum suum exercere potest perfecte, nisi desuper illustretur : sicque ratio fertur « dormire », hoc est ab actu suo cessare. Petimus ergo ne penitus dormiat, in tantum ut nec a superioribus causis illuminetur. Solent namque interdum a Deo per angelos multa et magna in somno revelari secreta, (*Matth.* i, 20; ii, 13, 19, 20.) quemadmodum in Evangelio legitur angelus S. Joseph sæpe in somno apparuisse et aliqua commisisse. In Numeris Dominus (*Num.* xii, 6.) ait ad Aaron et Mariam : Si fuerit inter vos Propheta, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum. Sic et in Job (*Job* xxxiii, 15, 16.) scriptum est : Per somnium in visione nocturna aperit Deus aures virorum, et A instruit eos disciplina. Imo in somno, cessantibus exteriorum sensuum inquietudinibus, homo interdum capacior est influentiarum et revelationum cœlestium. Quandoque etiam somnus tenuior est, ita quod mens orat, psallit ac subtiles considerationes habet in somno, et super actus suos reflectitur postmodumque meminit eorumdem. *Dormire culpa noverit,* id est, totaliter cesset, nec ex præterita culparum ac specierum rememoratione illudamur in somno. Cessante vero dominio rationis in B somno, homo non peccat in eo, quum non sit in ejus potestate illusionem illam evitare, quamvis aliquando causam ejus vitare potuerit, prout Thomas, Albertus, Petrus, Richardus et alii multi doctores super quartum Sententiarum conscribunt. A qua (*Cf.* t. xxiv, p. 240 C et s.) tamen petimus præservari, quoniam indispositum efficit hominem et minus aptum ad elevationem, et fœda est ipsa pollutio atque a celebratione impedit et elongat.

Castos fides refrigeret : hoc est, ipsi continentes actu fidei suæ recreentur, consi- C derando salubria, et a fervore sensualitatis, qui solet in nocte accidere, infrigidentur ex speculatione et timore novissimorum suorum, ex compunctione quoque et ex compassione dominicæ passionis ab æstu concupiscentiæ retrahantur. *Somni vaporem temperet :* id est, considerationes istæ procedentes ex fide, subtilient atque moderentur « vaporem », hoc est exhalationes et fumum ascendentem ad cerebrum causantemque somnum, replendo meatus per quos vis sensitiva a sensu communi deri- D vatur ad sensus exteriores. Nempe per has fidei considerationes remittuntur inferiorum virium actiones, sicque somnus minus grossus et diuturnus efficitur, et minus ligat ac impedit rationem.

Exuta sensu lubrico, te cordis alta somnient : 7 id est, superiores animæ vires, vel potius ipsarum virium supremitates et habitus digniores, apex rationis, sapientiæ donum, signaculum intellectus, « exuta », id est depurata et abstracta, « sensu lubrico », id est a sensatione lasciva seu turpi

imaginatione et fœda inclinatione et in- A flammatione sensitivi appetitus (quæ sæpe contingunt in somno, in quo, ligato jam rationis judicio, utitur homo speciebus seu similitudinibus et phantasmatibus rerum pro rebus ipsis et tanquam rebus quas repræsentant, sicque illuditur) : sic ergo « cordis alta » a carnalitate exuta « te somnient », id est, pro somnio te contemplentur et apprehendant divina, ex irradiatione superna, aut etiam fortitudine et assuefactione perfectorum habituum, donorum et virtutum, quæ quanto plus in B vigilia exercentur et actuantur atque in se intensiores perfectioresque fiunt, eo facilius, sæpius ac fortius erigunt et actuant mentem in Deum tempore somni, prout de his prolixe scribit Albertus in libro de Homine. *Ne hostis invidi dolo,* id est ne ex deceptione dæmonum invidissimorum, *pavor quietos suscitet,* id est, perterritio machinatione illorum incussa suscitet a necessario somno. Dæmones quippe variis modis possunt in somno decipere, inquietare, turbare, inducendo imaginatio- C nes terrificas, atque simulacra ostendendo terrentia : ideo tunc valde indigemus custodia ac defensione angelica et ope divina. Ideo cum ingenti affectu et grandi devotione hæc decantemus ac deprecemur.

8 *Christum rogemus et Patrem.* Christum nominat ante Patrem, ad confutationem et confusionem hæreticorum qui Patrem Filio esse absolute majorem mentiti sunt. *Christi Patrisque Spiritum,* id est Spiritum Sanctum ex utroque (ut supra expo- P. 24 B'. situm est) procedentem. *Unum potens per omnia, fove precantes, Trinitas :* id est, tu, « Trinitas » superaltissima, quæ es « unum » ens absolutum, una majestas, unus Deus, « potens per omnia », id est in universis omnipotens, « fove precantes », id est, custodi, refocilla, enutri nos te invocantes ac adorantes. *Amen,* id est, sic fiat et vere sit ita.

Præterea, ex primo versiculo hujus hymni discamus et contemplemur, timeamus ac veneremur omnipotentiam Dei in rerum creatione, sapientiam ejus in earum dispositione, bonitatem et benevolentiam in earumdem ad nostram utilitatem ordinatione relucentem. Omnia namque per suam omnipotentiam ex nihilo condidit, cœlum et cuncta gubernat, diem lumine vestit, noctem caligine operit, et tempora ipsa per vices distinguit, prout nostræ congruit necessitati atque utilitati. Unde in Deuteronomio Moyses est locutus : Ne ocu- *Deut.* IV, 19. lis elevatis ad cœlum, videas solem et lunam et omnia astra, et errore deceptus, colas et adores ea, quæ Dominus Deus tuus creavit in ministerium cunctis gentibus. Cum metu ergo et reverentia hæc decantemus, et omnipotentis Dei accendamur amore, qui tot et tanta nobis exhibuit bona et exhibere non desinit.

AD NOCTURNUM HYMNUS

1. Æterne rerum Conditor,
Noctem diemque qui regis,
Et temporum das tempora,
Ut alleves fastidium.

2. Præco diei jam sonat,
Noctis profundæ pervigil,
Nocturna lux viantibus
A nocte noctem segregans.

3. Hoc excitatus, Lucifer
Solvit polum caligine;
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.

4. Hoc nauta vires colligit,
Pontique mitescunt freta;
Hoc, ipsa Petra Ecclesiæ,
Canente, culpam diluit.

5. Surgamus ergo strenue :
Gallus jacentes excitat,
Et somnolentos increpat,
Gallus negantes arguit.

6. Gallo canente, spes redit,
Ægris salus refunditur,
Mucro latronis conditur,
Lapsis fides revertitur.

7. Jesu, labentes respice,
Et nos videndo corrige :
Si respicis, lapsus cadunt,
Fletuque culpa solvitur.

8. Tu, lux, refulge sensibus,
Mentisque somnum discute ;
Te nostra vox primum sonet
Et vota solvamus tibi.

9. Deo Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio,
Cum Spiritu Paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Iste totus apprime suavis est et admodum elegans, multasque explicans gallicinii commoditates : quæ ad spiritualem transferenda sunt intelligentiam, qua nox et tenebræ peccatum, somnus vero torporem et inertiam in peccato signat ; lux diurna, divinæ gratiæ fulgorem ; gallus, Christum ; ejus cantus, vocem Christi nos Scripturis sacris excitantis, ut excusso torpore noxio, ad opus bonum evigilemus et exsurgamus.

Auctor Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

HUNC hymnum S. Benedictus in Regula sua vocat Ambrosianum, id est hymnum seu canticum a B. Ambrosio editum : quod etiam constat ex hoc quod totus hic hymnus quantum ad sensum, imo et quasi quoad verba, continetur in ejusdem Sancti Hexaemeron, in descriptione operum quintæ diei, ubi de naturis avium ac piscium atque terrestrium animalium multa pulchra conscribit : Galli (inquiens) cantus est suavis in noctibus, non solum suavis, sed etiam utilis ; qui quasi bonus cohabitator dormientem excitat et reddit sollicitum, atque viantem consolatur, processum noctis canora significatione protestans. Hoc (utpote gallo) canente, latro suas relinquit insidias ; hoc ipse Lucifer exci- A tatus oritur et cœlum illuminat. Hoc canente, mœstitiam trepidus nauta deponit, omnisque crebro vespertinis fluctibus excitata tempestas et procella mitescit. Hoc devotus affectus exsilit ad precandum (id est, hoc gallo canente, homo devotus, mentis affectu promptus et alacer, surgit et quasi exsilit de lecto, ad orandum et ad persolvendum matutinale Officium), legendi quoque munus instaurat, id est, studium de sero intermissum resumit : quod studium Scripturarum, est munus B (id est donum) Dei, qui dum studemus, loquitur nobis. Hoc canente, Petra Ecclesiæ (scilicet Petrus) culpam suam diluit, quam priusquam gallus cantaret, negando contraxerat. Istius (videlicet galli) cantu spes omnibus redit, ægri alleviatur incommodum, minuitur dolor vulnerum, febrium flagrantia mitigatur, revertitur fides lapsis, Jesus respicit titubantes, corrigit errantes. Hæc Ambrosius. Ex quibus illucescit litteralis intelligentia hymni istius.

Æterne rerum Conditor. Cujus verbi 1
C sensus patet in expositione primi hymni super illud : p. 18 C ed.

Conditor alme siderum,
Æterna lux credentium.

Atque, ut tactum est ibi, Deus appellatur conditor rerum æternus, lux quoque

æterna credentium, non quod ab æterno res ipsas creavit, aut ab æterno credentes illuminavit, quippe qui nec ab æterno fuerunt : idcirco conditor rerum æternus dicitur materialiter potius quam formaliter, quoniam ipse qui cuncta creavit ex tempore, vere in se ipso æternus est. Atque, ut Rabbi Moyses protestatur, ideo non ab æterno sed ex tempore
Exod. xx, 9-11. res creavit, et in memoriam beneficii creationis, diem sabbati jussit esse solennem, quoniam hæc est facillima et omnino certissima via probandi Deum esse ante omnia ab æterno, et cuncta voluntarie, non necessitate naturæ, profluxisse ab ipso : quod verum esse monstratur per omnia miracula facta in veteri Testamento a Moyse aliisque Prophetis, et item per omnia quibus evangelica lex a Deo esse ostenditur. Posset insuper dici, quamvis improprie, quod Deus vocetur æternus conditor rerum, non ab actu sed a potestate creandi, et item quoniam ab æterno creare decrevit, vel propter ideales rerum rationes, quæ ab æterno in mente fuerunt divina.

Noctem diemque qui regis, id est, tempora cuncta distinguis, dispensas, et ad congruum dirigis finem : sicque diem naturalem, qui est spatium viginti quatuor horarum, in diem artificialem (qui est tempus lationis seu motus solis super nostrum horizontem) et noctem partiris. *Et temporum das tempora,* id est tempora diversis negotiis peragendis accommoda, *ut alleves fastidium,* id est, quatenus homines ex hac temporum ac temporalium rerum et actionum seu exercitiorum varietate, minori fatigatione et tædio afficiantur, quoniam alternis uti delectabile eis est. Quod cur ita sit, et de hac temporum distinctione, dictum est in expositione hymni præ-
p. 103 A' et B. habiti, super illud : Artus solutos ut quies.

Itaque « tempora temporum » nuncupantur hic successiones temporum, per qualitates et varias partes interpolatæ et distinctæ. Juxta hunc modum loquendi
Eccli. xx, 6. scriptum est in Ecclesiastico : Est tacens

A non habens sensum loquelæ, et est tacens sciens tempus apti temporis. Unde in Ecclesiaste legitur : Omnia tempus habent, et Eccle. iii, 1. suis spatiis transeunt universa sub cœlo. Denique de hac temporum distinctione divinitus instituta scriptum est in Genesi : Fiant luminaria in firmamento cœli, et Gen. i, 14. dividant diem et noctem, et sint in signa et tempora, et dies et annos ; in Daniele quoque : Ipse mutat tempora et ætates. Dan. ii, 21.

De distinctione vero temporis in dies et noctes subtiliter loquitur et quasi prophe-
B tat Psalmista, dicendo : Fecit lunam in Ps. ciii, 19, 20, 22, 23. tempora, sol cognovit occasum suum ; posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ ; ortus est sol, et congregatæ sunt, et in cubilibus suis collocabuntur ; exibit homo ad opus suum et ad operationem suam usque ad vesperum. Ex quibus vir sanctus, admirans sapientiam et excellentiam Dei in effectibus suis, concludit et exclamat : Quam Ibid. 24. magnificata sunt opera tua, Domine ! omnia in sapientia fecisti. Idcirco et nos
C dicendo, Æterne rerum Conditor, pensemus nos esse creatos ab eo, et ex consideratione omnipotentiæ ejus, metu et reverentia, imo amore et gratitudine afficiamur ad ipsum. Præterea, quoniam ista distinctio ordinationum ac dominatio temporum est propria Deo, Christus in Evangelio, volens testari se Deum esse, disseruit : Amen dico vobis, quia Dominus est Matth. xii, 8. Filius hominis etiam sabbati. Atque ad sanctum Job locutus est Dominus : Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo Job xxxviii, 12, 18-20.
D et ostendisti auroræ locum suum ? Indica mihi in qua via lux habitet, et tenebrarum quis locus sit, ut ducas unumquodque ad terminos suos.

Præco diei, id est gallus, *jam sonat,* id 2
est, cantat et suo cantu diem appropinquare designat, naturali (non intellectuali) suo instinctu : attamen instar intelligentis se habet, sic temporum distinctiones denuntiando. Propter quod Dominus ad Job effatur : Quis posuit in visceribus hominis Ibid. 36. sapientiam, aut quis dedit gallo intelligen-

tiam? *Noctis profundæ pervigil,* id est A vigilans et alacer excitator dormientium in ipsa nocte profunda : quod in præcedenti hymno expressum est, cur nox vocetur profunda. *Nocturna lux viantibus,* id est, luminare nocturnum, videlicet luna seu stella matutina, supple, jam refulgens et apparens, « viantibus », id est, in nocte iter agentibus, *a nocte noctem segregans,* id est, unam noctem ab alia divisam ostendens, radiando inter noctem unam ac aliam : quod sol suo ortu et cursu principalius agit quam lux illa nocturna, instru- B mentaliter tamen respectu Creatoris omnia principaliter efficientis et per causas secundas plurima exsequentis.

3 *Hoc excitatus, Lucifer solvit polum caligine :* hoc est, « Lucifer », id est stella matutina radiosa et suam secum deferens lucem, « excitatus », id est in motu suo progressus usque ad sui apparitionem super terram, « hoc » (utpote gallo) canente, non a gallo, sed in hora cantus ipsius, « solvit polum », id est, cœlum eruit, « caligine », id est ab obscuritate quæ videtur C esse in cœlo ante Luciferi ortum et irradiationem : qui Lucifer sua luce perfundit orbes aliqua claritate, qua videntur parumper albescere, et multo plus, sole surgente.

Hoc gallo canente, *omnis errorum* chorus,* id est tota errantium et insidiantium ac malefacientium multitudo, *viam nocendi deserit,* id est, operationem ac aditum lædendi, persequendi, occidendi, furandi, adulterandi relinquit : non totaliter talia tunc vitando, sed minus quam ante D galli cantum ea agendo. Hinc in libro Job habetur : Oculus adulteri observat caliginem, dicens, Non me videbit oculus ; perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi ; si subito apparuerit aurora, arbitrantur quasi umbram mortis. Ad hoc quoque uno modo pertinet quod apud Joannem Salvator ait : Omnis qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.

* forsan erronum

Job xxiv, 15-17.

Joann. iii, 20.

4 *Hoc nauta vires colligit,* id est, tempore galli cantus nauta vires resumit et lætificatur ex appropinquatione lucis diurnæ, et quia pericula maris minuuntur. Unde subjungitur : *pontique mitescunt freta,* id est, fluctus et inquietudines maris aliquantum sedantur, aut penitus tranquillantur, sole suis radiis dispergente materias tempestatum, ut in libro Meteororum exponitur.

Hoc gallo *canente, ipsa Petra Ecclesiæ,* id est Petrus, post Christum præcipuum Ecclesiæ firmamentum ac robur fidelium, ut ait Theophilus. Idcirco Hieronymus exponens illud Matthæi, Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, disseruit : Super hanc petram, id est super te. Verumtamen istud quidam contentioni deservientes, æquanimiter audire non queunt, dicentes Ecclesiam super purum hominem non esse fundatam, sed immediate ac solum super Deum. Quibus faciliter respondetur, quod Christus est fundamentum et robur ac petra Ecclesiæ primum ac principale, Petrus vero secundarium ac instrumentale. Dum equidem Scriptura aut sancti doctores a se vel ab invicem dissentire videntur, aptius responderi non valet quam ut per rationabilem distinctionem concordentur, et sic cesset contentio. Nam et Petro Christus specialiter dixit : Tu aliquando conversus confirma fratres tuos. *Culpam diluit,* id est, peccatum suæ trinæ negationis qua Christum negaverat, pœnitendo et amare flendo delevit. Unde Christus ei prædixit : In hac nocte, antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus, ut in Marco recitatur. Quo facto, conversus Dominus respexit Petrum, qui mox verborum Christi reminiscens, egressus est et flevit amarissimo planctu, non solum tunc, sed et deinceps hora eadem, qualibet nocte, in tantum quod facies ejus præ calidis lacrimis videbatur quasi adusta, ut S. Clemens testatur.

Matth. xvi, 18.

Luc. xxii, 32.

Marc. xiv, 30.

Luc. xxii, 61, 62.

Ex his subditur exhortatio.

Surgamus ergo strenue in primo galli 5 cantu aut circiter, seu hora ab Ordine

instituta : ita quod tunc de strato corporali, A de omni pigritia cordis, a somni torpore mox alacriter nos excutiamus, consurgamus et inardescamus ad matutinale Officium, ad Dei præconium, ad psalmodiam solennem, ad devotissimum Deitatis amplexum, ad suavissimam supergloriosissimæ Trinitatis contemplationem, audito Regis magni ac summi Principis signo.
Thren. III, 41. Tunc elevemus corda nostra cum manibus ad Deum, et cum omni humilitate, compunctione ac puritate inchoemus novi diei obsequium, divini cultus præconium, ma- B tutinale Officium, omni distractione abjecta, cum frequenti pectoris tunsione et consimilibus gestibus devotionem excitantibus, si soli fuerimus et fieri possit secrete.

Gallus jacentes excitat, non sua intentione, sed æternæ Sapientiæ præordinatione, quæ galli cantum ad hoc et ad multa alia ordinavit. Sed et sonus illius cantus cooperari potest ad hoc, imo et quasi exemplariter agit id ipsum : nam et cantus ille, tanquam effectus ex Dei C institutione procedens, est quædam Dei laudatio, et materialiter admonet nos ut illa hora Deum et Creatorem nostrum laudemus, quum et irrationale animal suo illud faciat modo. Erubescamus ergo tunc ad surgendum tardare, cum tædio surgere et quasi imminentem horrere laborem. Hinc additur : *et somnolentos increpat,* id est, ipso suo effectu ostendit rationales creaturas reprehensibiles esse, quæ tunc præ somnolentia et torpore tardæ et inaffectuosæ sunt ad surgendum et confitendum Domino ; *gallus negantes,* id est, non D acquiescentes surgere et Deum laudare, *arguit,* id est, suis factis et cantibus tanquam exemplis reprehendit modo jam tacto. Sic quippe irrationalia in exemplum contra homines in medium deducuntur, eo quod illa observant ac implent ea quæ ipsis ab auctore naturæ sunt præstituta et instituta, quum tamen irrationalia exstent ; homo autem, quum sit rationalis
Tit. I, 16. naturæ et suum factorem agnoscat informi notitia, factis tamen neget, et talis transgrediatur. Sicque apud Isaiam Deus conqueritur : Cognovit bos possessorem suum Is. I, 3.
et asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognovit, et populus meus non intellexit ; apud Jeremiam quoque : Milvus Jer. VIII, 7.
in cœlo cognovit tempus suum, turtur et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui, populus autem meus non intellexit judicium Domini.

Gallo canente, spes redit : id est, fi- 6
ducia cunctis augetur, die jam proximante ; spes quoque indulgentiæ peccatorum, in quantum tunc ad memoriam revocatur qualiter S. Petrus suæ negationis ac pejerationis tunc veniam impetravit : per quod omni peccatori spes datur. Sic et hora illa spes oritur operandi bona atque vitandi mala in die tunc imminente. *Ægris salus refunditur,* id est, infirmis sanitas aliqualiter exhibetur : quia, ut patet ex verbis Ambrosii introductis, infirmitatum incom- p. 108 B'.
moda tunc alleviantur, minusque sævit vulnerum dolor, et febrium mitigatur flagrantia, appropinquante ac influente de longe medicinali ac dulci vigore luminis solis. *Mucro latronis conditur :* id est, latrones ceterique malefici, qui tunc a suis retrahuntur excessibus propter lumen diei instantis, in quo metuunt deprehendi, reponunt tunc in vaginis gladios suos, et arma sua sæva abscondunt. *Lapsis fides revertitur :* id est, his qui corruerunt in tenebras lumini fidei contrarias, ut sunt hæresis, perfidia, diffidentia, redit tunc veræ fidei lumen, quando a somno exsurgentes modo præfato, et mentes suas ad Dominum dirigentes, a Sole justitiæ illustrantur, et prævaricatores redeunt ad Is. XLVI, 8.
cor, ac fidei stabilimenta considerant. Unde dixit Apostolus : Surge, qui dormis, Ephes. V, 14.
et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus.

Sequuntur duo versus compendiosæ orationis, quam in Hexaemeron B. Ambrosius deprompsit diffusius.

Jesu, labentes respice, id est, o Domine 7
« Jesu » Christe, « respice » oculo pietatis

ac miserationis tuæ immensæ nos « labentes », id est peccantes quotidie, imo et omni pene hora, saltem in venialibus, per mentis distractiones, incustodiam sensuum, per verba infructuosa, ac aliis modis, de quibus in Proverbiis legitur : *Prov.* XXIV, 16. Septies in die cadet justus. Joannes quoque apostolus : *I Joann.* I, 8. Si dixerimus (inquit) quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Estque miser et vilis lapsus dum ab altitudine actualis devotionis, sinceræ meditationis, virtuosæ affectionis, exemplaris locutionis, laudabilis operis, delabimur ad cordis evagationem, inutilem cogitationem, puerilem affectionem operationemve frivolam. Hinc oravit Psalmista : *Ps.* CXVIII, 132. Adspice in me, et miserere mei ; et in Ecclesiastico orat vir sapiens : *Eccli.* XXXVI, 1. Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum. *Et nos videndo corrige,* id est, misericorditer intuendo emenda nos, atque in vita hac pie ac paternaliter nos castiga, ne postmodum multo acrius ac diutius puniamur, quemadmodum Jeremias oravit : *Jer.* X, 24. Corripe me, Domine, verumtamen in judicio (id est pio discretionis moderamine), ne forte ad nihilum redigas me.

Si respicis, id est, si tam pie ac paterne nos adspicis, *lapsus cadunt,* id est, peccata nostra deficiunt ac delentur, quoniam ita adspicere, est peccatis ignoscere gratiamque præstare, *fletuque culpa solvitur :* dum enim sic respicis, cor lapsi compungitur, emollitur, et in pœnitentialem fletum saltem interiorem solvitur ; sicque culpa ejus dissolvitur et indulgetur, quemadmodum Petrus a te respectus, *Luc.* XXII, 61, 62. flevit amare ac veniam impetravit.

8 *Tu, lux, refulge sensibus,* id est, « tu », *Joann.* I, 9; VIII, 12. Christe, « lux » vera, lux mundi, sapientia Patris æterni, irradia et resplende interioribus « sensibus » nostris, intellectum in omnibus illustrando, rationem docendo, vim quoque cogitativam et imaginativam a vanis et stultis apprehensionibus phantasticis, imaginationibus turpibus, involutionibus insensatis præservando et expurgando, ex quibus oriuntur timores pueriles, tristitiæ deprimentes, aut pravæ et carnales affectiones : ad quarum omnium eradicationem ac devitationem indigemus visitatione superna ac illustratione piissima, quia, ut scriptum est, sicut parturientis, *Eccli.* XXXIV, 6. cor tuum phantasias patitur, nisi fuerit ab Altissimo emissa visitatio. Talibus ergo non immoreris, quum per Jeremiam Dominus dicat : *Jer.* IV, 14. Usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ ? Imo protinus ut senseris quidpiam tale, ad salubria te converte, ad meditationem passionis dominicæ, ad memoriam novissimorum tuorum, ad considerationem divinæ præsentiæ, ad orationis refugium, ad psalmodiæ solatium. Denique, quum appetitus objectum sit bonum apprehensum seu cognitum, hinc nil appeti potest, aut abhorreri seu formidari, nisi jam apprehensum seu cogitatum : idcirco qui vult ab inordinatis passionibus tristitiæ et timoris et pravis affectibus seu concupiscentiis præservari aut liberari, studeat a prætactis apprehensionibus, imaginationibus, cogitationibus se purgare et præservare.

Mentisque somnum discute. Somnus proprie ad partem pertinet sensitivam. Porro somnus mentis est duplex : unus laudabilis, qui est soporatio mentis in Deo, somnus contemplationis (de quo exponitur illud Geneseos : *Gen.* II, 21. Immisit Dominus soporem in Adam ; unde exponi potest et illud in Psalmo : *Ps.* IV, 9. In pace in id ipsum dormiam et requiescam) ; alius vituperabilis, qui est negligentia, torpor, otiositas cordis intimorati, incustoditi, nec coram Deo sollicite ambulantis. Quem pessimum somnum precamur discuti et expelli a nobis, ita quod Deus excitet nos et illustret ad considerandum idonee quot et quantis circumdati et expositi simus periculis, quam metuendum judicium nobis immineat, quam crudelissimis inimicis vallemur, sicque cum metu, tremore et timore nostram *Philipp.* II, 12. operemur salutem, residuum vitæ nostræ spatiolum fructuose jugiter expendentes.

Te nostra vox primum sonet : id est,

ante cetera diei opera et humana col- A
loquia te in primis laudemus et invocemus,
Matth. VI, 33. quatenus primo quæramus regnum Dei et
Coloss. III, 17. justitiam ejus, et omne quod agimus in
verbo aut opere, omnia in nomine tuo
agamus. *Et vota solvamus tibi,* id est,
desideria pia et virtuosa tibi offeramus ac
Ps. LX, 9. impleamus, juxta illud Psalmi : Sic psal-
mum dicam tibi in sæculum sæculi, ut
reddam vota mea de die in diem; itemque:
Ps. LV, 12. In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam
laudationes tibi. Vel, « vota », id est pro-
missa quæ fecimus tibi, fideliter explea- B
Eccle. V, 3. mus. Displicet enim Deo stulta et infidelis
promissio. Quibus verbis in Ecclesiaste
præmittitur : Si quid vovisti Deo, ne mo-
reris reddere. Ex quibus elicitur, quod
infidelis et stulta promissio sit, non statim
reddere, quum quis possit ac debet. Ideo
Deut. XXIII, 23. in Deuteronomio jussum est : Quod semel
egressum est de labiis tuis observabis, et
facies sicut promisisti Domino Deo. Et hoc
valde pensandum est omni religioso ac
metuendum, quum status religiosorum sit
status perfectionis acquirendæ : ideo ad
proficiendum in virtutibus atque votorum
adimpletionibus, dignam diligentiam debi-
tumque conatum non impendere absque
mora seu indilate, utpote tempore oppor-
tuno, exstat eis damnabile ac mortale, et
valde mortale, quum fractio voti enormius
sit peccatum quam violatio juramenti. Hæc Thren. III, 21.
recolens in corde tuo, sollicitus esto; disce
mori, disce te frangere; assuesce sub-
jectione et abjectione gaudere, in repre-
hensionibus tuis et castigationibus sicut Ps. CXVIII, 14.
in omnibus divitiis gloriari. Hæc facile
implet qui se ipsum in Deo veraciter
diligit, privatum prorsus evellens a corde
suo amorem.

ALIA EXPOSITIO

Præterea potest hic hymnus spiritualius C
explanari, ut breviter tangam.
1 *Æterne rerum Conditor, noctem diem-*
que qui regis, id est statum ac tempus
Rom. XIII, 12. veteris Testamenti, de quo Apostolus : Nox
præcessit; ac novi, de quo subjunxit : Dies
autem appropinquavit. Regit quoque Deus
« noctem » ac « diem », quia adversa et
prospera confert ac ordinat, et omnia ad
Ibid. VIII, 28. electorum dispensat salutem, quibus omnia
cooperantur in bonum. *Et temporum das*
tempora, ut alleves fastidium. « Tempora
temporum » sunt tempora evangelicæ legis D
ac gratiæ, quæ temporibus legis naturæ
legisque Moysis præeminent vehementer :
in quibus gratiæ temporibus « fastidium »
tollitur, quoniam lex evangelica est lex
caritatis, quæ delectabiliter operatur. Am-
plius, fastidium quod olim erat in diuturna
adventus Christi exspectatione, Christo jam
nato, est alleviatum. Rursus, « temporum
tempora, fastidium » tollentia, sunt dies
præcipuarum solennitatum Ecclesiæ, qui-
bus cum gaudio intersunt Christifideles.
Præco diei jam sonat: hoc est, doctrina 2
beatissimi Joannis Baptistæ in Evangelio
contenta et descripta, jam in Ecclesia
prædicatur ac legitur, qui exstitit Christi
« præco », nuntius et præcursor : qui
Christus est spiritualis dies ac lux; cujus
etiam præco est omnis prædicator, doctor,
pastor fidelis. *Noctis profundæ pervigil,*
quia Joannes evigilator vigilantissimus fuit
Judæorum, quos convertere satagebat ad
Christum. Fuit insuper *nocturna lux vian-*
tibus, quoniam partim ad vetus pertinuit
Testamentum, et « viantibus » fulsit ac
prædicavit Judæis. *A nocte noctem segre-*
gans. Quamvis status et tempus evange-
licæ legis, in qua gratia et veritas per Joann. I, 17.
Christum est facta, dies vocetur compa-
ratione status et temporis veteris Testa-
menti, nihilo minus nox censetur respectu
status ac gloriæ Beatorum; sicque inter
has noctes distinxit Joannes, et segrega- Matth. III, 2.
vit eas ab invicem, dicens : Pœnitentiam

ac miserationis tuæ immensæ nos « labentes », id est peccantes quotidie, imo et omni pene hora, saltem in venialibus, per mentis distractiones, incustodiam sensuum, per verba infructuosa, ac aliis modis, de quibus in Proverbiis legitur : Septies in die cadet justus. (Prov. xxiv, 16.) Joannes quoque apostolus : Si dixerimus (inquit) quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. (I Joann. i, 8.) Estque miser et vilis lapsus dum ab altitudine actualis devotionis, sinceræ meditationis, virtuosæ affectionis, exemplaris locutionis, laudabilis operis, delabimur ad cordis evagationem, inutilem cogitationem, puerilem affectionem operationemve frivolam. Hinc oravit Psalmista : Adspice in me, et miserere mei; (Ps. cxviii, 132.) et in Ecclesiastico orat vir sapiens : Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum. (Eccli. xxxvi, 1.) *Et nos videndo corrige,* id est, misericorditer intuendo emenda nos, atque in vita hac pie ac paternaliter nos castiga, ne postmodum multo acrius ac diutius puniamur, quemadmodum Jeremias oravit : Corripe me, Domine, verumtamen in judicio (id est pio discretionis moderamine), ne forte ad nihilum redigas me. (Jer. x, 24.)

Si respicis, id est, si tam pie ac paterne nos adspicis, *lapsus cadunt,* id est, peccata nostra deficiunt ac delentur, quoniam ita adspicere, est peccatis ignoscere gratiamque præstare, *fletuque culpa solvitur :* dum enim sic respicis, cor lapsi compungitur, emollitur, et in pœnitentialem fletum saltem interiorem solvitur; sicque culpa ejus dissolvitur et indulgetur, quemadmodum Petrus a te respectus, flevit amare ac veniam impetravit. (Luc. xxii, 61, 62.)

8 *Tu, lux, refulge sensibus,* id est, « tu », Christe, « lux » vera, lux mundi, (Joann. i, 9; viii, 12.) sapientia Patris æterni, irradia et resplende interioribus « sensibus » nostris, intellectum in omnibus illustrando, rationem docendo, vim quoque cogitativam et imaginativam a vanis et stultis apprehensionibus phantasticis, imaginationibus turpibus, involutionibus insensatis præservando et expur-

A gando, ex quibus oriuntur timores pueriles, tristitiæ deprimentes, aut pravæ et carnales affectiones : ad quarum omnium eradicationem ac devitationem indigemus visitatione superna ac illustratione piissima, quia, ut scriptum est, sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur, nisi fuerit ab Altissimo emissa visitatio. (Eccli. xxxiv, 6.) Talibus ergo non immoreris, quum per Jeremiam Dominus dicat : Usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? (Jer. iv, 14.) Imo protinus ut senseris quidpiam tale, ad salubria te con-

B verte, ad meditationem passionis dominicæ, ad memoriam novissimorum tuorum, ad considerationem divinæ præsentiæ, ad orationis refugium, ad psalmodiæ solatium. Denique, quum appetitus objectum sit bonum apprehensum seu cognitum, hinc nil appeti potest, aut abhorreri seu formidari, nisi jam apprehensum seu cogitatum : idcirco qui vult ab inordinatis passionibus tristitiæ et timoris et pravis affectibus seu concupiscentiis præservari aut liberari, studeat a prætactis apprehen-

C sionibus, imaginationibus, cogitationibus se purgare et præservare.

Mentisque somnum discute. Somnus proprie ad partem pertinet sensitivam. Porro somnus mentis est duplex : unus laudabilis, qui est soporatio mentis in Deo, somnus contemplationis (de quo exponitur illud Geneseos : Immisit Dominus soporem in Adam; (Gen. ii, 21.) unde exponi potest et illud in Psalmo : In pace in id ipsum dormiam et requiescam); (Ps. iv, 9.) alius vituperabilis, qui est negligentia, torpor, otiositas cordis inti-

D morati, incustoditi, nec coram Deo sollicite ambulantis. Quem pessimum somnum precamur discuti et expelli a nobis, ita quod Deus excitet nos et illustret ad considerandum idonee quot et quantis circumdati et expositi simus periculis, quam metuendum judicium nobis immineat, quam crudelissimis inimicis vallemur, sicque cum metu, tremore et timore nostram operemur salutem, (Philipp. ii, 12.) residuum vitæ nostræ spatiolum fructuose jugiter expendentes.

Te nostra vox primum sonet : id est,

ante cetera diei opera et humana colloquia te in primis laudemus et invocemus,
Matth. vi, 33. quatenus primo quæramus regnum Dei et
Coloss. iii, 17. justitiam ejus, et omne quod agimus in verbo aut opere, omnia in nomine tuo agamus. *Et vota solvamus tibi,* id est, desideria pia et virtuosa tibi offeramus ac
Ps. lx, 9. impleamus, juxta illud Psalmi : Sic psalmum dicam tibi in sæculum sæculi, ut reddam vota mea de die in diem; itemque:
Ps. lv, 12. In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Vel, « vota », id est promissa quæ fecimus tibi, fideliter expleamus.
Eccle. v, 3. Displicet enim Deo stulta et infidelis promissio. Quibus verbis in Ecclesiaste præmittitur : Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere. Ex quibus elicitur, quod infidelis et stulta promissio sit, non statim reddere, quum quis possit ac debet. Ideo
Deut. xxiii, 23. in Deuteronomio jussum est : Quod semel

A egressum est de labiis tuis observabis, et facies sicut promisisti Domino Deo. Et hoc valde pensandum est omni religioso ac metuendum, quum status religiosorum sit status perfectionis acquirendæ : ideo ad proficiendum in virtutibus atque votorum adimpletionibus, dignam diligentiam debitumque conatum non impendere absque mora seu indilate, utpote tempore opportuno, exstat eis damnabile ac mortale, et valde mortale, quum fractio voti enormius sit peccatum quam violatio juramenti. Hæc Thren. iii, 21.
B recolens in corde tuo, sollicitus esto; disce mori, disce te frangere; assuesce subjectione et abjectione gaudere, in reprehensionibus tuis et castigationibus sicut Ps. cxviii, 14.
in omnibus divitiis gloriari. Hæc facile implet qui se ipsum in Deo veraciter diligit, privatum prorsus evellens a corde suo amorem.

ALIA EXPOSITIO

C Præterea potest hic hymnus spiritualius explanari, ut breviter tangam.

1 *Æterne rerum Conditor, noctem diemque qui regis,* id est statum ac tempus
Rom. xiii, 12. veteris Testamenti, de quo Apostolus : Nox præcessit; ac novi, de quo subjunxit : Dies autem appropinquavit. Regit quoque Deus « noctem » ac « diem », quia adversa et prospera confert ac ordinat, et omnia ad
Ibid. viii, 28. electorum dispensat salutem, quibus omnia cooperantur in bonum. *Et temporum das tempora, ut alleves fastidium.* « Tempora temporum » sunt tempora evangelicæ legis
D ac gratiæ, quæ temporibus legis naturæ legisque Moysis præeminent vehementer : in quibus gratiæ temporibus « fastidium » tollitur, quoniam lex evangelica est lex caritatis, quæ delectabiliter operatur. Amplius, fastidium quod olim erat in diuturna adventus Christi exspectatione, Christo jam nato, est alleviatum. Rursus, « temporum tempora, fastidium » tollentia, sunt dies præcipuarum solennitatum Ecclesiæ, quibus cum gaudio intersunt Christifideles.

Præco diei jam sonat: hoc est, doctrina 2
beatissimi Joannis Baptistæ in Evangelio contenta et descripta, jam in Ecclesia prædicatur ac legitur, qui exstitit Christi « præco », nuntius et præcursor : qui Christus est spiritualis dies ac lux; cujus etiam præco est omnis prædicator, doctor, pastor fidelis. *Noctis profundæ pervigil,* quia Joannes evigilator vigilantissimus fuit Judæorum, quos convertere satagebat ad Christum. Fuit insuper *nocturna lux viantibus,* quoniam partim ad vetus pertinuit Testamentum, et « viantibus » fulsit ac prædicavit Judæis. *A nocte noctem segregans.* Quamvis status et tempus evangelicæ legis, in qua gratia et veritas per Joann. i, 17.
Christum est facta, dies vocetur comparatione status et temporis veteris Testamenti, nihilo minus nox censetur respectu status ac gloriæ Beatorum; sicque inter has noctes distinxit Joannes, et segregavit eas ab invicem, dicens : Pœnitentiam Matth. iii, 2.

agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.

3 *Hoc excitatus Lucifer,* id est, « hoc » tempore gratiæ natus et apparens Christus, Zach. vi, 12; Hebr. i, 3; Sap. vii, 26. splendidissimum sidus, Oriens, ac splendor lucis æternæ (de quo mystice exponitur Job xxxviii, 32. illud in Job : Numquid producis Luciferum in tempore suo?), *solvit polum caligine,* id est, Ecclesiam, quæ in Evangelio regnum cœlorum et in Apocalypsi cœlum multoties appellatur, eruit de tenebris ignorantiæ et peccati, atque de obscuritatibus legis tegumentisque Prophetarum, præsertim in sacratissimo die Pentecostes, infundendo primitivæ Ecclesiæ Spiritum Sanctum, cujus illuminatione intellexerunt primi illi Salvatoris discipuli universam Scripturam, ac deinceps totum mundum illuminaverunt. Unde et Christus prædixit : Joann. xvi, 13. Quum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Hoc omnis errorum chorus viam nocendi deserit. Invisibiles quippe hostes virtute, fide et gratia Christi maxime sunt frenati et victi. Unde Christus deprompsit : Ibid. xii, 31. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Luc. x, 19. Alibi quoque : Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici. Tandem etiam fecit tyrannos a Christianorum martyrizatione cessare.

4 *Hoc nauta vires colligit,* id est beatissimus Petrus et coapostoli ejus, quibus Matth. iv, 19. Christus denuntiavit : Faciam vos fieri piscatores hominum. *Pontique mitescunt freta.* Pontus seu mare est hoc sæculum nequam, seu turbulentum et vitiosum hominum genus, cujus inquietudines, bella, contentiones, amaritudines et peccata per Apostolorum prædicationem toto orbe pro magna parte cessaverunt, impiis illis ad Christum conversis et in ejus Ecclesia concorditer ac dulciter cohabitantibus, juxta illud Isaiæ : Tunc habitabit lupus cum Is. xi, 6. agno, et pardus cum hœdo accubabit; vitulus, leo et ovis simul morabuntur. *Hoc ipsa Petra Ecclesiæ* (de qua dixit Apostolus : Petra erat Christus) *culpam diluit,* I Cor. x, 4. id est vitia generis humani, de quibus sanctissimus Joannes disseruit : Ecce Agnus Joann. i, 29. Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Qui de se ipso perhibuit : Potestatem habet Matth. ix, 6. Filius hominis in terra dimittendi peccata. Quam et suis concessit discipulis ac sacerdotibus, loquens : Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Joann. xx, 23.

Gallo canente, spes redit : id est, Christo evangelizante per suos vicarios et per 6 evangelicam tubam, peccatores, quantumlibet vitiosi ac indurati, redierunt ad spem veniæ et salutis, quoniam ipse de se protestabatur : Venit Filius hominis quærere Luc. xix, 10. et salvum facere quod perierat; et rursum : Eum qui venit ad me non ejiciam Joann. vi, 37. foras. Et sic *ægris* per vitia *salus,* id est curatio a peccatis, *refunditur.* Unde et ipse expressit : Non est opus valentibus Matth. ix, 12. medicus, sed male habentibus. *Mucro latronis conditur, lapsis fides revertitur :* hoc est, falsa doctrina cujuscumque seductoris reprobatur ac fugit, quia per Christi gratiam et doctrinam hæretici et pseudoprophetæ sunt confutati, et « lapsis » veritas fidei est oblata.

De his plura possent induci, sed prolixitas, fastidii mater, est evitanda.

AD LAUDES HYMNUS

1. Splendor paternæ gloriæ,
De luce lucem proferens,
Lux lucis et fons luminis,
Diem dies illuminans.

2. Verusque sol, illabere,
Micans nitore perpeti,
Jubarque Sancti Spiritus
Infunde nostris sensibus.

3. Votis vocemus et Patrem,
Patrem perennis gloriæ;
Pater potentis gratiæ
Culpam releget lubricam.

4. Informet actus strenuos,
Dentem retundat invidi,
Casus secundet asperos,
Donet gerendi gratiam.

5. Mentem gubernet et regat,
Casto, fideli corpore;
Fides calore ferveat,
Fraudis venena nesciat.

6. Christusque nobis sit cibus,
Potusque noster sit fides;
Læti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritus.

7. Lætus dies hic transeat :
Pudor sit ut diluculum,
Fides velut meridies,
Crepusculum mens nesciat.

8. Aurora cursus provehit,
Aurora totus prodeat,
In Patre totus Filius,
Et totus in Verbo Pater.

9. Deo Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio,
Cum Spiritu Paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

In eo fit ad Dei Filium oratio ut suo lumine nos illustret, peccata noxiaque repellat et virtutes in nobis adaugeat. A

Auctor Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

HYMNUS ab alto incipit intellectu, deinde post primum versum totum oratio est.

1 *Splendor paternæ gloriæ,* id est, tu, Unigenite, « splendor gloriæ paternæ », id est fulgor splendidissimæ gloriæ Dei Patris, seu majestatis atque substantiæ ejus, oriens B ex lumine Patris fontali : in quo splendore majestas et omnis perfectio æterni Genitoris plene, perfecte naturaliterque relucet. Filius namque procedit a Patre per intellectum, quum sit Verbum et Sapientia Patris. Idcirco procedit a Patre secundum rationem assimilationis plenæ ac naturalis : perfectio namque intellectus consistit in assimilatione intellecti ad intelligentem. Pater quoque vocatur qui de substantia sua generat similem sibi : hinc Filius nuncupatur imago Dei Patris, et character seu figura C substantiæ Patris. Unde ad Hebræos asseritur : Qui quum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus; et Sapiens : Vapor est enim virtutis Dei, et emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera, candor lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius. Hæc quippe emanatio est naturalis, intellectualis, ad intra. *Hebr.* I, 3. *Sap.* VII, 25, 26.

De luce lucem proferens, hoc est, ex te ipso, qui summa lux es, producens Spiritum Sanctum, qui est lumen æternum. Imo tota supergloriosissima Trinitas est una et eadem lux sicut et una essentia : idcirco, quum Pater dicitur genuisse lumen, et Filius lucem spirasse, per hæc nomina absoluta intelliguntur relativa, hoc est ipsæ Personæ, quæ relative dicuntur, ut Filius dicatur « de luce lucem » proferre, hoc est Spiritum Sanctum, qui est lux. Dicitur quoque Filius « lucem de luce » proferre, hoc est Spiritum Sanctum producere de luce, id est de virtute spirativa sibi data a Patre, et rursus Spiritum Sanctum qui est lux de luce, hoc est procedens a Patre, qui est lux fontana. Insuper Filius protulit « lucem de luce », hoc

est, Spiritum Sanctum misit et dedit Apo- A stolis a Patre, quemadmodum ait : Quum venerit ille Paracletus quem ego mittam vobis a Patre. (Joann. xv, 26.)

Lux lucis, hoc est, tu, Unigenite, es « lux lucis », id est lux emanans a Patre, qui est lux a nullo procedens : es enim Deus de Deo, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, et hoc juxta sensum prætactum. *Et fons luminis,* id est Spiritus Sancti, qui a Patre et Filio tanquam ab uno fonte procedit. Filius quoque, sicut Pater, est « fons luminis », hoc est uni- B versæ lucis creatæ : imo tota individua consubstantialisque Trinitas est unus et idem fons creati luminis omnis. *Dies diem illuminans.* Christus vocatur metaphorice « dies », quoniam sicut dies exterior illuminat oculos corporales et dirigit in agendis, sic Christus oculos interiores ; et ita per « diem » designatur mens desuper illustrata. Dies item exterior temporalis et dies etiam in patria, lucem suam a Christo secundum quod Deus est, fontaliter sortiuntur. C

2 *Verusque sol, illabere.* Christus, fons sapientiæ, Verbum æternum, vocatur « sol (Eccli. i, 5.) verus », eo modo quo protestatur : Ego sum vitis vera. (Joann. xv, 1.) Quod tamen metaphorice, id est per similitudinem, convenit ei : et tamen dicitur vitis vera, non per proprietatem naturæ, sed ad distinctionem vitis falsæ, cui dicit Jeremias : Quomodo conversa es in pravum, vinea aliena ? (Jer. ii, 21.) De qua loquitur Deus : Exspectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas. (Is. v, 2.) Sic itaque Christus, præsertim secundum deitatis natu- D ram, dicitur « verus sol » : sol, inquam, sapientiæ, sol justitiæ, solque intelligentiæ (de quo in Sapientia fatentur iniqui : Sol intelligentiæ non est ortus nobis), (Sap. v, 6.) qui vere illuminat animas devotorum. Porro, quum Christus ut Deus, omnium rerum illabatur essentiis, quomodo deprecamur eum illabi mentibus nostris, nisi per donorum suorum infusionem, multiplicationem et incrementa, ita ut omnium animarum nostrarum interiora radiis illuminationum suarum infundat, caritatis ardoribus impleat, donis virtutibusque infusis atque indesinenti profectu ditet, decoret, perficiat, quatenus deliciæ ejus sint esse nobiscum et in nostris cordibus jugiter commorari ? (Prov. viii, 31.) *Micans nitore perpeti,* id est, in te ipso æterna et infinita claritate refulgens, perpetuoque « nitore », hoc est lumine gloriæ, irradians mentibus Beatorum. Ad quem Boetius fudit hanc precem : Atque tuo splendore mica. (De Consolat. lib. iii, metr. 9.) Rursus, « micans », id est, bonis coruscans, « nitore perpeti », hoc est Spiritu Sancto, qui est nitor ac puritas finem non habens. *Jubarque* (id est omne donum gratuitum, pulchrum ac splendidum) *Sancti Spiritus infunde nostris sensibus.*

Votis vocemus et Patrem, hoc est, Deum 3 Trinitatem (cui quotidie dicimus : Pater noster qui es in cœlis), (Matth. vi, 9.) seu « Patrem » æternum Unigeniti Dei (unde in Joanne habetur : Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris), (Joann. i, 18.) invocemus piis desideriis ac fervidis, prout decet tantum Patrem affectuosissime invocari, qui respuit indevotum, evomit tepidum, negligentem detestatur ac pigrum ; (Apoc. iii, 16.) *Patrem perennis gloriæ,* id est æternæ beatitudinis atque lætitiæ in se ipso ; « Patrem » quoque Christi, qui est gloria Patris (siquidem filius sapiens est gloria patris) ; (Prov. x, 1, xv, 20.) et rursus, « Patrem perennis gloriæ », id est perpetuæ jucunditatis Beatorum in patria, eo modo quo Pater luminum appellatur, (Jacob. i, 17.) id est causa fontalis ac paternalis omnium luminum et jucunditatum bonarum. Juxta quem sensum subjungitur : *Pater potentis gratiæ,* quoniam causa est et origo gratiæ gratum facientis et omnium gratuitorum bonorum : cujus gratia tantæ est potestatis, quod in ea et per eam omnia possumus quæ Deus a nobis requirit, omnibus quoque adversariis nostræ salutis consistimus fortiores, quemadmodum ait Apostolus : Omnia possum in eo qui me confortat. (Philipp. iv, 13.) *Culpam releget lubricam,* id est, expellat a nobis vitia instabilia, rectum iter ad salutem impedientia, et ad casum mortis moventia,

quemadmodum via exterior lubrica frequenter inclinat ad casum, et facit nutare, ac expeditum impedit gressum. Unde de
Ps. xxxiv, 6. impiis fertur in Psalmo : Fiat via illorum tenebræ et lubricum.

4 *Informet,* id est, fortiter formet et causet in nobis, *actus strenuos,* id est actiones
Philipp. II, 13. virtutum idoneas, fortes, condignas. Deus namque est qui operatur in nobis velle et perficere, juxta Apostolum. Cui loquitur
Is. xxvi, 12. Isaias : Omnia opera nostra operatus es nobis. Item, « informet », id est, doceat nos exercere, « actus strenuos », non
B
Prov. xviii, 9. remissos : quia, ut Salomon loquitur, qui dissolutus et remissus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis. Hinc orat
Ps. cxlii, 10. Psalmista : Doce me facere voluntatem tuam. *Dentem retundat invidi,* id est, morsum et lacerationem ac læsionem invidiosi diaboli, seu etiam hominis rancorosi et obloquentis, reprimat et confringat, sic-
Ps. III, 8. ut Psalmographus loquitur Deo : Dentes
Ps. LVI, 5. peccatorum contrivisti ; et iterum : Filii (inquit) hominum, dentes eorum arma et sagittæ.

C
Casus secundet asperos, id est, eventus adversos, duros, pœnales, faciat nobis prosperos esse ac salutares, ita quod eos patienter ferendo proficiamus ex eis, et
Rom. VIII, 28. sic omnia cooperentur nobis in bonum.
Ibid. V, 3. Unde ait Apostolus : Gloriamur in tribula-
I Cor. X, 13. tionibus ; et iterum : Deus (inquit) faciet cum tentatione proventum. Hinc additur : *Donet gerendi gratiam,* id est, Deus præstet « gratiam » ac virtutem taliter operandi ac ita nos habendi quod sic omnia nobis proficiant ad salutem.

D
5 *Mentem gubernet et regat,* id est, superiorem animæ partem, intellectum et voluntatem, « regat » in interioribus actibus et « gubernet » in exterioribus, *casto, fideli corpore,* id est, ita ut corpus sibi habeat obtemperans, continens atque fi-
I Thess. IV, 3, 4. deliter agens, juxta illud Apostoli : Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et honore.

Fides calore ferveat, hoc est, caritatis
A
ardore formetur et accendatur, ac fortiter operetur : etenim fides sine caritate informis est, et quæ non habet opera, mortua Jacob. II, 17.
est in se ipsa. Insuper fides dono sapientiæ adornatur et adjuvatur ad contemplandum divina. Sit ergo in nobis fides clara, fervida et operatoria, quæ ad omne bonum nos incitet et confortet : nam et Sancti Hebr. XI, 33.
per fidem vicerunt regna ; et hæc est I Joann. V, 4.
victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Ipsa est omnis boni fundamentum et radix, ac vita justi. *Fraudis venena nesciat,* id Rom. I, 17
est, diabolica tentamenta, perfidorum errores, persuasiones pestiferas et omnium hæreticorum deceptionem abhorreat, ut semper inviolata, pura et fortis persistat.

Christusque nobis sit cibus, hoc est 6
refectio et confortatio animæ nostræ. Ipse enim est panis vitæ et intellectus, sapien- Eccli. XV, 3.
tia summa mentem reficiens et confortans, qui et sacrosancto corpore pretiosoque sanguine suo nos alit in Sacramento, ut fatetur evangelista Joannes : Ego sum Joann. VI, 48, 51.
panis vitæ, qui de cœlo descendi ; et denuo : Hic est panis de cœlo descendens, Ibid. 50.
ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur in æternum ; itemque : Caro mea Ibid. 56.
vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. *Potusque noster sit fides :* id est, consideratio fidei dulcem et salutarem nobis efficiat cibum istum, et mentes nostras contra æstum tentationum refrigeret, quatenus salubriter masticemus mente hunc cibum, et convertamur ac transformemur in ipsum.

Læti bibamus sobriam ebrietatem spiritus : hoc est, « ebrietatem spiritus sobriam », id est potum prætactum, spiritualiter, modeste ac pure inebriantem cor nostrum, videlicet fidei contemplationem ab immoderato scrutinio abstinentem ac mentem divinorum gustu atque prædominante caritatis affectu replentem, gustemus, hauriamus, et instar poculi deglutiamus in intima spiritus nostri hilariter. De qua refectione et ebrietate Sponsus in Canticis loquitur : Comedite, amici, et bi- Cant. V, 1.
bite ; et inebriamini, carissimi.

7 *Lætus dies hic transeat :* hoc est, totum A hunc diem in virtuosis actibus cum spirituali gaudio expendamus, omnem otiositatem, negligentiam, transgressionem totis viribus detestantes ac devitantes : sicque dies vocatur lætus aut tristis, ex lætitia aut tristitia hominum qui sunt in eo. Sic ergo impleamus quod dixit apostolus Paulus ad Philippenses : *Philipp.* IV, 4. Gaudete in Domino semper. Oportet itaque ut omnia cultus divini obsequia prompto animo, hilari mente, cum interna alacritate spiritus peragamus, sicut hortatur Propheta : *Ps.* XCIX, 2. Servite B Domino in lætitia. Verumtamen jucunditatem hanc filiali timore, frequenti compunctione, diligenti cordis custodia oportet muniri, temperari, misceri, quum scriptum sit : *Ps.* II, 11. Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore. Nam et sapiens in omnibus metuit, *Eccli.* XVIII, 27. et beatus homo qui semper est pavidus. *Prov.* XXVIII, 14. Inordinata vero tristitia, sæcularis et mordax, omni homini, præsertim solitario, est vitanda, quem oportet bonæ esse fiduciæ, et in infinita Dei misericordia respirare, non pusilla- C nimem desolatumve esse, imo in cella cœlicam ducere vitam, orationibus, psalmodiis, meditationibus, compunctionibus, interdum autem et lectioni vacando. Hinc in Ecclesiastico edocetur : *Eccli.* XXX, 24, 25, 17, 23. Tristitiam longe expelle a te, multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in ea ; melior est mors quam vita amara ; jucunditas cordis, hæc est vita hominis. Unde apud Job : *Job* III, 20. Cur misero data est lux, et vita his qui in amaritudine sunt ? Porro qui novit ac didicit in adversis gaudere, et ipsam afflictionem D objectum lætitiæ sibi statuere in quantum multipliciter utilis est, potest semper gaudere.

Pudor, id est sapientialis erubescentia, qua homo fidelis erubescit in divinæ majestatis præsentia viliter se habere, Creatorem offendere, turpiter cogitare, « pudor » quoque, hoc est pudicitia castitatis, *sit ut diluculum,* id est, sit principium illuminationis animæ nostræ, quemadmodum diluculum seu aurora principium est diei ac lucis diurnæ. Nempe per hoc quod coram Deo peccare verecundamur et nobili castitati operam damus, valde desuper illuminari incipimus, quia de ista erubescentia scriptum est : Est confusio adducens gratiam et gloriam. *Eccli.* IV, 25. Hinc indurato et assuefacto in vitiis loquitur Jeremias : Frons *Jer.* III, 3. mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. *Fides velut meridies :* id est, fides nostra dono sapientiæ ac lumine gratiæ taliter illustretur, caritatis quoque fervore ita perficiatur, ut tanquam meridies fulgeat in mente ac ferveat, atque per bona opera ædificationis exempla præbeat proximis, et ita sit lucerna lucens ac ardens. *Joann.* V, 35. *Crepusculum,* hoc est occasum peccati, recessum illuminationis divinæ et minorationem lucis internæ, *mens nesciat,* id est, cor nostrum non patiatur neque incurrat ; imo, sole declinante, magis ac magis se intus recolligat, ad Dominum elevetur, ac soli sapientiæ se applicare non cesset, dicendo : Mane nobiscum, Domine, *Luc.* XXIV, 29. quoniam advesperascit. Hinc in Vesperarum hymno cecinimus :

Ut quum profunda clauserit
Diem caligo noctium,
Fides tenebras nesciat,
Et nox fide reluceat.

Aurora cursus provehit : hoc est, in 8
« aurora cursus », id est celer motus ad bona seu fervens progressus in actus virtutum, « provehit », id est, ad altiora et meliora sustollit et elevat mentem, quemadmodum sol in aurora ascendit in cœlo ; vel, « aurora cursus », id est ipsum diluculum, in quo incipit cursus diei et processus operationis diurnæ, « provehit », id est, promotionem in meliora agere inchoat : quod aurora agere perhibetur, quia in ea hoc agitur.

Aurora totus prodeat, in Patre totus Filius, et totus in Verbo Pater : id est, in ipsa « aurora Filius totus », id est Christus perfectus ac integer, Deus et homo, exsistens « totus in Patre » tanquam Verbum Patris in corde Patris æternaliter invaria-

biliterque persistens, « et Pater » consistens « totus », id est perfectus, in Filio tanquam in naturali ac plena imagine sua, « prodeat », id est, gratiose nobis appareat, ita quod utrumque fideliter contemplemur in aurora, sicut loquitur Isaias :
Is. XXVI, 9. De mane vigilabo ad te; et Psalmista :
Ps. V, 5. Mane adstabo tibi, et videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Ecclesiasti-
Eccli. cus quoque asserit : Justus cor suum tra-
XXXIX, 1, 6. det ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum. Expresso interea Patre et Filio, intelligitur simul Spiritus Sanctus, amor et nexus, communio et osculum utriusque : qui Spiritus Sanctus totus est in utroque, atque uterque totus in ipso. Etenim quælibet divina et increata Persona est tota in qualibet alia, seu potius in alia utraque ; et ut primo libro asserit Damascenus, singulæ Personæ in singulis sunt per circumincessionem, quum quælibet sit immensa, et item per essentiæ identitatem, ut sanctus disseruit Augustinus, quum consubstantiales esse noscantur.

Quocirca sincere ac dulciter contemplemur quam prorsus immensa sit superbeatissimæ Trinitatis hujus beatitudo et gloria, quanta propinquitas mutua ; quam superclarissime et superdeliciosissime se invicem æternaliter intueantur, quam superardentissime se invicem ament et amplectantur, et utique intensive penitus infinite ; quam multæ et summæ sint eis rationes mutuæ dilectionis, quam superdulcissime se mutuo perfruantur. Tantæ ergo summæ et superbenedictæ Trinitatis felicitati ac gloriæ totis congratulemur præcordiis, humiliter deprecantes ut et nos pauperculi, pietate ipsius, ad videndum et degustandum quod credimus et speramus, mox post vitæ hujus curriculum perducamur.

Ecce hunc hymnum cum sublimi contemplatione, cum pura et ferventi affectione, cum præcordiali Dei laudatione cantemus. Panis ille cœlestis qui cibus *Joann.* VI,
est angelorum per facialem adspectum, 51. *Ps.* LXXVII,
sit cibus noster per fidem et fidei notio- 25.
nem, per caritatis affectum. Nec sine ingenti et prorsus rationabili causa omittamus quotidie consecrare et sumere tam superpretiosissimum cibum, ac Deo Patri tam acceptissimum sacrificium immolare, satagentes et conversationem ad hoc ipsum peragendum condecentem et (quantum imbecillitati nostræ exstat possibile) suo modo habere condignam. Spiritualiter vero manducemus hoc sacramentum assidue, imo et qualibet hora. O quanta est nobilitas sacerdotis ita agentis ! Utinam efficaciter saperent nobis ista.

AD PRIMAM HYMNUS

1. Jam lucis orto sidere,
Deum precemur supplices
Ut in diurnis actibus
Nos servet a nocentibus.

2. Linguam refrenans temperet
Ne litis horror insonet,
Visum fovendo contegat
Ne vanitates hauriat.

3. Sint pura cordis intima,
Absistat et vecordia,
Carnis terat superbiam
Potus cibique parcitas.

4. Ut quum dies abscesserit,
Noctemque sors reduxerit,
Mundi per abstinentiam,
Ipsi canamus gloriam.

5. Deo Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio,
Cum Spiritu Paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Hymnus iste officio Primæ peculiariter est addictus, quo exhortamur ut exorto jam die, rogemus Deum ut nos per totius diei curriculum a vitiis custodiat, detque ipsum in laude sua perficere.

Auctor Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

SCRIBIT in Hexaemeron suo beatus pater Ambrosius : Venit in mentem memoria avium, quæ dum eunt cubitum, quasi peracto hilariter die, aerem cantu solent mulcere : quod et solenniter repetunt surgente occidenteque die, ita ut decursi vel orituri nocturni juxta ac diurni temporis laudes suo referant Creatori. Magnum igitur incentivum excitandæ devotionis nobis est hoc. Quis etenim hominis sensum gerens, non erubescat sine psalmodiæ decantatione inchoare diem ac claudere, quum et minutissimæ aves solenni devotione dulcique carmine ortus dierum ac noctium prosequantur? — Hoc tango, ut hymnum istum ad Primam devotius concinamus.

1 *Jam lucis orto sidere,* hoc est, sole nunc exsurgente, qui antonomastice nominatur planeta et sidus « lucis », quum et præclarissime luceat et lucem influat aliis, imo et ceteris planetis ac stellis, ut aliqui opinantur, *Deum precemur supplices,* id est humiliter ac intente, *ut in diurnis actibus,* hoc est in cunctis hujus diei operibus et momentis, *nos servet,* id est, præservet, tueatur, custodiat, *a nocentibus,* hoc est ab adversariis nostræ salutis omnique acie vitiorum, quæ directe et formaliter maxime nocent, spiritualiter perimunt, æterna hominem privant beatitudine ac infernalis calamitatis infelicissimum statuunt servum, hostem Dei constituunt ac dæmonum faciunt servitorem. Nulla namque nocet adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Hinc in Ecclesiastico dicitur: Quasi a facie colubri fuge peccata. (Eccli. XXI, 2.) Tobiæ quoque sanctus Raphael angelus ait : Qui faciunt iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. (Tob. XII, 10.) Hoc est quod ait Propheta : Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. (Ps. X, 6.)

2 *Linguam refrenans temperet :* hoc est, ipse det nobis gratiam et virtutem refrenandi linguas nostras toto hoc die ab omni locutione illicita, præsertim a verbis pungitivis, contentiosis, iniquis. Istud enim, videlicet linguam ita reprimere, donum et opus est Dei, quemadmodum in Proverbiis fertur : Hominis est animum præparare, et Domini, gubernare linguam. (Prov. XVI, 1.) Ideo Jacobus in sua fatetur Canonica : Linguam nullus hominum domare potest; inquietum malum, plena veneno mortifero. (Jacob. III, 8.) Quum ergo tam difficile necessariumque sit ad salutem compescere linguam, merito deprecatur Ecclesia primum in hoc hymno ad Primam, pro gratia refrenandi et temperandi loquelam. Nam rursus idem affirmat apostolus Jacobus : Lingua ignis est, universitas iniquitatis; lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus nostrum. (Ibid. 6.) De his in Proverbiis Salomon multa effatus est : Qui custodit (inquiens) os suum, custodit ab angustiis animam suam; qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. (Prov. XIII, 3; XXI, 23.) Et rursus : Vidisti aliquem velocem ad loquendum? Stultitia magis speranda est quam illius correctio. (Ibid. XXIX, 20.) Itaque Deus linguas nostras refrenet *ne litis horror insonet,* hoc est, ne ex verbis illicitis, superfluis, vitiosis oriatur in nobis lis seu contentio abhorrenda, et omni Christiano, præsertim religioso, vehementer vitanda : quæ et scandalizativa est aliorum, et contemptibilem facit eum qui litigat, ac variis eum implicat vitiis, juxta illud Jacobi : Ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum. (Jacob. III, 16.) Erubescat ergo claustralis, qui spiritualis esse tenetur, liti, contentioni, clamori va-

care, advertens quod Vas ait electionis :
I Cor. III, 3. Quum sit inter vos zelus et contentio, non-
ne carnales estis et secundum hominem
ambulatis ? Hinc in Ecclesiastico dicitur :
Eccli. XXVIII, 10, 11. Abstine te a lite, et vitabis peccata ; vir
enim iracundus incendit litem, et vir pec-
Prov. XX, 3. cator turbabit pacem. Et alibi : Honor est
homini qui separat se a contentionibus.
II Tim. II, 14. Ideo dixit Apostolus : Noli verbis conten-
dere, ad nihil enim utile est nisi ad sub-
Ephes. IV, 31. versionem audientium ; itemque : Omnis
(ait) amaritudo, et ira, et indignatio, et
clamor tollatur a vobis.

Visum exteriorem *fovendo contegat,* id
est, moderate operiat, custodiat et circa
utilia atque saluberrima objecta refoveat,
ut in adspectu Crucifixi armorumque ejus,
et rerum ac figurarum ad compunctionem
moventium, recreetur. Incustoditus et-
enim visus, incustoditæ mentis est si-
Eccle. II, 14 ; Prov. XVII, 24. gnum ; atque, ut Salomon loquitur, oculi
sapientis in capite ejus, oculi autem stul-
torum in finibus terræ. Certum est quod
mens hinc inde inordinate adspiciens, præ-
sertim in divinis, a devotione sit vacua
nec custodiæ suæ sollicita, juxta quod
Eccli. XXXIII, 5. scriptum est alibi : Præcordia fatui quasi
rota carri, et quasi axis volubilis cogitatus
Ibid. XXI, 17. illius ; et iterum : Cor fatui quasi vas con-
fractum, et omnem sapientiam non reti-
nebit. *Ne vanitates hauriat,* id est, per
incautam circumspectionem ad dissolu-
tiones, risus, distractiones inducat, atque
vanarum cogitationum ac pravarum affe-
ctionum materias, incitamenta, occasiones,
Jer. IX, 21. objecta importet, ne mors culpæ per
fenestras corporis intrans, perimat men-
Ps. CXVIII, 37. tem. Hinc psallimus : Averte oculos meos
ne videant vanitatem. Potest quoque de
oculis exponi mentalibus, qui refrenandi
sunt, ne ex rebus creatis hauriant vani-
tates præfatas. Ideo in Proverbiis jubetur :
Prov. IV, 23. Omni custodia custodi cor tuum ; et in
Deut. IV, 9. Deuteronomio : Custodi temetipsum et ani-
mam tuam sollicite. Hinc sequitur :

3 *Sint pura cordis intima,* id est, cogita-
tiones, appetitiones, intentiones, machina-
tiones mentis immunes sint a peccato et
A ab omni perversitate et distortione. Beati Matth. V, 8.
enim mundi corde, quoniam ipsi Deum
videbunt ; et qui diligit cordis munditiam, Prov. XXII, 11.
amicum habebit Regem cœlorum, immor-
talem, invisibilem. Nempe, quum simili-
tudo sit causa et ratio complacentiæ et
amoris, Deus essentialiter purus et sanctitas
infinita, mentem diligit puram. *Absistat et*
vecordia, id est mentis insania, insipientia,
insensatio. Qui enim vanus et excors est, Ibid. XII, 8.
patebit contemptui. Omne autem peccatum
insania est : quid enim insanius est quam
B mentem a suo Creatore avertere, a summo
et incomparabili bono deflectere, et ei hæc
vana, carnalia ac terrena præferre ? Quod
agunt omnes qui dono sapientiæ carent, in
quibus puerilitatis et insipientiæ vitium
dominatur. De quibus Scriptura testatur :
Stultorum infinitus est numerus. Eccle. I, 15.

Carnis terat superbiam, id est, rebelles
motus concupiscentiæ sensualitatis repri-
mat, minuat, vincat, *potus cibique par-*
citas, id est abstinentia, jejunium et par-
simonia quotidiana, ut impleamus illud
C Apostoli : Castigo corpus meum et in ser- I Cor. IX, 27.
vitutem redigo. Ideo scriptum est : Noli Eccli. XXXVII, 32-34.
avidus esse in omni epulatione, nec te
effundas super omnem escam : in multis
enim escis erit infirmitas ; qui autem abs-
tinens est, adjiciet ad vitam. Vitanda ergo
est superfluitas in quantitate et qualitate.
Nam et si victualia sint delicata et saporo-
sa, fiunt duo contra unum, et periclitatur
sobrietas. Hoc religiosis valde pensandum
est, quoniam tenuitas, sobrietas, simpli-
citas victus et vestitus voto paupertatis
D indispensabiliter annexæ sunt.

Ut quum dies abscesserit, id est, finem 4
acceperit, *noctemque sors reduxerit,* id est,
eventus rerum seu solis recessus rursus
causaverit noctis caliginem, quæ quum
sit privatio lucis, concomitanter subsequi-
tur, *mundi per abstinentiam,* id est
per devitationem sæcularium vitiorum ac
odium mundialium vanitatum et volupta-
tum, videlicet per hoc quod omnia talia
toto die vitamus, *ipsi* Deo omnipotenti
canamus gloriam, id est, laudem et gra-

tiarum actionem cantemus et offeramus, A de hoc quod tam gratiose ab his quæ mundi sunt nos præservavit. Ideo S. Joannes : *I Joann.* II, 15. Nolite (inquit) diligere mundum, neque ea *Rom.* XII, 2. quæ in mundo sunt ; Paulus quoque : Nolite (ait) conformari huic sæculo.

Ecce in hoc hymno docemur qualiter tota die nos debeamus habere, exsistendo *Eccli.* XX, 8. solliciti ne excedamus in verbis : quia qui multis utitur verbis, lædit animam suam, *Ps.* CXXXIX, 12. nec vir linguosus dirigetur in terra. Hinc loquacitas stultitiæ signum est, juxta il- B *Eccle.* X, 14. lud : Stultus verba multiplicat. Et scriptum *Job* XIII, 5. est : Utinam taceretis, ut putaremini sa- *Prov.* XXIX, 11. pientes ; itemque : Totum spiritum suum profert stultus, sapiens autem differt et reservat in posterum. Visum quoque et ceteros sensus exteriores custodiamus ab omni excessu circa sua objecta, quemad- *Eccli.* XXVIII, 28. modum scriptum est : Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam ; linguam scilicet detrahentem, susurrantem, discordias seminantem : hæc quippe sunt prorsus diabolica vitia. Ideo a detra- C hente, discordias seminante, quasi a serpente mox fuge, ad minus per mentis dissensum et mœsti vultus ostensionem ; nec communices tam infructuosis fabulis tene- *Ephes.* V, 11. brarum, magis autem redargue. Etenim per tristitiam vultus corrigitur animus *Eccle.* VII, 4. delinquentis ; et sicut ventus Aquilo dissi- *Prov.* XXV, 23. pat pluvias, sic facies tristis linguam detrahentem.

Denique ubi major peccandi occasio, ibi diligentior adsit custodia. Hinc in colloquio ponamus ori nostro custodiam, et ibi sit *Ps.* XXXVIII, 2. omnis frater velox ad audiendum verbum *Jacob* I, 19. salutis, tardus vero ad loquendum, memor verbi Jacobi, fratris Domini : Si quis putat *Ibid.* 26. se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum (per loquacitatem atque silentii fractionem, aut per stultam sui ipsius reputationem), hujus vana est religio. Insuper cordis puritati, quæ omnium exercitiorum est finis, efficaciter studeamus, atque sobrietati : quoniam optimum est gratia stabiliri cor, non *Hebr.* XIII, 9. escis, quum dicat Salvator : Væ vobis qui *Luc.* VI, 25. saturati estis.

AD TERTIAM HYMNUS

1. Nunc Sancte nobis Spiritus,
Unum Patri cum Filio,
Dignare promptus ingeri,
Nostro refusus pectori.

2. Os, lingua, mens, sensus, vigor
Confessionem personent ;
Flammescat igne caritas,
Accendat ardor proximos.

3. Præsta, Pater piissime,
Patrique compar Unice,
Cum Spiritu Paracleto
Regnans per omne sæculum. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Invocatur in eo Spiritus Sanctus ut di- D gnetur nobis illabi ; hortamur deinde ut et corpore et animo divinas personemus laudes, ac ferventem caritatis affectum in proximos habeamus.

Auctor Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

Hora Tertiarum recte precamur Spiritum Sanctum ut se nobis dignetur infundere, qua hora sanctissimæ primitivæ Ecclesiæ fuit infusus, juxta quod dictum est in hymno de solennitate ipsius : Dum p. 60 A. hora cunctis tertia.

Nunc Sancte nobis Spiritus, unum Pa- 1

tri cum Filio, dignare promptus ingeri : A id est, tu, o « Spiritus Sancte », qui es « unum Patri cum Filio », id est substantialiter unum cum Patre æterno ac unigenito ejus Filio, « dignare nunc », id est in hac hora, « promptus ingeri nobis », hoc est intime imprimi per tuorum infusionem, incrementa et perfectionem charismatum, ut supra in hymnis de solennitate
p. 54 A. Spiritus Sancti ipsius expositum est; *nostro refusus pectori,* id est rursus infusus seu restitutus, superadspersus tanquam dulcissima unctio saluberrimumque un- B guentum « nostro pectori », id est cordi.

2 *Os, lingua,* quæ sunt instrumenta loquendi, *mens,* id est intellectus et ratio, *sensus* interior atque exterior, *vigor,* hoc est tota animæ fortitudo, *confessionem personent,* id est, perfecte et fervide sonent et exprimant ac decantent « confessionem », id est divinæ majestatis lauda-
Ps. IX, 2. tionem, juxta illud : Confitebor tibi, Do-
Ps. CIII, 33. mine, in toto corde meo; et item : Psallam Deo meo quamdiu sum. Confitebor tibi, omne bonum tibi grata mente ac humili C adscribendo, mihi ipsi vero deficere et
Gen. VIII, 21. peccare et ad omne malum exsistere pronum. Sic quoque confitebor tibi confessione propriæ culpæ, juxta quod scriptum
Ps. XXXI, 5. est : Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino. Nam, ut in Prover-
Prov. XXVIII, 13. biis expressum est, qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam con-
Job XIII, 15, 16. sequetur. Ideo sanctus Job protulit : Vias meas in conspectu ejus arguam, et ipse erit salvator meus. Ad hoc hortatur nos D
Thren. III, 40, 41. Jeremias : Scrutemur vias nostras, et quæramus et revertamur ad Dominum; levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos.

Flammescat igne caritas, id est, amor spiritualis, divinus, infusus inardescat, crescat, perficiatur in nobis æstuanti flammigeroque affectu, prout in Evangelio loquitur Christus : Ignem veni mittere in Luc. XII, 49.
terram, et quid volo, nisi ut accendatur? *Accendat ardor proximos,* id est, fervor divini ac fraterni amoris corda calefaciat proximorum nostrorum, sicut fatetur Psalmographus : Concaluit cor meum intra Ps. XXXVIII, 4.
me, et in meditatione mea exardescet ignis.

Hunc brevem hymnum non brevi nec parva devotione cantemus, imo dulcissimum illum Paracletum dulci ac æstuanti invocemus affectu, et universa quæ agimus, ad profectum et perfectionem divini ac fraterni ordinemus amoris, nec a primo torpeamus fervore, ne Christus nobis objiciat illud Apocalypsis : Habeo adversus te Apoc. II, 4, 5.
pauca, quoniam caritatem tuam primam reliquisti; memor esto itaque unde excideris et pœnitentiam age. Itemque ait ad quemdam : Scio opera tua, quia nec cali- Ibid. III, 15, 16.
dus es neque frigidus; sed nunc quia tepidus es, incipiam te evomere de ore meo. Hinc ad Hebræos hortatur Apostolus : Consideremus invicem in provocatio- Hebr. X, 24.
nem caritatis et bonorum operum.

Si amabilis est creatura, nonne in infinitum amabilior est Creator? Ejus ergo bonitatem, amabilitatem, dulcedinem et decorem, omnem ipsius dilectionem, liberalitatem et gratiam super genus humanum sinceriter contemplemur, sicque accendamur in eo. Quod si nec ita accendimur, invocemus bonitatem ejus immensam ut ipse nos inflammare dignetur; suspiremus ad ipsum assidue, affectuose dicentes : O dulcissime Deus, quando te toto corde amabimus? Sicque decantato hoc hymno, Missarum solenniis cum summa devotione interesse ac jubilare Altissimo non differamus.

AD SEXTAM HYMNUS

1. Rector potens, verax Deus,
Qui temperas rerum vices,
Splendore mane instruis,
Et ignibus meridiem.

2. Exstingue flammas litium,
Aufer calorem noctium ;
Confer salutem corporum,
Veramque pacem cordium.

3. Præsta, Pater piissime,
Patrique compar Unice,
Cum Spiritu Paracleto
Regnans per omne sæculum. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

In eo divina laudatur potentia a provida A ordinatione ac dispositione temporum, oraturque Deus ut ardores concupiscentiarum a nobis tollat, corpori sanitatem, animæ tranquillitatem tribuat.

Auctor Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

1 RECTOR *potens, verax Deus.* Deum, omnium creatorem omnipotentem, esse eorum quæ condidit potentem rectorem, in aliorum expositione hymnorum
p. 102 A' et s., 109 C et s. patuit jam frequenter : qui est « verax B Deus », quoniam ipse solus est Deus verus veritate naturæ, qui solus est ens penitus independens, absolute perfectum, actus purus et esse purissimum in se subsistens, ab omnibus infinita excellentia separatum ; qui etiam « verax » est in verbis, in promissis, in cunctis suis judiciis, sicut et
Joann. xvii, 17. Filius dicit ad Patrem : Sermo tuus veritas
Ps. cxviii, 160. est ; et Psalmista : Principium verborum
Tob. iii, 2. tuorum veritas. Atque Tobias ait : Justus es, Domine, et omnia judicia tua justa sunt, et omnes viæ tuæ misericordia et C veritas. *Qui temperas rerum vices,* hoc est, moderaris, disponis et ordinas temporalium rerum ac temporum processus et successiones, tempora et ætates, ut plenius
p. 109 C et s. fuit expositum super illud :

Æterne rerum Conditor,
Noctem diemque qui regis.

Splendore mane instruis, id est, auroram informas et ornas candore ac radio solis, intelligendo per « mane », quod est pars temporis, temporalia quæ sunt in ipso diluculo, ut elementa et mixta, quæ tunc solis lumine perfunduntur; *et ignibus meridiem,* hoc est, tempore meridiano afficis et qualificas elementa ardoribus solis. Tunc enim sole exsistente in alto, fit reflexio radiorum ejus ex objectione corporum talium : ex qua reflexione calor causatur, præsertim dum reflexio magis directe perpendiculariterque causatur.

Exstingue flammas litium, id est igni- 2
tos motus passionum, et pravos iræ, impatientiæ, cupiditatis furores, ex quibus lites, contentiones ac consimilia vitia oriuntur. Anima namque iracunda incendit *Eccli.*
litem. Jacobus quoque ait : Unde bella et xxviii, 11. *Jacob.* iv, 1.
lites in vobis? nonne ex concupiscentiis vestris? Nam ira materialiter definitur esse accensio sanguinis circa cor : hinc ira non *Prov.* xxix, 4.
habet misericordiam, nec erumpens furor, et impetum spiritus concitati ferre quis poterit?

Aufer calorem noctium, id est concupiscentiarum fervores et actus, quibus nocturno tempore magis vacatur. *Confer sa-*

lutem, id est habitudinem congruam et salubrem, *corporum,* ut secundum exigentiam profectus felicitatisque animæ corpora nostra regantur spirituique subdantur, et corporea sanitate ad honorem Dei bene utamur : nam et salus inferiorum in recta consistit subjectione ad superiores ; *veramque pacem cordium,* id est internam quietem in Deo et gaudium imperturbatum in actibus virtuosis. Pax namque superaddit gaudio imperturbationem, nec potest anima veram invenire pacem nisi in suo Creatore, cui loquitur Augustinus : Domine, creasti nos propter te, et inquietum est cor nostrum quousque perveniat ad te.

3 *Præsta, Pater piissime, Patrique compar Unice,* id est, tu, Unigenite, Deo Patri æqualis. Istud supra expositum est. [p. 24 C et s., 118 D'.]

Hunc hymnum, quemadmodum ceteros, devotione congrua depromamus, atque ad ea quæ desuper obtinere precamur, dignam quoque operam, diligentiam et annisum impendere non cessemus. Oportet quippe naturam cooperari gratiæ Dei, ut faciat homo quod in se est : quia, ut Augustinus deprompsit, qui creavit te sine te, id est sine tua cooperatione, non justificabit te sine te. Hæc demum est ratio quod quotidie multa orando in Horis ac aliis precibus, non exaudimur, et petentes nobis profectum dari virtutum, aridi permanemus, quoniam et remisso oramus affectu, neque satagimus impedimenta exauditionis vitare, id est negligentias et peccata (quantum naturæ possibile est) occasiones etiam peccandi undique declinare, et ad ipsa virtutum exercitia, quantum ad substantiam operum, nos pro viribus adhibere, extendere, applicare. Si quis regem offendisset terrenum, sibique peteret indulgeri, nec tamen a regis cessaret offensa, numquid rex, quamvis valde clemens, illi ignosceret ? Non puto. Itaque, juxta tenorem precum hymni istius, conemur pravissimos iræ, impatientiæ ac omnis inordinatæ et sensualis affectionis impetus et flammas suffocare. Impatiens namque operatur stultitiam, et ira in sinu stulti quiescit, ac hominem similem efficit furioso. [*Prov.* XIV, 17. *Eccle.* VII, 10.] Sensualis quoque affectio venenum est spiritualis amoris : sic et effectus sensualis et inordinatæ affectionis, oscula, amplexus et attactus, non carent periculis. Non ergo per talia neque per immoderantiam cibi et potus foveamus aut excitemus in nobis ipsis aut aliis calores noctium, incentiva libidinis, stimulos carnis : quod et junioribus, in quibus adhuc viget sanguinis calor, et qui ad motus inordinatos sunt proni, potissimum est pensandum et observandum. Unde, ut recitat Cassianus, sancti patres in Ægypto inter cetera statuerunt ne unus Fratrum alterius tangeret manum : quod item in Regula S. Pacomii divinitus edita, de cœlo allata et per sanctum angelum viro sancto præsentata, continebatur. [*Cf.* t. XXVII, p. 30 C'.]

AD NONAM HYMNUS

1. Rerum, Deus, tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Successibus determinans.

2. Largire clarum vespere
Quo vita nusquam decidat,
Sed præmium mortis sacræ
Perennis instet gloria.

3. Præsta, Pater piissime,
Patrique compar Unice,
Cum Spiritu Paracleto
Regnans per omne sæculum. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

Divina in eo laudatur providentia, sua virtute omnia conservans, diei partes suis vicibus distinguens, oraturque Deus ut felicem et beatum vitæ exitum, et post piam ac sanctam mortem, vitam æternam largiatur.

Auctor Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum.

Ecclesia Dei in hymnis et precibus, Horis et canticis suis, semper sollicita est omnia illa sic ordinare ut et tempori congruant et gratia vitandi peccata obtineatur divinitus. Hinc in hymno Nonæ oramus pro gratia ac virtute pertingendi immaculate ad vesperum.

1 *Rerum, Deus, tenax vigor,* id est, o tu, « Deus » omnipotens, « vigor tenax rerum », id est vis seu potestas omnium rerum conservativa indesinenter : vigor, inquam, non formalis inhærens, sed separatus effectiveque operans, sine cujus manutenentia et incessanti conservatione, nulla penitus creatura posset per unum momentum consistere aut durare, etiam minus quam dies sine lumine solis, ut non solum theologi, sed profundiores quoque philosophi conscripserunt. Hinc Sapiens dicit Deo : Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conservaretur? (*Sap.* xi, 26.)

Immotus in te permanens, id est in te ipso prorsus incommutabilis perseverans, quemadmodum per Prophetam protestaris : Ego Dominus, et non mutor. (*Malach.* iii, 6.) Propterea loquitur Balaam : Non est Deus quasi homo, ut mentiatur; neque ut filius hominis, ut mutetur : dixit ergo, et non faciet? locutus est, et non implebit? (*Num.* xxiii, 19.) Denique, juxta Philosophum, Deus est actus purus, id est natura seu forma non inhærens, sed foris manens, omnia formans, nihil informans, quamvis in cunctis realiter sit : simplicissima (inquam) formalissimaque

A natura, in qua nulla potentia passiva determinans, nulla differentia contrahens, nil materiæ aut materialis proprietatis potentialitatisve limitans ; sed natura in se ipsa infinita, omnino perfecta, æternaliter et prorsus invariabiliter in optima ac superbeatissima sui dispositione consistens, cujus est nullo indigere, a nullo moveri, actuari aut perfici, imo cetera universa movere, actuare, perficere. Ecce quam gloriosus et supergloriosus est Dominus Deus noster : cui super hoc præ-B cordialissime congratulari semper debemus. Ideo dixit Boetius :

> O qui perpetua mundum ratione gubernas,
> .... stabilisque manens, das cuncta moveri. (*De Consol.* lib. iii, metr. 9.)

Verumtamen Plato asseruit primum motorem, utputa Deum, moveri : quod quamvis Aristoteles reprehendat, verba tamen, non mentem magistri sui Platonis impugnat. Etenim eo sensu disseruit Plato Deum moveri, quo et S. Dionysius primo capitulo de Cœlesti hierarchia loquitur : Omnes il-C luminationes, moto Patre, id est Deo creatore, descendunt. In quibus verbis non aliud designatur per Deum moveri, quam ipsum in actum procedere.

Lucis diurnæ tempora successibus determinans : id est, tu, Deus, « determinans », id est finiens ac distinguens, « tempora lucis diurnæ », id est horas ac claritatem diei, « successibus », id est successivis processibus indesinentique cursu a diluculo usque crepusculum : quod Deus facit per solis irradiationem ac motum. D Opera namque naturæ Deo in Scripturis principaliter adscribuntur, præsertim in Job, qui loquitur Creatori omnia ordinanti : Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me totum in circuitu. Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? Pelle et carnibus vestisti me, ossibus et nervis compegisti me. (*Job* x, 8, 10, 11.)

2 *Largire clarum vespere,* id est, gratiose A nobis concede virtutem perveniendi ad vesperam et finem hujus diei sine sordibus vitiorum, ut « clarum » ac lucidum « vespere » sortiamur, toto diei tempore in operibus lucis et gratiæ, non tenebrarum ac dæmonum, fructuose deducto, præsertim quia post prandium, ventre repleto, solent homines ad vana et inutilia esse procliviores, aliquantula jam servitute ante prandium Deo exhibita, quasi unoquoque talium illud Proverbiorum dicen-
Prov. vii, 14. 15. te : Victimas pro salute devovi, hodie B reddidi vota mea; idcirco egressus sum ut viderem te.

Quo vespere, vel potius « quo », id est per quam tuam largitionem tam gratiosam, *vita nusquam decidat,* hoc est, conversatio nostra interim nequaquam cadat deorsum ab altitudine gratiæ ac virtutum in ima culparum, nec defluat sine fructu. Propter quod ad Hebræos expressit Apo-
Hebr. ii, 1, 3. stolus : Abundantius oportet nos observare ea quæ audivimus, ne forte pereffluamus; quomodo enim effugiemus, si tantam ne- C glexerimus salutem? *Sed præmium mortis sacræ perennis instet gloria,* hoc est, beatitudo æterna immineat, appropinquet præfixoque tempore nobis præstetur « præmium », id est pro mercede, « sacræ mortis », id est virtuosi felicisque obitus, quem utique habebimus, si juxta tenorem orationis præmissæ, in bonis actibus perseveremus, atque in prætactis a te fueri-
Matth. xxiv, 3. mus exauditi : nempe, ut ait Salvator, qui perseveraverit usque in finem, salvus erit. Vel, « præmium mortis sacræ », id est D beata merces ac retributio passionis et
Ephes. v, 2. mortis Christi, qui tradidit se pro nobis, videlicet « gloria perennis, instet », id est, nobis incumbat ac condonetur. Christus quippe ex summa caritate, obedientia, pietate, patiendo et moriendo pro nobis, gloriam nobis promeruit æternalem, ut patuit p. 20 Bets., 39 D, etc. jam frequenter. Et Petrus ait : Christus I Petr. iii, 18, 22. semel pro peccatis nostris mortuus est, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu, deglutiens mortem ut vitæ æternæ efficeremur heredes. Unde et ipsemet fassus est : Filius Joann. iii, 17. hominis non venit ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

Itaque et hunc hymnum sic decantemus ut ad clarum vespere quotidie et tandem ad prosperum finem vitæ perducamur, sicque vere participes simus meriti ac præmii Dei et Salvatoris, et impleamus quod hortatur Apostolus : Per patientiam cur- Hebr. xii, 1-3. ramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta (id est pro nihilo reputata); recogitate eum qui talem sustinuit adversus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis vestris. Hinc nos quoque indefesse adhæreamus justitiæ, et pro ea libenter patiamur adversa, confusione contempta, id est, omnem confusionem, despectionem, vituperationem quam ob hoc perpessi fuerimus, parvi pendentes, imo pro nihilo reputantes : quia non sunt condi- Rom. viii, 18. gnæ passiones hujus temporis ad perennem gloriam quam Dominus et Salvator sua sacratissima morte promeruit nobis : quam consequemur, si tamen com- Ibid. 17. patimur.

AD COMPLETORIUM HYMNUS

1. Christe, qui lux es et dies,
Noctis tenebras detegis,
Lucisque lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.

2. Precamur, sancte Domine,
Defende nos in hac nocte;
Sit nobis in te requies,
Quietam noctem tribue.

3. Ne gravis somnus irruat,
Nec hostis nos subripiat,
Nec caro illi consentiens
Nos tibi reos statuat.

4. Oculi somnum capiant,
Cor ad te semper vigilet ;
Dextera tua protegat
Famulos qui te diligunt.

5. Defensor noster, adspice,
Insidiantes reprime ;
Guberna tuos famulos
Quos sanguine mercatus es.

6. Memento nostri, Domine,
In gravi isto corpore ;
Qui es defensor animæ,
Adesto nobis, Domine.

7. Deo Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio,
Cum Spiritu Paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

EXPOSITIO HYMNI

In eo fit ad Christum, Dei Filium, oratio, ut ingruentis tempore noctis nos custodiat, quo placidam in eo quietem capiamus ; animas nostras itidem et corpora in sua protectione constituat, et ab hoste maligno salva, illæsa incontaminataque conservet.

Auctor creditur beatus pater Ambrosius. Carmen iambicum dimetrum non exactum.

AFFECTUOSISSIMUM hymnum hunc, ex præconiis Dei ac sacris precibus eminenter contextum, compuncte ac fervide proferamus.

1 *Christe, qui lux es et dies.* Hoc satis diffuse expositum reor super primum versum hymni illius : Splendor paternæ gloriæ, etc. *Noctis tenebras detegis,* id est, manifestas caligines errorum ac vitiorum, tenebrasque noctis exterioris facis cognosci : ita ne metuantur, quoniam reale nil sunt nec aliquid positivum, idcirco nocere non queunt ; et tempore noctis Deus et angeli sancti nobiscum non minus sunt quam in die, nec sine illorum permissione invisibiles hostes tangere valent pilum capitis nostri. *Lucisque lumen crederis,* id est, tu, Christe, « crederis » esse unicus Filius Patris, Deus de Deo, « lumen » de lumine : ut prætacto loco expositum est ; *lumen beatum prædicans,* id est, proprio ore et per tuos Apostolos et alios Sanctos eras docens et prædicans humano generi superbeatissimum « lumen » increatum, æternum, videlicet Deum Patrem (juxta illud Joannis : Pater, manifestavi nomen tuum hominibus), imo et totam Trinitatem, dicendo : Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Vel « lumen beatum », id est lucidissimam beatificam Dei visionem (Hæc est, inquiens, vita æterna, ut cognoscant te verum Deum), vel lumen gloriæ (de quo Psalmista dicit Deo : In lumine tuo videbimus lumen), lumen quoque fidei ac sapientiæ salutaris.

p.115 Beta. — A — B — C

Joann. XVII, 5, 6. — Matth. XXVIII, 19. — Joann. XVII, 3. — Ps. XXXV, 10.

Precamur, sancte Domine. Totum quod 2
sequitur oratio est, quæ spiritualiter dirigi potest ad Christum, generaliter quoque ad superdignissimam Trinitatem, quæ est unus Deus ac Dominus. Itaque « precamur », o « sancte Domine », *defende nos* ab omni periculo mentis et corporis et ab omni tentatione carnis ac dæmonis, ab omni imaginatione phantastica, vana, stulta ac puerili, protectione tua divina, ope atque custoditione angelica, meritis ac precibus sacratissimæ Virginis ac totius Ecclesiæ triumphantis ac etiam Ecclesiæ militantis, et per dona gratiæ tuæ, *in hac nocte,* imo et die sequenti ac

toto tempore incolatus præsentis, quod A totum nox est comparatione diei æternitatis ac luminis gloriæ, præsertim luminis increati ac suæ beatificæ fruitionis.

Sit nobis in te requies, id est requies ordinata, tibi accepta, requies quoque contemplationis tui et tranquillitatis internæ, requies etiam corporalis repausationis et somni convenientis, ne, ut in hymno ad
p. 107 B. Vesperas est rogatum, hostis invidi dolo, pavor quietos suscitet, sicque illud Isaiæ
Is. LVIII, 11. impleatur in quolibet nostrum : Requiem dabit tibi Dominus, et implebit splen- B doribus animam tuam. *Quietam noctem tribue,* ut nec propriis phantasiis ineptis nec hostium fraudibus inquietemur.

3 *Ne gravis somnus irruat,* id est, non cadat in nos somnus immoderatus, totaliter deprimens mentem ab elevatione ad Deum, impediens eam ad tempus, etiam post evigilationem, ita ut nec cito nec pure neque faciliter possit se ad Deum erigere et de gravamine somni ac phantasiis excutere; *nec hostis nos subripiat,* id est, ad illicita nos non rapiat, fallat, C subducat; *nec caro illi consentiens,* id est, nec appetitus sensitivus tentatori acquiescens, *nos tibi reos statuat,* id est, culpabiles reddat : non quod carni per se competat consentire, vel appetitus sensitivus aut vis cognitiva sensitiva interior sive exterior, citra rationis consensum ac deliberationem formalem aut interpretativam inducat peccatum mortale. Quod si ratio ex negligentia omiserit sensitivam vim refrenare ac debite regere, ipsa in culpa est.

4 *Oculi somnum capiant,* id est corporalem moderatum, virium reparativum; *cor ad te semper vigilet* actu, aut habitu seu dispositione propinqua ad actualem devotionem : imo frequenter etiam actualiter oret, meditetur, psallat, ac desuper illustretur et revelationem sortiatur in somno, in quo revelationes et oracula fieri solent, ut supra expositum est. Et super hoc dictum est in hymno ad Ve-
p. 106 C et s. speras super illud, Dormire mentem ne sinas, et alibi. Unde et Sponsa fatetur, dicens in Canticis : Ego dormio, et cor *Cant.* v, 2. meum vigilat.

Dextera tua, id est gratiosa adsistentia tua, *protegat,* sicut jam in primo versu hymni hujus fuit expositum (unde orat Psalmista : A resistentibus dexteræ tuæ *Ps.* XVI, 8. custodi me ut pupillam oculi, sub umbra alarum tuarum protege me), *famulos* tuos *qui te diligunt,* hoc est omnes utriusque sexus fideles, ut nomine famuli designetur non sexus, sed servitus : omnes, inquam, « qui te diligunt » caritate infusa, ne ruant in culpam mortalem, qua caritatem amittant, neque in venialem, saltem frequentem, qua caritatis minorationem ac debilitationem sustineant, imo, te protegente, in ea crescant quotidie; vel « qui te diligunt » naturali amore, quos digneris tueri, ne in mortali maneant ac pereant culpa, sed protinus pœnitendo, supernaturalem tui amorem, scilicet caritatem, obtineant.

Defensor noster, qui ais in Psalmo : 5
In via hac qua gradieris, firmabo super te *Ps.* XXXI, 8. oculos meos. Cui loquitur Jeremias : Tuere *Jer.* XV, 15. me ab his qui persequuntur me. *Adspice* nos oculo pietatis tuæ immensæ, approbationis tuæ piissimæ, quemadmodum orat Psalmographus : Adspice in me et miserere *Ps.* CXVIII, 132. mei. *Insidiantes,* id est, adversantes ac dolose nocere quærentes nobis, nostram impediendo salutem, *reprime,* id est refrena, ut nihil in nobis proficiant adversarii tales. *Guberna tuos famulos,* id est, universos credentes dirige in viam salutis, D etiam eos qui nondum serviunt tibi ex caritate, sed fide informi ac timore servili, ut ad caritatem te dirigente pertingant, *quos sanguine mercatus es,* id est, tuo pretiosissimo sanguine redemisti, id est exponendo vitam tuam corporalem, imo te ipsum pro illis in mortem, ut sæpe expo- p. 127 A'. situm est.

Memento nostri, Domine, id est, ostende 6
te jugiter memorem nostri, indesinenter, gratiose, magnifice nobis adsistendo per misericordiarum tuarum effectus, *in gravi*

Sap. ix, 15. *isto corpore,* quod aggravat animam et A
deprimit intellectum, in tantum quod car-
Ps. cxli, 8. cer ejus vocatur, juxta illud : Educ de
custodia animam meam ad confitendum
nomini tuo. Unde exclamavit Apostolus :
Rom. vii, 24. Infelix ego homo! quis me liberabit de
corpore mortis hujus? Multæ namque sunt
corporis necessitates, quibus vacando, pro-
videndo ac satisfaciendo, anima a spiri-
tualibus impeditur. Verumtamen corpus
etiam in multis deservit dominæ suæ, ut-
puta animæ, tanquam instrumentum ac
medium ejus : nam quum anima sit finis B
atque perfectio corporis, non econtra, con-
stat corpus ordinatum in bonum animæ.

Qui es defensor animæ, quam ad ima-
ginem et similitudinem tuam plasmasti,
nec eam, quantum in te est, derelinquis,
imo avertentem se et aversam a te variis
modis revocas, per prospera et adversa,
per instinctus divinos, angelicos et huma-
nos, per Scripturas et terribilia gesta.
Sap. xi, 25, 27. Hinc scriptum est : Diligis omnia quæ
sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti;
parcis autem omnibus, quoniam tua sunt, C
Domine, qui amas animas. Idcirco tu ipse
Jer. iii, 1. apud Jeremiam contestaris : Tu fornicata
es cum amatoribus multis, tamen rever-
tere ad me. *Adesto nobis, Domine,* in
omni necessitate, indigentia, periculo, ad-
Ps. xii, 4. versitate, angustia et eventu; illumina
oculos meos, ne unquam obdormiam in
mortem; aversum ac deviantem miseri-
cordissime reduc, robora, posside et custo-
Job xvii, 3. di; libera me et pone me juxta te, et
cujusvis manus pugnet contra me, ut sic
Ps. xv, 8. ex sententia gratus psallam : A dextris D
Mich. vii, 8, 9. est mihi Dominus ne commovear; et, Quum
sedero in tenebris, Dominus lux mea est,
et deducet me Dominus in lucem æter-
nam; somno quoque moderato refocillatus,
Ps. iii, 6. confitear : Ego dormivi et soporatus sum,
et exsurrexi, quia Dominus suscepit me.

Igitur hymnum istum in Completorio,
in consummatione Horarum, in fine divini
Officii, cum integro et ardenti proferamus
affectu, cum recollectione animi et com-
punctione prægrandi, recommendantes nos
infinitæ pietati et gratiæ Creatoris cum
ingenti et filiali fiducia. Nec quisquam
tam intimoratus exstet aut negligens, ut
ad dormiendum se ponat sine diligenti
discussione conscientiæ suæ : imo unus-
quisque ante reclinationem hujusmodi, vi-
gilanter recogitet et revolvat qualiter diem
totum expenderit, quid boni omiserit, quid
mali commiserit in eodem, qualiter in
cibo, potu, colloquio, in divino Officio, in
celebratione ac ceteris universis habuerit
se, sicque pœniteat coram Deo, nec im-
punitum nec indisciplinatum se deserat,
emendationem proponat firmissime; Chri-
sti passionem, patientiam, humilitatem,
constantiam, caritatem indelebiliter suis
imprimat et infigat præcordiis; atque in
lecto tanquam in monumento reclinet se,
memor sollicite qualiter paulo post reclu-
detur in tumulo; in pace in id ipsum ob- Ps. iv, 9.
dormiat, orando aut meditando salubriter.

Porro, si contemplationis gratia ei col-
lata sit, mentem erigat ad superbeatissimæ
Deitatis intuitionem, quemadmodum Do-
minus Deus noster omnipotens naturaliter
et superessentialiter bonus sit et bonitas
pura, quomodolibet infinita, in se ipso
intensive interminabiliterque perfectus, in
quo omnis perfectio, infinita pulchritudo,
immensa dulcedo, illimitata potestas, sa-
pientia cujus nullus est finis, beatitudo et Ps. cxliv, 3.
gloria sine termino et mensura. In horum
meditatione inflammetur ac delectetur
mens nostra. Ad metuendum quoque, co-
lendum eumdem totisque viribus hono-
randum viriliter accingatur. Postremo, su-
pergloriosissimam Trinitatem sinceriter
contempletur, vel saltem pro viribus spe-
culetur qualiter Pater æternus se ipsum
intuendo, intelligendo et quasi intra se
exprimendo, sui ipsius conceptum ac Ver-
bum intra se profert ac gignit, et ipsum
Unigenitum suum superpulcherrimum, sibi
prorsus æqualem, consubstantialem, simil-
limum, superdeliciosissime, cum infinita
complacentia, immenso amore, æternali-
ter, clarissime, suavissime, invariabiliter

intuetur; conformiter Filius Patrem, at- A
que uterque Spiritum Sanctum, et Spiritus
Sanctus utrumque. Etenim mutua harum
supervenerabilium, adorandarum, supersu-
blimium Personarum intuitio, dilectio, frui-
tio, complacentia et dulcedo, incompre-
hensibiliter ac omniformiter est immensa.

Denique, quia ex creaturis ad Creatoris
aliquantam agnitionem consurgimus, pen-
semus quid magnus ille theologus, divi-
nissimus, sacratissimus Dionysius, de qua-
rumdam mentium creatarum amore ac
amoris ad Deum ardore locutus sit. Nonne B
septimo Angelicæ hierarchiæ capitulo, de
seraphico summi angelici ordinis, dulci,
quieto, æstuante amore deprompsit : Cale-
facientes nominantur, mobile enim eorum
semper circa divina, et incessabile, et ca-
lidum, et acutum, et superfervidum in-
tente et intime, sicut recalificans alia, etc.?
Ecce si amor ille creatus ac finitus supre-
morum illorum spirituum angelicorum tam
intensus ac vehemens est, ut non solum
calidus et acutus, verum etiam superfer-
vidus appelletur, qui utique amor infinite C
minor est, minus acutus minusque fervidus
quam increatus ille mutuus amor super-
sanctissimæ Trinitatis; certum est quam
incomprehensibiliter ac incomparabiliter
tres adorandæ Personæ se invicem dili-
gant, et idem patet de mutua earum intui-
tione plenarie comprehensiva, de mutua
ipsarum superdulcissima et superdelicio-
sissima fruitione. Præterea, omnis ratio
amandi se invicem, excellentissime et per-
fecte in ipsis consistit, videlicet bonitas,
cognitio, propinquitas, unitio, communio. D
Unaquæque enim earum infinitæ est boni-
tatis et aliam plene ac limpidissime com-
prehendit, et Pater totam bonitatem suam
et gloriam communicat Filio, atque uter-
que Spiritui Sancto; nec solum unitæ
sunt, imo et substantialiter idem : ex qui-
bus palam est dilectionem earum ad in-
vicem omnifarie esse in infinitum super-
ardentissimam et immensam.

In harum contemplatione mens vere
devota, sinceriter reformata, deiformiter
inflammata fide cum rationibus credendo-
rum, purificatæ mentis intelligentia subli-
miter decorata, interdum quasi mediam
et condilectam ac coamplexatam experitur
se ipsam, utpote rapta jam et absorpta in
infinitas divitias gloriæ Dei, in æternæ
lucis immensam abyssum, in regionem su-
persplendidissimam luminis increati.

Ad hanc aliquantulam futuræ beatitu-
dinis prælibationem, degustationem, par-
ticipationem conemur ac properemus, quæ
ad mysticam spectant theologiam, ad doni
sapientiæ complementum, ad apicem men-
tis in Deum totaliter transformatæ, ad di-
vini amoris perfectionem unitivamque
viam, ad quam non nisi per omnimodam
privati amoris exstirpationem, per profun-
dissimam humilitatem ac vehementissi-
mam sui ipsius aspernationem, per since-
rissimum zelum justitiæ ac boni communis
præcordialem affectum, per cordis mun-
ditiam, conscientiæ puritatem, ac consi-
milia exercitia ad viam purgativam et illu-
minativam spectantia, pervenitur. In quibus
omnibus exerceamus et actuemus nos
strenue, præsentiam majestatis divinæ in-
desinenter pensantes ac totis viribus vene-
rantes. Ad laudem et gloriam Omnipo-
tentis, qui est super omnia Deus sublimis
et benedictus. Amen.

FINIS EXPOSITIONIS HYMNORUM.

DE LAUDIBUS
SANCTISSIMÆ TRINITATIS
PER MODUM HORARUM

DE LAUDIBUS

SS. ET INDIVIDUÆ TRINITATIS

PER MODUM HORARUM[1]

AD MATUTINAS.

ADSIT nobis semper immensa tua clementia, Deus omnipotens, Trinitas adoranda.

Ps. LXX, 23. ℣. Exsultent labia mea, Domine, quum cantavero tibi.

℟. Et anima mea quam redemisti.

Ps. LXIX, 2. ℣. Deus, in adjutorium meum intende.

℟. Domine, ad adjuvandum me festina.

℣. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

℟. Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Alleluia.

I Tim. I, 17. *Invitatorium.* Te omnium Regem sæculorum, immortalem, invisibilem, Deum æternum et verum, adoramus, laudamus et glorificamus, † O benedicta Trinitas.

Psalmus 94.

Ps. XCIV, 1-7. Venite, exsultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro; præoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei.

Te omnium Regem sæculorum, immortalem, invisibilem, Deum æternum et verum, adoramus, laudamus et glorificamus, O benedicta Trinitas.

Quoniam Deus magnus Dominus, et Rex magnus super omnes deos : quoniam non repellet Dominus plebem suam : quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipse conspicit.

O benedicta Trinitas.

A Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud, et aridam fundaverunt manus ejus : venite, adoremus, et procidamus ante Deum ; ploremus coram Domino, qui fecit nos quia ipse est Dominus Deus noster ; nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus.

Te omnium Regem sæculorum, immortalem, invisibilem, Deum æternum et verum, adoramus, laudamus et glorificamus, O benedicta Trinitas.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

B Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

O benedicta Trinitas.

Te omnium Regem sæculorum, immortalem, invisibilem, Deum æternum et verum, adoramus, laudamus et glorificamus, O benedicta Trinitas.

Hymnus.

Adesto, sancta Trinitas,
Par splendor, una Deitas,
Quæ exstas rerum omnium
Creator et principium.

C Te cœlorum militia
Laudat, adorat, prædicat ;
Tibique mundi machina
Per sæcula benedicat.

Adsumus et nos cernui,
Te adorantes famuli ;
Vota precesque supplicum
Hymnis junge cœlestium.

Unum te lumen credimus,
Quod trinum idem colimus ;

1 Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

Apoc. I, 8. Alpha et Omega te dicimus,
Ps. CL, 6. Quam laudat omnis spiritus.
Laus tibi Patri ingenito,
Laus tuo Unigenito,
Laus sit Sancto Spiritui,
Deo trino et simplici. Amen.

Antiphona. Pater diligit.

Psalmus 24.

Ps. XXIV, 1-7. Ad te, Domine, levavi animam meam;
Deus meus, in te confido, non erubescam.

Neque irrideant me inimici mei : etenim universi qui sustinent te, non confundentur.

Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.

Vias tuas, Domine, demonstra mihi; et semitas tuas edoce me.

Dirige me in veritate tua, et doce me : quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui tota die.

Reminiscere miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quæ a sæculo sunt.

Delicta juventutis meæ et ignorantias meas ne memineris.

Secundum misericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam, Domine.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Joann. III, 35, 36. *Ant*. Pater diligit Filium, et omnia dedit
in manu ejus. Qui credit in Filium, habet vitam æternam.

Ant. Deum nemo vidit.

Psalmus 71.

Ps. LXXI, 2. Deus, judicium tuum Regi da, et justitiam tuam filio Regis.

Ibid. 17-19. Sit nomen ejus benedictum in sæcula : ante solem permanet nomen ejus.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ : omnes gentes magnificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.

Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum; et replebitur majestate ejus omnis terra : fiat, fiat.

Gloria Patri.

A *Ant*. Deum nemo vidit unquam : unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. *Joann.* I, 18.

Ant. Requiescat.

Psalmus 56.

Miserere mei, Deus, miserere mei : quoniam in te confidit anima mea. *Ps.* LVI, 2-5.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

Clamabo ad Deum altissimum : Deum qui benefecit mihi.

Misit de cœlo, et liberavit me : dedit in
B opprobrium conculcantes me.

Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam, et eripuit animam meam de medio catulorum leonum : dormivi conturbatus.

Gloria Patri.

Ant. Requiescat super me Spiritus tuus, *Is.* XI, 2, 3.
Domine, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis; et repleat me spiritus timoris filialis et casti.

℣. Ne projicias me, Domine, a facie tua. *Ps.* L, 13.
C ℟. Et Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me.

Pater noster.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos a malo.

℣. Redde mihi lætitiam salutaris tui. *Ibid.* 14.

℟. Et spiritu principali confirma me.

Benedictio. Ignem inexstinguibilem sui amoris accendat Trinitas sancta in cordibus nostris. Amen.

Lectio prima.

Respondens Jesus discipulis, ait : Ego *Joann.* XIV, 6.
D sum via, veritas, et vita. Nemo venit ad
Patrem nisi per me. Si diligitis me, man- *Ibid.* 15-17.
data mea servate; et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum : Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere.
In illa die vos cognoscetis quia ego in *Ibid.* 20, 21.
Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et
ego diligam eum; et ad eum veniemus, et *Ibid.* 23.
mansionem apud eum faciemus. Paracletus *Ibid.* 26.
autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater

in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Quum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur, et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt : propterea dixi, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Tu autem, Domine, miserere nostri.

Joann. xv, 9. *Ibid.* 26. *Ibid* xvi, 13-15.

℟. Deo gratias.

℟. In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. † Hoc erat in principio apud Deum.

Ibid. i, 1, 2.

℣. Sicut enim habet Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. Hoc erat.

Ibid. v, 26.

Benedictio. In unitate Sancti Spiritus benedicat nos Pater et Filius. Amen.

Lectio secunda.

Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram. Ante colles ego parturiebar. Quando præparabat cœlos, aderam. Quando certa lege et gyro vallabat abyssos, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum ; et deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cœlis ut oriretur lumen indeficiens, et sicut nebula texi omnem terram. Gyrum cœli circuivi sola, et profundum abyssi penetravi. Vapor sum enim virtutis Dei, et emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera. Candor quoque lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius. Porro Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Benignus est enim Spiritus sapientiæ : quoniam Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Alii namque per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alteri fides, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus idemque Spiritus, dividens singulis prout vult. Tu autem.

Prov. viii, 22-25. *Ibid.* 27. *Ibid.* 29-31. *Eccli.* xxiv, 5, 6. *Ibid.* 8. *Sap.* vii, 25, 26. *Ibid.* i, 5-7. I *Cor.* xii, 8-11.

℟. Domine Deus, Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, et non est qui possit tuæ voluntati resistere. † Tu enim, Domine, fecisti cœlum, terram, et quidquid cœli ambitu continetur.

Esther xiii, 9, 10.

℣. Non est similis tui in diis, Domine, et non est secundum opera tua. Tu enim.

Ps. lxxxv, 8.

Benedictio. Luce sapientiæ cœlestique gratia illuminet et conservet nos Trinitas sancta. Amen.

Lectio tertia.

Trinitas supersubstantialis, superadoranda et superbona, christianæ doctrix sapientiæ, dirige nos ad superlucidam (ut possibile est) tui ipsius contemplationem. Neque enim te plene comprehendere valet mens creata, quoniam inaccessibilem lucem inhabitas ; et ipsa tuæ æternæ lucis superexcellens, immensa, invisibilis plenitudo, divina appellatur caligo, in qua tu habitare perhiberis, quæ ponis tenebras latibulum tuum. Et ipsæ divinæ tenebræ cooperiuntur omni lumini et absconduntur omni visioni, propter incircumscriptibilem et impenetrabilem propriæ claritatis splendorem. Opportunum quippe in te omnium rerum perfectiones fateri, tanquam in fontali et exemplari omnium causa, et rursus easdem principalius abnegare de te, tanquam exsistente super omnia atque superessentialiter superposito universorum principio. Hoc nempe est te videre et cognoscere, te supersubstantialem supersubstantialiter per omnium entium ablationem laudare. Ipsa namque æterna tua divinitas, infinita excellentia

I *Tim.* vi, 16. II *Par.* vi, 1. *Ps.* xvii, 12. Dion. Areop. epist. i ad Caium. Ejusd. de Theol. myst. c. i. Ibid. c. ii.

omne creatum excedit; estque deficiens omne nomen prout nos illud comprehendere valemus, a superbenedicta et supervivente et superessentiali tua dignitate, immenso defectu. Denique, quo supersplendenti divinæ tuæ luci mens amplius appropinquat, eo tui inaccessibilitas et incomprehensibilitas plenius innotescunt; quumque fuerit caliginem ingressa, omne mox nomen omnisque cognitio prorsus deficient. Sed hoc erit menti te videre, videre te omnino invisibilem esse; et quo id clarius viderit, eo te limpidius intuetur. Secundum hanc superlucidam nos fieri precamur caliginem, o Trinitas benedicta, et per invisibilitatem et ignorantiam videre atque cognoscere te, quæ es super omnem visionem et cognitionem. Hisque dumtaxat appares, qui supergressis et relictis omnibus sensibilibus et intelligibilibus, cunctis quoque creatis, itemque se ipsis, in caliginem intrant in qua tu vere es. Adoro, laudo, benedico te, o summa et individua immensaque Trinitas, supersapiens, superfelix, omnipotens Deus; tibi gloria, honor et laus in omni æternitate. Tu autem.

Joann. XVII, 1. ℟. Sublevatis Jesus oculis in cœlum, dixit : Pater, venit hora, clarifica Filium *Ibid.* 3. tuum, ut Filius tuus clarificet te. † Quoniam hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.

Ps. CXVIII, 18. ℣. Revela, Domine, oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua. Quoniam.

℣. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto. Et quem.

Laus Dei.

Te Deum adoro, te laudo, et te superexalto; hymnum laudis et gloriam tibi, o supersancta Trinitas, offero.

O lux æterna, lux supersplendidissima et superpulcherrima, lux quæ in te ipsa infinita claritate resplendes; pulchritudinis tuæ nullus est finis, et decoris tui splendor est omnino immensus, o lux supersimplex, incomprehensibilis, incircumscripta.

A O Trinitas adoranda, tu bonitas pura, immensa, fontana, supersubstantialis, æterna; tu esse tantum, esse purum, esse perfectum, esse plenum, simplicissimum, independens, immateriale, interminabile, nesciens locum.

In te, o Trinitas superbenedicta, infinita est gloria, et beatitudinis tuæ lætitia est penitus infinita; in te quoque immensa dilectio, omniumque bonorum atque pulchrorum superplena et perfecta possessio; in te beatissima vita, interminabilis sa- B pientia, immensa complacentia paxque dulcissima.

Tu, Pater æterne, te ipsum intuendo et intelligendo, tui ipsius conceptum et Verbum in te profers et gignis. Infinito et superardente amore Unigenitum tuum superpulcherrimum diligis, et cum superincomprehensibili ardore æternaliter eum amplecteris, amas et inspicis; omnia tua, superbone Pater, ei communicas, et in eo immensum delectaris et complaces.

Tu quoque, Unigenite, Patri tuo æterno C inseparabiliter hæres; et quidquid habes et es, ab ipso te suscepisse cognoscis : *Joann.* V, 35; XVI, 15; XVII, 7, 10.
ideo superæstuante simpliciterque infinito amore eum rediligis, et cum jucunditate immensa ad ipsum te vertis. Tu Patrem perfecte cognoscis, in eo interminabiliter *Ibid.* VIII, 55; XVII, 25.
delectaris, et sempiterno amplexu quiescis.

Tu mentis paternæ Verbum æternum, intelligibilis dictio, et sapientiæ ejus plena expressio; tu splendor gloriæ, figura pa- *Hebr.* I, 3.
ternæ substantiæ, imago bonitatis paternæ *Sap.* VII, 26.
essentiæ; tu Deus de Deo, Deus verus de D Deo vero; tu lumen de lumine, lumen æternum ab æterna luce, Deus immensus et verus, unus cum Patre.

Tu, alme Paraclete, Spiritus Sancte, Patris et Filii es dulcissimus nexus, jucundumque osculum, æternus complexus. Te simul spirant et diligunt, atque in te omnes gloriæ et divinitatis suæ divitias æternaliter fundunt. Tu amor amborum, Spiritus, pax serenissima, suavitas infinita, communio plena, sempiterna atque communis lætitia. Te Pater et Filius infinite

diligunt, eosque denuo immense rediligis, A et in ipsis superdulcissime perseveras.

Pacis tuæ dulcedo, o Trinitas superfelix, est prorsus immensa; et unionis tuæ conjunctio, consubstantialis ac individua.

Tu, Deus æterne, es actus purus, mens separata, honoratissimus intellectus, universorum origo et finis. Te jure laudant, adorant, glorificant omnes creaturæ tuæ.

Te calidissimo animo, ardentissima mente, sacratissima Seraphim jugiter intuentur et diligunt. Te sapientissimo corde, oculata Cherubim mirantur atque conspiciunt. B Tibi, Domine, Throni sedes sunt; te Dominationes adorant; a te Virtutes dependent; te Potestates formidant. Tibi Principatus ministrant, Archangeli parent, Angeli serviunt.

Te præ cunctis et singulis anima Christi cognoscit et diligit, cui Virgo Christifera exstat simillima.

Te Patriarchæ glorificant, Prophetæ collaudant, Apostolique magnificant. Te martyres benedicunt, confessores exaltant, virgines amant, omnesque electi adorant: C quoniam tu solus cuncta in infinitum excellis, et tui comparatione est totus
Is. XL, 15. mundus tanquam pulvis exiguus. Tu solus immensus, æternus, omnipotens nulloque egens, penitus simplex, naturaliter bonus, essentialiter sanctus substantialiterque perfectus, trinus et unus. Amen.

AD LAUDES.

Job XXXVIII, 7. ℣. Te, Domine, laudant astra matutina.

℟. Tibi jubilant omnes filii Dei, Trinitas sancta. D

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Ant. Deus et Pater.

Psalmus 144.

Ps. CXLIV, 1-9. Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in sæculum, et in sæculum sæculi.

Per singulos dies benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi.

Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.

Generatio et generatio laudabit opera tua, et potentiam tuam pronuntiabunt.

Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, et mirabilia tua narrabunt.

Et virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt.

Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, et justitia tua exsultabunt.

Miserator et misericors Dominus, patiens, et multum misericors.

Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus.

Gloria Patri.

Ant. Deus et Pater Domini nostri Jesu *Ephes.* III, 14-17.
Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur, det nobis secundum divitias gloriæ suæ, virtutem corroborari in interiori homine per Spiritum Sanctum, habitare Christum per fidem in cordibus nostris.

Ant. Te decet laus.

Psalmus 68.

Exaudi me, Domine, quoniam benigna *Ps.* LXVIII, 17-19.
est misericordia tua; secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Et ne avertas faciem tuam a puero tuo; quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Intende animæ meæ, et libera eam; propter inimicos meos eripe me.

Laudabo nomen Dei cum cantico, et *Ibid.* 31.
magnificabo eum in laude.

Laudent illum cœli et terra, mare, et *Ibid.* 35.
omnia reptilia in eis.

Gloria Patri.

Ant. Te decet laus, te decet hymnus; tibi gloria Deo Patri et Filio cum Sancto Spiritu in sæcula sæculorum.

Ant. Beato.

Psalmus 135.

Confitemini Domino quoniam bonus, *Ps.* CXXXV, 1-9.
quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum, quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui firmavit terram super aquas, quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum misericordia ejus.

Solem in potestatem diei, quoniam in æternum misericordia ejus.

Lunam et stellas in potestatem noctis, quoniam in æternum misericordia ejus.

Gloria Patri.

I Tim. vi, 15, 16. *Ant.* Beato et soli potenti, Regi regum et Domino dominantium, qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem, honor et imperium sempiternum.

Capitulum.

Luc. iii, 21, 22. Factum est autem, Jesu baptizato et orante, apertum est cœlum, et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum; et vox de cœlo facta est: Matth. iii, 17. Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

℟. Deo gratias.

Apoc. xi, 17. ℟. Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras, † Qui accepisti virtutem tuam magnam et regnasti, alleluia.

Ps. cxliv, 10. ℣. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, et Sancti tui benedicant tibi. Qui accepisti.

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Boet. De Consolat. lib. iii, metr. 9.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cœlique sator; qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens, das cuncta moveri;
Quem non externæ pepulerunt fingere causæ
Materiæ fluitantis opus, verum insita summi
Forma boni, livore carens: tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
A Mundum mente gerens, similique imagine formans.
Da, Deus, augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere visus,
Atque tuo splendore mica. Tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis; te cernere, finis.
Cœtus in excelsis te laudat cœlicus omnis,
Et mortalis homo, pariter quoque cuncta creata.
B Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus, Ps. cxlvi, 4.
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti.
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.
Gloria, laus et honor tibi sit, Rex trine, Creator. Amen.

℣. Patris et Filii et Spiritus Sancti una est divinitas.

℟. Æqualis gloria, coæterna majestas.

C *Ad* Benedictus, *Ant.* Qui fecit stellas.

Canticum.

Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ. Luc. i, 68.

Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi. Ibid. 74, 75.

In sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos, oriens ex alto. Ibid. 78, 79.

Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes D nostros in viam pacis.

Gloria Patri.

Ant. Qui fecit stellas, hic est Deus noster, et non æstimabitur alius ab illo. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et dedit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto sibi; et post hæc super terram visus est, et cum hominibus conversatus est. Baruch iii, 35-38.

Laus Dei.

Gratias agamus Domino Deo nostro. Dignum et justum est, nos tibi semper et ubique gratias agere, Domine sancte, Pater

omnipotens, æterne Deus, qui cum unige- A
nito Filio tuo et Spiritu Sancto unus es Deus, unus es Dominus : non in unius singularitate personæ, sed in unius trinitate substantiæ. Quod enim de tua gloria revelante te credimus, hoc de Filio tuo, hoc de Spiritu Sancto, sine differentia discretionis sentimus. Ut in confessione veræ sempiternæque Deitatis, et in Personis proprietas, et in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas. Quam laudant Angeli atque Archangeli, Cherubim quoque ac Seraphim, qui non cessant clamare B
Is. VI, 3. quotidie, una voce dicentes : Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens ; pleni sunt cœli et terra gloria tua.

Ps. CI, 2. ℣. Domine, exaudi orationem meam.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

Oremus.

Trinitas incorporea, invisibilis, incomprehensibilis, incircumscriptibilis, superexaltata, æterna, quæ ad omnia procedens per lucis tuæ influxum, manes in te ipsa inaccessibilis atque immobilis, uniformiter atque fixe et æternaliter eodem modo C
Gen. I, 27. te habens : animam nostram, quam ad similitudinem tuam plasmare dignata es, ab omni immunditia eripe, eamque reforma et tibi assimila, atque indesinenter eam in tua bonitate custodi. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium defunctorum per misericordiam tuam, o benignis- D
sima Trinitas, requiescant in pace.

℟. Amen.

AD PRIMAM.

Adsit nobis, *etc., ut supra.*

Ps. L, 12. ℣. Cor mundum crea in me, Deus.

℟. Et spiritum rectum innova in visceribus meis.

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Fontale lumen, Deus vivus,
Vere unus, vere trinus,
Te cuncta pavent, tibi parent,
Quæ per gyrum cœli tenent.

Tu dulcedo infinita,
Lux immensa, pura vita,
Te solum decet latria,
In te immensa lætitia.

Præsta menti gratiarum
Dona sacra supernarum,
Ut te amet et metuat,
Tibique semper pareat.

Honor, virtus et potestas,
Laus et hymnus ac majestas,
Summo Patri atque Verbo
Et quem spirant, uni Deo. Amen.

Ant. Deus.

Psalmus 26.

Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? *Ps.* XXVI, 1.

Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?

Exaudi, Domine, vocem meam qua cla- *Ibid.* 7-9.
mavi ad te ; miserere mei, et exaudi me.

Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea ; faciem tuam, Domine, requiram.

Ne avertas faciem tuam a me, ne declines in ira a servo tuo.

Adjutor meus esto, Domine, ne derelinquas me ; neque despicias me, Deus salutaris meus.

Gloria Patri.

Ant. Deus omnis gratiæ, qui vocasti nos I *Petr.* V, 10, 11.
in æternam tuam gloriam in Christo Jesu, modicum passos tu nos perfice, confirmà et solida. Cui honor et gloria et imperium in sæcula sempiterna.

Ant. Beatæ.

Psalmus 6.

Domine, ne in furore tuo arguas me, *Ps.* VI, 2-5.
neque in ira tua corripias me.

Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum ; sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea turbata est valde ; sed tu, Domine, usquequo?

Convertere, Domine, et eripe animam

meam ; salvum me fac propter misericordiam tuam. A

Gloria Patri.

Ant. Beatæ Trinitatis et incommutabilis Divinitatis una est substantia, indivisa in opere, concors in voluntate, par in omnipotentia, æqualis in gloria.

Ant. Credimus.

Psalmus 32.

Ps. xxxii, 3-9. Cantate Domino canticum novum ; bene psallite ei in vociferatione.

Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide.

Diligit misericordiam et judicium; misericordia Domini plena est terra.

Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

Timeat Dominum omnis terra ; ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

Quoniam ipse dixit, et facta sunt ; ipse mandavit, et creata sunt.

Gloria Patri.

Ant. Credimus, confitemur et colimus te Deum Patrem omnipotentem, æternum, immensum ; teque Dei Unigenitum, ex substantia Patris æternaliter natum ; te quoque Spiritum Sanctum paracletum, ex utroque intemporaliter profluentem, atque utrique coadorandum et glorificandum : unum solum verum Deum.

Hymnus.

O fons beatitudinis,
Fons omnis pulchritudinis,
Superbeata Trinitas,
Immensa, pura bonitas.
Tu origo clementiæ,
Mundanæ rector fabricæ,
Unus essentialiter,
Ac trinus personaliter.
Tua mundet et fecundet
Corda nostra gratia,
Ut virtutum fructum ferant
Expellendo vitia.
Præsta, Pater piissime,
Patrique compar Unice,
Cum Spiritu Paracleto
Regnans per omne sæculum. Amen.

Capitulum.

Gratias agimus tibi, Domine Pater, qui transtulisti nos in regnum Filii dilectionis tuæ, qui est imago tua invisibilis, primogenitus omnis creaturæ : quoniam per ipsum et in ipso condita sunt omnia in cœlo et in terra. Coloss. i, 12, 13, 15, 14.

℟. Deo gratias.

℟. Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem, † In æternum, alleluia. Apoc. v, 12. B

℣. Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. In æternum. Ibid. i, 5.

℣. Gloria Patri. Alleluia.

℣. Spiritus Sanctus a Patre et Filio.

℟. Non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

Laus Dei.

Nunc igitur oculos meos ad cœlum levo, et Altissimo benedico, et viventem in sæcula laudo atque glorifico : quoniam potestas ejus potestas æterna, et regnum ejus perpetuum ; omnesque habitatores terræ apud ipsum in nihilum reputantur. Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, et benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum, et laudabile et superexaltatum in omnibus sæculis. Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ, et superlaudabilis et supergloriosus in sæcula. Benedictus es, qui intueris abyssos et sedes super Cherubim, et laudabilis et superexaltatus in sæcula. Tibi, Deus patrum nostrorum, confiteor : quia justus es in omnibus quæ fecisti, universaque opera tua vera, viæ quoque tuæ rectæ, atque judicia tua omnia sancta. Exaudi, Domine ; placare, Domine ; attende et fac. Non enim in justificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis et magnis. Dan. iv, 31, 32. C Ibid. iii, 52, 53, 55. D Ibid. ii, 23; iii, 27. Ibid. ix, 19, 18.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Trinitas superalma, glorificanda, superfelix, incommutabilis et perfecta, quæ in te ipsa universæ beatitudinis plenitudinem comprehendis, in qua est infinita dilectio mutua, interminabilis sapientia, immensa complacentia, omniumque bonorum atque pulchrorum perfecta possessio: tuorum nos participatione bonorum impingua et dita, et tui amoris ardore cor nostrum incende, resolve, et interiora nostra reforma, ac omni tempore rege. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

Ad Tertiam.

Adsit nobis, *etc.*

℣. Cor mundum, *etc.*

℟. Et spiritum rectum, *etc.*

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Rex cœlorum, mundi factor,
Orbis motor astriferi,
Tu salutis meæ actor,
Rector solis splendiferi.

Genitor incircumscripte,
Fili Patris benedicte;
Adorande Paraclete,
Summe Deus, Rex inclyte:

Da affectum æstuantem,
Da menti sapientiam;
Tibi vitam da placentem,
Da stabilem memoriam.

Tibi hymnus, honor, decus,
Coæternæ Trinitati;
Regnum, jugis principatus
Adorandæ majestati. Amen.

Ant. Oculus.

Psalmus 41.

Ps. XLI, 2-7. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus.

A Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei?

Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte; dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.

In voce exsultationis et confessionis, sonus epulantis.

B Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei et Deus meus.

Gloria Patri.

Ant. Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum; nobis autem revelavit per Spiritum suum. I Cor. II, 9, 10.

Ant. Summæ.

Psalmus 118.

Adspice in me, Domine, et miserere Ps. CXVIII, 132-136.
C mei, secundum judicium diligentium nomen tuum.

Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, et non dominetur mei omnis injustitia.

Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina super servum tuum, et doce me justificationes tuas.

Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

Gloria Patri.

D *Ant.* Summæ Trinitati, simplici Deo, una divinitas, æqualis gloria, coæterna majestas.

Ant. Te Deum.

Psalmus 139.

Eripe me, Domine, ab homine malo; a viro iniquo eripe me. Ps. CXXXIX, 2, 7-9.

Dixi Domino: Deus meus es tu; exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ.

Domine, Domine, virtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die belli.

Non tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori; cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur. A

Gloria Patri.

Ant. Te Deum Patrem ingenitum, te Filium unigenitum, te Spiritum Sanctum paracletum, sanctam et benedictam atque individuam Trinitatem, toto corde et ore profitemur, laudamus et magnificamus : quoniam te laudat omnis virtus cœlorum.

Hymnus.

Deus, cujus est natura
Simplex, summaque bonitas,
Infinita, sancta, pura,
Cujus immensa dignitas.

Trine, felix, simplex Deus,
Salus, virtus, plastes meus :
Me custodi, me tuere,
Sicut nosti me egere.

Jer. XLVIII, 10. Qui servit tibi negligenter,
Maledictus erit semper :
Hinc da tibi reverenter
Deservire et ardenter.

Sit laus, honor Deo Patri,
Summo quoque Christo decus,
Sancto item Spiritui,
Majestas Deo simplici. Amen.

Capitulum.

Luc. X, 21, 22; *Matth.* XI, 25-27. Exsultavit Jesus in Spiritu Sancto, et ait : Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis : ita, Pater, quoniam sic placuit ante te. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo.

℟. Deo gratias.

℟. Benedictus sit Deus Pater, unigenitusque Dei Filius, Sanctus quoque Spiritus : † Quia fecit nobiscum misericordiam suam, alleluia.

Tob. XII, 6. ℣. Benedicimus Deum cœli, et coram omnibus viventibus confitebimur ei. Quia fecit.

℣. Gloria Patri. Alleluia.

℣. In hac sancta Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus.

℟. Sed totæ tres Personæ coæternæ sibi sunt et coæquales.

Laus Dei.

Domine, Deus meus es tu, exaltabo te, *Is.* XXV, 1,
et confitebor nomini tuo : quoniam factus 4, 9.
es fortitudo pauperis, adjutor egeni. Ecce
Deus noster iste; exspectavimus eum, et
salvabit nos. Nomen tuum et memoriale *Ibid.* XXVI,
tuum, Domine, in desiderio animæ meæ. 8, 9.
Anima mea desideravit te in nocte, sed et
spiritus meus in præcordiis meis; de mane
vigilabo ad te. Quis mensus est pugillo *Ibid.* XL, 12-
aquas, et cœlos palmo ponderavit? Quis 14.
appendit tribus digitis molem terræ, et
B libravit in pondere montes, et colles in
statera? Quis adjuvit spiritum Domini?
aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit
illi? Cum quo iniit consilium, et instruxit
eum, et docuit eum semitam justitiæ, et
erudivit eum scientia, et viam prudentiæ
ostendit illi? Omnes gentes quasi non sint, *Ibid.* 17.
sic sunt coram illo, et quasi nihilum et
inane reputatæ sunt ei. Qui extendit velut *Ibid.* 22.
nihilum cœlos, et expandit eos quasi taber-
naculum ad inhabitandum. Deus sempi- *Ibid.* 28.
ternus Dominus, qui creavit terminos ter-
C ræ, non deficiet, neque laborabit, nec est
investigatio sapientiæ ejus. Vere tu es *Ibid.* XLV,
Deus absconditus, Deus Israel. Ego Domi- 15.
nus, hoc est nomen meum; gloriam meam *Ibid.* XLII, 8.
alteri non dabo. Non est similis mei; con- *Ibid.* XLVI,
silium meum stabit, et omnis voluntas 9, 10.
mea fiet. Et nunc, Domine Deus, pater *Ibid.* LXIV,
noster es tu; nos vero lutum, et opera ma- 8.
nuum tuarum omnes nos. Ecce tu iratus es, *Ibid.* 5, 6.
et peccavimus; quasi pannus menstruatæ
omnes justitiæ nostræ. Ne irascaris, Do- *Ibid.* 9.
mine, nec ultra memineris iniquitatis
D nostræ.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Trinitas superbona, naturaliter bona, et bonitas pura, supersapiens et bona ac imperscrutabilis sapientia, in qua est plena communio, superjucunda diffusio et insegregabilis unio, in qua se Pater Filio totum communicat, Pater quoque et Filius totam suam deitatem et lucem in Spiritum Sanctum confundunt : munificentiam tuæ bo-

nitatis in nobis demonstra, luceque sapientiæ tuæ animam nostram ad te contemplandum dignanter irradia, confirma et erige. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

AD SEXTAM.

Adsit nobis, *etc.*

℣. Cor mundum, *etc.*

℟. Et spiritum rectum, *etc.*

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

O benedicta Trinitas,
In qua æterna unio,
Sempiterna fecunditas,
Perfectaque communio,
Tu ens incommutabile,
Ens incircumscriptibile.

Te nemo comprehendere
Valet, nec digne colere.
Nos purga, doce et inflamma,
Ut vitemus mentis damna,
Et in nobis reformetur
Imago tua et salvetur.

Gloria et honor Deo
Usquequo altissimo,
Deo Patri Filioque,
Inclyto Paracleto :
Cui honor et potestas
Per æterna sæcula. Amen.

Ant. Gratia Domini.

Psalmus 83.

Ps. LXXXIII, 1-5. Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini.

Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum.

Altaria tua, Domine virtutum, Rex meus et Deus meus.

Beati qui habitant in domo tua, Domine: in sæcula sæculorum laudabunt te.

A Domine, Deus virtutum, exaudi orationem meam ; auribus percipe, Deus Jacob. *Ps.* LXXXIII, 9, 10.

Protector noster, adspice, Deus ; et respice in faciem Christi tui.

Gloria Patri.

Ant. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et caritas Dei Patris, et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus nobis. II *Cor.* XIII, 13.

Ant. Scimus.

Psalmus 141.

Clamavi ad te, Domine; dixi : Tu es spes mea, portio mea in terra viventium. *Ps.* CXLI, 6-8.

B Intende ad deprecationem meam : quia humiliatus sum nimis.

Libera me a persequentibus me : quia confortati sunt super me.

Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo : me exspectant justi, donec retribuas mihi.

Gloria Patri.

Ant. Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum ut cognoscamus Deum verum, et simus in vero Filio ejus Jesu Christo : hic est verus Deus et vita
C æterna. I *Joann.* V, 20.

Ant. Caritas Dei.

Psalmus 12.

Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? Usquequo avertis faciem tuam a me? *Ps.* XII, 1-6.

Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice et exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne unquam ob-
D dormiam in morte ; nequando dicat inimicus meus : Prævalui adversus eum.

Qui tribulant me exsultabunt, si motus fuero ; ego autem in misericordia tua speravi.

Exsultabit cor meum in salutari tuo ; cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, et psallam nomini Domini altissimi.

Gloria Patri.

Ant. Caritas Dei diffundatur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum : quem, Domine Pater, tribuas nobis. *Rom.* V, 5.

Hymnus.

Boet. De Consolat. lib. I, metr. 5.

O stelliferi Conditor orbis,
Qui perpetuo nixus solio,
Rapido cœlum turbine versas,
Legemque pati sidera cogis :
Omnia certo fine gubernas,
Rerum namque fœdera nectis.
O superfelix Trinitas,
In qua omnis nobilitas,
Fac nos semper petere
Quod nobis scis proficere,
Æternis ut te laudibus
Laudemus in cœlestibus.
Te, summa, Deus, Trinitas,
Collaudet omnis spiritus ;
Te rerum universitas
Adoret, laudet penitus.
Quos in fide catholica
Salvas, rege per sæcula. Amen.

Capitulum.

Gen. I, 26, 27. Dixit Dominus Deus: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Et creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam, ad imaginem Dei creavit illum.

℟. Deo gratias.

Hebr. I, 3. ℟. Filius Dei quum sit splendor gloriæ et figura substantiæ Patris, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. † Alleluia.

Ephes. II, 4; *Galat.* IV, 4. ℣. Propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos Deus Pater, Filium suum dilectum misit in mundum. Alleluia.

℣. Gloria Patri. Alleluia.

℣. Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus.

℟. Et tamen non tres Omnipotentes, sed unus Omnipotens.

Laus Dei.

Job V, 8, 9. Ego deprecabor Altissimum, qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque *Ibid.* IX, 7. numero : qui præcipit soli, et non oritur ; *Ibid.* XI, 8-10. et claudit stellas quasi sub signaculo. Excelsior cœlo est, et quid facies ? profundior inferno, et unde cognosces ? Longior terra mensura ejus, et latior mari. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, A quis contradicet ei ? Ecce inter sanctos *Job* XV, 15. ejus nemo immutabilis, et cœli non sunt mundi in conspectu ejus. Potestas et ter- *Ibid.* XXV, 2-5. ror apud ipsum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Numquid est numerus militum ejus? Et super quem non splendet lumen ipsius ? Numquid justificari potest homo comparatus Deo ? Ecce luna non splendet et stellæ non sunt puræ in conspectu ejus. Qui extendit aquilonem super *Ibid.* XXVI, 7, 8, 11. vacuum, et appendit terram super nihilum. Qui ligat aquas in nubibus, ut non B erumpant pariter deorsum. Columnæ cœli contremiscunt et pavent ad nutum ipsius. Spiritus Domini fecit me, et spiraculum *Ibid.* XXXIII, 4. Omnipotentis vivificavit me. Digne eum *Ibid.* XXXVII, 23. invenire non possumus, et enarrari non potest.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Trinitas supersimplex, supergloriosa, et tibi soli ad plenum nota ; in qua est ingressibilis immanensque diffusio, ubi sin- C gulæ Personæ in singulis vere et imperscrutabiliter sunt, totus in Filio Pater, totusque in Patre Filius, atque in utroque Spiritus Sanctus, in Spiritu Sancto quoque uterque : converte mentem nostram in te, ut simus tibi semper uniti, atque per affectum unum tecum ; inordinatos in nobis motus compescas, et animæ passiones benigne reformes. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

D ℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

Ad Nonam.

Adsit nobis, *etc.*

℣. Cor mundum, *etc.*

℟. Et spiritum rectum, *etc.*

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

O creator Deus rerum,
Ordinator specierum,
Cuncta regens fortiter,
Non occuparis mundum regens,
Nec turbaris hunc disponens
Conservansque stabiliter.

Tu quem adorant Seraphim,
Throni, Virtutes, Cherubim,
Cœlorumque militiæ :
Nos laudantes ne contemnas,
Nostras preces ne repellas,
Rex cœli, Princeps gloriæ.

Genitori Genitoque
Laus et jubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit et benedictio ;
Procedenti ab utroque
Compar sit laudatio. Amen.

Ant. Ei autem.

Psalmus 70.

Ps. LXX, 1-6. In te, Domine, speravi, non confundar in æternum ; in justitia tua libera me et eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, et salva me.

Esto mihi in Deum protectorem et in locum munitum, ut salvum me facias.

Quoniam firmamentum meum et refugium meum es tu.

Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui.

Quoniam tu es patientia mea, Domine ; Domine, spes mea a juventute mea.

In te confirmatus sum ex utero; de ventre matris meæ tu es protector meus.

Gloria Patri.

Judæ 24, 25. *Ant.* Ei autem qui potens est nos conservare sine peccato, et constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos, soli Deo per Dominum nostrum Jesum Christum gloria, magnificentia, imperium et potestas ante omnia sæcula, et nunc, et in omnia sæcula.

Ant. Eia !

Psalmus 148.

Ps. CXLVIII, 1-6. Laudate Dominum de cœlis ; laudate eum in excelsis.

A Laudate eum, omnes angeli ejus ; laudate eum, omnes virtutes ejus.

Laudate eum, sol et luna ; laudate eum, omnes stellæ et lumen.

Laudate eum, cœli cœlorum ; et aquæ omnes quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.

Quia ipse dixit, et facta sunt ; ipse mandavit, et creata sunt.

Statuit ea in sæculum, et in sæculum sæculi ; præceptum posuit, et non præteribit.

B Gloria Patri.

Ant. Eia ! Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen. *Apoc.* VII, 12.

Ant. Numquid.

Psalmus 103.

Quam magnificata sunt opera tua, Domine ! Omnia in sapientia fecisti ; impleta est terra possessione tua. *Ps.* CIII, 24.

Emittes spiritum tuum, et creabuntur ; et renovabis faciem terræ. *Ibid.* 30-34.

C Sit gloria Domini in sæculum ; lætabitur Dominus in operibus suis.

Qui respicit terram, et facit eam tremere ; qui tangit montes, et fumigant.

Cantabo Domino in vita mea ; psallam Deo meo quamdiu sum.

Jucundum sit ei eloquium meum ; ego vero delectabor in Domino.

Gloria Patri.

Ant. Numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam ? dicit Dominus. Si ego qui ceteris generationem tribuo, sterilis remanebo ? ait Dominus Deus. *Is.* LXVI, 9.

D *Hymnus.*

O adoranda Trinitas,
Immensa, prima bonitas ;
In te omnis nobilitas,
Essentialis Unitas.

O Pater, nos vivifica ;
O Fili, nos illumina ;
Tu, Flamen, nos sanctifica,
Nos vere et deifica.

In me tuam pietatem
Imple atque caritatem,

Tibi queam ut intente
Adhærere fixa mente.
Uni trinoque Domino
Sit sempiterna gloria :
Qui vitam sine termino
Nobis donet in patria. Amen.

Capitulum.

Rom. XI, 33-36. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.

℟. Deo gratias.

Eccli. XLIII, 33, 34. ℟. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis; et exaltantes illum, replemini virtute. † Ne laboretis : non enim pervenietis.

Ps. CXLVI, 5. ℣. Quoniam magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus. Ne laboretis.

℣. Gloria Patri. Non enim.

℣. Sicut unamquamque Personam Deum ac Dominum confiteri christiana veritate compellimur :

℟. Ita tres Deos aut Dominos dicere catholica religione prohibemur.

Laus Dei.

Is. XLVI, 9. Ego sum Deus, et non est extra me alius *Job* XXXVIII, 4-11. Deus, nec est similis mei. Ubi eras quando fundamenta terræ ponebam? Quis posuit mensuras ejus? Vel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatæ sunt? Aut quis demisit lapidem angularem ejus, quum me laudarent astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei? Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulva procedens, quum ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem? Circumdedi illud terminis meis, posuique vectem et ostia, et dixi : Hucusque venies, et non procedes amplius, hicque confrin- *Ibid.* 33; XXXVII, 18. ges fluctus tuos tumentes. Numquid nosti ordinem cœlorum quos condidi, qui solidissimi sunt, quasi ære fusi? Nunc igitur *Exod.* XV, 1, 2. cantemus Domino : gloriose enim magni-

A ficatus est. Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. Quis *Exod.* XV, 11. similis tui in fortibus, Domine? Quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, et faciens mirabilia? Date *Deut.* XXXII, 3, 4. magnificentiam Deo nostro : Dei perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicia. Deus fidelis et absque ulla iniquitate, justus et rectus. Dominus regnabit in æternum et ultra. *Exod.* XV, 18.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

B Oremus.

Trinitas supervivens, cujus beatitudinis gloria in se ipsa simpliciter infinita est; fons vitæ, quæ omnem angelicam mentem intelligibili lumine imples, et omnem rerum ordinem pulchre distinguis, ornas ac regis, tibi per te et in te omnino sufficiens; quæ es omnium rerum creatrix et finis; quam intueri, universorum intellectuum consummata exstat felicitas : animam nostram reduc et stabili atque conserva in te, omnem a te elongantem C occupationem a nobis semper avertens. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

Ad Vesperas.

Adsit nobis, *etc.*

℣. Illustra, Domine, faciem tuam super *Ps.* XXX, 17.
D servum tuum.

℟. Salvum me fac in misericordia tua.

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Lumen verum, vivum, plenum,
Coævum fundens radium,
Bonum, purum et amœnum,
Producens germen optimum;
Mens paterna, sempiternum
Verbum in te semper gignens,

Et cum ipso coæternum
Compar tibi Flamen spirans :
Fac nos aptos et benignos
Ad te laudandum jugiter ;
Visione tua dignos
Nos, Deus, fac perenniter.
Laus, hymnus, reverentia,
Majestas, sapientia
Sit regnanti Deo vivo,
Adorando, uni, trino. Amen.

Ant. Nemo novit Filium.

Psalmus 88.

Ps. LXXXVIII, 2. Misericordias Domini in æternum cantabo.

Ibid. 6-13. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine : etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Domino* in filiis Dei ? * Deo

Deus qui glorificatur in consilio sanctorum ; magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

Domine Deus virtutum, quis similis tui ? Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris potestati maris ; motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

Tu humiliasti sicut vulneratum superbum ; in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt cœli, et tua est terra : orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti ; aquilonem et mare tu creasti.

Ibid. 53. Benedictus Dominus in æternum ; fiat, fiat.

Gloria Patri.

Matth. XI, 27. *Ant.* Nemo novit Filium nisi Pater ; neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui vo-
I Cor. II, 10. luerit Filius revelare : sed et Spiritus Sanctus est qui scrutatur etiam profunda Dei.

Ant. Te laudo.

Psalmus 16.

Ps. XVI, 1. Exaudi, Domine, justitiam meam ; intende deprecationem meam.

Ibid. 5. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea.

Ibid. 7-9. Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

A A resistentibus dextræ tuæ custodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me, a facie impiorum qui me afflixerunt.

Gloria Patri.

Ant. Te laudo, te adoro atque glorifico ; nec tamen dignum aliquid agere me posse cognosco, o superessentialis, supervoluptuosa superinfinitaque Trinitas, cui astra matutina ac universa supercœlestis triumphans Ecclesia indesinenter decantant :
Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Is. VI, 3.
B omnipotens ; pleni sunt cœli et terra gloria tua.

Ant. Quod autem.

Psalmus 17.

Diligam te, Domine fortitudo mea : Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus. Ps. XVII, 2, 3.

Deus meus, adjutor meus, et sperabo in eum.

Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine ; Deus meus, illumina tenebras meas. Ibid. 29-32.

C Quoniam in te eripiar a tentatione ; et in Deo meo transgrediar murum.

Deus meus, impolluta via ejus ; eloquia Domini igne examinata ; protector est omnium sperantium in se.

Quoniam quis Deus præter Dominum ? aut quis Deus præter Deum nostrum ?

Vivit Dominus, et benedictus Deus meus ; et exaltetur Deus salutis meæ. Ibid. 47.

Gloria Patri.

Ant. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tra- Galat. II, 20.
D didit semetipsum pro me.

Capitulum.

Locutus est Jesus discipulis, dicens : Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra ; euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Matth. XXVIII, 18, 19.

℞. Deo gratias.

℞. Apparuerunt Apostolis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque Spiritus Sanctus supra singulos eorum. † Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, alleluia. Act. II, 3, 4.

Act. II, 4, 11. ℣. Loquebantur Apostoli variis linguis magnalia Dei, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Et repleti.

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Exemplaris veritas,
Lux, vita, mens et unitas,
Tu fontale principium
Universorum entium.

O Personæ infinitæ!
Te adoro, colo rite,
Pater, Verbum, sacrum Flamen;
Meum semper sis juvamen.

Abeunte lucifluo
Sole, adsis continuo,
Fulgens semper nostro cordi,
Ut resistat omni sordi.

Deo Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio,
Cum Spiritu Paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

℣. Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu.

℟. Laudemus et superexaltemus eum in sæcula.

Ad Magnificat, *Ant.* Millia millium.

Canticum beatissimæ Virginis Mariæ.

Luc. I, 46 et seq. Magnificat anima mea Dominum.

Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

Et misericordia ejus a progenie in progenies, timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in sæcula.

Gloria Patri.

A *Ant.* Millia millium tibi, o sancta, adoranda supergloriosaque Trinitas, ministrant; et decies millies centena millia tibi adsistunt: non enim est numerus militum tuorum. *Dan.* VII, 10. *Job* XXV, 3.

Laus Dei.

Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter gloriam tuam magnam. Domine Deus, Rex cœlestis, Deus Pater omnipotens. Domine Fili uni- *Luc.* II, 14.
B genite, Jesu Christe. Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris. Qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis. Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus Altissimus, Jesu Christe, cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Trinitas supersplendida, superfelix et
C vere clementissima; summa Majestas, quæ cuncta creasti, omnia implens, conservans ac moderans: quæ es ante omnia, non sola, post omnia, non præventa; in omnibus, non inclusa, extra omnia, non exclusa; supra omnia, non elata, infra omnia, non oppressa, manens semper in tua superessentiali simplicitate incommutabiliter subsistens: animam nostram circumda, præveni, protege; sicque nunc eam gratiæ tuæ splendore adorna, ut post exsilium præsens lumine gloriæ eam induas in
D æternum. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

Ad Completorium.

Adsit nobis, *etc.*

℣. Ne projicias me, Domine, in tempore senectutis. *Ps.* LXX, 9.

℟. Quum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. A

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Principatus cum Angelis,
Virtutes cum Archangelis
Jubilant tibi, Trinitas,
Ens una vera Deitas.
Dominationes cœli
Cum sacris Potestatibus
Te adorant, fontem veri,
Cum supernis spiritibus.
O adoranda Trinitas,
O inscrutanda Deitas;
Deus Pater, Deus Fili,
Deus alme Paraclete :
Culpas lava quibus prava
Sordet conscientia,
Ut sincere, mente vera,
Fruamur tua gloria.
Honor, virtus, lætitia,
Sempiternaque latria
Deo Patri et Filio,
Sancto una Paracleto. Amen.

Ant. Respondens.

Psalmus 85.

Ps. LXXXV, 1-5. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me : quoniam inops et pauper sum ego.

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum ; salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.

Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die ; lætifica animam servi tui : quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.

Quoniam tu, Domine, suavis et mitis, et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.

Gloria Patri.

Luc. I, 35. *Ant.* Respondens angelus, Mariæ dixit : Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi ; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

Ant. Regnavit Dominus.

Psalmus 85.

Non est similis tui in diis, Domine, et non est secundum opera tua. *Ps.* LXXXV, 8-13.

Omnes gentes quascumque fecisti venient, et adorabunt coram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum.

Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia ; tu es Deus solus.

Deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua ; lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi, Domine Deus meus, in
B toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum.

Quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Gloria Patri.

Ant. Regnavit Dominus Deus noster omnipotens : gaudeamus et exsultemus, et demus gloriam ei. *Apoc.* XIX, 6, 7.

Ant. Benedicta sit.

Psalmus 85.

Et tu, Domine Deus, miserator et mise- *Ps.* LXXXV, 15-17.
C ricors, patiens, et multæ misericordiæ, et verax,

Respice in me, et miserere mei ; da imperium tuum puero tuo, et salvum fac filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, et confundantur : quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

Gloria Patri.

Ant. Benedicta sit semper sancta Trinitas atque indivisa Unitas; confitebimur ei, *Tob.* XII, 6.
D quia fecit nobiscum misericordiam suam.

Hymnus.

Decreto tuo, Trinitas,
Nox et dies perseverant.
Indulge, pia Deitas,
Quæ hoc die mala erant.
Bona omissa, facta mala,
Tua dele pietate ;
Et nos nocte hac conserva,
Ne inquinemur fœditate :
Ut cor nostrum in id ipsum *Ps.* IV, 9.
Dulci somno conquiescat,

Act. II, 4, 11. ℣. Loquebantur Apostoli variis linguis magnalia Dei, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Et repleti.

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Exemplaris veritas,
Lux, vita, mens et unitas,
Tu fontale principium
Universorum entium.

O Personæ infinitæ !
Te adoro, colo rite,
Pater, Verbum, sacrum Flamen ;
Meum semper sis juvamen.

Abeunte lucifluo
Sole, adsis continuo,
Fulgens semper nostro cordi,
Ut resistat omni sordi.

Deo Patri sit gloria,
Ejusque soli Filio,
Cum Spiritu Paracleto,
Et nunc et in perpetuum. Amen.

℣. Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu.

℟. Laudemus et superexaltemus eum in sæcula.

Ad Magnificat, *Ant.* Millia millium.

Canticum beatissimæ Virginis Mariæ.

Luc. I, 46 et seq. Magnificat anima mea Dominum.

Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ : ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

Et misericordia ejus a progenie in progenies, timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo : dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in sæcula.

Gloria Patri.

A *Ant.* Millia millium tibi, o sancta, adoranda supergloriosaque Trinitas, ministrant; et decies millies centena millia tibi adsistunt : non enim est numerus militum tuorum. *Dan.* VII, 10. *Job* XXV, 3.

Laus Dei.

Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter gloriam tuam magnam. Domine Deus, Rex cœlestis, Deus Pater omnipotens. Domine Fili unigenite, Jesu Christe. Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris. Qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis. Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus Altissimus, Jesu Christe, cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris. Amen. *Luc.* II, 14. B

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Trinitas supersplendida, superfelix et C vere clementissima; summa Majestas, quæ cuncta creasti, omnia implens, conservans ac moderans: quæ es ante omnia, non sola, post omnia, non præventa ; in omnibus, non inclusa, extra omnia, non exclusa; supra omnia, non elata, infra omnia, non oppressa, manens semper in tua superessentiali simplicitate incommutabiliter subsistens : animam nostram circumda, præveni, protege; sicque nunc eam gratiæ tuæ splendore adorna, ut post exsilium præsens lumine gloriæ eam induas in D æternum. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

AD COMPLETORIUM.

Adsit nobis, *etc.*

℣. Ne projicias me, Domine, in tempore senectutis. *Ps.* LXX, 9.

℟. Quum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. A

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Hymnus.

Principatus cum Angelis,
Virtutes cum Archangelis
Jubilant tibi, Trinitas,
Ens una vera Deitas.
Dominationes cœli
Cum sacris Potestatibus
Te adorant, fontem veri,
Cum supernis spiritibus.
O adoranda Trinitas,
O inscrutanda Deitas;
Deus Pater, Deus Fili,
Deus alme Paraclete :
Culpas lava quibus prava
Sordet conscientia,
Ut sincere, mente vera,
Fruamur tua gloria.
Honor, virtus, lætitia,
Sempiternaque latria
Deo Patri et Filio,
Sancto una Paracleto. Amen.

Ant. Respondens.

Psalmus 85.

Ps. LXXXV, 1-5. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me : quoniam inops et pauper sum ego.

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum ; salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.

Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die ; lætifica animam servi tui : quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.

Quoniam tu, Domine, suavis et mitis, et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.

Gloria Patri.

Luc. I, 35. *Ant.* Respondens angelus, Mariæ dixit : Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi ; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

Ant. Regnavit Dominus.

Psalmus 85.

Non est similis tui in diis, Domine, et non est secundum opera tua. Ps. LXXXV, 8-13.

Omnes gentes quascumque fecisti venient, et adorabunt coram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum.

Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia ; tu es Deus solus.

Deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua ; lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi, Domine Deus meus, in B toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum.

Quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Gloria Patri.

Ant. Regnavit Dominus Deus noster omnipotens : gaudeamus et exsultemus, et demus gloriam ei. Apoc. XIX, 6, 7.

Ant. Benedicta sit.

Psalmus 85.

Et tu, Domine Deus, miserator et misericors, patiens, et multæ misericordiæ, et verax, Ps. LXXXV, 15-17. C

Respice in me, et miserere mei ; da imperium tuum puero tuo, et salvum fac filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, et confundantur : quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

Gloria Patri.

Ant. Benedicta sit semper sancta Trinitas atque indivisa Unitas; confitebimur ei, Tob. XII, 6. D quia fecit nobiscum misericordiam suam.

Hymnus.

Decreto tuo, Trinitas,
Nox et dies perseverant.
Indulge, pia Deitas,
Quæ hoc die mala erant.
Bona omissa, facta mala,
Tua dele pietate ;
Et nos nocte hac conserva,
Ne inquinemur fœditate :
Ut cor nostrum in id ipsum Ps. IV, 9.
Dulci somno conquiescat,

Et ad colendum te ipsum,
Lætum surgens inardescat.
Gloria summæ Trinitati,
Uni veræ Deitati,
Cujus simplex essentia,
Immensa est potentia. Amen.

Capitulum.

II *Cor.* I, 3, 4. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

℟. Deo gratias.

Joann. I, 14. ℟. Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, † Plenum gratiæ et veritatis, alleluia.

I *Joann.* V, 7. ℣. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus; et hi tres unum sunt. Plenum.

℣. Gloria Patri. Alleluia.

Ps. LXI, 8. ℣. In Deo salutare meum et gloria mea.

℟. Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.

Ant. Gratias agimus.

Canticum.

Luc. II, 29-32. Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace.

Quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Quod parasti ante faciem omnium populorum.

Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel.

Gloria Patri.

Ant. Gratias agimus tibi, Pater omnipotens, qui ideo Filium tuum carissimum nostræ voluisti naturæ, Spiritu Sancto
II *Petr.* I, 4. cooperante, esse participem, ut nos divinæ efficiamur naturæ consortes. Et ideo cum Angelis, Archangelis atque Virtutibus, cumque universo exercitu curiæ cœlestis, grates tibi laudesque pangimus, te cum illis in regno majestatis incessabiliter laudare optantes.

Laus atque confessio Dei.

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium, et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine; Deum verum de Deo vero. Genitum, non factum, consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem, descendit de cœlis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato passus, et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria, judicare vivos et mortuos: cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem: qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi sæculi. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Trinitas superpulchra, superbenedicta, essentialiter sancta, quæ es una essentia, una virtus, una potentia: in qua Pater est mens supersapientissima, sui ipsius conceptum in se incommutabiliter gignens; Filius autem Verbum mentis paternæ, in quo quidquid Patris est, plenissime lucet; Spiritus Sanctus utriusque amor, dulcissimus nexus, jucundumque osculum ac suavis amplexus: imaginem tuam in nobis indesinenter reforma, perfice et inhabita. Et quoniam non nisi a purgatissimis mentibus cerneris, da nobis semper mentem in te absolutam et liberam, affectuosam et puram, animo ac sensualitati fortiter dominantem. Cui honor, beatitudo, vita et regnum per sæcula infinita. Amen.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

Laus Dei.

Thren. III, 24, 25. Pars mea Dominus, dixit anima mea : propterea exspectabo eum. Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti
Jer. X, 6, 7. te. Non est similis tui, Domine : magnus es tu, et magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te, o Rex gentium?
Ibid. V, 22. Tuum est enim decus, qui posuisti arenam
Ibid. XXXI, 35. terminum mari, qui das solem in lumine diei, ordinem lunæ et stellarum in lumine
Ibid. XXXII, 17-19. noctis. Domine Deus, ecce tu fecisti cœlum et terram in fortitudine tua magna. Non erit tibi difficile omne verbum, qui facis misericordiam in millibus, et reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum post eos. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, et

A incomprehensibilis cogitatu : cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique juxta opera sua. Domine, ne memineris iniquitatum *Ps.* LXXVIII, 8, 9.
nostrarum antiquarum; cito anticipent nos misericordiæ tuæ : quia pauperes facti sumus nimis. Adjuva nos, Deus salutaris noster; et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos, et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Ne con- *Dan.* III, 42.
fundas nos, sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam. Miserationum Domini *Is.* LXIII, 7.
B recordabor; laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis. Benedictio, honor *Apoc.* V, 13.
et gloria atque potestas Deo Patri et Agno cum Spiritu Sancto paracleto in æternum regnanti, uni soli vero Deo. Amen.

FINIS.

DE DONIS SPIRITUS SANCTI

TRACTATUS QUATUOR

PROŒMIUM

QUIS hominum poterit scire consilium Dei, aut quis poterit cogitare quid velit Deus, nisi tu dederis sapientiam, et miseris Spiritum tuum de cœlis? Sap. IX, 13, 17.

In hoc omnis creata essentia ab increata atque divina essentia distat, quod ipsa summa Dei æterna essentia omnem in se perfectionem ac nobilitatem, absque propriæ simplicitatis minoratione, absque propriæ puritatis commixtione et sine omni compositionis additamento includit, quum ipsa sit simplex et incommutabilis unitas prima atque perfecta. Omnis etenim multitudo ab unitate procedit, nec est in se ipso summe perfectum in quo diversitas invenitur. Porro omnis creata essentia in se ipsa imperfecta est, neque perfecta effici valet nisi plura addantur essentiæ. Unde, secundum Dionysium undecimo Angelicæ hierarchiæ capitulo, ipsi quoque angelici spiritus dividuntur in tria : quoniam in quolibet angelo diversificantur essentia, virtus et actio, seu esse, posse et operari. Et quanto intellectus creatus ab increato simplicissimo intellectu longius distat sive inferior fuerit, eo compositior est, non in essentia, sed in potentialitate et operatione, speciebus atque habitibus, ac pluribus indigens ad hoc quod ultimo fini queat conjungi. Quum ergo anima rationalis omnium intellectualium naturarum sit infima, pluribus eget auxiliis et pene innumerabilibus additamentis, antequam altissimo illi enti, ultimo fini, Deo sublimi immediate possit uniri : præsertim quum finis hujusmodi supernaturalis consistat. Hinc nempe contingit quod tanta exstat in nobis virtutum distinctio, donorum diversitas, gratiarum, scientiarum, beatitudinum, fructuum similiumque formarum varietas : quæ omnia indicant quanta sit humanæ naturæ defectio, quanta indigentia, quanta declivitas. Ex quo evidentissime innotescit, quod propriis viribus nemo confidere debet nec de semetipso præsumere. Quid enim habet quod non *I Cor. IV, 7.* acceperit ? Imo quid habet quod non incessabiliter a Deo conservari indigeat ? Humiliemur *I Petr. V, 6.* igitur sub potenti manu Dei, et omne bonum ac meritum Deo glorioso et sancto plenissime adscribamus, et cum Apostolo cum humili semper gratiarum actione dicamus : Gratia Dei sum id quod sum. *I Cor. XV, 10.*

Quoniam autem inter perfectiones divinitus nobis collatas, dona Sancti Spiritus excelsum obtinent locum, idcirco de his donis tractare, hujus editionis intentio sit. Quod ut digne exsequi valeam, illuminationem Spiritus Sancti tam affectuose imploro quam veraciter eam mihi necessariam esse cognosco, præcipue in opere tanto, quod vires meas prorsus transcendit : quod nec aliter inchoo nisi in ejus liberalissima bonitate confidens.

DE

DONIS SPIRITUS SANCTI[1]

TRACTATUS PRIMUS

DE DONIS IN COMMUNI.

ARTICULUS PRIMUS.

De numero et ordine donorum Spiritus Sancti.

SEPTEM esse dona Spiritus Sancti, omnium exstat sententia. Quæ illustris
Is. xi, 1-3. ille propheta Isaias enumerans : Egredietur (inquit) virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet ; et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis ; et replebit B eum spiritus timoris Domini.

In hoc autem sermone prophetico non solum ostenditur numerus, sed etiam ordo donorum. Sed advertendum quod duplex est ordo, videlicet perfectionis et generationis. Secundum ordinem perfectionis illa reputantur priora quæ excellentiora censentur, ut prælati ac principes. Sic quoque Deus benedictus et supercœlestes essentiæ, prima in entibus appellantur. Unde
Joann. viii, 25. Salvator Judæis sciscitantibus, Tu quis es? respondit : Principium, qui et loquor vo- C bis. Et in Isaia de Deo sic legimus : Primus
Is. xli, 27. (id est Deus) ad Sion dicet. Sed secundum ordinem generationis ea vocantur priora quæ ignobiliora consistunt, illa videlicet quæ ad perfectionem præexiguntur : sic pueritia virilem ætatem præcedit, et via purgativa illuminativam. Et de hoc ordine
I Cor. xv, 46. ait Apostolus ad Corinthios : Non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde A quod spirituale. Augustinus igitur et Anselmus, ac reliqui sancti Doctores, concorditer asserunt in prædicta enumeratione donorum observatum esse ordinem perfectionis, descendendo a summo ad imum per media coordinata : ita quod donum sapientiæ sit omnium donorum dignissimum, donum vero timoris sit infimum ; et quæ dono sapientiæ vicinius connumerantur, perfectiora exsistunt. Quoniam autem nostri incrementi processus tam in spiritualibus quam in corporalibus ab imperfecto exordium sumit, atque per media ordinata ad perfectionem paulatim pertingit (quia, Dionysio attestante, natura non transit a distanti in distans nisi per media) ; propterea nobis, si ad donum sapientiæ pervenire satagimus, a dono timoris est inchoandum, ascendendo a timore ad pietatem, a pietate ad alia quæ dono sapientiæ sunt propinquiora. Verumtamen de hujus processus manerie, de comparatione donorum ad invicem in dignitate, in sequentibus diligentior erit indago.
Cf. de Cœlest. hier. c. iv, viii, xiii.

ARTICULUS II.

De triplici genere studiosorum.

DUABUS demum potentiis, cum immortalibus atque divinis substantiis, imo cum Deo altissimo, communionem habemus : quæ sunt intellectus et voluntas. In ceteris vero animæ viribus, cum inferioribus ac sensibilibus communicamus na-

1 Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

turis. Denique, sicut actio voluntatis procedit ex prævia actione intellectus (nil enim volumus neque appetimus nisi præcognitum, secundum Augustinum, quum objectum voluntatis sit bonum per rationem apprehensum, secundum Philosophum), sic omnis actio intellectus sine adjunctione actionis voluntatis imperfecta est atque inutilis. Nam et fides, quæ intellectum concernit, sine caritate, quæ in voluntate consistit, informis est. Sed et scientia sine bona et recta voluntate non solum non prodest, sed insuper obest et inflat. (I Cor. VIII, 1.) Hujus autem ratio assignari potest conveniens. Vanum est namque sive inane quod ad congruentem ac debitum finem habenti non proficit; nocivum vero, quod ad ea quæ debito fini contrariantur inducit. Omnis porro creata essentia, ab omnipotenti sapientique Deo ad certum ac congruum finem ordinata est atque creata. Hinc namque sanctus Job : Universorum (inquit) finem ipse considerat, et omnia quæ sub cœlo sunt respicit. (Job XXVIII, 3, 24.) Ad hujuscemodi autem finem res creata pertingere nequit nisi per propriam convenientemque operationem. Quum ergo finis sit appetitus objectum, beatitudo vero, quæ est intellectualium creaturarum finis, objectum sit voluntatis, elucescit quod nulla operatio intellectualem naturam operantem ad proprii finis adeptionem perducere valet, nisi actio voluntatis vel illa quæ actioni voluntatis committitur. Nec sufficit quælibet actio sive affectio voluntatis, sed recta rationique consona, quæ operationem seu cognitionem intellectus informet atque perficiat.

Liquet ergo quam vanum sit studium horum qui in scientiis die ac nocte proficere cupiunt, disputando, legendo, dictando, aut simili modo, sed in reformatione appetitus, in voluntatis ornatu, in adeptione virtutum religiosæque vitæ, vel minus vel parum vel nihil proficere student. Nil itaque prodest in scientiis crescere sine incremento caritatis divinæ. Nec confert veritatis cognitio, nisi adsit conversatio digna, interiorisque appetitus affectio caritativa ac limpida : imo omnino plurimum obest. Melius enim est veritatem nescire, quam scire et spernere. (II Petr. II, 21.) Quo equidem homo quid agendum sit melius noscit, eo graviori damnationi se obligat, nisi juxta scientiæ exigentiam in sanctitate atque justitia proportionaliter vivat.

Præterea triforme est genus studentium, tam in claustris quam in scholis. Quidam enim student solum ut sciant, quidam ut virtuosi fiant, quidam ut in utroque simul proficiant. Hi ergo qui ob hoc præcipue studio, lectioni disputationique vacant ut sciant, inanes et stulti sunt. Nam circa subtilitates ac difficultates ingenia conterunt, nec vanam gloriam veraciter odiunt: imo in vitiis perseverant, frigidum habent affectum a divini amoris calore, opusque Dei negligenter persolvunt, manentes in sui ipsius inordinato amore. Qui vero studium suum ad profectum virtutum totaliter ordinant, illos dumtaxat libros legere gaudent, qui interiorem affectum fortius excitant, in quibus proprios defectus clarius discunt cognoscere, et qualiter proficiendum sit compendiosius queunt addiscere. Hos profecto sapientissimos arbitror et omni laude dignissimos. Melior quippe est parva scientia cum virtuosa vita, quam vita indigna cum copiosa scientia, juxta illud Ecclesiastici : Melior est homo qui minuitur sapientia et ambulat in timore Dei, quam qui abundat sensu et transgreditur legem Altissimi. (Eccli. XIX, 21.) Qui autem idcirco studio vacant ut in scientia atque virtutibus pariter crescant, utiliores sunt aliis; et si ampliorem conatum impendunt virtutibus adipiscendis quam veritatibus cognoscendis, laudabiliores videntur prædictis ac magis divini. Unde illi viri qui tam in scientiarum splendore quam in divini amoris fervore excellentius præfulserunt, præsertim appellantur divini : quemadmodum Moyses, David, Paulus, Joannes, Dionysius. Hoc autem studium doctoribus atque pastoribus seu prælatis, et his qui in Ordinibus mendicantium sunt, potis-

sime congruit; studium vero quod ad virtutes totaliter ordinatur, illis maxime competit qui aliis præesse non habent, ut monachi. Hoc tamen in genere dico : nam in speciali, regula dari non potest. A

Itaque qui ea dumtaxat legere delectantur quæ cordis custodiæ prosunt ac devotioni proficiunt, parum curant cognoscere quid sint ipsæ virtutes et dona, quomodo definiantur ac distinguantur, ceterasque difficultates subtiles et naturalis philosophiæ admixtiones; sed qualiter virtutes eædem acquirantur et conserventur atque B in habente perficiantur, curant. Qui autem idcirco potissime student ut sciant, in prædictis subtilitatibus abundantius glorientur : quamvis et ipsi vicissim ea quæ devotionem concernunt, scire conentur, non tam ut devoti reddantur, quam ut nil ignorare putentur, aut certe devoti existimentur. Tales prorsus miserrimos reor atque vanissimos. Qui vero tam in veritatibus conspiciendis atque gratiis obtinendis avide inardescunt, quorum utique intellectus illustris est affectusque sanctus, C eos libros præsertim affectant in quibus nedum devotio excitetur, sed intellectus omni notitia deiformiter adornetur. Hoc igitur modo in præsenti tractatu de donis Spiritus Sancti disserere nitar, quantum conferre dignabitur Spiritus Sanctus, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Sic quippe antiqui doctores catholici conscripserunt, etiam ipse gloriosissimus Dionysius Areopagita. Ait namque Hieronymus, quod antiqui doctores libros suos dictis philosophorum eatenus referciunt, ut D ignores quid primum debeas admirari, scientiam sæculi vel eruditionem sacræ Scripturæ. Et hunc modum moderni doctores, Thomas, Albertus, Ægidius ac alii renovant.

ARTICULUS III.

An dona a virtutibus realiter distinguantur.

DENIQUE hanc quæstionem de distinctione virtutum a donis, Magister tertio libro inducit, ostendens ex verbis Ambrosii, quod dona Spiritus Sancti non sint nisi quædam virtutes. Thomas vero in prima secundæ tenet oppositum, et ad auctoritatem Ambrosii respondet, quod nomen virtutis ab eo communiter sumitur, utputa pro qualibet habituali perfectione. Itaque Thomas affirmat dona non esse nec dici debere virtutes. Nam si dona essent virtutes, non esset ratio cur quædam virtutes, et non omnes, dona vocentur. Multas quoque subtilissimas distinctiones inter virtutes et dona tangit super tertium Sententiarum, in prima secundæ, et item in secunda secundæ : quæ opportunis locis tangentur. Albertus quoque, Bonaventura et celebriores doctores scholastici asserunt dona a virtutibus esse distincta.

dist. xxxiv A.

q. LXVIII, a. 1.

Hanc autem quæstionem hic solvere nolo : est nempe (ni fallor) multum difficilis, saltem quantum ad aliqua dona; quantum vero ad aliqua dona, non mihi videtur multum difficilis. Est enim difficile cernere quomodo pietas et fortitudo, prout nominantur virtutes morales et in quantum sunt dona, realiter atque specifice distinguantur. Sed quoniam quæstionis hujus solutio exigit scire quid sint singula dona, quid etiam ad rationem doni pertineat, et quot modis accipiantur in Scripturis sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, et reliqua quæ dona dicuntur, propterea quæstio hæc nunc differenda est, debitis locis diligentissime perscrutanda.

ARTICULUS IV.

Cur dona hæc dicantur potius dona Spiritus Sancti quam Patris vel Filii, quum tamen opera Trinitatis sint indivisa.

EST autem natura operandi principium: dicitur enim natura, quia ex ea actio nascitur. Quemadmodum igitur trium Personarum divinarum est una essentia seu natura, ita et actio seu operatio ipsarum

ad extra est una et indistincta. Unde unigenitus Filius : Quæcumque (inquit) facit Pater, hæc et Filius similiter facit. Et de Spiritu Sancto ait Apostolus : Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Et in libro Job legimus : Spiritus Dei fecit me, et spiraculum Omnipotentis vivificavit me. Quidquid igitur facit una divina Persona, hoc omnes et singulæ faciunt : sunt enim unus Deus, unus Dominus, unus Creator unaque omnium causa. Cur ergo hæc septem divinæ munificentiæ dona, appellata sunt dona Spiritus Sancti potius quam Patris vel Filii, nisi quoniam Spiritui Sancto appropriantur bonitas, benignitas, hilaritas, communio, amor, quæ omnia constant esse dationis principia, rationesque se communicandi seu munera largiendi? Denique Spiritus Sanctus proprie donum nominatur ratione suæ originis. Habet enim rationem primi doni : quoniam procedit a Patre ac Filio per modum amoris, quum sit emanatio voluntatis, quemadmodum Verbum emanatio est intellectus ; amor vero est causa ac ratio omnis gratuitæ dationis, estque primum quod amans amanti impendit. Quum ergo Spiritus Sanctus proprium donum sit Patris ac Filii, in quo omnia dona donantur, et quod rationem primi doni sortitur, congruit hæc septem divinæ liberalitatis præclarissima munera, dona Spiritus Sancti appellari. Nec tamen sic in sacra Scriptura adscribuntur Spiritui Sancto, ut non attribuantur Patri et Filio, quum de Patre in Canonica Jacobi scriptum sit, Omne datum optimum et omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum ; quamvis Pater luminum tota Trinitas intelligi possit, cui quotidie tanquam uni, vero summoque Deo acclamamus : Pater noster qui es in cœlis. De Filio quoque Apostolus ait : Ascendens Christus in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.

(Joann. v, 19. — I Cor. xii, 11. — Job xxxiii, 4. — Jacob. i, 17. — Matth. vi, 9. — Ephes. iv, 8.)

Rursus, dona hæc, dona dicuntur Spiritus Sancti, quoniam reddunt mentem humanam bene atque facillime mobilem a Spiritu Sancto, ita ut per ea audiat homo quid loquatur in ea Dominus Deus, id est Spiritus Sancti instinctus ; ac per hoc omni divinæ inspirationi prompte obediat, juxta illud Apostoli : Quicumque Spiritu Dei aguntur, id est moventur, hi filii sunt Dei.

(Ps. lxxxiv, 9. — Rom. viii, 14.)

ARTICULUS V.

Cur potius hæc septem dicantur dona Spiritus Sancti, quam alia bona divinitus data.

OMNIA insuper bona nostra, imo et merita, nonne Dei sunt dona? Quid enim habes quod non accepisti? Cur ergo hæc septem potius dicta sunt dona Dei, quam virtutes et gratiæ reliquæ, utpote : justitia, de qua ait Philosophus, quod ipsa sit præclarissima virtus, et neque est Lucifer neque Hesperus ita mirabilis ; vel temperantia, in qua, Tullio teste, splendor est maximus?

(I Cor. iv, 7.)

Quidam ergo respondentes, asserunt hæc septem potius aliis dici dona Spiritus Sancti, quia sunt privilegiata dona præ ceteris. Sed hoc stare posse non arbitror : virtutes enim theologicæ digniores sunt donis, nec tamen inter dona connumerantur. Quidam igitur dicunt, non ideo solum hæc dici dona Spiritus Sancti quia ab ipso nobis donantur, sed quoniam reddunt hominem bene mobilem ad illa ad quæ inspiratio divina inclinat, sine ulteriori inquisitione consilii rationis humanæ. Sed hoc caritati quoque convenire ostenditur, dicente Apostolo : Caritas non quærit quæ sua sunt, omnia suffert, omnia credit. Caritati quippe nihil difficile est, nec aliqua forma tam prompte operatur ut caritas : nam ex propria ratione habet inclinare ad actum. Si itaque ista responsio sufficeret, esset caritas donis connumeranda.

(Ibid. xiii, 5, 7.)

Cur ergo hæc potius quam alia, dona vocata sunt? Hac (ut fertur) ex causa, quoniam intellectualem creaturam perfi-

ciunt, non immediate neque directe ad exsequendam operationem potentiæ, sed ad prompte exsequendam operationem virtutum. Contemplandum est namque, quod sicut gratia gratum faciens immediate perficit ipsam essentiam intellectualis substantiæ, ponens eam in esse spirituali atque divino, reddensque eam gratam et placitam Deo, etiam ante omnem actum, ut in pueris baptizatis; virtutes autem directe perficiunt potentias ejusdem intellectualis substantiæ, ut fides intellectum, caritas voluntatem, temperantia concupiscibilem : sic dona quamvis subjectentur in viribus in quibus subjectantur virtutes, non tamen directe concernunt potentias, nec immediate perficiunt eas, sed ordinantur directe ad perficiendas expediendasque ipsas virtutes. Ipsæ quippe virtutes tali adjutorio donorum Spiritus Sancti sunt indigentes, quatenus sine omni obstaculo facillime procedant in actum : primo, propter imperfectionem virtutum in nobis ; secundo, propter impedimenta virtutum tollenda ; tertio, specialiter propter perfectionem virtutum theologicarum augendam in nobis, sicut patebit. Unde, secundum Albertum, virtutes directe, primo et immediate perficiunt potentias animæ ; dona vero mediate et secundario : nam immediate perficiunt ipsas virtutes.

Huic autem responsioni consonat verbum Gregorii, qui ait quod dona præstantur in adjutorium virtutum. Quamvis enim, verbi gratia, mansuetudo directe contrarietur iræ eamque repellat, non tamen mansuetudo eatenus fortis est quin dono scientiæ indigeat, per quam homo cognoscit quam irrationabile exstat vitium iræ, quæ nihil aliud est prorsus nisi quædam insania : ad cujus mitigationem ratio eget dono scientiæ, vitium tale detestantis ac reprobantis. Conformiter, quamvis caritas, quæ est theologica virtus voluntatem perficiens directe, ad Dei unionem ac gustum conducat, non tamen in nobis in tantum perfecta consistit quin homo dono sapien-
A tiæ egens sit, per quam de ipsis divinis rectum saporosumque sortiatur judicium, atque per hoc alienas delicias vitandas discernat. Sic quoque in singulis donis plenius innotescit, si Spiritus veritatis, qui verus est Deus, infuderit.

ARTICULUS VI.

Quod inter virtutes theologicas atque morales et intellectuales, dona in dignitate medio modo se habeant.

B

PORRO virtutum aliæ theologicæ seu divinæ ac supernaturales dicuntur; aliæ autem morales, quæ circa passiones versantur easque modificant ; aliæ vero intellectuales, ut prudentia, ars. Virtutes itaque theologicæ non jam dumtaxat ceteris cunctis virtutibus, sed et donis præstantiores putandæ sunt, quoniam Deum pro immediato ac proprio habent objecto. Fidei enim objectum est veritas prima, spei vero beatitudo æterna, caritatis autem bo-
C nitas increata : et ideo istæ virtutes dicuntur divinæ. Vocantur insuper supernaturales, quoniam ad supernaturalem finem qui est visio Dei benedicti per speciem, ordinant hominem, et per creationem supernaturaliter infunduntur, nec naturalibus viribus possunt acquiri.

Denique virtutes morales ac intellectuales prout de eis loquuntur philosophi, non ordinant neque perficiunt hominem nisi ad beatitudinem naturalem ; sed caritate adjuncta et fide, sine quibus nec vere
D nec proprie appellari possunt virtutes, disponunt ac ordinant hominem ad supernaturalem felicitatem seu finem ; sed in quantum sunt virtutes infusæ, non acquisitæ, perfectius faciunt hoc.

His autem virtutibus digniora sunt dona. Primo, quoniam sine gratia gratum faciente haberi non valent, quemadmodum demum liquebit. Secundo, quia directe ad ornandum virtutes theologicas ordinantur. Tertio, quia efficiunt hominem promptissime mobilem a Spiritu Sancto, cujus mo-

tio atque instinctus sublimior est motione A rationis, ad cujus sequelam seu directionem ordinantur virtutes morales atque prudentia, quarum finis est facere hominem a ratione prompte mobilem sive regibilem. Ideo nempe passiones reformant, ne earum excessus actum rationis præpediat. Quarto, quoniam dona ex propria vi ordinant hominem ad supernaturalem felicitatem. Ideo namque præstantur a Spiritu Sancto, quatenus virtutes theologicas perficiendo, rationalem creaturam ad æternam beatitudinem excellentius faci- B liusque perducant. Sed horum plena intelligentia nequit haberi nisi ex introducendis.

ARTICULUS VII.

De duplici rectore ac regula actuum humanorum.

Si insuper homo non nisi ad naturalem beatitudinem conditus esset, quemadmodum opinabantur philosophi, non uti- C que indigeret lege divina, nec gratia, nec utrisque, sed sufficeret ei lex naturalis ac naturalis potentia. Ad naturalem enim felicitatem ac finem naturalia media sufficiunt. Nunc vero, quoniam ad supernaturalem beatitudinem, quæ etiam angelorum naturalem felicitatem transcendit, conditi sumus, certum est nos supernaturali indigere lege atque gratuita gratia. Quoniam itaque duplex est beatitudo sive perfectio hominis, utpote naturalis, de qua loquuntur philosophi, et supernaturalis, D quam docet Scriptura divina; duplex quoque distinguitur rector seu motor ac regula actuum humanorum, videlicet ratio naturalis et Spiritus Sanctus, seu lex naturalis lexque divina. In his quippe quæ naturalem ordinem non excedunt, moveri potest homo a propria ratione naturalique lege; in ceteris vero indiget inspiratione divina, et item divinæ legis directiva informatione.

Unde de Spiritu Sancto Christus discipulis dixit: Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia et suggeret vobis. (Joann. XIV, 26.) Et divinus Apostolus: Quid oremus sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus orat* pro nobis, id est, orantes nos efficit, et formam fiduciamque orandi inspirat. (Rom. VIII, 26. * postulat) Atque Psalmographus: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. (Ps. CXLII, 10.) Et in libro quoque Sapientiæ legimus: Da mihi, Domine, sedium tuarum adsistricem sapientiam, ut mecum sit et mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore. (Sap. IX, 4, 10.) Nec enim sacram divinæ legis Scripturam sine speciali illuminatione Spiritus Sancti salubriter intelligere possumus, aut auribus illam audire de quibus in Evangelio Salvator hortatur: Qui habet aures audiendi, audiat. (Matth. XI, 15; XIII, 9; etc.)

Sed movere quempiam potest, si hujuscemodi motione Spiritus Sancti egemus, quomodo Dionysius asserat quia optimum hominis est esse secundum rationem. (De Div. nom. c. IV.) Si enim non sufficit ratio homini, sed exigitur instinctus Spiritus Sancti, non videtur optimum hominis esse secundum rationem, sed potius secundum divinum instinctum. Et respondendum, quod ratio hominis considerari potest dupliciter. Primo, ut formatur a naturalis legis dictamine; et sic optimum hominis non est simpliciter esse secundum rationem: sic nempe non indigeret homo ad promerendum gratia Dei, quemadmodum asserebat inimicus gratiæ Dei, hæresiarcha Pelagius. Secundo, ut informata illuminatione legis divinæ ac gratia: sicque optimum hominis est rationi inniti vel rationem sectari, quod est esse secundum rationem vel intellectum, quæ idem sunt. Ratio namque voluntati ostendit quid agere debeat; voluntas autem omnibus animæ viribus inferioribus imperat, et ad operandum has movet seu excitat, dicente Scriptura: Doce me facere justificationes, id est mandatorum tuorum impletiones, per quas justificamur. (Ps. CXVIII, 12, 26, 64, etc.) Sicque ratio, Deo eam docente, docet seu dirigit voluntatem.

ARTICULUS VIII.

Quod sicut virtutes efficiunt hominem bene dirigibilem seu mobilem a ratione, sic dona a Spiritu Sancto.

RATIO demum regina ac domina ponitur omnium virium animæ. Sed ne homo a rationis censura per impetum passionum vitiorumque abducatur impulsum, necessariæ sunt virtutes morales, quæ passiones coercent, atque sensibilem appetitum (qui in concupiscibilem irascibilemque partitur) rationi subjiciunt, quatenus ejus in omnibus sequatur judicium. Quemadmodum igitur homo a ratione prompte atque faciliter nequit moveri nisi virtutibus perficiatur moralibus, sic Spiritus Sancti inspirationem seu motum, bene ac plene recipere imitarique nequit nisi donis adornetur Paracleti, præsertim (*1 Cor.* XII, 3.) quum dicat Apostolus : Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto. Denique, ad suscipiendum influxum altioris motoris, sublimior exigitur dispositio mobilis. Quemadmodum ergo motio Spiritus Sancti dignior exstat motione rationis, sic dona præstantiora ponuntur virtutibus moralibus.

Hanc distinctionem S. Thomas, doctor (Summ. th. 1a 2æ, q. LXVIII, a. 8.) inter modernos eximius, tradit : quæ tamen pium intellectorem requirit. Constat enim quod quælibet virtus reddit hominem bene mobilem a Spiritu Sancto, quum tota nostra perfectio in hoc sita consistat ut Spiritus Sancti imitemur instinctum : ad quam imitationem quælibet virtus nos præparat, ut patientia, juxta illud, (*Luc.* XXI, 19.) In patientia vestra possidebitis animas vestras ; humilitas quoque, juxta illud, (*Cf. Is.* LVII, 15; LXVI, 1, 2.) Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super quietum et humilem ? simplicitas (*Sap.* I, 5.) etiam, juxta illud : Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum, id est hypocrisim. Omnium namque virtutum generalis ac ultimus finis, est introducere hominem ad felicitatem cœlestem : quod sine sectatione Spiritus Sancti compleri non

A valet. Postremo, quemadmodum virtutes theologicæ dona excellunt, sic ad divini instinctus sequelam eminentius mentem coaptant, potissime caritas, quæ mentem Deo intime jungit. Qualiter ergo prædicta distinctio inter virtutes ac dona salvabitur ?

Et respondendum, quod ista distinctio subtilis ac optima est. Intelligenda est equidem de illa speciali motione Spiritus Sancti ad quam virtutes non sufficienter disponunt. Ostensum est enim cur ultra (art. V, VI.)

B virtutes dona requirantur. Virtutes etiam immediate concernunt potentias, dona vero perficiunt ipsas virtutes. Virtutes ergo faciunt mentem bene mobilem a Spiritu Sancto quodammodo mediate, dona autem immediate. Nam virtutes donis juvantur atque ornantur, ut hominem Deo in cunctis perfecte subjiciant. Nec mirandum est hoc. Nam fides et spes in propria ratione imperfectionem includunt : unde nec in patria manent. Caritas quoque præsentis vitæ imperfecta exsistit, quum de Joanne

C Baptista Christus testatus sit, Qui minor (*Matth.* XI, 11.) est in regno cœlorum, id est infimus Beatorum, major est illo ; de quo paulo ante prædixerat : Inter natos mulierum non sur- (*Ibidem.*) rexit major Joanne Baptista. Si ergo virtutes theologicæ indigent donis, quanto magis aliæ ?

His autem concordat verbum Philosophi, tractatu de Bona fortuna dicentis : In his quæ per divinum instrumentum * moven- (* instinctum) tur, consiliari non expedit secundum rationem humanam, sed ut sequantur interio-

D rem instinctum : moventur enim a meliori principio quam humana sit ratio. Unde Thomas ait, quod dona perficiunt ho- (Summ. th. 1a 2æ, q. LXVIII, a. 2 ad 1um.) minem ad altiores actus quam sunt actus virtutum : excedunt namque communem perfectionem virtutum ; non tamen quantum ad genus operis, sicut consilia, sed quoad modum agendi, quoniam nulla virtus sic perficit hominem quantum ad ultimum finem quin semper moveri indigeat superiori instinctu Spiritus Sancti.

ARTICULUS IX.

An dona Spiritus Sancti sint aliquid fixum ac radicatum in rationali creatura, videlicet an sint habitus quidam.

TRIPLICITER denique dicitur aliquid esse in homine. Primo potentialiter, quemadmodum de infantulo egregiæ indolis dicimus quod sit beatus puer, quamvis nec actum nec habitum beatitudinis sit sortitus, sed dispositionem pervalidam. Secundo habitualiter, ut de erudito nil considerante sed dormiente, dicimus quod sit sciens seu contemplator, eo quod habitus scientiæ ei insit, quamvis actualiter nihil cognoscat. Tertio actualiter, sicut de
Ps. xxxvi, 21. justo scriptum est, Justus autem miseretur et tribuet : utpote quoniam actum justitiæ facit, quamvis propter solum habitum justus quis appelletur. Itaque, inter potentiam, quæ aliud non est nisi naturalis dispositio vel aptitudo, et actum, qui est ipsa operatio ususque rei, habitus mediat. Est nempe habitus dispositio seu qualitas fixe inhærens subjecto, per quam faciliter agere potest. Quemadmodum autem homo ad sequendum in omnibus rationis judicium, indiget quibusdam habitibus qui nominantur virtutes, sic ad imitandum in cunctis divinæ inspirationis influxum seu Spiritus Sancti instinctum, indiget quibusdam habitibus qui dona vocantur. Dona ergo Spiritus Sancti sunt habituales perfectiones quiescentes in rationali creatura sicut virtutes, quibus habitibus redditur optime dirigibilis a divino instinctu. Præterea, Spiritus Sanctus per dona sua dicitur esse itemque manere in nobis. Sic de Spiritu
Joann. xiv, 17. Sancto loquens discipulis Christus : Apud vos (inquit) manebit, et in vobis erit. Ergo et dona Spiritus Sancti sunt habitus manentes ac fixi in nobis.

ARTICULUS X.

De donis, secundum doctrinam Doctoris devoti.

OPORTET autem advertere quid de ipsis donis sufficientiaque donorum Doctor
A ille dignissimus, venerabilis dominus Bonaventura conscribat : cujus (ni fallor) doctrina in hac parte, sicut in ceteris multis, documentis S. Thomæ satis conformis est, non tamen in omnibus.

Igitur, secundum Bonaventuram, Deus non solum perficit hominem contra obliquitates vitiorum per habitus virtutum, sed insuper perficit eum ad expediendum se contra impedimenta virtutum atque symptomata seu reliquias vitiorum per habitus donorum, videlicet ut expedite ac
B prompte virtutum impedimenta repellat atque suppeditet. Tot ergo dona esse oportet, quot ad talem expeditionem sufficiant. Indiget autem anima septiformiter expediri, si omnia vitia expeditissime debeat evitare. Primo quidem contra superbiam : quod fit per donum *timoris*, de quo ait Scriptura, Qui timet Deum nihil negligit ; *Eccle. vii, 19.*
et rursus, Timor Domini expellit peccatum. *Eccli. i, 27.* Quum enim omnium vitiorum coerceat matrem, id est superbiam, nil negligit, atque omne peccatum expellit. Secundo
C contra invidiam : quod fit per *pietatem*, quam constat esse proximis benevolam atque beneficam : quippe quæ, teste Apostolo, ad omnia utilis est. *I Tim. iv, 8.* Qui enim diligit proximum, legem implevit. *Rom. xiii, 8.* Pietas ergo in quantum est donum, caritatem fraternam munit, confortat ac fulcit, quatenus omne vitium invidiæ expeditissime destruat, semperque benignum ac dulcem affectum fratri impendat. Tertio contra iram, quæ est insania animi : quod fit per donum *scientiæ*. Quarto contra acediam : quod fit
D per donum *fortitudinis*, hæc enim mentem ad divina robustam reddit ac agilem. Quinto contra avaritiam : quod fit per donum *consilii*, per quod homo spontaneam paupertatem amplectitur, sicque affectum a terrenis expeditum sortitur. Sexto contra gulam, quæ mentis lucem obtenebrat, Salvatore dicente, Videte ne graventur corda vestra crapula vel ebrietate, *Luc. xxi, 34.* quæ sunt species gulæ : quod fit per donum *intellectus*, qui animam acuit, et ea quæ rationem obnubilant, faciliter rejicit.

Septimo contra luxuriam, quæ visum mentalem prorsus excæcat, in tantum ut in ipso actu venereo non sit possibile uti aliquo actu partis intellectivæ, ita absorbet delectatio illa carnalis actum rationis, secundum Augustinum. Unde, secundum Hieronymum, spiritus prophetiæ corda Prophetarum in tali actu non tetigit. Hoc autem fit per *sapientiæ* donum, cujus illuminatio tanta est ut hanc mentis cæcitatem expellere aut certe moderari prævaleat.

Porro aliam causam assignat hic Doctor sufficientiæ donorum Spiritus Sancti, propter expediendas naturales animæ vires. Vis enim seu appetitus irascibilis indiget expediri ad bona in prosperis ne extollatur, quod efficit *timor;* in adversis quoque ne dejiciatur, sed utrobique regia via incedat : quod efficit *fortitudo,* quæ in adversis præsertim exigitur. De qua ait Scriptura : Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ. Vis insuper concupiscibilis indiget expediri tam circa affectum proximi, quod efficit *pietas,* quam Dei, quod efficit *sapientia,* quæ gustum divinorum includit. Vis autem rationalis indiget expediri in veritatis speculatione, quod efficit *intellectus;* in meliorum bonorum electione, quod facit *consilium;* atque in boni exsecutione, quod facit *scientia,* per quam laudabiliter conversamur in medio nationis pravæ et perversæ. — Quod autem Doctor iste de vi irascibili et concupiscibili dicit, intelligendum non arbitror de irascibili et concupiscibili quæ sunt species appetitus sensitivi ac sensitivæ partis potentiæ : certum est enim quod sapientia et timor ac pietas in quantum dona ponuntur, non utique in parte sensitiva subjacent, sed intellectiva. Loquitur ergo (ut reor) de concupiscibili et irascibili prout in appetitu intellectivo consistunt : in quo tamen non proprie sed metaphorice sunt, neque realiter differunt, sed ratione dumtaxat.

Ps. LXVII, 36.

Philipp. II, 15.

Insuper alia ratione esse oportet septem dona, videlicet ad expedienda seu faciliter exsequenda virtutum officia. *Timor* enim expedit ad temperantiam, juxta illud, Confige timore tuo carnes meas; *pietas* ad justitiam, quia per eam sic facimus proximo quemadmodum nobis fieri cupimus, in quo nobis justitiæ summa consistit; *scientia* ad prudentiam, indiget enim virtus prudentiæ perfici dono scientiæ; *fortitudo* ad patientiam; *consilium* ad spem; *intellectus* ad fidem, penetrando quæ fidei sunt; *sapientia* vero ad caritatem : per hoc enim quod gustum Deitatis includit, ad Dei amorem vehementer ac prompte mentem inflammat. Unde quemadmodum caritas mater est et consummatio universarum virtutum, sic sapientia mater ac finis est cunctorum donorum, secundum quod de ea per sapientem quemdam scriptum cognoscimus : Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius.

Ps. CXVIII, 120.

Sap. VII, 11.

Amplius, septem ponuntur dona Spiritus Sancti ad expediendam, id est expedite perficiendam, rationalem creaturam in agendo. Indiget enim homo expediri quatenus declinet a malo, quod fit dono *timoris;* et ut proficiat in bono. Bonum autem est duplex, videlicet : necessitatis, ad quod spectant præcepta; et supererogationis, ad quod ordinantur consilia. Circa bonum necessitatis expedimur seu expediti in agendo efficimur per *scientiam* ut dirigentem, atque per *pietatem* ut exsequentem. Circa bonum supererogationis expedimur per donum *consilii* dirigentis, et per donum *fortitudinis* exsequentis. Necesse quoque habemus quiescere in optimo tam cognoscendo, quod fit per donum *intellectus,* quam degustando, quod fit per donum *sapientiæ.*

Postremo, septem necesse est esse dona Spiritus Sancti ad expediendam animam in contemplando. Ad vitam enim hierarchicam atque contemplativam, opportunum est animam purgari, illuminari ac perfici. Est autem purganda a quatuor naturæ vulneribus propter originale peccatum inductis, videlicet : a concupiscentia,

quod facit *timor;* a malitia, quod efficit A *pietas;* ab ignorantia, quod agit *scientia;* et ab infirmitate, quod efficit *fortitudo.* Illuminari quoque egemus in operibus reparationis humanæ, quod fit per *consilium;* et in actibus conditionis primariæ, quod fit per *intellectum.* Perfici vero egemus per accessum ad summum bonum ac ultimum finem, quod fit per *sapientiam.*

Quatuor igitur dona, videlicet sapientia, intellectus, consilium, scientia, intellectum perficiunt; alia tria affectum. Suntque plura ad intellectum spectantia, eo quod B lumen cognitionis potissime expedit ad recte agendum.

ARTICULUS XI.

De numero et distinctione donorum inter se, secundum traditionem Doctoris sancti.

QUONIAM igitur dona efficiunt hominem optime mobilem ab influxu Spiritus Sancti, ita ut dicere queat cum viro C
Ps. LXXII, 23. sancto, Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum; idcirco dona in illis inveniuntur potentiis quæ a Spiritu Sancto mobiles sunt, utpote in intellectu et appetitu intellectivo seu voluntate. Intellectus autem seu ratio duplex est, scilicet speculativa et practica. In utraque etiam duplex exstat cognitio : quarum una ad inventionem veritatis, alia ad judicium pertinet veritatis. Primo equidem veritatem invenire seu scire oportet, et demum rectum habere judicium de veritate jam cognita. D Quantum ergo ad veritatis apprehensionem, perficitur ratio speculativa dono *intellectus,* quod versatur circa necessaria, de quibus est fides; ratio autem practica dono *consilii,* quod circa agibilia versatur humana. Ad recte vero judicandum perficitur ratio speculativa per *sapientiam,* practica per *scientiam :* sapientia enim circa divina, scientia circa humana atque creata. Potentia quoque appetitiva indiget perfici : primo quantum ad se, tam contra timorem periculorum, quod efficit *fortitudo,* quam contra blandimenta concupiscentiarum, quod efficit *timor;* secundo quantum ad alios, quod efficit *pietas.* Dona ergo extendunt se ad omnia ad quæ se virtutes intellectuales ac morales extendunt. Hæc est determinatio Thomæ in prima secundæ, quæstione sexagesima octava. art 1.

Verumtamen huic sententiæ repugnare videntur quæ idem ipse in secunda secundæ, quæstione octava, inducit. Illic art. 6. enim sic inter dona distinguit, quod *fortitudo, pietas* atque *timor* in appetitu consistunt; alia quatuor in intellectu : et hæc quatuor ad supernaturalem fidei notitiam ordinantur. Fides autem principaliter est de Creatore; secundario vero de quibusdam creaturis prout referuntur ac ordinantur ad Deum; et quoniam fides, teste Galat. v 6. Apostolo, per dilectionem operatur, idcirco tertio respicit fides actus humanos prout ad ultimum finem perducunt. Itaque fides dupliciter indiget perfici. Primo per hoc quod credenda, limpido quodam mentis intuitu perspiciantur seu penetrentur atque subtiliter apprehendantur, ita quod intellectui nil verius nilque rationabilius videatur quam fidei christianæ assertio. Hanc autem perfectionem sortitur anima per donum *intellectus.* Secundo perficitur homo in fide per hoc quod de ipsis credendis rectum habet judicium, discernens quod eis sit firmiter inhærendum et ab eorum contrariis fortissime recedendum. Tale autem judicium, quantum ad res divinas, ad donum *sapientiæ* pertinet; quantum vero ad res creatas sub fide cadentes, ad donum *scientiæ;* sed quantum ad actus humanos, ad donum *consilii.* In hac itaque distinctione asserit Thomas quosdam distinguere inter dona, sic quod dona consilii atque scientiæ practicam cognitionem respiciunt, intellectus vero speculativam. Hanc vero distinctionem hoc loco redarguit : et tamen, in prima secundæ, sicut nunc claruit, ea utitur eamque approbat.

Mallem, fateor, loco præsenti ab eruditiore doceri, et bonam resolutionem hujus

contrarietatis addiscere, quam tantum doctorem irreverenter negare : cujus tamen dicta in promptu concordare non valeo. Porro quid rationabilius dictum appareat introducam, dum de singulis donis seorsum tractabo.

ARTICULUS XII.

De connexione ac distinctione donorum, secundum Anselmum.

ANSELMUS præterea de donis in libro de Similitudinibus loquens : Horum (inquit) donorum primum est *timor* Domini tanquam fundamentum aliorum. Hunc enim Spiritus Sanctus in campo mentis supponit, atque alia dona in suo ordine velut in ædificio superimponit. Primo namque Spiritus Sanctus metuere facit hominem ne cum dæmonibus torqueatur. Huic denique timori Spiritus Sanctus immediate superimponit *pietatem*, dum menti taliter formidanti, sui ipsius ac proximorum compassionem adspirat, ac pie recolere facit quam misera erit si separetur a Deo torqueaturque in inferno. Unde in Ecclesiastico scribitur : Miserere animæ tuæ placens Deo ; et in Proverbiis : Benefacit animæ suæ vir misericors. Rationabiliter ergo a dono timoris ad donum pietatis ascenditur. Dono quoque pietatis superimponit Spiritus Sanctus donum *scientiæ*, dum mens sic sibi metuit atque compatitur, ut qualiter salvari queat scrutetur, eique Spiritus Sanctus hujus rei cognitionem largitur. Dono autem scientiæ superimponit Spiritus veritatis in ædificio mentis donum *fortitudinis* : quoniam quum mens pavida timet, et sibi mox condolet, quid etiam agendum sit recognoscit, necesse est ut dono Spiritus Sancti reddatur fortis ad operandum quæ didicit et quibus se posse salvari confidit. Scientia namque sine idonea atque laudabili vita nil prodest, sed obest. Porro dono fortitudinis superimponit Spiritus donum *consilii* : quia dum mens facta est fortis ad

Eccli. XXX, 24. *Prov.* XI, 17.

A operandum quæ pie timendo novit agenda, sui experimento didicit ex Spiritu Sancto, quod de omnibus istis consulere debeat. Est enim consilium, habitualis perfectio mentis a Spiritu Sancto impressa, qua homo movetur ad operandum in omnibus secundum divinum consilium. Dono autem consilii superimponit Spiritus Sanctus donum *intellectus* : quatenus post prædictorum perfectionem donorum intelligat homo cur hæc et alia fieri debeant, quodque a solo Deo remunerationem exspectet et accipiat.

B Postremo prædictis donis superaccumulat Spiritus Sanctus donum *sapientiæ* : quatenus quod dono intellectus recte cognoscit, illud sibi dono sapientiæ sapidum atque dulcissimum fiat, ac per hoc solo æquitatis amore sequatur quod intelligit sectandum. Non enim, ut Hugo testatur, perfectum facit cognitio veritatis, nisi comitetur notitia saporosa seu experimentalis : quoniam experientia intelligentiæ exstat magistra.

Ait quoque Anselmus hæc duo ultima
C dona, videlicet intellectum et sapientiam, ad vitam pertinere contemplativam, alia vero quinque ad vitam activam : quod qualiter possit salvari, in sequentibus elucescet. Plura enim circa præinductam positionem Anselmi dubia tangi possent, quæ congruo (si Dominus dederit) loco solventur.

Itaque in isto mentis ædificio ita composito Spiritus Sanctus residet, totamque interioris domus familiam, id est universos animæ sensus atque affectus, guber-
D nat, et ad suum disponit obsequium ac debitum finem. Sicque anima Dei templum effecta, verbum Apostoli implet, qui ait : Omnia honeste ac secundum ordinem fiant in vobis. Nam in hoc omnium entium constat perfectio, ut unumquodque ordinem sibi præfixum observet, et secundum exigentiam finis sibi a Deo præstituti in omnibus agat. Unde, secundum Dionysium, nec ipsæ angelicæ mentes aliquid aggredi vel agere audent, nisi sicut a Deo eis præfixum cognoscunt.

I *Cor.* XIV, 40.

De Cœlest. hier. c. III ; de Divin. nom. c. IV.

ARTICULUS XIII.

An Spiritus Sanctus detur eis quibus dona ipsius donantur.

PERSONA autem divina dupliciter dicitur esse alterius. Primo, ratione originis : et sic Filius est sui Patris, quia generatur ab eo ; et Spiritus Sanctus est Patris ac Filii tanquam unius spiratoris, quoniam procedit ab ipsis non in quantum sunt Pater et Filius distinctæ personæ, sed secundum quod sunt unum princi- B pium, eo quod in Patre et Filio sit una voluntas, a qua Spiritus Sanctus immediate procedit tanquam amor ac vinculum Patris ac Nati. Secundo, divina Persona dicitur esse alicujus ratione fruitionis vel communionis : sicque Deus et quælibet divina Persona est eorum qui per gratiam aut gloriam Deo uniuntur sive fruuntur. Quoniam ergo per dona Spiritus Sancti habitat Deus in nobis nosque manemus in ipso, idcirco non solum dona Spiritus Sancti, sed et ipse Spiritus Sanctus nobis C donatur. Id namque alicui donatur, quod de novo incipit esse ipsius. Per hoc autem quod dona Dei recipimus, Deo conjungimur, et eo quodammodo fruimur. Sicque ipse est noster, imo et unum cum nobis :
I *Cor.* vi, 17. qui enim adhæret Deo, unus spiritus est.
Rom. v, 5. Et denuo scriptum est : Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.

Porro Spiritus Sanctus donum appellatur et datum. Sed esse donum convenit ei ab æterno, quemadmodum esse amo- D rem, quoniam fluit a Patre ac Filio tanquam donabilis ; esse autem datum competit ei ex tempore, scilicet quoniam caritatem et gratiam causat in nobis, quamvis ex hoc nulla oriatur mutatio in Spiritu Sancto, sed in recipiente dona ipsius. Unde in Evangelio ait Salvator :
Luc. xi, 13. Si vos quum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se ? O nobile donum, o inæstima-
A bilis liberalitas dantis, o incomparabilis dignitas animæ recipientis ! Dignum est plane, ut anima tale donum talemque habitatorem suscipiens, omnem adulterinam ac vanam societatem excludat, et quidquid tanti præsidentis conspectum offendere valet, pure fortiterque repellat, ut sit munda et sancta, ac Deo gratissima.

ARTICULUS XIV.

An dona sint connexa sicut virtutes.

PORRO virtutes esse connexas ostendit Magister tertio libro auctoritate Hiero- dist. xxxvi.
nymi : quamvis hoc ipsum magnam difficultatem includat. Constat enim quod fides, quæ est virtus theologica, in multis inveniatur qui caritatem non habent : alioqui omnes peccatores essent increduli. Sed et Bonaventura affirmat fidem et spem, quatuor quoque virtutes cardinales posse esse informes, id est sine caritate et gratia, rursusque formari : sicque sine caritate inessent interdum, quandoque vero simul cum ea.

Sed hac difficultate relicta, de donis sentire oportet ea esse connexa. Omnes enim qui gratiam gratum facientem sortiti sunt, omnia dona Spiritus Sancti habent secundum aliquem gradum. Hoc Thomas et alii concorditer dicunt. Dona namque faciunt hominem faciliter mobilem a Spiritu Sancto : quod fieri nequit, nisi omni mortali careat culpa, sitque virtutes morales adeptus sive per infusionem, sive per exercitationem ; qui autem hujusmodi est, omnium donorum actus habet vel habitus secundum aliquem gradum, nec est ratio cur donis careret, quum factus sit capax eorum. Præterea, dona dantur in adjutorium virtutum : ergo dona præsupponunt eas inesse illi cui aliquod competit donum. Qui autem virtutibus fulget, septiformis influentiæ Spiritus Sancti est capax. Spiritus Sanctus autem unicuique I *Cor.* x,
influit secundum propriam virtutem, id 4-11.
est secundum recipientium dignitatem et

capacitatem. Qui igitur habet virtutes, donis non caret. Insuper, dona sunt necessaria ad salutem; omnis autem qui gratiam gratum facientem habet, in statu salutis exsistit : ergo et donis ornatur. Sed modus hujuscemodi connexionis, et quomodo dona diversis secundum varios gradus conveniunt, posterius innotescet.

ARTICULUS XV.

Quomodo intelligenda est ramificatio gratiæ in virtutes ac dona.

SCIRE quoque necesse est, quod sicut per animam sortitur homo esse naturale atque specificum, ita per gratiam recipit esse spirituale atque divinum. Et sicut ab una simplici essentia animæ fluunt non solum diversæ potentiæ, sed etiam coordinatæ in dignitate et processione (dicitur enim anima causa unius potentiarum per aliam); sic ab una simplici gratia manant diversæ virtutes ac dona : sicque gratia ramificari perhibetur in habitus virtutum atque donorum. Amplius, sicut res primo indiget habere actualem exsistentiam seu esse naturæ quam valeat agere, sic intellectualis creatura primo indiget poni in esse spirituali, quod fit per gratiam ejus essentiam immediate perficientem, quam possit aliquid meritorie operari, quod fit per caritatem, quæ perficit voluntatem, in qua est prima origo seu radix meriti atque demeriti. Constat autem omnes habitus infusos simul produci, saltem quantum ad primam eorum in quocumque subjecto productionem, vel quantum ad esse simpliciter, aut certe quantum ad esse eorum meritorium et formatum, quum sint a Deo creati. Dona vero sunt habitus infusi, quemadmodum virtutes theologicæ. Non enim humana potestate aut naturali industria valent acquiri, quum sint habitus supernaturales ad supernaturalem finem directe et ex propria ratione ordinantes.

Ramificatio igitur gratiæ in virtutes et A dona, intelligenda non est quantum ad habitus ipsos, quasi gratia causet virtutes ac dona quantum ad eorum essentiam, sed quantum ad operationem, secundum quod gratia naturali ordine præcedit virtutes donaque, sic quod intellectualis creatura in actum virtutum atque donorum procedit gratia mediante, quæ est operationum bonarum causa formalis, quarum Deus est causa efficiens prima ac principalis; creatura vero est causa earum efficiens, sed quasi instrumentalis. Et se- B cundum quod una virtus prior est alia secundum ordinem operandi, quamvis omnes simul esse dicantur quantum ad durationem et habitum, secundum hoc dicitur gratia prius ramificari in quasdam virtutes. Primo enim ramificatur in virtutes theologicas, deinde in intellectuales, postremo in morales. Et quoniam dona præsupponunt virtutes, quia expediunt atque perficiunt eas, idcirco gratia prius ramificatur in virtutes, deinceps in dona, postmodum in beatitudines, quæ sunt opera- C tiones virtutum donis perfectarum; ultimo autem in fructus, qui sunt delectationes actum beatitudinum consummantes ac consequentes. Ramificatio ergo prætacta, intelligenda est secundum dependentiam operationis virtutum ad gratiam, donorum quoque ad gratiam et virtutem, quia utrumque dona præexigunt.

ARTICULUS XVI.

Quæ sit definitio doni.

D EX præinductis satis lucere opinor, quod donum Spiritus Sancti prout de eo nunc loquimur, aliud prorsus non sit nisi habitualis ac supernaturalis perfectio mentis creatæ, a divina bonitate immediate per creationem infusa, in adjutorium expeditionemque virtutum concessa, per quam redditur mens creata a supernaturali rectore seu Spiritu Sancto faciliter mobilis. Dona quippe sunt habitus, sicut ostensum est : ideo dicuntur habituales perfectiones. art. præced.

Et quoniam non solum reperiuntur in homine, sed in angelis quoque, ut ex verbis (dist. xxxiv A.) Ambrosii probat Magister tertio libro, idcirco adjeci in definitione doni : mentis creatæ, id est tam humanæ quam angelicæ. Et quoniam dona supernaturales perfectiones exsistunt ac per creationem infusæ, rite adjunctum est : a divina bonitate immediate per creationem infusa. Non enim sunt habitus acquisiti, sed desuper dati. Denique dona ipsos virtutum habitus ornant, atque eorum actus faciles reddunt, imo faciliores quam sine donis esse possent : propterea addidi, quod sint in adjutorium expeditionemque virtutum concessa. Et sicut virtutes faciunt hominem sequi rationis censuram, sic dona efficiunt mentem a Spiritu Sancto dirigibilem, docibilem, mobilem atque regibilem. Unde patescit cur additum sit : per quam redditur mens creata bene mobilis a Spiritu Sancto.

ARTICULUS XVII.

De subjecto donorum.

QUEMADMODUM insuper gratia dicitur esse in ipsa essentia animæ tanquam in subjecto, eo quod immediate concernat atque perficiat eam ; sic virtutes ponuntur in viribus animæ, unaquæque in illa quam directe concernit ac perficit : ut amor in appetitu, scientia in intellectu. Et sicut duplex est appetitus in homine, videlicet sensitivus (de quo in Genesi ait (Gen. iv, 7.) Scriptura : Sub te, id est sub rationis imperio, erit appetitus ejus, id est peccati, et tu dominaberis illius), et appetitus intellectivus sive voluntas ; sic duplex est amor in nobis, duplex quoque concupiscentia seu delectatio amorem concomitans, scilicet sensibilis et intellectualis. De concupiscentia namque sensibili, quæ mala ac fœda censetur, ait Scriptura : Si (Eccli. xviii, 31.) præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis. Nam teste Psalmographo (Ps. xii, 5.) : Qui tribulant me, exsultabunt, si motus fuero. Et rursus : Caro concupiscit adversus spiritum. (Galat. v, 17.) De concupiscentia vero intellectuali, quæ pura ac nobilis est, scriptum est in Ecclesiastico : Auris bona audiet cum omni (Eccli. vi, 31.) concupiscentia sapientiam ; atque in Psalmo : Concupiscit et deficit anima mea in (Ps. lxxxiii, 3.) atria Domini. Amor igitur sensibilis et delectatio eum sequens, in appetitu sensitivo exsistunt ; amor vero intellectualis et delectatio ei annexa, in voluntate ponendi sunt. Porro, ut dictum est, dona ipsas vir- (art. xiv-xvi.) tutes respiciunt, expediunt atque perficiunt. Virtutes ergo se habent propinquius ad animæ vires, imo et ad essentiam ejus, quam dona. Si ergo virtutes subjectantur in viribus sive potentiis animæ, multo magis et dona. Subjecta ergo donorum sunt potentiæ animæ.

Palam est equidem sapientiam, intellectum, scientiam atque consilium ad potentiam intellectivam seu rationem spectare, et in ipsa utique subjectari. Pietas vero, et timor in quantum est donum, in voluntate consistunt. Pietas namque justitiam perficit, cujus subjectum exstat voluntas ; timor vero qui donum vocatur, non est servilis, sed filialis, qui ad caritatem consequitur, quæ in voluntate subjectatur. Quum ergo justitia et caritas in voluntate fulciantur ac subjectentur, claret quod dona pietatis itemque timoris in voluntate exsistant.

De fortitudine autem asserit Thomas in prima secundæ, quod appetitus subjectum (Cf. q. [illegible] a. 2 ; q. [illegible] a. 1 ; q. [illegible] a. 3.) ipsius est ; sed quis appetitus, non explicat. Fortitudo nempe in quantum est virtus cardinalis, in appetitu sensitivo irascibili ponitur ; sed prout est donum, in voluntate (ni fallor) ponenda est : respicit enim ac perficit spem, quæ est virtus theologica in voluntate consistens. Denique, sicut dona virtutibus intellectualibus atque moralibus præstantiora ponuntur, ita in nobiliori parte animæ sunt ponenda, videlicet in illis viribus in quibus superbeatissimæ Trinitatis imago resplendet in anima. Omnia itaque dona Spiritus Sancti

sunt in intellectu aut in voluntate. Postremo, quemadmodum fortitudo quæ est virtus moralis, vim irascibilem contra terribilia sensibilia roborat, sic fortitudo quæ est donum, voluntatem confortat : primo in se, ut divina fortissime aggrediatur, exsequatur, et eorum contrariis efficaciter reluctetur; secundo in ordine ad appetitum sensitivum : per donum enim fortitudinis subdit voluntas inferiorem appetitum suo imperio. Etenim, sicut per fortitudinem quæ virtus est, fit vis irascibilis a ratione faciliter mobilis, sic ipsa voluntas per donum fortitudinis redditur a Spiritu Sancto promptissime mobilis. Voluntas ergo ejus subjectum est.

ARTICULUS XVIII.

De objecto donorum.

PRÆTEREA, nullum inconveniens sequi videtur, si idem ponatur objectum virtutum atque donorum. Objectum namque doni sapientiæ Deus est, qui etiam ponitur theologicarum virtutum objectum. Objectum quoque scientiæ quæ est habitus intellectualis virtusque acquisita ac naturalis, est res creata; similiter objectum scientiæ quæ donum est habitusque intellectualis infusus ac supernaturalis, est res creata ; et ita in reliquis.

A

Sed movere quempiam valet qualiter dici illud queat, præsertim quum habitus distinguantur vel saltem distingui noscantur per sua objecta. Si ergo sunt eadem virtutum itemque donorum objecta, non videntur dona a virtutibus esse diversa : quod præinductis repugnat. Et respondendum, quoniam ad distinctionem habituum nequaquam exigitur realis distinctio objectorum, alioqui virtutes theologicæ non essent realiter distinctæ, quum Deus sit earum immediatum propriumque objectum; sed sufficit formalis sive modalis objectorum distinctio. Hinc namque virtutes theologicæ differunt, quoniam Deus secundum distinctas proprietates, earum exstat objectum. Est namque Deus objectum fidei secundum quod prima veritas; spei, in quantum æterna felicitas; caritatis, prout summa est bonitas. Simili ergo manerie, alia atque alia ratione est Deus objectum virtutis theologicæ et doni sapientiæ. Res quoque creata sub alia proprietate objectum est habituum acquisitorum sive virtutum moralium quam donorum : præsertim quum dona circa idem objectum altiorem habeant actum quam virtutes morales aut intellectuales, quemadmodum in introducendis plenius, si præstiterit Deus, pandetur.

(Margin: art. III. — B — C)

DE

DONIS SPIRITUS SANCTI

TRACTATUS II

DE DONIS SAPIENTIÆ ET INTELLECTUS.

PROŒMIUM.

PER *sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi, Domine, a principio.* Sap. IX, 19.

Postquam in præinducto tractatu de donis in communi consideratio habita est, nunc de singulis determinandum est sigillatim, suffragante Spiritu Sancto, qui est ardentissima caritas, liberalissima bonitas, immensa suavitas, Deus æternus et verus, omnium dator donorum, omniumque origo munerum gratuitorum.

Est autem donorum cognitio hujusque editionis scientia multum desiderabilis atque dignissima. Primo enim in se nobilis est ratione objecti, quum sit de donis Spiritus Sancti, quæ sunt præclarissimi radii lucis divinæ, lucidissimi rivuli fontis æterni, fluenta deifica Spiritus Sancti. Secundo ista cognitio utilis est, quatenus ipsis donis eorumque necessitate, proprietate, dignitate et utilitate jam cognitis, vehementius desiderentur, instantius postulentur, diligentius conserventur, et ad perfectionem per sanctam conversationem, radiante Spiritu Sancto, perducantur. Denique ista donorum scientialis cognitio utilis atque optabilis est, ut sciamus quam excellentia munera nobis a Deo concessa sunt, sicque donorum istorum liberalissimum largitorem ardentius diligamus, eique di-
A gnas pro viribus gratias referamus : quæ agendo, horum procul dubio donorum insperatam inæstimabilemque perfectionem divinitus sortiemur. Habenti enim Matth.
(id est grato et dantem amanti) dabitur, xxv, 29.
et abundabit.

ARTICULUS PRIMUS.

Quod sacra Scriptura de triplici sapientia loquitur.

B EST autem quædam sapientia imperscrutabilis et superessentialis ac increata, æterna atque immensa : quæ licet de ipso Deo totaque Trinitate, singulis quoque Personis verissime prædicetur (nam Deus est ipsa sapientia, et tota Trinitas est una sapientia sicut et una essentia ; sed et Pater sapientia est, et Filius sapientia est, et Spiritus Sanctus sapientia est, nec tamen sunt tres sapientiæ, sed una sapientia, quæ est ipsa divina essentia : imo Pater et Filius et Spiritus Sanctus sunt
C unus intellectus, una voluntas, unaque virtus, quemadmodum theologorum regula ait, quia quidquid absolute prædicatur de Deo, hoc toti convenit Trinitati Personisque singulis, et sicut de unaquaque Persona seorsum, ita de omnibus simul singulariter dicitur ; hæc quoque regula a Dionysio in libro de Divinis characte-

ribus sumpta est), nihilo minus, sicut
caritas appropriatur Spiritui Sancto, eo
quod Spiritus Sanctus emanatio est vo-
luntatis, cui caritas competit, profluit
enim Spiritus Sanctus a voluntate Patris
ac Filii immediate; sic sapientia appro-
priata est Filio, quum ipse sit emanatio
intellectus. Est enim verbum intellectus
paterni, a mente paterna naturaliter, æter-
naliter inegressibiliterque procedens. Et
hoc modo sancta Scriptura de unigenito
Filio Dei sub nomine increatæ ac genitæ
Sapientiæ loquitur, juxta illud Proverbio-
Prov. VIII, 23-25, 27, 31. rum : Ab æterno ordinata sum, et ex an-
tiquis antequam terra fieret; necdum erant
abyssi, et ego jam concepta eram; ante
colles ego parturiebar; quando præpara-
bat cœlos aderam; et deliciæ meæ esse
cum filiis hominum. Atque in libro Sa-
Sap. VIII, 1; VII, 26. pientiæ legimus : Attingit autem sapientia
a fine usque ad finem fortiter; candor est
enim lucis æternæ, et speculum sine ma-
cula Dei majestatis, et imago bonitatis
illius. Sed et in Ecclesiastico scriptum
Eccli. XXIV, 5. est : Ego ex ore Altissimi prodivi pri-
mogenita ante omnem creaturam. Sic quo-
I Cor. I, 24. que divinus Apostolus Christum appellat
Dei virtutem et Dei Sapientiam.

Præterea alia ponitur sapientia, super-
naturalis, sed creata, quæ theologia vo-
catur. Non enim naturali ratione inventa
est, neque naturali lumine scrutari com-
prehendive potest, sed divina revelatione
patefacta est primo sanctis patribus no-
stris, Prophetis atque Apostolis, et nobis
demum per ipsos. Hæc est sapientia legis
divinæ, in veteri Testamento velata ac
inchoata, in novo autem Testamento re-
velata ac consummata. De qua ait divinis-
Ibid. II, 4. simus Paulus : Prædicatio mea non est in
persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis,
* ostensione sed in sapientia * spiritus et virtutis. De
I Cor. II, 6, 7. qua sapientia protinus addit : Sapientiam
autem loquimur inter perfectos; sapien-
tiam vero non hujus sæculi, sed loquimur
Dei sapientiam in mysterio, quæ abscon-
dita est.

Insuper tertia ponitur sapientia, natu-
A ralis ac philosophica. De qua summi phi-
losophi pulchra ac mira, Augustino te-
stante, indagati sunt. Nam et Aristoteles
metaphysicam suam, theologiam appellat
ac sapientiam seu divinam scientiam. Li-
ber quoque Procli Platonici, Elementatio
theologica intitulatur. De hac sapientia
loquens Apostolus : Invisibilia (inquit) Dei, *Rom.* I, 20.
a creatura mundi, id est ab homine, per
ea quæ facta sunt intellecta, conspiciun-
tur; sempiterna quoque virtus ejus et
divinitas : ita ut sint inexcusabiles. Unde
B in libro Sapientiæ scriptum est : A magni- *Sap.* XIII, 5.
tudine enim speciei et creaturæ poterit
horum creator cognoscibiliter intueri.

Palam est autem, quod nec sapientia
increata, nec sapientia naturalis ac philo-
sophica sit donum Spiritus Sancti, quum
nulla earum sit donum gratuitum atque
gratificum, a Spiritu Sancto immediate in-
fluxum. Sed an sapientia secundo modo
accepta sit donum unum de septem his
donis Spiritus Sancti, diligentius investi-
gari oportet. Multi quidem affirmant quod
C sic : quorum positio minus exquisita vide-
tur, atque irresoluta probabitur.

ARTICULUS II.

De triplici sapientia fallaci ac vana,
quam reprobat divina Scriptura.

ADVERTENDUM præterea, quod ipsis
virtutibus non solum opponuntur vi-
tia manifesta, sed etiam palliata. Virtutes
vero ac vitia a fine nomina sortiuntur.
D Quemadmodum igitur vera sapientia no-
minatur ipsa divinorum notitia ad debi-
tum finem relata, sic abusive vicissim
prudentia ac sapientia dicitur cognitio
rerum ad inordinatum finem relata; et
secundum diversitatem finium inordina-
torum, dividitur sapientia talis. Quædam
enim appellatur terrena, cujus finis est
divitias mundi colligere; quædam anima-
lis, cujus finis est delicias carnis acqui-
rere; quædam diabolica, cujus finis est
excellentia, quam concupivit diabolus.

A De hac triplici sapientia non vera, sed falsa atque culpabili, in Canonica Jacobi
Jacob. III, 14, 15. scriptum est : Si zelum amarum habetis et contentiones, nolite gloriari ; non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Denique de tali sapientia atque prudentia vitiosa uber-
I Cor. I, 19, 20. tim Apostolus loquitur, ut est : Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi ? — De hac sapientia atque prudentia loquens Salva-
Matth. XI, 25. B tor : Confiteor (inquit) tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea
Is. XLVII, 10. parvulis. Et Isaias : Sapientia (ait) et scientia tua deceperunt te. Quamvis horum utrumque altius possit exponi, videlicet de sapientia, prudentia atque scientia philosophica, acquisita ac naturali : quæ licet in se bonæ sint, imo de numero bonorum honorabilium, id est per se desiderabilium, secundum Philosophum, tamen occasionaliter decipiunt et excæcant habentem, quoniam sine caritate sunt infor- C mes et inflant, ac Spiritus Sancti illuminationem impediunt. Simili modo de veteri lege, quæ in se bona fuit, ait Apostolus :
Rom. V, 20. Lex subintravit, ut abundaret delictum.

ARTICULUS III.

De varia distinctione supernaturalis sapientiæ.

QUEMADMODUM igitur sapientia naturalis nominatur, quæ per naturalem D rationem ex ordine rerum inventa est (quæ secundum Philosophum, est unus quinque habituum intellectualium, est enim divinorum cognitio prout invisibilia ex visibilibus queunt cognosci indagine naturalis rationis : et talis sapientia, secundum philosophos, principaliter est de ipso altissimo ente, Deo sublimi et benedicto ; secundario quoque de substantiis separatis, de quibus Aristoteles in libro de Cœlo et mundo testatur : Extra hunc mundum nihil est, nec vacuum, nec locus, nec tempus ; sed sunt ibi quædam entia simplicia, optimam vitam ducentia, et de suis sufficientia) ; sic supernaturalis sapientia seu theologicalis doctrina vocatur, quæ naturalem rationem transcendit, nec ex principiis per se notis elucescit, sed per revelationem divinam primo innotuit. Verumtamen sapientia ista, quamvis originaliter divinitus inspirata est, postquam tamen mentibus patrum fuit impressa atque in libris sacris digesta, ab aliis disci potuit, imo quotidie discitur, sive studendo sive audiendo. Quantum ergo ad tales qui eam suo studio adipiscuntur, non est immediate a Deo infusa, nec sic supernaturalis quasi sine speciali gratia gratum faciente conquiri non valeat, quum multi superbissimi atque vanissimi in ea abundent ac alios doceant ; sed supernaturalis vocatur, vel quantum ad suam primam manifestationem, vel quia ex principiis naturaliter notis ac inditis non patescit nec discitur, sed in principiis fidei fundatur, et illis suppositis, in mente addiscentis generatur. Pari manerie, scientia quæ in se naturalis est, supernaturalis dici potest quantum ad modum : sicut dum Deus alicui naturalem rerum scientiam miraculose infundit, quemadmodum in Salomone. III Reg. III, 11, 12.
Et hoc modo innumerabilia in sacra Scriptura traduntur quæ naturali ratione sciri possunt, et a philosophis melioribus cognoscebantur : ut ea quæ ad divinæ naturæ unitatem, æternitatem incommutabilitatemque pertinent : quæ licet naturali lumine sciri queant, sanctis tamen Prophetis atque Apostolis ac aliis multis electis ex divina inspiratione patuerunt.

ARTICULUS IV.

Quod sapientia supernaturalis ac theologica ad intellectum dumtaxat respiciens, non sit donum Spiritus Sancti.

DONA insuper Spiritus Sancti, si prædinducta rite fulcita sunt, supernaturales sunt habitus ab influxu Spiritus San-

cti immediate impressi. Quum ergo sapientia illa supernaturalis quæ intellectum dumtaxat concernit, quæ et humano studio sine gratia gratificante adipisci potest, non sit semper immediate a Spiritu Sancto, quemadmodum in præcedenti articulo patuit, palam est eam non esse donum Spiritus Sancti prout nunc de donis est sermo. Præterea, sapientia illa seu habitus theologicalis, communis est bonis et malis : multi enim sacræ theologiæ doctores, proh dolor! in peccatis mortalibus vivunt, qui nihilo minus hac sapientia fulgent. Sapientia autem quæ donum est Spiritus Sancti, bonis tantummodo competit. De ea
Sap. I, 4. namque verissime scriptum est : In malevolam animam non introibit sapientia. Quod de illa sapientia quæ intellectum solummodo perficit, sumi non potest. Patet ergo, quod qui sapientiam supernaturalem creatam Spiritus Sancti donum appellant, non satis profunde rationem donorum considerant. At vero, quicumque dona Spiritus Sancti habet, habet et Spiritum : ergo et caritatem et gratiam habet. Prædicta autem sapientia sine caritate et gratia haberi potest : non ergo est donum Spiritus Sancti. Amplius, dona efficiunt intellectualem creaturam a Spiritu Sancto faciliter mobilem. Multi autem prædictam sapientiam sortiti, surdi sunt ad omnem interiorem Spiritus Sancti allocutionem.
Ps. LXXXIV, 9. Non enim audiunt quid loquatur in eis Dominus Deus : imo quod alios docent, ipsi non implent. Sapientia ergo quæ talibus inest, donum Spiritus Sancti non exstat.

Verumtamen instare quis potest ac dicere, quod sicut fides informis et fides formata sunt realiter idem, quamvis fides formata sine caritate haberi non queat, nec malis conveniat ut fides informis ; sic sapientia quæ intellectum concernit, de qua dictum est, quamvis informis consistere ac malis competere valeat, realiter tamen idem est cum sapientia illa sapo-
Sap. VIII, 16. rosa atque dulcissima, cujus conversatio amaritudinem nescit, nec tædium habet convictus ipsius, ut Sapiens ait, quæ et donum Spiritus Sancti exsistit. Et respondendum, quemadmodum Thomas in secunda secundæ respondet, quia si formitas (q. IV, a. 4 ad 1um.) sive informitas esset de ratione fidei, non posset esse eadem fides informis atque formata ; nunc autem utrumque accidit fidei. Sed de propria ratione sapientiæ quæ donum est, id exsistit quod sit saporosa ac dulcis et velut experimentalis Dei notitia, sicut jam patuit pleniusque patebit. (tract. I, art. V, X, XI) Non ergo est idem cum sapientia quæ informis esse potest. Imo, si sapientia illa fiat formata per caritatis infusionem, nec sic erit idem cum sapientia illa quæ donum est, quum donum sapientiæ nunquam possit esse informe. Denique ista instantia primam aliasque rationes non dirimit. Nulla enim fides, nec informis neque formata, haberi potest nisi immediate a Deo ; nec fides semper caritati connexa est ; nec omnis fidem adeptus, Deum habet : quæ omnia dono sapientiæ competunt.

ARTICULUS V.

De sapientia quæ vere ac proprie est donum Spiritus Sancti.

SAPIENTIA denique quæ juxta præostensa intellectum dumtaxat concernit, (art. præced.) quæ et per studium adipisci potest, quamvis supernaturalis sit habitus ac fidei theoria, in articulis fidei tanquam in principiis radicata, quamvis sit virtus et habitus intellectualis invisibilium considerativus atque de inferioribus scientiarum habitibus judicativus, non tamen est donum Spiritus Sancti. Quæ ergo sapientia donum Spiritus Sancti appellatur? Illa utique per quam intellectus creatus de divinis sub fide cadentibus rectum sortitur judicium, non solum per rationis clarum intuitum, sed per connaturalitatem seu conformitatem interni affectus ad Deum : quod fit per sapidum gustum. Omnis quippe scientia aliquam causam considerat, per quam de his quæ ad Deum pertinent

judicat : scire enim, est rem per causam A cognoscere. Illa vero scientia quæ causam simpliciter primam itemque altissimam contemplatur, maxime atque simpliciter sapientia appellatur. Unde Philosophus solam metaphysicam ait sapientiam simpliciter nominandam, quum sit de primo universorum principio, ac separatis intelligentiis et divinis substantiis. Talis autem sapientia primum veraciter discernit ac judicat de contentis in ipsa : scit enim quid de talibus sentire oporteat, quomodo ab aliis differant, quid ipsis sit proprium. B Secundario quoque de inferioribus scientiis judicat per sua principia, quum illa sint communissima et causalissima : ex quibus inferiorum scientiarum principia deducuntur, et in quæ finaliter resolvuntur, per quæ et stabiliuntur atque probantur.

Hæc vero quæ Aristoteles de metaphysica adstruit vera sunt, loquendo de naturalibus rerum notitiis. Sed theologia quæ est supernaturalis scientia, primam omnium entium causam et ultimum finem C multo sublimius quam quæcumque naturalis theoria contemplans, de his quæ theologicam facultatem respiciunt, rectum in primis sortitur judicium ; deinde de inferioribus cunctis scientiis, tam infusis quam naturalibus, judicare atque discernere habet per sua principia, id est per sacratissimæ fidei christianæ articulos, per quos tanquam per leges ac regulas, noscit quid de aliis rerum scientiis acceptandum sit aut certe spernendum. Quum enim judicium de re proferendum sit per causam D ipsius, illa scientia quæ causam simpliciter primam considerat, de omnibus aliis reliquis judicare optime potest et merito debet. Quoniam itaque tale judicium percipit homo a Spiritu Sancto, juxta illud beati Apostoli, Spiritualis homo omnia judicat, et ipse a nemine judicatur ; idcirco sapientia per quam datur facultas taliter judicandi de omnibus per rationes ac leges seu regulas divinas, donum vocatur Spiritus Sancti.

I Cor. II, 15.

ARTICULUS VI.

De bipartito judicio.

QUONIAM dona cum virtutibus in multis conveniunt, ideo prorsus difficile est inter ea distinguere : unde et multi non distinxerunt ea realiter. Supernaturalis autem sapientia, quæ juxta præhabita, esse potest informis et habitus intellectualis per studium acquisitus, cum dono sapientiæ in multis communicat : utriusque enim est Deum cognoscere, divina discernere, atque per ea de ceteris judicare ; sed difformiter valde. Advertendum est equidem quia dupliciter ferri potest de rebus judicium. Aliter enim de morbo judicat ipse ægrotus, et aliter medicus. Aliter quoque de sobrietate et castitate judicat qui ipsas virtutes morales adeptus est, et aliter qui solam moralem scientiam habet. Uno ergo modo judicatur de re per plenum usum rationis, seu clarum intuitum intellectus ipsam veritatem cernentis : sicque de divinis ac aliis judicat sapientia naturalis quantum ad ea quæ naturaliter cognoscuntur, et sapientia supernaturalis (quæ secundum prætacta donum est) quantum ad ea quæ in sacra Scriptura traduntur. Alio autem modo judicium fertur de rebus, per connaturalitatem seu conformitatem judicantis ad ipsas, quæ utique conformitas in dispositione affectus consistit : quemadmodum castus de castitate optime judicat. Sic quoque per donum sapientiæ judicatur de divinis quæ fidem respiciunt, et deinceps de aliis omnibus, secundum rationes regulasque divinas. Hæc vero conformitas mentis ad divina credenda, efficitur per sapidum gustum seu sapientialem divinorum saporem, dum ipsi credenti veritates divinæ sub fide cadentes non solum clarissime innotescunt per donum intellectus, sed insuper dulciter sapiunt, sicque verissimæ esse discernuntur, et aliæ veritates secundum eas regulantur et ordinantur, falsitates vero atque perfidiæ refutantur : quæ omnia

art. III, IV.

art. præced.

fiunt per sapientiæ donum, quemadmodum secundo capitulo de Divinis nominibus princeps theologorum beatissimus Dionysius de S. Hierotheo testatur, qui exstitit in divinis perfectus, non solum discens, sed demum ea patiens, id est gustans, seque divinis per affectum conformans.

ARTICULUS VII.

Quomodo donum sapientiæ a ceteris donis distinguatur; quam virtutem theologicam sapientiæ donum perficiat.

AMPLIUS contemplandum, quod licet dona Spiritus Sancti omnium vitiorum sint promptissime expulsiva, universarumque virtutum expeditiva ac perfectiva, nihilo minus tamen, quum ipsa dona supernaturales sint habitus ad supernaturalem gubernatorem mentem aptantes, quatenus inspirativo instinctui Spiritus Sancti in cunctis obediat, sicque rationalem creaturam ad supernaturalem beatitudinem ordinantes; idcirco ad expediendum atque ornandum virtutes theologicas, quæ et ipsæ supernaturales sunt infusique habitus ad supernaturalem felicitatem perducentes, dona præcipue infunduntur ac ordinantur. Sapientia vero quæ donum est, duo includit, videlicet cognitionem, et gustum sive saporem, cujus causa est caritas in voluntate exsistens. Quantum ergo ad ipsam doni sapientiæ sapientialem notitiam, sapientia perficit fidem, conferendo menti rectum judicium circa divina sub fide cadentia; quantum vero ad saporosum ipsius gustum, sic concernit ac perficit caritatem. Per hoc enim quod intelligenti non solum innotescunt sed insuper dulciter sapiunt invisibilia Dei, accenditur excitaturque caritas ad ferventius indesinentiusque amandum. Objectum namque voluntatis est bonum per intellectum præcognitum : non ergo fertur voluntas per caritatem in rem dilectam, nisi intellectus ei ostendat bonum in quod tendere debeat. Sed ipsa boni cognitio ad diligendum voluntatem sufficienter non excitat, nisi intelligenti bonum apprehensum dulcescat seu sapiat : sicut nec sensus gustus appetitum concupiscibilem ad cibum appetendum plenarie excitat, nisi et ipse cibus gustui suaviter sapiat. Propterea Spiritus Sanctus dono sapientiæ mentem informat, ut ejus inspirationi obediendo, divina saporose intendat, atque per hoc ad eorum sanctum fervidumque amorem faciliter, imo et frequenter assurgat. Donum ergo sapientiæ caritatem perficit, ac agilem, stabilem quietamque reddit, quemadmodum in Canonica Jacobi scriptum est : Quæ autem desursum est sapientia, Jacob. III, 17. primo quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis.

ARTICULUS VIII.

De necessitate doni sapientiæ.

QUONIAM, teste Apostolo, animalis ho- I Cor. II, 14. mo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, non sufficit homini ad salutem sola fides, nisi sapientiæ condiatur sapore, sicque spiritualia ac divina percipiat, gustet, discernat. Fidei quippe proprius actus non est nisi assensum credendis præbere. Hic autem assensus inefficax est, nisi addatur rectum judicium de credendis : quod fit per sapientiæ donum, quæ pretiosum a vili, falsum a vero discernit atque segregat. Ideo in libro Sapientiæ scriptum est : Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum Sap. VII, 28. sapientia inhabitat; et rursus : Concupi- Ibid. VI, 21. scentia sapientiæ deducet ad regnum perpetuum. Porro caritas viæ omnino imperfecta exsistit, et multipliciter in actu suo, tam interiori quam exteriori, interrumpi potest ac impediri. Unde de Joanne Baptista Christus dixit : Qui minor est in regno Matth. XI, 11. cœlorum, id est infimus Deo fruentium, major est illo. Caritas ergo viæ, ob suam imperfectionem et depellenda ejus obstacula, dono sapientiæ perfici, muniri exci-

tarique indiget. Denique ratio naturalis A
non sufficit ad excitandam dirigendamque caritatem affectus per fidem intellectus; idcirco indiget dono sapientiæ, quo a Spiritu Sancto juvetur et moveatur, tam in actibus fidei quam caritatis, atque in evitandis sanctarum operationum obstaculis. Propter quod ad Ephesios ait Apostolus : Pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ in agnitione ejus, ut sciatis quæ sit spes vocationis vestræ; et ad Colossenses : Postulamus (inquit) ut impleamini agnitione voluntatis Dei in omni sapientia, ut ambuletis digne Deo. B

Ephes. I, 17, 18.
Coloss. I, 9, 10.

ARTICULUS IX.

De effectibus doni sapientiæ.

VIRTUS demum, teste Philosopho, est quæ habentem perficit, et opus ejus bonum reddit. Quum ergo sapientiæ donum sit habitualis perfectio rationis, primo ipsam mentem in se ipsa perornat, deinceps opus ipsius laudabile efficit. Porro, si præinducta recte pensentur, sapientia C quæ donum est Spiritus Sancti, triformem habet effectum seu triplicem actum in intimis creatæ rationalisque mentis. Nam ab ipso sapientiæ habitu procedit divinorum cognitio, judicialis discretio, ac dulcis affectio seu saporosa gustatio. Primus igitur sapientiæ interior actus, est clarificatio intellectus; secundus, connaturalis discretio rationis : per sapientiam enim judicat homo spiritualis de divinis ac ceteris per rationes seu considerationes ac leges divinas, D secundum experimentalem ac sapidam certitudinem fidei de divinis. Tertius sapientiæ actus interior, est gustus seu oblectatio mentis.

Ex his autem actibus alii multi effectus emanant. Quoniam enim prædicti effectus nos Deo conformant, qui est omnis illuminationis fontana origo, omnisque recti judicii primus distributor, et de propriis suis sempiternis divitiis æternaliter gaudens; idcirco sapientiæ donum nos Deo reddit amabiles : similitudo namque est causa amoris. Unde in libro Sapientiæ scriptum est : Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Et Aristoteles in Ethicis contestatur, quod vir contemplativus atque theoricus, sit amantissimus Deo. Sapientia quoque ordinationem optimam interius causat : sapientis enim est ordinare. Per ordinem vero permanet homo inconcussus ac fixus in rationis æquo judicio. Ideo alius sapientiæ actus est animum confortare in bonis, quemadmodum scriptum est : Certamen forte dedit illi, ut vinceret, et sciret quoniam omnium potentior est sapientia. Et quia sapientiæ donum obstacula caritatis repellit, propterea a ruina peccati et pœnis repellit, juxta illud : Sapientia eos qui se observant, a doloribus liberat. Quoniam ergo sapientia mentem a vitiis eripit, incorruptam eam ac integram efficit. Incorruptio autem facit esse proximum Deo. Ideo in libro Sapientiæ concluditur : Concupiscentia sapientiæ deducet ad regnum perpetuum. Porro tristitia ac tædium ex eventu mali causantur. Quum ergo sapientia in mente deliciosam contemplationem producat, palam est quod ipsa tristitiam, amaritudinem tædiumque expellat, et inter adversa atque secunda animum regia via incedere faciat. Hinc enim in libro Sapientiæ conscriptum est : Scio quoniam sapientia mecum communicabit de bonis, et erit allocutio cogitationis et tædii mei; intrans in domum meam, conquiescam cum illa : non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus ipsius, sed lætitiam atque gaudium.

Sap. VII, 28.
Ibid. X, 12.
Ibid. 9.
Ibid. VI, 20.
Ibid. 21.
Ibid. VIII, 9, 16.

Præterea, quoniam sapientiæ donum contra gulam confertur, idcirco apostolus Jacobus hanc supernam sapientiam *pudicam* appellat : causat enim pudorem et continentiam. Qui enim spirituales delicias sapit, carnales delectationes facile vilipendit : quoniam gustato spiritu, desipit omnis caro, quemadmodum spiritualissimus ac divinus ille Gregorius asserit. Secundo nominat eam *pacificam*. Sapien-

Jacob. III, 17.

tia enim, quum sit ordinationis causa, A concordiam facit hominis, primo in se ipso, deinde quantum ad alios : pax autem est quædam concordia atque tranquillitas, seu dulcis stabilitas ordinis. Tertio nominat eam *modestam :* quum enim sit mater discretionis ac ordinis, modestum facit habentem. Vocat quoque eam *suasibilem* ac *bonis consentientem :* efficit namque mentem a Spiritu Sancto optime mobilem, nilque in semetipsa fidentem, nec proprio sensui innitentem. Appellat etiam Jacobus sapientiam *plenam misericordia :* B
Jacob. I, 5. assimilat enim hominem Deo, qui dat omnibus affluenter, et nulli improperat. Ultimo nuncupat eam *plenam fructibus bonis,* et sanctis delectationibus atque operibus.

Quum ergo sint tot et tales effectus seu actus doni sapientiæ, patet quam dives
* ut Sapiens atque redundans sit ipsa in se, ita ut* de
Sap. VII, 11. ipsa verissime asseveret : Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Et rursus :
Ibid. VIII, 5; VI, 1. Quid (inquit) locupletius sapientia ? Plane melior est sapientia quam vires, et vir C prudens quam fortis. Et in Ecclesiastico
Eccli. XL, 20. legimus : Vinum et musica lætificant cor, et super utraque dilectio sapientiæ. Unde Aristoteles in Ethicis fassus est, quod homo contemplativus extra se delectari non quærit, quum intra se jucundis theorematibus plenus sit. Et denuo : Philosophia, ait, mirabiles habet delectationes adjunctas. De hac Plato in Phædone pulcherrime loquitur. Sed talis utique delectatio longe et quasi inferior est minusque sapida delectatione supernaturalis D sapientiæ quæ donum est Spiritus Sancti, cujus gustus oleo gratiæ est perfusus et caritatis suavitate adspersus. Estque delectatio talis omni naturali philosopho penitus inexperta atque ignota : est enim futuræ delectationis participatio nobilis,
Ps. CII, 5. ac prælibatio futuræ felicitatis, in qua replebitur in bonis desiderium nostrum. Idcirco delectatio talis est christianæ fidei certissimum argumentum. Non enim haberi potest nisi immediate a Deo, præsertim secundum illam exuberantiam qua multi electissimorum Jesu Christi eam ubertim experti sunt.

Denique, de prædictis sapientiæ actibus Bernardus sic loquitur : Invenisti sane sapientiam, si prioris vitæ peccata deplangis, si sæculi hujus concupiscentias parvi pendis, si æternam vitam toto desiderio concupiscis, si horum singula tibi sapiunt sicut sunt, ut hæc quidem tanquam amara et omnino fugienda, illa quoque velut caduca et transitoria contemnenda, ista vero sicut perfecta bona totis desideriis appetenda intimo quodam sapore dijudices et discernas.

Verumtamen advertendum, quod omnia hæc non sunt directe ac elicitive effectus seu actus doni sapientiæ : imo quædam eorum ad alia pertinent dona. Sed omnia hæc sunt actus doni sapientiæ vel elicitive vel imperative. Quemadmodum enim caritas, quum sit universarum virtutum regina, mater ac finis, cunctis virtutibus imperat, ac per hoc omnium virtutum operationes ei imperialiter adscribuntur, non elicitive, nisi actus qui immediate voluntatem concernunt, ut velle, amare, appetere ; sic donum sapientiæ, quum sit omnium donorum altissimum, actus eorum imperative producit, sed actus eliciti doni sapientiæ sunt de quibus præhabitum est.

ARTICULUS X.

An sapientia quæ est donum, sit speculativa vel practica.

SPECULATIVUM denique appellatur illud, cujus proprius ac proximus principalisque finis est speculatio seu ipsa veritatis cognitio ; practicum autem, cujus finis proprius est praxis seu opus. Ille igitur habitus, illa scientia, illa virtus, illud donum speculativum vocatur, cujus finis est speculatio ; practicum vero, cujus finis est actus exterior. Porro Augustinus duodecimo de Trinitate rationem distin-

guit in superiorem, quam sapientia circa divina exsistens concernit ac perficit; et inferiorem, ad quam scientia, quæ est rerum creatarum notitia, pertinet. Sapientia enim judicat per rationes divinas, scientia (Summ. th. 2a 2æ, q. IX, a. 2 ad 3um.) per rationes humanas, ut asserit Thomas. Ratio vero superior intendit rationibus supernis atque divinis conspiciendis ac consulendis : judicat enim de rebus secundum considerationes ac jura legis divinæ. Intendit ergo superior ratio rationibus divinis conspiciendis, contemplando divina in se; consulendis quoque, in quan- B tum judicat de actibus humanis secundum leges divinas, dirigendo regulandoque eos per regulas divinas. Quum ergo sapientia principaliter circa divina versetur, sitque ejus præcipuus actus supernis rationibus contemplative intendere, ideo ipsa primo atque potissime speculativa censetur; secundario autem practica est, in quantum dirigit actus humanos ad debitum finem secundum divinæ legis tenorem.

(Ibid. q. XLV, a. 3.) Hæc est responsio Thomæ. Quæ quamvis reprobanda non sit, efficacius tamen et C item absolutius responderi potest, quod simpliciter loquendo, sapientia sit speculativa : proprius enim ejus, principalis ac proximus finis, est ipsa contemplatio divinorum. Nec directio actuum humanorum est proprius aut principalis, imo nec proximus ejus finis, quamvis sapientia sicut et fides se extendat usque ad actus humanos : in quorum tamen directione sapientia non quiescit tanquam in fine intento, sed refert eos ad contemplationem divinam. Idcirco enim contemplatur actus D humanos, ut eos dirigendo disponat hominem atque habilitet ad vitam speculativam. A fine autem principali ac proprio finaliter ac directe intento, nomen imponitur. Unde et Henricus de Gandavo sapientiam speculativam absolute appellat. Negandum tamen non reor quin sapientia aliquo modo ordinetur ad opus ex parte nostri : nam et intellectus speculativus extensione sui fit practicus. Sed et apo- (Jacob. III, 13.) stolus Jacobus ait : Quis sapiens et disci- A plinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Sapientia quippe, quoniam mentem ordinat, perturbationem excludit. Ira vero, quum sit velut insania animi, maxima causa est perturbationis. Quum ergo mansuetudo sit virtus moralis iram refrenans, mansuetudo sapientiæ deputatur, quia ex ea causatur. Hinc enim in Job habetur : Virum stultum interficit (Job v, 2.) iracundia, et parvulum occidit invidia.

ARTICULUS XI.

Quod sapientiæ donum omnibus gratiam gratificantem habentibus inest, et eis dumtaxat.

ELUCESCIT præterea ex præinductis, (art. IV, V.) quod sapientia quæ donum est, non sit informis divinorum notitia, sed saporosa et dulcis. Rursus ostensum est, (art. VI, VII.) quod sapientia ista judicat de divinis non solum per rationis veracem intuitum, sed per connaturalitatem seu conformitatem ipsius ad divina, in quantum divinorum veritatem experitur quodammodo et gustat ac percipit per inspirationem Spiritus Sancti, juxta illud beati Apostoli : Dedit (II Cor. I, 22; V, 5.) nobis pignus Spiritus; et iterum : Misit (Galat. IV, 6.) Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem, id est, clamare nos facientem ex caritate divina : Abba (Pater). Declaratum est quoque frequenter, quod dona (tract. I, art. IV-VI, VIII, IX, XVI.) Spiritus Sancti faciunt mentem creatam prompte mobilem a Spiritu Sancto. Quod sine caritate et gratia effici nequit. Quum ergo prædicta nulli competere possint nisi caritatem habenti, constat quod nullus donum sapientiæ habeat, nisi qui gratiam atque caritatem sortitus est.

At vero, unicuique ad salutem necesse est ut de ipsis divinis quæ ad articulos fidei pertinent, rectum judicium habeat, ut saltem discernat eis firmiter adhærendum, nec quidquam sacræ fidei contrarium recipiendum. Tale autem judicium actus est doni sapientiæ. Ideo sapientiæ donum

universis gratiam gratum facientem habentibus convenit secundum aliquem gradum, quemadmodum Joannes testatur : (1 *Joann.* II, 20, 27.) Vos (inquit) unctionem habetis a Sancto (Spiritu); et unctio ejus docet vos de omnibus (ad salutem requisitis, sive de recto judicio divinorum, sive de ordinatione rerum ac actuum humanorum). Si enim teste Philosopho, natura non deficit in necessariis, multo magis et gratia.

Sunt itaque varii gradus doni sapientiæ. Nam quibusdam confertur donum hoc non tantum quantum ad salutem propriam necessarium est, sed ut insuper alios regulare atque instruere possint, ac divina mysteria profundius penetrare atque discernere. Hoc vero ad gratias gratis datas, per quas unus ordinatur ad alium cooperando ejus saluti, spectare partim videtur, (1 *Cor.* XII, 8.) quemadmodum ait Apostolus : Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ. De qua (*Ibid.* II, 6.) etiam dicit : Sapientiam loquimur inter perfectos. Sed hoc infra clarius exponetur.

ARTICULUS XII.

Quomodo sapientia appellatur timor et pietas, vel caritas.

(*Job* XXVIII, 28.) BEATUS Job, dum sapientiam commendasset : Ecce (inquit) timor Domini, ipsa est sapientia; et recedere a malo, intelligentia. Translatio autem Septuaginta interpretum, qua utitur Augustinus, sic continet : Ecce pietas, ipsa est sapientia. Denique Augustinus in libro de Gratia novi Testamenti ait, quod sapientia sit caritas Dei. Cui concordat Gregorius : Amor (inquiens) ipse notitia est. Hæc autem intelligenda non sunt quasi sapientia sit essentialiter aliquid horum; sed dicitur timor et pietas, quia per pietatem ac timorem potissime declaratur. Dicitur quoque ipse amor notitia causaliter, quia notitia est causa amoris quantum ad actum ipsius. Vel dicitur sapientia amor et caritas, propter magnam convenientiam et A connexionem cum ipsis. Quicumque enim caritatem habet veram, utique sapientiam habet, et vice versa; nec est unum istorum sine alterius possessione perfectum. Realiter tamen distincta sunt : nam sapientia in intellectu, caritas vero in voluntate locatur.

ARTICULUS XIII.

Confirmatio omnium prædictorum ex dictis Doctoris divini.

B VIR autem mirabilis, dominus Joannes Ruysbroeck : quem qualiter digne appellem ignoro, nisi ut quemadmodum venerabilis ille Hugo de S. Victore propter eminentem suam scientiam vocatus est alter Augustinus, sic Joannes iste mirabilis propter excellentissimam suam sapientiam nominetur alter Dionysius. Puto enim quia si libri ejus in tali essent stilo translati ut libri magni Dionysii, non essent faciliores studenti quam libri Dionysii. Quo- C niam igitur vir hic tantæ sapientiæ fuit, merito eum appello Doctorem divinum, quia instructorem non habuit nisi Spiritum Sanctum. Erat enim alias illiteratus ac idiota, eo utique modo quo Petrus et Joannes archiapostoli a Luca in Actibus Apostolorum illiterati fuisse narrantur. (*Act.* IV, 13.) Unde et libros suos in vulgari conscripsit: quorum tamen profunditatem atque sententiam nemo ad plenum mirari jam valet. Quoniam itaque certus sum virum istum a Spiritu Sancto instructum, propterea magna est ejus auctoritas apud me; et quæ D de donis Spiritus Sancti scripsit in libro qui intitulatur Tabernaculum Moysis, studiose adspexi. Quoniam vero librum translatum non vidi, ego verba ejus, ut quivi, translata hic introduxi.

Itaque ait, exponens septem lampades aureas candelabri a Deo fieri jussi : Amici (*Exod.* XXV, 37.) carissimi, adspicere debemus æternum Dei amorem effluentem vel se communicantem, tanquam vivum fontem cum septem rivis, et tanquam splendidum solem

cum septem radiis, et tanquam consumentem ignem in opere. Hic amor divinus, est Spiritus Dei cum donis suis : quod nobis designant septem aureæ lampades. Per superiorem lampadem intelligimus Spiritum Sanctum ac sapientiæ donum. Nam ubicumque est Spiritus Dei, ibi est sapientia ; et ubicumque est vera sapientia, ibi est Spiritus Dei : quoniam ipse est fons vivus omnis doni. Summus rivus ex vivo fonte divini amoris emanans, est spiritus sapientiæ : quam appellamus sapientiam sapidam. Hoc sapientiæ rivo erat humanitas Domini nostri omnino perfusa ; *Joann.* I, 16. et ex plenitudine ejus omnes nos repleri valemus. Iste supremus rivus exigit spiritum nostrum esse simplicem, otiosum, indepictum, inflexibilem, liberum ac sine sollicitudine, semperque sibi ipsi mori ac vivere in Deo. Sic quoque operatur virtutem summæ justitiæ : quam exercendo adipiscimur spiritum sapientiæ, quia in eo quod nos ipsos ac alia cuncta transcendimus sive relinquimus, spiritum sapientiæ invenimus. Et in hac supergressione sive derelictione, offerimus oleum nostrum ipsius justitiæ in superiori lampade nostræ liberæ voluntatis. Hoc oleum semper accensum est divina sapientia, dummodo habeamus in ipso rectum lumen simplicis intentionis : quoniam nostra simplex intentio est clarus adspectus nostræ simplicis intentionis, in qua semper sapientia divina illucet. Hæc quoque sapientia perfluit sive perfundit simul spiritum atque naturam claritate ac divino sapore.

Hæc verba plene exponere longum esset ; sed quæ in ipsis obscuriora videntur, breviter explanabo. Ait equidem doctor iste divinus, quod sapientiæ donum requirit spiritum nostrum exsistere simplicem, otiosum, indepictum, etc. Quorum omnium una est ratio. Cognitio namque, secundum Philosophum, per assimilationem efficitur cognoscentis ad cognita ; et quanto ipsa contemplatio divinior atque sublimior fuerit, eo necesse est mentem humanam

A amplius deificari et sublimari, transcendendo terrena, relinquendo corporea, omnemque inordinatum affectum et curam atque cogitationes inanes abjiciendo, spernendo, imo nec sentiendo, sed mentem in divina sincere suspendendo, figendo atque fovendo. Quum ergo actus sapientiæ sit altissima ac deiformis et sapida divinorum speculatio, ideo sapientiæ donum, si actum perfectum ac stabilem sortietur, exigit ut ipse intellectus sit simplex, non tendendo in diversa, neque in plurimis B se diffundendo. Nam pluribus intentus, minor est ad singula sensus. Erit quoque otiosus, id est ab exterioribus vacans : quemadmodum Tito scribens Dionysius, *Epist.* IX, *ad Titum.* Verte te, inquit, ad radium, id est ad interiorem divinæ lucis claritatem. Erit et indepictus, id est a corporalium rerum phantasmatibus atque memoriis depuratus, ne obtenebretur interior divinæ veritatis intuitus. Erit etiam inflexibilis, inconcussus ac fixus in bonis, ut non sit sicut arundo vento agitata. Necesse est C enim mentem contemplativam passionum impulsibus dominari, ne vel prosperis resolvatur, vel asperis deprimatur. Erit insuper liber, ne serviat vitiis, neque inordinato amori subjectus possideatur potius ac habeatur a rebus quam eas ipse habeat atque possideat. Erit etiam sine sollicitudine, quatenus nil curet aut timeat nisi quod ipsum a Deo abstrahere et avertere potest.

Debetque mens rationalis sibi ipsi semper mori Deoque vivere, non quærendo D quæ sua sunt, non honorem aut aliquid sæculi hujus, ne sit ad se ipsam reflexa, sed tota ad Deum conversa. Vita enim omnis intellectus est actio ejus. Dum ergo mens creata in nullo propriam voluntatem aut sensum sectatur, sed quidquid agit, secundum divinæ legis justitiam regulat, imo et se et omnia sua, et universa quæ agit, ad Dei honorem et gloriam refert, nec aliquid quærit nisi ipsum Creatorem benedictum ; tunc procul dubio sibi ipsi continuo moritur Deoque vivit, ita ut cum

universis gratiam gratum facientem habentibus convenit secundum aliquem gradum, quemadmodum Joannes testatur : [1 Joann. II, 20, 27.] Vos (inquit) unctionem habetis a Sancto (Spiritu); et unctio ejus docet vos de omnibus (ad salutem requisitis, sive de recto judicio divinorum, sive de ordinatione rerum ac actuum humanorum). Si enim teste Philosopho, natura non deficit in necessariis, multo magis et gratia.

Sunt itaque varii gradus doni sapientiæ. Nam quibusdam confertur donum hoc non tantum quantum ad salutem propriam necessarium est, sed ut insuper alios regulare atque instruere possint, ac divina mysteria profundius penetrare atque discernere. Hoc vero ad gratias gratis datas, per quas unus ordinatur ad alium cooperando ejus saluti, spectare partim videtur, [1 Cor. XII, 8.] quemadmodum ait Apostolus : Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ. De qua [Ibid. II, 6.] etiam dicit : Sapientiam loquimur inter perfectos. Sed hoc infra clarius exponetur.

ARTICULUS XII.

Quomodo sapientia appellatur timor et pietas, vel caritas.

BEATUS Job, dum sapientiam commendasset : [Job XXVIII, 28.] Ecce (inquit) timor Domini, ipsa est sapientia; et recedere a malo, intelligentia. Translatio autem Septuaginta interpretum, qua utitur Augustinus, sic continet : Ecce pietas, ipsa est sapientia. Denique Augustinus in libro de Gratia novi Testamenti ait, quod sapientia sit caritas Dei. Cui concordat Gregorius : Amor (inquiens) ipse notitia est. Hæc autem intelligenda non sunt quasi sapientia sit essentialiter aliquid horum; sed dicitur timor et pietas, quia per pietatem ac timorem potissime declaratur. Dicitur quoque ipse amor notitia causaliter, quia notitia est causa amoris quantum ad actum ipsius. Vel dicitur sapientia amor et caritas, propter magnam convenientiam et

A connexionem cum ipsis. Quicumque enim caritatem habet veram, utique sapientiam habet, et vice versa; nec est unum istorum sine alterius possessione perfectum. Realiter tamen distincta sunt : nam sapientia in intellectu, caritas vero in voluntate locatur.

ARTICULUS XIII.

Confirmatio omnium prædictorum ex dictis Doctoris divini.

B VIR autem mirabilis, dominus Joannes Ruysbroeck : quem qualiter digne appellem ignoro, nisi ut quemadmodum venerabilis ille Hugo de S. Victore propter eminentem suam scientiam vocatus est alter Augustinus, sic Joannes iste mirabilis propter excellentissimam suam sapientiam nominetur alter Dionysius. Puto enim quia si libri ejus in tali essent stilo translati ut libri magni Dionysii, non essent faciliores studenti quam libri Dionysii. Quo-
C niam igitur vir hic tantæ sapientiæ fuit, merito eum appello Doctorem divinum, quia instructorem non habuit nisi Spiritum Sanctum. Erat enim alias illiteratus ac idiota, eo utique modo quo Petrus et Joannes archiapostoli a Luca in Actibus Apostolorum illiterati fuisse narrantur. [Act. IV, 13.] Unde et libros suos in vulgari conscripsit: quorum tamen profunditatem atque sententiam nemo ad plenum mirari jam valet. Quoniam itaque certus sum virum istum a Spiritu Sancto instructum, propterea magna est ejus auctoritas apud me; et quæ
D de donis Spiritus Sancti scripsit in libro qui intitulatur Tabernaculum Moysis, studiose adspexi. Quoniam vero librum translatum non vidi, ego verba ejus, ut quivi, translata hic introduxi.

Itaque ait, exponens septem lampades aureas candelabri a Deo fieri jussi : Amici [Exod. XXV, 37.] carissimi, adspicere debemus æternum Dei amorem effluentem vel se communicantem, tanquam vivum fontem cum septem rivis, et tanquam splendidum solem

cum septem radiis, et tanquam consumentem ignem in opere. Hic amor divinus, est Spiritus Dei cum donis suis : quod nobis designant septem aureæ lampades. Per superiorem lampadem intelligimus Spiritum Sanctum ac sapientiæ donum. Nam ubicumque est Spiritus Dei, ibi est sapientia ; et ubicumque est vera sapientia, ibi est Spiritus Dei : quoniam ipse est fons vivus omnis doni. Summus rivus ex vivo fonte divini amoris emanans, est spiritus sapientiæ : quam appellamus sapientiam sapidam. Hoc sapientiæ rivo erat humanitas Domini nostri omnino perfusa ;
Joann. I, 16. et ex plenitudine ejus omnes nos repleri valemus. Iste supremus rivus exigit spiritum nostrum esse simplicem, otiosum, indepictum, inflexibilem, liberum ac sine sollicitudine, semperque sibi ipsi mori ac vivere in Deo. Sic quoque operatur virtutem summæ justitiæ : quam exercendo adipiscimur spiritum sapientiæ, quia in eo quod nos ipsos ac alia cuncta transcendimus sive relinquimus, spiritum sapientiæ invenimus. Et in hac supergressione sive derelictione, offerimus oleum nostrum ipsius justitiæ in superiori lampade nostræ liberæ voluntatis. Hoc oleum semper accensum est divina sapientia, dummodo habeamus in ipso rectum lumen simplicis intentionis : quoniam nostra simplex intentio est clarus adspectus nostræ simplicis intentionis, in qua semper sapientia divina illucet. Hæc quoque sapientia perfluit sive perfundit simul spiritum atque naturam claritate ac divino sapore.

Hæc verba plene exponere longum esset ; sed quæ in ipsis obscuriora videntur, breviter explanabo. Ait equidem doctor iste divinus, quod sapientiæ donum requirit spiritum nostrum exsistere simplicem, otiosum, indepictum, etc. Quorum omnium una est ratio. Cognitio namque, secundum Philosophum, per assimilationem efficitur cognoscentis ad cognita ; et quanto ipsa contemplatio divinior atque sublimior fuerit, eo necesse est mentem humanam

A amplius deificari et sublimari, transcendendo terrena, relinquendo corporea, omnemque inordinatum affectum et curam atque cogitationes inanes abjiciendo, spernendo, imo nec sentiendo, sed mentem in divina sincere suspendendo, figendo atque fovendo. Quum ergo actus sapientiæ sit altissima ac deiformis et sapida divinorum speculatio, ideo sapientiæ donum, si actum perfectum ac stabilem sortietur, exigit ut ipse intellectus sit simplex, non tendendo in diversa, neque in plurimis
B se diffundendo. Nam pluribus intentus, minor est ad singula sensus. Erit quoque otiosus, id est ab exterioribus vacans : quemadmodum Tito scribens Dionysius, Epist. IX, ad Titum. Verte te, inquit, ad radium, id est ad interiorem divinæ lucis claritatem. Erit et indepictus, id est a corporalium rerum phantasmatibus atque memoriis depuratus, ne obtenebretur interior divinæ veritatis intuitus. Erit etiam inflexibilis, inconcussus ac fixus in bonis, ut non sit sicut arundo vento agitata. Necesse est
C enim mentem contemplativam passionum impulsibus dominari, ne vel prosperis resolvatur, vel asperis deprimatur. Erit insuper liber, ne serviat vitiis, neque inordinato amori subjectus possideatur potius ac habeatur a rebus quam eas ipse habeat atque possideat. Erit etiam sine sollicitudine, quatenus nil curet aut timeat nisi quod ipsum a Deo abstrahere et avertere potest.

Debetque mens rationalis sibi ipsi semper mori Deoque vivere, non quærendo
D quæ sua sunt, non honorem aut aliquid sæculi hujus, ne sit ad se ipsam reflexa, sed tota ad Deum conversa. Vita enim omnis intellectus est actio ejus. Dum ergo mens creata in nullo propriam voluntatem aut sensum sectatur, sed quidquid agit, secundum divinæ legis justitiam regulat, imo et se et omnia sua, et universa quæ agit, ad Dei honorem et gloriam refert, nec aliquid quærit nisi ipsum Creatorem benedictum ; tunc procul dubio sibi ipsi continuo moritur Deoque vivit, ita ut cum

Galat. II, 20. Apostolo dicere queat : Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus; quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me et tradidit semetipsum pro me. Et quia Deo debemus quidquid sumus sive habemus, idcirco hoc modo vivendo summam justitiam exercemus : quam exercendo, sapientiam, id est sapientiæ incrementum, invenimus, vel certe sentimus atque gustamus.

ARTICULUS XIV.

Qualiter sapientia ista dignissima acquiratur a Domino; quomodo etiam augeatur ac perficiatur.

QUANTO deinceps perfectio altior est atque divinior, tanto videtur difficilius posse attingi. Ars enim et virtus sunt circa difficilia. Unde Gregorius : Nemo, ait, repente perfectus efficitur. Et Bernardus : Nolo, inquit, subito fieri summus, paulatim volo. Nempe, ut Dionysius asserit, A distanti in distans non itur nisi per media ordinata. Sed et quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Quum ergo sapientiæ donum sit ceterorum donorum finale ac perfectissimum et summe divinum, mirum videtur quod sacra Scriptura perhibet sapientiam tam facile ac prompte posse inveniri et adipisci a Domino. Scriptum est enim in libro Sapientiæ : Clara est et quæ nunquam marcescit sapientia, et facile invenitur* ab his qui diligunt eam, et invenitur ab his qui quærunt illam; præoccupat eos qui se concupiscunt. Sed hæc facilitas inveniendi sapientiæ donum, intelligi optime potest ex parte dantis, non recipientis, nisi secundum aliquem gradum. Deus enim, qui sapientiæ dux est, quantum in se est, paratissimus est omni menti creatæ lucifluos supernæ sapientiæ radios communicare, quemadmodum increata Patris Sapientia, Christus Unigenitus Dei, in Apocalypsi testatur : Ego sto ad ostium, et pulso; si quis aperuerit mihi januam, et audierit vocem meam, introibo ad ipsum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum. Et Jacobus ait : Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et dabitur ei.

Cf. de Cœlest. hier. c. IV, VIII, XIII. *Rom.* XIII, 1. — *Sap.* VI, 13, 14. — * videtur — *Apoc.* III, 20. — *Jacob.* I, 5.

Advertendum est autem, quod quum dona Spiritus Sancti sint caritati ac gratiæ inseparabiliter connexa, idcirco ipsa sapientia quantum ad suam primam ac simplicem perfectionem, seu quantum ad habitum, non est nisi per creationem et inspirationem divinam, sicut et caritas ac gratia. Qui vero Deo conjunctus est, dicitur sapientiam mereri, invenire, recipere, quantum ad actum atque augmentum ipsius. Sic enim dicitur sapientia inveniri ab his qui diligunt illam, quum tamen nemo diligat eam nisi qui habet, loquendo de dilectione completa et meritoria : præsertim quum sapientiam diligere, actus sit sapientiæ. Porro quemadmodum caritas, ita et sapientia meretur augeri, quatenus aucta mereatur et perfici.

Sap. VI, 13.

Denique, sicut cupiditatis seu privati amoris diminutio augmentum est caritatis; mera vero seu integra atque perfecta inordinati seu privati amoris exstinctio, caritatis exstat perfectio : sic utique mundanæ ac carnalis sapientiæ, seu curiosæ et vanæ scientiæ, diminutio, doni sapientiæ perhibetur augmentum; perfecta vero et integra talis vitiosæ sapientiæ atque scientiæ expulsio, veræ sapientiæ perfectio rite censetur. Hinc quippe Apostolus ait : Si quis videtur inter vos sapiens esse, videlicet in oculis propriis, seu aggregandis bonis terrenis, vel adipiscendis honoribus, stultus fiat, id est, talem sapientiam derelinquat, et ab hominibus vilipendi desideret, ut sit sapiens, id est, ut veram sapientiam capere et sapere queat. Unde et rursus testatur : Quæ stulta sunt mundi, id est eos quos mundus fatuos reputat, elegit Deus, ut confundat sapientes. De talibus sapientibus qui divino judicio stulti exsistunt, Job fatetur : Simulatores et callidi provocant iram Dei.

I *Cor.* III, 18. — *Ibid.* I, 27. — *Job* XXXVI, 13.

Adhuc autem, quemadmodum inordina-

ta mentis affectio circa temporalia et caduca, sincerissimam divinæ caritatis puritatem offuscat, ipsamque caritatem lædit atque debilitat quantum ad ejus fervorem; sic inordinatum studium quarumlibet scientiarum sive librorum, a perceptione incrementi veræ sapientiæ animum impedit. Inordinatum vero studium nuncupo, dum leguntur aut audiuntur, non quæ magis expediunt ad innocentiam vitæ, ad cordis munditiam, ad adeptionem virtutum, sed quæ magis oblectant; vel dum studium non ordinatur ad debitum finem: et quamvis naturalis philosophiæ studium in se malum non sit, tamen si non ordinetur ad veram Spiritus Sancti sapientiam, vanum efficitur. Maledictum quoque est studium, quamvis divinorum librorum, cum quo negligitur aut certe irreverenter persolvitur divinum Officium. Insuper, quorum professio naturalis studio philosophiæ non eget, valde inaniter occupantur, dum in philosophicis libris ingenia sua fatigant: opus enim quod in se bonum consistit, per accidens redditur vitiosum, dum a meliori seu obligatiori actu est impeditivum.

A, B, C

Igitur qui veræ sapientiæ gustum experiri desiderat, et in dono sapientiæ crescere, inordinatorum studiorum delectationes contemnat, neque in proprii intellectus sententiis glorietur, sed in vera humilitate se fundet, in divina caritate radicem mentis defigat, occupationes cogitationum vanarum abjiciat; sicque pie ac sancte vivendo, hanc sapientiam non propriis viribus, sed a liberalissima largitate Spiritus Sancti sortiri conetur, quoniam vere de ea sanctus Job ait: Trahitur autem sapientia de occultis, nec invenitur in terra suaviter viventium, id est in cordibus carnalem vitam ducentium. Animalis namque homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Hinc etenim monet divinus Apostolus: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Non ergo superna sapere valet, quem mundus iste vel caro delectat. D

Job xxviii, 18, 13. — I *Cor.* ii, 14. — *Coloss.* iii, 1, 2.

ARTICULUS XV.

Quod donum sapientiæ et virtus caritatis divinæ proportionaliter crescunt simul atque decrescunt.

Actus itaque caritatis ex cognitione procedit, quemadmodum scriptum est: In meditatione mea exardescet ignis. Verum, si ad caritatem sufficeret sola scientia, atque ad actum caritatis sola cognitio, illi profecto Deum amarent ardentius, qui acutiori gaudent ingenio, ac subtilioribus considerationibus circa divina præfulgent. Hujus autem oppositum cernimus. Multi enim simpliciani ac feminæ magna Dei dilectione devotioneque languent, multis doctoribus atque studentibus, cum suis subtilitatibus ac scientiis, Deum nec diligentibus neque timentibus. Verumtamen hoc a sapientia quæ est donum Spiritus Sancti, longe fit semper. Quanto enim in divina dilectione ac vera mentis perfectione quis proficit, tanto hæc sapientia magis in eo concrescit; et dum caritas perfecta efficitur, fit sapientia quoque perfecta, quæ in vero ac sapido rationis judicio circa divina consistit. Quanto autem quis amplius carnalia terrenaque abjicit, tanto de divinis verius judicat, et per consequens limpidius ea cognoscit. Quæ etiam cognitio tanto suavius sapit, quanto caritas ipsa perfectior fuerit. Nihilo minus, loquendo de sapientia atque scientia quæ sunt habitus intellectuales atque ad gratias gratis datas pertinentes, nil prohibet eum qui minus diligit, in cognitione meliorem præcellere.

Cf. art. xii. — *Ps.* xxxviii, 4.

Porro, quod secundum divinæ caritatis incrementa in cordibus nostris, ipsa quoque sapientia convalescat æqualiterque concrescat, testatur Richardus libro de Contemplatione, dum ait: Quamdiu hujusmodi sapientiæ seu revelationum ebrietatem atque excessus non experimur, quid aliud de nobis æstimare debemus, nisi quod minus diligimur, imo quod et minus diligimus? Si enim perfecte ac plene dili-

geres, forte dilectionis tuæ nimietas, ardentisque desiderii tui anxietas in hujusmodi ebrietatem te raperet et excessum. Sane si divina dilectione dignus plene fuisses, si tanta dignatione te idoneum exhiberes, tanta fortassis luminis sui claritate intelligentiæ tuæ oculos irradiaret, tantaque internæ suæ dulcedinis suavitate cordis tui desiderium inebriaret, qua te ipsum supra temetipsum raperet, atque per mentis excessum in superna erigeret. Hæc autem verba Richardi fulciri videntur per id quod in Psalmo cantamus : Memor fui Dei, et delectatus sum. Palam est enim quod de memoria illa loquatur quæ est sapientiæ actus. Et quod sapientia ista gaudium habeat atque in mente ingentem lætitiam pariat, in libro Sapientiæ scriptum est, et superius introductum. Sed et in Evangelio Salvator ait : Si quis diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum. Quid est, manifestabo ei me ipsum, nisi secundum caritatis suæ vigorem dabo ei mei ipsius notitiam? Sapientia itaque quæ donum est Spiritus Sancti, æqualiter cum caritate pariter crescit.

Ps. LXXVI, 4. *Sap.* VIII, 16. art. IV. *Joann.* XIV, 21.

Verumtamen istis repugnare videtur quod Bernardus affirmat : Roga (inquiens) tibi dari lumen devotionis, seu sapientiæ diem clarissimum et sabbatum mentis, in quo tanquam miles emeritus, in labore vivas absque labore; ut quod paulo ante cum amaritudine et coactione tui spiritus faciebas, de reliquo cum summa dulcedine delectationeque peragas. Verum ad hanc (inquit) perfectionem pauci, ni fallor, perveniunt in hac vita : multi enim tota vita sua ad hoc tendunt neque pertingunt. His quoque verbis Bernardi sacra Scriptura robur confert, quum scriptum sit : Non est volentis, neque currentis; et denuo : Non est hominis via ejus, nec viri est ut dirigat gressus suos. Imo, si omnis qui caritatem sortitus est, tales continuo experiretur sapientiales excessus suavesque gustus, magna oriretur quibusdam valde devotis perplexitas atque anxietas : tunc enim se formidarent caritate privatos, dum se prædictis sentirent suavitatibus destitutos. Proinde non parum periculosum opinor, de caritatis et gratiæ Dei præsentia secundum propriam velle devotionis experientiam judicare : hoc namque vicissim pusillanimitatis, interdum vero præsumptionis foret occasio. Propter quod vitandum, Spiritus Sanctus per Salomonem testatur : Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei sunt; et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit.

Rom. IX, 16. *Jer.* X, 23. *Eccle.* IX, 1.

Qualiter ergo concordabitur contrarietas ista? Ita (ut arbitror) ut quod ait Richardus, intelligatur quantum ad mediatam atque intrinsecam spiritualis dulcedinis causam, videlicet quoad ipsam caritatem ac sapientiæ donum. Quicumque hæc duo habet, potest continuo in spiritualem mentis saporem atque raptum elevari, præsupposito semper communi auxilio Dei, quo unicuique influit secundum propriam virtutem seu capacitatem. Verumtamen hujus suavitatis gustus experimentalis dupliciter impediri auferrique potest : primo, ex dispensatione divina; secundo, ex tentationis vel adversitatis vel pœnarum molestia. Sicque intelligendum id reor quod devotissimus ait Bernardus, dum verbis prædictis ipse adjungit, quod tales post hanc vitam plene recipiunt quod nunc dispensative negatur. Ex quo certissime liquet, quod tales qui omnino faciunt quod in se est, per prædictæ dulcedinis ac gustus carentiam nec minoris sunt meriti in præsenti, nec minoris erunt præmii in futuro, imo vicissim majoris : quoniam vera perfectio non utique in hujusmodi experimentali suavitate locanda est, sed in intellectuali Dei amore atque omnimoda vitiorum detestatione.

ARTICULUS XVI.

De triplici gradu doni sapientiæ.

SICUT denique caritas tripartitur secundum triplicem hominum statum, videlicet in caritatem incipientium, proficien-

tium ac perfectorum (quæ distinctio non A
est in diversas species sed diversos gradus
caritatis, juxta illud Augustini : Caritas
quum fuerit nata, nutritur ; quum fuerit
nutrita, roboratur ; quum fuerit roborata,
perficitur; quum ad perfectionem venerit,
Philipp. I, dicit : Cupio dissolvi et esse cum Christo);
23. similiter triplex est doni sapientiæ gradus.
Quorum primus incipientibus convenit :
omnes enim caritatem et gratiam gratum
facientem habentes, donum sapientiæ saltem
secundum hunc primum ejus gradum
habent. Hic autem sapientiæ gradus in B
duobus consistit. Primo, in hoc quod per
ipsum judicat intellectus divinis potius
inhærendum quam rebus creatis atque caducis,
Ps. LXXII, ducis, dicens illud Psalmographi : Mihi
28. autem adhærere Deo bonum est. Secundo,
quod per ipsum operationes suas humanas
atque externas recte disponit ac regulat
secundum leges divinas, secundum divina
art. X. præcepta sive consilia. Dictum est equidem,
quod superior ratio, ad quam sapientia
pertinet, intendit rationibus divinis
conspiciendis, quantum ad ipsa divina C
contemplanda, et consulendis, secundum
quod per eas ordinat actiones humanas.
Unde de hoc sapientiæ gradu, vel de ipsa
sapientia quantum ad hunc ejus infimum
gradum, loquens Apostolus cunctis fideli-
Coloss. IV, bus : In sapientia (inquit) ambulate ad eos
5. qui foris sunt.

Secundus sapientiæ gradus proficientibus
competit, consistens in hoc, ut propter
spiritualem atque purissimam sapientiæ
suavitatem seu delectationem percipiendam
ac experiendam, spernat ac dese- D
rat homo universas carnis illecebras ac
mundi delicias, atque in divinorum speculatione
clara ac sapida intellectum totis
viribus stabilire conetur, ad angelicæ conversationis
limpiditatem conscendere satagens,
imo ad superbeatissimæ Trinitatis
reformandam imaginem vehementer laborans,
ut cum Apostolo vere queat fateri :
Philipp. III, Nostra conversatio in cœlis est; sicque
20. adimplens admonitionem sancti Apostoli
Ephes. V, 1. exhortantis : Estote imitatores Dei sicut
filii carissimi; et rursus : Renovamini *Ephes.* IV,
(ait) spiritu mentis vestræ. Frequenter 23.
namque Scriptura divina ad divinæ perfectionis
imitationem nos excitat, quatenus
simus, ut ait Archiapostolus, divinæ con- II *Petr.* I, 4.
sortes naturæ. Hinc enim per Moysen Deus
dicit : Sancti estote, quoniam ego sanctus *Lev.* XIX, 2.
sum, Dominus Deus vester; et rursus :
Perfectus (inquit) et absque macula eris *Deut.* XVIII,
cum Domino Deo tuo. Unde in Evangelio 13.
Deus ipse, Dei Patris dilectus ac unicus
Filius, dicit : Perfecti estote, sicut et Pater *Matth.* V,
vester cœlestis perfectus est. 48.

Porro tertius sapientiæ gradus perfectis
tantummodo congruit; et in eo consistit,
ut intellectui nullius rei creatæ cognitio
sapiat, delectet vel placeat, nisi in quantum
ad divinorum notitiam confert, sicque
mens ipsa divinorum contemplationi totaliter
infigatur, ut ea prompte, sincere,
subtiliter dulciterque valeat contueri, passionibus
jam sedatis, exteriorique homine
penitus reformato, ordinato ac rationis
censuræ ad nutum subjecto, quantum præsentis
vitæ fragilitas capit vel sustinet.
Hæc sapientia competit his qui cum divino
Apostolo dicere possunt : Nos autem II *Cor.* III,
revelata facie gloriam Domini speculan- 18.
tes, in eamdem imaginem reformamur a
claritate in claritatem, tanquam a Domini
Spiritu; et denuo : Certus sum quod neque *Rom.* VIII,
mors, neque vita, neque creatura aliqua 38, 39.
poterit nos separare a caritate Dei.

Itaque primus sapientiæ gradus statum
animalem ac viam purgativam seu incipientes
concernit et perficit. Non enim est I *Cor.* XV,
prius quod spirituale, sed quod animale. 46.
Secundus vero ad statum rationalem et
viam illuminativam proficientesque pertinet.
Tertius vero statum spiritualem, viam
quoque perfectivam, seu ipsos perfectos,
decorat ac respicit, quibus competit cum
Apostolo dicere : Itaque nos neminem jam II *Cor.* V,
secundum carnem novimus; et item : Vivo 16.
autem, jam non ego. Denique, primus *Galat.* II, 20.
sapientiæ gradus ad fideles pertinet servos,
secundus ad secretos amicos, tertius
ad filios Dei carissimos : quorum distin-

ctionem Doctor divinus in libro de Perfectione filiorum Dei pulchre ac mire describit.

Considerandum quoque, quod ista sapientiæ tripartita distinctio, consonat distinctioni triformi prudentiæ quam ponit Macrobius secundo super Somnium Scipionis : Est (inquiens) prudentia politica, per quam homo in rebus humanis bene se habet; est et prudentia purgatoria, quæ cuncta mundana contemplatione divinorum contemnit, et in ipsa divina omnem cogitatum defigit; est quoque prudentia purgati animi, ab omni mundi hujus adspergine pure detersi ac liberi, per quam intellectus ipsa divina atque superna, quasi aliud nihil sit, contemplatur ac noscit. Dicit etiam quartam esse prudentiam, exemplarem, quæ est ipsa increata Sapientia, ars omnium rerum rationibus plena. Sumit autem Macrobius prudentiam communiter, prout ad sapientiam se extendit.

ARTICULUS XVII.

De dignitate et laude testimoniisque Scripturæ de dono sapientiæ.

PORRO, ut sapientia ista ardentius desideretur, indesinentius requiratur, sollicitius conservetur, sublimiusque perficiatur, tangendum est parum de dignitate ipsius. Est enim dignissima ex parte objecti, quum sit circa divina; ex parte subjecti, quum sit in ratione superiori seu apice intellectus; ex parte causæ, quum sit immediate a Deo, nec aliunde possit
Eccli. I, 5. conquiri : fons enim sapientiæ, verbum Dei in excelsis. Denique, sicut per caritatem assimilamur Spiritui Sancto, qui est summus amor et primum donum, per quod et in quo omne donum donatur; ita per sapientiam assimilamur Unigenito
I *Cor.* I, 24. Dei, qui est sapientia Patris.

De hujus sapientiæ nobilitate Salomon
Prov. III, 15, 14, 17. in Proverbiis ait : Pretiosior est sapientia cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari; melior est acquisitio ejus negotiatione auri et argenti; viæ ejus viæ pulchræ, et omnes semitæ ejus pacificæ. Dic sapientiæ, Soror *Prov.* VII, 4.
mea es; et prudentiam voca amicam. Præterea sanctus Job : Sapientia (inquit) ubi *Job* XXVIII, 12, 13, 15, 16, 22.
invenitur? et quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretium ejus. Non dabitur aurum obryzum pro ea; non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro. Perditio et mors dixerunt : Auribus nostris audivimus famam ejus. Et in libro Sapientiæ scriptum est : Cogitare de ea, sensus est *Sap.* VI, 16.
consummatus; et qui vigilaverit propter illam, cito erit securus, etc. Propter hoc *Ibid* VII, 7, 8, 10, 11.
(inquit) optavi, et datus est mihi sensus; invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ; et præposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse dixi in comparatione ipsius; super salutem et speciem dilexi illam. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa. Hanc amavi et exquisivi *Ibid.* VIII, 2.
a juventute mea, et quæsivi sponsam eam mihi assumere, et amator factus sum formæ illius. De hac quoque sapientia accipi potest quod in Ecclesiastico habetur : Prior omnium creata est sapientia; ipse *Eccli.* I, 4, 9, 10.
[Altissimus] creavit illam in Spiritu Sancto, et præbuit eam diligentibus se. De hoc sapientiæ dono Isaias testatur : Divitiæ *Is.* XXXIII, 6.
salutis sapientia et scientia; atque Apostolus : Volo vos sapientes esse in bono, *Rom.* XVI, 19.
simplices in malo; et alia multa, quæ paulo ante inducta sunt. *art. præced.*

Sed dubitatio rationabilis oritur, quomodo dictum sit de sapientiæ dono, quod omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari, quum tamen virtutes theologicæ, et maxime caritas, ipsam præcellant. Et respondendum, quod virtutes theologicæ sunt omnino perfectionis divinæ, nec inter bona computantur humana : commendatio autem hæc doni sapientiæ accipienda est quantum ad virtutes humanas. Vel loquitur de sapientia prout caritatem includit : non enim separari ab invicem valent, imo in eodem proportionaliter perficiuntur et crescunt, quemadmodum palam ostensum est. *art.* XV.

ARTICULUS XVIII.

Quomodo dicat Apostolus : Noli altum sapere ; et, Non plus sapere quam oportet.

AMPLIUS advertendum, quia in eo quod per se bonum est, nullus directe excedere potest : imo, quo virtus altius crescit, tanto præstantior exstat. Quemadmodum igitur Deum diligere nemo nimium potest, sed quo eum ferventius diligit, eo melior sanctiorque efficitur ; sic nullus in B recto divinorum judicio, amoroso gustu, sapientiali sapore, excedere valet, quum omnia ista sint effectus gratiæ Dei. Imo, quantum in his copiosior quis invenitur, eo divinior rite censetur. Scriptum est
Ps. xxxiii. 9. enim : Gustate et videte quoniam suavis
Eccli. xxiv, 29. est Dominus ; et iterum : Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient. Testante quoque Gregorio : Quo spirituales deliciæ amplius sentiuntur, eo ardentius desiderantur. Quum ergo
Rom. xi, 20. sit ita, quid est quod ait Apostolus, Noli C
Ibid. xii, 3. altum sapere, sed time ; et rursus, Non plus sapere quam oportet, quasi nemo ad prædictam sapientiæ perfectionem debeat conspirare ?

Sed hæc faciliter solvuntur, si pensemus quibus et qualibus ea scribat. Doctor enim et prædicator unumquemque instruere debet secundum quod capax et dignus est. Romani vero, quibus Apostolus ista scripsit, præsumptuosi erant atque superbi : propterea coercendi erant a divinorum scrutinio secretorum, donec vitiis expur- D gatis ac vera humilitate adepta, ad sapien-
I Cor. ii, 6. tiam illam cœlestem quam inter perfectos loquebatur Apostolus, redderentur idonei. Hinc nempe Corinthiis adhuc infirmis,
Ibid. iii, 3. quos increpans dixit : Quum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis ? his, in-
Ibid. ii, 2. quam, tam imperfectis, quid scribit ? Non judicavi autem me aliquid scire inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum. Unde Colossensibus divinæ contemplationi

A jam aptis scribens : Postulamus (asserit) Coloss. i, 9, 10.
ut impleamini agnitione voluntatis Dei, in omni sapientia et intellectu spirituali, ut ambuletis digne Deo, per omnia crescentes in scientia Dei.

Insuper, si ordo ac modus introductæ exhortationis Apostoli qua ait, Noli altum sapere, subtiliter perpendantur ; patebit quoniam hoc quod ait, Noli altum sapere, Rom. xi, 20.
sed time, sic verissime intelligatur : Noli altum sapere, id est, noli te ipsum magnum vel sanctum reputare, aut aliquid tuis viribus adscribere. Hinc namque adjecit : Si enim Deus naturalibus ramis non Ibid. 21.
pepercit, ne forte nec tibi parcat. Romani siquidem, teste Hieronymo, adeo rudes erant, ut se propriis viribus, non gratia Dei, vocatos putarent. In eo autem quod ait, Non plus sapere quam oportet, non est Ibid. xii, 3.
necesse exponere id quod ait, sapere, pro sapientialiter seu saporose intelligere, sed pro quacumque difficilium mysteriorum scrutatione : quæ utique omnibus indifferenter non expedit, sed his qui exercitatos Hebr. v, 14.
habent sensus, qui solidum cibum, id est profundam sapientiam, capere possunt.

Verumtamen adhuc occurrit quod difficultatem hanc auget. Nam in Ecclesiastico dicitur : Altiora te ne quæsieris, et fortiora Eccli. iii, 22, 23.
te ne scrutatus fueris : non est enim tibi necesse, ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis. Sed in hoc nil nobis vetatur nisi ut divina secreta non præsumamus inordinate scrutari, considerationem nimium profundando, aut proprium intellectum sequendo, vel nostro ingenio confidendo.

Adhuc autem videtur prædictis dissonum esse quod ait Scriptura : Noli multum Eccle. vii, 17.
justus esse. Et respondendum, hoc ideo dictum ne in ipsis exercitiis, sive interioribus sive exterioribus, quæ ad justitiam ordinantur, immoderate occupemur ; quamvis ipsius justitiæ plenitudinem ampliorem semper debeamus optare, juxta illud Apostoli : Quæ retro sunt obliviscens, et Philipp. iii, 13.
ad anteriora extendens me ipsum. Nihilo minus rationabile esse debet obsequium Rom. xii, 1.

nostrum, ut ordinate proficere enitamur. Jer. XLVIII, 36. Scriptum est enim : Quia plus fecit quam potuit, idcirco periit.

ARTICULUS XIX.

De spirituali die atque interno convivio quæ donum sapientiæ gignit in mente quæ sedes est sapientiæ.

Art. IV-VII, IX, XI. FREQUENTER denique patuit, quod in actu sapientiæ invenitur clara divinorum cognitio, atque eorumdem dulcis degustatio. Per hoc ergo quod sapientiæ donum mentem divinorum contemplatione irradiat et venustat, spiritualem in ea diem producit : qui die sensibili ac temporali tanto exstat lucidior, quanto ipsa sapientia sole visibili speciosior luminosiorque consistit. Verum in libro Sapientiæ Sap. VII, 29. de hoc dono sapientiæ scriptum est : Est enim hæc speciosior sole, et super omnem dispositionem stellarum luci comparata, invenitur prior. Hæc enim sapientia supernaturale est lumen, clarificans atque deificans mentem, a luce increata ac divina immediate scaturiens, ejusque præclara imago exsistens, ac omnis naturalis (tam corporalis quam incorporei) luminis decorem ineffabiliter superexcedens. Non ergo eatenus sol ipse fulget in cœlo quantum Ibid. 27. anima justi, quæ hujus sapientiæ sedes Prov. VIII, 31. effici meruit. Propter quod deliciæ increatæ Sapientiæ sunt esse cum anima (imo prorsus in ea) tam præclara ac fulgida. Talis anima talisque spiritus est Deo dilectus, et tanto dulcior, quanto sapientior atque ab omni mundi hujus adspergine purior. Unde de eo Scriptura in Deuteronomio contestatur : Deut. XXXIII, 12. Amantissimus Domini habitabit confidenter ; in eo quasi in thalamo tota die morabitur, et inter humeros illius requiescet.

Insuper, sapientia ista, ut ait Alanus, est sol per quem lumen mentis diescit in tenebris, oculus cordis, fructus internæ delectationis, deliciosus animæ paradisus, terrenum in cœlestem, caducum in immortalem, hominem quoque in Deum, dei- A ficæ mutationis auctoritate convertens. Hæc sapientia rationalem animam angelicis mentibus similem atque amabilem efficit, et omnia quæ in homine sunt, suo splendore perornat, dirigit, regulat et gubernat secundum leges divinas. Hæc sapientia, spiritualis internaque dies, corporalis noctis caliginem nescit, nec tenebris ejus splendor ipsius obtunditur : imo tunc exuberantius incandescit. Tunc quippe ad contemplanda divina fit anima tanto paratior atque habilior, quanto sen- B sibiles soni amplius conquiescunt, et ipsa lux corporalis potius desinit varias rerum imagines exterioribus invehere oculis, omnesque sensus ab actibus suis plenius cessant. Tunc anima ad se ipsam convertitur ; tunc supra se rapitur ; tunc sincerissimis in Deo delectationibus gloriatur, affectuose decantans : Dominus il- Ps. XXVI, 1. luminatio mea et salus mea, quem timebo ? et vere experiens quia tenebræ non Ps. CXXXVIII, 12. obscurantur a Domino, sed nox sicut dies illuminabitur.

C Porro, quemadmodum cibus corporalis vocatur, quo corpus conservatur in esse naturæ, et ad debitam quantitatem perducitur ; sic actio virtuosa cibus est animæ, quia conservat eam in esse gratiæ, ac ad debita perfectionum incrementa eam deducit. Et quo cibus corporeus gustui corporis convenientior atque suavior fuerit, eo suavius facit convivium : pari manerie, quo actio virtuosa convenientior fuerit menti ac dulcior, eo excellentius convivium parat in ea. Quum ergo sapien- D tiæ donum, post virtutes theologicas, sit universorum habituum mentis creatæ dignissimus, actio ejus convenientissima atque dulcissima menti consistit ; et quanto ad sublimiorem sapientiæ gradum quis venerit, eo in actu sapientiæ anima ejus deliciosius pascitur, vehementius inflammatur, altius crescit, terrena plus despicit, cœlestia calidius concupiscit, et in omnibus bonis majorem stabilitatem sortitur, sicque in nullis rebus tantum sicut in Dei laudibus jucundatur. Hanc perfectionem

Ps. LXII, 6. optavit qui ait : Sicut adipe et pinguedine A repleatur anima mea, et labiis exsultationis laudabit os meum.

Præterea, de hac sapientiæ mensa ac sacro edulio in Proverbiis scriptum est : Prov. IX, 1, 2. Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, miscuit vinum, et posuit mensam. Increata quippe Sapientia in anima rationali domum sibi ædificat, fulciens eam septem columnis, quoniam septem donis Spiritus Sancti corda fidelium, in quibus per fidem habitat, implet; miscet vinum, id est, divinarum inspirationum B varias ac sinceras delectationes exhibet, vel multiplices Scripturæ divinæ intelligentias administrat, quæ intellectum oblectant, imo inebriant. Quæ vero est mensa hujus convivii, nisi fixa ac humilis fides, in qua omnia divina fundantur commenta? Rursus, de hoc sapientiæ convivio in Cant. V, 1. Canticis dicitur : Comedite, amici, et bibite; et inebriamini, carissimi. In Apocalypsi quoque : Apoc. III, 20. Si quis aperuerit mihi, cœnabo cum illo. Verum hujus suavitatem convivii gustare nec potest nec dignus C est, cui mundus hic placet, cui concupiscentia prævalet, quem carnis voluptas oblectat : talis enim ignem alienum in cordis sui thuribulo ponit ac offert.

ARTICULUS XX.

Quæ beatitudo correspondeat dono sapientiæ.

OPORTET demum cognoscere, quod beatitudo illi dono respondet ex quo directius atque frequentius causatur: beatitu- D dines namque sunt operationes virtutum, quæ perficiuntur per dona. Pax autem est caritatis effectus : consistit enim in quodam consensu ac unione hominis ad se et ad alium. Nam pax est tranquillitas ordinis, id est ordinata quies qua mens a perturbatione quiescit, eo quod unumquodque in ipsa exsistens, bene se habet ad illa ad quæ ordinem habet : quemadmodum homo pacem sortitur, dum appetitus inferior ad rationem bene se habet, et ratio ad Deum ac proximum. Quum ergo talis consensus ac unio ex caritate nascantur, palam quod pax sit caritatis effectus. Nec est virtus specialis, secundum Thomam, sicut nec gaudium : quia utrumque actum caritatis, qui est dilectio, concomitatur. Summ. th. 2a 2æ, q. XXIX, a. 4; q. XXVIII, a. 4. Insuper, declaratum est quod sapientia caritatem concernit ac perficit, art. VIII. quodque sapientiæ actus sit ordinare. Idcirco art. IX. pax nulli dono aptius potest adscribi quam sapientiæ : quoniam caritas, sapientia cooperante ac dirigente, pacem producit. Septima autem beatitudo circa pacem versatur: imo pax ipsa exsistit. Dicitur enim in ea : Beati pacifici, id est pacem Matth. V, 9. agentes, sive in se, sive in aliis, quoniam filii Dei vocabuntur. In hac beatitudine duo tanguntur, videlicet : meritum, dum dicitur, Beati pacifici; et præmium, dum jungitur, Quoniam filii Dei (haud dubium quin adoptivi) vocabuntur. Horum autem utrumque ad donum sapientiæ pertinet. Nunc enim ostensum est, quod primum, scilicet pacem facere, sit opus sapientiæ. Porro per sapientiam unigenito naturalique Filio Dei assimilamur, quum ipse sit genita Patris Sapientia, cujus donum sapientiæ pulcherrimus radius est. Per hoc vero quod naturali Dei Filio assimilamur, filii adoptivi efficimur : elegit enim nos Ephes. I, 4. in ipso ante mundi constitutionem, quos, teste Apostolo, præscivit conformes fieri Rom. VIII, 29. imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Unde et scriptum est : Fons sapientiæ, verbum Dei in excelsis. Eccli. I, 5.

Vicissim tamen pax vocatur effectus justitiæ, vel quia justitia ad pacem disponit, vel impedimenta pacis aufert. Unde in Isaia conscriptum est : Is. XXXII, 17. Erit opus justitiæ pax, et cultus justitiæ silentium, et securitas usque in sempiternum.

ARTICULUS XXI.

De multiplici acceptione intellectus.

COMPLETO sermone de dono sapientiæ pertractante, exigit ordo de dono intellectus tractari. Oportet autem in primis

cognoscere quoniam intellectus variis modis accipitur. Interdum enim pro substantia intellectuali suscipitur. Sic Dionysius frequenter angelos appellat intellectus cœlestes ac deiformes; sicque philosophi dicunt quod Deus est intellectus universaliter agens. Quandoque accipitur pro intellectiva potentia : ut quum dividitur in intellectum possibilem et agentem, qui sunt duæ potentiæ animæ rationalis. Vicissim quoque intellectus accipitur pro habitu per quem prima principia naturaliter innotescunt : et ita Philosophus inter quinque habitus intellectuales intellectum annumerat. Interdum autem accipitur pro actu intellectivæ potentiæ, seu pro veritatis notitia, ut ibi : Servus tuus sum ego, da mihi intellectum; quamvis et ibi pro habitu accipi queat. Ubertim vero Augustinus hoc ultimo modo accipit intellectum, præsertim in libro de Trinitate.

De Cœlest. hier. c. I, II, VII, X-XII; de Divin. nom. c. I; etc.

Ps. CXVIII, 125.

ARTICULUS XXII.

Quod intellectus qui est donum Spiritus Sancti, realiter distinguatur ab intellectu qui est habitus intellectualis ac naturalis.

PLATO autem, ut Augustinus refert, ponebat scientias rerum intellectui rationali connatas quantum ad distinctam atque perfectam notitiam. Aristoteles vero ostendit, quod intellectiva nostra cognitio a præexsistenti sensitiva cognitione exordium sumit. Et hoc Dionysius etiam asserit. Concedit tamen Aristoteles animæ rationali naturaliter inditum quemdam habitum cognoscitivum confusum, per quem primis principiis naturaliter consentimus, et ea terminis notis statim intelligimus; et hunc habitum nominat intellectum. Sed advertendum, quod sicut habitus per quem primis principiis speculativarum scientiarum naturaliter assentimus, intellectus vocatur, sic habitus primorum principiorum circa operabilia, per quem principia talia

Cf. t. XV, p. 357 A; XVI, p. 138 C'; etc.

A naturaliter cognoscuntur, ut quod malum est vitandum, et Deo est obediendum, quod proximo est benefaciendum, appellatur synderesis : per hanc quippe universalis juris principia in naturali judicatorio scripta sunt, secundum Augustinum; et hæc semper remurmurat malo, manetque in damnatis, et vermem conscientiæ gignit. Intellectus ergo qui est unus intellectualium quinque habituum, est habitus naturalis, per quem ratio ad distinctam rerum scientiam ac naturalem notitiam pervenit.

B

Porro intellectus qui est donum Spiritus Sancti, est habitus supernaturalis, non concreatus naturaliter omnibus, sed simul cum caritate et gratia menti infusus, per quem prima principia christianæ sapientiæ, id est articuli fidei, cognoscuntur. Per hunc equidem habitum redditur intellectus creatus a Spiritu Sancto prompte ac faciliter mobilis, quatenus per illuminationem divinam obscura, incerta et occulta sapientiæ quæ theologia appellatur,

C intelligat. Hunc habitum istudque donum a Spiritu Sancto recepit altissimus ille Dei [contemplator], sanctus David, qui ait : Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Fides quippe Scripturis sanctis præbet assensum, non autem perspicit nec penetrat veritatem earum. Ut ergo mens creata divina valeat contemplari, in mirabilibus Altissimi exerceri, et mirabilia de lege divina considerare, indiget dono intellectus. Pro quo Psalmista frequenter precatus est : Revela (inquiens) oculos

Ps. L, 8.

D meos, et considerabo mirabilia de lege tua; et iterum : Illustra faciem tuam super servum tuum; et denuo : Intellectum da mihi, et vivam. Hujus nempe doni cognitio tam salubris exsistit, ut divinam protectionem mereri dicatur, quemadmodum Deus pollicitus est : Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum. Hoc donum sciens Daniel propheta a Deo præstari, ait : Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta.

Ps. CXVIII, 18. Ps. XXX, 17. Ps. CXVIII, 144. Ps. XC, 14. Dan. II, 22.

ARTICULUS XXIII.

In quibus intellectus qui est habitus intellectualis ac naturalis, et intellectus qui est donum Spiritus Sancti, differant atque conveniant.

Tract. I, art. IX, XV, XVI. FREQUENTER (ni fallor) deductum est, quod dona Spiritus Sancti non sunt actus transeuntes, sed habitus permanentes : sunt enim habituales perfectiones mentem creatam dignificantes, atque aptantes ad omnem inspirationem ac motionem divinam recipiendam ac imitandam, ut perducatur facilius ad beatitudinem supernaturalem. In hoc ergo intellectus qui donum est, et ille qui est naturalis perfectio rationis, conveniunt, quod uterque est habitus ; item, quod utriusque subjectum est idem, videlicet intellectus possibilis ; tertio, quod uterque est habitus quo cognoscuntur prima quædam principia. Differunt autem in multis. Nam intellectus qui est donum, est habitus supernaturalis, ad quem humano studio nemo pertingere valet, nec invenitur nisi in habentibus gratiam gratum facientem ; alius vero intellectus est naturalis perfectio universis hominibus inexsistens. Iterum, intellectus qui est donum, circa supernaturalia versatur principia, puta articulos fidei, quorum est cognoscitivus : quia per ipsum datur Spiritus Sanctus menti, ita ut ei vicissim nil certius nilque rationabilius videatur quam quod fide tenetur. De qua felici illuminatione in Psalmo cantatur : Ps. XCIII, 12. Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum. Intellectus vero qui est habitus naturalis, est circa principia per se nota. Rursus, donum intellectus efficit intellectum possibilem seu rationem optime mobilem a lumine atque influxu Spiritus Sancti ; intellectus vero qui est habitus naturalis, facit rationem a naturali lumine intellectus agentis faciliter mobilem. Rursus, donum intellectus ordinatur ad supernaturalem cognitionem beatitudinemque æternam : ad quarum A nullam perducere sufficit intellectus qui est habitus naturalis.

ARTICULUS XXIV.

Quid sit ipse intellectus qui est donum Spiritus Sancti.

ADVERTERE quoque necesse est, quod sicut sapientia prout donum exsistit Spiritus Sancti, est habitus rationem superiorem perficiens, ut de divinis recte vereque judicet per connaturalitatem ad B ipsa, hoc est per conformitatem ac gustum eorum ; sic intellectus de quo nunc agitur, est habitualis perfectio rationem superiorem illustrans, ut eorum quæ cadunt sub fide veritates clare perspiciat, fideique rationem cognoscat, et alia per quorum considerationem fides formatur. Nempe per hoc donum intelligit homo pulcherrimam connexionem atque decentissimum ordinem horum quorum est fides, ac singulorum rationes, videlicet : qualiter nova lex veteri consonat, qualiter tota Scri- C ptura sibi concordat, quomodo unus articulus fidei ex consideratione alterius credibilior fiat rationabiliorque appareat ; quomodo nil indignum fides catholica de Deo affirmet, imo quod omnia quæ Scriptura sacra complectitur, ad magnificentiam, honorem ac laudem Domini attinent. Quædam enim bonitatem et misericordiam ejus præsertim commendant, ut incarnatio Verbi atque redemptio mundi ; quædam sapientiam Dei attollunt, ut quod fides docet eum universorum habere certissimam D distinctissimamque notitiam et providentiam generalem ac specialem ; quædam vero testimonia fidei divinam justitiam summe affirmant, ut quod pro uno mortali peccato non pœnitentibus pœnam æternam infligit. Quamvis proinde fides christiana rationem naturalem non habeat, tamen per donum intellectus Spiritus Sanctus menti humanæ ostendit, quod fidei assertiones contra rationem non sint, sed supra ; et quamvis demonstrativis careat argumentis, nihilo minus rationes

probabiles seu rationabiles persuasiones multas sortitur, quas per donum intellectus anima contemplatur.

Porro opera gratiæ non sunt operibus naturæ imperfectiora. Quum ergo intellectus possibilis duos actus ad suam perfectionem requirat, videlicet veritatis inventionem seu apprehensionem, et rectum ejus judicium; simili modo fides, quæ ad opera gratiæ spectat, perfecta consistere nequit, nisi circa objecta atque articulos fidei intellectus duplicem actum obtineat per influentiam Spiritus Sancti, videlicet, rectam et veram intuitionem veritatum fidei, verumque ac saporosum earumdem judicium, ut sciat vera ac bona a falsis et malis distinguere atque secernere. Horum itaque primum communicat Spiritus Sanctus animæ rationali per donum intellectus, quemadmodum ipsemet ait : Intellectum tibi dabo, et instruam te. Secundum quoque præstat dando sapientiæ donum, ut late ostensum est.

Ps. xxxi, 8. — art. vi et s.

Ad hanc doni intellectus perfectionem a Domino requirendam, hortatur nos beatissimus Apostolorum princeps in prima sua Canonica, dicens : Dominum Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est fide et spe. Nempe per hoc donum docet nos Spiritus Sanctus de omnibus his, Joanne testante, qui ait : Non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed unctio docet vos de omnibus. Unde et Christus discipulis repromisit : Paracletus Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia.

I *Petr.* iii, 15. — I *Joann.* ii, 27. — *Joann.* xiv, 26.

ARTICULUS XXV.

Quod donum intellectus radio solis optime comparatur, et de effectibus seu actibus hujus doni, secundum Doctorem divinum.

BENE insuper donum intellectus assimilatur splendori seu radio solis. Quemadmodum enim sol per suum splendorem aerem simplici claritate adimplet, omnesque apparentias rerum ac modos clarificat, et differentias manifestat in cunctis coloribus; simili modo insplendentia seu coruscatio doni intellectus mentem illustrat, omniumque in ipsa existentium veritates eidem ostendit, ac per hoc mens ipsa veritates quas per fidem credit, intueri, imo penetrare atque perspicere incipit, unamquamque distincte cognoscens, omniumque proprietates ac rationes in lumine hujus doni clare contemplans. Dum enim aer perlustratur ac penetratur claritate solis, tunc pulchritudo atque divitiæ hujus mundi se ostendunt, oculi quoque hominis clarificantur, ipseque homo ex multiplicis coloris discretione lætatur. Pariformiter, dum ratio nostra dono intellectus perfunditur, penetratur et clarificatur, tunc intelligere possumus ipsas quæ in Deo sunt proprietates, quæ sunt initialis causa atque origo universorum extra fluentium operum seu entium creatorum. Per hoc etenim donum mens creata considerat Dei sui dilecti nobilitatem, incomprehensibilem altitudinem, abyssalem profunditatem, æternam longitudinem, immensam latitudinem, sapientiam, veritatem, bonitatem, ineffabilem largitatem, et ceteras hujuscemodi amabiles proprietates, quæ absque numero in Deo sunt, immensæ et sine fundo in ipsius summa natura, quoniam ipsemet est ipsæ proprietates. Præterea homo per hoc donum intellectus omnes creaturas intendit, considerans quomodo Deus omnipotens eas ex sua libera largitate creaverit, singulasque in naturalibus bonis dotaverit, et in supernaturalibus bonis dotare paratus sit eas quæ se ad ipsum convertunt. Denique donum istud docet nos propriam nobilitatem et virtutum distinctiones seu differentias speculari; ostenditque nobis unionem quam in Deo habemus per amorem Dei ferventem, similitudinem quoque Dei quam in nobis ipsis habemus per caritatem atque virtutes. Confert etiam nobis lumen et claritatem quibus conversari in

spiritu valeamus, contemplarique Deum in A spirituali similitudine, nos ipsos quoque et omnes res, juxta modum et mensuram luminis, juxtaque Dei voluntatem ac proprii intellectus nobilitatem.

Secundo, donum intellectus comparatur splendori seu radio solis ratione caloris quem per splendorem sol rebus inducit. Hic equidem calor per utilitatem ac fecunditatem toti mundo communis est; hic calor frequenter magnus efficitur. Similiter, dum ratio nostra per donum intellectus, ut dictum est, clarificatur, ipsa B voluntas, quæ est vis amativa, sæpe fervet et calefit, etiam quantum ad alios, generaliter in opulentis effluxibus se communicando cum fidelitate atque amore : quoniam donum intellectus parit in nobis quemdam amplum et generalem amorem per veritatis cognitionem, quam ex ejus claritate percipimus. Nos autem in nostro fundo simplices permanere debemus, et omnes res per illuminativam rationem considerare, ipsasque per generalem * amorem perfluere seu communicative penetrare : C quemadmodum sol cœli, quamvis ejus claritas toti mundo communis sit, nihilo minus in se simplex intransmutatusque permanet. Simpliciores autem, sunt ordinatiores magisque pacati in se ipsis, profundius quoque in Deum demersi, et intellectu clariores, atque in bonis operibus multipliciores, in amore etiam influente vel se communicante generaliores *; et quia Deo similiores exsistunt, minus impediri vel distrahi possunt. Ita debemus Deo per Christum obviare, eique in ge- D nerali * assimilari amore. Simplificati quoque per lumen gratiæ Dei et dono intellectus, debemus omnem similitudinem pertransire atque in essentiali unitate Deo uniri, id est ipsi Deo immediate conjungi seu adhærere; semperque debemus cum Deo in unione manere, et cum Deo ac omnibus Sanctis perpetuo in communi amore effluere, semper quoque econtra in gratiarum actione et gratitudine ac laude ad intus converti, atque fruitivo amore a nobis ipsis in Deo demergi in essentialem quietem. Ista est opulentior vita, quam ego, inquit Doctor divinus, cognosco.

* *alias* connaturalem, communem

* *alias* connaturaliores, communiores

* *alias* connaturali, communi

Porro prædicta rationalis consideratio doni intellectus secundum multiplices differentias opulentiæ Dei, id est divinarum perfectionum, spiritum nostrum lætificat, si nobis ipsis per caritatem divinam fuerimus mortui et Deo viventes, atque in spiritu conversati resque æternas sapientes. Quamvis autem ipsa opera Dei omnes homines intelligere possint, et Deum per suos effectus seu opera speculari; tamen ipsas proprietates operum Dei nullus cognoscere valet sensitive nec per sensum internum, imo nec proprie intelligere potest juxta modum fundi earum, nisi per donum intellectus, quod nemo sine gratia habet.

Hæc de dono intellectus inducta sunt secundum doctrinam Doctoris divini in libro de Ornatu spiritualis desponsationis: in quo alia multa pulcherrima atque profunda de donis conscripsit, quibus et alia multa admiscet, secundum quod Spiritui Sancto complacuit animam hujus viri dirigere.

ARTICULUS XXVI.

Solutio dubitationis de unitate doni intellectus.

HABET insuper quæstionem, qualiter donum intellectus, quod circa tanta versatur objecta tantosque sortitur effectus, unum exsistere possit. Dona enim, ut dictum est, sunt habitus quidam : habitus autem distinguuntur secundum objecta. — Et respondendum, quod sicut fides est una in specie propter sui objecti (quod est veritas prima) unitatem formalem, quamvis objecta ejus materialia, scilicet res ipsæ credendæ, sint plura, sic de dono intellectus sentire oportet. Est enim principaliter circa veritates fidei, quantum ad articulos qui de Creatore traduntur, secundario vero circa veritates creatas

art. XXIII.

intelligendas. Unde et sapientiæ donum unum exsistit, quamvis non solum præstet recte et sapide judicare de divinis, sed etiam de creatis actibusque humanis secundum rationes divinas. Contemplandum est quippe, quod lumen doni intellectus, seu ipse intellectus qui est lumen ac donum, sit quædam participatio luminis intellectus divini. Ideo, sicut lumen intellectus divini simplum unumque permanens, omnem veritatem perspicit et intime penetrat; ita et lumen doni intellectus suo modo, in virtute luminis increati, mentem tam vehementer illustrat, ut per ipsum, quamvis simplex perseveret ac unum, omnia prædicta intelligat, cunctosque effectus prætactos obtineat.

ARTICULUS XXVII.

De necessitate doni intellectus.

FIDES denique nuda ad salutem non sufficit : ejus enim non est nisi assensum præbere credendis; sed ultra talem assensum exigitur a nobis quædam ipsarum veritatum credendarum cognitio, quæ per donum intellectus confertur. Unde et Christus rudes adhuc discipulos increpans : Adhuc (inquit) et vos sine intellectu estis? (*Matth.* XV, 16.) Quoniam autem fides est de supernaturalibus ac incomprehensibilibus, ideo ad talia intelligenda naturale lumen rationis non sufficit, sed necessarium nobis est supernaturale lumen doni intellectus, quod Spiritus Sanctus infundit : per cujus doni splendorem atque virtutem, naturale lumen fortificatur et item perficitur ad prædictarum veritatum sortiendam notitiam. Unde et Spiritus Sanctus viro justo promittit : Intellectum (inquiens) tibi dabo, et instruam te. (*Ps.* XXXI, 8.) De his vero qui hoc dono privantur ait Scriptura : Homo, quum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus. (*Ps.* XLVIII, 13, 21.) Nam, sicut ostensum est (art. XXV), per hoc donum cognoscit homo se ipsum, et intima sua supernaturaliter scrutatur, et speculatur imaginem supergloriosissimæ Trinitatis sibi impressam; ac alia Dei munera, tam naturæ quam gratiæ, intelligit, et omnia Deo cum laude et gratibus adscribit ac tribuit.

Hinc enim Richardus testatur, quod hoc exercitio intellectus oculus cordis mundatur, ingeniumque acuitur, intelligentia dilatatur. Ignorat homo quantum sub pedibus ejus omnis mundana gloria jaceat, qui conditionis suæ dignitatem non pensat. Nescit homo quid de spiritu angelico, quid de Spiritu divino sentire oporteat, qui spiritum suum prius non cogitat. Si nondum idoneus es ingredi ad te ipsum, quomodo illa superna quæ supra te sunt, conspicere vel introire valebis?

At vero, ut S. Thomas affirmat (*Summ. th.* 2a 2æ, q. VIII, a. 1), cognitio sensitiva et intellectiva differunt : quoniam sensitiva cognitio circa accidentalia et exteriora rerum versatur; intellectiva vero cognitio interiora ingreditur, et usque ad intuendam rerum essentiam et proprietates occultas pervenire molitur. Intellectus ergo designat intimam ac penetrativam rei notitiam. Nam intelligere dicitur, quasi intus legere, eo quod essentiam rei sub exterioribus ac sensibilibus formis latentem inquirat et noscat. Multa autem interius latent, ad quæ intellectum penetrare oportet : quia sub accidentibus virtus occulta, sub figuris ac similitudinibus veritas figurata atque sub verbis significata, sub effectibus quoque causa, et vice versa. Horum autem penetrativa et clara cognitio, perscrutatio seu expositio, naturalem rationem excedit : propterea indiget homo supernaturali dono intellectus. Quis enim aliter divina mysteria, Prophetarum oracula, Scripturarum latibula intelligere enodareque posset, præsertim quum sacra Scriptura a nemine rite atque perfecte intelligi valeat, nisi qui Spiritum illum ductorem doctoremque habet, cujus inspiratione locuti sunt Dei homines Apostoli ac Prophetæ? (II *Petr.* I, 21.)

Hoc itaque donum intellectus, mentem de veritate fidei prorsus certificat, et quod propter naturales argumentationes a fide recedendum non sit. Ostendit quoque quam

A possibilia sunt omnia Deo, quamque multipliciter ac evidenter Deus fidem christianam firmavit : per vaticinia Prophetarum; per omnia mirabilia quæ Christus in mundo peregit, et quæ tempore suæ passionis in cœlo ac terra fiebant; per dæmonum expulsiones, per infinita atque inaudita prodigia quæ beatissimi Apostoli et successores eorum fecerunt; per incomparabilem sanctitatem legis christianæ, et eorum qui in ea perfecte conversantur et optime vivunt; postremo per occultissimas inspirationes, per suavissimas consolationes, per admirandas vicissitudines, quas meliores Christianorum uberrime sentiunt. Per considerationem quoque mirabilium quæ in natura contingunt, ut quod parva pupilla totius hemisphærii formam ac speciem recipit, atque per alias considerationes naturæ rerum innumeras, stabilitur ratio in fidei veritate, dono intellectus mentem ad ista sublevante et illustrante.

ARTICULUS XXVIII.

Qualiter intellectus et fides simul haberi valeant de eodem.

Mirum præterea fortassis videtur quomodo de eadem veritate possit aliquis fidem habere et intellectum. Intellectus enim, ut dictum est, designat claram ac intimam seu penetrantem rei notitiam; *art. præced.* fides vero est de non apparentibus : est enim argumentum non apparentium. *Hebr. xi, 1.* Denique Gregorius ait, quod fides non habet agnitionem, sed credulitatem. Non ergo stant simul intellectus et fides, quum videantur contraria. Christus quoque non habuit fidem, quoniam ea quorum est fides, clare ac penetrative cognovit : ergo nec reliqui donum intellectus habentes, fidem habent.

Et respondendum, quod dupliciter dicitur aliquid clare intelligi. Primo, dum per propriam speciem cernitur, et ipsa veritas perfecte videtur quomodo in se ipsa se habeat. Sic autem in præsenti vita cognosci non possunt ea quæ directe sub fide cadunt, videlicet articuli fidei; sed in patria conspiciuntur. Nunc enim videmus per speculum in ænigmate; tunc autem cognoscemus quemadmodum cogniti sumus, quia videbimus Deum sicuti est. *I Cor. xiii, 12; I Joann. iii, 2.* Modo vero ambulamus per fidem, non per speciem, seu similitudinem Deum atque divina perfecte et adæquate repræsentantem. *II Cor. v, 7.* Unde Apostolus : Nunc (inquit) cognosco ex parte; quum autem venerit quod perfectum est, id est, quum Deus ostenderit se sine forma creata intermedia conspiciendum, evacuabitur quod ex parte est, id est, imperfectio cognitionis cessabit. *I Cor. xiii, 12, 9, 10.* B Secundo dicitur aliquid clare intelligi seu penetranter cognosci, quoniam veritas ejus tam lucide animo innotescit, quod propter nullam instantiam vel exteriorem apparentiam ab ea discedere velit, quamvis ipsa in se ipsa per speciem propriam nondum elucescat : et ita per donum intellectus dicimur credenda cognoscere. C Christus vero fidem non habuit, quia secundum primum modum ea cognovit.

Possunt autem ad quemlibet articulum fidei pulchræ probationes adduci, quæ quamvis demonstrativæ non sint, evidenter tamen ostendunt fidem non esse contra rationem naturalemve legem, sed supra eas : unde patescit quod non sit irrationalis vel de impossibilibus, sed divina et supernaturalis. Et merito non debet quispiam propter judicium sensuum exteriorum D aut argumenta humana fidem relinquere, quum omnia fidei fundamenta supernaturalia sint atque divina. Nec debemus solum attendere quid dicatur, sed quis dicat. Si enim Christum credimus Deum ac hominem, debemus certissime fidem ejus sectari. Si vero quis scire desideret Christum esse Deum ac hominem, discat et penset quid de eo in nova ac veteri lege conscriptum sit, qualia opera ejus fuerunt, quid ejus ministri in virtute ipsius egerunt.

ARTICULUS XXIX.

An intellectus qui est donum, sit speculativus an practicus.

art. x. PORRO quæ ante inducta sunt de hoc, an sapientia quæ est donum, sit speculativa vel practica, hic quoque tangi possent. Quemadmodum enim Thomas respondet, quod sapientia primo atque præcipue sit speculativa, in quantum concernit divina, secundario autem sit practica, prout de actibus humanis judicium profert secundum rationes seu leges divinas; ita affirmat, quod intellectus principaliter speculativus exsistit, quoniam primo et maxime circa divina et supernaturalia quæ directe cadunt sub fide, versatur, secundario autem exstat et practicus, eo quod se usque ad actus humanos considerandos ac regulandos extendat, sicut ostensum est. Unde et scriptum est : Intellectus bonus omnibus facientibus eum.

Summ. th. 2a 2æ, q. XLV, a. 3.

Ibid. q. VIII, a. 3.

art. XXV.

Ps. CX, 10.

Contemplandum est equidem, quod actuum humanorum duplex est regula, scilicet : naturalis, quæ est ratio, et sic non cadunt sub fide; et supernaturalis, quæ est lex divina, quæ docet nos actus humanos ad æternam beatitudinem ordinare atque secundum illius exigentiam regulare sive dirigere, sicque cadunt sub fide. Sed quia a principali objecto ultimatoque fine habitus denominationem vel speciem sortitur, ideo, sicut de sapientia dictum est quod sit simpliciter speculativa, quamvis sua virtute ad practica se extendat; sic de dono intellectus asserere par est : principaliter enim ad divinorum sub fide cadentium veritates perspiciendas ordinatur, nec actus humanos considerat nisi propter hunc finem suum præcipuum. Unde et Anselmus in libro de Similitudinibus, asserit hæc duo dona, videlicet sapientiam et intellectum, ad vitam contemplativam respicere. — Denique, quod inducitur de Psalmo, scilicet, Intellectus bonus omnibus facientibus eum, non obtinet quod donum intellectus sit practicum. Ibi enim præmittitur, Initium sapientiæ timor Domini; moxque adjungitur, Intellectus bonus omnibus facientibus eum, id est Deum timentibus : quia timorate vivendo, donum intellectus manet, crescit fitque perfectum in nobis. Bonitas igitur intellectus non consistit præcipue in operando, sed contemplando, quamvis sine bona operatione intellectus esse non valeat bonus.

Verumtamen, sicut præhabitum est quod positio Thomæ possit salvari circa sapientiæ donum, ita et circa intellectum posset defendi : quamvis ista responsio absolutior efficaciorque putetur. Nam et Doctor divinus in expositione mystica tabernaculi Moysis evidenter adstruit, quod sapientia et intellectus ad dexteram pertinent, vitamque internam respiciunt.

art. x.

ARTICULUS XXX.

An donum intellectus omnibus gratiam gratificantem habentibus insit.

UBERTIM (si rite recordor) jam fassus sum, dona Spiritus Sancti non tantum sibi sed et caritati ac gratiæ esse connexa. Quicumque ergo unum donum sortitus est, omnia dona habet; rursus, quicumque in caritate et gratia est, omnia quoque dona a Spiritu Sancto adeptus est. Clarum est ergo quoniam omnis qui gratiam gratum facientem habet, dono intellectus non caret.

tract. I, art. XIV, XV.

Verumtamen difficile puto hoc posse concordare prædictis. Pertinet enim ad donum intellectus fidei veritates cognoscere, penetrare, perspicere. Hoc autem multi simpliciani non habent, qui tamen meriti magni exsistunt.

Et respondendum, quod omnis qui gratiam habet, donum quoque intellectus recepit quantum ad ea quæ quisque scire vel credere obligatur. Multi nempe illiterati ex interna illuminatione Spiritus Sancti in fide firmissimi sunt, neque apparet eis quidquam tam verum ac rectum ut fides, quamvis ipsi causas seu rationes

fidei christianæ subtiles et proprias distincte et exquisite explicare non possint. Insuper, quicumque gratiam habet, ejus voluntas ad Deum recte directa consistit. Sed rectitudo voluntatis ex rectitudine rationis dependet : non enim quidpiam cupit vel amat voluntas, nisi quod ratio præapprehendit et voluntati demonstrat. Quemadmodum autem voluntas ordinatur ad Deum per caritatem, sic ratio per donum intellectus, qui etiam introducit caritatem ad Deum. Sicut itaque omnes qui gratiam sortiuntur, caritatem habent, ita B et intellectus donum.

Si enim ista cognitio quam per donum intellectus a Spiritu Sancto sortimur, necessaria nobis non esset, Joannes in prima sua Canonica non dixisset : Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus Deum verum. Sed et ipse Salvator : Ego (inquit) in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati : quam utique sine dono intellectus intueri nequimus neque percipere.

I Joann. v, 20. — *Joann. XVIII, 37.*

Postremo, de donis sapientiæ et intellectus dantur in sacra Scriptura præcepta. Dicitur enim in Deuteronomio : Hæc est vestra sapientia et intellectus coram hominibus, ut audientes universi præcepta hæc, dicant : En populus sapiens et intelligens. Itaque sapientia atque intellectus fidelium in præceptis divinæ legis consistit : quorum quædam dantur de fide, cujus veritates divinas hæc dona præsertim contemplantur atque concernunt; quædam de justitia quam dictat ratio naturalis, in D cujus justitiæ exsecutione regulamur per dona prædicta secundum leges divinas : debent enim universi vere ac plane christiani, tam juste ac sancte conversari, ut cunctis, etiam perversis et ethnicis, ex eorum conversatione purissima innotescat legem illam esse divinam ac mundam quæ vitam hujuscemodi docet. Hoc est quod excellentissimus ille Archiapostolus in prima sua Canonica adstruit : Hæc est (inquiens) voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam ; et rursus : Carissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Denique Unigenitus Dei ad hanc perfectionem nos hortans : Sic luceat (ait) lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est.

Deut. IV, 6. — *I Petr. II, 15.* — *I Petr. II, 11, 12.* — *Matth. V, 16.*

ARTICULUS XXXI.

Quod nemo habet donum intellectus, nisi qui gratiam gratum facientem a Deo adeptus est.

HABET præterea difficultatem, an soli gratiam gratificantem habentes, donum habeant intellectus. In quo enim inveniuntur actus alicujus habitus, in illo videtur esse et habitus. Actus autem doni intellectus, est fidei veritates percipere, rationesque articulorum fidei subtiliter vel certitudinaliter cernere, ita ut nulla rationis instantia aut sensuum apparentia queat animæ contrarium fidei persuadere. Istud autem videtur multis viris eruditis, quamvis superbis ac impiis, eminentius convenire quam multis simplicioribus valde devotis. Imo nonnulli eruditi, quamvis maligni, fidem sciunt defendere, persuadere, elucidare : quod multis optimis Christianis impossibile exstat.

Et respondendum, quod donum intellectus perficit rationem humanam non qualitercumque, sed in quantum bene mobilis ac dirigibilis a Spiritu Sancto circa notitiam ultimi finis, aut certe veritatum aliarum in ordine ad ultimum finem. Hæc autem directio mentis in cognoscendo data a Spiritu Sancto, consistit in vera æstimatione de ultimo fine. Porro vera æstimatio errorem excludit. Qui vero ultimo

fini seu Deo glorioso et sancto non adhæret tanquam summo ac optimo bono, circa ipsum errat : unde nec veram de ipso æstimationem accepit. Hinc namque Apo- *Tit.* I, 16. stolus dicit : Dicunt se nosse Deum, factis autem negant. Talis igitur æstimatio recta et non erronea de ultimo fine, est actus doni intellectus. Quum ergo æstimatio talis sine caritate et gratia esse non valeat, nec queat sine Spiritus Sancti instinctu haberi, palam quod nemo habeat sine gratia donum intellectus. — Hæc est responsio Thomæ in secunda secundæ, quæstione art. v. octava. Cui Doctor divinus omnino con- art. xxv. cordat. Nempe (ut patuit) ipse ait, quod licet quilibet possit Deum ac divinos effectus et Deum per eos cognoscere, nemo tamen valet hæc ipsa sensitive vel secundum sensum internum, seu secundum modum fundi eorum, intelligere, nisi per donum Spiritus Sancti. Et hæc responsio stabilitur verbo discipuli quem diligebat I *Joann.* II, 6. Jesus, dicentis : Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare.

ARTICULUS XXXII.

De distinctione et convenientia inter dona sapientiæ et intellectus.

CONSTAT itaque ex præinductis, quod sapientia et intellectus prout dona dicuntur, in multis conveniunt. Utrumque enim principaliter circa divina versatur, id est circa veritates quas fides catholica proponit de Deo ; utrumque quoque donorum istorum est speculativum, ac ceteris donis præstantius. Verumtamen in multis inveniuntur differre. Primo, quia sapientiæ est per saporem seu gustum de ipsa divinorum veritate certissime judicare ; intellectus vero est ipsam veritatem clare cognoscere.

Secundo, quoniam sapientia est finis ac fructus doni intellectus. Intellectus enim præcedit sapientiam et introducit ad eam, quemadmodum cognitio præcedit judicium, et speculatio saporem vel gustum. Hoc est quod Doctor divinus in libro de Tabernaculo Moysis ait : Magna est (inquiens) distinctio inter sapientiam et intellectum, quoniam sapientia introducit nos unitque Deo, intellectus autem adducit nos, atque accessum nostrum ad Deum clarificat.

Tertio differunt, quoniam sapientia est circa divina atque æterna secundum se, contemplando videlicet ea sine comparatione seu ordine ad creata ; intellectus vero est circa divina et æterna per comparationem seu relationem ad res creatas. Ait nempe Doctor divinus, quod donum intellectus docet nos clare et absque labore contemplari divitias Dei seu perfectiones divinas, et quomodo Deus est effluens per se ipsum atque cum donis suis, qualiter etiam nos ei adjungi debemus nobis ipsis ac cunctis virtutibus quas adipisci valemus. Donum autem sapientiæ rapit ac erigit hominem supra se ipsum, faciens eum divinis simpliciter intendere, liquefieri, annihilari, sibi ipsi mori in amore atque unione cum Deo. Itaque donum intellectus est supernaturale lumen, docens nos Deum adspicere eumque considerare secundum multiplices suas divitias et bonitates, prout per eas aliquo modo se habet ad creaturas. Nam per donum intellectus consideramus sapientiam Creatoris, in quantum ipsa est omnium gubernativa ac provisiva ; justitiam, in quantum est omnium judicativa ac retributiva ; bonitatem, in quantum est omnium liberaliter causativa et contentiva ; potentiam, in quantum est omnium creativa. Porro per sapientiæ donum contemplamur hæc ipsa ac alias proprietates divinas secundum se et sine habitudine ad creata.

Quartam præterea distinctionem inter hæc dona ponit Magister Sententiarum, libro tertio : Sapientia, ait, proprie est de dist. xxxv. æternis, quoniam Veritati æternæ contemplandæ intendit ; intellectus vero est non solum de æternis, sed etiam de invisibilibus et spiritualibus temporaliter factis,

id est de angelis et animabus humanis. Itaque per sapientiam Creator tantum conspicitur; per intellectum vero Creator et creaturæ quædam, videlicet intellectuales, adspiciuntur. Sic ergo donum intellectus se extendit ad plura quam sapientiæ donum. Et ad hoc reduci potest quod Thomas affirmat. (Summ. th. 2a 2æ, q. VIII, a. 6.) Asserit namque, quod per donum intellectus accipimus subtilem quamdam ac intimam cognitionem eorum quorum est fides. Fides autem non solum est de Deo, sed de creaturis quoque nonnullis, præsertim intellectualibus. Per sapientiæ vero donum accipimus rectum sapidumque judicium eorum quorum est fides quantum ad ipsa divina atque æterna : sicque sapientia pauciora concernit quam intellectus. Imo sapientia subtiliori simpliciorique modo versatur circa divina quam intellectus, non solum in contemplando, sed insuper in degustando : quamvis et donum intellectus in actu suo delectationem habeat admixtam ; non tamen adeo puram, vehementem ac deiformem ut sapientiæ donum, quia non unit nos Deo tam immediate ac intime quemadmodum sapientia. Quod enim donum intellectus in suo actu delectationem ac gustum quemdam sortitur, hinc liquet, quod Doctor divinus ait : Moriendo nobismetipsis suscipimus donum intellectus, illudque sortiendo nobismetipsis mox morimur, et inde in nobis exoritur spiritualis et expansiva seu apertiva delectatio ad Deum, quæ interiorem hominem nostrum semper pervivacem facit ac vigilem.

ARTICULUS XXXIII.

De tribus in distinctione donorum observandis.

QUONIAM sacra Scriptura dona enumerans explicat ea, non utique nomine doni, sed spiritus (sic quippe Propheta effatur (Is. XI, 2.) : Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, etc.) ; id-

A circo distinguendo dona a virtutibus, debemus, ut ait Thomas, sequi Scripturam. (Summ. th. 1a 2æ, q. LXVIII, a. 1.) Spiritus autem impulsionem seu motionem quamdam designat : et ergo dona per hoc a virtutibus differunt, quod faciunt mentem creatam bene capacem inspirationis divinæ, prompteque mobilem a Spiritu Sancto, et ejus impulsum delectabiliter assequentem, quemadmodum virtutes faciunt virtuosum bene sectari rationis judicium. Et istud frequenter prætactum recordor. (tract. I, art. V-VIII.) Secundo in distinctione dono-
B rum observare et sequi debemus conjunctionem ac combinationem quam observat Propheta : nam sex prima per tria paria sibi combinat, ultimum vero per se ponit. Duo ergo combinata ad invicem, specialem convenientiam habent inter se, distinctionemque ab aliis. Et hoc nunc de sapientia et intellectu innotuit. In sequentibus quoque de aliis innotescet. Tertio diligenter considerare debemus in distinctione donorum, proprietatem et vim nominum quibus Scriptura exprimit dona :
C quemadmodum Dionysius in descriptione ordinum angelicorum, præsertim attendit vim terminorum seu nominum quibus Scriptura angelos nominat. (De Cœlest. hier. c. VII-IX.)

In combinatione autem donorum illud Propheta observat, quod unum illorum pertinet ad rationem, aliud ad voluntatem, quoniam ratio voluntatem dirigere habet. Unde consilium fortitudini copulat, et scientiam pietati : consilium enim in ratione est sicut scientia, dirigitque consilium fortitudinem in suo actu, quemadmodum
D scientia pietatem. Quamvis autem sapientia et intellectus, quæ mutuo combinantur, in ratione fundentur et subjectentur, intellectus tamen sapientiam introducit, et sapientia affectum magis concernit quam intellectus : propter quod dictum est, quod sapientia perficit caritatem, intellectusque fidem. (art. VII, XXIV, XXVII.) Clarum est autem quod nomen sapientiæ a sapore imponitur; nomen vero intellectus ab intima quadam perspectione impositum est. Ideo hæc duo dona per hoc descripta sunt atque distincta, quod sa-

pientiæ est per gustum sapidum sapienti- A
aliter judicare; intellectus vero, per clarum intrinsecumque intuitum veritatem cognoscere. Similis ergo processus in aliis donis servabitur.

ARTICULUS XXXIV.

Qualiter donum intellectus obtineatur, conservetur ac perficiatur.

DENIQUE anima vitiorum caligine nebulosa, capere nequit illustrationem B
splendidissimi radii Spiritus Sancti. Quam-
art. xxx. vis autem secundum præinducta, omnis qui caritatem et gratiam habet, donum quoque intellectus sortitus sit, sufficientque ad hujus doni susceptionem et conservationem quæ ad recipiendam conservandamque caritatem ac gratiam gratum facientem sufficiunt; tamen quanto hoc donum Spiritus Sancti sublimius atque divinius est, et dono sapientiæ magis propinquum, tanto requirit mentem magis sinceram ac stabilem, deiformiorem ac C
perfectiorem. Præsertim autem oportet eum qui in hoc dono proficere cupit, omnem carnalem dulcedinem, omnem vilem consolationem, omnem corporalem quietem contemnere, esseque timoratum atque sollicitum ne inquinatum quidquam incurrat quo spiritualis oculus obtenebrari vel infirmari mereatur in radio intellectus, in consideratione mirabilium legis divinæ, in illustratione Spiritus Sancti. Porro ante omnia opus est ut rationem perfecte ac plane subjiciat fidei christianæ, seque D
fidei consentire et obedire demonstret per condignam et sanctam atque laudabilem vitam; perfectionem quoque doni intellectus a Spiritu Sancto adipisci conetur, non propriis viribus, sed fidelissimis et incessabilibus precibus, supervacua, infructuosa studia detestando, et ad profectum in lege et sapientia Christi omnia ordinando.

Hinc quippe in Isaia scriptum est :
Is. xxviii, 9. Quem docebit Dominus scientiam? et quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab ubere, id est separatos a carnali mollitie et mundana consolatione, delicatisque et exquisitis potu et esca. Omnis enim qui lactis est particeps, Hebr. v, 13, 14.
expers est sermonis justitiæ : parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. Unde et Doctor divinus testatur : Donum (inquiens) intellectus, est supernaturale lumen suo splendore rationem nostram volens clarificare in sua sublimitate, dummodo velimus nos ipsos intus erigere, huicque lumini obedire, quoniam lumen istud ab interiori nostro homine exigit supergressionem atque excessum, seu derelictionem sensuum omniumque sensibilium rerum atque imaginum, moriendo naturæ et vivendo in spiritu. Qui enim divina contemplari cupit, fideique profunda Deo radiante cognoscere, indiget inferiora relinquere, animumque simplificare, aciem mentis Deo affigere, omnesque cordis sui dispersiones abjicere.

ARTICULUS XXXV.

De gradibus doni intellectus.

ADVERTERE demum necesse est ad prædicta lucidius intelligenda, quod quamvis universi gratiam gratum facientem habentes, dono intellectus ornentur in aliquo gradu, non tamen æque perfecte. Primus igitur gradus doni intellectus, est quod per eum cognoscit homo fidei veritatibus adhærendum quantum ad salutem necessarium est, considerando aliquam rationem fidei christianæ propter quam credere congruit. Nam Spiritus Sanctus omni gratiam habenti ostendit ad minus aliquam fidei rationem per claritatem doni intellectus, ob quam fidei adhærendum cognoscit. Aliqui enim ad credendum moventur propter testimonia Prophetarum de Christo novaque lege; aliqui ex consideratione sanctitatis et fidei præcedentium Pa-

trum ; aliqui ex consideratione multitudi- A nis credentium (nam et Bernardus fatetur sibi fidem Christi factam credibilem propter credentium multitudinem) ; aliqui ex consideratione miraculorum ; aliqui ex consideratione religiosorum et sanctorum virorum quos quotidie vident et audiunt ; aliqui ex consideratione mirabilium quæ Deus indesinenter operatur in rerum natura ; aliqui ex speciali inspiratione, vel divina visitatione, aut simili aliquo quod in se experiuntur vel ipsis contingit.

Porro secundus gradus doni intellectus, B est omnes vel certe præcipuas fidei rationes subtiliter speculari, sicque tanto robustius in fidei veritatibus solidari, quanto diligentius fidei fundamenta perpendit, in tantum ut ubertim miretur quod Deus tam copiosissime et evidentissime dignatus est fidem catholicam approbare. Itaque ad hunc gradum doni intellectus pertinet clare ac prompte advertere originem fidei : qualiter Christus usque ad passionem et mortem paucos habebat credentes ; quomodo omnes discipuli propter C ignominiam passionis ejus a fide ceciderunt, et clausi propter metum Judæorum (*Joann.* xx, 19.) sederunt ; quomodo Christus quinquagesima die Spiritum Sanctum eis transmisit, (*Act.* II, 1 et seq.) sicut ante passionem promisit, omniumque linguarum ac Scripturarum excellentissimam notitiam tradidit, et insuperabilem fortitudinem menti discipulorum infudit ; quomodo discipuli ex illo conclavi eruperunt, neminem formidantes, accensi igne Spiritus Sancti, allegantes Prophetas, perpetrantes miracula, convertentes D eos ad Christi adorationem ac fidem, qui paulo ante ora et manus laxabant ad Christi blasphemiam atque acerbissimam occisionem : quod certum est sine miraculis maximis fieri non potuisse ; quomodo insuper Deus per paucos Apostolos, viros simplices, pauperes, illiteratos, abjectos et impotentes, universum mundum sibi subjecit, idololatriam exstirpavit, atque innumerabiles homines ad moriendum pro fide inflammavit ; quomodo fides inter tyrannorum persecutionem et martyrum horrenda tormenta semper invaluit, propter gloriosa et summa miracula quæ Deus circa fideles suos athletas ostendit ; quomodo Apostoli et successores eorum mortuos suscitabant, ægrotos curabant, in ignem illæsi manserunt. Hæc atque similia infinita sincere cognoscere, ad secundum gradum doni intellectus spectare opinor.

Postremo ad tertium gradum ejus id attinet, ut singulorum fidei articulorum proprias rationes ac fundamenta quis purgatissima acie valeat considerare, sicque singulas fidei veritates seorsum subtilissimo atque certissimo mentis oculo queat delectabiliter speculari : contemplando videlicet quam rationabilis sit fides superbenedictissimæ Trinitatis, tum propter testimonium Scripturarum veteris legis, tum propter evangelica testimonia et apostolica documenta, tum propter pulcherrimas persuasiones ex naturis rerum acceptas ; insuper contuendo rationes fidei de incarnatione Filii Dei, oracula Prophetarum, testimonia Apostolorum, considerationes rationabiles quibus probatur hoc decuisse ; sicque de singulis fidei articulis sive particulis considerando propria fundamenta, et quomodo pene nihil de Christo asserunt quin id a Vatibus sanctis comprobetur prædictum ; quomodo etiam vetus lex cum omni gloria sua post Evangelii divulgationem cessavit.

ARTICULUS XXXVI.

Quæ beatitudo correspondeat dono intellectus ; quomodo etiam fides dicatur fructus doni intellectus.

AMPLIUS, quoniam intellectus qui donum est, mentem purificat atque illustrat, divinique radii capacem constituit, ideo sexta beatitudo, videlicet, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, (*Matth.* v, 8.) dono intellectus respondet. In hac enim beatitudine, sicut in ceteris, unum est

perspectans ad meritum, scilicet cordis munditia, dum dicitur, Beati mundo corde; aliud autem ad præmium, utpote visio Dei, dum additur, Quoniam ipsi Deum videbunt. Est autem duplex munditia, sicut Thomas testatur : quarum una est dispositiva et quasi præambula ad visionem divinam; et hæc est emundatio appetitus ab inordinatis affectibus atque peccatis, fitque per virtutes ac dona vim appetitivam ornantia. Alia vero est cordis munditia, quæ est quasi completiva respectu visionis divinæ; estque puritas intellectivæ potentiæ a phantasmatibus atque erroribus depuratæ, quando videlicet anima contemplari valet divina, acie clara, sancta ac fixa. Hanc autem munditiam sortitur homo a Spiritu Sancto partim per donum intellectus. Præterea visio Dei est duplex, videlicet : imperfecta, quæ est per fidem; et perfecta, quæ est per speciem.

Summ. th. 2a 2æ, q. VIII, a. 7.

A Prima est per speculum in ænigmate, seu dum invisibilia Dei per ea quæ facta sunt conspiciuntur, quum scilicet increata Dei essentia per creatas imagines cernitur; et hæc pertinet ad donum intellectus prout in via haberi potest. Perfecta vero visio Dei est, qua Deus cognoscitur in se sicuti est, immediate ac clare, non per speciem factam aut formam creatam, sed per se ipsum, seu per unionem mentis creatæ cum divina luce atque essentia, quæ Beatis in patria copulatur loco intelligibilis formæ. Hæc itaque visio Dei pertinet ad donum intellectus prout habetur in patria.

1 Cor. XIII, 12. Rom. I, 20. 1 Joann. III, 2.

B Porro fructus vocatur operatio quædam delectabilis, vel delectatio ipsa. Fides igitur prout fructus dicitur doni intellectus, non sumitur pro habitu qui est theologica virtus, sed pro certitudine fidei, vel certificatione quam intellectiva potentia ex dono intellectus conquirit.

DE

DONIS SPIRITUS SANCTI

TRACTATUS III

DE DONIS CONSILII, FORTITUDINIS, SCIENTIÆ, PIETATIS ET TIMORIS.

PROŒMIUM.

EGO *sapientia habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus*. Prov. VIII, 12.

Postquam de præstantissimis duobus Spiritus Sancti donis, videlicet sapientia et intellectu, sermo expletus est, modo de tertio dono, puta consilio, per quod increata Sapientia se corda nostra inhabitare affirmat, tractare incumbit. Hoc quippe donum consilii in Scripturis nobis multipliciter commendatur, estque necessarium valde, præsertim in arduis rebus, et cavendis periculis in quorum medio positi sumus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quod donum consilii non sit idem quod virtus prudentiæ; nec sit ipsa εὐβουλία, *vel* σύνεσις, *vel* γνώμη.

PRUDENTIA, Augustino testante, est cognitio rerum appetendarum et fugiendarum ; secundum Philosophum vero, est recta ratio agibilium. Per prudentiam enim dirigit intellectus omnes virtutes morales in actibus suis : ipsa enim invenit et constituit medium in virtutibus moralibus.

A Actus vero prudentiæ est præcipere : nam consiliata ac judicata applicat operi.

Triplex quippe est actus rationis. Primus est consiliari : ad quod pertinet veritatis inventio in agendis. Hic vero actus ad virtutem moralem quæ appellatur eubulia pertinet, atque ex ea procedit. Est namque eubulia virtus per quam ratio est bene consiliativa in his quæ vitam activam concernunt ; et dicitur eubulia ab εὖ, quod est bonum, et βουλή, consilium, tanquam bene consiliativa ; estque virtus ista a
B prudentia distincta, quemadmodum consiliari alius actus est quam præcipere. Secundus actus rationis est de inventis et consiliatis bene judicare : quod est operatio virtutis moralis quæ synesis nuncupatur, per quam efficitur homo in agendis bene judicativus. Estque virtus hæc dignior quam virtus eubuliæ, eo quod judicare, sit actus dignior quam consiliari vel invenire. Præterea gnome, secundum Philosophum, est virtus bene judicativa de his in quibus vicissim oportet a com-
C muni legis præcepto recedere, magisque respicere legislatoris intentionem quam verba : ut quod furiosis non est reddendus proprius gladius, nec impugnatori communitatis restituendum depositum. Differt

autem gnome a synesi sicut sapientia a scientia. Nam gnome altiora principia attendit quam synesis : quæ enim præter communem legem ac solitum cursum fiunt, in altiores oportet causas reducere. Unde et gnome est dignior synesi. A

Nulla autem virtutum est idem quod donum consilii, seu ipsum consilium quod donum perhibetur. Frequenter enim ostensum est dona esse a virtutibus condistincta. (tract. I. art. v-viii.) Rursus probatum est, quod dona sint non jam dumtaxat virtutibus moralibus, sed intellectualibus quoque perfectiora. (ibid. art. vi.) B Quum ergo consilium donum sit Spiritus Sancti, prædictis virtutibus moralibus exstat præstantius, et diversis ab eis diversum. Insuper, dona Spiritus Sancti sunt habitus supernaturales, nec adipisci possunt nisi a Spiritu Sancto ea creante ; virtutes vero prædictæ morales, sicut et ceteræ, esse possunt habitus naturales et acquisiti : non ergo donum [consilii] est idem cum aliqua prædictarum virtutum moralium.

Verumtamen magna est propinquitas inter prudentiam atque consilii donum. Nam, C teste Philosopho, prudentia haberi non valet sine virtutibus moralibus aliis. Ejus enim est applicare actum rationis ad opus, non qualitercumque, sed cum rectitudine appetitus : quod esse non potest nisi per virtutes morales passionum moderatrices. Hæc quoque perfectio virtutum moralium ad consilii donum obtinendum exigitur. Unde nonnulli opinati sunt realiter idem exsistere donum consilii et virtutem prudentiæ, differreque solum in modo agendi : dicentes quod prudentia nomina- D tur in quantum procedit ex principiis juris naturalis, consilium vero prout ex fidei procedit principiis. Hujus autem opinionis error clarius in sequentibus innotescet.

ARTICULUS II.

De triplici acceptione consilii.

CONSILIUM denique primo accipitur pro deliberatione ad finem intentum utili atque valenti : sicque consilium pertinet ad prudentiam. Secundo vocatur consilium ipsa persuasio consulentis de rebus excellentibus ad quas non obligamur : et ita dicitur Christus præceptis Decalogi addidisse consilia, quæ sunt de operibus perfectionis et supererogationis, ut illud : Qui non (Luc. xiv, 33) renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus ; et, Si quis te (Matth. v, 39.) percusserit in unam maxillam, præbe ei et alteram. Tertio autem dicitur consilium providentia vehementer exercitativa, inter contemplativa atque activa dona exsistens media, et deliberativa de operibus arduis, sive sint determinata sive indeterminata : sicque consilium dicitur donum. Unde consilium versatur circa ardua, et per ipsum efficitur homo optime mobilis a Spiritu Sancto circa difficilia quæque seu ardua. Consilium igitur primo modo acceptum, est actus virtutis moralis ; sed tertio modo sumptum, est donum Spiritus Sancti, et habitus seu habitualis perfectio rationis.

ARTICULUS III.

Quomodo consilium appelletur donum Spiritus Sancti ; et de necessitate doni consilii.

DIONYSIO edocente, cognoscimus quoniam providentia Dei non tollit a rebus naturales earum proprietates, sed causat, conservat ac perficit eas. (De Div. nom. c. iv.) Deus igitur unicuique influit et singula movet secundum dispositionem capacitatemque naturæ ipsorum. Unde in Evangelio legitur Dominus unicuique dedisse servorum secundum propriam virtutem. (Matth. xxv, 15.) Quum ergo sit homo naturaliter discursivus seu inquisitivus et admirativus, quum sit rationalis, naturale est ei moveri ac instrui per modum consilii a superiori sapientiorique causa. Idcirco Spiritus Sanctus, qui est omnium veritatum examen et cognitor, mentem rationalem movet seu dirigit, inspirando per modum consilii quæ vera sunt atque accommoda. Sed quoniam actus

activorum sunt in patiente disposito, estque necesse recipiens proportionari influenti; ideo ad hoc quod anima sit realiter bene mobilis, Spiritus Sancti influxum et inspirationem faciliter advertendo, recipiendo et adimplendo, indiget perfectione congruenti per quam ita moveatur a Spiritu Sancto : et hæc nominatur consilium.

Denique tale consilium necessarium exstat homini. Primo, ut capax sit directionis Spiritus Sancti in omnibus, ejusque consilium requirat et impleat. Rursus, quoniam prudentia et eubulia prout sunt virtutes morales, hominem ornant, ut sit prompte mobilis a ratione in his quæ humana industria valet attendere et providere. Sed quoniam, teste Scriptura in
Sap. IX, 16, 14. libro Sapientiæ, quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore, et cogitationes mortalium sunt timidæ, et providentiæ nostræ incertæ, propter innumerabilia contingentia et singulares eventus quæ quotidie possunt occurrere; ideo indiget homo ejus consilio tanquam consilio a Deo recepto, quemadmodum minus perfecti a magis perfectis quærunt consilium. Dono ergo consilii in cunctis dirigimur quæ ad finem ultimum seu vitam æternam ordinantur, sive sint de necessitate salutis, sicut præcepta, sive non, ut Christi consilia. Liquet quoque ex his, quod donum consilii prudentiam respicit, perficit, dirigit, ordinando actus ipsius ad supernaturalem felicitatem, atque in his homini providendo in quibus non sufficit virtus prudentiæ.

ARTICULUS IV.

Quid sit ipsum consilium quod est donum; et de triplici actu ipsius.

HOC insuper advertendum, quod donum consilii, sicut præstantius est illo consilio de quo loquuntur philosophi, quod est actus prudentiæ, vel magis eubuliæ, sic stabilius eo exsistit. Illud enim consilium, quum sit actus virtutis, non
A habet stabile esse in anima; istud vero, quum sit habitualis perfectio mentis creatæ, quemadmodum reliqua dona, fixum et firmum esse sortitur in anima. Unde consilium prout donum vocatur, est habitus supernaturalis a Spiritu Sancto infusus, quo in operationibus humanis movemur secundum consilium Spiritus Sancti, id est secundum directionem ejus qua nostra consilia dirigit, vel certe vicissim præveniendo inspirat. Deus nempe, quum sit summe bonus ac sapiens, omnibus con-
B sulentibus eum clare respondet, seque cunctis affabilem atque amicum verum ostendit, quemadmodum decimo Confessionum Augustinus testatur : Domine, inquit, omnibus te consulentibus præsides, simulque respondes omnibus etiam diversa consulentibus. Tu liquide respondes; sed non omnes te liquide audiunt : omnes enim unde volunt, te consulunt; sed non semper quod volunt audiunt. Optimus minister tuus est, qui non potius nititur id a te audire quod ipse vult, sed magis
C id velle quod a te audierit. Itaque, ut possit rationalis creatura talium consiliorum Dei esse efficaciter inquisitiva, perceptiva et exsecutiva, indiget quadam supernaturali ac habituali dispositione, qua taliter mobilis fiat ad Deum, a Deo, secundum Deum. Hæc autem dispositio appellatur donum consilii.

Habet itaque triplicem actum. Primo namque erudimur per ipsum ad discernendum quod verum est. Secundo elevamur per ipsum ad eligendum quod melius est.
D Tertio expedimur per ipsum ad exsequendum quod expedit. Primo enim inquirimus per rationem quid sit agendum, deinde per voluntatem eligimus, et demum ad operationem procedimus. Consilium namque atque electio non sunt de ipso fine ultimato, sed de his quæ ordinantur ad finem. Unde secundum Damascenum, consilium est appetitus inquisitivus, rationis directivus, de his quæ sunt agenda aut omittenda. Ex quo innotescit, quod consilium proprie Deo non competit :

quippe qui nihil inquirere eget, et cui omnia æternaliter, imo et præsentialiter atque infallibiliter, clara ac nota sunt. Hinc enim Damascenus affirmat, quod consiliari non convenit nisi ignoranti naturæ. Dicit enim Philosophus, quod oportet tarde quidem consiliari, velociter autem consiliata prosequi. Prædicti vero tres actus consilii, etiam prudentiæ sive eubuliæ competunt, sed non adeo excellenter ut dono consilii, neque ad tam excellentem finem, nisi fortassis per donum consilii ordinentur actus prudentiæ ad beatitudinem supernaturalem.

ARTICULUS V.

De dono consilii, secundum Doctorem divinum.

FREQUENTER in libris suis tractat Doctor divinus de donis Spiritus Sancti. Denique in libro de Tabernaculo Moysis, de dono consilii loquens : Consilium, inquit, est quidam internus intractus seu tactus Spiritus Sancti, nostram amorosam virtutem interius tangens, et exigens quatenus omnem mundi occupationem, omnesque homines ad extra trahentes, cunctam quoque interiorem multiplicitatem fugiamus atque vitemus, et spiritus unionem amemus. Hoc quippe Christus consuluit nobis, dum ait : Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, id est, exteriora relinque, et in te ipsum convertere, et sequere me in interna pace, in unione, in quiete. Ecce si istud consilium imitamur, tunc omni multiplicitati protinus morimur, adipiscimurque amorosam inclinationem ad unionem, omnium multiplicitatum obliviscentes. Hoc est quod Propheta ad nostram amorosam virtutem profatur : Audi, filia, scilicet consilium Domini, et vide unionem, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui, id est, obliviscere omnem occupationem omnemque creaturam ; et tunc concupiscet rex decorem tuum, quia tunc Dominus est Deus tuus, et adorabunt eum omnes vires tuæ. Sicque perpetuo offeremus ei, quia potentia nostra amativa semper inclinabit in spiritualem unionem. Hæc autem inclinatio amorosa est oleum pacis nostræ internæ, qua omnes adversarios nostros effugamus, perpetuamque in Deo quietem acquirimus, dummodo habeamus in ea unionem spiritus sibi ipsi, in amore demersi in unione Dei. Sicque interiorem simplicitatem sortimur, in qua nostram clarificatam spiritualem conversationem coram Deo fundare debemus ; sic quoque introversi manebimus, et Deus jugiter habitabit in nobis, nosque in ipso.

(Matth. XIX, 21.) (Ps. XLIV, 11, 12.)

At vero istis concordant et consonant quæ idem Doctor in libro Spiritualis desponsationis adducit : Dono (inquit) consilii Deus Pater hominem interius trahit, atque inter electos suos ad dexteram suam eum constituit in unione. Sed et Filius spiritualiter dicit, Sequere me, quoniam unum est necessarium. Spiritus Sanctus etiam cor ejus patulum facit, atque divino amore accendit. Ex quo furiosa quædam vita causatur importunitasque ad intra : quoniam qui consilium audit, in amore tempestuosus fit, nec quidpiam nisi Deus ei tunc sufficit. Ideo se ipsum et cuncta relinquit, quatenus eum in quo ipse vivit et in quo omnia unum sunt, inveniat. In his autem rebus unusquisque Deum pure intendere seque per rationem arctare ac propriæ voluntati renuntiare debet propter unionem cum Deo optatam. Debet quoque eam libere et fiducialiter exspectare, quousque Deus eam præstare dignetur : quod si egerit, tunc spiritus consilii duplicatur in eo. Magnus est enim qui ordinationes atque consilia Dei exspectat et sequitur ipsum, omnia derelinquens, ac sine contentatione in rebus præsentibus cum ardenti et item furioso amore proclamans : Adveniat regnum Dei. Verumtamen major est, meliusque consilia sequitur, qui propriam voluntatem in amore vincit et abnegat, Deoque obe-

(Joan. XV, 19 ; Luc. X, 42.)

dientem ac subjectam dignificationem seu A veneratationem in omnibus rebus exhibet, dicens : Fiat voluntas tua, non mea. Nam Christus passioni propinquans, hoc verbum ad Patrem in humillima sui ipsius annullatione dixit. Eratque verbum hoc Christo jucundius atque honestius, Deo Patri amabilius, nobis utilius, dæmoni confusibilius quam aliud aliquod verbum quod unquam locutus est : quoniam in abnegatione propriæ voluntatis Christi secundum naturam humanam, omnes redempti salvatique sumus. Denique hoc B modo fit divina voluntas amanti ac humili homini major sua lætitia, vehementiorque delectatio secundum sensationem seu gustum spiritualem, dato per impossibile, quod Deus vellet eum in infernum descendere æternaliterque perire. Hic natura usque ad infimum est depressa; Deus vero hic est ad supremum elevatus et exaltatus. Homo etenim talis, est humilis, omniumque divinorum susceptivus donorum: quoniam se ipsum abnegavit, propriæ voluntati renuntiavit, et totum pro toto C largitus est, nilque pro illis requirit vel cupit nec vult, nisi quod Deus conferre voluerit, eo quod voluntas divina facta sit sua major lætitia. Qui autem se ipsum in amore [Deo] resignat, liberior exstat quam aliquis vivens ; sed et sine cura vivit, quoniam Deus quod suum est, perdere nequit. Hinc nempe Deus, quamvis omnia ei nota consistant, quosdam tamen tentat ac probat si vere abnegaverunt se ipsos, ita ut clarificari et Deo honeste sibique utiliter vivere possint. Unde vicissim tales D a dextero latere ad sinistrum latus transponit, videlicet ab ingenti animi voluptate ad magnum exsilium. Videturque talis quasi a Deo omnique creatura contemptus atque relictus. Sed si ante in amore ac spirituali lætitia se ipsum ac propriam voluntatem abnegavit, sic quod nihil quod suum est quæsivit, sed beneplacitam Dei voluntatem in omnibus ; in pœna quoque atque exsilio se ipsum totaliter abnegabit, nil suum requirens, sed Dei honorem in omnibus. Nam qui voluntarius est ad magna operanda, est etiam promptus atque spontaneus ad magna æquanimiter toleranda.

Luc. XXII, 42.

ARTICULUS VI.

De aliquali elucidatione prædictorum.

LIQUET (ni fallor) ex dictis, quod donum consilii sit dispositio radicata seu habitualis in anima, per quam in dubiis, in arduis, in faciendis vel omittendis, de quibus intra se consiliatur, prompte efficitur mobilis, docilis ac inspirabilis a Spiritu increato, qui nostræ rationis consilia dirigit, nostramque infirmitatem in omni inquisitione corroborare ac regere valet. Debemus quippe in consiliando, semper in Deo confidere, ejus quoque opem semper optare, quemadmodum Tobias ait : Pete a Deo ut vias tuas dirigat, et Tob. IV, 20.
omnia consilia tua in ipso permaneant. Nam Salvatore testante : Spiritus Sanctus Joann. XIV, 26.
suggeret vobis omnia. Unde in Psalmo cantamus : Tribuat tibi Dominus secundum Ps. XIX, 5.
cor tuum, et omne consilium tuum confirmet. Per donum enim consilii Deus omnia nostra confirmat consiliativa scrutinia. Versatur autem donum consilii circa actus humanos, in quantum cadunt sub fide et referuntur ad finem felicitatis æternæ ; nec solum concernit actus quibus evangelica Christi consilia adimplere conamur, sed etiam operationes quibus mandata servamus. Imo consilium istud directivum est rationis in omni operatione humana, faciens rationem Spiritus Sancti instinctum sectari, atque in agendo et sustinendo, regulas legis divinæ intueri ac assequi. Principaliter tamen versatur circa operationes difficiles, de quibus dantur consilia, quæ ad perfectionem supererogationemque pertinent.

Consilium itaque ordinatur ad opus, estque qualitas rationi impressa, ad sequenda consilia Dei inclinans. Idcirco Doctor divinus ait, ipsum consilii donum esse in-

ternum intractum sive tactum Spiritus A Sancti, nostram amorosam virtutem, id est voluntatem caritate ornatam, seu ipsam caritatem, tangens (ratio enim voluntatem ad actum movet et excitat), exigens ut omnem mundi concupiscentiam, omnesque homines ad exteriora trahentes, cunctam insuper interiorem multiplicitatem, id est varias cordis dispersiones et curas, vitemus. Hoc palam est dici de dono consilii prout versatur circa opera perfectionis ac supererogationis. Sic enim dono consilii informamur, ut illud quod solum B necessarium exstat, tota intentione quæramus per contemplationem sinceram, per dilectionem ardentem, per conversationem perfectam, in solo Deo pacem quærentes, quietem optantes, unientes ei semper pro viribus nostræ fragilitatis spiritum no-
I Cor. vi, 17. strum, ut simus unum cum Deo : nam qui ei adhæret, unus spiritus est, non per essentiam, sed per affectum. Unde in sequentibus verbis secundum Doctorem istum inductis, adjicitur quod ex dono consilii et actione ipsius, furiosa quædam C vita causatur et importunitas ad intra. Qui enim consilii hujus directionem recipit, vehementer accenditur ad imitanda consilia Christi, in quibus docemur cuncta relinquere, totumque affectum Deo immergere, nil quoque quod a Deo elongat admittere. Sed debet homo iste se per rationem arctare, et non spiritus æstuantis fervorem sectari quantum ad exterioris
Rom. xii, 1. hominis exercitationem : quatenus ratio-
Jer. xlviii, 26. nabile sit suum obsequium, nec plus facere velit quam valet. — Longum autem et D valde prolixum foret universa verba prædicta exponere; sed istis intellectis, cetera arbitror posse facilius capi.

Præterea constat ex his, quod ad donum consilii pertinet veritatis apprehensio, sic-
q. lxviii, a. 4. ut in prima secundæ Thomam asserere
tract. I, art. xi. fassus sum. An vero vel qualiter spectat ad donum consilii judicium de veritate jam cognita, quod Thomas in secunda
q. viii, a. 6. secundæ ei adscribit, non planum est, sed plenius inquiretur.

ARTICULUS VII.

De gradibus doni consilii; et quod donum istud omnibus gratiam gratum facientem habentibus insit secundum aliquem gradum.

QUONIAM itaque cogitationes morta- Sap. ix, 14.
lium sunt timidæ, atque incertæ providentiæ nostræ, nec valet quispiam sine consilio divini instinctus nostra consilia dirigentis, ad terram viventium pervenire, juxta illud Psalmographi, Spiritus tuus Ps. cxlii, 10.
bonus deducet me in terram viventium*; *recta
propterea primus gradus doni consilii est, per quem susceptivus est homo consiliorum Spiritus Sancti quantum ad ea quæ necessaria sunt saluti, videlicet ad observanda præcepta. Imo qui isto consilii gradu non decoratur, in statu condemnationis consistit, quemadmodum in Isaia scriptum est : Væ, filii desertores, dicit Dominus, Is. xxx, 1.
ut faceretis consilium, et non ex me; et ordiremini telam, et non per spiritum meum. Et in Proverbiis Sapientia ait : Quia vocavi et renuistis, despexistis omne Prov. i, 24-26.
consilium meum, et increpationes meas neglexistis, ego quoque in interitu vestro ridebo. — Porro secundus gradus doni consilii est, per quem evangelicis Christi consiliis aurem mentis inclinamus, et illa quantum professio exigit adimplemus, quamvis ad consilia immediate non obligemur. Unde qui regularem atque monasticam vitam profitentur, ad ea tenentur quantum ipsa religionis statuta seu regula postulant; et sicut omnes mortaliter peccant qui præcepta non servant, sic qui consilia ad professionem spectantia transgrediuntur, mortaliter prævaricantur : consilium enim post votum vim præcepti sortitur. Itaque per secundum doni consilii gradum ita a Spiritu Sancto in cavendis periculis faciendisque bonis dirigimur, quod ipsa consilia quantum ad salutem requiritur custodimus. — Postremo tertius gradus doni consilii est, ipsa Christi consilia perfecte implere quantum præsentis

vitæ status permittit. Ad hanc perfectionem nulla religio, nulla professio, nulla circumstantia obligat : imo qui se ad eam privato voto adstringeret, inconsultissime ageret.

Sed nunc horum distinctio profundius advertenda est. Omnis qui regularem vitam profitetur, ad tria obligatur consilia, scilicet castitatis, paupertatis et obedientiæ. Tenetur autem ad ista non quolibet modo. Tenetur enim ad castitatem sic, ne mulierem cognoscat, aut certe cognoscere ex rationis pleno consensu velit; non autem tenetur motus concupiscentiæ rationis imperio perfecte subjicere, scilicet ut non insurgant, sed sic ne ipsi prævaleant. Sic quoque ad paupertatem tenetur, id est temporales ac exteriores divitias non habendas; non autem tenetur spirituales divitias, id est divinas consolationes divinaque dona ac præmia, non attendere, non desiderare, non contemplari. Simili modo ad obedientiam obligatur quantum ad ea quæ Ordinis sui regula sive statuta complectuntur ac continent, non autem ad alia, sicut Bernardus et Thomas manifeste testantur : nam et Thomas Bernardum allegat.

Sent. II, dist. XLIV, q. 2.

Qui vero consilia Christi perfecte ac excellentissime implere conatur, omnem satagit carnalis concupiscentiæ motum radicitus exstirpare, omnemque sensualis voluptatis inclinationem penitus abhorrere, contemnere, et quantum possibile exstat vitæ præsenti, prorsus nescire : quatenus non jam dumtaxat mundo corde, sed tranquillo quoque quietoque corpore Christo adhæreat. Hoc est quod hortatur Apostolus : Mortificate (inquiens) membra vestra quæ sunt super terram. Insuper homo talis non tantum corporales divitias spernit, nec adspicit, nec in earum consideratione se occupat, sed et spirituales divitias, et omnia munera Dei, omnem retributionis mercedem parvi pendit, non adspicit, non quærit; nec in eorum contemplatione tempus expendit, sed omnem creatam entitatem transcendens ac vili-

Coloss. III, 5.

A pendens, nil aliud speculari, optare, orare dignatur, nisi ipsum Deum benedictum et sanctum in se, illi soli uniri, adhærere, vacare concupiens; nequaquam oculum mentis ad se ipsum reflectens, nec quod sibi bonum ac utile est pensans, sed prorsus in divinæ naturæ divitias absorbetur ac rapitur, ut ne se ipsum quidem vel proprium actum attendat vel sentiat. Præterea homo iste adhuc altius scandere satagit : non enim solum propriam voluntatem quantum spopondit relinquit, nec B ea tantum agere curat quæ bona atque meritoria exstant; sed sic propriam voluntatem relinquit, quasi omnino omnis voluntatis ac libertatis sit expers; sic divinæ voluntati se fidelissime commendans ac credens, ut quidquid Deus de eo fieri velit, id sibi potissime placeat; sicque divina voluntas efficitur summa sua jucunditas, in tantum quod si Deus vellet eum damnari, plus gauderet de divino honore et item de divinæ æquitatis tenore, quam tristaretur de propria damna- C tione.

Primus gradus doni consilii ad fideles Dei servos, secundus ad secretos Dei amicos, tertius ad occultos pertinet filios. Inter quos Doctor divinus præclarissimam distinctionem inducit in libro de Perfectione filiorum Dei. Nempe servi fideles dicuntur, qui licet nondum contemplativi atque interni effecti sint, tamen cum caritate et sancta intentione præcepta observant, atque mortalia vitia fugiunt. Secreti vero amici, interna ac fervida Deo adhæ- D sione cohærent, et ad spiritualem se saporem extendunt, ob cujus amorem ac gustum corporales delectationes contemnunt. Verumtamen necdum nudi et liberi facti sunt, quoniam nondum omnem proprietatem deseruerunt; nec sibi ipsis penitus mortui sunt, sed aliqualiter reflectuntur ad se, quoniam dona Dei, videlicet consolationem mentalem dulcemque devotionis piæ affectum, amant ac appetunt : ideo, dum gratia talis eis subtrahitur, concutiuntur, contristantur, et Domino con-

queruntur se ab ipso relictos. Itaque A
occulti filii his omnibus moriuntur, soli
Deo sincere intendunt, eum dumtaxat di-
gni pendunt, amant ac cupiunt : hincque
eatenus in superlucentes et superessen-
tiales divinæ et invisibilis lucis tenebras
absorbentur, ut sibimetipsis penitus mori
atque in nihilum redigi videantur. Porro
in Deum transpositi deiformiter vivunt,
eique tanquam prorsus ignoto uniti sunt.
Ad hanc occultorum filiorum perfectio-
nem sex requiruntur atque concurrunt,
quæ sunt : pax vera, internum silentium, B
adhæsio amorosa, quies in dilecto, obdor-
mitio, contuitio quædam supersplendentis
caliginis. Hic est apex et vertex christianæ
religionis consiliorumque Christi, finis
quoque præstantior, ad quem tertio gradu
doni consilii sublevamur.

ARTICULUS VIII.

De modo proficiendi in dono consilii.

TRIPLEX præterea reperitur consilium. C
Primum est rationis naturalibus per-
fectionibus adornatæ : et tale est actus
prudentiæ ; potestque sine gratia obtineri,
eo utique modo quo multi gentilium pru-
dentes ac virtuosi referuntur fuisse : unde
et quidam ex naturali dispositione sunt
bene consiliativi. Secundum est consilium
rationis vitiis ac passionibus obtenebratæ.
De quo Bernardus : In corde, inquit, du-
plex est lepra, videlicet propria voluntas,
propriumque consilium : cujus consilii
lepra tanto est perniciosior quanto secre- D
tior; et quo magis abundat, eo sibi sapien-
tior quisque esse videtur. Hoc illorum est
Rom. x, 2. qui zelum Dei habent, sed non secundum
scientiam ; obdurati in proprio sensu, nec
sanis consiliis acquiescentes. Hi sunt veri-
tatis derisores, inimici pacis, caritatis ex-
pertes, vanitate tumentes, sibi placentes,
magni in propriis oculis. Tertium autem
consilium est de quo nunc sermo habetur,
quod est supernaturalis perfectio et do-
num Spiritus Sancti, quod simul cum cari-
tate et gratia datur, recipitur, possidetur.

Qui vero in isto salubri consilio cupit
proficere, atque in omnibus a Spiritu in-
creato opem directionis sortiri, primo eget
ut consilium istud secundum omnino ab-
jiciat, quoniam scriptum est : Non sis Prov. III, 7,
sapiens apud temetipsum, et ne innitaris 5.
prudentiæ tuæ. Secundo exigitur ut in pri-
mo ac naturali consilio non confidat,
nec illud sibi sufficere putet, sed eo ac
naturali industria bene utatur, quatenus
supernaturalis perfectio naturalem perfe-
ctionem formet et compleat. Sed quoniam
ista duo consilia sine profunda humilitate
sic deprimi nequeunt, ideo ad proficien-
dum in dono consilii, præsertim requiritur
cordialis humilitas, quoniam super humi- Cf. Is. LXI,
lem et quietum requiescet Spiritus Domi- 13.
ni. Nemo equidem proprii sensus consi-
lium vel abjicere valet vel moderari, nisi
qui vere est humilis. Nulla quoque virtus
eatenus mentem creatam ad illuminatio-
nem, directionem ac defensionem Spiritus
Sancti coaptat, sicut vera atque profunda
humilitas. Quo enim quis minus suo con-
fidit ingenio, quo minus præsumit de se-
metipso, eo abundantius dirigi, doceri
atque juvari meretur a Spiritu Sancto.
Hinc quippe Scriptura testatur : Testi- Ps. XVIII, 8.
monium Domini fidele, sapientiam præ-
stans parvulis. Et ipse Salvator Patri cœle-
sti loquens : Abscondisti (ait) hæc a Matth. XI,
sapientibus et prudentibus, et revelasti 25.
ea parvulis.

Quidam autem consilii donum in tanta
plenitudine sortiuntur, ut nedum se ipsos
dirigere, sed aliis insuper sancta atque
salubria queant consilia præstare : sicut
de Simone fratre Judæ Machabæi, pater
eorum Mathathias asseruit: Ecce (inquiens) I Mach. II,
Simon frater vester, vir consilii est ; 65.
ipsum audite semper, et ipse erit vobis
pater. Merito quoque venerandus ille se-
nior Mathathias Simonem prudentem po-
tius statuit esse fratrum suorum patrem
quam Judam fortissimum, quoniam teste
Scriptura, melior est sapientia quam vires, Sap. VI, 1.
et vir prudens quam fortis.

ARTICULUS IX.

An donum consilii perseveret in patria.

VIRTUTES præterea quæ in sua ratione imperfectionem nullam includunt, certum est permanere in patria, quemadmodum caritas, justitia, fortitudo; quæ autem imperfectionem includunt, non manent in patria, ut fides, spes. Fides enim imperfectionem cognitionis includit; et spes, boni optati absentiam : quorum nullum in patria exstat, in qua conspicitur Deus benedictus facie ad faciem et sicuti est; quo et Beati immediate cum inexcogitabili suavitate fruuntur. Idem quoque judicium est de donis Spiritus Sancti quoad illa quæ imperfectionem non continent : ut sunt dona sapientiæ et intellectus, scientiæ, fortitudinis. Sed de donis consilii et pietatis, quæ versantur circa indigentes, qui in patria non sunt, de dono quoque timoris, non est adeo facile determinare an et quomodo perseverent in patria.

Nunc autem de dono consilii inquisitio est agenda. Videtur nempe quod ipsum non manet in patria : quoniam consilium inquisitionem includit; inquisitio autem ignorantiam præsupponit, quæ in patria esse non valet. Rursus, consilium ex dubitatione procedit, quæ Beatis non convenit.

Et respondendum, quod sicut, secundum Augustinum, virtutes cardinales manent in patria, non penitus secundum eosdem actus, nec secundum modum agendi (non enim temperantia in Beatis indiget D motus venereos refrenare, sed tenet appetitum concupiscibilem immobiliter sub ratione); sic donum consilii manet quidem in patria, sed non secundum eumdem modum agendi sicut habetur in via. Modus quippe agendi parificatur modo essendi rationalis creaturæ, aliter dum est in via, et aliter dum est in patria. Dum enim in via est, est quasi in motu; quum vero in patria fuerit, est quasi in termino motus. Alia est autem dispositio entium dum A sunt in motu, atque alia dum exsistunt in termino motus. Sic donum consilii aliter operatur in viatoribus, aliterque in Beatis.

Dicendum itaque, quod donum consilii manet in patria, in quantum Deus continuat atque conservat ac perficit in Beatis cognitionem consilii. Deus enim est causa omnium perfectionum intellectualis creaturæ eo modo quo sol est causa claritatis in aere, utpote in fieri et permanere : unde non solum illuminat mentem dum primo veritatis notitiam tradit, sed quamdiu B mens in veritatis notitia perseverat. Denique, Dionysio contestante, angeli illuminantur de novo tam a se invicem quam a Deo. (De Cœlest. hier. c. VII.) Hæc autem illuminatio non est quantum ad beatificam Dei visionem, in qua nemo Beatorum crescit vel proficit, sed quoad effectus quosdam ad divinam providentiam pertinentes : quorum cognitio ad accidentale attinet præmium, in quo usque ad diem judicii omnes Beati proficere possunt. Unde Dionysius sexto Ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo ponit in C angelis simplicem nescientiam, a qua inferiores a superioribus purgantur, supremi autem a Deo. Nam et in libro de Causis scriptum est, quod intelligentiæ inferiores projiciunt vultus suos intellectuales in lumina intelligentiarum superiorum ut doceantur ab eis. Itaque, quantum ad talem nescientiam atque purgationem, perseverat in Beatis donum consilii, etiam quoad novas directiones et instructiones in agendo et cognoscendo.

ARTICULUS X.

Quæ beatitudo correspondeat dono consilii.

AUGUSTINUS autem dono consilii quintam beatitudinem coaptat ac tribuit, utpote : Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur; (Matth. v, 7.) quoniam unicum remedium quo eripiamur de tantis malis atque periculis, est faciliter indulgere ac aliis communicare. Donum enim

consilii non est de ipso fine, sed mediis quibus pervenitur ad finem. Quum ergo misericordia maxime sit de his quibus ad finem seu vitam æternam pertingitur, imo per eam compendiosius finis iste acquiratur *[1 Tim. iv, 8.]* (pietas enim seu misericordia ad omnia utilis est); ideo beatitudo quæ est de misericordia, correspondet dono consilii tanquam dirigenti actum misericordiæ, non sicut elicienti, ut Thomas affirmat. *[Summ. th. 2ª 2æ, q. LII, a. 4.]* Videtur tamen, quod donum consilii etiam actus misericordiæ possit elicere, præsertim quantum ad actus spirituales : qui utique principaliores sunt ceteris misericordiæ actibus. *[art. VIII.]* Declaratum est equidem, quod per donum consilii efficitur homo non sibi dumtaxat sed aliis quoque bene consiliativus. Dare autem consilium, ad eleemosynas spirituales spectat, estque misericordiæ actus, seu operatio pietatis. Unde dicendum, quod donum consilii quosdam actus misericordiæ excellentius elicit quam misericordiæ virtus : quoniam dona perfectius agunt virtutibus, theologicis tamen exceptis virtutibus, quæ solæ dona excedunt.

ARTICULUS XI.

De quinquepartita gratia circa consilium.

CONSIDERANDUM quoque, quod quinque dicuntur commendabilia esse circa consilium. Primum est gratia requirendi consilium. Unde in Tobia habetur : *[Tob. iv, 19.]* Consilium semper a sapiente perquire. Et in Proverbiis Salomon ait : *[Prov. XIII, 16.]* Astutus omnia agit cum consilio; qui autem est fatuus, aperiet stultitiam. Hæc gratia utilis valde est, quoniam Salomone testante, *[Ibid. XI, 14.]* ubi non est gubernator, corruet populus; salus autem, ubi multa consilia. Et iterum : *[Ibid. XV, 22.]* Ubi non est consilium, dissipantur cogitationes. Et in Ecclesiastico dicitur : *[Eccli. XXXII, 24.]* Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis. Hac gratia caret qui præceps est et ad irascendum proclivis : *[Prov. XIX, 2.]* qui enim festinus est, pedibus offendit. Secundum est gratia consiliarium eligendi, quemadmodum in Ecclesiastico Scriptura hortatur : Multi pacifici sint tibi, et consiliarius sit tibi unus de mille; *[Eccli. VI, 6.]* et rursus : Cor boni consilii statue tecum. *[Ibid. XXXVII, 17.]* Tertium est gratia dandi consilium, sicut de Simone fratre Judæ Machabæi inductum est : Ecce Simon frater vester, vir consilii est. *[1 Mach. II, 65.]* Quartum est gratia examinandi consilium : quod prudentibus et vere discretis competere Seneca asserit. Quintum est gratia acquirendi consilia, juxta illud Proverbiorum : Via stulti recta in oculis ejus; qui autem sapiens est, audit consilia. *[Prov. XII, 15.]* Et alibi : Qui omnia agunt cum consilio, reguntur sapientia. *[Ibid. XIII, 10.]*

ARTICULUS XII.

De fortitudine prout est virtus.

FORTITUDO denique secundum quod est virtus, dupliciter sumitur. Primo, pro quadam firmitate vigoreque animi vitiis resistentis atque passionibus dominantis. De fortibus tali fortitudine frequenter effatur Scriptura, ut est illud Proverbiorum : Mulierem fortem quis inveniet? *[Prov. XXXI, 10.]* Sic autem fortitudo non est virtus specialis, sed generalis, vel potius omnis virtutis communis conditio. De ratione enim cujuslibet exstat virtutis, ut rationem in bono corroboret, et ut firmiter ac immobiliter agat.

Secundo accipitur fortitudo prout est moderativa timoris atque audaciæ in his in quibus difficillimum est medium rationis servare. Omnium autem terribilium terribilissimum est mors : idcirco fortitudo versatur circa pericula mortis præcipue, ne homo mortem nimium expavescat, et ne se ejus periculis per audaciam inconsulte exponat. Sic autem fortitudo est virtus cardinalis, cujus subjectum est appetitus irascibilis. Porro duplex est actus fortitudinis, utpote : adversa seu tristia sustinere, et ea viriliter aggredi. Sustinere enim fortitudini competit in quantum timorem mortis moderatur ac reprimit; aggredi vero convenit ei secundum quod audaciam ordinat. Et sicut mortem non

timere, vel ob ejus timorem a bono non cessare nec malum committere, difficilius est quam ardua aggredi; sic principalior actus fortitudinis est sustinere quam aggredi, principaliusque ad fortitudinem pertinet timorem mortis reprimere quam audaciam coercere. Unde Philosophus tertio Ethicorum : Tristia (inquit) sustinentes, maxime fortes vocantur. Quidam namque ante pericula sunt prævolantes, sed in ipsis deficiunt; fortes vero ante pericula secum bene deliberant, sed in ipsis robusti consistunt. — Porro, quod ait Gregorius, Fortitudo Sanctorum est carnem vincere, delectationibus contraire, delicias vitæ præsentis exstinguere, intelligendum est de fortitudine quæ generalis ponitur virtus : hæc enim partim ad temperantiam pertinent.

Postremo, secundum Macrobium, quadruplex ponitur fortitudo : politica, purgatoria, purgati animi, et exemplaris. Fortitudo politica, est animum contra periculorum motum munire, nilque nisi turpia abhorrere, et dura viriliter sustinere. Fortitudo purgatoria, est propter recessum animæ a corpore atque ad superna ascensum non formidare, qualis erat qui dixit : Cupio dissolvi et esse cum Christo; et alius : Sufficit mihi, Domine, tolle animam meam. Fortitudo purgati animi, est passiones et passionum immoderantias non vincere, sed nec sentire vel scire. Tales sunt qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Fortitudo exemplaris, est ipsa incommutabilis divinæ mentis stabilitas.

Philipp. I, 23.
III *Reg.* XIX, 4.
Galat. V, 24.

ARTICULUS XIII.

De fortitudine secundum quod donum, quomodo distinguatur a fortitudine quæ est virtus, et cur ultra eam requiratur.

SICUT natura non deficit in necessariis neque abundat in superfluis, secundum Philosophum, ita nec gratia, secundum theologos. Quum ergo sit tanta perfe- A ctio fortitudinis quæ est virtus moralis ac cardinalis, sicut jam patuit, investigare oportet quid opus sit ultra eam poni aliam fortitudinem sublimiorem et efficaciorem, quæ sit habitus supernaturalis ac donum Spiritus Sancti.

Hujus autem duplex est ratio. Prima, quoniam fortitudo quæ virtus vocatur, reddit hominem bene mobilem a ratione, resistitque impedimentis virtutum quantum naturaliter fieri potest; non autem resistere valet cunctis impedimentis sibi B oppositis, atque pericula universa evadere. Indiget igitur homo fortitudinis dono, quo efficitur prompte mobilis a Spiritu Sancto, sic quod ad finem laudabilem cujuslibet operis inchoati perveniat, et ad supernaturalem beatitudinem rite pertingat: quod certum est omnem naturalem virtutem excedere, præsertim quum homo in ipsa morte a malis vinci et opprimi possit. Hinc quippe scriptum est : Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Secunda ratio est : nam ho- C mo eget quadam fiducia evadendi cuncta pericula, quæ et contrarium timorem expellat, quatenus homo fiducialiter ac strenue operetur ac vivat. Hanc vero fiduciam dare non valet fortitudo quæ est virtus, sed illa quæ ponitur donum : imo Spiritus Sanctus hanc nobis per fortitudinis donum inspirat. Qui hanc sortitur fiduciam, fiducialiter dicere potest illud Apostoli : Certus sum quod neque mors, neque vita, neque creatura aliqua poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu; il- D lud quoque sancti Job : Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea; justificationem quam cœpi tenere, non deseram.

Ps. CXXVI, 1.
Rom. VIII, 38, 39.
Job XXVII, 5, 6.

ARTICULUS XIV.

Quod donum consilii fortitudinem dirigit; et de objecto atque subjecto fortitudinis quæ donum exsistit.

CONSILIUM autem intellectum concernit, estque in ratione practica tanquam in subjecto. Quum ergo intellectus

voluntatem dirigere habeat, liquet quod ratio dono consilii illustrata, fortitudinem regat ac dirigat in agendo. Hinc nempe
Is. XI, 2. Isaias hæc duo connectit dona. Ad universa itaque se extendit donum fortitudinis ad quæ se extendit consilii donum. Quod enim per donum consilii agendum vel omittendum cognoscimus, id per donum fortitudinis exercemus vel fugimus.
art. VI, VII. Ostensum est quoque, quod donum consilii circa omnia tam præcepta quam Christi consilia versetur, quamvis potissime sit circa difficilia atque evangelica Salvatoris consilia. Ideo fortitudinis donum omnia quoque ista concernit, præcipue tamen ad ardua exsequenda vel certe vitanda spectat. Unde objectum doni fortitudinis latius est atque communius objecto fortitudinis quæ est virtus moralis ac cardinalis, quoniam ista non est nisi circa mortis pericula.

Advertendum etiam, quod fortitudo quæ est virtus, in appetitu sensitivo irascibili subjectatur. Fortitudo vero donum exsistens, in appetitu intellectivo seu voluntate locatur, quoniam non solum versatur circa sensibilem materiam, sed ad spiritualem materiam se extendit : pertinet enim ad eam, non tantum periculis mortis non cedere, sed operibus quoque perfectionis perseveranter insistere, contemplando, amando, ac deiformiter conversando. In primo autem hujus editionis
art. XVII. tractatu monstratum est omnia dona in parte intellectiva esse ponenda.

ARTICULUS XV.

Per quæ donum fortitudinis incrementum sortiatur ad perfectionem.

QUAMVIS vicissim fides dicatur fortitudinis causa (juxta illud apostoli Pau-
Hebr. XI, 33. li : Sancti per fidem vicerunt regna ; illud
I *Joann.* V, 4. quoque Joannis : Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra), vicissim
I *Cor.* XIII, 7. vero dilectio : caritas enim omnia suffert, omnia potest, nam et amanti nihil exstat difficile ; maxime tamen spes fortitudinis incrementum meretur, Isaia dicente : Qui *Is.* XL, 31.
sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas ut aquilæ, current et non laborabunt. Spes enim ei potissime convenit cui proprium robur non sufficit, hincque ad alterius opem se transfert. Unde eo ipso quo aliquis in Domino sperat, divinæ pietatis subsidium invocat, sibique proprias vires nequaquam sufficere adstruit. Quælibet autem virtus illud præsertim a Deo sortitur quod principaliter atque directe ab ipso obtinere molitur : ut fides illuminationem, caritas fervorem. Spes ergo potissime fortitudinis quæ donum est, profectum adipiscitur; deinde humilitas. Spes enim atque humilitas alteri innituntur, a quo et protectionem et adjutorium adipisci conantur. Quanto autem quis amplius ac fiducialius atque humilius Deo innititur, tanto copiosius adjuvatur, fidelius defensatur, sublimius exaltatur. Humilitati demum contrariatur præsumptio ; præsumptionem quoque coercet silentium. Itaque præclarus ille Isaias propheta, insinuans fortitudinis donum obtineri præsertim per humilitatem et spem : In silentio (inquit) et spe *Ibid.* XXX, 15.
erit fortitudo vestra. Et Psalmista : Qui *Ps.* CXXIV, 1.
confidit (ait) in Domino, sicut mons Sion ; non movebitur in æternum. Denique, Augustino testante, idcirco nonnulli in martyrio defecerunt, quia non plene in Christo confisi sunt ; sed se aliquid esse et posse putantes, decepti ac victi sunt. Quocontra Jeremias fatetur : Domine, fortitudo mea, *Jer.* XVI, 19.
et robur meum, et refugium meum in die tribulationis. Nil ergo præsumamus de nobis, sed prorsus in Domino confidamus, si in dono fortitudinis perfici affectamus.

ARTICULUS XVI.

De laude doni fortitudinis, et quam virtutem perficiat.

FORTITUDINIS insuper donum rationalem creaturam vehementer dignificat, imo deificat, quoniam per ipsum omnia *Philipp.* IV, 13.

potest in eo qui ipsam confortat. Efficit A enim hoc donum hominem ad omnia divinæ voluntatis placita efficacem, a Spiritu Sancto supernaturaliter mobilem, ita ut in contumeliis atque tormentis pro Deo ingenter exsultet : quemadmodum Apostoli
Act. v, 41. hoc donum sortiti, ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati ; et beatissimi martyres virtute hujus doni cum incredibili patientia, imo cum gaudio admirando, cum inconcussa fiducia, immanissima patiebantur supplicia. B

Denique sacra Scriptura ad hanc nos fortitudinem ubertim hortatur. Unde in
Is. LI, 7, 12. Isaia scriptum est : Nolite timere opprobrium hominum et blasphemias eorum ; quis tu, ut timeas ab homine mortali, vel a filio hominis qui quasi fœnum arescet?
Matth. x, 28. Et ipse Unigenitus Dei : Nolite (inquit) timere eos qui corpus occidunt. Et in
Josue I, 9. Josue : Ecce præcipio tibi, confortare et esto robustus valde ; noli metuere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. In Psalmo C
Ps. XXX, 25. quoque : Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. Per fortitudinis igitur donum Deo reverentissime deservimus, dæmonibus prævalemus, mundum calcamus, nos ipsos devincimus, Deo assimilamur. De quo in libro
Job XXXVI, 5. Job habetur : Deus potentes non abjicit, quum sit ipse potens. Præsertim vero per fortitudinis donum imitamur immutabilitatem divinæ naturæ, stabilitatemque divinæ sententiæ. Deus enim per Prophetam :
Malach. III, 6. Ego (inquit) sum Deus, et non mutor. Et D
I Reg. XV, 29. in libro Regum ait Scriptura : Porro Triumphator in Israel non parcet, nec pœnitudine flectetur. Quum effectus seu actus doni fortitudinis sit animum stabilitare in Deo, atque (ut fas est) immobilitare in eo, dicente Gregorio quoniam Sancti occidi possunt, sed flecti nequeunt; constat quod mentem deiformiter stabilem atque inconcussibilem reddat. Hoc sensit (ut reor) qui
Ps. XXIX, 7. cecinit : Ego autem dixi in abundantia mea, Non movebor in æternum; et denuo : Mihi autem adhærere Deo bonum est. Et Ps. LXXII, 28.
sanctus Job : Etiamsi (inquit) occiderit Job XIII, 15.
me, in ipso sperabo.

Denique, quemadmodum dona sapientiæ, intellectus, scientiæ atque consilii, ad supernaturalem fidei notitiam ordinantur, ipsamque fidem perficiunt secundum quod fides ad intellectum cognitionemque pertinet; sic fortitudinis donum perficit fidem in quantum per dilectionem opera- Galat. v, 6.
tur : nam fides sine operibus mortua Jacob. II, 26.
perhibetur. Perficit etiam spem, ne frangatur adversis. Præcipue autem perficit caritatem : caritas enim si est, magna exercet, nec potest otiosa consistere, neque informis. Imo, si operari desinit, caritas vera non est, quemadmodum scriptum est : Non diligamus verbo nec lingua, sed I Joann. III, 18.
opere et veritate. Nam juxta præhabita, art. XIV.
fortitudo quæ donum vocatur, in eodem exsistit subjecto cum caritate, puta in voluntate. Et sicut sapientiæ donum caritatem perficit, actum ejus interiorem excitando, dirigendo et conservando; sic fortitudinis donum caritatem concernit ac perficit quoad opera ejus exteriora, quamvis etiam interiores actus caritatis per donum fortitudinis expediantur seu promptius fiant. Rursus, sapientia perficit caritatem tanquam dirigens eam, fortitudo autem tanquam efficaciam exsequendi adaugens.

Verumtamen, sicut monstratum est quod art. I, IV.
donum consilii inter virtutes morales præcipue respiciat perficiatque prudentiam, sic donum fortitudinis quantum ad virtutes morales specialiter perficit atque concernit fortitudinem cardinalem exsistentem virtutem. Fortitudo enim cardinalis, est virtus acquisita ac naturalis, secundum dictamen naturalis rationis et juris agens. Fortitudo vero donum consistens, est habitus supernaturalis atque infusus, secundum principia fidei divinæque legis agens ac patiens. Nihilo minus fortitudo cardinalis potest esse infusa, sicut et omnes virtutes. Potest quoque secundum divinæ legis seu supernaturalis juris censuram

operari, in quantum ratio naturalis gratia confortatur ac fide instruitur. Porro omnes qui caritatem et gratiam sortiuntur, donum fortitudinis habent secundum aliquem gradum, videlicet ut per ipsum præcepta adimpleant prout saluti necessarium judicatur.

ARTICULUS XVII.

De dono fortitudinis, secundum doctrinam Doctoris divini.

PORRO in libro de Tabernaculo Moysis, de fortitudinis dono loquens Doctor divinus : Donum, inquit, deiformis fortitudinis ad intra nos tangit, semperque deposcit seu exigit elevationem animi super universa Deo dissimilia et imparia ; docet quoque nos ut nos ipsos nil reputemus, nec propriis viribus confidamus, sed nos ipsos divinæ potentiæ sponte tradamus, et in ea totam nostram virtutem fundemus, sicque in omni pugna exsistemus securi. Si huic exactioni acquiescere volumus, tunc nostra libera voluntas divinæ potestati unitur, tuncque pœnitentiam veram sentimus, omnem dubitationem, tremorem ac mutabilitatem a nobis tollentem, atque in dono fortitudinis nos stabilientem. (Hoc intelligendum est pie et sapienter, videlicet ut certitudo spei accendatur ex parte Dei et doni ejus, non ex parte nostri, qui fragilitate implemur.) Et in hac fortitudine efficimur certitudinaliter confidentes quod nunquam in mortale peccatum ruemus. Atque ex his honesta magnanimitas scaturit sive manat, per quam omnem rem culpabilem expedite contemnimus, cunctaque transitoria vilia judicamus, nil ea curantes, nilque timentes nisi Deum, in Deum dumtaxat sperantes ; nullum denique magnum arbitramur aut certe potentem, nisi solum Deum. Animi namque honestas divinæ virtuti unita, ultra omnem creaturam nos erigit, poscitque nos Deo servire et regratiari, laudare eum ac adorare. Si Deum A laudamus libero animo, erecta virtute omnique actu, tunc vivaces et fortes atque invicti efficimur ; quantoque magis tentamur, tanto fortiores consistimus : pugnamus enim cum divina virtute, quæ invincibilis exstat. Semper quoque magnanimitas nostra ad Deum cum laude reverentiali conscendet : sicque erimus uncti reges ac pugiles, dummodo magnanimitas nostra id sentiat, quod Deus sine mensura est dignior atque præstantior omni honore ac laude quam quælibet creatura potest illi B impendere. Nam Deum ad plenum laudare non possumus : dum enim majestatis suæ magnitudinem intuemur, tam simplices ac interni efficimur, quod omnem modum omnemque maneriem perdimus, ignorantes qualiter Deum laudare poterimus. Laudando deficimus semper in laude ipsius ; (*Eccli.* XLIII, 32-34.) deficiendo autem, sentit spiritus noster gaudium et salutem. Hinc insuper recenti virtute accendimur ; animus quoque noster munitur : sicque poterimus semper oleum novæ laudis apportare, cum Maria dicen- C tes : Magnificat, id est, magnifice laudat, (*Luc.* I, 46. 47.) anima mea Dominum ; et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Et hæc est vita cœlestis.

Porro in libro Spiritualis desponsationis, de fortitudinis dono orsus, effatur : Hoc (inquam) donum sortiti, terrenarum rerum dilectionem ac odium, lucrum ac damnum, spem ac sollicitudinem et ceteras multiplicitates vincendo, efficimur liberi, tanquam a nulla creatura captivati. Quum etenim homo nulla transformatur D imagine, sui ipsius fit potens, et sine labore fit unicus et intimus, sine omni impedimento se ad Deum cum fervida devotione altoque suspirio, gratiarum actione ac laude simplicique intentione convertens. Omnia quoque opera sua et vita interior atque exterior sapiunt ei. Stat namque ante Trinitatis sanctissimæ thronum, et frequenter a Deo internam recipit consolationem atque dulcedinem : nam ad talem mensam cum gratiarum actione, laude ac intima dignificatione deserviens, uber-

Matth. xv, 27. tim bibit de vino, sapitque de micis atque reliquiis de mensa dominorum cadentibus. Præterea, homo talis semper intrinsecam possidet pacem propter suæ intentionis simplicitatem. Si autem sic ante Deum stando perseveret, tunc spiritus fortitudinis duplicatur in eo; moxque a se ipso demergitur et cadit, liquescit, non secundum corporalem affectionem vel conversionem seu concupiscentiam ad consolationem, dulcedinem, vel aliqua munera Dei, ut sunt quies cordis et pax, sed omnem consolationem ac dona pertransit, ut dilectum inveniat. Sic homo est fortis, qui occupationes cordis resque terrenas relinquit et vincit. Dupliciter quoque fortis fit, qui omnem consolationem atque universa cœlestia dona pertransit et superat: sic enim homo ultra omnem creaturam se ipsum exaltat et erigit; suique potens ac liber effectus, se possidet, nec aliqua eum creatura vincere vel a Deo retrahere valet.

ARTICULUS XVIII.

De gradibus atque effectibus doni fortitudinis.

art. XIV. QUONIAM declaratum jam exstat, consilium et fortitudinem prout dona exsistunt, circa eamdem versari seu operari materiam, dono consilii dirigente, donoque fortitudinis consiliata exsequente;
art. VII. propterea quidquid superius de gradibus consilii dictum est, nunc quoque de fortitudine induci posset. Sunt enim fortitudinis tres gradus, sicut consilii; consistitque primus gradus fortitudinis in prosequendo consiliata per primum consilii gradum, et ita de aliis. Breviter autem tangendo, dicatur quod primus fortitudinis gradus est, per quem præcepta dominica efficaciter adimplemus secundum subsidium, influxum ac motum Spiritus Sancti, quantum ad salutem requiritur. Secundus gradus in adimpletione consiliorum Christi consistit, in quantum professio exigit.

A Tertius vero est, per quem nos ipsos penitus superamus, omnemque creaturam transcendimus; omnia quoque dona ac præmia obliviscentes, ad ipsum Deum pure ac libere transvolamus, in ipso tanquam in domicilio commorantes, eique dicentes: Esto mihi in Deum protectorem et in locum munitum, ut salvum me facias. *Ps.* LXX, 3. Per hunc itaque fortitudinis gradum immobilitamur in Deo, et caritatem summe implemus, inconcussibiliter Domino adhærentes, Quoniam fortitudo mea et refugium *Ibidem.*
B meum es tu, veraciter concinentes; et denuo: Fortitudinem meam ad te custodiam, *Ps.* LVIII, 10. quia Deus susceptor meus; rursusque: In Deo salutare meum et gloria mea, *Ps.* LXI, 8. Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.

Porro, qui sint effectus seu actus doni fortitudinis, ex præinductis satis posse lucere opinor. Evidentius tamen loquendo, id pensandum, quod quum fortitudo in quantum est donum Spiritus Sancti, sit fortitudine quæ est virtus moralis ac cardinalis præstantior atque agibilior, ideo
C operationes quæ fortitudini cardinali ac partibus ejus, id est virtutibus sibi adjunctis, conveniunt, dono quoque fortitudinis competunt excellentius atque perfectius, utpote supernaturaliter, secundum Spiritus Sancti influxum ac opem. Fortitudo nempe quæ virtus est, facit timorem mortis moderatum, mortisque pericula non nimium formidari. Fortitudo autem quæ donum est, facit pro Deo ac fide atque justitia libentissime pati, jucundissime mori, necemque optari: sicut de multis
D gloriosissimis Christi martyribus legitur, qui ad passionem velut ad epulas properarunt, ipsosque crudelissimos persecutores infra immanissima mortis supplicia deriserunt.

Denique, quatuor ponuntur a Tullio fortitudinis partes, videlicet: fiducia, magnificentia, patientia et perseverantia. Est autem fiducia, certa spes animi rem inchoatam perducendi ad finem. Magnificentia vero est rerum ingentium administratio præclara ac splendida. Patientia

quoque est propter honestatem ac utilita- A tem, arduarum atque terribilium rerum voluntaria et diuturna perpessio. Perseverantia est in ratione recte disposita stabilis et perpetua fixio. Hæ virtutes dicuntur partes potestativæ fortitudinis, quia cum ea partim conveniunt, quum sint circa objectum arduum sive difficile ; non autem ad fortitudinis perfectionem pertingunt, quum ipsa sit circa difficillima, quæ sunt mortis pericula.

Itaque omnium harum actus virtutum, dono fortitudinis supernaturaliter ac dei- B formiter congruunt. Hoc enim donum non solum præstat fiduciam in rebus humanis ad naturalem finem perducendis, sed omnem insuper diffidentiam tollit, animumque securat de beata perventione ad supernaturalis beatitudinis finem ; et ista securitas mentem dulciter reficit, juxta
Prov. XV, 15. illud Proverbiorum : Secura mens quasi juge convivium. Unde Gregorius : Fortitudo, inquit, in die suo convivium facit, quoniam dum adversa non metuit, trepidanti menti confidentiæ cibos apponit. At C vero fortitudinis donum actum magnificentiæ sublimiter implet, quoniam homines facit se ipsos Deo impendere, omnia sua interiora ac exteriora divinis robustissime mancipare, seque Deo offerre, sacri-
Ps. XLIII, 22. ficare, et ob ejus honorem tota ac omni
Matth. XI, 12. die mortificare. Regnum enim cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. Insuper fortitudo donum exsistens, actum patientiæ potenter exercet : facit enim propter æternæ felicitatis intuitum non solum adversa sufferre, sed injurias atque con- D vitia cupere, in asperis gloriari, nullaque adversitate frangi aut concuti, sed omnia dura velut munera Dei amplecti, secun-
Philipp. I, 29. dum illud Apostoli : Vobis datum est pro Christo non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo. Postremo fortitudinis donum perseverantiam implet ac superat : quoniam regia via hominem facit incedere, atque ad æternam lætitiam inoffenso pede cum ingenti constantia pervenire.

Liquet ergo, quod fiducia, magnificentia, patientia et perseverantia, interdum sunt habitus ac virtutes morales ; vicissim vero sumuntur pro actibus doni fortitudinis. — Simili modo opinor posse salvari ac concordari quod in superioribus verbis tract. I,
Thomæ videbatur sibi ipsi repugnans. Ait art. XI.
enim in prima secundæ, quod ad donum q. LXVIII a. 4.
consilii pertinet veritatis apprehensio, ita quod donum consilii perficit practicam rationem in cognoscendo verum. In secunda secundæ affirmat, quod ad donum con- q. VIII, a. 6.
silii spectet judicare de actibus humanis secundum quod fides respicit eos, sic quod donum consilii practicam rationem in judicando perornat. Hæc ergo dubietas ita absolvitur. Nam donum consilii prudentiam concernit ac perficit, estque efficacius atque præstantius ea. Idcirco actus prudentiæ et partium ejus, dono consilii eminentissime competunt. Actus autem prudentiæ et partium ejus sunt, consiliari, judicare atque præcipere. Omnes igitur actus hi dono consilii attribui possunt : sicque pertinebit ad donum consilii uterque actus prædictus. Proprie tamen atque potissime spectat ad donum consilii rationem in cognoscendo perfici, sicut ex nomine consilii innotescit : consilium quippe inquisitionem importat ; inquisitio vero est via ad perficiendum veritatis notitiam.

ARTICULUS XIX.

Quomodo fortitudinis donum in patria perseveret ; quid etiam inter beatitudines et fructus ei correspondeat.

FORTITUDO denique donum exsistens, manet in patria, sicut est nunc, imo et semper fuit in Christo a suæ maternæ conceptionis exordio, et sicut in angelis sanctis consistit, videlicet quantum ad hoc quod est in perfecta securitate a malis atque laboribus frui. Non autem manet in patria quantum ad idem objectum. Non enim occupatur ibi circa aspera sive pericula. Sed quia prædictum est, quod forti- art. XV.

tudo ista ad præcepta atque consilia Christi extenditur, præceptum autem de caritate non nisi in patria perfecte impletur, secundum Augustinum ; idcirco fortitudinis donum manet in patria, etiam quantum ad idem objectum, saltem in aliquo, non tamen in omnibus.

Porro quartam beatitudinem, quæ est de
Matth. v, 6. esurie et fame justitiæ, attribuit Augustinus fortitudinis dono propter convenientiam mutuam : utrumque enim circa ardua seu difficilia occupatur. Verumtamen bea-
Ibid. 10. titudo qua dicitur, Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, magnam cum fortitudine assimilationem sortita videtur, et ei (ni fallor) posse adscribi.

Præterea advertendum, quod inter fru-
Galat. v, 22. ctus ponit Apostolus duo, videlicet patientiam et longanimitatem, quæ fortitudini correspondent. Fructus enim vocantur vel operationes vel delectationes virtutum sive donorum. Patientia autem quandoque est virtus moralis passionem tristitiæ moderans : et sic non ponitur fructus. Interdum vero accipitur pro delectatione quæ in ipso virtutis actu consistit, hominemque præservat ne abundantiori absorbeatur tristitia : et ita est fructus. Nihilo minus patientia in quantum est actus a fortitudine fluens, fructus doni fortitudinis appellatur. Similiter longanimitas, quæ diuturnam præstolationem futurorum bonorum importat, fructus est doni fortitudinis, quum sit effectus quidam ab ipsa emanans. Longanimitas tamen ad spem pertinere videtur et ex ea oriri ; sed non est perfecta nisi fortitudine spem perficiente.

ARTICULUS XX.

De triplici scientia.

EST autem solerter pensandum, antequam de dono scientiæ sermo fiat, quod triplex exstat scientia. Est nempe naturalis scientia, quam primo Posteriorum definiens Aristoteles : Scire, inquit, est rem per causam cognoscere, et quoniam ea est causa hujus, et quia impossibile est illud aliter se habere. Talis scientia est habitus conclusionis per demonstrationem probatæ. Alia vero scientia, est donum gratiæ gratis datæ, quæ in sacra Scriptura addiscitur et legitur, et sine gratia sæpe habetur : de qua Augustinus testatur, quod quamvis multi polleant fide, non tamen scientia. Hæc autem scientia naturalis non est, sed ex principiis fidei orthodoxæ procedit, et in ipsis fulcitur : est enim cognitio rerum creatarum secundum sacræ Scripturæ doctrinam. Ejus principia appellantur articuli fidei : aliter quippe fides atque aliter ratio res creatas considerat. Tertia autem scientia, est donum Spiritus Sancti, quæ sine caritate et gratia nequit haberi : pertinet enim ad munera gratiæ gratum facientis, nec humano valet studio adipisci, sed a Spiritu Sancto infunditur quemadmodum cetera dona. Hæc autem distinctio scientiæ pariformis est distinctioni sapientiæ quæ su- tract. II,
perius, dum de sapientiæ dono ageretur, art. I, III.
fuit inducta.

ARTICULUS XXI.

An illa scientia qua fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, sit donum Spiritus Sancti.

QUEMADMODUM tertio libro ex verbis dist. XXXV A.
Augustini inducit Magister, philosophi sapientiam definientes dixerunt : Sapientia est rerum divinarum humanarumque scientia. Sed quia Apostolus inter sapientiam atque scientiam differentiam esse insinuat, Alii (inquiens) datur per I Cor. XII, 8.
Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ ; ideo rerum divinarum notitia, proprie appellanda est sapientia. Notitia enim rerum humanarum, scientia est vocanda. Nec quælibet talium rerum notitia dicenda est scientia quæ datur per Spiritum Sanctum, sed illa, ut asserit Augustinus, qua fides saluberrima, quæ ad veram beatitu-

dinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur et roboratur. Ex his sequi videtur, quod talis scientia sit unum de donis Spiritus Sancti. Et hoc Magister et multi alii de donis scribentes affirmant.

Sed si præinducta de natura ac proprietate donorum Spiritus Sancti rite munita sunt et sufficienter probata, tunc horum opinio stare non valet, nec Augustinus sic sensit. Ubertim quippe ostensum [tract. I, art. XIV, XV.] recordor, quod dona Spiritus Sancti sint sibi invicem connexa, et a caritate et gratia gratificante inseparabilia. Quicumque etenim caritatem et gratiam talem sortitus est, donis non caret; et qui unum donum adeptus est, omnia dona habet. Prædicta autem scientia, sine caritate et gratia gratum faciente haberi potest, imo a multis habetur; sed et multi valde devoti eam non habent, ut Augustinus insinuat. Multi namque sunt ingeniosi ac litterati, quorum vita est reproba, qui nihilo minus fidem contra adversarios subtilissime defendere sciunt, eamque persuadere, et in aliorum cordibus roborare : quod utique multi devoti et sancti non possunt. Unde Augustinus : Hac (ait) scientia fideles plerique non pollent, quamvis polleant ipsa fide. Aliud enim, inquit, est tantummodo scire quid homo credere debeat, aliud vero scire quomodo hoc ipsum et piis opituletur et contra impios defendatur. Hinc quoque præhabitum est, illam sapientiam et scientiam de qua dicit Apostolus, [I Cor. XII, 8-10.] Alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, ad gratias gratis datas pertinere, quemadmodum gratia sanitatum et operatio virtutum prophetiæque donum : talia enim munera Dei sine caritate possunt haberi, nec inter dona prout de donis nunc sermo est, numerantur.

Præterea, dona efficiunt hominem a Spiritu Sancto optime mobilem. Quo ergo perfectius pleniusque habentur, eo habentem magis beatificant atque gratificant, imo æterna vita dignum efficiunt. Sed Augustinus super Joannem ait, quod is qui fidem ipsam novit defendere, persuadere et explanare, titubantibus necessarius exstat, estque ceteris eruditior, non melior. Talis ergo scientia non est donum Spiritus Sancti. Adhuc autem, ista scientia naturali virtute acquiritur, imo ab illo qui in mortalibus vitiis fœtet addiscitur. Dona autem Spiritus Sancti per creationem a Spiritu Sancto traduntur, quemadmodum caritas, fides et spes. Non itaque ista scientia censenda est donum Spiritus Sancti. — Unde quod Augustinus adstruit, fidem scientia gigni atque nutriri, non est intelligendum de habitu fidei, sed de actu ipsius.

Quemadmodum ergo superius posita est [tract. II, art. III, IV] duplex sapientia præter philosophicam sapientiam, utpote informis atque formata, quarum prima a malis potest addisci ac sciri, secunda vero, quum sit donum, in [Sap. I, 4.] malevolam animam nusquam ingreditur; ita scientia circa fidem est duplex, videlicet : informis, de qua dictum est. Quandoque tamen in bonis per caritatem et gratiam formatur; illisque per peccatum mortale amissis, ipsa nequaquam deperditur, sed deformatur; rursusque caritate recuperata formatur. Est quoque alia scientia circa fidem, quæ semper formata est, donumque Spiritus Sancti consistit, sicut patebit. Et ista distinctio scientiæ bipartita, consonat Thomæ in secunda se- [q. II, a. 1 ad 2m.] cundæ, qui ait, quod circa credibilia est duplex scientia : una quæ ponitur donum Spiritus Sancti; alia per quam scit homo ea quæ fidei sunt manifestare, explanare, persuadere, defendere.

ARTICULUS XXII.

De scientia quæ donum Spiritus Sancti appellatur.

RECORDARI demum oportet quemadmodum in primo editionis hujus tra- [art. II.] ctatu assignata sit inter dona distinctio. Declaratum est enim, quod major sit perfectio in operibus gratiæ quam naturæ. Quum ergo ratio naturalis circa natura-

liter scita dupliciter perficiatur, primo ut veritatem recte inveniat vel agnoscat, secundo ut de ea rectum judicium habeat; simili modo ratio ipsa in his quæ fidei sunt dupliciter perfici eget, primo ut fidei veritates sane ac rite accipiat, secundo ut de ipsis efficaciter judicet, et credenda a non credendis discernat : quorum primum fit per donum intellectus; secundum autem per donum scientiæ quantum ad res creatas atque humanas. Sicut enim per sapientiæ donum de divinis, sic dono scientiæ bene judicamus de rebus creatis sub fide cadentibus.

Denique, sicut prudentia judicat de rebus humanis secundum principia naturalis rationis ac juris, et secundum naturalis exigentiam finis, ita scientiæ donum judicat de eisdem secundum supernaturalia principia fidei christianæ seu legis divinæ. Unde magna videtur convenientia inter prudentiam atque scientiæ donum, in tantum quod aliqui adstruunt non distingui ea naturaliter, sed solum modaliter, utputa quod sicut prudentia est habitus actus humanos dirigens secundum naturalis rationis dictamen, sic hic ipse habitus prout actus humanos disponit et judicat secundum divinæ legis censuram, donum scientiæ nominetur. Sed eisdem art. 1. rationibus quibus paulo ante ostensum est donum consilii a virtute prudentiæ distingui naturaliter, potest quoque probari nunc, nequaquam idem esse in re donum scientiæ atque virtutem prudentiæ : præsertim quum ipsa prudentia sit habitus naturalis naturali virtute adipiscibilis, donum vero scientiæ sit habitus supernaturalis a solo Deo donabilis.

Præterea, sicut se habet sapientia ad intellectum, ita se habet scientia ad consilium. Sapientiæ quippe est de ipsis divinis veraciter judicare : quorum perspicax cognitio ad intellectus pertinet donum. Similiter donum scientiæ judicat de humanis : quorum inquisitio, inventio seu notitia ad tract. II, t. v. donum consilii spectant. Et sicut præhabitum est, quod sapientiæ dono competit A judicare de divinis non qualitercumque, vel per solum veritatis clarum intuitum (quemadmodum moralis scientia sine vita virtutum de rebus judicare potest humanis), sed per connaturalitatem ad divina, hoc est per affectus conformitatem et gustum; sic dono scientiæ convenit de rebus creatis ferre judicium non per solam veritatis notitiam, sed per animi rectitudinem circa creata credenda atque agenda, non erranter seu inaniter ac culpabiliter talibus inhærentem, sed bene ac virtuose de B ipsis sentientem : quod esse non valet nisi per gratiæ infusionem bonamque vitam. Præterea, nullus dono scientiæ adornatur, nisi qui caritate et gratia decoratur. Omnes quoque qui gratiam habent, dono scientiæ clarent quantum ad salutem exigitur : nam de rebus creatis in tantum ad minus efficaciter judicant, quod eas ab increato ente discernunt; nec in ipsis finem esse statuendum existimant, sed esse ad Deum ordinandas quemadmodum ab ipso sunt conditæ. Quidam vero sublimiori C splendent scientia, ita ut fidem defendere, explanare probareque possint; sed hoc ad gratias gratis datas dicitur pertinere.

Itaque donum scientiæ est habitus supernaturalis practicæ rationis, a Spiritu increato infusus, qui de rebus creatis ad fidem spectantibus connaturaliter atque idonee est judicativus. Quemadmodum etiam donum consilii fortitudinem dirigit, sic donum scientiæ pietatem, de qua mox tractabitur, dirigit. D

ARTICULUS XXIII.

De dono scientiæ, secundum sublimem divini Doctoris doctrinam.

AT vero, sicut donum intellectus dexteram nostram seu internum nostrum ad Deum accessum ornat atque illuminat, intus nos erigens et erudiens Deum in se ipso et in multiformis bonitatis suæ muneribus contemplari; simili modo donum

scientiæ nostram sinistram seu rationalem forinsecus exitum perficit, per hoc quod nos exterius dirigit, propriamque naturam considerare, et omnem maneriem operum virtuosorum cum discretione attendere facit. Sic quoque veritatem quamdam operatur in nobis, quæ nos intus ad Deum convertit, et foris super nos ipsos nos dirigit. Ideo in supernaturali nostro ad Deum accessu cum intelligibili specie sive imagine, appellatur lumen istud donum intellectus, quoniam erigit nos, nostramque rationem ornat et elevat ultra se ipsam. Dum vero rationabiliter cum sensibili specie ad sacram Scripturam Sanctorumque vitam egredimur, et ad universa creata, speculantes hæc omnia cum interna plenitudine supernaturali, nuncupatur lumen divinitus inspiratum, donum scientiæ, quoniam instruit nos qualiter laudabiliter conversari debeamus ad extra, ipsa quoque sensibilia entia rationabiliter spiritualiterque cognoscere. Et quanto accessus ad Deum sublimior est atque præstantior quam egressus ad creaturas, tanto excellentius est donum intellectus dono scientiæ. Nihilo minus utroque dono necessarie indigemus : nam sine externa virtuosa vita nequimus ad Deum intus accedere. Si itaque donum scientiæ adipisci satagimus, debemus postulationi ejus assensum præbere, circumferendo semper in nobis internam diligentiam vitiis moriendi virtutibusque vivendi, semper quoque amplius atque propinquius virtutes intelligendi et secundum eas vivendi : quia ad hæc impellit nos donum scientiæ. Porro pro his, nec sumptibus neque laboribus parcere debemus rationabilibus : quoniam virtus omnibus digna est.

Quantum proinde in interna diligentia atque operibus bonis proficimus, tantum in scientia Dei concrescimus : quilibet namque [horum] profectus, alterius exstat causa profectus. Hinc ergo semper portemus in nostra libera voluntate vividam diligentiam ad cunctas virtutes, omnesque actus virtutum divino offeramus honori,

A ac per hoc interius illustremur et accendamur; tuncque foris vertemus nos ad universa opera bona, rediemus quoque interius cum delectatione ad Deum interna ac intima. Denique inter hanc introversionem et extroversionem morabitur ratio nostra, eritque utrobique sufficiens; tunc insuper renovabitur semper in claritate interius atque exterius. Quumque in istis perfecti fuerimus, tunc ratio nostra erecta est, estque discretionem sortita compendiosioris modi proficiendi in cun-

B ctis virtutibus. Hæc itaque discretio donum scientiæ consequens, interius atque exterius nobis ostendit propinquiorem in universis virtutibus veritatem. — Hæc Doctor divinus de dono scientiæ in libro de Tabernaculo Moysis introducit.

Quibus per omnia consonant quæ in libro Spiritualis desponsationis induxit, ubi sic orsus est : Si, inquit, cum serio* intentioneque simplici et pugna contra peccata bene se homo exercitat, donum scientiæ et discretionem recipit, fitque

C rationalis et sciens quid facere, quid item dimittere debeat, quando etiam dare et accipere congruit : sicque mediantibus simplici intentione ac divino amore, in Deo supra se in unione quiescit, se ipsum quoque in pleniori deiformi similitudine possidet, atque singulos actus suos cum exuberantiori delectatione exsequitur. Est nempe obediens et subditus Patri, cui appropriatur potentia; rationalis discretusque Filio, cui attribuitur sapientia; largus ac pius Spiritui Sancto, cui præsta-

D tur clementia : sicque sanctæ Trinitatis defert imaginem, sed et mediante caritate ac propriæ intentionis simplicitate, in Deo quiescit. Et in his tota vita activa consistit. Taliter exercere se debet homo cum serio grandi, simplicemque suam intentionem cum discretione sectari. Prorsus quoque oportet ut vitiis reluctetur, ad Christique pedes cum humilitate locetur : sicque in virtutibus et similitudine crescet, sed et semper activus manebit. Si enim plus occupat se in occupationibus

* magno studio

et sollicitudinibus cordis variisque exerci- A tiis, quam in causis et propter quod operatur, si demum plus remanet in sacramentis et signis, consuetudinibus quoque externis, quam in causis et veritate per ea figuratis ; tunc semper perseverat quidem externus sive exterior homo. Igitur, qui Deo vicinius propinquare suaque opera ac vitam altius cupit erigere, debet ab ipsis operibus ad causas ipsorum, e signis quoque ad veritatem transire : tunc enim exteriorum suorum magister et cognitor veritatis efficitur, sicque ad internam vi- B tam progreditur.

Hæc divini Doctoris eloquia, sicut in stilo facillima sunt, sic in profunditate sententiæ difficillima exstant ; et si bene intelligantur, tunc omnia quæ de dono scientiæ dicta sunt atque dicenda, limpidius innotescent.

ARTICULUS XXIV.

De subjecto, objecto et causa doni scientiæ.

RATIO porro in rationem superiorem et inferiorem partitur : non quasi in duas diversas animæ vires, sed eadem ratio prout divina contemplatur, superior appellatur, sicque sapientiæ dono perficitur ; et in quantum circa creaturas versatur, inferior dicitur, et ita scientiæ dono ornatur. Subjectum ergo hujus scientiæ est ratio inferior. — Objectum vero ipsius, est res creata sub fide contenta. Non enim præcise est circa actus humanos, quemad- D modum donum consilii, sed circa esse creatum, bene atque idonee rebus creatis utens, rite de illis sentiens, rationabiliter de ipsis judicans, atque secundum fidei documenta de talibus mentem illuminans. — Postremo, ista scientia omnino supernaturalis est, quemadmodum virtutes theologicæ : unde a solo Deo benedicto et glorioso infunditur, præstatur, creatur ; estque ab eo fiducialiter, incessabiliter et affectuosissime imploranda.

ARTICULUS XXV.

De effectibus atque gradibus et necessitate doni scientiæ.

DONUM ergo scientiæ lumen est rationis, ostendens atque erudiens quid de rebus creatis sentire oportet secundum divinæ legis seu fidei documenta. Et iste est primus ejus intimusque effectus, rationem taliter informare : potissime tamen docet hominem se ipsum veraciter considerare, præsertim per comparationem ad virtutes ac vitia, an scilicet bonus an pravus exsistat, an conscientia sibi bonum testimonium præbeat, an opus Dei negligenter persolvat. — Secundus doni hujus effectus, est quod facit abstinere a malis, id est in medio nationis pravæ atque per- *Philipp.* II, 15. versæ laudabiliter conversari, quemadmodum sanctus Job contestatur : Ecce (inqui- *Job* XXVIII, 28. ens) timor Domini (vel pietas, secundum aliam litteram), ipsa est sapientia ; et recedere a malo, intelligentia (vel scientia, C secundum aliam litteram). Pietas autem hoc loco pro cultu Dei accipitur, qui Græce θεοσέβεια appellatur, in Dei cognitione ac dilectione consistens. Tertius doni scientiæ effectus seu actus, est temporalium rerum administratio recta et efficax. Et hos duos effectus attribuit Augustinus, et post eum Magister, dono scientiæ. — Quar- *Sent.* III, dist. XXXV A, B. tus ejus effectus, est compendiosiorem efficacioremque proficiendi viam et summam in cunctis agendis discretionem ostendere : quam scientiæ perfectionem adipiscuntur qui exercitatos habent sensus ad *Hebr.* V, 14. discretionem boni ac mali ; qui cum Apostolo de hoste antiquo dicere queunt : Non ignoramus cogitationes ejus. Hi quip- II *Cor.* II, 11. pe discretionem spirituum videntur sortiti.

Denique donum scientiæ triformem obtinet gradum. Primus in eo consistit, ut homo universa creata respectu divinæ naturæ caduca et vana cognoscat, nec propter se diligenda nec pro fine ultimo appetenda intelligat, eisque minus quam

Deo inhæreat. Et hic gradus doni scientiæ ad salutem exigitur, atque universis caritatem habentibus communis censetur. Unde de eo qui hac scientia caret, ait Apostolus (I Cor. xiv, 38.): Qui ignorat, ignorabitur. Sed quoniam idem Apostolus monet (Coloss. i, 10.): Crescite in scientia Dei; idcirco ad secundum scientiæ hujus gradum proficisci debemus, ut scilicet de singulis rebus creatis sigillatim atque per proprias rationes sciamus quoniam in ipsis non sit affectus figendus, nec quasi finalibus bonis sit ipsis alligandus; sed eis nec magis nec minus intendat sive utatur quam ad interiorem salutem requiritur, juxta illud Apostoli (I Tim. vi, 8, 9.): Habentes victum et quibus tegamur, his contenti simus; nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli. Et Sapiens orat (Prov. xxx, 8.): Tantum victui meo tribue necessaria. Tertius denique gradus doni scientiæ, est in his quæ vitam activam concernunt adeo esse exercitatum, expertum atque perfectum, ut in omni tentatione sciat [quis] consulere aliis, in omni modo spiritualiter conversandi sciat instruere alios, in omni quoque dubioso eventu perplexoque casu sciat verissime, promptissime ac saluberrime judicare, causas peccatorum elicere, rationes negligentioris pigriorisque vitæ disserere, ad temporalium contemptum inducere, ad seriosissimam atque infatigabilem spiritualium profectuum conversationem attendere.

Postremo pensandum quanta sit plurimorum, etiam famosorum doctorum, miseria, cæcitas atque ignavia: qui quamvis in divina doctrina legant, abundent et alios doceant, hac tamen salutari scientia carent. Quamvis enim multipliciter adstruant, probent et noscant non esse ponendum finem in rebus creatis, nec in ipsis affectum immoderatius occupandum, hoc ipsum tamen ipsis non sapit, nec recte hoc vel connaturaliter atque idonee judicant, sicut scientiæ donum exposcit, sed honorem et gloriam hominum bonaque sæculi hujus inordinate concupiunt. Multi vero simplicium hoc dono præfulgent: qui quantumcumque alios prosperari et exaltari in mundo conspiciunt, eos tamen non reputant, nec similem statum affectant, sed condolent eis; et ad nihilum deductus est in conspectu eorum malignus, timentes autem Dominum glorificant. (Ps. xiv, 4.)

ARTICULUS XXVI.

Quomodo donum scientiæ acquiratur et perficiatur.

SAPIENTIA denique et intellectus, consilium atque scientia, quum sint supernaturalia dona Spiritus Sancti, humana industria nequeunt adipisci, nec virtute naturali acquiri vel perfici. Qui ergo dono scientiæ a Spiritu Sancto irradiari, ornari ac perfici cupit, totis conatibus vitiis reluctetur, pigritiam vehementer abhorreat, passiones exercitiis indesinenter expugnet, opusque Dei semper cum ampliori reverentia facere satagat, et de imperfectione sua fideliter doleat, atque injuriam Dei ulciscatur in se; et quanto in istis amplius crescet, tanto in dono scientiæ clarius emicabit.

ARTICULUS XXVII.

An scientia sit speculativa vel practica.

ADVERTENDUM præterea, quod donum scientiæ, secundum Thomam et alios (Summa th. 2a 2æ, q. ix, a. 3.) quosdam, principaliter quidem est speculativum, quia ad fidei certitudinem ordinatur; secundario vero est practicum, prout dono scientiæ in agendis dirigimur. Hæc autem positio præinductis non consonat. Ostensum est equidem, quod donum (art. xxv) scientiæ ad rectam temporalium rerum administrationem laudabilemque inter perversos conversationem pertineat, sicut Magister Augustinum id affirmantem inducit. Hæ igitur administratio et conversatio, proprius finis sunt doni scientiæ. Constat

autem quod administratio atque conversatio tales, sint praxis seu opus; quumque illa scientia practica asseratur, cujus proprius immediatusque finis est praxis, sequitur quod donum scientiæ directe atque præcipue practicum sit. Nec obstat quod scientia ista ad fidei certitudinem ordinetur, quum hoc non sit finis ejus principalis ac proprius : imo donum intellectus, sicut tract. II, art. xxii et s. probatum est, ad fidei certitudinem maxime pertinet. Præterea, Christus discipulis Joann. xiii, 17. loquens : Si (inquit) hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Perfectio ergo et finis salutaris scientiæ quam Christus edocuit, est opus virtutis. Unde Anselmus scientiam istam ad vitam pertinere activam p. 169 C. fatetur. Sed sicut vita activa ad contemplativam refertur, ita scientiæ donum ad contemplationem finaliter ordinatur, tanquam ad finem communem et superiorem ; nec tamen est speculativa : alias omnis scientia speculativa consisteret, quoniam omnis praxis, labor et opus ad contemplationem ordinantur.

Porro Doctor divinus, cujus auctoritas magna est apud me : Donum (ait) scientiæ nostram sinistram seu rationalem forinsecus exitum perficit, per hoc quod nos exterius dirigit, omnemque maneriem operum virtuosorum cum discretione attendere facit. Quemadmodum ergo moralis scientia speculativa non est, sed practica, dicente Philosopho, Quid est virtus scrutamur non ut sciamus, sed ut boni efficiamur ; ita scientia donum exsistens, practica exsistit, non speculativa, nisi secundario et indirecte.

ARTICULUS XXVIII.

Quæ beatitudo dono scientiæ sit correspondens.

DENIQUE, Augustino attestante, tertia Matth. v, beatitudo, videlicet : Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur ; dono scientiæ appropriatur. Hæc namque scientia, quoniam docet nos de rebus creatis recte A sentire, ostendit quod ipsis non debemus immoderanter neque finaliter adhærere. Ex hac vero consideratione advertimus quanta peccata ac damna incurrimus dum eis inordinate inhæsimus : ex qua animadversione beatus hic luctus causatur.

Porro, in hac beatitudine duo ponuntur, videlicet : luctus, qui ad meritum pertinet ; et consolatio, quæ ad meriti hujus merces facit præmium. Dicit itaque Thomas, quod luctus proprie correspondet Summ. th. 2a 2æ, q. ix, a. 4 ad 1um. dono scientiæ ; consolatio autem secunda- B rio, per hoc quod homo per donum scientiæ ordinat creaturas ad Dei honorem. Dicit enim (quod et verum opinor) quod bona creata spirituale non excitant gaudium nisi referantur ad Deum. Verumtamen, si rite contemplor, tunc non solum luctus qui est meritum tertiæ beatitudinis, sed etiam consolatio quæ est præmium ejus, dono scientiæ primarie correspondet. Docet enim hoc donum de rebus creatis veraciter judicare, se ipsum bene cognoscere, et in medio nationis perversæ virtuose C conversari. Quemadmodum ergo in peccatore pœnitente donum scientiæ generat luctum, sic in viro justo (illo præsertim qui cum Jeremia dicere potest : Diem hominis non desideravi, Domine, tu scis ; Jer. xvii, 16. atque cum Job : Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea) ; Job xxvii, 6. itemque in illo qui corde perfecto atque verissimo Deo deservit cum Josue, Josue xxiv, 14. qui Deo gratias refert de hoc quod eum vel a peccatis mortalibus præservavit, vel dignam pœnitentiam agere præstitit : in his, inquam, D donum scientiæ consolationem producit, præsertim quum spiritualiter conversis sit per se ipsum suave et in Domino delectabile, vel certe [eorum sit] in Deo delectari, secundum Bernardum. Oportet, inquit Philosophus, signum virtutis accipere delectationem fientem in opere, hoc est, delectatio operationem concomitans, signum est quod operans ex virtute agit. Itaque consolatio tam proprie correspondet scientiæ dono ut luctus : imo, ut reor, magis directe ac proprie, quia scientia ista im-

mediatius ordinatur ad bene agendum, A quod in se est delectabile, quam ad mala deflenda. Nihilo minus verba Augustini verissima sunt.

Perficit autem scientiæ donum fidem, in quantum fides circa creaturas quasdam *Jacob.* II, 26. exsistit. Perficit etiam caritatem, quæ sine operibus christiformique conversatione *I Joann.* II, 6. mortua fertur. Nam qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse *Joann.* XIII, 16. ambulare : non enim est servus major domino suo.

ARTICULUS XXIX.

De laude hujus scientiæ ex testimoniis sacræ Scripturæ.

HÆC demum est illa salutaris scientia de qua ait Scriptura in libro Sapien- *Sap.* X, 10. tiæ : Justum deduxit Dominus per vias rectas, et dedit illi scientiam sanctorum. *Philipp.* I, 9, 10. Et ad Philippenses Apostolus : Oro (ait) ut caritas vestra magis ac magis abundet in scientia Dei, et sitis sinceri. Scientia autem hæc fraternam dirigit caritatem, et ad mentis tendit ac ordinatur sinceritatem. Porro iterum ad Philippenses dicit *Ibid.* III, 8. Apostolus : Existimo omnia detrimentum propter eminentem scientiam Domini no- *Coloss.* I, 10. stri Jesu Christi ; et ad Colossenses : Ambuletis (inquit) per omnia crescentes in scientia Dei. De hac scientia Isaias profa- *Is.* XXXIII, 6. tur : Divitiæ salutis, id est ornamenta interioris felicitatis seu perfectionis, sapientia et scientia ; timor Domini ipse est thesaurus (id est custos et conservator) ejus, D utpote salutis. Timor quippe declinare facit a malo ; per quod salus conservatur, quemadmodum idem testatur Propheta : *Ibid.* XXVII, 9. Hic est (inquiens) omnis fructus, ut auferatur peccatum. Rursus quoque de scientiæ tract. II, art. XXXIV. dono loquitur Isaias, quod ante inductum *Is.* XXVIII, 9. recordor : Quem docebit Dominus scientiam ? et quem intelligere faciet auditum ? Ablactatos a lacte, avulsos ab ubere, eos videlicet qui carnales delicias atque mundanas vanitates horrent ac fugiunt.

Denique, de his qui ista scientia pollent, ac alios docendo illustrant, in Daniele scriptum est : Qui autem docti fuerint, *Dan.* XII, 3. fulgebunt quasi splendor firmamenti ; et qui ad justitiam erudiunt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sed et in Osee sic scriptum est : Non est veritas, *Osee* IV, 1. non est scientia Dei in terra, id est in his qui terrenam vitam ducunt (animalis nem- *I Cor.* II, 14. pe homo non sapit quæ sunt Spiritus Dei); et denuo : Conticuit populus meus, eo *Osee* IV, 6. quod non habuerit scientiam Dei ; et ite- B rum : Quia tu scientiam repulisti, ego te *Ibidem.* repellam, ne fungaris sacerdotio mihi. Hæc enim scientia sacerdotibus cunctisque prælatis atque rectoribus maxime necessaria exstat ac utilis. Unde de indoctis templi ministris per Ezechielem Dominus ait : Sacerdotes inter pollutum et mundum *Ezech.* XXII, 26. non intellexerunt. Hinc etiam Dominus Aaron sacerdoti præcepit in Levitico : Vi- *Lev.* X, 9-11. num et omne quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonii, ut habeatis C scientiam discernendi inter sanctum et profanum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea. Væ ergo sacerdotibus novæ legis cunctisque ministris Christi altaris qui epotandis calicibus student, tabernas- *Prov.* XX, 30. que visitant, quorum deus venter est. In *Philipp.* III, 19. talibus namque non permanebit Spiritus *Gen.* VI, 3. Domini in æternum, quoniam caro sunt.

Verumtamen, sicut Magister tertio libro dist. XXXV A. ex verbis Augustini declarat, scientia Dei quandoque communiter sumitur, extenditque se ad sapientiam, quæ et ipsa appellari potest scientia. Ad quod probandum introducit Augustinus illud Apostoli : Nunc scio ex parte. Loquitur enim de contemplatione Dei, quæ est sapientiæ actus. Noster tamen quo utimur textus sic continet : Nunc cognosco ex parte. Itaque hoc *I Cor.* XIII, 12. modo quædam Scripturæ testimonia allegata, etiam de dono sapientiæ possunt intelligi.

Amplius, quamvis jam ante monstratum art. IX. sit, scientiam istam quæ donum est, a prudentia quæ est virtus moralis, realiter

diversificari; nihilo minus sacra Scriptura vicissim scientiæ donum appellatione prudentiæ communiter sumptæ designat, juxta illud Proverbiorum : Beatus homo qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia. Alibi quoque : Dic sapientiæ, Soror mea es; et prudentiam voca amicam tuam. Interdum vero prudentia a scientia ista distinguitur, Salomone dicente : Ne innitaris prudentiæ tuæ.

Prov. III, 13. Ibid. VII, 4. Ibid. III, 5.

ARTICULUS XXX.

Quomodo donum scientiæ spiritualem diem facit in anima.

LIQUET (opinor) ex dictis, quod donum scientiæ est supernaturale deiformeque lumen mentis creatæ : et sicut æternæ divinæque mentis scientia una ac simplex est, non discursiva, non acquisita, sed absoluta ; sic ista scientia discursiva non exstat. Non enim ex intellectus ratiocinatione dependet, nec secundum diversitatem rerum scitarum partitur, sed suo splendore rationem ad omnia creata discernenda irradiat. Itaque donum scientiæ, ratione limpidissimæ suæ claritatis, diem spiritualem in anima parat.

Sed et secundum majorem minoremque illuminationem quam causat, mane et meridiem vesperamque in mente distinguit. Dum enim ad scientias naturales et acquisitas seu philosophicas se extendit, illas perficiendo ac dirigendo, mane spiritualis facit diei. Naturales namque scientiæ, quum sint velut lumina obumbrata tenebrisque permixta, quoniam ad veram felicitatem perducere nequeunt, nec mentis caliginem seu vitia expellere valent, idcirco auroræ, quæ est diei obscurum initium, comparantur. His ergo scientiis facit donum scientiæ bene uti, et ad fidei finem eas referre, circa eas convenienter sentire et recte judicare, quemadmodum Hugo fatetur : Philosophis (inquiens) seu sapientibus hujus mundi datum est philosophari et aliquas veritates invenire, propter nos, quibus consummatio servabatur. Invenerunt quippe veritatem illam quam oportebat suscipere filios vitæ ad summæ Veritatis obsequium : eis enim labor appositus est, nobis vero reservatus est fructus. Insuper donum scientiæ meridiem spiritualis diei in anima efficit, dum lumen suum ad sacræ Scripturæ doctrinam sane intelligendam ac vere ab aliis discernendam expandit. Sacra enim divinæ Scripturæ doctrina lumen est cœliforme ac purum, ad instar meridianæ horæ diei animam splendidius illuminans validiusque inflammans. Facit quoque scientia ista quæ donum est vesperam, dum ad morales scientias et ad operabilia se sua directione protendit. Sic enim virtuose conversari informat : conversatio autem exterior vespertinæ assimilata est horæ, quoniam minor est claritas ejus quam interioris exercitationis, et quoniam mentis contemplationem assequitur, sicut meridiem vespera concomitatur.

ARTICULUS XXXI.

De interno convivio doni scientiæ.

PORRO donum scientiæ mentem spiritualibus ferculis deliciosissime atque multiformiter reficit. Teste enim Gregorio, hoc est super Omnipotentem deliciis affluere, ex divino amore sacræ Scripturæ epulis satiari, in cujus nimirum verbis tot delicias invenimus, quot ad nostrum profectum intelligentiæ diversitates accipimus : ut modo nos alat nuda historia, modo sub textu velata nos pascat medullitus allegoria, modo ad sublimiora nos erigat contemplatio anagogiæ, in præsentis vitæ caligine jam de lumine æternitatis refulgens.

Job XXII, 26.

Triplex ergo est mensa sacræ Scripturæ. Prima est mensa historiæ, in qua simplices grossioribus alimentis fidem firmantibus reficiuntur, sicut dum legunt vel audiunt corporalia Christi miracula : ut quod cæcus natus visum recepit, quatri-

Joann. IX, 6, 7.

Joann. XI, 43, 44. *Matth.* VIII, 26, 27. duanus defunctus resurrexit; quod Christus ventis et mari imperat, moxque obediunt ei. Itaque turba simplicium pascitur, dum fides exemplis et miraculis roboratur. Secunda est mensa allegoriæ, in qua subtiliores et in lege periti, profundioribus ac sapidioribus alimoniis nutriuntur, *Joann.* VI, 32 et seq. dum ipsis panis qui de cœlo descendit promittitur : ex cujus manducatione omnium divinorum charismatum gratias obtinemus. Allegoria enim quid credendum sit docet : ideo, dum ex sensu historico quid credi debeat consideramus, in mensa allegoriæ reficimur. Tertia demum est mensa anagogiæ, in qua contemplativi perfectique viri dulcissimis atque dignissimis ex contemplatione cœlestium promissorum æternaliumque bonorum ferculis saginantur, deliciantur et dilatantur. Anagogia etenim est simplex elevatio mentis in contemplatione divinorum : sicque anagogia ratione elevationis transcendit narrationem historicam; ratione autem contemplationis supergreditur allegoriæ velamina, utpote sine sensibili ac materiali imagine, divina acie munda contemplans. Talis vero contemplativa ascensio suavem ac magnam gignit dulcedinem. Unde Gregorius super Ezechielem : Contemplatio, inquit, valde amabilis est dulcedo, quoniam animam super se recipit, cœlestia aperit, terrena esse spernenda ostendit, spiritualia oculis interioribus patefacit, corporalia quoque abscondit, ita ut anima talis dicere *Cant.* V, 2. possit : Ego dormio, et cor meum vigilat. Vigilante etenim corde, ipsa dormit, per hoc quod contemplando interius proficit, et ab inquietis operibus foris quiescit.

Denique præinductis verba Hugonis in libro de Claustro animæ consonant. Quemadmodum, ait, homo exterior in materiali refectorio, cibo ac potu reficitur; sic homo interior in refectorio sanctæ meditationis, exemplorum variorum ferculis impinguatur, compunctionisque vino potatur. In hoc refectorio tres mensæ ponuntur, id est tres intellectus divinæ Scripturæ. Prima ponitur simplicioribus, secunda eruditio-

A ribus, tertia vero utrisque. In prima ponitur cibus grossior, in secunda subtilior, in tertia dulcior. Prima continet saporem exemplorum, secunda dilectionem mysteriorum, tertia dulcedinem morum.

Verumtamen, quoniam sacra Scriptura quadrupliciter exponitur, aptius arbitror ponere quatuor mensas in spirituali convivio mentalique refectorio doni scientiæ. Et quanto expositio fuerit altior, tanto erit mensa suavior ex sua natura. Unde præfatis Scripturæ mensis addenda est mensa B tropologiæ, dum ex rerum consideratione gestarum, aut moralium præceptorum, quid agere debeamus attendimus, et ex morali instructione reficimur.

ARTICULUS XXXII.

An donum scientiæ maneat in Beatis.

DIFFICULTAS pauca vel nulla esset de hoc, an scientia ista in Beatis permaneat, nisi Apostolus caritatem commen- C dando assereret : Sive prophetiæ evacuabuntur, sive scientia destruetur; caritas vero nunquam excidit. *I Cor.* XIII, 8. Denique, juxta Apostolum, fides, spes atque scientia ideo evacuandæ dicuntur, quia ex parte sunt; *Ibid.* 9, 10. et non caritas, quum tamen et ipsa ex parte sit : ex parte enim diligimus, sicut ex parte scimus, ut ait Hesychius super Leviticum. lib. I, c. 2.

Et respondendum cum Magistro Sententiarum tertio libro, quia et caritas in quantum ex parte est, evacuabitur : dist. XXXI. C. tolletur D namque imperfectio ejus, et addetur perfectio; remanebitque ipsa sic aucta, et actus ejus et modus agendi, ut diligamus Deum propter se ex toto corde, tota mente, tota virtute, proximum nostrum sicut nos ipsos. Fides autem et spes evacuabuntur omnino. Scientia vero secundum actum et modum quem nunc habet tolletur, non autem secundum essentiam destruetur : nam habitus remanebit, sed alium usum et modum habebit.

Hæc vero responsio, de scientia quæ est

virtus intellectualis, de illa quoque quæ est donum Spiritus Sancti intelligi potest, saltem quantum ad aliquos actus. Nam donum scientiæ in Beatis, docet de rebus creatis bene sentire ac judicare; non autem facit eos in medio nationis pravæ laudabiliter conversari, nec temporalia efficaciter administrare, quoniam duo hi actus non nisi viatoribus competunt : nisi forte quis dicat angelos temporalia administrare, quum dicat Augustinus Deum visibilia omnia per invisibiles creaturas dispensare et regere atque movere. Hic tamen actus spiritibus defunctorum non competit.

ARTICULUS XXXIII.

De triplici acceptione pietatis.

PIETAS denique vicissim vocatur naturalis affectio ad alios quoslibet, sive consimiles, sive propinquos, sive afflictos. Estque ista pietas passio sensitivi appetitus : quæ et brutis communis est. Cernimus enim qualiter aves ac bestiæ fetus suos enutriant, defendant, custodiant. Hæc pietas, quum sit motus pure naturalis, nec vituperabilis est neque laudabilis, nisi in quantum ad virtutes disponit. Est ergo alia pietas, quæ est virtus moralis parsque justitiæ. Et sicut latria virtus est quæ divinæ naturæ debitum cultum impendit, sic pietas ista virtus vocatur per quam parentibus et patriæ civibus honorem et cultum exhibemus. Quam definiens Tullius : Pietas, inquit, est per quam sanguine junctis patriæque benevolis officium et diligens tribuitur cultus. Appellatione autem parentum, omnes consanguinei, nomine vero patriæ, cuncti concives patriæque intelliguntur amici. Verumtamen Augustino decimo de Civitate Dei attestante, nomen pietatis more vulgi in misericordiæ operibus maxime frequentatur : quæ quoniam Deus potissime præcipit, pius vocatur. De hac pietate Gregorius loquens : Sunt, ait, nonnulli qui pietatis suæ viscera ad incognitos extendere nesciunt, sed solum ad eos quos per assiduitatem notitiæ didicerunt; apud quos familiaritas plus valet quam natura. Est insuper tertia pietas, quæ donum vocatur Spiritus Sancti : de qua diligentius pleniusque effari oportet. Nulla enim pietatum dictarum est donum Spiritus Sancti prout de donis modo fit sermo. Harum itaque pietatum prima appellatur innata; secunda, infusa (quæ etiam potest esse acquisita, sicut et ceteræ virtutes morales jam per exercitationem vel per infusionem habentur); tertia, inspirata.

ARTICULUS XXXIV.

Quid sit pietas illa quæ est donum Spiritus Sancti.

FREQUENTER vero ab hujus editionis exordio habitum recolo, quod dona (tract. I, art. IX, XVI, etc.) Spiritus Sancti sunt supernaturales et habituales divinitusque inspiratæ perfectiones mentis creatæ, quibus efficaciter atque promptissime redditur mobilis secundum influxum ac directionem Spiritus Sancti. Inter cetera vero ad quæ divinitus instigamur, hoc unum exsistit ut ad Deum filialem geramus affectum, juxta illud Apostoli ad Romanos : Accepistis spiritum (Rom. VIII, 15.) adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater). Habitus ergo seu donum quo capax est anima inspirationis divinæ ad hujuscemodi actum, donum Spiritus Sancti appellatur. Extenditque donum hoc secundario se ad homines prout ad Deum aliquo modo se habent ac pertinent, Sanctos honorando, miseris condolendo, indigentibus opem ferendo. Manet quoque hoc donum in patria quoad actum suum præcipuum, qui est filialis affectus ad Deum. — Hæc de dono pietatis S. Thomas in secunda secundæ adducit : quæ qualiter (q. CXXI, a. I.) aliorum sententiis consonent, diligenter advertere expedit.

Ait igitur Hugo : Pietas est benignæ mentis dulcedo, gratia omnibus auxiliatrix

infusa affectio, divinique cultus religiosa devotio. Sed in his non accipiuntur affectio atque devotio prout respectus seu actus caritatis dicuntur aut latria, sed magis pro habitu per quem nos Deo devote liberaliterque offerimus, et aliis nostra largiflue communicamus. Itaque donum pietatis est dulcis ac splendidus radius, a fonte immensæ benignitatis qui essentialiter pius est, menti infusus, quo ad Deum colendum ut patrem supernaturaliter habituatur. De qua pietate ait Bernardus : O clementissima pietas, quæ non invenit meritum, sed etiam his [fit] ubi totum videtur contrarium. Hæc pietas, teste Apostolo, ad omnia utilis est : quia, ut asserit Augustinus super psalmum Beati immaculati, pietas grata est Deo, Dominum conciliat, necessitatem alleviat, Dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium, justorum tribunal, egenorum portus, miserorum refugium, indulgentia peccatorum. Ipsa quippe antequam prece pulsetur, ignoscere novit.

1 *Tim.* IV, 8. — *Ps.* CXVIII.

ARTICULUS XXXV.

Qualiter pietas ista a pietate quæ est virtus moralis distinguitur ; quomodo etiam differt a latria et misericordia.

CONSTAT igitur quoniam pietas virtus exsistens, circa compatriotas atque propinquos versatur ; pietas vero quæ donum est, circa Deum præcipue occupatur, deinde per eam compatitur homo sibi ipsi et aliis. Habent ergo diversa objecta, quamvis utriusque subjectum sit idem, puta voluntas. Insuper, pietas virtus agit secundum naturalem rationem naturalisque juris dictamen ; est quoque habitus naturalis et acquisitus. Pietas autem quæ donum est, secundum principia fidei divinæque legis censuram operatur, estque habitus supernaturalis atque infusus.

Præterea, latria Deum honorat sicut et pietas ; sed latria Deum honorat ut creatorem et Deum ac Dominum, pietas vero ut patrem. Idcirco pietas quæ est virtus,

A inferior ponitur latria ; pietas vero quæ donum exsistit, est dignior latria, præsertim quum dictum sit, quod dona universas virtutes excedant, theologicis demptis. — Rursus, latria et virtus misericordiæ perficiunt hominem ut sit bene agens ac mobilis secundum rationis imperium. Sed propter rationis omnisque humanæ virtutis imperfectionem, indiget homo a Spiritu Sancto specialiter dirigi atque moveri, etiam quantum ad illos actus quos per rationis imperium virtutumque subsidium B operatur. Unde quamvis latria et misericordia quosdam habeant actus eosdem cum actibus pietatis, tamen hos ipsos actus donum pietatis perfectius excellentiusque producit quam virtutes prædictæ. Imo pietas ista expedit, ornat ac perficit dictas virtutes, quatenus promptius atque frequentius in actum procedant : per hoc enim quod Spiritus Sanctus menti adspirat filialem affectum ad Deum, cujus inspirationis fit anima capax per donum pietatis, secundum Thomam, per hoc, inquam, ex- C sequitur homo ardentius, promptius atque frequentius actum latriæ ac misericordiæ, Deum colendo et proximis succurrendo.

tract. I, art. VI. — Summ. th. 2a 2æ, q. CXXI, a. 1.

Postremo, secundum Bonaventuram, aliter pietas virtus et aliter pietas donum versantur et habent se circa proximum : quoniam pietas in quantum est virtus moralis, auxiliatur atque compatitur proximo ut consorti naturæ, seu propter convenientiam naturalem ; pietas vero ut donum, impendit hæc proximo in quantum est Dei imago, seu propter convenientiam D quam habet cum Deo. Unde per donum pietatis habemus dulcem affectionem ad proximos nostros propter Deum, in quantum sunt divina imagine insigniti.

ARTICULUS XXXVI.

De dono pietatis, secundum sententias divini Doctoris.

OPORTET præterea ut per donum pietatis ad extra vertamus nos. Quemadmodum enim Deus ad se ipsum semper

conversus est per propriam unitatem, sic semper ad omnes creaturas extroversus est per pietatem ac gratiam. Quumque pietatem istam accipimus intra nos eamque sentimus, ei nos obedire oportet. Deus siquidem nobis infundit donum consilii propter introversionem, donum vero pietatis propter extroversionem. Habitare enim debemus intra caritatem divinam atque fraternam : sicque poterimus nos amorose intus ac foras convertere juxta inclinationem amoris.

Denique, per donum pietatis amorosamque versionem ad extra, oritur in nobis virtus præclara, quæ misericordia appellatur, nos intus mollificans, atque in omni necessitate compatientes efficiens. Hæc virtus est oleum omnia vulnera valens sanare : idcirco debemus eam in nostro libero appetitu semper portare. Debemusque propter Dei honorem omni necessitudini condolere ; tunc demum debemus in nostra necessitate affluentem Dei liberalitatem amorose conspicere, atque in ea nos affectuose communicare : et per hæc semper crescemus in novitate virtutum, itemque donorum. Dum enim benignitatem Dei in nobis sentimus, largitas nobis innascitur : ob cujus præsentiam nos ipsos continere nequimus quin semper per unionem fluamus ad intra, ac per misericordiam effluamus ad extra. Hujus autem exemplum singulariter lucet in Christo. Ipse enim dedit semetipsum plene ac integre Deo Patri in interna ac simplici unione, et per eam ad intra processit, acuta Spiritus Sancti consilia sequens in caritate. Dedit quoque se ipsum nobis plene ac integre, vivum ac mortuum, et in Sacramento contentum : sicque largissime exit sua gratia ac pietate, volens nobiscum jugiter perseverare, dummodo nos ipsi inter exitum atque introitum, seu introversionem ac extroversionem, cum amorosa virtute morari velimus.

Porro, dum homo in dono timoris se bene exercet, largitur ei Deus donum pietatis, quæ est largitas ipsa : tunc enim
A cordialiter largus, mansuetus ac pius efficitur. Fit quoque vivacior, Deoque similior, et in eo quietiorem se sentit quam antea fuerat : similitudo vero et quies tanto ei suavius sapiunt, quanto ipse Deo similior factus est.

ARTICULUS XXXVII.

Quid de dono pietatis finaliter sentire oporteat.

LUCET (reor) ex dictis, quia, ut Thomas
B fatetur, donum pietatis directe vel præcipue circa Deum versatur, faciens nos filialem habere affectum ad ipsum ; deinde ex consequenti ad proximos operatur, quia qui sancte in Deo afficitur, mox ad auxiliandum ac benefaciendum cunctis hominibus inflammatur.

art. XXXIV. Summ. th. 2a 2æ, q. CXXI, a. 1 ad 3um.

Sed uti ex præinducto constat articulo, Doctor divinus affirmat, quod pietas ista nobis directe infunditur propter extroversionem sive exitum, utpote faciens nos hominibus auxiliativos, compassivos, be-
C neficos. Quemadmodum enim dono consilii movemur atque dirigimur ad perfectiones internas, quæ in operationibus circa nos ipsos consistunt, sic dono pietatis a Spiritu increato dirigimur ad perfectiones quæ per operationes circa alios exsistentes adipiscuntur, quales sunt actus misericordiæ, tam spirituales quam corporales : sicque infunditur pietas ista, ut per eam bene habeamus nos circa homines universos.

Et istud omnino rationabiliter opinor,
D dum quemadmodum sapientiæ donum perficit caritatem prout per eam ad Dei dilectionem accendimur, sic pietatis donum eamdem perficit caritatem in quantum per eam ad fraternum excitamur amorem. Eadem quippe est caritas qua Deum proximumque diligimus ; sed eam pluribus perfici donis absurdum non exstat, secundum quod circa diversa versatur : quæ tamen omnia una ratione, id est propter Deum, amantur. — Denique omnes pene testantur, quod pietas ista vitam activam

proprie respicit, ornat ac perficit. Hoc autem non esset, si directe præsertimque ordinaretur ad filialiter affici circa Deum, secundario autem occuparetur circa proximum : affici enim in Deo, vitam contemplativam concernit ; egredi vero ad proximos, ad vitam spectat activam. — Præterea, dictum est, quod sicut donum consilii donum fortitudinis dirigit, sic donum scientiæ donum dirigit pietatis. (tract. II, art. XXXIII.) Quum ergo scientiæ donum non nisi circa creaturas directe versetur, apparet quod pietas hæc directe, immediate ac proprie circa proximos operetur : imo, si primus ac proprius ejus actus sit filialiter affici Deo, tunc potius sapientia quam scientia dirigit eam, quoniam sapientia divinorum fertur cognitio. — Adhuc, Sancti communiter dicunt, quod sapientia est omnium donorum dignissimum, timor vero novissimum ; et quod a timore ad sapientiam pervenitur per intermedia dona : quæ tanto sunt digniora, quanto sapientiæ propinquiora. Pietas vero timorem proxime sequitur ascendendo ab inferiori ; sed præcedit illum descendendo a dono sapientiæ. Ceteris ergo donis videtur inferior. Hoc autem non esset, si proprius ejus actus sit in Deo filialiter affici. Hoc enim divinissimum perfectissimumque asseritur, et multo præclarius quam sint actus scientiæ.

Quid ergo ad Thomam dicere possim, non video, nisi dicatur quod donum pietatis maxime ordinetur ad habendum filialem affectum in Deo, secundario vero circa proximos operetur : quia hoc ipsum quod per pietatem proximis subvenimus, ex filiali ad Deum affectu decet procedere, atque ad ipsum finaliter ordinari ac tendere.

ARTICULUS XXXVIII.

Quod per donum pietatis Deo singulariter conformamur.

RATIONEM boni in sui ipsius communicatione seu diffusione consistere, princeps theologorum, benedictus Domini beatissimus Dionysius, princeps quoque philosophorum Aristoteles, contestantur. (De Divin. nom. c. IV.) Quum ergo actus doni pietatis ordinetur ad hoc quod intellectualis creatura bene, clementer et liberaliter circa suæ naturæ consortes se habeat, facile communicando, promptissime indulgendo, celeriter auxiliando, benignissime condolendo ; elucescit quod pietas ad rationem boni potissime spectat : unde et pii singulariter boni dicuntur. Porro Deus sublimis, est substantialiter atque totaliter, omniformiter atque quomodolibet bonus, pius ac dulcis. Nemo siquidem bonus nisi Deus, quemadmodum Dei contestatus est Filius. (Luc. XVIII, 19.) Sed et Deo proprium est misereri semper et parcere. Psalmista quoque ad Deum eloquia sua ponens : Laudate (inquit) nomen ejus, quoniam suavis est Dominus ; (Ps. XCIX, 5.) et, Quoniam tu, Domine, suavis et mitis ; (Ps. LXXXV, 5.) rursusque : Gustate (ait) et videte quoniam suavis est Dominus. (Ps. XXXIII, 9.) Quum itaque ita sit, innotescit quia quo in dono pietatis copiosius abundamus atque proficimus, eo vehementius deiformes, suaves ac mites efficimur : imo et [Deo] amantissimi sic reddimur, quum similitudo sit causa amoris.

Denique, quanta sit pietas Dei hinc liquet, quod omnia propter propriam bonitatem plasmavit, conservat, dispensat ; et in quocumque momento peccator ingemuerit, ipse protinus miseretur atque ignoscit : imo, quod mirabilius est, gratiam et caritatem creando infundit, malignum justificat, perditum recipit, fugitivum amplectitur, ingratum adoptat, virtutibus implet eum qui vitiis sorduit, degenerem quoque in heredem ac filium sibi assumit. Quis tantæ pietatis viscera satis miretur ? Hanc ergo perfectionem divinam sectari tenemur, in dono pietatis crescendo, ac omnibus bene agendo, quemadmodum hortatur Salvator : Estote (inquit) perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est. (Matth. V, 48.) Et per Moysen Dominus ait : Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, Dominus Deus vester. (Lev. XIX, 2.)

ARTICULUS XXXIX.

Quid in beatitudinibus et fructibus dono pietatis correspondeat.

BENE præterea atque sollicite advertendum quod S. Thomas in secunda se-
q. cxxi. a. 2. cundæ inducit. Asserit namque in coaptatione beatitudinum atque donorum ad invicem, duplicem posse convenientiam considerari : unam secundum rationem ordinis seu ordinem enumerationis ; aliam autem secundum propriam rationem beatitudinum ac donorum, videlicet secundum actus itemque objecta. Primam convenientiam adstruit Thomas Augustinum in libro de Sermone Domini in monte esse secutum. Nam primam beatitudinem, scilicet,
Matth. v, 3. Beati pauperes spiritu, attribuit ultimo dono, quod timor est Domini ; secundam vero
Ibid. 4. beatitudinem, utpote, Beati mites, adscribit penultimo dono, videlicet pietati ; sicque deinceps. Verum secundum aliam convenientiam, dono pietatis potius cor-
Ibid. 6. respondet quarta beatitudo, quæ est, Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam : pietas enim hæc ad justitiam pertinet, eamque concernit ac perficit, secundum Thomam. Arbitror tamen, quod pietas ista potius caritatem quam justitiam respicit, ornat et
art. xxxvii. expedit, secundum quod ostensum est. Unde et Doctor divinus eam ad miseri-
art. xxxvi. cordiam pertinere fatetur : misericordia autem est virtus caritati connexa seu conjuncta. Nihilo minus verum esse potest quod Thomas disseruit, quum non sit inconveniens idem donum ad diversas pertinere virtutes ; non tamen æque principaliter et immediate. Idcirco verissimum est quod Thomas testatur, quintam quoque beatitudinem dono pietatis posse correspondere seu appropriari. Opera quippe misericordiæ pietati attribuuntur.

Quidam vero affirmant, quod ad pietatem proprie spectant spiritualia misericordiæ opera. Quibus favere videtur quod
I Tim. iv, 7, 8. ait Apostolus, Exerce te ipsum ad pietatem, nam corporalis exercitatio ad mo-
A dicum utilis est : qui etiam videtur pietatem ab exteriori exercitio separare ; sicque apparet, quod pietas non perficiat immediate nostram extroversionem seu exitum ad confratres, sed potius ordinetur directe ad filialem affectum ad Deum.

Et respondendum, quod sanctus Apostolus hoc hortatur ut perfectionem nostram in corporalibus exercitiis non constituamus, sed interiorem perfectionem, pietatem, mansuetudinem, largitatem apprehendere enitamur, atque ex tali interna
B mentis dispositione ac pietate, ipsa nostra exercitia corporalia producamus et operemur. Sic nempe exercitia exteriora exhibita plurimum exstant utilia, quamvis ex se parum dicantur proficua : imo, quo interior pietas, reformatio atque perfectio fuerit amplior, eo corporalis exercitatio Deo efficitur gratior, magisque meritoria et perfecta, quamvis sit minus pœnalis seu laboriosa. Unde viri perfecti minus laborando in divino obsequio, multo amplius promerentur quam imperfecti,
C qui in eodem opere vehementer laborant, fatigantur, et quasi luctantur. Imo signum virtutis ac perfectionis est delectabiliter operari, et magna et ardua prompte atque jucunde perficere : quo autem interior virtus est major, eo opus externum est amplius meritorium, magisque Deo acceptum.

Postremo, ut Thomas declarat, secunda Summ. th.
beatitudo, quæ est, Beati mites, conve- 2a 2æ. q. cxxi,
nientiam quamdam cum pietatis dono sor- a. 2 ad 3um. Matth. v,
titur, in quantum mititas impedimenta 4.
actuum pietatis tollit. Mititas enim iram
D refrenat : ira autem opera pietatis plurimum impedit. — Quidam vero pietatem istam in tribus consistere æstimant : in cultu Dei, in veneratione Scripturæ, in proximorum honore ac subventione.

ARTICULUS XL.

De gradibus pietatis.

DONA quum sint connexa, omni caritatem sortito insunt. Primus igitur doni pietatis gradus, est per quem circa

alios tam clementer, liberaliter seu communicabiliter nos habemus sicut ad salutem exigitur. Tenemur enim proximis nostris spiritualia atque corporalia bona nostra pro causa, loco et tempore communicare. Dum igitur ex eo quod nobis abundat aliis damus, nec in tantum communicare volumus quod ipsi penuriam aliquam sustineamus, tunc primum pietatis gradum adepti sumus. Secundus vero gradus ipsius, est etiam ex necessariis nostris communicare confratribus. Tertius autem gradus, est dum homo se ipsum aliquando impendit, quemadmodum ait II Cor. xii, 15. Apostolus : Libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris. Iterum, primus gradus doni pietatis, est veniam dare precanti ; secundus, est ante ostensam precem eidem ignoscere ; tertius, injurianti bene agere, pro ipso orare. Præsertim quoque pietas ista consistit in hoc quod quilibet alium ab errore retrahere, in bonis instruere ac pacificare conetur, ut sit omnibus ædificativus, nulli molestus, quantum sibi possibile exstat.

ARTICULUS XLI.

De essentia, objecto atque origine timoris.

TIMOR proinde, quemadmodum asserit Augustinus, est fuga mali futuri. Dum enim apprehendimus aliquid tanquam nocivum ac futurum, timemus. Objectum ergo timoris, est malum futurum ad vitandum difficile. Denique omnis timor ex aliquo causatur amore : nil enim timemus, nisi contrarium ejus amemus. Illud ergo malum timetur, cujus contrarium bonum diligitur : unde vituperationes non timet, nisi qui laudari desiderat ; neque abhorret penuriam, nisi qui sufficientiam vel abundantiam cupit.

Sed tunc quæstio oritur, quomodo Deus, qui est ipsa bonitatis essentia, timeatur, si nil nisi malum timetur. Et respondendum, quod primum atque formale obje-

A ctum timoris, est malum. Secundarium vero ejus objectum, ad quod timor ex consequenti se habet ac respicit, est bonum illud quod potest esse causa mali : a quo recedere malum est, impium aut nocivum. Deus autem malum pœnæ pro culpa infligit. Rursus, si nos a Deo recedimus, vel ipse a nobis, malum culpæ illabimur. Sicque Deus dupliciter timendus videtur : primo, quia vitiorum est ultor ; secundo, quoniam qui se ab ipso elongant, Ps. LXXII, 27. peribunt : nam gratiam perdunt gloriam-
B que amittent.

ARTICULUS XLII.

De speciebus timoris.

DENIQUE Magister tertio libro, quatuor dist. XXXIV. species timoris assignat. Est enim timor mundanus, quo temporalia inordinate timentur amitti, ita quod homo malit peccare quam illorum detrimentum incurrere. Estque timor hic semper malus ; sed
C tunc est mortale peccatum, dum quis mundo tanquam fini inhæret sive innititur, malens videlicet peccatum mortale incidere, quam bona caduca seu vitam corporalem relinquere. Secundus est timor servilis, dum quis timet mala peragere formidine pœnæ. Hic timor in quantum servilis, est malus. Nam quantum in se est, præponit malum bono, velletque non esse illicitum prævaricari : imo et divinam justitiam vellet non esse, si foret possibile. Tamen secundum substantiam bonus
D ab aliquibus dicitur, quia a malo facit recedere, et ad bonum incipit præparare. Tertius est timor initialis, qui quamvis a peccato propter pœnam declinet, tamen principaliter propter Deum operatur. Quartus vero est timor filialis et castus, sanctus et amicabilis, qui Deum reveretur : qui ideo facit a culpa cessare, ne Deus inhonoretur vel offendatur.

Aliqui quoque affirmant sex esse species timoris, addentes prædictis speciebus timorem naturalem, quo quilibet natura-

liter fugit corporis ac naturæ læsuram; A et timorem humanum, quo timet quis nimium propriæ pelli seu corporeæ vitæ. Sed timor iste ad mundanum timorem reducitur : quia circa ista temporalia versatur, inter quæ temporalis vita continetur. Timor demum naturalis a Magistro non tangitur, quia nec bonus nec malus est secundum bonitatem moralem.

Advertendum etiam, quod timor in quantum est passio naturalis, sex species habet, secundum Damascenum libro secundo, videlicet : segnitiem, quæ est timor B futuræ operationis; erubescentiam, quæ est timor in exspectatione convitii; verecundiam, quæ est timor in turpi facto; admirationem, quæ est timor ex magna imaginatione; stuporem, qui est timor ex imaginatione insolita; agoniam, quæ est timor per casum vel infortunium. Hæc autem divisio est valde magistralis : sumitur namque secundum propriam divisionem objecti timoris. Addit quoque Damascenus, quod erubescentia et verecundia sint passiones laudabiles. Unde C Bernardus : Quid (inquit) amabilius, quid speciosius verecundo adolescente? Pulcherrima in vultu adolescentis margarita est verecundia.

ARTICULUS XLIII.

Quis horum timorum sit donum Spiritus Sancti.

ELUCESCIT itaque, quod nullus timor meritorius sit nisi initialis ac filialis. Et hi duo timores non distinguuntur realiter, D sed secundum statum vel gradum, quemadmodum caritas imperfecta atque perfecta. Idem quippe timor qui primo est initialis, caritate crescente fit filialis. Timor ergo qui est unum septem donorum, est timor filialis, secundum rationem doni perfectam; sed secundum incompletum esse hujus doni, sic timor initialis vocatur. Quanto autem caritas amplius crescit, tanto timor filialis vehementius augetur et convalescit. Timor quoque initialis, quantum ad id quod cum timore servili commune sortitur, caritate crescente decrescit, eaque perfecta, nil retinet de proprietate timoris servilis, sed est omnino unum ac idem cum filiali timore. Porro timor servilis, quantum ad esse servile, caritate adveniente, omnino aufertur. Sed secundum eos qui dicunt eum substantialiter malum, malum non esse manet quid secundum substantiam; quantum vero ad actum, caritate crescente minuitur : nam quo quis Deum intensius amat, eo de præmio magis confidit, minusque proprium bonum, cui malum pœnæ contrariatur, attendit.

ARTICULUS XLIV.

An timor filialis de quo communiter loquentes loquuntur, qui est caritatis effectus seu actus, sit donum Spiritus Sancti.

OPORTET denuo commemorari, quoniam dona Spiritus Sancti sunt habituales mentis creatæ dispositiones, quæ semper in ea perdurant, donec peccato mortali gratia amittatur et caritas. Iterum quoque reminisci oportet, quod omnis timor ex aliquo amore nascitur, et secundum diversitatem ac multiplicitatem amoris diversificatur multiplicaturque timor. Timor ergo non habitum sed actum importat : est enim fuga seu motus appetitivæ potentiæ. Dona vero non actum, sed habitum exprimunt. Quum ergo inter actum et habitum sit realis distinctio, constat quod timor qui est caritatis effectus, fugaque appetitus, et motus et actus, non sit donum Spiritus Sancti prout nunc de donis tractatur; sed timor ille qui donum est, a tali timore realiter differt, quum sit habitus seu radicata perfectio creatæ mentis.

Præterea, juxta præinducta, dona Spiritus Sancti non nisi per creationem a Deo habentur, quemadmodum virtutes theologicales. Timor autem qui est fuga et actus, seu caritatis effectus, non est immediate per creationem a Deo, sed est actus a

tract. I, art. XVI.

mente creata productus atque elicitus, a caritate emanans : non ergo est idem cum timore qui donum vocatur.

Adhuc autem, timor qui est donum Spiritus Sancti, cessante omni animæ actu, perseverat in ea, quum sit habitus. Timor vero qui est actus caritatis, non manet in anima actu ejus cessante, sed actum caritatis concomitatur et inde exoritur, sicut de gaudio et pace Thomas in secunda secundæ affirmat (q. xxviii, a. 1, 4; q. xxix, a. 3, 4.) : quorum nullum est virtus aut habitus, secundum eum, sed caritatis effectus. Nam secundum propriam suam rationem, ordine procedendi timor ex caritate causatur. Porro, si timor vel pax in anima nil actualiter peragente remanere dicantur, erit hoc intelligendum non quantum ad eorum essentiam, sed quantum ad causam, videlicet caritatem, quæ est eorum causalis origo : qua manente, manent prædicta secundum propinquam causam. Cujus simile arbitror de conscientia. Conscientia enim, secundum Thomam et alios multos (Summ. th. 1ª part. q. lxxix, a. 13.), non est habitus mentis, sed actus ipsius, videlicet applicatio quædam rationis, qua scientia cum judicio alicui rei determinate applicatur. Nihilo minus dicitur aliquis conscientiosus dum dormit vel actu nihil facit, quoniam propinquæ causæ conscientiæ in anima manent.

Subjectum autem doni timoris, est ipsa voluntas; causa vero efficiens, est Spiritus Sanctus. At vero timor qui est caritatis effectus, non est nisi causa formalis vitandi peccatum, vel potius ipsa vitatio seu fuga peccati secundum rationis virtute caritatis adjutæ dictamen ; sed timor qui est donum Spiritus Sancti, est habitus voluntatis per quem efficitur homo optime mobilis a supernaturali inspiratione Paracleti, ad vitandum omne malignum, secundum directionem seu opem Spiritus Sancti supernaturaliter in homine operantis. Cujus operationis efficitur capax per donum timoris, quemadmodum capax est directionis atque imperii rationis per virtutes morales. Deus quippe non solum est

A causa potentiarum atque habituum animæ, sed etiam, testante Scriptura, opera nostra ipse operatur in nobis (Isai. xxvi, 12.) : quod de supernaturalibus nostris operibus maxime verum est. Itaque donum timoris est habitus supernaturalis divinitus inspiratus, quo redditur homo Deo reverenter subjectus, non piger, neque rebellis. Unde Gregorius adstruit hoc donum contra superbiam dari. Superbia enim Deo subdi contemnit : initium nempe superbiæ, apostatare a Deo (Eccli. x, 14.), id est a Deo recedere nec

B ei parere.

ARTICULUS XLV.

De dono timoris, secundum Doctorem divinum.

FATENTE enimvero divino Doctore, per donum timoris inchoamus, implemus ac jugiter possidemus omnem ornatum virtutum : quoniam filialis timor cum reverentia manet in sæculum sæculi (Ps. xviii, 10.), huncque timorem Deo debemus. Hic timor pro-

C pria voluntate nos privat, sentireque facit quod Dei proprie simus, non nostri; omne peccatum expellit, ab omni quoque peccato præservat, ad omnem virtutem atque laudabile opus inclinat; et omnis pœna ei fit levis, quoniam Deus onus ejus sustentat : idcirco ipse nulla necessitate gravari vel opprimi valet. Insuper, qui timoris est expers, omni virtute ac gratia caret.

Præterea, multum necesse est considerare qualiter hunc timorem adipisci possi-

D mus. Principium hujus divini timoris, est quidam horror internus a Deo infusus, per hoc quod nostra peccata nobis ostendit : quorum ostensione interius nos ipsos reverberat atque perterret, idque demonstrat quam parvi ac viles simus ante majestatem ipsius, coram qua angeli contremiscunt, et cui nulla creatura obsistere valet. Hæc divinæ majestatis magnitudo comminatur nos in æternum perire, nisi ei humiliter obediamus per veram universorum defectuum nostrorum pœniten-

tiam. Sapientia Dei propter crimina nostra redarguit nos, interioraque nostra perspectat; ipsa quoque juste judicabit nos, et exhereditabit a regno æterno, nisi acquieverimus ei, considerando quid ipsa docuerit, atque secundum ejus doctrinam vivendo. Denique bonitas Dei de nostra infidelitate conqueritur, suam perpetuam nobis fidelitatem demonstrans, in qua nos æternaliter dilexit, et in hac valle miseriæ requisivit. Hæc Dei bonitas comminatur se in perpetuum nobis velut alienam futuram, nisi conversi fuerimus, eique concordemus, et virtutibus nos ornemus. Si in istis Deo resistimus, ac dona ejus contemnimus, vehementius deterioramur, imparatioresque ad Dei dona sortienda efficimur. Amplius, si ex nostri ipsorum privato timore, non autem ex divino amore, opera bona arripimus, amor noster servilis est, nec quidpiam promeremur, donec opera nostra in caritate ordinemus. Idcirco nos ipsos abnegare in amore oportet, atque cum humili reverentia divinæ increpationi ac disciplinæ parere : sicque accipimus donum amabile casti timoris Domini, qui jugiter perseverabit, et in vita præsenti futuroque sæculo.

Hoc modo divinæ majestati efficimur sponte obedientes, divinæ sapientiæ acquiescentes, divinæ quoque bonitati uniti atque concordes ; ac per hoc Deo reddimur timorati, et dono divini timoris repleti ; sic demum animositatis audaciam exstirpamus, humilitatemque cum pavore atque affectuosa ad Deum reverentia obtinemus. Et in isto totam vitam nostram fundare debemus : quoniam timorata humilitas seu humilitas cum timore, obedientes et patientes nos efficit, et nos ipsos parvi pendentes nilque de nobis curantes, sed proprios defectus jugiter recognoscentes, ac omni honore et bono nos esse indignos putantes. Proinde timorata humilitas, Dei atque Ecclesiæ præcepta observare nos facit ; docetque nos paululum loqui, nisi occurrat fructuosa utilitas, sensus nostros restringere, corde ac mo- A ribus humiles esse, habitu etiam et in omni conversatione humilitatem servare.

In his autem rectam habere intentionem debemus, ut nos ipsos propter Dei honorem annihilare intendamus. Quumque nos ipsos taliter annihilaverimus, sentiemus humilitatem omni modo carentem : quam nemo valet scrutari, quoniam ipsa est nostro in fundo quies, ac omni virtute profundior. Dum vero humilitatem istam senserimus, Deum satis exaltare nequimus, neque nos ipsos sufficienter deprimere B secundum desiderium nostrum ac nostræ dilectionis efflagitationem ; sed in cunctis deficimus, ac in ipso defectu quietem salutemque reperimus : et inde novo et filiali ac amicabili timore accendimur, omnium quoque virtutum et humilitatis novis et recentibus actibus adornamur, et qualibet hora in bonis operibus clarificamur et renovamur.

In his vero descendere in æterna humilitate per donum timoris debemus ; ascendere quoque debemus ad Deum cum laude C perenni per fortitudinis donum : et inter ascensum ad Deum in laude descensumque in humilitate, caritas exercetur in nobis. Donum quippe fortitudinis Dei construit ignem amoris in corde, et erigit nos, quatenus omnes creaturas deseramus, sicque ad Dei altitudinem cum laudibus conscendamus. Donum quoque timoris Dei eumdem amoris ignem in nostris construit mentibus, exigens ut nos ipsos cum omni creatura coram Deo cum reverentia atque obsequio humili inclinemus. Porro hoc D modo Christus, qui omnium nostrum exemplar est, secundum humanitatem conversatus est : quem imitari non possumus, nisi Spiritum ejus septiformem cum dono septemplici suscipiamus.

ARTICULUS XLVI.

De effectibus doni timoris.

HABET insuper timor hic multos præclaros effectus. Nam peccata expellit, juxta illud Ecclesiastici : Timor Domini *Eccli.* I, 27.

expellit peccatum. Negligentiam fugat, jux- A
Eccle. vii, 19. ta illud : Qui timet Deum, nihil negligit.
Ps. cx, 10. Ad sapientiam præparat, juxta illud : Initium sapientiæ timor Domini. Sapientiam
Eccli. i, 25. parit, juxta illud : Radix sapientiæ timere Deum. Animum stabilit, et cordis salutem custodit, secundum illud Ecclesiastici :
Ibid. xxvii, 4. Nisi te in timore Domini instanter tenueris, cito subvertetur domus tua. Et breviter, timor iste omnium bonorum est fomes et custos ac munimentum. Quum enim nil
Is. lix, 2. nos a Deo dividat nisi peccatum, eo ipso quo timor iste peccatum expellit, ad om- B
nem nos gratiam aptat; estque omnium fundamentum donorum, reddens nos Deo præcipue subjectos, in divinis sollicitos, in omnibus timoratos ac agiles, omnemque superbiam totaliter exsecrantes.

ARTICULUS XLVII.

An donum timoris sit infimum inter dona; et de comparatione donorum in dignitate.

art. xxxvii. OMNES præterea, sicut prætactum est, C
adstruunt donum timoris esse primum in ascendendo et ultimum in descendendo. Nam ab eo inchoare oportet eum qui cupit proficere atque aliorum perfectiones donorum acquirere. Sic timor iste qui donum vocatur, inter dona novissimum locum habere videtur. Verumtamen hoc difficultatem magnam sortitur propter evidentes auctoritates Scripturæ quæ oppositum videntur asserere. In Ec-
Eccli. xxv, 14. clesiastico enim sic legitur : Timor Domini se super omnia superposuit; et iterum : D
Ibid. xxiii, 37. Nihil melius quam timere Deum. In Pro-
Prov. xiv, 27. verbiis quoque : Timor Domini fons vitæ.
Ps. xxxiii, 10. Et in Psalmo : Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timenti-
Eccli. i, 20. bus eum. Et in Ecclesiastico : Plenitudo sapientiæ timere Deum. Unde Bernardus : In veritate, inquit, didici nihil adeo efficax esse ad gratiam promerendam, recuperandam, retinendam, quam si omni tempore
Rom. xi, 20. coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere.

Et respondendum, quod multi, inter quos est S. Thomas, affirmant dona ad in- *Summ. th.* 1ª 2ᵉ, q. LXVIII, a. 7.
tellectum pertinentia, nobiliora esse donis appetitum seu voluntatem ornantibus. Itaque sapientia, intellectus, consilium et scientia, quæ rationem perficiunt, alia tria dona, videlicet fortitudinem, pietatem atque timorem, in dignitate excedunt. Scientia quoque excedit consilium, et fortitudinem pietas; timor vero omnium exstat donorum imum ac infimum. Nihilo minus fortitudo et consilium, quæ circa ardua versantur, pietatem et scientiam, quæ circa communia occupantur, secundum quid in dignitate præcedunt.

Hæc autem positio multa includit quæ nec vera neque satis probata videntur. Communiter enim dicitur, et Augustinus atque Anselmus manifeste hoc asserunt, quod Isaias propheta a summo usque ad *Is.* xi, 2, 3.
infimum descendit in enumeratione donorum. Quum ergo Propheta consilium et fortitudinem ante scientiam et pietatem enumeret, apparet quod consilium atque fortitudo scientiæ atque pietati præpolleant. Sed fateor hanc objectionem non esse idoneam : quia et Thomas eam satis absolvit, dicens quod dona quæ timori propinquius connumerantur, sunt ceteris inferiora, vel simpliciter, vel certe secundum quid.

Porro quod in hac opinione non placet, est quod asserit donum timoris esse simpliciter infimum inter dona : ad quod auctoritates Scripturæ nunc tactæ sufficere possunt; sed ratio adjicienda est. Quemadmodum enim habitus per actum cognoscitur, ita nobilitas habitus ex nobilitate actus pensatur atque probatur. Sed actus doni timoris non est infimus actuum ceterorum donorum : actus enim hujus timoris, est mentem facere Deo humiliter subditam, non pigram, sed agilem; peccata quoque vitare ex reverentia majestatis divinæ, seu causa vitandi offensam pietatis paternæ. Hi autem actus valde præclari exsistunt, nobilioresque actibus scientiæ. Actus enim scientiæ quæ donum est, exstant

de rebus creatis veraciter judicare ac sentire. A Hi autem actus dignitatem prædictorum actuum doni timoris non attingunt. Nam et multi hos actus sortiti sunt, qui nondum actus præfatos doni timoris adipisci potuerunt : non enim haberi valent hi actus nisi ab eo qui in divina caritate perfectus exsistit, qui et ad instar optimi filii, Deo ut patri afficitur.

Denique, quod Thomas scientiam præfert consilio, et pietatem fortitudini, non apparet stabiliter dictum. Donum enim consilii ad nobiliores actus ordinatur, et B circa difficiliora ac diviniora versatur, quam donum scientiæ : quod clarissime innotescet legenti ea quæ supra de dono consilii et gradibus ejus præhabita sunt. (art. III-VII.) Et quoniam donum fortitudinis, consilio dirigitur atque consiliata prosequitur, liquet quod etiam fortitudo ista præcedat scientiam, imo et pietatem, quam scientia dirigit. Actus quoque fortitudinis eminentiores sunt actibus scientiæ ac pietatis, sicut ex dictis patere opinor, essetque prolixum illa inducta resumere. At vero juxta C præostensa, secundum doctores quosdam, (art. V, XVII, XIII, XXXVI.) dona consilii et fortitudinis, ad vitam nostram internam atque ad dexteram pertinent; dona vero pietatis atque scientiæ, ad vitam externam seu nostram laudabilem extroversionem sinistramque spectant. Quemadmodum igitur vita interna seu introversio et dextera, vitam externam atque sinistram excedunt, sic dona consilii et fortitudinis donis pietatis et item scientiæ præclariora ac diviniora consistunt.

Auctoritates ergo dicentium quod do- D num timoris sit infimum, intelligendæ sunt de timore ratione sui generis, quod est fuga mali; non autem ratione suæ speciei, videlicet prout est filialis, amicabilis et castus. Nam ratione sui generis facit a malo recedere : sicque ab ipso inchoatur perfectio. Sed ratione suæ speciei facit Deo reverenter ac prompte subjectum : quod omne malum declinat, ne Deum omnibus prædilectum offendat. Sic vero non semper exigitur ante alia dona : imo alia dona supponit, et ipsa perfectio pro magna parte in timoris dono consistit. Non tamen timor hic simpliciter omnia dona excellit, sed dicitur se super omnia superponere. Dicitur quoque nil melius eo esse : quia ad omnia bona disponit, omnes virtutes a læsione custodit, et in omni bono crescere facit.

ARTICULUS XLVIII.

Quomodo donum timoris maneat in patria, et quæ beatitudo ei correspondeat.

FIT denique certum ex præinductis, quia objectum timoris est malum futurum, (art. XLI.) arduum atque possibile, estque timor fuga hujusmodi mali. Quum ergo Beati sciant se certissime in beatitudine confirmatos, prorsus a Deo inavertibiles factos, non videtur quod timor aliquis eis conveniat.

Thomas igitur ait, quod quamvis nullum (Summ. th. 2a 2æ, q. XIX, a. 11.) malum sit Beatis possibile per comparationem ad fruitionem et gratiam, tamen considerando ipsorum naturam in se, et libertatem eorum absolute, sic malum est eis possibile; sicque timor manet in eis, non primo modo. Timor itaque, prout manet in patria, naturalem defectum designat creaturæ a Creatore in infinitum deficientis.

Hæc autem responsio non videtur sufficiens. Habitus enim ordinatur ad actum sicut ad finem : si ergo nunquam actum producere potest, inanis est et frustra habetur. Timor vero qui donum vocatur, est habitus. Sed habitus iste nunquam in Beatis habere potest prædictum actum seu fugam mali naturæ creatæ possibilis : stultum enim esset timere quod certissime scitur nunquam posse accidere secundum ipsam exsistentiam rerum, quamvis secundum aliquam considerationem contingere possit. Quum ergo nullum malum Beatis secundum ipsam eorum exsistentiam consummatam accidere valeat, ipsi quoque hoc certitudinaliter noscant, sequitur quod nunquam actualiter malum hujusmodi ti-

ment. Si itaque donum timoris secundum A prædictam maneriem in Beatis perseveraret, inaniter eis inesset. Oportet ergo alium actum dono timoris in patria convenire. art. præced. Dictum est equidem, quod donum timoris facit nos Deo reverenter subjectos, non repugnantes nec segnes. Idcirco, in quantum actus ipsius est Deum revereri, et ei reverentialiter subjici, manet in patria. Sic quoque perfectissime fuit in Christo. Non autem erat in eo nec in Beatis unquam, prout actus ejus est timere separari a Deo vel ejus fruitione carere. Hæc quo- B que responsio consonat verbis Magistri dist. xxxiv K. per omnia libro tertio.

Postremo, sequitur quod prima beatitu- Matth. v, 3. do, videlicet, Beati pauperes spiritu, dono timoris correspondet, appropriatur atque tribuitur. Timor enim, quoniam Deo nos efficit reverenter subjectos, facit nos omnia vana contemnere : famam, honores, divitias ; et in solo Deo velle sublimari. Hoc autem ad spiritus pertinet paupertatem. Primam quippe beatitudinem Augustinus de humiliatione inflati cordis C exponit : quæ utique humiliatio ex prædicta timoris subjectione procedit. Hieronymus vero atque Ambrosius primam beatitudinem exponunt de temporalium rerum contemptu spiritualiter ac prompte exhibito : talis vero contemptus ex timore causatur. In beatitudine quoque prædicta duo ponuntur : unum per modum meriti, scilicet paupertas spiritus ; aliud per modum præmii, scilicet, Quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et hoc præmium timori congruenter promittitur, ne timor despe- D rationem inducat, sed potius mentem intuitu retributionis delectet. Unde Eccle- Eccli. i, 12. siastici ait scriptura : Timor Domini delectabit cor, et dabit gaudium atque lætitiam in longitudinem dierum. Vere enim tunc timebunt, qui modo non timent ; tunc denuo erunt securi, qui modo Prov. xxviii, 14. Eccle. xii, 13. sunt timorati. Nempe beatus homo qui semper est pavidus. Ideo Deum time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo.

ARTICULUS XLIX.

Quomodo quædam dona dicantur locanda ad dexteram, quædam ad sinistram; et quomodo ex septem donis nascantur septem præclaræ virtutes.

QUEMADMODUM autem in materiali candelabro tabernaculi Moysis erant Exod. xxv, 31-37. septem aureæ lampades, in quolibet latere tres, et una in summo ; sic in candelabro animæ nostræ esse oportet lampades aureas septem, id est septem dona Spiritus Sancti : quorum primum, scilicet sapientia, in summo tanquam in fine ceterorum donorum locandum est. Ceterorum sex donorum tria digniora, scilicet intellectus, consilium, fortitudo, in dextera animæ sunt ponenda, quia nostram vitam internam ornare atque perficere debent ; cetera vero tria, utpote scientia, pietas, timor, in sinistra ponuntur, quoniam vitam nostram externam adornant. Actus quippe donorum quæ in dextera situantur, circa nos ipsos versantur, convertimurque per eos ad interiora atque ad Deum ; sed aliorum trium actus donorum perficiunt nos in actibus quos circa alios exercemus, quemadmodum ex dictis lucide constat. tract. II

Denique, per dona prædicta, septem ca- art. LII, LV, tract. III pitales virtutes recipimus : oportet nam- art. v, xxi, que istas virtutes, imo et omnes virtutes, xxiii, xxxv, xlv. in donis vivere, si virtutes debeant esse. Itaque ex dono sapientiæ virtus summæ justitiæ nascitur : imo actum sapientiæ exercendo, hanc summam operamur justitiam. Prima summaque virtus est ista justitia. Primus modus seu prima maneries, in qua omnem virtutem ordinamus, est innocentia ; ultima quoque maneries, in qua omnes virtutes complemus, est innocentia caritate operta. Explanatum est tract. I equidem, quia sapientiæ dono a cunctis art. xli. sensibilibus atque creatis præsertim ac summe abstrahimur, et Deo benedicto ac sancto vehementissime copulamur ac immergimur. In hoc autem justitia summa consistit : Deo enim debemus omne quod

sumus, habemus ac possumus. Idcirco justitia ista ex dono sapientiæ profluit, actumque sapientiæ exercendo, summam operamur justitiam. Porro ex dono secundo, videlicet intellectu, emanat oriturque in nobis ex Deo secunda specialis præclaraque virtus, utpote spiritualis delectatio ascendens ad Deum, interiorem nostrum hominem semper vivacem ac vigilem reddens. Hæc delectatio viva facit nos Deum jugiter cum oblectatione recenti adspicere. Actus enim doni intellectus, est rationes fidei contemplari, ac credendorum veritates subtiliter speculari. Hoc autem ingentem habet delectationem adjunctam. Præterea, ex dono intellectus delectatio ista diffunditur.

Insuper, ex tertio dono, puta consilio, oritur tertia virtus capitalis, quæ est amorosa inclinatio in unionem. Hoc enim donum facit nos perfectionis apprehendere semitas, consistentes in hoc ut separemur Luc. x, 42. a multis, et unum illud quod necessarium est, adipisci conemur. Ex quarto autem dono, quod fortitudo vocatur, quarta præcipua virtus, scilicet magnanimitas, oritur : per quam omnia temporalia atque immunda spernuntur, quemadmodum ple- art. xvii. nius præhabitum est. At vero ex quinto dono, quod scientia appellatur, quinta virtus, quæ est discretio, nascitur. Donum enim scientiæ instruit nos inter perversos honorabiliter conversari, omnemque maneriem compendiosius proficiendi : quod faciendo, veram discretionem experimur atque sortimur. Ex dono autem pietatis, art. xxxvii. sicut prætactum est, sexta virtus sublimis, scilicet misericordia, scaturit. Ex ultimo quoque dono, quod timor nominatur, septima virtus capitalis diffunditur, quæ hu- art. xlv. militas nominatur, sicut præhabitum recolo.

Hæc secundum Doctorem divinum inducta sunt. Circa quæ quæstiones plurimæ occurrere possunt, quas non oportet hic plenarie determinare. Sed quantum horum intelligentia postulat, dicendum opinor, quod justitiam accipit prout est

A virtus communis : aliter ipsa nec prima nec summa virtus exsistit. Denique nomen virtutis communiter accipit pro perfectione quacumque : si enim virtus proprie consideretur, delectatio virtus non est, sed fructus, ita se habens ad actum virtutis, quemadmodum in rebus naturalibus quies se habet ad motum præcedentem, ut asserit Thomas. Similiter dicendum vi- Summ. th. 1a 2æ, q. xxxi, a. 1, 2. detur de inclinatione amorosa ad unionem. Magnanimitas vero ex dono fortitudinis prodiens, misericordia quoque ex B pietate procedens, atque humilitas ex timore emanans, proprie nominantur virtutes. Discretio autem ex dono scientiæ fluens, videtur potius generalis conditio omnis virtutis quam virtus specialis, nisi strictius limitetur, vel certe pro ipsa prudentia sumi dicatur.

Postremo, qualitercumque hæ septem perfectiones appellentur virtutes, non tamen dicendæ sunt virtutes capitales seu principales simpliciter, sed solum secundum aliquem modum, excepta fortassis C justitia, quæ proprie ac specialiter sumpta, virtus est cardinalis. Septem quippe ponuntur virtutes simpliciter capitales, videlicet : tres theologicæ, fides, spes, caritas ; quatuor autem cardinales morales, quæ sunt, prudentia, justitia, fortitudo, temperantia. Dictæ ergo septem virtutes, dictæ sunt capitales secundum quid : quia virtutibus multis præfulgent, et generalem ac magnam utilitatem sortiuntur ac conferunt.

D

ARTICULUS L.

Per quem modum dona fuerint in Christo.

DONA demum in Domino nostro Jesu Christo fuisse, Isaias in verbis præallegatis testatur : Requiescet (inquiens) Is. xi, 2. super eum Spiritus Domini ; spiritus sapientiæ et intellectus, etc. Cui concordat quod Dominus per Zachariam prophetam ait : Ecce ego adducam servum meum Zach. iii, 8. Orientem, id est Christum, regem Mes-

Philipp. II, 7. siam, qui formam servi dignanter acce- A
Zach. III, 9. pit; et post pauca : Super lapidem (inquit)
I *Petr.* II, 4-8; *Ephes.* II, 14. unum (id est Christum, qui est lapis angularis utraque faciens unum) oculi septem sunt, id est septem dona Spiritus Sancti.

Sed circa hoc dubia multa occurrunt.
tract. I, art. XIV. Dictum est enim, quod omnis qui gratiam gratum facientem sortitur, septem donis Spiritus Sancti ornatur. Quid ergo de Christo vaticinantur Prophetæ, quod in Christo sunt dona Spiritus Sancti, quasi hoc sit magnum aliquid ac singulare atque præcipuum? — Et respondendum, quod dona B
ista in Christo tanquam in capite, excellentissime, indesinenter atque a primo suæ conceptionis in Virgine momento fuerunt.
Is. XI, 2. Idcirco Propheta notabiliter ait : Requiescet super eum Spiritus Domini. Unde
Joann. I, 32. et Joannes Baptista contestans : Vidi (inquit) Spiritum descendentem et manentem
Ibid. 16. super eum. De cujus plenitudine nos omnes accepimus.

tract. II, art. VII, XXIV; tract. III, art. XXII, VI. Rursus dubitatio oritur. Dictum est equidem, quod sapientia, intellectus, scientia atque consilium, fidem perficiunt, et ad C
ejus certitudinem ordinantur; timor vero spem respicit. Christus autem nec fidem unquam habuit, nec spem, sed plenissimam Divinitatis fruitionem. — Et respondendum, quod dona ista non erant omnino in Christo sicut in viatoribus ceteris, nec erant in eo dumtaxat sicut in comprehensoribus atque Beatis, sed mirabiliter nimis, et quasi mixto ac medio modo. Sapientia nempe et intellectus erant in eo sicut et modo in eo sunt et in angelis cunctisque Beatis. Fortitudo vero et D
pietas erant in eo aliter quam nunc : erat enim in eo donum fortitudinis, aggrediendo tolerandoque ardua ac perfecta;
Act. X, 38. pietas vero, quia pertransivit benefaciens ac sanans omnem languorem, nedum corporum, sed etiam animarum. Sic quoque consilium et scientia in eo aliter erant quam nunc. Nam consilium fortitudinem dirigit, et scientia pietatem : sicque utrumque erat in eo per comparationem ad actus prædictos, et circa propria objecta. Sed nunc quatuor ista dona in Christo consistunt secundum exigentiam status in patria.

Postremo, de dono timoris occurrit ambiguitas specialis. Quum enim timor sit fuga mali futuri possibilis, minime competit Christo : quippe qui secundum naturam humanam non solum fruitive, sed insuper hypostatice Verbo erat unitus. Unde nequaquam malum culpæ ei accidere valuit. Quum ergo hic timor tam paululum competat Christo, etiam minus quam cetera dona, cur de ipso specialiter ait Propheta, Replebit eum spiritus ti- *Is.* XI, 3.
moris Domini? — Et respondendum, quod donum timoris solum erat in Christo sicut et nunc, quemadmodum de donis sapientiæ atque intellectus jam patuit. Erat namque in eo donum timoris non quantum ad mali possibilis fugam, sed quantum ad reverendissimam subjectionem, et insuperabilem in subjectione stabilitionem : sicque perfectius erat et est in Christo quam in aliquo unquam electorum. Ipse enim per omnia incomparabiliter et eminentissime subditus erat Patri, intus ac foris, quemadmodum ipse testatur : Ego *Joann.* VIII, 49.
(inquit) honorifico Patrem meum; et denuo : Quia quæ placita sunt ei, facio *Ibid.* 29.
semper. Christus enim etiam ut homo, semper sine omni interruptione actualiter meruit, sanctissime interius vixit, nec unquam ab actuali reverentia Dei Patris cessavit. Unde natura ejus assumpta comparatur ad Verbum sicut instrumentum ad artificem, et non ut qualecumque instrumentum, sed tanquam instrumentum conjunctum et proprium, in omnibus obedientiale, ac animatum : sicut et corpus animæ instrumentum vocatur, præsertim secundum innocentiæ statum, potissime vero secundum statum futurum, in quo in omnibus sine omni rebellione ac difficultate obediet animæ. Ad cujus status lætitiam nos unigenitus Dei, Dominus noster Jesus Christus perducat, qui est cum Patre æterno ac Spiritu Sancto Creator universorum omnipotens, super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

DE

DONIS SPIRITUS SANCTI

TRACTATUS IV

ADDITAMENTA QUÆDAM EX SCHOLASTICIS DOCTORIBUS EXCERPTA.

PRÆFATIUNCULA.

MULTI jam anni et (ut reor) circiter sedecim transierunt post præinductam de donis compilationem; sed quoniam interim de eisdem in scholasticorum scriptis doctorum plurima legi, quædam nunc addere placuit.

ADDITIO PRIMA.

ITAQUE, super tertium Sententiarum, distinctione tricesima quarta, Albertus Magnus de hac scribens materia, primo quærit, an virtutes et dona realiter distinguantur. Respondendoque ait de hoc quinque inveniri opiniones doctorum: primam dicentium, quod non differant nisi secundum rationem, ita quod virtutes dicuntur in quantum sunt principaliter ad agendum, dona vero, in quantum sunt ad resistendum tentationibus vitam virtutum impugnantibus. Sed istud inconvenienter est dictum, quum [virtutis] fortitudinis sit difficilibus ac tentationibus repugnare. Princeps quoque Apostolorum docet per fidem esse resistendum diabolo. (Petr. v, 9.) Et Paulus: In omnibus (inquit) sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela (Ephes. vi, 6.)

A nequissimi ignea exstinguere. Joannes quoque apostolus: Hæc est (ait) victoria quæ vincit mundum, fides nostra. (I Joann. v, 4.)

Alii ergo dixerunt ea ita distingui, quia virtutes sunt principaliter in voluntate, et secundario in ratione; dona vero econtrario sunt principaliter in ratione, secundario autem in voluntate. Sed istud non stat, quum fides et prudentia sint in ratione; aliqua quoque dona, videlicet fortitudo, pietas et timor, sunt in vi affectiva seu voluntate. Præterea, ad reprobandum

B opinionem hanc addit Albertus: Falsa est ista opinio, quoniam virtutum cardinalium duæ sunt in ratione, videlicet prudentia atque justitia. Et de justitia probat hoc sic: quia justitia consistit in ordinatione ad alterum; et quum omnis ordo rationis sit, erit justitia necessarie in ratione. Verumtamen istud est contra communem doctrinam doctorum, qui justitiam in voluntate constituunt. Nec argumentum istud concludit: quoniam simili ratione spes et caritas essent in ratione, quia consistunt

C in recta ac debita ordinatione viatorum ad Deum, qui est illarum virtutum immediatum propriumque objectum. Dicendum ergo, quod argumentum hoc obtinet quod justitia est in ratione sicut in dirigente,

non sicut in subjecto actum justitiæ eliciente.

Tertia demum fuit opinio, quod dona dicuntur per comparationem ad Deum ea donantem, ideo sunt in superiori animæ parte; virtutes vero dicuntur per respectum ad specialia opera, suntque in parte animæ inferiori. Sed istud non valet, quum virtutes theologicæ sint donis eminentiores, et in suprema parte animæ.

Quarti ergo dixerunt, quod virtutes insunt ad recte agendum secundum vitam quæ unicuique sufficit secundum se, atque ad sustinendum passiones sive innatas sive illatas; dona autem sunt in adjutorium potentiarum animæ, ut patiamur conformiter Christo. Et hoc satis rationabiliter probant sic. Ad hoc quod Christus pateretur, tria exigebantur, videlicet: timor reverentialis ad Patrem ipsum mittentem ac tradentem pro omnibus nobis;
Is. xi, 3. et hinc replevit eum spiritus timoris Domini. Secundum fuit, ut Christus pateretur ex amore ad homines : sicque exigebatur in eo et pietas. Tertium fuit, ut viriliter atque intrepide se passioni offerret : et sic in eo requirebatur et fortitudo (loquendo de his tribus in quantum sunt dona). Porro alia quatuor dona concomitantur ea tanquam regentia, sicut donum scientiæ pietatem, consilium fortitudinem, intellectus autem et sapientia intentionem patientis ad Deum. Hæc opinio, teste Alberto, multos valdeque celebres habuit defensores. Sed hoc obviat ei, quia etiam Christo non incarnato aut passo, videlicet si homo non peccasset, adhuc dona ista fuissent hominibus præstita. Præterea, secundum Ambrosium et
Sent. III, dist. XXXIV A. Magistrum Sententiarum aliosque communiter, dona in angelis sunt : non tamen ad patiendum conformiter Christo.

Hinc alii dicunt, quod virtutes dantur ad agendum simpliciter, dona autem sunt expeditiones virtutum, et dantur ad operandum expedite. Huic positioni assentit Albertus : quia, ut ait, fundatur in verbis Gregorii, qui plus scripsit de donis quam alii Sancti, manifesteque asserit super Job, quod dona donantur in expeditionem adjutoriumque virtutum. Et est positio ista bona, quamvis a quibusdam reprobantibus eam non sit bene explanata.

Itaque advertendum, quod duplex est impedimentum virtutis ad proprium actum. Primum est ex indispositione potentiæ seu subjecti; et hoc virtus convalescendo excludit per se. De quo ait Bernardus, quod nihil est adeo difficile, quod consuetudo non reddat facile. Quod in virtutibus consuetudinalibus seu acquisitis præcipue verum est : de quibus dicit Philosophus, quod nati sumus eas suscipere, sed perficere a consuetudine est. Aliud impedimentum ad actum virtutis, est ex imperfectione ipsius habitus seu virtutis : quemadmodum potentia nostra intellectiva est ad verum primum; et ad hoc perficit eam fides imperfecte, videlicet in speculo atque ænigmate. I Cor. XIII, 12. Ideo indiget potentia illa alio habitu eam altius perficiente, qui est quasi secunda perfectio ejus, et altius eam elevans; et iste vocatur donum : sicque sapientia ei infunditur et præstatur. Ex his constat virtutes a donis realiter esse distinctas; et hoc tenet Albertus.

Sed objici potest. Definitiones enim virtutum conveniunt donis. Virtus quippe sic definitur : Virtus est quæ habentem perficit, et opus ejus bonum reddit; item, Virtus est dispositio perfecti ad optimum; itemque, Virtus est in difficilibus optimorum operativa; et iterum, Virtus est ultimum de potentia in re cujus est; et rursus, secundum Augustinum, Virtus est bona qualitas mentis qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus operatur in nobis sine nobis. Omnia ista conveniunt donis. Præterea Gregorius super illud Job primo, Nati sunt ei filii septem, Job I, 2. testatur quod per septem filios, septem virtutes intelliguntur, videlicet sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, et cetera dona : et sic dona appellat virtutes. Et rursus : Contra septem (inquit) mala, Spiritus Sanctus mentem septem virtutibus

imbuit, scilicet, contra stultitiam sapientia, contra hebetudinem intellectu, etc. Ambrosius quoque dona vocat virtutes. — Ad omnia ista respondet Albertus : Virtus dupliciter dicitur, utpote large et stricte. Stricte autem, virtus est prima perfectio virium animæ ad actus vitæ in finem ultimum ordinatæ, vel in id quod est ad finem : sicut virtus theologica est in finem ; virtus autem politica est in id quod habemus in usu, quod est ad finem. Et hoc modo donum, quum sit secunda perfectio ad altiorem actum quarumdam virtutum, non est virtus, sed discretus habitus a virtute. Large autem accipitur virtus pro habitu perficiente ad actum secundum rationem boni : et sic dona possunt dici virtutes; sicque loquuntur Sancti.

ADDITIO II.

LOCO præallegato ponit Albertus triplicem divisionem seu distinctionem sufficientiamque donorum. Prima est penes objecta. Nam donum vel ordinat per recessum a malo, et sic est *timor*, qui est fuga et resilitio a peccato, secundum unum modum loquendi. Vel ordinat ad bonum : et hoc, vel in bonum quod est finis, aut in bonum quod est ad finem. Si primo modo, aut ordinat in bonum sumptum sub ratione veri, et sic est donum *intellectus ;* aut sub ratione boni, et sic est donum *sapientiæ,* quæ dicitur a sapore. Si vero est ad ea quæ sunt ad finem, aut hoc est per modum exsequentis, aut per modum dirigentis : et utrumque contingit dupliciter. Primo in his ad quæ omnes tenentur : sicque donum dirigens est *scientia,* et donum exsequens est *pietas.* Secundo in his ad quæ non omnes tenentur, ut sunt opera nostra supererogationis : et sic donum dirigens est *consilium,* exsequens autem est *fortitudo.*

Porro secunda distinctio hæc est. Donum namque est altior perfectio quam virtus communiter. Vel ergo altius illud accipitur ex parte intellectus, aut ex parte
A affectus. Si ex parte intellectus, aut ergo secundum quod intellectus se habet circa ultimum finem, aut secundum quod se habet circa media. Si primum, hoc est dupliciter : vel prout se habet ad motum in finem, vel prout quodammodo quiescit in fine. Si primo modo, sic est donum *intellectus,* quod est invisibilium creaturarum per quas intellectus ascendit ad Deum, ut infra dicetur. Si secundo modo, tunc est donum *sapientiæ,* quæ, teste Augustino, per gustum divinis inhæret. Por-
B ro, si altius illud ex parte intellectus accipiatur circa ea quæ sunt in finem, aut altius illud sumitur ex parte ejus in quod dirigit donum, aut ex parte rationis dirigentis. Si primo modo, tunc est *consilium,* quod dirigit in altiora quam prudentia, scilicet in opera supererogationis. Si secundo modo, tunc est donum *scientiæ :* quæ dirigit per rationes divinas in communiter operabilibus, utpote, quia Deus præcipit, vel Deo sic placet, aut ad salutem expediens est, vel quia Scriptura
C sic tradit; quum prudentia dirigat per rationes civiles atque humanas. Si autem ex parte affectus est illud altius perficiens, tunc vel est ex parte finis, vel ejus quod est ad finem. Si ex parte finis, tunc non potest esse ex parte bonitatis, quia in illam nil altius ordinat quam caritas ; nec ex parte veritatis, quia ibi perficiunt dona intellectus : ergo erit ex parte potestatis seu majestatis et excellentiæ ; sicque erit donum *timoris* casti filialis. Si vero altius illud est secundum ea quæ
D sunt ad finem, aut hoc est quoad se, aut in respectu quoad proximum. Si primum, hoc non potest esse respectu dilectionis innatæ seu naturalis, quum illa non sit tantæ difficultatis quin ad eam sufficiat virtus : est ergo respectu passionis illatæ secundum statum ordinantem ad sustinendum martyrium ; et est donum *fortitudinis.* Si autem est respectu boni quod est commune atque ad alium, tunc non potest esse per modum debiti, quia hoc satis ordinabile est perfectione quæ est virtus

justitiæ; nec potest esse respectu boni sicut caritas diligit proximum, quia nihil perfectius est caritate : ergo erit vis benevolentiæ ad imaginem Dei, seu ad hominem ut in eo est Dei imago; et sic est donum *pietatis.*

Tertia distinctio, secundum Albertum, est communiter antiquorum doctorum; et est valde bona, ut ait, quia in ea accipitur numerus donorum secundum duplicis vitæ perfectionem. Vita namque contemplativa perficitur visu et gustu : visus autem ostendit quid sit gustandum. Itaque, quoad visum, est donum *intellectus;* quoad gustum, est donum *sapientiæ* saporantis. Nam, ut ait Philosophus, sapor est sequela complexionis : ideo necesse est penetrare naturam rei per gustum. Perfectio vero vitæ activæ, est vel secundum rectificationem rationis dirigentis, aut secundum affectum exsequentis. Et primum vel est in his ad quæ non omnes tenentur, et sic est *consilium;* aut in his ad quæ omnes tenentur, et sic est *scientia.* Si autem est in affectu exsequentis, vel ergo per recessum a malo, et sic est *timor;* aut per accessum ad bonum : et hoc vel ad quod non omnes tenentur, sicque est donum *fortitudinis;* vel ad quod omnes tenentur, et sic est donum *pietatis.* — Hæc autem distinctio Alberti, quantum ad aliqua a quibusdam doctoribus dissonare videtur : quemadmodum patere potest consideranti quod de donis, secundum alios quosdam magnos doctores, in præcedenti compilatione inductum est.

Insuper quærit Albertus, cur donum timoris non habet aliquod donum dirigens ipsum, et cui combinetur, sicut fortitudo et pietas habent. Respondet, quoniam timor dicit resilitionem vel fugam, et ad hanc non indiget homo regitivo proprio, sed communi : quemadmodum etiam motus fugæ non est ut in fuga persistat, sed potius ut in bonum aliquod convertatur; et ideo regens motum in bonum, erit regitivum in fuga. Hinc timor accipit regimen a regitivis aliorum, sive sit timor castus, sive initialis : sed castus accipit regimen ab intellectu et sapientia; initialis autem a scientia atque consilio.

Postremo inquirit hic Doctor, cur de dono timoris specialiter dictum est, Replebit eum, scilicet Christum, spiritus timoris Domini. *Is. xi, 3.* Respondet, quoniam Christus formam servi accipiens, reveritus est Patrem, *Philipp. ii, 7.* nobis id ad nostram informationem dans exemplum, ut sequamur vestigia ejus potius in timore hoc filiali quam in scientia *I Petr. ii, 21.* aut sapientia seu ceteris donis : quoniam reverentia facit bona omnia fieri, et mala cavere. Unde in Ecclesiastico scriptum est : Qui sine timore est, non potest justificari. *Eccli. i, 28.*

ADDITIO III.

QUEMADMODUM tricesima quinta distinctione ait Albertus, *sapientia* donum non est idem quod fides, quamvis sit de eodem : est enim aliud lumen. Nam sicut fides est quoddam lumen spirituale infusum in quo videntur articuli fidei, id est, veri esse noscuntur, ita quod intellectus per lumen istud veritatibus articulorum consentit; ita sapientia donum, est quoddam infusum lumen divinorum sub quo videntur et gustantur divina per experimentum. Estque sapientia ista proprie gustus Dei in donis suis : sicut videtur dicere Dionysius de Hierotheo, quod patiendo et experiendo atque gustando Deum ac divina, addidicit ea. *De Divin. nom. c. ii.* Lumen igitur lucens et calefaciens ad hujusmodi scientiam divinorum per gustum Dei in donis suis sine quibus ipse non est, dicitur meo judicio sapientia donum. Nam et Gregorius ait : Sapientia est donum spe et certitudine æternorum mentem reficiens. Et hoc non est fides : quia in fide non gustatur Deus in donis sine quibus ipse non est. — Denique, quamvis sapientia, sicut et fides, sit cognitio Dei per medium, tamen medium istud clarius est medio fidei, quæ est per speculum et ænigma. *I Cor. xiii, 12.* Medium enim fidei sumitur solum sub

ratione veri ; sed medium sapientiæ sub ratione veri et boni, quoniam sapientia illuminat et accendit. Unde fides tantum assentit, et accipit donum seu bonum creatum per quod videt in quantum est speculum, et non prout est emanatio bonitatis divinæ continens dulcedinem Dei : puta cognitio Dei quam multi in peccatis exsistentes habent modo tali, est cognitio speculativa, et habitus acquisitus per studium et doctrinam, et non lumen faciens experimentum dulcedinis Dei in suis donis quibus sanctificat animam. Refectio quoque sapientiæ in hac vita, est refectio quasi per saporem et odorem, et non per tactum substantiæ : quæ refectio per tactum substantiæ, est quies appetitus, et proprie fructus. Hinc refectio sapientiæ incitat ad altiorem profectum : unde sapiens proficit in cognitione ; sed fruens quiescit in cognito. Insuper sapientia donum non est nisi de æternis atque divinis : quia nullorum gustus confert perfectam dulcedinem, nisi divinorum dumtaxat.

Præterea, donum *intellectus* est simplex lumen sub quo Deus videtur in his qui beati sunt, et in specialibus officiis actibusque eorum. Dicit autem in sermone quodam Augustinus : Intellectus vocatur, quo ab omni voluptate carnali corda mundantur ut pura intentio dirigatur in Deum. Estque descriptio ista data per effectum : quoniam intellectus corda mundat, etiam quodammodo in speculo et ænigmate, ut videat lumine percepto in eo in quo refulget veritas secundum majorem claritatem quam speculi et ænigmatis. Fides autem non emundat nisi a falsitatibus errorum perfidiæ. Aliter quoque dirigit fides in finem, et aliter intellectus. Fides namque dirigit opus, per hoc quod ostendit mercedem et eum qui simpliciter finis est omnis boni, scilicet Deum ; sed intellectus dirigit in finem, per lumen videndo finem, vel in se vel in Beatis, in quibus refulget, et non dirigit opus directe. — Si autem quæratur, an donum intellectus sit per modum complexionis, dicendum quod non est, quum

A sit simplex lumen gratum faciens, quod a Deo infunditur cum ceteris gratiis gratum facientibus. Unde complexio quæ est in auditis et intellectis, sub dono est, non in eo. Intellectus quoque Scripturæ juvat donum intellectus ut elevetur, sed non generat lumen istud sub quo videntur spiritualia. — Insuper, donum intellectus principaliter est de Deo, et de his in quibus relucet veritas divina ; et accipit Deum sub ratione veritatis, et utitur imagine seu perfectione creaturæ ut instrumento,
B et lumine sibi infuso ut prius illuminante.

Patet ergo quomodo donum intellectus a sapientia differt : quoniam sapientia est cognitio per gustum, et gustans divina in donis simillimis illis ; sed intellectus non est per gustum, sed potius est lumen datum a Deo ad cognitionem Dei, et creaturæ illius in qua resultat Deus per gratiam vel gloriam. Ideo per lumen istud cognoscimus gratuitas dispositiones cœlestium, et tendimus in Deum ut taliter disponentem. Itaque intellectus non est de Creatore per
C gustum, sed per modum visus, tendens in verum per lumen elevans ad ea in quibus Deus altius resultat seu lucet quam in vestigio atque imagine : sicut est dispositio præmiorum in beatitudine spiritualium substantiarum.

Porro *scientia* in quantum est donum, est simplex lumen acceptum sive infusum a Deo simpliciter, in quo videntur rationes operabilium pertinentium ad vitam humanam. Quemadmodum enim fides est lumen ad credibilia quod est simplex similitudo
D veritatis divinæ, sic scientia ista est simplex quædam similitudo divinæ justitiæ, in qua mente videntur divinæ rationes operabilium per nos, pertinentium ad lumen meritorie ac sancte viventium, prout ait Apostolus : Sobrie, juste et pie vivamus in *Tit.* II, 12.
hoc sæculo. — Donum ideo scientiæ se habet ad prudentiam sicut melior atque perfectior habitus operabilium. Aliter quippe atque ad aliud, quoad proximum finem, vitam humanam regit ac dirigit virtus prudentiæ, aliterque donum scientiæ : quia pru-

dentia procedit per rationes juris humani, A et tendit ad finem honestum secundum statuta civitatum et plebiscita; sed scientia per rationes divinas, et ad sanctam conversationem commendantem se ad omnem hominum conscientiam : sicque intendit sanctum potius quam honestum. Unde proprius solusque substantialis actus doni scientiæ, est regere in operibus sanctitatis *Philipp.* II, 15. in medio nationis pravæ atque perversæ. Ceteri vero actus ejus attribuuntur ei per quamdam appropriationem.

Deinde quæritur, quid sit donum *consilii,* B et an fuit in Christo. Et videtur quod non : quia, secundum Damascenum, consilium est ignorantis, atque de dubiis; Christus autem nullius rei fuit ignarus aut dubius. Item, secundum Gregorium, donum consilii datur contra præcipitationem : quæ in Christo non habuit locum, ergo neque consilii donum. — Respondendum, quod consilium dupliciter dicitur, scilicet : a dante consilium, in quo signat plenitudinem luminis dirigentis in ignotis ac dubiis; et sic fuit in Christo, estque in C Deo; et secundum hanc proprietatem dicitur donum. Dicitur quoque a quærente consilium; et ita est ignorantis ac dubitantis, nec convenit Deo, nec Christo. Quod autem dicitur dari contra præcipitationem, est dono huic accidentale, et convenit ei ratione status seu corruptionis sui subjecti, scilicet hominis infecti et infructuosi : sic vero non inest Beatis et Christo. Est ergo donum consilii, seu consilium ut est donum, lumen supernaturale infusum, dirigens in magnis seu arduis, in D quibus non sufficit homo sine speciali auxilio : ut vendere omnia et dare pauperibus, et hujusmodi quæ in Scriptura sacra vocantur consilia. Tullius denique in sua Rhetorica definit consilium, quod sit excogitata ratio aliquid faciendi. Sed ista est definitio consilii generaliter sumpti : quæ tamen potest adaptari dono consilii, ut dicatur excogitata ratio rerum earum in quibus homo indiget speciali adjutorio Spiritus Sancti propter arduitatem earum. Unde consilium istud non est de dubio, sed magis de arduo, ad quod propter difficultatem non omnes tenentur, nisi in casu. Ideo dixit Gregorius, quod consilium datur contra præcipitationem : quia in arduo difficili præcipitatio magis insidiatur; ideo necessaria ibi est specialis directio Spiritus Sancti. Unde consilium istud non est circa omnia, sed circa ea in quibus indigemus speciali divino lumine dirigente. Ex præhabitis patet quis sit actus consilii, quomodo differt donum consilii a dono scientiæ.

Præterea, donum *fortitudinis* potissime respicit arduum, circa quod, secundum prædicta, versatur consilium, quod est fortitudinis directivum. Suntque dona hæc circa eamdem materiam : consilium ut dirigens, fortitudo ut exsequens. Differt autem fortitudo ut donum a fortitudine quæ est virtus : quoniam fortitudo donum est circa arduum et difficile, abstrahens a communi conversatione humana et elevans super illam, quum sit circa opera supererogationis; fortitudo autem quæ est virtus, non tantum est circa illa. Iterum, fortitudo donum in operando procedit ex aliis et altioribus mediis, scilicet rationibus ex divino jure acceptis juxta directionem doni consilii; fortitudo autem quæ est virtus, procedit ex rationibus juris humani, ut quia expedit rei publicæ vel paci temporis hujus; aut saltem procedit ex rationibus pertinentibus ad necessitatem salutis, ut hoc fiat vel toleretur, quia aliter mortaliter peccare et perire contingeret. Actus quoque doni fortitudinis in patria, erit summo bono firmissime adhærere : quod finis est omnis pugnæ. Unde quemadmodum militi qui fortissime dimicavit, ad imperatorem redeunti, arma non auferuntur, non ut ibi pugnet, sed ut sint militi in decorem et testimonium prælii præcedentis; sic donum istud permanet in Beatis. — Si præterea objiciatur, quod secundum Macrobium, virtutes purgati animi faciunt animam ab omnibus passionum immoderantiis mundam, atque in Beatis

firmissimam, ergo dona ista non requiruntur; dicendum, quod virtutes istæ non faciunt hoc ita perfecte et prompte ut dona, nec etiam tam altis ac divinis rationibus operantur, ut ex præhabitis constat.

Insuper, *pietas* dicitur multis modis per prius et posterius : unde oportet ponere unum modum quo dicitur per se; et alii modi erunt in comparatione ad illud. Potest igitur dici, quod pietas proprie est benevolentia in imaginem Dei prout est imago illius. Et hoc multipliciter fieri potest. Aut enim benevolentia ista inclinat affectum ex parte exemplaris, videlicet Dei, ex quo emanat imago : et sic pietas magis fertur in exemplar, et pertinet ad genus latriæ, quæ Deo cultum cærimoniamque impendit. Et secundum Augustinum, pietas dicitur hoc modo præcipue, quia exemplar est ratio benevolentiæ in omnibus aliis modis quibus ad imaginem inclinatur affectus. Sed etiam inclinatur benevolentia ista in imaginem descendentem ab exemplari divino; et hoc tripliciter : quia vel inclinatur cum naturali origine seu communione, et sic est benevolentia in parentes, et rursus est virtus ac species justitiæ naturalis; aut generalius fertur in imaginem in quantum imago est, et sic proprie dicitur donum, estque benevolentia in imaginem Dei in natura rationali, et docet benevolenter se habere ad illam; aut fertur in imaginem ut conjunctam naturæ inferiori corporali, a qua circumdatur [imago] miseria, et sic versatur pietas circa opera misericordiæ, et differt a misericordia, quoniam misericordia respicit opera miseriam allevantia, pietas autem imaginem cum conjunctione ad miseriam quæ circumstat eam in natura miserabili. Unde pietas donum ratione benevolentiæ habet convenientiam cum mansuetudine, quia non exasperatur ab aliquo per iram, rancorem seu indignationem; sed ratione subventionis qua alteri bonum impendit, cum misericordia subvenit. — Præterea, sicut ait Gregorius, scientia docet, et pietas donum exsequitur. Unde sicut scientia donum habet unum actum principalem, qui est scire bene uti temporalibus ad recte conversandum in medio pravæ perversæque nationis; ita et pietas habet unum actum principalem, qui est benevolenter et sine querela bonum optare ac facere omnibus Dei imagine insignitis. Itaque pietas respicit naturam ut imaginem Dei habentem, misericordia autem miseriam. Vel magis proprie, pietas respicit naturam imaginis in miseria, misericordia vero miseriam in imagine. Ideo duplicem habet promissionem, videlicet : vitæ quæ nunc est, propter sublevationem miseriæ proximorum; et futuræ, propter reverentiam imaginis Dei. Alii quoque actus nonnulli attribuuntur dono pietatis, qui conveniunt ei per accidens, vel per reductionem, aut propter propinquitatem ejus cum aliis quibusdam virtutibus quarum actibus permiscetur. — Denique, actus hujus pietatis in patria, est gaudere in bonis imaginis Dei in quantum est Dei imago.

(Philipp. II, 15.) (I Tim. IV, 8.)

Postremo, *timor* donum multipliciter dicitur. Primo, secundum quod proprie donum est, et tunc consideratur secundum suum perfectissimum et optimum statum : et sic fuit et est in Christo atque in angelis; et actus ipsius est revereri. Interdum vero dicitur timor secundum quod causatur ab aliquo quod est supra naturam vel vires : et sic habet actum fugæ mali, cujus mali causa inest vel potest inesse; et talis est timor initialis. Proprie autem, timor filialis et castus dicitur donum. Unde, quod dona dicantur altioris actus, intelligitur de eisdem secundum perfectum statum eorum.

(dist. XXXIV.)

Hæc ex dictis Alberti de donis sint breviter dicta : quæ in quibus consonent præinductis secundum Thomam vel dissonent ab eisdem, perpendere potest qui legit et confert ea ad invicem.

ADDITIO IV.

QUAMVIS de donis secundum Bonaventuram quædam sint dicta, nunc tamen aliqua sunt addenda.

(tract. I, art. I.)

dist. xxxv. Itaque Doctor iste super tertium Sententiarum sic ait : Sapientia quadrupliciter sumitur, tam a philosophis quam a theologis : primo communiter, secundo minus communiter, tertio proprie, quarto magis proprie. Communiter dicitur rerum cognitio generaliter, secundum quod eam definiunt Augustinus atque Philosophus, dicendo : Sapientia est rerum divinarum et humanarum cognitio. Et in Prima philosophia Aristoteles ait : Sapiens est qui omnia novit secundum quod convenit. Secundo sapientia dicitur cognitio non quæcumque, sed sublimis, scilicet æternorum. Et sic sumit eam Apostolus, ad Corinthios *I Cor.* xii, 8. dicens : Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ. Sicque dicit Philosophus, quod sapientia est cognitio altissimarum causarum. Tertio dicitur proprie cognitio Dei secundum pietatem : quæ cognitio attenditur in cultu latriæ, quem Deo exhibemus per fidem, spem et caritatem. Et sic accipit eam Augustinus quartodecimo de Trinitate, exponens illud *Job* xxviii, 28, juxta LXX. in Job : Ecce pietas, ipsa est sapientia. Dicit enim ibidem, quod sapientia et pietas idem sunt.

Quarto dicitur magis proprie Dei cognitio experimentalis per gustum internum : et ita est donum Spiritus Sancti, cujus actus consistit in degustando divinam suavitatem. Et quoniam ad gustum interiorem, in quo est delectatio, requiritur affectionis actus ad conjungendum, et actus cognitionis ad apprehendendum, quemadmodum ait Philosophus, quod delectatio est conjunctio convenientis cum convenienti, cum sensu ejusdem ; hinc actus doni *sapientiæ* partim est cognitivus et partim affectivus, ita quod in cognitione inchoatur, èt in affectione consummatur, quum sit experimentalis cognitio boni ac dulcis. Idcirco actus præcipuus doni sapientiæ, est ex parte affectivæ. Propter *Eccli.* vi, 23. quod in Ecclesiastico legitur : Sapientia secundum nomen est ejus. Et secundum De Divin. nom. c. vii. Gregorium, ejus actus est reficere. Dionysius quoque ait, quod sapientiæ est esse

A amentem, propter hoc quod melius afficimur circa Deum prima cognitione, quæ est per ablationem et negationem, quam per affirmationem, ut in libro Mysticæ cap. i, ii. theologiæ testatur. Hinc ait Bernardus, caritatem in sapientiam proficere. Idcirco etiam sapientia non potest nimia esse : quia excessus in experimento divinæ suavitatis potius est laudabilis quam vituperabilis, ut patet in viris sanctis, qui præ nimia dulcedine modo elevantur in ecstasim, modo sublevantur usque ad raptum, B licet hoc contingat paucissimis. — Itaque, in amore Dei, ipsi gustui conjuncta est cognitio : optimus enim modus cognoscendi Deum est per experimentum dulcedinis. Unde cognoscere, non est actus sapientiæ præcipuus, sed concurrit ad actum ejus præcipuum. Sapientia namque includit in se actum utrumque, ita quod unus, puta cognoscere, est actus ejus primus, et alter, scilicet amare, est actus ejus præcipuus : primus sicut disponens, secundus sicut complens. — In actu quoque C doni sapientiæ rarius falli contingit, quoniam actus ille certior est.

Præterea, circa donum *intellectus* advertendum, quod cognitio potest haberi de Deo secundum triplicem modum : primo, per simplicem assensum ; secundo, per rationis adminiculum ; tertio, per contuitum simplicem. Primum est fidei, cujus est assentire ; secundum est doni intellectus, cujus est credita per rationem intelligere ; tertium est munditiæ cordis, cujus est Deum videre. Quoniam ergo rationes D quibus juvamur ad credita intelligenda, accipiuntur non solum a conditionibus Conditoris, sed etiam creaturæ spiritualis, quæ Deo similior atque propinquior est ; hinc donum intellectus (cujus actus est in contemplationem summi veri elevari per lumen quod non solum facit assentire, sed etiam per rationes congruas credita intelligere) non solum attenditur in contemplatione creatricis essentiæ, sed etiam spiritualis creaturæ. Unde objectum doni intellectus, est verum æternum in quan-

tum non solum secundum proprias conditiones, sed etiam secundum proprietates creaturarum attenditur. Actus autem ipsius, est ut ipsum verum creditum devotius atque ardentius diligatur. Et ita donum intellectus consistit in rationali contemplatione Creatoris spiritualisque creaturæ. Hinc Bernardus appropriat donum intellectus fidei, et donum sapientiæ caritati. — Si autem objiciatur, quod contingit in sensibilibus Deum cognoscere; respondendum, quod quia ad donum intellectus pertinet contemplatio clarior et excellentior quam sit cognitio fidei, hinc ad donum istud pertinet Deum contemplari, non in qualicumque creatura, sed in ea in qua imago et similitudo Dei clarius relucet : in vestigio autem Deus obscurius cognoscitur. — Porro, si rursus objicias,
I Cor. xiii, 12. quod intellectus cognoscit per speculum in ænigmate; respondendum, quod in illa cognitione diversi sunt gradus, ita quod comparatione ænigmatis fidei, donum intellectus quasi sine ænigmate intuetur.

At vero circa donum *scientiæ* advertendum, quod scientiæ quadruplex est differentia. Quædam enim consistit in intellectu pure speculativo; estque fundata super principia rationis, et dicitur scientia acquisita de quacumque creatura : ut scientia philosophiæ humanæ. Alia est scientia, quæ consistit in intellectu inclinato ab affectu; estque fundata super principia fidei, quæ sunt articuli fidei, et est nihilo minus acquisita : et hæc est scientia sacræ Scripturæ, quam nemo potest habere nisi habeat fidem ad minus informem. Tertia est scientia, quæ consistit in intellectu seu ratione in quantum inclinat affectum ad operationem; et hæc fundata est super principia juris naturalis, quæ ordinantur ad honestatem et rectitudinem vitæ : et hæc scientia est prudentia virtus. Quædam autem est scientia quæ consistit in intellectu secundum quod est inclinatus atque inclinans : inclinatus, inquam, a fide, et inclinans ad bonam operationem. Et hæc fundatur super principia fidei, habet-

A que ortum a dono gratiæ : et hæc scientia est donum Spiritus Sancti; cujus doni actus est dirigere ad agenda secundum exigentiam regulæ fidei, cujus est dirigere ad opera misericordiæ, ut non tantum bona pro bonis reddat, ut dictat lex naturæ, sed etiam bona pro malis, ut dictat Matth. v, 39 et seq.; Rom. xii, 17 et seq.
lex gratiæ, ad exemplar Christi. Idcirco ad donum scientiæ pertinet non solum dirigere in agendis, sed etiam ex consequenti nosse ea quæ fidei sunt, tanquam suæ directionis fundamenta, itemque Chri-
B sti humanitatem, tanquam exemplar sui regiminis. Sicque triplex actus convenit huic dono secundum triplicem ejus respectum : unus videlicet respectu objecti sui motivi, secundus respectu sui fundamenti, tertius respectu sui exemplaris excitativi. Et quoniam principalis actus accipitur respectu objecti, hinc præcipuus ejus actus est dirigere circa actionem, ut asserit Augustinus : quoniam docet bene conversari in medio nationis pravæ atque Philipp. ii, 15.
perversæ. — Itaque prudentia dirigit se-
C cundum principia juris naturalis ad ea quæ sunt honesta, sed donum scientiæ dirigit per principia fidei ac juris divini ad ea quæ sancta sunt : ideo altior est actus hujus scientiæ actu prudentiæ, suntque distincti habitus isti.

Amplius, circa donum *consilii* intuendum, quod sicut intellectus interdum accipitur pro actu intelligendi, quandoque pro re intellecta seu intelligibili, quandoque pro habitu dirigente intellectum in judicando de veris et falsis; ita consilium
D tripliciter sumitur : primo, pro actu consiliandi; secundo, pro eo ad quod terminatur hujusmodi actus, quemadmodum dicimus, Hoc est consilium meum; tertio, pro habitu qui expedit et dirigit animam ad eliciendum prosequenda et fugiendum vitanda. Hic autem habitus duplex est, secundum diversitatem eligibilium, et secundum diversitatem modorum ac rationum eligendi. Nam eligibilium quædam sunt necessitatis, quædam arduitatis : et in primis dirigit prudentia; et in secundis

donum consilii, propter majorem et excellentiorem difficultatem quæ reperitur in arduis. Unde in electione dirigi potest homo dupliciter, scilicet : secundum regulam juris naturalis, et hoc ad prudentiam pertinet; itemque secundum regulam juris divini, idque ad donum spectat consilii. Unde actus doni consilii, est dirigere in electione agendorum, prosequendorum aut fugiendorum quæ sunt specialis arduitatis : et hoc, secundum regulam juris divini. — Porro, quod Damascenus affirmat, consilium esse ignorantis naturæ, intelligendum est prout consiliari idem est quod consilium inquirere, non autem prout consiliari idem est quod in arduis eligendis dirigere : et hoc modo consiliari, est actus doni consilii, et fuit in Christo; sic quoque divina dispositio in his quæ secreta sunt, dicitur consilium.

Præterea, circa donum *fortitudinis* considerandum, quod fortitudo, quantum est de ratione sua primaria, attenditur respectu ardui. Arduum autem est aliquid dupliciter : primo, quia laboriosum et difficile, quodammodo excedens et aggravans facultatem potentiæ; secundo, quia est ultra necessitatem, et excedit statum communem. Itaque respectu primi ardui, est fortitudo virtus, secundum necessitatem præcepti; respectu secundi ardui, est fortitudo donum, secundum libertatem consilii. Et quia arduitas præsertim pensatur circa excellentiam* passionum, hinc utriusque fortitudinis est habilitare ad sufferentiam talium passionum, sed diversimode : quoniam fortitudo virtus aggreditur et sustinet passiones propter conservationem honestatis atque justitiæ, secundum dictamen juris naturalis et honestatis moralis; sed fortitudo donum facit hoc propter perfectam Christi imitationem, juxta consilium Dei et jus divinum. Et quia imitatio Christi attenditur in sui ipsius crucifixione, quemadmodum ipse ait : Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me; hinc actus doni fortitudinis atten-

*alias tolerantiam

Luc. IX, 23.

A ditur circa promptam et expeditam passionum sufferentiam, in quantum exhibemus nos mundo crucifixos, et mundum nobis, sicut ait Apostolus : Mundus mihi crucifixus est, et ego mundo. Hinc libro de Doctrina christiana loquitur Augustinus : Deinceps animus assurgat ad fortitudinem, ut mundus ei crucifigatur, et ipse mundo. Unde fortitudo virtus et fortitudo donum realiter distinguuntur, quamvis eodem nomine exprimantur propter convenientiam in objecto et arduitate.

Galat. VI, 14.

B At vero circa donum *pietatis* sciendum, quod secundum Augustinum decimo de Civitate, pietas multipliciter dicitur. Primo dicitur cultus Dei : et sic non est donum, sed idem quod latria. Secundo dicitur circa parentes : et sic non est donum, sed species justitiæ. Tertio attenditur circa proximos : et ita est donum. Aliter tamen est circa proximos quam misericordia virtus : quoniam misericordia respicit conformitatem in natura, et necessitatem in indigentia seu miseria; sed pietas donum
C attendit in proximo imaginem Dei. Sicque per donum pietatis est homo benevolus cuicumque homini habenti in se imaginem Dei : ita quod pietas procedit in actum secundum exigentiam loci ac temporis. Et quoniam pietas hæc dirigi habet dono scientiæ, quod fundatur super principia fidei, et dirigit in conversatione secundum Christi exemplar : hinc actus pietatis, quamvis principaliter exsistat circa proximum, nihilo minus consistit et circa sacram Scripturam, ut eam cum
D benevolentia audiat, et circa Christum, ut eum cum benevolentia ad memoriam reducat. Sicque usus doni pietatis attenditur in his tribus in exsequendo, secundum quod et usus doni scientiæ (quod directivum est ipsius) in cognoscendo. Unde pietas ista est contra duritiam, qua quis non habet affectionem vel benevolentiam ad eos qui gerunt in se divinæ imaginis insigne, seu divina sunt imagine insigniti.

De dono autem *timoris,* supra satis se-

cundum Doctorem istum inductum est. A Si quis vero ista diligenter inspiciat, videbit doctrinam Bonaventuræ cum præhabitis documentis Alberti concordare.

ADDITIO V.

POSSEM hoc loco multa de donis secundum Petrum de Tarantasia super tertium Sententiarum inserere; sed quia sententialiter habita sunt, superfluum esset : siquidem ejus doctrina in ista materia cum præinductis Alberti ac Bonaventuræ B documentis multum concordat.

dist. xxxiv. Itaque in primis affirmat et probat, quod dona a virtutibus realiter distinguuntur, eo quod quædam sunt dona quæ nullo modo virtutes sunt, ut timor atque consilium. Porro, ut ait, differentiam inter virtutes et dona diversimode assignant qui ea realiter ab invicem differre fatentur. Nam quidam eorum testantur, quod per hoc distinguuntur, quia virtutes purgant a vitiis, dona a sequelis seu reliquiis vitiorum. Sed hoc improbat, quia virtutes C in quantum sunt habitus virtuosi purgant a vitiis, per actus quoque suos purgant a vitiorum sequelis : et hoc non subito, sed successive. Alii ergo dixerunt, quod virtutes sunt ad bene operandum pro Christo, dona autem ad patiendum exemplo Christi. Quod etiam improbat, quoniam sapientia, intellectus, scientia, consilium, pietas, non sunt ad patiendum, sed ad agendum. Hinc addit : Dicendum est ergo cum aliis, quod virtutes et dona differunt penes actus magis et minus excellentes D ad quos dantur : quia quum sit triplex status justitiæ, inchoatæ et proficientis ac perfectæ, virtutes per se faciunt statum primum, cum adjutorio autem donorum faciunt statum medium, cum adjutorio beatitudinum faciunt tertium, cui adjungitur jucunditas et delectatio fructuum. Virtutes sunt ad actus primos necessarios, dona ad actus medios, beatitudines ad actus perfectos, quos consequuntur delectationes fructuum. Unde virtutibus operamur bene; donis faciliter et expedite, expeditione quæ venit non solum ex sanatione potentiarum, sed potius ex perfectione habituum; beatitudinibus operamur perfecte, fructibus vero jucunde. — Recitative hæc scribo, non assertive : quia fortiter atque faciliter possent utique impugnari. Certum est enim, quod ipsarum quoque virtutum tres sunt gradus; et secundum hos gradus conveniunt virtutibus actus magis et minus excellentes, qui non sunt specie differentes, quia in talibus magis et minus non variant speciem, ut omnes fatentur; atque secundum hos gradus triformes, assignatur triplex gradus justitiæ. Sicque per virtutes quantum ad gradus proficientium, operamur faciliter; et per easdem quoad statum perfectorum, operamur perfecte; nec solum in tertio gradu admiscetur virtutibus delectatio, imo etiam in secundo.

Denique Petrus iste tenet, quod beatitudines sunt habitus; et in hoc sequitur Albertum. Sed probabilius arbitror quod asserit Thomas, beatitudines esse operationes virtutum, non habitus : præsertim etiam quum juxta Philosophum, beatitudo in operatione consistat, non in habitu; estque non habitus, sed operatio optima dignissimæ potentiæ circa optimum et nobilissimum objectum. Beatitudo namque est ultima rei perfectio et finis ipsius. Hoc autem non habitui sed actui competit, quum habitus ordinetur ad actum.

Sed contra hæc objicit Petrus, dicens : Si beatitudines actus, non habitus sunt, quomodo in dormientibus sunt? — Iterum, quædam sunt beatitudines, utpote paupertas et pax, quæ non videntur dicere actum, sed habitum.

Sed ad hæc respondere non exstat difficile. Unde ad primum dicendum, quod beatitudines in dormientibus manent et sunt tanquam in radice fecunda et dispositione propinqua, imo et proxima. — Ad aliud dico cum Thoma, quod pax non dicit habitum, nec est virtus, sed actus seu effectus ipsius. Imo communiter di- Summ. th. 2a 2æ, q. xxix, a. 3,4.

citur, quod pax non est nisi gaudium imperturbatum : gaudium autem non est habitus, sed ejus effectus. Sic et paupertas spiritus verius dicitur virtutis seu doni effectus quam habitus. Verum his immorari hoc loco non est intentio.

Summ. th. 2a 2æ, q. XXVIII, a. 1.

Insuper ergo dicit hic doctor : Divisio donorum uno modo accipitur penes virtutes in quarum adjutorium dantur. Nam quædam dantur in adjutorium theologicarum virtutum : ut sapientia in adjutorium caritatis, intellectus in adjutorium fidei, timor in adjutorium spei, ne præsumat. Alia quatuor dantur in adjutorium virtutum cardinalium : ut pietas in adjutorium justitiæ, scientia in adjutorium temperantiæ, consilium in adjutorium prudentiæ, fortitudo donum in adjutorium fortitudinis virtutis.

Itaque, secundum doctorem istum, unum donum, scilicet sapientia, datur in adjutorium caritatis. Et idem Bonaventura affirmat. Sed Albertus, ut patuit, tenet oppositum, eo quod caritas sit omni dono perfectior. Verumtamen doctoribus istis in hoc magis consentio. Certum est enim quod ex saporosa, dulci et experimentali Dei contemplatione, quæ est actus doni sapientiæ, caritas adjuvetur, roboretur et perficiatur. Ratio quoque Alberti non obtinet : quamvis enim absolute loquendo, caritas sit sapientiæ dono perfectior, id tamen non prohibet sapientiam quoad aliqua juvare, fovere atque perficere caritatem, præsertim propter debilitatem et defectuositatem subjecti caritatis, utpote voluntatis humanæ : imo caritas in hac vita indiget fide seu fidei directione. Virtutes quoque se invicem juvant et roborant, quia coordinatæ sunt, quemadmodum in exercitu milites faciunt. Item, etiam in exterioribus cernimus fortiorem per minus fortem posse juvari.

p. 248 A.

At vero de dono *sapientiæ* tractans Petrus : Sapientia, inquit, proprie nominat quamdam certam et perfectam notitiam de rebus magnis et arduis. Unde secundum Philosophum libro Ethicorum, sapientia est cognitio altissimarum causarum. Res autem dicuntur magnæ et arduæ sive altissimæ dupliciter. Primo, in certo genere : et sic sapientia primo communiter sumitur pro cognitione rerum altissimarum in certo genere. Secundo, simpliciter : sicque sapientia dicitur cognitio proprie divinorum et æternorum. Sed ista cognitio potest haberi dupliciter : primo, per naturalem rationem et studium ac laborem cum vivacitate ingenii ; secundo, per infusionem et conjunctionem mentis cum Deo, secundum quod homo per internam puritatem divino lumini unitus et affectus efficitur. Prima cognitio assimilatur cognitioni quæ est per lumen lunæ nocturnum, quæ est sine fervore ; secunda, cognitioni quæ est per lumen solis diurnum cum fervore. Prima est cognitio quasi per visum, secunda quasi per gustum. Et prima a philosophis ponitur sapientia, quæ est virtus intellectualis ; secunda a Sanctis, quæ est unum de septem donis. Istud theologi concorditer dicunt.

Sed objici potest, quia secundum Aristotelem, philosophia habet admirabiles delectationes sibi admixtas : quod secundum eum, potissime competit ei parti philosophiæ quæ metaphysica seu prima philosophia aut sapientia dicitur. Ergo secundum Philosophum, sapientia illa acquisita et intellectualis, est per experimentum et gustum, seu admirabilem, id est valde magnam, delectationem. Præterea, in actu sapientiæ hujus, videlicet in speculatione optimi speculabilis, ponit summam hominis felicitatem, cui (ut ait) pura atque præcipua delectatio est annexa. Iterum, protestatur Philosophus, quod vita intellectus nostri interdum ad modicum talis est qualis æternaliter est vita primi ac honoratissimi intellectus, videlicet Dei : quod dicit propter vitam contemplativam, in qua interdum actualiter atque sublimiter sumus. Quum ergo contemplatio Dei in se ipsa sit summe amorosa et dulcis, etiam contemplatio quam naturaliter habemus de Deo aliquando, talis est. Insuper,

Augustinus libro de Civitate Dei allegat Platonem dicentem, quod veri philosophi est Deum diligere, et quod cognitio Dei referenda est ad ejus delectationem. Ergo sapientia philosophica est affectiva, amorosa et dulcis, seu experimentalis sive saporosa. — Sed ad hæc alibi responsum est diligenter, præsertim in opusculo de Contemplatione : idcirco pertranseo. Modice tamen tangendo, non est negandum quin naturalis philosophica illa sapientia habeat quamdam dilectionem ac delectationem naturales adjunctas, quæ a supernaturali et gratuita dilectione et delectatione doni sapientiæ tantum distant quantum umbra a veritate, atque aurora a meridiano fulgore.

Præterea Petrus asserit verbum illud commune, Cognitio divinorum in præsenti non habetur nisi per speculum in ænigmate, locum habere in simplici cognitione quæ est per visum sive auditum, non in cognitione experimentali quæ est per gustum : de qua ait Joannes apostolus, quod *I Joann.* II, 27. unctio Dei docet nos de omnibus ; et dicit De Divin. nom. c. II. Dionysius de S. Hierotheo, quod patiendo divina, didicit ea. Et quoniam sapientia donum, est cognitio experimentalis divinorum, ideo essentialiter dicit cognitionem, amorem vero tanquam causam proximam disponentem. Unde sapientia donum denominatur a sapore, non solum propter actum suum essentialem, sed propter actum dilectionis antecedentis, vel potius propter passionem delectationis consequentis. — Et si dicatur, Sapor pertinet ad affectum, ergo sapientia ista essentialiter ad affectivam vim pertinebit ; dicendum, quod in sapore sunt duo, videlicet judicium et delectatio : primum pertinet ad cognitionem, secundum ad affectionem.

Denique, circa donum *intellectus* pensandum, quod intellectus (ut est potentia) et ratio differunt : quoniam ratio apprehendit inquirendo, intellectus simpliciter intuendo. Unde intellectus est quasi terminus rationis. Hinc quæ statim occurrunt A et innotescunt sine inquisitione, ut prima principia, dicuntur intelligi ; sed quæ per modum inquisitionis, ut conclusiones, dicuntur sciri. Intellectus enim dicitur habitus principiorum, scientia autem habitus conclusionis. Ad hanc similitudinem, sicut principiorum disciplinabilium prompta conclusio dicitur intellectus qui est intellectualis virtus ; sic primi principii quod est Deus, prompta cognitio intellectus vocatur. Et quia hoc melius fit per creaturas ejus spirituales quam corporales, ideo co- B gnitio Dei in creaturis spiritualibus dicitur intellectus. Porro ad hanc cognoscendi promptitudinem dupliciter pervenitur, videlicet : perfectione habitus acquisiti, quo quis habet in promptu spiritualia facile intelligere, et Deum in eis ; item perfectione habitus infusi, quo datur animæ per lumen supernum faciliter intelligere spiritualia : et iste intellectus est donum. Itaque donum istud est de Deo per comparationem ad creaturas, prout relucet in eis ; et quia in spiritualibus magis relucet, C hinc donum intellectus dicitur esse de Deo et spiritualibus creaturis, prout in eis et ex eis cognoscitur Deus. Unde quamvis Deo et creaturis non sit aliquid univocum in ordine essendi, potest tamen esse in ordine intelligendi. Vel dicendum, quod quamvis non sit eis univocum, est tamen analogum, in quantum quod in Deo est per essentiam, resplendet in creatura per participationem. Ideo potest esse cognitio una de Deo et creaturis : non de Deo absolute, sed de Deo in creaturis. Sicque D Creator et creatura sunt quasi unum objectum in ordine intelligendi, dum unum intelligitur in altero : quemadmodum color videtur in luce, et econverso.

Amplius, juxta Philosophum tertio Ethicorum, consilium est quæstio de operabilibus per nos, non tamen de omnibus, sed de his quæ indeterminata sunt, quæ Damascenus contingentia nuncupat. Hinc donum *consilii* appellatur quod regitivum est in his ad quæ non tenemur : nam de his ad quæ tenemur, non est consiliandum

an ea faciamus an non. Istud autem consiliari, est vel per rationes humanas, vel per illuminationem divinam. Certitudo namque quæ est per rationes humanas, non potest de indeterminatis esse sufficiens : idcirco requiritur donum consilii a Deo infusum super his. Unde sicut prudentia est inter bonum et malum, sic donum consilii est inter bonum et melius. — Deinde scribit hic doctor de dono *fortitudinis;* sed dimitto, quia omnino concordat cum dictis de dono hoc secundum Albertum et Bonaventuram.

Insuper ait : Vita activa in duobus consistit, scilicet in fide tanquam in fundamento, et in bonis moribus tanquam in ædificio. Quædam ergo dona pertinent ad fidei perfectionem, ut scientia et pietas; quædam ad perfectionem morum, ut consilium et fortitudo. Donum ergo *scientiæ* pertinet ad fidei perfectionem tam in se quam in altero, secundum Augustinum. Promotio quoque fidei tam in se quam in alio, fit vel verbo, dum quod simpliciter de Deo creditur, rationibus orthodogmaticis a creatura sumptis confirmatur (hinc secundum Augustinum, scientia est de his quibus fides saluberrima gignitur); vel exemplo, dum quod corde creditur, opere confirmatur. Quod dupliciter fit, scilicet : perfecta declinatione mali, sicque
Philipp. II, 15. attribuitur scientiæ, bene conversari in medio nationis perversæ; atque perfecta operatione boni, et sic attribuitur ei temporalibus bene uti, videlicet secundum quod expedit ad salutem. Unde ad scientiam pertinet industria fidem docendi et bene conversandi, secundum duplicem modum doctrinæ, videlicet verbi atque exempli. Hæc vero industria dupliciter potest negotiari : primo, secundum principia rationis naturalis, et ita est virtus, puta prudentia ; aut secundum principia fidei ac Scripturæ, et ita est donum.

Postremo, pietas est quædam animi devota affectio. Unde secundum Gregorium, Spiritus Sanctus instruit mentem pietate contra duritiam. Hæc autem devota affe- A ctio ad Deum vel proximum, aut generatur in nobis secundum dictamen principiorum juris, et sic est pietas virtus; aut secundum dictamen principiorum fidei, et sic est *pietas* donum, et est de his quæ exhibentur Deo vel homini ad promotionem fidei in se vel in altero, sicut et scientia, quæ ei combinatur et dirigit ipsam. Unde generalis differentia inter virtutes et dona, est quod virtutes agunt modo humano, quum virtus, secundum Tullium, sit habitus in modum naturæ, B rationi consentaneus; dona autem agunt modo altiori atque divino. Sicque virtutes habent aliquam rationem humanam pro regula, sed dona aliquam rationem divinam. Nam pietas virtus subvenit proximo, in quantum respicit in eo conformitatem naturæ vel aliquid humanum; sed pietas donum, in quantum hujusmodi opera facere, est opus Deo conforme sive divinum. Itaque, de eisdem est pietas donum de quibus et donum scientiæ, puta de rebus humanis, quæ in usus assumuntur C humanos : non tamen de omnibus illis, nec sub ratione eadem, sed de his quibus fides promovetur, et sub hac ratione in quantum promovetur per eas. Iterum, pietatis hujus quidam est actus circa propriam materiam, scilicet fidem promovere per opera pietatis secundum principia fidei; et quidam circa finem, videlicet cultui inhærere divino : et iste manebit in patria. Primus autem materialiter continet multos actus : et quantum ad eos qui perfectionis sunt, ut proximis D congaudere in bonis, manebit in patria; quantum ad illos qui imperfectionis sunt, non manebit, ut compati malis.

ADDITIO VI.

DURANDUS super tertium Sententiarum, quæstione qua quærit an dona dist. XXXIV. sint eadem cum virtutibus, ait : Circa hanc quæstionem sunt quatuor modi dicendi, quorum duo primi parum habent de probabilitate, alii duo sunt probabilio-

res. Primus modus est, quod virtutes et A dona ideo realiter distinguuntur, quoniam virtutes dantur ad bene operandum, dona autem ad resistendum tentationibus. Sed hoc reprobatur communiter : quia per idem datur homini facultas bene agendi et resistendi malo contrario. Sicut enim per temperantiam habet quis vivere temperate, ita et intemperantiæ repugnare. — Alius ergo modus est, quod differunt, quia per virtutes vitantur peccata, per dona purgantur peccatorum sequelæ. Sed istud non valet, quia utrumque per vir- B tutes aufertur.

Hinc tertius modus est, quod virtutes et dona vel sunt idem convertibiliter, et solo nomine differunt; vel sunt idem sicut inferius et superius : et ita omnis virtus est donum, sed non econtra, quia timor non est virtus, et consilium accipiunt pro prudentia. Itaque dicunt, quod unum et idem dicitur virtus et donum ratione diversa : quoniam dicitur virtus secundum quod perficit ad bene agendum; et donum, in quantum a Deo per infusionem con- C fertur. Et si istis objiciatur, quod tunc erunt tot dona quot virtutes, concedunt hoc, loquendo de virtutibus infusis. Et si iterum objiciatur, quod Isaias non enu-
Is. xi, 2, 3. merat nisi septem dona, negant hoc, si attendatur non solum principium illius capituli, sed et processus : nam subditur
Ibid. 5. ibi : Erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus. Communem autem modum loquendi quo ponuntur septem dona, dicunt ortum ab his qui consideraverunt principium illius capituli, D non processum. — Porro quartus modus loquendi est, quod virtutes et dona realiter differunt, quia dona perficiunt ad operandum altiori modo quam virtutes. Quocirca sciendum, quod dona non requiruntur ad eliciendum substantiam operationis, sed propter modum operandi. Modus autem operandi est duplex, puta humanus et superhumanus : et primum experimur in nobis; de secundo autem videtur loqui Philosophus septimo Ethicorum, dividens contra virtutem absolute et simpliciter sumptam virtutem heroicam, quam vocat divinam, quia per eam quasi modo operamur divino. Item, quum homo sit medium quoddam inter angelos et bruta, sicut in vitiis hominum quædam inveniuntur infra humana sive brutalia, ut sunt peccata contra naturam, quæ excedunt modum humanæ malitiæ; sic in bonis est invenire modum humanum, ad quem virtutes perficiunt, et modum suprahumanum, ad quem perficiunt dona.

De istis duobus ultimis modis dicendi quis verior sit, putat Durandus iste nulli certitudinaliter esse notum. Verumtamen, quamvis tertius iste modus loquendi videatur Durando multum probabilis, tamen, quantum perpendere queo, modus iste loquendi est penitus præsumptuosus et falsus. Nempe quod dicunt, modum communem loquendi quo ponuntur septem esse dona Spiritus Sancti, esse ortum ab his qui consideraverunt principium illius capituli undecimi Isaiæ, quo legitur, Egre- *Is. xi, 1.*
dietur virga de radice Jesse, etc., et non processum ejusdem, quis rite considerans, æquanimiter ferat, legat vel audiat? Ille namque modus loquendi, a sanctissimis Patribus ac summis Ecclesiæ Doctoribus, Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Gregorio, ortus, vel potius approbatus, continuatus ac divulgatus est : siquidem ante eos multi sancti atque doctissimi viri ita locuti sunt et scripserunt; specialissime autem Augustinus et Gregorius in diversis locis juxta hunc modum locuti sunt. Et nonne sacrilegium est vel putare, ne dicam affirmare, quod isti Doctores non consideraverunt processum præfati capituli Isaiæ, quum certum sit Hieronymum atque Ambrosium super totum Isaiæ volumen scripsisse? Denique, qui in processu illius capituli, quo habetur, Et erit fides *Ibid. 5.*
cinctorium renum ejus, per fidem intelligunt eam fidem quæ est theologica virtus, insipienter hoc agunt : illa enim non fuit in Christo, de quo ibi ad litteram loquitur Isaias. Unde ibi fides accipi-

tur potius pro fidelitate vel fidei certitudine.

Rursus, ex modo loquendi beatissimi Isaiæ post, patet falsitas hujus opinionis. Cur enim septem illa sub uno contextu enumerat, et cum præmissione et expressione spiritus, dicendo, Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, etc., nisi ad insinuandum quod hæc septem specialiter et præcise dicuntur et sunt dona Spiritus Sancti? Fidem autem (Summ. th. 1a 2æ, q. LXVIII, a. 1.) et justitiam ita non exprimit. Hinc Thomas sapientialiter dicit, quod loquendo de donis, debemus nos conformare modo loquendi sacræ Scripturæ, in qua exprimuntur sub nomine spiritus, ad innuendum quod septem ista sunt specialiter dona Spiritus Sancti, et per ea potissime capaces efficimur inspirationis seu motionis ac directionis Spiritus Sancti. Denique, maximus ille theologus Alexander de Hales, S. Thomas et Albertus exposuerunt plenarie Isaiam prophetam : et tamen non posuerunt nisi hæc septem esse proprie dona Spiritus Sancti.

Adhuc autem, opinio ista erronea non potest salvare verba S. Gregorii, qui super (Job I, 2, 19.) Job primo, ait per tres filias Job intelligi tres virtutes theologicas; per quatuor angulos domus, quatuor virtutes cardinales; per septem filios, septem dona Spiritus Sancti; et deinceps affirmat, quod dona ista dantur in adjutorium virtutum illarum, non utique cardinalium tantum : imo,
A ut docet, donum intellectus datur in adjutorium fidei. Unde, quod opinio ista exponit verba B. Gregorii, ut ideo dona dicantur dari in adjutorium virtutum, quoniam dantur in adjutorium virtutum acquisitarum, non est nisi imperitorum deceptio : quoniam fides de qua Gregorius loquitur, nullo modo est virtus acquisita.

Amplius, opinio ista est contra communem doctrinam et assertionem Ecclesiæ, ponentis substantialiter esse septem dona Spiritus Sancti, quoniam cantat in hymno
B de Spiritu Sancto : Tu septiformis gratia. Et ad reprobationem opinionis tam imperitæ, possent induci omnia quæ supra (tract. I, art. III, v et s.) inducta sunt ad probandum quod dona a virtutibus realiter sint distincta. Et quoniam doctores scholastici ceteris magis uncti et illuminati ac devotissimi, scilicet S. Thomas, Alexander de Hales, Bonaventura, Albertus, cum sequacibus suis, post diligentissimas considerationes, disputationes et collationes, concorditer ita scripserunt, firmiter tenendum est vere sic esse;
C nec curandi sunt qui infructuosis curiositatibus ac novitatibus gaudent, sed sanctis solidissimisque doctoribus, sapientia plenis, debemus inhærere : quos in hac materia, sicut in ceteris, pie credendum est esse desuper illustratos, præsertim in his quæ concorditer dicunt.

Legique scripta Alexandri de Hales et Guillelmi Antisiodorensis de donis; sed brevitati studens, dimitto. Deo gratias.

FINIS QUATUOR TRACTATUUM DE DONIS SPIRITUS SANCTI.

DE PASSIONE DOMINI SALVATORIS

DIALOGUS

PROŒMIUM

Salvator. — *Pone me ut signaculum super cor tuum, quia fortis est ut mors dilectio.* Cant. viii, 6.

Quid enim requiro a te, nisi ut diligas me Dominum Deum tuum? Quod si dile- *Deut.* x, 12.
xeris me, haud dubium quin obedies mihi. Quid iniquitatis, quid inconvenientiæ, quid *Jer.* ii, 5.
infidelitatis invenisti in me, quia elongasti te a me et abiisti post vanitatem? Rever- *Ibid.* iii, 1,
tere ad me, et non avertam faciem meam a te, quia misericors sum. 12.

Salvatus. — Quis es, Domine? *Act.* ix, 5.

Salvator. — Non audis quod dico? Nonne jam dixi : Quid requiro a te, nisi ut diligas me Dominum Deum tuum?

Salvatus. — Vocem tuam, Domine, audivi et timui, atque stupore repletus, verborum *Gen.* iii, 10.
tuorum significationem non satis adverti. Et nunc quid jubet Dominus meus? Quid me *Act.* ix, 6.
vis facere, Deus salutis meæ?

Salvator. — Cum tranquillitate me audi. Etenim dixi : Quid requiro a te, nisi ut diligas me? Hoc est ergo quod jubeo : dilige me. Dilige, inquam, non solum dilectione qua imperfecti Christiani, imo et infideles, me diligunt, sed spirituali, supernaturali infusaque caritate.

Salvatus. — Quid est ita diligere?

Salvator. — Quum diligere sit alicui bonum velle, diligere me sincere, est mihi ipsi velle omne quod sum, et omne quod mihi debetur et omne quod decet me, atque omne quod placet mihi, horumque contraria nolle.

Salvatus. — Precor te, Domine, hæc ipsa mihi lucidius diffusiusque expone. Video namque nonnullos qui valde diligunt parentes suos et pro ipsorum morerentur defensione; non tamen vitant omne quod displicet parentibus.

Salvator. — Nosti ex Scripturis et ratione, quod Deus sit ens absolute perfectum : in quo est, imo qui est beatitudo penitus infinita, pulchritudo immensa; cujus sapientia, omnipotentia, opulentia, sanctitas, pietas, justitia, dulcedo, majestas omni caret mensura et numero. Et ipse est naturaliter, independenter et incircumscriptibiliter bonus ac bonitas pura, veritas prima, simplicissima unitas, separatissimum esse, incommutabile universorum principium, Creator, gubernator et judex. Itaque Deo velle quod ipse est, est ei omnem suam excellentiam, perfectionem et gloriam toto corde favere, atque de omni sua beatitudine, sapientia et decore, insitaque eminentia in omni dignitate, perfectione et jucunditate, cordialiter congaudere; in horum contemplatione totis gloriari præcordiis, ac malle se ipsum et totum mundum annihilari, quam hanc tantam beatitudinem, perfectionem et gloriam omnipotentis, superdignissimi Dei in aliquo minorari.

Denique, sicut Deus est infinitæ bonitatis, ita est et infinitæ amabilitatis. Et sicut est incircumscriptibilis majestatis ac sanctitatis, sic est infinitæ honorabilitatis. Rursus, sicut universa ab ipso fluxerunt, ita ad ipsum sunt finaliter referenda, atque ad ejus honorem, laudem et gloriam totalem ordinanda. Deo ergo debetur summa reverentia, prompta obedientia, omnis honor et gloria. Imo ipse est in primis et super omnia et propter se incomparabiliter diligendus, timendus ac honorandus; eique placet omnis virtus et omnis actus virtutum, vitia abhorrere ac fugere, virtutibus inhærere. Itaque Deum spiritualiter ac meritorie diligere, est etiam velle et summe optare ipsum ab omnibus amari, timeri, honorari, et omni modo possibili ad hoc conari et cooperari : ita ut unusquisque in primis personaliter ista impleat, et proximos suos, quantum sibi possibile est, ad hæc ipsa, prout ad suam spectat positionem, inducat, virtuose exemplariterque vivendo, ferventer orando ædificatorieque loquendo, corripiendo, docendo, hortando.

Intelligenda sunt ista demum de velle imperativo, efficaci, intenso, quod, dum facultas adfuerit, mox procedit in actum, saltem tempore opportuno; non de velle solum optativo, remisso, quod non agit quidquid potest ut sequatur effectus. Filius ergo parentibus suis in quibusdam non parens, sed eos contra voluntatem ipsorum agendo offendens, inhonorans, contristans, non diligit eos complete.

Salvatus. — Multa includit ista dilectio, imo omnem virtutem et omnem actum virtutis, videlicet : evitare et detestari omne quod displicet Deo, hoc est omne peccatum; et exsequi ac implere quidquid complacet ei, hoc est omne quod præcipit ipse, et quod ipse vult nos velle.

Rom. XIII, 10. Salvator. — Nonne de caritate proximi dicit Apostolus : Plenitudo legis est di-
I *Cor.* XIII, 4. lectio? Quanto magis dilectio Dei? Verum et rursus disseruit : Caritas patiens est, benigna est; caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, et cetera quæ
Gregorius. legisti. Verum et unus ait Sanctorum, Omne præceptum de caritate est, et omnia unum præceptum sunt : non quod omne præceptum de sola sit caritate formaliter, sed finaliter. Sic et cuncta præcepta unum sunt reductione, non essentia : quemadmodum
I *Tim.* I, 5. in Apostolo rursus legisti, Finis præcepti est caritas de corde puro : hoc est, omnium præceptorum finis ac finalis perfectio, est actualis ipsius Dei dilectio ex corde puro procedens, purgato ac reformato.

Salvatus. — Ergo per caritatem voluntas humana potissime conformatur voluntati divinæ.

Salvator. — Rite concludis.

Salvatus. — In hoc igitur, ut apparet, consistit conformatio ista, ut quidquid vult Deus, velimus et nos.

Salvator. — Nequaquam : forsitan enim Deus vult hodie patrem tuum mori, et adversarium tuum damnari; et tamen tu utriusque oppositum velle potes et debes. Sed in hoc magis consistit conformatio illa voluntatis humanæ cum divina, ut velit homo viator quidquid Deus vult eum velle, et nolit quidquid eum Deus vult nolle, faciatque quidquid Deus vult seu præcipit aut consulit eum facere, et vitet quod Deus vult eum vitare : ita ut totum hoc procedat ex caritate.

Salvatus. — Circa hæc mihi aliqua dubia oriuntur, quæ utinam fas sit mihi proponere.

Salvator. — Infra hæc move, et interim plenius disce qualiter ad hujus saluberrimæ caritatis habitum ac profectum perfectionemque poteris pervenire.

Salvatus. — Hoc est quod ingenti affectu cupio scire.

Salvator. — Multa sunt quæ caritatem nutriunt et inflammant, videlicet : bonitas ipsa objecti, pulchritudo, sapientia, perfectio, pietas, liberalitas, atque consimiles proprietates ipsius; deinde beneficentia ejus, hoc est exhibitio beneficiorum ipsius, itemque promissa ejusdem.

Salvatus. — De his, mi Domine, sigillatim prosequi jam digneris.

DE

PASSIONE DOMINI SALVATORIS

DIALOGUS[1]

ARTICULUS PRIMUS.

De incentivis atque incendio caritatis ex parte increati objecti, quod est Deus.

Salvator. — Toties accessisti ad me,
et adhuc remanes frigidus! Nonne ego
Deut. IV, 24. sum fornax infiniti amoris, ignis consu-
mens ac penetrans, et intima mentis non
solum succendens, sed in sincerissimum
caritatis affectum transformans, ut alie-
nata a se, suique oblita ac omnis entis
creati, tota transeat in dilectum, stans
fixa in contemplatione ipsius et cum in-
genti admiratione intenta excellentiæ at-
que beatitudini ejus?

Salvatus. — Quo volas, Domine? et quo
evolas manus meas? Ego adhuc repo in
Cant. I, 3. terra, et tu super sidera scandis. Trahe
Gen. XXXIII, 4. me post te, sicut vides posse sequi par-
vulum istum et ambulare hoc pecus tuum.
Objicis mihi quod frequenter accessi ad
te, et nihilo minus adhuc frigidus maneo.
Fateor quod aliquo modo accesserim ad
te per fidem, sicut ait Apostolus tuus :
Hebr. XI, 6. Accedentem ad Deum oportet credere;
Ibid. IV, 16. itemque : Accedamus cum fiducia ad
thronum gratiæ ejus. Quid enim est iste
A accessus, nisi conversio ad te et appli-
catio ac unio mentis tecum? In hoc ac-
cessu oravi frequenter : Igne tui amoris
accende me ; nec exauditum me sensi,
imo, ut adii, sic redii algens. Verumtamen
non ex parte tui sed mei fateor esse de-
fectum.

Salvator. — Recte hoc confiteris : non
enim accessisti sicut oportet. Etiamsi ad
ignem mirabilem ad te calefaciendum ac-
cederes, nunquam calefieres, si inter ignem
et te interpositum esset obstaculum spis-
B sum. Sic, quum accedis ad me cum in-
ordinatis affectibus ac negligentiis tuis,
cum distractionibus variis, cum irreveren-
tia et absque præparatione et recollectione
idonea, ita quod principem terrenum cum
ampliori diligentia et attentione majori
accederes et alloquereris; nec facis quod
in te est, totum tuum adhibendo conatum :
numquid dignus es exaudiri et aptus ac-
cendi? Nonne, ut dici solet, actus activo-
rum recipiuntur in patientibus et rece-
ptivis dispositis? et ego unicuique do Matth. XXV, 15.
C secundum propriam virtutem, id est ca-
pacitatem et dispositionem?

Salvatus. — Video quid me hactenus
impedivit; et qualiter accedendum sit,

[1] Præsens Dionysii nostri opusculum, quod deerat in editis, nihil aliud esse videtur quam Meditationes sive de modo recordationis dominicæ Passionis, in Elencho generali sub nº 74 inscriptæ. (*Cf.* tom. I, p. lix.) Nunc primum in lucem prodit ex codice chartaceo sæc. xvi ineuntis, bibliothecæ Seminarii episcopalis Argentinensis.

aliqualiter capio : de quo plenius informari desidero.

Apoc. III, 16. *Jer.* XLVIII, 10. SALVATOR. — Nescis quod tepidum evomo, negligentem maledico, remissum abjicio? Tu ergo teporem tuum evome, negligentiam tuam depone, conatum tibi *Is.* I, 18. possibilem adhibe ; et veni, et argue me, si non aperuero tibi cataractas misericordiæ meæ, et instillavero tibi gratiæ rorem, caritatis fervorem, divini ignis scintillas.

SALVATUS. — Quis potest teporem negligentiamque deponere, nisi præventus a te gratiose?

SALVATOR. — Nonne, sine gratia gratum faciente, potest homo facere quod in se est? Exsistens quoque in caritate et gratia, potest et debet se ad caritatis profectum disponere, quod in se est faciendo, absque præventione et præinfusione alterius caritatis seu gratiæ habitualis. Vide qualiter criminis rei a judice deprehensi ejusque tribunalibus præsentati, rogent dimitti, si aliquam spem evadendi habeant, aut pro morte leviori, si spe evasionis careant. Cernis qualiter se prosternant, genua flectant; quam flebiliter, quam humiliter, quam compuncte, quam recollecto, integro affectuosoque corde veniam deprecentur. Si homo ex naturali corporalis atque brevissimæ mortis horrore ac temporalis vitæ amore, potest taliter hominem flagitare : qualiter offensor Altissimi, qui toties mortem meruit æternalem, potest et debet, ex fide saltem informi et naturali pœnarum formidine æternæque gloriæ cupidine, magis autem ex caritate, quamvis adhuc imperfecta, et fide formata, cooperantibus naturalibus viribus atque industriis, invocare Omnipotentem cum grandi conatu et affectu ac corde intento, pro æternæ damnationis evasione, pro supernaturali opulentia divinorum charismatum, pro felicitate perpetua atque completa?

SALVATUS. — Contradicere nequeo. Nam et philosophi pro naturali scientia politicisque virtutibus adipiscendis miram operam A impenderunt. Quanta de Socrate, Platone, Diogene et consimilibus recitantur? quorum diligentia naturalis, labor assiduus, parsimonia victus, nostram carnalitatem, negligentiam ac teporem vehementer confundit. Et nunc adverto quam affectuose et clamorose pro modica eleemosyna rogitent quotidie inopes multi. Insuper Judæi et Sarraceni a donis gratiæ alieni, imo plures idololatræ, nonne in sacrificiis et orationibus suis quotidie gemunt, plorant plurimumque exhibent labyrinthum*? Recolo B quoque, quod primo de Civitate Dei Augustinus recitat, Cleombrotum Platonicum, quum librum quemdam Platonis legeret, in quo de alterius vitæ tractat felicitate (de qua disputat in Phædone), præcipitasse se ipsum in mortem desiderio felicitatis illius : quanto magis nos Christiani, fide adjuti, exemplis Sanctorum instructi, Scripturis admoniti, inspirationibus angelicis instinctibusque divinis toties excitati, aut etiam donis gratiæ gratum facientis, quamvis adhuc imperfectis, formati, possemus C ac merito deberemus pro remissione culparum, pro evasione infernalium miseriarum, pro gratia et profectu in præsenti, pro sempiterna gloria in futuro, verum, summum omnipotentemque Deum, cum affectuosissimo corde, humillime, intensissime, indefesse et incessanter invocare?

* sic in Ms. (forsan in-meatum)

SALVATOR. — Recte consideras. Sic age, et vives ; sic ora, et exaudieris. Ita humilia te, et deinceps gratia cito repleberis; ita te applica Deo et accede, et inflammatus redibis. Imo tam gratiose et copiose D replebit te infinita munificentia Creatoris, æstuantissimus et superdulcissimus ignis Spiritus Sancti, quod cum Propheta rediens dices : Factus sum quasi vir ebrius *Jer.* XXIII, 9. et quasi homo madidus a vino, a facie Domini et a facie verborum sanctorum ipsius. Interea exuberantiam influxionum charismatum supernorum, illuminationum splendores, inflammationum ardores, visitationum purissimarum frequentiam ferre non valens, clamabis datori : Domine, moderare, contine undas gratiæ tuæ; et

Jer. xx, 9. cum Vate dices prætacto : Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis exæstuans ; et defeci, ferre non sustinens.

SALVATUS. — Magnum est hoc, et beatus qui experitur. Et quamvis admirer, non tamen diffido. Imo, si caritatem tuam ad genus humanum profunde considero ; si misericordiæ, opulentiæ ac liberalitatis tuæ immensitatem rite adverto ; prædictam quoque præparationem et applicationem, imo et Scripturarum promissa, intueor : plane credo, imo (ut ita loquar) scio sic esse. Sed, precor, edissere utrum ad hæc impetranda sufficiat oratio seu applicatio talis ex parte nostra.

SALVATOR. — Sufficit cum contentis in
Luc. xviii, 1. se, si continuetur, ut dixi : Oportet semper orare et non deficere. Nempe, quamdiu ambulas in medio laqueorum, quamdiu in stadio hujus sæculi invisibilibus, atrocissimis, callidissimis hostibus pleno versaris, quamdiu periculis istis circumdaris,
Ps. cxvii, 12. ita ut dicere habeas, Circumdederunt me sicut apes, et exarserunt sicut ignis in
Ps. lxix, 2. spinis ; indiges jugiter exclamare : Deus, in adjutorium meum intende ; Domine, ad adjuvandum me festina.

SALVATUS. — Quæ sunt illa in oratione contenta, quæ exiguntur ad hæc obtinenda?

SALVATOR. — Oratio essentialiter est petitio decentium a Deo, hoc est postulatio rerum salubrium quas decet a Deo peti. Verumtamen ad orationem exigitur atque in ea includitur consideratio majestatis ac pietatis divinæ, defectuositatis quoque propriæ ; idcirco asseritur, quod oratio est ascensus mentis in Deum. Porro consideratio ista prorsus necessaria perhibetur ad sortiendum inflammationem et locuple-
Is. xxxi, 9. tationem prætactas a Domino, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Jerusalem. Inflammatio namque actus seu opus est voluntatis, quæ de se cæca censetur. Hinc bonum intellectum, id est intellectualiter cognitum, dicitur voluntatis objectum. Quod quanto ab intellectu clarius noscitur, tanto validius afficit, inclinat succenditque voluntatem, dummodo sit voluntati

A ex sua natura multum conveniens, et voluntas modo præhabito ad ipsum conetur.

Præterea, unumquodque in tantum est appetibile atque amabile voluntati, quantum habet de ratione bonitatis, perfectionis ac felicitatis. Bonum est enim quod omnia appetunt ; omnes quoque beatitudinem naturaliter cupiunt ; unumquodque etiam suam optat perfectionem. Quum itaque Deus in se ipso sit bonitas pura, incomparabilis et immensa, omnisque boni causa fontana, fons omnis felicitatis
B et gloriæ, in quo solo quietari mens valet creata, ens item absolute ac infinite perfectum, essentialiter et interminabiliter felix et gloriosum ; constat quod ipse sit omni voluntati humanæ et omni menti creatæ incomparabiliter prorsus conveniens ac summe amœnus et dulcis, maxime appetibilis et amabilis, quantum est ex sua natura, imo etiam quantum est ex parte mentis creatæ et voluntatis humanæ, dummodo exstet bene disposita, a felle amaritudinis expurgata, a vitiorum ve-
C neno mundata, atque ab innaturalibus et carnalibus qualificationibus expers, ad tanti boni unionem ac gustum aptata.

SALVATUS. — Hæc omni consonant rationi. Nam et cibus, quamvis ex sua natura plurimum dulcis, gustui amaris febribusque humoribus alterato non consistit suavis. Sed scire velim an naturalis scientia et philosophica sapientia idoneæ sint ad inflammationem hanc prædictam voluntatis.

SALVATOR. — Habitus naturales et acqui-
D siti habitibus supernaturalibus gratuitis et infusis subserviunt, cooperantur, adsistunt ; non tamen sunt necessarii, nec per se sufficiunt, nec per se tantum ad gratuitam ac meritoriam caritatis inflammationem perducunt, sed magis ad naturalem quamdam Dei dilectionem : de qua et philosophi, et præsertim Platonici, prout in libro de Civitate Dei ex Augustino legisti, exstant locuti. Hinc consideratio ista propriæ defectuositatis et contemplatio divinæ sublimitatis ac proprietatis in oratione

contentæ, atque ad præinductam inflamma- A tionem, dilatationem ac perfectionem levantes, sunt actus doni scientiæ et doni sapientiæ. Quæ dona antequam ad tantam perfectionem erigant mentem, præexigunt appetitum sensitivum per virtutes morales refrenari, reformari, superiorique parti animæ totaliter subdi.

SALVATUS. — Ex hoc (ni fallor) consequitur, quod ad inflammationem prætactam non pertingit homo ita celeriter nec ita faciliter ut verba præhabita videbantur prætendere : siquidem inferiorem animæ B partem sic refrenare non est opus diei unius nec temporis brevis.

SALVATOR. — Bene ita eliceres, si supernaturalia adjutoria non adessent, et si quæ de virtutibus dixi moralibus, intelligenda exsisterent de ipsis virtutibus moralibus acquisitis, et non magis infusis. Nunc autem quacumque hora ex vera contritione aut certe attritione sibi possibili, ingemiscit peccator cum pleno proposito amplius non peccandi, mox desuper ei infunduntur caritas, dona ac virtutes C morales. Et quo istis infusis habitibus mox quis melius ac robustius fuerit usus cum oratione, applicatione et conatu prædictis, eo velocius suffocantur et exstirpantur in eo passiones et vitia cum quotidianis negligentiis et peccatis, fitque protinus fervidus ac divinus, spiritualis et illustratus, imo et in Deum absorptus. Nonne de pluribus hoc legisti?

SALVATUS. — Legi, o Domine. De quibus dignæ narrant historiæ, quod in conversionis suæ principio poterant inter perfe- D ctos connumerari. Quid dicam de viris sanctis Antonio, Hilarione, Macario, Pacomio, Servatio, Martino, Bernardo, Francisco? tum et de beatissimis (ut sic loquar) meretricibus, quæ non inde beatissimæ unde meretrices, Maria Ægyptiaca, Pelagia, Thaide, Maria quoque nepte Abrahæ anachoretæ, imo (et quam primo nominare debuerim) Maria Magdalene? de quibus talia vere leguntur, operante in eis mirabilissime omnipotente tua virtute purissima.

SALVATOR. — Nunc ergo vitiis passionumque nebulis, et omni distractione, tepiditate, negligentia procul rejectis, mente ad radium versa, contuere quam amabilis et superamabilis, quam desiderabilis et superdesiderabilis sit Dominus Deus tuus.

SALVATUS. — Hoc ipsum, tu, Domine Deus, qui solus divinitatem * et tuæ naturæ supergratiosissimam amabilitatem plene et perfecte et comprehensive cognoscis, exponere mihi digneris, prout nosti imbecillitati meæ capacitatis, quam per dona gratuita benignissime robores, convenire.

* alias deitatem

ARTICULUS II.

Prosecutio hujus materiæ, et de amabilitate immensa superpulcherrimæ Deitatis.

SALVATOR. — Connaturale est tibi ex creaturis ad cognitionem Creatoris ascendere; verumtamen per supernaturalem illuminationem anagogici luminis ad contemplationem Deitatis multo præclariorem magisque inflammatiorem repente erigitur mens humana. Porro, ut non te dumtaxat, sed alios quoque hic doceam, primo ex creaturis te manuducam atque ad supernorum notitiam superducam, ut plane conspicias quam superamabilis sit superserenissimus Deus.

Ecce perimmensæ amabilitates quæ in toto mundo consistunt, omnes bonitates et suavitates quæ in rebus inveniuntur creatis, non sunt nisi rivuli quidam bonitatis ac amabilitatis atque dulcedinis increatæ, id est divinæ essentiæ seu Divinitatis æternæ. Denique, si universæ illæ bonitates, amabilitates ac suavitates creatæ, causatæ et participatæ, simul sumantur, adhuc distant, deficiunt et occumbunt in infinitum a bonitate, amabilitate et dulcedine incircumscriptibilis Dei. Nec tantum excedit totum mare Oceanum minimam guttam, nec totus mundus sensibilis minutissimam arenam, nec tota dignitas Beatorum vilissimam glebam, quantum

bonitas, amabilitas, pulchritudo, suavitas, beatitudo et gloria, nobilitas et perfectio supergloriosissimi Dei, omnium rerum creatarum bonitates, perfectiones, divitias et delicias simul acceptas. Infiniti namque et finiti nulla exstat proportio.

SALVATUS. — Innotescit ex hoc quanta perversitas, quanta stultitia, imo quanta insania sit, tantæ excellentiæ bono præferre hæc vana et vilia, hæc fœda, caduca et turpia. Quod ego, heu! miserrimus et vilissimus peccator, toties feci.

SALVATOR. — Sapienter consideras; sed audi ulterius. Diversa diversis ex causis amantur : quædam propter utilitatem, ut opes, pecuniæ; quædam propter delectabilitatem, sicut objecta odoratus, gustus et tactus; quædam propter suam honorabilitatem aut honestatem, ut dignitates, prælationes, officia, scientiæ et virtutes, ipsique homines in quibus sunt ista; quædam ob suam virtuositatem ingenitam, ut quædam gemmæ et herbæ; quidam propter suam strenuitatem in bellis, ut defensores reipublicæ contra hostes; quidam ob eminentiam in sanctitate ac miraculis; quidam ob excellentem pulchritudinem suam; quidam propter beneficia sua; quidam propter propinquitatem sive ob alias consimiles causas. Et nunc intuere attentius si non omnes hæ causæ in Deo summe incomparabiliterque abundent.

Primo etenim ipse cunctis supereminenter utilis et necessarius exstat, sine quo nulla creatura per momentum posset subsistere aut durare. Secundo, summa et perfecta delectatio beatifice contentativa in eo solo consistit, quia in ipso solo omnium bonorum omniumque pulchrorum ac desiderabilium perfecta et infinita exsistit possessio. Propter quod ipse omni menti creatæ bene dispositæ incomparabiliter exstat conveniens et amœnus. Propter quod dixit Psalmographus : In Deo salutare meum et gloria mea. (*Ps.* LXI, 8.) Tertio, sicut præhabitum est, in Deo est honorabilitas maxima et penitus infinita. (p. 265.) In ipso namque omnis consistit nobilitas, infinita potestas ac dignitas, omnis dominatio, prælatura, auctoritas; sapientiæ quoque ejus non est mensura nec numerus; (*Ps.* CXLVI, 5.) suæ perfectionis ac sanctitatis nullus est finis. Quarto, in ipso est virtuositas et efficacia prorsus illimitata. Quinto, in ipso est omnipotentia, qua suæ Ecclesiæ exsistit propugnator, adversariæ quoque potestatis victoriosissimus expugnator; cujus potestati nihil potest prorsus resistere. (*Esther* XIII, 9.) Sexto, ipse solus propria potestate ad libitum mirabilia operatur signa, prodigia, miracula magna et inscrutabilia in cœlo et in terra. (*Job* V, 9.) Septimo, ipse in se ipso infinita pulchritudine splendet, essentialiter pulcher et supereminens fons omnis decoris. Octavo, ipse est incomparabilis, gratuitus ac liberalissimus benefactor, naturalibus donis supernaturalia addens, imo et se ipsum in suis tribuens atque communicans donis. Nono, ipse propinquissimus nobis est, utpote pater noster, immediatus productor animarum nostrarum, cuncta conservans sua reali præsentia, qua et ipsis essentiis rerum illabitur, et omnia in omnibus operatur. (*I Cor.* XII, 6.) Unicuique quoque rei exstat propinquior quam ipsamet seu essentialia sua principia sibi.

Nunc ergo perpende quam summe et ardentissime sit amandus in quo omnia ista simul cum tam infinita excellentia esse noscuntur. Si jam scires hominem in terris tam sapientem ut exstitit Salomon, quantum afficereris ad ejus conspectum? aut tam fortem ut Samson, aut tam pulchrum ut Absalon, sive tam victoriosum, strenuum, robustum ut Machabæus; aut in miraculis tam potentem ut beatissimus fuit Petrus, princeps Apostolorum; aut prædicatorem ita egregium ut Paulus; seu tam liberalem et pium ut fuit Martinus : qualiter ad unumquemque hujusmodi afficeretur cor tuum? Porro, si in uno aliquo essent simul plura istorum, aut omnia pariter, quam vehementer ad illum accenderetur cor tuum? quomodo omne genus hominum ad illum conflueret? Cur ergo non ferventissime amas Deum, in quo

cuncta prætacta plenissime sunt, non per modum finitum, sed penitus infinitum, incomparabiliter præeminentem ? Qui et verus tuus pater est, incomparabilis benefactor, indesinens conservator, salvator, provisor, adjutor, protector et glorificator.

SALVATUS. — Vere plana et rationabilis valde doctrina, ad inflammationem divini amoris bene considerantem valde ac vehementer accendens. Modo, si placet, o Domine, aliquid tange de anagogica contemplatione simplicissimæ Deitatis et inflammatione contemplationem illam sequente.

SALVATOR. — Illuminatio et contemplatio illa contingit dupliciter. Primo, ex gratiosa atque piissima Dei præventione, dum ipse Omnipotens mentem quasi improvise præstringit, illuminat, rapit, accendit et sincerissima luce perfundit, ac erigit ad mysticæ theologiæ unitivæque sapientiæ visionem, ad intuitum regionis lucis immensæ. Ex qua contemplatione apex affectivæ vehementer accenditur, dum animus in admiratione ac intuitione majestatis divinæ stat suspensus, clare et instantanee cernens, prout in vita hac per donum sapientiæ ac mysticam theologiam conspici potest, quemadmodum ipse Deus sit unum esse simplicissimum, actualissimum, prorsus immensum, infinite perfectum, vere incircumscriptum, in quo est, imo potius quod est omnis perfectio, omnis nobilitas, omnis beatitudo, pulchritudo immensa, dulcedo illimitata; cujus omnipotentia, sapientia, opulentia, sanctitas, gloria, omni caret termino ac mensura. — Secundo pertingit homo ad hujuscemodi Deitatis contemplationem ascensoriis gradibus, transcendendo ac relinquendo se ipsum et universa creata, sicque ingrediendo caliginem, hoc est ad supersplendidissimæ ac prorsus incomprehensibilis Deitatis præfatam notitiam pertingendo per omnem negationem ab ea. Sicque quo clarius conspicit mens Deitatis naturam, eo validius afficitur ad eamdem, ac ejus intuitu,

A appretiatione et amore omnia parvi pendit et quasi pro nihilo arbitratur creata, quum Deitas in infinitum cuncta transcendat in omni amabilitate, gratiositate, convenientia, perfectione, felicitate et gloria.

SALVATUS. — Vere amabilis et superamabilis Deus in se, per se et propter se; deinde et propter beneficia sua, et quoniam ipse prior dilexit nos, ac propter sua promissa : de quibus a te, Domine, compendiose cupio informari. I Joann. IV, 10, 19.

B

ARTICULUS III.

Consideratio multiplicium beneficiorum Dei, dilectionem ipsius in nobis accendens.

SALVATOR. — Quam magna, desiderabilia ac necessaria sint beneficia mea in naturalibus bonis, ostendit unius eorum carentia : ut si visu careas vel auditu, manu aut pede. Et tamen his corporalibus carior tibi est ratio. Itaque quidquid boni es,
C quidquid boni habes, habuisti aut habebis, donum ac beneficium meum esse cognosce. Et horum quædam sunt generalia, quædam specialia; quædam naturalia, quædam supernaturalia; quædam corporalia, quædam spiritualia; quædam comprehensibilia, quædam incomprehensibilia; quædam vitæ præsentis, quædam vitæ futuræ. Quædam quoque dicuntur bona fortunæ, et quædam bona Ecclesiæ; quædam exteriora et accidentalia, quædam interiora et substantialia.

D Nonne corpus et corporis membra, robur, decorem, sanitatem, agilitatem habes a me? Ita et animam, non qualemcumque, sed rationalem largitus sum tibi, et universas potentias ejus, vegetativas, sensitivas et intellectivas. Nonne in ministerium tuum creavi orbes cœlestes, sidera et planetas, imo et elementa, irrationalia quoque quæ in terra moventur, quæ natant in aquis, quæ volant in aere, tibi subjeci et usui tuo concessi? Numquid munificentia mea, caritas mea et pietas

mea ad homines his tantis ac talibus donis A fuit contenta? Nonne insuper supercœlestes cives, beatissimos spiritus, præstantissimos angelos, præclarissimi supermundani mei palatii milites, ad hominum delegavi custodiam atque obsequium, et unicuique homini deputavi ac misi angelum proprium? Nonne ab exordio sæculorum usque ad supernaturalem beatitudinem perduxi genus humanum, ut in regno cœlorum, in orbe empyreo homines pares sint angelis sanctis per beatificam Deitatis fruitionem, per claram et immediatam ac B facialem divinæ essentiæ visionem?

Nonne in mundi principio homines protoplastos in paradiso constitui, quatenus mihi obediendo eumdem sibi ac posteris suis reservarent, ac inde sine tristitia ac tormento ad paradisum transferrentur cœlestem? Nonne in originali justitia, in multiplici gratia condidi eos, eorumque posteros condere disponebam, si non intervenisset ac impedivisset offensa? Quumque peccassent, non eos mox irrecuperabiliter condemnavi ut angelos mihi ingratos, C sed temporaliter castigavi, et de futura eorum redemptione contestatus sum eis. Varia quoque gratiarum charismata electis eorum posteris sum largitus. Tandem ad eorum salvationem complendam, non legatum, non angelum misi, sed egomet veni, naturam tuam assumpsi, factus sum homo, inter homines sum conversatus in sæculo. Deinde pretioso sanguine meo, amarissima morte, turpissimo crucis supplicio genus redemi humanum. Discipulis meis misi et contuli Spiritum Sanctum, D et per ipsorum prædicationem, sanctitatem, miracula, mundum converti, legem evangelicam tradidi, fundavi Ecclesiam, saluberrima contuli sacramenta, me ipsum fidelibus sub sacramentalibus reliqui ac præstiti speciebus.

Is. v, 4. Tot bona pro malis rependi. Quid ultra debui facere et non feci? Quantam divinorum charismatum excellentiam et abundantiam sub evangelica lege donavi! Quam innumerabilia et soli Deo possibilia feci miracula ubique terrarum, pro evangelica lege corroboranda!

Et nunc tu ipse adverte quam gratiose et beneficiose tecum peregi, a quantis vitiis te retraxi, in quantis sceleribus diu te toleravi. Ex christianis parentibus nasci te volui; Baptismate te mundavi; in illo te primum supernaturalibus gratiæ charismatibus decoravi : quæ quum rationis usum sortitus peccando amisisses, pœnitenti restitui. Quoties, quum graviter excessisti ac penitus deseri meruisti, misericordius, imo et misericordissime ad te redii teque præveni, ingenti dolore compunxi atque ad meliora perduxi? Quoties adhuc puerulo et inter dexteram tuam ac sinistram discernere vix valenti, internæ visitationis, supernæ illustrationis, amorosæ inflammationis, contemplativæ admirationis, occultæ consolationis munera contuli, sicut tu ipse melius nunc advertis ac admiraris quam tunc? Imo et vix decenni, hujus in qua nunc es religionis propositum inspiravi. Quod etiam si in tua potestate fuisset, satis cito implesses. Et in hoc te laudo. Non enim vales oblivisci, quoties interdum repulsus, cum fletu ac gemitu retrospexisti ad intuendum ecclesiam claustri, quousque turrim ejus visu attingere potuisti. Verumtamen non mediocriter infra tempus dilationis illius peccasti; multoque gravius offendisses, nisi timore saltem servili cor tuum implessem tam valide quod tu ipse dolebas inde, quod scilicet sine grandi formidine ac remorsu non valebas peccare. Et nunc tot annis tecum feci ac facio, et me ipsum tibi exhibeo, sicut nosti.

SALVATUS. — Heu me! Domine Deus, I *Esdr.* IX, 6.
confundor et erubesco levare faciem meam ad te, quoniam iniquitates meæ multiplicatæ sunt super caput meum, et sicut onus *Ps.* XXXVII, 5.
importabile gravatæ sunt super me. Peccavi super numerum arenæ maris, et non est respiratio mihi nisi in bonitate et misericordia tua penitus infinita. Heu, quam enormis, detestanda ac multiplex, imo innumerabilis et prorsus ineffabilis est

ingratitudo, aversio atque perversitas mea! Et nunc quid restat mihi, nisi indesinenter in infinitum despicere, humiliare, deflere, accusare et emendare me ipsum, tibique jugiter regratiari, obedire et obsequi, ac dicere cum pœnitente, Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam? Tibi, o Domine, toto corde regratior, nec unquam tibi digne queo regratiari. Magna, innumerabilia et prorsus incomparabilia sunt beneficia tua, Domine Deus omnipotens. Magna sunt beneficia naturæ, majora gratiæ, maxima gloriæ. Verumtamen supermagnum et superamorosum et superbenignissimum est hoc quod tu, Deus noster, creator et judex noster, factus es frater noster, advocatus et salvator, imo et socius noster, cibus et potus noster.

Ps. L, 3.

Singularissime vero me movet, compungit, allicit et accendit, quod tot et tanta pro mea fecisti ac pertulisti salute, ex mera et sincerissima caritate et pietate. Hinc dulcissimam tui benignissimi cordis viscerositatem cordialissime precor, ut gratiose et plene me digneris instruere qualiter tuam venerandissimam passionem quotidie, imo assidue recolere debeam meque pro viribus conformare eidem.

Salvator. — Nil rationabilius, nil salubrius petere potuisti.

ARTICULUS IV.

Qualiter recolenda sit passio Salvatoris, et de his quæ circa illam sunt attendenda.

Salvator. — Circa passionem meam multa debes attendere : in primis quis, quantus et qualis sit qui ita occisus est; deinde a quibus, quantis et qualibus sit perpessus; consequenter quæ, quanta et qualia toleravit; deinceps qua causa, quo fine, quo fructu; item qualiter in sua se habuit passione, hoc est quam caritative, humiliter, patienter, quam obedienter, mititer et constanter; et rursus quo loco, quo tempore passus sit, quot etiam modis passio ejus sit recolenda; postremo, quomodo debeas te disponere ad recolendum decenter ejus acerbissimam passionem. Atque de ultimo isto volo te primo docere.

Itaque, sicut ante orationem debes tuam animam præparare, ita et ante dominicæ passionis recordationem debes cor tuum disponere, hoc est distractiones ejus abjicere, et tuam memoriam in Christo cruci affixo quasi in speculo figere, atque sic ejus recolere passionem ac si præsentialiter cerneres eum coram te pati. Debes item te ei per amorem conjungere, ut cordialius ei condoleas; diligentissime quoque pensare quam pœnale et intolerabile tibi, quamvis grosso ac multipliciter reo, esset talia sustinere. Imo, ut hoc certius et condolentius scias, proba interdum te ipsum, flagellando (ut quidam dixit devotus) egregie vel saltem mediocriter temetipsum; sed et spineam quoque quamdam coronulam tuo capiti aliquantulum imprimendo, palmisque manuum clavum cum aliquantula impressione superponendo. Quumque persenseris tam modicum tam pœnale tibi exsistere, et te illud ferre vix posse, adverte, revolve et rumina quantum propter te afflictus, tortus et cruciatus sit Filius Dei.

Eccli. XVIII, 23.

Hac præparatione dispositus, attende in primis quis propter te passus sit : non utique pura creatura, non purus homo, non angelus, sed Christus in una persona verus Deus et verus homo. Nonne hoc tanto plus ponderandum est, tanto gratantius acceptandum, quo persona veri Dei major et dignior est in se ipsa, in substantialibus et in sua consistentia ac natura, quam cujuscumque puræ creaturæ persona? — Deinde attende quantus sit iste qui pro te pati dignatus est, quia in quantum Deus, ipse est magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis (id est perfectionis et excellentiæ) ejus non est finis : quoniam Deo Patri æqualis est, Rex regum et Dominus universorum, totoque mundo infinite

Ps. CXLIV, 3.

præstantior. Denique, secundum naturam A assumptam Verbo æterno immediate personaliterque unitam, etiam major et dignior est universa creatura simul accepta, quamvis non in infinitum. Si itaque magnum omnique admiratione atque laudibus dignum esset, si præpotens rex terrenus pro suo servo redimendo se ipsum in carcerem daret ac mortem, quanto magis
I Tim. I, 17. quod Rex sæculorum immortalis, invisibilis, Princeps cœlorum et Dominus angelorum, pro homine liberando in vallem hanc lacrimarum descendit, pati et cruci- B figi dignatus est? Quam igitur vicem, quam gratiarum actionem ei reddere potes? — Tertio, pensa qualis sit ipse, id est quam sanctus et innocens, quam mitis, pius et dulcis, quam gratiosus, amabilis, dignus ac nobilis etiam secundum naturam utramque, præsertim secundum divinam. Si igitur condoleres cuicumque homini innocenti, mansueto ac humili, quamvis tibi alieno ac pene ignoto, si eum a sævis ac impiis videres crudeliter trucidari : quanto magis intime compati debes inno- C centissimo atque mitissimo Dei Agno, tuo maximo amatori, pro te talia toleranti? Circa hoc demum considera quam tener fuit in corpore, quam tenerrimæ, æqualissimæ et nobilissimæ complexionis, ideo summe passibilis. Ideo modica læsio fuit ei valde pœnalis. Item propter hypostaticam unionem suæ humanitatis cum Deitate, nobilissima fuit sua vita corporalis : ideo eam amittere fuit naturæ assumptæ valde tristabile ac pœnosum.

Insuper intuere a quibus et quantis et D qualibus passus sit. A quibus : quia a populo Judæorum olim electo et peculiari, sibi maxime jam ingrato, ad quos redimendos specialiter fuit missus; ideo ab eis ita tractari gravius fuit ei; et quia a proprio fuit discipulo venditus ac traditus. Et a quantis : quia a multis centenariis aut millibus hominum Judæorum ac paganorum, qui pro tunc fuerunt in urbe regia ad festum celeberrimum congregati; in quorum omnium præsentia sic tractari, accusari, irrideri, blasphemari, nudari, flagellari, occidi, fuit vehementer pœnale et afflictivum illustrissimo Filio Dei Patris ac præclarissimæ Virginis Matris. Item a qualibus : quia a ribaldis vilissimis, a crudelissimis lupis, a rabidissimis canibus, nullam prorsus misericordiam, nullam omnino compassionem secum habentibus, passus est et occisus. Quis non compateretur agno aut ovi quam a lupis conspiceret lacerari? Quanto magis conspicientes Agnum Dei a ferocissimis et vilissimis illis sic capi, ligari, flagellari ac crucifigi, vehementissime compati nos oportet?

Præterea diligentissime contemplare quæ, quanta et qualia toleravit. Sustinuit quippe ignominiosissimum genus mortis, quia in publico patibulo est confixus, inter latrones suspensus; acerbissimam quoque mortem, quia in cruce violentissime est distentus, usque ad ossium numerationem, venarum diruptionem, compagum ac membrorum dissolutionem; et grossis clavis in medio manuum ac pedum in locis nervosis pœnalissime perforatus. Ibi aceto et felle potatus est, blasphematus, irrisus, contemptus, pro nihilo reputatus, imo vilissimus ac sceleratissimus omnium hominum æstimatus ac judicatus. Sed et pœnalissimam sitim ibi sustinuit, exhaustus et quasi exsanguis effectus, penitus desiccatus, fatigatus, arefactus, sicut fuit prædictum : Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis. Et ante hoc fuit invidiosissime captus, inhumane ligatus, violentissime tractus et ductus, totaque nocte deinceps confusibilissime cruciatus, oculis velatus, consputus et alapis cæsus ac blasphematus; deinde ut homicida et latro judici præsentatus, mendose et graviter accusatus, de judice ad judicem missus, alba veste pro irrisione indutus; deinceps publice ferocissime usque ad costarum patefactionem flagellis dilaniatus, spinea quoque corona pro ludibrio coronatus, arundine cæsus, spinis pungentibus intro compressis, purpura irrisorie indutus, consputus, et sic omni

Luc. XXIII, 33. *Ps.* XXI, 18. *Ps.* LXVIII, 22. *Ps.* XXI, 16. *Marc.* XIV, 65. *Luc.* XXIII, 11. *Matth.* XXVII, 29. *Marc.* XV, 19. *Ibid.* 17.

populo præsentatus, populo suo contra Joann. xix, 15. ipsum proclamante : Tolle, tolle, crucifige eum. Sicque tandem morti turpissimæ est injustissime adjudicatus, atque ad locum reorum propriis humeris crucem bajulans ignominiosissime ductus. Sicque in omnibus membris ac sensibus corporis, et in sensibus interioribus appetituque sensitivo, et in superioribus animæ viribus secundum respectum earum ad objectum creatum et quoad radicationem earum in essentia animæ, quæ tota exstitit in dolore, intensissime torquebatur, quanquam vires illæ superiores per respectum ad increatum objectum fuerint in gaudio beatificæ fruitionis. — Interea passionem meam gravissime auxit amarissima illa compassio qua dilectissima Mater mea mihi fidelissime ac acerbissime condolebat, et rursus compassio illa qua et ego ei magis quam ipsa mihi compatiebar. Ceteris quoque amicis meis mihi vehementer compatientibus intense condolui. — Amplius, quamvis tam inæstimabilis fuerit dolor meus corporalis exterior et tam acerbissima passio, major tamen atque acerbior fuit dolor interior et compassionis afflictio, quibus incredibiliter angebar, torquebar et comprimebar ex consideratione ingratitudinis et extremæ perditionis Judæorum ac omnium reproborum, in quibus fructum ac meritum passionis meæ consideravi debere frustrari : quorum salutem quo magis appetii, eo de ipsorum perditione pœnalius dolui. — Postremo, in cruce diu vivens pendebam, puncturis mortis naturam tenerrimam undique penetrantibus et usque ad intima cordis pertingentibus ; et ipsa violentissima distentio corporis et ponderatio ejus trahens deorsum membra dissecuit, vulnera ampliavit, nec aliquam repausationem moribundæ concessit naturæ, quæ se hinc inde retrahere et ad naturaliorem situm quasi contrahere videbatur. Attende septem verba quæ protuli ibi, et qualiter natura inferior fuerit relicta, sensitivaque pars solita redundantia dulci ac consolatoria superioris portio-

A nis ac naturæ in eam dispensatorie destituta, ita quod quasi admirans clamavi : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti Matth. xxvii, 46. me? Completisque omnibus et prolato, Consummatum est, inclinato capite, cla- Joann. xix, 30. mans mirabiliter voce magna, Pater, in Luc. xxiii, 46. manus tuas commendo spiritum meum, exspiravi.

Deinde perpende qua causa ista sustinui : nec dubium quin propter peccata populi diluenda. Et quo fine : ut scilicet genus humanum ab æterna damnatione B eriperem atque cœlestem felicitatem ei recuperarem. Quo fructu : quia maximo merito, per quod genus humanum Deo Patri reconciliavi et gratiarum charismata hominibus merui. Imo perfectam reparationem naturæ et beatificationem ejus plenissimam in corpore et anima, et meritorie et sufficienter obtinui ibi. Nempe ex summa et ardentissima caritate Patris ac hominum feci ac pertuli cuncta, atque in omni hac passione mea virtutum excellentiam plenissime demonstravi, sicut hoc C infra tangam : ubi et declarabo quot modis debeas meam passionem recolere.

ARTICULUS V.

Admiratio salvati super his et deploratio ingratitudinis nostræ.

Salvatus. — Heu me, Domine mi, quanta est inadvertentia, imo ingratitudo et malitia nostra, quia salutis nostræ negotium, creationis nostræ causam, reparatio- D nisque nostræ modum ac pretium, parum aut nihil advertimus ! Ideo tepidi remanemus, negligentes consistimus, et esse ingrati Altissimo non veremur; aggredi ardua formidamus, pati adversa, opprobrium et contemptum renuimus; ad vana et frivola, ad ludos, jocos et risus sumus proclives, et sicut sonitus spinarum sub olla, ita resul- Eccle. vii, 7. tat confabulatio et cachinnatio insipientiæ nostræ. Quoniam tua stigmata in corpore nostro non portamus, alia gestamus, nec passionis tuæ acerbitas nostro cordi inde-

lebiliter est inscripta, ideo consolatiunculas viles amplectimur.

Quid agis, o misera anima? Cur unquam recedit a tua memoria, quod Unigenitus Dei, Patri æterno vere æqualis, tot et tanta pro te assumpsit, fecit ac passus est? Ecce is cujus majestas ac dignitas infinita est penitus, propter te factus est unus mortalium; corpus passibile, communibus defectibilitatibus subditum, induere non despexit; intra unius puellæ viscera se conclusit; mulieris, quamvis sanctissimæ, filius esse et vocari non horruit; in omni B humilitate, paupertate, patientia vixit in sæculo isto, et tandem, tam horrendum ac diuturnum, tam extreme ignominiosum ac pœnalissimum mortis supplicium, tot convitia, blasphemias, sputa, injurias, illusiones, opprobria, pro tua redemptione, vita et salute, ex ardentissima caritate et vehementissima miseratione pati dignatus est : et tu, improbissima et insipientissima rationalis (imo potius irrationalis) anima, dissimulas ista; carni te subjicis, Galat. v, 24. oblectamenta sensuum quæris, corpus C tuum cum vitiis et concupiscentiis non crucifigis; a timorata et sancta cordis custodia facili occasione retraheris, a linguæ vitiis, a ventris ingluvie, ab ingurgitatione superflua non te refrenas. Et cur hoc, nisi quia a mentis rigore, a caritatis fervore resolveris, nec viam quam tibi Deus incarnatus ostendit, intueri ac proficisci sollicita es?

Ps. CXLII, 3. Heu! quomodo deprædatus est inimicus Job XIX, 9. animam meam, spoliavit me gloria mea, Ps. XXXVII, 11. et lumen oculorum meorum non est me- D Baruch III, 11. cum? Quid est, o anima, quod coinquinata es cum mortuis, collocata es in obscuris Ps. CXLII, 3. Thren. IV, 5. sicut mortui sæculi, et enutrita in croceis, amplexaris nunc stercora? Nonne ideo Baruch III, 12, 13. quia dereliquisti fontem sapientiæ? Nam si in Christi itinere ambulasses, habitares utique in pace pectoris in hoc loco. Et- Ps. CXVIII, 165. enim pax multa diligentibus legem ejus. Prov. III, 17. Sed et viæ ejus pulchræ, et omnes semitæ ejus pacificæ. Nunc autem inordinatis passionum motibus agitaris, vitiis tentationi- A busque turbaris; quæ si in virtutibus solidata esses et constabilita, non te turbaret formido, tentatio aut passio subita, nec egredereris ostium oris tui, impatienter culpabiliterve loquendo. Disce, infelix et Baruch III, 14. misera, disce ubi sit sapientia, ubi virtus et intellectus, ut scias ubi sit longiturnitas vitæ, ubi sit lumen oculorum et pax, et dicere possis : Quum sedero in tenebris Mich. VII, 8. adversitatis, in camino probationis, Dominus lux mea est; et iterum : Dominus Ps. XXVI, 1. illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Quamdiu es aliquid in oculis tuis, quamdiu in oculis aliorum, in cordibus proximorum minorari, vilipendi et despici refugis, non potes sinceriter Christo con- Galat. II, 19. figi cruci, nec ejus vestigia sequi, exeundo I Petr. II, 21; Hebr. XIII, 12, 13. cum eo portam civitatis carnalium, quam non ingreditur Dominus.

Et nunc quid moraris? Ingredere civitatem Domini Sabaoth, in qua vera et spiritualis est civium unitas; consortio electorum conjungere, viam regiam pedibus Sanctorum tritam incede; confundere a voluntate tua, quam toties impie es secuta; obeditione, subjectione abjectioneque gaude : et dabit tibi Dominus pro silice tuæ duritiæ torrentem voluptatis internæ. Convertere ad Dominum Deum tuum, ad Eccli. XVII, 21. Jesum Filium Dei, ad crucem, sanguinem, vulnera ejus, ne amplius corruas in iniquitatibus, inadvertentiis, negligentiis, carnalitatibus, dissolutionibus et ingratitudinibus tuis. Ingredere in petram, in vulnus Is. II, 10. pectoris Christi, abscondere in fossa humo, in consideratione vulnerum corporis sui pro te undique vulneribus perforati. Ab omni vanitate, inquietudine, impatientia te custodi, ut ex sententia dicas : Vivo Galat. II, 20. jam non ego, vivit vero in me Christus. Porro, si vere te dicis in Christo manere, I Joann. II, 6. Philipp. II, 8. debes instar illius ambulare, obediendo usque ad mortem, atque in sanctitate et justitia, jugi custodia incessabilique profectu, cum indesinenti et præcordiali suæ dignissimæ passionis memoria serviendo ei usque in finem.

Accede, o anima mea, ad Crucifixum.

Ecce enim habet caput inclinatum ad osculandum, cor apertum ad diligendum, brachia extenta ad amplexandum, seque totum expositum ad salvandum, ut faciat te Dei Patris heredem ac suæ gloriæ coheredem. (Rom. VIII, 17.) Adspice et deosculare sanguinem sic pendentis, tam copiose distillantem in terris; reverere vulnera redimentis, et ea perlini devotionis, imitationis, compassionis gratitudinisque unguentis, ut totus tibi figatur in corde, qui pro te totus est fixus in cruce. Audi dicentem et quasi tibi de cruce clamantem : Vide, o homo, quæ patior. Ad te clamo, qui pro te morior : vide si est dolor ut dolor quo torqueor; et quum tantus sit dolor exterior, major tamen est dolor interior, dum te tam ingratum experior.

Salvator. — Devotioni et gratitudini tuæ congratulor, quia ex passionis meæ commemoratione sic profecisti, et emollitum est cor tuum, et compuncta es vehementer.

Salvatus. — Sine, o Domine, sustine me paulisper, et permitte ut cor meum coram te plenius nunc effundam, et audi verba figmenti tui.

Salvator. — Permittitur tibi loqui pro temetipsa : imo sonet vox tua in auribus meis, (Cant. II, 14.) nempe hæc et hujuscemodi vox tua, dulcis instar angelicæ melodiæ.

Salvatus. — Primo invehar contra adversarios crucis, contra stultos sapientes hujus sæculi. Quid dicis, christianæ fidei hostis magne sed imbecillis, Averroes, et tu Christianorum irrisor, Porphyri? Ecce quæ vos summo et omnipotenti Deo impossibilia æstimatis, hæc fides incarnationis passionisque Christi in virtute Christi peregit. Hæc fides innumerabiles mortuos suscitavit, natos cæcos et a nativitate mutos, surdos, claudos sanavit, illuminavit, redintegravit. (Josue X, 13.) Hæc fides solem fecit stare in cœlo, et lunæ cursum mutavit. Hæc fides Prophetas et amicos Dei constituit, (Sap. VII, 27.) atque ad mysticæ theologiæ altitudinem suos provexit cultores. Innumerabiles quoque fecit eremitas et anachoretas, qui vitam angelicam et cœlestem in hac habitatione duxerunt terrestri, ac præclaris fulserunt miraculis : quibus volucres cœli et feræ deserti ministraverunt ac paruerunt. Hæc fides idiotas ac simplices fecit doctissimos et facundos, imo et omni genere linguarum loquentes. (Act. II, 4.) Hæc fides gloriam mundi stravit, pompam sæculi vicit, reges et principes, regna et provincias cultui subdidit christiano : et hoc, quod mirabilissimum est, sine bello et gladio. Hæc fides non solum viros fortes ac feminas, sed adolescentulos quoque tenerrimasque virgines carne illustres fide quoque illustriores, fecit in exquisitissimis immanissimisque tormentis constantes et alacres, atque in suis martyriis tot signis, prodigiis ac miraculis coruscantes, quod innumerabilia inimicorum fidei millia convertebantur ad fidem, ipsaque in persecutionibus magis invaluit et plus crevit. Et nunc nihil eam debilitat nisi quod Christiani secundum eam non vivunt : qui si eam, ut olim, omni virtute ac sanctitate ornarent, non dubium quin ad libitum fulgerent miraculis, et infideles facerent sponte esse fideles.

Et ne fingatis mirabilia illa præstigialiter tantum aut magicis artibus esse facta, scitote quod et multi magni philosophi, multi in magicis artibus peritissimi, virtutem crucis experti, et contra fidem sua magica nil posse cernentes, fidem devotissime sunt amplexi. Nos quoque supercertissime scimus quam immunissimi ab omni magica trufa, ab omni fraude maligna, Sancti nostri qui fulsere miraculis exstiterunt.

Postremo hæc fides innumerabiles juvenes ac virgines omni mundi prosperitate conspicuos, fecit repente relinquere mundum et cuncta quæ possident, et ingredi claustra, etiam perpetua sub clausura, et ibi usque in finem manere in carcere patulo, in ardua pœnitentialique vita.

Salvator. — Fortiter dimicasti, sapienter locutus es ac perfidis conclusisti.

Salvatus. — Roseus, pretiosus et san-

ctus sanguis ex sanctissimis tuis manans A
vulneribus me accendit, nec me adhuc
Gen. xviii, 27. tacere permittit. Loquar ergo ad Dominum
Job xxxii, 18. meum, quum sim pulvis ac cinis. Plenus
sum enim sermonibus, increato tactus sermone; et verbis de Verbo æterno conceptis coarctat me spiritus uteri mei. Non te avertas a clamoribus meis, nec aurem tuam a singultu et planctu meo : alioqui
Mich. i, 8. faciam planctum quasi draconum, et luctum ut struthionum.

Salvator. — Loquere sicut libet, et quodcumque suggesserit mens fidelis. Lu- B
Jer. vi, 26. ctum enim unigeniti assumpsisti, ut passionem et mortem Unigeniti Dei pro te crucifixi deplores.

ARTICULUS VI.

De congruentia et rationibus passionis et mortis Christi.

Salvatus. — Impetrata loquendi licentia, liberius loquar. Et nunc, anima mea,
Thren. ii, 19. effunde sicut aquam cor tuum ante con- C
spectum Domini Dei tui, non obstante
Job ix, 8. quod unus dixit magnorum de illo : Qui extendit cœlos solus et graditur super
Ibid. 14. fluctus maris. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei et loquar verbis meis cum
I *Cor.* i, 24. eo? Et nunc, mi Domine Jesu, virtus et Sapientia Patris, sermo omnipotens Omni-
Ps. ciii, 24. potentis, qui in sapientia universa fecisti, sine cujus providentia nec arboris folium
Matth. x, 29. cadit, nec passeres veneunt asse, nec aves
Luc. xii, 6. venduntur dipondio, scio in te naturam divinam et humanam in unam convenisse D
ac junctas esse personam : et quamvis ex sola humanitate tua convenerit tibi mereri, pati ac mori; tamen ex unione ejus hypostatica cum natura divina, tibi inerat infinita quædam idoneitas et efficacia promerendi, ita quod minimæ guttæ pretiosissimi sanguinis tui effusæ, imo et minima læsio tua morsve levissima, prorsus fuit idonea et condigna tollere mundi peccata. Cur ergo tuæ sanctissimæ humanitati non pepercisti? Cur innocentissimam naturam tot suppliciis tradidisti tamque crudelissime perimi voluisti? Nempe oblatus es *Is.* liii, 7.
quia volebas, et nemo tulit animam tuam a *Joann.* x, 18.
te, sed tu ipse eam posuisti. Denique Deus, *Act.* iii, 18.
Pater tuus, qui prænuntiavit per os omnium Prophetarum suorum pati Christum suum, implevit sic.

Salvator. — Si responderem tibi, Ut implerentur Scripturæ, quid diceres?

Salvatus. — Non mihi, o Domine, sufficeret ista responsio. Non enim ideo passus es quia Prophetæ hoc prædixerunt; sed
quia passurus eras, idcirco, Spiritu Sancto II *Petr.* i, 21.
inspirati, hoc sancti Dei homines prædixerunt. Tantum quippe mysterium, tam salvificum et salubre, decuit diu ante multifarie et a multis prænuntiari; nec solum hoc ipsum mysterium, sed et modum et omnem maneriem ejus. Nec enim magis mirabile est quod Deus deorum in forma assumpta voluit pro hominibus pati, quam quod taliter voluit pati, hoc est tam acerbissimam et ignominiosissimam mortem subire : ut ergo utrumque firmius crederetur, decuit prophetari utrumque.

Et quidem Christum esse passurum, tempus quoque passionis ipsius, Daniel
apertissime prophetavit : Post hebdoma- *Dan.* ix, 26.
des (inquiens) sexaginta duas occidetur Christus. Quod quam vere in te, Jesu Nazarene, impletum sit, clarissime pandit eorum impletio quæ ibidem immediate sub-
junxit : Non erit ejus populus, qui eum *Ibid.* 26, 27.
negaturus est; et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis ejus vastitas, et usque in finem perseverabit desolatio. Etenim civitatem Jerusalem et templum destruxit Titus cum exercitu Romanorum; et finis utriusque, videlicet templi et civitatis, vastitas fuit, et usque in præsens perseverat desolatio, dispersio, captivitas, imo (quod pejus est) excæcatio et obstinatio Judæorum; nec
populus Christi fuerunt, sed Satanæ syn- *Apoc.* ii, 9.
agoga, postquam dixerunt : Regem non ha- *Joann.* xix, 15.
bemus nisi Cæsarem; itemque : Tolle, tolle, crucifige eum. Exinde jam per mille quingentos annos in sua manserunt perfi-

dia, et pene tamdiu fuerunt capti, disper- A si, oppressi. Quod si dixerint verba illa prophetica in hac eorum desolatione et abjectione non esse impleta, restat ut adhuc aliam diuturniorem et graviorem præstolentur finalem atque futuram in vita hac, quum tamen nec ipsi hoc fateantur. Insuper Jeremias tuam, o Christe, passionem suis passionibus ac vaticiniis evidenter prænuntiavit. Propter quod liber ipsius in Ecclesia a Dominica in Passione usque sabbatum sanctum Paschæ merito legitur. Aliquid quoque de modo tuæ passionis B
Jer. xi, 19. prædixit : Ego (inquiens) quasi agnus man-
Thren. iv, 20. suetus qui portatur ad victimam ; et, Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris. Porro illustrissimus vates David rex, et Isaias regiæ stirpis proles, modum et omnem tuæ benedictissimæ passionis maneriem tam luculenter præfati sunt, ut historiam magis quam prophetiam contexuisse putentur.

Itaque in omnibus illis Scripturis Sanctorumque verbis, quibus tu, Fili Dei, salvator mundi, hæc vel illa egisse aut tole- C rasse narraris, ut implerentur Scripturæ, per ly ut, non causam, sed signum et effectum potius reor signari.

Salvator. — Recte et prudenter hæc loqueris, et ea quæ fidei sunt, probando declaras. Nunc igitur quæstionis tuæ audi responsa et causas.

Deut. xxxii, 4. Nosti quod Dei perfecta sunt opera,
Matth. iii, 15. Deumque incarnatum decuit omnem implere justitiam, omnem consummare virtutem omnino perfecte, in termino excellentiæ, et quidquid supererogationis est, D plenissime adimplere : nonne ergo decen-
Joann. i, 29. tissimum fuit ut ego, qui veni tollere peccata mundi per modum et viam satisfactionis et cujusdam justitiæ, non per modum potentiæ ac puræ clementiæ, temporalem subirem mortem confusibilissimam atque durissimam, ad delendum omnium vitiorum inordinatissimam confusionem, turpissimam fœditatem, enormissimam gravitatem ? et item, ut morte mea particulari seu personali ac temporali totum redimerem genus humanum a morte universali ac infernali, meam quoque vitam exponendo morti pro illo, promererer ei vitam gratiæ in præsenti et vitam gloriæ in futuro ? Et insuper, nonne tam amarissimam pro hominibus mortem spontanee perferendo, multo evidentius ac sublimius patefeci caritatis meæ ardorem magnitudinemque ad homines, quam leviorem et minus confusibilem necem subeundo ?

Conformiter, tot et tanta sustinendo, omnem patientiam, fortitudinem, humilitatem, constantiam excellentius adimplevi, exhibui et ostendi. Rursus, per hoc obedientiam, qua Patri obediens factus *Philipp.* ii, 8.
sum usque ad mortem, plenius commendavi, implevi, monstravi. Præterea, tot et tanta taliter, hoc est ex tanta virtutum excellentia, utpote affectuosissime, patientissime, humillime, fortissime, obedientissime sustinendo, ineffabiliter magis consului et providi generali infirmitati ac indigentiæ generis totius humani, copiosiorem exuberantioremque gratiam promerendo eidem in omni tribulatione, tentatione, angustia, et in conversatione ac tempore incolatus præsentis. Præterea, tot et tanta taliter patiendo, inæstimabiliter plus omnes vos ædificavi, atque ad omnem obedientiam, caritatem, patientiam, humilitatem, constantiam, usque ad mortem exhibendas, tanto meo exemplo animavi ac roboravi.

Adhuc, quia tanta fuit enormitas scelerum mundi, quod ad ea universaliter removenda et expianda non suffecerat pura creatura : nonne talem pro causa hac mortem voluntarie sustinendo, evidentius patefeci quam inenarrabilis sit enormitas omnis peccati mortalis ? Postremo, dum naturam a me assumptam, mihi, ut sic loquar, supercarissimam, meæque divinitati immediata ac personali unione conjunctam, atque per hoc toto universo simul sumpto præstantiorem, tot et tantis injuriis et tormentis, tot et tantis opprobriis, blasphemiis, persecutionibus, tamque amarissimæ et ignominiosissimæ mor-

ti exposui : nonne vos omnes ad omnem patientiam eminentissime excitavi, atque clarissime docui, quod electos et dilectos meos in sæculo isto diris ac variis tribulationibus, ex ingenti caritate, pro ampliori eorum profectu, gratia ac salute expono, ita ut passionis meæ naturæ intuitu merito debeant gratulari in exhibitione indiciorum meæ dilectionis, et in conformatione sua cum natura mea sic passa?

Iterum, nonne condecens fuit ut qui in ligno vincebat, in ligno etiam vinceretur, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret? Sic denuo decuit ut homini aliunde decepto et ad peccandum inducto, aliunde subveniretur ; et quia se ipsum juvare nequibat, juvaretur et salvaretur ab eo qui solus hoc poterat.

Salvatus. — O omnium sapientissime magistrorum, quam dulciter, quam rationabiliter resonant hæc in tuorum auribus cordibusque fidelium desuper illuminato-
I Cor. I, 20. rum ! O quam vere dixit Apostolus : Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi ! Etenim quod prudentibus hujus sæculi ac perfidis irrationabile videtur et stultum ac fide indignum, electis tuis fidelibus divinitus illustratis rationabilissimum sapientissimumque videtur, ac fide certissima dignum censetur. Sed precor, o Domine, hanc ipsam materiam prosequi plenius, declarari diffusius, ut tua beneficia intelligamus limpidius.

ARTICULUS VII.

Prosecutio declarationis correspondentiæ suppliciorum injuriarumque Salvatoris ad mala culpæ et pœnæ, propter quæ auferenda a nobis passus est omnia illa.

Salvator. — Ego, ut tetigisti, sum Sapientia illa vere omnipotens, æterna et infinita, quæ nil mali impunitum, nil in-
Sap. VIII, 1. ordinatum relinquo, quæ attingo a fine usque ad finem fortiter, et dispono cuncta suaviter. Quamvis dispositio mea quibus-
A dam dispositis et subjectis non sapiat dulciter, puta damnatis, et his qui nunc pro suis excessibus, me disponente, diversis affliguntur in hoc mundo tormentis ; nihilo minus dispono cuncta suaviter omni bene consideranti, atque ut ordini congruit universi, et sicut rerum dispositioni, capacitati ac meritis competit. Hinc in me ipso nihil assumpsi, feci, sustinui aut fieri unquam permisi sine ratione idonea, sine rationabili causa. Quem enim alium con- Job XXXIV,
stitui super terram corporis mei? aut 13.
B quem posui super orbem quem fabricatus sum?

Factus sum homo, ut homines participatione fiant dii, id est divini. Factus sum naturalis et verus filius Virginis Matris, ut homines fiant adoptivi filii ac filiæ inviolabilis Dei Patris, cujus naturales filii nequeunt esse nec fieri. Factus sum corporalis, passibilis ac mortalis, partimque viator et quodammodo angelis minor, Hebr. II, 7.
ut homines bestiis comparatos ac suis flagitiis viliores deterioresque brutis ef-
C fectos, deificarem et angelis in gloria coæquarem. Conversatus sum inter homines in hoc mundo, ut homines associem civibus regni cœlestis, angelis sanctis, in superni paradisi palatio.

Passionem meam frequenter tam seor- Matth.
sum quam publice prænuntiavi, ne nescius XX, 18.
aut invitus crederer captus et passus. In cœna novissima, corporis et sanguinis mei Sacramentum institui, tamque incom- Luc. XXII,
prehensibile ac profundissimum prorsus 19, 20.
mysterium, post meam occisionem a fideli-
D bus usque in finem sæculi frequentandum ac sumendum prædixi ; quod in epistolis Pauli clarius quam in Evangeliis legis, ipso Vase electionis narrante de me : Hoc I Cor. XI,
facite in meam commemorationem ; quo- 25, 26.
tiescumque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat, ipse videlicet Dominus ad judicium. Ergo tam admirabilis mysterii fidem et usum sciebam usque in finem sæculi duraturos.

Passiones, seu potius propassiones quas-

dam assumpsi naturales, non ex infirmi- A tate, sed prævio rationis judicio, utpote formidinem, mœrorem tam vehementem
Luc. XXII, 44. et penetrantem, quod factus est sudor meus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram, ut ab omnibus inordinatis tristitia et horrore, ab angustia et pavore qui in die particularis ac generalis judicii, deinde in tartaris invadet et possidebit reprobos et iniquos, vos præservarem.

Captus atque ligatus sum, ut a jugo et captivitate diaboli ac peccati, a vinculis vitiorum ac inferorum vos exuam. De qui- B
Prov. V, 22. bus legisti : Iniquitates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. Ductus sum ita ligatus et vinctus, sic tentus sum, ut ab infernalibus
Matth. XXII, 13. via ac carcere vos abducam, ne manibus pedibusque ligatis in tenebras projiciamini Acherontis. Velatus sum, ut mentis vestræ oculos illuminem ac revelem. Irrisiones, alapas, consputationes, colaphizationes, blasphemias pertuli, ut vos a dæmonum irrisionibus, opprobriis, ictibus, colaphis liberem, verique Dei cultores et C confessores efficiam.

Judici præsentatus sum, ignominiose ligatus, mendaciter accusatus, facie deformatus, ne vos divini judicii tribunali præsentemini turpes, rei et reprobandi. De judice ad judicem, de pontifice ad pontificem missus sum examinandus, ne in die judicii cum reprobis a Judice summo et assessoribus ejus redarguamini.

Alba veste et purpura sum irrisus, ut vos stola gloriæ, veste gratiæ ac virtutum ornemini. Spinea corona sum coronatus, D quatenus corona de lapide pretioso diademaque speciei vestro capiti imponatur in cœlis. Præsentatus sum populo tanquam miserabilissimus homo, portans spineam coronam in capite atque purpureum vestimentum in corpore, vultu cruore perfusus, sputis et alapis dehonestatus, ne in die judicii coram cœlo et terra exponamini confundendi. Nudatus sum et alligatus totoque corpore amarissime flagellatus, ut indumento salutis operiamini, totaque caro vestra a fomitis infectione ac variis vitiorum vulneribus omnino curetur. Accusatus sum false, ut a dæmonum liberemini criminatione. Adjudicatus sum morti, ut adjudicemini vitæ æternæ.

Propriis humeris crucem portavi ad locum supplicii, ut onus iniquitatum vestrarum super me ferrem, et ferendo, vos
inde eruerem : quoniam Pater posuit in *Is.* LIII, 6.
me iniquitatem omnium vestrum, ne feratis vobiscum scelera vestra ad Deitatis tribunal. Confixus sum ligno, ut a transgressione originali in ligno facta et ab extentione iniqua ad illud peracta vos
redimam. Aceto et felle refectus sum, ut *Ps.* LXVIII, 22.
ab infernali absinthio liberati, cœlestis mensæ et suavitatis æternæ sitis participes. Inter sceleratos sum reputatus, ut *Is.* LIII, 12.
collegio annumeremini Beatorum. In cruce violentissime sum distentus, ut tota ad Deum affectione intentissime erigatur cor vestrum. Clavis sum perforatus, ut vinculis caritatis fortissime ac inseparabiliter mihi jungamini. In cruce septem verba sacratissima protuli, ut ab omni linguæ iniquitate purgemini. Gravius affligebar compassione quam passione, ut non solum corporali dolore, sed spirituali quoque cruciatu vobis succurrerem ac me-
rerer. In manus Patris commendans spi- *Luc.* XXIII, 46.
ritum exspiravi, ut omnium vestrum spiritus Deo Patri conjungerem et offerrem.

Tam innumerabiles atque acerrimas pœnas, læsiones, injurias, opprobria et contemptus pati elegi, ut ab universa infernalium miseriarum innumerabiliumque pœnarum et confusionum congerie vos præservarem. Matrem meam dignissimam atque carissimam passioni meæ adesse et mihi tam vehementissime volui condolere, ut ipsa sua compassione præcordialissima innumerabilibus peccatoribus gratiam mereretur conversionis finalis.

Pro morali quoque vestra efficacissima instructione universa et singula pertuli ista.

SALVATUS. — Quid gratitudinis, quam gratiarum actionem, quid honoris et lau-

dis, quam vicem tibi reddemus pro omnibus istis, o Sancte Sanctorum, o Rex cœlorum, o Deus incarnate, adorande et benedicte? Certe, si quotidie pro te moreremur, si pro te mille mortes sustineremus, si omni tempore incolatus istius in pane et aqua abstineremus, si omnium adversitatem, injuriam, aspernationem immobili patientia pateremur, si corpora nostra quotidie usque ad sanguinis effusionem flagellaremus, si usque ad lacrimarum fluenta tibi assidue compateremur, nil condignum minimæ parti passionis tuæ et ceterorum tuæ munificentiæ beneficiorum rependeremus.

SALVATOR. — Sapienter consideras. Et ego bonitate et beneficentia mea ita vos superavi, et mea incomparabili caritate taliter vos præveni, prout immensitatem excellentiæ meæ condecuit, quatenus quidquid boni egeritis, quidquid mali sustinueritis, nunquam extollatis cervicem, nunquam inaniter glorietur caput vestrum; sed jugiter ac profunde humilietis vos ipsos, ex corde dicentes : Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus. (Luc. XVII, 10.) Nihilo minus hoc requiro : ut pro viribus grati sitis, ut vestigia mea sectemini, ut mihi ex caritate perseveranter obediatis.

SALVATUS. — Hoc penitus justum est et necessarium ad salutem. Et quoniam sine te nil meritorie facere possumus, (Joann. XV, 5.) præsta, Domine Deus noster omnipotens, virtute et merito tuæ salvificæ passionis, gratiosum indesinensque auxilium jugiter hoc adimplendi.

SALVATOR. — Nunc demum adverte quam virtuose me habui in omni mea acerbissima passione.

ARTICULUS VIII.

Quam caritative, patienter, humiliter, fortiter et obedienter Christus in sua se habuit passione.

SALVATOR. — Caritas summa est virtus, per quam alicui bonum volumus spiritua-

A le. Et sicut in Evangelio testatus sum, se (Joann. XV, 13.) ipsum pro alio morti exponere, maxima caritas est censenda. Nempe se ipsum alteri dare, ut idem sit dator et donum, perfecta est caritas. Et quanto quis per hoc alteri majora aufert mala et potiora tribuit bona, tanto caritas exstat major : imo et tanto fortior atque perfectior comprobatur, quanto aliorum improbitate, ingratitudine, odio, persecutione, malignitate minus læditur et superatur. Nunc ergo perpende quam summa, ferventissima, per-

B fectissima et insuperabilissima fuerit caritas mea : qua non solum in mortem, sed (Is. LIII, 12.) in tam acerbissimam, diuturnam et ignominiosissimam passionem ac mortem, in tot et tanta supplicia atque opprobria tradidi corpus meum et animam; nec solum pro amicis, sed item pro inimicis, imo et pro persecutoribus et crucifixoribus meis, quos redemi ipso meo sanguine quem fuderunt, pro quibus et inter iniquos pendens ex summa caritate precabar. Interim quoque ex caritate ad Patrem, sic

C ipsius zelabar honorem, quod pro ipsius honorificentia, cultu, laude et gloria recuperandis, augendis ac perpetuandis, hæc omnia libentissime, affectuosissime ac patientissime patiebar.

Porro, quum patientia sit virtus moralis passionem tristitiæ moderans, et ipsa tristitia ex adversis soleat evenire : nonne plenissimam in passione patientiam servavi, qui tantam diffamationem, accusationes tam falsas, derisiones tam impias, tot blasphemias, opprobria, tot ictus, tot

D sputa, tot vulnera, sine omni inordinata tristitia, sine murmuratione et indignatione, tam prompte perpessus sum? Imo et ipsis me ita tractantibus caritative condolui, ipsosque quantum potui excusavi, orando : Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. (Luc. XXIII, 34.)

Sic et profundissime implevi humilitatem : quia quum scirem me esse omnium altissimum, et etiam secundum naturam assumptam omni creaturæ tam præcellenter prælatum, nihilo minus a vilissi-

mis et vitiosissimis illis tot et tanta sine A omni eorum inordinato contemptu et sine mei ipsius extollentia toleravi; inclinatoque capite, placido vultu, corde humillimo ac tranquillo, visu in terra fixo, ore silenti ante præsidem atque Herodem steti.

Denique fortitudo dicitur virtus moralis in arduissimis (hoc est præsertim in periculis mortis) timorem refrenans aut moderans. Hanc summe implevi, qui sicut propassionem timoris et mœroris ex rationabilibus causis sponte assumpsi, ita B captionis meæ hora jam proxima, omnem illum timorem et mœrorem potestative abjeci et adversariis meis obviam ivi intrepidus, et cuncta constantissime fui perpessus, constantissima mente in omnibus inturbata.

Philipp. II, 8. Atque in omnibus factus sum Patri obediens usque ad mortem : quoniam nullo terrore nec dolore, nulloque blandimento, nec aliquo modo revocatus sum ab exsecutione eorum quæ mihi secundum assumptam naturam commisit, jussit, im- C posuit.

Salvatus. — Quidquid, o Domine, effecisti, excellenter bene fecisti. Sicut et *Joann.* II, 1-10. aquam mutasti in optimum vinum, et quos sanasti in corpore, in anima quoque perhiberis curasse; sic et virtutes in termino excellentiæ adimplesti. Nec est qui tibi queat æquari; sed quanto tuæ perfectioni amplius appropinquamus, eo meliores perfectioresque fieri censemur.

Nunc, si placet, me instrue quot modis tuam sanctissimam passionem debeam co- D gitare.

ARTICULUS IX.

Quot modis recogitanda et reminiscenda sit veneranda passio Salvatoris.

Salvator. — Quemadmodum conversatio mea in mundo fuit omnium exemplar virtutum, et vivum et efficax totius sanctimoniæ documentum, omnis perfectionis magisterium consummatum; sic passio mea omnium horum est liber. Et sicut in libris Sapientialibus moralia et sapientialia, ethica et theorica, practica et speculativa dogmata copiose conscripta sunt; sic omnium horum liber et schola, fons et informatrix est passio mea, in qua ego omnem virtutem tam perfecte implevi ac demonstravi, et quæ est tam fructuosa, tam salubris, ac tantis mysteriis repleta. Nec est exercitium tam aptum et compendiosum ad proficiendum compendiose in omni virtute et sapientia, in vita activa et contemplativa, sicut consideratio et revolutio meæ passionis intenta.

Hanc ergo quotidie, imo assidue, attendere debes pluribus modis atque ad multa : primo, ad recolendum; secundo, ad compatiendum; tertio, ad imitandum; quarto, ad gloriandum; quinto, ad regratiandum; sexto, ad admirandum; septimo, ad inflammandum; octavo, ad contemplandum; nono, ad quiescendum.

ARTICULUS X.

Qualiter cogitanda sit passio Filii Dei ad recolendum.

Salvator. — Ingratitudo enorme peccatum est, et contra justitiam, et tanto enormius quanto benefactor est major, et quanto magis gratuite, magis caritative ac liberalius benefecit, et rursus quanto majora sunt beneficia ejus, quanto a gravioribus eripuit nocumentis ac plura et salubriora tribuit dona.

Denique tria ad gratitudinem exiguntur, quæ et partes gratitudinis appellantur : quibus tria mala contraria opponuntur, quæ ingratitudinis partes vocantur. Primo ad gratitudinem exigitur recognitio beneficii; secundo, gratiarum actio; tertio, recompensatio vicis pro posse, loco et tempore opportuno. Primo horum contrariatur beneficiorum oblivio vel irrecognitio; secundo, non regratiari; tertio, non rependere vicem, nec reddere bonum pro

bono, vel (quod abominabilius esset) reddere malum pro bono.

Præterea duplex est debitum, puta : legale, quod vocatur debitum justitiæ ; et morale, quod vocatur debitum condecentiæ. Quamvis autem exhibitioni beneficiorum directe debeatur recompensatio debito condecentiæ, in quantum beneficia liberaliter exhibentur ; attamen beneficiis Dei et ipsimet benefactori Deo, tria ad gratitudinem pertinentia debentur, non solum ex condecentia, sed ex obligatione justitiæ, in quantum Deus dat ea, non gratuite ac liberaliter tantum, sed et cum
Luc. XII, 48. onere : quia cui plus datur, plus requiretur ab eo. Requirit enim obsequium, quemadmodum ecclesiastica beneficia dantur gratis, tamen cum onere divini ob-
Jacob. I, 5. sequii. Verum, quamvis Deus det omnibus affluenter et non improperet gratis, improperat tamen ingratis, quibus et id quod
Matth. XXV, 19, 29, 30. videntur habere aufert ; et de talentis concessis exigit rationem, et servum inutilem
Is. V, 3-5. in tenebras projicit infernales. Judicate (inquit) inter me et vineam meam. Quid est quod ultra debui facere vineæ meæ, et non feci ? Auferam ergo sepem ejus, et erit in direptionem.

Ne ergo primam ingratitudinis partem incurras, id est oblivionem vel irrecognitionem, stude passionis meæ jugiter memorem esse ; non recedat a memoria, non ab interiorum oculorum adspectu. Crucifixi imaginem libenter atque multoties cum intima attentione adspicias, cum reverentiali inclinatione, cum pectoris tunsione, cum humili recognitione. Attende quis, quantus et qualis sim ego, qui pro te tot, tanta ac talia sum perpessus. Vide a quantis te malis, a quantis periculis miseriisque redemi ; quantum honorem et gloriam, quanta gratiarum charismata, quanta æternæ beatitudinis incomparabilia bona, mea passione tibi promerui, et quantum in me est, tibi acquisivi. Vide quam caritative, gratuite ac liberaliter tuli et feci hæc omnia præter merita tua, imo contra demerita tua, et impendi tot bona

A pro malis, et de filio iræ feci te filium gratiæ, vas misericordiæ, quumque adhuc *Rom.* V, 10.
inimici essetis, reconciliavi vos Deo Patri.

SALVATUS. — Certe, mi Domine, prorsus dignum et justum est ac salubre hæc omnia taliter meditari, passionemque tuam indelebiliter cordibus nostris imprimere, et sanguine tuo quasi encausto, et clavis quibus transfixus es, velut stilo mentibus nostris inscribere ; et ne vel ad momentum elabatur e memoria, habere eam in ore, et aliis loqui de ipsa, meditarique eam
B sedendo in domo et ambulando in itinere, *Deut.* VI, 7-9.
et dormiendo ac consurgendo, ligare quoque eam quasi signum in manu, ut sit et moveatur inter oculos semper, et scribere eam in volumine atque in limine ac ostiis domus, et incessabiliter confiteri quia nil dignum valemus rependere tibi.

SALVATOR. — Sic age, et senties fructum præclarum valde, addeturque gratia grandis grato.

C

ARTICULUS XI.

Qualiter passio Christi sit intuenda ad compatiendum.

SALVATOR. — De eadem re potest secundum diversas considerationes ipsius concipi gaudium ac tristitia : ut si vir sanctus, Ecclesiæ utilis, moriatur, potest quis dolere de ejus subtractione, in quantum illa videtur fidelibus esse nociva ; et nihilo minus potest de ejus subtractione et morte gaudere, in quantum per eam
D devenit ad gloriam. Conformiter, si videas virum virtuosum, mitem, humilem, innocentem, ab impiis flagellari, conculcari, occidi, aut etiam pro fide immanissima ferre tormenta, potes de tantis ejus suppliciis dolere : primo, in quantum sunt mala pœnalia et dira supplicia patientis ; secundo, in quantum sunt vexationes injustæ, crudeles, tyrannicæ, ex nequissima persequentium voluntate atque perfidia prodeuntes. Potes quoque de eis lætari, in quantum sunt patienti materia patien-

tiæ, occasio promerendi, via ad æternæ felicitatis coronam seu auream aureolamque deducens, imo et multipliciter utiles, et ipsum suo capiti Christo saluberrime conformantes. Ita et mihi pro te passo debes tanto plus compati, quanto passionis meæ supplicia in se ipsis erant acerbiora et ignominiosiora; et rursus quanto ego mente innocentior, mitior, misericordior, sanctior fui, corpore quoque tenerior atque nobilior, utpote complexionis peroptimæ et corpus habens supernaturaliter a Spiritu Sancto formatum ex purissimo sanguine Virginis gloriosæ; et denuo quanto plus pro te, hoc est pro removendis a te tuis peccatis debitisque, imo et æternalibus pœnis damni ac sensus, et pro obtinendis tibi donis gratiæ ac gloriæ sempiternæ, omnia illa sustinui. Sic quippe pro omnibus passus sum, hoc est tanto caritatis ardore et tali mentis intentione, quod quantum in me fuit et est, maluissem et adhuc mallem pro unoquoque homine sigillatim omnia et universa illa perferre, quam aliquem, quantum in me est, perire permitterem et damnari.

Nec dubium quin tanto cordialius mihi compatieris, quanto mihi dilectione majori fueris counitus. Attende, si manus tua esset tibi ab hostibus amputanda, accedensque pater tuus carnalis aut filius tuæ carnis, aut certe magnus et familiaris amicus, exponeret manum suam amputandam pro tua evasione, quantum et qualiter condoleres illi, dum sibi pro te manum cerneres amputari.

Salvatus. — Apparet mihi quod tolerabilior mihi esset passio amputationis manus propriæ, quam compassio amputationis manus alicujus illorum; nec solum ita compaterer quando viderem, sed et quando recolerem.

Salvator. — Bene ac merito. Nempe ad quemlibet virum hoc pertinet probum. Quantum igitur mihi fratri tuo, imo et patri tuo, fidelissimo incomparabilique amico compati debes, dum recordaris qua-

A liter pro totius tuæ personæ evasione a morte et punitione æterna prorsus gravissima, confixæ et perforatæ sunt mihi ambæ manus ac pedes, et cetera quæ nosti sustinui in spinea capitis mei coronatione, in totius corporis mei crudelissima flagellatione, crudelissima ac violentissima extentione, atque in tam diuturna in cruce suspensione?

Salvatus. — O cordis mei duritia! quod non magis condoleo, quod non inconsolabiliter ploro, quod non cum electo tuo
B Francisco, præ compassionis vehementia dolorosa, gemitum et singultum, imo et clamorem emitto, ut cum sancto Job dicere possem: Antequam comedam suspiro, et tanquam inundantis aquæ, sic rugitus meus; et cum viro secundum cor tuum: Rugiebam a gemitu cordis mei.

Job III, 24. *I Reg.* XIII, 14. *Ps.* XXXVII, 9.

Salvator. — Hoc accidit, quoniam passionem meam non recolis juxta modum quem supra te docui. Exemplum dedi tibi de manerie efficaciter recolendi. Nonne quum ter Patrem rogassem quatenus, si
C possibile esset, transferretur a me calix passionis, factus in agonia oravi prolixius, et factus est sudor meus sicut guttæ sanguinis in terram decurrentis? Legistine qualiter et ex qua causa contigerit?

Luc. XXII, 42-44.

Salvatus. — Legi; sed a te, Domine, audire id mallem.

Salvator. — Recita quod legisti.

Salvatus. — Dicunt expositores nostri, quod trina illa oratione completa, in ipsa oratione sponte et ex rationabilibus causis proposuisti oculis tuæ imaginationis in-
D teriorisque apprehensionis universam ac totam passionem tuam acerbissimam tibi instantem, cum omni amaritudine et circumstantiis ejus: ex qua imaginaria apprehensione, nobilissima atque tenerrima natura tua passibilis et appetitiva ejus vis naturalis tanto fuit horrore concussa ac tremefacta, quod præ ineffabili angustiæ illius vehementia sanguineum emanasti sudorem, hoc est sudorem sanguine tinctum, quemadmodum sacratissimo latere tuo transfosso exivit sanguis et aqua.

Joan. XIX, 34.

SALVATOR. — Fideliter narras et optime A recitasti. Et cur scientiam tuam non ponis
Ps. cx, 10. ad practicam? Nonne intellectus bonus
Jacob. iv, 17. omnibus facientibus eum? Porro scienti bonum et non facienti, peccatum est illi. Itaque, si et tu vis passionem meam cum interna atque sensibili quadam compassione recolere, distractionibus cordis sensuumque abjectis, imaginare et recordare cuncta quæ passus sum et omnem acerbitatem ac circumstantiam eorumdem, prout
art. iv. ut supra jam tetigi, ac si præsentialiter me talia pati conspiceres, atque perpende B quam intolerabile tibi esset talia pati. Intuere, imo, si tanti fervoris es, in te ipso experire quam pœnale tibi esset super dorsum tuum virga cædi usque ad effusionem guttæ unius sanguinis tui, quantum doleres in pelle et carne capitis tui, si ei imprimeretur spinea corona, certe vel spina una, quousque efflueret una stilla; sic et palmis manuum tuarum ac medio pedum superpone nonnunquam clavum et fac parumper intrare : ut experimento quoque aliqualiter noscas qualem C et quantam pertuli pœnam in flagellatione corporis coronationeque capitis mei usque ad costas et ossa; quantum affligereris, si per unam horam penderes suspensus ad palum, toto corpore sine sustentaculo dependente. Adverte qualiter torquereris, si flagris et flammis tua latera urerentur, si carnes tuæ ferreis lacerarentur pectinibus, et super craticulam assarentur usque internorum intuitum viscerum, ut quibusdam factum scis esse gloriosis fortissimisque martyribus. Quam pœnosa fuit D excoriatio sancti et inclyti mei apostoli Bartholomæi! Quam suppliciosa fuit dimembratio Jacobi intercisi, excisio uberum in quibusdam sacris virginibus! Et tamen nullius illorum afflictio tanta fuit ut mea. Conjunge quoque te mihi per fervidam caritatem, et recole me talem ac tantum cuncta perpessum ob tuam salutem.

SALVATUS. — Vere, mi Domine, fateor quod qui assuesceret tuam benedictissimam passionem quotidie, imo assidue, taliter reminisci, et cuncta tua opprobria ac tormenta sigillatim ita considerare, vehementer compateretur, etiam forsan usque ad ecstasim et defectum. Et ego, te donante, sic agere attentabo.

SALVATOR. — Mutuam quoque mei ac dilectissimæ et præstantissimæ Matris meæ compassionem vigilanter attende. Denique, ut præcordialiori afficiaris compassionis dolore, omnem inanem, carnalem et vilem consolatiunculam sperne ac fuge; atque hoc modo me alloqui potes : Domine et Salvator, Unigenite Dei Patris æterni, summe amator omnipotensque Creator, ob omnia quæ pro mea pertulisti salute, propter angustias et dolores quos tua tenerrima sustinebat humanitas in sua violentissima distentione in cruce, in flagellatione sua ac spinea coronatione, in beatissimorum pedum tuorum ac manuum perforatione et in aliis quæ es passus; et iterum ob tuam compassionem qua tunc generi condolebas humano quantum ad pereuntes, ob compassionem etiam mutuam tui atque reverendissimæ ac purissimæ Matris tuæ, exaudi me, Domine. Fac me passionis tuæ memoriam digne peragere, et tibi sic passo intime condolere, et pro illo aut illo exaudi me.

ARTICULUS XII.

Qualiter rememoranda sit passio Christi ad imitandum.

SALVATOR. — Frequenter legisti et audisti : Qui se dicit in Christo manere, debet I Joann. ii, 6.
sicut ille ambulavit et ipse ambulare. Porro ambulatio ista est conversatio virtuosa, quæ consistit non solum in agendo, sed etiam in sustinendo æquanimiter mala, prout rursus legisti : Christus passus I Petr. ii, 21.
est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Sequere ergo vestigia mea, quantum opitulante gratia tibi possibile est, Deum indesinenter laudando, orando, sinceriter contemplando,

fervente amando; pie, caste, sobrie, obedienter vivendo, omne tempus fructuose expendendo; Dei honorem et gloriam jugiter intendendo et exquirendo; proximos opere, verbo et nomine bono ædificando; omnem honorem mundanum, laudem volatilem, transitoriam gloriam cordialiter fugiendo, ita ut, quantum in te est, ex animo velis subjici et contemni, disciplinari, conculcari, subesse : *Joann.* vi, 15. quemadmodum quæsitus a turba ut ab ea constituerer rex, fugi in montem ut *Luc.* vi, 12. orarem, et eram in oratione Dei perno- B ctans; *Joann.* xviii, 4. quæsitus autem ad crucifigendum, obviam ivi.

Nonne omnis afflictio, aspernatio, injuriatio, læsio, irrisio, diffamatio, parva tibi ac levis, imo et quasi nulla videtur, si profunde ac sapienter perpendas quæ, quanta et qualia ego, Dominus Deus tuus, rex, judex, creator et salvator animæ tuæ, pro tua toleravi salute? Vide quam mendose et graviter fuerim accusatus coram tam multis, coram Pilato, Caipha et Herode; quam patientissime tuli, nec excu- C savi; quam sacrilege fuerim blasphematus, et tacui; quam invidiose irrisus et tanquam vilissimus omnium pro nihilo reputatus. Hæc et consimilia rite intuendo assidue, poteris non solum omnem tentationem, impatientiam, iram, inordinatam tristitiam, ambitionem, concupiscentiam, voluptatem superare, vitare ac spernere, verum etiam in omni adversitate, persecutione, afflictione, correptione, accusatione, disciplina castigationeque corporis, vilipensione, subjectione, D tanquam in omnibus divitiis gloriari, reputando hoc summum esse honorem et gloriam meritumque præclarum, ut in omnibus Deo et regi et salvatori, capiti ac judici tuo conformeris; et tanto feliciorem, tanto omnipotenti Deo cariorem et electiorem te repute, quanto in his mihi copiosius conformaris : et revera sic est.

Si pulsat tentatio odii aut rancoris, conspice me in cruce tam dolorose pendentem, atque pro meis crucifixoribus exoran- A tem, eorumque scelera, ut potui, excusantem, imo et pro eorum redemptione libentissime taliter morientem; de quibus et antea dixi : Quum exaltaveritis Filium *Joann.* viii, 28. hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Si te tentat ambitio, si concupiscentia carnis, si vilis gulæ voluptas, efficaciter pensa universas quas in passione sustinui aspernationes, injurias, irrisiones, blasphemias, opprobria et tormenta, alapas, sputa, et qualiter aceto et felle potatus sum, ac crudelissimam pro te mortem perpessus. Dic tibimetipsi : Numquid servus major *Ibid.* xiii, 16. est Domino suo? Numquid creatura est dignior Creatore? Numquid me creaturam vilissimam, servum inutilem, imo et scandalosum, decet aut licet velle sublimari, carnaliter delectari, quum Dominus Deus meus tantum pro me contemptus, conculcatus atque afflictus est, imo tam patientissime omnia illa pro mea redemptione et ædificatione pertulerit? Nonne ipse pro me se altissimum tam profundissime humi- *Philipp.* ii, 8. liavit et usque ad mortem promptissime obedivit?

Salvatus. — O mi Domine et Salvator, quam insipientes et stulti sunt qui non considerant ista, etiam si in omni facultate sint graduati, et omni polleant naturali scientia, omni quoque sapientia acquisita! Item, quam obdurati sunt corde, qui credunt, sciunt et audiunt hæc, tamen nec sequuntur, quos tam summa et efficacissima totius caritatis, humilitatis, patientiæ, mansuetudinis, spiritualitatis exempla non movent, non emolliunt, non compungunt, convertunt et vincunt!

Salvator. — Disce itaque mei exemplo carnem tuam cum vitiis et concupiscentiis *Galat.* v, 24. mortificare, voluntates proprias semper frangere, corpus in servitutem redigere; *I Cor.* ix, 27. in omni caritate, exemplaritate, patientia, mititate, constantia, obedientia, incessabiliter ambulare. Vide quam longe sint a mei imitatione, qui adhuc justas correptiones, caritativas exercitationes, debitas disciplinas, pias ac veras accusationes impatienter, ingratanter, turbulenter susci-

piunt, dure respondent, aut impie criminantur.

SALVATUS. — In hoc, o Domine, deplango et satis deflere nequeo me ipsum miserrimum. Sed, precor, expone quomodo ista stent simul, ut velim ab omnibus sperni, conculcari, injuriari, accusationibus non respondere, et tamen studeam exemplaris exsistere.

SALVATOR. — Utrumque per discretionem potes et debes implere, ita ut humilitatis amore, passionis meæ intuitu et ex tuarum consideratione culparum, vere et ex corde desideres, quantum in te est, irrideri et contemni, injurias, diffamias adversaque omnia æquanimiter, imo et gaudiose perferre : imo et sic perferas ea, ut nihilo minus caritatis Dei ac proximorum affectu, obedientiæ atque justitiæ zelo, satagas cunctis prodesse, Dei honorem augere, proximos ædificare, Christi bonus esse odor in omni loco et tempore. Quod si de aliquo notabiliter gravi et scandaloso accuseris aut diffameris peccato, potes ac debes te tempore opportuno cum modestia, maturitate et tranquillitate sinceriter excusare, ne alii scandalizentur in te ; sicque luceat lux tua coram hominibus, ut Deum glorificent, et ipsi ædificentur ; impleasque quod ait Scriptura : Curam habe de bono nomine. Verumtamen opera supererogationis et signa singularis devotionis pro posse sunt occultanda. Interea vide et cave ne ex proprio et privato amore oriatur excusatio tua, aut bonæ appetitio famæ, seu delectatio in aliorum ædificatione ex te.

II Cor. II, 15. — *Matth.* V, 16. — *Eccli.* XLI, 15.

SALVATUS. — Quomodo hoc discernam ?

SALVATOR. — Si nequaquam ad te ipsum inaniter reflectaris, hoc est ad proprium commodum vel honorem, sed totum ad Dei laudem et gloriam proximorumque ædificationem, aut etiam ad verum et spiritualem tui profectum ac remunerationem in Deo, a Deo et secundum Deum, sinceriter referas. Itaque passionis meæ intuitu et mei amore corpus tuum quotidie mediocriter saltem flagelles. In crucis imi-A tatione, clavis divini timoris ac obedientiæ salutaris persevera usque in finem confixus. Et sicut in patibulo jam suspensus doloribusque repletus non sentit, non recordatur, nec ulcisci quærit injurias, non de sensuali cogitat voluptate, non de præsentis vitæ honore, ita nec tu : imo pœnitentiali dolore, piæ compassionis afflictione, sancta et virtuosa affectione jugiter replearis.

SALVATUS. — O Domine Deus virtutum, fons omnis gratiæ ac salutis, magistrorumB que optime, confer mihi hæc omnia adimplere quæ doces.

ARTICULUS XIII.

Qualiter indesinenter reminiscenda sit passio Christi ad gloriandum in ea.

SALVATOR. — Audi et imitare Vas electionis, sanctum et divinum Apostolum, exclamantem : Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem C mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. *Galat.* VI, 14.

SALVATUS. — Quomodo boni servi est, de tantis suppliciis atque opprobriis, de tam injustis Domini sui gaudere tormentis ?

SALVATOR. — De hoc ex præinductis patet responsio. p. 287 C. Nempe, in quantum passio mea salvativa totius generis est humani, tamque meritoria gratiæ et salutis universorum, tam ædificativa et instructiva cunctorum fidelium, et omnium liber virtutum, universæ perfectionis exemplar, regula D vitæ, norma totius religionis et glorificativa Patris æterni, dejectio dæmonum, exemplum spiritualium triumphorum, reparatio ruinæ cœlestis Jerusalem, maxime quoque ostensiva caritatis meæ ad genus humanum, imo et totius summæ Trinitatis ad illud et pietatis ejusdem, imo et meritoria mihi ipsi excellentissimæ accidentalis mercedis (sicut ait Apostolus : Videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum ; itemque : Factus est, inquit, obediens usque ad mortem, propter

Hebr. II, 9. — *Philipp.* II, 8, 9.

quod et Deus exaltavit illum): sic, inquam, A atque ex considerationibus et causis istis tam piis et rationabilibus, debet tibi passio mea materia esse et causa gaudii spiritualis, imo et multiplicium spiritualium gaudiorum, sicut cantat Ecclesia : Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus, vita et resurrectio nostra ; per quem salvati et liberati sumus.

Denique, quo deteriora sunt mala æternæ damnationis, vitia et peccata, jugum iniquitatis servitusque diaboli, eo abun- B dantius gloriari te in mea congruit passione, in quantum per eam ab omnibus tam gravissimis liberatus es malis ; nec solum in quantum tu, sed et totum genus humanum inde ereptum est. Rursus, quantum charismata gratiarum donaque gloriæ et universa bona virtute ac merito meæ passionis vobis recuperata, data et præparata, sunt præstantiora, tanto cordialius in meæ passionis meditatione te oportet gaudere. Attende pro viribus, quam ineffabiliter magna et abhorrenda sunt mala C illa, et quam ineffabilius magna et appetenda sunt bona ista. Sicque omni voluptate sensuali contempta, omni vili consolatione abjecta omnique illicita delectatione repressa, in mea gaude atque tripudia passione.

Præterea, in mea passione gaudere, est omnem adversitatem, persecutionem, aspernationem, irrisionem, injuriam, vituperationem, intuitu et amore mei ac meæ passionis hilariter sustinere ; et hoc oportet te viriliter adimplere. D

SALVATUS. — Væ insipientiæ, imo insaniæ meæ, qui tot et tantis sanctæ exsultationis causis omissis, in vanis et frivolis rebus, in confabulationibus, ludis et jocis glorior et resolvor. O Domine Jesu, quam
Tob. III, 22. cito post fletum exsultationem infundis, qui tibi compatientem, tam celeriter et diffuse in tua passione efficis gloriantem !
Ps. XXXIX, 5. Verum, de cetero absit a me respicere in
Galat. VI, 14. vanitates et insanias falsas, aut gloriari nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, per quem mundus crucifixus sit mihi et ego illi, ita quod quidquid mundus immundus appretiatur, quærit, amplectitur, hoc mihi sit crux et grande fastidium.

ARTICULUS XIV.

De consideratione dominicæ passionis ad regratiandum.

SALVATOR. — Ad virtutem gratitudinis, quæ pars exstat justitiæ, non solum pertinet beneficii collati consideratio, sed et grates rependere et vicem pro viribus exhibere. Mihi ergo de beneficio passionis aliorumque mysteriorum et donorum ac promissorum meorum debes non solum ore, sed opere quoque et veritate, grates vicemque rependere, tanto promptius atque ferventius mihi et meis vicariis obediendo, me pro viribus honorando, imo et te ipsum pro me, pro fide, pro justitia, mortis discrimini exponendo et cuncta adversa patienter ferendo, pro fratribus quoque tuis ex mea caritate animam tuam ponendo, quanto incomparabiliora atque eminentissima sunt mea beneficia ac promissa, et specialiter meæ passionis mysteria et tormenta.

Adverte quanta sit horum ingratitudo, atque quam longe sint a dignitate ac merito nominis christiani, qui mei amore et passionis meæ intuitu renuunt unum verbum durum modicissimumve contemptum ac minimas sustinere injurias. O quam indigni sunt isti a me Christo Christiani vocari ! Et quomodo pro me offerret se morti et omni discrimini, qui abnuit tam modica pro me pati ?

Porta stigmata mea in corpore tuo, ut Galat. VI, 17.
cum Apostolo dicas : In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, sive Philipp. I, 20.
per vitam, sive per mortem. Hoc est quod primus et summus meus vicarius fideles admonuit universos: Communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis. I Petr. IV, 13.

Prov. xxiii, 1. Juxta quoque Salomonis eloquium, quando sederis ad mensam potentis, id est, quum ad Christi accedis, stas residesve altare, diligenter attende quæ tibi apponuntur, scilicet, corpus et sanguis Unigeniti Dei in celebratione aut communione sacra sumenda, ejusque passio cum idonea gratitudine recolenda; sciens quoniam talia te oportet præparare, id est te ipsum Deo in holocaustum offerre, ut igne divini comburaris amoris et nihil tui tibi reserves, sed totum te immoles Christo, *Mich. vi, 6.* dicens : Quid digne offeram Domino, et *Ps. cxv, 12.* quid retribuam Domino pro omnibus quæ *Rom. xii, 1.* retribuit mihi? Sed et corpus tuum offeras Deo hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. Quumque hæc omnia omni modo possibili tibi impleveris, dicas ex animo : Nihil condignum valeo Christo rependere, nihil idoneum exhibere, etiam si per millia annorum corde et ore gratias egero, omnemque adversitatem et mille mortes *Ps. cii, 2.* patienter pertulero. Sed benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes re- *Cant. i, 12.* tributiones ejus. Et dicas : Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi ; inter ubera mea *Apoc. xi, 17.* commorabitur. Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui accepisti virtutem tuam magnam, et expugnasti adversarias potestates, et regnasti in vasis quæ eis di- *Is. liii, 12. Ephes. iv, 8.* ripuisti, fortium dividens spolia, captivam feliciter ducens captivitatem ante infeliciter captivatam.

Vide qualiter Moyses et filii Israel, submersis Ægyptiis, gratias Domino cecine- *Exod. xv, 1.* runt, a temporali periculo liberati : Cantemus (inquit) Domino ; gloriose enim magnificatus est, etc. Vide ne cum ingratis pereas Israelitis, qui priorum benefi- *Ibid. xvi, 2, 3.* ciorum obliti, paulo post propter alimoniarum murmuraverunt defectum.

Salvatus. — Passio tua, Domine, modis prætactis atque tangendis recogitata, tam salubriter, tam exuberanter ac dulciter alit mentem, ut mens in fide providentiæ tuæ bene fundata, æquanimiter debeat sustinere, etiam si præ corporei cibi defectu mori sinatur.

ARTICULUS XV.

Qualiter Salvatoris passio sit rememoranda ad admirandum.

Salvator. — Olim sancti et illuminatissimi viri, considerantes hominis parvitatem, defectuositatem, fragilitatem, et omnem ipsius deficientiam, admirati sunt eminentiam magnitudinemque inenarrabilem pietatis ac dignationis Dei altissimi circa illum. Hinc etenim sanctus Job dixit : Quid est homo, quia magnificas *Job vii, 17.* eum, aut quia prope eum est cor tuum? Itemque : Homo (inquit) natus de muliere, *Ibid. xiv, 1, 2.* brevi vivens tempore, repletur multis miseriis; et dignum ducis super hujuscemodi aperire oculos tuos? David quoque : Quid *Ps. cxliii, 3.* est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Et rursus : Quid est homo, quod memor es ejus? aut *Ps. viii, 5.* filius hominis, quoniam visitas eum? Si de hujuscemodi Dei illuminatione facta homini, et de providentia Dei ad hominem in tantum admirati sunt viri profundi sensus, quantum debes mirari quod ipse Deus majestatis immensæ pro homine redimendo ac beatificando factus est homo, suspensus in ligno, exstinctus in cruce? Certe non ea facilitate hominem liberavit qua eum creavit. Solo jussu creavit; morte et sanguine, dolore extremo, labore durissimo eum redemit, quemadmodum per Isaiam prædixit : Servire me fecisti in *Is. xliii, 24.* peccatis tuis.

Salvatus. — O virtus et Sapientia Dei *I Cor. i, 24.* Patris, et ego juxta parvitatem intelligentiæ meæ hinc vehementer admiror, et admirando, prorsus me deficere fateor; et quo diligentius inspicere nitor, eo magis reverberor. Verum hoc pro mea salubri informatione elicio, quod nisi grandis esset hominis causa cum Deo, nequaquam tot et tanta Deus assumpsisset, fecisset ac pertulisset pro homine. Et quidem de magnitudine hujus causæ instruit nos Scriptura, videlicet quod propter tui ipsius claram, supernaturalem, immediatam, fa-

quod et Deus exaltavit illum): sic, inquam, atque ex considerationibus et causis istis tam piis et rationabilibus, debet tibi passio mea materia esse et causa gaudii spiritualis, imo et multiplicium spiritualium gaudiorum, sicut cantat Ecclesia : Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus, vita et resurrectio nostra ; per quem salvati et liberati sumus.

Denique, quo deteriora sunt mala æternæ damnationis, vitia et peccata, jugum iniquitatis servitusque diaboli, eo abundantius gloriari te in mea congruit passione, in quantum per eam ab omnibus tam gravissimis liberatus es malis ; nec solum in quantum tu, sed et totum genus humanum inde ereptum est. Rursus, quantum charismata gratiarum donaque gloriæ et universa bona virtute ac merito meæ passionis vobis recuperata, data et præparata, sunt præstantiora, tanto cordialius in meæ passionis meditatione te oportet gaudere. Attende pro viribus, quam ineffabiliter magna et abhorrenda sunt mala illa, et quam ineffabilius magna et appetenda sunt bona ista. Sicque omni voluptate sensuali contempta, omni vili consolatione abjecta omnique illicita delectatione repressa, in mea gaude atque tripudia passione.

Præterea, in mea passione gaudere, est omnem adversitatem, persecutionem, aspernationem, irrisionem, injuriam, vituperationem, intuitu et amore mei ac meæ passionis hilariter sustinere ; et hoc oportet te viriliter adimplere.

Salvatus. — Væ insipientiæ, imo insaniæ meæ, qui tot et tantis sanctæ exsultationis causis omissis, in vanis et frivolis rebus, in confabulationibus, ludis et jocis glorior et resolvor. O Domine Jesu, quam cito post fletum exsultationem infundis, (*Tob.* III, 22.) qui tibi compatientem, tam celeriter et diffuse in tua passione efficis gloriantem ! Verum, de cetero absit a me respicere in vanitates et insanias falsas, aut gloriari nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, per (*Ps.* XXXIX, 5. *Galat.* VI, 14.) quem mundus crucifixus sit mihi et ego illi, ita quod quidquid mundus immundus appretiatur, quærit, amplectitur, hoc mihi sit crux et grande fastidium.

ARTICULUS XIV.

De consideratione dominicæ passionis ad regratiandum.

Salvator. — Ad virtutem gratitudinis, quæ pars exstat justitiæ, non solum pertinet beneficii collati consideratio, sed et grates rependere et vicem pro viribus exhibere. Mihi ergo de beneficio passionis aliorumque mysteriorum et donorum ac promissorum meorum debes non solum ore, sed opere quoque et veritate, grates vicemque rependere, tanto promptius atque ferventius mihi et meis vicariis obediendo, me pro viribus honorando, imo et te ipsum pro me, pro fide, pro justitia, mortis discrimini exponendo et cuncta adversa patienter ferendo, pro fratribus quoque tuis ex mea caritate animam tuam ponendo, quanto incomparabiliora atque eminentissima sunt mea beneficia ac promissa, et specialiter meæ passionis mysteria et tormenta.

Adverte quanta sit horum ingratitudo, atque quam longe sint a dignitate ac merito nominis christiani, qui mei amore et passionis meæ intuitu renuunt unum verbum durum modicissimumve contemptum ac minimas sustinere injurias. O quam indigni sunt isti a me Christo Christiani vocari ! Et quomodo pro me offerret se morti et omni discrimini, qui abnuit tam modica pro me pati ?

Porta stigmata mea in corpore tuo, ut (*Galat.* II, 17.) cum Apostolo dicas : In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, sive (*Philipp.* I, 20.) per vitam, sive per mortem. Hoc est quod primus et summus meus vicarius fideles admonuit universos : Communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis. (*I Petr.* IV, 13.)

Prov. xxiii, 1. Juxta quoque Salomonis eloquium, quan- A
do sederis ad mensam potentis, id est,
quum ad Christi accedis, stas residesve
altare, diligenter attende quæ tibi apponuntur, scilicet, corpus et sanguis Unigeniti Dei in celebratione aut communione sacra sumenda, ejusque passio cum idonea gratitudine recolenda; sciens quoniam talia te oportet præparare, id est te ipsum Deo in holocaustum offerre, ut igne divini comburaris amoris et nihil tui tibi reserves, sed totum te immoles Christo,
Mich. vi, 6. dicens : Quid digne offeram Domino, et B
Ps. cxv, 12. quid retribuam Domino pro omnibus quæ
Rom. xii, 1. retribuit mihi? Sed et corpus tuum offeras Deo hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. Quumque hæc omnia omni modo possibili tibi impleveris, dicas ex animo : Nihil condignum valeo Christo rependere, nihil idoneum exhibere, etiam si per millia annorum corde et ore gratias egero, omnemque adversitatem et mille mortes
Ps. cii, 2. patienter pertulero. Sed benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes re-
Cant. i, 12. tributiones ejus. Et dicas : Fasciculus myr- C
rhæ dilectus meus mihi ; inter ubera mea
Apoc. xi, 17. commorabitur. Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui accepisti virtutem tuam magnam, et expugnasti adversarias potestates, et regnasti in vasis quæ eis di-
Is. liii, 12. ripuisti, fortium dividens spolia, captivam
Ephes. iv, 8. feliciter ducens captivitatem ante infeliciter captivatam.

Vide qualiter Moyses et filii Israel, submersis Ægyptiis, gratias Domino cecine-
Exod. xv, 1. runt, a temporali periculo liberati : Cantemus (inquit) Domino ; gloriose enim D
magnificatus est, etc. Vide ne cum ingratis pereas Israelitis, qui priorum benefi-
Ibid. xvi, 2, 3. ciorum obliti, paulo post propter alimoniarum murmuraverunt defectum.

Salvatus. — Passio tua, Domine, modis prætactis atque tangendis recogitata, tam salubriter, tam exuberanter ac dulciter alit mentem, ut mens in fide providentiæ tuæ bene fundata, æquanimiter debeat sustinere, etiam si præ corporei cibi defectu mori sinatur.

ARTICULUS XV.

Qualiter Salvatoris passio sit rememoranda ad admirandum.

Salvator. — Olim sancti et illuminatissimi viri, considerantes hominis parvitatem, defectuositatem, fragilitatem, et omnem ipsius deficientiam, admirati sunt eminentiam magnitudinemque inenarrabilem pietatis ac dignationis Dei altissimi circa illum. Hinc etenim sanctus Job
dixit : Quid est homo, quia magnificas *Job* vii, 17.
eum, aut quia prope eum est cor tuum?
Itemque : Homo (inquit) natus de muliere, *Ibid.* xiv, 1, 2.
brevi vivens tempore, repletur multis miseriis; et dignum ducis super hujuscemodi
aperire oculos tuos? David quoque : Quid *Ps.* cxliii, 3.
est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Et rursus :
Quid est homo, quod memor es ejus? aut *Ps.* viii, 5.
filius hominis, quoniam visitas eum? Si de hujuscemodi Dei illuminatione facta homini, et de providentia Dei ad hominem in tantum admirati sunt viri profundi sensus, quantum debes mirari quod ipse Deus majestatis immensæ pro homine redimendo ac beatificando factus est homo, suspensus in ligno, exstinctus in cruce? Certe non ea facilitate hominem liberavit qua eum creavit. Solo jussu creavit; morte et sanguine, dolore extremo, labore durissimo eum redemit, quemadmodum per
Isaiam prædixit : Servire me fecisti in *Is.* xliii, 24.
peccatis tuis.

Salvatus. — O virtus et Sapientia Dei *I Cor.* i, 24.
Patris, et ego juxta parvitatem intelligentiæ meæ hinc vehementer admiror, et admirando, prorsus me deficere fateor; et quo diligentius inspicere nitor, eo magis reverberor. Verum hoc pro mea salubri informatione elicio, quod nisi grandis esset hominis causa cum Deo, nequaquam tot et tanta Deus assumpsisset, fecisset ac pertulisset pro homine. Et quidem de magnitudine hujus causæ instruit nos Scriptura, videlicet quod propter tui ipsius claram, supernaturalem, immediatam, fa-

cialem ac fruitivam visionem beatificam nos creasti : sic quod nisi ad eam perduceremur, æternam pateremur damnationem, infernale incendium et universa inferorum supplicia. Quumque beatitudo illa et gloria sit tam inæstimabiliter digna, magna, divina, atque damnatio illa sit tam vehementissime gravis ac fugienda; si hæc duo considerentur, et item superinfinita bonitas, caritas, munificentia et misericordia tua ad tua figmenta illuminato oculo perpendantur, minoratur admiratio illa : quia et naturalis ratio fide et Scripturis adjuta, satis consentit et dictat seu approbat, quod creatura pura non erat condigna tantam beatitudinem generalemque gratiam ac salutem et universalem redemptionem generi promereri ac recuperare humano. Quumque Deus in deitatis natura non esset aptus mereri, plane non ob imperfectionem, sed ob suæ supremitatis, impassibilitatis infinitæque excellentiæ perfectionem, convenientissimum quoque consisteret ut natura quæ perdidit repararet, et qui offendit, satisfaciendo reconciliaret; nil rationabilius videbatur restare, nisi ut Deus inviolata deitate fieret homo, atque per assumptam humanitatem repararet, reconciliaret, salvaret naturam humanam.

Verumtamen ineffabiliter magnum mirumque fateor, quod tu, Unigenite Patris æterni, Patri æqualis, tam fragilem creaturam ad tam supernaturalem et sublimissimam condidisti felicitatem, atque pro creatura illa perdita redimenda et salvanda, tantum te dejecisti, humiliasti et fatigasti te ipsum, et tanta ac talia sustinuisti. Etenim in hac tua, Domine, passione salvifica, propositiones prorsus mirabiles et sapientium sæculi hujus judicio penitus impossibiles, verificatæ sunt et impletæ : quoniam passus est Deus, occisus est immortalis, vita ipsa mortua est; lux invariabilis et æterna est obscurata, summa et infinita Sapientia est irrisa, Judex essentialiter sanctus et justus a judice impio judicatus est et morti addictus, Omnipotens est ligatus, Deus gloriæ conculcatus; esuriit panis, fons sitivit, via ipsa in via est fatigata, Veritas falsis criminationibus impetita, et Sanctus Sanctorum in medio latronum est suspensus ac inter eos reputatus. Porro hæc hisque similia per communicationem idiomatum verificari fatemur, ita quod nec vita increata, nec lux æterna, nec virtus immensa in deitatis natura aliquid horum est passa.

SALVATOR. — Hæc omnia fideliter es locutus. Ideo stude hæc moderate mirari, mirando regratiari, regratiando obedire ac imitari. Si enim Deus pro te sustinuit tanta, cur tu non vis proportionaliter pro salute perpeti tua?

SALVATUS. — Implere propono quod unus tuorum dixit fidelium imitatorum : Bernardus.
Quamdiu vixero, memor ero laborum quos pertulisti in prædicando, fatigationum in discurrendo, tentationum in jejunando, vigiliarum in orando, lacrimarum in compatiendo, dolorum, convitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, flagellorum, clavorum, et consimilium horum quæ pro me passus es, Domine.

ARTICULUS XVI.

Qualiter consideranda sit passio Salvatoris ad inflammandum.

SALVATOR. — Quis tam durus, ingratus, perversus, qui non tandem* beneficiis emolliatur? qui non diligit eum a quo sentit et noscit se maxime diligi? Nonne verum est quod Salomon dixit : Munus absconditum exstinguit iram, et donum in sinu indignationem maximam? Quum igitur passio mea sit in se beneficium maximum, in quantum est oblatio pro vobis exhibita Patri, ac perfectissimæ caritatis effectus atque indicium, juxta quod dictum est, Majorem caritatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis : nonne ex speculatione passionis meæ et omnium quæ pro tua egi pertu-

* alias tantis

Prov. xx. 14.

Joann. xv 13.

lique salute, atque ex consideratione tam ardentissimæ caritatis qua te omnino gratis præveni, a tantis te malis redemi, tam inæstimabilia bona concessi, debes merito caritatis meæ ardore totaliter inflammari, vehementer accendi, imo in caritatis viscera transformari, et per amoris vehementiam unus mecum spiritus fieri, ita ut
Galat. II, 20. dicere queas : Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus?

Etenim amor divinus ecstasim facit, nec sinit amatores esse sui ipsorum, sed ejus quem diligunt. Itaque, sicut amor meus ad te tuæ me conjunxit naturæ, atque tuarum actionum et passionum me fecit consortem; sic amor tuus ad me transformet te in me, et te mihi inseparabiliter reddat unitum, sic ut de cetero non in-
I Cor. X, 24. tendas, non quæras quæ tua sunt, nec unquam inordinate reflectaris ad te, sed me et meum honorem ac gloriam, et tuam in me beatificationem ad pleniorem meæ majestatis honorificentiam et glorificationem : quatenus sicut ego dilexi te, non propter commodum meum, sed ob tuam salutem, nec propter merita tua, sed ex bonitate mea gratuita et munificentia propria; ita tu diligas me, non propter tua commoda, nec principaliter propter beneficia mea tibi collata, sed propter puram ac infinitam meam bonitatem, deinde di-
I Joann. IV, 19. ligas me quoniam prior dilexi te, et propter beneficia mea atque promissa, in quantum tibi utilia sunt, imo et necessaria ad inhærendum mihi perfecte, ad diligendum me plene, ad perfruendum me sine fine, ad laudandum et honorandum me totis tuis viribus consummate. Ad hoc et propter hoc pro te pati et mori dignatus sum.

Meis obediendo præceptis, meis obtem-
I Petr. IV, 3. perando consiliis et passionibus meis communicando, me fervide diligendo, sinceriter contemplando, conformaris mihi plenarie et transformaris in me, et vivis jam non tu in te, sed ego in te et tu in me;
Rom. VIII, 5. ac dicere poteris : Quis nos separabit a caritate Dei? Unumquodque enim in illud potissime transformari censetur, cujus actiones et proprietates amplius imitatur. Ideo, sicut homo carnalis et turpis, bestia appellatur, et bestialis magis ac magis efficitur; sic homo spiritualis, fervens, imitans me cruciformiter, divinus et deiformis efficitur, quia quæ Dei sunt jugiter operatur. Sic ergo resolvatur cor tuum in me, et extra se collocetur in corde meo, ut ubi thesaurus tuus, ibi sit et cor *Matth.* VI, 21.
tuum. Quis enim thesaurus tuus, nisi quem maxime diligis, Jesus Christus? Et verius est anima ubi amat, quam ubi animat.

Quum ita dilexeris me, ero cordi tuo ita infixus, impressus, invisceratus, ut vix aliud cogitare valeas nisi me; eroque oculis cordis tui et imaginationis tuæ tam prompte, assidue indelebiliterque objectus, præsentatus, conspicuus, ut ubique et semper, in omni actu, occupatione, negotio, volvatur et occurrat animo tuo crucifixi imago, dictoque citius in omni tentatione et distractione et actu ad dominicæ passionis actualem reducaris memoriam : per quam tentationi confestim prævaleas, devotioni restituaris, et intra te redeas.

SALVATUS. — Felix qui pertingit et experitur; qui (ni fallor) dicere potest : Neque creatura aliqua nos poterit sepa- *Rom.* VIII, 39.
rare a caritate Dei. Nempe nil durum, nil amarum, nil grave, nil letale computat hujusmodi amor. Quod ferrum, quæ vulnera, quæ pœna, quæ mortes amorem poterunt superare perfectum, prout hoc in beatissimis patuit tuis martyribus?

ARTICULUS XVII.

Qualiter intuenda sit passio Christi ad contemplandum.

SALVATUS. — Dicunt theologi duplex esse simulacrum contemplationis, videlicet simulacrum naturæ et simulacrum gratiæ. Quod mihi digneris, o Domine, declarare, et cur non addunt et tertium, utpote simulacrum gloriæ, quum in donis et bonis

gloriæ præclarissime reluceat excellentia Deitatis.

SALVATOR. — In his verbis simulacrum accipi potest pro intelligibili specie seu similitudine, vel pro objecto aut effectu in quantum est similitudo per quam intelligitur aliud. Porro Deum in hac vita per se ipsum, hoc est per essentiam suam seu clare in sua essentia, nequit intelligere viator, sed per suos effectus, in quantum in ipsis resplendet sicut causa
Rom. I, 20. in suo effectu. Ideo scriptum est : Invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoque
Sap. XIII, 5. ejus virtus et divinitas ; itemque : A magnitudine speciei et creaturæ potest creator horum intelligibiliter agnosci. Hinc
Is. XL, 26. per Isaiam hortatus sum : Levate in excelsum oculos vestros, et videte quis creavit hæc.

Itaque simulacrum naturæ vocatur facies, ordo, dispositio vel consistentia creaturæ seu universi in naturalibus suis, prout per ipsam potest Deus cognosci : quia in creaturarum multitudine, magnitudine ac decore conspicitur omnipotentia Creatoris, in ipsarum coordinatione apparet sapientia Dei, in mutua vero earum utilitate ac subservientia et in conservatione ipsarum, benevolentia seu bonitas Creatoris * reputantur.

* *alias* Conditoris

Denique simulacrum gratiæ nuncupatur ipse supernaturalis effectus Dei, seu creatura aut res in qua supernaturalis operatio Dei relucet. Hinc antonomastice humanitas Christi simulacrum gratiæ appellatur, et post ipsum sanctissima Virgo. In Christo quippe secundum naturam assumptam, omnipotens Deus seu supergloriosa Trinitas omnipotentiam, sapientiam, benevolentiam suam supernaturaliter excellentissime demonstravit, et supernaturalissime, gratiosissime ac gloriosissime exhibuit et ostendit ; incomparabiliterque magnificentius ostendit in ea et per eam omnipotentiam, sapientiam et benevolentiam, bonitatem sive clementiam suam, imo et ceteras suas perfectiones attributales, puta

A justitiam, veritatem, sanctitatem, quam in toto residuo universo.

In hoc namque excellentissime et supernaturalissime repræsentatur, lucet et declaratur omnipotentia Dei, quod naturam humanam ex sua specie tam declivem, deitati conjunxit et Verbo æterno immediata conjunctione, hoc est hypostatica unione, seu in unitate personæ, ita quod unum et idem est esse personale Verbi æterni et naturæ assumptæ, quæ in illo suppositata est et subsistit : non quod
B ipsa per se exsistat suppositum, sed quia unum suppositum constituit cum Verbo æterno.

Præterea, communicatio hæc, qua Verbum æternum suum personale esse communicavit naturæ humanæ, incomparabiliter exstitit magna, amorosa et superliberalissima : idcirco, in communicatione illa et hypostatica unione naturæ humanæ cum Verbo æterno excellentissime commendatur et declaratur caritas, liberalitas et pietas Dei, non solum ad ipsam as-
C sumptam humanitatem, sed ad totum quoque genus humanum. Et quoniam Deus creaturam tanto plus diligere perhibetur, quanto eam propinquius et gratiosius sibi conjungit, atque quo plenius bonitatem suam illi communicat et majus bonum ei impendit ; ipsaque unio personalis incomparabiliter sit propinqua, et ipsum esse increatum suppositale Verbi æterni communicatum et datum naturæ assumptæ ad subsistendum in eo, sit dignitatis immensæ et incomparabiliter majus omni
D dono et bono creato : hinc Deus vere asseritur plus diligere Christum secundum quod homo est, seu assumptam humanitatem, quam cetera cuncta creata etiam simul accepta. Amplius, in hoc præclarissime demonstratur benevolentia, bonitas et clementia Dei, quod unionem hanc humanitatis Christi cum Verbo ordinavit ad totius generis humani redemptionem, gratiam et salutem.

In hoc item mirabiliter innotescit sapientia superbenedictæ Trinitatis, quod

hunc decentissimum et rationabilissimum ac præclarissimum modum redimendi genus humanum per incarnationem et passionem unigeniti Filii Dei invenit et excogitavit, quo misericordia Altissimi absque derogatione suæ justitiæ liberavit ac salvavit genus humanum, non sola sua potestate immensa. Sicque in hoc relucet Omnipotentis justitia, quod peccatum non reliquit impunitum neque inultum, imo proprio Filio non pepercit Pater æternus, sed pro omnibus nobis tradidit illum. In quo etiam utique incomprehensibiliter relucet caritas, misericordia, sapientia, justitia, munificentia et virtus Dei super nos et in nobis. Sicque hæc omnia in Christi passione tanquam in præclarissimo, virtuosissimo ac saluberrimo elucescunt effectu. Et ipsa sanctissima passio, seu potius ipsemet Christus passus, est splendidissimum totius altissimæ contemplationis simulacrum et volumen. In quo per donum sapientiæ æternam et increatam Sapientiam contemplamur non solum secundum se et in se, prout in vita hac conspici potest, sed etiam ut naturæ humanæ unitam, et per communicationem idiomatum denominationes et prædicata magnæ dejectionis, humilitatis ac dignationis suscipientem : ut quod Sapientia æterna ac ingenita seu Verbum æternum est incarnatum, passum, crucifixum, mortuum ac sepultum, derisum, consputum et contemptibilissime contrectatum ; quod tam amorosissime, munificentissime et familiarissime egit vobiscum, sicut cantatis in hymno :

Rom. VIII, 32.

> Se nascens dedit socium,
> Convescens, in edulium ;
> Se moriens, in pretium,
> Se regnans dat in præmium.

Salvatus. — O quanta est altitudo sapientiæ evangelicæ legis ! ad quam naturale lumen efficaciter nequit ascendere nisi adjuvetur desuper fide, gratia et ipso sapientiæ dono : quibus si ratio decoretur, cernit quam rationabiliter, vel potius quam

A superrationabiliter dicta sint ista. Quum etenim Christus omnium reparator in reconciliando habuerit mediatoris officium, decuit eum convenientiam habere cum utroque extremo, hoc est cum Deo et homine redimendo, ita ut cum Patre haberet immortalitatem et beatitudinem æternalem, cum hominibus vero passibilitatem, et in utraque natura ab omni peccato immunitatem : quatenus per suæ passibilitatis mortem satisfaciendo redimeret, et redimendo purgaret, atque purgatum ad æternam
B felicitatem reduceret. Unde et decuit Salvatorem aliquid in se habere de quolibet hominis statu. Propterea de statu innocentiæ habuit immunitatem ab omni penitus culpa, de statu naturæ lapsæ mortalitatem, de statu gloriæ visionem beatificam.

Et nunc, Domine Jesu Christe, doce, illumina, unge, perfunde, imple mentem meam pauperrimam, ad contemplandum te passum et tuam salvificam passionem hoc modo et omni modo præhabito. Hæc meditari sit sapientia mea, studium meum
C et informatio mea. In his mihi repono perfectionem justitiæ, claritatem scientiæ, opes salutis, exuberantiam meritorum. Hæc me erigant in adversis, in prosperis reprimant, et inter læta et tristia regio discretionis deducant itinere. Hæc Judicem mihi placant, vulnera animæ meæ curant ; incomprehensibilem angelis, inaccessibilem viatoribus, metuendissimum universis, reddunt familiarem, amicabilem et ultro se offerentem ac invitantem animarumque medicum. Quid tam mortiferum
D quod non morte Christi sanetur ? Quid sic auget fidem, spem roborat, caritatem accendit, ut quod Deus propter nos factus est homo et suspensus in ligno ? Quid sic ædificat, allicit et inflammat ad omnem humilitatem, mansuetudinem, patientiam, obedientiam, fortitudinem, paupertatem, sicut quod unigenitus Filius Dei tot et tanta pro nobis fecit ac pertulit, omniumque virtutum istarum exempla tam efficacissima et perfectissima nobis exhibuit ac reliquit ?

SALVATOR. — Euge, serve bone et fidelis, persevera in his usque in finem vitæ præsentis. Exerce te ipsum ad hanc pietatem, invoca Dominum omni hora, renova tuum propositum, quotidianas indesinentesque culpas indesinenter suppedita gemendo, pectus tundendo, orando, plorando, te in omnibus humiliando, adversa gaudenter ferendo, correptiones, disciplinas, exercitationes amando, quotidie quoque discutiendo conscientiam, confitendo compuncte, et post confessionem te habendo custodite, timorate, sollicite. Sicque cito pervenies ad beatificum finem vitæ sequentis fine carentem.

Postremo, quum dicitur simulacrum gratiæ, gratia pro omni supernaturali dono accipitur, ita quod gloriam quoque includit.

ARTICULUS XVIII.

De passione Christi ad quiescendum in ea ; et qualiter passio dominica aliis quoque modis possit considerari ac recoli : qui tamen modi reducuntur ad prætactos.

SALVATOR. — Desiderium, consideratio et occupatio mentis humanæ nequit quiescere, contentari aut satiari, nisi in vero Deo : qui quum sit amabilitatis penitus infinitæ, cognoscibilitatis immensæ, ensque absolute omnino perfectum, omnium creaturarum desideria, inquisitiones, considerationes, conamina vincit, transcendit, exsuperat in immensum. Etenim quidquid appeti potest, quidquid sciri aut quæri valet, in ipso gloriosissimo Deo superplenissime et superessentialiter et superfelicissime continetur, utpote quidquid sapientiæ, quidquid potentiæ, quidquid dulcedinis et decoris, felicitatis et gloriæ, quidquid divitiarum, deliciarum, honorum, dominationum et libertatis. Non ergo in passione mea est quiescendum sicut in ultimo beatifico fine, sed sicut in efficacissimo introductorio ad Deitatis contempla-
A tionem et dilectionem, in cujus amorosa, fruitiva et clara per speciem contemplatione, vere finaliter quies et finis ac plena felicitas consistit omnis mentis creatæ electæ.

Itaque in passione mea et in ejus consideratione est quiescendum, in quantum passio mea est ultimum et complementum omnium ac saluberrimorum mysteriorum quæ pro humani generis salvatione assumpsi, exhibui aut explevi. Ipsaque erat ultimum satisfactorium et liberativum ac
B meritorium opus quod in hoc mundo exhibui : quia in exspiratione mea in cruce desii esse viator eo modo quo fui viator. Et ita in passione, tanquam in summa et optima medicina, in præclarissimo totius caritatis, patientiæ, humilitatis, mansuetudinis, fortitudinis et obedientiæ meæ effectu, in totius perfectionis doctrinalissimo exemplari, in splendidissimo contemplandi diligendique medio, in victoriosissimo signo totius prælii mei in sæculo, est quiescendum : ita quod ex consideratione
C passionis Christi sancto Deitatis amore succensus, atque ad contemplationis radium elevatus, quiescas in ea modis nunc tactis, præsertim prout per eam ad actum fervidæ dilectionis ac sinceræ contemplationis erigeris. Nunc per caritatem ferventem et gratiarum actionem contemplationisque lucem resolutus in me et intime mihi unitus, non cesses in passionis meæ meditatione versari, morari, occupari, quiescere, ita ut liquefactus crucifixi amore, vulnereris caritate ipsius, et jucundissi-
D mum tibi sit secum compauperari, humiliari, irrideri, suppeditari et cruciformiter pati.

Postremo passio mea potest et aliis modis pensari, utpote ad armandum se contra omnem tentationem, ad contemnendum omnia vana mundi, ad proficiendum in omni virtute. Sed hi atque consimiles modi ad præhabitos reducuntur, puta ad modum recolendi passionem meam ad imitandum.

SALVATUS. — Optime placent mihi, o

Domine, omnia ista, et ego, te adjuvante, in omni eventu ad tuam confugiam passionem. Tuæ acerbissimæ et ignominiosissimæ passionis memoria me in omni prosperitate ab inani refrenabit lætitia ac delectatione immunda, in omni adversitate a sæculari atque immoderata tristitia compescet. Labor tuus, fervor ac diligentia pro nostra salvatione, ab omni me eruat acedia et torpore. Tuæ humiliationis et obeditionis summa perfectio, ab omni diabolica elatione ac rebellione me in æternum præservet. Tuæ patientiæ mansuetudinisque intuitu, ab omni indesinen-
Eccle. vii, 10. Prov. xiv, 17. ter abstineam ira in sinu stulti requiescente, et impatientia stultitiam operante. Consideratione tuæ ardentissimæ caritatis qua et pro crucifixoribus tuis orasti, ab omni retrahar indignatione, aversione, odio et rancore. Consideratione tuæ felleæ cibationis et acetosæ potationis in cruce, ab omni incessabiliter caveam immoderatione cibi ac potus excessu et voluptate. Sanctissimi corporis tui in cruce confixio corpus et animam meam tuo sancto configat timore. Sicque tuo amore et spiritualis profectus affectu, ab omni exteriori sensuum incustodia me refrenem, a verborum excessu me temperem, a mentis evagatione, ab omni inordinata affectione me eruam, atque in omni gratia ac virtute concrescam.

SALVATOR. — Salubre propositum : a cujus fervore non refrigescas, a cujus executione non fatigeris nec cesses, a cujus adimpletione non retraharis.

ARTICULUS XIX.

Qualiter de sero, antequam eat dormitum, debeat se homo excitare in memoria dominicæ passionis.

Matth. xxvi, 26-28. SALVATUS. — In cœna novissima, quam tu, Rex cœlorum, cum tuis habuisti discipulis, corpus tuum sanctissimum ac pretiosissimum sanguinem nobis dedisti ac reliquisti in animarum nostrarum re-
A fectionem, et in perpetuum ac incessabile memoriale tuæ ad nos ardentissimæ dilectionis et tuæ pro nobis acerbissimæ passionis, atque ad copiosum et multiplex nostræ salutis subsidium : quatenus sicut semel temetipsum pro nobis immolaturus eras Deo Patri in cruce, ita usque in finem sæculi in Missæ officio immoleris eidem in hoc sacramentali mysterio pro expiandis nostris quotidianis excessibus, ad impetrandum nobis gratiarum charismata ac gloriæ dona, ad laudandum et glorifican-
B dum ac honorandum Deum pro omni caritate, pietate et munificentia sua ad nos, atque regratiandum ei pro universis beneficiis suis ab ipso per te nobis collatis. In hoc quoque, o Domine et Salvator, dedisti nobis perfectissimum totius sanctæ dilectionis exemplum ac documentum, quoniam summa dilectio est, se ipsum dilecto conferre, et se totum ejus utilitatibus, necessitatibus ac saluti exponere. Hinc in eadem cœna et hora, quod opere demonstrasti, verbo jussisti : Hoc est (in- Joann. xv, 12.
C quiens) præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Deinde, o Deus majestatis immensæ, humilitatem commendasti, implesti ac præcepisti, ante humiles illos discipulos, imo et ante sceleratissimum traditorem, te curvando atque eorum pedes lavando et extergendo, pro- Ibid. xiii, 5.
tinusque tantum exponendo mysterium : Scitis (inquiens) quid fecerim vobis? Ex- Ibid. 12, 15.
emplum vobis exhibui, ut et vos ita faciatis ; et qui major est vestrum, tanto Luc. xxii, 26 ; Eccli. iii, 20.
plus humiliet se in omnibus. Has duas
D virtutes, quarum una, videlicet caritas, est omnium domina, vertex, forma et finis virtutum, altera, hoc est humilitas, omnis virtutis est fundamentum, tu, magister virtutum, recessurus a nobis, nos specialiter exemplo, verbo ac jussione docuisti, ut quicumque cupit tuus esse discipulus ac minister, in his duabus virtutibus primo atque potissime se ipsum exerceret.

Deinde pro nostra multiplici informatione ac subventione, vehementissimam

angustiam, pœnalissimam formidinem ac A mœrorem gravissimum spontanee assumpsisti, ut veram in te esse humanitatem ostenderes, ac merito tantæ afflictionis, formidinis ac mœroris, virtutem et gratiam nobis concederes vincendi et evadendi omnem inordinatum pavorem, sæcularem tristitiam et infernalem angustiam. Deinceps a discipulis elongatus, ter Patrem rogasti, suæ tamen paternæ ac voluntariæ dispositioni petitionis tuæ exauditionem sapienter cum resignatissima obedientia
Marc. xiv, 36. commendasti, dicendo : Non quod ego B volo, sed quod tu. Per quæ docuisti nos seorsum frequenter et fervide, prudenter et obedienter orare, ita ut in his de quibus sumus incerti an expediant nostræ saluti, sicut in evasione malorum pœnalium, tuæ committamus voluntati petitionis nostræ
Luc. xxii, 44. effectum. Tunc, o Domine, sanguinem quoque et aquam sudasti, ut sanguis redimeret, aqua lavaret, et merito sanguinei hujus sudoris ab inæstimabili illo horrore nos erueres quem in die judicii sustinebunt iniqui : qui horror tantum in illis C posset sudorem extorquere sanguineum, quod natarent in illo.

Per præfatam illam tuam, Domine Jesu Christe, perfectissimam caritatem et omnem ipsius liberalitatem ac meritum, in virtute caritatis nos jugiter perfice, et gratiæ tuæ affluentiam nobis infunde. Per tantam etiam tuam humilitatem, obsequiositatem atque dignationem, omni humilitate affectibusque illius me imple. Sed et merito tanti tui timoris ac mœroris, tantæ angustiæ et pressuræ, ab omni inor- D dinata formidine, a mortifera sæculi hujus tristitia, ab ira ventura, ab infernali angustia purgatoriique pressura nos libera et præserva, passionum quoque reformationem gratiosissime dona. Demum merito tuæ sanctissimæ trinæ orationis, fac nos te instanter ac perseveranter cum omni prudentia et obedientia invocare.

Salvator. — Tales orationes in commemoratione meæ passionis mihi oblatas et afflictionum atque virtutum mearum meritis innitentes, libenter et copiose soleo exaudire.

ARTICULUS XX.

De meditandis hora matutinali.

Salvatus. — Media nocte passio tua, Unigenite Dei Patris, ab impiis corporaliter illata creditur incepisse, quum intrepide obviasti æmulis tuis, quos et uno *Matth.*
verbo prostravisti; a quibus crudeliter xxvi, 46. *Joann.* xviii,
captus, ligatus, tentus, tractus, ductus, 6.
impulsus es, et adversario tuo abscisam *Ibid.* 12. *Luc.* xxii,
restituisti ac curasti auriculam. Deinde a 51.
pontifice invidiose es interrogatus et adju- *Joann.* xviii,
ratus, a ministro alapa ferociter cæsus, a 19. *Matth.*
multis reus mortis dijudicatus, a scelera- xxvi, 63. *Joann.* xviii,
tissimis velatus, consputus, blasphematus, 22.
irrisus, alapis colaphisque percussus ac *Matth.* xxvi, 66.
capite cæsus. *Marc.* xiv,

In concilium quoque impiorum addu- 65. *Luc.* xxii,
ctus, veritatem confessus es, esse te Filium 66. *Ibid.* 70.
Dei. Tunc te hostes tui terribilibus oculis *Job* xvi, 10.
inspexerunt, atque ardentissimis oculis mentis suæ ostenderunt furorem in te. In illa nocte potestati tenebrarum concessa, *Luc.* xxii,
aperuerunt super te ora sua exprobrantes; 53. *Job* xvi, 11.
percusserunt roseas tuas genas, saturati sunt pœnis tuis. Consilium fecerunt ini- *Jer.* xi, 19.
mici tui adversum te, dicentes : Venite, mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium. Dixeruntque impii illi : Opprimamus pauperem justum, *Sap.* ii, 10,
quoniam contrarius est operibus nostris; 12, 13.
promittit se scientiam Dei habere, et Filium Dei se nominat. Gravis est nobis *Ibid.* 15, 16.
etiam ad videndum, quoniam tanquam nugaces æstimati sumus ab eo. Contumeliis *Ibid.* 19, 20.
et tormentis interrogemus eum, et morte eum turpissima condemnemus : erit namque ei respectus ex sermonibus ejus. Si *Matth.*
enim vere Filius Dei est, liberet eum. Sic xxvii, 43.
firmaverunt sibi sermonem nequam. Nar- *Ps.* lxiii,
raverunt ut absconderent laqueos; dixe- 6, 7.
runt : Quis videbit eos? Scrutati sunt iniquitates, falsum adversum te testimonium *Matth.* xxvi, 59.
exquirentes. Defecerunt scrutantes scruti- *Ps.* lxiii, 7.

Marc. XIV, 56. nio, quia idoneam adversus te accusatio- A nem invenire nequibant.

Precor te, Domine Jesu Christe, per omnia ista et propter hæc omnia ac merito horum, ab omni nos iniquitate absolve, vinculis caritatis tecum nos stringe, a dæmonum ludibriis nos præserva ; da patienter sufferre cuncta opprobria et adversa, nec ab impiis posse seduci, atque ut tuo amore et tuæ captivationis tamque multiplicis diræ afflictionis respectu refrenemus nos ipsos, et in tuæ majestatis perfectum obsequium nos captivemus, te- B que cruciformiter imitemur.

ARTICULUS XXI.

De cogitandis et recolendis hora prima.

Salvatus. — Hora circiter prima, te Dominum angelorum Judicemque vivorum Matth. XXVII, 2. ac mortuorum, vinctum tanquam mortis reum judici obtulerunt. Tunc, o Veritas Luc. XXIII, summa, multa tibi crimina objecerunt, irriserunt, spreverunt. Vere, mi Domine, C Is. LIII, 2-4. tunc visus es non habens speciem neque decorem ; tunc eras despectus tanquam novissimus virorum, vir dolorum et experimentaliter sciens infirmitatem. Certe languores nostros tu tulisti, et dolores nostros tu ipse portasti. Tunc enim gratiosissima Ps. XLIV, 3. facies tua, præ vultibus hominum speciosa, ex totius noctis consputationibus, percussionibus, alapis, afflictionibus, pallida erat, deformis et livida instar leprosi, ut Is. LIII, 4. prædixit Isaias : Nos (inquiens) putavimus eum tanquam leprosum et percussum a D Job XVI, 17. Deo et humiliatum. Intumuit namque facies tua a fletu, et palpebræ tuæ caligaverunt : Ibid. 12. quia conclusit te Deus apud iniquos et Ibid. 18. manibus impiorum te tradidit. Hæc passus Ps. LXVIII, es absque iniquitate manus tuæ ; et quæ non rapuisti exsolvebas.

Ps. XXI, 12. Tunc tribulatio tibi proxima fuit, nec erat qui adjuvaret : quia circumdederunt te vituli multi, lascivi indomitique Judæi ; tauri pingues obsederunt te, gentiles carnales ac sævi. Tunc repente per totam Jerosolymam diffusa est tuæ captivationis præsentationisque coram judice fama, atque cum strepitu grandi turbæ undique accurrerunt. Quibus cognitis, inæstimabilis mœror et dolor tuæ benignissimæ ac præstantissimæ Matris mentem ac viscera penetravit, moxque ipsa cum suis advenit, et viso te ita disposito, præ angustia, tristitia et compassione defecit.

Obsecro te, Domine Jesu, per omnia ista, fac nos taliter conversari et omnem criminationem iniquam et confusionem tam patienter perferre, ac coram superiorum nostrorum judicio tam compuncte, mansuete ac humiliter stare, ut tui tribunalis judicio præsentemur securi, cunctis virtutibus adornati.

ARTICULUS XXII.

De rememorandis ac recolendis hora tertia.

Salvatus. — Tertia hora te, innocens Agnus Dei, Judæi suis linguis crucifixerunt, clamantes : Tolle, tolle, crucifige eum. Joann. XIX, 15. Tunc te mendose ac graviter accusabant. Ab Herode quoque et suis contemptus et alba veste illusus, o Sapientia Dei, Luc. XXIII, 11. fuisti. Tunc te Regem gloriæ erubescibiliter nudaverunt, crudelissime flagellaverunt, Joann. XIX, 1, 2. sacratissimum tuum caput spinea perforaverunt corona atque arundine percusserunt, Marc. XV, 19. indutumque purpura consputerunt, percussionibus, irrisionibus et omni ludibrio inhumaniter tractaverunt. Hæc omnia mansuetissimo pertulisti silentio et corde tranquillo ; et vultu in terram humillime fixo, stetisti coram Pilato. Tunc infelices Judæi tibi Sancto Sanctorum latronem seditiosumque prætulerunt, et te Luc. XXIII, 18, 19. crucifigi rabidissime petierunt. Sic tandem Ibid. 23. morti adjudicatus, bajulans tibi crucem Ibid. 24. ignominiosissime es eductus, sequente te et inæstimabiliter condolente Matre tua dulcissima : quæ, te disponente, ad sui ipsius meritum ac omnium nostrum juvamen, omnibus istis interfuit.

Job xvi, 9, 10. Tunc, o Domine et Salvator, suscitati
sunt falsiloqui contra faciem tuam, contradicentes tibi; collegerunt furorem suum
in te, ac vultu minaci infremuerunt con-
Ibid. 13-15. tra te dentibus suis. Tenuerunt cervicem
tuam, confregerunt te et posuerunt te sibi
quasi in signum; vulneraverunt lumbos
tuos, et conciderunt te vulnere super vul-
Jer. v, 12. nus. Negaverunt te regem ac Dominum
Act. iii, 14, 15. suum, dicentes : Non est ipse. Petieruntque virum homicidam donari sibi, te vero
auctorem vitæ crucifigi petebant. Ideo
I Thess. ii, 16. pervenit super eos ira Dei usque in finem. B
Is. liii, 5. Tu, o Domine, vulneratus es propter iniquitates nostras, attritus es propter scelera
nostra; disciplina pacis et reconciliationis
Rom. v, 10. nostræ (qua Deo Patri sumus reconciliati)
Is. liii, 5. super te, cujus livore sanati sumus.

Apoc. v, 5. Tunc, o Leo fortissime de tribu Juda,
Is. liii, 7. sicut ovis ad occisionem ductus es, et
quasi agnus coram tondente obmutuisti,
atque ut agnus mansuetus ductus es ad
Thren. ii, 16. immolandum. Aperuerunt super te os
suum omnes inimici tui; sibilaverunt fremueruntque dentibus, et dixerunt : Devo- C
ravimus; en ista est dies quam exspectabamus; invenimus, vidimus.

Deprecor, Christe altissime, ut propter hæc omnia ab omni vitiorum læsione nos cures, ac crucem post te spiritualiter efficaciterque portare nos facias, tuam quoque dignissimam passionem nostræ memoriæ indelebiliter imprimas.

ARTICULUS XXIII.

De recordandis hora sexta.

Salvatus. — Sexta circiter hora, mi
Joann. xix, 18. Domine, es cruci affixus, inter latrones
Is. liii, 12. suspensus, cum sceleratissimis reputatus,
Ps. lxviii, 22. aceto et felle potatus, toto corpore violentissime distentus. Tunc crudelissime ac pœnalissime perforatæ sunt manus tuæ ac pedes, audiente tua dilectissima Matre perforantium perforationumque ictus : cujus affectuosissimam atque dulcissimam animam toties pertransivit ensis doloris, quo- A
ties ictus illos, quoties accusantium, blasphemantium, irridentium te verba audivit, quoties te unicum et supercarissimum Filium suum in tantis ludibriis ac tormentis adspexit. Hinc et tu tuæ fidelissimæ ac tenerrimæ Genitrici vehementissime condoluisti ac prædilecto eam discipulo commendasti, dicens ad illam : Mulier, ecce Joann. xix, 26, 27.
filius tuus; et ad illum : Ecce mater tua.
O quantum horum visio corporalis ac realis auditus tuam, o dulcis ac optima Domina, animam amorosam, prorsus piissimam, dissecuit, contrivit, punxit, quorum et pectora nostra, quamvis dura et saxea, sola recordatio scindit!

Tunc, o Domine dominorum, Princeps universorum dignissime, ab impiissimis
immisericordissime es irrisus, et in cruce Luc. xxiii, 35, 36.
tribus circiter horis inæstimabiliter dire tortus, in tantum quod universitas creaturæ hoc quasi pati non valens, cursum suum et ordinem mutavit. Tunc discolora-
tus est vultus naturæ, obscuratus est sol, Ibid. 45.
luna plena rediens retro se soli supposuit,
terra contremuit, scissæ sunt petræ. Imo Matth. xxvii, 51.
in tantum confusus est ordo rerum, quod sapientes sæculi hujus dixisse leguntur : Aut astra mentiuntur, aut auctor naturæ patitur, aut machina mundi peribit. Tunc,
o Domine Jesu Christe, oppressit te dolor Job xvi, 8.
tuus, et quasi in nihilum redacti sunt
omnes artus tui; ad Deum stillavit oculus Ibid. 21.
tuus. Mendosi adversarii tui posuerunt te Ibid. xvii, 6.
in proverbium vulgi, et despexerunt te Ibid. xx, 18.
stulti. Oblatus es quoniam voluisti, nec Is. liii, 7.
aperuisti os tuum. Omnes nos quasi oves Ibid. 6.
D erravimus, et Dominus posuit in te iniqui-
tatem omnium nostrum. Tradidisti in mor- Ibid. 12.
tem animam tuam, et cum sceleratis reputatus es; atque peccata multorum tulisti,
et pro transgressoribus rogasti. Qui quum I Petr. ii, 23.
maledicereris, non maledicebas; quum patereris, non comminabaris.

Tunc, o Domine, sicut aqua effusus es, Ps. xxi, 15.
et dispersa sunt omnia ossa tua. Factum Ibid. 15-16.
est cor tuum sicut cera liquescens in medio tui. Aruit tanquam testa virtus tua humana et corporalis, non divina nec spi-

ritualis, et lingua tua adhæsit faucibus A tuis. Circumdederunt te canes multi, concilium malignantium obsedit te. Foderunt manus tuas et pedes tuos, dinumeraverunt omnia ossa tua. Diviserunt sibi vestimenta tua, et super vestem tuam miserunt sortem.

Merito horum et propter hæc omnia, o
Ps. xxiii, 8. Domine Deus virtutum, Dominus fortis et potens ac victoriosus in prælio, da nobis tibi semper cruci affigi, tuo amore accendi et cuncta carnalia aspernari, ac tuo exemplo in omni adversitate atque opprobrio gratias tibi referre, patientiam man- B suetudinemque amplecti.

ARTICULUS XXIV.

De reminiscendis circa passionem Unigeniti hora nona.

Salvatus. — Circa horam nonam, Salvator piissime, præ tuarum acerbitate pœnarum, et quia natura inferior solita fuit consolatione ac redundantia dulci privata,
Matth. xxvii, 46. ad Patrem clamasti : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Postea C
Joann. xix, 28. sciens tu, Domine, quia jam omnia ad tuæ passionis mysterium pertinentia consummata sunt aut protinus consumman-
Ibid. 30. da, dixisti : Sitio. Quum ergo accepisses acetum, dixisti : Consummatum est. Et inclinato capite versus Matrem tristissimam,
Philipp. ii, factus obediens Patri usque ad mortem, gravius dolens compassione quam passio-
Luc. xxiii, ne, spiritum tradidisti, voce magna mirabiliter exclamando : Pater, in manus tuas
Joann. xix, commendo spiritum meum. Tunc unus militum latus tuum lancea perforavit. D Quod faciens, tuæ serenissimæ Matris cor perfodit, quæ tibi tanto cordialius acerbiusque condoluit, quanto ferventius te tam naturali quam spirituali ac infuso amore dilexit, et quo tuam dignitatem ac teneritudinem passionisque causam cognovit præclarius.

Tunc, o salus, amor et desiderium ani-
xxi, 16. mæ nostræ, Domine Jesu Christe, in pul-
Hebr. ii, 9, verem mortis deductus es, et gratia Dei pro omnibus mortem gustasti. Decuit enim te, propter quem omnia et per quem omnia, qui multos filios adduxisti in gloriam, auctorem salutis eorum per passionem consummari, delens quod adversus nos Coloss. ii,
erat chirographum decreti, affigens illud 14, 15.
cruci, exspolians potestates, palam triumphans illas in temetipso, pacificans per Ibid. i, 20.
sanguinem crucis tuæ cœlestia cum terrenis. Quum enim mortui essemus peccatis, Ephes. ii,
Deus propter nimiam caritatem suam qua 4, 5.
dilexit nos, convivificavit nos tibi, cujus gratia sumus salvati.

Tunc, o fons vitæ, abscissus es de terra Is. liii, 8.
viventium, et te cujus generatio inenarrabilis est, Deus Pater propter scelus populi sui percussit. Etenim tibi proprio Filio Rom. viii,
suo non pepercit, sed pro nobis omnibus 32.
te tradidit. Fecit Dominus quæ cogitavit, Thren. ii,
complevit sermonem suum quem prædixit 17.
a diebus antiquis; et qui per os omnium Act. iii, 18.
Prophetarum prænuntiavit te pati Christum suum, implevit sic. Inundaverunt Thren. iii,
aquæ super cor* tuum. Dixisti : Intraverunt 54. *caput
aquæ usque ad animam meam; veni in Ps. lxviii, 2,
altitudinem maris, in profunditatem sæcu- 3.
li hujus amari, et tempestas demersit me.

O amator hominum, Conditor omnium, Domine Jesu Christe, virtute ac merito omnium horum fac nos propter te mortificari tota die salubriter, et tibi ac tuis vicariis inclinato capite usque ad mortem promptissime obedire, in omni tribulatione confidenter ad te confugere fiducialiterque clamare : Fac nos commori tibi et mortificationem tuam in nostro corpore II Cor. iv,
circumferre incessabiliter, ut et vita tua 10, 11.
semper manifestetur in carne nostra mortali, quoniam tu pro omnibus mortuus es, Ibid. v, 15.
ut qui vivunt, jam non vivant sibi, sed tibi.

ARTICULUS XXV.

De revolvendis hora vespertina.

Salvatus. — Hora vespertina es, o Domi- Matth.
ne, de cruce depositus, atque a divinissi- xxvii, 57, 60.
ma Matre tua devotissime mox susceptus, deploratus, deosculatus, deinde reverenter sepultus, ipsa vix permittente se avelli

Luc. XXIII, 48. a corpore tuo. Omnis turba quoque eorum qui aderant ad spectaculum istud quod te moriente fiebat, percutientes pectora sua redibant, pensantes quantum erat commissum in te. Porro te sepulto, mox benignissimam tuæ purissimæ virgineæ Matris mentem, ex consideratione totius fructus tuæ saluberrimæ passionis, consolatione non parva recreasti ac relevasti. Quam et aliqui magni Ecclesiæ tuæ Doctores arbitrati sunt et scripserunt, in tota tua passione non minus esse gavisam ex fructu tuæ passionis seu ex consideratione salvationis humani generis merito tuæ mortis, quam contristatam ex passionis tuæ dolore.

Tunc, o omnis adversariæ atque aeriæ *Thren.* III, 53. potestatis devictor præinclyte, lapsa est in lacum sepulcri caro tua, et posuerunt super te lapidem, et *Is.* XI, 10. sepulcrum tuum factum est gloriosum. *Ibid.* LIII, 9. Dedistique impios pro sepultura et divites pro morte tua : quia et merito tuæ passionis ac sepulturæ plurimos iniquorum et infidelium convertisti ac Patri tanquam munus dedisti ac obtulisti, atque in pœnam tuæ occisionis perfidos reprobosque Judæos dedisti manibus Romanorum.

O Domine, merito horum fac nos tibi consepeliri ac abscondi ab omni vanitate et inquietudine sæculi hujus. Imo da nobis te in cordibus nostris sepelire in sinceritate conscientiæ nostræ, et per tuam sacramentalem susceptionem te indesinenter habere nobis gratiose spiritualiterque præsentem.

Salvator. — O quam libenter exaudiam omnes has preces ex corde et ore illorum qui hoc modo meam quotidie recoluerint passionem !

ARTICULUS XXVI.

Qualiter ex consideratione passionis Filii Dei ad superbeatissimæ Trinitatis et incomprehensibilis Deitatis contemplationem ascendatur præcipuam.

Salvator. — Nosti quod etiam juxta philosophos, intellectus humanus ex sua imbecillitate ita se habet ad immaterialium ac divinorum notitiam, quemadmodum visus vespertilionis ad intuitum luminis solis : cujus utique lux tanto est visibilior ex sua natura, quanto sincerior atque a corpulentia purior ; sed visus vilis illius aviculæ, ex organi sui indispositione ac debilitate, in lucis illius puritatem ac sincerum figi non valet intuitum. Sic immateriales substantiæ, et præsertim increata essentia, ex sua natura tanto sunt cognoscibiliores et contemplabiliores, quanto a materia ac potentialitate immuniores. Verum mentis humanæ invalida acies eas nequit sinceriter intueri quamdiu in sua remanet naturali infirmitate, potissime in turbulentia passionum, in inquietudine vitiorum, in fœditate peccati, in negligentia et torpore ac sensuali affectione. A quibus omnibus oportet eam in primis purgari, deinde lumine fidei adjuvari, spe firmari, caritate quoque proficere, sicque in donis Spiritus Sancti excrescere. Et quanto se diligentius custodierit a peccatis, et in præsentia divinæ majestatis sollicitius vixerit, seque magis timorate habuerit, atque pro donis gratiæ, pro profectu et obtinenda perfectione viscera pietatis divinæ affectuosius, frequentius instantiusque oraverit, tanto Sol sapientiæ infinitæ, Oriens lucis æternæ, Deus liberalitatis immensæ, qui naturaliter bonus et bonitas ac caritas est interminata, copiosius eam illuminabit, validius inflammabit et de rationibus instruet credendorum.

Quumque paulatim cœperit esse purgata, perfecta, heroica seu divina, in virtutibus fortiter stabilita, ab omni inordinata reflexione ad se munda et libera, Creator omnipotens, purarum mentium sponsus, ipsam totaliter occupabit, gratiose præveniet, mirabiliter ac repente præstringet et intime applicabit sibi eamdem. Imo in divitias gloriæ rapiet illam, in regionem lucis immensæ, in qua lucide caligabit, feliciter oberrabit, nequiens eum quem quærit, quem diligit, ad quem suspirat, sicuti est in se ipso invenire aut intueri :

in quem tamen tam fervide fertur, quem A tam intenta acie intuetur, de cujus majestate immensa, excellentia infinita, felicitate, perfectione et gloria prorsus illimitata tam vehementer et dulciter admiratur, ad cujus amœnitatem pulchritudinemque immensam, tam puram, summam et incomparabilem complacentiam concipit, habet ac tenet, quod alienata defluensque a se ipsa, in deitatis illius oceanum prorsus demergitur, et increati ignis suavi incendio inconsumptibiliter uritur, ac urendo, ab eo quod inordinate suum est, omnino B consumitur. Ibi tunc plus et clarius videt quam reversa ad se exprimere queat. Porro, quo in caritatis ardore ac dono sapientiæ exstat perfectior, eo diutius manere potest in hujuscemodi elevatione, raptu regioneque lucis, et quo ipsi Sponso æterno placuerit eam ita diuturnius detinere, amplecti ac fecundare.

Quumque juxta præhabita, debeas Christi passionem variis modis recolere, modus ille quo recordaris ad condolendum ac imitandum, præcipue purgat a passionibus C et peccatis, a negligentiis, levitatibus atque ignaviis, ac per hoc in virtutibus moralibus, præsertim in ipsa patientia, mansuetudine, humilitate, fortitudine, obedientia, te exercitat, fovet ac crescere facit, sicque ad illuminationem te aptat divinam. Modus vero recolendi hanc passionem ad exsultandum, regratiandum, admirandum, propinquius fortiusque disponit ad hoc. Itaque quanto quis in his modis recolendi passionem meam quotidie intensius et instantius exercitaverit et D occupaverit se juxta formam expressam, eo celerius, imo et perfectius atque exuberantius, ad apicem et acumen contemplationis, ad sapientiam unitivam, hoc est ad tertium ac supernum doni sapientiæ gradum, puta ad mysticam theologiam, ad caritatem prorsus flammigeram, perducetur.

p. 304 B'. Verum, ut tactum est, necesse est viam purgativam præcedere, et per practicam seu ethicam tanquam per januam introire, apprehendere et degustare theoricam. Oportet mentem ab omni privato amore radicitus expurgari, ut nequaquam diligas te in te, sed pure in Deo, atque ab omni obliqua reflexione ad te, ab omni propriæ promotionis, vanæ delectationis commodique carnalis appetitu sis depuratus, sicque zelo boni communis, fervore divini honoris, affectu omnis boni vere honesti totaliter accendaris, nec aliud quam justitiam esurire sitireque noveris. Non solum a peccato, sed ab occasione quoque
peccandi, quasi a facie fugias colubri. *Eccli.* XXI, 2.
Venialia quasi mortalia abhorreas ac devites peccata : quia qui timet Deum nihil *Eccle.* VII, 19.
negligit; et nisi instanter tenueris te in *Eccli.* XXVII, 4.
timore Dei, cito subvertetur domus conscientiæ tuæ; nec diu vitat mortalia, qui cum ingenti diligentia venialia non devitat. In cibo, potu, somno, vestitu, colloquio atque solatio ab omni te compescas excessu. Dei præsentiam indesinenter perpende; omnemque locum quo fueris, omnem actum quem feceris, voca : Dominus *Gen.* XXII, 14.
videt. Atque cum Elia dicas assidue : Vivit *III Reg.* XVII, 1.
Dominus, in cujus conspectu sto hodie. Hoc verbum in memoria ruminare non cesses, ut sis animal mundum; et in omni *Lev.* XI, 3, 26.
distractione ad verbum hoc reduc cordis tui intuitum, sicque eleves te ad Deum.

Itaque mente tua sic præparata, Dominus gratiarum cum grandi exuberantia descendet in eam, et erunt omnia in corde tuo clarissima, serena, jucunda; sicque luce sapientiæ, imo donorum luminibus divinorum copiose impleta, in ipsam increatam lucem et in superpulcherrimam Deitatem, in supervoluptuosissimam Trinitatem figes aciem intellectus sincere, luminose ac fervide, prout huic vitæ exstat possibile. Tunc clare perspicies quemadmodum Dominus Deus tuus sit in se ipso simplicissimum, perfectissimum ac prorsus incircumscriptibile esse, in quo est, imo quod est, omnis (id est perfecta) beatitudo et gloria, omnis pulchritudo ac opulentia, omnis dulcedo et sapientia ; et quidquid excogitari potest ad excel-

lentiam nobilitatemque spectare, ipse est A et in ipso est. Et quanto in hac contemplationis specie magis excreveris, tanto limpidius acutiusque videbis quam incomprehensibilis sit ipse altissimus Deus : ita quod a plena comprehensibilitate ipsius et comprehensiva intuitione ejus omnis mens creata, etiam Beatorum, deficit infinite. Sic unieris ei tanquam prorsus ignoto, loquendo de ista incomprehensiva notitia qua res tam perfecte ac plene cognoscitur sicut ex sua comprehensibilis est natura, ita quod quasi inter terminos B capacitatis et cognitionis ipsius cognoscentis continetur atque concluditur. Quemadmodum stans ad ripam Oceani, conspicit Oceani substantiam, utpote aquam, non tamen longitudinem, latitudinem aut profunditatem Oceani potest visu attingere, sed hoc est ei Oceanum intueri, non posse ipsum visu metiri ; porro visus cæcutiens nec ipsam aquam Oceani potest clare conspicere : sic Beati in patria cernunt quidem Deitatis essentiam (unde et aliquo modo comprehensores vocantur), non tamen que- C unt ipsius penetrare infinitatem, nec ipsam intelligere tam perfecte sicut ex sua natura intelligibilis exstat ; viatores vero Deitatis essentiam in se ipsa in hoc exsilio nequeunt contueri.

Insuper ex hac simplicissimæ et actualissimæ Deitatis contemplatione, ad supergloriosissimæ Trinitatis contemplationem te erige et conscende. Attende quod sicut Deus est bonitas pura et infinita, ita in ipso est fecunditas prorsus immensa : sicque Deus se ipsum plene et comprehen- D sive et omnino perfecte intelligendo, id quod de se comprehendit atque intelligit, hoc intra se æternaliter invariabiliterque profert et exprimit, ac sui ipsius conceptum ac verbum ad intra gignit ac loquitur, et hoc verbum est perfecta ac naturalis imago Dei Patris et unigenitus Filius ejus, in quo quidquid Patris est, plenissime splendet. Pater quoque et Filius, quum unius et ejusdem sint voluntatis et sibi invicem sint plenissime complacentes, se invicem intuendo ac diligendo, communem spirant amorem, nexum osculumque amborum et supersuavissimum amplexum eorum.

Contemplare pro posse, quemadmodum in hac superessentiali et superfelicissima et superjucundissima Trinitate quælibet divina increata ac adoranda Persona se ipsam et alias ambas clarissime intuetur, et infinito dilectionis ardore seu intensive infinito essentiali amore diligit. Pater vero et Filius etiam notionali ac personali amore, qui est Spiritus Sanctus, se diligunt mutuo. Jam hic, si potes, reverenter ac dulciter, amorose et hilariter, sinceriter et humiliter contemplare quemadmodum Pater æternus cum infinita complacentia, delectatione, lætitia, Unigenitum suum superpulcherrimum intueatur et superardentissimæ dilectionis vehementia complectatur eumdem ; similiter Filius Patrem, Pater quoque et Filius Spiritum Sanctum, et Spiritus Sanctus Patrem et Filium. Ecce hæ supersanctæ et reverendissimæ Personæ cum voluptate penitus infinita fruuntur se invicem, et cum infinita gratulatione se invicem contemplantur, amant et amplexantur. O quam superinfinite dulcis est complacentia, intuitio ac dilectio illa ! Huic superbenedictæ Trinitatis felicitati ac gloriæ omnes cives superni cum summa et inæstimabili reverentia quasi attoniti adstant, intime congratulantur ac profundissime inclinantur : sicque felicitatem illam et gloriam clare ac facialiter intuendo, æstuantissime diligendo atque dulcissime degustando, consortes ejus redduntur.

Præterea intuere quomodo in superdignissima Trinitate sit omnis ac perfectissima ratio mutuæ dilectionis et complacentiæ sanctæ. Rationes quippe amandi alium sunt bonitas et perfectio, communicatio, propinquitas, similitudo, cognitio, beneficentia et amor amati ad amantem. Quumque tres adorandæ Personæ sint penitus coæquales, constat quod in qualibet earum sit bonitas, sanctitas, sapientia,

perfectio infinita. Pater quoque totam A suam bonitatem, perfectionem et gloriam, plenissime, indivise eamdemque numero communicat Filio, itemque Pater et Filius Spiritui Sancto : et ita est ibi communicatio mutua, summa atque perfecta. Hinc rursus est ibi propinquitas maxima, quum Filius a Patre immediate gignatur, et Spiritus Sanctus ab utroque tanquam ab uno principio producatur, et quod inter personas tam coæquales similitudo sit maxima. Quælibet demum superclarissime aliam noscit, et ab alia scit se diligi infinite. B Et ita est in superpræstantissima Trinitate omnis et perfecta ratio diligendi ac invicem complacendi.

Salvatus. — O quam superbeatissimus, quam superadmirabilis et superlaudabilis est Dominus Deus noster ! Et quanta est, o Deus æterne, caritas ac dignatio tua, qui in hujus vitæ exsilio tam supernaturalem et gratiosam tui cognitionem nobis largiri
Ps. cxlvii, 20. dignatus es ! Certe non fecisti taliter omni nationi. Et quamvis in lege naturæ quibusdam, in lege vero scripta pluribus, C in evangelica tamen lege copiosius solito adfuisti, et generaliter cunctos docuisti fideles, ac summæ Trinitatis fidem universis dedisti explicitam, et multos eorum ad quamdam præfulgidam superserenissimæ Trinitatis contemplationem nunc tactam piissime erexisti.

Salvator. — Hæc divinæ illuminationis
Galat. iv, 4. eminentia et gratiæ plenitudo, plenitudini temporis et meo fuit adventui reservanda. Unde et tempus evangelicæ legis tempus gratiæ appellatur.

Salvatus. — Ad prætactam contemplationem paulatim, ascensoriis gradibus, cum conatu et dispositione, ni fallor, pertingitur.

p. 274 B. Salvator. — Superius tetigi quod non ita dumtaxat, sed alio quoque mirabiliori gratiosiorique modo, dum quidam in profundissima Dei misericordia improvise ac subito, sine sua ad hoc præparatione, rapiuntur, præveniuntur et præstringuntur tam valide, ita ut in momento, in ictu oculi, a se ipsis defluentes deficiant, vires corporis ac sensuum usum amittant, et quasi sopita arbitrii libertate, in regionem luminis transferantur, resistere non valentes.

Salvatus. — Mira et magna et (ut reor) rara est gratia ista, et solis perfectis concessa.

Salvator. — Solis perfectis regulariter convenit. Interdum tamen quasi genus servorum ad mensam ponitur filiorum, dum et incipientibus et imperfectis confertur aliquid inde experiri ac degustare, quatenus ad meliora alliciantur.

Salvatus. — Dulcis et pia attractio, sicut et per Jeremiam dixisti : In caritate Jer. xxxi, 3.
perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans.

Salvator. — Nonne et ego locutus sum: Nemo venit ad me, nisi Pater meus tra- Joann. vi, 44.
xerit eum ? Diversimode tamen diversi trahuntur.

Salvatus. — In cacumine hujus materiæ diutius stare non audeo, ne forsitan cadam. Sed precor te, Domine, ut plenius me informes qualiter debeat homo voluntatem suam voluntati conformare divinæ.

ARTICULUS XXVII.

De perfecta conformatione voluntatis creatæ humanæ cum divina, imo totius hominis interioris cum Deo.

Salvatus. — Ab exordio protestatur Scriptura hominem esse factum ad ima- Gen. i, 27.
D ginem et similitudinem Dei : oportet ergo ut perfectio, imo et beatitudo hominis in quadam sui ad suum Creatorem assimilatione consistat. Verum et S. Joannes apostolus : Quum apparuerit (inquit), si- I Joann. iii, 2.
miles ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Et hæc est similitudo gloriæ. Porro de similitudine gratiæ idem fatetur : Sicut Ibid. iv, 17.
ille est, et nos sumus in hoc mundo. Quumque perfectio hominis in hac vita consistat potissime in actibus caritatis, videtur quod per actus divini amoris hu-

mana voluntas divinæ conformetur præ- A cipue in sæculo isto. Quum itaque amicorum, eorum præsertim qui per caritatem se invicem amant, sit eadem velle et eadem nolle, videtur quod conformatio prætacta in hoc consistat, ut velimus ea quæ vult Deus, vel saltem quæ scimus eum velle, et ea non velimus quæ ipse non vult, seu quæ scimus eum non velle.

Verum hujus oppositum dicunt doctores. Siquidem Deus Pater voluit Unigenitum suum pati et crucifigi ; hoc quoque voluerunt crucifixores ejus, qui vitiosis- B simi erant, qui a voluntate Dei maxime discordabant; Apostoli vero electi et boni, non voluerunt hoc. Interea quidam affirmant quod dolor, mœror, compassio discipulorum tempore passionis de Christi passione dolentium, meritorii non fuerint, quia volebant Christum non pati. Denique Deus vult, absolute loquendo, videlicet voluntate consequente, omnes reprobos et præscitos perire, et scimus eum hoc velle; nihilo minus licite ac meritorie possumus velle quod cuncti viatores salventur, sicut C
I Cor. vii, 7. et Paulus dixit : Volo omnes homines tales esse qualis ego sum. Quumque de ista materia diversi diversimode sentiant, cupio a te, Domine, super his informari.

Salvator. — Breviter tibi respondeo, quod conformatio voluntatis humanæ perfecta in hac vita cum voluntate divina consistit in hoc, quod homo efficaciter velit ea quæ Deus eum vult velle, et sicut vult eum velle, utpote ex caritate et ad debitum finem, seu recta intentione, similiter nolit ea quæ Deus vult eum nolle, D et sicut vult eum nolle. Videturne responsio ista documentis doctorum tuorum exsistere consona ?

Salvatus. — Compendiosissima prorsus responsio, cui celebriores concordant doctores. Hæc quippe materia primo Sententiarum, ultima distinctione, tractatur, ubi doctissimi viri Alexander de Hales, S. Thomas, Albertus, Bonaventura cum suis sequacibus sententialiter in hoc concordant, quod perfecta conformatio voluntatis humanæ cum divina attenditur secundum quatuor genera causarum concurrentia in eodem seu circa idem : primo, secundum causam materialem, ut velimus id quod Deus vult ; secundo, penes causam formalem, ut velimus id sicut Deus nos vult velle, hoc est ex caritate, ut tactum est; tertio, secundum causam efficientem, ut velimus id quod Deus vult nos velle; quarto, secundum causam finalem, ut velimus recto fine, ad gloriam Dei. Interdum vero conformatio ista attenditur non secundum omnia genera ista causarum, sed secundum quædam earum : ut dum quis licite vult patrem, fratrem aut amicum suum vivere ac salvari, quem Deus justo judicio vult mori ac condemnari.

Salvator. — Mentem doctorum summatim bene perstringis : hæc namque responsio aptior est. Porro ante passionem meam Apostoli erant rudes, et sicut unus eorum scripsit, nondum sciebant Scriptu- *Joann. xx, 9.*
ras, quia oportuit Christum pati, etc. Hinc principalem eorum persuadentem ne pa- *Matth. xvi, 22, 23.*
terer, increpavi. Illuminatissima autem Genitrix mea, Scripturas optime sciens, certissime noverat me passurum, nec absolute volebat oppositum. Nihilo minus meritorie mihi condoluit, in quantum innocens tantos sustinui cruciatus, secundum quod cruciatus illi erant afflictivi, non secundum quod humani generis erant salvativi. De his loco præallegato legisti, quod aliquando bona, pia et sancta Dei voluntas per pravas hominum voluntates impletur, ut in mea factum est passione. Hoc etiam non ignoras, quod quamvis in volito interdum sic liceat voluntatem humanam a divina discordare, nunquam tamen licet intellectui a recto divini intellectus judicio ac divina veritate sic dissentire, quia intellectus fertur in rem secundum quod est in apprehensione ipsius.

Salvatus. — Circa hæc, dubia oriuntur et quæstiones difficiles.

Salvator. — Dubia illa suspende. De quibus in prætacta primi Sententiarum distinctione et in scriptis circa eamdem

satis multa inveniuntur, pro magna parte A potius curiosa quam necessaria ad salutem, per quorum introductionem multi a prætactorum intelligentia magis impedirentur quam juvarentur. Tu vero incessabiliter stude et satage, labora et conare te totum Deo subjicere, et intellectum, memoriam et affectum divinæ et increatæ menti plenarie conformare, credendo, cognoscendo, considerando, volendo, amando, desiderando, conversando, agendo, vitando juxta doctrinam Scripturæ, et sicut Deus præcepit, prohibuit, consuluit, do- B cuit, persuasit. Sicque naturalem imaginem et similitudinem superbenedictæ Trinitatis tibi impressam, per dona gratiæ et virtutes, per dona beatitudinis viæ ac fructus, per exercitia virtuosa, per indesinentem fervidumque profectum, per passionis meæ meditationem assiduam juxta omnem modum præhabitum, reformare, ornare, perficere stude, quatenus post hujus incolatum exsilii ad assimilationem beatificam per dona gloriæ valeas pervenire. Ad laudem et gloriam Omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

FINIS DIALOGI DE PASSIONE DOMINI SALVATORIS.

HORÆ
DE PASSIONE DOMINI

HORÆ

DE PASSIONE DOMINI[1]

AD MATUTINAS.

AVE, benignissime Domine Jesu Christe, gratia plenus, misericordia tecum; benedicta passio, vulnera et mors tua, et benedictus sanguis vulnerum tuorum.

Ps. LXIX, 2. ℣. Deus, in adjutorium meum intende.

℟. Domine, ad adjuvandum me festina.

℣. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

℟. Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Laus tibi, Domine, Rex æternæ gloriæ.

Invitatorium. Te omnium Salvatorem propter nos captum, vulneratum, occisum, adoramus, † O Christe altissime.

Psalmus 94.

Ps. XCIV, 1-7. Venite, exsultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro; præoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei.

Te omnium Salvatorem propter nos captum, vulneratum, occisum, adoramus, O Christe altissime.

Quoniam Deus magnus Dominus, et Rex magnus super omnes deos: quoniam non repellet Dominus plebem suam: quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipse conspicit.

O Christe altissime.

Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud, et aridam fundaverunt manus ejus: venite, adoremus, et procidamus ante Deum; ploremus coram Domino, qui fecit nos: A quia ipse est Dominus Deus noster; nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus.

Te omnium Salvatorem propter nos captum, vulneratum, occisum, adoramus, O Christe altissime.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

O Christe altissime.

Te omnium Salvatorem propter nos captum, vulneratum, occisum, adoramus, O Christe altissime.

B *Hymnus.*

Vexilla Regis prodeunt,
Fulget crucis mysterium,
Quo carne carnis Conditor
Suspensus est patibulo.

Confixa clavis viscera
Tendens manus, vestigia;
Redemptionis gratia,
Hic immolata est hostia.

Quo vulneratus insuper
Mucrone diræ lanceæ,
Ut nos lavaret crimine,
Manavit unda sanguine.

C Impleta sunt quæ concinit
David fidelis carmine,
Dicens: In nationibus Ps. XCV, 10.
Regnavit a ligno Deus.

Te, summa Deus Trinitas,
Collaudet omnis spiritus;
Quos per crucis mysterium
Salvas, rege per sæcula. Amen.

Antiphona. Christus dilexit nos.

1 Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

Psalmus 21.

Ps. xxi, 2-22. Deus, Deus meus, respice in me : quare me dereliquisti? Longe a salute mea verba delictorum meorum.

Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies; et nocte, et non ad insipientiam mihi.

Tu autem in sancto habitas, laus Israel.

In te speraverunt patres nostri, speraverunt, et liberasti eos.

Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt; in te speraverunt, et non sunt confusi.

Ego autem sum vermis, et non homo; opprobrium hominum et abjectio plebis.

Omnes videntes me deriserunt me; locuti sunt labiis, et moverunt caput.

Speravit in Domino, eripiat eum; salvum faciat eum, quoniam vult eum.

Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meæ; in te projectus sum ex utero.

De ventre matris meæ Deus meus es tu; ne discesseris a me.

Quoniam tribulatio proxima est, et non est qui adjuvet.

Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.

Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens et rugiens.

Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.

Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis; et in pulverem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me; diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.

Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me, ad defensionem meam conspice.

Erue a framea animam meam, et de manu canis unicam meam.

A Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornium humilitatem meam.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Ant. Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. Ephes. v, 2.

℣. Adjutor meus esto, Domine, ne derelinquas me. Ps. xxvi, 9.

℟. Neque despicias me, Deus, salutaris meus.

B Pater noster.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos a malo.

℣. Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam. Ps. xxv, 9.

℟. Et cum viris sanguinum vitam meam.

Benedictio. Deus, Dei Filius, nos benedicere et adjuvare semper dignetur. Amen.

Lectio prima.

Cœna facta, es egressus
Trans torrentem Cedron, Christe, Joann. xviii, 1; Matth. xxvi, 36-44; Luc. xxii, 41-44.
Cum Apostolis ingressus
C Villam, o Salvator, triste
Cor tunc habens, intrans hortum,
Qui salutis præstas portum.
Patrem ter tunc exorasti,
Qui sic sponte formidasti,
Ut si esset possibile,
Genus illud terribile
Mortis a te amoveret,
Nec te hostis sic torqueret.
Metu mortis naturali,
Agonia in pœnali
Guttas sanguinis sudasti,
D Tunc prolixius orasti.
Tua anima tristabatur,
Usque mortem lassabatur.
Obviam hinc processisti Joann. xviii, 4-8.
Hostibus, nec timuisti.
Quum te Jesum affirmares,
Et quæsitum te monstrares,
Mox retrorsum abierunt,
Et in terram corruerunt,
Nec quibant se erigere
Donec sivisti libere. Matth. xxvi, 53.
Ut tu ipse asserebas,

Obtinere tu valebas A
Duodenas legiones,
Imo plures conciones
Luc. xxii, 51. Angelorum, amputatam
Aurem hosti dans sanatam.
Joann. xviii, 12. Manus tibi injecerunt,
Teque dire ligaverunt.
Matth. xxvi, 56. Tunc fugerunt metuentes
Tui, solum te linquentes.
Joann. xviii, 21, 22. Quum responsum pontifici
Dares, tibi opifici
Mundi dedit quis alapam.
Matth. xxvi, 57, 63-68; Luc. xxii, 63-65. Tunc ductus es ad Caipham. B
An sis Christus adjuratus,
Veritatem es testatus
Quod te essent conspecturi
In Dei Patris dextera,
Venientemque visuri
Judicare in aera.
Hoc audito, morte dignum
Ac blasphemum te clamabant;
Et tenentes te benignum
Irridebant et velabant,
Vultum tuum conspuentes,
Genas caputque cædentes, C
Fantes, Prophetiza, Christe,
Quis exsistat cæsor iste,
Multis verbis blasphemantes.
Fac nos, Christe, te sectantes.
Matth. xxvi, 69-75; Luc. xxii, 55-62. Tunc te Petrus ter negavit,
Tuum os ut prænarravit.
Quem clementer adspexisti,
Quodque flevit præstitisti.

Tu autem, Domine, miserere nostri.

℟. Deo gratias.

Is. liii, 12. ℟. Tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est. † Et ipse D peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.

Ibid. 5. ℣. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Et ipse.

Lectio secunda.

Matth. xxvii, 1, 2; Luc. xxiii, 1-; Joann. x, 7. Mane facto, te ligatum,
Consputum, discoloratum
Præsidenti offerebant,
Falsumque objiciebant
Id quod plebem seduxisses,
Dei natum te dixisses.
Te Patris sapientiam,
Æquitatis splendentiam,
Scelerati sic tractabant;
Te spernebant, subsannabant, Luc. xxiii, 8-11.
Cum Herode obsequentes,
Teque alba induentes.
Vestibus te exuerunt,
Et flagellis percusserunt, Joann. xix, 1-6.
Usque costas lacerantes,
Te pœnose verberantes.
Purpura te vestiebant,
Inclementer impellebant,
Caput spinis transfigentes
Et arundine cædentes.
Vultu sanguine perfusum,
Consputatum et illusum,
Purpuratum, coronatum
Te eduxit ad iratum
Præses agmen, ut placaret
Illud, teque liberaret.
Tibi, Christe, conformemur,
Passionem imitemur
Tuam omnemque virtutem
Quam monstrasti. Da salutem.

Tu autem.

℟. Ecce vidimus eum non habentem speciem neque decorem. Disciplina pacis nostræ super eum. † Cujus livore sanati sumus. Is. liii, 2, 3.

℣. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Cujus livore. Ibid. 4.

Lectio tertia.

Crucem ferens, es egressus, Joann. xix, 17, 18.
Jesu pie, nimis fessus.
Suspenderunt te in ligno
Inter reos pro indigno,
Manus, pedes feraliter Ps. xxi, 17, 18, 15.
Perforantes totaliter.
Ruptis venis et juncturis
Dissolutis pro impuris,
Ossa quibant numerari.
Corpus cœpit desiccari,
Sic quod dire sitiebas,
Te ut aquam effundebas.
Sitio, quum protulisses, Joann. xix, 28; Ps. lxviii, 22.
Et omnino aruisses,
Te aceto potaverunt,

Myrrham et fel miscuerunt.
Sanguis fluxit undequaque,
Te tunc læso circumquaque.
Ps. xxi, 15, 16. Factum cera ut liquescens
Est cor tuum inardescens ;
Lingua adhæsit faucibus.
Pro his te colam laudibus.
Matth. xxvii, 41-43 ; Luc. xxiii, 35-37. Crucifixum irridebant
Te, Christe, multipliciter.
Jam descende, aiebant,
Rex Israel, immititer ;
Christus Dei præelectus
Se nunc salvet, Deo tectus.
Pœna inæstimabili,
Cum voce lacrimabili
Deo Patri proclamasti,
Et quid ferres demonstrasti :
Matth. xxvii, 46. Deus meus, Deus meus,
Quare me sic reliquisti ?
Horum causa ego reus,
Pro quo tanta pertulisti.
Tam acerbe torquebaris,
Tanquam Pater te liquisset ;
Is. liii, 4. Ut leprosus videbaris,
Ut quem Deus percussisset.
Joann. xix, 25-27. Matri tuæ carissimæ,
Adstanti tam mœstissime,
Ultra æstimationem
Condolebas : passionem
Tuam dire sic auxisti,
Nihil tibi pepercisti.
Ibid. 30 ; Luc. xxiii, 46. Consummatum est, prolato,
Animam Patri commendasti,
Capiteque inclinato,
Alte clamans, exspirasti.
Matth. xxvii, 54. Cernens ista centurio,
Clarus tanquam decurio,
Ait : Hic est Dei Filius ;
Fuit impossibilius
Vix quid, puto, quam clamantem
Tam valenter, exspirantem.
Tunc ad tuæ deitatis
Dignam declarationem,
Moles universitatis
Miram immutationem
Sustinebat continuo.
Lætanter hæc insinuo.
Ibid. 45. Nam tunc sol obscurabatur,

A Lunaque revertebatur
Hora oppositionis.
Summæ vir religionis
Dionysius docuit,
Quod soli se opposuit.
Scissæ petræ, terra mota, Matth. xxvii, 51-53.
Velum templi scissum, nota.
Et te, Christe, resurgente,
Confitemur certa mente,
Multos Sanctos suscitatos,
Te venientem protestatos,
Sanctam urbem introisse,
B Multisque apparuisse.
Quum te tui sepelissent, Ibid. 60-66.
Et Judæi contulissent,
Ne tuum corpus tolleretur,
Ut te falsum probaretur,
Custodes adhibuerunt,
Lapidemque signaverunt.
Fac nos ipse tibi gratos,
Te sequentes timoratos,
Condolere mentaliter,
Amare cordialiter,
Qui ardenti caritate
C Et præclara pietate
Hæc pro nobis pertulisti,
Et tam care nos emisti.
Tu autem.

℟. Vidimus eum despectum et novissimum virorum. † Et nos reputavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. Is. liii, 2-4.

℣. Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Et nos. Ibid. 6.

℣. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto. Et humiliatum.

D *(Aliæ lectiones, si placent alicui.)*

Lectio prima.

Ante diem festum Paschæ, sciens tu, Jesu, quia venit hora ut transires ex hoc mundo ad Patrem, quum dilexisses tuos qui erant in hoc mundo, usque in finem dilexisti eos. (Joann. xiii, 1.) Et egressus trans torrentem Cedron, venisti cum discipulis in villam quæ dicitur Gethsemani. Et assumptis Petro, Jacobo et Joanne, cœpisti contristari, pavere et tædere, et locutus es illis : Tristis est anima mea usque ad mortem ; (Ibid. xviii, 1 ; Matth. xxvi, 36-46 ; Luc. xxii, 41-44.)

sustinete hic et vigilate mecum. Et progressus pusillum, procidisti in faciem super terram; et positis genibus orasti, dicens : Pater, si possibile est, transfer calicem istum a me; verumtamen non mea voluntas sed tua fiat. Apparuit autem tibi angelus de cœlo, confortans te. Et factus in agonia, prolixius orasti; et factus est sudor tuus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Et veniens ad discipulos, invenisti eos dormientes præ tristitia, dixistique illis : Ecce venit hora, et Filius hominis tradetur in manus pec-
Joann. xviii, 2-8. catorum. Sciebat autem et Judas locum, et quum accepisset cohortem et a pontificibus ministros, venit illuc, et cum eo turba multa cum laternis et facibus, armis et gladiis. Tu itaque, Jesu, omnia sciens, processisti et dixisti : Quem quæritis? Responderunt : Jesum Nazarenum. Dixisti : Ego sum. Quod quum dixisses, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogasti eos : Quem quæritis? Dixerunt : Jesum Nazarenum. Respondisti : Dixi vobis quia ego sum; si
Ibid. 12, 13. ergo me quæritis, sinite hos abire. At illi comprehendentes te, ligaverunt te, et du-
Matth. xxvi, 56. *Joann.* xviii, 19-24. xerunt ad Annam primum. Tunc discipuli omnes, te relicto, fugerunt. Annas igitur interrogavit te de discipulis tuis et doctrina tua. Respondisti : Ego palam locutus sum mundo, quid me interrogas? Interroga eos qui me audierunt. Hoc dicto, unus ministrorum dedit tibi alapam, dicens : Sic respondes pontifici? Et misit te Annas ligatum ad Caipham pontificem. Tu autem.

Lectio secunda.

Matth. xxvi, 62-68; *Luc.* xxii, 63-65. Surgens autem princeps sacerdotum, ait ad te, Domine Jesu Christe : Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei benedicti. Respondisti : Tu dixisti, ego sum; verumtamen dico vobis : Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens : Blasphemavit; quid vobis videtur? Responderunt : Reus est mortis. Et viri qui tenebant te, illude-

A bant tibi, cædentes, et exspuerunt in faciem tuam; et velaverunt te, et colaphis ceciderunt. Alii autem palmas in faciem tuam dederunt, interrogantes : Prophetiza nobis, Christe, Quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in
te. Mane autem facto, vinctum duxerunt *Matth.* xxvii, 1, 2; *Joann.* xviii, 28-30; *Luc.* xxiii, 1, 2.
te ad Pilatum. Qui dixit ad eos : Quam accusationem affertis adversus hominem istum? Responderunt : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Cæsari, et dicentem
B se Christum regem esse. Tu autem, Jesu,
stetisti ante præsidem; et interrogavit te, *Joann.* xviii, 33-38.
dicens : Tu es rex Judæorum? Respondisti : Regnum meum non est de hoc mundo. Dixit itaque tibi Pilatus : Ergo rex es tu? Respondisti : Tu dixisti, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. Dixit ergo Pilatus : Quid est veritas? Et quum hoc dixisset, exivit et ait Judæis : Ego nullam causam invenio in
C homine isto. Audiens autem Pilatus quia *Luc.* xxiii, 6-16.
Galilæus esses, remisit te ad Herodem, qui interrogavit te multis sermonibus. Cui nihil respondisti. Sprevit autem te Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba, remisitque ad Pilatum, qui ait Judæis : Ego causam mortis non invenio in homine hoc, neque Herodes. Corripiam
ergo illum et dimittam. Et quum accusareris, Domine Jesu, a principibus sacerdotum, nil respondisti. Dixit ergo Pilatus : *Matth.* xxvii, 12-14.
Non respondes quidquam? Et non respon-
D disti ei ad ullum verbum, ita ut miraretur
præses vehementer. Tunc ergo apprehendit te Pilatus et flagellavit. Tu autem. *Joann.* xix, 1.

Lectio tertia.

Milites autem præsidis suscipientes te, Jesu, in prætorio, congregaverunt ad te universam cohortem; et plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti tuo, et arundinem in dextera tua, et veste purpurea circumdederunt te. Et genu flexo illudebant tibi, dicentes : Ave, rex Judæorum. Et percusserunt caput tuum arundine, *Matth.* xxvii, 27-30; *Joann.* xix, 2, 3.

et dabant tibi alapas, et conspuerunt in te. A
Joann. xix, 5, 6, 15; *Matth.* xxvii, 24; *Marc.* xv, 15. Existi ergo portans spineam coronam, et
purpureum vestimentum. Et ait Pilatus
Judæis : Ecce homo. Quum ergo vidissent
te pontifices et ministri, clamabant: Tolle,
tolle, crucifige eum. Videns autem Pila-
tus quia nihil proficeret, tradidit te fla-
Joann. xix, 17, 18. gellis cæsum ut crucifigerent. Et bajulans
tibi crucem existi. Perduxeruntque te in
Calvariæ locum, ubi crucifixerunt te et
duos latrones hinc et hinc, teque in me-
Matth. xxvii, 34; *Marc.* xv, 23. dio. Et dabant tibi vinum myrrhatum bi-
bere cum felle mixtum. Tu vero dixisti : B
Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid
Luc. xxiii, 34. faciunt. Prætereuntes autem blasphema-
Matth. xxvii, 39-43; *Marc.* xv, 29-32; *Luc.* xxiii, 35. bant te, moventes capita sua, et dicentes :
Vah! qui destruis templum Dei, si Filius
Dei es, salva te ipsum descendens de cru-
ce. Similiter summi sacerdotes illudentes
cum Scribis et senioribus, ad alterutrum
dicebant : Alios salvos fecit, se ipsum non
potest salvum facere. Si rex Israel est (vel,
Si hic est Christus Dei electus), descendat
nunc de cruce, ut videamus et credamus.
Confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult : C
Joann. xix, 25-27. dixit enim, Quia Filius Dei sum. Stabat
autem juxta crucem Jesu Mater ejus. Quum
ergo vidisset Jesus Matrem suam, et disci-
pulum stantem quem diligebat, dixit Matri
suæ : Mulier, ecce filius tuus. Deinde ait
discipulo : Ecce mater tua. Et ex illa hora
Matth. xxvii, 45, 46. accepit eam discipulus in suam. A sexta
autem hora tenebræ factæ sunt super uni-
versam terram usque ad horam nonam.
Et circa horam nonam clamavit Jesus voce
magna, dicens : Eli, Eli, lamma sabactha-
ni? hoc est : Deus meus, Deus meus, ut D
Joann. xix, 28, 30. quid me dereliquisti? Postea ait Jesus :
Sitio. Et quum accepisset acetum, dixit :
Consummatum est. Et inclinato capite tra-
didit spiritum. Tu autem.

Ad Laudes.

Ps. cviii, 26. ℣. Adjuva me, Domine Deus meus.

℟. Salvum me fac secundum misericordiam tuam.

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri. Laus tibi, Domine.

Ant. Dignus est Agnus.

Psalmus 21.

Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. *Ps.* xxi, 23-32.

Qui timetis Dominum, laudate eum; universum semen Jacob, glorificate eum.

Timeat eum omne semen Israel, quoniam non sprevit neque despexit deprecationem pauperis.

Nec avertit faciem suam a me, et quum clamarem ad eum, exaudivit me.

Apud te laus mea in Ecclesia magna : vota mea reddam in conspectu timentium eum.

Edent pauperes, et saturabuntur; et laudabunt Dominum qui requirunt eum; vivent corda eorum in sæculum sæculi.

Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ.

Et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium.

Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.

Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terræ, in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.

Et anima mea illi vivet, et semen meum serviet ipsi.

Annuntiabitur Domino generatio ventura; et annuntiabunt cœli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

Gloria Patri.

Ant. Dignus est Agnus qui occisus est, *Apoc.* v, 12.
accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et
gloriam, et benedictionem. Qui dilexit nos, *Ibid.* i, 5.
et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

Capitulum.

Corpus meum dedi percutientibus, et *Is.* l, 6-7.
genas meas vellentibus; faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me. Dominus Deus auxiliator meus : ideo non sum confusus.

℟. Deo gratias.

℟. Nos autem gloriari oportet in cruce *Galat.* vi, 14.
Domini nostri Jesu Christi, in quo est

salus, vita et resurrectio nostra, † Per quem salvati et liberati sumus. A

Thren. IV, 20. ℣. Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris. Per quem.

℣. Gloria Patri. Liberati.

Hymnus.

Arbor decora et fulgida,
Ornata Regis purpura,
Electa digno stipite
Tam sancta membra tangere.

Beata cujus brachiis
Sæcli pependit pretium :
Statera facta est corporis,
Prædamque tulit tartaris.

O Crux, ave, spes unica.
Hoc Passionis (recordationis, *seu* Exaltationis) tempore
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam.

Te, summa Deus Trinitas,
Collaudet omnis spiritus ;
Quos per crucis mysterium
Salvas, rege per sæcula. Amen.

℣. Intende in adjutorium meum.

℟. Domine Deus salutis meæ.

Ad Benedictus, *Ant.* Christus.

Canticum.

Luc. I, 68-9. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ.

Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui.

Sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, Prophetarum ejus.

Salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos.

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari testamenti sui sancti. D

Jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.

Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.

In sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

Et tu, puer, Propheta Altissimi vocaberis : præibis enim ante faciem Domini, parare vias ejus.

Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum.

Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos, oriens ex alto.

Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Gloria Patri.

Ant. Christus exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus ; humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. *Philipp.* II, 7, 8. B

℣. Domine, exaudi orationem meam. *Ps.* CI, 2.

℟. Et clamor meus ad te veniat.

Oremus.

Unigenite Dei, per tuam te precor ardentissimam dilectionem et incomprehensibilem pietatem, qua pro me incarnari, cum hominibus conversari, atque acerbissimam mortem pati dignatus es, et per anxietatem et angustiam qua pro me usque ad mortem tristis fuisti sanguinemque fudisti, per tuam quoque ligationem, consputationem, illusionem ac percussionem, ut nos tua semper caritate accendas, casto et filiali amore adimpleas : quatenus tibi soli semper placere desideremus, et tibi soli displicere formidemus ; de nullo contristemur, nisi quo te offendimus, nec de aliquo gloriemur, nisi quo tibi placemus. Qui vivis et regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen. C

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium defunctorum per misericordiam Dei et meritum passionis Christi requiescant in pace.

℟. Amen.

Ad Primam.

Ave, benignissime, *etc., ut supra.*

℣. Adjuva me, *etc.*

℟. Salvum me fac, *etc.*

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*
℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*
℣. Gloria Patri.

Hymnus.

In passione Domini,
Qua salus datur homini,
Sit nostrum refrigerium,
Et cordis desiderium.
Portemus in memoria
Tormenta et opprobria
Christi, coronam spineam,
Crucem, clavos et lanceam,
Et plagas sacratissimas,
Omni laude dignissimas,
Acetum, fel, arundinem,
Cordis amaritudinem.
Istis cunctis satiemur,
Dulciter inebriemur;
Omni repleant virtute
Hæc nos plenaque salute.
Crucifixum veneramur
Te, o Christe, et precamur
Ut Beatis nos conjungas
In æternum, et nunc ungas.
Honor Christo venundato,
Et propter nos pessumdato,
Patri Sanctoque Flamini,
Summo nostro juvamini. Amen.

Ant. Christo confixus sum cruci.

Psalmus 142.

Ps. CXLII, 1-12. Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, in veritate tua exaudi me in tua justitia.

Et non intres in judicium cum servo tuo : quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.

Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi, et anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, in factis manuum tuarum meditabar.

Expandi manus meas ad te; anima mea sicut terra sine aqua tibi.

Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus.

A Non avertas faciem tuam a me, et similis ero descendentibus in lacum.

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi.

Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam.

Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi; doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam; propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.

B Educes de tribulatione animam meam, et in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ego servus tuus sum.

Gloria Patri.

Ant. Christo confixus sum cruci; vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus : quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me et tradidit semetipsum pro me. *Galat.* II, 19, 20.

Capitulum.

C Assumpsit Jesus duodecim, et ait illis : Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt de Filio hominis : tradetur enim gentibus, et illudetur, et conspuetur, et flagellabitur, et occident eum. *Luc.* XVIII, 31-33.

℟. Deo gratias.

℟. Aperuerunt super me ora sua exprobrantes, percusserunt maxillam meam; † Satiati sunt pœnis meis. *Job* XVI, 11

℣. Conclusit me Deus apud iniquos, et manibus impiorum me tradidit. Satiati. *Ibid.* 12.

D ℣. Gloria Patri. Pœnis.

℣. Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me. *Ps.* XXI, 20

℟. Ad defensionem meam conspice.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Jesu dulcissime, per tuam te quæso ignominiosissimam præsentationem qua pro me Pilato ligatus atque consputus tanquam impius oblatus es, ut nos sic vivere

præstes quo metuendo tuo tribunali præsentemur securi. Qui vivis.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

AD TERTIAM.

Ave, benignissime, *etc.*

℣. Adjuva me, *etc.*

℟. Salvum me fac, *etc.*

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri.

Hymnus.

Ave, caput inclinatum,
Despective coronatum
Spinis infidelium,
Multis locis perforatum,
Circumquaque cruentatum,
Exemplar humilium.

Passionis tuæ fructus,
Et cruoris tui fluctus
Defluens largissime,
Finem agat nostri luctus;
Christe ob nos in hæc ductus,
Subveni clementissime.

Tibi, Jesu rex Sanctorum,
Spes votiva peccatorum,
Patri almoque Flamini,
Principatus sæculorum;
Honor, virtus, laus, cunctorum
Veritatis examini. Amen.

Ant. Non corruptibilibus.

Psalmus 69.

Ps. LXIX, 2-6. Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina.

Confundantur et revereantur, qui quærunt animam meam.

Avertantur retrorsum et erubescant, qui volunt mihi mala.

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.

Exsultent et lætentur in te omnes qui quærunt te; et dicant, Semper magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

A Ego vero egenus et pauper sum; Deus, adjuva me.

Adjutor meus et liberator meus es tu; Domine, ne moreris.

Gloria Patri.

Ant. Non corruptibilibus auro vel argento redempti sumus, sed pretioso sanguine agni immaculati Christi. I Petr. I, 18, 19.

Capitulum.

Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum ut sequamur vestigia ejus. Qui quum malediceretur, non B maledicebat; quum pateretur, non comminabatur; tradebat autem judicanti se injuste. Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Ibid. II, 21, 23, 24.

℟. Deo gratias.

℟. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, † Per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Galat. VI, 14.

℣. Ego enim stigmata Domini Jesu Christi porto. Per quem. Ibid. 17.

℣. Gloria Patri. Mundo.

℣. Erue a framea, Deus, animam meam. Ps. XXI, 21.

C ℟. Et de manu canis unicam meam.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Christe altissime, per tui te deprecor accusationem falsissimam, flagellationem pœnosissimam, spineam coronationem, illusionem multiplicem, nudationem erubescibilem, et propriæ crucis bajulationem, da mihi contemptus atque adversa patienter ac lætanter perferre, corpus discrete castigare, omnem carnalem delectationem D et indignam quietem cordialiter aspernari, teque cruciformiter imitari. Qui vivis.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

AD SEXTAM.

Ave, benignissime, *etc.*

℣. Adjuva me, *etc.*

℟. Salvum me fac, *etc.*

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*
℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*
℣. Gloria Patri.

Hymnus.

Manus, pedes, avetote,
Christi, nostri mementote,
Ramo crucis duro vincti,
Et crudeli ferro puncti,
Tot guttis defluentibus.

Ecce fluit circumquaque,
Manu tua de utraque,
Sanguis tuus copiose,
Rubicundus instar rosæ,
Nostræ salutis pretium.

Manus, pedes perforatos
Et cruore purpuratos,
Corde premo præ amore,
Sitibundo bibens ore
Cruoris stillicidium.

In his plagis me reconde,
Infer meum cor profunde.
Cui sit cum æternali
Patre consubstantiali
Spirituque præconium. Amen.

Ant. Suscitaverunt.

Psalmus 68.

Ps. LXVIII, 17-22. Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua; secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

Et ne avertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Intende animæ meæ et libera eam, propter inimicos meos eripe me.

Tu scis improperium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me; improperium exspectavit cor meum et miseriam.

Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni.

Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.

Gloria Patri.

Job XVI, 9, 10. *Ant.* Suscitaverunt falsiloqui adversum me contradictionem; collegerunt furorem suum in me, et comminantes mihi, infre-
A muerunt contra me dentibus suis; et hostes mei terribilibus oculis intuiti sunt me.

Capitulum.

Dixit Petrus Judæis: Deus patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti; vos autem Sanctum et Justum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis, auctorem vero vitæ interfecistis. *Act.* III, 13-15.

℟. Deo gratias.

℟. Sicut ovis ad occisionem ductus *Is.* LIII, 7.
B est, † Et quasi agnus coram tondente se, obmutuit.

℣. Oblatus est quia voluit, et non aperuit os suum. Et quasi.

℣. Gloria Patri. Obmutuit.

℣. Salva me ex ore leonis. *Ps.* XXI, 22.

℟. Et a cornibus unicornium humilitatem meam.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Domine Jesu Christe, per tuam te precor
C crudelissimam crucifixionem, pedum ac manuum durissimam perforationem, totiusque sacri atque tenerrimi corporis acerbissimam ac violentissimam distentionem, ac felleam tui potationem, ut nos tibi indissolubiliter unias, omnesque sensus regere ac motus pravos cohibere concedas. Qui vivis.

℣. Domine, exaudi, *etc.*
℟. Et clamor meus, *etc.*
℣. Benedicamus Domino.
℟. Deo gratias.
D ℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

AD NONAM.

Ave, benignissime, *etc.*
℣. Adjuva me, *etc.*
℟. Salvum me fac, *etc.*
℣. Deus, in adjutorium, *etc.*
℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*
℣. Gloria Patri.

Hymnus.

Salve, Christe, cujus vultus
Immutatus et incultus

Permutavit suum florem,
Totus versus in pallorem.
Omnis vigor, omnis viror
Hinc recessit, nec admiror;
Mors apparet in adspectu,
Totus pendens in defectu.
O quam pauper et quam nudus,
Qualis eras ibi ludus
Derisorum impiorum,
Rex meus, Deus Sanctorum!
Deo Patri, ejus Nato,
Et quem spirant increato,
Laus, honor, virtus, gloria,
Perenni cum memoria. Amen.

Ant. Centurio.

Psalmus 129.

Ps. cxxix, 1-8. De profundis clamavi ad te, Domine; Domine, exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?

Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam, sustinui te, Domine.

Sustinuit anima mea in verbo ejus, speravit anima mea in Domino.

A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.

Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus.

Gloria Patri.

Marc. xv, 39; Luc. xxiii, 47, 48. *Ant.* Centurio videns quia Jesus sic clamans exspirasset, glorificavit Deum, et ait: Vere hic homo Filius Dei erat. Et omnis turba eorum qui aderant, viso terræ motu et his quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

Capitulum.

Job xvi, 13, 15, 17. Tenuerunt me, cervicem meam confregerunt, et posuerunt me sibi quasi in signum; conciderunt me vulnere super vulnus, irruerunt in me quasi gigantes. Facies mea intumuit a fletu, et oculi mei caligaverunt.

℟. Deo gratias.

Jer. xi, 19. ℟. Ego quasi agnus innocens ductus
A sum ad immolandum. † Consilium fecerunt inimici mei adversum me, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium.

℣. Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die. Consilium. *Thren. iii, 14.*

℣. Gloria Patri. De terra.

℣. Ero mors tua, o mors. *Osee xiii, 14.*

℟. Morsus tuus ero, inferne.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

B Rex gloriæ, Agnus Dei sancte, Virginis roseæ Fili, qui pro tuis crucifixoribus cordialiter exorasti, et pro me amarissime passus es, fac me propter te mortificari tota die, carnem cum vitiis et concupiscentiis crucifigere, tuique exemplo mitem et humilem, tranquillum et stabilem esse. Qui vivis.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

C ℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

Ad Vesperas.

Ave, benignissime, *etc.*

℣. Adjuva me, *etc.*

℟. Salvum me fac, *etc.*

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri.

Ant. Ad Jesum.

Psalmus 102.

Benedic, anima mea, Domino; et omnia *Ps. cii, 1-22.*
D quæ intra me sunt, nomini sancto ejus.

Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia et miserationibus.

Qui replet in bonis desiderium tuum; renovabitur ut aquilæ juventus tua.

Faciens misericordias Dominus, et judicium omnibus injuriam patientibus.

Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel A voluntates suas.

Miserator et misericors Dominus, longanimis et multum misericors.

Non in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur.

Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

Quoniam secundum altitudinem cœli a terra, corroboravit misericordiam suam super timentes se.

Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras. B

Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se : quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.

Recordatus est quoniam pulvis sumus; homo sicut fœnum dies ejus : tanquam flos agri sic efflorebit.

Quoniam spiritus pertransibit in illo, et non subsistet, et non cognoscet amplius locum suum.

Misericordia autem Domini ab æterno et usque in æternum super timentes eum. C

Et justitia illius in filios filiorum, his qui servant testamentum ejus.

Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

Dominus in cœlo paravit sedem suam, et regnum ipsius omnibus dominabitur.

Benedicite Domino, angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

Benedicite Domino, omnes Virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

Benedicite Domino, omnia opera ejus, D in omni loco dominationis ejus; benedic, anima mea, Domino.

Psalmus 116.

Ps. cxvi, 1, 2. Laudate Dominum, omnes gentes; laudate eum, omnes populi.

Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum.

Gloria Patri.

Joann. xix, 33, 34. *Ant.* Ad Jesum quum venissent milites, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt crura ejus; sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua.

Capitulum.

Sap. II, 1. 12, 13, 15, 19, 20. Dixerunt impii : Circumveniamus Justum injuste, quoniam contrarius est operibus nostris. Promittit se scientiam Dei habere, et Filium Dei se nominat; gravis est nobis etiam ad videndum : contumeliis et tormentis interrogemus eum, et morte turpissima condemnemus eum.

℟. Deo gratias.

I *Petr.* II, 21; III, 15, 22. ℟. Christus passus est pro peccatis nostris, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, deglutiens mortem, † Ut vitæ æternæ efficeremur heredes.

Joann. III, 16. ℣. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Ut vitæ.

℣. Gloria Patri. Heredes.

Hymnus.

Salve, Jesu summe bonus,
Ad parcendum nimis pronus.
Tua membra ad tormenta
Quam acerbe sunt distenta,
In ramo crucis torrida!

Salve, latus Salvatoris,
In quo latet mel dulcoris,
In quo patet vis amoris,
De quo scatet fons cruoris,
Qui corda lavit sordida.

Tuas plagas rubicundas,
Et fixuras tam profundas,
Cordi meo da inscribi,
Ut configar totus tibi,
Te modis laudans omnibus.

Laus crucifixo Filio
Salvanti ab exsilio,
Sit cum Patre præamando
Spirituique adorando,
Et jungat nos cœlestibus. Amen.

℣. Quid retribuam Domino. *Ps.* cxv, 12

℟. Pro omnibus quæ retribuit mihi.

Ad Magnificat, *Ant.* Proprio Filio.

Canticum beatissimæ Virginis Mariæ.

Luc. I, 46-55. Magnificat anima mea Dominum.

Et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ :

ecce enim ex hoc beatam me dicent om- A
nes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

Et misericordia ejus a progenie in progenies, timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo : dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum, recorda- B
tus misericordiæ suæ.

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in sæcula.

Gloria Patri.

Rom. VIII, 32. *Ant.* Proprio Filio suo non pepercit Deus Pater, sed pro omnibus nobis tradidit illum : quomodo etiam non omnia nobis cum illo donavit?

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Deus incarnate, per tuæ te obsecro bene- C
dictæ atque purissimæ incarnationis mysterium, per totius vitæ tuæ sanctitatem ac meritum, per tuam quoque amarissimam mortem, et tuæ dulcissimæ Matris fidelissimam compassionem, in qua tunc dolor parturientium duplicabatur, ut nos te digne imitari concedas, nosque in omnibus semper conservare ac possidere digneris. Qui vivis.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino. D

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

Ad Completorium.

Ave, benignissime, *etc.*

Ps. LXXXIV, 5. ℣. Converte nos, Deus salutaris noster.

℟. Et averte iram tuam a nobis.

℣. Deus, in adjutorium, *etc.*

℟. Domine, ad adjuvandum, *etc.*

℣. Gloria Patri.

Ant. Hora Cœnæ.

Psalmus 12.

Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? Usquequo avertis faciem tuam a me? *Ps.* XII, 1-6.

Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice et exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in mortem, nequando dicat inimicus meus : Prævalui adversus eum.

Qui tribulant me exsultabunt, si motus fuero; ego autem in misericordia tua speravi.

Exsultabit cor meum in salutari tuo; cantabo Domino qui bona tribuit mihi, et psallam nomini Domini altissimi.

Gloria Patri.

Ant. Hora Cœnæ discubuit Jesus, et duodecim Apostoli cum eo; et ait illis Jesus : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. *Luc.* XXII, 14, 15.

Hymnus.

Jesu nostra redemptio,
Amor et desiderium;
Deus creator omnium,
Homo in fine temporum.

Quæ te vicit clementia,
Ut ferres nostra crimina?
Crudelem mortem sustinens,
Ut nos a morte tolleres.

Inferni claustra penetrans,
Tuos captivos redimens,
Victor triumpho nobili,
Ad Patris dextram residens.

Ipsa te cogat pietas,
Ut mala nostra superes
Parcendo, et voti compotes
Nos tuo vultu saties.

Laus, honor, virtus, gloria,
Deo Patri et Filio,
Sancto simul Paracleto,
In sempiterna sæcula. Amen.

Capitulum.

Fidelis sermo et omni acceptione dignus, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. I *Tim.* I, 15.

℟. Deo gratias.

℟. Caligaverunt oculi mei a fletu, quia A
elongatus est a me qui consolabatur me.
Thren. I, 12. Videte, omnes populi, † Si est dolor similis sicut dolor meus.

℣. O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte. Si est dolor.

℣. Gloria Patri. Dolor.

Ps. CII, 2. ℣. Benedic, anima mea, Domino.

℟. Et noli oblivisci omnes retributiones ejus.

Ant. Deus.

Canticum.

Luc. II, 29-32. Nunc dimittis servum tuum, Domine, B
secundum verbum tuum in pace.

Quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Quod parasti ante faciem omnium populorum.

Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel.

Gloria Patri.

Ephes. II, 4, 5. *Ant.* Deus autem qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, quum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo, cujus gratia sumus salvati.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

Oremus.

Domine rex omnipotens, Jesu bone, qui tot pro me pertulisti tormenta, da ut nec in prosperis neque in adversis a te elonger aut separer, nec in tuo sacro obsequio negligens aut piger efficiar, sed opus tuum quotidie magis reverenter adimpleam, in gratia tua incessabiliter crescam, in reformatione animæ proficiam. O virtus et Sapientia Dei Patris, Christe altissime, fac me in omni vita mea in te vere sapientem, amorosum, et fortem ac stabilem, tibique semper sincerius adhærentem. Qui vivis.

℣. Domine, exaudi, *etc.*

℟. Et clamor meus, *etc.*

℣. Benedicamus Domino.

℟. Deo gratias.

℣. Animæ omnium fidelium, *etc.*

FINIS.

EXPOSITIO MISSÆ

PROŒMIUM

M*EMORIAM fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se.* Ps. cx, 4, 5.

Amator hominum, Creator atque Salvator noster, humanam mentem ad divinorum beneficiorum oblivionem et ingratitudinem pronam cognoscens, tale nobis passionis dilectionisque suæ memoriale reliquit, ut jam saxis sit durior et ferro rigidior qui tantæ caritati ac liberalitati ingratum se exhibet. Nempe ante diem *Joann.* XIII, 1.
festum Paschæ, quum dilexisset suos qui erant in mundo, volens corpori suo mystico, id est militanti Ecclesiæ, ardentissimi sui amoris arrham relinquere, Sacramentum corporis sui ac sanguinis instituit, in quo velut in speculo, omnia relucerent per fidem quæ ipse pro nostra salute assumpsit, fecit et pertulit. Et ideo discipulis, atque in eorum persona universis sacerdotibus, dixit : Hæc quotiescumque feceritis, *Luc.* XXII, 19 ; I *Cor.* XI, 24, 25.
in mei memoriam facietis; quatenus toties flamma divinæ caritatis cor nostrum accenderet, quoties pignus tanti amoris reciperet sive recoleret.

Sed quoniam consecratio hujus sacramenti solis sacerdotibus credita est, quod eis agere nisi in officio Missæ non licet; idcirco ad tale officium digne fructuoseque peragendum, cum omni sollicitudine et fervore parare se debent, quatenus, sicut Damascenus quarto libro hortatur, cum omni timore et conscientia pura et inhæsitabili fide accedant. Malis namque ministris fas non est sacra symbola (id est exteriora signa vel vasa) contingere, quemadmodum Dionysius ait. Unde, quotiescumque sacerdos *De Eccl. hier.* c. I.
sine vera cordis contritione et cordiali pœnitentia celebrat, toties graviter peccat, ut Thomas tertia parte ostendit. *Supplem.* q. XXXVI, a. 5.

Tenetur ergo sacerdos cum ingenti devotione et actuali attentione celebrare. Devotio autem est actus voluntatis ex divina caritate procedens. Voluntas vero nil diligit, nisi quod intellectus cognoscit, ut decimo de Trinitate Augustinus testatur. Ut ergo sacerdos sacratissima verba Missæ devote et affectuose, id est cum interno quodam suavi sapore, pronuntiet, oportet ut ipsorum verborum sensum luculenter intelligat. Verumtamen sensus hic sæpius satis difficilis est, præsertim si quis plene atque profunde verba ipsa perpendat. Expedit igitur ea exponere, et qualiter affectus celebrantis formandus sit, explanare. Quod qui suis viribus implere præsumit, vanissimus est. Ejus ergo misericordissima pietas imploranda est de quo in Psalmo cantamus : Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestræ non confundentur. *Ps.* XXXIII, 6.
De cujus ope et solita pietate confidens, hoc ipsum aggrediar, non proprium sensum, sed Patrum dicta sectando, ad laudem ejus qui est super omnia sublimis et benedictus.

EXPOSITIO MISSÆ[1]

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit devotio.

Galat. vi, 17. APOSTOLUS ait : *De cetero nemo mihi molestus sit : ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.* Ad talem vitam unusquisque sacerdos ratione suscepti ordinis atque injuncti officii obligatur, ut præinducta verba Apostoli ipsi conveniant et ea in propria persona dicere
I Cor. iv, 0. possit. Debet namque crucis mortificationem jugiter in suo corpore circumferre, B quemadmodum monet beatissimus Apostolorum vertex, in prima sua Canonica
Petr. ii, 21. dicens : Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Ideo enim sacri canones instituerunt ut sacerdotes castitatem promittant, quatenus carnis spretis illecebris, Filium Virginis castissimis manibus tractent, puris labiis laudent, impollutoque ore recipiant. Quoniam itaque dictum est, quod sacerdos cum ingenti devotione et actuali attentione celebrare tenetur, C declarare oportet quid sit devotio.

Advertendum ergo, quod caritas omnium virtutum prima et ultima dicitur, quamvis eam præcedat fides : fides namque totius spiritualis ædificii fundamen-
. xxi, 2. tum est atque origo. Nam, teste Isaia, qui incredulus est, infideliter agit; et Habacuc
bac. ii, 4. ait : Justus meus ex fide vivit. Unde in
tth. ix, ; Marc. 52; etc. Evangelio sæpius dicitur : Fides tua te salvum fecit. Imo, juxta Apostolum, quid-
m. xiv. quid non est ex fide, peccatum est. Quomodo ergo caritas omnium virtutum prima D

A consistit, si fides eam præcedit? Sed respondendum, quod effectus virtutis est operantem perficere, et opus ejus Deo acceptum efficere. Quum ergo nulla actio sit meritoria vitæ æternæ seu Deo accepta, nisi a caritate aliquo modo procedat, utputa elicitive vel imperative, juxta illud Apostoli, Si linguis hominum loquar et I Cor. xiii, 1. angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum sicut æs sonans aut cymbalum tinniens ; ideo caritas prima omnium appellatur virtutum. Caritas enim Deo affe- B ctum grate conjungit, et omnium aliarum virtutum operationes ad ultimum finem, qui est Deus gloriosus et sanctus, reducit ac ordinat. Propter quod omnium virtutum ultima nominatur : ipsa est enim regina virtutum et finis earum ; et sicut Deus est omnium rerum principium et finis, sic caritas Dei omnium virtutum prima appellari potest ác finis. Unde quidquid cogitamus, effamur vel agimus, ad Dei amorem referre debemus. Nihilo minus fides caritatem præcedere dicitur, C quoniam ipsa ad intellectum pertinet, affectumque dirigit, et voluntati ostendit quid diligendum exsistat. Patet ergo, quod fides caritatem præcedit secundum viam generationis ; caritas vero fidem præcedit secundum viam perfectionis.

Denique dilectio, quæ est actus caritatis, in cognitione fidei fundatur : et ideo dici solet, quod amor ex cognitione procedit. Dicit enim Psalmista : In meditatione mea Ps. xxxviii, 4. exardescet ignis, id est, ardor divinæ dilectionis in mente mea exsurgit dum me- D ditationi intendit. Sed quæri potest, quo-

[1] Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

modo cognitio causa dilectionis dicatur, quum bonitas rei amatæ sit quæ dilectionem in animo diligentis inducit atque excitat. Et respondendum, quod cognitio boni est causa dilectionis, tanquam via qua ad amorem boni tendit voluntas. Bonitas autem rei, seu ipsum voluntatis objectum, est causa dilectionis motiva et quasi efficiens. Quo igitur cognitio clarior fuerit, et bonitas rei major exstiterit, eo via ad diligendum est melior, et causa amandi intensior. Ipsa quoque dilectio Dei, delectationem habet adjunctam, quemadmodum scriptum est : Memor fui Dei, et delectatus sum; et rursus : Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini; et sequitur : Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum. Unde devotio nihil aliud est quam prompta voluntatis affectio exsequendi ea quæ Dei sunt et divinum honorem ac cultum concernunt. Devotio ergo ex contemplatione divina, mediante dilectione, causatur. Ex hoc enim quod Deum diligimus et in ejus dilectione gaudemus, inardescit affectus ad ea implenda quæ Deo sunt placita.

Ps. LXXVI, 4.
Ps. LXXXIII, 3.
Ibidem.

Porro, in Domino nostro Jesu Christo est duplex natura, et una persona; et secundum utramque naturam, contemplandus ac diligendus est nobis. Sed quo divina ejus natura præstantior atque perfectior est humanitate assumpta, eo contemplatio Christi secundum naturam divinam, et secundum hanc eumdem diligere, dignior est et item sublimior quam contemplatio ejus secundum naturam humanam, et secundum hanc eum amare. Propter quod ait Apostolus : Et si aliquando Christum secundum carnem cognovimus, tamen jam nunc non novimus. Imo in omnibus ita est, quod quanto res cognita melior atque divinior exstat, eo contemplatio ejus desiderabilior est; et amor ex hujuscemodi contemplatione emanans, magis meritorius est et Deo acceptior. Unde ipsius superbenedictæ Deitatis cognitio et supersanctæ Trinitatis speculatio, summe et incomparabiliter appetibilis est. Et dilectio ex tali contemplatione procedens, maxime meritoria est et diligentem deificans.

II *Cor.* v, 16.

Sed ad hanc perfectionem nemo pertingere valet, nisi qui Christi conversationem in mundo imitari studuerit, ejus humilitatem sectando, patientiam amplectendo, caritatem sequendo, obedientiam imitando. Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare. Radius quippe divinæ lucis in superiori parte rationalis animæ splendere non potest, nec ardor divini amoris in intellectuali appetitu seu voluntate fervere, nisi inferior pars animæ fuerit expurgata ab impetu passionum et sordibus peccatorum. Qui igitur Christi divinitatem contemplari et amare desiderat, eum secundum humanam naturam diligenter consideret, prædictas suæ vitæ virtutes vigilanter pensando, efficaciter imitando, et secundum has considerationes eum ferventer amando. Tunc enim implebitur in eo illa Christi promissio : Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum.

I *Joann.* II, 6.
Joann. XIV, 21.

ARTICULUS II.

De devotione quæ ad digne celebrandum requiritur et sufficit ad salutem, non tamen ad perfectionem.

QUOD *autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.* Quemadmodum in rebus viventibus anima est principium vitæ naturalis et omnium naturalium operationum ac motuum, sic Dei gratia in anima est principium vitæ meritoriæ omniumque actionum bonarum, secundum illud Apostoli : Gratia Dei sum id quod sum. Quælibet autem actio ex gratia Dei procedens, Deo accepta est. Quicumque ergo in gratia est, si celebret, meritorie agit, et vitam meretur æternam, nisi per negligentiam propriam et voluntatis subversionem gratiam illam amittat in ipso accessu vel prosecutione officii. Talis autem amissio gratiæ non contingit

Galat. II, 20.
I *Cor.* XV, 10.

nisi per peccatum mortale, quod caritatem, quæ est vita animæ, exstinguit. Mortale vero peccatum incurritur per prævaricationem divini præcepti. Quum ergo Christus hoc divinissimum celebrare sacramentum in sui memoriam, id est in memoriam suæ eximiæ caritatis ad nos atque acerbissimæ et contumeliosissimæ passionis pro nobis, præceperit, dicens, Hæc quotiescumque feceritis, in mei commemorationem facietis; (*I Cor. xi, 24, 25.*) elucescit quod sacerdos sine prædicta Christi memoria celebrans, divinum præceptum transgreditur, et ergo mortaliter peccat. Ex quo innotescit cur communiter dicitur quod ad celebrationem, imo et ad communionem, actualis devòtio exigatur, et hoc de necessitate præcepti, ita ut mortaliter peccet qui eam non habet in ipsa celebratione divini mysterii. Prædicta enim memoria sine actuali devotione haberi nequit in eo qui gratiam habet. Hæc namque memoria, quum non sit nisi recognitio beneficiorum bonitatisque Christi, dilectionem accendit : dilectio vero devotionem inducit, sicut ostensum est.

Denique, quamvis ista devotio voluntatis ad digne (id est meritorie) celebrandum sufficiat, non tamen perfecta est, nec debet sacerdos ea esse contentus. Qui enim hac simplici devotione contentus est, modicum sæpe fructum ex celebratione reportat : imo et negligentias multas sæpe incurrit, distractiones phantasiasque plurimas patiendo in Missa. Unde nec ipsam tam suavissimi sacramenti dulcedinem experitur, sed macer et vacuus de pinguissima illa atque opulentissima Christi mensa recedit; nec tantæ caritatis igne succenditur, sed frigidus permanens, in semetipso arescit.

ARTICULUS III.

De devotione perfecta et pura quam decet habere celebrantem, propter tanti sacramenti dignitatem.

(*Lev. xxi, 6.*) *SACERDOTES sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus : incensum enim Domini et panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt.* Quemadmodum Dionysius ait, (*De Divin. nom. c. viii, xii.*) sanctum vocatur, eo quod admixtione maculæ careat, omnisque terrenæ cupiditatis et mundani atque carnalis amoris contagione privetur. Sed dicet aliquis : Quis talis esse in hac vita poterit, in qua si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, (*I Joann. i, 8.*) in qua insuper justus in die septies cadit? (*Prov. xxiv, 16.*) Nam Salomone testante, non est homo in terra qui faciat bonum, et non peccet. (*Eccle. vii, 21.*) Et respondendum, quod sanctitas rebus adscribitur secundum exigentiam et capacitatem status earum. Deus enim benedictus essentialiter et totaliter sanctus est. Omnes vero Beati in patria, quamvis non essentialiter sed participative sancti sint, sic tamen sancti sunt quemadmodum sanctum modo definitum est : nullius enim maculæ vel inordinatæ affectionis labem habent, nec habere possunt, quum sint confirmati in bono. Omnibus autem bonis Christianis ac vere fidelibus hoc exstat commune, quod mortalium peccatorum sordibus carent, eo quod amor divini summique boni in eis præponderet temporalium rerum amori, quamvis interdum in rebus caducis inordinate et plus justo afficiantur ac delectentur. Porro sanctis viris id proprium est, quod venialia peccata tota diligentia student cavere, et quæ cavere sigillatim non valent, incessanter quotidie deflent, redarguunt, confitentur, emendant. Unde merito sancti dici possunt, licet quotidie venialiter cadant. Nam sanctæ devotionis sollicitudo et ignis caritatis divinæ, in eis celeriter totaliterque consumunt quidquid venialiter delinquunt sive omittunt. Imo, quum omnia eis cooperentur in bonum, (*Rom. viii, 28.*) non solum imperfectum suum sufficienter deplorant et corrigunt, sed etiam occasione ex venialibus culpis accepta, quotidie perfectiores sanctioresque fiunt : quoniam dum tantum proficere nequeunt quantum desiderant, semetipsos profunde humiliant, vehementer despiciunt, sollicite ambulant; et quidquid paulo ante operati sunt, pro nihilo

æstimantes, sincerius coram Deo magisque A reverenter conversari laborant, ita ut cum Philipp. III, 13, 14. Apostolo dicere possint : Quæ quidem retro sunt oblitus, ad anteriora vero extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad bravium vocationis supernæ.

Hæc ergo est sanctitas quam Spiritus Sanctus sacerdotibus inesse hortatur. Si enim sacerdotibus veteris Testamenti, qui non nisi figuralia atque carnalia sacrificia ac sacramenta tractabant, præinducta verba Lev. XXI, 6. sunt dicta, Sacerdotes sancti erunt Deo suo, etc.; quanto magis sacerdotibus novæ B legis, qui divinissimam Eucharistiam, quæ omnium veteris legis sacrificiorum finis ac veritas est, consecrant, tractant et sumunt, incumbit ut sancti sint Deo suo, et non polluant nomen ejus? Quemadmodum enim fideles nomen Dei sanctificare dicuntur, dum ei in sanctitate et justitia digne deserviunt (sic enim ex vita eorum ostenditur quod ille cui tale obsequium placet, sanctus est), sic nomen Dei polluunt, dum illud inhonorant, eoque spreto, commutabilibus rebus adhærent, et im- C mundis atque obscenis voluptatibus vacant. Sacerdotes igitur Christi sic in hoc mundo sancti esse conentur, quatenus unicum Dei Filium reverenter contrectent, grate recipiant, menteque pura retineant, ne tantæ dignationi et dilectioni Filii Dei inveniantur ingrati. Hæc est perfecta devotio, qua rationalis creatura tam prompte se tradit cultui Dei, ut ea studiose abjiciat quæ a Dei vacatione et contemplatione ac veneratione elongant, ita ut dicat : Ps. LXXII, 28. Mihi adhærere Deo bonum est; et rursus : D Luc. X, 42. Unum necessarium est. Sic namque cum Is. XXVI, 8. Isaia propheta verissime dicet : Nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ; Ps. LXII, 9. et cum Psalmista : Adhæsit anima mea post te. Sentiet quoque in brevi Thren. III, 25. quam veraciter Jeremias ait : Bonus est Dominus sperantibus in se, animæ quærenti illum.

Quamvis autem hujuscemodi vita ac talis devotio ad claustrales et maxime ad solitarios spectet, nihilo minus sæculares presbyteri ad eam pro viribus suis, prout status eorum admittit, adspirare propinquareque debent. Ideo enim continenter vivere, et a sæcularibus negotiis, quæ animam plurimum distrahunt, abstinere jubentur.

Præterea, licet quis secundum hanc perfectionem conversari studuerit, et tam quietam ac puram et fervidam devotionem sortiri optaverit, non tamen semper ad nutum suum se taliter devotum inveniet; nec ideo a celebratione vel communione abstinendum opinor, dum fecerit homo quod in se est, utputa vitam et conscientiam discutiendo, peccata confitendo, gratiam implorando, et in spe divinæ clementiæ accedendo. Quamvis enim experimentalem illam devotionem ac perceptibiliter dulcem affectum non habeat, qui frequenter ex redundantia superioris appetitus ad inferiorem seu voluntatis ad sensualitatem causatur, si tamen ratio ipsa Deo adhærere et vitiis dissentire laboret, et voluntas inferioris appetitus motibus dominetur, tunc vera et intellectualis devotio adest. Et hæc devotio sufficit, imo et tutior est, sicut Matthæus de Cracovia in quodam notabili conscripsit dialogo de Communione. Est quoque devotio talis probabile signum gratiæ Dei.

ARTICULUS IV.

De quatuor considerandis a sacerdote ante celebrationem.

FILII mei, nolite negligere : vos enim *elegit Dominus ut stetis coram eo et ministretis ei colatisque eum, et cremetis ei incensum.* II Par. XX, 11. Verba sunt hæc religiosissimi regis Ezechiæ ad Levitas. Quemadmodum decimo de Civitate Dei Augustinus ait, sacrificium exterius atque visibile, interioris invisibilisque sacrificii est sacramentum, id est sacrum signum. Interius vero sacrificium dicitur, quo se spiritus rationalis Deo offert ac subjicit, juxta illud : Sacrificium Deo spiritus contribulatus; Ps. L, 19. Eccli. XX, 2. et in Ecclesiastico : Salutare

sacrificium, attendere mandatis. In omni A
autem sacrificio, secundum Augustinum, quatuor sunt pensanda, videlicet : quis offert, cui offert, quid offertur, et quare offertur. Antequam igitur, o Christi sacerdos, ad venerandum Dei altare celebraturus accedas, hæc quatuor, non superficialiter, neque cursorie, sed profunde ac intime penses.

Considera primum te ipsum; vide quam pauper et inops consistas, quam ingratus atque indignus beneficiis tantis, quam irreverenter imperfecteque ambules co- B
ram Deo tuo quotidie. De his igitur et aliis malis ac vitiis tuis cordialiter ingemisce, confitere et emenda. — Secundo attende quis sit cui offers. Æterno enim omnipotentique Patri, Deo immenso, vivo ac vero sacrificas. Contemplare bonitatem ac dilectionem ejus super nos, qualiter pro-
Rom. VIII, 32. prio Filio suo non pepercit, sed pro nobis
Ephes. II, 4; I Joann. IV, 9. omnibus tradidit illum. Etenim propter nimiam caritatem suam qua nos dilexit Deus Pater, Filium suum carissimum misit in mundum, ut redempti, vivamus et bea- C
tificemur per eum. Ex hac consideratione inflammatur dilectio, spes roboratur, ita ut ferventer fiducialiterque accedas. Contemplare etiam majestatem et item justitiam Dei altissimi, quatenus timorate
Job XXVI, 11. in cunctis te habeas. Si enim columnæ cœli pavent ad nutum ejus, et si angelici spiritus cum reverentiali tremore Deo adsistunt, intendunt, deserviunt : cum quanta sollicitudine atque custodia cordis timoreque mentis nos pauperes Deo excelso adstare et sacrificare oportet? D

Tertio debet sacerdos advertere quid offert. Adverte, o celebrans, dignitatem sacrificii tui. Nonne corpus et sanguinem Christi, imo totum Christum, Deum verum ac hominem, offers? Dissimilium unio in-
II Cor. VI, 15. conveniens est. Quæ enim conventio lucis ad tenebras, et Christi ad Belial, id est eum qui sine jugo est? Quis consensus filio Veneris cum Filio Virginis? Quæ demum conventio superbi, iracundi, gulosi seu invidi, cum miti et humili, cum amoroso et sobrio Filio Dei? Non ergo tibi licet nec expedit celebrare, Christum tractare vel sumere, nisi te ei similem esse comperias secundum exigentiam tui status, et si non in effectu, tamen in affectu, videlicet ut toto corde vestigia Christi imitari proponas et studeas : alioqui reus I Cor. XI, 27.
efficieris corporis et sanguinis ejus. Quum enim Levitici septimo de sacerdotibus veteris Testamenti scriptum sit, Anima pol- Lev. VII, 20.
luta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum quæ oblata est Domino, peribit de populis suis : quanto magis sacerdos novæ legis in æternum peribit, si carnaliter ac vitiose vivendo, præsumat Sacramentum corporis et sanguinis Domini consecrare aut sumere? Unde et Moyses dixit : Sacerdotes qui accedunt ad Do- Exod. XIX, 22.
minum sanctificentur, ne percutiat eos. Tempus enim est, ut Petrus apostolus di- I Petr. IV, 17.
cit, ut incipiat judicium a domo Dei.

Quarto pensare debet sacerdos quare hanc hostiam offerat. Offertur enim pro vivis ac mortuis; et præter generalem rationem quam præfigit Ecclesia sacerdoti, potest sacerdos pro variis personis ac causis Missarum celebrare solennia. Ut ergo pro causa qua celebrat, exaudiri mereatur, taliter vivere sicque Deo dignissimo familiaris et carus esse conetur, ut mediator idoneus inter Deum et populum esse possit. Est nempe sacerdos inter Deum et populum medius : quoniam ea quæ populi sunt, scilicet preces, vota et dona eorum, repræsentat et immolat Deo; ea quoque quæ Dei sunt, utputa gratiam et sacramenta, impetrat, dispensat seu tribuit populo. Debet ergo sacerdos populo in omnibus esse exemplaris, et Deo dilectus ac familiaris.

ARTICULUS V.

De vitiis quibus specialiter carere oportet sacerdotes, quemadmodum in veteri Testamento figuratum est.

DIXIT Dominus ad Aaron : *Homo de semine tuo qui habuerit maculam,* Lev. XXI, 17.
non offeret panes Deo suo. Sicut lex Moysis

typus exstitit legis Christi, sic omnia quæ A in lege antiqua fiebant, repræsentabant ea I Cor. x, 11. quæ in lege gratiæ fiunt. Omnia enim in figura contingebant illis, secundum Apostolum. Denique, sicut lex vetus figura est novæ legis, sic nova lex figura est status Beatorum in patria, secundum Dionysium quarto Ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo. Quoniam ergo lex Moysis figurativa fuit novæ legis, quæ ultra figurativa est vitæ futuræ; idcirco figuræ veteris legis obscuriores erant figuris novæ legis. Propter Hebr. x, 1. quod ait Apostolus : Umbram habens lex B futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Nam bona futura obscure repræsentavit, quæ lex nova evidentius repræsentat. Et ideo lex nova habet imaginem, id est perfectam repræsentationem, rerum seu futurorum bonorum : umbra vero obscurior exstat imagine. Cultus ergo seu status legis gratiæ, medius est inter statum legis scriptæ et vitæ futuræ, quemadmodum Dionysius docet. Porro sacerdotium legale figura exstitit sacerdotii Christi, et per corporales defectus, C propter quos filii Aaron ad sacerdotium reddebantur inhabiles, designantur spirituales defectus, quibus sacerdotes efficiuntur indigni ad celebranda mysteria Christi.

Lev. xxi, 18-20. Itaque prohibitum fuit in lege ne sacerdos esset cæcus vel claudus, et ne esset grandem vel parvum aut tortum habens nasum, ne etiam esset fracto pede vel manu, ne esset gibbosus vel lippus, ne haberet maculam in oculo, ne haberet jugem scabiem vel impetiginem, nec esset D herniosus.

Pariformiter sacerdos Christi non debet esse cæcus, id est indoctus. Propter quod Osee iv, 6. in Osee dicitur : Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris Ibid. vi, 6. mihi ; et idem : Misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocausta. Sacerdos quoque Christi esse non debet claudus, id est instabilis. Eccli. xxvii, 12. Stultus enim mutatur ut luna, sapiens vero permanet ut sol. Sed constans esse debet, ut regia via incedat, nec extollatur prosperis, nec frangatur adversis, ut dicat cum Job : Donec deficiam, non recedam Job xxvii, a justitia ; et rursus : Etiamsi occiderit 5. Ibid. xiii, me, in ipso sperabo. Insuper sacerdos no- 15. væ legis non habebit grandem vel parvum tortumve nasum, id est interiorem gustum infectum, seu animum indiscretum ; sed sicut nasus odores discernit, sic ipse inter bonum et malum discernere debet. Nec debet esse fracto pede vel manu, id est acediosus et piger ; sed tædio pulso, cum magno affectu divina pertractans, et eis reverenter ac prompte deserviens. Non etiam debet esse gibbosus, id est dorsum mentis ad terrena depressum gerens ; nec lippus, id est carnaliter sapiens ; nec maculam habens in oculo, id est præsumptionem sanctitatis in corde, putando se aliquid esse, vel suis viribus aut meritis bona a Deo sibi collata attribuendo, quatenus illud Danielis in Missa veraciter dicat : In spiritu humilitatis et in animo contrito Dan. iii, 39. suscipiamur a te, Domine. Denique sacerdos habere non debet jugem scabiem, id est petulantiam carnis tenaciter adhærentem ; nec impetiginem, id est avaritiam. Neque herniosus esse debet, id est ponderosus, videlicet pondus turpitudinis atque malitiæ portans in corde, quamvis non exsequatur in opere. Unde in Evangelio dicitur : Quum offers munus tuum Matth. v, ad altare, vade prius reconciliari fratri 23, 24. tuo ; et denuo : Dimittite si quid habetis Marc. xi, adversus aliquem. Atque Apostolus : Sol 25. (inquit) non occidat super iracundiam Ephes. iv, 26. vestram.

Hæ autem virtutes quibus indui decet sacerdotes, signantur per vestes sacras, quibus in celebratione divinorum utuntur : de quibus vestibus et significatione earum idcirco pertranseundum videtur, quia in Rationali divinorum plene et pulchre de eis fit sermo. Sed et S. Thomas, prima secundæ, de sacris vestibus sacer- q. cii, a. 5 dotii legalis, et super quartum Sententia- ad 10um. rum, de sacris vestibus ministrorum alta- dist. xxiv, q. iii, a. 1. ris novæ legis pertractat.

ARTICULUS VI.

De partibus Missæ.

OFFICIUM Missæ varie a diversis dividitur. Glossa enim super illud ad I *Tim.* II, 1. Timotheum, Obsecro primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, dicit quod Missa dividitur in has quatuor partes. Thomas vero dist. VIII, in exposit. textus. super quartum Sententiarum, dividit Missam in tres partes, videlicet : in principium, quod secundum eum dicitur oratio, usque ad Epistolam durans ; in medium, quod est ipsa celebratio, usque ad Postcommunionem perdurans ; et in finem, quæ est gratiarum actio, quæ durat usque ad terminum Missæ. Has partes subdividit ibidem. octava distinctione libri præfati, sicut videre potest qui hunc modum sequi intendit.

Alii demum dividunt Missam in quatuor partes, quarum primam appellant præparationem, secundam vero consecrationem, tertiam autem sumptionem, et quartam nominant gratiarum actionem. Hæc autem divisio convenientior videtur et clarior, nec differt a prima nisi in voce : nam eam Missæ partem quam Glossa appellat obsecrationem, ipsa vocat præparationem ; partem vero quæ secundum Glossam dicitur oratio, nominat consecrationem ; partem quoque quam Glossa appellat postulationem, nuncupat ista divisio sumptionem. Quartam autem partem omnes gratiarum actionem appellant. Prima pars usque ad Offertorium durat, secunda usque ad finem consecrationis, tertia usque post completam Communionem, quarta usque ad finem officii.

Sed ad horum intelligentiam scire oportet differentiam inter obsecrationem, orationem, petitionem et gratiarum actionem. Obsecratio igitur est invocatio Dei cum commemoratione sacrorum seu divinorum, quorum virtute ac merito aliquid impetrare optamus, sicut quum dicimus : Per incarnationem tuam libera nos. Quo-

A niam ergo in prima parte Missæ fit commemoratio Christi, doctrinæ quoque Apostoli et Evangelistarum, cum invocatione et laude divina, idcirco prima pars Missæ *obsecratio* nuncupatur. Dicit autem Glossa, quod obsecratio est de rebus difficilibus, ut de justificatione impii. Porro petitio est invocatio Dei pro bonis viæ, quæ ordinantur ad ea quæ finaliter desiderantur. Quum ergo in secunda parte Missæ fiat oratio pro benedictione et consecratione panis ac vini in corpus et sanguinem B Christi, cujus corpus prout in Sacramento consistit, viaticum dicitur et summum bonum quo in via reficimur ; ideo secunda pars Missæ *petitio* appellatur, et etiam *consecratio,* quoniam petitio ad consecrationem ordinatur, et in ea petitio tanquam in ultima principalique parte finitur. Postulatio autem est invocatio Dei pro bonis patriæ. Quum ergo post consecrationem bona quæ habentur in patria, postulentur, merito tertia pars Missæ *postulatio* dicitur. Postremo gratiarum actio est consumma- C tio orationis, per quam omne bonum ad Deum refertur, atque ad potiora beneficia impetranda via paratur. Quum itaque in ultima parte Missæ hoc fiat, ideo quarta et ultima pars Missæ *gratiarum actio* dicta est.

ARTICULUS VII.

De lotione et confessione sacerdotis, et osculo altaris.

D LAVAMINI, *mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum.* *Is.* I, 16. Sicut in Exodo legitur, Moysi Dominus jussit ut sacerdotes lavarentur quando accederent *Exod.* XXX, 18-21. ad ministerium templi. Debet ergo Christi sacerdos, antequam celebrat, manus lavare : primo, propter reverentiam tanti sacramenti ; secundo, ad designandum spiritualem lotionem qua mentem purgari oportet a maculis vitiorum, juxta illud : Amplius lava me ab iniquitate mea ; *Ps.* L, 4. et rursus : Lavabo inter innocentes manus *Ps.* XXV, 6.

meas, et circumdabo altare tuum, Domine. Præterea, secundum Dionysium, lotio digitorum, vel potius extremorum eorum, designat abstersionem minimarum culparum. Debet ergo sacerdos non solum mortalia et graviora venialia abhorrere ac fugere, sed et minima quæque peccata vitare, ut omnino mundus et mente collectus ac stabilis Deo adsistat. Unde in hujus figura Dominus præcepit Levitis ut raderent omnes pilos carnis suæ. Per pilos enim cogitationes signantur, quæ oriuntur ex corde, quemadmodum pili ex corpore. Tu igitur, Christi sacerdos, antequam corpus et sanguinem Christi, creatoris, salvatoris ac judicis tui, consecrare, contingere, manducare atque potare præsumas, omnes pilos corporis tui radas, id est, omnes cogitationes superfluas curasque sæculares et evagationes vanas abjicias, et Christum ac passionem et beneficia ejus cordi tuo firmiter imprimas, ne ad tantum officium imparatus et indignus accedas : alioqui modicus error in principio magnus erit in fine.

De Eccl. hier. c. III.

Num. VIII, 7.

Præterea, quoniam scriptum est, Quoniam iniquitatem meam ego cognosco; et, Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino (justus enim, teste Salomone, in principio accusator est sui; et Josue ait : Fili mi, da gloriam Deo, et confitere peccatum tuum) : propterea presbyter, lotus intus ac foris, sacrisque vestibus velut alter Aaron adornatus, confessionem ante altare facit, quatenus purior fiat, et ad celebrandum paratior. Quis enim est in hac vita sic mundus, ut non sit magis magisque mundandus ?

Ps. L, 5. Ps. XXXI, 5. Prov. XVIII, 17. Josue VII, 19.

Facta vero confessione, osculatur altare. Altare enim Christum vel crucem Christi designat, secundum Ambrosium. Per hoc ergo quod osculatur altare, demonstrat se ardentem amorem habere ad Christum, et ad celebranda ejus mysteria; velle quoque uniri et conformari passionibus Christi, sciens quia non est servus major domino suo, et quia si compatimur, et conregnabimus. Omnes enim qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur. Denique, quoniam presbyter Christi vicarius est, per osculum ejus quo osculatur altare, intelligi potest dilectio immediataque unio Filii Dei cum humana natura. Unde sacerdos, dum altare ascendit et osculatur, aliqua devotissima verba dicere debet, et quæ suo affectui dulcius sapiunt, ipsumque altare amorose, tanquam Christum, osculari, quatenus ex ipso, tanquam ex fonte pectoris Christi, gratiam hauriat, id est, devotionem firmam concipiat, dicendo : Ave, benignissime Domine Jesu Christe, divinitate et gratia plenus, misericordia tecum, benedicta passio et vulnera tua, et benedictus sanguis vulnerum tuorum ; vel, Veni, Sancte Spiritus; aut aliquid simile.

Joann. XIII, 16. Rom. VIII, 17; II Tim. II, 12. II Tim. III, 12.

Summa quippe sollicitudine providendum videtur ne tale officium sine actuali et fervida devotione inchoetur. Nam virtus principii in his quæ sequuntur relucet ac permanet, et (sicut prætactum est) modicus defectus in principio magnus efficitur in processu. Debet ergo confessionem ante altare cum magna attentione facere sacerdos, non ex consuetudine arida, ut exterior humiliatio corporis, et item tunsio pectoris, vera sint signa interioris humiliationis atque mentalis redargutionis sui ipsius. Debet etiam cordialiter affectare ut alii orent pro se, et per preces aliorum auxilium sibi adfuturum sperare, pie atque humiliter credens alios meliores et apud Deum magis auditos quam se.

ARTICULUS VIII.

De Introitu Missæ.

LAUDEM *dicite* Domino *Deo nostro, omnes servi ejus, pusilli et magni.* Quoniam totum Missæ officium ad commemorationem beneficiorum Dei ordinatur, Salvatore dicente, Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis; beneficiis autem Dei nil dignius rependere possumus nisi honorem et laudem, nam

Apoc. XIX, 5. I Cor. XI, 24. 25.

Ps. xv, 2. bonorum nostrorum Deus non eget : idcir- A co Missa a laude Dei incipit. Introitus enim laudem Dei continet, et ad honorem Altissimi cum modulatione cantatur, quatenus universorum adstantium corda in Dei amorem sanctamque devotionem excitentur et accendantur, ac per hoc toti sequenti officio cum fervore atque alacri jucunditate intersint.

Porro Introitus ut frequenter ex psalmo accipitur, aut certe cum psalmo cantatur : cujus duæ sunt causæ. Prima, quoniam psalmi per modum laudis includunt quid- B quid in sacra Scriptura habetur, ut Dionysius tertio Ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo ait. Secunda, quoniam Cœlestinus Papa instituit in exordio Missæ psalmos antiphonatim cantari. Gregorius vero loco psalmorum ordinavit Introitum cum cantu persolvi ; unum autem versum retinuit ex illis psalmis qui ante antiphonatim canebantur, ex quibus Introitus ut frequenter sumuntur. Potest quoque tertia ratio addi. Nam David, sicut eximius exstitit Prophetarum, sic de Christo et passione atque C mysteriis ejus excellentius pleniusque conscripsit : et ergo in celebratione mysterii Christi, psalmi seu vaticinia ejus amplius frequentantur.

Advertendum est autem quia, ut in Decreto, de Consecratione, distinctione prima, habetur, Jacobus frater Domini, id est consanguineus Christi, et Basilius Cæsariensis episcopus, celebrationem Missæ ediderunt, id est, multa quæ in Missa dicuntur et fiunt, ordinaverunt, ut sunt cærimoniæ et orationes. Christus enim in D cœna novissima, hoc sacramentum instituendo, primam Missam celebravit ; Jacobus vero Minor, ob excellentissimam suam sanctitatem, hoc honore ab Apostolis clarificatus est, ut primus episcopus in Jerusalem fieret, et primus post Christum celebraret secundum formam a Domino præfixam, et ceteri Apostoli post eum, adjicientes verbis consecrationis Orationem dominicam. Deinde princeps Apostolorum Petrus quasdam orationes apposuit. Postea vero, ut Dionysius recitat, Epistola atque Evangelium sunt adjuncta. Sicque secundum ordinationem Spiritus Sancti, procedente tempore et christiana religione crescente, diversa a sanctis Patribus leguntur apposita, maxime ab illo glorioso Basilio, qui in domo Dei mirabiliter fulsit.

Introitus igitur Missæ cum magna devotione cantandus est sive legendus, et ipsa cordis affectio ad Deum sollicite dirigenda. Et quia dispersio cordis ad alia devotionem hanc tollit, propterea sacerdos antequam Missam inchoat, debet Introitum legendum præscire, et dicenda atque agenda in promptu prænoscere, ne talia quærendo, distractionem et indevotionem incurrat.

ARTICULUS IX.

De Kyrie eleison.

Qui *diligit Deum, exorabit pro peccatis, et continebit se ab illis, et exaudietur.* Eccli. iii, 4. In omni Dei obsequio, præsertim in oratione et laude divina, duo nobis consideranda incumbunt, videlicet Dei misericordia, et nostra miseria. Intelligo autem per misericordiam Dei, omnia quæ ad bonitatem ejus respiciunt, scilicet caritatem ejus et liberalitatem, et patientiam super nos. Per nostram vero miseriam, universa intelligo quæ nostram imperfectionem, culpam et fragilitatem concernunt. Hæc igitur intente nobis pensanda sunt, quatenus ex contemplatione divinæ bonitatis atque clementiæ respiremus, et cum fiducia ad thronum gratiæ accedamus in plenitudine fidei, Hebr. iv, 16. certissime agnoscentes quia quidquid oraverimus Patrem in nomine Filii, dabitur nobis, Joann. xiv, 13, 14; xvi, 23. si tamen perseveranter infatigabiliterque pulsemus, quemadmodum Jacobus monet : Postulet (inquit) in fide nihil hæsitans. Jacob. i, 6. Nam secundum fidem nostram fiet nobis. Matth. ix, 29. Dici autem non valet quantum omnipotenti Deo perseverans ac fiducialis oratio placeat. Ex consideratione vero nostræ miseriæ, hu-

miliemur et displiceamus nobis, vilesque A simus in oculis nostris, quemadmodum
II Reg. vi, 22. David ait : Ero humilis in oculis meis. Et
Rom. xv, 1, 3. Paulus hortatur : Non debemus nobismetipsis placere, sicut et Christus non placuit
I Petr. ii, 22. sibi ipsi. Si ergo Christus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, sibi ipsi non placuit, id est, in quantum homo nullum bonum sibi adscripsit, cur nos miseriis et vitiis pleni, nobis ipsis placemus, contemnentes alios, et præferentes nos illis ?

Sic ergo sacrosancta Ecclesia conveni- B enter instituit ut post Introitum, in quo laus Dei cantata est, ad nos ipsos redeamus, et Dei misericordiam imploremus, dicentes : Kyrie, eleison, id est, Domine, miserere. Et dicitur novies, quatenus nostram imperfectionem novies profitentes, ad perfectionem ac societatem novem ordinum angelorum perducamur. Dicitur quoque ter, Kyrie eleison, ad Patrem, ter ad Spiritum Sanctum, et ter, Christe eleison, ad Filium : quoniam unamquamque trium Personarum triplici culpa offendi- C mus, puta cogitatione, verbo, et opere. Magna autem est virtus horum verborum. Dum enim Basilius Kyrie eleison clamavit, hæreticos confutavit, et fores ecclesiæ divina virtute apertæ sunt. Sed et B. Germanus, ut legitur, hoc verbum clamando, quinque reges in fugam convertit.

Præterea cognoscendum, quod in Missa trium linguarum verbis Ecclesia utitur : sunt enim in Missa quædam verba Græca, ut Kyrie eleison ; quædam Hebraica, ut Alleluia, id est, laudate Dominum, et Sa- D
* Hosanna baoth, id est exercituum, Hosianna *, id est, salva, Domine, obsecro, Amen, id est vere, vel fiat ; quædam Latina. Nam his tribus linguis scriptus est titulus crucis Christi. Secundo, quoniam istæ tres linguæ digniores sunt reliquis : unde gentes quæ his linguis non utuntur, Barbari appellantur. Tertio, propter reverentiam superbeatissimæ Trinitatis. Quarto, quoniam numerus ternarius est perfectus : omnia enim super tria ponimus, secundum Philosophum. Ideo per has tres linguas universæ linguæ designantur. Et sic in ministerio Missæ his linguis utitur Ecclesia, ad insinuandum quod omnium linguarum populi in fide Christi salvantur, sicut in Genesi legitur Abrahæ repromissum : In Gen. xxii, 18.
semine tuo (id est in Christo) benedicentur omnes gentes ; et in Psalmo : Et benedi- Ps. lxxi, 17.
centur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum ; atque in Daniele propheta : Omnes populi, tribus et Dan. vii, 14.
linguæ servient ei. Ex quibus elucescit error Mahometi seu Sarracenorum, qui dicunt unamquamque gentem in sua lege posse salvari. Unde in Actibus Apostolorum Petrus de Christo testatur : Non est Act. iv, 12.
aliud nomen sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri, nisi in nomine Jesu Christi. Cui concordat quod per Isaiam Dominus ait : Dedi te (scilicet Is. xlix, 6.
Christum) in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.

Constat quoque ex his, cum quanta humilitate et affectione contritioneque cordis hæc sacratissima verba, Kyrie, eleison, etc., dicenda sint, non cursorie, sed morose : quatenus presbyter omne genus peccati sibi indulgere desideret ; et tanto hæc verba ferventius dicat quanto ea sæpius iterat : nam et ideo sæpius iterantur, ut semper devotius explicentur.

ARTICULUS X.

De Hymno angelico, Gloria in excelsis Deo.

B*ENEDICENTES Dominum, exaltate* Eccli. xliii, 33.
illum quantum potestis : major est enim omni laude. Rursus Ecclesia post propriæ miseriæ recognitionem, contemplationi et laudi Altissimi vacare desiderat. Quanto enim quis se ipsum magis humiliat, tanto in animo ejus Deus excellentior est. Sed nec aliquis ad laudandum et glorificandum Deum idoneus est, nisi qui imperfectum suum perpendit et in misericordia Dei bene vivendo confidit.

Ps. xlix, 16. Peccatori enim dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas? Itaque post Kyrie eleison, cantat Ecclesia Hymnum angelicum,
Luc. ii, 14. dicens cum angelis : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Quod vero sequitur, Laudamus te, usque in finem, S. Hilarius fertur apposuisse, vel Symmachus Papa, secundum Albertum. Sed, ut Nicolaus de Gorra super Lucam disseruit, et ex Gestis partim Romanorum declaratur Pontificum, S. Hilarius illud apposuit; Symmachus vero Papa hymnum istum in Missa instituit decantandum. Verumtamen Albertus in libro de Mysteriis dicit, quod S. Telesphorus Papa, qui fuit a beatissimo Petro nonus, fecit additionem præfatam, et non Hilarius : et Telesphorus instituit istud canticum cantari in nocte Nativitatis Christi
Ibid. 13, 14. in prima Missa, quia tunc angeli ceciderunt principium cantici hujus; postmodum vero Symmachus ordinavit illud cantari in dominicis et festis non luctuosis.

Gloria autem, ut ait Ambrosius, est clara cum laude notitia. Gloria quoque accipi potest pro lætitia, et item pro majestate seu perfectione. Hoc ergo quod dicitur, *Gloria in excelsis Deo,* duplicem sensum habet. Primum : « Gloria », id est clara notitia, sit « Deo in excelsis », id est in cœlis; vel « in excelsis », id est in angelis atque Beatis, videlicet ut ipsi claram de Deo notitiam habeant et eum col-
Ps. cxlviii, 1, 2. laudent, sicut in Psalmis cantamus : Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis; laudate eum, omnes angeli ejus. Unde Gloria in excelsis Deo, non dicitur per modum orationis, quum semper sit ita, sed per modum laudis et congratu-
Ps. xcvi, 7. lationis, juxta illud : Adorate eum, omnes angeli ejus. Secundo intelligitur sic : « Gloria », id est lætitia, sit « Deo in excelsis », id est habitanti in cœlis; vel « in excelsis », id est in præcipuis atque sublimibus suis effectibus, quemadmodum scriptum
Ps. ciii, 31. Ezech. iii, 12. est : Lætabitur Dominus in operibus suis; et in Ezechiele : Benedicta gloria Domini

A de loco sancto suo. Quod vero per Isaiam Dominus dixit, Ego Dominus, hoc est no- Is. xlii, 8.
men meum, gloriam meam alteri non dabo, non videtur dictum de gloria prout designat notitiam, omnes enim Beati facie ad faciem Dominum conspiciunt; nec de gloria prout importat lætitiam, omnes nempe Beati beatitudine Dei fruuntur : sumitur ergo hic gloria pro majestate divina, nemo enim Deo æqualis esse valet.

Sequitur autem in Hymno angelico :
B *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Christus enim est pax nostra, qui Ephes. ii, 14.
fecit utraque unum, colligendo Ecclesiam ex Judæis et gentibus, et reconciliavit nos Rom. v, 10; II Cor. v, 18, 19.
Deo et angelis sanctis. Porro Christus est pax nostra objectaliter atque causaliter : quia secundum naturam assumptam, est causa meritoria pacis; secundum divinitatem vero, est causa effectiva et principalis pacis nostræ, imo et causa finalis et objectalis, quia in ipso sicut in summo fine pax nostra consistit. Pax autem for-
C maliter est tranquillitas seu quies mentis in Deo : et hæc in hominibus bonæ voluntatis esse censetur, quia illorum summa affectio est honor et gloria Dei, sicque mente in Deo quiescunt. Et quoniam pax ista a Deo nobis collata est, ideo de hoc laudat Deum Ecclesia, dicens :

Laudamus te, id est, dignum laude asserimus. *Benedicimus te,* id est, bonum de te vel tibi dicimus. Nos benedicimus Deo, et Deus benedicit nobis; sed differenter valde. Nam benedictio Dei, se-
D cundum Gregorium, est collatio munerum divinorum et multiplicatio eorumdem. Benedictio igitur Dei est causa bonitatis et gratiæ ac sanctitatis in nobis : petimus namque benedici a Deo, id est gratiam et misericordiam ejus recipere. Benedictio vero qua nos Deum benedicimus, est quædam professio qua omnia bona Deo adscribimus tanquam fonti bonitatis et sanctitatis ac gratiæ. Unde duplex est benedictio, scilicet consecrationis et laudationis : prima, benedicit nos Deus; secunda, nos

Deum, vel in propria mente eum attollimus.

Adoramus te, id est, singulari et excellentissimo cultu honoramus te tanquam primum atque altissimum principem, qui solus nullius eges, a nullo dependes, omnia potes, omnia vides, solus propria virtute juvare salvareque potes, imo et obdurare ac perdere, quemadmodum in Deuteronomio legitur : Ego occidam, et ego vivere faciam. (*Deut.* xxxii, 39.) Est autem adoratio cultus et actus latriæ soli Deo exhibendus. Latria vero est virtus quæ divinæ naturæ cultum cærimoniasque impendit; et hæc virtus alio nomine appellatur religio.

Glorificamus te. Dicimur Deum sanctificare vel magnificare, dum ei in sanctitate et æquitate servimus, sicque eum esse magnum et sanctum ostendimus. Sic quoque Deum glorificamus, dum nomen ipsius aliis manifestamus, ac per hoc ipsum famosum et in animo aliorum gloriosum efficimus. *Gratias agimus tibi propter gloriam tuam magnam,* id est propter excellentem notitiam quam habemus, Spiritu Sancto revelante, de te, per quam cognoscimus quanta nobis beneficia contulisti, propter quæ semper et ubique gratias tibi agere tenemur nec sufficimus.

Quæ demum sequuntur in cantico isto, sunt plana, nisi quod in fine cantatur de Filio : *Tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus altissimus, Jesu Christe.* Habet enim quæstionem, an talis oratio nihil addendo, sit vera; et est idem ac si quæratur, an dictio exclusiva addi possit termino personali in divinis, dicendo : Solus Pater est verus Deus, solus Filius est altissimus, solus Spiritus Sanctus est immensus, vel simili modo. Et respondendum, quod tenendo dictionem exclusivam categorematice, scilicet, prout absolute ponit rem significatam circa subjectum, addi non potest termino personali, imo nec essentiali, in divinis : poneret enim solitudinem in divinis. Si vero teneatur syncategorematice, scilicet, prout importat habitudinem prædicati ad subjectum, tunc

A addi potest termino essentiali et etiam personali, prout excludit aliud neutraliter, non alium masculine. Sic enim quum dicitur, Solus Filius est sanctus, vel Dominus, seu altissimus, sensus est, quod Filius, et nihil aliud a Filio, sit sanctus. Et hoc utique verum est : Pater enim non est aliud a Filio, sed alius; similiter et Spiritus Sanctus. Proprie tamen hæc vox, « solus », excludit alium masculine. Et ideo, secundum Thomam, prima parte, (q. xxxi, a. 4 ad 4um.) talis locutio non est extendenda, sed ex-

B ponenda, quum scilicet dictio exclusiva additur termino personali. Unde secundum eum, Ecclesia non cantat de Filio absolute, Tu solus sanctus, etc.; sed protinus addit, Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris : quoniam tres Personæ sunt unus altissimus, et unus sanctus ac Dominus.

Hoc ergo angelicum canticum cum magna cordis lætitia ac devotione dulcissima est cantandum sive legendum : quod fieri nequit, nisi intellectus in contemplatione Dei stabiliter atque sincere firmetur. Quan-

C to enim verba fuerint diviniora, tanto ampliorem advertentiam et elevationem mentis puriorem requirunt; quo etiam sensus divinorum verborum affectuosior est atque profundior, eo modica cordis distractio vehementius nocet ac impedit.

Postremo, quum Deus attente orandus sit, attentius tamen laudandus est, et tanto attentius quanto majus ac dignius est Deum laudare quam orare. Utrumque enim actus est religionis seu latriæ; sed quanto objectum et finis divinæ laudis præstan-

D tiora sunt objecto ac fine orationis, tanto sublimius est magisque meritorium Deum laudare quam orare. Objectum enim orationis est aliquod donum divinum, finis vero orationis est donum Dei acquirere. Objectum autem laudis divinæ est ipsa excellentia bonitatis divinæ, finis vero est ipse Deus : tale autem objectum talisque finis, objecto et fini orationis potissime eminent. Denique, quum oramus, ad nos ipsos aliquo modo reflectimur; quum vero Deum laudamus, in ipsam divinæ naturæ

excellentiam contemplando pure ac nude A immergimur. Constat quoque, quod actio Beatorum in patria sit laudibus Dei vacare, non autem orare, præsertim post diem judicii, vel pro se ipsis, juxta illud Joann. xvi, 23. Joannis : In illo die me non rogabitis quidquam.

Rursus, quemadmodum obligamur plus diligere Deum quam nos, sic justius est Dei laudibus occupari quam pro se ipso orare. Imo, quum nemo idoneus sit Deum laudare, nisi cujus vita coram Deo probata consistit, quum de iniquis Scriptura te- B Is. xxix, 13; Matth. xv, 8. stetur, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me; idcirco ordinatur oratio ad laudem divinam sicut ad finem. Finis vero præstantior est his quæ referuntur ad ipsum. Palam est ergo, quod dignius atque divinius sit Deum laudare quam orare, si tamen cor a nebula vitiorum atque caligine operum tenebrarum fuerit expurgatum : quamdiu enim passionibus iræ atque superbiæ premitur, vitiisque carnalibus et acedia superatur, utilius est orationi quam laudi vacare. C Unde Psalmista, cognoscens neminem ad laudandum Deum esse condignum nisi fuerit a populari conversatione et vitiis Ps. cv, 47. separatus, ita precatur : Salvos fac nos, Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo et gloriemur in laude tua.

Præterea, signum virtutis est delectatio operationi conjuncta : quum enim quis delectatur sustinendo adversa, signum est quod vere sit patiens. Quanto igitur laus Dei orationem præcellit, tanto intensius D delectari nos decet in laudando Altissimum quam in orando. Et ideo scriptum Ps. lxx, 23. est : Exsultabunt labia mea quum can- Ps. lxii, 6. tavero tibi; et iterum : Labiis exsultationis laudabit os meum. Hoc namque summa perfectio est et exercitium divinissimum vitæ præsentis, delectari in laude divina, congratulari beatitudini æterni Dei, et ejus perfectioni mentaliter congaudere : hæc enim ex fervida Dei caritate procedunt. Tanto autem ad hanc dilectionem divinam ac sincerissimam laudem efficimur magis idonei, quanto amplius renuimus extra Deum consolari, delicias ventris et vaniloquia odiendo, et illud unum quod solum Luc. x, 42. necessarium est, efficaciter inquirendo, inventum tenendo, et omnem mentis ignaviam ac corporalem quietem resolutionemque animi penitus abhorrendo.

Quoniam vero hymnus iste angelicus, cantus lætitiæ est, ideo in officiis luctuosis omittitur.

ARTICULUS XI.

De salutatione et oratione sacerdotis ante Epistolam.

A*D quem autem respiciam,* ait Domi- Is. lxvi, 2. nus, *nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos?* Sicut ostensum est, in officio Missæ est ordinatissima mixtio commemorationis divinæ excellentiæ, quam laudamus, et recognitionis nostræ miseriæ, pro qua oramus. Nam post confessionem ante altare, in qua nostram profitemur miseriam, inchoatur Introitus, qui est cantus laudis divinæ, et statim subjungitur Kyrie eleison, in quo rursus humiliamus nos ipsos, nostram miseriam declarantes. Hoc finito, ad Dei laudem convertimur, dicentes : Gloria in excelsis Deo. Quo completo, oratio sequitur, in qua denuo consideramus nos ipsos, et misericordiam imploramus miseriæ nostræ.

Præmittit autem sacerdos salutationem ad populum, dicens : *Dominus vobiscum,* id est, gratiam vobis infundat devote mecum orandi et sacra verba digne atque salubriter audiendi. Et hæc verba ex libro Ruth ii, 4. Ruth sumpta videntur, suntque affectuose a sacerdote dicenda, velut a mediatore inter Deum et populum, secundum exigentiam caritatis fraternæ, quæ in sacerdotibus exuberantior esse debet. Episcopus vero, quia gerit Christi personam, dicit : Pax vobis. Sic enim Christus salutavit post Joann. xx, 19, 21, 26. resurrectionem Apostolos.

Septies quoque salutatur populus manifeste verbis prædictis, nisi quod semel pro « Dominus vobiscum » dicitur, Pax Domini sit semper vobiscum : quatenus exclusis septem mortalibus vitiis, impleatur septem donis Spiritus Sancti, et actibus septem principalium virtutum, quarum tres, scilicet fides, spes, caritas, sunt theologicæ, reliquæ quatuor, scilicet prudentia, quæ est in ratione, justitia, quæ est in voluntate, fortitudo, quæ est in appetitu irascibili, temperantia quoque, quæ est in concupiscibili, cardinales, id est principales, vocantur, et hoc, respectu ceterarum virtutum moralium, quæ omnes ad has quatuor reducuntur. Virtutes autem theologicæ digniores sunt virtutibus cardinalibus. Quinquies etiam vertit sacerdos se ad populum, quater eum aperte salutando, et semel in silentio vertit se, propter quinque apparitiones Christi in die Paschæ : quarum quatuor in Evangelio describuntur; sed quæ Petro creditur facta, non legitur ubi vel quomodo. [*Marc.* XVI, 9; *Joann.* XX, 14-17; *Matth.* XXVIII, 9; *Luc.* XXIV, 13-31, 36. *Luc.* XXIV, 34; I *Cor.* XV, 5.]

Porro, facta resalutatione populi, *Et cum spiritu tuo,* sacerdos precem fundit pro populo et se. Dicitur autem in Rationali divinorum, quod numerus orationum semper erit impar, videlicet una, propter unitatem divinæ naturæ; vel tres, propter mysterium Trinitatis; vel quinque, propter quinque vulnera Christi; vel septem, quia tot sunt particulæ Orationis dominicæ. Nec plures fieri debent, quoniam Christus hunc numerum non excessit, nisi forte propter specialem rationem. Quum vero plures orationes funduntur, debet ultima correspondentiam habere ad primam : et ideo in Missa pro vivis collecta pro mortuis addenda non est, nisi penultimo loco vel antepenultimo.

Præterea, quamvis ubique et semper Deus ab omni Christiano reverenter et pure atque sollicite exorandus consistat, a sacerdote tamen in Missa tanto ardentius sinceriusque orandus est, quanto causa orandi est major, et ipsum officium dignius, persona quoque Christo vicinior, utpote mediator Dei et plebis. Ait enim Basilius : Divinum auxilium implorandum est non remisse, nec mente huc illucque vagante. Nam, sicut ait Christus, Spiritus est Deus, et eos qui adorant, in spiritu et veritate adorare oportet. [*Joann.* IV, 24.]

Quanta vero sit dignitas rationalis creaturæ, quæ Deum pro libito in oratione alloqui potest, Chrysostomus pulchre declarat : Considera, inquiens, quanta est tibi concessa felicitas, quanta gloria attributa, orationibus fabulari cum Deo, cum Christo miscere colloquia, optare quod velis, et quod desideras postulare. Et iterum ait : Nunquam oranti beneficia denegat, qui ut orantes non deficiant, sua pietate instigat.

Est quoque secundum Damascenum oratio, petitio decentium a Deo, vel ascensus intellectus in Deum : unde qui sine attentione petit, vel quæ petenda non sunt postulat, non veraciter orat. Et curandum est oranti, ut saltem cum fervore orationem incipiat : tunc enim totum quod sequitur, virtutem habet, quoniam Deus primam orantis intentionem attendit, secundum Thomam. Quod si talis intentio principio orationis desit, ipsa oratio nec impetrativa nec meritoria est, ut idem testatur. [Summ. th. 2a 2æ, q. LXXXIII, a. 13.] Hoc tamen non intelligo quasi orans non possit in prosecutione suæ orationis quidquam mereri, si in principio attentus non exstiterit. Si enim distractionem suam adverterit, et mentem ad Deum erexerit, negligentiam suam recuperabit. Sed hoc unum opinor, quod distractio mentis in principio orationis sit magis periculosa atque nociva quam in processu : imo et in fine orationis seu laudis divinæ plus obest distractio quam in medio. Unde Cassianus multum hortatur nos ut studeamus orationem ac laudem divinam cum fervore finire, et de omissione et culpa admissis veniam humiliter implorare : hoc quippe valde proficuum est. [*Cf.* t. XXV, l. p. 26 D et s.]

Quamvis autem oratio boni sacerdotis efficacior sit ad impetrandum quam mali,

tamen oratio (imo et totum officium) mali A sacerdotis virtutem sortitur, et ad impetrandum fit efficax, in quantum sacerdos talis orat et agit in persona totius Ecclesiæ, ut asserit Thomas. Summ. th. 3a part. q. LXXXII, a. 6.

ARTICULUS XII.

De Epistola et Graduali ac Alleluia.

Prov. III, 13, 15. BEATUS *homo qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia : pretiosior est* enim sapientia *cunctis opibus*. Convenientissime B post orationem Epistola sequitur, in qua populus ad sacramenta Christi per doctrinam disponitur. Hæc enim instructio utilis est ad conservandam gratiam Dei quæ per orationem sacerdotis præmissam collata est. Est quoque necessaria ad digne percipienda ac celebranda sacramenta cœlestia seu Christi mysteria. Nisi enim cognoscamus gratiam et misericordiam atque beneficia Dei, grati esse non possumus, nec cum amorosa C devotione ea recipere, venerari, sive recolere. Nil enim diligit intellectivus appetitus, nisi quod noverit intellectus. Qui autem ingratus est donis Altissimi, suscepta meretur amittere et futuris carere. I Cor. XIV, 38. Unde Apostolus ait : Qui autem ignorat, ignorabitur. Oportet ergo beneficia Dei agnoscere, quemadmodum rursus dicit Ibid. II, 12. Apostolus : Nos (inquiens) non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Nam ex tali notitia spes roboratur, et caritas vehementer accenditur. D

Epistola igitur Apostolorum doctrinam designat. Dicitur enim epistola ab ἐπιστέλλω, quod significat mitto vel mando : quoniam sicut Prophetæ libros suos libris Moysis, in quibus lex plene digesta erat, addiderunt et quasi supermiserunt ad majorem explanationem legis informationemque plebis; ita Apostoli libris quatuor Evangelistarum, in quibus lex nova perfecte contenta est, quædam scripta supermiserunt, ut populum informarent, insurgentesque quæstiones absolverent, atque instantes tunc futurasque hæreses evacuarent. Et hæc scripta appellantur Epistolæ : quarum doctrina respectu evangelicæ doctrinæ, quæ immediate a Christo profluxit, est imperfecta, et ordinatur ad eam sicut ad finem. Intellectus namque Epistolarum disponit ad intellectum Evangeliorum : propterea Epistola ante Evangelium legitur. Quum autem Epistola legitur, sedemus exemplo Mariæ, quæ sedens secus Luc. X, 39. pedes Jesu, attente et avida mente verba ejus audivit : taliter enim et nos audire debemus lectionem Epistolæ.

Cognoscendum quoque, quod eorum quæ in Missa dicuntur, quædam a sacerdote pronuntiantur, ea videlicet quibus populus immediate ad Deum ordinatur, ut sunt orationes et gratiarum actiones. Horum tamen quædam in secreto dicit sacerdos, quoniam ad suum officium spectant. Ea vero quæ per ministerium aliorum divinitus tradita sunt, a ministris dicuntur, ut Epistola et Evangelium. Quædam autem a toto choro dicuntur, utputa quæ ad dispositionem populi pertinent.

Ex doctrina vero Epistolarum fideles duplicem fructum consequi debent, videlicet : profectum vitæ, ascendendo de virtute in virtutem gradatim, quod significatur per Graduale ; et item spiritualem lætitiam, juxta illud Apostoli, Gaudete Philipp. IV, 4. semper in Domino, quod significatur per Alleluia, nomen Hebraicum, cujus interpretatio est, laudate Dominum. Et est hoc nomen Alleluia, cœleste et mysticum virtuosumque nomen, ineffabilem Beatorum exsultationem significans magis quam exprimens ; repetitur autem propter duplicem stolam seu gloriam Beatorum, quam nunc sortiuntur in anima, et tandem habebunt in anima et corpore.

Interdum quoque loco Epistolæ legitur aliquid ex veteri Testamento, ad designandum utriusque Testamenti concordiam. Epistolæ autem Apostolorum, per subdiaconos dicuntur ; sed quæ ex veteri lege sumuntur, per inferiores ministros

leguntur, non semper, sed tunc dum utriusque legis configuratio insinuatur, ut in jejuniis quatuor temporum, et dum ea celebrantur quæ in veteri Testamento præfigurabantur, sicut Baptismus, Nativitas, Passio.

In officiis insuper luctuosis loco Alleluia canitur Tractus, qui asperitate vocum et prolixitate verborum præsentis vitæ miseriam repræsentat.

ARTICULUS XIII.

De Evangelio et Symbolo.

Joann. VIII, 12. art. præced. EGO *sum lux mundi,* ait unigenitus Filius Dei. Quemadmodum dictum est, evangelica doctrina perfecta est, ad quam disponit doctrina Apostolorum ac Prophetarum : idcirco post Epistolam et ea quæ effectum ejus signant, Evangelium sequitur.

Præmittit autem diaconus, *Dominus vobiscum :* quoniam Christus dixit discipulis, quos ad prædicandum Evangelium misit : Luc. X, 5. In quamcumque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui. Secundo, ad designandum quod Christus, qui est immediatus evangelicæ veritatis magister et auctor, non est solum homo, sed etiam Deus.

Porro Evangelium in sinistra cantatur : Matth. IX, 13. quoniam Christus, summus Evangelii prædicator, non venit vocare justos, sed peccatores ; secundo, quia Judæis in incredulitate sua manentibus, gentiles, qui per sinistram exprimuntur, Evangelio crediderunt. Quum vero Evangelium dicitur, stat plebs capite nudo, et in principio signat se, tanquam de cruce Christi non erubescens, sed glorians, et velut parata confiteri Evangelii fidem, et etiam, si opus est, mori pro eo. Unde plurimum reprehensibiles sunt qui tempore evangelicæ lectionis sine speciali necessitate vel causa sedent, vel sustentaculo innituntur.

Congruentissime vero post Evangelium dicitur Symbolum fidei, scilicet Credo : nam confessio fidei christianæ est fructus evangelicæ disciplinæ. Dicitur autem symbolum quasi collectio articulorum fidei orthodoxæ ; et est triplex, videlicet : Apostolorum, quod in Prima et Completorio in silentio dicitur, ad insinuandum quod in primitiva Ecclesia fides in persecutione et in tribulatione fuit, et occulte prædicatores habebat ; aliud est symbolum Athanasii, Alexandrini episcopi ; tertium est symbolum Patrum, videlicet trecentorum decem et octo episcoporum, in Nicæna synodo editum contra Arianorum perfidiam, qui supergloriosissimæ Trinitatis substantialem unitatem negabant.

Præterea, quo virtus est dignior, eo actus ejus est magis meritorius atque divinior. Quum ergo virtutes theologicæ, quarum fides est una, dignissimæ sint, actus earum sunt maxime meritorii : et ergo christianæ fidei actualis et devota confessio plus quam dici potest vel credi meritoria est. Ideo omnia symbola hæc cum magna attentione et diligentia sunt dicenda, potissime tamen in Missa.

ARTICULUS XIV.

De secunda principali parte Missæ, videlicet de oblatione.

TUA *est, Domine, magnificentia et potestas et gloria atque victoria ; tibi laus, tuæ divitiæ : tua* enim *sunt omnia, et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* I Par. XXIX, 11, 12, 14. In præexposita prima parte Missæ multa dicta factaque sunt, quibus tam sacerdos quam populus ad Christi sacramenta disponuntur et aptantur. Nunc in hac secunda parte officii Missæ, quæ pars consecrationis vocatur, sacerdos et populus magis immediate atque directe ad consecrationem vel sacramenti receptionem parantur.

Præmittitur enim Offertorium, quod spiritualem offerentium jucunditatem designat, hilarem enim datorem diligit Deus ; II Cor. IX, 7. et item promptitudinem animorum ad

offerendum : sic enim immolata oblatio A plurimum placet. Idcirco ait David : Par. xxix, 17. Scio, Domine Deus meus, quod probes corda et simplicitatem diligas ; unde et ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli omnia hæc. Deinde materia consecranda Deo per sacerdotem offertur, dicentem : *In spiritu humilitatis,* etc. Quod vero adjungitur, *In nomine Patris † et Filii et Spiritus Sancti,* refertur ad actum sequentem, qui calicem cum signo crucis deponit. Postmodum ad ministrum ac populum se convertit sacerdos in silentio, dicens : B *Orate, fratres, pro me,* etc. Et sicut sacerdos gerit personam Christi, ita minister gerit personam Ecclesiæ, quamvis sit unus : et ergo sacerdos pluraliter alloquitur eum.

Consequenter sacerdos orat voce submissa, petens a Deo effectum et fructum acceptationemque oblationis exhibitæ, benedictionem quoque oblatæ materiæ, sicut patere potest consideranti diversas secretas. Has autem orationes in silentio dicit, quoniam non dicuntur in persona populi ; C sed quia dicuntur pro populo, ideo alte terminantur. Propterea quoque submissa voce dicuntur, quatenus collectiori devotiorique mente pronuntientur, vel quia designant orationes Christi secretas, sicut c. vi, 12. quum erat pernoctans in oratione Dei, Id. xxii, et tempore passionis instante, avulsus a discipulis Patrem oravit.

Postquam autem responsum est sacerdoti, *Amen,* subjungit : *Dominus vobiscum.* Tunc enim præsentia Dei et illuminatio gratiæ ejus tanto amplius necessaria D est quanto ea quæ restant magis ardua sunt. Volens ergo sacerdos populum ad divina mysteria præparare excitando eum ad laudem divinam in ipsa Præfatione, quæ incipit ibi, Vere dignum et justum est, invitat eumdem ad laudandum Altissimum. Ideo addit : *Sursum corda.* Non enim laudare valemus Deum sincere ac digne, nisi contemplando divina : ad quod necesse est inferiora et sensibilia ista relinquere, mentisque oculum divinorum considerationi infigere ; et hoc in præsenti officio summe requiritur, maxime in hoc loco, quoniam sacramentum istud totaliter divinum et spirituale ac abditum est. Respondetur vero sacerdoti : *Dignum et justum est.* Sed utinam mens ipsa atque affectio voci concordent ; utinam consideratione sapientiæ atque clementiæ beneficiorumque Dei tam sacerdos quam reliqui occupentur, præsertim in hoc loco, et insuper usque in finem officii.

Sacerdos autem choro consentiens, eadem verba repetit, dicens : *Vere dignum et justum est, æquum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere.* Ponuntur hic quatuor nomina adjectiva, quæ exprimunt cur Deo regratiari tenemur. Tenemur enim Deo gratias agere : primo, quia hoc dignum est ; secundo, quia justum ; tertio, quia æquum ; quarto, quia salutare. Horum vero quatuor nominum differentia insinuatur per ea quæ sequuntur. Subjungitur enim : *Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Christum Dominum nostrum.* De quibus plenius loqui oportet.

ARTICULUS XV.

De intellectu Præfationis quotidianæ : Vere dignum et justum est.

U*BI eras quum me laudarent astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei ?* Job xxxviii, 4, 7, 37. ait Omnipotens. *Quis enarrabit cœlorum rationem, et concentum cœli quis dormire faciet ?* Hoc prorsus cœlestis perfectio atque angelica vita, et in omni præsentis incolatus afflictione dulcissimum refrigerium unicumque levamen, in laudibus Dei occupari, delectari, accendi. Hoc (ni fallor) gustavit sapiens ille qui dixit : Laudabit usque ad mortem Eccli. li, 8. anima mea Dominum. Et divinus David : Psallam (inquit) Deo meo quamdiu fuero ; Ps. cxlv, 2. et iterum : Jucundum sit ei eloquium Ps. ciii, 34. meum, ego vero delectabor in Domino. Duæ autem sunt rationes laudandi Deum,

videlicet, ipsa bonitas Dei considerata in se, et beneficia ejus nobis collata. Laus ergo qua bonitatem divinam secundum se et propter se laudamus, glorificatio dici potest. Sed dum Deum laudamus propter beneficia ejus, gratiarum actio appellatur, [I Thess. v, 18.] ad quam hortatur Apostolus : In omnibus [Ps. CII, 2.] gratias agite ; et Psalmista : Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Unde illustris ille Propheta, beatissimus Isaias, in voce exsulta- [Is. LXIII, 7.] tionis decantat : Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus bonis quæ reddidit nobis, et quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam. [Apoc. XI, 17.] Et Joannes in Apocalypsi ait : Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras.

Itaque in Præfatione, quæ ideo sic vocatur quoniam canonem per modum prologi antecedit, et ante eum dici seu fari habet, sacerdos choro concordans ait :

Vere dignum et justum est, æquum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere. Alia ratione dignum est Deo gratias agere, alia ratione est hoc justum, atque alia ratione æquum, et alia ratione salutare : quarum rationum diversitas elici potest ex verbis sequentibus. Quatuor enim sequuntur, videlicet, *Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Christum Dominum nostrum,* quæ prædictis quatuor verbis correspondent : quia enim Deus est sanctus Dominus, ideo dignum est nos ei gratias agere ; et quia est Pater omnipotens, ideo justum est nos ei gratias agere ; et quia est æternus Deus, idcirco æquum est hoc ; quoniam vero per Filium suum nos de morte redemit, propterea salutare est hoc : ideo enim subjungitur, « per Christum Dominum nostrum ».

Itaque dignum est nos Deo gratias agere, ratione sui universalis dominii atque regiminis rerum, quemadmodum in Psal- [Ps. XCIV, 2, 3.] mo cantamus : Præoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei. Quare, nisi quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus super omnes deos ?

A Ideo namque per Isaiam Dominus dicit : Ego Dominus, hoc est nomen meum ; glo- [Is. XLII, 8.] riam meam alteri non dabo. Denique justum est nos Deo gratias agere, quoniam ipse est Pater noster, cui quotidie dicimus : Pater noster qui es in cœlis. Justum [Matth. VI, 9.] est enim filios honorare parentes : quanto magis justum est Patri cœlesti et Creatori omnipotenti ac sancto honorem impendere gratiasque referre ? Propter quod per Malachiam Dominus ait : Si ego sum pater, [Malach. I, 6.] ubi est honor meus ? Et si Dominus ego B sum, ubi est timor meus ? Æquum vero est nos Deo gratias agere, ratione suæ divinæ naturæ et infinitæ excellentiæ : propter quod additur, « æterne Deus ». Est quoque hoc ipsum valde salutare : ingratitudo namque peccatum est maximum. — Potest etiam aliter dici : ut dignum sit nos Deo gratias agere, ratione suæ majestatis ; justum, propter dona naturæ nobis ab eo donata ; æquum, propter beneficia gratiæ, tam generalia quam specialia ; salutare, in ordine ad promissa : nam bona nobis in C cœlis promissa atque parata, aliter adipisci non possumus nisi de beneficiis jam susceptis Deo gratias referamus.

Debemus vero gratias Deo Patri referre per Christum Filium ejus : non sic quod primo et immediate debeamus Filio regratiari, et Patri per ipsum, quasi secundario et mediate ; sed quia per Filium creati sumus et recreati (omnia enim per ipsum [Joan. I, 3.] facta sunt, et omnia per ipsum reparata sunt), ideo per Filium, tanquam per eum per quem omne bonum tam naturæ quam D gratiæ accepimus, Patri gratias agimus. Et simili modo intelligendum est quod sequitur :

Per quem majestatem tuam laudant angeli. In omni enim locutione qua aliquis dicitur agere vel operari per alium, præpositio *per* designat in causali aliquod genus causæ sive principii. Quum ergo Filius sit causa donorum naturæ beneficiorumque gratiæ in nobis atque in angelis, ideo nos agimus gratias Patri per Filium, et « per » eum « angeli majestatem »

Dei, id est magnam ejus potestatem, collaudant. *Dominationes,* id est angelici spiritus qui sunt primi in media hierarchia, majestatem item Patris *adorant. Potestates* quoque, id est angeli qui sunt infimi in media hierarchia, secundum Dionysium, *tremunt,* id est, cum filiali reverentia et humili admiratione, sine omni pœnali affectione honorant : non enim timent separari posse a Deo, quum sint confirmati in bono. *Cœli,* id est Throni, qui sunt infimi in suprema hierarchia, *cœlorumque Virtutes,* id est angelici spiritus qui sunt medii in secunda hierarchia, secundum Dionysium, cui in hoc omnino consentire decet, *ac beata Seraphim,* id est angeli de primo et summo ordine supremæ hierarchiæ, *socia exsultatione concelebrant,* id est, concordi lætitia venerantur parique cultu.

De Cœlest. hier. c. VIII. — Ibidem.

Intelliguntur per cœlum Throni cœlestes : nam sicut inter corporales creaturas cœlum specialiter sedes Dei vocatur, juxta illud Isaiæ, Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum ; sic inter angelicos spiritus Throni singulariter sedes Dei dicuntur, quemadmodum scriptum est : Sedisti super thronum, qui judicas justitiam. Throni etenim Græce, Latine sedes vocantur. Angeli quoque qui ad medium ordinem secundæ hierarchiæ pertinent, qui et Virtutes appellantur, idcirco dicuntur Virtutes cœlorum, ut aliqui opinantur, quoniam motus cœlestium corporum ab eis causatur. Verumtamen per hoc quod dicitur, Cœli, intelligi possunt omnes cives et spiritus cœlestes, illi præsertim qui in Præfatione non exprimuntur : qui tamen intelligi possunt per Angelos et etiam per Virtutes. Omnes enim spiritus cœlestes angeli nominantur, quoniam omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter electos. Omnes quoque dici possunt virtutes, secundum Dionysium, propter indeficientem suum vigorem et animi firmitatem, quibus efficaces et potentes redduntur ad exsequenda divina obsequia quæ ordini suo conveniunt.

Is. LXVI, 1; *Act.* VII, 49. — *Ps.* IX, 5. — *Hebr.* I, 14. — De Cœlest. hier. c. XI.

Cum his ergo beatis spiritibus *deprecamur* laudem nostram et precem audiri a Deo ac suscipi, *supplici confessione,* id est non præsumptuosa sed humili voce, *dicentes :* Sanctus, Sanctus, Sanctus.

ARTICULUS XVI.

De laude et cantico supernorum spirituum : Sanctus, Sanctus, Sanctus.

BENEDICITE *Domino, angeli ejus, potentes virtute.* Hoc dulcisonum canticum, quod Præfationi subjungitur, ex verbis Isaiæ sumptum videtur, ubi de Seraphim legitur : Clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus; vel certe ex eo quod in Apocalypsi habetur, ubi sic scriptum est : Requiem non habebant, die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, etc.

Ps. CII, 20. — *Is.* VI, 3. — *Apoc.* IV, 8.

In hoc igitur cantico laudatur divinitas Dei benedicti ; et dicitur ter, *Sanctus,* eo quod in simplicissima Divinitatis essentia sit verissima trinitas personarum. Dicitur itaque ter, Sanctus, ad honorem Trinitatis, quoniam tota Trinitas est unus Deus unusque Dominus. Ideo in singulari adjungitur : *Dominus Deus Sabaoth,* id est exercituum.

Porro, quod sequitur, *Pleni sunt cœli et terra gloria tua,* tripliciter potest intelligi. Primo sic : « Cœli », id est cives cœlestes, « et terra », id est homines fideles habitantes in terra, « sunt pleni gloria tua », id est clara notitia tua. Unde Propheta ait : Repleta est terra scientia Domini, scilicet secundum exigentiam sui status, et in spe. Beati vero in patria sunt pleni notitia Dei per speciem in re. Secundo sic : « Cœli et terra », id est omnis creatura, tam corporea quam incorporea, « sunt pleni gloria tua », id est majestate divina, quemadmodum per Jeremiam Dominus dicit : Cœlum et terram ego impleo.

Is. XI, 9. — *Jer.* XXIII, 24.

Deus enim in omnibus est per essentiam, A præsentiam et potentiam. Est namque incircumscriptibilis et vere immensus, omnia penetrans, omnia continens, universa excedens, quemadmodum in Job dicitur :
Job XI, 8, 9. Excelsior cœlo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari. Tertio sic : « Pleni sunt cœli et terra gloria tua », id est, in omnibus creaturis, visibilibus et invisibilibus, relucet divina perfectio. In omnibus enim apparet sapientia et bonitas atque potentia Creatoris, in intellectualibus quidem per modum imaginis, in inferioribus vero per modum vestigii. Propter
Eccli. XLII, 16. quod in Ecclesiastico legitur : Gloria Dei plenum est opus ejus. Ex qua elucentia relucescit quam gloriosus sit Deus. Quod
Marc. XI, 10. autem adjungitur, *Hosanna in excelsis,* id est : Salva nos, Domine, ut conjungamur societati Sanctorum in cœlis.

Ibidem ; Matth. XXI, 9. In eo autem quod sequitur, *Benedictus qui venit in nomine Domini,* quod est canticum obviantium Christo puerorum in die Palmarum, laudatur Christus secundum humanitatem assumptam. De cujus benedictione in humana natura cantatur
Ps. XLIV, 3. in Psalmo : Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum ;
Ps. XX, 4. et denuo : Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Omnium enim divinarum eminentia gratiarum repleta fuit humanitas Christi sine præviis meritis suis. Repetitur autem hoc loco : *Hosanna in excelsis.* Petimus enim a Deo salutem et gloriam animæ et corporis.

Præfatio quoque, sicut ex circumstantia verborum patet, ad Deum Patrem dirigitur. Additur enim : Per Christum Dominum nostrum. Agnoscendum etiam, quod decem sunt Præfationes, quarum novem Gelasius Papa ordinavit ; Pelagius autem Papa quasi Præfationes compegit. Decimam vero, quæ est de beata Virgine gloriosa, Urbanus Papa postmodum fecit. Sed et Sixtus Papa ordinavit *Sanctus* cantari in Missa.

ARTICULUS XVII.

De intellectu Præfationis supersanctæ Trinitatis : Qui cum unigenito Filio tuo, etc.

QUICUMQUE *glorificaverit me, glorificabo eum,* ait Dominus ; *qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Confessio triplex est. Est enim confessio propriæ culpæ, quæ est actus pœnitentiæ ; de qua Jacobus ait : Confitemini alterutrum pec- *Jacob.* V, 16. B cata vestra, et orate pro invicem ut salvemini. Est quoque confessio laudis divinæ, de qua Christus in Evangelio : Confiteor *Matth.* XI, 25. (inquit) tibi, Pater, Domine cœli et terræ. Et ista confessio actus est latriæ. Tertia est confessio credendorum, secundum illud Apostoli : Corde creditur ad justitiam; *Rom.* X, 10. ore autem confessio fit ad salutem. Et ista confessio actus est fidei. Actus autem fidei meritorius est, in quantum cadit sub præcepto ; et quo illud de quo est fides, est magis rationem excedens et incomprehen- C sibile, tanto confessio ejus est amplius meritoria. Quum ergo articulus fidei beatissimæ Trinitatis sit omnium articulorum fidei non solum primus, sed etiam difficilior atque incomprehensibilior cunctis ; idcirco Trinitatis confessio, tam interior, quæ dici potest contemplatio, quam exterior, quæ dici potest vocalis laudatio, inter omnes fidei confessiones est maxime meritoria. Et si anima fuerit illustrata divinitus et docta a Domino, ita ut ea quæ fidem ac laudem Trinitatis continent, acie men- D tis sincera intelligat ; tunc confessio talis dilectionem vehementer accendit, devotionemque efficacius excitat. Quoniam igitur Præfatio Trinitatis pulcherrima est, et nonnullis satis difficilis, expedit ejus explanationi paulisper intendere : non enim devote et affectuose ac dulciter legi potest nisi intelligatur.

Et quidem sensus hujus Præfationis usque ad eam partem qua dicitur, Qui cum unigenito Filio tuo, ex præinductis apertus est. Denique quod dicitur de Patre,

Qui cum unigenito Filio tuo et Spiritu A *Sancto unus es Deus, unus es Dominus,* difficultatem non habet. Nil enim in divinis facit distinctionem realem seu personalem nisi realis atque subsistens relatio, sicut paternitas, filiatio, processio, secundum Boetium libro de Trinitate. Quamvis autem dominus dicatur relative ad servum, non tamen talis relatio est realiter in Deo, sed solum in creatura : Deus enim realem habitudinem vel dependentiam ad creaturas non habet, sed contra. Unde omnis relatio quæ est inter Deum et crea- B turas, ex parte creaturarum est realis, sed ex parte Dei est solum rationis. Tres ergo personæ sunt « unus Deus », cui omnis creatura ad nutum obedit. Sunt item unus Deus, quoniam in talibus personis est una indivisa divinitas, et tres personæ sunt una prima causa et unus Creator omnium rerum. Itaque Pater « cum Filio et » cum « Spiritu Sancto unus » est « Deus », a quo cuncta fluxerunt et dependent, et quidquid bonitatis habent sortita sunt. Est
Esther xiii, et « unus Dominus », in cujus ditione
Ps. cxxxiv, cuncta sunt posita; qui omnia quæcumque voluit fecit in cœlo et in terra.

Porro, quod sequitur, *Non in unius singularitate personæ, sed in unius trinitate substantiæ,* contra hæreticos dictum est. Arius namque concessit cum trinitate personarum trinitatem substantiarum seu naturarum. Non enim credere voluit Filium vel Spiritum Sanctum esse verum Deum, sed puras creaturas. Sabellius autem concessit cum unitate divinæ essentiæ unitatem divinæ personæ, asserens Patrem D et Filium et Spiritum Sanctum esse eamdem personam. Non enim admisit in Deo generationem vel processionem realem atque æternam, sed quod Deus diceretur Pater ratione creationis, Filius ratione incarnationis, Spiritus Sanctus ratione justificationis, dum gratiam infundendo justificat homines. Posuit enim Sabellius Patrem esse incarnatum : unde Sabelliani dicti sunt Patripassiani, quoniam Patrem incarnatum et passum dicebant. Macedonius vero divinitatem et consubstantialitatem Patris ac Filii credens, divinitatem Spiritus Sancti negavit, affirmans Spiritum Sanctum esse creaturam puram, Filioque minorem et ejus ministrum, quemadmodum Arius dixit : propter quod Macedoniani vocati sunt Semiariani, quoniam hæresim Arii media parte secuti sunt. Omnes autem hi perniciosissimi falsissimique errores evacuantur per verba prætacta, ut sit sensus : Tu, Deus Pater, es cum Filio et Spiritu Sancto unus Deus ac Dominus, « non in singularitate unius personæ », id est, non sic, ut sicut cum Filio et Spiritu Sancto unus es Deus ac Dominus, sic etiam sis cum eis una persona, quasi Pater, Filius et Spiritus Sanctus essent una singularis persona, « sed in trinitate unius substantiæ », id est, sic cum Filio et Spiritu Sancto unus es Deus unusque Dominus, ut nihilo minus sit trinitas in personis, quarum est una substantia seu natura. Itaque hoc quod dicitur, « non in unius singularitate personæ », etc., tantum
C est dicere : non in identitate personæ, sed in identitate essentiæ. Et hoc declarant verba sequentia. Sequitur namque :

Quod enim, o Deus Pater, *de tua gloria,* id est de tua essentiali perfectione seu excellentia, *revelante te, credimus, hoc de Filio tuo, hoc de Spiritu Sancto, sine differentia distinctionis,* id est sine separatione seu diversitate essentiæ, *sentimus.* Nam sicut Patrem credimus æternum, immensum, omnipotentem, incomprehensibilem, adorandum, superessentialem, omnino perfectum, et infinita felicitate beatum; ita de Filio et item de Spiritu Sancto sentimus. Quidquid enim absolute convenit Patri, hoc singulis personis competit, et toti Trinitati commune est. Unde subjungitur :

Ut in confessione, id est notitia atque laude, *veræ sempiternæque Deitatis, et in personis proprietas, et in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas :* id est, sic ipsam veram ac sempiternam Deitatem confiteri debemus, « ut in personis ».

adoretur, id est, adorando colatur atque credatur, « proprietas », id est illud quo una persona distinguitur ab alia, quod est ipsa realis subsistens relatio : Pater enim distinguitur a Filio per paternitatem, et Filius a Patre per filiationem, et Spiritus Sanctus ab utroque per processionem seu spirationem passivam. Sequitur : « et in essentia unitas », scilicet adoretur : est enim una essentia in divinis ; « et in majestate », id est magna potestate divinarum personarum, « adoretur », id est, adoranda credatur ac veneretur, « æqualitas ». Quidquid enim potest una persona, potest et alia, quum unaquæque dicatur omnipotens : imo, sicut trium personarum est una natura, ita et actio una absolute accepta, ut intelligere, velle, creare, gubernare, etc.

Sequitur : *Quam,* videlicet divinam majestatem, *laudant Angeli atque Archangeli, Cherubim quoque ac Seraphim.* Per hos quatuor ordines, quorum duo, videlicet Angeli et Archangeli, sunt infimi in ultima hierarchia, et alii duo sunt summi in prima hierarchia, intelliguntur alii quinque ordines intermedii. *Qui non cessant,* id est, nunquam desinunt, *quotidie clamare,* id est ardenti affectu laudare, *una voce dicentes : Sanctus, Sanctus, Sanctus.* In patria cœlesti non est dies aut nox, nec actio Beatorum tempore mensuratur, sed ævo. Dicuntur tamen angelici
Apoc. IV, 8. spiritus requiem non habere die ac nocte, seu clamare quotidie, Sanctus, Sanctus, Sanctus : quoniam incessabiliter intellectuali voce internaque laude Deum collaudant in quadam duratione seu mensura omne tempus includente, quæ æviternitas appellatur, vel certe participata æternitas.

ARTICULUS XVIII.

De explanatione primæ partis canonis, scilicet : Te igitur, etc.

Hebr. VII, 24, 25. CHRISTUS *eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium : unde et salvare in perpetuum potest, accedens per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Quemadmodum auctor Rationalis divinorum testatur, quidquid canonem exponendo conamur exprimere, vix alicujus videtur esse momenti, quoniam hic lingua deficit, mens superatur. Verumtamen quod Spiritus veritatis donare dignatur, abscondendum non est. Canon ergo, qui et regula dicitur, idcirco ita vocatur, quoniam ex regulis Sanctorum componitur, et quia per eum regulariter Sacramentum altaris conficitur. Non est autem canon ab uno compositus, sed partim a Petro apostolo, et partim ab aliis. Fertur quoque, quod Papa Gelasius I, post Petrum canonem principaliter ordinavit.

Est ergo exordium canonis : *Te igitur, clementissime Pater, per Jesum Christum, Filium tuum, Dominum nostrum, supplices rogamus ac petimus :* hoc est, quoniam dignum et justum est nos tibi tanquam Patri ac Domino cum angelis gratias agere, ideo, o « clementissime Pater, supplices », id est affectuosi ac humiles, « rogamus ac petimus », id est, mente et ore seu anima et corpore postulamus, « te per Jesum Christum, Filium tuum, Dominum nostrum » ; *uti accepta habeas,* id est, ut tibi complaceant, nec propter imperfectionem nostram displiceant, *et benedicas,* id est, gratia et virtute cœlesti perfundas atque sanctifices convertendo ea in corpus et sanguinem Christi, *hæc* † *dona, hæc* † *munera,* id est materias istas oblatas, videlicet panem et vinum, quæ dicuntur « dona », quia nobis a Deo collata sunt, et « munera », quoniam Deo per nos sunt immolata ; *hæc* † *sancta sacrificia illibata.* Dona hæc dicuntur « sacrificia », quia Deo offeruntur ; dicuntur et « sancta » eo modo quo altare vel templum dicitur sanctum, quia videlicet ordinantur ad aliquod sacrum, id est ad corpus et sanguinem Christi, in quo sunt per supernaturalem transsubstantiationem convertenda. Dicuntur etiam dona « illibata », quia ad litteram pura et integra esse de-

bent, propter significationem et reverentiam tanti sacramenti : non enim debet panis maculosus esse, vel vinum permixtum, nisi cum modica aqua, quamvis semper in pane triticeo et vino vitis consecratio fieri queat, quamdiu species seu forma naturalis eorum permanserit. Vel dicuntur « illibata » eo modo quo sancta. Dicuntur quoque dona hæc « sancta » et « illibata », quoniam per prolationem sacrorum verborum et signa crucis aptantur et quasi meliorantur, ut sint condigna materia quæ in corpus et sanguinem Christi convertatur. Si enim vestes et templum ac vasa ecclesiæ benedicuntur ac sanctificantur ut sint apta instrumenta divini obsequii, quanto rationabilius est panem et vinum ante consecrationem benedici, ut sint apta materia transsubstantiationis supermirabilis atque divinæ? Nam et aliorum sacramentorum materiæ, propter reverentiam sacramenti, ante usum suum sanctificantur, ut aqua Baptismi vel chrisma seu oleum.

Sequitur : *In primis quæ tibi offerimus,* id est, « quæ » primo et principaliter « tibi offerimus », *pro Ecclesia tua sancta catholica,* id est pro omni populo christiano. Bonum quippe commune præferendum est bono particulari atque privato : et ergo ordinavit sancta mater Ecclesia, id est principes fidei nostræ, videlicet sancti Apostoli, ut hoc sacrificium primo atque principaliter offeratur « pro Ecclesia », id est congregatione fidelium, « catholica », id est universali, quia ex omni genere hominum est collecta. Nihilo minus potest sacerdos celebrare pro causa particulari ac proprio bono, prout devotio suggerit vel necessitas exigit : nam quod hoc sacrificium fit pro tota Ecclesia, est ex institutione sanctorum Patrum, quorum fuit bonum commune respicere; sed sacerdos, ex speciali affectu et ordinatione, hoc sacrificium offerre potest pro qualibet pia causa, dirigendo affectum atque intentionem suam ad id quod specialiter cupit adipisci a Domino.

Sequitur : *Quam,* scilicet Ecclesiam, *digneris pacificare,* lites atque discordias auferendo, et inimicos fidei deprimendo ac dejiciendo, *custodire,* id est a malis protegere vel in bono conservare, *adunare,* hæreses et schismata destruendo, *et regere,* id est ad ultimum finem atque æternam felicitatem dirigere. Quamvis autem pro tota plebe christiana sit in Missa generaliter et primo orandum, tamen pro summo Pontifice et proprio pastore præcipue exorare oportet, deinde pro his qui in populo christiano excellentius clarent et pluribus prosunt, fidemque per suam sapientiam defendunt atque exponunt, de quibus in Daniele scriptum est : Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. *Dan.* XII, 3. Idcirco canon descendit ad orandum in speciali pro personis hujusmodi. Additur namque : *una,* id est simul, *cum famulo tuo, Papa nostro, et antistite nostro,* id est proprio episcopo, qui spiritualiter præest, *et rege nostro,* id est imperatore Romano, qui in civili regimine præsidet : tamen in Papa est utriusque potestatis plenitudo; *et omnibus orthodoxis,* id est gloriose seu excellenter fidelibus, qui doctrina et vita splendent in militanti Ecclesia. Sicut enim tales multis sunt utiles, sic fiunt multis nocivi, si gratiam perdant atque carnaliter vivant : et ergo specialiter pro ipsis expedit exorare. Additur quoque in canone : *Atque catholicæ et apostolicæ fidei cultoribus :* nam et pro talibus orat Ecclesia, qui non solum fide sed opere et veritate fideles sunt. Pro his ergo orat sacerdos præcipue, ut Deus Pater dignetur eos pacificare, custodire, adunare ac regere.

ARTICULUS XIX.

De pleniori elucidatione præinductorum.

D*IRIGATUR, Domine, oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* *Ps.* CXL, 2. Quemadmodum Sapiens ait, omnis sermo Dei *Prov.* XXX, 5.

Ps. cxviii, 140. ignitus. Et David : Ignitum (inquit) eloquium tuum vehementer. Præinducta itaque canonis verba igne divini amoris redundant ac igniunt : unde cum ardentissimo mentis affectu promenda sunt. Porro oratio ardens et humilis esse debet : Ps. x, 17, sec. Hebr. nam desiderium pauperum, id est ardentem affectum humilium, exaudivit Dominus. Qui enim ardenter orat, valde cavere debet ne propriis meritis innitatur vel confidat. Rursus, qui suis meritis non confidit, sed humiliter orat, omnino vitare habet ne in orando pusillanimis efficiatur aut segnis.

Ut ergo Spiritus Sanctus, qui utique principaliter auctor est canonis, ad talem orationem nos incitaret, idcirco in ipso exordio canonis duo verba præmisit, quorum alterum dilectionem inflammat, videlicet « Pater », alterum fiduciam exauditionis præstat, propter bonitatem ejus qui petitur, scilicet « clementissime ». Et ad designandam atque augendam interiorem cordis humiliationem, inclinat sacerdos ante altare prædicta verba dicendo. Facit etiam tres cruces, dum dicit, « hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata », ad designandum triplicem Christi crucifixionem : nam crucifixus est linguis Judæorum clamantium, Joann. xix, 15. Tolle, tolle, crucifige eum ; item, iniqua Ibid. 16. sententia judicis ; tertio, manibus mini- Ibid. 18. strorum qui eum ligno affixerunt. Vel ad figurandum tres acerbissimas pœnas quas toleravit pro nobis. Prima erat dum Ibid. 1. caro ejus tenerrima flagellis totaliter la- Ibid. 2. cerabatur ; secunda, dum caput ejus dignissimum acutissimis spinis perforaba- Ibid. 18. tur ; tertia, dum manus ejus et pedes diris clavis fodebantur. Alii dicunt has cruces fieri propter triplicem Christi traditio- Rom. viii, 32. nem : traditus est namque a Deo Patre, Luc. xxii, 48. a Juda proditore, et a Judæis Pilato.

Matth. xxvii, 2. Sed quæri potest, quum sacrificium novæ legis sit perfectum, utputa verum corpus Christi aut sanguis, quod pro Ecclesia Dei offertur, quomodo hæc dona, hæc munera ante consecrationem offerantur pro A Ecclesia. Et respondendum, quod non offerimus panem et vinum pro Ecclesia simpliciter et absolute, vel tanquam sacrificium principaliter finaliterque intentum, sed tali respectu et intentione, ut convertantur divina virtute in corpus et sanguinem Christi, sicque offeramus Patri cœlesti sacramentum perfectum et sanctum, videlicet corpus et sanguinem Filii sui carissimi.

Præterea, quamvis in toto officio Missæ debeat celebrans omnibus viribus suis B esse attentus atque sollicitus, tamen ab exordio canonis debet omnino recollectus consistere, et mente ad divina suspensus, in quantum humana fragilitas fieri sustinet et Spiritus Sancti clementia conferre dignatur ; et ut talem gratiam a Deo in hac parte Missæ mereatur recipere, sic tenetur ante celebrationem et postmodum vivere gratusque esse, quatenus tunc visitari, confoveri et illuminari sit dignus. Nec est melior præparatio ad celebrandum, quam ut sacerdos in omni vita sua C sic conversari conetur ut sit hujus sacramenti condignus minister.

ARTICULUS XX.

De secunda parte canonis, et de modo commemorandi pro quibus oratur.

LOCUTUS *est Dominus ad Moysen* et *Aaron, dicens : Sic benedicetis filiis* Num. vi, 23-26. *Israel : Benedicat tibi Dominus, et custodiat te ; ostendat Dominus faciem suam* D *tibi, et misereatur tibi, et det tibi pacem.* Quemadmodum ait Apostolus, qui diligit Rom. xiii, 8. proximum, legem implevit. Sed qui vere alium diligit, actum dilectionis ei impendit. Quum ergo Sacramentum altaris institutum sit pro salute totius Ecclesiæ, ideo in Missa est pro vivis mortuisque orandum, et specialiter pro his qui nobis propinquiores aut cariores seu magis benefici sunt. Pro talibus igitur orat sacerdos, dicens :

Memento, Domine, videlicet Deus Pater,

ad quem orationes canonis diriguntur, *famulorum famularumque tuarum.* Et tunc sacerdos intra se exprimit seu cogitat eos pro quibus orat in speciali. Dicimus autem Deo, « Memento, Domine », id est recordare : non quod in Deum cadat oblivio, sed ut per modum recordantis se habet, reminiscendo misericordiæ suæ, et subveniendo in omni tribulatione et necessitate, et tribuendo dona gratiarum quæ postulantur ab ipso.

Sed quum in canone debeat intellectus sacerdotis maxime esse divinis infixus atque sensibilia deserens, mirum videtur quod in hoc loco fit memoria hominum in carne viventium, quum talis memoria contemplationem impedire et evagationem inducere soleat. Et respondendum, quod hic fit rationabiliter vivorum memoria : sed ne talis memoria devotionem impediat, vel distractionem inducat, caute agenda est, non nimis immorando considerationi personarum, vel circumstantiarum et rerum quæ eas concernunt ; sed potius in principio hujus memoriæ debet sacerdos oculum cordis sui contemplationi Dei vehementer infigere, cogitando de Deo ea quæ devotionem atque fervorem caritatis magis accendunt, et tunc in tali mentis fervore Deum ardenter orando ut se exaudire dignetur pro his quos nominabit, ipsas vero personas cursorie meditando, sed bona quæ eis petit, intente et amorose rogando.

Itaque sic aut simili modo poterit sacerdos affectum suum formare : O Deus Pater, Deus æterne, adorande, dulcissime, immense, incomprehensibilis, etc., propter infinitam misericordiam tuam, propter caritatem tuam paternam, propter bonitatem tuam immensam, propter omnem beatitudinem tuam, propter superessentialem perfectionem et universam dulcedinem tuam, etc., exaudi et suscipe me, dando gratiam talem vel talem his pro quibus te oro. Et tunc nominet eos intra se, non immorando considerationi eorum. Vel sic : O Pater æterne, per

A unigenitum Filium tuum, Jesum Christum, Dominum nostrum, per omnia mysteria ac beneficia ejus, per omnia quæ pro nostra salute fecit ac pertulit, per beatissimam virginem Mariam, et omnium Sanctorum preces et merita, ad laudem, gloriam et reverentiam superbeatissimæ Trinitatis, per omnem bonitatem, caritatem, misericordiam et plenitudinem ejus super omne genus humanum, propter infinitam perfectionem, sanctitatem et gloriam ejus, propter omnem communicatio-
B nem et emanationem ejus ad intra, propter superbeatissimam et æternam consistentiam ejus, ob omnem dilectionem ejus, mutuam intuitionem, complacentiam et fruitionem, et ob omnem rationem suæ mutuæ dilectionis : succurre universæ Ecclesiæ tuæ, da ei unionem, pacem et reformationem in omnibus ; infideles reprime et converte ; miserere omnibus propinquis, commissis et benefactoribus meis, specialiter illis et illis, et mihi ipsi da emendationem et reformationem in om-
C nibus, omnem gratiam, virtutem et efficaciam hujus beatissimi sacramenti. Juxta hunc modum teneat memoriam defunctorum, et precem hanc fundat ante sumptionem per allocutionem internam.

Denique additur statim in canone : *et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, et nota devotio.* Solus enim Deus corda scrutatur, et interiora animæ intuetur. (I Par. xxviii, 9.) Pro his igitur qui principaliter officio Missæ intersunt, sacerdos specialiter orat. Sed interdum nemo cir-
D cumstat, nisi minister unus ; sed tunc minister gerit personam Ecclesiæ. Vel per circumstantes, possunt intelligi non tantum qui localiter adstant, sed omnes qui spiritualiter adsunt, quibus divinorum celebratio placet, et qui Christo per caritatem uniti sunt, atque ad mysticum ejus corpus pertinere noscuntur.

Sequitur : *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis,* id est materiam istam consecrandam eo respectu ut facta consecratione offe-

ramus tibi sacramentum perfectum, et A sacrificium consummatum, quod est corpus Christi et sanguis ejus. « Vel qui tibi offerunt », scilicet « hoc sacrificium laudis », potest referri ad ipsos sacerdotes qui sacramentum conficiunt (debet enim sacerdos pro se ipso et sacerdotibus exorare), vel ad ipsos adstantes, qui dicuntur hoc sacrificium laudis offerre, in quantum sacerdoti offerenti per consensum affectus et preces cooperantur, vel eum ad celebrandum induxerunt aut adjuverunt.

Deinde manifestatur pro quibus rebus B offeratur, dum subditur : *pro se,* id est pro propria sua persona, *suisque omnibus,* id est pro aliis amicis, propinquis, vel commissis, et item pro rebus quæ ad eos pertinent, ut sunt bona temporalia, pro quibus orandum est ut moderate conserventur a Deo. Et hoc magis explanatur per verba sequentia, quæ non sunt nisi expositio hujus quod dictum est. Additur namque : *Pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis et incolumitatis suæ, tibi reddunt vota sua æterno Deo,* C *vivo et vero.* Per hoc enim quod « reddunt Deo vota sua », id est, effundunt coram eo desideria sua, « pro redemptione animarum suarum », id est pro indulgentia peccatorum, « pro spe salutis », id est pro impetratione felicitatis (sumitur enim hic spes pro re sperata), « et incolumitatis suæ », id est corporalis sanitatis, in quantum expedit animæ : per hoc, inquam, quod hæc faciunt circumstantes, dicuntur offerre hoc sacrificium laudis « pro se suisque omnibus », præsertim dum bona D prædicta a Deo adipisci nituntur non propriis meritis, sed virtute Sacramenti altaris.

Porro sacrificium istud, « sacrificium laudis » vocatur, quia per ipsum laus Deo offertur, in quantum beneficia ejus recoluntur : quod in Missa potissime fieri palam est. Quamvis autem quælibet divina Persona sit Deus æternus, et omnes tres non nisi unus Deus æternus, Patri tamen æternitas appropriatur, quoniam ipse solus a nullo est, juxta illud Hilarii secundo de Trinitate : Æternitas est in Patre, species in imagine, usus in munere. Species quippe, id est perfecta similitudo et pulchritudo, est in imagine, id est in Filio; usus vero, id est communio Patris ac Filii, est in munere, id est in Spiritu Sancto, qui est donum amborum.

ARTICULUS XXI.

De explanatione tertiæ partis canonis, scilicet : Communicantes, etc.

LAUDEMUS *viros gloriosos et patres nostros in generatione sua.* Eccli. XLIV, 1. Sacerdos imperfectum suum considerans, atque propria merita sibi deesse perpendens, omnium Sanctorum meritis adjuvari desiderat, et totius Ecclesiæ communibus precibus ac bonis operibus participare affectat, dicens in persona sui ipsius ac aliorum qui adstant et secum offerunt, de quibus dixit, Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt :

Communicantes, id est, preces et merita Sanctorum ac tibi placentium nobis applicantes. Omnes nempe electi sunt unum corpus mysticum, cujus caput est Christus : et ergo preces et merita unius alteri prosunt in quantum uniuntur in Christo. Hæc autem unio fit per caritatem et gratiam. Unde quicumque caritatem et gratiam habet, omnibus Sanctis communicat, id est, meritis eorum adjuvatur atque participat, quemadmodum Scriptura testatur : Particeps ego sum omnium timentium te. Ps. CXVIII, 63. Tanto quoque plenius communicantur nobis merita electorum, quanto eis affectuosius conjungimur, et quanto amplius eos veneramur. Idcirco, ut sacerdos plenius adjuvetur meritis Sanctorum ac precibus, facit eorum specialem memoriam, subdens : *et memoriam venerantes,* id est, venerando agentes, seu venerabiliter recolentes, *in primis,* id est primo atque præcipue, *gloriosæ semper virginis Mariæ, Genitricis Dei et Domini*

nostri Jesu Christi. Ipsa est enim unica A illa amantissima Dei, tota pulchra, omnium Beatorum dignissima. *Sed et beatorum Apostolorum ac martyrum tuorum Petri et Pauli,* etc. Non fit hic mentio confessorum : quoniam Missa est officium in quo commemoratur mysterium passionis ac sanguinis Christi, confessores autem pro Christo passi non sunt nec sanguinem effuderunt ; secundo, quoniam eo tempore quo canon factus est, non habebatur in Ecclesia confessorum solennis festivitas. Ponuntur autem in canone Sancti illi qui B pro tunc famosiores erant apud Romanum Pontificem. Ut autem Sanctorum horum memoria devotius recolatur, expedit scire vitam et passionem eorum : aliter non potest affectuosa et perfecta eorum haberi memoria. Additur autem in canone : *et omnium Sanctorum tuorum,* videlicet quos nunc non expressimus propter prolixitatem vitandam, quamvis ipsi omni honore atque memoria digni sunt, *quorum meritis precibusque concedas ut in omnibus,* maxime tamen in isto officio et in C actu præsenti, *protectionis tuæ muniamur auxilio,* id est, defendamur ab insidiis inimici et a distractione ac cogitatione perversa, per gratiam tuam.

Hæc vero Sanctorum memoria plurimum utilis est, sicuti Job consulit : Ad aliquem (inquiens) Sanctorum convertere. (Job v, 1.) Nam Moyses et Esdras ac Daniel in orationibus suis leguntur sanctorum Patriarcharum fecisse memoriam, dicentes ad Dominum : Recordare Abraham, Isaac et Jacob, etc. (Deut ix, 27; II Esdr. ix, 7; Dan. iii, 35.) Et de Jeremia ait Scriptura : D Hic est fratrum amator, qui multum orat pro populo Israel. (Mach. xv, 14.) Ex quo innotescit, quod Sancti post hujus vitæ incolatum orent pro vivis, præsertim pro his qui eorum venerantur memoriam.

Sed quæri potest, an sacerdos possit adjungere aliquos Sanctos, ad quos singularem devotionem habet, qui non exprimuntur in canone. Et dicunt nonnulli quod sic. Sed hoc non videtur rationabiliter dictum. Regula namque debet uniformis esse apud omnes ad quos se extendit. Quum ergo canon sit regula, non licet ipsum mutare, nec addendo nec subtrahendo ; sed Sancti tales qui non explicantur in canone, ante celebrationem invocandi sunt, vel certe in ipso officio Missæ, per orationes privatas, ut moris est, ante Epistolam et locis sequentibus congruis.

ARTICULUS XXII.

De quarta parte canonis, scilicet : Hanc igitur oblationem, etc.

HABENTES *pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum Filium Dei, adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ* ejus. (Hebr. iv, 14, 16.) Quanto in canone ad verba consecrationis amplius approximatur, tanto diviniora et devotiora verba funduntur, quæ etiam cum majori gustu cordis et calidiori affectu dicenda sunt. Itaque in hac quarta parte canonis sic Deum orat sacerdos :

Hanc igitur oblationem, id est hæc dona, hæc munera, sicut prædictum est, *quæsumus, Domine, ut placatus,* id est malorum nostrorum oblitus, *accipias,* id est, grata et placita sumas, non imputando nobis negligentias et malitias nostras, nec despiciendo ministerium nostrum, sed convertendo oblationem hanc, seu materiam istam oblatam, in corpus Christi et sanguinem, *diesque nostros,* id est vitam et opera nostra quotidiana, *in tua pace disponas,* id est, in vera et ordinata ac spirituali tranquillitate gubernes, discordias, perturbationes et lites auferendo, *atque ab æterna damnatione nos eripi, et in grege electorum tuorum,* id est in numero salvandorum, nos *jubeas numerari, per Christum Dominum nostrum. Amen.*

Advertendum autem, quod in canone interdum exprimitur oblata materia, puta vinum et panis, in plurali numero, propter diversas naturas accidentalesque formas panis et vini, ut in principio canonis, dum dicitur, hæc dona, hæc munera, etc. ; in-

terdum autem exprimitur in singulari, ut (A) in præsenti, dum dicitur, « hanc igitur oblationem », quoniam ordinatur ad sacramentum unum perfectum, quod est Eucharistia.

ARTICULUS XXIII.

De explanatione quintæ partis canonis, scilicet : Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, etc.

Hebr. XIII, 12, 15. JESUS, *ut sanctificaret populum, extra* (B) *portam passus est : per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo.* In oratione ac parte præhabita oravit sacerdos in communi oblationem hanc a Deo suscipi ; hic autem exprimit, orando in speciali, ad quid velit eam acceptari a Deo, dicens :

Quam oblationem, id est quam materiam oblatam, *tu, Deus,* id est, tu, Pater cœlestis, *in omnibus, quæsumus, bene†dictam, adscri†ptam, ra†tam, rationabilem acceptabilemque facere digneris.* (C) Ponuntur hic quinque nomina adjectiva, quæ variis modis exponuntur ; sed omissis illis, tres expositiones tangendæ sunt, quæ meliores videntur. Considerandum ergo, quod in Sacramento altaris est aliquid quod est sacramentum tantum, et aliquid quod est res et sacramentum, aliquid quoque quod est res tantum. Sacramentum vero dicitur signum rei sacræ. Ante consecrationem ergo panis et vinum sunt sacramentum tantum, quia sunt signum dumtaxat rei sacræ, videlicet corpo- (D) ris et sanguinis Christi, in quæ convertentur ; sed post consecrationem accidentia panis et vini sunt sacramentum tantum : tunc enim substantia panis et vini non manet, sed accidentia eorum quantum ad repræsentationem supplent vicem substantiæ, quæ conversa est. Corpus autem et sanguis Christi sunt res et sacramentum. Sunt enim sacramentum, id est sacrum signum unitatis corporis mystici (id est Ecclesiæ), quæ fit per caritatem et gratiam Spiritus Sancti ; et sunt res significata per species vini et panis : sunt, inquam, res sacra, gratiam continens multo excellentius quam alia sacramenta. Porro effectus hujus sacramenti, id est gratia sacramentalis, quæ in hoc sacramento confertur digne sumentibus, est res tantum.

Verba igitur præinducta, primo exponuntur de eo quod est sacramentum tantum, id est de materia oblata, videlicet pane et vino. Hæc enim materia per sacratissima canonis verba quamdam idoneitatem seu spiritualem virtutem sortitur, ut sit apta ac digna quæ transsubstantietur seu convertatur in præstantissimum corpus et sanguinem Filii Dei. Dicit ergo sacerdos : « Quam oblationem tu, Deus, quæsumus, digneris facere benedictam », id est quadam spirituali virtute perfusam et sanctam, eo modo quo vasa et templum ac vestes benedicuntur et sanctificantur ut sint apta in divino obsequio instrumenta. Additur autem, « in omnibus » : quod aliqui referunt ad id quod dictum est, « tu, Deus », ut sit sensus : « Tu, Deus in omnibus », id est, tu, Deus, qui es et operaris in omnibus rebus. Deus enim quum sit immensus, et primum principium omnium rerum, omnia penetrat, nec aliquod agens creatum aliquid agere potest nisi in virtute primi agentis, quod est Deus gloriosus et fortis. Unde Apostolus ait : In ipso vivimus, movemur et sumus. (Act. XVII, 28.) Sed melius arbitror ut hoc quod dicitur, « in omnibus », referatur ad « benedictam », ut sit sensus : « Tu, Deus, facere digneris hanc oblationem benedictam in omnibus », id est ad hoc quod sit apta ex qua proveniant omnes utilitates et fructus hujus sacramenti. Hæ namque utilitates et fructus, id est effectus gratiarum, proveniunt ex hac oblatione, in quantum convertitur in corpus et sanguinem Christi, quæ spiritualiter alunt, perficiunt et reparant eum qui digne sumit Sacramentum altaris. Sequitur : « adscriptam », id est, tu, Deus Pater, digneris facere hanc hostiam « adscriptam », id est in libro divi-

næ memoriæ, qui est approbatio divini judicii, reponibilem, eo modo quo opera bona scribi dicuntur in libro vitæ, id est in approbatione divina, ne scilicet obliviscaris oblationis nostræ, non habendo eam acceptam ; vel « adscriptam », id est inter sacrificia tibi ab aliis digne ac fructuose oblata reputatam, ut scilicet placeat tibi quemadmodum oblationes Sanctorum complacent tibi. Digneris quoque oblationem hanc « ratam » facere, id est efficacem, firmam ac stabilem, « rationabilem », id est congruam, ut convenienter convertatur in corpus Christi et sanguinem, et « acceptabilem », ne propter indispositionem suam displiceat : quamvis enim panis converti possit in corpus Christi sine solennitate Missæ et prævia hac benedictione ac prece, non tamen sic fieri decet ; et si sic fieret, non esset oblatio acceptabilis Deo ex parte offerentis.

Secundo, præinducta sacratissima verba exponuntur de eo quod est res et sacramentum, videlicet de corpore Christi, vel de ipso Christo, qui est hostia benedicta, adscripta, rata, rationabilis et acceptabilis, ut sit sensus : « Tu, Deus, digneris hanc oblationem facere benedictam », id est, digneris eam convertere in carnem et sanguinem Christi, quæ sunt hostia benedicta, id est omni carens macula culpæ atque omni gratia adornata ; « adscriptam », id est, digneris eam convertere in carnem Christi, quæ est adscripta, id est Verbo Patris in unitate personali inseparabiliter indelebiliterque unita, ac per hoc in libro vitæ excellentissime scripta ; « ratam », id est, digneris eam convertere in carnem Christi et sanguinem, quæ sunt sacramentum ratum seu hostia rata, id est firma et efficax, imo in perpetuum durans, cui non succedet sacrificium aliud neque perfectius sacramentum : quod sacrificiis et sacramentis veteris Testamenti non convenit, quoniam in adventu Christi cessare cœperunt, instituto in Cœna hoc sacramento ; « rationabilem », id est, digneris eam convertere in carnem et sanguinem

A Christi, quæ sunt oblatio et hostia rationabilis, id est apta et congrua ad placandum : rationabile quippe est ut Deus per oblationem tam dignissimæ hostiæ mitigetur ; et « acceptabilem », id est, digneris eam convertere in corpus et sanguinem Domini, quæ sunt oblatio summe accepta et grata Deo ac placita. Corpus autem et sanguis Christi, prout consecrantur in altari, non sunt duo sacramenta, sed unum, unitate integritatis seu perfectionis, quoniam ordinantur ad eumdem principalem B effectum, qui est spiritualis refectio animæ, ad quam necessaria sunt cibus et potus spiritualis, id est corpus Christi et sanguis, quemadmodum Christus testatur : Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus ; non utique ventris, sed mentis, quæ per hoc sacramentum spiritualiter alitur, confortatur, perficitur, et ad æternam felicitatem perducitur.

Joann. VI, 56.

Tertio, exponuntur verba prædicta de eo quod est in Sacramento altaris res tantum, scilicet de effectu hujus sacramenti, seu C gratia sacramentali, ut sit sensus : « Digneris », Domine « Deus, hanc oblationem facere benedictam in omnibus », id est talem ut per eam a te benedicamur gratiamque cœlestem in omnibus adipiscamur, « adscriptam », id est talem ut per eam in electorum consortio conscribamur et inter salvandos computemur, « ratam », id est talem ut per eam in Christo stabiliamur in omni bono, « rationabilem », id est talem ut per eam non bestialiter sed rationabiliter et sapienter conversemur, et D « acceptabilem », id est talem ut tibi per eam placeamus.

Sequitur autem in canone : *ut nobis cor†pus et san†guis fiat,* id est, ad hoc digneris hanc oblationem facere benedictam, adscriptam, etc., quatenus oblatio hæc « fiat nobis », id est ad nostram salutem, ad nostrum quotidianum profectum, atque ad vitiorum nostrorum expurgationem omniumque spiritualium donorum multiplicationem, « corpus et sanguis » *dilectissimi Filii tui, Domini nostri, Jesu*

Christi. Pater enim diligit Filium amore immenso et omni menti creatæ inexperto. Sed utinam, o Pater æterne, o Deus pietatis immensæ, dum verba hæc profero, merear parumper in affectu moveri et tangi a te, ut vel modice gustem et sapiam quo caritatis ardore diligas unicum Filium tuum et diligaris ab eo. Agnoscendum præterea, quod Deus Pater diligit Christum, Unigenitum suum, amore intensive infinito, in quantum Christus est Deus ; sed in quantum est homo, non diligit eum Pater amore simpliciter infinito, sed nec Filius hoc modo est infinitæ bonitatis : sed tamen majori dilectione diligit Pater Christum in quantum est homo, quam totum universum, visibilia et invisibilia, rationalia et intellectualia. Christus quoque in quantum est Deus, diligit Patrem amore immenso; et id sentire oportet de Spiritu Sancto. Sed prout est homo, non diligit Patrem amore infinito, sed tamen majori ac magis ardenti quam omnes simul electi qui sunt vel erunt. Pater namque majus bonum contulit Christo (Joann. X, 29.) homini quam toti universo : quia humanitatem ejus univit Filio suo adorando in unitate personæ, ita quod eadem est personalitas increati Filii Dei et naturæ humanæ a Verbo assumptæ, sic quod in eodem esse personali in quo Verbum Dei Patris æternaliter est subsistens, natura humana Christi per assumptionem a Verbo semper subsistit et sine fine subsistet ; et hoc donum omnia dona ceteris omnibus præstita eminenter transcendit.

Fiunt autem tres cruces super oblatam materiam, dum dicitur, « benedictam, adscriptam, ratam », ad honorem supersanctæ et adorandæ Trinitatis, et ad insinuandum quod effectus orationis istius a tota beatissima Trinitate nobis donetur : nam ipsa hanc ineffabilem conversionem panis in corpus et vini in sanguinem Christi facit, et nobis gratiam justificantem et sacramentalem largitur. Fiunt quoque duæ cruces, dum dicitur, « corpus et sanguis fiat », ad designandum immolationem Christi in cruce, et sanguinis sui fusionem. Aliæ multæ rationes assignantur ab aliis, sed istæ sufficiunt.

ARTICULUS XXIV.

Qualis sit habenda devotio in canone, præsertim in hoc loco.

S*PIRITUS est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare.* (Joann. IV, 24.) Si teste Propheta, maledictus est homo qui facit opus Dei negligenter : (Jer. XLVIII, 10.) quanto maledictior, imo quam maledictissimus exstat, qui hoc divinissimum sacramentum, qui hoc cœleste mysterium, qui hoc salutiferum Missæ officium facit negligenter, indevote vel irreverenter ? Plane, si non mentitur Apostolus, reus erit corporis et sanguinis Domini. (I Cor. XI, 27.) Quemadmodum ergo reverenter et digne celebrare aut communicare saluberrimum est, sic irreverenter et negligenter hoc agere, periculosissimum est et prorsus damnabile.

Advertendum ergo, quod ut Hugo de S. Victore testatur et Thomas allegat, devotio triplex est : prima, dum quis verbis intentus est, quatenus ea distincte pronuntiet ; secunda, dum homo ad sensum verborum diligenter advertit ; tertia, dum quis oculum cordis sui Deo principaliter infigit ac imprimit. Hæc autem triplex devotio ad digne celebrandum exigitur, præsertim in canone, maxime in hoc loco et parte sequenti, in qua verba consecrationis contenta sunt. Debet enim sacerdos sacratissima verba canonis distincte proferre, sensum quoque verborum pro toto suo posse advertere, atque ad Deum totam suam contemplationem principaliter et amorose dirigere, beneficia ejus recolendo, admirando, amando, laudando et amplectendo, omni expulso phantasmate vano, et distractione abjecta. Debet enim cum metu et reverentia in hora consecrationis et immolationis omnipotenti Patri adsistere, atque ardenti affectu ac interno sapore beatissima verba effari. Dicit enim

Ps. xlvi, 8. Basilius super illud Psalmi, Psallite sapienter, quod sicut gustus corporeus unamquamque cibi particulam seorsum capit, consumit et gustat, sic gustus mentalis ipsius intellectus singula verba psalmodiæ distincte proferre et sapere debet : quanto magis verba Missæ et canonis, ut sacer-
Jer. xx, 9. dos cum Jeremia dicere possit, Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis exæstuans claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens?

ARTICULUS XXV.

De elucidatione sextæ partis canonis, scilicet : Qui pridie quam pateretur, etc.

I Cor. xi, 23, 24; Matth. xxvi, 26. DOMINUS *noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens, benedixit.* Hæc canonis pars historia est, id est narratio rei gestæ. Historia autem attentius legi non potest, neque devotius cogitari, quam ut res ipsa quæ gesta est, ante oculos cordis ponatur, quasi jam fieret, sicque recolatur quod factum est tanquam nunc præsens sit. Unde qui Christi passionem affectuose et quadam interna cum compassione revolvere cupit, debet sic eam recolere quasi in præsentia sua jam fieret, utputa in virtute imaginativa, formando similitudines rerum gestarum quasi præsentium. Sacerdos ergo, ut hanc canonis partem devotissime legat, debet in corde suo describere rem gestam, et eam quasi præsentem adspicere, cogitando videlicet qualiter Christus in novissima cœna inter Apostolos sedens, hoc saluberrimum sacramentum instituit. Itaque dicat :

Matth. xxvi, 26; Marc. xiv, 22; Luc. xxii, 19; I Cor. xi, 23, 24. *Qui,* scilicet dilectissimus Filius tuus, o Pater cœlestis, *accepit panem,* talem videlicet quali tunc utebantur Judæi, utputa azymum atque triticeum, *in sanctas ac venerabiles manus suas,* quæ nunquam ad iniquitatem extentæ sunt, et divinæ voluntatis obedientissimum instrumentum fuerunt, *pridie quam pateretur,* id est die ante passionem suam proxime præce- A dente, scilicet feria quinta; *et elevatis oculis in cœlum ad te Deum Patrem suum omnipotentem,* in quo designavit magnitudinem atque ardorem caritatis suæ, qua desideravit tuum honorem et nostram salutem, *tibi gratias agens,* id est, omnia sua a te esse recognoscens, et tibi omne bonum adscribens, *bene†dixit* panem divina sua virtute, *fregit,* id est divisit, non utique corpus suum consecratum, quum illud sub sacramento indivisibiliter sit, imo sub qualibet parte perfectum et B integrum perseveret, sed fregit formas panis consecrati, videlicet dimensiones, seu quantitatem facta consecratione manentem : accidentia namque panis et vini, transsubstantiatis substantiis, permanent et naturales actiones passionesque retinent; *deditque discipulis suis, dicens : Accipite et manducate ex hoc omnes : hoc est enim corpus meum.* Sed quid demonstravit Christus quum dixit, « ex hoc »? Numquid corpus suum? Non utique : illud namque unusquisque discipulorum inte- C grum sumpsit. Quid ergo demonstrat dum ait, « ex hoc », nisi illud quod est fractionis subjectum? Corpus enim Christi sub qualibet parte quantitatis panis conversi integrum exstat. Christus vero consecravit proprium corpus sub pane integro, et illum, id est quantitatem illius manentem, divisit. Sicque ex eo, scilicet pane consecrato, id est ex quantitate illius, sumpserunt discipuli corpus Christi : nam quilibet partem illius quantitatis accepit, atque sub illa parte totum Christi corpus veris- D sime sumpsit.

ARTICULUS XXVI.

De quibus sit tractandum in hac editione.

SICUT *qui mel multum comedit, non est ei bonum; sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria.* Prov. xxv, 27. Dum anima circa operationem unius potentiæ vehementer est occupata, impeditur ne pos-

sit intendere actibus aliarum potentiarum suarum : idcirco intellectus circa subtiles atque difficiles materias versans, et ad intelligendum atque scrutandum profunda immoderate aut fortiter satagens, frigidum et indevotum facit sæpe affectum. In hac autem conscriptione non fuit intentio movere vel tangere nisi ea quæ affectum excitare et devotioni possunt proficere, exponendo verba Missæ devotius quo valebam. Quamvis ergo circa prædictam canonis partem et eam quæ sequitur, pelagus quoddam immensum difficillimarum quæstionum queat moveri, non tamen hujuscemodi introducere in hoc libello complacuit, quoniam talia in Missa meditari vel considerare non expedit, utputa de mirabilibus quæ in hoc sacramento contingunt; sed talia firmissima fide tanquam certissima supponendo, ea contemplanda sunt in officio Missæ quæ affectum accendere queunt, videlicet : tanta caritas Dei, tanta dignatio et liberalitas Christi, tanta benignitas, atque similia beneficia Regis Salvatorisque nostri; quod tot et tanta pro nostra salute quotidie facit, quod sic nobiscum esse dignatur, quod nobis tam intime conjungi non respuit, sed magis desiderat. Subtiles vero illæ atque profundissimæ considerationes mirabilium Dei in hoc sacramento, devotionem non causant, nisi forte in valde exercitatis, qui solidum cibum capere possunt. *Hebr.* v, 14.

ARTICULUS XXVII.

Solutio quarumdam quæstionum utilium circa præsentem materiam.

Matth. XIII, 52. OMNIS *scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini patrifamilias qui profert de thesauro suo nova et vetera.* Circa præinducta plurima investigari possunt. Primo, de aqua quæ vino miscetur, quid sit tenendum de ea. Et respondendum, secundum doctores catholicos, quod appositio aquæ non est de necessitate hujus sacramenti : potest namque ex vino confici sanguis Christi, non apposita aqua. Nihilo minus aqua vino miscenda est. Primo, propter ordinationem Ecclesiæ. Secundo, propter significationem. Aqua enim propter suam multitudinem signat populum, de quo ait Psalmista : Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum; et Sapiens : Mitte (inquit) panem tuum super transeuntes aquas, id est plebem mendicam seu pauperem. Ut ergo figuretur quod per Sacramentum sanguinis Christi, populus Christo conjungitur, addenda est aqua vino; et iterum, quia de latere Christi lancea militis vulnerato, exivit sanguis et aqua; tertio, quia probabile est, ut Thomas opinatur, quod Christus in vino lymphato consecravit, eo quod in Terra sancta sint vina fortissima, quæ moris est temperari per aquam. Præterea, secundum Innocentium, aqua absorbetur a vino, et simul mutatur cum eo in sanguinem Christi : et ergo in valde modica quantitate miscenda est, propter securitatem, quia nec decet in vili aut debili vino consecrare, sicut nec in pane maculoso, propter tanti sacramenti honorem. *Ps.* XI, 9. *Eccle.* XI, 1. *Joann.* XIX, 34. *Sent.* IV, dist. XI, q. II, a. 4.

Denique quæri potest, an Christus consecravit, fregit et dedit proprium corpus eo ordine quo in canone et in Evangelio enarratur. Et respondendum, omissis opinionibus variis, quod Evangelistæ non narrant rem gestam eo ordine quo facta est; et hoc ultimum Thomas concedit, et alii multi, affirmantes quod Evangelistæ non semper observant in historia ordinem rerum gestarum. Hi ergo dicunt, quod Christus hæc verba proferendo consecravit; nec ea repetivit, sed simul confecit et consecrandi formam præfixit. Unde secundum hos, verba canonis sic ordinanda sunt : Elevatis oculis in cœlum, etc., benedixit, dicens : Hoc est corpus meum; et dedit discipulis suis. Hæc enim positio communior est. *Summ. th.* 3ª part. q. LXXVIII, a. 1 ad 1ᵐ. *Matth.* XXVI, 26; *Marc.* XIV, 22; *Luc.* XXII, 19; I *Cor.* XI, 23, 24.

Insuper quæri potest, quid demonstret ly hoc, dum dicitur : Hoc est enim corpus meum. Non enim demonstrat corpus Christi, quoniam illud nondum est ibi, sed post

prolationem verborum; nec panem, quia panis non est corpus Christi. Et respondendum, secundum Innocentium, quod ly hoc, nihil demonstrat : nam ait, quod verba consecrationis non dicuntur a sacerdote nisi recitative, et sic quasi materialiter accipiuntur. Et quamvis hoc subtiliter et apparenter dicatur, communiter tamen doctores tenent oppositum. Thomas igitur dicit, quod nec demonstrat corpus Christi, nec panem, sed aliquid sub speciebus sacramenti contentum, quod prius fuit panis, et postmodum est corpus Christi : pronomen namque, hoc, signat substantiam sine qualitate, id est propria et determinata proprietate. Sicque verba consecrationis non dicuntur solum recitative, sed etiam significative, imo et effective, secundum Ægidium : efficiunt enim quod designant. Et hanc instrumentalem causalitatem in consecratione corporis et sanguinis Christi sortitur sacerdos per impressionem sacerdotalis characteris : nam et potestas hæc sacerdoti collata divinitus, est ipse sacerdotalis character. Aliqui faciliter se expedientes, dicunt quod ly hoc, demonstrat corpus Christi, non quod est sub formis his dum verba hæc proferuntur, sed in termino prolationis.

Summ. th. 3a part. q. LXXVIII, a. 5.

Porro de additione verborum magna est quæstio : tria enim adduntur quæ nullus Evangelistarum expressit. Nam in consecratione corporis, additur ista conjunctio, enim; in consecratione quoque sanguinis apponuntur, Mysterium fidei, et, Æterni (Testamenti), quæ in Evangelio non habentur. Additur etiam ante consecrationem, Elevatis oculis in cœlum, quod nemo Evangelistarum conscripsit. Et respondendum, secundum Dionysium ultimo Ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo, quod Evangelistæ in exordio nascentis Ecclesiæ noluerunt publice tradere formas sacramentorum, propter irrisionem infidelium compescendam. Græci enim audientes his verbis consecrari corpus et sanguinem Christi, late riserunt. Credendum est tamen, omnia verba quæ ad consecrationem

A necessario requiruntur, a Christo fuisse prolata et Apostolis tradita, sicque per eos ad posteriores provenisse. Hæc autem conjunctio, enim, non est de necessitate formæ sacramenti, sed additur ex institutione beatissimi principis Apostolorum Petri : unde qui eam scienter omitteret, vehementer peccaret. Additur enim ad designandum continuationem verborum consecrationis ad prædicta. Verba autem illa, Elevatis oculis in cœlum ad te Deum Patrem, ab Alexandro Papa addita refe-

B runtur. Nam, ut Innocentius ait, probabile est quod Christus, qui in resuscitatione Lazari oculos ad Patrem levavit, idem fecit in consecratione tam incomprehensibilis sacramenti.

Joann. XI, 41.

Præterea quæritur, an Christus corpus suum Judæ dedit. Et respondendum, secundum Dionysium in de Hierarchia ecclesiastica, quod imo : quod Augustinus quoque testatur. Non enim debuit occultum peccatorem publicare. Non est tamen putandum, quod Christus dedit corpus

Cap. III.

C suum sub buccella intincta, sed ante cum aliis discipulis, secundum Augustinum. Hilarius tamen oppositum sentit. Sed in talibus atque similibus maxime standum est determinationi divinissimi et sacratissimi et theologicissimi Dionysii, qui erat amantissimus Pauli discipulus, et diligentissimus investigator veritatis ab ipsis Apostolis, seu apostolicis viris, sui utique temporis.

Amplius quæritur, an Christus proprium corpus accepit. Et respondendum, quod

D sicut dignatus est baptizari, quatenus primo faceret, sicque doceret; sic creditur primo proprium corpus sumpsisse, et postmodum Apostolis tradidisse. De quo sunt metra :

> Rex sedet in Cœna,
> Turba cinctus duodena;
> Se tenet in manibus,
> Se cibat ipse cibus.

Denuo inquiri potest, quale corpus Christus dedit discipulis. Dicit autem Innocentius Papa, quod multi hanc quæstionem

movent, sed pauci intelligunt. Advertendum ergo, quod septem sunt dotes Beatorum in patria : tres animæ, et quatuor corporis. Dotes animæ sunt, fruitio, tentio, visio; dotes corporis sunt, claritas, agilitas, impassibilitas, subtilitas. Certum est autem quod anima Christi a sua creatione habuit tres dotes prædictas : nam Christus ut homo ab instanti suæ conceptionis perfectus exstitit comprehensor. De dotibus vero corporis est diversa opinio. Hugo enim de S. Victore, doctor gloriosus, asseruit Christum in hac vita diversis quidem temporibus prædictas quatuor dotes corporis assumpsisse, videlicet subtilitatem in nativitate ex Virgine Matre, claritatem in transfiguratione, agilitatem in ambulatione super mare, impassibilitatem in consecratione : unde, secundum Hugonem, Christus dedit discipulis corpus impassibile. Sed hæc positio, quantum ad impassibilitatem, stare non potest. Nam idem corpus dedit quod habuit; et si fuisset corpus Christi consecratum servatum in pyxide in die Parasceves, tunc utique Christus mortuus fuisset in pyxide, vel contradictoria verificarentur de eodem. Respondendum est igitur, quod Christus tale corpus dedit discipulis quale tunc habuit, quamvis sub speciebus sacramenti habuerit Christus alium modum essendi, videlicet imperceptibilem sensu.

Postremo quæritur, an corpus Christi et sanguis sint unum sacramentum, an duo. Videtur enim quod sint duo sacramenta : nam dicimus in collecta, Purificent nos, quæsumus, Domine, sacramenta quæ sumpsimus. Sed si hoc dicatur, non erunt septem sacramenta, sed octo. Et respondendum, quod sunt unum sacramentum secundum rationem sacramenti, non unitate indivisibilitatis, sed perfectionis : quoniam ad eumdem effectum perfectum ordinantur, videlicet ad spiritualem animæ refectionem, ad quam requiruntur spiritualis esca et potus, quemadmodum ad corporalem refectionem corporalis cibus ac potus.

ARTICULUS XXVIII.

De intellectu septimæ partis canonis, scilicet : Simili modo postquam cœnatum est, etc.

SANGUIS Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi. (Hebr. IX, 14.) Præsens canonis pars historia est, describens quomodo Christus sanguinem suum consecravit ex vino : idcirco, sicut prædictum est de modo cogitandi aut formandi affectum in prolatione præcedentis partis canonis, quæ est de consecratione corporis Christi, sic et nunc intelligendum est quantum ad hanc canonis partem. Cujus exordium est :

Simili modo, id est tali modo sicut de pane prædictum est, *postquam cœnatum est,* id est post esum agni paschalis : non quod tota cœna tunc fuerit consummata, ut videtur, quum dicat Matthæus, Cœnantibus autem illis, accepit Jesus panem, et similiter postea calicem. (Matth. XXVI, 26.) Imo, sicut ex evangelio Joannis colligitur, Christus dedit Judæ buccellam post hujus sacramenti institutionem. Ait enim Joannes : Quum ergo accepisset ille (scilicet Judas) buccellam, exivit continuo. (Joan. XIII, 30.) Et tamen Judas Christi corpus accepit, sicut ostensum est. Hic ergo sumitur cœna pro esu agni paschalis. Vel dicitur cœna jam facta, quoniam pars ejus completa fuit. Vel dicitur, « postquam cœnatum est », quia jam quasi completa fuerat cœna : frequenter namque adscribitur aliquid toti ratione partis in sacra Scriptura. *Accipiens* Jesus *et hunc præclarum calicem,* (Matth. XXVI, 27; Marc. XIV, 23; Luc. XXII, 20; I Cor. XI, 25.) id est « calicem » istum « præclarum » quem iste calix designat, vel « hunc », id est similem secundum genus vel speciem : qui calix vocatur præclarus, quoniam dignus fuit tangi a Christo, et esse instrumentum tam divinissimæ conversionis vini in sanguinem Christi, ac vas tam pretiosissimi sanguinis; *in sanctas ac venerabiles ma-*

nus suas, item tibi gratias agens, be- A
p. 361 D. *ne*†*dixit :* quæ verba ante exposita sunt ; *deditque discipulis suis, dicens :*

Accipite et bibite ex eo, id est ex calice isto sanguinem continente, *omnes.* Hunc ergo Judas bibisse videtur. *Hic est enim calix sanguinis mei.* Ponitur hic continens pro contento, ut sit sensus : Hic est sanguis meus per modum potus in calice exhibitus. Et potius dicit, « calix sanguinis mei », quam sanguis meus : quoniam hoc sacramentum ministratur ut potus spiritualis animæ ; sanguis autem non dicit B
aliquid per modum potabilis, sed calix. Sequitur : *novi et æterni Testamenti,* id est, hic est calix sanguinis mei, per quem sanguinem novum atque æternum Testamentum confirmatum est et initiatum. Testamentum namque est ultimata distri-
Hebr. IX, 17. butio seu dispensatio bonorum, morte testatoris firmata. Quum ergo Christus per mortem et sanguinem corporis sui, spiritualia atque cœlestia bona nobis donaverit, merito fides et lex ejus novum Testamentum appellatur, quod utique con- C
firmatum est morte mediatoris Dei et hominum, Jesu Christi. Dicitur quoque Testamentum hoc novum, tum quia in Cœna incepit, tum quoniam vetustatem peccati delet et in novitatem spiritualem adducit,
Ps. CII, 5. quatenus renovetur ut aquilæ juventus
Rom. VI, 4. nostra, et secundum Apostolum, in novitate vitæ ambulemus. Dicitur item hoc testamentum Christi æternum, non quia ab æterno fuit, vel a principio mundi, nisi in prædestinatione divina præfigurationeque mystica, sed quia nunquam deficiet, D
nec aliud ei testamentum succedet, quemadmodum veteri Testamento lex Christi successit et illud evacuavit. Sequitur : *mysterium fidei,* id est secretum et occultissimum in fide christiana. Quod enim sub forma vini sit sanguis Christi, secretum est valde, et omni intellectui creato incomprehensibile : imo, secundum Ægidium de Roma, angeli sancti hoc capere nequeunt. Hoc ergo sanguinis sacramentum est quoddam « mysterium fidei », et quasi objectum ipsius, quoniam fides versatur circa istud mysterium tanquam circa objectum : nam sola fide tenetur et creditur sub his sensibilibus formis contineri corpus et sanguinem Christi. Sequitur : *qui pro vobis,* scilicet Apostolis, *et pro multis,* id est pro universis electis, *effundetur in remissionem peccatorum,* tam originalium quam actualium. Sanguis quippe Christi pro omnibus est effusus, quantum ad sufficientiam ; sed quantum ad efficientiam seu efficaciam, pro solis prædestinatis effusus est.

Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. Hæc verba non pertinent ad formam consecrationis, sed his verbis aut similibus contulit Christus Apostolis sacramentum Ordinis, faciens eos sacerdotes, et committens eis exsecutionem hujus mysterii.

ARTICULUS XXIX.

De solutione quarumdam quæstionum circa prædicta.

PATER *gloriæ det vobis spiritum sapientiæ in agnitione ejus, ut sciatis* Ephes. I, 17, 18.
quæ sit spes vocationis vestræ. Circa formam consecrationis sanguinis Christi, doctores diversa opinati sunt. Albertus enim et Henricus de Gandavo affirmant, quod sicut ad consecrationem corporis Christi sufficiunt verba ista, Hoc est enim corpus meum ; sic ad consecrationem sanguinis sufficit dicere : Hic est enim calix sanguinis mei. Quæ autem sequuntur, videlicet, Novi et æterni Testamenti, usque ibi, Hæc quotiescumque feceritis, dicunt esse expositoria prædictorum verborum. Hæc est Alberti opinio in Summa, de corpore Christi ; verumtamen super quartum Sententiarum librum scribit oppositum. dist. VIII.
Thomas vero et alii asserunt, quod omnia hæc sunt de forma consecrationis sanguinis, usque ibi, Hæc quotiescumque feceritis : quia hæc verba, Novi et æterni Testamenti, etc., sunt determinationes

ejus quod dictum est, Hic est calix sanguinis mei, sicque pertinent ad perfectionem locutionis. Sed quidquid sit de veritate, hæc secunda positio tutior est, et ritus Ecclesiæ magis ei concordat : non enim levatur calix ante illa verba, Hæc quotiescumque feceritis. — Ex verbis tamen Innocentii Papæ posset ostendi quod prima opinio non sit rata. Innocentius namque a quodam archiepiscopo interrogatus cur in consecratione sanguinis ponantur quædam verba a nullo Evangelistarum descripta, solvendo approbat quæstionem illam, innuendo quod ibi ponantur verba hujusmodi quasi de forma consecrationis istius. Et tamen [non tantum] hæc verba, Hic est calix sanguinis mei, imo et plura ab Evangelistis sunt scripta, ut patet in Decretalibus. Et idem sentit Ægidius de Roma exponendo illam Innocentii Decretalem.

Decretal. lib. III, tit. 41, c. 6.

Porro Petrus de Tarantasia super quartum Sententiarum, dicit se credere quod consecratio sanguinis Christi fieri possit per verba a quocumque Evangelista descripta. Et constat quod non quilibet Evangelista ponit omnia verba illa : imo nullus eorum omnia ponit. Græci quoque veraciter consecrant, non tamen omnibus verbis illis utuntur. Et sic videri posset, quod non omnia verba illa requirantur tanquam de essentiali forma consecrationis istius.

dist. VIII.

Denique quæri potest, an sub formis panis consecrati contineatur sanguis Christi ; et similiter, an sub formis vini consecrati sit corpus Christi. Et respondendum, quod in hoc sacramento continetur aliquid dupliciter, scilicet : directe, utputa id in quod terminatur conversio panis ac vini ; et indirecte, seu concomitanter, scilicet quod realiter conjunctum est ei in quod prædicta conversio directe terminatur. Quum ergo substantia panis directe convertatur in corpus Christi, idcirco sub formis panis consecrati directe nil continetur, nec est nisi corpus Christi. Sed quoniam corpori Christi realiter conjuncta

A sunt anima rationalis ac sanguis, et propria quantitas, cetera quoque ejus accidentia magis intrinseca, atque divinitas seu Verbi persona ; propterea indirecte seu per naturalem concomitantiam ac sequelam, sub speciebus panis consecrati exsistunt sanguis Christi et anima, totaque ejus quantitas, atque divinitas seu Verbi persona. Et pariformiter sentire oportet de exsistentia horum et corporis sub speciebus vini consecrati seu sanguinis : nam sub formis vini consecrati directe

B continetur sanguis ; corpus vero et quantitas, qualitas, anima et Verbi persona, concomitanter.

Porro verba prætacta, videlicet, Hæc quotiescumque feceritis, ut ait Bernardus, omni affectu plenissima sunt, et fidelem ac vere christianum animum vehementer inflammant, suntque a sacerdote celebrante cum ingenti devotione ac mentis sapore promenda ; et, proh dolor ! miserabilem sacerdotem qui hæc verba sine memoria ineffabilis atque eximiæ dilectio-

C nis atque acerbissimæ mortis Christi pronuntiat, et sine cordiali affectu effundit. Imo veraciter hæc verba non solum tempore celebrationis sed frequentissime nobis sunt cogitanda, revolvenda et amplectenda : his quippe verbis jubemur a Christo non sine actuali devotione celebrare, sed cum diligenti divinorum beneficiorum recordatione.

ARTICULUS XXX.

D

De effectibus hujus superdignissimi sacramenti.

COMEDITE, *amici, et bibite ; et inebriamini, carissimi.* Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus, ait Unigenitus Dei Patris. Quoniam igitur hoc divinissimum sacramentum dicitur spiritualis alimonia atque refectio animæ, ideo quidquid cibus corporalis facit in corpore, id efficit sacramentum corporis Christi in anima, nisi homo obicem, id

Cant. V, 1. Joan. VI, 56.

est gratiæ impedimentum, opponat, accedendo indigne, aut habendo se incustodite. Quemadmodum ergo cibus corporalis vires corporis conservat ac reparat, et quantitatem auget ac perficit, gustum quoque delectat : sic Eucharistiæ sacramentum virtutes et gratiam conservat in anima, roborando sumentem in bono; reparat quoque deperditum, id est amissum caritatis fervorem; auget etiam spiritualem animæ quantitatem, id est processum de virtute in virtutem, donec perficiat eam; et insuper confert magnam delectationem interno gustui ejus cujus anima renuit in exterioribus et vilibus ac sensibilibus consolari. Hæc tamen delectatio, quantum ad experimentalem suam perceptionem, non est importune optanda, sed dispensationi divinæ Sapientiæ atque immensæ Christi misericordiæ committenda.

Primus ergo hujus sacramenti effectus, est collatio vel potius augmentatio gratiæ. Sicut enim Baptismus ordinatur ad inchoationem vitæ spiritualis, quod fit per gratiæ infusionem; sic Eucharistia directe ordinatur ad spiritualis esse perfectionem, quod fit per gratiæ augmentationem seu ampliorem caritatis fervorem. Et quoniam augmentatio gratiæ seu fervor caritatis venialia peccata consumit tanto perfectius quo amplius invalescit, idcirco secundus hujus sacramenti effectus est venialium peccatorum remissio, etiam quantum ad pœnam, non tamen semper omnium, sed tanto plurium quo fervor caritatis plus inardescit. Quamvis namque unum peccatum mortale dimitti non possit sine alio, unum tamen veniale sine alio dimitti potest. Denique, quoniam gratia quæ confortatur, seu caritas quæ magis accenditur, omnia mala habitualiter saltem et in communi detestatur, sicque contritionem complet ac perficit; ideo tertius hujus sacramenti effectus est mortalium peccatorum oblitorum remissio, partim quantum ad pœnam, totaliter vero quantum ad culpam. Rursus, quia per meritum passionis et sanguinis Jesu Christi aperta

A est nobis janua regni cœlestis, propterea quartus effectus sacramenti istius est adeptio gloriæ seu vitæ æternæ, in quantum per ipsum efficimur participes meriti Salvatoris. Omnia namque sacramenta novæ legis, ut Hugo ait, sunt quædam vasa medicinalia per quæ meritum passionis Christi nobis communicatur, applicatur atque conjungitur.

Ex quibus innotescit quam fructuosum et salubre ac sanctum sit, frequenter et item libenter celebrare, dummodo vita
B bona non desit. Sed ad talem vitam tenetur sacerdos ut dignus sit, præsertim religiosi, et maxime solitarii, ut Cartusienses, quorum non est sæculares rumores percipere, mundana negotia pertractare, circa plurima sollicitari, vel quidquam temporale et ad hunc mundum pertinens affectare, sed illud unum quod solum necessarium est, diligentissimo corde recolere, pura mente adspicere, ardenti affectu appetere, totisque viribus venerari et colere. Et qui taliter conversatur, multo *Luc. x, 42.*
C fructuosius atque divinius agit, si ex caritate ardenti accedat, quam si ex reverentiali timore seu humilitate abstineat : caritas nempe separationis impatiens est. Qui autem nondum taliter conversatur, si ad tam sanctam conversationem vere suspirat, frequenter cum magna fiducia accedere potest : nam per hoc maximam gratiam consequetur, sicque compendiosius optatam perfectionem adipiscetur. Celebrando quoque plus etiam aliis subvenit, tam vivis quam mortuis, quam non
D celebrando, ceteris paribus. Unde Chrysostomus : Sicut leones, inquit, flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo. Verumtamen quidam sunt boni, qui licet zelum Dei habeant et ad spiritualem profectum anhelent, dum tamen adversum aliquid eis occurrit, non solum tentantur, sed nec faciliter expedire se possunt a tentatione concepta : imo, quamvis ratio renitatur, sensualitas tamen vehementer et diu reluctatur rationis judicio, et animum in-

quietat. Talibus consulendum opinor ut A differant, ne in ipsa celebratione phantasia distrahat mentem, et cogitatio illatæ injuriæ seu adversitatis devotionem conturbet. Sed interim pro gratia stabiliori et tranquillitate sincera, et præparatione ad Sacramentum, studiosissime Christum deposcere habent, ne abstinentia a divinissimo Sacramento parvi pendatur, vel in consuetudinem convertatur.

ARTICULUS XXXI.

De eo quod dictum est in consecratione sanguinis, Mysterium fidei; et de certissima atque firmissima fide habenda de hoc sacramento.

II Cor. x, 4, 5. *ARMA militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo, destruentes omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Nequaquam est levitatis consentire catholicæ fidei, quamvis omnem naturalem rationem transcendat. Deo enim propter se ipsum credendum est; et quod aliquid a Deo dicatur, agnoscimus per operationem miraculosam quæ a solo Deo fieri valeat. Quum ergo per fidem christianam infinitis divinæ potestatis miraculis confirmatam, noscimus Jesum esse Christum in lege promissum et in Evangelio vere descriptum, debemus sine ambiguitate atque indagine seu inquisitione firmiter credere omnibus verbis et actibus D ejus, quæ de ipso in Evangelio enarrantur et ab Ecclesia sancta creduntur.

Hic enim modus cognoscendi, Deo est gloriosus, et nobis maxime meritorius. Gloriosum enim est principi, si soli ac simplici ejus verbo credatur absque cautione juramenti, vel pignoris, vel fidejussoris; ignominiosum vero est ipsi, si non simplici ejus verbo fides adhibeatur. Imo unicuique viro sufficientis ac notæ bonitatis molestum est, si non simplici ejus verbo credatur: quanto magis summo Regi ac principi totius universi displicet, si verbis ejus non credatur sine cautione rationum, quam quærunt gentiles, aut certe signorum, quam quærunt Judæi, juxta illud Apostoli: Judæi signa petunt, Græci I Cor. i, 22. autem sapientiam quærunt. Denique, hic modus cognoscendi, videlicet per fidem, est nobis meritorius. Assensus namque per quem assentimus per se notis, vel necessario demonstratis, vel evidenter probatis, aut sensui manifestis, merito caret, quum B non sit liber, sed quasi coactus. Assensus autem quo per fidem assentimus verbis divinis propter solam auctoritatem dicentis, omnino est liber: unde et meritorius est, et tanto amplius, quo intellectus promptius consentit, ipsaque res credita incomprehensibilior fuerit.

Fertur quod Hippocrates atque Pythagoras hanc legem discipulis suis mandaverint, ut nequaquam interrogare præsumerent de dictis ipsorum propter quid, sed esset eis pro ratione, dicentis auctoritas. C Propter quod Propheta ait: Nisi credideritis, non intelligetis. Is. vii, 9, juxta LXX. Cui concordat verbum Aristotelis: Addiscentem, inquit, oportet credere. Sit ergo Christianis pro summa atque certissima ratione, Christi auctoritas, qui de se ipso fatetur: Ego sum Joan. xiii, 13. magister vester et Dominus; et iterum: Ne vocemini Rabbi, unus enim est magi- Matth. xxiii, 8, 10. ster vester, Christus. Verumtamen, nisi sciremus per sufficientia Scripturarum testimonia atque miracula soli Deo possibilia, Jesum esse Christum in lege promissum, tunc levitatis esset, credere his quæ fidei sunt christianæ. Sic enim nulla esset ratio cur potius crederemus Christo quam alicui alteri, ut Mahometo, vel simili.

Porro, ut ait Hilarius, hoc potissime Deo debemus, ut eum omnis sensus, lingua et vita nostra loquatur; et sicut quidquid habemus et sumus, a Deo accepimus, sic I Cor. iv, 7. et nos totaliter Deo subjicere et ei obedire tenemur. Quum ergo habeamus a Deo non solum affectum, sed etiam intellectum,

non minus debemus intellectum nostrum A Deo subjicere, divino intellectui obediendo (quod fit dum sola fide contenti, credimus verbis Dei et his quæ omnem rationem excedunt), quam ipsam voluntatem sive affectum. Duæ enim sunt partes legis divinæ, videlicet testimonia et mandata. Testimonia intellectum concernunt, mandata affectum. Quemadmodum ergo tenemur mandata implere, ita tenemur testimoniis credere.

Unde, quamvis Sacramentum altaris sit summe mirabile, et mysterium fidei, id B est occultissimum quiddam in fide christiana, quoniam tamen Christus testis est hujus veritatis, debemus ob solam ejus reverentiam seu auctoritatem firmissime credere, et sine omni curiosa perscrutatione consentire his quæ sancta Ecclesia credit de hoc sacramento. Quia enim Christus ardentissima caritate dilexit Deum Patrem et totum genus humanum, rationabilissimum fuit ut hoc sacramentum institueret in sacrificium hostiamque pacificam. Nam per hujus sacramenti quotidia- C nam celebrationem redditur Deo gloria, honor et laus infinita, per hoc quod divinæ benignitatis beneficia incessabiliter recoluntur, nostra peccata panduntur, a Deo indulgentia postulatur. Sed et nobis hæc hostia saluberrima est et maxime fructu-
art. præced. osa, sicut jam patuit. Quod enim Christus
Hebr. vii, 27. semel pro nobis fecit et pertulit in ara crucis ad honorem et gloriam Patris, hoc quotidie in isto sacramento seu fidei mysterio pro nobis quodammodo facit. Præ-
Joan. xiii, 1. terea, quoniam Christus tam ardentissima D caritate dilexit nos, maxime decuit ut ex hoc mundo recedens et ad Patrem ascendens, relinqueret nobis condignum et efficax memoriale ac pignus suæ dilectionis; nec potuit pretiosius salubriusque memoriale relinquere quam proprium corpus ac sanguinem sub hoc secretissimo sacramento. Sunt autem et aliæ considerationes multæ ac pulchræ quæ de hac materia possent induci; sed ad prolixitatem vitandam, istæ sufficiant.

ARTICULUS XXXII.

Declaratio octavæ partis canonis, videlicet : Unde et memores, Domine, etc.

AB ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, *Malach.* i, 11.
et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, dicit Dominus exercituum. In his verbis Malachias propheta de sacrificio novæ legis, quod est Sacramentum altaris, pulchre vaticinatus est. Denique hæc pars canonis continet exsecutionem mandati Salvatoris nostri. Nam immediate prædictum est : Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. Ut ergo sacerdos ostendat se obedientem famulum Christi, ait Deo Patri :

Unde, id est, quia Christus Filius tuus ita instituit, o *Domine* Pater cœlestis, *nos tui servi,* id est, nos qui sacerdotali officio fungimur, *sed et plebs tua sancta,* id est populus christianus circumstans, *memores tam beatæ passionis, necnon et ab inferis resurrectionis :* anima enim Christi fuit cum patribus in limbo inferni usque ad horam resurrectionis, quemadmodum in Psalmo cantatur, Quoniam non derelin- *Ps.* xv, 10.
ques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem; *sed et in cœlos gloriosæ ascensionis ejusdem Christi, Filii tui, Domini nostri, offerimus præclaræ majestati tuæ,* id est excellentissimæ dignitati tuæ, *de tuis donis,* id est, quæ tu nobis dedisti, *ac datis,* id est tibi a nobis oblatis; vel, ut Innocentius dicit, « de tuis donis » refertur ad fruges seu segetes terræ, ex quibus conficitur panis qui convertitur in Christi corpus, « datis » vero refertur ad fructus arboris, ex quibus exprimitur vinum quod convertitur in Christi sanguinem ; *hostiam † puram, hostiam † sanctam, hostiam † immaculatam,* id est Sacramentum corporis et sanguinis Christi, quod est hostia pura, quia caret omni macula, hostia sancta, quoniam omni gratia et sanctitate repleta, hostia immaculata, id est, offerentem non

maculans, sed vere sanctificans, quod non A competit sacrificiis veteris legis, quæ non potuerunt accedentem perficere, teste Apostolo : imo sacerdos offerens ea, immundus erat usque ad vesperam, lavabatque se semper ; *panem † sanctum vitæ æternæ, et calicem † salutis perpetuæ*. Hæc verba exponunt prædicta. Nam corpus et sanguis Christi ante expressa sunt uno communique nomine, utputa nomine hostiæ. Sed quia hæc hostia continet duo, videlicet corpus et sanguinem Salvatoris, idcirco hæc duo distincte explicantur, dum B subditur : « panem sanctum vitæ æternæ », id est, corpus Christi tibi offerimus, quod est panis atque viaticum animæ, quo pervenire meremur ad vitam æternam, « et calicem salutis perpetuæ », id est sanguinem Christi, per cujus effusionem perpetua salus seu cœlestis felicitas nobis reparata est, parata atque data.

Hebr. x, 1. — *Lev.* xvi, 26, 28 ; *Num.* xix, 7, 8, 10 ; *Cf.* t. II, p. 424 C et s.

Præterea advertendum, quod hostia aliter dicitur nunc pura et sancta ac immaculata, et panis sanctus, quam in exordio canonis, ubi dictum est : Hæc sancta sacri- C ficia illibata. Est enim aliquid tripliciter sanctum, videlicet : per essentiam, ut Deus sublimis ; per participationem formalem, ut intellectualis creatura, quæ sola est subjectum sanctitatis et gratiæ ; per ordinationem seu habitudinem ad divina, ut altare seu vestes, quæ sancta dicuntur quia ad divinum cultum deputantur. Posset autem addi quartus modus, quo sacramenta dicuntur sancta quia sacrantia, ut scilicet aliquid vocetur sanctum ratione sui effectus, et quoniam gratiam sanctifi- D cantem aliquo modo continet, quamvis non secundum esse completum. Dicitur quoque aliquid sanctum ratione repræsentationis, et item ratione status sive officii. Et tertio modo hostia dicitur sancta et illibata ante consecrationem, quoniam ordinatur ad corpus et sanguinem Christi. Sed post consecrationem est sancta et pura ac illibata secundo modo : nam caro et sanguis Christi sunt vere sancta ac pura propter animam divinitatemque unitam. Quamvis enim caro non sit immediatum gratiæ subjectum, sed anima, est tamen caro subjectum gratiæ mediatum, quum sit subjectum animæ, quæ est proximum gratiæ ac sanctitatis subjectum. Conformiter, hostia ante consecrationem dicitur panis propter veram panis naturam ; post consecrationem vero panis vocatur propter similitudinem seu effectum, quia spiritualiter alit, auget, confortat, delectat. Item vita æterna et salus perpetua idem sunt.

Commemorantur autem hic tria opera Christi, videlicet : passio, cujus memoria caritatem inflammat ; resurrectio, quæ fidem confortat ; ascensio, quæ spem nostram corroborat. Quod enim in Christo capite nostro factum credimus, in nobis perficiendum speramus. Dum vero sacerdos hæc verba dicit, debet quidem celeriter, non tamen superficialiter, imo cordialiter recordari passionis Christi, non sine compassionis affectu ; resurrectionis quoque et ascensionis cum exsultatione mentali, contemplando mentaliter quomodo ex clauso sepulcro surrexit, anima ex limbo inferni ad corpus redeunte, et qualiter nubes in ascensione suscepit eum ab *Act.* I, 9. oculis discipulorum.

Insuper, super verba prædicta fiunt quinque cruces propter quinque vulnera Christi, vel quia in quinque sensibus vehementissime passus est.

ARTICULUS XXXIII.

De explanatione nonæ partis canonis, scilicet : Supra quæ propitio ac sereno vultu, etc.

ERIT firmamentum in terra in summis *Ps.* LXXI, 16. *montium, superextolletur super Libanum fructus ejus.* Præter alia in quibus divinus David de sacrificio novæ legis evidenter locutus est, in psalmo septuagesimo primo, de Sacramento corporis et sanguinis Christi pulcherrime vaticinatus ostenditur : Erit (inquiens) firmamentum in terra in summis montium. Hoc enim ait de rege Messia seu Christo, de quo hic

psalmus ab universis exponitur; de quo
Ps. LXXI, 2. in exordio hujus psalmi habetur : Deus,
judicium tuum regi da. Et in processu hu-
jus psalmi manifeste loquitur sanctus Pro-
pheta de duplici Christi natura, videlicet :
Ibid. 17. divina, propter quam dicitur, Ante solem
Ibid. 11. permanet nomen ejus ; et, Adorabunt eum
omnes reges; atque humana, propter quam
Ibid. 6. dicitur : Descendet sicut pluvia in vellus.
Denique, de hoc rege seu Christo adjun-
Ibid. 16. xit : Erit firmamentum in terra in summis
montium. Ubi, ut Nicolaus de Lyra testa-
tur, Hebraica veritas habet : Erit abundantia
frumenti in terra in capitibus montium,
id est sacerdotum, qui ob dignitatis suæ
excellentiam appellati sunt montes. Trans-
latio autem Chaldaica, quæ apud Judæos
reputatur authentica, habet : Erit placenta
tritici in terra. Sed et translatio Hieronymi
talis est : Erit memorabile triticum. David
ergo in spiritu clarissime vidit, quemad-
modum tempore novæ legis debuit Chri-
stus immolari quotidie a veris sacerdoti-
bus sub specie frumenti seu panis triticei.

Dictum est autem, quod in Sacramento
altaris sunt tria, quorum unum est sacra-
mentum tantum, aliud res et sacramen-
tum, tertium vero est res tantum, quod
est gratia sacramentalis. In hac igitur
canonis parte petit sacerdos hanc gratiam
hujusque sacramenti effectum adipisci a
Domino, dicens :

Supra quæ, id est super dona ista obla-
ta, videlicet corpus Christi ac sanguinem,
propitio, id est misericordi ac pio atque
placato, *ac sereno,* id est placido, *vultu*
seu respectu *respicere digneris.* Hoc orat
sacerdos, non quod Deus Pater possit irato
contemnentique vultu respicere Sacra-
mentum altaris, seu corpus et sanguinem
unici Filii sui, vel dedignetur ea offerri a
nobis propter malitiam nostram. Orat ergo
sacerdos ut Deus Pater benigne respiciat
istam oblationem in ordine ad offeren-
tem : et hoc pandunt verba sequentia. Se-
quitur enim : *et accepta habere,* id est,
digneris ea grata recipere, *sicuti accepta*
habere dignatus es munera pueri tui
A *justi Abel,* qui puer vocatur propter vitæ
innocentiam, et justus, quoniam de meli- Gen. IV, 4.
oribus atque primogenitis gregum sacrifi-
cium obtulit, sicut in Genesi patet; *et*
sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ,
qui secundum Apostolum, est pater non Rom. IV, 11.
tantum Judæorum, sed omnium creden-
tium : cujus sacrificia Deo placebant, præ-
sertim dum proprium filium immolari pa- Gen. XXII, 10.
ratissimus fuit; *et* sacrificium *quod tibi*
obtulit summus sacerdos tuus Melchise- Ibid. XIV, 18.
dech, qui dicitur summus Dei sacerdos
B non simpliciter, sed tempore illo : sacer-
dotium namque Christi non solum dignius
est sacerdotio Levitico, sed etiam sacerdo-
tio Melchisedech, quoniam utrumque illo-
rum figura exstitit sacerdotii Christi. Cla-
rum igitur est, quod sacerdos novæ legis
non orat sacrificium seu Sacramentum al-
taris sic Deo placere quemadmodum ei
placuerunt sacrificia horum trium viro-
rum : quoniam illa sacrificia nec gratiam
continebant, nec placita Deo erant nisi ex
devotione offerentium meritisque eorum;
C sed sacrificium novæ legis, videlicet Sa-
cramentum corporis et sanguinis Christi,
gratiarum plenitudinem continet, et per
se ipsum Deo acceptum est, ejusque obla-
tio fructuosa est non solum ex meritis
offerentis, sed propter dignitatem oblati.
Orat ergo sacerdos oblationem suam seu
Sacramentum altaris Deo placere, non
quantum ad se ipsum seu rem oblatam,
quæ per se sancta ac placita Deo exsistit,
sed quantum ad offerentem : quatenus
sacerdotis actio atque devotio Deo sic pla-
D ceat sicut placuit antiquorum patrum de-
votio, sicque effectum et gratiam hujus
sacramenti consequi mereatur.

Ponuntur autem hic tres viri ad hono-
rem Trinitatis. Et potius ponuntur isti
quam alii : primo, propter excellentem
ipsorum sanctitatem; secundo, quia tam
ipsi quam eorum sacrificia Christum evi-
denter figurabant. Nam quod Abel de pri- Ibid. IV, 4.
mogenitis obtulit, quid aliud signat, nisi
quod Christus, qui est primogenitus in Rom. VIII, 29.
multis fratribus, obtulit semetipsum? Et Hebr. VII, 27.

Gen. IV, 8. quemadmodum Cain occidit Abel, sic Synagoga Christum. Præterea, Melchisedech, Hebr. VII, 3. qui sine genealogia fuit, non quod originem non habebat, sed quia Scriptura illam non exprimit, quamvis Judæi asserant eum Gen. V, 31. fuisse filium Noe qui in Genesi dicitur Sem, et vixisse usque ad tempora Isaac : hic Melchisedech Christum figuravit. Nam Hebr. VII, 3. secundum Apostolum, assimilatus est Filio Is. LIII, 8. Dei, cujus generationem nemo enarrare potest. Sed et sacrificium ejus Christi sacrificium clarissime præsignavit, quoniam Gen. XIV, 18. panem et vinum obtulit Deo pro gratiarum B actione de victoria quam concessit Abra- Ibid. 14-16. hæ, qui quinque reges devicit, et Lot suum nepotem, de manu eorum eripuit. Merito quoque ponitur Abraham (qui et ipse sacerdos fuit : nam in lege naturæ primogeniti, saltem illi quibus alius non successit in ordine generationis a patre, et per consequens unigeniti, sacerdotes fuerunt) : tum quia Abrahæ principaliter facta est de Christi adventu promissio; tum quoniam Ibid. XXII, 1 et seq. sacrificium quo paratus erat carissimum suum filium immolare, figura est sacrifi- C Rom. VIII, 32. cii quo Deus Pater Christum unigenitum suum pro omnibus nobis dedit ac tradidit.

Additur autem in fine hujus partis : *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam,* quod referendum est ad sacrificium novæ legis, quod dicitur sacrificium prout Deo offertur, et hostia in quantum per ipsum Deus placatur. Potest tamen referri ad sacrificium Patriarcharum istorum, quod dicitur sanctum et immaculatum, in quantum figura fuit veri sacrificii, quod formaliter immaculatum ac sanctum est, D scilicet Sacramentum altaris. Et hæc ultima verba a B. Leone Papa sunt addita.

ARTICULUS XXXIV.

De intellectu decimæ partis canonis, scilicet : Supplices te rogamus, omnipotens Deus, etc.

Zach. VI, 12, 13. ECCE *vir, Oriens nomen ejus ; et ædificabit templum Domino, et erit sacerdos super solio suo, et consilium pacis* A *erit inter duos illos.* Hæc verba sententiosus ille propheta Zacharias de Christo induxit. Translatio namque Chaldaica sic habet : Ecce vir, Messias nomen ejus. Christus quippe, qui de se ipso testatur, Ego sum lux mundi, merito Oriens appellatur. Joan. VIII, 12. Hic ergo ædificavit templum Domino, id est Ecclesiam sanctam catholicam; ipse quoque est sacerdos secundum ordinem Melchisedech; Hebr. V, 6, 10. et per ejus sacrificium quo obtulit semetipsum, consilium pacis factum est inter duos illos, id est gentiles B atque Judæos : nam Christus est lapis angularis, Ephes. II, 20, 14. qui fecit utraque unum, quia Ecclesiam ex gentilibus et Judæis collegit, utrosque in una religione et fide concordans. Hæc autem Ecclesia mysticum Christi corpus vocatur, pro quo orat sacerdos in hac canonis parte, dicens : *Supplices te rogamus,* etc.

Dicitur autem in Rationali divinorum, quod hæc verba tantæ profunditatis sunt, ut intellectus humanus vix ea attingere possit. Verumtamen utcumque exponenda C sunt. Dum vero sacerdos hanc orationem dicit, inclinat se, quatenus interiori humiliationi mentis correspondeat humiliatio corporis; inclinat quoque manibus cancellatis in figuram crucis, ut ostendat se orare et velle gratiam adipisci virtute seu merito passionis crucisque Christi. Est enim diligenter advertendum quod Innocentius Papa dicit : Verba (inquiens) canonis ad consecrationem et gratiæ sacramentalis impetrationem pertinent; signa autem ad recolendam historiam spectant : D repræsentat enim per ea sacerdos quid in passione Christi sit factum. Igitur sacerdos taliter se ipsum mente ac corpore quasi Christo confixus humilians, affectuosissima devotione atque profundissimo dicat affectu :

Omnipotens Deus, id est, o Pater æterne, qui omnia potes, cui non est impossibile, Sap. XI, 24. Luc. I, 37. Jer. XXXII, 17. imo nec difficile omne verbum, *supplices,* id est amorosi ac humiles, *rogamus te,* id est, ego sacerdos (et populus christianus in ejus persona) te rogo, *jube*

hæc perferri per manus sancti angeli tui. S. Thomas in tertia parte et super quartum Sententiarum ait, quod sacerdos non orat corpus et sanguinem Christi verum perferri per manus angeli in sublime altare Dei, sed corpus mysticum (quod significatur per corpus Christi verum) seu preces ac vota sui populi : hæc enim petit Deo repræsentari per angelum, quatenus angelus nostras preces et vota atque obsequia Deo offerendo, gratiam nobis reportet ac veniam. Sed apparet aliis, quod oratio ista etiam accipi potest atque exponi de ipso Sacramento altaris. Totus enim hic locus canonis spiritualis est, et spiritualem expositionem requirit : quia nec angelus corporales manus habet, nec corporaliter secum aliquid profert de altari ad cœlum, quum nec localiter instar corporum in natura propria moveatur. Et sicut corpus et sanguinem Christi substantialiter secum non profert ante Dei conspectum, sic nec corpus mysticum, id est populum christianum, cujus Christus est caput; nec preces ac vota sacerdotis et populi, quum ista sint accidentia, quæ non migrant de uno in aliud sine subjectis.

(Summ. th. 3a part. q. LXXXIII, a. 4 ad 9um ; Sent. IV, dist. XIII, in exposit. textus.)

(Coloss. I, 18.)

Quemadmodum igitur angelus dicitur ferre preces et vota nostra ante conspectum divinum, seu in sublime altare Dei, in quantum coram Deo bona nostra commemorat, pro nobis deprecans, atque orationis effectum impetrans et nobis reportans, sicut in Actibus Apostolorum legitur angelus dixisse Cornelio, Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei, quamvis Deum nil lateat; sic angelus ferre dicitur corpus et sanguinem Christi in sublime altare Dei : non quod ea substantialiter tollat et secum asportet, sed quia tantum sacramentum Deo pro nobis opponit tanquam efficacissimum medium adipiscendi gratiam desideratam, et exstinguendi indignationem seu iram divinam, sicque sacrificium nostrum recommendando ac commemorando coram Deo, procurat nobis hujus sacramenti fructuosos effectus. Est igitur sensus : « Jube hæc », id est corpus et sanguinem Christi, preces quoque et vota nostra, « perferri », id est portari, non substantialiter, sed repræsentative, per modum commemorantis atque orantis, « per manus sancti angeli tui », id est per obsequium angeli qui divinorum celebrationi interesse credendus est : imo, secundum Ambrosium, adest cœlestis militia, et secundum Bernardum, angelorum adest exercitus. Quam reverenter ergo nos ibi habere oportet ! Vel « per manus sancti angeli », id est per ipsum Christum, qui est magni consilii angelus; qui secundum Apostolum, interpellat pro nobis, præsertim quum dicat Joannes : Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nam sicut Christus in hoc sacramento est dator et donum (ipse enim dat nobis se ipsum), sic quoque est oblatio et oblator, quia per ipsum fit sacrificium nostrum Deo Patri acceptum, eo quod opera nostra bona fundentur in merito ejus.

(Act. X, 4, 31.)

(Is. IX, 6, juxta LXX.)

(Rom. VIII, 34.)

(I Joann. II, 1, 2.)

Sequitur : *in sublime altare tuum,* id est in ipsum cœlum empyreum, in quo tu specialiter habitare, sedere, regnare et exaudire cognosceris, et dum angeli sancti illuc perveniunt, vota nostra, preces et opera bona tibi offerunt, *in conspectu divinæ majestatis tuæ,* id est coram facie tua, ita ut tu ipse dignanter ea adspicias, nec vultum tuum avertas a nobis. Porro quidam per « sublime altare tuum » intelligunt Christum; nec mirum, quum secundum Ambrosium, materiale templum figura sit Christi. Petit ergo sacerdos oblationem suam perferri per angelum « in sublime altare », id est in Christum, ut ipse eam offerat Patri, interpellando pro nobis, ostendendo Patri latus et vulnera. *Ut quotquot sumpserimus,* vel sacramentaliter vel spiritualiter, tantum sacrificium, nempe *sacrosanctum Filii tui cor†pus et san†guinem, ex hac participatione altaris,* id est, quæ fit in hoc altari, *omni bene†dictione cœlesti,* id est omni dono divino quo ad cœlestia pervenitur, *et gratia,*

id est supernaturali qualitate quæ est immediatum ac primum formale principium totius spiritualis vitæ, per quod ipsa essentia animæ accepta fit Deo, *repleamur,* quatenus simus benedicti et Jacob. I, 4. sancti mente ac corpore, in nullo defi- II Cor. IX, 8. cientes, sed abundantes in omne opus bonum, donec feliciter consummemur, *per eumdem Christum Dominum nostrum. Amen.*

ARTICULUS XXXV.

De undecima parte canonis, scilicet : Memento etiam, Domine, etc.

II Mach. XII, 46. *SANCTA et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Defuncti enim in gratia, pertinent ad mysticum Christi corpus : et ergo pro ipsis rationabiliter oratur in Missa. Quæ art. XX. autem superius dicta sunt de memoria vivorum, huic loco atque articulo inseri possunt et applicari ; sed quia præhabita sunt, reiteratione non egent. Est autem ferventer orandum pro mortuis : primo, quoniam semetipsos juvare non possunt, quum non sint in statu merendi seu demerendi ; secundo, quia quum ad felicitatem perveniunt, fidelissime orant pro his quorum suffragiis adjuti sunt ; tertio, quoniam duplicem pœnam habent, videlicet damni et sensus, et utraque major est omni pœna vitæ præsentis. Dicit ergo sacerdos :

Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum, pro quibus videlicet specialiter obligor, *qui nos præcesserunt cum signo fidei,* id est cum operibus caritatis, quæ sunt signa fidei : nam Jacob. II, 26. fides sine operibus mortua est. Nec est orandum pro aliis. Vel « cum signo fidei », id est cum charactere baptismali, qui est signum in Baptismo impressum animæ baptizati, et indelebiliter ei adhæret : per quod discernuntur fideles ab infidelibus. *Et dormiunt in somno pacis,* id est, quiescunt ab inquietudinibus atque laboribus

A vitæ præsentis, exspectantes beatam spem Tit. II, 13. et adventum gloriæ magni Dei. *Ipsis, Domine,* pro quibus videlicet specialiter exoramus, *et omnibus in Christo quiescentibus,* id est in gratia Dei defunctis, *locum refrigerii, lucis et pacis,* id est paradisum cœlestem, *ut indulgeas,* id est, pie concedas, *deprecamur, per eumdem Christum Dominum nostrum. Amen.*

ARTICULUS XXXVI.

B *De ultima canonis parte, scilicet : Nobis quoque peccatoribus,* etc.

QUID proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat ? Luc. IX, 25. Quum ergo sit ita, non debet sacerdos sic sollicitari aut orare pro aliis, ut sui ipsius atque adstantium obliviscatur. Unde pro eis orans, dicit :

Nobis quoque peccatoribus, famulis tuis. Et dum hoc dicit, pectus tundit, ad C figurandum quod centurio et qui aderant, Ibid. XXIII, 47, 48. visis mirabilibus quæ in passione fiebant, percutientes pectora sua revertebantur ; vel ad designandum quod Christus pro impiis mori dignatus est ; vel propria atque adstantium redarguendo peccata : siquidem, secundum Augustinum, quid aliud est pectus tundere, nisi quod intus latet peccatum arguere ? *De multitudine miserationum tuarum sperantibus :* non enim confidimus meritis nostris, neque in ju- Dan. IX, 18. stificationibus nostris prosternimus preces D nostras ; *partem aliquam et societatem donare digneris :* nam in domo Patris Joan. XIV, 2. æterni mansiones multæ sunt atque diversæ, id est variæ inæqualitates præmiorum secundum exigentiam meritorum. Non enim in Dei visione, quæ est essentiale præmium, sunt æquales, sed nec in accidentali præmio pares exsistunt. Sacerdos ergo parvitatem meritorum suorum perpendens, humiliter dicit : « partem aliquam » saltem vel parvam « donare digneris » post hujus vitæ exsilium *cum*

Sanctis tuis, etc. Ponitur autem hic Joannes, per quem intelligi potest, secundum aliquos, Joannes Baptista, qui ante positus non est, atque Apostolis par est, vel Joannes evangelista, qui hic repetitur, quia est non solum apostolus, sed etiam evangelista ac virgo. Denique Stephanus præponitur Matthiæ et Barnabæ apostolis, vel quia virgo fuit, secundum quosdam, vel quia primicerius martyrum. *Intra quorum,* scilicet prædictorum Sanctorum, *consortium, quæsumus, admitte nos,* dando gratiam in præsenti et gloriam in futuro, *non æstimator meriti,* id est non faciendo nobis secundum peccata vel secundum imperfectionem bonorum quæ agimus, *sed veniæ largitor.* Deus enim remunerat bona ultra condignum, et mala punit citra condignum, quatenus verifi-
Ps. CXLIV, 9. cetur quod dictum est : Miserationes ejus super omnia opera ejus. *Per Christum Dominum nostrum.*

Per quem hæc omnia, scilicet panem
Joann. I, 3. et vinum et aquam, *creas.* Omnia enim per Filium condita sunt. Vel « creas », id est creasti, dando esse naturale : et hoc modo Deus etiam corpus et sanguinem Christi creavit. *Sancti†ficas, vivi†ficas, bene†dicis.* Hæc verba dupliciter exponi possunt. Primo, referendo « hæc omnia » ad Sacramentum altaris, in quod convertuntur panis et vinum. Quoniam ergo corpus Christi est sanctum et benedictum, idcirco per hoc quod Deus Pater convertit hæc omnia in corpus et sanguinem Christi, dicitur ea sanctificare, vivificare et benedicere. Secundo, referri possunt ad diversa, ut sit sensus : « Hæc omnia sanctificas », quia in corpus et sanguinem Christi ea convertis, « vivificas », id est, spiritualem vitam in nobis per ea operaris et confers, « benedicis », id est, dona divina copiose in nobis per ea multiplicas. *Et præstas nobis,* ut sacramentaliter et spiritualiter ea sumamus.

Per ip†sum et cum ip†so et in ip†so, etc. Sensus est : *Omnis honor,* id est omnis vera ordinata exhibitio reverentiæ, *et gloria,* id est clara cum laude notitia vel lætitia, *est tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus Sancti,* id est simul cum Spiritu Sancto tibi consubstantiali, *per ipsum,* id est per Christum Filium tuum : ipse enim manifestavit nomen tuum hominibus, et legem perfectionis verbo ac opere docuit, quam sectando fideles te Deum honorant; *et cum ipso,* quia Filius a Patre separari non debet, sed simul cum eo venerari. Propter quod ipsemet Filius ait : Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum. Honor enim uni Personæ impensus, toti Trinitati adorandæ saltem implicite exhibetur. *Et in ipso,* id est, omnis honor et gloria est tibi Patri, atque Spiritui Sancto seu in unitate Spiritus Sancti, in Filio tuo, quia omnis qui Filium Dei vere cognoscit, ex ejus cognitione Deum Patrem glorificat atque honorat, quemadmodum scriptum est : Gloria patris filius sapiens. Quidam vero referunt « per ipsum et cum ipso et in ipso » ad verba præcedentia, scilicet, « benedicis et præstas nobis » ; sed hoc minus proprie fit.

(Joann. XVII, 6. — Act. I, 1. — Joann. V, 23. — Prov. X, 1.)

Præterea, rationes diversæ assignantur cur sex cruces hic fiant. Fiunt autem tres cruces dum dicitur, « sanctificas, vivificas, benedicis », ad designandum quod Christus hora tertia crucifixus est linguis sacerdotum, Pharisæorum quoque ac populi. Et quia post trium horarum spatia crucifixio ista ad effectum perducta est, utputa hora sexta, propterea fiunt tres cruces dum dicitur, « per ipsum et cum ipso et in ipso ».

ARTICULUS XXXVII.

De Oratione dominica et prologo ejus.

SCIMUS *quia quidquid petierimus Patrem in nomine* Filii, *dabit* nobis. (I Joann. V, 15; Joann. XVI, 23.) Orationem dominicam instituit Gregorius statim post canonem dici alta voce, propter efficaciam, et reverentiam sui auctoris, scilicet Christi, qui eam proprio

ore edocuit. Præmisit quoque Gregorius A prologum quemdam seu præfatiunculam ei, videlicet : *Præceptis salutaribus moniti, et divina institutione formati, audemus dicere.* Et est sensus : Nos, o Domine Deus, « moniti », id est admoniti seu exhortati, « salutaribus præceptis », id est Christi mandatis salubribus : sæpe
Matth. vi, 6; xxvi, 41; *Luc.* xviii, 1; etc. enim in Evangelio legitur Christus discipulos ad orandum hortatus; « et divina institutione formati », id est Christi institutione edocti, « audemus », non ex superbia, sed ex magna atque filiali fi- B ducia, « dicere » :

Matth. vi, 9-13; *Luc.* xi, 2-4. *Pater noster qui es in cœlis.* Quamvis oratio ista communiter dirigenda sit ad totam Trinitatem, quæ est unus Deus, et Pater noster ratione creationis et justificationis, seu naturæ et gratiæ (nam naturam et gratiam a Deo trino sortimur); in Missa tamen specialiter ad Patrem dirigitur, sicut orationes in canone præcedentes, et oratio proxime sequens. Est autem oratio ista summe perfecta, secundum Augustinum in libro de Orando Deum, ad C Probam : quia non solum includit ea quæ a Deo petenda sunt, sed etiam ponit ordinem quo a Deo peti debent. Illa namque debemus petere quæ licet desiderare ; et quæ primo principaliusque optanda sunt, primo petere decet. Porro, quemadmodum primo ac maxime Deum tenemur diligere, sic primo debemus orare ea quæ ad Dei reverentiam pertinent. Prima ergo pars Orationis dominicæ petit ut honor Deo ab omnibus impendatur, dum dicitur : *Sanctificetur nomen tuum,* id est, sanctum D ab omnibus habeatur, et sanctitas tua omnibus innotescat, ita ut tibi omnes in sanctitate deserviant. Secundo, debemus desiderare felicitatem æternam ; et hanc petimus, dum dicimus : *Adveniat regnum tuum,* id est, compleatur in cœlo numerus
Ps. L, 20. electorum, et ædificentur muri cœlestis
Galat. iv, 26. Jerusalem, quæ est mater nostra atque triumphans Ecclesia, sic ut nos pertineamus et perducamur ad hoc regnum. Potest etiam intelligi de regno militantis Ecclesiæ, quod petimus advenire, id est quotidie in suis fidelibus perfici et numero meritoque augeri. Sed quia ad regnum cœleste nemo perducitur, nisi qui Dei mandatis obedit, ideo tertio desiderare debemus ut detur nobis et gratia divinis præceptis obtemperandi ; et hoc oramus dicentes : *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra,* id est, sicut in cœlo tibi ad nutum obediunt angeli sancti, sic in terra in omnibus tibi obediatur a nobis.

Sed quoniam anima indiget corpore in divino obsequio, ideo quarto petimus pro sustentaculo corporis, id est pro omni illo quo indigemus in hac vita mortali pro corpore sustentando, dicentes : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Verumtamen sacerdos, præsertim in Missa, hanc particulam Orationis dominicæ intelligere debet de pane cœlesti, quod est corpus Domini. Unde in Evangelio secundum Matthæum dicitur : Panem no- *Matth.* vi, 11.
strum supersubstantialem (id est principalem, secundum Hieronymum) da nobis hodie : ut scilicet digne suscipiamus hunc panem ex altari tuo, o Pater cœlestis, ut sic quasi de manu tua sumamus eum cum omni reverentia.

Sed quoniam tria sunt quæ nos a prædictis bonis petitis impediunt, utputa propria culpa, tentatio diabolica, et pœnalitas varia vitæ præsentis, quæ sæpe acediam animæ ingerunt ; ideo pro his tribus malis tollendis oramus in tribus particulis quæ sequuntur, videlicet : *Et dimitte nobis debita nostra,* etc. Oramus autem ut non inducamur *in tentationem,* id est in consensum tentationis, sed ut detur nobis potestas efficaciter resistendi omni tentationi.

De expositione autem Orationis dominicæ nunc transeo, quum in aliis libris plenissime inveniatur exposita. Est tamen cum singulari et maxima devotione dicenda in Missa, ubi Christus, auctor ejus, tam dignanter atque mirabiliter ac verissime præsens est ; et qui eam in Missa taliter dicit, ineffabilem fructum reportat.

Denique ista oratio, et etiam sequens, A quæ ultimam particulam hujus orationis exponit, ordinantur ad devotam ac dignam Sacramenti perceptionem. Sequens vero oratio, *Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis,* etc., in sensu difficultatem non habet. Petit enim sacerdos ab omni malo seu vitio, tam præterito quam præsenti et futuro, per misericordiam Dei liberari. Deinde petit pacem adipisci a Domino, per intercessionem dignissimæ Virginis et Sanctorum quos nominat, *ut ope,* id est adjutorio, divinæ pietatis *adjuti, et a peccato simus semper liberi,* non B obediendo voluntati diaboli, carnis aut mundi, *et ab omni perturbatione securi,* tam interiori quam exteriori, et ut non magis timeamus tribulationes ac perturbationes quæ nobis insurgere possunt vel instant, quam recta ratio dictat et Deo placet. Quanto autem sacerdos sacræ communioni plus propinquus efficitur, tanto in oratione sua, signis ac gestibus magis timorate et reverenter atque interne habere se debet, ut sic vere dijudicet, id est, C digne ab aliis cibis discernat et edat, corpus Domini.

ARTICULUS XXXVIII.

De ipsa communione usque ad ultimam partem Missæ.

Joann. vi, 51, 52. *EGO sum panis vivus, qui de cœlo descendi ; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Post orationes prædictas dicitur *Agnus Dei,* ex institu- D tione Sergii Papæ ; et dicitur ter, contra triplicia vitia, cordis videlicet, oris et operis, vel ad gloriam benedictæ Trinitatis. Dividitur autem hostia, quia et Christus panem benedixit ac fregit. Matth. xxvi, 26. Quod vero in tres partes dividitur, fit ad designandum triplicem statum corporis mystici seu populi fidelis, puta statum Ecclesiæ triumphantis, et militantis, ac purgatorium patientis. Pars quoque in calicem missa, secundum quosdam signat Ecclesiam triumphantem, quæ torrente voluptatis divinæ inebriatur; Ps. xxxv, 9. secundum alios autem figurat eos qui in purgatorio affliguntur, qui aquis tribulationum implentur.

Deinde sacerdos communionem sumit : quam cum magno affectu et reverentia summa accipere debet, non festinando, sed beneficia Christi ardentissime recolendo, videlicet incarnationem, passionem, dilectionem ejus ad nos, tantam dignationem ac liberalitatem qua sic dignatur esse nobiscum et sumi a nobis. Debet etiam Christum fiducialiter alloqui, eumque intime exorare pro his quæ vehementius cupit adipisci ab ipso, tam pro se quam pro carioribus sibi, deprecando Christum ut dignetur se omnino convertere et stabilire semperque confortare in ipso. Et tutum est non modicum nimis sed aliqualiter multum de vino accipere post sanguinis sumptionem, ne forte species aliquæ Sacramenti alicui parti oris adhæreant. Nec decet cito spuere post communionem, sed in omnibus mente et corpore custoditum atque modestum consistere; nec minus esse sollicitum ad Christum grate tenendum, quam ante exstiterat ad eum digne suscipiendum. Unde multum arguendi videntur qui post communionem et Missæ consummationem, tam faciliter se foras effundunt atque in exterioribus occupantur, nisi necessitas postulet.

ARTICULUS XXXIX.

De ultima parte Missæ, scilicet gratiarum actione.

IN omnibus gratias agite Deo per Filium ejus Jesum Christum. I Thess. v, 18; Coloss. iii, 17. Quoniam celebratio Missæ est opus divinum atque perfectum, decet ut sicut a Deo incipit, sic in ipso finem accipiat; et ideo ultima pars Missæ gratiarum actio nominatur : ad hanc enim ordinantur quæ post communionem dicuntur. Quum namque de omni

dono ac munere sit Deo gratiarum actio A exhibenda, quanto magis de tanti sacramenti collatione? De quo tanto amplius Deo regratiandum est, quanto ipsum beneficium majus ac dignius exstat. Nec sufficit regratiatio oris, sed affectus et operis, quatenus toto mentis appetitu divina beneficia complectendo, bonitatem tanti benefactoris laudemus ac diligamus, atque eidem in omnibus obedire curemus: quatenus quotidie tali cibo amplius spiritualiter impinguemur, perficiamur et deificemur; sicque quotidie ad mensam Christi magis efficiamur idonei, cum ampliori præparatione et reverentia accedendo, devotius recedendo, atque in omnibus digne Deo conversando, ad gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est cum Patre et Spiritu Sancto verus ac unus super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

FINIS EXPOSITIONIS MISSÆ.

DE SACRAMENTO ALTARIS
ET MISSÆ CELEBRATIONE
DIALOGUS

PROŒMIUM

Sacerdos. — *Quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.* I Cor. xi, 27.

Hoc tu, o divine Apostole, o Vas electionis, non per hominem neque ab hominibus *Act.* ix, 15.
Evangelium Christi edoctus, voce intonuisti terrifica. Scimus te raptum fuisse usque ad *Galat.* i, 1, 12.
tertium cœlum, in throno gloriæ, usque ad consistorium divinæ majestatis immensæ, II *Cor.* xii, 2, 4.
non ad momentum aut horulam brevemve morulam, sed plane triduo illo quo eras non *Act.* ix, 9.
videns, neque manducans nec bibens. In raptu illo, quo et Deum sublimem clare per speciem crederis conspexisse, evangelicæ legis sapientiam revelatione didicisti superna, ex qua postea tempore opportuno verba protulisti atque conscripsisti jam tacta, in quibus cunctorum corda perterruisti vere fidelium. Quis enim fateri audebit se dignum ad hujus supersubstantialis panis divinique calicis sumptionem, quum et sacratissimus ille Sponsi amicus, consanguineus Salvatoris, fassus sit indignum se esse ad solvendum *Joann.* iii, 29.
corrigiam calceamentorum illius? Quid igitur videtur restare, nisi decretum cessandi a *Ibid.* i, 27.
communione dignissima, propositumque vitandi tam grande periculum, nec supercœlestia contrectare audere mysteria, angelicis quoque spiritibus admiranda, reverenda et incomprehensibilia, nisi ex alia parte tu, o Veritas sempiterna, diceres, Amen, amen *Ibid.* vi, 54.
dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis? Quid in hac perplexitate agam? quid eligam? Si accedo immaculatissimum ac superpræstantissimum sumere Agnum, suique sacri accipere sanguinis poculum, vereor reus fieri corporis et sanguinis Domini; si inde abstineo, expavesco vita gratiæ in præsenti vitaque gloriæ destitui in futuro. Angustiæ mihi sunt *Dan.* xiii, 22, 23.
undique; sed melius est mihi mori quam aliquod horum incidere periculorum.

Veritas. — Quare mœrore consumeris? Numquid consiliarius non est tibi? Nonne *Mich.* iv, 9.
ego sum magni consilii angelus, fons sapientiæ, Verbum Dei in excelsis, de quo ait *Is.* ix, 6, juxta LXX;
Scriptura, Si quis indiget sapientia, postulet a Deo? Si sol iste visibilis in suo orbe de- *Eccli.* i, 5.
currens, lumine suo tenebras fugat ac nebulas, quanto magis Sol æternus, cujus com- *Jacob.* i, 5.
municabilitas et lux expers est finis, sua irradiatione et instructione mentem ab omni eruit perplexitatis ambiguo, ignorantiæ nubilo, fluctuanti formidine? Accede ergo ad *Hebr.* iv, 16;
thronum gratiæ, accede et illuminare; invoca me in die tribulationis. *Ps.* xxxiii, 6.

Sacerdos. — Tu, Domine, qui ab exordio tua caritate ac pietate nos benignissime *Ps.* xlix, 15.
prævenisti nostram assumendo naturam, et quod de nostro assumpsisti, nobis liberalissime communicasti, impendendo ac relinquendo illud in medelam opemque multiplicem ac salutem, et tanti insuper sacramenti nos constituisti ministros, hac eadem tua dulcissima caritate ac copiosissima pietate, me anxium et afflictum nunc erudire digneris quid in prætacta perplexitate, scrupulositate atque formidine agendum sit mihi.

I Cor. xi, 28. VERITAS. — Nonne præinductis a te verbis Apostoli ipse mox addidit, Probet se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat? Quid est probare se, nisi conscientiam suam vigilanter discutere, expurgare, cordisque thalamum præparare, ornare, atque ad suscipiendum in eo Regem gloriæ, totis viribus exhibere condignum, considerata possibilitatis ac fragilitatis suæ mensura et proportione ad incomparabilem tanti excellentiam sacramenti? Præterea, antequam de præparatione hac prosequar, volo te profundius informare de imperscrutabilis sacramenti istius pretiosissima dignitate, et primo de ejus nominibus.

DE SACRAMENTO ALTARIS

ET MISSÆ CELEBRATIONE

DIALOGUS[1]

ARTICULUS PRIMUS.

De diversis nominibus Sacramenti altaris.

VERITAS. — Magnorum artificum est magnos et eminentes effectus producere, soletque effectus suæ causæ correspondere ; et quo altior est natura, eo præclarioris exstat potentiæ. Nonne ergo Unigenitum Dei, Patri æterno prorsus coæqualem et coomnipotentem, condecuit in assumpta humanitate mira quædam peragere ? Et quia in omni multitudine ordinata, est unum primum et maximum, inter universa mira et magna quæ egi in sæculo isto, hoc unum excellentissimum, gratiosissimum atque omnino incomprehensibilissimum egi mysterium, institui sacramentum, produxi effectum, me ipsum sub sensibilibus inanimatarum rerum speciebus constituendo, res illas in corpus meum et sanguinem substantialiter convertendo, hoc est infinita et omnipotente virtute mea transsubstantiando, qua et in exordio sæculorum cuncta visibilia et invisibilia produxi ex nihilo : quod mysterium, sacramentum et opus, quamvis aliquo modo sit unum, in ipso tamen fuit et est plurimorum eminentissimorumque congeries mi-
A rabilium, dum unum præexsistens in aliud præexsistens sine utriusque corruptione et generatione in instanti conversum est, idemque numero in pluribus fuit locis, quamvis non modo locali. Ego quoque me ipsum in manibus tenui, discipulisque porrexi, et in eorum ore personaliter ac integraliter esse cœpi ac desii sine egressu et mei mutatione. Denique non minor eram in cujuslibet ore eorum et manu mea, quam eram ad mensam qua sedebam. Quumque sacramentale mysterium istud
B tantæ sit excellentiæ, tantæ vigorositatis, tam gratiosissimæ salubritatis, tamque sublimium sit productivum effectuum, oportuit ipsum ad hæc insinuanda pluribus appellari nominibus, quanquam nec illa nec quæcumque alia ejus dignitatem, virtutes, proprietates, mirabilitates et efficientias plene valeant designare.

SACERDOS. — O Veritas summa, quam altum est hoc tui sermonis exordium ! Circa quod difficillimæ quæstiones nascuntur, quas tu infra, ut confido, dissolves.
C Nunc cœptum, precor, prosequere.

VERITAS. — Vocatur hoc sacramentum Eucharistia, memoriale, cibus, viaticum, communio, donum, sacrificium, medicina et Sacramentum altaris.

1 Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

ARTICULUS II.

Cur hoc sacramentum Eucharistia appelletur.

VERITAS. — Sacramenta evangelicæ legis quæ tradidi, recte vasa medicinalia nuncupantur, quia non tantum figurativa, sed etiam contentiva, imo et causativa sunt gratiarum ; verumtamen differenter. Quemadmodum enim in genere ac multitudine ceterorum est unum per se tale, et alia participative aut incomplete, sicut in B genere calidorum ignis, atque in genere lucidorum sol ; sic in numero sacramentorum unum est per se ac plene gratiam signans, continens, causans : hoc videlicet sacramentum, in quo ex vi conversionis continetur sacratissimum Christi corpus ; in quo per redundantiam maximam exsistit suæ animæ gratia, ex naturali quoque concomitantia, anima ejus ac deitas. Et ita in ipso verissime continetur perfecta et integra Christi persona, seu Verbum æternum incarnatum, verus Deus, homo perfectus. C Porro in anima Christi totius est gratiæ plenitudo. In ceteris vero sacramentis non est formaliter gratia, quæ est habitus supernaturalis infusus, intellectualem ac rationalem creaturam perficiens ; sed gratia sacramentalis est in ipsis tanquam in signis dispositive instrumentaliterque causalibus, secundum esse remissum et incompletum, prout suo elucidandum est loco. Hinc sacramentum hoc rite Eucharistia, id est bona gratia, nominatur, ita quod ob universalem eminentiam ac ple- D nitudinem suæ gratiositatis, non solum eucharistiale seu bene gratiosum, sed et Eucharistia, id est bona gratia, dicitur : quemadmodum de amico carissimo dicitur, Tu es amor meus ; sicut et sanctus dixit Ignatius : Amor meus crucifixus est.

Secundo sacramentum hoc Eucharistia appellatur, quia a me gratiosissimo Domino vestro et a mea gratiosissima voluntate
Jacob. I, 5. collatum est vobis. Quamvis enim dem
Ps. XV, 2. omnibus affluenter ac gratis, qui bonorum

A vestrorum non egeo, et cujus dona sunt merita vestra, ita quod originaliter atque fontaliter totum ex mera profluit pietate piaque voluntate, quæ interdum gratia nominatur, utpote gratia increata, et gratia gratians dicitur, quemadmodum et Deus vocatur frequenter natura naturans ; attamen hoc sacramentum instituendo, communicando, et ejus frequentationem jubendo, fontem totius benevolentiæ, caritatis et munificentiæ meæ super vos exuberantius aperui et effudi : imo ipsum Fontem cum omni opulentia, liberalitate et gratia sua vobis communicavi, puta me ipsum, nil proprium sic mihi reservans quod non aliquo modo communicaverim vobis. Nempe, sicut in cruce eram me totum pro vobis daturus, expositurus et oblaturus in pretium ; ita in hoc sacramento me totum gratissime, liberalissime ac ferventissima voluntate dedi, ac obtuli me vobis in cibum, in remedium, in copiam et salutem, quemadmodum per Isaiam prædixi : Ecce *Is.* LXVI, 12.
ego declino in eos ut flumen pacis, et ut torrens inundans gloriæ gentium.

Hoc tibi non solum credibile, verum etiam rationabile certumque videbitur, si immensitatem mei amoris, redundantissimam liberalitatem meæ bonitatis, indeficientissimam meæ majestatis opulentiam profunde adverteris. Contemplare qualiter divitias gloriæ meæ ac plenitudinem deitatis universis communicem in triumphanti Ecclesia. Quid igitur mirum, si ego qui ex ineffabili caritate descendi de cœlis in terram, assumendo humanitatem ad salvandum genus humanum, ipsam naturam assumptam ita communicaverim vobis in Sacramento ? Caritatis ac liberalitatis naturam et proprietatem attende ; considera quam prompte te ipsum et tua ei communices quem sincere ac toto diligis corde, quanta pro salute illius agis aut ageres, præsertim si aliter non possit salvari. Quid itaque putas me peregisse, qui secundum deitatem sum essentialiter cari- I *Joan.* IV,
tas, et caritas utique intensive immensa, 8, 16.
infinite liberalissima, qui etiam secundum

assumptam naturam tanto exuberantius A sum omni dilectione sancta repletus, quanto divinæ et increatæ caritati propinquius sum unitus, et quanto præ omni mente creata, etiam seraphica, beatifica fruitione increati amoris repletus sum? Quam inæstimabili caritatis incendio arbitraris animam meam zelo salutis hominum æstuare, pro quorum salvatione scit se tam propinquissime ac hypostatice Verbo æterno conjunctam?

SACERDOS. — Non ratio tantum, sed experientia quoque pandit hæc vera esse. B

VERITAS. — Denique cernimus quanta plurimi agant et patiantur ex carnali amore, qualiter se et sua mutuo sibi communicent : quod et in conjugatis bene concordantibus evidenter patescit. Nec dubium quin amor spiritualis, divinus, infusus, vigorosior valde sit ex sua natura amore carnali. Amplius, constat quod sicut contemplatio Beatorum indicibiliter clarior est omni notitia viatorum, sic et Beatorum dilectio ineffabiliter exstat omni viatorum amore ardentior. Anima vero Christi se- C cundum vires suas superiores ad increatum objectum relatas, erat inæstimabiliter cunctis creaturis clarius Deum conspiciens. Hinc proportionaliter in actuali Deitatis ac proximorum amore ferventior fuit : ideo modo præfato munificentissime se et sua suumque corpus nobis communicavit.

Tertio sacramentum hoc Eucharistia nuncupatur ratione sui effectus, quoniam bonam ac multiplicem in nobis gratiam operatur : de quibus gratiosis salutaribus- D que suis effectibus infra dicetur. Et breviter, quanto quis se exhibuerit capaciorem, id est puriorem, et ad participandum sacramenti hujus charismata digniorem et
Is. xii, 3. affectuosiorem, tanto de fontibus Salvatoris rivos gratiæ hauriet ditiores. Quarto, quoniam deputatum est et ordinatum ut detur gratis dumtaxat. Ingratis quippe
Cor. xi, 29. occasionaliter nocet, quoniam judicium sibi manducant et bibunt illud sumendo : gratorum ergo, qui per gratiam Deo accepti sunt ac placiti, est Eucharistia ista. Quinto, quoniam gratiam super gratiam causat, conservat, auget perficitque in homine. Cetera etiam sacramenta suam ab ipso virtutem et gratiam sortiuntur, et est Sacramentum sacramentorum. Sexto, sacramentum hoc est aurea urna con- Hebr. ix, 4.
tinens manna, intra Sancta sanctorum collocata. Etenim aurea urna est caro Christi sanctissima, quæ continuit manna, per quod intelligi potest vel ipsa deitas corpus Coloss. ii, 9.
inhabitans, aut anima gloriosa omni suavitate felicissimæ fruitionis repleta; Sancta vero sanctorum, est cœlum empyreum, triumphans Ecclesia, et secretissima mansio Dei. Hanc Eucharistiam paravit Ps. lxvii, 11.
in dulcedine sua pauperi corde (id est humili) Deus; et per ipsam, gratiam et glo- Ps. lxxxiii, 12.
riam tribuit Dominus.

ARTICULUS III.

Quod hoc sacramentum aptissime nominatur memoriale.

VERITAS. — Sicut psallis, memoriam fe- Ps. cx, 4.
cit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus. Sciens ego oblivionem mentis humanæ, et pronitatem ejus ad ingratitudinem, in cœna novissima institui hoc sacramentum abditissimum, indelebiliter commemorativum mei ipsius, et omnium quæ pro humani generis egi salute; præsertim in memoriale meæ dilectionis ad homines, et passionis meæ pro hominibus : in quibus duobus et alia mea includuntur mysteria, utputa incarnatio, conversatio mea in hoc mundo : nisi enim factus fuissem homo et conversatus in sæculo, non essem passus et oblatus in ligno.

SACERDOS. — De hoc memoriali loquitur multum devote summus tuus vicarius Urbanus IV, in sermone de Eucharistia : O (inquiens) memoriale dulcissimum, amplectendum, amandum, glorificandum, et votis omnibus suscipiendum, in quo innovan- Eccli. xxxvi, 6.
tur signa, renovantur miracula! Denique

memoriale hoc digne proportionatur et (A) correspondet eis quæ repræsentat, videlicet divinis tuis, Christe, mysteriis. Nec est enim tam evidens et præclarum eximiæ, imo et summæ dilectionis indicium, ut dare se ipsum.

VERITAS. — Quanto igitur major fuit et est dilectio mea ad te, et quanto plus appretiandum est quod ego Deus et conditor tuus tot et tanta pro tua assumpsi, feci et toleravi salute; quanto item memoriale istud præstantius diviniusque consistit, et denuo, quo mea dilectio in ipso (B) splendidius innotescit : tanto vehementius debes accendi meo amore, præcordialiores quoque grates mihi referre, quoties Missæ officio interes elevationemque conspicis (qua exaltatio mea in cruce, atque oblatio qua ego summus Sacerdos et hostia salutaris in ea me obtuli Deo Patri, signantur), aut dum personaliter celebras communionemve accipis, vel etiam aliorum mysteriorum meæ oblationis es memor. Si magnum reputaretur, a rege terreno vel præsule magno singulariter ac fami- (C) liariter diligi, ac præclara talis dilectionis signa ac dona recipere : quam incomparabiliter plus magni pendere debes, quod Dominus Deus, creator ac salvator tuus, te summe gratis dilexit, diligendo prævenit, dilectionis suæ memoriale tam summum, utpote se ipsum in Sacramento velatum, tibi donavit et reliquit, nec id semel tantum aut raro, sed quotidie atque ad libitum tuum? Intuere hæc intime, diligentissime pensa, assidue recordare, gratias jugiter totis viribus refer; et quidquid (D) reverentiæ, cultus et obedientiæ potes, ei cum omni custodia cordis, humilitate profunda dilectioneque fervida, usque in finem repende.

ARTICULUS IV.

Qualiter sacramentum istud sit cibus et potus.

VERITAS. — Quemadmodum in Evangelio dixi, caro mea vere est cibus, et (Joann. VI, 56.) sanguis meus vere est potus. Ego qui irrationalibus necessaria vitæ provideo (sicut legisti : Quis præparat corvo escam (Job XXXVIII, 41.) suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagientes eo quod non habeant cibos? Et rursus : Qui dat jumentis escam ipso- (Ps. CXLVI, 9.) rum. Quod in Evangelio quoque contestor: Respicite, inquiens, volatilia cœli, quia non (Matth. VI, 26.) serunt, neque congregant in horrea; et Pater vester cœlestis pascit ea) : ego, inquam, hoc agens, rationalibus creaturis non desum; et sicut corpora, ita et animas rationales multiplicibus, exquisitis, nobilissimis pasco eduliis, utputa supernaturalibus et infusis virtutibus, donis, eorumque actibus et delectationibus spiritualibus illis annexis formaliterque inhærentibus, ecclesiasticis etiam sacramentis, potissime pretiosissimo corpore et sanguine meo. Et quoniam cibum et potum oportet vere realiter cibato ac potato uniri, corpus meum et sanguis in hoc sacramento substantialiter continentur : verumtamen a suscipiente non alterantur, nec in ipsum mutantur, imo potius illum mutant in se. Itaque, sicut divinitatis meæ fruitione nutrio cives supernos, sic corporis et sanguinis mei sumptione sub sensibilium velamine specierum, alo nunc viatores. Et quoniam cibus et potus iste est animæ spiritualis, ideo invisibiliter adest, non corporali dimensivoque modo. Et sumitur fide, non evidenti cognitione, quoniam anima est viatrix, non evidens per speciem contemplatrix. Incorporat quoque hic cibus Christo et mystico corpori ejus.

Præterea, quum sit animæ cibus, ea quæ alimenta corporea operantur in corpore, hic cibus ac potus spiritualiter agunt in anima. Porro cibus ac potus corporales sumuntur, ne calor naturalis ab humido consumatur radicali, suntque medicina contra quotidianam afflictionem famis ac sitis : sic divinissima Eucharistia est sumenda, ne vivificus calor caritatis a profluvio sensualium affectionum atque humoribus concupiscentiarum infrigidetur

aut exstinguatur, et valet contra inediam spiritualem ex defectu internæ refectionis ac confortationis evenientem. Quemadmodum etiam potus refrigerat, et bonam facit digestionem; ita hoc sacramentum contra ardorem male inflammantium desideriorum ac vitiorum facit temperamentum, et mentem reddit idoneam ad exstirpandum superflua, vehementiam quoque sanctarum affectionum ad dilecti claram et contentativam præsentiam, moderatur ac consolatur, eo quod dilectus vere (quamvis invisibiliter) præsens jam habeatur. Præterea, sicut alimonia corporalis contra vacuitatem stomachum replet, sic Eucharistia contra inanium cogitationum et illicitarum affectionum vanitatem cor implet ad meditandum ac appetendum salubria, ut tempus omne fructuose expendatur, fiatque homo instar Sanctorum plenus dierum. Breviterque, sicut alimonia illa corporea vitam conservat, vires roborat, corpus sustentat, et hominem usque ad perfectam facit excrescere atque pertingere quantitatem, bonam quoque ac hilarem facit dispositionem in mente et corpore; sic cibus ille cœlestis hominem conservat in vita gratiæ, confortat potentias animæ, et hominem facit omni die proficere, sicque ad virtutum perfectionem perducit, et mente ac corpore in Deo lætificat, juxta quod scriptum est : Cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum. Denique, sicut manna, Eucharistiæ hujus figura, justis ac gratis contulit omnis saporis suavitatem, sic mystica ista refectio facit hominem delectabiliter occupari et exerceri, non solum in una virtute, imo magis in universis virtutibus, ita quod cum interni saporis dulcedine orat, meditatur, abstinet, mansuescit, seque humiliat.

[Ps. LXXXIII, 3.] [Sap. XVI, 20.]

SACERDOS. — Heu! me miserum, Domine Deus, qui toties cibum hunc et potum sumpsi divinum, et nihilo minus adhuc spiritualiter aridus sum et macer, nimiumque pusillus, ac spiritualium expers deliciarum, imo ad irrationabiles passionum motus adhuc infeliciter damnabiliterque proclivis.

VERITAS. — Quidquid sit de te, hoc illis contingit qui, ut dixit Apostolus, non dijudicant corpus Domini, qui exquisitius corpus suum vestibus exornarent, atque forinsecus morigeratius se haberent, si a magnatibus sæculi hujus essent ad prandium invitati et cum illis residerent ad mensam, quam animam suam ornent actibus virtuosis ac reverentiali intus modestia, dum ad reverendum altare, ad mensam Regis cœlestis, ad Eucharistiæ angelis adorandæ sumptionem sunt accessuri : ideo decrescunt magis quam crescant. Hæc quippe alimonia ac medela non operatur in accipiente ut corporea medicina agensque naturale, sed juxta datoris ac medentis arbitrium, et suscipientis præparationem ac meritum.

[I Cor. XI, 29.]

SACERDOS. — De vera et salutari præparatione ad celebrandum ac communicandum, infra, ut spero, loqueris; nunc ceterorum nominum hujus sacramenti, si placet, exprime rationes.

ARTICULUS V.

De rationibus ob quas sacramentum hoc viaticum appellatur.

VERITAS. — Quamvis passio mea dicatur fecisse fienda quod fecit jam facta, hoc tamen non est omnifarie intelligendum. Verum est equidem quod sicut passio mea fuit pro omnibus satisfactoria, ita pro his qui fide formata crediderunt eam futuram satisfecit, sicut pro his qui eam nunc factam credunt. Pro omnibus, inquam, satisfactoria fuit quantum ad sufficientiam, sed quantum ad efficientiam, pro his tantum quibus virtus seu meritum ejus aliquo modo applicatur. Porro, in evangelica lege fit applicatio ista per ecclesiastica sacramenta, concurrente fide ejus per quem applicatur, aut ejus cui applicatur. Si autem applicatio realiter fieri nequeat, sufficit efficax desiderium ejus. Sacra-

menta vero evangelicæ legis contentiva sunt et effectiva multiplicis gratiæ : quod veteris legis non convenit sacramentis. Ideo virtus passionis meæ abundantius operatur in novo Testamento, regulariter loquendo, quam olim in veteri. Verumtamen virtutem meam sacramentis non taliter alligavi, quin et nunc et olim potuerim sine sacramentis effectum sacramentalem copiosamque gratiam, quibus voluerim, condonare. Unde aliqui tam in lege naturæ quam in lege scripta, speciali munere misericordiæ meæ fuerunt sanctitatis eximiæ. Nihilo minus tempus Evangelii recte tempus gratiæ nuncupatur, quoniam multo exuberantior gratia in eo est data quam ante, et innumerabiliter pluribus : inter quæ est universitas gratiæ sacramentalis, et Eucharistia maxime, quæ inter suos effectus clarissimos confortat et munit vos in peregrinationis hujus exsilio, ad pergendum viam salutis et arctum hoc iter, in quo innumerabilia, magna ac gravia occurrunt impedimenta, quousque ad supernæ vocationis bravium pertingatis.

SACERDOS. — Circa hoc aliqua possem movere, sed ex præinductis eorum solutiones cerno patere. Etenim quæri posset, quia si ista ita se habeant, cur multi frequenter aut quasi quotidie celebrantes, taliter conversantur et gradiuntur, vel, si sic loqui congruit, retrogradiuntur, ut palam conspicitur, et simplices quidam raro communicantes, imo et quidam sanctissimi quondam in eremo commorantes, rarissime aut nunquam realiter sacramentum istud suscipientes, ad patriam claritatis æternæ expeditissime ac victoriosissime proficiscebantur. Verum, ut tetigi, ex inductis patet solutio, quia defectus nequaquam consurgit ex parte Sacramenti, sed indigne suscipientium illud.

VERITAS. — Tu ergo ad propositum tibi certamen, hoc invincibili viatico refectus, armatus, munitus, accede ; ipsum cum summa reverentia suscipe, susceptum spiritualiter tecum tene, diligentissime ca- A vens ab omni ejus offensione ; tentum ac præsens cum præcordialissima gratiarum actione honora, prosequere, et recommenda te ei, ejus gratioso auxilio innitere, in ejus præclaris effectibus jugiter cresce, ut inter tot scopulos, obices, invasiones, difficultates, tentationes viæ salutis desuper protegaris, illæsus evadas, feliciterque pertingas.

SACERDOS. — Necessaria est valde viatici hujus devota susceptio, quoniam grandis (III Reg. xix, 7.) nobis restat via, prorsus periculosa atque B difficilis, quum et caro recalcitret, sensualitas reluctetur et trahat deorsum, mundus quoque alliciat, et dæmones dirissime adversentur, nec ulla sit requies. Præterea, recolo dixisse Chrysostomum : Sicut leones ignem spirantes, ita a mensa dominica dæmonibus facti terribiles recedimus. Quod de digne sumentibus clarum est esse prolatum.

VERITAS. — Si sumpseris ita, cadent a (Ps. xc, 7.) latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, carnem et sensualitatem in rationis C rediges servitutem, et mundi insanias atque spurcitias toto corde despicies ; facies quoque quotidie in fortitudine cibi (III Reg. xix, 8.) istius magnam dietam ad montem Dei, quo ipse facialiter cernitur in æternum. Et quo ferventior fueris, quo frequentius, purius affectuosiusque ad Deum et ad ejus sacratissimam adspiraveris visionem, eo longius progrederis ac vehementius appropinquas.

SACERDOS. — Jam præ solito intendo me ad celebrationem quotidianam ac devotam D disponere.

ARTICULUS VI.

Cur sacramentum hoc vocetur communio.

VERITAS. — Legisti : Unus panis et (I Cor. x, 17.) unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane et de uno calice participamus. Hoc itaque sacramentum vocatur communio seu synaxis ; estque signum ecclesiasticæ unitatis, in quantum universi

fideles ipsum in caritate accipientes, vir- A
I Cor. x, 17. tute et gratia ejus spiritualiter unum fiunt et sunt cum Christo capite suo, et cum
Ephes. i, 22, 23. mystico corpore ejus, quod est sancta mea
Ibid. v, 30. Ecclesia, cujus ipsi sunt membra, et inter se invicem. Nempe per hujus sumptionem frequentationemque sacramenti, Christo communicans copulatur, et contra ; et per gratiæ inhæsionem ac incrementa, in se invicem manent : imo per caritatis profectum, membrum cum capite quotidie magis ac magis unum efficitur. Ideo ait :
Joann. vi, 57. Qui manducat meam carnem et bibit B
meum sanguinem, in me manet et ego in illo. Per hoc etiam sacramentum communicatio gloriæ angelorum signatur, quum et Eucharistiæ participatio sit figura, signum et arrha futuræ fruitionis, atque per ejus idoneam frequentationem ruina reparetur angelica, et ipse communicans angelicæ mereatur beatitudinis veritatem. Rursus, per sacramentum hoc meritis communicamus ac præmiis omnium Beatorum, qui tam in via quam in patria, invicem sibi communicant mul- C
tiformem gratiam suam et gloriam per caritatis juncturam spiritualemque uni-
Ps. cxviii, 63. tatem, juxta quod scriptum est : Particeps ego sum omnium timentium te et custodientium mandata tua. Iterum, quia per sacramenti hujus sumptionem fideles per caritatem junguntur, et aliis faciunt quod sibi rationabiliter fieri volunt ; hinc per Eucharistiæ sacramentum et hujus sumptionem supportant se mutuo caritative, ac condolent, et opera pietatis corporalia et spiritualia implent : imo passionibus D
communicant Christi atque Sanctorum, quorum persecutiones, afflictiones, molestias atque injurias sentiunt quasi suas. Se ipsos demum et omnia sua istud secum participantibus sacramentum communicant.

SACERDOS. — Ex istis perpendo quam vere locutus sit Augustinus : Qui accipit signum unitatis, et non tenet vinculum pacis, non accipit mysterium pro se, sed testimonium contra se. Et denuo protestatur te Dominum Jesum Christum in his materiis commendasse et instituisse hoc sacramentum, videlicet in pane et vino, quæ ex multis rediguntur in unum (quemadmodum panis ex multis granis, et vinum ex pluribus uvis), sicut et ecclesiastica unitas ex multis resultat fidelibus hujus sacramenti participatione unitis.

VERITAS. — Tu ergo et omnis qui salubriter cupit celebrare aut communicare, semper sitis solliciti servare unitatem spi- Ephes. iv, 3.
ritus in vinculo pacis, atque id ipsum I Cor. i, 10.
dicatis omnes, et absint a vobis schismata et scandala cuncta. Nihil per contentio- Philipp. ii, 3.
nem inanemve gloriam faciatis, sed unusquisque per sanctam humilitatem præferat sibi proximos suos. Nemo contra alium concipiat, gerat aut teneat displicentiam irrationabilem et injustam, nec homo ho- Eccli. xxviii, 3.
mini servet iram, ne frustra sibi a Deo quærat medelam : imo tam fortes et roborati in caritate ceterisque virtutibus esse debetis, ut unus non possit faciliter offendi, scandalizari aut perturbari ab alio, nec male suspicari de illo. Nonne vehementer est detestandum quod ministri tam excellentissimi sacramenti adhuc ita pusilli, tam fragiles, leves, pueriles aut passionati exsistant ? Sint ergo viri virtutum, discipuli sapientiæ, magisterioque cœlesti obedientes ac ejus humiles auditores ; et tanti sacramenti amore, aut saltem suæ damnationis timore, indulgeant mutuo, atque unanimes uno ore honorificent Deum. Rom. xv, 6.

ARTICULUS VII.

De rationibus aliorum quatuor nominum Sacramenti.

VERITAS. — Constat tibi ex præinductis, cur Eucharistia rectissime donum vocetur, beneficium quoque congrue appelletur, quia ex pura caritate meraque liberalitate mei ad homines contuli eis tam eximium bonum, non ex indigentia mea, aut commodi mei intuitu, sed pro illorum salute, quatenus per dona viæ ac beneficia gra-

tiæ, ad excellentissima perducantur bona A felicitatis æternæ : quamvis totum ad Dei honorem et gloriam, justitia exigente et sapientia mea dictante, retulerim, absque vestræ commoditatis ac felicitatis detrimento, quia in Deo tota vestra salus est sita, nec beati esse poteritis nisi per ordinationem finalem relationemque totalem
Apoc. I, 8. ac puram ad ipsum, quum ipse sit Alpha et Omega, principium et finis. Porro donum proprie est collatio nequaquam redditionis intuitu facta, seu irreddibilis datio. Quod autem proprii commodi aut reddi- B tionis intuitu datur, venditur potius quam donetur ; et si spirituale intuitu commodi temporalis exhibeatur, simoniaca labes committitur. Denique, impertiendo hoc donum, et ita vobis communicando me ipsum, ostendi clarissime caritatis meæ immensitatem, opulentiæ meæ ac magnificentiæ largitatem, hilaremque donandi
II Cor. IX, 7. affectum. Nempe, si hilarem datorem diligit Deus, quanto magis ipse in donando hilarissimus exstat ? In hujus doni communicatione thesaurum totius liberalitatis C meæ aperui, et largitus sum munera juxta magnificentiam principalem, in ipsa Eucharistia dando me totum, Deum et hominem, corpus, animam, deitatem. Tunc
Ps. CXLIV, 16. aperui manum meam, et implevi, quantum in me fuit, omne animal rationale benedictione ; et quod do in patria in re revelata, dedi hic in re velata. Perpende doni istius nobilitatem, copiositatem, supereffluentiam seu præclaram excellentiam, quia in ipso omne bonum continetur, ex ipso gratia et gloria hauriuntur, per D ipsum ad plenam felicitatem pertingitur. Recte ergo cantat Ecclesia : O sacrum convivium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, et futuræ gloriæ nobis pignus datur ! Non sis huic datori ingratus, nec immemor caritatis ac munificentiæ
Jer. XVIII, 20. ejus, non reddas ei malum pro tanto bono ; noli ei abstrahere te ipsum, quia non quærit nisi te ipsum, id est tui ipsius in corpore et anima glorificationem.

Insuper sacramentum hoc rite Sacrificium appellatur, quoniam Christi passionem jam factam et ejus in cruce immolationem, dignissime repræsentat atque commemorat, et ipsum quotidie pro vestra reconciliatione, purificatione et salute in Ecclesia Deo Patri offertur. Nempe tam ardentissime vos dilexi, tam liberalissimum ad vos animum habui, quod non suffecit mihi semel pro vobis conferri, et semel pro vobis offerri ; sed in fonte et abysso infinitæ sapientiæ meæ hunc mysterialissimum modum inveni ac statui, quo vobis indesinenter adsim et conferar, pro vobisque offerar, et ita a vobis manducer, modo vobis tolerabili ac proportionato, sub tegumentis panis et vini, non in specie carnis et sanguinis, nec in quantitate propria ut in ea subsisto, quamvis simul cum ea accipiar. Hoc sacrificium ab exordio mundi in oblationibus Abel *Gen.* IV, 4, 8.
et ejus occisione fuit præfiguratum ; deinde in lege naturæ, in sacrificiis Patriarcharum ; et in lege Moysis, per oblationes diversas. Ipsum quoque in exordio primitivæ Ecclesiæ in Cœna institui. Quod ex se ipso acceptabilissimum est Patri æterno, et efficacissimum ad omne illud agendum pro quo institutum est et offertur. Amplius, ipsum est vigorosissima medicina contra reliquias vitiorum, contra concupiscentiam sævientem, contra veniales quotidianasque culpas, et contra mortalia peccata oblita, et singulari modo valet contra universa animæ vulnera, prout hoc infra clarius exponetur.

Specialiter demum dicitur Sacramentum altaris, super quod conficitur et offertur, sumitur et tractatur. In quo aliud videtur extra, aliud intra designatur, aliud foris repræsentatur, aliud intus continetur, ut infra diffusius ostendetur. Nunc autem sufficiat nominum horum rationes in tantum exposuisse. Verumtamen aliis quoque nominibus interdum exprimitur. Nam et Hostia nominatur, in quantum ipsummet Christum continet, et ipse in eo offertur. Vocatur item arrha et pignus futuræ glo-

riæ ac salutis, quia in ejus clara visione ac plena fruitione quem modo sub formis velatum invisibiliter sumitis, tota vestra consistit felicitas.

ARTICULUS VIII.

Diffusior declaratio prædictorum : qualiter Christus secundum utramque suam naturam sit cibus rationalium creaturarum, et quod Eucharistia sit sacramentum summi divinissimique amoris.

Veritas. — Rationalem creaturam non decet habere caput primum et summum nisi Deum, nec aliunde spiritualiter vivere nisi Spiritu Dei : hinc sequitur Deum esse cibum illius. Quod enim nutrit atque sustentat vitalem in corpore animalis calorem, hoc cibus est animalis. Quumque sola divina bonitas in rationali creatura vivificum alat et conservet calorem quo spiritualiter vivitur, utpote caritatem, constat quod bonitas Dei verissime cibus sit hominis, in quo vitalis calor est sincerus et sanctus amor et amicitia spiritualis, qua fideles Deo hærent et sibi invicem cohærent, propter Deum sibi invicem consulentes, totaque promptitudine providentes ac subservientes, omni quoque studiositate mutuo se amantes ac defendentes. Increata enim bonitas veros suos amatores tam valide sibi adstringit et alligat, ut propter ipsam etiam sibi invicem inseparabiliter pure cohæreant ac sincera dilectione se complectantur.

Sacerdos. — Hoc plane fateor esse verissimum, quum limitata defectuosaque bonitas, dulcedo, commoditas, pulchritudo creaturæ, in suo cognitore dilectionem sui excitet, alat et augeat tam intense : quanto magis bonitas pura et infinita, cujus amabilitas finem nescit, quæ essentialiter est ipsa dulcedo immensa, convenientissima, et pulchritudo mundissima incircumscripta ?

Veritas. — Recte concludis, quoniam bonitas cujuscumque creaturæ non est ni- A si vestigium pusillum ac tenue, deficiens penitus infinite a prima illa fontali increataque bonitate in omnia redundante. Conformiter, voluptas a bonitate creata proveniens, quid est, nisi vestigium vestigii bonitatis divinæ et voluptatis æternæ, imo et umbra umbræ illius ? Si ergo extrema vestigiorum illius, utpote sensibilium, carnalium et corruptibilium rerum voluptates, tantos sui amores in hominibus excitant, fovent, inflammant, ut ipsi amatores quasi conflagrari et inardescere vi- B deantur : quanto fortius supersplendidissima, superpulcherrima Dei bonitas, in corde eorum quibus illuxerit, amores sanctissimos immaculatissimasque concupiscentias excitabit, nutriet et accendet? Merito ergo divina bonitas cibus ac nutrimentum vitalis ac spiritualis fertur esse caloris, quemadmodum speciositas mulieris nutrimentum et cibus est turpis amoris : unde dum a corde talis amatoris subtrahitur per oblivionem aliamve occupationem, mox cessat turpis amoris incendium; C dum vero ei per adspectum aut memoriam adhibetur, amor immundus reviviscit ac renovatur. Multo magis pulchritudo ac suavitas Deitatis immensa, cibus est et incendium digni et congruentis sibi amoris in amatoribus suis.

Amplius, dum percipis aliquem virum esse sublimiter virtuosum, justum et probum, sapientem, nonne ex solo auditu accenderis ejus amore, et tanto plus quanto virtutes ejus agnoveris clarius ? Quanto magis ex consideratione infinitæ perfectio- D nis Dei in omnibus, debes ipsius amore incomparabiliter inflammari ?

Denique, sicut gustus noster in singulis ciborum potuumque alimoniis ac varietatibus, experitur et invenit quod appetitum suum excitet et augmentet; et sicut cor bonum in omnibus verbis atque operibus totaque conversatione viri boni, præsertim heroici et perfecti, invenit quod amorem suum ad virum illum provocet, foveat et succendat : sic corda electorum in verbis et operibus Dei, tanquam in spiritualibus

et specialibus ferculis, reperiunt quod in eis excitet et accendat vivificum sancti amoris calorem, ipsos spiritualibus pascat deliciis. Ideo verba et beneficia Dei, cibus sunt animarum fidelium et pabulum divini amoris. Itaque tam bonitas, pulchritudo, suavitas, munificentia Dei, quam ejus beneficia, eloquia ac promissa, sunt incitamentum, pabulum et incendium dilectionis puræ ad Deum, ac delectationis et complacentiæ in eodem. Quod Scriptura frequen-
Ps. xvi, 15. ter insinuat : Satiabor (inquiens) quum
Ps. xxxv, 9. apparuerit gloria tua ; et, Torrente volu-
Ps. cxviii, 103. ptatis tuæ potabis eos ; et, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ! Quemadmodum vir bonus, amabilis est et dulcis amanti, tam propter virtuositatem suam in se, quam propter bona verba ac opera sua : quum tamen omnia ista non nisi permodica adspersione ac tenui participatione, summæ et increatæ bonitatis atque dulcedinis primæ et abyssalis comparatione, dulcia sint et bona.

Porro beneficia quædam sunt transitoria ; et amor ex illorum collatione procedens solet cessare, cessantibus beneficiis illis. Alia sunt beneficia tam diu durantia sicut durat hæc vita, sicut beneficia parentum in sobolem, potissime beneficia Dei in creaturas : ideo amor exinde ortus, jugiter debet durare, durante vita ista, imo quotidie crescere ac recenter validiusque flammescere ex continuatione, renovatione et multiplicatione beneficiorum Patris cœlestis, sic tamen ut totum sinceriter ordinetur ad Deum. Nunc enim loquor de amore recto, gratuito, quem non incurvat nec inquinat utilitas aut voluptas sui ipsius, qui proprie caritas nuncupatur; qui venalitatis et negotiationis nil habet, quo amator non intendit quidquam acquirere sibi, nec amatum efficere suum : imo ipsi dilecto intendit et satagit obtinere quidquid valet commodi et honoris.

Præterea, sicut non est vitæ sustentatio corpori animalis sine incorporatione cibi convenientis, sic non est vita gratiæ cordi humano absque incordatione et invisceratione spiritualis cibi vitæ illi convenientis. (A) Incordatio autem non est aliud quam spiritualis seu cordialis unitio, puta dilectio, quantum ad vim motivam. Quumque incorporatio cibi sit vere comestio, cujus præparationes sunt quæ incorporationem præcedunt, ut fractio, masticatioque in ore ; sic incordatio cibi spiritualis vere comestio est cibi illius. Et quoniam sine incordatione, id est cordiali unitione seu dilectione, nec vitam gratiæ nec vitam gloriæ aliquis potest habere, constat sine (B) spirituali Dei comestione neutram vitam consistere. Ideo dixi : Qui manducat me, *Joan. vi, 58.* vivet propter me ; et, Qui manducat hunc *Ibid. 59.* panem, vivet in æternum ; itemque : Ego *Ibid. 49.* sum panis vitæ. In tantum quippe sum panis vitæ, in quantum facio aliquos spiritualiter me amare ac ipso amore nutriri. Et hoc diligenter adverte, quia est radix probationis vivifici atque ineffabilis Sacramenti, quam nequit effugere intellectus bene dispositus.

Præterea, quidam hæretici veritatem hu- (C) jus sacramenti negaverunt duplici ex errore. Primo, quoniam masticationem in ore, dum esca teritur ac quasi molitur dentibus, aut in ventrem trajicitur, putabant esse comestionem. Secundo, quoniam differentiam inter comestionem corporalem ac spiritualem ignoraverunt. Quod enim corporaliter manducatur, oportet a propria forma nudari, et in manducantis substantiam transmutari. In spirituali vero comestione fit econverso, quia quo cibus spiritualis purior atque integrior venit ad (D) cor, tanto profundius ei unitur, et ipsum cor sibi assimilat, et quodammodo in se mutat, sicut asserui Augustino : Non tu mutabis me in te, sed ego mutabo te in me.

At vero, quemadmodum veritas cibus est intellectus, sic bonitas voluntatis. Idem quoque est veritas ad intellectum, quod exterior lux ad sensum ; et sicut corporeus cibus corroborat corpus quum ei fuerit incorporatus, sic veritas intellectum confortat ac reficit certitudine quum fuerit

ei unita unitione completa, quia tunc vere scitur ac noscitur.

A

Iterum, sicut cibus distendit et auget corpus in trina dimensione, videlicet longitudine, latitudine seu spissitudine, et profunditate seu altitudine ; sic veritas extendit in longum præsentium, præteritorum ac futurorum, in latum concomitantium, id est in latum circumspectorum, et in latum essentialium ac intimorum. Consimiliter in superiori vi affectiva latitudo est amor, qui usque ad inimicos propter Deum extenditur. Altitudo, magnificentia seu bonitas hinc declaratur, quod sola luminosissima veritas prima propriissime cibus sit intellectus, solaque prima mundissima mundantissimaque bonitas cibus sit voluntatis. Etenim cibus rectissima definitione vocatur id cujus sumptione fames sedatur, comedens delectatur, perditum reparatur, et cibatus augetur, reficitur ac impletur. Certumque est quod nec fames seu desiderium intellectus, nec fames voluntatis quiescit, donec intellectus pleno ore comederit et gustaverit primam veritatem, atque voluntas primam suavissimam bonitatem. Quæ veritas ac bonitas solæ sufficiunt implere et quietare omnem capacitatem, famem et appetitum intellectus vestri ac voluntatis, contentare ac maxime delectare et confortare. Nec potest intellectus quiescere nisi in primæ causæ cognitione, nec affectus nisi in primæ causæ * fruitione. Cognitio autem et fruitio sunt ipsius mentis convenientes comestiones : ideo panis et cibus ipsius est veritas prima et bonitas summa, ad quas ceteræ veritates et bonitates se habent sicut umbræ vanissimæ exilissimæque picturæ. Imo subtracta ab intellectu primæ veritatis notitia, et a voluntate divinæ bonitatis dilectione, spiritualiter mortuus est uterque. Intellectus quippe Deum ignorans, et affectus Deum non amans, vivunt inique, quoniam Deo non vivunt, nec se nec sua in ejus honorem atque obsequium referunt ac convertunt, a quo quidquid sunt et habent, sortiti sunt. Insuper, sola Veritas ac Sapientia increata, sponsa est intellectus creati ; ceteræ veritates sunt quasi pedisequæ et ancillæ, cum quibus impie fornicatur, dum eis magis quam primæ veritati innititur ac inhæret. Similiter affectus creatus habere se debet ad summam bonitatem, ei maxime et finaliter inhærendo, et bonitates in creaturis adspersas referendo ad illam. Hinc panis iste cœlestis non solum quotidie, sed assidue quoque et jugiter est edendus, et absque cessatione in mente habendus, amplectendus, atque retinendus : propter quod non solum quotidianus, sed et supersubstantialis vocatus est, cujus subtractio est internæ ac spiritualis vitæ exstinctio. Nec tamen oportet animam semper actualiter primæ veritati esse intentam. Quum ergo anima nata sit panem hunc manducare, et Deus ipse nihil inaniter ac frustra creaverit, necesse est ut panem hunc, utputa se ipsum, exhibeat ipsi animæ manducabilem sive esibilem.

* alias bonitatis

Luc. XI, 3. *Matth.* VI, 11.

B

Præterea, quum Deus sit incomparabiliter magis pius et providus circa filios gratiæ suæ, quam quæcumque mater circa filios uteri sui, et ipsæ matresfamilias naturali pietate et caritate ministrent filiis suis escas, secundum capacitatem et dispositionem illorum, in specie lactis, pulmenti aut panis ; multo plus inæstimabilis clementiæ ac paternalissimæ providentiæ Deus filiis suis adoptivis dispensat hunc panem supersubstantialem juxta capacitatem ipsorum. Habet equidem filios quosdam quasi perfectæ ætatis, fortes ac validos, puta cives supernos, qui panem hunc edere possunt in sua propria forma. Habet et filios parvulos, qui hoc pane vesci non queunt in propriæ formæ soliditate : idcirco necesse est ut in alia forma qua eis esibilis sit, ipsis proponat eumdem. Nulla vero forma ad hoc exsistit conveniens, nisi ostendat illum esse panem : imo omnis alia forma illum absconderet, et forma carnis comedere cupientes averteret. Sed forma panis ad hoc communissime fuit aptissima. Denique, homo in hac vita panem illum in sua claritate et gloria nulla-

C

D

tenus ferre potest. Et si ultra vires homini ostendantur divina, deficere cogitur et defluere a se ipso, ut patet in visionibus Prophetarum et raptibus contemplantium. Omnis autem visio prophetica seu contemplatio vitæ præsentis, quantæcumque videtur consistere claritatis, plus distat a fulgore cognitionum Sanctorum in patria, quam tenebrosissima nox a serenissimæ diei splendore. In specie ergo panis materialis proponitur ille panis supersubstantialis, quoniam panis præcipuus, communissimus ac convenientissimus cibus est, expressiusque designans divini cibi proprietates.

SACERDOS. — Quantum imbecillitas nostræ valet capere mentis, subtiliter ac devote docuisti, o Veritas summa, animas nostras refici temetipsa. Verumtamen objici potest, quod sancti et electi fideles qui a mundi principio usque ad primitivæ Ecclesiæ fuerunt exordium, etiam in hac vita cibo illo per fidem contemplationemque fidei et amorem sunt aliti : sicut et multi sancti anachoretæ in perpetua solitudine commorantes. Non ergo necessaria videtur realis præsentia assumptæ humanitatis seu corporis et sanguinis tui in Sacramento, sed figuralis videtur sufficere : præsertim quum bonitas tua æterna et veritas increata non videantur cibus aut refectio mentium creatarum nisi per modum objecti et causæ efficientis, non per modum causæ formalis intrinsece inhærentis. Sic etenim cibat et reficit cognitio et dilectio summæ veritatis ac bonitatis. Hoc ergo, si placet, clarius persuade, quod in assumpta quoque humanitate in Sacramento veraciter adsis.

VERITAS. — Hoc modo ostendam.

ARTICULUS IX.

Quod in mensa altaris Christus vere realiter adsit et contineatur in forma assumptæ humanitatis.

VERITAS. — Unigenitus Dei propter homines homo factus, tria in sæculo isto pro A hominibus officia exercuit et assumpsit, utpote sacerdotis, advocati ac medici. Minor namque eo inferiorve sacerdos, sufficere non valebat sacramentando et sacrando generi humano ac curiæ totius Ecclesiæ militantis. Per minorem quoque advocatum causa totius generis humani agi non poterat. Rursus impossibile fuit per minorem medicum totius generis humani læsiones, vulnera ac morbos curari. Quum itaque in officio Missæ tria ista agantur, et exercitium Missæ tria B ista includat officia, necesse est ipsummet Unigenitum Dei in officio Missæ tria ista principaliter agere, exsequi et implere.

Officium namque Missæ, sacramentatio et sanctificatio exstat totius populi Dei : quod a minore sacerdote principaliter agi non potest, sed Christum, qui vere summus sacerdos est, per insinuationem advocare necesse est. Idcirco ipsum esse in sacramento quo populus sanctificatur, atque ab eo sacramentationem præcipue fi- C eri, constat. Sicque necesse est eum advenire in eo quod sacerdos est, utputa secundum quod homo, et in forma humana. Præterea, sacerdotale officium, quod est sanctificatio populi, non expletur in Missa nisi per hostiam qua sanctificatio et gratia populo impetratur. Sed gratiam hanc plebi toti nulla poterit hostia impetrare, nisi quam ipsemet Christus in ara crucis obtulit : et hæc hostia ipsemet Christus est. Ipse igitur personaliter adest et Patri offertur in Missa. — Insuper, advoca- D tus fidelis causæ quam suscepit expediendam, personaliter adest, si potest, quoties causa ipsa requirit. Quum ergo in Missa causa agatur totius Ecclesiæ per sacerdotem, tanquam per procuratorem, coram Patre æterno, et Christus sit omnipotens et fidelissimus advocatus, potens ubique exhibere suam præsentiam, quod et expeditioni hujusmodi causæ valde est opportunum, imo et sacerdoti procuratori ; constat quod realiter adsit. — Consimiliter necesse est fidelem peritumque medicum

personaliter venire ad ægros quos suscepit A curandos et qui non nisi ab eo queunt sanari, quoties eorum requirit infirmitas, adhibereque illis unguenta et medicationes. Quoniam ergo tota Ecclesia sua est ægra, et unusquisque de Ecclesia æger est, hoc est medicamine indigens, sive ad curationem, sive ad conservationem in bono, sive ad præservationem a malo; hinc oportet ipsum ad curandum venire quoties de Ecclesiæ medicatione agitur et plebis curationi intenditur. Quum ergo hoc præcipue in Missa agatur, oportet Christum ibi B adesse ut medicum, quatenus plebi medicationis officium sanitatisque beneficium largiatur. Advenit ergo cum omnium unguentorum alabastro spiritualium, in cruce undique aperto ac fracto, quod est sua humanitas; seu cum carne, quæ est efficacissimum cataplasma contra universas læsiones doloresque spirituales, tanquam solidissimum suavissimumque antidotum contra cunctos humores noxios vitiorum, atque cum sanguine suo, qui est velut syrupus mulcebris atque dul- C cissimus, tanquam liquida medicina valens contra omnes animarum languores ac vulnera : quorum duorum virtutes in ipsa dominica passione potissimum claruerunt.

Itaque tota Missa est Christi officium principaliter, licet sacerdos et ministri exhibeant ministeria sua. Hinc necesse est ipsum Missarum solenniis interesse, ac prætacta in eis officia adimplere. Attende ergo quod Missæ celebratio non est nisi sanctificatio populi per nominis divini in- D vocationem et sacrificium, et actio seu ventilatio causæ ejusdem populi coram Deo per preces et munera, medicatio quoque seu potionatio spiritualis ejusdem populi tanquam per antidotum et syrupum,
Zach. IX, 7. itemque refectio ejus per panem et frumentum electorum et per vinum germinans virgines. Quid nempe bonum Domini, aut quid pulchrum ejus, nisi hæc dona, ista unguenta, hæc sacrificia illibata?

Amplius, sicuti per communionem corporalis refectionis homines in dilectione naturali ac sociali proficiunt, ita per communionem hujus spiritualis edulii erant ad dilectionem spiritualem atque ad ecclesiasticam unitatem potissime inducendi. Denique ad hujus declarationem, superius quædam introductæ sunt rationes, ut quod cibum oportet realiter uniri cibato, et quod signum plenum dilectionis proportionari debet magnitudini caritatis.

Rursus, quoniam Christus totum se utilitati nostræ, profectui ac saluti exposuit, et nihil ita accendit ad diligendum sicut consideratio mortis quam quis pro alio spontanee passus est, atque perfecta ostensio prævenientis dilectionis alterius ad se; ideo Christus voluit in Missæ officio offerri realiter in commemorationem suæ passionis pro nobis, ac suæ dilectionis ad nos. Iterum, quoniam ipse est sacrificium summe incomparabiliterque acceptum Patri cœlesti ac suavissime fragrans, voluit personaliter sic offerri, ut copiosius succurreret his pro quibus semel se obtulit in cruce. Postremo, quoniam cor ejus instar fornacis ardebat igne divini amoris ac zelo humanæ salutis, exhibuit totum se ad omne illud quod magis fuit pro Dei Patris cultu, reverentia, laude et gloria, et pro multiformi ac gratioso generis humani auxilio. Quod totum per hoc exstat impletum quod ipse in Missæ officio personaliter immolatur : per quod summa dilectio, pietas, liberalitas, beneficentia Dei ad homines recoluntur, et ejus beneficia extolluntur, ejus promissa magnificantur, divina majestas devotissime collaudatur, glorificatur et honoratur, gratesque ei referuntur indesinenter. Nec prætermittendum est hoc, quod maxima promerendi occasio hominibus est collata in exhibitione tam incomprehensibilis sacramenti, dum intellectus hominis in captivitatem II Cor. X, 5. se redigit in obsequium Christi, credendo admirabilissima quæ propter auctoritatem attestationis Veritatis divinæ de hoc sacramento creduntur.

ARTICULUS X.

Prosecutio hujus materiæ.

VERITAS. — Vides quod princeps reipublicæ sæcularis publicos statuit advocatos ad supplendum imperitorum defectum, ne ex sua imperitia amittant jus suum : quanto magis omnium Judex et Rex, Deus universorum, insipientiæ et insufficientiæ consulens hominum, atque æternæ damnationis periculis eorum occurrens, publicum ac sufficientissimum constituit toti
I Joann. II, 1. humano generi advocatum, qui in consistorio Dei Patris miseris, quantum permittit justitia, indesinenter succurrat? Denique, quum tres intentiones et præcipui actus sint cultus divini ac veræ religionis, videlicet honorificentia Dei, impetratio veniarum et adeptio gratiarum, multum deesset cultui Dei, si durante tanta transgressione ac culpa, deesset advocatus et sacerdos ad impetrandum cunctis veniam ac gratiam efficax, utpote Christus. Unde et usque ad ejus adventum valde incompletus exstitit Dei cultus : tamen in fide Salvatoris venturi exaudiebantur antiqui fideles.

Denique Christus ex omnimoda sua caritate, pietate et liberalitate sic ordinavit, ut quotidie in innumerabilibus locis et ab innumeris sacerdotibus offeratur, quamvis sit sacrificium sacramentumque unum, ut Deus Pater abundantius honoretur, dum
Malach. I, 11. in omni loco offertur ei mundissima ista oblatio, in cujus officio bonitas, misericordia, excellentia et omnis perfectio, sapientia ac providentia ipsius magnifice extolluntur, et opera ejus excellentissima decantantur, ipseque pluribus actibus latriæ honoratur. Imo experientia docet, quod quamvis sacramentum istud sit incomprehensibilissimum, tamen nil tantum conservat christianæ fidei cultum in esse ut celebratio, immolatio atque communio sacramenti istius, cujus causa fideles in ecclesiam omni die conveniunt, suoque tempore confitentur, et per confessiones,
A satisfactiones, orationes, jejunia, abstinentias ad communicandum se præparant : ita quod sicut eadem mensa deputataque hora corporalis refectionis præcipue causa est quod ejusdem domus familia, ejusdemque patrisfamilias filii ac ministri corporaliter congregantur, sic hujus spiritualis edulii celebratio ac sumptio maxime causa est quod fideles mente et corpore in ecclesia colliguntur, ac quadam spirituali amicitia copulantur.

SACERDOS. — Hæc omnino ita se habent.
B Ego autem omissis altis materiis, cupio informari qualiter ad celebrandum me debeam præparare, quomodo etiam in celebratione debeam me habere, et rursus qualiter postea me custodire debeam, gratiasque referre, ac gratus manere.

VERITAS. — Optime cupis, et tam sancto desiderio satisfacere mox curabo, perpaucis præmissis de dignitate sacramenti istius ultra ea quæ dicta sunt, item de dignitate sacerdotalis potestatis et ordinis : quatenus ex his clarius scias quam
C virtuosam esse vitam oporteat sacerdotum, et quam sollicite debeant se præparare, custodire, dirigere.

ARTICULUS XI.

De dignitate Sacramenti altaris.

VERITAS. — Ad declarandam sacramenti Eucharistiæ dignitatem omnia pene hucusque introducta conspice pertinere. Quamvis enim panis in corpus et vinum in
D sanguinem convertantur directe, tamen, ut dixi tibi, ex concomitantia, tam sub speciebus panis quam vini post consecrationem totus Christus perfecte ac integre continetur ac Patri offertur. Attamen, sicut Christo secundum assumptam humanitatem, non secundum suam divinam naturam, competebat promereri, pati, satisfacere, ita et offerri; efficaciam vero et idoneitatem promerendi tam infinite et satisfaciendi pro universis tam plene, habuit ex immediata et hypostatica seu

personali unione cum natura divina. Itaque in Sacramento totus Christus, Deus et homo, continetur, sumitur et offertur.

Et nosti quod Christus secundum naturam divinam sit Deo Patri vere æqualis, ideoque infinitæ penitus dignitatis, excellentiæ, sanctitatis ac majestatis. Porro secundum naturam humanam ut deitati ita unitam, dignior est Deoque carior quam totum residuum universum. Deus quippe tanto plus diligit creaturam quanto majora et plura bona tribuit ei. Quum ergo Verbum æternum communicaverit naturæ humanæ quam assumpsit suum esse increatum, personale, suppositans eam in illo eodem esse in quo ipsum Verbum æternum æternaliter est subsistens; innotescit quod majus bonum communicavit et dedit ei quam ceteris cunctis creatis simul acceptis, et quam totum universum exsistit. Insuper gratiam habitualem quodammodo infinitam præstitit animæ Christi, id est tam magnam quod mens creata capax non est gratiæ amplioris. Et idem dicendum de virtutibus et donis actibusque eorum, atque de donis et bonis gloriæ, animæ Christi collatis ab exordio suæ creationis, quantum ad vires suas superiores, in tanta excellentia quod creatura non est capax talium in plenitudine exuberiori. Et quamvis beatissimæ Virginis sanctitas, beatitudo et gloria inæstimabiliter major ac plenior sit felicitate et gloria cujuslibet Sancti in patria, secundum quod decuit veram Matrem veri Dei, vere comparentalem Deo Patri, quasi incomparabiliter et vere ineffabiliter a Deo honorari, repleri, ditari, beatificari ac sublimari præ unoquoque Dei ministro; attamen gratia, sanctitas, perfectio, beatitudo et gloria humanitatis Christi inenarrabiliter plus transcendit perfectionem, sanctitatem et gloriam suæ dignissimæ Genitricis, quam perfectio atque felicitas Deiferæ Virginis gratiam et gloriam cujuslibet Beati.

SACERDOS. — Horum consideratio me perterret. Nempe ex his facile est considerare quam incomprehensibilis sit hujus

A superverenerandissimi dignitas sacramenti. Quo pensato, simulque propria indignitate, vilitate et omni pravitate pensatis, quid mirum si horrore concutior, quia (ut vereor) toties indigne accessi, et ne denuo me contingat indigne accedere pertimesco? Et tamen hæc ipsa quæ nunc audio, aliquando legi; sed, proh dolor! ea ut debui non perpendi. Certe agnosco et fateor quod tu, Domine Jesu Christe, unigenite Patris æterni, non minus gloriosus es, non minus splendes ac radias, non

B minus a sanctis angelis adoraris in manibus sacerdotis, quam in sinu et dextera Dei Patris. Non minus reverenter et pure dignus es contrectari ac sumi in Sacramento, quam in cœlo empyreo : imo quo te magis dignanter ad nostram parvitatem inclinas, eo cum præcordialiori gratiarum actione et reverentia es sumendus. Heu! mi Domine, quid hic dicam? Amantissima et præclarissima Mater tua te adhuc infantulum ex se natum, cum reverentiali quodam timore, cum ingenti reverentia,

C in suo mundissimo gremio fovit, adspexit, atque ad virginea sua ubera tenuit, non de materna auctoritate, non de singularissimo privilegio sibi collato, non de incomparabili sua sanctitate et gratia summa immoderate præsumens, teque vicissim vix tangere audens. Sic et consanguineus tuus præco, Præcursor eximius, quo, te teste, inter natos mulierum major non surrexit, te baptizare exhorruit, imo tibi in minimo obsequi se fatebatur indignum. Et ego transgressor vilissimus,

Matth. XI, 11. *Ibid.* III, 14; *Joann.* I, 27.

D toties tam intimorate, tam impure ac frigide ad celebranda tua sacratissima mysteria adii, tam indispositus te tractavi, tam indigne suscepi, et postea exstiti tam ingratus, incustoditus, tamque celeriter recidivans.

VERITAS. — Rite concludis, et sapienter consideras; nec de sacramenti hujus dignitate et eminentia oportet me prosequi plura.

SACERDOS. — Non, Domine mi. Sed ego de hac tua inæstimabili ad nos caritate,

dignatione, munificentia miror, et nolo A demirari; sed sicut motus majores expellunt minores, sic admiratio major extrudit minorem. Dum namque attendo quod genus humanum defectuosum, declive ac fragile, ad tuæ superessentialis deitatis claram intuitionem beatificamque plasmasti fruitionem, non apparet mihi adeo admirandum quod eis in isto exsilio te sic ad tempus tradis velatum, quibus paulo post in cœlesti palatio trades te revelatum ad intuendum supernaturaliter, clare, per speciem, indesinenter, ad perfruendum B dulcissime, sempiternaliter, ad possidendum tutissime cum hereditaria contentatione : et illud in valle hac lacrimarum, ad subventionem ac meritum; hoc in patria, ad glorificationem et præmium.

Ps. XCIII, 12. VERITAS. — Beati quos paracletus Spiritus Sanctus a me procedens, ita de lege
I *Joann.* II, 27. Dei docuerit sicut nunc te unctio docet, si tamen ipsi et tu in gratia ista cum prompta obedientia ac finali perseverantia
I *Par.* XXVIII, 9. persistatis; si autem projeceris Deum a te, projiciet te a se in æternum. C

SACERDOS. — Ab utraque projectione ista præservet me incessanter gratia et pietas tua immensa.

ARTICULUS XII.

De præclarissima dignitate potestatis ac ordinis sacerdotalis evangelicæ legis.

VERITAS. — Ego veni in mundum hunc factus homo, ut homines deificarem; et
II *Petr.* I, 4. pretiosa copiosaque munera gratiarum D contuli eis, ut per hæc efficiantur divinæ consortes naturæ, non naturam propriam amittendo, neque substantialia deponendo, sed eam in accidentalibus meliorando : et nunc quidem in via hac inchoative et incomplete, cum quotidiano profectu; deinde in patria per saluberrimam remunerationem, cum fixo, felici perpetuoque adspectu. Sic in primis excellentissime deificavi electissimam ac amantissimam Matrem meam, ex cujus mundissimis sanguinibus naturam assumpsi humanam, deinde sacratissimum Præcursorem, atque post passionem meam gloriosos Apostolos, quos præ ceteris legis naturalis ac Mosaicæ sanctis primitiis Spiritus Sancti implevi, et charismatibus gratiæ gratum facientis ac gratiæ gratis datæ, clarissime, supernaturaliter ac deiformiter decoravi. Quibus et inter cetera ecclesiasticas contuli potestates : inter quas eminet et præfulget sacerdotalis potestas, quæ talis ac tanta est ut super ejus magnitudine plurimum admiretur etiam angelica celsitudo.

SACERDOS. — Certe, o Veritas summa, ex inductis celeriter elucescit, quod quo major est dignitas et excellentia sacramenti hujus vivifici, divini ac adorandi, tanto sublimior atque divinior sit supernaturalis ista potestas consecrandi, tractandi, sumendi ac aliis porrigendi hoc sacramentum, cujus consecratio atque dispensatio nulli angelicorum spirituum, nulli ex ordinibus sacratissimorum Cherubim ac Seraphim, sed solis presbyteris est concessa. Nec puto quod omnis potestas jurisdictionalis, papalis atque episcopalis, quibus Pontifex summus cunctis præfulget ministris Ecclesiæ, tanta sit ut potestas ista sacerdotalis, qua et infimus ornatur sacerdos.

VERITAS. — Libenter te audio de tanta re tam catholice disputantem. Nec enim Pontifex summus majori fungitur potestate super verum corpus meum quam presbyter infimus, sed solum super corpus mysticum, quod est Ecclesia. Longeque majus ac dignius est, verum corpus meum et sanguinem consecrare, meque verum Deum et hominem sic sibi exhibere præsentem, sic Deo Patri pro tota Ecclesia offerre, sic tractare, sumere, dispensare, quam ceteri actus quos exercet Pontifex summus circa meum mysticum corpus.

SACERDOS. — O quanta est dignitas ac vilitas impii sacerdotis, carnalis presbyteri! Nempe quo major est dignitas ejus ex munere tuo, eo major est vilitas ejus ex vitio suo. Hoc (ni fallor) intellexit,

consideravit et expavit magnus ille Constantinus, ex paganismo ad te per miracula clara conversus, teque in baptizatione sua intuitus, qui sacerdotes vocavit deos, et dixit : Si viderem sacerdotem turpiter agentem, pallio meo ipsum cooperirem ne videretur sic agens. Electus quoque tuus Franciscus : Si Laurentius (inquit) martyr et pauperculus sacerdos mihi occurrerent, permitterem stare Laurentium sanctum, et ad pauperculum currerem sacerdotem, ac flexis genibus oscularer manus ipsius.

VERITAS. — Fideliter loqueris. Nec enim lux solis tantum excedit lumen lunæ aut siderum, quantum sacerdotalis ordo ac vis omnem potestatem civilem ac sæcularem ; nec tantum transcendit aurum pretiosissimum aut gemma clarissima vile lutum, quantum sacerdotii evangelici dignitas excellentiam regalem atque imperialem. Denique, quanto corpore exstat præstantior anima, tanto potestas spiritualis dignior est terrena.

SACERDOS. — Heu, quod ita degeneramus !

VERITAS. — Audi adhuc. Intuere quam eminenter sacerdos per sacerdotalem characterem, qui est potestas et sacer ordo presbyteralis, præfulgeat ceteris et me repræsentet. Quemadmodum enim ego in cœna novissima corpus meum et sanguinem consecravi, et ea in cruce obtuli Deo Patri, meque immolando habui officia advocati et sacerdotis ac medici, imo et reconciliatoris ac salvatoris : ita sacerdos, potestate sibi collata, in mensa altaris consecrat et offert Patri æterno corpus meum et sanguinem, et meam, imo et Ecclesiæ meæ, repræsentat personam, mediatque inter Deum et plebem, precibus quoque, hostiis ac meritis populum reconciliat Deo, et charismata Dei impetrat populo, et causam ac procurationem exercet Ecclesiæ ; sicque pro modo suo vicariali exercet advocati, mediatoris, sacerdotis, medici ac cooperatorii salvatoris officia : unde et angelus Domini exercituum appellatur. Insuper, quum realiter una et eadem nuncupetur potestas consecrandi corpus meum verum, et absolvendi atque ligandi mysticum corpus, puta subjectos in foro conscientioso, quamvis propter actuum distinctionem duæ potestates vocentur ; constat quam sublimes proprietates et appellationes sacerdotibus competant, quum sint cœlestes clavigeri, sanguinisque divini pincernæ, summi Regis convivæ, angeli terrestres hominesque cœlestes, medici animarum, reconciliatores reorum, reductores errantium, et divinissimorum exhibitores sacramentorum, patres et salvatores quodammodo proximorum.

Matth. xvi, 26-28. *Ephes.* v, 2. *Joann.* ii, 1. *Malach.* ii,

Nonne olim Levitis non sacerdotibus locutus est Moyses : Num parum est vobis, quod elegit vos Deus ut stetis coram frequentia populi et cremetis ei incensum ? etc. Si magnum hoc fuit, quam incomparabiliter majus præclariusque consistit, coram populo Christi stare ad sacrificandum et offerendum, non carnes taurorum et vitulorum, sed Unigenitum Patris æterni ? Ozias rex percussus est lepra, quoniam sacerdotale sibi usurpavit officium. Gedeoni quoque, virorum fortissimo, angelica apparitione, allocutione informatioque digno habito, factum est in ruinam quod ephod sibi constituit et altare, intromittens se plus debito de illo officio. Et ecce universum illud Leviticum ac sacerdotale legis scriptæ officium circa carnales, materiales, irrationabiles versabatur oblationes ac hostias, in quibus formaliter nil exstitit sanctitatis. Si itaque officium illud Levitarum et sacerdotum legalium reputatum est tanta reverentia et sublimitate dignum, et si ita plagati sunt qui illud sibi usurpaverunt : nonne incomparabiliter præstantius est sacerdotium evangelicæ legis, quod circa sacrificium dignitatis immensæ versatur, et alios tam præstantissimos habet actus, atque in tantum transcendit sacerdotium illud legale, quantum lux umbram, veritasque figuram, et spiritus carnem ? Et rursus, quam enormiter peccant qui tanti sacerdotii actus

Num. xvi, 9 ; II *Par.* xxix, 11. II *Par.* xxvi, 16 et seq. *Judic.* vi, 11 et seq. *Ibid.* viii, 27.

exsequuntur indigne, et ipsum commaculant conversatione degeneri?

SACERDOS. — Nil verius dici potest. Et spero, si legerint ista, aliqualiter compungentur:

VERITAS. — Indurata sunt corda multorum, qui quo spiritualius et virtuosius vivere obligantur, eo justo Dei judicio gravius excæcantur, dum juxta sacerdotii sui exigentiam vivere non conantur.

ARTICULUS XIII.

De præparatione ad celebrationem.

VERITAS. — Nosti quoties et qualiter per Moysen, de legalibus illis templi ministris qui irrationalia pecora et inanimatas offerebant materias, jussi : Sacerdotes qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos; et denuo : Sacerdotes incensum et panes offerunt Deo, et ideo sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus; itemque : Homo qui habuerit maculam, non offeret, etc. Verum, quo evangelicæ legis sacerdotium, et rursus, quo ipsa evangelica lex, spiritualiora, perfectiora ac diviniora sunt sacerdotio illo legali, typico, ac lege pædagogica et servili, eo sacerdotes ac ministros altaris legis evangelicæ oportet spiritualiores, perfectiores ac diviniores consistere sacerdotibus ac Levitis illis legalibus : quos summe oportet cavere ne polluant nomen Dei, hoc est, ne plebem scandalizando provocent ad inhonorificentiam Creatoris, et ei fœdum exhibeant cultum, ac quantum in ipsis est, innuant et ostendant ipsum inhonorabilem esse, cui ipsi tam irreverenter et inquinate audent adstare.

Exod. XIX, 22. *Lev.* XXI, 6. *Ibid.* 17. *Galat.* III, 24.

SACERDOS. — Sacerdotibus legalibus multa leguntur jussa, præsertim tempore ministerii sui in templo, Deo dicente : Vinum et omne quod inebriare potest, non bibetis quando intrabitis in tabernaculum testimonii, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum. Tunc quoque jubebantur a suis uxoribus abstinere, atque relictis domibus suis, curis et occupationibus rei familiaris, commorari in ædibus in templi circuitu situatis, thymiama etiam adolere in templo, ne odor sacrificiorum affligeret quemquam.

Lev. X, 9, 10. *Exod.* XXX, 8.

VERITAS. — Bene commemoras. Et quamvis illa ad litteram jussa sint illis, spiritualem tamen intelligentiam habent, et aliquid præfigurabant, utputa : sacerdotes ac ministros Ecclesiæ omnem debere carnalitatem vitare, præsertim fœda ac vilia gustus tactusque vitia, in quibus turpitudo est maxima, a quibus et olim sacerdotes gentilium, saltem quorumdam, extreme se subtraxerunt; quod item sacerdotes et cuncti in sacris ordinibus Ecclesiæ constituti, ab omni occupatione superflua circa terrena, imo et circa domestica ac necessaria, debeant se arcere, totoque corde intenti esse divinis, et in templo mente et corpore libentissime esse, Ecclesiam quoque dulci odore laudabilis famæ ac fama virtuosæ, exemplaris vitæ respergere, ut sint bonus odor Deo in omni loco, et odor vitæ fidelibus in vitam æternæ salutis, ne ex eorum diffami conversatione ac detestabilis famæ odore, Dei populus molestetur ac scandalizetur. Nunc igitur cerne quantorum rei sint criminum, quam infinitam damnationem et intolerabilia mereantur supplicia sacerdotes et clerici evangelicæ legis qui obliti timoris ac reverentiæ Dei, omnisque modestiæ, sacerdotium suum ac nomen Dei sui deturpant, inhonorant, conculcant vitiis gulæ atque luxuriæ, avaritia, inexemplaritate, curisque sæculi, ambitione, vanitate, negligentiis et omissionibus multis.

II *Cor.* II, 14-16.

SACERDOS. — O Domine, quale judicium imminet istis! Et cur nos miseri insensatique sacerdotes, sumus tam intimorati, tam negligentes et dissoluti?

VERITAS. — Occurram eis ut ursa raptis catulis, dirumpam interiora eorum, et consumam eos ut leo; ponam eos ut clibanum ignis, demergam eos in foveas infernales, sulfureis inferorum æstuantissimis puteis ipsos includam, ardentissimisque Ache-

Osee XIII, 8. *Ps.* XX, 10.

rontis includentur caminis, jacebunt super fundamenta supercalidissimi laci. Nec tantum cruciabuntur intensissimis frigoribus vehementissimisque gehennæ incendiis, quantum pressuris ac desolationibus extremæ, amarissimæ desperationis. Revelabunt cœli iniquitates eorum, et terra adversus eos consurget, et manifesta omnibus erunt eorum facinora; pugnabitque contra eos pro me universitas creaturarum.

Job xx, 27. *Sap.* v, 21.

Tu ergo, si quæris tormenta ista evadere, ad celebrationem condigne pro viribus te dispone : cave ne gravetur cor tuum immoderantia cibi ac potus aut somni ; noli per os illud ventrem tuum ingurgitare, per quod corpus et sanguinem meum sumis ; noli linguam tuam loquacitate, otiosisve verbis, aut (quod abominabilissimum esset) detractione, seminatione discordiæ, mendacio, pungitivis scandalosisve verbis commaculare, per quam sacratissima Missæ ac canonis profers verba ; cor tuum ab omni evagatione, distractione, dissolutione, potissime in divinis, ab omni quoque affectione illicita diligentissime reprime et custodi ; oculos a circumspectione et intuitione incauta ubique, maxime in ecclesia, cohibe ; indesinenter considera Omnipotentis præsentiam, atque in summi ac metuendissimi Judicis tui conspectu sollicite vive, timorate incede, exemplariter ambula, fructuose et ordinate te occupa, ac jugiter proficere stude.

Sacerdos. — Bona, fateor, præparatio talis ; ego autem et similes mei quum præparamenta nostra legerimus, arbitramur nos præparasse ad celebrandum, confessione præmissa.

Veritas. — Numquid præparatio hæc sufficit verbalis? Aut numquid vera confessio sine contritione aut compunctione poterit esse? Qualis autem contritio aut compunctio est in illo qui post confessionem mox redit ad pristinas levitates, negligentias aut peccata? Nonne virtuosa requiritur vita, conscientia munda, mens timorata et grata?

Sacerdos. — Quis sic vivere valeat in medio hominum? Et quamvis religiosis videatur tam virtuosa conversatio aliquo modo possibilis, sæcularibus tamen presbyteris impossibilis esse videtur, aut valde difficilis.

Veritas. — Adverte quod scriptum est : Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. *Ps.* cxl, 4. Porro ego ostendam tibi quam possibilis sit etiam sæculari presbytero hujusmodi vita. Certe, si talem ac tantam diligentiam adhiberent ad vitandum perditionem vitæ gratiæ divitiarumque virtutum, sicut ad præcavendum amissionem vitæ naturæ ac temporalium bonorum, mox sanctitatem attingerent. Recogita, si iturus esses per campum aut silvam hostibus plenam latronibusque vallatam, cum pretioso tibi præcaro thesauro, qualiter te custodires, quam formidolose et circumspecte procederes. Si cum tanto Dei timore atque custodia ambulares per viam arctam felicitatis, nonne prædicta protinus adimpleres? Quæ est ista torporis ignavia, ne dicam perversitatis malitia, diligentius custodire vitam corporalem possessionemque temporalem, quam vitam spiritualem et opulentiam salutarem ac æternalem? Nonne quod diligentius custoditur, magis amari videtur?

Sacerdos. — Conclusum est mihi, et victum me gratulor.

Veritas. — Adhuc clarius tibi ostendam quam sancta debeat esse conversatio sacerdotum, et qualiter ad celebrandum se debeant præparare.

ARTICULUS XIV.

Quam virtuosa, sancta et exemplaris debeat sacerdotum vita consistere.

Veritas. — Adverte quod carus et electus meus magnus Dionysius protestatur : Non est (inquiens) audendum aliis ducem fieri in salutis officio, nisi quis secundum omnem virtutem deiformissimus sit ef- *De Eccl. hier.* c. iii.

fectus, id est valde consimilis Deo et eximie virtuosus, ita ut de plenitudine et exuberantia sua aliis queat communicare atque influere. Porro in omni ordine sacro constituitur homo dux aliis in divinis; in sacerdotio autem præcipue. Si ergo in minoribus sacris ordinibus constitutos necesse est ita deiformissimos esse, quanto magis in sacerdotio? Insuper idem ille illuminatissimus Sanctus fatetur, quod in sacris constitutus et divina indigne exsequens et exercens, est quasi Dei irrisor et subsannator, habens se ac si putet Deum ignorare quæ ipse in se ipso scit. Hinc in omni actu ordinis sacri peccat mortaliter.

Epist. VIII, ad Domophilum.

Sacerdos. — Rigorosus est sermo iste temporibus istis, quibus caritas ita refriguit.

Veritas. — Nonne per Moysen jussi, Juste quod justum est exsequeris? et iterum, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, Dominus Deus vester? in Evangelio quoque, Estote perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est? Nec hæc sacerdotibus et clericis tantum præcepi. Utinam efficaciter penses ad quam virtuosam, sinceram exemplaremque vitam quilibet obligatus sit Christianus : qui et inimicos suos tenetur diligere, pro persequentibus exorare, et benefacere odientibus se, corpus quoque crucifigere cum vitiis et concupiscentiis suis; qui si dixerit proximo suo, Fatue, reus censetur gehennæ, et si in uno offenderit, fit omnium reus, atque per arctam viam proficisci tenetur : quæ omnia adimplere quis poterit, nisi semper coram Deo custoditus, timoratus sollicitusque fuerit?

Deut. XVI, 20. *Lev.* XI, 44, 45; XIX, 2. *Matth.* V, 48. *Ibid.* 44. *Galat.* V, 24. *Matth.* V, 22. *Jacob.* II, 10. *Matth.* VII, 14. *Mich.* VI, 8.

Denique certissimum est unumquemque adstringi ad virtuositatem ac puritatem tanto majorem quanto in altiori exstat officio, ordine, dignitate aut gradu. Ideo juxta mensuram dignitatis et altitudinis sacerdotalis ordinis proportionaliter virtuosa, eminens et perfecta debet consistere vita cujuslibet sacerdotis : ut tanto ab omni immoderatione passionum, ab omni elatione, ira, indignatione, impatientia, acedia, carnalitate sit purior, bonisque vulgaribus melior atque divinior, quanto ratione sacerdotii in statu et gradu est altiori; sicque ambulet digne Deo, in omni mansuetudine, patientia, pietate, ad ignoscendum promptissimus, imo tam bonus ac virtuosus ut offendi non queat, visceribus caritatis affluentissimus, zelo divini honoris ac fraternæ salutis semper vehementer accensus; atque in omnibus suis Horis ac precibus, præsertim in celebratione, æstuanti affectu oret pro communi bono Ecclesiæ, pro vivis ac mortuis, pro parentibus, propinquis, commissis, benefactoribus, ac ceteris pro quibus quocumque modo habet orare, et omni modo sibi possibili proximos trahat ad Deum. Postremo, quæ Apostolus scribit ad episcopos pertinere, ad sacerdotes quoque pro maxima pertinent parte, imo ad quemlibet Christianum pro parte majori. Oportet (inquit) episcopum esse irreprehensibilem, sobrium, ornatum, pudicum, prudentem, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, non litigiosum, non cupidum, non iracundum, suæ domui bene præpositum. In quibus omnibus oportet episcopos et sacerdotes tanto præ ceteris eminere, quanto præ populo in eminentiori sunt dignitate et ordine, nisi quod esse doctorem, et suæ domui bene esse præpositum, spectat ad præsidentes.

Ephes. IV, 1, 2; *Coloss.* III, 13, 12.

I *Tim.* III, 2-4.

ARTICULUS XV.

Quod tota conversatio sacerdotis debet esse continua ac realis præparatio ad celebrationem, et gratiarum actio pro beneficiis Dei.

Veritas. — Non sufficit Omnipotenti laus et honoratio oris, nisi ex sinceritate et devotione prodeat mentis, virtuosisque actibus decoretur. Si igitur, o sacerdos, sapienter attendas quanta sit hujus excellentia, sanctitas ac dignitas sacramenti, confestim fateberis te non posse cor tuum

sufficienter ad ejus susceptionem disponere, neque pro suscepta communione satis posse regratiari, etiam si mille vixeris annis, et die ac nocte sine interruptione ac cessatione totis viribus te præpares ad celebrandum, et gratias agas pro susceptione ac collatione muneris tanti. Quid itaque restat, nisi ut omne quod tibi in his possibile est facias, et tamen nihil condignum fecisse te recognoscas per respectum ad incomparabilem excellentiam Sacramenti? Itaque, quum non sit conveniens contrariorum, dissimilium discordantiumque conjunctio, sed eorum quibus est concors voluntas, dispositio apta, conformatio bona, et Dominus ac Salvator, qui in hoc sacramento verissime continetur, sit secundum suam deitatem essentialiter et infinite purus ac sanctus, fons omnis virtutis, et tanto plus odiens iniquitatem quanto in se ipso sanctior, justior sapientiorque consistit; certum est te tanto aptiorem et digniorem exsistere ad celebrandum et sumendum hoc cœleste mysterium, superdignissimum sacramentum, quanto ab omni negligentia, ingratitudine, levitate, distractione, irreverentia et peccato immunior fueris, et rursus tanto ineptiorem indignioremque ad celebrandum esse te noveris, quanto his malis magis es subditus. Quum ergo quotidie aut frequenter sis celebrans, oportet te indesinenter, omni hora, die ac nocte, esse sollicitum, providum ac ferventem, ne quid culpæ inveniatur in te per quam indignus aut minus dignus ad celebrandum exsistas, aut ingratus seu minus gratus de beneficiis tantis.

Erubesce mente non pura, frigido corde, sine reverentia, sanctitate et fervore ad Sanctum Sanctorum accedere, Fonti infinitæ munditiæ te unire, Unigenitum Dei suscipere, Deum ac Judicem tuum sine debita veneratione tractare : imo, quo frequentius celebras, eo devotius magisque timorate, reverenter et amorose habere te satage. Jugiter ergo dic tibi ipsi in corde tuo : Ecce hodie aut in brevi Deo celebrabis propitio, aut celebrasti : ubi est præparatio et gratiarum actio tua? ubi profectus et fructus tanti mysterii? Noli hospitem tantum offendere ; noli tam infinitæ bonitati, caritati, dignationi, misericordiæ et beneficentiæ ejus ingratus consistere. O, si a rege terreno aut præsule magno esses invitatus, quam humiliter et decenter ad mensam ejus accederes! quam invite eum in ipsa convivatione offenderes! quantas dignationi ejus ageres gratias! imo et de cetero plus solito ei placere curares, quamvis parvi esset valoris quod tibi ad vescendum proponeret. Cur ergo Regi sæculorum immortali, invisibili, vero Deo, Dei Filio incarnato, te ad suam mensam quotidie invitanti, suscipienti, suoque corpore et sanguine te reficienti, non amplius verecundaris ac refugis ingratus esse, a quo etiam omnem alium accipis cibum ac potum, et quidquid habes et es? Itaque toto corde et toto conatu animæ tuæ labora huic altissimo Domino, gratiosissimo amatori et liberalissimo refectori, et Deo totius salutis tuæ quotidie magis ac magis placere, ferventius ac stabilius adhærere, perfectius obsequi, et ipsum intra te indesinenter brachiis sincerissimæ caritatis amplecti.

1 Tim. I, 17.

Sacerdos. — O Deus dulcissime, desiderio meo copiose satisfecisti, de præparatione ad celebrationem, et de attentione habenda in ea, atque de gratiarum actione postea exsolvenda me taliter instruendo. Verumtamen precor humiliter plenius informari de qualitate devotionis et actuali attentione elevationeque mentis in celebratione habenda, et an necesse sit sensibilem ac sensibiliter dulcem habere devotionem, ad quam aliquando indispositum et quasi impotentem me ipsum invenio.

Veritas. — De hoc te erudire non desinam. Nihilo minus prius breviter tibi tangam quatuor ante celebrationem consideranda, ad quæ quædam alia referuntur quæ a quibusdam ponuntur.

ARTICULUS XVI.

De quatuor principaliter attendendis ante celebrationem, imo et in ea.

Veritas. — In omni oblatione et sacrificio sunt quatuor consideranda, utputa quis, quid, cui, quare. Tu ergo antequam celebres, in primis attende te ipsum, quis et qualis sis qui celebrare proponis. Conscientiam discute, et ante confessionem examina qualiter habeas te in cunctis : quantum et qualiter in cibo et potu ac somno, in verbis, in cogitando, appetendo, operando excesseris, similiter in incustodia sensuum, in persolvendo divinum Officium, in vanis suspicionibus, in temerariis judiciis; an aliquem scandalizasti aut illicite offendisti, an motus passionum debite refrenasti; an juxta tuæ exigentiam vocationis profeceris, an tempus fructuose expenderis; quæ et quanta omiseris bona; qualiter post ultimam confessionem et celebrationem pristina, consueta ac quotidiana vitasti peccata; cum quali discussione, contritione, compunctione confitearis quotidie; an caritative, tranquille atque humiliter inter alios converseris; an ab omni levitate, risu, joco, ludo inepto compescueris te; an inordinatum aliquem habueris motum corporis aut stimulum, præsertim ex tua culpa, imaginatione, adspectu aut tactu; an ab omni vanitate, simulatione, duplicitate, hypocrisi omnique inordinata reflexione ad commodum tuum et honorem prorsus abstinuisti. De his et consimilibus discute temetipsum antequam eas dormitum, et ante confessionem; et dole, ingemisce, plora veniamque exora, pure confitearis, satisfac et emenda.

Secundo, perpende quid offeras, hoc est veritatem et dignitatem sacrificii hujus, Eucharistiæ sanctitatem, et quod ipsummet Christum Deum et hominem tractes, immoles, sumas. Et de hoc jam dicta sunt multa. Hinc consideratione propriæ defectuositatis et culpæ, dignitatis A quoque et sanctitatis sacramenti istius, cum profundissima tui humiliatione, compunctione, reverentia ac timore accede, potius tamen ex caritate ardenti, ex contemplatione totius bonitatis, caritatis, passionis beneficiorumque Salvatoris. Vide qualis sit Christus, quoniam summe humilis, mitis, patiens, purus, sanctus, caritativus, justus, perfectus. Si ergo invenies te adhuc motibus superbiæ, iræ, impatientiæ, immunditiæ, injustitiæ agitari, qualiter audebis accedere? Quæ conventio lucis B ad tenebras? Christi ad Belial? [II Cor. VI, 14, 15.] iracundi, superbi, impatientis, injusti, passionati aut invidi, cum humillimo, mitissimo, patientissimo, justissimo, perfectissimo et affectuosissimo Filio Dei? In primis ergo te ipsum modo præfato examina, emenda, reforma.

Tertio, pensa cui offeras, utpote Deo Patri omnipotenti, æterno, ex cujus bonitatis, dilectionis, pietatis, munificentiæ ac beneficiorum contemplatione debes vehementi dilectione accendi, atque ex con- C sideratione suæ majestatis ac æquitatis debes reverentiali timore et omni humiliatione tui ipsius repleri. Hinc ante celebrationem et in ea debes bonitatem, caritatem, liberalitatem, misericordiam Dei Patris ad homines intueri, mirari et honorare.

Quarto, adverte cur offeras, scilicet propter causas quasdam communes in ipso canone expressas : primo, pro generali bono totius Ecclesiæ, ac personis ibidem tactis; deinde pro vivis ac mortuis, prout D in memoriis continetur, et pro specialibus causis atque personis, pro quibus celebrans ex speciali orat ac celebrat ratione. Quum ergo causæ istæ sint tales ac tantæ, debet sacerdos cum omni affectu, attentione et humilitate pro ipsis et earum impletione celebrare ac deprecari; potissimeque studeat Deo sic complacere, tam familiariter adhærere, tam fervide ac perfecte servire, ut mereatur clementissime exaudiri.

Præterea, aliqui dicunt ante celebratio-

nem sex esse consideranda. Primum est A discretio rationis respectu veritatis, ut penset quis quid recipiet, videlicet quod ipse pauper, defectuosus ac fragilis accipiet Christum Deum et hominem. Secundum est mentis devotio respectu sanctitatis illius, ut consideret quod ille quem sumet, sit Sanctus Sanctorum, et ita cum omni devotione afficiatur ad ipsum. Tertium est reverentia cordis respectu majestatis ipsius, ita ut ad talem ac tantum Dominum quis non nisi cum ingenti reverentia accedere ac sumere audeat. Quar- B tum est amor ac desiderium respectu suæ bonitatis, cujus amore allici debet et inflammari, et nequaquam cum torpore aut tædio celebrare. Quintum est affectuosa humilisque oratio respectu divinæ clementiæ, ex cujus consideratione debet ferventer pro omni causa præfata, pro venia, gratia ac gloria, atque pro omni hujus sacramenti effectu Altissimum invocare. Sextum est magna diligentia ex consideratione immensæ nobilitatis ac majestatis ipsius, cui summa cum diligentia oportet C adstare. Potest quoque septimum addi, videlicet timor ingens ex consideratione divinæ justitiæ, ne indigne se habendo I Cor. xi. 29. judicium sibi manducet et bibat. Verum hæc omnia ad prædicta quatuor, imo ad unum illorum reducuntur, videlicet ad considerationem secundi, quod est attendere quid sit accepturus, utputa dignitatem, sanctitatem, bonitatem, misericordiam, majestatem justitiamque ejus qui in hoc accipitur sacramento. Et quamvis ista assidue sint pensanda, præcipue tamen D hora celebrationis instante.

ARTICULUS XVII.

Quid sit devotio, et de devotione ad celebrandum requisita et sufficiente.

Veritas. — Quid sit devotio, aliunde potes agnoscere. Ipsa quippe actus est latriæ, utputa promptitudo seu prompta quædam affectio voluntatis ad ea quæ Dei sunt, hoc est ad exsequendum actus et opera cultus divini. Est enim devotio actus latriæ, quæ est virtus moralis Deo cultum cærimoniamque impendens. Itaque actus latriæ sunt devotio, votum, oratio, adoratio, laudatio Dei, celebratio, oblatio decimarum et primitiarum aliorumque munerum quæ Deo offeruntur, ac alii actus cærimoniales qui Deo in suo exhibentur obsequio, ut thurificatio, genuflexio, prostratio, inclinatio.

Si ergo vis scire an veram habeas devotionem, intus te discute, an ex sincero cordis affectu detesteris, abhorreas ac devites quidquid scis esse contra præcepta Dei et vicariorum ipsius, superiorum tuorum (de quibus locutus sum : Qui vos Luc. x, 16. audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit), hoc est, si omne mortale peccatum cum debita diligentia vites, et de eo quod contingit tibi, ex corde pœniteas, confitearis, satisfacias, et tam illud quam omne mortale semper vitare toto posse proponas. Istud inter omnia signa hujus rei est verius atque securius signum quod homo sit in caritate et gratia, veramque habeat devotionem. Cetera quædam signa incerta sunt : ut quidam sensibilis fervor, lacrimatio; alacritas quoque in quibusdam actibus ex suo genere bonis, ut quod aliqui visitent libenter ecclesiam, multum orent, eleemosynas largiantur, in sermocinationibus lacrimentur, quorum nihilo minus corda interius sunt infecta quibusdam vitiosis affectibus, et mortali vitio aliquo irretita. Etenim aliqui tales avari sunt, quidam ambitiosi; quidam ad temeraria judicia, detractiones, contentiones, prædominantemve iram aut impatientiam, seu consimilia mala proni, nec inimicos suos spiritualiter amant, nec ita stant coram Deo per caritatem ordinatam, quod mallent mori et cuncta quæ habent amittere, quam mortaliter peccare.

Sacerdos. — Manifesta doctrina, sed ardua. Et si, imo et quia ista ita se habent, non videntur stare definitiones illæ seu descriptiones dicentium, quod devotio

est fervor bonæ voluntatis per certa patens indicia; et rursus : Devotio est quædam cordis teneritudo qua quis de facili in lacrimas resolvitur.

Veritas. — Diversæ sunt species seu modi definitionis. Nam quædam datur per essentialia, ut quum dicitur, Homo est animal rationale, et, Ira est appetitus vindictæ propter parvipensionem aut offensam ; quædam per causam, ut quum dicitur, Dies est latio solis super horizontem, quia ex motione solis in hemisphærio nostro dies causatur, qui tamen non est proprie motus seu latio solis, sed pars temporis ; quædam per effectum. Itaque definitio devotionis jam assignata a me, per essentialia datur. Illa vero qua dicitur, Devotio est fervor bonæ voluntatis, datur per causam : quoniam fervor virtuosæ voluntatis, qui fervor actus est caritatis, est proxima causa devotionis. Porro, quum dicitur, Devotio est quædam cordis teneritudo, datur per effectum : quoniam ex devotione assidua, præsertim sensibili, causatur in homine quædam mollities cordis, qua quis ex devotione faciliter plorat. Et possunt salvari hæ duæ descriptiones, sumendo bonam voluntatem pro voluntate quæ bona est bonitate gratiæ, et non solum bonitate naturæ, sive ex genere ; fervorem quoque accipiendo pro affectu caritatis intenso in superiori animæ parte. Nam quantumcumque remissa seu imperfecta sit caritas, ipsa tamen major et fortior est quam quæcumque cupiditas, ut super illud legisti, Bonum mihi lex oris tui, super millia auri et argenti (*Ps.* cxviii, 72) : Minima caritas major est quam cupiditas maxima. Qui enim ex caritate diligit Deum, quantumcumque imperfecte diligat eum, tamen plus diligit eum quam amet se ipsum et totum universum : alias non diligeret Deum ex caritate, imo in mortali esset peccato, quum hoc sit caritatis præceptum, toto corde diligere Deum (*Deut.* vi, 5; *Matth.* xxii, 37). Sicque actualis dilectio ex caritate incipientium immediate elicita ac procedens, est intensa seu fortis affectio respectu debiliorum affectuum, quamvis remis- A sa sit respectu actualis dilectionis procedentis ex caritate proficientium, potissime perfectorum.

Sacerdos. — Ista videntur experientiæ obviare : siquidem experientia docet, quod aliqui carnales et cupidi multo intensius atque ferventius afficiuntur ad carnalia et terrena, quam aliqui boni ad Deum : imo et aliqui exsistentes in caritate videntur nonnunquam majori impetu affici ad creata quam ad Creatorem.

Veritas. — Aliquis dicitur ad aliquid B affici magis aut minus dupliciter. Primo, appretiative : et ita quicumque diligit Deum, quantumlibet remisse diligat eum, tamen appretiative diligit eum plus quam se ipsum et cuncta creata. Imo et plus taliter diligit Deum, quam quicumque amator mundi aut carnis amet carnalia et mundana : etenim talis amator, quamvis insanus, mallet carnalia et mundana relinquere, quam sua vita privari. Secundo, dicitur aliquis affici magis aut minus ad aliquid perceptibiliter, seu perceptibili C atque sensibili quodam affectu, vehementi impetu aut fervore : et ita non est necesse ad Deum plus affici, quanquam viri perfecti communiter etiam hoc modo plus afficiantur ad Deum ; in aliis autem affectiones caritatis in superiori vi affectiva non sunt generaliter ita perceptibiles perceptibiliterque intensæ, sicut affectiones inferioris appetitivæ.

Sacerdos. — Placent hæc valde. Sed precor diffusius mihi exponi qualiter fervor caritatis sit proxima causa devotionis, D præsertim quum juxta præhabita devotio sit latriæ actus, et ita videatur immediate ex latria emanare : imo rursus apparet quod immediate ex aliqua apprehensione cognitiva seu cognitione nascatur, sicut et ipsa dilectio.

Veritas. — Utilis quæstio, objectionesque bonæ : ad quarum claram solutionem oportet paululum immorari. Itaque scito quod devotio ex latria oritur immediate elicitive, quemadmodum et ceteri actus virtuosi ex propriis illis virtutibus quarum

sunt proprii actus. Porro ex fervore caritatis procedit immediate imperialiter, quoniam caritas, quum sit excellentissima virtus et omnium finis virtutum, ceteras movet virtutes imperative ad suos actus : caritas, inquam, seu actualis dilectio, id est voluntas per caritatem dilectionemque actualem. Denique, quum latria exsistat pars subjectiva seu species justitiæ, et inter virtutes morales propinquissima caritati, ideo subjectum latriæ dicitur esse voluntas, sicut et caritatis atque justitiæ. Voluntas vero de se cæca censetur, quoniam ejus ex se ipsa non est cognoscere ; ideo directione et illuminatione indiget rationis ac discretionis : propter quod objectum voluntatis est bonum intellectum, id est intellectualiter apprehensum seu cognitum. Hinc actus virtutum exsistentium subjective in voluntate, procedunt immediate ex quadam cognitione, non elicitive sicut ex propriis suis virtutibus, nec taliter imperative sicut ex caritate, sed directive atque vialiter, ita quod cognitio quasi per modum viæ ducit virtutes illas ad actus ipsarum, et ipsos actus hoc modo producit.

Sacerdos. — Clara et doctrinalis responsio, ex qua elucescit qualiter devotio et dilectio diversimode dicantur procedere ex latria et caritate atque cognitione. Verum ex his declarare digneris propositum, utpota quæ devotio ad celebrandum requisita sufficiensque consistat.

Veritas. — Quidquid ex caritate procedit, meritorium perhibetur vitæ æternæ, Deoque acceptum. Ad celebrandum ergo meritorie, sufficit et item requiritur quod celebrans exsistat in caritate, et ex caritate ad celebrandum moveatur ac procedat : quæ interior motio sit promptitudo aliqua voluntatis ad opus illud cultus divini. Celebratio namque est actus tam privilegiatus, divinus ac eminens, quod ad eam exigitur actualis devotio, quæ caritatem ejusque actum, et quamdam Dei contemplationem aut saltem considerationem includit. Christus quippe sacramenti hujus A frequentationem, hoc est celebrationem, instituendo, præcepit Apostolis, et in eorum persona cunctis presbyteris : Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis, id est in commemorationem amorosam ac devotam eximiæ caritatis meæ ad vos, et acerbissimæ meæ passionis pro vobis. [Luc. XXII, 19; I Cor. XI, 24, 25.]

Sacerdos. — Ex hoc videtur quod celebrans peccat mortaliter, si verba consecrationis legat cum notabili distractione aut sine actuali devotione, vel etiam alia B Missæ seu canonis verba.

Veritas. — Præcepta affirmativa obligant semper, sed non ad semper. Quamvis ergo ad celebrationem requirantur dilectio, attentio, seu devotio actualis, non tamen ad quamlibet Missæ partem. Hinc, si ex fragilitate contingat distractio in quacumque celebrationis parte, non mox incurritur peccatum mortale ; sed celebrans valde debet attendere ne ex incustodia visus aut irrefrenatione auditus, aut alio modo, causa vel occasione culpabili, C distractionem evagationemque mentis incurrat, et item ne (quod absit) distractioni irrefrenate aut notabiliter immoretur : alioqui tam incustodite et distracte se posset habere in celebrando, quod peccaret mortaliter, et caritatem quam ante vel in accessu habuerat, perderet. Tenetur ergo sacerdos in celebratione bonam et specialem timoratamque diligentiam adhibere ut attente, devote ac reverenter se habeat, et se a distractione compescat.

Sacerdos. — Non sic puto devotionem D ad celebrationem requiri, quod non fiat vera celebratio et consecratio si desit devotio.

Veritas. — Recte existimas. Nec etiam ideo dicitur requiri devotio ac esse in caritate quoniam aliter non esset celebratio ipsa meritoria, sed quoniam celebrans ipse peccat mortaliter, nisi in celebratione actualiter sit devotus et in caritate exsistens, eo ipso quo sine devotione et caritate est celebrans.

Sacerdos. — Quæ est devotio superero-

gationis, quam decet sacerdotem in celebratione habere? et an devotio semper oriatur ex Dei amore?

VERITAS. — Duo notabilia sciscitaris, ad quæ tibi in duobus sequentibus respondebo articulis.

ARTICULUS XVIII.

De multiplici devotione, et specialiter de devotione supererogationis, quam celebrantem decet habere.

VERITAS. — Generaliter verum est dictum illud commune, quod in via Dei non progredi neque proficere, sit retrogradi atque deficere; et rursus, quod in mortalia vitia cito delabitur, qui venialia vitare non nititur. Ergo qui communi illa devotione et suis angustiis est contentus, effectus sacræ communionis, de quibus infra tangam, raro experitur, aut remisse sortitur, et parvum aut nullum ex celebratione reportat fructum, neque ex fonte hoc gratiarum, Eucharistiæ sacramento, gratiæ ac virtutum haurit charismata : imo celebrando multas incurrit culpas, negligentias, distractiones, omissiones. Periculosum est igitur, ruinæque
Hebr. vi, 9. proximum, non conari ad meliora ac viciniora saluti, et tali communi devotione in tanto contentari mysterio, præ-
art. xii. sertim quum dictum sit, oportere sacerdotem ita præ populo coruscare eminentia quadam virtutum, sicut per sacerdotii dignitatem in gradu et ordine constituitur altiori, ita quod assidue debet ad hoc tendere ac conari : quod nisi peregerit, non diu culpa carebit mortali, quia in imo diu stare non valet.

Præterea, sicut ex caritate devotio scaturit, ita juxta triplicem gradum caritatis ponitur triplex species seu potius gradus devotionis. Etenim certum est quod quanto quis amplius diligit Deum, tanto ad ejus cultum fit promptior. Insuper constat quod quanto superior pars animæ, utputa intellectus et voluntas, per septem dona
A Spiritus Sancti theologicasque virtutes ac ceteras quæ in illis consistunt potentiis, magis perficitur ac firmatur, tanto facilius ac validius inferiori parti, videlicet sensitivæ, ac passionibus dominatur; et quanto plus illas habet sibi subjectas, tanto actus et affectiones ac delectationes intellectus et voluntatis fortius copiosiusque redundant in vires inferiores et corporalem naturam, ita quod sensitiva pars elevationi mentis in Deum non reluctatur, sed magis subservit et cooperatur. Nempe,
B ut ex philosophia quoque agnoscis, sicut in cœlis sphæra superior secum rapit ac circumvolvit sphæram inferiorem, sic affectiva superior trahit sensitivam post se.

Itaque, sicut sunt tres gradus caritatis ac doni sapientiæ, ita sunt tres gradus devotionis. Est enim gradus caritatis inferior incipientium, medius proficientium, tertius perfectorum. Ad infimum caritatis gradum spectat infimus gradus devotionis, omnibus ad minus necessarius ad salutem, quo quis suo modo promptum se
C exhibet ad ea quæ cadunt sub præcepto, quamvis sensualitas fortiter, imo potius importune ac improbe reluctetur. Secundus gradus devotionis est, quo quis prompte ad ea quæ Dei sunt fertur, passionibus jam mediocriter mitigatis ac reformatis, et corpore in servitutem spiritus sic re- *I Cor. ix, 27.*
dacto quod vis devotionis, caritatis affectio, delectatio spiritualis et vehemens occupatio mentis in vires inferiores notabiliter suaviterque redundant. Et talis devotio potest vocari sensibilis, experi-
D mentalis, dulcis ac fervida; in qua natura parsque inferior ita participat suum superius, et ei concordat, alludit, subservit atque cooperatur, juxta quod scriptum est : Sitivit in te anima mea; quam mul- *Ps. lxii, 2.*
tipliciter tibi caro mea! Tertius gradus devotionis est, quo quis, parte sensitiva jam reformata ac subdita, sensitivisque viribus cognitivis recollectis, toto cordis affectu, expedite ac libere, cum ingenti promptitudine fertur ad ea quæ divini sunt cultus, et ipsis diutine ac delecta-

biliter immoratur, cum deliciosa redundantia consolationis mentalis in sensitivas potentias : sicque homo totus sine renitentia sensualitatis, imo cum ejus attractione ac famulatu, ad actus latriæ exstat promptissimus, et fervido hilarique affectu exsequitur eos. Hæc devotio merito vocatur deliciosa, et quasi impetuosa, dum vehemens ardor sanctæ devotionis ratione non coarctatur, sed libere fertur, acute et amorose, quocumque impellit et agitat spiritus vitæ.

Porro sedatio passionum diversis ex B causis fit. Primo, directe ac valde meritorie, ex profectu virtutum, præsertim moralium, quarum est motus passionum refrenare ac moderari. Secundo, ex continuis ac fervidis orationibus Deo fusis pro gratia ac virtute reprimendi motus passionatos : et quanto quis ex naturali dispositione vel ex prava assuefactione ad motus passionum est pronior, tanto instantius atque ferventius debet Omnipotentem precari pro illarum plenaria exstirpatione, præsertim earum ad quas procliviorem se C sentit. Tertio, ex speciali et gratiosa præventione ac visitatione Spiritus Sancti, qui incipientes, pusillos ac imperfectos interdum recreat, ungit, perfundit sensibilibus istis devotionum, consolationum deliciarumque spiritualium affectionibus : per quod allicit eos ad interiora, ut spernant inania ac mundana, ac totis ad Deum præcordiis convertantur. Quarto, ex ingenti compunctione et cordiali contritione : quo enim de suis peccatis frequentius atque amarius dolent et compunguntur, D eo ab inordinatis motibus diuturnis facilius ac perfectius se compescunt. Quinto, ex cordiali et assidua dominicæ passionis rememoratione, ex qua discit homo se humiliare, patientiam mansuetudinemque amplecti, atque carnalia aspernari. Sexto, ex occupatione intensa circa Scripturas devotionalesque libros : nam et motus majores vincunt ac pellunt minores.

Itaque ad devotionem proficientium, et A per eam ad perfectorum devotionem toto conatu dare se debet sacerdos, et semper meliora adipisci charismata, potissime religiosus, cujus non est circa communia languere. I Cor. XII, 31.

Præterea, quamvis hi duo ultimi gradus devotionis solent prætactas redundantias dulces et suavitates internas habere sibi annexas ac mixtas, aliquando tamen ita non est : imo non solum proficientibus, sed perfectis quoque nonnunquam consolationes illæ ac spirituales deliciæ subtrahuntur; et hoc quandoque dispensatoria ac paterna ordinatione Altissimi, ut discant solidum quærere cibum, et in tali subtractione patientiam conservare, suamque ad Deum fidelitatem ostendant non quærendo nec admittendo externa solatia, sed dilecti dispensationem et ejus dulcem præsentiam ac consolatorium reditum æquanimiter atque fideliter præstolando ; et rursus, ut propriam imbecillitatem, defectuositatem et imperfectionem humilius recognoscant, ad Deum quoque affectuosius confugiant ac respirent, recuperataque suavitate, magis sint cauti, et Deo suo adhærere et obsequi assuescant pure propter ipsius bonitatem ac majestatem, non propter dulcedinem munerum ejus. Quandoque etiam propter negligentias suas et culpas subtractio talis fit. Porro virorum vere virtuosorum, et in divinis Scripturis bene exercitatorum, non est de consolationibus illis multum curare, sed veram et sinceram devotionem indesinenter habere, ac crescere in eadem, ita ut assidue magis sint proni et affectati ad universa quæ cultum concernunt divinum, ad omnium vitiorum horrorem, ad sincerissimum omnis boni honesti affectum, ad purum, intensum, completum Dei obsequium, adhæsionem internam ac stabilitam, ad non reciprocum, irreflexum, impermixtum Deitatis amorem.

Denique, devotio vocatur dulcis, sensibilis, consolatoria, non solum propter præfatam redundantiam a superiori animæ parte ad inferiorem, sed item, imo et

maxime propter puram et spiritualem delectationem in superiori parte manentem et quiescentem. Quum etenim omnis actio virtuosa naturaliter habeat delectationem sibi correspondentem ac junctam, quanto latria et actus ipsius sunt altiores, caritas quoque et dilectio, et item cognitio doni sapientiæ ac doni scientiæ, ex quibus devotio oritur, tanto ipsi actuali devotioni, præsertim in viris notabiliter virtuosis, major delectatio spiritualis in superiori vi affectiva manens annectitur, quamvis aliquando ex causis prætactis accidat aliter.

Postremo, devotionem quidam dividunt in devotionem rationalem atque sensibilem : non quod devotio subjective ac formaliter insit rationi, sed potius voluntati, sicut et latria, propter quod dici possit devotio volitiva ; attamen rationalis et intellectualis vocatur, vel quia ex rationis apprehensione concipitur, atque judicio ejus, non sensibili suavitati, innititur, vel quoniam ratio seu intellectus pro superiori animæ parte, quæ et voluntatem includit, multoties sumitur.

Id quoque sciendum, quod prædicti tres gradus devotionis tribus hominum statibus ac gradibus proportionantur ac correspondent, videlicet : incipientium, proficientium, et perfectorum ; item, animalium, rationalium, et intellectualium ; ac rursus, servorum fidelium, amicorum secretorum, et filiorum occultorum ; item, viæ purgativæ, illuminativæ, et perfectivæ ; virtutum quoque politicarum, purgatoriarum, purgatique animi : prout facile est pensare.

ARTICULUS XIX.

An devotio semper oriatur ex Dei amore.

Veritas. — Caritas habitualis, qua Deus proximusque diliguntur, una et eadem est numero in eodem amante ; actus vero distincti sunt. Porro devotio, quæ est promptitudo animi ad cultum divini obsequii, quamvis principaliter profluat ex Dei amore, in quantum ipse Deus gloriosus A et sanctus in se et propter se omni cultu et reverentia prorsus dignissimus est, nihilo minus etiam sæpe procedit ex spirituali et actuali dilectione sui ipsius, dum homo desiderio suæ salutis se actibus mancipat cultus divini, et ex consideratione suæ infirmitatis, culpæ et insufficientiæ, ad misericordiam Dei confugit orando, ac ceteros quosdam actus latriæ exercendo, consimiliter ex caritate et zelo salutis proximorum, potissime subditorum, ita agendo.

B Sacerdos. — Si devotio ista ex propriæ infirmitatis, culpæ ac indigentiæ consideratione procedit, videtur potius annexam habere tristitiam et dolorem quam alacritatem et gaudium.

Veritas. — In quantum ex hujus considerationis prodit radice, ita est sicut tangis : quoniam consideratio propriorum periculorum, vitiorum, infirmitatum et miseriarum, directe et ex sua natura est doloris atque tristitiæ inductiva. Verum ex consequenti est alacritatis, C consolationis ac gaudii causativa, in quantum homo ad Deum confugiendo et ejus misericordiam implorando, tam ex consideratione pietatis divinæ quam ex spe et confidentia veniæ, gratiæ ac gloriæ impetrandæ delectatur in Domino, et regratiatur ei quod hucusque sibi pepercerit.

Sacerdos. — Habetne etiam devotio ista annexum mœrorem, secundum quod ex Dei procedit amore ? Et apparet quod non, quia ex tanti boni apprehensione non videtur mœror oriri. Unde et scriptum D est : Memor fui Dei, et delectatus sum. Ps. LXXVI, 4

Veritas. — Scriptum est etiam : Amore langueo ; itemque : Caritate vulnerata sum. Hinc pallor et macies signa sunt amoris. Cant. II, 5 Ibidem, juxta LXX. Itaque dico, quod consideratio Dei et proprietatum attributorumque ejus, videlicet divinæ bonitatis, sapientiæ, misericordiæ, justitiæ, directe et per se est causa lætitiæ, et ratio gaudii spiritualis, quum gaudium sit diffusio animi in apprehensione boni, ipsaque delectatio oriatur ex conjunctione potentiæ cum objecto

convenienti : Deus autem convenientissi- A
mum est objectum ; intellectus quoque et voluntas, quibus ei conjungeris, sunt supremæ vires animæ. Indirecte tamen ac secundario et per accidens, consideratio boni tam infiniti et superamabilissimi parit mœrorem, ruborem, dolorem, timorem, vulnerationem atque languorem, in quantum apprehenditur ut potius adhuc absens quam præsens, et ut nondum adeptum nec visum per speciem, denuo ut intuens et cognoscens omnia mala tua, et ut terribilis judex, nil mali impunitum relin- B
quens : sic enim consideratio ejus ingerit tibi de tuis malitiis, et sua intuitione, præsentia atque justitia, erubescentiam ac horrorem ; et in quantum nondum frueris tanto bono, et desideratissimum ac superdilectissimum bonum illud nondum clare vides ut cupis, nec ipsum tam reverenter perfecteque colis ut decet et affectas, ita dilectio ejus causat in te tristitiam, imo et vehementia desiderii ex dilatione inducit languorem ac vulnerationem, quem-
.xli,3.4. admodum psallis : Sitivit anima mea ad C
Deum fortem, vivum ; quando veniam et apparebo ante faciem Dei ? Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die ac nocte, etc. Et
.cxix, 5. denuo : Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Interim, quoniam actus latriæ directe circa Deum versantur et excellentis sunt dignitatis, idcirco in ipsis communiter ac directe grandis consolatio alacritasque consistit. Propter quod apo-
ob.v,13. stolus Jacobus consulit ac hortatur : Tristatur aliquis vestrum ? oret æquo animo,
lxx,23. et psallat. Psalmographus quoque : Exsul- D
tabunt (inquit) labia mea quum cantavero
lxv,17. tibi ; et rursus : Ad ipsum ore meo clamavi, et exsultavi sub lingua mea.

Sacerdos. — De his, o Veritas adoranda, me piissime instruxisti, et qualiter ante celebrationem, in ea et post eam me habere debeam, gratiosissime informasti. Nunc de effectibus superpræstantissimi Sacramenti cupio plenius edoceri : aliqua
. iv, vi. quidem inde jam expressisti, sed de tanta re diffusius deprecor instrui.

ARTICULUS XX.

De effectibus Sacramenti.

Veritas. — Breviter tibi dixi, quod art. iv.
quidquid agit corporalis alimonia in corpore aliti, hoc Eucharistia, quantum in se est, operatur in anima communicantis : quod nunc latius explanari deposcis. De his autem effectibus plures multa scripserunt, ac plurimos sacramenti hujus effectus assignaverunt; sed sententia redit in idem, effectusque illi ad quosdam principales compendio reducuntur.

Itaque, sicut corporeus cibus non datur nec prodest nisi viventi, famescenti aut indigenti ; sic sacramentum hoc, quod cibus est animæ, non nisi spiritualiter viventi, ipsumque cupienti, est porrigendum seu convenit. Considerantur demum in hoc sacramento tam ipsum sacramentum, quod secundum unum modum loquendi, est corpus dominicum, quam res ipsius, quæ est caritas et actus seu inflammatio ejus ; et ex utroque habet hoc sacramentum efficaciam et virtutem tollendi et remittendi venialia peccata. Quum enim sit animæ cibus, restaurat in anima id quod in ea omni die deperditur ex calore concupiscentiæ naturalis aliorumque vulnerum ex originali peccato inflictorum, seu fomitis, videlicet ignorantiæ, malitiæ seu pronitatis ad mala, et infirmitatis, quemadmodum cibus corporeus restaurat in corpore deperditum ex naturali calore. Deperditio vero in anima ex vulneribus illis ac fomite, est venialium quotidiana frequentia, seu minoratio fervoris ipsius caritatis atque vigoris aliarum virtutum ex venialibus illis contingens. Hinc huic competit sacramento venialia ipsa remittere ac delere. Rursus, quum res sacramenti hujus sit caritas et exercitatio * ejus *excitatio
in celebratione ac communicatione ; caritas autem operiat multitudinem pecca- I Petr. iv, 8.
torum venialium, ejusque inflammatio venialia ipsa consumat ut stipulam ignis : constat quod ex utroque venialia tollat, et

hoc magis aut minus tam quoad culpam A ac pœnam, quanto dignius atque ferventius celebratur ac sumitur. Quamvis enim unum mortale sine alio non deleatur quantum ad culpam, nec quantum ad pœnam inferni, quum sine infusione caritatis ac gratiæ non tollatur, quæ nullum peccatum mortale secum compatiuntur; tamen unum veniale sine alio potest dimitti utroque modo.

Sacerdos. — Quum hoc sacramentum omnium sacramentorum vigorosissimum dignissimumque consistat, cur non tollit B simul cuncta venialia quantum ad culpam et pœnam, quum Baptismus non solum venialia omnia, sed et mortalia universa utroque auferat modo?

Veritas. — Sacramentum hoc, sacramentum est simul et sacrificium : sacramentum in quantum sub aliis ac sensibilibus formis accipitur; sacrificium vero in quantum Deo Patri offertur. Porro, in quantum est sacramentum, duplicem habet effectum : unum ex vi sacramenti, qui est spiritualis refectio, ad quam di- C recte est institutum; alium ex concomitantia quadam, qui est remissio pœnæ venialisque culpæ, eo quod ista refectio fiat per spiritualem caritatis conjunctionem ac incrementum, per quæ culpa et pœna tolluntur modo jam tacto, juxta mensuram devotionis, ac fervorem celebrantis et communicantis. In quantum autem est sacrificium, habet vim satisfactivam. In satisfactione vero magis attenditur offerentis affectus, quam quantitas oblationis : propter quod paupercula D
Marc. XII, 42, 43. vidua quæ duo offerebat minuta, plus aliis asseritur obtulisse. Quamvis ergo oblatio ista, quantum est ex sua magnitudine et virtute, sit ad satisfaciendum idonea pro omni culpa et pœna (nam et alia sacramenta ex isto suam efficaciam sortiuntur), attamen satisfactiva est pro illis pro quibus offertur atque pro offerentibus, secundum quantitatem dispositionis et devotionis eorum, non secundum propriæ efficaciæ quantitatem.

Sacerdos. — An sacramentum hoc, in quantum sacramentum aut sacrificium, tollat etiam peccata mortalia non confessa, sed oblita, pœnamque eorumdem?

Veritas. — Virtus et efficacia sacramenti istius consideratur dupliciter. Primo, secundum se : et sic convenit ei quæcumque peccata quibuscumque viatoribus posse auferre, quum in ipso sit meritorum omnium plenitudo, et ipse qui est fons et causa totius remissionis ac gratiæ contineatur in ipso. Secundo consideratur per comparationem ad communicantem, in quo si fuerit impedimentum participandi meritum, virtutem et gratiam sacramenti istius, puta peccatum mortale, non solum non consequetur remissionem, sed vitiorum accumulationem, non ex defectu et inefficacia sacramenti, sed propriæ iniquitatis demerito. Qui enim spiritualiter non vivit, spiritualiter nutriri non potest; nec potest Christo spiritualiter jungi, virtutem et gratiam istius sacramenti participando, qui est in affectu aut proposito seu in conscientia culpæ mortalis.

Verumtamen sacramentum hoc operari potest remissionem peccati dupliciter : uno modo, non acceptum actu, sed voto aut desiderio atque proposito; alio modo, actu perceptum ab aliquo qui est in peccato mortali cujus sibi conscius non est, vel de quo non est ex oblivione confessus, vel si confessus, non tamen sufficienter contritus : qui devote et reverenter accedendo, consequetur per hoc sacramentum gratiam caritatis, quæ contritionem et remissionem peccati perficiet ac aliquid pœnæ diminuet. Verum, ut dictum est, art. IV. celebraturus vel communicaturus, ante sacramenti hujus susceptionem tenetur conscientiam debite examinare. Idcirco, si quis ex incuria ac superficialitate oblivisceretur aliquam culpam confiteri mortalem, non consequeretur ipsius remissionem, quousque faciendo quod in se est, veram haberet de ea contritionem, vel in generali ad minus, aut certe in

speciali, si occurreret suæ memoriæ : sicque sacramentum hoc, est ablutio scelerum quorum conscientiam post diligentem conscientiæ examinationem homo non habet, sicut oratur, Ab occultis meis munda me, Domine; vel ut contritio modo prætacto perficiatur. [’s. xviii,]

SACERDOS. — Quum tanta sit virtus sacramenti istius, mirum videtur quod illud suscipientes, præsertim in caritate celebrantes, non magis crescunt in gratia, nec plus a vitiis præservantur.

VERITAS. — Quemadmodum corpus præservatur a morte futura dupliciter : primo, per hoc quod natura roboratur contra interius corruptiva per alimenta et medicinalia, secundo, per hoc quod contra exteriora impugnantia ac læsiva munitur per arma; sic sacramentum hoc, quantum est ex parte ipsius, utroque modo præservat hominem a morte peccati : quia per hoc quod tanquam spiritualis esca ac medicina Christo conjungit per gratiam, roborat intus vitam spiritualem; rursum, in quantum est signum passionis dominicæ, qua victi sunt dæmones, sic ipsos et ipsorum impugnationes repellit, debilitat atque devincit, fomitem quoque diminuit, caritatem gratiamque augendo : quod totum est intelligendum, nisi quis per negligentiam, indispositionem, distractionem vel irreverentiam suam obicem ponat. Porro, qui cum debita præparatione, custodia, puritate accedit et sumit, mirabiliter crescit ac proficit, roboratur ac conservatur; atque (ut talium dixit unus) sicut leo flammam spirans, a mensa recedit altaris, terribilis factus dæmonibus : quod totum vera ac certa experientia pandit, ac eis qui ita se habent, experimentaliter constat. [rysosto-s.]

SACERDOS. — Utrum sacramentum hoc seu celebratio ejus solum prodest sumenti ac celebranti, an adstantibus quoque et ceteris cunctis fidelibus?

VERITAS. — Jam dixi tibi, quod sacramentum hoc, ut sacramentum, prodest sumenti, sed ut sacrificium, prodest cunctis pro quibus offertur, si non obicem ponant : imo sic prodest vivis ac mortuis, et omnibus pro quibus in celebratione oratur et immolatur.

SACERDOS. — An venialia impediant sacramenti hujus effectum?

VERITAS. — Si quis non solum de præteritis mortalibus vitiis necessariam, sed de venialibus quoque decentem habeat contritionem, non impedietur per ea sacramenti hujus effectus. Si vero in celebratione sacerdos sit diligens, et nihilo minus ex fragilitate humana incurrat distractionem, atque ab ea mox dum eam adverterit, se avertat, non impedietur notabiliter a consecutione effectuum sacramenti, nisi quod durante illa distractione non sentit actualem hujus sacramenti refectionem, unionem seu consolationem. Porro, si vere devotus, exercitatus diligensque consistat, statim quum suam distractionem, negligentiam aut similem venialem adverterit culpam, cum intensiori affectu ad Deum se vertit ac redit, cum displicentia cordiali ac detestatione et aspernatione ingenti hujusmodi culpæ : sicque culpa talis occasionaliter cooperatur ei in bonum.

SACERDOS. — De effectibus sacramenti istius prosequi jam digneris.

VERITAS. — Hujus sacramenti effectus quadrupliciter consideratur. Primo, ex eo quod continetur in ipso qui sicut in mundum visibiliter veniens, vitam gratiæ contulit mundo, ita et in hominem sacramentaliter veniens, vitam gratiæ operatur, quemadmodum ait : Qui manducat me, vivet propter me. Secundo, ex eo quod per hoc sacramentum repræsentatur, quod est passio Christi : hinc effectum quem passio Christi fecit in mundo, hoc sacramentum facit in homine. Itaque, quum tremendum accesseris calicem, sic accede quasi de Christi latere bibiturus. Tertio, ex modo quo datur per modum cibi ac potus. Ideo omnem effectum quem cibus et potus materialis facit quantum ad vitam corporalem, facit hoc sacramentum ad vitam spiritualem. Quarto, ex speciebus sub quibus [*Joann.* vi, 58.]

confertur, utpote panis ac vini : quæ ex A multis rediguntur in unum, sicut panis ex multis conficitur granis, et vinum ex multis racemis. Sicque ecclesiasticam et mysticam efficit fidelium unitatem per caritatis et gratiæ incrementum, seu per sacramentalis gratiæ infusionem : propterea dicitur sacramentum pietatis, signum unitatis, vinculum caritatis. Insuper effectus sacramenti istius est adeptio gloriæ, vitæ æternæ : quia in hoc sacramento consideratur ac continetur Christus, ex quo habet effectum, et etiam id per quod habet B effectum, utputa usus ac species ejus. Christus autem per suam passionem nobis aperuit januam regni cœlestis. Similiter refectio spiritualis, unitasque signata per species panis et vini, habentur in hac vita imperfecte, in patria vero perfecte : sicque donat virtutem perveniendi ad gloriam, ad quam non statim, sed opportuno tempore introducit.

Hoc item sciendum, quod frequentatio atque oblatio sacramenti istius prodest Beatis ad gloriam præmii accidentalis, in C quantum gaudent de omni bono quod in militanti Ecclesia agitur. In præmio autem essentiali non crescunt. Oportet te etiam nosse, quod proprius effectus cujuslibet sacramenti accipitur et pensatur ex similitudine ad effectum materiæ sacramenti : quemadmodum expurgatio veteris vitæ, seu interior lotio a peccatis, est effectus Baptismi, per ablutionem aquæ designata et figurata. Quumque materiale in sacramento isto sit cibus et potus, videlicet panis et vinum, oportet quod effectus sacra- D menti istius sumatur penes similitudinem ad effectum cibi et potus corporei, sicut expositum est.

ARTICULUS XXI.

Prosecutio hujus materiæ, utputa de præclarissimis effectibus atque fructibus sacramenti istius.

VERITAS. — Tripliciter unum ab alio fieri dicitur. Primo, naturali operatione : ut calefieri est ab igne. Secundo, meritorie, sicut dicimus : Peccata tua fecerunt hæc tibi. Tertio, virtute occulta, seu divina aut supernaturali. Porro caro Christi per se cibus mentis esse non potest ; nec sanguis potest sic esse animæ potus naturali operatione, nec per modum meriti, ita quod meritum realiter et subjective esse possit in carne, quum solum substantia intellectualis subjectum sit meriti. Reficiunt ergo mentem virtute supernaturali ac divina dumtaxat, qua et cetera sacramenta operari dicuntur per institutionem et beneplacitum Dei : ita quod sicut superinfusioni intinctionive aquæ adest virtus Spiritus Sancti ad faciendam interiorem ablutionem, sic refectioni corporali et exteriori sacramentalium specierum, quæ figura est et signum interioris refectionis, adest virtus divina ad perficiendam interiorem refectionem Eucharistiæ designatam per exteriorem. Quod si quis exteriorem illam refectionem, seu carnem Christi, dixerit virtuosissimam propter Dei sapientiam et Dei virtutem, cujus ipsa est quasi vestimentum, non recedit a fidei puritate. Si enim vestis S. Joannis evangelistæ ex tactu sacri corporis ipsius Joannis obtinuit ut per manum Aristodemi adhuc increduli, tactu suo duos mortuos suscitaverit : quid de hoc vestimento virtutis omnipotentis pia fides suggerit sentiendum ? Si S. Petri baculus ex attactu Petri apostoli consequi potuit ut tactu suo mortuum socium B. Martialis Lemovicensis suscitaret, sanctum quoque Maternum, imo et tertium, et usque in præsens retinet ut de obsessis corporibus ejiciat dæmones et eos loqui compellat : quid de sacratissimo Christi corpore sentiendum ? Si Christus Dominus virtutes tantas corporibus Sanctorum, imo et aridis capillis, et (quod mirabilius est) eorum pulveribus ac sepulcris, largitus est : quomodo non incomparabiliter multo majores virtutes carni suæ jam secum glorificatæ distribuit ? Amplius, si fimbriæ vestimenti sui Matth. XIV, 36.
donavit virtutem sanandi quoscumque in-

ct. v, 15. firmos, imo et umbræ principis Apostolorum hoc ipsum contribuit : quid virtutis et eminentiæ contulit corpori suo, non solum sacratissimæ animæ suæ sed et suæ deitati unito, ita quod ipsa virtute divina animas vestras nutrit, roborat, perficit? Denique, si carni seu pinguedini serpentinæ de qua theriaca conficitur, virtutem dedit ejiciendi et effugandi venenum quod solam corporis vitam exstinguit : quanto magis carni suæ dedisse credendus est, ut venenum peccati, quod animarum vitam exstinguit, omnimode curet? Præterea, si lapides pretiosi et virtuosi virtutes habent innumeras ac mirandas ex modico quintæ essentiæ quod in eis est, ut quibusdam videtur : quanto magis caro Christi ex præsentia divinæ supereminentis essentiæ, præstantissimas habet virtutes ad sacramentales effectus? Item, si quarumdam sanguini bestiarum tantas contulit vires, quid proprio sanguini? Rursus, si herbæ pæoniæ ac jaspidi dedit virtutem fugandi phantasmata atque dæmonia, verbis quoque exorcismorum quorumdam donavit virtutem arcendi dæmones, et per ea fiunt alia quædam miranda, quæ in libris artis magicæ continentur : quomodo Verbum
Joan. i, 3. æternum, per quod facta sunt omnia, carnem a se assumptam non illustravit cunctis virtutibus gloriæ suæ, in hac parte congruentibus et vestræ saluti expedientibus?

Unde ex his aliisque innumeris, quæ partim causa vitandi prolixitatem omittimus, partim nec nosse nec numerare sufficimus, patet quam amplissime ac magnificentissime sentiendum sit de virtuositate tam excellentissimi sacramenti, corporisque dominici. Nempe in hoc sacramento forma panis et vini aperte designat quod ipse Christus sit supersubstantialis, quotidiana, solida et jucunda infastidibilisque refectio animarum vestrarum ; ostendit quoque forma panis ac vini, sanctæ dilectionis communionem et indistinctionem, societatem quoque Sanctorum inseparabilem. Duplex ergo est efficacia sacramenti istius : quia in quantum est sacrificium, A habet efficaciam reconciliandi ; in quantum sacramentum, efficaciam habet sanctificandi. Necessitas ergo et fructuositas præsentiæ sacramenti istius, est medicatio seu curatio universalis Ecclesiæ, et reconciliatio ejus ad Patrem, sanctificatio quoque Ecclesiæ et spiritualis refectio ejus. Hinc Missa est fragrantissimi sacrificii oblatio, cujus suavitatis odore reconciliatus est mundus, et fœtor ejus abstersus. Est quoque celebratio sacramenti quo totus mundus est sanctificatus, quantum ad virtutem B et sufficientiam sacramenti. Est etiam instauratio opulentissimi, lautissimi deliciosissimique convivii, quo angeli sancti splendidissime reficiuntur ac homines. Est item Missa ventilatio causæ vestræ per deprecationem et oblationem protracta. Est denique medicatio totius corporis Ecclesiæ, ac summæ exhibitio medicinæ, atque negotium vestræ reconciliationis.

His igitur modis oportet Missarum solennia celebrare, ipsisque interesse cum omni reverentia et filiali timore, et prose- C qui tantum mysterium tanquam negotium vestræ reconciliationis, et ventilationem causæ omnium vestrum medicinamque universorum, ne tanta pro te inaniter fiant, et ne ob indevotionem et ingratitudinem tuam gravius judiceris ac pereas. In hujus igitur sacramenti celebratione et sumptione advertere debes omnipotentiam ejus in tot et tantis mirabilibus suis, providentiam quoque ipsius circa vestram refectionem internam et vestræ salutis pro- curationem, et suæ abundantiam bonitatis D in tam liberalissima communicatione sui ipsius ac munerum ejus, denique amorem sui ad vos, et zelum suum pro vestra salute, beneficentiam quoque ipsius in vobis.

ARTICULUS XXII.

De modis Christi sub Sacramento et effectibus ejus, et de reductione eorum quæ alii de ista materia dicunt ad prædicta.

VERITAS. — Ex præinductis perpende, quod sub sacramentalibus speciebus Chri-

stus Dominus continetur tanquam in loco A mirabilissimæ mansionis, imo et gloriosissimæ habitationis, et sicut in aula dulcissimæ refectionis, et tanquam in atrio ac mysterio spiritualis mactationis et oblationis, et velut in nexu amicissimæ conjunctionis Dei et hominis.

In hoc etenim sacramento Christus totus, verus Deus et homo perfectus, certissime continetur, infallibiliter invenitur, et incomprehensibilia plurima operatur. Est item ibidem sicut in aula dulcissimæ refectionis, quia in hoc sacramento, omne B
Sap. xvi, 20. spirituale delectamentum et omnis saporis suavitas a digne dispositis degustantur. Ad hujusmodi convivium liberalissimus hospes Christus universos invitat, imo et
Joann. vi, 54-59. accedere jubet; non accedentibus comminatur, digne venientibus pretiosissima dona gratiæ ac gloriæ pollicetur et elargitur; ibi se ipsum præbet in cibum, in signum amoris plenissimi, ac futuri cœlestis convivii, in quo beatifica suæ deitatis fruitio erit ultima et æterna refectio. In hoc demum sacramento tanquam in atrio im- C molationis, Christus quotidie sacrificatur tanquam acceptabilissima hostia vere pacifica, a pace pectoris ad pacem æternitatis perducens; holocaustum igne caritatis totaliter inflammatum, quo se promptissime obtulit Deo Patri in omni sua conversatione, Patris semper quærens ac procurans honorem; ac victima pro pec-
Exod. xxix, 38, 39; *Num.* xxviii, 3 et seq. cato, designata per juge sacrificium, et agnum qui quotidie mane offerebatur ac vespere. Insuper Christus in sacramento isto consistit tanquam in nexu amicissimæ D conjunctionis. Omnia namque quæ hujus sunt sacramenti, caritatem accendunt, et ipsum ex summa caritate vobis communicatur. Ibi ejus beneficia recoluntur, ejus promissa commemorantur, amor ipsius ad vos et passio ejus pro vobis devotissime commendantur.

Denique sumendus est cibus iste cum speciali trium virtutum theologicarum vigore, hoc est : cum fide certa et clara omnium quæ de hoc dignissimo sacramento credenda tradit Ecclesia; cum spe ingenti liberalitatis divinæ, utputa quod Deus, qui ita vobis se ipsum tribuit, paratissimus est conferre vobis gratiosa sua auxilia, et universos tanti sacramenti effectus ac gloriam copiosam. Idcirco cum grandi fiducia et gratitudine præcordiali, cum omni humilitate atque instantia pro cunctis tanti sacramenti effectibus Altissimum deprecemini. Sumendum est item hoc sacramentum cum caritate ferventi, cum amore fraterno, cum excessivo affectu, cum aviditate interna, cum sanctæ dilectionis inflammatione atque profectu. Accipiendum est quoque cum amara compunctione ex dominicæ passionis consideratione, propriarumque culparum contritione, cum indesinenti et maxima cordis custodia, ac spirituali degustatione deliciarum sacramenti istius, quas indubitanter experietur copiose quicumque juxta documenta præhabita, ad sacram se communionem paraverit.

Denique ad præhabita reducuntur quæ quidam de sacramento hoc devote conscribunt, dicentes quod sicut ad thronum Salomonis sex gradibus ascendebatur, ita *III Reg.* x, 19. ad participationem Sacramenti altaris sex præparamentis gradatim distinctis ac sursum ducentibus, sit procedendum. Primus gradus est fides, quæ in hoc sacramento tanto plus necessaria exstat, quanto ea quæ de hoc sacramento traduntur, omnem sensum, rationem et intellectum magis transcendunt. Nec expedit in hac re curiose scrutari aut morose rimari qualiter Christus in hoc sacramento possit sic contineri ut tradit Ecclesia; sed mente in fide sanctæ Ecclesiæ firmiter stabilita ex rationibus credendorum et illuminatione divina, atque certissime præsupposito quod omnia quæ de hoc sacramento docet Ecclesia, vera sint, debetis vehementer mirari, sapientialiter contemplari, amorose amplecti, totisque viribus cum omni gratiarum actione venerari tam incomprehensibilem bonitatem, caritatem, munificentiam, misericordiam, providentiam circa

vos pauperes, infirmos et indignos. Secundus gradus est desiderium cordis ad tantum mysterium, quoniam ex amore ferventi est accedendum, corde ad tantum bonum spiritualiter hiante : desiderium quippe cor aperit ad desiderati susceptionem, et quanto cum sinceriori desiderio quis accedit, tanto copiosius sacramenti hujus fructus et effectus sortitur. Idcirco non arida consuetudine, non cum tædio et horrore, non cum ignavia et tepore ad tantæ dignitatis et majestatis sacramentum est procedendum, sed cum præparatione supra descripta. Hinc tertius gradus est reverentia cordis ex tantæ sublimitatis consideratione concepta ad sacramentum tam summum, sicut expositum est. Quartus gradus est munditia, quia non nisi pura mente sumendum est hoc donum supercœleste, quod est ipsemet dator, Deus et creator cœlorum. Quintus gradus est memoria dominicæ passionis, cujus memoriale valde inflammativum est hoc sacramentum. Quotidie ergo attentissime est pensandum quæ, quanta et qualia pro hominibus pertulit Filius Dei : quod totum est reminiscendum ad compatiendum, ad imitandum, ad regratiandum, ad admirandum, ad diligendum, ad contemplandum. Sextus gradus est se ipsum in Deum projicere, hoc est tota mente in sua pietate confidere, et se suæ piissimæ providentiæ confidenter committere, cum indefessa exsecutione eorum quæ sibi possibilia sunt, sicque in Deo amorose quiescere. Verum hi gradus aliter et aptius possunt utique assignari, videlicet : conscientiæ diligens examinatio, plena contritio, perfecta confessio, etc.

Effectus demum sacramenti hujus ita assignant, ut primus sit peccatorum remissio; secundus, cordis curatio a reliquiis vitiorum ; tertius, custodia seu munimentum; quartus, confortatio cordis; quintus, consolatio spiritualis ; sextus, augmentum liberalitatis ; septimus, augmentatio virtutum ; octavus, vivificatio seu agilitas aut alacritas ad bona agenda ; nonus, illuminatio mentis ; decimus, pax pectoris ; undecimus, sapor spiritualis ; duodecimus, unitio et unitas quædam mentis cum Deo per caritatis perfectionem. Ista ad pauciora queunt reduci. Quid est enim confortatio, nisi profectus gratiæ et augmentum virtutum ? Augmentum etiam liberalitatis sub augmentatione continetur virtutum ; sed et sapor spiritualis, pax pectoris et lætitia spiritualis coincidunt, quamvis et distinguantur*.

*alias coincidunt, et non distinguuntur.

ARTICULUS XXIII.

Commendatio sacramenti hujus ad celebrandum et communicandum alliciens.

Sacerdos. — Deflenda est nostra perversitas, ingratitudo, insipientia, negligentia, torpor, acedia, quod ad tam superdignissimi sacramenti celebrationem et sanctam communionem non magis afficimur, tam faciliter abstinemus, tam parum nos præparamus. Heu, heu ! homo quum in honore esset, non intellexit. Fastidimus manna cœleste, quoniam ejus præfatos fructus saluberrimosque effectus non experimur : et hoc, quoniam imparati accedere ad Deum majestatis ac gloriæ sine decenti reverentia et casto timore non veremur. Non consideramus mirabilia legis Dei ; non contemplamur altitudinem consilii sapientiæ superexcellentissimæ et superdulcissimæ Trinitatis super modo salvationis generis humani, nec rationabilissimam atque pulcherrimam connexionem eorum quæ credimus, quorum unumquodque per se acceptum, quamvis mirabiliter sonet, et filiis sæculi hujus, sapientibus mundi, quasi incredibile videatur, tamen dum omnia comportantur, cunctaque sacræ fidei argumenta rite pensantur, et credendorum connexio, consonantia, sublimitas, spiritualitas attenduntur, nil verius, nil profundius, nil rationabilius vel potius superrationabilius christianæ fidei theoria consistit.

Ps. xlviii, 13.

Ps. cxviii, 18.

Oportet ergo ad cor altum accedere ac Ps. lxiii, 7.

desuper illustrari, sicut et totum quod A
credimus, super hominem prorsus est, et supernaturalibus fundamentis innititur, supernaturalibus rationibus comprobatur : quo facto, ex sententia dicere fas erit, imo ex plenitudine fidei præ admiratione nimiæ credibilitatis credendorum dicetur :
Ps. xcii, 5. Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis. O dignissimum sacramentum ab exordio mundi typice præsignatum per sacrificia legis naturæ, in oblationibus Patriarcharum præfiguratum, a Prophetis prænuntiatum, ab ipsomet Deo incarnato B
institutum ac sumptum, a gloriosis Apostolis prosecutum, ab innumerabilibus Sanctis evangelicæ legis continuatum, per innumerabilia miracula declaratum ! Tu hostia vere pacifica, juge sacrificium, munda et summe accepta oblatio, æstuantissimum holocaustum ; universalis efficacissima medicina, indeficiens panis, saluberrima animarum refectio; reconciliatio nostra, viaticum ad gloriam perductivum; dejectio dæmonum, honorificentia angelorum ; liberalissimum munus, altissimum C
contemplationis objectum, opulentissimus thesaurus Ecclesiæ, incomprehensibile bonum; finis et consummatio legis scriptæ, exordium cultus sacrosanctæ Ecclesiæ. Tu sacramentum sacramentorum, sacrificium sacrificiorum, remedium remediorum; summe desiderandum, æstuantissime diligendum, reverendissime celebrandum, devotissime semper colendum, timoratissime adorandum, cunctis præconiis prosequendum, omni gratiarum actione dignissimum. Tu memoriale dulcissimum ; arrha D
salutis humanæ, pignus hereditatis æternæ, futuræ felicitatis amandum præludium; dos sponsæ, subarrhatio mentis devotæ; triumphantis ac militantis Ecclesiæ suavissimum et indissolubile glutinum, commune deliciosissimumque objectum, hic tectum ac creditum, ibi detectum et visum.

Attende, o anima mea, perpende, o omnis sacerdos, considera, o quilibet Christiane, quanta tibi concessa est gratia, quanta gloria contributa, non solum cum Christo miscere colloquia, non solum verbis in orando et laudando tuum alloqui Creatorem, non solum spe sancta fulciri pertingendi ad illum in patria, sed etiam in hac via, in isto exsilio tam vere et mirabiliter eum habere præsentem ; corpus ejus et sanguinem potentissime consecrare, ac per hoc, totum quasi ad libitum præsentem habere; manibus Verbum æternum humanatum tractare, ore suscipere ac tenere, et intra te jugiter spiritualiter conservare.

O mens fidelis, o anima christiana, si vere Sponsi cœlestis es sponsa, si tuum diligis Creatorem, si tuo grata es Salvatori, si vere honorare appetis Dominum dignitatis ac gloriæ penitus infinitæ, noli negligere, adorna sine dilatione thalamum cordis tui omni humilitate, compunctione, mansuetudine, puritate, omni custodia et fervore, omni virtute, dono, profectu et aviditate superna : sicque Deo, sponso, creatori, salvatori ac judici tuo occurre, prosternere et arride ; ipsum brachiis caritatis amplectere, ore cordis deosculare, cum summa reverentia suscipe, intra te incessanter tenere enitere ; ipsum exora, lauda, et pro tota Ecclesia, pro vivis ac mortuis, pro parentibus, propinquis, commissis et benefactoribus ferventissime intercede, et grata remanere non cesses. Noli viles de cetero consolationes admittere, fabulationes audire, in cibo et potu aliud quam necessitatem exquirere; negligentiam atque torporem velut infernalia venena abhorre ; a colloquio, adspectu vacationeque Dei non desinas ; psalmodiis meditationibusque insistas, Dei tui præsentiam indesinenter advertas. O sacerdos Altissimi, dignitatem tuam adverte : vide quam præclarum, salubre, meritorium exstet inter Deum et homines esse mediatorem, inter Sponsum cœlestem et sponsam ejus Ecclesiam consistere paranymphum ; procuratorem, advocatum spiritualemque medicum esse fidelium ; plebem adstantem ad devotionem, gemitum, fletum, fervorem inducere, dona ei cœlestia impe-

trare. Noli vilificare te ipsum; veterem hominem exue, bestialem sensum repelle, virtutum ac puritatis amore succendere; idoneum ministrum te exhibe, custoditus, timoratus, sollicitus, gratus, proficiens ac divinis intentus incessabiliter permane.

O Unigenite Patris æterni, Domine Jesu Christe propter nos incarnate ac crucifixe, qui te ipsum nobis tam amorose, tam piissime, tam liberalissime confers, et esse nobiscum tam gratiose mirabiliterque dignaris, propter omnem tuam bonitatem, caritatem, misericordiam et munificentiam B ad nos, per omnia mysteria et cuncta beneficia tua, ad mensam tuam nos semper et efficaciter præpara, et ita fac nos modo te per fidem suscipere in Sacramento, ut ad beatificam tuam visionem post vitæ hujus curriculum mox valeamus pertingere.

VERITAS. — Jam illuminatus est oculus tui cordis, et inflammatus affectus. Persiste et cresce in istis. Assuesce quotidie verbis amorosis ac sanctis, valide inflammativis, Dominum Deum tuum, Unigenitum Dei Patris se ad te tam incomprehen- C sibiliter amorose, dignanter liberaliterque habentem, affari, ut vere tota conversatio et occupatio tua præparatoria sit ad celebrationem.

SACERDOS. — O Verbum æternum, sermo omnipotens, fons sapientiæ, qui tam sapienter, tam potenter, tam gratiose loquebaris in carne assumpta in mundo, ut adversarii quoque tui evidentia rei compulsi sint di-
Joan. VII, 46. cere, Nunquam sic locutus est homo sicut hic loquitur, doce me hujuscemodi verba.

VERITAS. — Adverte verba per ora ele- D ctorum meorum inde prolata, et dic hæc et hujusmodi verba, prout suggesserit devotio fervida.

ARTICULUS XXIV.

Meditatio deprecatoria ac devota, ad celebrationem fructuosam præparatoria.

Matth. III, 5. Unigenite Patris æterni, in quo Pater complacentiam habet immensam, qui ex A totius superbenedictæ Trinitatis sapientissimo benignissimoque consilio, ad recuperandum divinæ majestatis honorem ac cultum, et ad salvandum genus humanum, de sinu Patris, imo ex corde tui superdilectissimi Genitoris, in uterum mundissimæ Virginis per Incarnationis mysterium descendere ex ardenti caritate atque ineffabili pietate dignatus es; dulcissime Jesu Christe, altissime, fortitudo mea, re- Ps. XVII, 2, 3.
fugium meum, susceptor animæ meæ, Deus totius salutis meæ, in quem credo, in quo spero, quem diligo: ad thronum Hebr. IV, 16.
gratiæ tuæ accedo, ostium misericordiæ tuæ aperi mihi; qui latroni in cruce, para- Luc. XXIII, 43.
disi introitum promisisti, per sacratissimum vulnus lateris tui introduc me in medium pectoris tui; ibi de fonte cordis tui, fluentis tuæ sapientiæ pota me. O Deus miserationis immensæ, intra viscera Ibid. I, 78.
misericordiæ tuæ, in quibus nos visitasti, recipe, amplectere, claude et absconde me incessanter.

O Deus excellentiæ infinitæ, quis ego vas luteum, homo peccati, servus inutilis, ut me visitare, a me consecrari, contrectari, offerri ac sumi digneris, ut tot et tanta propter me mirabilia opereris? Tu olim Moysi te sicuti es inspicere ardentis- Exod. XXXIII, 12, 18 et seq.
sime cupienti, negativam dedisti, et nunc te ipsum præbes præsentem in cibum et potum, in reconciliatorem et medicum, in hospitem, sponsum habitatoremque animæ, mihi tam misero et indigno. Tu, omnium Rex sæculorum immortalis et invisi- I Tim. I, 17.
bilis, imo in propria natura impassibilis et incomprehensibilis, tu illuminatio mea Ps. XXVI, 1.
et salus mea, tu protector vitæ meæ et misericordia mea, tu es Deus et Dominus Ps. LVIII, 18.
meus, qui pro mea redemptione acerbissimum et ignominiosissimum crucis subisti supplicium; tu ille, non alius.

Tu, Christe, Verbum, sapientia, proles mentis paternæ, germen infiniti decoris, cujus pulchritudinis, gratiositatis, deliciositatis et superpulcherrimæ claritatis nullus est finis, ex Patre æterno inenarrabiliter ante omnia sæcula æternaliter genitus,

tempore desuper præordinato, intra unius electissimæ, sacrosanctissimæ puellæ corpusculum, cooperante superdulcissimo, adorando paracleto Spiritu Sancto, te clausisti in forma assumpta, salva tuæ deitatis majestate immensa, atque ex ea integerrima permanente, nasci et inter homines conversari dignatus es. [*Baruch* III, 38.] Tu, o vera gloria Dei Patris, inter iniquos inglorius habitus es, [*Is.* LII, 14.] et ita tractatus a sceleratis, quod tibi Unigenito, præ filiis hominum specioso, [*Ps.* XLIV, 3.] imo præ cunctis angelicis mentibus incomparabiliter pulchro, non erat species neque decor, [*Is.* LIII, 2-4.] et apparuisti velut leprosus, tanquam opprobrium hominum et abjectio plebis. [*Ps.* XXI, 7.] Hæc tua, o Jesu dignissime, deformatio miseranda, sit mihi mentis et omnium passionum reformatio plena, adornatio virtuosa, glorificatio sempiterna.

[*Deut.* XXXIII, 2, 3.] Tu de perfida Synagoga ad gentes venisti, et tecum Sanctorum millia. In dextera tua ignea lex, quam per gloriosos Apostolos prædicasti gentilibus. Dilexisti populos, pro quorum salute obtulisti te Deo Patri in crucis patibulo, hostiam superacceptissimam in odorem suavitatis. Omnes Sancti in manu tua sunt, qui scis quos elegeris, [*Joann.* XIII, 18. *Exod.* XXXIII, 19.] et misereris cui volueris, et clemens es in quem tibi placuerit. Et qui appropinquant pedibus tuis, qui tua fideliter sectantur vestigia, accipient de tua doctrina. [*Joann.* VII, 17.] Qui enim voluerit voluntatem facere Dei Patris, sciet per gustum et experientiam supernorum tuorum charismatum visitationumque internarum, quod doctrina tua ex Deo sit. [*Deut.* XXXIII, 26, 27.] Non enim est alius ut tu Deus rectissimus, ascensor cœli, auxiliator noster, qui cœlo conscenso ac misso Paracleto, habitaculum tenens sursum, et subter brachia sempiterna, magnificentia tua fecisti discurrere nubes, sublimes Apostolos, [*Marc.* III, 17. *Job* XXXVII, 11-13.] tonitrui filios, qui lumen doctrinæ tuæ sparserunt non in una tantummodo regione Judææ, sed in omni loco misericordiæ tuæ, quocumque jussisti eos venire. Tu, Domine, per sanguinem crucis tuæ fusum de corpore tuo, quod in hoc sacramento verissime præsens credo, reconciliasti nos Deo, et pacificasti cœlestia ac terrena, [*Coloss.* I, 20. *Ephes.* II, 14. *Coloss.* II, 14.] et utraque unum fecisti, delens quod adversum nos erat decreti chirographum.

Denique, ut omnium horum et ceterorum tuorum jugiter memores simus fervide ac devote mysteriorum, in cœna illa novissima quam desiderio desiderasti cum tuis habere discipulis, [*Luc.* XXII, 15.] sacramentum hoc magnum instituisti, quod manifestatum est in carne, [*I Tim.* III, 16.] justificatum est in Spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria : ut toties tuæ dilectionis, passionis omniumque beneficiorum tuorum atque mysteriorum reminiscamur, reminiscendo accendamur, et accensi imitemur, quoties Missarum solennia celebramus et sacra communicamus mysteria. Obsecro te, Domine et Salvator, propter omnem bonitatem, caritatem et gratiam super nos supergloriosissimæ Trinitatis, per omnem virtutem tuam, et omne meritum sanctissimæ passionis tuæ, ac omnium quæ pro nostra fecisti ac pertulisti salute, ad peragendum divina ista mysteria misericordissime nos dispone, dignifica, conserva, deduc, gratifica et indesinenter guberna.

ARTICULUS XXV.

Oratio de eodem.

O Deus æterne, Pater misericordiarum [*II Cor.* I, 3.] et Deus totius consolationis, qui quum dives sis in misericordia, [*Ephes.* II, 4, 5.] propter nimiam caritatem tuam qua dilexisti nos, quum essemus mortui peccatis, convivificasti nos Christo (etenim proprio Filio non pepercisti, [*Rom.* VIII, 32.] sed pro omnibus nobis tradidisti illum), ob omnem caritatem tuam et infinitam abyssum misericordiæ tuæ super universum genus humanum, ostende nobis indignis sacerdotibus tuis lucem miserationum tuarum, qui in hoc sacramento mirabilia tua sic innovas ; amore unigeniti Filii tui gratiose nos præveni, reple ac perfice ; ignosce et condole improbita-

tibus nostris. Ecce unigenitus Filius tuus A ex inæstimabili sua caritate ad nos, ad sacram sui communionem nos invitat, et fructum pollicetur multiplicem; et nos improbi ac perversi, ab ipso diffugimus, negligentiam quoque et pigritiam nostram excusamus et palliamus, dicentes quod periculosum sit accedere, quum tamen valde fructuosum sit obedire ac tantum sacramentum cum debita præparatione suscipere. Propriam ergo indispositionem ex nostra negligentia atque pigritia ortam, accusare debemus. Corda nostra plene illu- B mina ad considerandum acute cum quanta puritate ac reverentia oporteat nos Creatorem ac Salvatorem nostrum suscipere, cujus adventum sancti Patres olim in lege scripta ac naturali tam affectuose optaverunt. Omni effectu et gratia ac omni superno charismate hujus præstantissimi sacramenti nos refice et perunge, nutri ac robora.

Verumtamen confitemur nos tam pura, cœlestia ac divina dona non posse suscipere, nisi in primis mentes nostræ prorsus C purgentur a vitiis, ab omni sensuali affectu, a carnali amore, a loquacitate, duplicitate et omni iniquitatis obliquitate, ab incustodia cordis et sensuum, ab ingratitudine et torpore. Hinc ergo, o Domine, ob tuam sanctitatem immensam tribue nobis universa peccata nostra, majora et minora, vere cognoscere, et omnem eorum enormitatem ac gravitatem prudenter pensare, pure et integre cum ingenti contritione ac pleno emendationis proposito confiteri, deflere, punire, ac ipsa dein- D ceps, quantum humana permittit fragilitas, jugiter evitare, ut saluberrimo sacramento, et tibi per illud, quotidie propinquius intimiusque jungamur, et ejus virtute ac gratia ad spiritualem virtutum altitudinem concrescamus, a pristinis cul-
Mich. vi, 8. pis et vitiis omni hora cessemus, et coram te sollicite ambulemus.

O Deus omnipotens, qui per tuam omnipotentiam tot et tanta mirabilia in hoc sacramento operaris, hac eadem omnipotentia tua nos defectuosos ac fragiles, ad omne malum proclives, tam potenter, tam clementer effectibus tanti sacramenti corrobora, ut constabiliti in gratia tua, tibi quotidie stabilius adhæreamus, reverentialius ministremus, præcordialius regratiemur, et tuo jugiter inflammemur amore.

O Deus æterne, quanta est ista improbitas, ista fatuitas, imo et perversitas ista, quod tibi Domino Deo nostro tam incomparabiliter bono, tam infinite honorando, tam incessanter considerando ac metuendo, tam summe ac fervide toto corde amando, nos miserrimi, potius impudici canes quam sacerdotes vocandi, toties et tam facili occasione, tam levi tentatione præferimus ista carnalia et caduca, vana et vilia, illicita atque prohibita! Redeuntes a mensa illa cœlesti, mox leves, dissoluti, loquaces, incustoditi sumus ut ante; in cibo, potu et somno excedimus; non solum multa et magna committimus mala, sed et multa ac magna omittimus bona : imo interdum, quod abominabile est et horrendum atque æterna damnatione dignissimum, ad detractionem, temeraria prorsus judicia, ad contentionem, indignationem, iram impatientiamque prolabimur, et instar impiissimi proditoris te ex nostris expellimus cordibus, corripi et corrigi dedignamur.

Miserere nostri, Domine, miserere no- *Ps. cxxii, 3.*
stri, ne tanta de cetero impleamur despectione. Illumina oculos nostros interiores, *Ps. xii, 4, 5.*
ne ita obdormiamus in mortem iniquitatis, ne dicant hostes nostri crudelissimi, Prævaluimus contra eos; ne de nostris excessibus glorientur; ne et sanctos angelos nos piissime custodientes contristemus; et (quod super omnia est vitandum) ne tuam, o Deus altissime, præsentiam tam graviter offendamus, sed quidquid offensivum est tuæ sanctitatis ac majestatis, diligentissime caveamus, non solum peccata, sed et peccandi occasiones sollicite declinemus, semper salubria meditemur, virtuosa optemus, teque oculis cordis incessabiliter proponamus, in adversis

sicut in omnibus divitiis gloriemur. Fac nos sapienter ac profunde intueri assidue cum quanta reverentia et obedientia, cum quanta puritate et gratitudine, cum quanta ardentissimæ caritatis affectione et profundissima humilitate tibi indesinenter adsistant et obsequantur omnes angeli sancti, et universi cives superni, ut et nos pauperes et indigni, eorum exemplo studeamus cum omni conatu reverenter, obedienter, pure, gratanter, amorose, timorate atque humiliter tibi ubique et semper, potissimum in celebratione, adsistere ac servire ad laudem et gloriam nominis tui.

ARTICULUS XXVI.

Oratio secunda de eodem.

O Trinitas superbenedicta, propter omnem bonitatem, caritatem et misericordiam tuam super genus humanum, propter æternum, sapientissimum et supergratiosissimum consilium tuum super modo et exsistentia redemptionis nostræ, illumina animas nostras ad considerandum salubriter quam amorose ac pie egisti nobiscum, et juxta altitudinem fidei nostræ fac nos tibi proportionaliter in alta virtutum perfectione servire. Juxta profunditatem sapientiæ christianæ fac nos coram te in sapientia instar solis stabiliter permanere, (*Eccli.* XXVII, 12.) nec instar lunæ sinas nos variari, passionum motibus agitari, vitiis subdi. Erubescamus in præsentia lucis tuæ immensæ, in conspectu sapientiæ tuæ æternæ et coram supersanctissimo vultu gloriæ tuæ viliter conversari, turpia cogitare, illicita affectare. Absit ut amplius veneremur præsentiam hominum quam divinam. Imo, sicut Unigenitus Patris visitavit et fecit redemptionem plebis suæ, (*Luc.* I, 68, 74, 75.) ut sine inordinato timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus tibi in sanctitate et justitia indesinenter usque in finem; sic a jugo diaboli, a vilissima servitute peccati, ab omni injustitia excutiamus semper cor nostrum, et tibi sinceriter adhæreamus, cum metu et reverentia obsequamur. (*Hebr.* XII, 28.)

O Trinitas supergloriosa, quæ nos ad tui ipsius supernaturalem beatificam fruitionem et claram per speciem deliciosissimam visionem creasti, atque ad hanc nobilissimam sacramentalem refectionem, futuræ illius refectionis figuram, invitas, quam detestanda ac deploranda est negligentia, imo insipientia et malitia nostra, quod tam ineffabiliter magna, pretiosa divinaque dona negligimus, nec inardescimus videre bona Domini in terra viventium, (*Ps.* XXVI, 13.) nec ad Regem gloriæ in suo incircumscriptibili penitusque immenso contemplandum decore suspiramus et festinamus! (*Is.* XXXIII, 17.) O si pauper famelicus ad prandium delicatum divitis ab ipsomet divite vocaretur, qualiter pro posse suo se ornaret ac ire acceleraret! Et ego pauperrimus, cæcus et nudus, (*Apoc.* III, 17.) malis, infirmitatibus plenus, ad mensam tuam, o Christe, ad tuam medicinalissimam refectionem non inardesco, non me adorno, non toto affectu cum omni humilitate ac veneratione occurro.

Tu, Salvator, stas ad ostium mentis meæ (*Ibid.* 20.) et pulsas, divinis angelicisque instinctibus excitas, moves, hortaris ut tibi aperiam, ut omne tui gratiosi introitus obstaculum vitem, ab omni peccato, etiam veniali, (*Eccli.* XXI, 2.) quasi a facie colubri et draconis mox fugiendo, atque ad te assidue adspirando, te ferventer invocando : sicque ingrediaris cubiculum mentis meæ et cœnes mecum, (*Apoc.* III, 20.) meo profectui congaudendo, meis exercitiis virtuosis exercitationibusque internis te ipsum quasi pascendo, imo me ipsum in te transferendo ac convertendo, hoc est me spiritualiter manducando et tibi incorporando, quia deliciæ tuæ sunt esse cum filiis hominum ita agentibus; (*Prov.* VIII, 31.) sic quoque et ego cœnem tecum, cœlestia illa fercula prægustando, imo te ipsum per præcordialem amoris masticationem edendo. Porro ego infelix et insensatus, ad aperiendum tanto Domino, tam altissimo hospiti, sum tardus et negligens; ad convescendum tibi

sum frigidus. Inimico nequissimo, qui ad ostium cordis suggestionibus, susurris et tentationibus suis nefariis pulsat, audientiam præbeo, vanas et frivolas cogitationes, desideria prava, vanitates atque insanias falsas insipientissime admittendo; cum his idolis fornicatur anima mea, et relicto Sponso cœlesti, a dæmone constupratur, cui per consensus illicitos diversaque vitia admiscetur, et sic vilis ac stolidus ego, invitatus enutriri in croceis, amplector hæc stercora. (Thren. IV, 5.)

Miserere mei, Domine, Fili David, et me illumina ut videam, ut protinus resipiscam, ut exclusa omni admixtione immunda, tibi totius munditiæ fonti et amatori cum ingenti cura ferventer inavertibiliterque adhæream, ex tuis sacramentis, quasi ex vivis et purissimis fontibus, aquas sapientiæ salutaris, gratiarum fluenta, exuberantiam opulentiæ spiritualis assidue hauriam. (Luc. XVIII, 38-42.)

O alme Paraclete, consolator dulcissime, liberalissime Spiritus Sancte, ob tuam immensam benignitatem et munificentiam, qui essentialiter caritas es, amor, nexus et osculum Patris et Filii, me inanem, vilem, pauperrimum, peccatorem indignissimum misericordissime visita, purga, dita, doce, unge, succende, indesinenterque posside ac guberna; ad condignam mysteriorum Christi celebrationem et sacram communionem me quotidie apta, dispone, dignifica.

O superdignissima Trinitas, ob tuam communicationem et emanationem æternam ad intra, effunde atque communica dona tua ad extra misericordissime et paterne; ob tuam mutuam intuitionem superclarissimam ac infinite jucundam, fac nos jam te sinceriter contemplari cum fide rationibus credendorum ac purificatæ mentis intelligentia et sapientiæ dono perornata; ob tuam dilectionem mutuam, superardentissimam et immensam, fac nos sine interpolatione te cum fervore amantes, et in tua dilectione quotidie ardentiores; ob tuam mutuam complacentiam, fac nos tibi semper placentes omnique die placentiores, per Christum et omne meritum ejus. Amen.

ARTICULUS XXVII.

Qualiter Eucharistia sit sacramentum; et utrum sit unum sacramentum, vel plura.

SACERDOS. — Quum sacramentum sit sacræ rei signum, nec formaliter, sed figuraliter, aut forsan aliquo modo causaliter, contineat sanctitatem et gratiam; non videtur corpus Christi verum et sanguis ejus realis consistere sacramentum, quum in corpore Christi sit anima ejus sanctissima, imo totus Christus, fons omnis gratiæ ac virtutis. Nec videtur unum exsistere sacramentum, quum sint diversæ materiæ, et in Complenda dicatur : Purificent nos, quæsumus, Domine, sacramenta quæ sumpsimus.

VERITAS. — In hoc sacramento est aliquid quod est tantummodo sacramentum, id est sacræ rei signum, videlicet species seu formæ accidentales panis et vini, quæ remanent sine subjecto, ipso pane converso et transsubstantiato in corpus Christi, similiter ipso vino in Christi sanguinem transsubstantiato : quæ species signa sunt veri corporis et sanguinis Christi. Continetur quoque in hoc sacramento aliquid quod est res et signum, videlicet verum corpus et sanguis Christi : quæ sunt res significatæ per ipsas species remanentes, ut dictum est; et nihilo minus significant et figurant ipsum mysticum corpus Christi, quod est Ecclesia in electis, seu ecclesiasticam unitatem, aut gratiam sacramentalem, quæ est ipsa gratia spiritualis nutrimenti seu refectionis hoc sacramento effecta.

Est igitur Eucharistia sacramentum, aliter tamen quam Baptismus et alia sacramenta : quoniam istud sacramentum, quod videlicet est res et signum, habet realiter et formaliter sanctificationem, sanctitatem

et gratiam, prout cum corpore ex naturali A concomitantia est anima ejus et Verbi æterni persona. In aliis vero sacramentis non invenitur taliter gratia, sed sicut in signo et in causa instrumentali ministeriali aliquo modo concurrente et cooperante ex institutione et virtute divina : quæ gratia in usu materiæ sacramentorum illorum consistere perhibetur. Materia vero sanctificatur, et sancta seu sanctificata asseritur, in quantum ordinatur, deputatur et applicatur ad veram et realem sanctitatem ac gratiam in rationali creatura effi- B ciendam, virtute divina principaliter operante, et ipsis sacramentis, quæ continent atque efficiunt quod figurant, instrumentaliter ac suo modo ministerialiter cooperantibus.

Sacerdos. — Compendiosa responsio : circa quam dubitatio oritur mihi ; sed antequam illam proponam, declarare digneris qualiter sacramentum istud dicatur unum et plura.

Veritas. — Multipliciter dicitur aliquid unum. Primo, quia nec actu nec potentia C dividi potest in plura, ut punctum. Secundo, ratione continuitatis, ut linea ; et hoc est potentialiter plura, quia in plures partes dividi potest. Tertio, unitate formæ substantialis, ut naturalia, seu totum substantiale, quod ex materia et forma substantiali tanquam ex essentialibus componitur partibus. Quarto, per relationem ad unum et eumdem totalem effectum : quemadmodum medicina ex pluribus constans materiis fertur una, quia ad perfectam curationem refertur ; sic et artificialia et in- D strumentalia quædam vocantur quid unum, ut domus. Et ita hoc sacramentum corporis et sanguinis Christi dicitur unum, quoniam ad unam et eamdem completam spiritualem hominis refectionem ex divina institutione est ordinatum : refectionem, inquam, spiritualem, significatam per corporalem nutritionem, ad quam cibus potusque exiguntur. Hinc ad integritatem sacramenti istius ex institutione divina pertinet aliquid per modum cibi, puta corpus Christi, et aliquid per modum potus, videlicet sanguis ipsius. Dicitur etiam pluraliter sacramenta, propter diversitatem signorum materialem, seu propter sacramentalem remanentium ac visibilium specierum distinctionem, et quoniam ex distinctis consecratur materiis, scilicet ex pane et vino.

Sacerdos. — Liceat mihi nunc dubitationem proponere ortam ex dictis.

Veritas. — Si cœperimus abyssum et caliginem scholasticarum ingredi quæstionum, intentam hujus brevitatem opusculi excedemus, et contra propositum faciemus. Nempe in brevi isto dialogo, non scholasticas difficultates et quæstionum subtilitates, sed ea dumtaxat quæ devotionem concernunt, tractare ac prosequi fuit intentio, alia loco alteri reservantes : quorum discussio subtilis et curiosa, quamvis sit suo modo pro fidei defensione ac declaratione necessaria, multorum tamen devotionis magis censetur exstinctiva quam promotiva.

Sacerdos. — Non nisi pauca proponam, præsertim quæ in tractatu cujusdam devoti habentur, qui passim legitur a devotis.

Veritas. — Succinctim propone.

ARTICULUS XXVIII.

An in forma verborum sacramenti istius consistat aliqua vis supernaturalis creata, ad transsubstantiationem causaliter aliquo modo concurrens.

Sacerdos. — Scribit ille devotus in suo tractatu de Eucharistiæ sacramento : Occurrit hic dubium, utrum sacerdos consecrans concurrat active ad consecrationis seu transsubstantiationis effectum, ita quod sit cooperator Dei in actu transsubstantiandi. Respondet : Dico quod non, quia transsubstantiatio est opus simpliciter miraculosum, excedens omnem potentiam creaturarum eis jam communicatam. Sacerdos ergo in consecratione non con-

currit active. Imo communis doctorum sententia est, quod generaliter ministri sacramentorum non cooperantur Deo productive in effectibus qui sunt res eorumdem sacramentorum : quia ministris facientibus debite omnia illa quæ ad confectionem vel usum sacramentorum Dominus facienda instituit, ipse se solo immediate effectum principalem, qui est res sacramenti, causat. Hinc constat quod sacramenta novæ legis non efficiunt quod significant seu figurant, per virtutem aliquam intrinsecam elementis, vel verbis, vel intentioni, vel signis, vel omnibus simul. Unde differentia ista inter novæ et veteris legis sacramenta, quod sacramenta novæ legis efficiunt gratiam quam figurant, non autem sacramenta veteris legis, sic est intelligenda, quod sacramenta novæ legis sunt gratiæ sacramentalis causa instrumentalis, dispositiva, dispositione extrinseca habilitante subjectum ad recipiendum illum effectum, non ex natura rei, sed ex ordinatione et pacto Dei, sic quod hujusmodi effectus fiunt modo jam dicto vi operis operati, et non merito ministri operantis. Et per oppositum fuit de sacramentis veteris Testamenti : quæ si aliquid boni conferebant his quibus applicabantur, hoc erat ex sanctitate orationis ipsius applicantis aut recipientis, et non ex vi operis operati. Hæc et multa his similia scribit ille, quæ videntur præinductis contraria : quia dixisti in sacramentis evangelicæ legis gratiam contineri tanquam in signo et causa instrumentali ministeriali aliquo modo concurrente et cooperante ad sacramentalem effectum.

(Art præced.)

Veritas. — Ut nosti, de ista materia sunt duæ doctorum opiniones, sicut tu ipse legisti et nosti; et quod tibi dixi, verius esse tene.

Sacerdos. — Nonne apostolus Paulus in suis epistolis, præsertim in epistola ad Hebræos, hanc distinctionem inter legem Christi legemque Moysis ponit, quod lex evangelica gratiam continet, salvat atque justificat, non autem lex Moysis? Et hoc adscribitur evangelicæ legi, sumendo eam cum suorum sacramentorum inclusione, eo quod sacramenta contentiva et causativa sint gratiæ modo prædicto.

(Rom. VIII, 4; Hebr. II, 19.)

Denique Doctor ille inter doctores scholasticos præcipuæ sanctitatis, illuminationis et auctoritatis, Thomas, super quartum Sententiarum, distinctione octava, præfata opinione narrata : Hæc, inquit, opinio derogat dignitati sacramentorum evangelicæ legis, idcirco credendum est, quod in verbis consecrationis, quemadmodum et in aliis formis sacramentorum, inest aliqua virtus a Deo, quæ non est qualitas habens esse completum in natura, sicut est virtus principalis alicujus agentis secundum formam suam, sed habet esse incompletum, ut virtus quæ est in instrumento ex intentione vel impressione principalis agentis, et sicut similitudines colorum in aere. Insuper, in tertia parte Summæ : Quidam, ait, dixerunt in verbis consecrationis non esse virtutem creatam ad transsubstantiationem faciendam, nec etiam in aliis formis sacramentorum, aut in ipsis sacramentis, ad inducendos sacramentorum effectus : quod dictis Sanctorum repugnat, et dignitati sacramentorum evangelicæ legis derogat. Unde quum sacramentum Eucharistiæ sit dignius ceteris, constat quod in verbis formalibus ejus sit virtus quædam creata ad conversionem faciendam in eo, instrumentalis tamen, sicut et in aliis sacramentis. Quum enim hæc verba ex persona Christi proferantur ex ejus mandato, sortiuntur virtutem instrumentalem ab ipso, sicut et cetera ejus facta vel dicta habent instrumentaliter salutiferam quamdam virtutem.

(q. LXXVIII, a. 4.)

Et ista positio ex multis Sanctorum auctoritatibus approbatur. Ait namque super Joannem Augustinus : Quæ tanta vis aquæ ut corpus tangat et cor abluat? Et Beda : Dominus tactu suæ mundissimæ carnis vim regenerativam contulit aquis. Idem scribit Chrysostomus. Ambrosius quoque libro quarto de Sacramentis fatetur :

Si tanta vis est in sermone Domini ut in- A ciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est ut in aliud convertantur? lib. IV, c. 63. Hoc et in Summa contra gentiles Thomas tuetur. Concordat Guillelmus Parisiensis in suo Sacramentali, et alii multi doctores præcipui hoc affirmant. Quod etiam ex verbis divini et magni Dionysii suscipit robur, qui in fine Ecclesiasticæ asserit hierarchiæ : In ipsis consummativis invocationibus, id est sacramentorum verbis, virtutes sunt operativæ ex Deo. Hinc Ambrosius Eusebiusque testantur : Sermo B Christi mutat creaturas, et consecratione quidem verbi cœlestis, panis in corpus et vinum in sanctissimum sanguinem Christi convertitur.

Præterea, sacerdos non operatur ad transsubstantiationem nisi proferendo verba. Si ergo verbis non inesset virtus ad transsubstantiandum, sacerdos non haberet aliquam potestatem spiritualem conficiendi, et ita nec ordinem, qui est quædam potestas ad hoc. Amplius, si sacerdos non cooperaretur instrumentaliter ad C transsubstantiationem, non viderentur vera esse verba Sanctorum qui potestatem sacerdotalem tam excellenter extollunt. Unde et in sermone qui B. Bernardo adscribitur, inter cetera dicitur : O veneranda et præclara potestas vestra! Certe non est potestas post Deum sicut potestas vestra. Forsitan scire vultis quæ sit tanta potestas. Ad hoc ego : consecrare videlicet corpus Christi et sanguinem Domini. Super hac potestate vestra, super tam insigni privilegio stupet cœlum, miratur terra, D reveretur plurimum angelica celsitudo.

Nec his obstat, quod teste Damasceno, sola divina virtute fit transsubstantiatio ista : quoniam virtus principalis agentis non excludit vim causæ instrumentalis. Divina quoque et supernaturali virtute potest homo in miraculoso effectu esse concausa, non ex Omnipotentis indigentia, sed quoniam ex benevolentia sua dignanter facit creaturam suæ potestatis participem et suæ operationis consortem.

Istud etiam est de mente Alexandri, Alberti Magni, et aliorum. Bonaventura tamen utraque opinione recitata pertransit : istam tamen fatetur dictis Sanctorum esse plus consonam.

Veritas. — Efficaciter disputasti.

Sacerdos. — Alia quædam in prætacto continentur tractatu, de quibus cuperem informari.

Veritas. — Breviter ea tange.

ARTICULUS XXIX.

Inquisitio circa quædam contenta in tractatu cujusdam devoti.

Sacerdos. — Circa formam consecrationis sacri sanguinis scribit ille devotus : De forma hac sunt tres opiniones. Prima, quod hæc sit essentialis et necessaria forma consecrationis sanguinis, Hic est calix sanguinis mei : ita quod illis prolatis, vinum in sanguinem sit conversum. Secunda opinio est, quod ad formam illam pertineant verba hæc : Novi et æterni Testamenti, mysterium fidei. Tertia opinio, quod non fiat consecratio nisi addito illo residuo : Qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc autem opinio tertia, est minus communis et omnino non verisimilis. Propter hoc S. Thomas, Henricus de Gandavo, et alii plures, eam penitus non recitant. Hæc ille. Quæ non videntur posse salvari. Thomas enim in quarto Sententiarum, distinctione octava, sic quærit : Utrum q. II, a. 2. forma consecrationis sanguinis consistat in his verbis tantum : Hic est calix sanguinis mei. Et inductis pro utraque parte argumentis, in tribus quæstionibus et argumentorum solutionibus evidenter determinat quod non; et protestatur, quod totum illud residuum, Novi et æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum, pertineat ad formam consecrationis istius, et rationabiliter hoc declarat.

VERITAS. — Non oportet te hoc diffusius prosequi, quia contradicens, si recurrat ad Scriptum illius sancti Doctoris, inveniet sic esse ut refers. Infra quoque patebit hoc.

I. LXXVIII, 3. SACERDOS. — In tertia item parte Summæ disseruit circa formam consecrationis sanguinis, dicens quod duplex sit opinio. Quidam enim dixerunt, quod de substantia formæ hujus solum est illud : Hic est calix sanguinis mei. Sed hoc inconveniens videtur, quoniam verba sequentia sunt quædam determinationes prædicati, videlicet sanguinis mei, ideo ad integritatem pertinent locutionis. Hinc alii melius dicunt, quod omnia verba sequentia sunt de essentia hujus formæ usque ad id, Hæc quotiescumque feceritis, etc., quod pertinet ad usum sacramenti istius, ideo non est de substantia formæ ipsius : et inde est, quod sacerdos eodem ritu et modo tenendi calicem, omnia verba hæc profert. Hæc Thomas. Qui quamvis hic non recitet nisi duas opiniones, tamen in recitatione secundæ opinionis includit et tertiam, quam tam hic quam super quartum tenet, declarat et approbat. Et quamvis Albertus in Summa de corpore Christi primam opinionem secutus sit, tamen in Scripto quarti, ea abjecta, aliam sequitur.

VERITAS. — Ita est. Et huic positioni concordat ritus et consuetudo Ecclesiæ, quæ calicis elevationem non facit nisi omnibus verbis illis prolatis, usque ad id : Hæc quotiescumque feceritis, etc.

SACERDOS. — Idem devotus scribit in suo tractatu : Oportet dicere omnes D virtutes morales, saltem præter justitiam, esse in solo appetitu sensitivo, et non in voluntate, ut S. Thomas dicit, et multi theologi et philosophi eum in hoc sequentes; vel si sunt principaliter in voluntate, ut alii ponunt, oportet tamen in appetitu sensitivo ponere habitus virtuosos, per quos delectabiliter ac prompte obediat rationi. Hæc ille. (Summ. th. 2a, q. n, a. 3.)

Quibus objici potest, quod non solum secundum Thomam, sed item secundum A omnes theologos atque philosophos communiter, prudentia est virtus moralis, quam omnes dicunt subjective esse in intellectu, non in appetitu sensitivo. Denique, si juxta secundam opinionem essent ponendi habitus virtuosi in appetitu sensitivo præter virtutes morales, de illis habitibus esset quærendum, an sint virtutes morales : si sic, quid necesse est præter eas ponere alias virtutes morales in voluntate? Esset quoque quærendum, an differrent ab invicem B specifice. Rursus, qui dicunt virtutes morales realiter esse in voluntate, ponunt eas esse in appetitu sensitivo solum per quamdam impressionem. Iterum, si appetitus sensitivus capax est talium virtuosorum habituum subjective, ergo et virtutum moralium, quæ sunt circa idem virtutum objectum.

VERITAS. — De istis non est vis tanta sicut de præhabitis punctis; verum est tamen quod de prudentia objicis. Sed et devotus ille in suo tractatu, demptis per- C paucis, humiliter, caute ac sobrie loquitur : idcirco modeste tractandus est.

SACERDOS. — Nec ego ad depressionem ipsius hæc tetigi, sed pro legentium cautela. Nam et alia quædam dicit de distinctione specierum devotionis effectibusque earum, contra quæ objici aliqua possent : quæ tamen etiam pie forsitan queunt salvari.

VERITAS. — Transeant ista. Et nunc de materia et forma hujus sacramenti aliqua sunt tangenda.

ARTICULUS XXX.

De materia sacramenti hujus.

VERITAS. — Materiam et formam hujus sacramenti Unigenitus Dei personaliter in Cœna instituit; et quod egit, suis ministris agendum reliquit : ideo, sicut ad consecrationem tanti sacramenti exigitur forma verborum qua usus est ipse Christus in consecrando aut porrigendo, ita et ma-

Si tanta vis est in sermone Domini ut incipérent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est ut in aliud convertantur? A

lib. IV, c. 63. Hoc et in Summa contra gentiles Thomas tuetur. Concordat Guillelmus Parisiensis in suo Sacramentali, et alii multi doctores præcipui hoc affirmant. Quod etiam ex verbis divini et magni Dionysii suscipit robur, qui in fine Ecclesiasticæ asserit hierarchiæ : In ipsis consummativis invocationibus, id est sacramentorum verbis, virtutes sunt operativæ ex Deo. Hinc Ambrosius Eusebiusque testantur : Sermo B Christi mutat creaturas, et consecratione quidem verbi cœlestis, panis in corpus et vinum in sanctissimum sanguinem Christi convertitur.

Præterea, sacerdos non operatur ad transsubstantiationem nisi proferendo verba. Si ergo verbis non inesset virtus ad transsubstantiandum, sacerdos non haberet aliquam potestatem spiritualem conficiendi, et ita nec ordinem, qui est quædam potestas ad hoc. Amplius, si sacerdos non cooperaretur instrumentaliter ad C transsubstantiationem, non viderentur vera esse verba Sanctorum qui potestatem sacerdotalem tam excellenter extollunt. Unde et in sermone qui B. Bernardo adscribitur, inter cetera dicitur : O veneranda et præclara potestas vestra! Certe non est potestas post Deum sicut potestas vestra. Forsitan scire vultis quæ sit tanta potestas. Ad hoc ego : consecrare videlicet corpus Christi et sanguinem Domini. Super hac potestate vestra, super tam insigni privilegio stupet cœlum, miratur terra, D reveretur plurimum angelica celsitudo.

Nec his obstat, quod teste Damasceno, sola divina virtute fit transsubstantiatio ista : quoniam virtus principalis agentis non excludit vim causæ instrumentalis. Divina quoque et supernaturali virtute potest homo in miraculoso effectu esse concausa, non ex Omnipotentis indigentia, sed quoniam ex benevolentia sua dignanter facit creaturam suæ potestatis participem et suæ operationis consortem.

Istud etiam est de mente Alexandri, Alberti Magni, et aliorum. Bonaventura tamen utraque opinione recitata pertransit : istam tamen fatetur dictis Sanctorum esse plus consonam.

VERITAS. — Efficaciter disputasti.

SACERDOS. — Alia quædam in prætacto continentur tractatu, de quibus cuperem informari.

VERITAS. — Breviter ea tange.

ARTICULUS XXIX.

Inquisitio circa quædam contenta in tractatu cujusdam devoti.

SACERDOS. — Circa formam consecrationis sacri sanguinis scribit ille devotus : De forma hac sunt tres opiniones. Prima, quod hæc sit essentialis et necessaria forma consecrationis sanguinis, Hic est calix sanguinis mei : ita quod illis prolatis, vinum in sanguinem sit conversum. Secunda opinio est, quod ad formam illam pertineant verba hæc : Novi et æterni Testamenti, mysterium fidei. Tertia opinio, quod non fiat consecratio nisi addito illo residuo : Qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc autem opinio tertia, est minus communis et omnino non verisimilis. Propter hoc S. Thomas, Henricus de Gandavo, et alii plures, eam penitus non recitant. Hæc ille. Quæ non videntur posse salvari. Thomas enim in quarto Sententiarum, distinctione octava, sic quærit : Utrum q. II, a. 2. forma consecrationis sanguinis consistat in his verbis tantum : Hic est calix sanguinis mei. Et inductis pro utraque parte argumentis, in tribus quæstionibus et argumentorum solutionibus evidenter determinat quod non ; et protestatur, quod totum illud residuum, Novi et æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum, pertineat ad formam consecrationis istius, et rationabiliter hoc declarat.

VERITAS. — Non oportet te hoc diffusius A prosequi, quia contradicens, si recurrat ad Scriptum illius sancti Doctoris, inveniet sic esse ut refers. Infra quoque patebit hoc.

. LXXVIII, 3.

SACERDOS. — In tertia item parte Summæ disseruit circa formam consecrationis sanguinis, dicens quod duplex sit opinio. Quidam enim dixerunt, quod de substantia formæ hujus solum est illud : Hic est calix sanguinis mei. Sed hoc inconveniens videtur, quoniam verba sequentia sunt quædam determinationes prædicati, videlicet sanguinis mei, ideo ad integritatem pertinent locutionis. Hinc alii melius dicunt, quod omnia verba sequentia sunt de essentia hujus formæ usque ad id, Hæc quotiescumque feceritis, etc., quod pertinet ad usum sacramenti istius, ideo non est de substantia formæ ipsius : et inde est, quod sacerdos eodem ritu et modo tenendi calicem, omnia verba hæc profert. Hæc Thomas. Qui quamvis hic non recitet nisi duas opiniones, tamen in recitatione secundæ opinionis includit et tertiam, quam tam hic quam super quartum tenet, declarat et approbat. Et quamvis Albertus in Summa de corpore Christi primam opinionem secutus sit, tamen in Scripto quarti, ea abjecta, aliam sequitur.

VERITAS. — Ita est. Et huic positioni concordat ritus et consuetudo Ecclesiæ, quæ calicis elevationem non facit nisi omnibus verbis illis prolatis, usque ad id : Hæc quotiescumque feceritis, etc.

SACERDOS. — Idem devotus scribit in suo tractatu : Oportet dicere omnes virtutes morales, saltem præter justitiam, esse in solo appetitu sensitivo, et non in voluntate, ut S. Thomas dicit, et multi theologi et philosophi eum in hoc sequentes; vel si sunt principaliter in voluntate, ut alii ponunt, oportet tamen in appetitu sensitivo ponere habitus virtuosos, per quos delectabiliter ac prompte obediat rationi. Hæc ille.

Summ. th. . 2æ, q. VI, a. 3.

Quibus objici potest, quod non solum secundum Thomam, sed item secundum omnes theologos atque philosophos communiter, prudentia est virtus moralis, quam omnes dicunt subjective esse in intellectu, non in appetitu sensitivo. Denique, si juxta secundam opinionem essent ponendi habitus virtuosi in appetitu sensitivo præter virtutes morales, de illis habitibus esset quærendum, an sint virtutes morales : si sic, quid necesse est præter eas ponere alias virtutes morales in voluntate? Esset quoque quærendum, an differrent ab invicem specifice. B Rursus, qui dicunt virtutes morales realiter esse in voluntate, ponunt eas esse in appetitu sensitivo solum per quamdam impressionem. Iterum, si appetitus sensitivus capax est talium virtuosorum habituum subjective, ergo et virtutum moralium, quæ sunt circa idem virtutum objectum.

VERITAS. — De istis non est vis tanta sicut de præhabitis punctis; verum est tamen quod de prudentia objicis. Sed et devotus ille in suo tractatu, demptis per-C paucis, humiliter, caute ac sobrie loquitur : idcirco modeste tractandus est.

SACERDOS. — Nec ego ad depressionem ipsius hæc tetigi, sed pro legentium cautela. Nam et alia quædam dicit de distinctione specierum devotionis effectibusque earum, contra quæ objici aliqua possent : quæ tamen etiam pie forsitan queunt salvari.

VERITAS. — Transeant ista. Et nunc de materia et forma hujus sacramenti aliqua sunt tangenda. D

ARTICULUS XXX.

De materia sacramenti hujus.

VERITAS. — Materiam et formam hujus sacramenti Unigenitus Dei personaliter in Cœna instituit; et quod egit, suis ministris agendum reliquit : ideo, sicut ad consecrationem tanti sacramenti exigitur forma verborum qua usus est ipse Christus in consecrando aut porrigendo, ita et ma-

teria illa requiritur in qua confecit atque A instituit, puta triticeus panis et vinum vitis. Et sicut probabile est ipsum lymphasse vinum, quum in terra illa sint fortia vina, et ipse in cunctis temperantiam summe servaverit ac docuerit; sic Ecclesia modicum aquæ vino miscet in calice : quæ aqua permodica absorbetur a vino, et in ipsum convertitur; sicque nihil in sanguinem Christi convertitur nisi vinum. Nihilo minus admixtio aquæ propter alias causas fit, figurales ac mysticas. *Joann.* xix, 34. Nam et de latere Christi in cruce sanguis B fluxit et aqua; atque per aquam populus designatur : hinc per ejus cum vino permixtionem, adunatio plebis cum Christo exprimitur. Denique, etiamsi in hujusmodi pane et vino fit consecratio, quamvis fiat aliarum materiarum admixtio, dummodo vera natura panis triticei et vera natura vini vitis prædominentur ac maneant, condecet tamen, tam propter reverentiam sacramenti quam ob spiritualem significationem, quod sit pulcher et purus (vel saltem non multum mixtus) panis triti- C ceus, non corrosus, non fractus, non maculosus. Sic et de vino dicendum est suo modo : ideo vinum novum adhuc fæculentum non congruit poni; vel si vitari non valeat, tempestive est reponendum, ut fæces descendant, sicque depuratum, deferatur ad altare.

Sacerdos. — Aliqui dicunt in pane speltino confici posse, quod et de agresta opinantur ac musto.

Veritas. — De musto potest; de aliis tene quod dixi. De triticeo quoque azymo D confici debet, non de fermentato, quamvis in illo consecratio fiat, et ab aliquibus fit, qui peccant, Romanæ Ecclesiæ consuetudinem non sequendo, quum et ipse Salvator in azymo consecraverit pane : *Exod.* xii, 15. quoniam omne fermentatum abstulerunt Judæi de domibus suis ipsa quinta feria ad vesperam, in qua institutum est Sacramentum; et damnabiliter erraverunt Græci, asserentes Dominum anticipasse esum agni paschalis per diem, ita quod feria quarta facta sit secundum eos cœna illa.

Sacerdos. — In aliquibus terris nec triticum invenitur nec vinum : ergo videtur male eis provisum circa istius venerabilis sacramenti institutionem.

Veritas. — Satis faciliter possunt illuc ex aliis terris deferri.

Sacerdos. — Quum caro agni paschalis similior fuerit carni Christi quam panis, cur non consecravit in hujusmodi carne?

Veritas. — Non ita convenit ad esum et usum communem, neque tam aperte designat ecclesiasticam unitatem, nec puritatem corporis Christi a contagione concupiscentiæ et peccati, ut panis triticeus.

Sacerdos. — Nunc de forma sacramenti hujus tangere quid digneris.

ARTICULUS XXXI.

De formis consecrationum corporis et sanguinis Christi.

Veritas. — De forma consecrationis corporis Christi omnes concordant quod sit ista, Hoc est enim corpus meum : ita *Matth.* xxvi, 26. *Luc.* xxii, 19; *I Cor.* xi, 24. tamen quod conjunctio illa, enim, non est de essentia formæ, nec Christus usus est ea, et si omittatur, nihilo minus fit consecratio; sed ex proposito eam omittere, esset damnabile, quia contra institutum Ecclesiæ, et ipse summus ac generalis vicarius Christi, beatissimus Petrus, ex familiari et secreto Spiritus Sancti instinctu addidit eam, et hoc ex rationabili causa, ad designandum continuationem et ordinem ad præcedentia verba et gesta.

Sacerdos. — An celebrans profert hæc verba solum in Christi persona, et recitative ac materialiter tantum, an etiam in propria persona, et significative?

Veritas. — In persona Christi principaliter, et recitative; et etiam in propria persona, ut est Christi minister ac presbyter, ac significative, ut efficiant quod designant : Christus namque sacerdotibus jussit ut faciant id quod ipse : Hæc (inquiens) in mei memoriam facietis. *Luc.* xxii, 19; *I Cor.* xi, 24.

SACERDOS. — De forma consecrationis vini me edoce.

VERITAS. — De forma consecrationis sanguinis non est tanta concordia doctorum, sicut jam recitasti. [art. XXIX.]

SACERDOS. — Mirum quod Sapientia increata, [Sap. VIII, 1.] quæ omnia bene disposuit, Ecclesiam suam in tanta re fluctuare permittit, magnis doctoribus in materia hac salutis diversa sentientibus, et inter se dissentientibus.

VERITAS. — Noli sic opinari, quia in necessariis ad salutem satis Ecclesiæ est provisum. Nonne ipsa ab infallibili Spiritu Sancto infallibiliter vivificatur ac regitur? Ideo consuetudo universalis Ecclesiæ vere catholicæ, auctoritatis est maximæ. Formam autem consecrationis sanguinis Christi ex traditione apostolica, movente principaliter Spiritu Sancto, accepit Ecclesia, quæ nec calicem levat quousque prolata sint omnia verba illa ad formam spectantia, Hic est calix sanguinis mei, cum omni determinatione sua prætacta, usque ad illud : Hæc quotiescumque feceritis. Ideo cuncti fideles huic consuetudini debent obtemperare, et integra illa forma uti, nec fluctuare. Doctores vero catholici qui circa hoc diversimode sensisse videntur, opinative locuti censentur, seu sub correctione Ecclesiæ, vel cum conditione implicita, ab assertione temeraria ac pertinaci abstinentes.

SACERDOS. — Placent hæc valde ; et fateor plane, quod in hac re, sanctus et electus ille catholicus doctor Thomas securius ac rationabilius et magis ad mentem meam scripsisse videtur.

VERITAS. — Pro legentium directione recita inde.

[dist. VIII, q. 2.] SACERDOS. — Super quartum inter cetera scribit : Quidam dixerunt quod Christus, qui habuit potestatem excellentiæ in sacramentis, divina virtute sine verborum prolatione consecravit, et postea formam expressit sub qua alii consecrarent. Quam opinionem Innocentius narrat opinative magis quam assertive. Alii dicunt, quod A bis protulit verba illa, semel secrete, consecrando, deinde aliis formam dando. Sed melius dicitur, quod Christus semel tantum protulit ea, eaque proferendo consecravit, ac aliis formam dedit, ita quod benedicendo et porrigendo discipulis, creditur consecrasse.

Præterea, aliqui dicunt nihil esse de forma consecrationis sanguinis nisi hæc verba, Hic est calix sanguinis mei, ut utriusque forma consecrationis sit similis. Præfata etiam verba videntur ita perfecte B designare conversionem vini in sanguinem, sicut hæc verba, Hoc est corpus meum, conversionem designant panis in corpus Christi. Sed quia conditiones appositæ ad subjectum vel prædicatum, sunt de integritate locutionis, ideo alii probabilius dicunt, quod totum sequens, est de forma, quum non sit locutio per se, sed determinatio prædicati. Quæ verba ex diversis locis Scripturæ pro maxima parte habentur, quamvis non inveniantur alicubi simul scripta, quia Evangelistæ non C volebant formas sacramentorum publice tradere. Quod autem interponitur, Mysterium fidei, ex traditione Christi habetur, quæ ad nos per Apostolos sanctos devenit. Rursus, in consecratione sanguinis multa verba adduntur potius quam in corporis consecratione : quia quum Eucharistiæ sacramentum sit memoriale dominicæ passionis, in consecratione corporis non repræsentatur nisi passionis subjectum, sed in consecratione sanguinis repræsentatur passionis mysterium. Non enim a D corpore Christi sanguis ejus fuit seorsum nisi per passionem. Ideo conditiones dominicæ passionis exprimuntur per verba sequentia, magis in consecratione sanguinis quam corporis ; et quamvis non sint proprietates sanguinis Christi ut sanguis est, sunt tamen essentiales proprietates ejus in quantum per passionem effusus est.

Exprimunt quoque verba illa conditiones passionis Christi, præcipue secundum quod operatur in sacramentis. In passione

autem Christi prout operatur in sacramentis, tria sunt consideranda. Primum est effectus quem inducit, qui est remissio peccatorum : quod tangitur quum dicitur, Qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Secundum est medium quo iste effectus in alios traducitur, quod est fides, qua mediante habet effectum tam in his qui præcesserunt quam in his qui sequuntur; et hoc tangitur quum dicitur, Mysterium fidei. Quod quidem potest referri tam ad ipsam passionem, quæ est mysterium fidei, ut [B] occultum quoddam latens in fide cunctorum fidelium, præcipue antiquorum, apud quos fuit in mysterio abscondita, diversimode figurata; quam ad ipsum sanguinem ut in sacramento contentum sub speciebus vini, quod habet difficultatem maximam ad credendum; propter quod antonomastice dicitur mysterium fidei. Tertium est finis ad quem perducit, qui est bonorum perceptio æternorum, ad quem Christus introducit per sanguinem propriæ passionis : in quo novum testa- [C] mentum confirmatur, non promittens temporalia, ut vetus testamentum, sed æterna. Et quantum ad hoc dicitur : Novi et æterni testamenti. Quumque finis prior sit in intentione, ideo fine præmisso, per medium ad effectum passionis ostendendum formæ verba perducunt. — Testamentum autem proprie est institutio hereditatis percipiendæ filiis a patre : ideo proprie spectat ad promissionem bonorum quæ nobis a Patre disponuntur cœlesti. Vocatur quoque testamentum hoc, [D] novum : primo, ratione sacramenti istius, quod in mundi renovationem est institutum; secundo, ratione promissionis per Christi sanguinem confirmatæ, quæ vetus impedimentum consequendæ hereditatis amovit : et sic innovatio quædam promissionis per mortem Christi est facta. Dicitur item idem testamentum alia ratione æternum : primo, quia æterna bona concernit; secundo, ratione sacramenti istius continentis Christum, qui est æterna [A] persona; tertio, ratione prædestinationis æternæ hanc gratiam præparantis. — Hæc sanctus Doctor.

Veritas. — Catholica sunt hæc verba, in quibus quod dictum est de formis istis, sapientialiter declaratur.

Sacerdos. — Jam de mirabilibus tam incomprehensibilis sacramenti me doce.

Veritas. — A principali proposito me abducis. Nempe, ut tactum est, intentio [p. 428.] fuit in isto opusculo de hac ipsa materia devotionaliter, non scholastice loqui. Ignoras quod scriptum est, Altiora te ne quæsieris, [Eccli. III, 22.] et fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus? Itemque, Sicut qui mel comedit [Prov. XXV, 27.] multum, non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimitur a gloria?

Sacerdos. — Nihilo minus iterum scriptum est : Mirabilia testimonia tua, ideo [Ps. CXVIII, 129.] scrutata est ea anima mea. Et nonne Scriptura beatificat sic agentes, Beati (inqui- [Ibid. 2.] ens) qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum? Est ergo, o Veritas summa, quædam perscrutatio moderata, qua quis juxta sui capacitatem ingenii, cum reverentia, modestia ac timore conatur eorum quæ credit aliquam noscere rationem : sicut per donum intellectus ea quæ fidei sunt, quodam acumine mentis perspici ac penetrari dicuntur, rationes credendorum sinceriter intuendo, vel certe ad persuadendum aliis ea quæ credimus, aut ad respondendum incredulorum instantiis, quemadmodum beatissimus hortatur princeps Apostolorum : Parati sem- [I Petr. III, 15.] per ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est fide et spe.

Veritas. — Quanti etiam boni viri, sub hoc colore quasi cum moderamine quodam cœperunt de hujus mirabilibus sacramenti scrutari, cogitare, discutere, et animum profundare, qui immoderanter ac longius procedentes, defecerunt scrutan- [Ps. LXIII, 7.] tes scrutinia, atque pro fidei illuminatione reportaverunt caput debile! Et sicut re-

verberantur et obscurantur oculi in solem A
defixi, sic offuscata et excæcata est acies
mentis illorum. Denique solitariis tui similibus non expedit considerationi mirabilium hujus mysterii immorari : sed fidei veritate certissime ac prorsus firmissime præsupposita, devote ac dulciter, imo et profunde mirare de tam inæstimabili bonitate, caritate, misericordia, munificentia Dei super genus humanum, et de tantis
'ı.xxxviii, beneficiis ejus; atque in horum meditatione exardescat ignis divini amoris in te, et
'ı.cxv, 12. ex intimis profer præcordiis : Quid retri- B
buam Domino pro omnibus quæ retribuit
Ps. cii, 2. mihi? Et denuo : Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Et rursum cum magno Isaia devotis-
Is. lxiii, 7. sime dicas : Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis, et super multitudine bonorum quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam. Perterreant te quorumdam exempla, qui dum ad tempus mira afficerentur circa hoc sacramentum devotione atque dulcedine, ac adversario C
suggerente cœpissent de mirabilibus istius rimari, scrutari, imo incaute imaginari, exhausti sunt, et mole magnitudinis sacramenti oppressi.

Quid respondit abbas Copres Fratribus interrogantibus, Quid est quod scriptum
ob xv, 15. est, Cœli non sunt mundi in conspectu Dei? Nonne dixit, Reliquerunt Fratres peccata sua, et scrutantur cœlestia? Quo audito, fugit unusquisque in cellulam suam. Sic et vir ille eximiæ discretionis ac præcipuæ sanctitatis, abbas Pastor, nonne D
timuit loqui de profundis Scripturæ locis? Unde dum quidam magnus senex venisset ad eum a loco longinquo, cœpissetque de altis Scripturarum passibus secum fari, Sanctus ille omnino conticuit. Postea vero sene illo morem sancti viri noscente, ac redeunte atque dicente, Quid faciam, abba, quia adhuc passiones dominantur animo meo? exhilaratus vir sanctus : Modo, in-
Ps. lxxx, 11. quit, bene venisti ; jam os meum aperiam et implebo illud bonis. Quumque de modo
prævalendi passionibus ac vitiis eleganter disseruisset, ædificatus valde senex, respondit : Vere hæc est via, et non Is. xxx, 21.
est alia.

Sacerdos. — Omnia ista saluberrime sunt inducta, et expediunt pro cautela. Ego quoque juxta informationem tuam, a curiosa perscrutatione cavebo, nec termi- Prov. xxii, 28.
nos mihi præfixos transgredi attentabo. Tamen, si placet, aliquid super his tange, ut vel studiositati vel curiositati satisfiat quorumdam, et ignorantia nugationis recedat.

Veritas. — Fateor aliquam esse scrutationem credendorum moderatam atque laudabilem : ideo tuæ intentionis pietati parebo.

ARTICULUS XXXII.

Quod mirabilia sacramenti Eucharistiæ credibilia facta sunt nimis et rationabiliter persuadentur.

Veritas. — Dixi tibi jam ante, quemad- p. 417 D'.
modum quædam credibilia per se seorsum sigillatimque sumpta, valde mirabilia et quasi incredibilia videantur : tamen, quum cuncta credenda cum rationibus suis ac argumentis atque connexionibus comportantur, cessat magna ex parte miratio; nec solum credibilia, sed et rationabilia, imo superrationabilia ac rationabilissima esse videntur. Itaque corpus et sanguinem Christi in Sacramento contineri quis non miretur? Sed adverte hoc corpus simul cum anima sua assumptum esse a Verbo æterno in unitate personæ, et vide si non mirabilius esset ipsum corpus non esse ubicumque est Verbum æternum seu unigenitus Filius Dei, quam quod sit simul in pluribus locis.

Sacerdos. — Hoc non miror : quia quum Verbum æternum sit verus Deus, Patri æquale, incircumscriptum et ubique, corpus vero sit pura creatura, non potest esse ubicumque est Verbum.

Veritas. — Nonne in Christo humana

natura est suppositata in Verbo, nec per se persona, sed Verbum est ejus persona?

SACERDOS. — Sic credimus.

VERITAS. — Nonne in ceteris omnibus in quibus sunt plura supposita ejusdem naturæ, invenis naturam extra suppositum seu personam, non econverso?

SACERDOS. — Imo, quia natura de se communicabilis est, non persona.

VERITAS. — Et tamen in Christo invenis personam extra naturam, videlicet Verbum, ubi non est assumpta natura.

SACERDOS. — Adverto quid velis, et mirum est hoc, atque in solo Christo puto hoc inveniri. Nec tamen apparet hoc tam mirum consistere, quia illa natura non est propria ipsi Verbo ex propria ratione seu specie, sed assumptione, et est quasi habitus ei : attamen mirum est.

VERITAS. — Eo ipso quo corpus illud a Verbo æterno assumptum est, constat ei multa competere quæ nulli alteri queunt corpori convenire : imo decet Omnipotentem per corpus illud et in ipso et circa ipsum mirabiliora agere quam in tota reliqua substantia corporali. Porro,
art. III, IX. ut tactum est supra, adverte Unigenitum Dei ex ineffabili caritate sua ad vos hominem factum pro vestra salute, et se ipsum obtulisse pro vestra redemptione Deo Patri in cruce, atque se totum secundum naturam assumptam impendisse vestræ salvationi ac Dei Patris honori. Et vide quid sapientialius, quid subtilius, quid profundius poterat excogitari, quam ut hoc modo immoletur pro vobis omnibus quotidie Patri æterno, ad ejus gloriam et honorem, et ad copiosam ac multiplicem vestram opem, gratiam et salutem.

SACERDOS. — Hæc ratio tacta est supra cum aliis sibi similibus : quæ quamvis in auribus fidelium, præsertim illuminatorum, dulciter sonent, tamen apud carnales et perfidos non sonarent.

I Cor. II, 14. VERITAS. — Carnalis homo quidem non sapit ea quæ Dei sunt. Et nunc insuper intuere. Nonne mirum tibi apparet quomodo totus mundus sine armorum violentia,
A sine humana potentia, sine magica arte, sine circumventione aut calliditate, ad hanc supermirabilem poterat fidem ac arduissimam legem induci, quas nec tyrannorum crudelitas, nec persequentium rabies, nec philosophorum subtilitas, nec regum imperatorumque robur, nec tentationes diabolicæ aut humanæ potuerunt eradicare? Imo quamdiu christiana plebs juxta suæ fidei legem digne efficaciterque vixit, fides hæc inter tot et tantas resistentias, repugnantias, obices, magis ac maxi-
B me crevit.

SACERDOS. — Hoc revera prorsus mirabile est, nec dubitamus ad corroborationem fidei sacramenti hujus facta esse innumerabilia præclara miracula, signa, prodigia et portenta ; sed per aliqua evidentia in naturalibus et in aliis petimus declarari ac persuaderi, quod in hoc sacramento sit corpus Christi, imo totus et integer Christus.

VERITAS. — Considera omnipotentiam Dei et ejus potentiam esse penitus inten-
C sive ac perfectionaliter infinitam, ideo nullum effectum posse esse tantæ admirabilitatis, difficultatis aut eminentiæ, quin omnipotentia sive infinita potentia superbenedicti Dei in infinitum sit major.

SACERDOS. — Hoc quoque concedimus. Tamen ea quæ implicant contradictionem, ut multa quæ in isto sacramento creduntur, implicare putantur, Deus facere nequit, vel potius ab eo fieri nequeunt : quod non ex illius impotentia, sed rerum incapacitate, provenire fatemur.

D VERITAS. — Nullum eorum quæ credi jubentur a Deo contradictionem includit.

SACERDOS. — Unum præexsistens converti in aliud præexsistens sine sua corruptione, et idem numero simul contineri in locis diversis, grandeque corpus in loco permodico, dimensiones quoque se invicem penetrare, insuper unum et idem simul quiescere et moveri, et ex accidentibus generari et nutriri substantiam, ac quædam his similia quæ in isto sacramento vel circa ipsum et in speciebus ejus

creduntur, nonne contradictionem videntur includere?

Veritas. — Pro omnium horum solutione perpende quod omnipotentia supergloriosissimi et superliberrimi Dei nequaquam ad hunc rerum ordinem, cursum et legem arctatur : quod non solum Scriptura, imo et ratio bene disposita protestatur, quamvis philosophorum quorumdam fatuitas longe aliter sensit. Et ipse Omnipotens per innumerabilia miraculosa et supernaturalia facta hoc demonstravit. Ideo præter naturales et solitas transmutationes, ipse potest unum subsistens in aliud subsistens instantanee transsubstantiare, qui sine motu et intermedia mutatione attingit materiam primam ut est quid in sua natura. Potest item efficere quod unum et idem sit simul in pluribus locis, sive per multiplicationem ejusdem, sive per conversionem aut transsubstantiationem plurium in unum et idem. Nec ignoras quod unum et idem per accidens simul possit quiescere et moveri. Dimensionum etiam penetratio non implicat, quemadmodum implicat dimensionem non habere partem extra partem, vel in aliquo subjective esse albedinem et tamen non esse album. Et breviter, omnipotens, incircumscriptibilis Deus potest in infinitum plura et majora ac mirabiliora efficere quam possit comprehendere mens humana, quæ nec etiam minima rerum plene valet cognoscere. Nonne Creator sublimis et adorandus, qui quotidie tot animas rationales facit ex nihilo, potest unum corpus facillime in aliud vertere? An ignoras quam mira assidue etiam naturaliter fiant? quomodo in unda quadam lignum mox in saxum vertitur? Quod si Scripturam Gen. xix, audieris, nonne uxor Lot in statuam salis Exod. iv, 4. protinus est conversa, et virga Moysis in serpentem, ac serpens in virgam? Sic et S. Joannes apostolus precibus suis ac meritis virgas et lapides in optimum aurum convertit, quod rursus, ipso orante, in pristinas rediit species et naturas. Ita ad S. Barbaræ virginis justam maledictio- A nem, pastoris iniqui oves in locustas conversæ sunt. Itaque omnis creatura, per obedientialem sibi innatam potentiam, ad nutum obedit Creatoris imperio. Nonne juxta Avicennam, Algazelem, et alios quosdam philosophos, ex sola conceptione seu apprehensione intelligentiæ sequitur in inferioribus istis effectus, etiam supra aut præter naturam, quia inferiora ab intelligentiis ponebant producta? Quanto magis ex apprehensione et jussione superdignissimi Creatoris fiet quidquid voluerit B in rebus creatis? Dic quomodo in modicissima parte pupillæ oculi tui recipiantur species colorum tam diversorum, imo similitudines tam grandium rerum, repræsentantes res ipsas cum suis figuris, magnitudinibus ac dispositionibus variis. Qualiter tantarum molium totque varietatum ac multitudinum imagines ac repræsentationes simul recipi queunt ac fieri in pupilla tam modica? Sic et in ceteris quis satis miretur cohabitudinem potentiarum et objectorum? Miraris quod corpus tam ma- C gnum sub speciebus tam modicis continetur; et quomodo capere potes, quod tamen ratio dictat sic esse, quod anima rationalis simplex et inextensa per totum corpus extenditur, imo et ipse supersimplicissimus Deus, in quo nulla prorsus extensio, moles seu quantitas est, per totum extenditur universum, ita quod ubique essentialiter personaliterque consistit? Si Omnipotens non sciret nec posset nisi unum modum locandi corpus in loco, videlicet commensurative et per propriam ipsius corporis D quantitatem, recte objiceres. Sic et accidentia sine subjecto esse, admiratione et supernaturali causalitate non caret; et nonne Creator omnipotens potest per se immediate influere accidenti vim illam fulcitivam, qua accidens sit et in esse permaneat supernaturaliter virtute divina, quam naturaliter influit ei per creatam substantiam? Denique cernimus quod panes, pisces bestiarumque carnes in carnem hominis convertuntur quotidie virtute caloris naturalis, prout instrumentum

est animæ; et nonne potest Deus facere in instanti per se ipsum sua infinita virtute, quod potest et facit per causas intermedias naturales, saltem in his quæ non derogant excellentiæ suæ, sicut Christus subito convertit aquam in vinum? Quid igitur mirum, si subito convertat panem et vinum in corpus et sanguinem suum, qui indesinenter per causas naturales secundas convertit cibum et potum in corpus sanguinemque humanum? Unde et tentator, sciens divinæ esse potentiæ hoc immediate per se supernaturaliter facere, dixit ad Jesum : Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.

Joann. II, 7-9.

Matth. IV, 3.

Præterea, de penetratione dimensionum quid eatenus obstupescis, quum et Christus ex Virgine natus sit, ipsa integra permanente, imo et de clauso surrexerit tumulo, clausisque foribus ad discipulos sit ingressus? Quod et divina virtute frequenter quoque in aliis factum est : sicut in Actibus legis Apostolos per angelum eductos de carcere clauso, in eorum exitu clauso manente. Thomas quoque nonne januis clausis ingressus est thalamum sponsi et sponsæ, Alexanderque Papa sanctus carcerem in quo fuit illustrissimus martyr Hermes? Et multa his similia verissime sunt descripta. Insuper, nonne Albumasar astrologus, in Introductorio majori, libro sexto, fatetur quod sole exsistente in Virgine, nascitur in terra virgo mundissima, et ipsa sedet super sedem stratam, tenens spicas in manibus, et fovet in gremio infantulum ex se natum, quamvis in hoc errasse minime dubitatur?

Ibid. XXVII, 66; XXVIII, 2. *Joann.* XX, 19, 26.

Act. V, 18-23.

SACERDOS. — Revera, si ista rite pensentur, satis et supersatis persuasisti propositum, et super his gratias ago et contentor.

VERITAS. — Jam agis sicut dixisti, moderato contentus scrutinio, nec patrum transgrediens terminos. Sed dic, legistine devotionale opusculum viri desuper uncti, et devote simpliciterque de materia ista scribentis, qui dicere potuit, Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini?

p. 431 A'.

Prov. XXII, 28.

Ps. LXX, 15, 16.

SACERDOS. — Religiosum patrem Joannem Ruysbroeck (ni fallor) notas. Fateor me ejus legisse tractatum, qui quanto simpliciori stilo est editus, tanto plus devotionis excitativus mihi videtur.

Specul. æternæ salutis, c. 1 et 2.

VERITAS. — Ad legentium ædificationem aliqua recita inde.

ARTICULUS XXXIII.

Introductio verborum quorumdam ex tractatu cujusdam viri illuminati.

SACERDOS. — Venerabilis pater Joannes Ruysbroeck cuidam scribens sanctimoniali : Si volueris, inquit, in Sacramento sancto accipere corpus dominicum ad Dei honorem et tuam salutem, debes in te habere quatuor puncta, quæ beatissima virgo Maria in se habuit atque exercuit quando Filium Dei concepit : quoniam ipsa est summa magistra universarum virtutum, et doctrix omnis sanctitatis. Primum horum est puritas; secundum, vera Dei cognitio; tertium, humilitas; quartum est liberæ voluntatis concupiscibilitas. Proba ergo et considera adspectum seu faciem conscientiæ tuæ, et quidquid in ea inveneris displicens Deo, hoc humiliter et querulose confitearis; ac malum de quo plus verecundaris, nequaquam negligas confiteri, et accusa te ipsam tanquam tui ipsius inimicam mortiferam ac capitalem: sicque poteris munda fieri ac sincera. Porro de defectibus tuis quotidianis et communibus ac levioribus, a quibus vix aliquis potest abstinere, confitearis paucis ac brevibus verbis, ut sis inde inoccupata, id est mente indepicta. Verumtamen magnam contritionem et cordis amaritudinem habeas de universis tuis peccatis, bonamque voluntatem semper bene agendi et abstinendi ab omnibus mortalibus venialibusque peccatis. Et ante omnia habeas semper fidem magnam et spem amorosam in Deo : quæ duo multum valent ad delendum peccata. Caveas vero a confessionibus prolixis et verbosis, quia de-

ordinant te, et scrupulosam erroneamque efficiunt. Secundum est vera Dei cognitio, quam nemo potest habere nisi conscientiam mundam habens. Hanc Dei cognitionem gloriosissima virgo Maria habuit summe post Filium suum, præ omnibus hominibus qui unquam fuerunt.

Alia duo puncta non prosequitur, saltem post hæc duo : et de humilitate quid sit constat ; quid autem intelligat per liberæ voluntatis concupiscibilitatem, ignoro et discere cupio.

VERITAS. — Potest per hoc accipi fervens desiderium seu interna aviditas communicandi : quod aperit mentem ad salubrem susceptionem Dilecti. Quemadmo-
Matth. v, 6. dum enim beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur ; ita et beati qui esuriunt sitiuntque fontem justitiæ, Christum Dominum in hoc sacramento contentum, quoniam replebuntur beatifica visione ipsius.

SACERDOS. — Deinde subjungit : Quando rex magnus et prudens vult peregrinari remote, convocat principes suos, facitque eis convivium, atque committit eis regendam suam regionem, populum ac familiam suam usque ad reditum suum. Sic Christus, Rex regum, exiturus de mundo ad Patrem, fecit cœnam magnam novissimam, ad quam duxit Apostolos, quibus commisit sacramenta sua ac populum suum. Et quia sequenti die fuerat moriturus, fecit ibi testamentum suum, relinquens illud suis Apostolis, et per ipsos cunctis fidelibus usque in finem mundi. Istud testamentum est ipsemet in Sacramento. Et ipse a Patre primus constitutus est episcopus totius Christianitatis, atque in ea primam Missam celebravit, in qua Apostolos ordinavit presbyteros, et se ipsum ex nimia caritate dedit nobis in animæ cibum ac potum. Amor Christi avarus est et largus : imo super omnia avarus est et largus, quia dat nobis totum quod est et habet, et econverso recipit a nobis similiter totum quod sumus et habemus, ac super hoc, quodammodo postulat a nobis plus quam valemus exsolvere. Ipsius esuries, id est zelatio nostræ salutis, magna est et absque mensura : ipse consumit nos funditus ex toto, et medullam ex ossibus nostris consumit. Attamen ei bene favemus ; et quanto plus ei favemus, tanto melius sapimus ei. Et quantumcumque nos consumit, impleri tamen non potest, quoniam habet insatiabilem appetitum. Et quamvis simus pauperes et egeni, tamen non curat, quoniam nihil vult relinquere nobis. Ideo præparat nos in cibum sibi. Primitus comburit in amore omnia nostra peccata et defectus, et quando purificati sumus et assati, tunc aperit os suum tanquam vultur qui vult omnia deglutire : quoniam vitam nostram peccatis plenam vult consumere et in vitam suam transmutare. Quæ vita, gratia et gloria exstat plena : quæ nobis semper exstat parata, dummodo velimus nos ipsos abnegare, et deinceps peccata vitare. Si videre possemus cupidum appetitum quem Christus habet ad nostram salutem, non possemus nos continere quin in ejus guttur volare vellemus.

His consimilia scribit multa, quæ mallem clarius elucidari, quam diffusius prosequi. Quomodo enim amor Christi avarus est, et totaliter nos consumit ?

VERITAS. — Vir ille specialem habet modum loquendi, in multis frequenter metaphoricum et obscurum : tamen ipsemet se exponit. Amorem itaque Christi metaphorice vocat avarum, quoniam sicut avarus bona aliorum attrahit sibi et colligit, sic Christus suos fideles attrahit sibi, et unum per caritatem facit eos in se : sicque dicitur eos comedere, in quantum per amoris unionem convertit et transformat ipsos in se, atque incorporat ipsos sibi, ut sint mysticum corpus ejus. Sic quoque conformat eos suæ vitæ, ut christiformiter conversentur, et secundum exigentiam et tenorem caritatis divinæ, atque secundum sinceritatem evangelicæ legis ; non quæ sua sunt, sed quæ Christi I Cor. x, 24; xiii, 5.
jugiter exquirentes, ut dicere queat unus-

Galat. II, 20. quisque ipsorum : Vivo, jam non ego, A vivit vero in me Christus. Et ita consumit eos, non substantiam destruendo nec vires, sed quidquid propriæ voluntatis et inordinatæ affectionis est tollens ab ipsis, ita ut plene sint resignati et abnegati. Quumque sic purgati fueritis, et igne divini amoris succensi, Christus aperit os suum ut vultur, id est, cum ingenti cordis affectu conjungit vos sibi et absorbet in se, cupitque ut indesinenter ferventius et intimius invisceremini ei, ita quod si limpido intellectu conciperetis inæstima- B bilem eminentiam suæ caritatis ad vestram salutem, vix possetis vos continere quin amore reciproco et grata affectione tenderetis in ipsum. Dicitur quoque plus postulare quam possitis exsolvere : quo- *Matth.* XXII, 37. niam jubet se toto diligi corde, quod non in via sed in patria perfecte impletur ; vel quia beneficia ejus ac caritas ad vos sunt tam magna, quod vicem condignam rependere non valetis.

SACERDOS. — Ex his, fateor, claret intelligentia inductorum. Præterea scribit : C Prima differentia communicantium, est devotorum qui ex natura sunt teneri cordis : qui dum tanguntur gratia Dei, si tunc sequantur motum gratiæ atque obediant ei, in tantum accenditur eorum affectio et delectatio ad Christi humanitatem, quod leviter contemnant et relinquant omnia quæ sunt mundi, quatenus possint uti suo Dilecto secundum modum quo tanguntur secundum sensibilem suam affectionem ac dulcem. Et quia non queunt suo Domino hic magis appropinquare D quam in Sacramento, ideo cadunt in ecstasim seu defectum desiderio Sacramenti, ita quod eis apparet quod furere debeant aut perire, nisi possint ad Sacramentum accedere. Verum pauci sunt tales, et communiter sunt mulieres aut virgines, quæ sunt teneræ complexionis. Nec sunt elevati aut multum illuminati : hinc exercitatio eorum est sensualis aut concupiscentialis, et omnino transformata cum Christi humanitate ; nec intelligere valent aut sentire qualiter Christus spiritualiter sumi potest sine Sacramento, quoniam languent desiderio humanæ præsentiæ Christi. Et nemo potest eis consulere, aut eos juvare seu tranquillare, nisi accipiant Sacramentum : quo accepto, sunt pacati, et utuntur suo Dilecto in quiete et spirituali sapore ac supereffluenti dulcedine, usque ad tempus quo gratia et exercitatio iterum renovatur in eis ; tuncque rursus labuntur in priorem communicandi affectum et ecstasim, quasi nunquam antea Sacramentum sumpsissent. Cor eorum hiat et aperitur quasi essent insensati, ut rursum communicent. Ideo designati sunt per regulum, qui non cessavit quin Christus in domum suam descenderet, alias putavit filium suum protinus moriturum. — Secunda ac altior species communicantium, est hominum qui subtiles sunt intellectu, et intellectuales in spiritu, et tamen inclinabiles ac lubrici ex natura : qui dum gratiam Dei accipiunt, perseverantes in ea, necesse habent sæpe certare, quia in eis caro spiritui contrariatur. Ideo eligunt quamdam vitam introversam, et exercitium in spiritu coram Deo : et ita effugiunt tentationes et motus concupiscentiarum. Qui si tunc magis confidunt in Deo et in gratia ejus, quam in propriis exercitiis, viribus, meritis et industriis, elevantur supra suam cognitionem rationalem in lumine Dei ; in quo si manserint elevati, et plus amaverint ac desideraverint quod supra rationem est ac incomprehensibile, quam ament totum quod ipsi capere possunt cum ratione, tunc perfecta fit fides eorum, et caritas in suo fundo recte fundatur : et ita sunt liberi, et agnoscunt Deum ac veritatem omniumque virtutum radicem. Verumtamen natura manet viva in carne et sanguine, in passionibus et inclinationibus suis inordinatis : quas dum actualiter in se sentiunt et advertunt, abjiciunt et contemnunt eas et omne quod in ipsis Deo ac saluti exstat contrarium. Et sensualitatem relinquentes, fugiunt ad intra in spiritu coram Deo cum

Joan. IV, 46-53.

fide, devotione ac humili actione, instar A
Cor. xii, Pauli apostoli, qui tentabatur in carne. Et
uc. vii, 2. assimilantur centurioni, qui habuit servum infirmum in domo, id est corporalem naturam nondum purgatam : et sicut centurio fuit incircumcisus, sic et ipsi sunt adhuc aliqualiter irreformati ; et quamvis infirmi sint in carne ac tententur in natura, tamen in spiritu suo pleni sunt fide, devotione et dilectione. Indigent quoque forti cibo, id est Sacramento, quo valeant passiones tentationesque superare ; et hunc cibum debent semper accipere, quoties B convenit ex Ordine vel officio seu consuetudine bona eorum inter quos conversantur. — Tertia differentia est hominum sanctorum magis elevatorum in spiritu, qui sunt totaliter introversi cum viribus, actibus ac sensibus suis ; et assimilantur
Ibid. xix, 4. Zachæo, qui ascendit in arborem ut videret Jesum. — Quarta differentia est eorum qui in observantiis et præceptis sunt diligentes. — Quinta differentia est eorum qui curiosi sunt et sibi placentes, et apparentias faciunt, et cupiunt honorari C ac reputari : idcirco destituti sunt gratia.

Deinde scribit de vita perfectorum quædam sublimia : quæ, quantum capere valeo, non expedit simplicibus scribi ac idiotis ; et modus ejus loquendi talis est, quod a talibus apprehendi non valet, imo posset ipsis esse erroris occasio : ideo illa dimitto.

Veritas. — Etiam viri doctissimi displicentiam habuerunt in modo ejus loquendi, et putaverunt eum incidisse errorem, imo et hæresim liberorum spirituum : quos ta- D men non incidit nec sensit, sed reprobat.

ARTICULUS XXXIV.

Allocutio amorosa ad Christum, dispositiva ad communicandum, et regratiatoria pro beneficiis Dei.

Sacerdos. — O Domine et Salvator, Unigenite Dei Patris ac sacratissimæ Virginis Matris, o conditor et amator, o salvator et judex omnium nostrum, quantum tu nobis amandus es ! quam colendus ac metuendus ! Tu enim secundum tuam divinam naturam es naturaliter, interminabiliter bonus, amabilis, desiderabilis et decorus, suavis, omnipotens, sapiens, dives, sanctus, felix, perfectus, justus et pius, liberalis, verus, vivus, invariabilis, simplex, summe et incomparabiliter diligendus, colendus, laudandus ac formidandus. Cur ergo te non semper adspicio ? Heu ! quare non vito omne quo tua præsentia potest offendi et sancta dilectio minui ? O Domine Deus meus, quam paratus es nobis affluenter communicare, infundere, dare charismata gratiæ tuæ, caritatis ardorem, profectum virtutum ! qui tam amorose me prævenis, qui te ipsum sic offers, et ad tui susceptionem tam opportune et quodammodo importune invitas, promittens bona æterna et gloriosa, si venero, et comminans mala damnationis perpetuæ, nisi accessero. Et ita te exhibes datorem et donum, convivam et cibum, hospitem et refectionem, medicum et medicinam, judicem et advocatum, creatorem et reconciliatorem quotidie.

Adstant angeli sancti, mirantur tanta mysteria, stupent mirabilia Dei in Sacramento, amplius tamen obstupescunt caritatem, misericordiam, liberalitatem Dei ad homines. De ingratitudine, irreverentia, immunditia plurimorum tristantur ; devotioni, sinceritati, profectui virtuosorum congratulantur. Tota triumphans Ecclesia super omni pietate, beneficentia, caritate et gratia Dei in militanti Ecclesia, regratiatur præcordialissima affectione Altissimo. Et miser ac improbus homo non advertit, non incalescit, nec condigno affectu gratias refert. Olim in lege non licuit ingredi Sancta sanctorum nisi sum- Hebr. ix,
mo pontifici : jam tu, Sancte Sanctorum, 7; Lev. xvi, 2.
sub sacramento introire dignaris os et animam cujuslibet tui fidelis. O quam reverenter et attonite Sancti utriusque Testamenti, apparentibus sibi de cœlo angelis sanctis et civibus regni cœlestis occur-

rerunt! Et nos insensati et gravi corde, fidem dormientem magis quam vigilantem habentes, tibi Creatori ac Domino angelorum tam irreverenter et imparati *Sap.* V, 6. occurrimus. Heu! quia Sol sapientiæ non oritur nobis, et lumen intelligentiæ non infulget mentibus nostris, quoniam obicem ponimus carnalitatis et negligentiæ nostræ : involvimur tenebris imaginationum, tumultibus inquietudinum motibusque passionum; tu autem, Deus puritatis immensæ, sapientiæ infinitæ, majestatis incircumscriptæ, pura mente, ut decet, vis recipi, sapienter considerari, reverenter, amorose ac timorate tractari.

O Sancte Sanctorum, o omnium fons bonorum, o liberalissime et affectuosissime benefactor, quanta devotionis exuberantia, quanto divini amoris igne, quanta II *Reg.* VI, 14. gratitudine electus ille David accendebatur, æstuabat, replebatur, quum coram toto populo suo, viribus totis coram arca saltavit, regiæ dignitatis oblitus, tuam bonitatem perpendens, tua beneficia recolens? Et quid arca, nisi res inanimata, tuæ humanitatis figura? Cur ergo coram hoc incomprehensibili, superdignissimo sacramento stamus tam tepidi, manemus tam frigidi, et cessamus a laudibus Dei, nec cum puritate, fervore ac spirituali jucunditate accedimus? Illumina, Domine, *Ps.* CXVIII, 135. faciem tuam super nos; perfunde cor nostrum clarissima luce doni sapientiæ, fidei orthodoxæ atque evangelicæ legis. Transfer nos, Domine, in divitias gloriæ tuæ; eleva nos super nos, atque in cordis puritate nos robora et conserva. Ad fontem misericordissimum ac munificentissimum patremfamilias inops et mendicus nunc venio, ante januam tuæ immensæ ac liberalissimæ munificentiæ me prosterno; panem vitæ et intellectus exposco, aquam *Eccli.* XV, 3. sapientiæ salutaris efflagito, panem quo- *Matth.* VI, 11; *Luc.* XI, 3. tidianum ac superessentialem cum debita humilitate, devotione ac sinceritate suscipere opto. Qui te ipsum vis dare, idoneam præparationem ad tui susceptionem digneris conferre.

Ecce venit ad te, o anima mea, Do- *Malach.* III, 1; *Zach.* II, 10. minator quem quæris : gaude et lætare, occurrens Deo tuo cum omni humiliatione, custodia et fervore; tene illum, nec *Cant.* III, 4. dimittas; gratias age indesinenter, ut maneat tecum in æternum; servi ei corde I *Par.* XXVIII, 9. perfecto ac voluntario animo, desiderio complacendi ei, atque timore offendendi eum; recede et fuge ab omni peccato, et in omni virtute te exerce. Ad laudem et gloriam ejus, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

FINIS DIALOGI DE SACRAMENTO ALTARIS ET MISSÆ CELEBRATIONE.

DE SACRA COMMUNIONE FREQUENTANDA

PROŒMIUM

QUI *præest, in sollicitudine* præsit. Rom. XII, 8.

Quum enim dicat unicuique homini Michæas propheta, Indicabo tibi, o homo, quid Dominus requirat a te, utique sollicitum ambulare cum Deo; Apostolus quoque, Cum metu (inquit) et tremore vestram salutem operamini : constat quod unumquemque præsidentem eo oportet esse coram metuendissimo Judice sollicitiorem ac timoratiorem, quo pluribus præsidet, ac sibi commissos ad majorem tenetur virtutum perfectionem deducere; quo insuper majoris sunt dignitatis personæ sibi commissæ, atque quo animarum conditor et amator pro ipsarum salute plura fecit gravioraque pertulit ac pretiosiorem expendit thesaurum. Porro istæ personæ, rationales sunt creaturæ, Creatoris sui similitudine decoratæ, ac supergloriosissimæ Trinitatis imagine insignitæ : pro quarum salvatione creator universorum, Unigenitus Patris æterni, verus Deus, factus est homo, ac amarissimam ignominiosissimamque sustinuit mortem, pretiosissimum sanguinem fundens pro illis in pretium. Ex qua consideratione, fidelissimus ille prælatus S. Bernardus deprompsit : Si tempore passionis dominicæ sub cruce stetissem, et stillantem de corpore Domini sanguinem in vasculo collegissem, cum quanta diligentia vasculum illud custodirem et circumferrem! Et ecce jam mihi sunt creditæ et commissæ animæ illæ, pro quarum redemptione summus ac sapientissimus ille mercator copiosissime effudit sanguinem ipsum.

Mich. VI, 8.

Philipp. II, 12.

Denique, hæc et consimilia intuens ac perpendens, veneranda vestra Paternitas, mi præcarissime Pater, petiit a parvitate mea responsionem cujusdam quæstionis et materiæ (satis, ni fallor, intricatæ ac fructuosæ) resolutam, dubiorum declarativam, conscientias quietantem. Quod quamvis vos ipsi, auxiliante Domino, melius possetis peragere, verumtamen, quoniam pietati vestræ negare nil possibilium mihi queo, imo nec audeo, pro viribus obtemperare conabor.

DE SACRA COMMUNIONE FREQUENTANDA[1]

ARTICULUS PRIMUS.

Recitatio materiæ cujus declaratio quæritur.

EPISTOLA vestræ carissimæ Paternitatis mihi directa, inter cetera continebat : Quoniam multis monasteriis virginum ac Sororum deputatus sum visitator, sollicitor. In his namque monasteriis seu congregationibus antiquæ consuetudines vigent, quas nec audeo penitus approbare, neque simpliciter reprobare : quod scilicet ipsæ Sorores valde frequenter communicant, omni scilicet dominica in Adventu et Quadragesima, in ceteris autem temporibus semel in quindena, in omnibus etiam majoribus festis Sanctorum, videlicet sacratissimæ Virginis, S. Joannis Baptistæ, Apostolorum, Michaelis, Martini, atque patroni. Et quamvis infra hebdomadam, occurrente solennitate in qua communicare sunt solitæ, sacram sumpserint Eucharistiam, nihilo minus in dominica qua consueverunt communicare, communicant.

Hanc consuetudinem, ut tetigi, non reprobo, dummodo cum debita præparatione, devotione, reverentia accedant. Sed sicut omnis fructus habet vermem se corrumpentem, sic actio laudabiliter instituta, caritate paulatim refrigescente. Unde, sicut illarum confessores conque-
A runtur, viri conscientiosi, in tantum Sorores illæ sunt affectatæ, imo et obstinatæ, ad servandum consuetudinem illam communicandi, quod nulla informatione possunt induci ad minuendum frequentiam illam communicandi, quum tamen vita quarumdam non videatur ita probata quod cum debita reverentia æstimentur accedere, nec fructum seu profectum ex communione tam assidua consequi sicut oportet, quum pertinaces maneant et protervæ ; atque, quod gravius est, in occultis
B confessionibus suis, confessoribus suis acquiescere respuunt, si forte dictaverint ex conscientia sua eas ad communionem non esse admittendas : imo potius culpas suas non confiterentur, dum scirent se propter illas a communione suspendendas, prout sæpissime est compertum. Et ut breviter audivi, quædam satis annosa deglutivit spongiæ partem, ut suffocaret se ipsam : et hoc, ex impatientia et dolore, quia negata ei fuit sacra communio.

His perplexitatibus angustiantur illarum
C confessores. Etenim consuetudo illa tam frequentis communionis videtur olim inducta, quia tunc erant numero pauciores, et devotione majores. Hinc ab earum confessoribus multoties sum rogatus ut in hoc casu providerem eis de salubri remedio. Nam in utroque eventu apparet periculum. Si namque temporibus consuetis Eucharistiæ sacramentum ipsis sub-

[1] Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

trahitur, defraudantur per hoc devotæ ac A ferventes Sorores solito spirituali, salubri, suavi edulio; et datur eis magna murmurandi occasio, et quasi intolerabile ipsis erit. Porro, si universæ admittantur, confessores earum in conscientiis suis contenti non sunt, propter plures quas timent vel magis non dubitant indigne accedere. Si autem imperfectæ et negligentiores a communione prohibentur et excluduntur, protinus conqueruntur et confundi se dicunt, quum sint ex senioribus; nec æquanimiter ferunt : imo, ut formidatur, vix B unquam sinceram et integram facient confessionem. Quid ergo in isto sit agendum negotio, peto mihi compendiose transcribi.

ARTICULUS II.

Introductio quorumdam documentorum per modum præambulorum, pro declaratione et responsione in ista materia.

SEXUS femineus, est sexus subjectionis : ideo jure divino et naturali ac positivo, competit mulieribus regi per C viros, et informari ac obedire. Propter
I Tim. II, 11, 12. quod dixit Apostolus : Mulier in silentio discat cum omni subjectione; docere autem mulieri non permitto, nec dominari in virum, sed in silentio esse. Hinc Ordines sacri, ut sacerdotium, diaconatus et subdiaconatus, ipsis non conferuntur; nec licet ipsis publice prædicare : attamen in conventibus et congregationibus quibus præsunt, possunt et debent Abbatissæ et Priorissæ ac Matres Sororibus capitulariter verbum Dei proponere et docere, corri- D pere atque corrigere, verumtamen sub directione Patrum et prælatorum ac confessorum suorum, a quibus, statutis ac certis temporibus, sunt visitandæ, informandæ, atque (si opus fuerit) corripiendæ ac corrigendæ. Mulieres enim in naturalibus sunt defectuosæ, ac debiles in ratione, suisque apprehensionibus et affectionibus, imo et passionibus, multum intentæ : idcirco frequenter contingit quod ea quæ ipsis negantur aut prohibentur, intensius cupiunt; suntque ex sua dispositione proclives ad verbositates, levitates ac risus. Hinc quoque quales sunt, tales sunt nimis. Etenim quæ ex naturali sua dispositione aut assuefactione iracundæ sunt aut crudeles, valde immoderanter sunt tales, et male sciunt se frangere. Et quamvis istud secundum communem cursum sit ita, attamen ex speciali dono Dei quædam sunt feminæ ex naturali sua dispositione ad honestatem, probitatem, prudentiam, et ad veram devotionem ac religiosam conversationem bene inclinatæ et aptæ, præsertim adjutorio gratiæ Dei, et per virtutes infusas a Spiritu Sancto. Leges autem et jura respiciunt ea quæ ut in pluribus ac communius ita se habent.

Ex his patet, quod quamvis omnes religiosæ personæ, specialiter tamen feminæ debent se dare ad omnem subjectionem et humilitatem, et informationem libenter ac gratanter recipere, et nequaquam esse pertinaces aut immansivæ in proprio sensu. Nam, ut testatur Apostolus, vir non I Tim. II, 14. est seductus in prævaricatione, sed mulier. Præterea, quamvis religiosæ feminæ debeant suis Matribus prompte ac diligenter parere in his quæ ad observantiam pertinent regularem, nihilo minus in sacramentalibus, hoc est in his quæ spectant ad usum et receptionem ac exercitium sacramentorum, debent omnino cum omni humilitate et Dei timore ac reverentia, prælatis ac confessoribus suis jugiter obedire : quia in illis non habent Matres spirituales, sed Patres, jurisdictionem et dispensationem ac regimen super eas.

ARTICULUS III.

Quod quilibet Christianus tenetur coram Deo sic stare, et ita sentire ac tale propositum coram Deo habere, quod potius velit mori quam Deum offendere per mortale peccatum.

QUEMADMODUM in Evangelio protestatur Veritas summa, primum maxi- Matth. XXII, 37, 38.
mumque mandatum est Dominum Deum

verum toto corde diligere, hoc est incomparabiliter plus quam se ipsum et universa creata : quoniam Deus altissimus et æternus, est summum, infinitum et incomparabile bonum, imo bonitas pura, infinite perfecta, a cujus amabilitate, perfectione, suavitate et gloria, universa et singula creata, etiam simul accepta, deficiunt infinite, hoc est incomparabiliter et incomprehensibiliter magis quam arena exigua a magnitudine summi ac maximi cœli. Vera igitur caritas tam fortiter unit et conformat voluntatem rationalis creaturæ cum suo dignissimo Creatore, quod facit ipsam rationalem creaturam magis diligere ac desiderare, reputare et appretiari, timere ac colere Creatorem, quam aliquam creaturam ; vehementius quoque dolere de Creatoris offensa, et amissione caritatis ac gratiæ ejus ac suæ gratiosæ inhabitationis atque præsentiæ, quam de quocumque damno terreno aut temporali incommodo, seu quavis adversitate, infirmitateve corporali, vel confusione humana. Et qui ita non sentit in corde suo, nec coram Deo sic stat, sic intendit, sic proponit actu ac habitu, et tempore opportuno, non est in statu salutis, sed damnationis æternæ.

Unde constat, quod Soror sic stans quod mallet in confessione sacramentali aliquod peccatum mortale celare scienter, et sine illius integra ac plena confessione sacramentum Eucharistiæ sumere, quam pro illo peccato a sacra communione cohiberi, arceri atque repelli, ac pudorem pati humanum : constat, inquam, quod Soror talis aut Frater, jam actu sit in mortali peccato, et digna condemnatione perpetua, intusque in anima sua totaliter deformata, perversa, injusta, inordinata, atque amore privata divino. Idcirco indigna est habitu religionis ac nomine, nec Christi est sponsa, sed diaboli adultera. Quod etiam (ut sanctus asserit Augustinus) verum est de omni rationali creatura exsistente in culpa mortali. Ideo addit Albertus, quod verus pœnitens et A contritus paratus est ad omnem satisfactionem ac pœnitentiam peragendam, nec reputat aliquam temporalem confusionem, derisionem, increpationem seu disciplinam pro peccatis suis sufficere, per quæ Creatorem suum graviter multipliciterque offendit et mortem ac confusionem meruit infernalem.

Præterea, ut S. Thomas scribit, homicida et latro seu fur peccat mortaliter, iniquitatem suam judici non fatendo, pro qua tamen est occidendus. Quam enor- B miter ergo peccat religiosa persona quæ in sacramentali confessione suum abscondit peccatum timore humanæ confusionis aut disciplinæ, et insuper audet in tali statu sui excæcati ac miseri cordis ad mensam Salvatoris sui accedere, ejusque corpus et sanguinem sumere tam indigne, non erubescens coram Altissimo, nec metuens terribilia verba Apostoli comminantis ac affirmantis, Quicumque man- *1 Cor.* xi,
ducaverit panem hunc vel biberit cali- 27.
cem Domini indigne, reus erit corporis et C sanguinis Domini?

Quidquid ergo contrariatur caritati divinæ aut sapientiæ salutari, debet religiosa persona, imo et omnis Christianus, cum omni diligentia semper vitare, et coram oculis sanctissimi Dei incomparabiliter amplius verecundari de turpitudine sui peccati et de vitiis cordis sui, quam coram hominibus de sui justa et caritativa correptione, correctione, humiliatione ac brevi confusione, et malle in hac vita debite castigari coram paucis condome- D sticis suis, quam divino horrendo reservari judicio, et coram toto mundo confundi ac reprobari in die novissimo.

ARTICULUS IV.

De fundamento religiosæ conversationis, imo et vitæ veraciter christianæ.

ISTA ad omnem spectant Christifidelem : *Matth.* vii,
per arctam viam salutis incedere ; pœ- 13, 14. *Galat.* v,
nitentialem ducere vitam ; proprium cor- 24.

pus cum vitiis et concupiscentiis cruci- A figere ; totum tempus desuper concessum expendere fructuose ; vincere semetipsum, hoc est passiones et vitia exstirpare ; superioribus obedire, hoc est præcepta Dei atque Ecclesiæ adimplere ; acquiescere præsidenti ; totam vitam suam ordinare ad Dei honorem, ad divini amoris profectum ;
Matth. vii, 12. proximis facere prout quis sibi ipsi vult rationabiliter fieri ; omnipotenti Deo in se exhibere cor mundum, et ei cum bona conscientia fideliter deservire ; nullius creaturæ odio aut amore, concupiscentia seu timore, a via justitiæ ac veritatis rece-
Eccli. iii, 20. dere ; adversa æquanimiter tolerare ; in cunctis humiliare se ipsum, et Christi imitari vestigia : in his et consimilibus actibus virtuosis perseverare usque in finem in sancto timore Dei et diligenti cordis custodia ; tentationibus quoque stre-
II *Tim.* ii, 5. nue et indesinenter resistere, quia non coronatur nisi qui legitime certaverit contra hostes suæ salutis.

Ecce hæc ad quemlibet pertinent Christifidelem : quod ex Evangelio clarissime C patet. Unde de omnibus his beatissimus Paulus apostolus in suis epistolis copiose ac fervide universos exhortatur fideles,
Ephes. iv, 1-3. dicendo : Obsecro vos in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem spiritus in vin-
Ibid. 23, 24. culo pacis ; renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui se-
Ibid. 29, 31, 32. cundum Deum creatus est ; omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, omnis D amaritudo et ira et indignatio et clamor tollatur a vobis ; estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et
Ibid. v, 1, 2. Deus in Christo donavit vobis ; estote imitatores Dei, sicut filii carissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odo-
Rom. xii, 14. rem suavitatis ; benedicite persequentibus vos, benedicite, et nolite maledicere. Hinc Salvator et legifer noster, Filius Dei, in Evangelio loquitur : Beati qui persecu- *Matth.* v, 10, 11.
tionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum ; beati estis quum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mentientes, propter me ; gaudete in illa hora et exsultate, *Ibid.* 12 ; *Luc.* vi, 23.
quoniam merces vestra copiosa est in cœlis ; diligite inimicos vestros, benefacite *Matth.* v, 44.
his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos.

Sed forte quis dicet : Grave et difficile B est ista implere. Ad quod ex verbis Domini nostri poterit responderi : Regnum cœ- *Ibid.* xi, 12.
lorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. Et rursus : Intrate per angustam *Ibid.* vii, 13, 14.
portam, quia lata porta et spatiosa est via quæ ducit ad mortem et perditionem, et multi intrant per eam. Quam angusta porta et arcta via quæ ducit ad vitam, et pauci inveniunt eam ! Insuper, quamvis ista implere sit aliquo modo laboriosum, attamen respectu æterni et incomprehensibilis præmii, ac gloriosissimæ felicitatis, quæ pro brevi et temporali isto labore atque obsequio datur electis ac virtuosis hominibus, permodicum est, facile et jucundum. Similiter, leve est omnia ista implere, in quantum per ea infernalem, intolerabilem perpetuamque damnationem evadimus. Propterea dixit Apostolus : Non *Rom.* viii, 18.
sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis ; itemque : Id quod in præsenti est II *Cor.* iv, 17.
momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Amplius, quamvis ista implere sit homini secundum se considerato laboriosum, nihilo minus facile et suave fit ei per adjutorium gratiæ Dei, et per consolationes ac dona Spiritus Sancti, quæ fidelibus Dei ministris præstantur. Hinc Dominus noster invitat nos et hortatur : Venite *Matth.* xi, 28-30.
ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos ; tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis

requiem animabus vestris : jugum enim A meum suave est, et onus meum leve. Certum est quoque, quod caritas Dei, si vere crescat proficiatque in nobis, cuncta prætacta facit esse facilia et jucunda.

Denique, si diligenter pensemus quæ, qualia et quanta Sancti et electi Dei fecerunt ac pertulerunt pro gloria illa æterna et inenarrabili obtinenda, parum et quasi nihil reputabimus omne obsequium et laborem quæ Deo nostro offerimus : præsertim si illuminata mente consideremus quam incomprehensibilis et im- B mensa sit dignitas, sanctitas, excellentia et honorabilitas Creatoris Salvatorisque nostri.

Præterea, omnia illa prætacta faciliter, Deo auxiliante, ac strenue poterimus adimplere, si fortiter studuerimus corda nostra mundare ab amore proprio et privato, qui omnium vitiorum et criminum est origo, ut scilicet diligamus nos non in nobis ipsis, sed in Deo. Hoc est universa illa desiderare, diligere, ac libenter recipere, exercere ac sustinere, quæ nobis C necessaria aut proficua sunt ad complacendum Domino Deo omnipotenti, et ad proficiendum in ejus gratia et amore, in vera perfectione, sanctitate ac gloria sempiterna. Et quæ sunt hæc, nisi se ipsum in cunctis humiliare, correptiones et correctiones gaudenter suscipere, opera pœnitentiæ exercere, corpus proprium castigare, voluntarie subesse ac obedire, imo subjectione et abjectione lætari, in sui ipsius contemptu et adversitate quasi in omnibus divitiis gloriari? Istud totum est D se ipsum in se bene odire, seque in Deo salubriter, spiritualiter ac sapienter diligere. Unde Salvator disseruit : Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Postremo, hæc omnia ad spirituales ac religiosas personas tanto specialius ac eminentius spectant, quanto præ sæcularibus hominibus in perfectiori sunt statu et ad majora tenentur. Hæc omnia Dominus et Salvator in tota sua conversatione in sæculo isto, a suæ nativitatis exordio usque ad mortem in crucis ligno, factis monstravit, et verbis edocuit. Rectissime igitur dicitur, quod istud sit fundamentum religiosæ, imo et christianæ conversationis, privatum amorem ex corde suo totaliter exstirpare, atque in vera caritate proficere.

Joann. xii, 25.

Porro, ex privato sui amore oritur divitias, delicias et honores appetere. Exordium ergo religiosæ vitæ est ista contemnere, simplici victu et vestitu esse contentum, humiliare se ipsum. Hinc, ut sanctus vir Climacus protestatur, avarus est Evangelii subsannator; superbus est diaboli imitator; ambitiosus primum illum sceleratissimum apostatam diabolum sequitur, et inenarrabilibus impletur peccatis : nam, ut beatus scribit Gregorius, numerari culpæ nequeunt quæ ex vitiosa illa diabolica ambitione nascuntur. Voluptatum demum amator, Epicuri, non Christi, est discipulus.

Hinc religiosi per solenne votum paupertatis renuntiant opulentiæ ac proprietati; per votum castitatis, voluptati; per obedientiæ votum, propriæ voluntati, et arrogantiæ, vanitati, ambitioni ac proprii sensus immansioni. Propterea, sicut ex voto obedientiæ obligantur propriam voluntatem voluntati superioris subjicere, ita et propriæ rationis judicium subdere dictamini ac judicio præsidentis : imo, ut Alexander de Hales, qui vocatur doctor irrefragabilis, et dominus Bonaventura doctor devotus, docent, religiosæ personæ magis tenentur obedire sui superioris præcepto quam dictamini conscientiæ propriæ. Qui autem agit contra votum, non solum peccat mortaliter, sed etiam enormiter valde, et gravius quam qui operatur contra proprium juramentum, ut S. Thomas declarat. Itaque innotescit, quod quamvis religiosa persona debeat omni virtute esse ornata, specialiter tamen tres istæ virtutes, paupertas, castitas, obedientia, spectant ad eam, ita quod ex voto solenni ad eas adstringitur.

ARTICULUS V.

Quod omnes religiosæ ac spirituales personæ ad obedientiam potissime obligantur.

TOTA divina Scriptura, et utriusque pagina Testamenti, omniumque sanctorum Patrum regulæ et doctrinæ, sanctam obedientiam excellentissime laudant, maxime in religiosis personis. Quam et ipsemet Dominus noster Jesus Christus, rex (*Apoc.* XIX, 16.) regum et princeps universorum, apertis- B sime ac specialissime nobis commendavit, jussit ac docuit, et suis demonstravit exemplis : qui (ut ait Apostolus) quum in (*Philipp.* II, 6-8.) forma Dei esset, id est in vera deitatis natura, et verus Deus, Deo Patri æqualis, exinanivit semetipsum, factus obediens Patri usque ad mortem. Unde et dixit : Descendi (*Joann.* VI, 38.) de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me ; et iterum : Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me. (*Ibid.* IV, 34.)

Quid enim tam perversum, tam impium C et ingratum, quam creaturam rationalem suo Creatori aut ejus vicario esse rebellem, inobedientem seu resistentem? Nonne propter hoc peccatum primi parentes de (*Gen.* III, 1 et seq.) paradiso irrecuperabiliter sunt ejecti, et cum omni sua posteritate originali justitia destituti, ac regno privati cœlesti ? Sed et supremi illi angelici spiritus ob suæ ela- (*Is.* XIV, 12-15.) tionis inobedientiam de cœlo præcipitati sunt et projecti. Sicut et primus ille rex Israel Saul quum sub specie pietatis ac (I *Reg.* XV, 9-11.) cultus divini transgressus esset Dei præce- D ptum, Deus dixit ad Samuelem prophetam : Pœnitet me quod constituerim Saul regem, quia contempsit me. Quumque Saul vellet se coram Samuele excusare, Pepercimus (inquiens) melioribus gregibus, ut (*Ibid.* 15.) immolarentur Domino Deo tuo ; sanctus Samuel mox respondit : Numquid vult (*Ibid.* 22.) Dominus holocausta et victimas, et non potius ut obediatur voci ipsius ? Et addidit Samuel rationem : Melior est enim obedientia quam victimæ, et auscultare magis (*Ibid.* 22, 23.)

A quam offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi (id est quasi crimen ariolationis, quæ est actus superstitionis seu facinus magicæ artis) est repugnare, et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Quæ sola auctoritas, ut in statutis Ordinis Cartusiensis asseritur, sufficientem habet obedientiæ commendationem atque inobedientiæ vituperationem : quæ obedientia si desit, cetera cuncta quæ agimus non solum mercede privantur beatifica et æterna, imo et damnationem incurrunt. Adverte hæc et formida, o religiosa persona : si enim inobedientia tam enorme peccatum est in sæculari persona, quæ obedientiam non promisit, quanto magis in te, quæ te voto solenni ad obedientiam adstrinxisti ?

Amplius, sicut sacrilegium est rem Deo consecratam et oblatam rapere ac furari, multoque gravius quam argentum et aurum aut aliam substantiam simplicem ; sic propriam voluntatem per votum solenne Deo oblatam in manu vicarii ejus, ad se retrahere, et Deo atque vicario ejus subtrahere, et pro proprio libitu ea uti, furtum exstat sacrilegum.

Amplius, sicut per obedientiam homo potissime placet Deo, ita per inobedientiam maxime displicet Judici summo. Nonne in libro Josue recitatur, quod ipse vir sanctus Josue, quia in omnibus obedientissimus Deo fuit, hoc a Deo obtinuit, quod (*Josue* XI, 15.) ad petitionem, imo potius ad jussionem ipsius, sol et luna steterunt in medio cœli (*Ibid.* X, 12-14.) immobiles spatio diei unius ? Ecce quomodo Deus omnipotens illos exaltat qui se ipsos propter Deum per obedientiam veram sponte ac prompte humiliant.

Præterea in Vitaspatrum narratur, quod simul ambulantibus duobus Fratribus, quorum unus exstitit magnæ abstinentiæ, alter magnæ obedientiæ, quum invenissent in via quemdam defunctum, ac pro illius suscitatione Dominum invocassent, et mortuus ille protinus surrexisset, Frater ille magnæ abstinentiæ gloriabatur in corde suo, dicens : Merito abstinentiæ meæ sur-

rexit mortuus iste. Deus autem revelavit, quod non propter ipsius abstinentiam, sed propter alterius obedientiam factum fuit illud miraculum. Sic et S. Maurus adhuc adolescentulus, obediendo beatissimo abbati suo Benedicto, sine submersione super aquas cucurrit. Discipulus quoque Pauli abbatis magnum ligavit et adduxit draconem, obediendo suo abbati. Et alter vir bonus obediendo abbati, proprium filium projecit in ardentem fornacem, nec puer ille lædebatur in igne. Quæ omnia et consimilia multa fecit Deus gloriosus et benedictus ad ædificationem et consolationem fideliter obedientium, et ad confusionem gravioremque damnationem inobedientium, pertinacium atque rebellium hominum.

Denique, ad sanctam obedientiam sancti et electissimi patres Hieronymus, Basilius, Augustinus, et alii, personas religionum suarum ferventissime ac seriosissime admonuerunt : quorum verba in aliis opusculis et sermonibus multoties allegavi. Quorum omnium documenta, hortamenta et jussiones fundantur in hoc quod Christus in Evangelio dixit : Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me. (Luc. ix, 23.) Et in hoc quoque vicariis suis est locutus : Qui vos audit, me audit ; et qui vos spernit, me spernit. (Ibid. x, 16.) Ob hoc scripsit Apostolus : Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo ; quæ autem a Deo sunt, ordinata sunt : itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit ; qui autem resistunt, damnationem sibi acquirunt. (Rom. xiii, 1, 2.) Et iterum : Obedite (inquit) præpositis vestris et subjacete illis, ipsi enim pervigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant et non gementes. (Hebr. xiii, 17.)

ARTICULUS VI.

Quod ex jam dictis patet pro parte responsio ad quæsita.

QUEMADMODUM peccat mortaliter qui in peccato mortali exsistens scienter, A celebrare præsumit ; ita mortaliter peccat qui in culpa exsistens mortali, communicat. Quumque jam dictum sit, quod religiosa persona sub periculo peccati mortalis et sub demerito æternæ damnationis obligetur suo obedire superiori, constat quod eo ipso quo contra informationem, dictamen et voluntatem sui superioris ad sacram communionem accederet, aut certe accedere ex deliberatione et proposito pleno proponeret, peccaret mortaliter ; et ita prorsus esset indigna participatione B dignissimi ac saluberrimi Sacramenti : imo et illud suscipiendo incideret peccatum mortale ac valde mortale, de quo dixit Apostolus : Quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini ; (I Cor. xi, 27.) et denuo : Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini. (Ibid. 29.) Conformiter peccatum illud quo proponeret accedere aut accederet contra obedientiam debitam præsidenti, non esset mortale C simplex, sed valde enorme, videlicet contrarium voto obedientiæ et violatio tanti voti.

Insuper, persona talis religiosa non solum adstricta est obedire suo superiori ut prælato et patri spirituali, sed etiam tanquam judici ac medico spirituali in foro conscientioso et causa ac esca sacramentali. Idcirco, si contra illius informationem, judicium et voluntatem ad communionem accedere simpliciter decreverit aut accedat, etiam ex hac parte mortaliter peccare D monstratur : velut si corporaliter æger contra medici sui doctrinam sumat cibum aut potum, ex cujus sumptione mors sibi veraciter immineret, talis se ipsum occideret, ut sanctus loquitur Augustinus.

Talis ergo persona debet suo superiori ac confessori humiliter obtemperare, et ipsius discretioni se omnino in hac causa committere, atque se totam ad emendationem exponere, suspensionem quoque et dilationem sacræ communionis suscipere patienter, et de suis peccatis compungi,

integraliter confiteri, et efficaciter satisfacere toto posse, pravam et stultam, humanam et puerilem verecundiam prorsus suppeditando ; et istud erit ei in præsenti et in futuro coram Deo et omnibus Sanctis ejus vere honestum, saluberrimum, et meritorium valde modo. Et nisi personæ hujusmodi confessori suo acquieverint secundum modum jam tactum, non essent ad sumptionem Sacramenti altissimi admittendæ. Itaque de his personæ religiosæ sunt a superioribus suis frequenter et sapienter, tempestive et opportune, ferventer et copiose, tam in confessione quam extra confessionem, instruendæ, admonendæ, avisandæ, terrendæ.

Postremo, hortandæ sunt omnes ne eas despiciant aut temerarie judicent, neque de eis scandalizentur quas viderint a communione suspensas sive dilatas, sed in earum obedientia potius ædificentur, et orent caritative pro ipsis. Imo hoc ad omnem Christianum discretum ac probum, caritativum et pium, penitus pertinet, ut omnem proximum suum pro quacumque causa seu culpa in disciplina constitutum, correptum, humiliatum, afflictum, despectum, desolatum, pia et condolente adspiciat mente, consilio auxilioque refoveat, prout poterit opportune.
Matth. v, 7. Beati namque misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Rom. xv, 1, 2. Hinc ad Romanos ait Apostolus : Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere; unusquisque proximo suo placeat in bonum
Ibid. xiv, 19. ad ædificationem : itaque, quæ pacis sunt, semper sectemur, et quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus. Ad Galatas
Galat. v, 25, 26. quoque : Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus ; non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem in-
Ibid. vi, 1, 2. videntes ; etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris ; alter alterius onera portate, et sic adim-
Philipp. ii, 3. plebitis legem Christi. Et alibi : Nihil agatis per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes ; et per caritatem ser- *Galat.* v, 13.
vite invicem. Omnia facite sine murmurationibus, ut sitis sine querela et simplices *Philipp.* ii, 14, 15.
filii Dei. Induite ergo vos sicut electi Dei *Coloss.* iii, 12, 13.
viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem, et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam ; pax Christi exsultet semper in *Ibid.* 15.
cordibus vestris ; omne quodcumque faci- *Ibid.* 17.
tis in verbo et opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo et Patri per ipsum.

ARTICULUS VII.

Prosecutio responsionis istius.

CLAUSTRUM comparatur hospitali, in quo sunt plures ægroti diversis ægritudinibus laborantes, qui juxta diversitatem infirmitatum suarum indigent medicinis diversis : sic in claustro sunt multæ personæ multis ac variis spiritualibus infirmitatibus (hoc est multiplicibus passionibus, culpis, ignorantiis, defectuositatibus) sauciæ, ad quarum curam atque internam sanitatem indigent spiritualibus medicinis : inter quas medicinas præcipuæ sunt septem sacramenta Ecclesiæ, quorum primum est Baptismus, qui est regeneratio spiritualis et medicina specialiter contra originale peccatum. Quemadmodum autem medico exteriori competit diligenter pensare quæ et quales medicinæ sint adhibendæ corporaliter languidis, sic medico spirituali, hoc est prælato et confessori, incumbit vigilantissime considerare quas spirituales medelas adhibeat Christi ovibus sibi commissis et creditis ; ipsisque ovibus, si curari velint et salvari debeant, necesse est ut spiritualibus medicis suis pastoribus et confessoribus acquiescant et pareant. Unde si interdum Eucharistiæ sacramentum judicent aliquibus denegandum et subtrahendum ad tempus,

propter indignitatem aut indispositionem ipsarum, vel ut interim plenius præparentur ad illud, ac fructuosius atque salubrius suo tempore hoc ipsum suscipiant, hoc nec ipsæ nec aliæ debent male accipere, nec temere judicare, neque interpretari in pejus, sed in ovina simplicitate sub di- *Hebr. xii, 28.* rectione præsidentis deservire Altissimo cum reverentia et timore.

Præterea, sicut communis tenet doctrina, virtutes sunt quædam medietates inter vitia extrema : quemadmodum spes tenet medium inter nimiam præsumptionem de misericordia Dei, et inter desperationem ex nimio et immoderato timore de divinæ rigore justitiæ. Conformiter Christi ministri ac religiosæ personæ circa desiderium et susceptionem sacræ communionis habere se debent medio modo, ita ut ex consideratione propriarum culparum et defectuositatum formident accipere, ex inspectione vero misericordiæ Dei, et caritatis Christi beneficiorumque ejus, ad sanctam alliciantur communionem.

Rursus, quum mortaliter peccet qui non exsistens in caritate et gratia Dei commu- *Eccle. ix, 1.* nicat ; et Salomon protestetur, Sunt justi et sapientes, et opera eorum in manu Dei sunt, et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit : constat quod homo vere illuminatus, non sine grandi pavore cupit tam summum accipere sacramentum, quia incertus est an exstet in caritate.

Præterea, nemo debet ad sacramentum istud procedere sine diligenti examinatione conscientiæ suæ. Idcirco religiosa persona de hoc conscientiam suam specialiter discutere debet, an sit vere obediens, et ex toto corde ad obediendum parata, ac sui superioris et confessoris ac judicis judicium proprio judicio præferens. Quod si se non invenerit talem, eo ipso indigna est et indignam se reputare debet hoc cœlesti edulio supersubstantialique pane, nec sine confessoris sui consilio ad summi Regis mensam accedere.

Hæc, venerabilis et devotissime Pater, pro præsenti occurrunt circa propositam quæstionem. Verumtamen de hac ipsa materia jam scriberem plura, præsertim de sacramenti hujus institutione, dignitate et efficacia, atque de præparatione ad ipsum, et de ejus effectibus, atque de frequentia celebrandi et communicandi, nisi ante aliquot annos de his ad quorumdam instantiam opusculum inde fecissem [1], quod simul cum isto tractatulo mitto, recommendans me orationibus vestræ Paternitatis et omnium quibus præestis. Ad laudem et gloriam Omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

FINIS TRACTATULI DE SACRA COMMUNIONE FREQUENTANDA.

1 Videlicet tractatum de Sacramento altaris superius editum, pag. 383.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ

SERMONES SEX

DE

SACRAMENTO EUCHARISTIÆ

SERMONES SEX[1]

SERMO PRIMUS.

De sacramento Eucharistiæ, et triplici gradu honorantium illud.

CARO *mea vere est cibus.* Joann. vi, 56.
eut. xxxiii, Dominus ac Salvator, in cujus dextera ignea lex est, igneam legem dedit hominibus : propterea evangelica lex, lex appellatur amoris. Nonne omnia quæ in evangelica lege traduntur, sincerissimum et ferventissimum flagrant amorem? Exordium quippe evangelicæ legis, est an-
Luc. i, 26 t seq. nuntiatio illa dominica qua sanctus archangelus Gabriel sacratissimæ ac præelectissimæ Virgini incarnationem Verbi æterni ex ea mox futuram denuntiavit :
Ibid. 31. Ecce (inquiens) concipies et paries filium. Hæc fuit denuntiatio excellentissimæ caritatis, ex qua prodiit ac manavit quod Pater æternus unicum Filium suum misit et dedit hominibus, uniens ei naturam humanam, formans et aptans ei ex purissimis sanguinibus felicissimæ Virginis, humanæ carnis substantiam. Ideo ait Scriptura :
oann. iii, 6. Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitum Filium suum daret.

Ephes. ii, ; Rom. viii, Denique, propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, Deus Pater Filium suum misit in similitudinem carnis peccati. Deinde Dei Filius incarnatus, ex eadem inef-

A fabili caritate et incomprehensibili dignatione, in terris videri et inter homines Baruch iii,
conversari dignatus est : qui pertransivit 38. Act. x, 38.
benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, viam salutis exemplis ac documentis plenissime demonstrando. Post
hæc, novissimam cum suis discipulis Matth. xxvi,
agens cœnam, omnem dilectionis exce- 26-28; I Cor. xi, 23-25.
dens mensuram, supermirabile instituit sacramentum, in quo se ipsum proposuit ac donavit in cibum, et sanguinem suum in potum, exhibens se datorem et donum;
B et paulo post, se ipsum obtulit Patri obla- Ephes. v, 2.
tionem et hostiam in odorem suavitatis, ad detergendum omnem labem iniquitatis, omnem fœtorem turpitudinemque totius transgressionis. Atque, ut omnium horum jugis ac fervens, grata et præcordialis in nobis sit, perseveret, inardescat memoria, Apostolos suos in eadem cœna instituit sacerdotes, committens eis celebrationem tanti mysterii, consecrationem
corporis et sanguinis sui, dicens : Hoc Luc. xxii,
facite in meam commemorationem. 19.

C Itaque sponsa Verbi, Ecclesia, cupiens pro viribus utcumque rependere vicem tanto benefactori, merito non solum quotidie in suo secreto et in Missæ officio, sed et specialissime semel in anno, in hoc festo præcipuo, tanti sacramenti agit solennia, caritatem, liberalitatem, benefi-

1 Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

centiam sui recolit Salvatoris, gratias agit, laudes concinit, ipsumque Sacramentum dignissimum reverenter circumfert processionaliter, cum supplici adoratione deducit, et usque in locum suum prosequi-
Num. IV. tur : quod in deportatione tabernaculi Moysis et arcæ testamenti olim exstitit figuratum.

Præterea, sicut in deportatione illa tres exstiterunt ordines ministrorum quod eis commissum fuerat exsequentium, quorum officia sic erant distincta, quod quidam grossiora, quidam spiritualiora exsequebantur; ita in processione deductionis sacramenti istius (quod verum summæ Deitatis tabernaculum rite censetur, et arca novi Testamenti, supersuavissimum continens manna cœleste, verissime appellatur) quidam Christifidelium corporaliora, nonnulli cœliformiora, ceteri medio modo se habentia obsequia, præconia, holocautomata offerunt Redemptori.

Tres namque sunt gradus laudantium ipsum. Primus, eorum qui in exterioribus actibus Christum honorant, campanas pulsando, ardentes cereos deferendo, hymnos, psalmos et cantica concrepando, itinera quoque et plateas mundando, ramisque arborum et consimilibus ornando hæc ipsa, quatenus per hæc omnia Deum juxta suum modulum venerentur, et per exteriora ad interiorem honorificentiam provocentur. Sic B. Franciscus in conversionis suæ exordio consuevit sumpta scopa per ecclesias materiales discurrere et ipsas scopare, ad insinuandum quod domum
Ps. XCII, 5. Dei, corda fidelium, decet sanctitudo, et
Prov. III, 17. quod viæ ejus viæ pulchræ, et omnes semitæ ejus pacificæ.

Secundus gradus, isto sublimior, est eorum qui totis viribus Deum intra se lau-
Ps. CX, 1. dant, cum Psalmista dicentes : Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, id est toto intellectu et universo affectu. Quorum mens tota diligentia et conatu intenta est sensui verborum sanctorum, et considerationi majestatis ejus quem laudat, colit et invocat; et quorum affectus in hujusmodi meditationibus exar- *Ps.* XXXVIII, 4.
descit igne amoris. Qui cum Apostolo dicere queunt : Psallam spiritu, psallam et *I Cor.* XIV, 15.
mente. Qui gratiose experiuntur quod fatetur vir sanctus : Exsultabunt labia mea *Ps.* LXX, 23.
quum cantavero tibi; itemque : Ad ipsum *Ps.* LXV, 17.
ore meo clamavi, et exsultavi sub lingua mea. Hi plane psallendo virtutes experiuntur psalmorum, et gustant quam dulcis *I Petr.* II, 3.
est Dominus. Denique tales in psallendo et orando fatigari vix poterunt. Reficiuntur namque assidue dulci sapore dulcedinis increatæ, bonitatis immensæ Deitatis superpulcherrimæ; fugit ab eis acediæ spiritus, somnolentiæ torpor, negligentia vilis ac impia ; quorum animæ sicut adipe *Ps.* LXII, 6.
et pinguedine adimplentur interno dulcore, sancta devotione, divini amoris ardore.

Tertius gradus cultorum Dei ministrorumque Christi, est eorum qui contemplationis gratiam sunt sortiti, qui ascenderunt *Ps.* LXIII, 7.
ad cor altum, atque in speculationis arce sunt constituti; quorum sinus cordis in regionem lucis incircumscriptæ extentus, defixus, absorptus, feliciter cernit quam angusta et modica sit omnis creatura respectu et comparatione superexaltati interminabilis Dei; qui quanto incomprehensibilem excellentiam Creatoris limpidius contemplantur, tanto propriam parvitatem, defectuositatem, imo vanitatem et nihileitatem profundius intuentur, cordialius aspernantur, seque ex intimo cordis affectu vehementius indesinenter humiliant, cum Propheta dicentes : Substantia *Ps.* XXXVIII, 6.
mea tanquam nihilum apud te est; num- *Ps.* XXIX, 10.
quid confitebitur tibi pulvis? Hinc se ad depromenda supergloriosi Dei præconia impares prorsus et omnino indignos recognoscunt, exclamant, testantur, dicentes : Quis poterit stare ante conspectum Domini *I Reg.* VI, 20.
Dei sancti hujus? Etenim columnæ cœli *Job* XXVI, 11.
pavent ad conspectum ipsius; sub quo *Ibid.* IX, 13.
demum curvantur qui portant orbem.

Isti ad Dei præconia se insufficientes advertunt indignosque judicant : tum consideratione propriorum defectuum, certi quod non sit speciosa laus in ore pecca- *Eccli.* XV, 9.

Ps. xlix, 16. toris, et quoniam peccatori dixit Deus : A Quare tu enarras justitias meas? Tum consideratione propriæ parvitatis et defectuositatis in naturalibus. Homo enim in universitate intellectualium creaturarum est infimæ speciei et debilissimæ intellectualitatis, in tantum quod sicut materia prima se habet in ordine rerum, ita intellectus humanus in ordine intellectualium naturarum. Hinc fragiles vehementer, imo fragilissimi sumus, ad mala pronissimi, facillime labimur, instabiles reperimur. Ad hæc accedit vilitas corporis, corruptio fo- B mitis, instabilitates mentis, et necessitates carnis. Tum consideratione infinitæ excellentiæ Dei, cujus tanta est dignitas, honorabilitas, sanctitas et majestas, quod quamvis unus homo impenderit ei tantam venerationem quantam tota universitas creaturarum, adhuc ipse veneratione in infinitum majori consisteret dignus. Tanto ergo Dominum Deum nostrum perfectius veneramur, devotius colimus sublimiusque laudamus, quanto clarius speculamur atque humilius profitemur nos ab ejus C condignis præconiis, condecentibus cultibus debitisque obsequiis in infinitum deficere, omnino occumbere, imo et hoc ipsum quod exhibemus, et breviter, quidquid sumus, possumus et habemus, ab ipso nos suscepisse testamur, et totum nos ei debere depromimus. Sicque cognoscimus et sentimus quam vere dixit Sal-
Luc. xvii, 10. vator : Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus. Hanc sapientiam salutarem, hanc practi- D cam ejus salubrem, hoc exercitium contemplativum, amorosum, flammigerum, divinus et magnus Dionysius libro de Mystica theologia docuit et descripsit.

Præterea, quum unusquisque in illud potissime transformetur cui ferventiori amore ac pleniori affectu unitur, cujusque actionibus totalius conformatur; amator sincerus, fervidus cultor, dum per privati exstirpationem amoris a se ipso prorsus alienatur, ac circa Creatorem per contemplativæ exercitia vitæ ferventer ac jugiter occupatur, recte asseritur a se ipso deficere, jamque non ipsemet vivere, sed Galat. ii, 20.
Deus in eo : et ita in nihilum redigi perhibetur, non amittendo esse naturæ propriamve substantiam, sed quia non stat reflexus ad se, nec quærens se ipsum, nec quidquam finaliter in se, ad se aut propter se, sed totum in Deo, ad Deum et propter Deum, nec vivens secundum propriæ inclinationem naturæ, sed juxta tenorem legis divinæ exigentiamque caritatis supernæ; et ita intentus est contemplationi et amori ipsius, quod non appetit neque advertit se ipsum, et interdum nihil creatum : ideo perhibetur per seraphicæ dilectionis ardorem liquefieri et resolvi, atque in contemplationis suæ objectum, hoc est in totius luminis fontem illuminationisque principem, Deum summum, omnipotentem, tanquam in infinitæ profunditatis oceanum interminabiliumque deliciarum ac æternalium divitiarum abyssum, mergi, profundari, submergi et absorberi, et itidem unum fieri cum eodem, unum esse et vivere, loquendo de unitate intimæ ac simplificantissimæ caritatis, non de unitate substantialis identitatis.

Isti sunt modi loquendi mysticæ theologiæ, qui sunt sane ac sapienter intelligendi; qui et in Scriptura fundantur canonica, et evangelicæ legis auctoritatibus fulciuntur, quum et Veritas dicat : Rogo, Pater, Joann. xvii, 20, 21, 23.
ut credituri in me omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut sint consummati in unum; et denuo : Pater Ibid. 11.
sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos unum sumus. Juxta hunc modum loquendi ait Apostolus : Vivo, jam non ego, vivit vero Galat. ii, 20.
in me Christus; et iterum : Qui adhæret I Cor. vi, 17.
Deo, unus spiritus est. Verumtamen non videtur multum expediens quod simplices multum se occupent in hoc modo loquendi, quibus et ipse loquendi modus posset de facili occasio fieri alicujus occultæ elationis aut vanitatis.

Denique, eruditos in his et mysticam

theologiam utcumque expertos, decet caute et appropriate loqui de his, et obscuros sermones elucidare, ne scandalizentur legentes seu audientes. Nam et in sermone cujusdam legi hæc verba : Impossibile esset hominem recte hoc modo in se ipso liquefactum, submersum seu annihilatum, a Deo finaliter derelinqui. Propositio ista videtur incaute prolata : nempe hujusmodi homo ad se relapsus, elevatione illa actuali cessante, adhuc non esset confirmatus in gratia, imo posset peccare mortaliter, sicut et sæpius contigit, Augustino dicente : Vidi cedros Libani corruisse, de quorum casu non magis suspicabar quam Hieronymi atque Ambrosii. Certe David rex, qui a pueritia sua, quum adhuc pasceret greges, in pascuis gratia theoricæ contemplationis ac motibus anagogicæ inflammationis fuit præventus, post tot propheticas illuminationes, post tot supernas contemplationes altissimas, post tot divinarum dulcedinum degustationes, post tot mysticæ theologiæ visiones, amorosos excessus ac transformationes, ardores, in gravissima delapsus est scelera, quum jam senex et pene sexagenarius esset, nec impossibile esset taliter lapsum et tam ingratum ac vilem effectum relinqui a Deo finaliter.

II *Reg.* XI.

His breviter tactis, redeundum ad diligentem et affectivam considerationem indicibilis caritatis, piissimæ dignationis, munificentissimæ communicationis et summæ liberalitatis Domini Dei nostri propter nos incarnati, qui totum quod ex nostro et a nobis assumpsit, nobis impendit, et ad nostrum convertit profectum. Certe, quum caritas, ut divinus Dionysius protestatur, virtus sit unitiva, constat Filium Dei tanto viscerosius nos amasse, tanto æstuantius nos dilexisse, quo se nobis vicinius junxit, quo magis dignanter se nobis applicavit, quo se ipsum et sua copiosius nobis communicavit ac dedit. Quid autem tam propinquat, tam intime jungitur alteri, ut cibus edenti, ut potus bibenti, ut medicina sumenti ? Et ecce quem cœlum empyreum capere nequit, quem cœli cœlorum circumscribere in deitatis natura nullatenus valent, in assumpta natura, sub sacramentali permodica forma, nostra ingreditur ora, ut et sic gratiosius nostra introeat corda, sicque animarum nostrarum medeatur languoribus, intellectum nostrum sapientiæ suæ perlustret impleatque splendoribus, voluntatem divini amoris succendat ardoribus, memoriam confirmet atque stabiliat in se, imo nos totos convertat, transformet, rapiat in se, possideat semper, et ad sui ipsius beatificam fruitionem perducat. Heu, cor durum, cor vile, ingratum, quod tanta caritas non accendit, tot et tanta beneficia non emolliunt et compungunt, tanta dignatio, imo et humiliatio Christi altissimi non vehementer humiliat, tanta liberalitas ad munificentiam non inducit !

De Divin. nom. c. IV.

Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis ? Gratias præcordiales ei incessanter agamus : imo hoc indefesse et anxie deprecemur ut sibi nos gratos efficiat, ita ut in omni eventu, in prosperis et adversis, et potissime in adversis, in persecutionibus et flagellis, in correptionibus fraternis castigationibusque paternis, cum omni tranquillitate, patientia, humilitate grates suæ providentiæ circa nos referamus ; nec solum ei, sed et vicariis ejus et proximis nostris, per quos ipse nos in præsenti corripere, corrigere, humiliare, purgare, sanare, imo et salvare dignatur. In his sicut in omnibus divitiis gloriemur, quia revera prospera potius quam adversa sunt nobis. Nonne ineffabiliter saluberrimæ consistunt hæ medicinæ, per quas a vitiis et peccatis incomparabiliter nobis nocivis eruimur et curamur, gratiarum charismatibus adimplemur, ab horrendis et inæstimabiliter diris et afflictivis purgatorii pœnis, imo ab inferni suppliciis præservamur, et compendiosissimo securissimoque itinere ad æternæ bravium felicitatis transferimur ?

Ps. CXV, 12.

Nemo nostrum tam obtusus et imperitus, tam excæcatus et obduratus exsistat,

ut in correptionibus et correctionibus, in A exercitationibus et probationibus æstimet sibi injuriam fieri, sed potius dicat ex intimo corde : Peccavi, et vere deliqui, et ut dignus eram non recepi. (Job XXXIII, 7.) Erubescamus nos barbati et negligentes in schola virtutum discipuli, quod infra tot dies et menses, et (quod erubescibilius, imo ac damnabilius est) infra tot annos nostræ vocationis tam parum profecimus, ita ut adhuc vix verbum increpationis aut exercitationis æquanimiter ferre possimus. Pensemus quid venerabilis illa Judith tempore gra- B vissimæ tribulationis locuta sit : Non ulciscamur nos (inquit) pro his quæ patimur; sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia esse minora, flagella Domini, quasi servi qui corripimur, ad emendationem et non ad perditionem nostram evenisse credamus. (Judith VIII, 26, 27.) Quid ad ista dicturi sunt qui pie correpti mox contradicunt, excusant, probari quod dicitur petunt? Si, ut Thomas in secunda secundæ testatur, (q. LXIX, a. 1.) mortaliter peccant etiam rei mortis qui coram judice sua fateri crimina re- C nuunt pro quibus sunt occidendi, non obstante quod timor mortis culpam non parum alleviat : quid pœnæ, quid damnationis his imminet qui culpas suas coram superioribus suis aut negant, aut palliant, aut nimis extenuant? Quod etiam contra Aristotelis est doctrinam, qui in Ethicis docet, quod quamvis a veritate nunquam sit recedendum, tamen in recitatione seu accusatione culpæ alterius magis divertendum est ad minus, in accusatione autem et narratione propriæ culpæ potius D est declinandum ad majus.

Itaque, ut huic dignissimo sacramento Eucharistiæ juxta parvitatis nostræ possibilitatem digni reddamur appropinquare ac reverenter occurrere, atque salubriter ipsum suscipere, emundemus nos ab omni inquinamento mentis et corporis, (I Cor. VII, 1.) et per iter disciplinæ regularis ad perfectionem prudenter ac indefesse tendamus. Ad laudem et gloriam Omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

SERMO II.

De institutione et dignitate sacramenti istius.

E*GO sum panis vitæ.* Joann. VI, 48.

Dominus noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait : Accipite et manducate ; hoc est corpus meum. (I Cor. XI, 23, 24; Matth. XXVI, 26.) Ecce verbum abbreviatum quod fecit Deus super terram. (Rom. IX, 28; Is. X, 23.) Ecce quam simplex narratio supernaturalis et incomprehensibilissimæ rei. Nonne mirum quomodo toti mundo potuit hujus sacramenti fides persuaderi? Legitur apud Marcum : Exierunt sui tenere eum, videlicet Jesum, dicentes : Quoniam in furorem versus est. (Marc. III, 21.) Porro, sicut ex aliis Evangelistis potest perpendi, hoc fuit dum Jesus prædicavit Judæis ea quæ a Joanne scribuntur de Sacramento corporis et sanguinis sui : Caro (inquiens) mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus; qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, etc. (Joann. VI, 56, 57.) Quæ verba carnalibus videbantur verba amentiæ ac furoris, imo et nonnullis discipulorum ipsius Salvatoris, qui scandalizati ex verbis hujusmodi, abierunt retrorsum, dicentes : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? (Ibid. 61, 67.)

Denique, unus sapientium sæculi hujus, in mirabilibus sacramenti hujus permotus, confusus, dejectus, quippe qui spiritum Christi non habuit, sed solum ad naturales causas respexit : Mundum, ait, peragravi, varias sectas inveni, et nunquam tam fatuam reperi sectam sicut est secta Christianorum, quoniam Deum suum quem colunt, devorant dentibus. Hoc tu dixisti, sceleratissime ac maledicte Averroes, qui lege naturali voluisti esse contentus, et Aristotelis sequens doctrinam, asseruisti super orbem lunæ non posse esse neque accidere malum, nec malum culpæ, nec malum pœnæ. Hinc et diabolos esse negasti, quos tam copiosa ac

theologiam utcumque expertos, decet caute et appropriate loqui de his, et obscuros sermones elucidare, ne scandalizentur legentes seu audientes. Nam et in sermone cujusdam legi hæc verba : Impossibile esset hominem recte hoc modo in se ipso liquefactum, submersum seu annihilatum, a Deo finaliter derelinqui. Propositio ista videtur incaute prolata : nempe hujusmodi homo ad se relapsus, elevatione illa actuali cessante, adhuc non esset confirmatus in gratia, imo posset peccare mortaliter, sicut et sæpius contigit, Augustino dicente : Vidi cedros Libani corruisse, de quorum casu non magis suspicabar quam Hieronymi atque Ambrosii. Certe David rex, qui a pueritia sua, quum adhuc pasceret greges, in pascuis gratia theoricæ contemplationis ac motibus anagogicæ inflammationis fuit præventus, post tot propheticas illuminationes, post tot supernas contemplationes altissimas, post tot divinarum dulcedinum degustationes, post tot mysticæ theologiæ visiones, amorosos excessus ac transformationes, ardores, in gravissima delapsus est scelera, quum jam senex et pene sexagenarius esset, nec impossibile esset taliter lapsum et tam ingratum ac vilem effectum relinqui a Deo finaliter.

II *Reg.* XI.

His breviter tactis, redeundum ad diligentem et affectivam considerationem indicibilis caritatis, piissimæ dignationis, munificentissimæ communicationis et summæ liberalitatis Domini Dei nostri propter nos incarnati, qui totum quod ex nostro et a nobis assumpsit, nobis impendit, et ad nostrum convertit profectum. Certe, quum caritas, ut divinus Dionysius protestatur, virtus sit unitiva, constat Filium Dei tanto viscerosius nos amasse, tanto æstuantius nos dilexisse, quo se nobis vicinius junxit, quo magis dignanter se nobis applicavit, quo se ipsum et sua copiosius nobis communicavit ac dedit. Quid autem tam propinquat, tam intime jungitur alteri, ut cibus edenti, ut potus bibenti, ut medicina sumenti ? Et ecce quem cœlum empyreum capere nequit, quem cœli cœlorum circumscribere in deitatis natura nullatenus valent, in assumpta natura, sub sacramentali permodica forma, nostra ingreditur ora, ut et sic gratiosius nostra introeat corda, sicque animarum nostrarum medeatur languoribus, intellectum nostrum sapientiæ suæ perlustret impleatque splendoribus, voluntatem divini amoris succendat ardoribus, memoriam confirmet atque stabiliat in se, imo nos totos convertat, transformet, rapiat in se, possideat semper, et ad sui ipsius beatificam fruitionem perducat. Heu, cor durum, cor vile, ingratum, quod tanta caritas non accendit, tot et tanta beneficia non emolliunt et compungunt, tanta dignatio, imo et humiliatio Christi altissimi non vehementer humiliat, tanta liberalitas ad munificentiam non inducit !

De Divin. nom. c. IV.

Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis ? Gratias præcordiales ei incessanter agamus : imo hoc indefesse et anxie deprecemur ut sibi nos gratos efficiat, ita ut in omni eventu, in prosperis et adversis, et potissime in adversis, in persecutionibus et flagellis, in correptionibus fraternis castigationibusque paternis, cum omni tranquillitate, patientia, humilitate grates suæ providentiæ circa nos referamus ; nec solum ei, sed et vicariis ejus et proximis nostris, per quos ipse nos in præsenti corripere, corrigere, humiliare, purgare, sanare, imo et salvare dignatur. In his sicut in omnibus divitiis gloriemur, quia revera prospera potius quam adversa sunt nobis. Nonne ineffabiliter saluberrimæ consistunt hæ medicinæ, per quas a vitiis et peccatis incomparabiliter nobis nocivis eruimur et curamur, gratiarum charismatibus adimplemur, ab horrendis et inæstimabiliter diris et afflictivis purgatorii pœnis, imo ab inferni suppliciis præservamur, et compendiosissimo securissimoque itinere ad æternæ bravium felicitatis transferimur ?

Psal. CXV. 12.

Nemo nostrum tam obtusus et imperitus, tam excæcatus et obduratus exsistat,

ut in correptionibus et correctionibus, in A exercitationibus et probationibus æstimet sibi injuriam fieri, sed potius dicat ex intimo corde : Peccavi, et vere deliqui, et ut dignus eram non recepi. ('ob xxxiii, ?.) Erubescamus nos barbati et negligentes in schola virtutum discipuli, quod infra tot dies et menses, et (quod erubescibilius, imo ac damnabilius est) infra tot annos nostræ vocationis tam parum profecimus, ita ut adhuc vix verbum increpationis aut exercitationis æquanimiter ferre possimus. Pensemus quid venerabilis illa Judith tempore gra- B vissimæ tribulationis locuta sit : (udith viii, ?, 27.) Non ulciscamur nos (inquit) pro his quæ patimur; sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia esse minora, flagella Domini, quasi servi qui corripimur, ad emendationem et non ad perditionem nostram evenisse credamus. Quid ad ista dicturi sunt qui pie correpti mox contradicunt, excusant, probari quod dicitur petunt? (.lxix, a. 1.) Si, ut Thomas in secunda secundæ testatur, mortaliter peccant etiam rei mortis qui coram judice sua fateri crimina re- C nuunt pro quibus sunt occidendi, non obstante quod timor mortis culpam non parum alleviat : quid pœnæ, quid damnationis his imminet qui culpas suas coram superioribus suis aut negant, aut palliant, aut nimis extenuant? Quod etiam contra Aristotelis est doctrinam, qui in Ethicis docet, quod quamvis a veritate nunquam sit recedendum, tamen in recitatione seu accusatione culpæ alterius magis divertendum est ad minus, in accusatione autem et narratione propriæ culpæ potius D est declinandum ad majus.

Itaque, ut huic dignissimo sacramento Eucharistiæ juxta parvitatis nostræ possibilitatem digni reddamur appropinquare ac reverenter occurrere, atque salubriter ipsum suscipere, (I Cor. vii, .) emundemus nos ab omni inquinamento mentis et corporis, et per iter disciplinæ regularis ad perfectionem prudenter ac indefesse tendamus. Ad laudem et gloriam Omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

SERMO II.

De institutione et dignitate sacramenti istius.

EGO *sum panis vitæ*. Joann. VI, 48.

Dominus noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens, benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait : Accipite et manducate ; hoc est corpus meum. (I Cor. XI, 23, 24; Matth. XXVI, 26.) Ecce verbum abbreviatum quod fecit Deus super terram. (Rom. IX, 28; Is. X, 23.) Ecce quam simplex narratio supernaturalis et incomprehensibilissimæ rei. Nonne mirum quomodo toti mundo potuit hujus sacramenti fides persuaderi? Legitur apud Marcum : Exierunt sui tenere eum, videlicet Jesum, dicentes : Quoniam in furorem versus est. (Marc. III, 21.) Porro, sicut ex aliis Evangelistis potest perpendi, hoc fuit dum Jesus prædicavit Judæis ea quæ a Joanne scribuntur de Sacramento corporis et sanguinis sui : Caro (inquiens) mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus; qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, etc. (Joann. VI, 56, 57.) Quæ verba carnalibus videbantur verba amentiæ ac furoris, imo et nonnullis discipulorum ipsius Salvatoris, qui scandalizati ex verbis hujusmodi, abierunt retrorsum, dicentes : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? (Ibid. 61, 67.)

Denique, unus sapientium sæculi hujus, in mirabilibus sacramenti hujus permotus, confusus, dejectus, quippe qui spiritum Christi non habuit, sed solum ad naturales causas respexit : Mundum, ait, peragravi, varias sectas inveni, et nunquam tam fatuam reperi sectam sicut est secta Christianorum, quoniam Deum suum quem colunt, devorant dentibus. Hoc tu dixisti, sceleratissime ac maledicte Averroes, qui lege naturali voluisti esse contentus, et Aristotelis sequens doctrinam, asseruisti super orbem lunæ non posse esse neque accidere malum, nec malum culpæ, nec malum pœnæ. Hinc et diabolos esse negasti, quos tam copiosa ac

evidens experientia esse ostendit. In omnibus quoque hominibus finxisti atque mentitus es eumdem numero esse intellectum : quod multo absurdius et irrationabilius est quam quod sancta plebs christiana confitetur, eamdem numero essentiam esse in tribus superbenedictis increatis Personis. Hinc justo judicio reliquit te Deus, et in irrationabilissimos errores labi permisit, ita quod affirmasti animas hominum instar brutorum esse mortales. Impietatem quoque secutus es reprobi invidiosique Cain, qui in exordio B sæculorum dixit ad fidelissimum Abel : (*Cf.* t. I, p. 126 B.) Non est providentia, neque judicium. Ita et tu negasti providentiam Dei ad inferiora hæc et ad humanos pertingere actus, nec homines desuper judicandos concessisti : per quod, quantum in te fuit, dedisti hominibus ansam sequendi concupiscentias absque freno. Postremo, stando in lege naturali et in Peripateticorum doctrina, non potuisti salvare ea quæ ubertim et clare patent ad sensum : ut quod interdum ex uno eodemque ore amentis, simul C et semel diversa idiomata proferuntur, etiam illa quæ ipse amens antea nescivit nec didicit, nec cessante amentia valet proferre.

Te ergo cum perfidiis tuis contempto, nos Christiani, in quibus solis est sapientia salutaris, quæ de cœlo profluxit, quæ (*Hebr.* II, 3, 4.) confirmata est in nos, contestante Deo variis signis et portentis atque virtutibus et Spiritus Sancti distributionibus, qui et Synagogam reliquit quia in Christum non credidit, et mirabilia illa quæ olim in ple- D be Israelitica fecit, ad Ecclesiam transtulit Christi, in qua etiam ineffabiliter plura ac majora fecit miracula quam olim in Synagoga : nos (inquam) Christiani, qui soli habemus vera ac propriissime dicta miracula, utputa soli omnipotenti Deo possibilia, certissime credimus omnia esse verissima quæ de hoc sacratissimo sacramento ait Scriptura et tenet Ecclesia, utputa quod Christus sapientia Patris, Deus in- (*I Cor.* I, 24.) carnatus, Ecclesiæ suæ instituit ac reliquit

A septem sacramenta, tanquam medicinalia vasa, in quibus et per quæ sicut per sensibilia signa gratiose ac supernaturaliter nostram operatur salutem. Noverat namque Sapientia illa æterna, homini ex anima et corpore constituto, esse connaturale per naturalia ac sensibilia ad divina et spiritualia manuduci, adjuvari ac erigi.

Præterea, in hoc fidem nostram non mediocriter roborat, quod cuncta quæ credimus jam peracta, in libris Prophetarum Synagogæ legimus tam diu et copiose prænuntiata. In quibus et istud quod de sacramento hoc credimus, prophetatum agnoscimus, dicente de Christo in Psalmo sancto Psalmista : Erit firmamentum in (*Ps.* LXXI, 16.) terra, in summis montium. Ubi alia habet translatio : Erit frumentum ; alia : Erit memorabile triticum. Translatio vero Chaldaica, apud Hebræos quoque authentica : Erit (inquit) placenta tritici in terra (id est in militanti Ecclesia, quæ peregrinatur in terra), in summis montium, id est in capitibus sacerdotum.

Denique, sicut providit ac contulit homini in peccatis concepto, et cum fomite nato, ac per hoc spiritualiter mortuo et filio iræ, (*Ephes.* II, 3.) sacramentum Baptismi, quo spiritualiter renascatur, et sacramentum Confirmationis, quo spiritualiter roboretur ac spirituali militiæ adscribatur ; sic taliter nato et roborato consecravit, donavit, reliquit sacramentum quo spiritualiter reficiatur et crescat, ac convenientem et debitam spiritualis consistentiæ staturam ac mensuram adipiscatur : et hoc est Eucharistiæ sacramentum, in quo non solum (sicut in aliis sacramentis) Christus per gratiam et virtutem multiplicemque effectum, sed etiam vere per essentiam substantialiter continetur. Etenim, ut videmus, in omni ordine ac genere rerum in quo sunt plura per participationem ac imperfecta, est unum primum per essentiam et perfectum. Quumque plura (videlicet septem) sint legis evangelicæ sacramenta, ordinem inter se dignitatis

habentia, gratiæ contentiva ac salutis operativa, oportuit unum consistere inter ea non solum participative gratiam habens et imperfecte gratiam continens, verum etiam essentialiter totius gratiæ fontem complectens, Verbum videlicet incarnatum, in cujus assumpta humanitate gratia formaliter et complete includitur. In ceteris vero sacramentis gratia non habetur nec inest secundum esse formale completum, quum sic soli rationali et intellectuali inhæreat creaturæ, quæ sola sanctitatis ac gratiæ est subjectum.

f. t. XXIV, 52 D' et s. Qualiter autem insit aliis sacramentis, duæ sunt opiniones solennes : quarum unam sequuntur Alexander de Hales, Bonaventura, Guillelmus Parisiensis in Sacramentali, Scotus, et alii multi. Unde Bonaventura in Scripto quarti refert, quod ipse dominus Guillelmus Parisiensis episcopus, in præsentia magistri Alexandri, Parisiis in conventu Fratrum Ordinis S. Francisci approbavit Alexandri positionem. Aliam opinionem sequuntur Thomas, Albertus, Ægidius, Henricus, ac alii plures. Et prima quidem opinio ad intelligendum ac defendendum exstat facilior; secunda vero dictis sanctorum Augustini, Bedæ et Patrum consonantior reputatur : propter quod magis consentio ei.

Amplius, quoniam Christus in hoc sacramento exhibetur nobis ut cibus, et cibum oportet realiter conjungi cibato; ideo recte sentit Ecclesia Christum in hoc sacramento realiter contineri. Decuit autem Christum hoc instituere sacramentum in novissima cœna, post quam protinus fuit tradendus ac moriturus pro nobis. Ipse enim prænuntiatus fuit novus sacerdos, perfectus et verus, non imperfectus ac typicus; secundum ordinem Melchisedech, non juxta ritum et ordinem Aaron; novus quoque et perfectus legislator : translato enim sacerdotio, necesse est et legis fieri translationem, ut in epistola ad Hebræos disputat ac demonstrat Apostolus. Translatis demum sacerdotio et lege, oportuit sacramenta et sacrificia variari. (Hebr. VII, 11.)

A Quod totum Daniel compendiose prænuntiavit ac tetigit : In dimidio (dicens) hebdomadis deficiet hostia et sacrificium. (Dan. IX, 27.) Loquitur namque de hebdomadibus annorum, quarum quælibet continet annos septem : in quarum ultima occisus est Christus, qui in dimidio illius hebdomadæ instituit Eucharistiæ sacramentum, et finem imposuit sacrificiis legis. Ultima quippe hebdomada illa si in duas partes dividatur, quælibet partium continet annos tres cum dimidio. Porro Christus vixit B in carne mortali annis triginta tribus, et tanto plus sicut a Nativitatis die usque in diem sanctum Parasceves. Sicque in dimidio illius hebdomadæ sacrificium et oblatio legis defecit quantum ad obligationem.

Præterea, quoniam Sapientia Patris, Verbum æternum, propter nos exstitit incarnatum, ac semel in cruce voluit immolari, hinc variis modis nostræ providit saluti. Nec ei suffecit semel pro nobis immolari in cruce per mortis perpessionem, sed C hanc quotidianam et perennem sui immolationem in mysterio in Missæ officio, ejus infinita sapientia adinvenit, ejus immensa clementia ordinavit, ejus caritas summa præfixit, qua et Dei Patris honorem generisque humani procuravit opem, gratiam ac salutem. Quod totum sic fieri decentissimum exstitisse ratio dictat desuper illustrata, quæ quanto plus illustratur, tanto limpidius intuetur quam rationabile seu potius superrationabile, misericordissimum, sapientissimum, amorosissimum D fuerit istud, ut et quotidie dominicæ passionis quasi recenter memores simus, caritatisque Dei ac pietatis suæ et liberalitatis ad nos assidue recordemur, recordandoque inflammemur, et meritum Christi abundantius participemus, consequendo effectus sacramenti istius, ut infra dicetur : de cujus institutione tantumdem sufficiat tetigisse.

Nunc de dignitate ejusdem aliquid pro viribus est tangendum. Quocirca pensandum, quod in sacramento isto aliquid est

A sacramentum tantum, videlicet ipsæ exteriores formæ sacramentales ; aliquid res et sacramentum, utputa corpus et sanguis Christi; aliquid res tantum, ut ecclesiastica unitas, seu multiplex gratia sacramenti ejusdem. Idcirco nec anima Christi, nec deitas ejus ad istud pertinet sacramentum vel ad essentiam ejus directe atque ex vi conversionis, sed concomitanter. Conversio equidem panis directe terminatur ad corpus dominicum, et transsubstantiatio vini ad sanguinem : attamen in utroque per concomitantiam continetur B tam anima quam deitas Salvatoris; sicque totus et integer Christus in sacramento isto sub utraque ipsius specie est, adoratur atque suscipitur.

Si ergo de sacramento isto loquamur quantum ad id quod directe et ex vi conversionis continetur in ipso, sic plane magna valde est dignitas ejus, utputa dignitas corporis Christi, quod in se ipso exsistit eximie dignum et sanctum et purum, ab omni labe peccati prorsus immune, ex purissimo sanguine sacratissimæ C Virginis sumptum, a Spiritu Sancto supernaturaliter in instanti formatum : cujus dignitas augetur ex hoc quod a primo suæ formationis instanti conjunctum fuit animæ Christi, præ omni pura creatura ineffabiliter sanctæ, præelectæ et gloriosæ, atque intrinsece informatum et actuatum ab ea, cui item in omnibus obedientissimum fuit, in nullo militans contra illam. Verum ex hoc inæstimabiliter plus fuit dignificatum ac dignum, quod simul cum anima sua ab exordio suæ forma- D tionis fuit immediate conjunctum, hypostatice copulatum inseparabiliterque unitum Verbo æterno, et substantificatum ab ipso in esse ipsius Verbi personali et increato. Enimvero, teste Damasceno tertio libro, humanitas Christi comparatur ad Verbum æternum tanquam immediatum ipsius Verbi instrumentum animatum, conjunctum ac proprium, sicut et corpus hominis cujuscumque se habet ad animam suam tanquam animæ suæ instrumentum immediatum, proprium et conjunctum.

Si autem loquamur de sacramento Eucharistiæ quantum ad totum quod continetur in eo, sive directe sive concomitanter, sic utique penitus infinita est dignitas ejus, quum et sola Verbi persona dignitatis sit infinitæ, et ipsa Christi humanitas carior Deo sit et per consequens dignior toto residuo universo. Hinc divinus Dionysius libro de Ecclesiastica hierarchia, [cap. III.] de hujus sacramenti excellentia protestatur, quod ad ipsum cetera sacramenta omnia ordinantur, et ipsum est complementum ac consummatio aliorum, in quo omnium divinorum plenitudo charismatum continetur, prout de his undique multa conscripta sunt et leguntur.

Quæ quum ita se habeant, consideremus attente, et tota profunditate qua possumus contemplemur, quantæ impudentiæ sit, quantæ insipientiæ, quantæ enormitatis et damnationis, tanto sacramento et ejus consecrationi ac immolationi indevote, irreverenter adstare, ipsum indigne suscipere, illud maculata conscientia celebrare, tractare aut aliis ministrare, quum et de sacerdotibus veteris Testamenti carnalia sacrificia offerentibus, jusserit Dominus, loquens ad Aaron : Homo de semine vestro [Lev. XXI, 17.] qui habuerit maculam, non offeret panes Deo. Hinc S. Ambrosius ait in oratione de Sacramento ante celebrationem dicenda : Quanta cordis contritione et lacrimarum fonte, quanta reverentia et tremore, quanta corporis castitate et animi puritate illud divinum et cœleste sacrificium est celebrandum, o Domine, ubi caro tua in veritate sumitur, ubi sanguis tuus in veritate potatur, ubi ima summis junguntur, ubi et angelorum adest præsentia?

Cum ingenti ergo et sollicita præparatione ad tantum sacramentum accedamus; nec sumpto sacramento efficiamur ingrati, imo quotidie magis devoti ac grati. Ad laudem et gloriam omnipotentis Dei. Amen.

SERMO III.

De convenienti et debita præparatione ad tanti sacramenti celebrationem ac sumptionem.

QUÆ *societas luci ad tenebras?* II Cor. VI, 14.

Quam incomprehensibiliter Deus omnipotens, essentialiter sanctus et justus, odiat ac detestetur peccata, pandit terribilis ultio qua pro omni peccato mortali, quantumlibet parvo, pœnam infligit æternam. Hoc ipsum ratio dictat. Cernimus namque, quod quanto quis justior sanctiorque consistit, tanto plus injustitiam et omnem vitiositatem abhorret. Quumque constet Deum gloriosum esse essentialiter sanctum ac justum, certum est quod infinitæ sit æquitatis et sanctitatis, imo sanctitas et justitia infinita : inæstimabiliter ergo et infinite detestatur et abhorret omnem iniquitatem. Universaliter quoque videmus, quod quanto quis in quacumque virtute exstat perfectior, tanto vehementius vitium virtuti illi contrarium abominatur. Porro Deus in omni sapientia et virtute infinite perfectus est : hinc omnem iniquitatem, insipientiam, turpitudinemque peccati mortalis ineffabiliter odit. Propter quod in libro Sapientiæ scriptum *Sap. xiv, 9.* est : Odio sunt Deo impius et impietas *Ps. v, 7.* ejus. Cui concinit Psalmista : Odisti omnes qui operantur iniquitatem. De quo Jere- *Jer. xliv, 22.* mias protestatur iniquis : Non poterat vos Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum. Ipse plane, *Deut. xxv, 16.* ut Moyses fassus est, aversatur omnem injustitiam.

Quid ergo est se ad sacram præparare communionem, ad celebrationem condignam, nisi mentem expurgare, custodire et præservare ab omni labe peccati? Qui enim cum conscientia peccati mortalis communicare aut celebrare præsumit, eo ipso peccat mortaliter. Nec sufficit si quis dicat, Conscius mihi non sum de peccato mortali, nisi diligentiam debitam fecerit A ad cognoscendum an sit in tali peccato, perscrutando sufficienter pro posse conscientiam suam an in ea quid lateat culpæ mortalis. Hæc est ergo præparatio generalis, ad omnem pertinens sacerdotem, ut taliter ante celebrationem conscientiam suam discutiat.

Imo, ut sanctus asserit Augustinus, in omni sacrificio quatuor sunt pensanda, videlicet : quis, quid, cui, quare; quæ etiam ab omni presbytero, antequam celebret, sunt attendenda.

B Primo ergo tu, Christi sacerdos, considera temetipsum, quis sis, hoc est quam defectuosus et fragilis in natura. Ad quam considerationem spectat quod beatus Job ait : Homo natus de muliere, brevi vi- *Job xiv, 1, 2.* vens tempore, repletur multis miseriis; qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. Considera quoque quam culpabilis sis in vita, quam innumerabilibus vicibus quotidie peccans, saltem in venialibus, per omissionem et commis- C sionem, per interiorum et exteriorum incustodiam sensuum, per irrefrenationem linguæ, per inexemplaritatem et scandalum, per cogitationes inutiles, per distractiones, levitates, negligentias etiam in divinis, per immoderantias cibi ac potus, per inordinatas circa quæcumque creata affectiones. In his et consimilibus multis adverte te quotidie toties esse culpabilem ac peccantem, ut nequeas numerare, nec singula possis attendere, imo exorare indigeas et exclamare ad Dominum : Delicta *Ps. xviii, 13.* D quis intelligit? Ab occultis meis munda me, Domine. Porro, si (quod absit) in nonnullis grossioribus excessisti; si in correptionibus et correctionibus seu admonitionibus exstitisti impatiens, adversus præsidentem aliquo modo indignans, vel eidem minus prompte obtemperans, aut irreverenter circa ipsum te habens, ac Christum in suo vicario colaphizans ac conspuens; si in factis tui confratris ac proximi, et in imperfectionibus ac omissionibus ejus, passionatus, amaricatus, ira-

tus fuisti, et turbasti insipiens insipienter A te ipsum, videns, hypocrita, festucam in oculo fratris tui, trabem turbationis ac felleæ amaritudinis et pharisaicæ simulationis ac fictionis in proprio oculo non perpendens; aut subverso ordine caritatis, proprias iniquitates et culpas non ponderans, aliorum observasti, exaggerasti, revolvisti defectus, stulta curiositate deceptus; seu turbulenter, impetuose, inhoneste habendo te, scandalizasti pusillos : super his dolorosius ingemisce, uberius plora, cordialius te accusa, acrius puni, B vehementius sperne, custoditior esto; attende quam parum profecisti in Ordine, quanta omiseris bona, et efficaciter te emenda.

Matth. VII, 3.

Secundo, perpende quid agas, quid offeras, seu quid in officio Missæ acturus sis, quid immolaturus. Intuere quod tanquam officiatus ac minister Ecclesiæ oblaturus sis Deo Patri unigenitum Filium ejus, consecraturus, tractaturus atque sumpturus corpus et sanguinem Salvatoris, et pro tota Ecclesia et pro te ipso ac C pro aliis vivis ac mortuis oraturus. Considera veritatem ac dignitatem sacramenti ac sacrificii hujus, prout in præcedenti sermone expressum est : sicque vehementissime erubesce ac expavesce manibus inquinatis Sanctum Sanctorum tractare, præstantissimum ac illibatissimum Christi corpus attingere, pretiosissimum ejus sanguinem polluto ore suscipere, Regem gloriæ Dominumque virtutum in anima deturpata, fœda et sordida hospitare. Adverte quam vehementer beatissimus Joannes Ba- D ptista verebatur eum baptizando extrinsecus ac modice attrectare : et quomodo audes tu eum jam glorificatum intus accipere, consecrare ac edere, et sacratissimum sanguinem ejus potare, nondum purgatus nec debite præparatus? Qualiter ita obsurduisti, ut non exsuscitet neque perterreat te vox illa terribilis, metuenda tuba apostolicæ comminationis, Qui manducat et bibit indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini? Cum omni igitur diligentia et pavore, cum omni puritate, reverentia ac fervore, cum summa custodia et compunctione te præpara, discute, confitere, satisfac, et accede in plenitudine fidei devotioneque alacri; sic inchoa, ita prosequere, sic ora, sic offer, sic consecra, et universa ac singula verba cum attentione ingenti, distincte pronuntia. Deinde, expleto officio, ferventi ac devotissimo corde gratias age, gratus permane; atque in omni conversatione tua esto sollicitus ne offendas, esto timoratus et custoditus, ne susceptam gratiam perdas, ne fructum amittas adeptum, et sic tota tua vita sit præparatio ad celebrandum continua.

Ibid. III, 14.

I Cor. XI, 27.

Tertio, animadverte cui offeras sacrificium tantum, et utique Deo Patri, Regi majestatis immensæ, omnium Creatori; cui cum tremore adstant universi cœlorum exercitus; quem Cherubim et Seraphim vix audent adspicere; cujus comparatione totus mundus est tanquam pulvis et arena exigua, imo tanquam nihilum et inane : et quomodo tu audebis te illi imparatum, immundum, distractum repræsentare, irreverenter hostiam sacram offerre, negligenter et cum tepore adsistere? Itaque, juxta prætacta te præpara, te repræsenta, ac totum tuum officium exple.

Is. XL, 15.

Quarto, intende cur celebres celebrareque debeas. Nempe propter easdem causas ob quas Christus se obtulit in cruce Deo Patri, tu quoque eum offerre debes eidem in altari, hoc est, primo ac principaliter pro tota Ecclesia, pro infidelium conversione, pro fidelium reformatione, pro universorum salute, pro occurrentibus causis et necessitatibus quibuscumque, pro propinquis, commissis et benefactoribus tuis, fidelibusque defunctis, et pro quibus ex speciali causa vis exorare, atque pro tui ipsius condigna emendatione in omnibus. Ut ergo utcumque pro viribus tuis exsistas idoneus deprecari ac offerre pro tantis ac talibus causis, satage et indefesse conare te ipsum Deo placitum

exhibere, ei familiariter adhærere, ipsum A intra te amorose complecti, sinceriter contemplari, omnique die magis ferventer diligere. Considera altitudinem divini consilii, dispositionem superbeatissimæ Trinitatis, decretum æternæ ac infinitæ sapientiæ summi Dei super salvatione ac modo redemptionis generis humani, per incarnationem et passionem unigeniti Filii Patris æterni; tantam supergloriosissimæ Trinitatis caritatem, clementiam, liberalitatem ad nos adspice, admirare, glorifica, venerare, collauda, et toto corde B in Deum redi, ingredere, resolvere, quiesce, obdormi. In his delectare et jubila, ac indefesse te occupa; hæc indelebiliter imprime tuæ memoriæ jugiterque rememora.

Præterea, quanto religiosum oportet sæculari homine esse spiritualiorem, perfectiorem ac custoditiorem in cunctis, tanto et te, o religiose sacerdos, oportet præ sæcularibus presbyteris excellentius te præparare ad celebrandum divina mysteria. Illis magnum est servare Dei præ- C cepta, Patrumque canones ac decreta, synodalia quoque statuta. Tu ultra hæc ad monastica vota, ad sacræ religionis mandata teneris, ad observantias regulares adstringeris, ad perfectionem tendere obligaris. Si ergo vere cupis te ad celebrationem disponere, hoc primo omnium stude, ut ea quæ Ordinis tui sunt et ad quæ ex professione teneris, diligenter irreprehensibiliterque observes, discretionem in omnibus teneas, in profunda humilitate, honestissima patientia, gloriosa D mansuetudine invicte permaneas et succrescas, horas canonicas attente persolvas, et quo dulcissimam Virginem, præstantissimam Christi Matrem, cordialius diligis, eo et horas ipsius devotius legas. Obedientiæ sanctæ nil præferas. Quempiam scandalizare exhorre; hoc quoque sollicite præcave, ne ullum temporis hujus incerti ac modici tibi pie indulti momentum infructuose pertranseas. Cum Deo in cordis tui arcano indesinenter stude miscere colloquia : quod est sine intermissione orare. (I Thess. v, 17.) Tempus tibi indultum reputa pretiosissimum donum; in eo negotiari, mercari, lucrari non cesses : quod est thesaurizare in cœlis. (Matth. vi, 20.) Cum magno illo Elia dic sæpe, cogita sæpius, contemplare sæpissime : Vivit Dominus, in cujus conspectu sto hodie. (III Reg. xvii, 1.) Sicque Judicem sempiternum tibi indesinenter præsentem, intentum, imminentem semper advertens, in ejus præsentia te ubique et semper pure et reverenter, timorate et fructuose ac fervide habe.

Denique, hoc fundamento posito et servato, si supererogare quid potueris, et ad celebrationem te disponere quiveris per exercitia altiora, per actus virtutum in termino excellentiæ, per heroicorum imitationem virorum, optime res gesta est. Oportet quippe a via purgativa incipere, et ab ea ad illuminativam viam ascendere, atque per eam ad viam perfectivam pertingere. Sunt namque in unaquaque virtutum trium ad quas te voto obligasti solenni, imo in ceteris quoque, tres gradus, ut alibi in plurimis declaratum est locis. In quibus gradibus si strenue proficere atque ascendere cures et satagas, experieris quemadmodum per observantiam regularem, per adimpletionem monasticæ professionis fidelem, per sollicitum quotidianum profectum, perveniatur ad arcem contemplationis, ad perfectionem divini amoris, ad mysticam theologiam, quæ non aliud est quam donum sapientiæ secundum gradum suum perfectum, per quem stat mens depurata et fervida in contactu solis Sapientiæ increatæ, hoc est in proxima dispositione ad actualem illuminationem supernam, ad vehementem ac validam inflammationem internam, ad continuam aut saltem assiduam visitationem, inundationem ac locupletationem Spiritus Sancti, habens indesinenter coram se quasi expansam regionem immensam luminis increati, in quam ingredi intuitumque defigere potest ad libitum : sicque transformatur tam valide in dilectum, in su-

perdilectissimum Deum, ut sine inflammatione, alteratione ac quadam defectione vix cogitare, loqui, audire valeat de eodem; et ita elevatur frequenter ad raptum et ecstasim, etiam sæpe inopinate et absque sui ad hoc cooperatione, quasi sopita spiritus libertate, ita ut resistere nequeat neque evadere : quod fit in profundissima misericordia Dei, præveniente et præstringente gratia Sponsi mentem hujusmodi, qui supergratiosissimus et supersuavissimus Sponsus, quum mentem luminosam ac amorosam cœperit apprehendere, deosculari, amplecti et intra se trahere, mox immensitate magnitudinis excellentiæ suæ in omni perfectione, in omni amabilitate, pulchritudine, gratiositate, sapientia et deliciositate sic vincit et convenientissime opprimit mentem, ut tota defluat a se et rapiatur in ipsum. Sic demum transfertur a tumultu distractionum ad jucunditatem et quietem silentii, fitque quasi
Apoc. viii, 1.
dimidia hora silentium in cœlo, in throno hujuscemodi spiritus introducti in serenissimum diem, ex irradiatione Solis intelligentiæ causatum in thalamo mentis.
Deut. xxxiii, 12.
Tunc amantissimus Domini habitat confidenter, et in eo quasi in thalamo tota
Is. xxxii, 18; Philipp. iv, 7.
die commoratur. Sic residet in pulchritudine pacis internæ, in degustatione pacis æternæ, quæ omnem sensum exsuperat, atque in requie opulenta. Ita fit homo per prætactam perfectionem quasi secretarius et consiliarius Dei.

Ad hanc perfectionem appetendam, insequendam, suoque modo obtinendam, adstringit te tua professio, o religiose sacerdos ac frater. Noli esse contentus angustiis tuis. Non dicas : Tam remote salio cum bacillo sicut cum baculo. Non diffidas, nec cesses. In via Dei non progredi, retrocedere perhibetur. Aptissima media habes pertingendi ad ista; utere eis sicut
Philipp. iv, 13.
oportet. Omnia potes in eo qui te confortare paratus est, qui etiam te invitat ad ista. Noli instar cancri nunc proficisci in anteriora, et paulo post per negligentiam, incustodiam, loquacitatem, distractionem, impatientiam retroire. Væ dissolutis corde ac tepidis, qui in observantiis sacris remissi, et consolatiunculis vilibus inclinati, arida consuetudine transeunt ad divina, sic confitentur, sic celebrant, et paulo post ita se habent quasi nec confessi essent, nec celebrassent. Miseri isti ac stulti contumeliam irrogant sacramentis ac beneficiis Christi, qui quanto frequentius, tanto negligentius participant sacris : ideo non ditantur, nec spiritualiter impinguantur; imo potius segnes redduntur, leves et garruli, in cibo et potu immoderati. Sed absint ista a nobis spiritualibus; et quam diligenter boni sæculares cavent peccata mortalia, tam diligenter caveamus venialia mala; et quo frequentius, eo plus timorate ac fervide, magis compuncte et pœnitenter confiteamur ac celebremus, et pro communi bono Ecclesiæ ac defunctis incessabiliter exoremus. Ad laudem et gloriam Omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

Eccli. ii, 15.

SERMO IV.

De gratiis, fructibus atque effectibus Sacramenti.

Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. Joann. vi, 59.

Transgresso primo parente præceptum Gen. iii, 6.
Dei in paradiso, et ob hoc originali justitia denudato, infecta quoque ac perdita posteritate sua in ipso, decrevit justus ac sapiens Deus non recuperare neque salvare genus humanum, nec illud sibi reconciliare, nisi per mediatorem cujus meritum esset ipsi acceptius, quam demeritum primorum parentum et omnium posterorum ipsorum displicens fuit et offensivum, vel saltem tam placitum et acceptum, quatenus sic satisfieret divinæ justitiæ. Porro talem mediatorem exhibere nequivit ex se genus humanum, quod jam totum perierat in sua radice; nec pura aliqua creatura potuit tanti meriti esse, tantæ acceptabilitatis ac gratiæ coram Deo, tantæve digni-

tatis et efficaciæ coram eo. Hinc Deus gloriæ naturaliter pius, cujus natura est
Habac. III, 2. bonitas pura ac penitus infinita, qui quum iratus fuerit, misericordiæ recordatur, nec
Ps. LXXVI, 10. in ira sua continet misericordias suas, ubi creatura omnino defecit et humanum auxilium defuit, impendit divinum, excogitans providensque de remedio efficaci, imo efficacissimo, concedens, præbens ac mittens hominibus mediatorem prorsus idoneum, et certe infinite magis potentem ac dignum ad reconciliandum, ad complacendum, ad redimendum atque salvandum, quam alter quicumque fuit ad offendendum et perdendum.

Quumque talis mediator esse nequiverit pura creatura, statuit Trinitas adoranda unam increatam Personam assumere naturam humanam ad suum hypostaticum (id est personale) increatumque esse, et illam suppositare seu substantificare in ipso, ut sic essent in una illa Persona increata et incarnata duæ naturæ perfectæ, et una hypostasis seu unum suppositum : cui ratione humanitatis assumptæ conveniret promereri, atque ex parte Verbi assumentis seu deitatis unitæ, infinita idoneitas, dignitas seu efficacia ad merendum. Siquidem Persona illa incarnata, secundum naturam suam divinam fuit Deo Patri simpliciter infinite dilecta et accepta, secundum naturam quoque humanam assumptam, ut Verbo æterno hypostatice junctam, fuit et est carior et acceptior Deo Patri quam totum universum. Nam et sicut
Joann. X, 29. majus bonum communicatum est ei quam toti residuæ creaturæ, videlicet increatum hypostaticum esse Verbi, tanta quoque plenitudo gratiæ ac gloriæ et divinorum charismatum quantam poterat capere natura creata ; hinc meritum Christi est indefectibiliter magnum, imo quodammodo infinitum. Quod meritum plene ac integre continetur in Sacramento altaris, juxta
p. 460 D' et s. modum in sermone secundo expositum ; in aliis vero sacramentis partialiter ac participative. Omnia namque Ecclesiæ sacramenta a virtute ac merito passionis

A Christi, imo et totius conversationis ejus sanctissimæ in hoc mundo, omnem suam virtutem ac gratiam sortiuntur, præsertim a passione, utputa consummative. Unde de latere Christi obdormientis in cruce fluxisse dicuntur. Itaque meritum Christi per ecclesiastica sacramenta diversimode nobis communicatur, et per sacramentum Eucharistiæ tanquam per modum cibi reficientis ac poculi recreantis ac temperantis.

Denique, sicut de modo exsistentiæ gratiæ in sacramentis sunt duæ opiniones
B solennes, ut tactum est, ita de entitate et p. 461 B.
distinctione gratiæ sacramentalis sunt duæ Cf. t. XXIV, p. 61 A' et s.
solennes opiniones : una, quod gratia sacramentalis a gratia gratum faciente realiter distinguatur, gratia quoque sacramenti unius a gratia sacramenti alterius (quam opinionem Thomas, Albertus ac alii sequuntur) ; alia, quod sola differant ratione, et quantum ad suos effectus.

Præterea, quoniam sacramentum hoc per modum cibi ac potus nobis proponitur
C ac confertur, hinc ea quæ corporeus cibus et potus naturalis ac solitus operantur in corpore, hæc sacramentum hoc proportionaliter agit in anima. Quemadmodum ergo cibi ac potus gustum corporis delectant ; vires corporales reparant et confortant, deperditumque instaurant, vitam conservant atque continuant; humidum radicale a corruptione præservant naturalis caloris ; materiam præbent debiti incrementi, calorem augent interius, et bonum causant colorem exterius : sic corporis et sangui-
D nis Christi Sacramentum palatum oblectat cordis ; vires animæ auget, reparat et conservat, amissam devotionem recuperat, vitam gratiæ conservat in suo vigore ; profluvium lacrimarum, rorem imbris superni, aquam sapientiæ salutaris tuetur, ne igne concupiscentiæ aut flamma cupiditatis vel fervore privati amoris lædantur, siccentur aut exstinguantur; incrementum parit virtutum, caritatem inflammat, ac tantam confert tranquillitatem, exuberantiam et hilaritatem in corde, ut per redun-

dantiam causet bonum ac hilarem apparatum in corpore.

De his posset grandis protrahi sermo; verum hic reor sufficere pauca ex pluribus tangi. Nempe, si plene credamus fontem totius gratiæ in hoc sacramento realiter contineri, ipsumque Dominum Jesum Christum, verum Deum et hominem, ex incomprehensibili sua ad nos ardentissima caritate, tam increata quam infusa, atque ex sua supereffluentissima liberalitate ac gratiosissima pietate, se ipsum in sacramento hoc nobis offerre, largiter communicare, tanta quoque mirabilia in eo propter nos perpetrare; ambigere non valemus quin paratissimus sit gratiarum suarum charismata sumentibus sacramentum hoc, copiose infundere et liberaliter valde conferre, quantum in ipso est, hoc est, dummodo communicantes obicem non ponant, sed cum diligentia præparent se condigna, potissime quum Dominus ac Salvator tam seriose ac amorose, imo etiam cum horribili comminatione, nos invitet ad hanc sacratissimam communionem : Nisi (inquiens) manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. (Joann. vi, 54.)

Si igitur vis gratiis, fructibus atque effectibus tanti sacramenti repleri, refici, jucundari, exuberare ac impinguari, diligentissime pensa altitudinem tanti mysterii, omnem caritatem, misericordiam, munificentiam unigeniti Filii Dei, imo totius superdignissimæ Trinitatis ad te; et quæ, quanta ac qualia Filius Patris æterni fecit, assumpsit ac pertulit pro tua salute; et quod in hoc sacramento te visitare dignatur. Sicque ex horum consideratione accendatur cor tuum ad ipsum sincerissime redamandum, ad ipsum reverenter ac fervide suscipiendum, ad regratiandum ei totis præcordiis, ad honorandum eum viribus totis, ut incessanter exsistas sollicitus ne benignissimum ejus adspectum in ullo offendas, ne majestatem ejus immensam in aliquo inhonores, ne gratiosam ejus præsentiam a cordis tui hospitio usquam aut unquam repellas. Et breviter, ut multa paucis concludam, quum nihil ab ipso elonget, impediat, separet, nisi peccatum, esto summe sollicitus omnem vitare culpam, quantum humana sinit fragilitas. Etenim peccatum mortale effectus saluberrimos sacramenti istius totaliter impedit, ipsumque sumentem gravissimo involvit facinori ac diriori reatui. Venialia vero, præsertim grossiora, et quæ per negligentiam, incustodiam incuriamque contingunt, multum valde impediunt, minuunt, intercipiunt fructus salubres ac dulces Sacramenti cœlestis.

Si ergo ita sollicitus fueris semper omnem culpam vitare, omnem obicem removere, teque mundum receptaculum exhibere, senties et experieris certissime præclaros et gloriosos sacramenti hujus effectus. Intrabit ad te et introibit in animam tuam, in intellectum atque affectum, in viscera spiritus tui Christus virtus et sapientia Dei Patris, cum effusione et communicatione opulentiæ suæ. Ostendet oculo tuæ mentis divitias gloriæ suæ, quemadmodum animæ S. Agnetis, quæ dixit : Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos se mihi daturum, si ei perseveravero, repromisit. Veniet et ad te Sol sapientiæ cum emicatione largiflua illustrationis supernæ; cum luminoso fulgore illuminabit (Ps. cxviii, 18.) oculos cordis, ut consideres atque intelligas mirabilia legis suæ, et habeas fidem cum rationibus credendorum ac depuratæ intelligentia mentis. Sic illuminatus ac spiritualiter introductus in sanctuarium (Ps. lxxii, 17.) Dei, in lucis incircumscriptæ abyssum, circumdatus lumine, intueberis connexionem et ordinem, consonantiam, rationes, fundamenta ac firmamenta fidei tuæ; apparebitque tibi, et vere sic est, quod nihil sit rationabilius, nihil certius, nihil profundius assertionibus fidei christianæ, dum omnia comportantur. O quam repente, ab adventu et coruscatione visitationis ac illustrationis prætactæ, recedent ac fugient ab interioribus tuis nebulæ passionum, caligines inordinatarum affectionum, in-

quietudines passionum, tentationes circa A mirabilia fidei, obscuritates errorum, et omnia erunt serena, tranquilla, jucunda in
Apoc. III, 20. te! Sic igitur ingrediens Christus in te, cœnabit tecum etiam ante prandium, et se ipsum proponet tibi in ferculum, dicens :
Cant. V, 1. Comede, amice, et bibe, et inebriare, caris-
Eccli. XV, 3. sime; comede panem hunc vitæ et intelle-
Ps. XXXIII, 9. ctus; degusta et vide quam dulcis sum ego. Nullus corruptibilis cibus ita delectat, confortat, impinguat, extendit carnem mortalem, quemadmodum contemplatio, degustatio et interna ista refectio B sapientiæ quæ est Christus, fidelissimam animam immortalem.

Porro ex ista tam lucida intuitione Sapientiæ æternalis, protinus vehementer accendetur amore ipsius tuus affectus; et tunc vere deifice ac supernaturaliter in Christum mutaberis, secundum quod amor (præsertim supernaturalis infusus) prædominans, transformat amantem in amatum. Quumque amatum hoc increatum, sit vere amabilitatis penitus infinitæ, ac simul immensæ efficaciæ ad trahendum ac rapi- C endum in se, ad alterandum inflammandumque apicem affectivæ, trahit vicissim mentem amantis tam valide, tam prædominanter et gratiose in se, in divitias gloriæ suæ, in oceanum deliciarum beatitudinis suæ, quod apex mentis prorsus absorbetur atque demergitur in ipsam Deitatis abyssum : præ cujus admiratione, intuitione, dilectione, degustatione, complacentia, deficit prorsus a se, tamque vehementer mens tota Deitati intenta est, quod omnes vires sensitivæ inferiores a D suis actibus suspenduntur, harmonia velut congelatione quadam constringitur, corpus sopitur, membra rigescunt, motiva vis deficit, jacetque caro velut truncus immobilis, nec vivit homo tunc vita animali humana, sed intellectuali ac deiformi dumtaxat.

De his multa leguntur in libris de quibusdam sanctis personis, imo et nonnullis innocentibus præelectis puellis, quæ ad hujuscemodi perfectiones prorsus mirabiles ac divinas perductæ sunt, non solum interdum aut raro aut duratione permodica, sed et valde frequenter et per spatia longa, et quædam septies aut circiter omni die, in omni quoque sacra communione et celebratione, præsertim sub elevatione. Quod si quis ista non credat, in promptu est etiam his diebus hoc demonstrare ad oculum. Jacent et degunt hinc inde devotissimæ puellæ ac feminæ in sæculo et in claustris, et forsitan aliqui viri, in quibus ista et similia aguntur et conspiciuntur,
quibus Deus omnipotens et æternus incer- Ps. L, 8.
ta et occulta sapientiæ suæ demonstrat. Quæ personæ, per hujusmodi supernaturalia gratiarum charismata, sunt utique evidens signum atque sufficiens argumentum veritatis fidei christianæ, eis potissime qui experimentaliter aut aliter norunt qualiter hæc contingant. Nempe per supernaturales hujusmodi unctiones, inflammationes, mysticas visiones, transformationes, illustrationes, degustationes et raptus, mens humana præcipue roboratur in fide, in catholica veritate, in ecclesiastica unitate, in quibus per hæc immobiliter stabilitur et superclarissime certificatur.

Denique per ista, sancti Doctores Ecclesiæ, beatissimi patres Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Ambrosius, et alii innumerabiles sancti et illuminatissimi viri, in fidei veritate tam certi et immobiles sunt effecti : qui etiam sancti Doctores in libris suis, ad laudem et gloriam Creatoris, sibi hæc contigisse et concessa esse, seque ista et his majora expertos esse, testati sunt. Imo gloriosus ille Hieronymus in Regula sua fassus est se frequenter in hujusmodi raptibus exstitisse absorptum, alienatum, sopitum per hebdomadas integras sine interruptione. Talibus splendidissimis stellis cœlum militantis Ecclesiæ innumerabilibus fuit ornatum; tales habemus fidei nostræ testes. Et nunc nos qui credamus, vix tot sumus quot tam idoneos et omni fide dignissimos testes habemus : quorum utique conversatio, fides, doctrina, per innumerabilia præclara ac soli Deo possi-

bilia miracula copiosissime approbata est et firmata. Hæc te latuerunt, o reprobe et infelix Averroes ; et plane, si prætactos effectus et fructus gloriosissimi Sacramenti unquam, saltem semel, gustasses, non tam blaspheme locutus fuisses.

Itaque, ad obtinendum effectus hos, ad degustandum fructus præfatos Sacramenti nos strenue præparemus; coram Altissimo indesinenter timorati, custoditi ac fervidi persistamus; omnem simulationem, duplicitatem, vanitatem, carnalitatem, diabolicamque ambitionem, quam culpæ innume- B rabiles concomitantur, infinito detestemur horrore, et coram Judice summo in cunctis sinceri simus ac justi, atque in sincerissimum affectum totius boni honesti integraliter transformati, ac zelo divini honoris ac boni communis inexstinguibiliter inflammati. Ad laudem et gloriam Dei omnipotentis.

SERMO V.

De impedimentis celebrationis et communionis; et specialiter an hominibus passionatis, amaritudinem in corde gestantibus, liceat communicare aut celebrare.

S*ACERDOTES qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos.* Exod. XIX, 22.

Manifestum est ad consecrationem sacramenti istius debitam materiam requiri ac formam atque intentionem ; sed nunc de impedimentis loqui intendo, sine quorum remotione ac evitatione non potest D quis licite celebrare neque communicare. Et constat in primis requiri quod homo, facta debita discussione conscientiæ suæ, non sit sibi de mortali conscius culpa non contrita nec confessa, quamvis in aliquo casu possit sufficere propositum confitendi tempore opportuno. Hinc omne peccatum mortale impedimentum est communicandi ac celebrandi. Nihilo minus quædam peccata speciali ratione hominem reddunt ad perceptionem et celebrationem hujus

A altissimi sacramenti indignum. Hoc etenim sacramentum, sicut ostensum est, præcipue est sacramentum caritatis et unitatis, (p. 455 A et s.; 458 D et s.; 469 B et s.) pacis et unanimitatis : ex quibus constat effluere viscera pietatis, atque affectum dulcedinis. Hinc a susceptione sacramenti istius impediunt præsertim ea quæ his contrariantur virtutibus, utputa odium, rancor, invidia, dissensio, divisio, turbatio, discordia, crudelitas, amaritudo.

Insuper, quum istud sit sacramentum maximæ spiritualitatis, ad cujus celebrationem ac participationem devotio exigitur actualis, hinc vitia carnis, et ea quæ mentem vehementer deprimunt, implicant, inquietant, ab ipso impedire noscuntur. In quorum figuram, in veteri Testamento quidam de stirpe Levi et Aaron ab oblatione hostiarum prohibebantur legalium : inter quos specialiter nominati fuerunt (Lev. XXI, 20.) herniosi, qui scilicet pondus turpitudinis ferunt in corde. Sacerdotibus ergo, præsertim religiosis, summe incumbit implere quod ait Apostolus : Estote imitatores Dei (Ephes. V, 1, 2.) C sicut filii carissimi, et ambulate in dilectione sicut et Christus dilexit nos ; estote (Ibid. IV, 32.) invicem benigni, misericordes, donantes invicem sicut et Deus in Christo donavit vobis ; itemque : Obsecro vos in Domino (Ibid. 1-3.) ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Hæc et plura his consimilia scripsit Apostolus, non solis religiosis, sed universis fidelibus, etiam D sæcularibus et conjugatis. Ad omnes igitur Christianos pertinent ista, sicut et id quod rursus idem hortatur Apostolus : Nolite (Rom. XII, 16-18.) esse prudentes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes, providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus; si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Imo et ita ad unumquemque spectat credentium quod jubet Salvator : Diligite inimicos vestros, be- (Matth. V, 44.) nefacite his qui oderunt vos, et orate

pro persequentibus et calumniantibus vos.

Denique, ad perfectam impletionem præcepti de caritate cuncta evangelica ordinantur consilia, triaque vota religiosorum, et universa statuta eorum. Quod si ad hæc etiam sæculares tenentur, quid de religiosis censendum est qui tam faciliter offenduntur, irascuntur, indignantur, contendunt, et cum aversione, rancore et duritia incedunt, ita ut nec benevolentiæ signum nec verbum pium suis velint confratribus impertiri, imo non caritatis dulcedine, sed felleæ amaritudinis punctione replentur, affliguntque miseri semetipsos, in præsenti habentes et in futuro habituri infernum, nisi resipiscant pœnitendo idonee? An ignoras, qui talis es, quod nulla sit vita deterior quam corpore simul habitare, non mente, nec concordiam servare? Certe, ut sancti Patres testantur, homo religiosus qui non studet nec assuescit in claustro quotidie refrenare ac frangere semetipsum, et proprias relinquere voluntates, passionumque impetus superare, obedientiam adimplere, abnegare et mortificare quidquid caritati contrarium est, multo fit pejor quam si mansisset in sæculo, aut quam homines sæculares. Nam, ut
Luc. xii, 48. asserit Dominus, cui plus datum est, plus requiretur ab eo; atque, ut princeps docet
II Petr. ii, 21. Apostolorum, melius illis esset non cognoscere viam justitiæ, quam post cognitionem retrorsum reverti. Numquid talis ad veram tendit perfectionem, sicut sua ipsum constringit professio?

Præterea advertendum, quod motus et punctiones ac impetus passionum sentire, non statim damnabile est, sed consentire eisdem. Immorari vero et non satis celeriter viriliterque abjicere, culpa non caret; et nisi ratio reluctetur, dissentiat atque prævaleat, fit mortale. Qui autem pulsatur his motibus, et in lucta consistit, invocans Dominum, a communione et celebratione non prohibetur. Nam et aliqui ex naturali dispositione ad hujusmodi aculeos passionum sunt proni, qui pro gratia resistendi instanter et prævalendi salubriter, ad Sa-

A cramentum tanquam ad fontem salutaris auxilii possunt accedere : ita tamen ut in meditatione assidua et recogitatione attenta passionis dominicæ enitantur passionum suarum amaritudines dulcorare, adversa æquanimiter sustinere, in abjectione et subjectione, in correptione et correctione, in admonitione et instructione salubri gaudere et gratias agere.

Amplius, quum celebrare, sit tam privilegiatum ac dignissimum opus, Dei Patris omnipotentis, imo et totius superexcellen-
B tissimæ Trinitatis præcipue honorativum, passionisque Christi et ceterorum ipsius mysteriorum ac beneficiorum eximie recordativum, toti quoque Ecclesiæ, imo vivis ac mortuis potissime subventivum; admonendi sunt sacerdotes ut quotidie celebrare non cessent, nisi speciale occurrat obstaculum; imo sic conversari, taliter proficere satagant, quod ad celebrandum quotidie, quantum humana sinit fragilitas, suo modo sint digni, implentes illud archiapostoli beatissimi Petri : Omnes una- I Petr. iii, 8.
C nimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles; et quod sanctus admonet Paulus : Induite Coloss. iii, 12, 13; Ephes. iv, 2.
vos, sicut electi Dei, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem in caritate, et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam; itemque : Si qua consolatio in Christo, si quod Philipp. ii, 1-3.
solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, unanimes,
D id ipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes; omnia facite sine murmuratio- Ibid. 14, 15.
nibus, ut sitis sine querela, et simplices filii Dei.

Quum hæc et consimilia apostolica et evangelica documenta omnibus injuncta sint Christianis, pensemus quam vile, detestabile atque damnabile, quam erubescibile, turpe et abominabile sit homines religiosos in istis deficere, ita ut queru-

losi, contentiosi et turbativi sint invicem, A indignabundi, amari ac partiales, non pensantes quod sanctus scribit apostolus Ja-
Jacob. III, 14-17. cobus : Si zelum amarum habetis et contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem. Non est enim sapientia ista desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena miseri- B cordia et fructibus bonis. O quam sententiosa sunt omnia verba ista ! quam dulcem gereret vitam, etiam in præsenti, qui ea impleret ! et quam longe sunt ista a Fratribus immansivis, hominibus proprii capitis, filiis proprii sensus, qui graves sunt sibimetipsis ac aliis ! Nempe qui vere est
Eccli. XXXVII, 22. *Ibid.* XXI, 15. sapiens, suavis est animæ suæ. Non autem est sensus ubi abundat amaritudo. Hinc namque et Moyses populo duræ cervicis,
Deut. XXIX, 18. filiis Israel, dixit : Non sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem. Paulusque C
Hebr. XII, 14, 15. universis fidelibus : Pacem (inquit) sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum ; contemplantes ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, et per illam inquinentur multi. Nempe, ut Climacus loquitur, frequenter unus canis totum gregem turbavit, et inficit una morbida ovis multas.

Rom. XIV, 19. Itaque, quæ pacis sunt, sectemur, et quæ ædificationis sunt, in invicem custodia-
Ibid. XV, 5, 6. mus. Deus autem patientiæ atque solatii det omnibus nobis id ipsum sapere in al- D terutrum, ut unanimes, uno ore honorificemus Deum et Patrem Domini nostri Jesu
Ibid. 2. Christi in Spiritu Sancto. Placeatque unusquisque proximo suo in bonum ad ædifi-
Galat. III, 28. cationem, ut omnes unum simus in Domino, pacifici semper et concordes in illo.
Matth. V, 9. Beati enim pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Turbatores vero et turbulenti
Sap. II, 24, 25. patrem suum diabolum imitantur, cujus invidia mors introivit in orbem terrarum ; imitanturque eum qui sunt ex parte ipsius, qui dissensiones et scandala concitant. Et scimus quia væ homini illi per quem *Matth.* scandalum venit. Nam, ut legislator noster XVIII, 7. testatur, quicumque scandalizaverit unum *Ibid.* 6. ex his pusillis, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris. Quod si ita damnabile est unum scandalizare pusillum, quantæ damnationis est multos scandalizare hujusmodi, aliorum impedire profectum, retardare processum, fervorem exstinguere, et ad remissius agendum inducere ?

Porro, diabolica mala, detractio, susurratio, discordiæ seminatio, in infinitum sint longe a nobis. Sed et levitates, dissolutiones, cachinnationes, tanquam spiritualium venena profectuum sollicite evitemus. Nam qui sine timore est, justificari *Eccli.* I, 28. non potest ; et qui timet Deum, nihil ne- *Eccle.* VII, gligit. Universa demum quæ agimus, sub 19. ordine divini amoris ponamus, et cuncta exercitia nostra interiora et exteriora, ad ferventissimum ac sincerissimum Dei et proximorum (potissime Dei) amorem, indesinenter ac sapientialiter referamus. Ad laudem et gloriam Omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

SERMO VI.

De sacra communione Eucharistiæ frequenter devote suscipienda.

QUI *manducat hunc panem, vivet in æternum.* Joann. VI, 59.

Dominus noster Jesus Christus, qui secundum suam deitatem est amor increatus, superardentissimus et immensus, atque secundum suam humanitatem tam plenus est sancta, spirituali, infusa dilectione, quod nulla pura creatura capere potest majorem ; ipse dulcissimus Unigenitus Patris æterni, tanquam ardentissima fornax, sanctæ dilectionis repletus incendio, caritatem suam ad nos multipliciter ac copiosissime nobis monstravit, præsertim in quatuor.

Primo in hoc quod nostram naturam, (A) veram humanitatem, suæ divinæ conjunxit naturæ, personali et proxima unione, hoc est in unitate personæ, sic quod ipse *Ps. xliv, 3.* Jesus Christus, sponsus Ecclesiæ, speciosus forma præ filiis hominum, verissime *Joann. i, 14.* factus est homo, invariabiliter permanens Deus. Sicque naturam nostram sibi univit et assumpsit in sponsam, in utero sacratissimæ atque purissimæ Virginis, de qua *Ps. xviii, 6.* in die nativitatis suæ prodiit tanquam sponsus de thalamo suo, geminæ gigas naturæ, exsultans ad percurrendam viam vitæ (B) ac peregrinationis præsentis, quousque in *Ephes. v, 2; Hebr. ix, 14, 15.* ara crucis obtulit semetipsum oblationem et hostiam Deo Patri, pro redemptione et salute eorum quorum naturam assumpsit. Quumque amor virtus sit unitiva, tanto perfectius atque propinquius uniens amantem et amatum quo ipsa dilectio ferventior fortiorque exstiterit, ex hoc cognoscimus æstuantissimam et fortissimam caritatem Filii Dei ad nostram naturam et ad genus humanum, præsertim ad suos electos, quod nostram naturam suæ deitati (C) conjunxit unione personali, qua nulla unio in creaturis potest perfectior et propinquior esse. Hinc indesinenter gratulari, devotissime regratiari, vehementissime inflammari debemus in Deum omnipotentem, qui est bonitas prima, pura et infinita : quoniam ipse Dominus Deus, Dei Patris unicus Filius, factus est unus ex nobis, frater noster, consors nostræ naturæ.

Secundo, ostendit nobis hanc suam caritatem ad nos, inter homines conversando, (D) *Zach. ii, 10.* sicut per Zachariam prædixit : Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce venio et habitabo in medio tui. Unde et Baruch præ- *Baruch iii, 35, 36, 38.* nuntiavit : Qui fecit stellas, hic est Deus noster ; et post hoc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Hoc sanctus evangelista Joannes impletum pro- *Joann. i, 14.* testans : Verbum (inquit) caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, etc. O quam amorose ac dulciter, quam fructuose et salubriter, quam sancte et exemplariter inter homines conversatus est in omni paupertate, profundissima humilitate, firmissima patientia, immobili mititate, plenissima caritate !

Tertio, ostendit nobis suam excellentissimam caritatem, instituendo in cœna novissima dignissimum sui corporis ac sanguinis Sacramentum, *Matth. xxvi, 26-28; I Cor. xi, 23-25.* in quo tunc contulit et quotidie confert se ipsum nobis in saluberrimum animarum nostrarum cibum ac poculum. Et ita in hoc sacramento præstat nobis se ipsum, sic quod ipse sit dator et donum, refector et cibus, invitator, hospes ac panis vivificus, manna cœleste, *Sap. xvi, 20.* habens in se omne delectamentum, et omnis saporis suavitatem. Hæc est caritas summa et liberalitas maxima, in qua dator largitur se ipsum.

Quarto, monstravit nobis Jesus Christus suam perfectissimam dilectionem, offeren- *Ephes. v, 2.* do se ipsum pro nobis Deo Patri in ligno crucis, ad reconciliandum nos Patri æterno, ad liberandum nos ab omni peccato et ab infernali supplicio, ad impetrandum ac promerendum nobis caritatem et gratiam donaque Spiritus Sancti in vita præsenti, deinde salutem et gloriam æternalem in regione Sanctorum supergloriosissimo Deo sine fine fruentium. Certe, ut ipse deprompsit, majorem caritatem nemo *Joann. xv, 13.* habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Nec suffecit ineffabili caritati, pietati et liberalitati suæ benignissimæ mentis, quod semel se ipsum obtulit altissimo Patri pro nobis, sed insuper ordinavit ac statuit se quotidie offerri pro nostra salute in sacro ac divino Missæ officio, in quo indubitanter adsunt et adstant cum ineffabili reverentia angeli sancti. Nec solum invitat et admonet nos ad suscipiendum istud præstantissimum sacramentum, hunc cibum angelicum, hoc pignus beatificæ refectionis præstandæ in paradiso cœlesti, imo etiam jubet hoc ipsum, terribiliter in Evangelio loquens : Nisi mandu- *Ibid. vi, 54.* caveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Præterea, manducantibus devote

hunc salutiferum cibum, promittit fru- A ctum exuberantem, videlicet vitam gratiæ et profectum virtutum in isto exsilio, vitamque gloriæ et refectionem æternaliter contentantem in cœlesti palatio.

Circa hæc quæri potest, an concedendum sit devotis personis laicis, quotidie seu alternatis diebus in qualibet hebdomada communicare. Ad quod S. Thomas super quartum Sententiarum respondet : Quæ in hoc sacramento geruntur, similitudinem habent cum his quæ in corporali accidunt nutrimento. Quum enim fiat deperditio B quædam continua naturalis humiditatis seu humidi radicalis, per actionem naturalis caloris exercitiumque laboris, oportet frequenter corporeum sumere alimentum ad restaurationem deperditi, ne deperditio illa continua mortem inducat. Conformiter, ex concupiscentia innata et occupationibus circa exteriora fit deperditio devotionis atque interni fervoris : hinc oportet ut deperditio illa restauretur per hujus vivifici cibi sumptionem. — Hæc responsio consonat verbis S. Ambrosii asserentis : C Panis iste quotidianus est; accipe quotidie quod tibi prosit quotidie ad salutem.

dist. XII, q. 3.

Hinc iterum Thomas affirmat : In hoc sacramento duo requiruntur ex parte recipientis. Primum est desiderium conjunctionis cum Christo : quod facit amor. Secundum est reverentia sacramenti : quod pertinet ad donum timoris. Primum horum incitat ad quotidianam seu frequentem celebrationem ac communionem; secundum retrahit inde. Si quis ergo per experientiam probabiliter noscat, ex quo- D tidiana celebratione aut communione in se augeri caritatis fervorem ac reverentiam sacramenti, talem decet quotidie celebrare aut communicare. Si autem senserit illa in se ex quotidiana communione non multum augeri, talis debet aliquando abstinere, ut postmodum cum majori reverentia ac fervore accedat : imo et niti debet ad percipiendum quotidie plenius hujus sacramenti effectus. Et quantum ad hoc, unusquisque suæ discretionis judicio relinquendus est. Ideo loquitur Augustinus : Si dixerit quispiam non quotidie Eucharistiam esse sumendam, alius affirmet quotidie accipiendam, faciat unusquisque quod secundum suam fidem pie credit esse agendum. Et probat hoc per exemplum Zachæi et centurionis, quorum primus ex caritatis fervore excepit Christum in domum suam gaudens, alter ex reverentia dixit : Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, etc.

Luc. XIX. Matth. VIII, 8.

His per omnia concordant responsiones Petri de Tarantasia, qui fuit Pontifex summus, et Richardi de Mediavilla in scripturis super quartum Sententiarum, distinctione duodecima. Hæc eadem habentur in Summa Durandi, et in Summa confessorum, et in Summa Pisana. Ex quibus ostenditur indiscretio aliquorum incaute reprehendentium quasdam personas valde devotas, quæ singulari affectu ardent ad hujus dignissimi sacramenti quotidianam susceptionem, in quibus etiam evidenter conspiciuntur effectus et signa præcipuæ devotionis. Denique, in primitiva Ecclesia, vigente devotione, et calore sanguinis Christi adhuc in cordibus fidelium inardescente, universi Christifideles quotidie communicabant. Unde et Anacletus Papa disseruit : Peracta consecratione, omnes communicent qui nolunt ecclesiasticis carere liminibus; alioqui ab ecclesiæ ingressu arceantur. Hinc quoque ait Albertus : Inter fervorem caritatis ad celebrandum aut communicandum trahentem, et inter timorem reverentiæ retrahentem, medium servet temperatrix discretio.

Si autem in aliquibus dominetur caritatis fervor, consulendum est potius ut accedant quotidie. Quibus etiam providendum est ne ex frequentia sacræ communionis fiant minus solliciti ad præparandum se quotidie totis viribus ad condignam tanti sacramenti susceptionem : imo indesinenter studeant ad majorem cordis puritatem, recollectionem, fervorem ac stabilitionem in Deo.

Porro devotissimæ personæ, quarum piæ

et amorosæ mentes subito ac frequenter A tam gratiose ac valde præstringuntur et præveniuntur a Spiritu Sancto, quod abstrahuntur et alienantur a se ipsis et rapiuntur in Deum, tamque vehementer intentæ et suspensæ sunt in eum, quod aliud nil advertunt nisi ipsum et illa quæ ipsis ostenduntur et quæ ipsæ vident in spiritu, confidenter et salubriter possunt sacramentum hoc sumere omni die, et præcordialissime de tanto dono regratiari Altissimo, quem totis præcordiis intra se complectuntur : ad cujus claram ac fa- B cialem et beatificam visionem, atque dulcissimam, plenam et æternalem fruitionem tam fervide afficiuntur, anhelant, suspirant, quod languent amore, et corporalibus viribus, sensu et motu privantur ad tempus; quumque Sponsum cœlestem nondum valeant tam clare et dulciter in se ipso conspicere et gustare, hoc eis præcipuum exstat solatium, quod ipsum in sacramento percipiunt; et inde mirabiliter confortantur, quoniam fonti totius gratiæ omniumque virtutum tam propinque C junguntur.

Imo hæc ipsa unio et communio quodammodo fructuosior atque salubrior esse videtur, quam visio et fruitio sponsi hujus Jesu Christi in patria Beatorum : non quod sit tam perfecta et jucunda ut illa, sed quia est meritoria valde, et abundantioris fructus ac gloriæ adeptiva; quod visioni et fruitioni Beatorum non convenit, quæ solum est præmium, non meritum, sed finis et retributio omnium meritorum. Etenim in hoc sacramento fides potissime D habet locum. Et ista communio figuratio et inchoatio ac prælibatio est futuræ illius beatissimæ refectionis, deliciosissimæ visionis, supersuavissimæ fruitionis Sanctorum in cœlo. Et quanto nunc mente puriori, fide firmiori, affectu calidiori Christum Deum ac hominem in hoc sacramento suscipimus, eo in paradiso superno ejus deitatem, imo et totam supergloriosissimam Trinitatem, post hanc miseram et exsulem vitam jucundius ac felicius æternaliter conspiciemus. Verum carnalis homo ista non capit, nec hujus cœlestis cibi dulcedinem sapit : ideo graviter peccat, quod tales spirituales devotissimasque personas judicare præsumit, de quibus non est judicandum secundum leges communes ac regulares, quum tales personæ a Spiritu Sancto speciali modo moveantur, dirigantur et inspirentur. Quarum unaquæque grata et humili mente dicere potest illud Apostoli : Vivo autem, *Galat.* II, 20. jam non ego, vivit vero in me Christus.

Prædictis verbis consonat Bonaventura super quartum Sententiarum : Si quis, ait, semper esset paratus, semper utile esset sacramentum istud accipere (hoc est semel quotidie), ut mundum receptaculum habens, comederet cibum istum cum reverentia præcipua et devotione ac fructu multiplici, sicut fiebat in primitiva Ecclesia. Ideo fidelibus primitivæ Ecclesiæ competebat omni die accedere. Postmodum refrigescente caritate, instituta sunt tempora communicandi diversa, non ut non frequentius liceret, sed ut ad minus tunc fieret.

Idcirco ex speciali devotione communicare quotidie, non præjudicat nec derogat illis statutis Ecclesiæ. In hac re negligentes et pigri, imo multum reprehensibiles et acediosi sunt quidam sacerdotes, etiam religiosi, qui acediam suam qua facili occasione et levi ex causa celebrare omittunt, quodam palliant virtutum colore, quasi ex humilitate et reverentia tanti sacramenti a celebratione abstineant. Quod si ita esset, nec in ceteris actibus cultus divini tam irreverenter et tepide se auderent habere. Talis quoque negligentia et cordis tepiditas valde indecentes atque illicitæ sunt omni religioso, quum status religionis sit status perfectionis, saltem acquirendæ : propter quod religiosi ex sua vocatione et professione valde tenentur profectui spirituali ac caritatis fervori studere, et ita assidue orare et celebrare pro his quorum eleemosynis sustentantur.

Postremo, quamvis commendabile sit, interdum ex humilitate et timore a celebratione et communione cessare, attamen multo melius est, ex caritatis fervore, speciali devotione ac zelo boni communis quotidie ad celebrandum aut communicandum se præparare : quemadmodum caritas sublimior virtus est quam humilitas ; et præsertim quoniam sacramentum istud sacramentum est totius caritatis, liberalitatis et gratiæ, medicinaque animæ. Et quamvis æque bonum et meritorium esset sacerdoti quoad se ipsum, ex humilitate a celebratione cessare, et ex caritate celebrare, tamen quantum ad alios multo fructuosius salubriusque consistit accedere : quia devote accedens, multipliciter succurrit, non solum sibi ipsi, sed et toti Ecclesiæ, et vivis ac mortuis, præcipue quoque adstantibus, et eis pro quibus celebrat ac precatur.

Hoc breve scriptum deputo et transmitto vobis devotissimis Christi ancillis : hoc est tibi Mechtildi, quæ in Noviomago jaces
A præ corpusculi tui imbecillitate die ac nocte in lectulo, et assiduis raptibus obdormis ac reficeris in Dilecto, corpore tuo sic soporato inflexibilique effecto, ut instar ligni et lapidis videatur exanime, nec aliqua pars ejus valeat moveri nisi moveatur et totum ; tibi quoque Christinæ, quæ a Christo recte Christina vocata es, quæ et instar Christi nuper quinque vulnera in corpore tuo bajulasti, quorum stigmata nunc usque cernuntur in te ; tibi etiam Catharinæ, quæ nullo corpo-
B reo alimento multo tempore, puta triennio et amplius, usa es, nisi modico poculo liquoris qui remanet caseo facto ex lacte, et nihilo minus carnosa et rubeo vividoque colore perfusa consistis, quemadmodum aliæ duæ præfatæ. Vestris sincerissimis precibus me ipsum et meos humiliter recommendo, ac vestrum indesinentem profectum totis præcordiis opto ego frater Dionysius, cujus orationes, quamvis exiguas, et informationes, licet vobis non necessarias, tam frequenter pe-
C tistis.

FINIS.

DE PRÆCONIO ET DIGNITATE MARIÆ

LIBRI QUATUOR

DE PRÆCONIO ET DIGNITATE MARIÆ

LIBER PRIMUS[1]

PROŒMIUM.

INIMICITIAS ponam inter te et mulierem; ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus. Gen. III, 15.

ip. II, 24. Serpenti Deus ista locutus est. Invidia nempe diaboli, mors introivit in orbem terrarum : quippe qui per feminam virum fefellit, atque per hoc sobolis omnem
:le. VII, 30. posteritatem infecit. Fecit equidem Deus hominem ab initio rectum; invidi vero suggestione serpentis, obliqua facta est Protoplasti voluntas. Sed aliunde seducto, B aliunde quoque auxiliandum censens sapientissima divinaque æquitas, eo decrevit modo hominem redimere quo utique deceptus est. Enimvero, per feminam, successionem prolis universam vir ipse, protoplastus homo primusque parens, infecit
ct. XVII, atque damnavit. Ideoque in viro quem statuit, in eo quem elegit itemque assumpsit, sed non nisi per feminam, Deus clemens et æternus humanum genus liberare decrevit. Parificanda enim exstitit morbo medela, damnationisque modo redemptionis C forma. Ideoque, quemadmodum justa ac ineffabili æternæ æquitatis censura, uno transgrediente, femina consilium exordiumque præstante, cuncti cecidimus; sic uno obediente, femina cooperante, con- A cipiente utique eumque gignente, ab infernalis obligatione necis singuli liberamur. Et ob id, inter hanc feminam serpentemque æmulatio orta est. Verumtamen ipsa prævalet : quippe quæ caput illius conterit. Gen. III, 15.
Nihilo minus insidiatur ille calcaneo istius. Circuit namque ut leo rugiens, quærens I Petr. V, 8.
quem devoret, schismata hæresesque inducens; et hujus demum mulieris dignitati per os reproborum suorum maledicit.

ARTICULUS PRIMUS.

Quæ præsentis editionis intentio sit.

SINGULARIS illa præelectaque Virgo : *Beatam* (inquit) *me dicent omnes ge-* Luc. I, 48.
nerationes. Ideoque, ut ego quoque dignitati tuæ, o amabilissima purissimaque Maria, vicem pro viribus refundam, atque ut queo laudem exhibeam, te beatam fari, itemque tua fateri præconia, decrevi. Et ob id, de Præconio et dignitate Mariæ, opus istud appellandum arbitratus sum.

Sed nunc adsis, sacra divinaque Virgo; adsis precor, o desiderabilis atque mundissima Mater; adsis cupio et vere cupio, o decora delectabilisque Domina puella; impetra tuo servo, o præstantissima incomparabilisque Maria, sapientiam qua

1 Ex editione Coloniensi Joannis Soteris, 1532.

tuam excellentiam in luce veritatis sincere contempler, amoris vehementiam quo tuam bonitatem affectuose complectar, verbi efficaciam qua te digne ut valeo commendem, et virtutem qua te in cunctis pro viribus honorem. Novi, Domina, fateorque, o mundi Regina, quoniam non est speciosa laus in ore peccatoris. Sed parce, oro, o celeberrima sponsa, mecumque, quæso, in cunctis atque ubilibet materne et item clementissime procede et age.

Eccli. xv, 9.

ARTICULUS II.

De inimicitia quæ inter mulierem serpentemque exorta est.

QUEMADMODUM autem amicitiæ origo similitudo est, sic ex dissimilitudine inimicitiam proficisci palam reor. Ideo mulieri inter quam serpentemque inimicitias ponere Deus censuit, contrarias serpentinis et item diabolicis dispositionibus qualitates præstitit atque infudit. Hinc enim livor profluxit. Scimus autem quoniam omnis culpæ sit superbia radix, atque ob hanc in ima a summis angelus prolapsus est. Humilitas itaque in primis præelectæ mulieri cœlitus impertienda exstitit; et ob id ipsi serpens insidiatur ac invidet, humillimam superbissimus ferre nequiens. Porro ex superbia rancor scaturit, et ex humilitate amor. Propriæ nempe superbus excellentiæ avidus, ei mox invidet quo desiderii sui se effectu cernit destitui. Denique, se contemplans humilis, et bonum omne fontanæ bonitati attribuens, hujus confestim bonitatis amore succenditur, ipsique inhærere atque ipsi uniri satagit. Uti igitur superbissimo summa est innata (non ex Deo creatore, sed propria voluntate) invidentia, sic humillimæ Virgini plenam perfectamque caritatem donari a Fonte virtutum, justum opinor. Vulnerata ergo caritate exstitit, quemadmodum livore serpentino dæmon torquetur. Enimvero a Fonte puritatis aversus diabolicæ mentis animus, turpium et immundorum itemque carnalium factus est operum amator, turpitudine immunditiaque oblectatus. Mentis ergo corporisque feminæ isti castitas præstanda fuit, qua immundissimo serpenti mundissima sanctissimaque displiceret Virguncula. Igitur ex his et consimilibus qualitatum diversitatibus, incessabiliter serpentino innascitur livor animo : dum his illa stipata virtutibus, Deo approximare festinat; ille autem, in aversionis suæ obliquitate perseverans, a Fonte beatitudinis irrecuperabiliter elongatur.

Eccli. x, 15.

ARTICULUS III.

Quænam sit hæc femina serpentis inimica.

INCOMPREHENSIBILIS illa æternaque Sapientia, nil casu aut fortuito agens, universorum eventum vel providentiam in ipso æternitatis momento in se contemplata est atque disposuit. Incommutabilis equidem sapientissimique auctoris ratio, stabilis utique invariabilisque consistit. Hinc quippe omnium, præsertimque intellectualium creaturarum et hominum, providentiam Deo inesse innotescit. Ideoque quidquid in temporum horum volumine desuper homini impertitum fuerit, ab æterno (ni fallor) dari decretum est : etenim ex ipso, per ipsum et in ipso sunt omnia. Elucescit igitur supersapientiali divinæ mentis consilio hanc formatam electamque Puellam, qua perditi hujus redimeretur sæculi proles. Hæc est illa amantissima Dei qua, uti per primordialem feminam orbis interiit, humanam reparare progeniem Deus vere bonus naturaliterque benignus dignatus est. Enimvero, dum jam temporis instaret plenitudo qua ab æterno præordinata clementia homini præstanda exstitit, destinare volens æternus Pater in hunc mundum Unigenitum suum, receptaculum ei tabernaculumque paravit. Eum quoque incarnari decernens, matrem ei providit itemque ef-

Rom. xi. Galat. iv, 4.

uc. I, 27. fecit. Hæc est illa sacra virgo cui nomen A Maria, Patriarcharum filia, Vatum desideratissima, Apostolorum Domina, et ipsius unici Filii summi Genitoris Mater prorsus dignissima.

ARTICULUS IV.

Quod per Verbi incarnationem, mundum ab æternæ obligatione necis Deus justus atque misericors liberare rectissima ratione decrevit.

oann. I, 14. *p.* 479 B. VERBUM *caro factum est* ex Maria virgine. Paulo ante, si rite memini, fassus sum id divinæ congruisse clementiæ, ut aliunde decepto, aliunde quoque succurreret, infernalique nequitia damnatus, cœlesti bonitate cœlitus eriperetur salvandus. Sed offensum Deum placare quis poterit? Si culpa eo gravior quo offensus præstantior, immensæ majestatis altissimo quis satisfaciet Regi indignanti atque irato? Nullus omnino, ut reor, si non ipse quoque incircumscriptæ excel- C lentiam dignitatis sortitus sit et habeat. Porro tota gratia destituto homini, quis amissam nisi auctor gratiarum recuperare potens erit, aut certe idoneus? Adhuc autem, naturam totaliter infectam et item æternæ morti obnoxiam, quum sit ipsa communicabilitatis infinitæ, quis nisi immensæ redemptor efficaciæ salvare valebit? Hinc Protoplastorum scelus inultum nolens divina permanere justitia, denuoque lamentabiliter sauciato mederi volens summa clementia, æquitatis miseri- D cordiæque temperamento opus compegit pulcherrimum, quatenus mors morte ulta desineret, occisusque, amici sui atque confratris nece redemptus, revivisceret. Hoc est christianæ religionis mysterium, hoc divinæ fidei sacramentum : quoniam *ibid.* III, 17. Pater misit Filium suum in mundum, ut *om.* I, 3. salvetur mundus per ipsum; et quia factus est ei ex semine David secundum *alat.* IV, 4. carnem, factus ex muliere, factusque sub lege. Hoc ordine ineffabilis omnipotensque Deus, qui absoluta sua potentia omnia juxta omne suum beneplacitum quomodolibet potest, hominem decentissime redemit.

ARTICULUS V.

Quod ab origine mundi, prælecta Dei Genitrix præsignata descriptaque sit.

VATES antiqui temporis prædixerant quod factum est : quia Virgo conci- B peret et pareret Emmanuel. Magnifici providique factoris est, ut sublime quidpiam acturus, vicissim differat : quatenus interim ceterorum animos attentos efficiat, et quid in futurum operaturus sit, cunctis insinuet, atque congruentibus præambulis excelsum opus præveniat. Annon ordinem hunc in torneamentis suis et item spectaculis, reges gentium principesque populorum observant? Tempus namque præfigunt, præcones destinant, et præviis quibusdam præludiis, velut futurorum signis atque indiciis, intentum opus præoccupant. Sic prorsus summus mundi opifex, Deus sublimis et benedictus, ab ipsis sæculorum primordiis, magis autem ab æterno, pro mundi beatitudine amantissimum suum præcordialissimumque Filium incarnari disponens, non id mox prosecutus est, sed supersublime superdignissimumque opus in fine sæculorum peregit, ut interim hominum mentes inflammans atque erudiens, congruis opus tantum vaticiniis, oraculis, prodigiis figurisque præveniret. A sæculo igitur præcones misit, Prophetas constituens, mirabilia egit, futurorum speciem typumque gestantia. Ideoque justus Zacharias de Deo orsus : Erexit (inquit) cornu salutis nobis, sicut locutus est per os sanctorum, *Luc.* I, 69, 70. qui a sæculo sunt, Prophetarum ejus.

Hoc modo, o celeberrima præstantissimaque Virgo, te tam incomparabiliter exaltare volens benignissimus Creator, hanc tuam excellentiam ab origine multipliciter verbis factisque innotuit. Etenim de te

Gen. III, 15. serpenti contestans : Inimicitias (ait) po- A
nam inter te et mulierem ; ipsa conteret
Exod. III, 2; *Judic.* VI, 37-40. caput tuum. Denique in rubo ardente Ge-
deonisque vellere figurata crederis. De
te, sincerissima te mente contemplans,
divinus David cecinit cum cordis jubilo :
Ps. XLIV, 11. Audi (inquiens), filia, et vide, et inclina
Ibid. 12. aurem tuam. Et post pauca : Concupiscet
(asserit) rex decorem tuum. Quoties te
Salomon in amoris Cantico, in sponsi spon-
sæque dialogo, descripsisse cernitur ? An-
non de te prophetico sciscitatus est spi-
Prov. XXXI, 10. ritu, Mulierem fortem quis inveniet ? At B
Is. VII, 14. vero sacer Isaias : Ecce (inquit) virgo
concipiet et pariet filium. Et beatissi-
Jer. XXXI, 22. mus Jeremias : Novum (ait) faciet Do-
minus super terram ; mulier circumdabit
virum.

caro factum est, et habitavit in nobis. De-
nique Unigenitus, qui est in sinu Patris, *Joann.* I, 18.
ipse enarravit : Ego (ait) et Pater unum su- *Ibid.* X, 30.
mus ; et denuo : Omnia quæ habet Pater, *Ibid.* XVI, 15.
mea sunt. Ad Patrem quoque loquens Uni-
genitus : Omnia (asserit) mea, tua sunt ; et *Ibid.* XVII, 10.
tua, mea sunt. Hic veram carnem ex Vir-
gine sumpsit, quemadmodum discipulis
fassus est : Palpate (inquiens) et videte, quo- *Luc.* XXIV, 39.
niam spiritus carnem et ossa non habet,
sicut me videtis habere. Alioqui verum
non erit quod ei Archangelus dixit : Ecce *Ibid.* I, 31.
concipies in utero, et paries filium. Verum
ergo Deum ipsa vere concepit, humanam
ei carnem, licet inusitata supernaturalique
manerie, veraciter ministrans ; et eum
vere peperit, similem sibi in natura, ve-
rum hominem gignens.

ARTICULUS VI.

Quod divina Maria sit veri Dei Mater vera.

VERIFICATUM prorsus est quod serpen-
ti de præelecta femina Deus disse-
Gen. III, 15. ruit : *Insidiaberis* (inquiens) *calcaneo*
ejus. Hoc nempe per hæreticos incredu-
losque infatigabiliter egit. Alii eam vir-
ginem esse fateri noluerunt, ut Ebion et
Helvidius. Alii purum hominem genuisse
asseruerunt, ut Arius et Eunomius ; alii
Deum quidem esse, sed non verum Deum
eam generasse dixerunt, ut Cerinthus et
Photinus. Alter non hominem verum, sed
phantasticum, protulisse blasphemavit, ut D
Manichæus ; porro alter Christum nil ex
ea sumpsisse, sed per eam tanquam per
aquæductum dumtaxat transisse confinxit,
ut Valentinus.

Et quid opus est cunctorum insidias
blasphemiasque narrare, quum de ipsius
I *Joann.* V, 20. Filio fari orsus Joannes, Ut simus (in-
quit) in vero Filio ejus, hic est verus
Deus, et vita æterna ? Rursusque eodem
Joann. I, 3, 14. edocente, Verbum, per quod facta sunt
omnia, et sine quo nil factum est, Verbum

ARTICULUS VII.

Quod eumdem Filium quem Pater genuit in æternitate, benedicta Maria peperit in tempore. C

SACRÆ divinæque Virgini loquens Ar-
changelus : *Spiritus Sanctus* (inquit) *Luc.* I, 35.
superveniet in te, et virtus Altissimi
obumbrabit tibi ; ideoque et quod nasce-
tur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.
Porro quidquid ab altero vere gignitur,
naturam quoque veram ab illo sortitur,
atque in similitudine naturæ ab ipso pro-
ficiscitur. Duas igitur generationes, et
item naturas duas, filiationem vero unam
Christo inesse necesse est. Verumtamen
in generatione materna, nec nova sup-
positabilitas, nec recens subsistentia, ne-
que mutatio aliqua, Dei Verbo advenit :
quippe quod ex paterna mente æternaliter
incommutabiliterque verus Deus perfecta-
que hypostasis profluxit. Sed ad esse per-
sonalitatemque Verbi est assumpta hu-
manitas, ut sint in una persona duæ
naturæ, retentis permanentibusque nihilo
minus utriusque veritate essentiali et pro-
prietate naturali.

Si vero dixeris : Quod generatur, a non A esse ad esse progreditur ; et rursus, quod temporaliter nascitur, mutationi utique substernitur : quomodo ergo quod æternum est et semper invariabiliter subsistens, de novo et in tempore concipi potuit et gigni? Respondebo, ad veræ generationis rationem id requiri atque sufficere, ut res de sui substantia aliam secundum naturæ similitudinem producat. Et id utique virgineæ Matri competit. Quemadmodum equidem Christus Deus est, ex substantia Patris ante sæcula genitus; B sic utique homo est, ex substantia Matris in sæculo natus. Quod præterea dicitur, genitum a non esse proficisci in esse, negandum reor, si quis id universaliter asserere satagat. Verbum namque paterni intellectus proles exsistens, verissime gignitur; sed absit ut a non esse ad esse progredi credatur : sic enim migraret de potentia in actum, et non esset verus Deus. Etenim in increato ente non est accipere non esse ante esse, sed est illic simplex dumtaxat diffusio. Et hæc C non aliud est quam processio lucis a luce, actus ab actu, et Dei a Deo. Non enim contingit in processione divina atque æterna accipere terminum a parte ante nisi *a quo,* non etiam terminum *ex quo,* nec re neque intellectu. In creatione quippe sumitur terminus *ex quo,* sed ratione dumtaxat : hic enim intelligitur nihil; quod non esse realem terminum, palam opinor. Præterea, in generatione naturali atque sensibili, uterque terminus a parte ante, scilicet *ex quo* et *a quo,* realis est; D sed in emanatione divina ad intra, est solus terminus *a quo,* seu origo principians a parte ante. In assumptione denique humanitatis a Verbo, non in divinitate sed humanitate mutatio facta censenda est. Divinitas nempe nec mixta est, neque immersa, et proprie quoque nec pars facta est, neque composita; sed ei humanitas unita est, sustentationem subsistentiamque ab ipsa immediate sortita.

ARTICULUS VIII.

Quod gloria ista Mariæ, dignitas et gratia, ineffabilis sit, et quodammodo infinita.

QUO quid alii vicinius est, eo utique ipsi similius est. Quid autem Christo tam vicinum ut Genitrix ejus? Nihil igitur ea ipsi similius exstat. Palam est autem Christum sine mensura omnis gratiæ ple- *Joann.* III, nitudinem sortitum. 34. Huic ergo plenitudini gratiæque infinitæ Maria vehementissime appropinquat. Amplius, naturale jus id exigit, ut parentem proles honoret, ei quoque quidquid decet, pro viribus exhibeat; et quo filius melior fuerit itemque potentior, eo (ni fallor) hoc sublimius complebit. Certissime itaque lucet id divinitus Mariæ collatum, quidquid veri Dei Genitricem decebat. Sed quæ mens concipere, quæ queat lingua disserere quantam ei Virgini puritatem sanctitatemque inesse decuit, quæ omnis munditiæ totiusque virtutis ac sanctitatis fontem, summi Patris Unigenitum concipere, parere, lactare et alere debuit?

Præterea, secundum nobilem Aristotelem, diis, magistris et parentibus non potest reddi æquivalens. Sed hinc is excipitur qui propriam matrem condidit, quoniam plus contulit quam recepit. Verumtamen id constat, quia tantum dedit, quantum tantum talemque Filium Genitrici suæ dare decuit. Quis vero comprehendere possit quid Filium immensæ majestatis, incircumscriptæ bonitatis, magnificentissimæ liberalitatis, tam dulci præelectæque Matri donari decebat? At vero, qui omnibus *Jacob.* I, 5. gratis affluenterque tribuit et nulli improperat, quid ei præstitisse censendus est quæ eum tam maternaliter lactavit, tam affectuose fovit, ceteraque maternæ ministrationis exercitia tam reverenter exhibuit?

Adhuc, quo Deo creatura amplius conformatur, eo ad divinas excellentias gloriosius assurgit. Quid autem æterno Patri

in creatis rebus tam simile quemadmodum A illa quæ eumdem cum eo Filium peperit, quæ sic sine viro uti ille absque femina, eum cum integritatis decore produxit, quæ hunc quoque edidit a quo Spiritus Sanctus donatur atque procedit? Proinde, quæ fecundiora sunt, præstantiora a philosophis censentur. Nonne ergo infinitæ quodammodo dignitatis exstat, quæ Filium immensæ celsitudinis protulit, quæ mundi artificem, orbis Dominum et universorum verum Deum effudit? Insuper, naturaliter supra prolem auctoritatem quamdam pa- B rens possidet. Quæ ergo hujus Virginis sublimitas, cui etiam Deus secundum ali-
Luc. II, 51. quid se subjecit? Erat nempe subditus ei :
Dan. VII, 10. hic utique cui millia millium ministrant, deciesque millies centena millia adsistunt. Denique, quid gloriæ id Mariæ confert quod per eam totius mundi salus initiata reparataque est?

ARTICULUS IX.

Effusio mentis in amorem Mariæ.

Cant. IV, 9. *Ibid.* V, 6. V*ULNERASTI cor meum, soror mea, sponsa; vulnerasti cor meum.* Anima mea liquefacta est ut ipsa cogitata es, o pulcherrima mulierum, o Virgo dulcissima, o mundissima Mater. Verbum mihi ad te, o incomparabilis deiformisque Maria;
Thren. II, 19. effundam instar aquæ cor meum ante conspectum tuum, Domina; laudabo et exaltabo te, amabilis, decora Puella; confitebor nomini tuo, pudicissima turtur,
Ps. IX, 3. columba castissima; lætabor et exsultabo D in te, singularis et item celeberrima Dei sponsa; mirabor et contemplabor te, honestissima Maria. Diligibilis mihi es semperque desideranda, o Maria, quæ bonitate plena es; cujus ab initio vitæ ope destitutus non sum; quæ adolescentulo adhuc et inter bonum malumque nondum discernere valenti, nominis tui contulisti affectum. Amabilis enim es, o Domina,
Ps. XLIV, 12. quam Deus dilexit, cujusque speciem concupivit; in qua aliud prorsus quam benignitatem atque dulcedinem, quam misericordiam et mititatem, quam caritatem ac honestatem invenire nequeo; quæ tota pulchra es, nec mentis neque carnis maculam habens; decus mulierum et gloria, hominum honor atque lætitia, spes nostra et advocata; quæ angelicas mentes puritate superas, quæ supercœlestes illos simplicesque spiritus sanctitate præcellis; miserorum miseratrix præcipua, amatrix ardentissima, et protectrix fortis atque fidissima.

ARTICULUS X.

De annuntiatione gloriosæ facta Puellæ.

ENIMVERO, jam nunc instante ab æterno disposita hora, missurus in mundum hunc Unigenitum suum summus Genitor, superadorandæ superviventisque Trinitatis clementiale consilium felicissimæ insinuare volens Puellæ, Archangelum *Luc.* I, 26 et seq. ei mittit, quatenus eam celeberrime salu- C tet, Deique ei Unigeniti incarnationem in ea et item ex ea complendam revelet.

Jam ergo ausculta, Maria, adverte, o benedicta, agnosce quid de te sentiat, qualem te existimet Deus excelsus, Judex infallibilis. Mittit equidem tibi suum Unigenitum, quem utique non minus diligit quam se ipsum. Denique dat tibi Filium quem ex proprio corde sibi æque bonum itemque consubstantialem produxit. Hunc tibi committit, o incomparabilis amantissimaque Maria, ut eum in utero alas, genitum lactes et foveas, contrectes et ad incrementum usque perducas. Offert tibi magna, o dignissima sponsa. Numquid hæc, o Domina, sapientissimus ille Pater perageret, nisi te idoneam dignamque censeret? Nobile tibi pignus credit, tecumque fiducialiter facit.

Hæc est hora ab æterno præordinata, Patriarchis promissa, Vatibus prædicta, totique orbi desiderabilissima. Descendit mox angelus, Virgunculam salutat, pudicissimam honestissimamque Puellam ju-

Luc. I, 28. cundissimo veneratur eulogio : Ave (inquiens), gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.

A sæculo non est talis audita a supernis
Iudic. VI, 12. salutatio. Gedeoni dictum est : Dominus tecum, virorum fortissime. Sed numquid, Gratia plenus, aut, Inter viros benedictus? Quomodo enim gratia plenus exstitit, qui
Ibid. 17. in fide vacillans, Deumque tentans, signum expetiit? Porro, qualiter inter viros benedictus, qui contra legem operans, in
Ibid. VIII, 27. sui suæque domus scandalum atque ruinam sacerdotale sibi ephod effecit? Denique, sancto David testimonium perhi-
Ps. LXXXVIII, 21; *Act.* XIII, 22. bens Deus : Inveni (ait) David filium Jesse, virum secundum cor meum. Verumtamen
II *Reg.* XI, 4-17. adulterium homicidiumque vir ille illapsus est. Demum de Salomone loquens Deus :
Ibid. VII, 14; III *Reg.* XI, 1-8. Ero (asserit) illi in patrem, et ipse erit mihi in filium. Et tamen effeminatus idolatraque est iste effectus. Sed tu, o Maria, gratia plena salutaris; sed vehementius replenda es, nec unquam a gratiæ plenitudine peccando excides. Insuper Dominus tecum ; sed specialiter nimis : tu quippe ipsius amica, tu sponsa, tu filia,
Matth. VI, 21. tu thesaurus ejus ; et scimus quia ubi thesaurus Dei, illic et cor ipsius. Dominus ergo tecum in intellectu, per veram sapientiam; in affectu, per ardentissimam caritatem ; in memoria, per stabilem sin-
Ps. CXX, 4. cerissimamque inhæsionem. Ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit te,
II *Par.* VI, 40. o felicissima. Aures namque ejus votis tuis intentæ, et oculi quoque ipsius aperti super te sunt die ac nocte.

ARTICULUS XI.

Quemadmodum Deus benedictus hanc Virginem dilexit.

Unio ex similitudine procedit : quoniam similitudo dilectionem efficit, dilectio autem amantem amatumque conjungit. Jam igitur cerno, o Virgo gloriosa, quoniam quo Deus se tibi vicinius atque intimius unit, eo vehementiori te caritate
A complectitur et ardentius diligit. Sed post personalem illam Verbi humanitatisque copulam, aliam quam unioni qua se tibi conjunxit Deus sublimis similem, non contueor neque reperio. Descendit quippe, o amabilis Maria, non jam dumtaxat ad te, sed in te quoque et usque in medium ventris tui ; in visceribus tuis mansionem sibi quietemque elegit, qui in fonte paterni cordis, qui in luce æternæ mentis atque in sinu Patris incommutabiliter consistit. Denique induit carnem ex te, et
B factus est aliquid tui, uti parentis est aliquid proles. Itaque, nunc si rite concipio, Dei tuique, o Maria, conjunctio, nedum per illuminationem est aut amorem extrinsecamve adhæsionem, sed per realem quamdam identitatem, intima et item penetrativa exsistens.

Præterea, caritas communionem facit : nil equidem sibi proprium servat, sed proprias utique divitias dilecto impertit. Igitur, dum communionem divinæ excellentiæ desuper tibi a tota Trinitate, o felix
C Maria, exhibitam contemplor, caritatis illius qua te tota supersancta Trinitas dilexit, magnitudinem itemque fervorem mirari non sufficio. Pater quippe tibi unicum suum carissimumque Filium misit deditque. Fecit insuper te suam veram sponsam, eumdem naturalemque suum Filium ex te gignens. Porro Spiritus Sanctus hoc adorando te germine ineffabiliter imprægnavit, a quo ipse vere ac æternaliter procedit. Filius quoque te singulariter veneratus est, dum ipse fons bo-
D nitatum et luminum uterum tuum non horruit, in eo se clausit, tibique demum se commisit atque subjecit.

ARTICULUS XII.

Quod deliciæ Dei sint esse in Maria et vivere cum ea.

Exsultavit ut gigas ad currendam viam ; a summo cœlo egressio ejus. *Ps.* XVIII, 6, 7. *Apoc.* XIX, 16.
Etenim quoniam, o præelecta a Deo, Rex

Ps. xliv, 12. regum et Dominus dominantium tuum A concupivit decorem, non mirum si cum exsultatione festinationeque ad te descendit : siquidem in momento, in ictu oculi, a summo cœlo in uterum tuum processit.

Prov. viii, 31. Porro, si deliciæ Dei sint esse cum filiis hominum, non utique cum his qui caro Gen. vi, 3. sunt, in quibus spiritus ejus non permanebit in æternum, eo quod caro sint, sed Joann. iv, 23. cum his qui in spiritu et veritate Patrem colunt atque adorant : quanto magis tecum esse, deliciæ ejus credendæ sunt, B in qua carnale nil exstitit, quæ Deo unita fueras per fidem, transposita in ipsum per spem, indissolubiliterque ei colligata per caritatem? Denuo, nullum (ut opinor) latet, quod amantium se mutua conversatio delectabilis sit. Porro, quo amor fortior, eo vita hæc jucundior. Sed quis mutuam illam Christi Matrisque ejus dilectionem metiri aut certe concipere queat? Et ob id neque quam deliciosus erat ipsorum convictus, comprehendere quispiam valet. Ad hæc autem, quis sponsi ac sponsæ C copulam lætam fore ignoret? Et Mariam singularem esse Christi sponsam quis nesciat? Singulariter itaque ipsorum conjunctio gaudiosa deliciosaque fuit. Amplius, quis unici filii amantissimæque matris, et eorum præsertim quorum alter alterum nunquam offendit, nec quod displiceat habet (quippe in quibus culpa nulla, nulla inhonestas, sed virtus sincera, et item perfectio consummata), mutuam conversationem delectabilissimam esse non videat? D

ARTICULUS XIII.

De sanctificatione et puritate deificatæ Mariæ.

Ps. xlv, 5. art. viii. SANCTIFICAVIT *tabernaculum suum Altissimus.* Paulo ante efficaciter satis (ni fallor) monstratum est, id Mariæ cœlitus collatum, quidquid veram mox Dei veri futuram Genitricem habere decebat, eo quoque ab Unigenito suo honore sublimatam, quo a tali Filio Matrem talem honorari congruit. Legimus autem in veteri novaque lege, sanctificatos quosdam in maternis uteris, quemadmodum de Jeremia atque Joanne Scriptura fatetur; Jer. i, 5. Luc. i, 15. et id in figuram Messiæ regis sanctificationis eisdem communicatum censemus. Porro, horum Christi nativitati vicinior, ampliorem utique sanctificationis gratiam sortitus est. Sed gratiam ministris datam, matri negatam asserere, nefas arbitror. In matris igitur utero Maria sancta fuit, eo abundantius quo præ famulis mater veneranda exstitit. At vero, tam excellenti puritate venustanda exstitit puellaris caro, ut eam supersplendenti Divinitati uniri dignum esset : ideoque ab omni prorsus macula præservanda fuerat, quo tanto ministerio congrueret. Optime ergo tibi, o optima Virgo, competit quod in Canticis Spiritus veritatis asseruit : Tota pulchra Cant. iv, 7. es, amica mea, et macula non est in te; et denuo : Pulchra es, amica mea, suavis Ibid. vi, 3. et decora; rursusque : Sicut lilium inter Ibid. ii, 2. spinas, sic amica mea inter filias.

Quoniam itaque tanta, ut nunc inductum est, sanctitas Mariam decuit, quæ Fontem sanctitatis concepit et protulit, ab originali quoque culpa immunis esse debuit, præsertim quum decens appareat ut hoc etiam honore Filius ejus eam veneratus sit. Ad hæc autem, si tota pulchra est, ergo nec originalis culpæ maculam accepit, utputa ab originali actualique culpa innoxia. Præterea, tanta (ut ait Anselmus) est Mariæ sanctitas, qua sub Deo major intelligi nequit. Nil igitur culpæ in ea usquam locum sortitum est. Et hanc positionem defenderunt qui sacræ Virgini devotissimi fuerunt, S. Anselmus, devotissimus Bernardus, S. Thomas, et venerabilis Albertus atque Ægidius : quia Mariæ Filius Christus, qui est virtus et I Cor. i, 24. sapientia Patris, omnia ordinate efficit, quippe qui in numero, pondere et mensura universa constituit; Sap. xi, 21. et ob id, hoc sibi

nascendi privilegium servavit, ut ejus Mater tota pulchra esset, quoniam actualis omnis criminis, mortalis itemque venialis, expers fuit, nec unquam suo Creatori displicuit.

ARTICULUS XIV.

An tanta sit sanctitas Mariæ, qua sub Deo major intelligi nequeat.

OMNIS creatæ mentis sanctitas finita est, quoniam nulla creata entitas infinita esse potest. Denique, dum tanta Mariæ sanctitas asseritur, ut sub Deo major cogitari non valeat, certum est id dici salva sanctitate creata animæ Christi, quæ utique major est sanctitate Mariæ omniumque creaturarum. Sed quoniam Christus non est pura creatura, ideo in præinducto sermone, ejus sanctitas dempta est. Est autem inquisitio, an tanta sit Mariæ sanctitas, ut ea sub Deo sublimior concipi non possit. Et quidem, quod nullius creatæ neque angelicæ mentis sanctitas, ejus queat sanctitati comparari, hinc palam reor, quoniam incomparabilis utique sanctitas eam decuit, quæ universorum adorandum Creatorem concipere generareque meruit. Sed alicui fortasse videbitur quod sanctitate ejus sub Deo major esse atque intelligi sanctitas queat : nempe, si potest esse, potest quoque intelligi. Sanctitas namque Mariæ a Filii sui creata sanctitate pluribus gradibus, uti nunc dictum est, distat, quum etiam si omnium ceterorum sortita foret sanctitatem electorum, sanctitati creatæ sui Unigeniti comparari æquarive nequiret. Potest ergo a Deo creari et item dari sanctitas major ea quæ Mariæ donata est. Posset quippe ejus sanctitati tantam addere quantam Petrus suscepit. At vero divina virtus illimitata est, quæ omni creata essentia digniorem potest condere : alioqui coarctata foret atque exhauribilis. Porro Maria quamdiu in hac lacrimarum val- A le degit, viatrix erat, quotidieque profecit.

Pro hujus igitur inquisitionis agnitione, contemplandum paulisper est divinam Sapientiam cuncta ordinate producere, quoniam omnia in modo, specie et ordine *Sap. xi, 21.* agit. In donatione itaque divina, dantis sublimitas recipientisque conditio pensandæ sunt. Itaque, si Verbi majestas, Mariæ quoque quam ex se habebat declivitas, sapientialiter comparentur, lucebit, si rite contemplor, quoniam pro utriusque mode- B ramine, neque majorem, sed nec minorem Mariæ conferri sanctitatem decuit. Enimvero ea major esse non potest : non quin Deus absoluta sua potentia ampliorem, nedum ei, sed aliis quoque præstare possit; sed nec decet, nec utique fiet. Sanctitate ergo Mariæ major, sub creata Filii ejus sanctitate, intelligi esseque nequit : tum quia nec in præsenti vita ejus sanctitatis magnitudo ad plenum comprehendi valet, etiam quam in terris adepta est (Incomprehensibilis enim, quemadmodum optime C ab Ambrosio introductum est, incomprehensibiliter operabatur in Matre); tum quia post assumptionem hominis a Deo, nil præstantius conferri potest homini quam ut Dei parens consistat; tum quia ampliorem alicui impertiri nec decet neque contingit; et rursus, quoniam Mariæ sanctitas quodammodo, juxta præostensa, infinita est; denuoque, quia quod non est, nec scitur neque intelligitur : et ita major sanctitas intelligi nequit secundum exsistentiam. — Denique, an sanctitate creata D Christi major esse non possit, et si ipsius gratia plenior fore possit, involutiorem quæstionem habet : quam in hac editione præterire, aliique congruentiori loco reservare, par est.

Ex inductis igitur claret, præhabitum *art. præced.* Anselmi de excellentia sanctitatis benedictæ venerabilisque Mariæ testimonium quam sit verum atque subtile. Verumtamen, quantum sapio, si ejus veritas profunde intelligi debet, acuto intellectu opus est.

ARTICULUS XV.

Quod Divinitatis splendori, id est Filio, qui est splendor Patris, non deroget a femina concipi et gigni.

Tit. I, 15. OMNIA *munda mundis*. Porro immundis ipsa quoque munda vicissim immunda sunt. Crassam quippe mentem habentes, et obtenebratum carnalemque intellectum, sincero nequeunt rem oculo contueri. Abhorrent itaque fateri, prorsusque eisdem indignum videtur, in B femineum ventrem Deum descendisse, femineæ carni uniri, in utero demum naturalibus superfluitatibus non carente jacere, itemque sic angustiari atque concludi. Sed patet eorum ruditatis crassitudo. Nempe eamdem rem aliter attendit sensus, aliterque intellectus. Unde si ejus (quem sibi Deus præelegit paravitque) uteri differentiam claro intellectu a ceteris conspicerent, quem carneo sensu cum ceteris convenire cernunt, non tam bestialiter censerent. C Enimvero, quam immunditiam nisi culpæ abominatur Dominus? Numquid naturalium superfluitatum impuritatem, et non magis animæ maculam pensat? Quod si illas quoque odit et vitat, non utique ubique est. Quid ergo mirum, si Virginis uterum non horruit Deus, cujus utique immensa divinitas omnibus adest cunctaque penetrat, et tamen nullo obnubilari maculari ve novit, quippe quæ cum nullo materialiter communicat, supersimplex invariabilisque consistens? Quod si sensibilis radius immunda purget, mundus D permanens, uniaturque sordibus, sordem non contrahens : cur Divinitatis supersplendidissimus incircumscriptusque radius, purissimis virgineæ et item sacræ Puellæ sanguinibus absque propriæ puritatis damno uniri non valeat, præsertim quum sine ipsius variatione aut circumscriptione unionem eamdem fateamur effectam?

Denique, nec culpæ maculam neque virtutis splendorem carni nisi per redundantiam ab anima inesse constat. Voluntas A namque culpæ radix est, et virtutum origo. Igitur, si dignitatem carnis Mariæ serena acie speculari festinas, animæ in primis contemplare virtutes. Porro nulla (ni fallor) animæ virtus tam vehementer in carnem redundat eamque venustat quemadmodum castitas, quum et luxuria eam potissime coinquinet atque corrumpat. Quo ergo judicio purissimæ castissimæque Virginis corpusculum, supermundo ac superpulchro Deo horrendum abominandumve exstitit? Quod tibi, immunde impu- B densque Manichæe, et tibi quoque, impure Judæe, ignominiosum est et vile, nobis gloriosum est, amabile, itemque suave. Dei incarnatio, nostra deificatio est; ejus descensio, nostra est provectio; ipsius in Virginis ventrem declinatio, nostra est ad cœli thronum sublimatio.

ARTICULUS XVI.

C *Quod ea quæ in virginea carne præelectæ Virginis humiliora videntur, vehementiori divinitus decore adornata sunt.*

DIVINUS Apostolus : *Quæ putamus* (inquit) *ignobiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorem circumdamus :* potius quippe egent. Sic prorsus, omnipotens sapientissimusque Pater, nil indecorum et item inhonestum nihil in amantissima sua filia singularique sponsa et Unigeniti sui Matre præstantissima re- D linquere volens, id quoque quod per naturam humilius exstitit, per gratiam sublimius fecit; et quod in se consideratum videbatur inhonestius, divinitus effecit gloriosius. Nempe quod vehementius adornari eguit, plenius utique decoravit. *I Cor.* XII, 23.

Jam ergo nullus in te, o inclyta teneraque sponsa, aut sexum, aut uterum, aut ubera, immundissima mente contemnat, dum feminei sexus organum incomparabili fragrantissimaque castitate stipatum est : quippe quod neque ex interiori, sed nec ab

exteriori utique culpabilis unquam motionis impetum expertum est, sed eo cœlitus gratiosius perornatum, quo amplius eguisse cernitur : etenim, si gratiam tollas, non erit in quo a ceteris ipsum discernere queas. Porro, incomparabili deiformique fecunditate benedictus Virginis venter veneratus est : quippe qui eum edidit qui ex æterni Patris mente profluxit. Demum ejus hunc ubera lactarunt qui omnibus provi-
Ps. CXLVI, 9. det, omnia sustentat; qui dat jumentis
Ps. CXLIV, 16. escam ipsorum, omneque animal benedictione adimplet. Sicque carnem, carnisque tuæ membra, o Maria, clementissimus Creator exaltavit, quatenus per eam universorum spirituum electorum beatitudinem repararet in hominibus, suppleret in angelis. Te, precor, contempletur, te diligat teque veneretur anima mea, o divina Maria.

ARTICULUS XVII.

De perpetua præstantissimæ Matris virginitate.

Cant. IV, 12. HORTUS *conclusus es, soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Ejus prorsus (ni fallor) in conceptu carnem incorruptam, in partu illæsam et item post partum intactam esse condecuit, quæ confractorum, maculatorum et læsorum salutis auctorem gignere meruit. Denique, quæ Sanctum Sanctorum omnisque nobilitatis Fontem parere erat electa, ex conceptu partuve non utique detrimentum aut certe ignobilitatis labem erat passura. Nempe munditiæ omnis causam atque originem mater omnino pura decebat. Præterea, hunc sine omni nasci culpa par est, qui omnis peccati peremptor est, itemque peccatorum redemptor. Hunc vero Maria concepit peperitque. Non igitur virum usquam cognovit; et quæ ante sine libidine et absque pudoris tactu concepit, sine pœna et sine corruptione quoque generare debebat. Denuo, qui sine matre a Patre

A genitus fuit, sine patre quoque a matre gignendus exstitit : quatenus generationi cœlesti atque paternæ, temporalis itemque materna generatio pro viribus et ut fas est corresponderet.

Quemadmodum itaque, dignissima Maria, in conceptione Christi claustra pudoris permanent, sic utique in partu, virginei ventris porta clausa intemerataque permansit. Et in his quidem te Deus eatenus possidebat, ut nulli deinceps femineo te uti usu liceret. Divinitatis nemB pe templum, Trinitatis domicilium, Spiritus Sancti sacrarium, Filii Dei maternale tabernaculum, impudica quis libidinosave carne contingeret aut certe accederet?

Tu, o felicissima Maria, hortus conclusus, soli Deo patens, non utique aliunde apertus : ex quo flos ille floridissimus profluxit, cujus utique virore arida humani generis natura refloruit, atque ad supercœlestis refloritionis amœnitatem reducta est. Flos prorsus fragrantissimus, omnis
C omnino peccati exstinguens propria suavitate fœtorem, orbem sua adornans itemque salvificans dulcedine atque vigore. Etenim, sicut malus inter ligna silvarum, Cant. II, 3.
sic inter filios, o Maria, dilectus tuus. Denique, o mitissima mens, o serenissima Maria, tu fons signatus : fons utique ex cujus profluvio mundissimus ille rivus qui ex paterni quoque cordis lumine prodiit, emanavit. Annon Mariæ Filium rivum censes, qui siccas mentes irrigat, qui sordidas lavat, qui steriles fecundat at-
D que sanctificat? Enimvero, quemadmodum clausis foribus conclave Christus introiit Joann. XX,
atque exivit, sic prorsus virginea clausa 19, 26.
integraque permanente vulva, ingressus et item egressus Christus credendus est. Hoc potuit qui ex nihilo cuncta produxit, qui universa disposuit, qui cunctis imperat, et cui omnia parent nilque resistit. Vale, Maria, omni laude præstantior; gaude, Dei præelecta, omni honore sublimior; gaude, amabilissima, omni suavitate plena et cunctis clementior.

ARTICULUS XVIII.

De fecunditate incomparabilis Mariæ.

OMNE bonum sui diffusivum est. Porro, quod præstantius, id quoque fecundius; et item, quod melioris germinis productivum est, dignius prorsus censendum est. Enimvero, jam nunc id menti occurrit quod apud philosophos famosum sapientialeque novi. Aiunt nempe Divinitati duas præsertim proprietates competere, quæ sunt causalitas itemque providentia. Denique nil Deo causalius, nil eo fecundius : quippe qui omnium bonitatum fontana bonitas exstat; atque quo in creatis entibus fuerit illi quid similius, eo certissime est ipsi quoque in dignitate deiformique assimilatione propinquius. Omnis porro creatura, quemadmodum in bonitate, sic et in fecunditate utique a Deo secundum naturam infinite occumbit. Si igitur creatura aliqua, nedum consimilis, sed ejusdem quoque cum Deo productrix sit germinis, haud dubium eam Divinitati effectam simillimam, amplioremque quam vel cogitari queat aut fari, excellentiam
art. VIII. deiformem sortitam. Sed in præinductis ubertim (si rite memini) declaratum est, eumdem Filium, a Patre æternaliter genitum, a Maria vero in tempore natum; et uti Deus Pater, sic et homo mater, veri Dei Genitrix censenda est. Etenim idem ipse Christus qui Patris Filius est, sapientia et virtus, Mariæ quoque Unigenitus est. Nunc igitur gaude, et inexcogitabiliter, o divinissima Maria, lætare, quoniam in creaturarum universitate non est quæ tuæ queat fecunditati comparari.

Quatuor computant elegantissimi philosophorum universales dignissimasque causas : Deum, intelligentiam, animam nobilem (quam ipsi cœli animam opinati sunt), et naturam universalem, quæ, ut edisserunt, virtus est siderum orbiumque concreata substantiis; quod si, ut fatentur, cœli quoque anima foret, nulla tamen harum post Deum divinarum universaliumque causarum, tuæ, o præclarissima Maria, causali fecunditati valet æquari. Etenim earum edidisti factorem, Creatoremque genuisti : qui cœlum terramque condidit, qui astra elementaque composuit, qui demum universa creavit, a te, o felix Maria, gigni dignatus est; qui cunctis causalem fecunditatem præstitit, a tua beatissima fecunditate profluxit.

Denique, unde in te tanta fecunditas, nisi correspondens quoque tibi inexsisteret bonitas? Sed gratiæ, non naturæ, hoc largiri par est. Benedictus itaque, o Maria, ventris tui fructus, qui cœlo quoque et sole omnique creatura fecundior exstat. Hunc, o desiderabilissima sponsa, dilige, ei regratiare, ipsum complectere, qui sibi te eatenus conformavit, tam incomparabilem tibi gratiam contulit, omnique tam vehementer sic creaturæ te prætulit. Hunc diligere teneris, sed diligere non sufficis : quoniam non utique tuis meritis, sed sua mere anticipante gratia, hæc tibi, o præamabilis Mater, impertitus est. *Luc. I, 42.*

ARTICULUS XIX.

De comparatione fecunditatis sanctæ Virginis ad fecunditatem æterni Patris.

PATER Filium genuit a quo omnis natura in esse processit : nempe omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Et Maria hunc edidit per quem omnis creatura ad bene et perfecte ac beate esse pervenit. Omnium creatorem genuit Pater, et universorum salvatorem peperit Virgo Mater. Quemadmodum per Filium suum Deus mundum effecit, sic per Mariam interemptum refecit. *Joan. I, 3.*

En gloria tua, Maria, omnem (ut cerno) gloriam vincit. Peperisti namque proprium creatorem, et salvatorem tuum genuisti; et qui cuncta creavit, semetipsum ex te plasmavit. Per immaculati dulcisque tui uteri fructum mundus redimitur, inferus spoliatur, cœlum repletur, mors moritur, vita restituitur. Qui universorum naturas

A per se ex nihilo egit, cunctisque absque intermedio, esse et speciem gratis præstitit, nil prorsus sine te et tua cooperatione, o superfelix Maria, reparare et item reficere voluit. Te enim bonitas ejus elegit et præelegit, dilexit et prædilexit; bene quoque
:cli. xxiv, sibi in te complacuit. Et qui demum creavit te, requievit in tabernaculo tuo; prodiitque ex castissimi fecundissimique ventris tui medio in vera humanitate, qui ex purissimo ac superfecundo corde paterno effluxit in vera divinitate, perseverante nihilo minus utrobique personalitate una B atque divina.

ARTICULUS XX.

Quemadmodum Mariam omnis creatura venerari teneatur atque diligere.

Omnis naturæ creatæ perfectio in hoc sita est, ut Creatori pro viribus assimiletur. Etenim quod ei similius, id quoque perfectius censetur. Enimvero, si jam C nedum Creatori conformetur creatura, sed ipse insuper universorum Conditor creaturæ quam plasmavit assimilari dignetur, quo id in Creatoris majestate benignius dignationeque plenius creditur, eo utique creaturæ id ampliorem præstantioremque eminentiam confert. Nunc autem per te, o vere dignissima veraque veri Dei Genitrix, creaturæ suæ se Deus creator similem fe-
hilipp. ii, cit, servi formam sortiens, et in humanæ naturæ veritate in virginea tuæ regiæ aulæ cellula proficiscens. Omnis ergo, o Maria, D in te et item de te creatura exsultet, quoniam quem utcumque imitari, sibi summa consistit perfectio, hunc ex te sibi (etiam per speciem naturæque veritatem, aut certe secundum genus) similem sortita est. Occumbebat olim distabatque in infinitum a creantis altitudine, creaturæ conditio; nunc vero per te, o sacra, suavis decoraque Virgo, in unitatem personæ Creator creaturaque coierunt; et creaturæ non modo dumtaxat similis, sed idem (id est unum in persona, non idem in natura quoque) cum ipsa Creator effectus est.

Denique, cœlum, sol, luna, sidera quoque, et ipsa etiam elementa cœlique signa, et item omnis mundana creatura, quæ ob
hoc in ministerium cunctis gentibus con- Deut. iv, 19.
dita erant ut soli Deo homo pareret atque serviret, in ignobilitatem quamdam indecentiamque prolapsa videbantur, quum jam non deicolis atque fidelibus, sed idololatris ministrabant; sed per te, o Maria, naturalem denuo generositatem naturalisque institutionis finem se gaudent adepta, dum lumen, Salvatorem et Dominum orbis produxisti, quo dæmonum est abjecta cultura, ostensa fraudulentia, et veri omnium Creatoris reparata cognitio. Porro, dum ex te suum intra se clauserunt opificem, eique in propria famulabantur persona, viridiori videntur refloruisse decore, et subliminorem venustatem sortita. Omnia ergo te, o Maria, amare, te honorare singula obligata sunt, per quam mundus totus decoratus est.

ARTICULUS XXI.

Quemadmodum omne humanum genus singulari Mariam dilectione complecti specialique venerari honore teneatur.

Naturæ id lex exigit et ratio dictat, ut hoc quispiam amet per quod perficitur et bonitatem beneficiaque sortitur. Porro, quo plura suscipit, eo utique ardentiorem illius amorem habere æquum est. Jam igitur cerne quæ per Mariam bona humanum genus adeptum est, si cupis qua quantaque nobis caritate amanda sit agnoscere. Quid nempe prodesset per Dei Verbum creari aut esse, si non per Mariæ Filium reparari contingeret et bene esse? Mallem, fateor, o Domina, per Patris Verbum non esse creatus, quam creatus, per tuum Filium non esse reparatus atque renatus. Per Mariam itaque ab Immortali morte liberor, et ad amissam cœlestem æternam-

que beatitudinem reducor. Omnis enim salus per Mariam initiata, per Mariæque Filium consummata est.

Denique per Mariam humana natura, quæ omni olim vilitati, contemptibilitati atque miseriæ subjacuit, incomparabilem honorem et præstantissimam certe deiformemque dignitatem sortita est : quippe per quam super omnem angelicam altitudinem, et ut ad omne dicam, super omnem quoque creaturam, usque ad hypostaticam Verbi unionem exaltata est itemque assumpta. Non est demum in quo hominem angelus despiciat, aut utique, ut in præcedentibus sæculis, se ab ipso adorari permittat, dum in eo qui omni creaturæ vere solusque adorandus est, non suæ naturæ speciem, sed nostræ substantiæ formam cernit veneraturque. O Domina excelsa, quam tibi hominum genus obligatum est ! quantum te diligere honorareque tenetur !

Præterea, hoc ab exordio homini singulare et pro excellenti gloria impertitum est, quoniam ad Dei sui imaginem ac similitudinem formatus est. Si enim creaturæ perfectio est Creatori utcumque assimilari, magna prorsus sublimitas erit ad illius quoque imaginem similitudinemque produci. Verumtamen assimilatio hæc imitativa dumtaxat est, non naturalis, imo infiniti occubitus : quoniam a Creatoris majestate, creaturæ semper in infinitum distat deficitque conditio. Quod autem homini cum Deo ampliorem similitudinem præstat, eum vehementius perficit plusque exaltat. Sed tu, o Mater pulchræ dilectionis, Deum nostrum, nobis secundum speciem naturæque veritatem similem, peperisti ; per te Deus noster, frater noster effectus est ; per te Judex mundi, hominum se conversationi societatique commiscuit atque aptavit ; per te cunctis mundi entibus Deo similiores facti sumus, et ipse universorum Dominus unus ex nobis fieri dignatus est. Te ergo nimium, o Maria, obligamur diligere, quæ etiam Dominum et Salvatorem nostrum in utero, o beatissima, fovisti, natum lactasti ; et nostra apud eum fidelissima advocata es : te enim inter se et nos Judex sæculi mediatricem statuit.

Gen. I, 26, 27.

Eccli. XXIV, 24.

Adhuc autem, caro Christi, quæ vere est cibus quo anima nostra sustentatur et alitur, et æterna nobis vita præstatur, quo renovatur gratia, fovetur devotio, culpa dimittitur, misericordia impetratur : hæc nobis, Maria, quantum confert, quantum impendit ! quam utilis, quam necessaria est ! Verumtamen ipsa a te ad nos descendit : quippe quæ ex benedicto virgineoque tuo utero exstat assumpta. Hac ipsa nempe carne quam ex sacratissimo tuo ventre Christus suscepit, spiritum nostrum cibat, sanat atque confortat.

Joan. VI, 56.

ARTICULUS XXII.

Quod sacer divinæ Virginis venter, Dei thronus convenientissime appelletur.

In *sole posuit tabernaculum suum ; et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Tres, uti nunc menti occurrit, legisse me in Scripturis veritatis memini, quod Dei throni consistant. Throni nempe non aliud quam sedes insinuant. Sunt igitur in primis throni sedesque Dei, supermundanæ illæ mentes quæ in summa cœlesti hierarchia imum ordinem sortitæ sunt. Rursusque scriptum est : Cœlum mihi sedes est. Quod de materiali quoque empyreoque cœlo capi nil prorsus prohibet. Est namque id Deo thronus, et in ipso singulariter esse residereque fertur : non utique propter substantiæ comprehensionem circumscriptionemve essentiæ, sed ob operationis eminentiam, divinæque munificentiæ communicationem diffusiorem. Præterea, anima justi sedes est sapientiæ, ejus præsertim quæ Christus est : ipse equidem Patris sapientia est virtusque.

Psal. XVIII, 6.

Is. LXVI, 1. *Act.* VII, 49.

Sap. VII.

I *Cor.* I, 24.

Sed jam nunc ad te, o vere sublimis amabilisque Maria, fiducialiter loquar quod de tua dignitate et gloria fideli mente concepi. Nil enim horum sic singulariter, sic mirabiliter, sic demum excellenter dici

potest Dei thronus quemadmodum venter A tuus benedictus. Numquid enim illorum quidpiam Deum circumscribit? aut ideo Dei thronus est quoniam ipsum realiter in se claudit, et non potius ratione vel illuminationis aut operationis, vel certe gratiæ specialis? Alioqui, si ideo Dei thronus creatura dici queat quoniam in se essentialiter eum habet, quum ipsius illimitata natura omnibus insit, ipsorum unumquodque Dei thronus exsisteret. Sed en, o præelecta unicaque Dei, quem totus non capit orbis, in tua se clausit castis- B sima viscera, mansitque in te tota divinitas corporaliter et requievit; itemque resedit in te Deus materno commensuratus loculo, qui neque in supercœlestibus Thronis metiri valet. O felix, o amanda, et superdiligibilis et revera incomparabilis Maria, cui se Deus, cui nil compar, nil æquale, nil demum proportionale exstat, tam dignanter itemque clementer commensuravit atque aptavit, univit, inclusit, et (quod veraciter, quamvis inæstimabili-
:.xi, 27. ter dicatur) subjecit! O felicem ventrem, C qui eum portavit qui mundum sustentat, cuncta gubernat! qui hunc quoque intra
i. cxliv, se aluit in quo omnium oculi sperant, datque his escam in tempore opportuno; qui cœlum terramque regit, disponit, continet atque conservat.

ARTICULUS XXIII.

Commendatio virginei maternique ventris gloriosæ Puellæ divinæque Virginis.

i. xl, 12. QUIS *mensus est pugillo aquas, et cœlos palmo ponderavit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, et libravit in pondere montes, et colles in statera?* Ad insinuandam æternæ summæque Divinitatis incomparabilem excellentiam, incircumscriptam altitudinem, penitusque omnipotentem potestatem, a beato præinducta introducta sunt Vate verba. Sed en, o deiformis Maria, qui cuncta hæc efficit, qui orbes palmo metitur, qui alta cœlorum, vasta terrarum mariumque profunda fundavit, a cujus insuper conspectu Job xxvi, 11.
cœli quoque columnæ et item orbis fundamenta contremiscunt (quippe qui re- Ps. ciii, 32.
spicit terram, et facit eam tremere; qui tangit montes, et fumigant), in gloriosissimo mundissimoque tuo utero mensus est, circumscriptus est, conclusus est, non utique in propria, sed in assumpta natura. Quo, o Maria, ejus majestatis exinanitio profundior, eo utique (ni fallor) tua facta est exaltatio major.

Salve, purissimæ Virginis venter sacrate, cœlestis sponsi thalamus, Dei Patris cubiculum, Filii ejus templum, Spiritus Sancti sacrarium, Divinitatis reclinatorium, universorum salutis tabernaculum, hortus deliciarum, paradisus gaudiorum, divinorum sacramentum mirabilium. Ex te nempe mundo lux orta est, ex te ho- Ps. xcvi, 11.
minum salus nata; ex te mundus proprium intra se creatorem conclusit, liberatoremque suscepit; ex te Fons est universæ egressus lætitiæ; ex te incessabilis gloriæ materiam æternæque felicitatis lætitiam nos sortitos lætamur. Uterum itaque tuum, tanquam præelectum sacrarium Deique templum, omne amet venereturque sæculum, unde rivus omnia rigans atque vivificans, et omnia speciosissimus flos decorans et item reformans, egredi ac nasci dignatus est.

ARTICULUS XXIV.

D *Quemadmodum a sereno amatore Mariam contemplari oporteat.*

AGNITIO per similitudinem assimilationemque efficitur : ideoque contemplatio sincera fore nequit, si non utique contemplato contemplator utcumque conformetur. Neque enim in malevolam ani- Sap. i, 4.
mam introibit sapientia, quoniam recipiens receptibili aptari oportet; porro sapientia, divina exstat possessio : quomodo igitur malignum perversumque animum introire

valebit? Enimvero, si informem sapientiam adipisci queat, formatam tamen veramque nequaquam sortiri poterit. *Eccli.* I, 1. Omnis equidem sapientia a Domino Deo est : qui utique castam affectuosamque sapientiam, quæ sola vere sapientia consistit, immundæ aridæque menti minime præstat. Neque itaque Christus, qui substantialiter sanctus ipsaque insuper superessentialis sanctitas est, nec ejus utique sacrosancta Genitrix, nisi a casta serenaque mente contueri queunt. Sed quis, ut supernaturalem sanctitatem quæ Christus est jam nunc deseram, ejus utique præelectæ Matris sanctitatem digne intueri possit? Neque idoneus sum, fateor, sed neque efficax. Verumtamen, etsi improbus, heu! laudator sim, nihilo minus quod concepi effabor.

Etenim magno divinoque nos instruente Dionysio, triformi via ex creaturis ad Creatoris contemplationem proficiscimur : De Divin. nom. c. VII. per causalitatem videlicet, positionem et ablationem. Effectus nempe causam suam manifestat, quoniam omnis effectus participata quædam est similitudo suæ causæ. Denique in Deo, velut in universitatis causali fontalique principio, omnium secundorum perfectiones fateri par est. Et denuo has ipsas ab ipso removere oportet : quippe qui omnibus supersubstantialiter ac infinite sublimior est, incomprehensibilis innominabilisque consistens. Igitur in via positiva, rei creatæ perfectio sic Deo adscribenda est, ut quod defectionis et item ignobilitatis complectitur, a Deo longius relegetur, atque quod dignitatis remanet, Deo per omnimodam excellentiam inesse constet. Cernimus namque in rebus creatis, esse, vivere, intelligere, lumen, sapientiam, beatitudinem, sed cum imperfectione aliqua. Itaque quod perfectionis in eis est, Deo adscribere, et quod defectionis habent, ipsi auferre congruit.

Si ergo, Mariæ amator, condigno eam intuitu speculari moliris, præinductis tribus viis ad ipsius contemplationem meare festina, eamque deiformiter cum sincera

A mente intende. Enimvero de Mariæ causalitate, quæ est ipsius virginalis maternaque fecunditas, paulo ante pro viribus Ar. r. ix. disseruisse me memini, idque, si rite teneo, ostensum est : nec cœlorum causalitatem, nec siderum planetarumque fecunditatem, neque elementorum seminalem rationem, fecunditati posse comparari Virginis sanctæ, quippe quæ horum opificem, omnisque boni creati Fontem, felici ventre effudit.

Insuper ergo per positionem sic ad Ma-B riæ contemplationem progredere : cunctarum attende ordinem qualitatemque feminarum ac virginum, et quidquid in his dignitatis perfectionisque compereris, Mariæ per excellentiam adscribe. In aliis laudanda virginitas, sed sterilis; in aliis commendanda fecunditas, sed corruptioni obnoxia. Demum in quibusdam admiranda, etiam in conjugio observata integritas, atque in aliquibus vidualis veneranda honestas. Et hæc quidem ad corporis venustatem potissime pertinent. Omnes per-C fectiones hæ Mariæ superexcellenter conveniunt. Ipsa equidem mater est et virgo : sed virgo virginum, et angelicam puritatem vincens; mater quoque, per cujus prolem omnis salvatur fecunditas, imo et angelica reparatur integritas. Denique, et sponsum habens, intacta exstitit; et vidua exsistens, non utique in deliciis vixit. — Proinde ad animæ virtutem si adspicias, non est inventa similis illi : quippe quæ singularum virtutes eminenter complectitur. Quid ea humilius, ad quam se primum D Deus excellentius inclinavit? Quid purius, cujus carnem propriæ Unigenitus splendorque Patris divinitati unire non horruit? Quid ipsa, divina caritate proximique dilectione, æstuantius, quæ Dei incarnationem incessabiliter optabat, Deumque in se traxit et (ut sic fatear) transformavit? Quid ea quoque fide plenius, quæ se minimam existimans, Deum nihilo minus se, salvo pudoris candore, concepturam fore non utique dubitabat? Tu, o felix et honorabilis Maria, vitæ exemplum, virtutum

simulacrum, maturitatis honestatisque speculum. Apte omnino tibi competit quod tam ubertim in tuum enuntiamus præ-
ccli. xxiv, l. conium : Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris; et flores mei, fructus honoris et honestatis. Tu nempe, o celeberrima sponsa, instar fecundissimæ vitis, universæ suavitatis Fontem protulisti; et flores tui, fructus honoris et honestatis, quoniam sine tactu pudoris honestatisque detrimento, Christum regem peperisti, qui flos est cuncta reficiens atque adornans.

Præterea, per ablationem sic Mariam contueri satage, ut omnem procul ab ea imperfectionem tollas quam in ceteris comperire contigerit. Adspice, hortor, interdum sapientiales sapientis Salomonis libros, et bonæ pravæque mulieris discretionem pro viribus conspice. Etenim mulier bona super omne donum, neque est
id. xxvi, 1. munus quod ipsi æquari queat. Beatus insuper qui eam sortiri meruit. Nempe, ut verum fatear, quid in universitate conditi entis, decora, pudica itemque devota puella amabilius cogitari valet? Quo namque per sexum naturamque apparet declivior ac defectibilior, eo certissime per virtutem et gratiam amabilior est atque præstantior. Verumtamen in feminis sunt in quibus exstant petulantia et libido, inhonestas et corruptio, levitas et evagatio, insipientia et contentio; et ceteras quidem carnis mentisque ipsarum imperfectiones enumerare nec expedit neque sufficio. Ideoque, si Mariam dulcissimam casto mundoque corde videre affectas, has nedum imperfectiones ab ea remove, sed oppositas quoque ipsis virtutes eidem supereminenter largire. Cerne, si vales, mulierem fortem atque electam, castitate fragrantem, honestate incomparabilem, integritate inviolatam, stabilem; itemque sapientia ac scientia adornatam, mitem, humilem, corpore pulchram menteque sanctam : quid desiderabilius ea? Nonne con-
I. xliv, gruum tibi dignumque videtur, quod speciem ipsius fons omnis decoris superpulcher Deus concupierit? Nempe, quo femina his

A stipata virtutibus, his fulcita excellentiis, exstitit secundum naturam vel sexum fragilior, aut carni propinquior, seu sensu mutabilior, eo utique desuper atque divinitus stabilior, divinior eminentiorque effecta est.

Nunc igitur parce mihi, precor, o Maria, o Domina mundi Reginaque cœli, omnium te diligentium tibique ministrantium immundissimo atque vilissimo, quod turpissimus ego tot laceratus aversionibus, tot læsus criminibus, ac tantis maculatus im-
B munditiis, te pulcherrimam atque sanctissimam, tam impura tamque inverecunda mente vel contemplari audeo, aut nominare pollutissimis labiis præsumo, seu scientiæ sermonisque imperitus, laudare amplius non formido.

ARTICULUS XXV.

Quod post Deum in universitate rerum nil sit Maria amabilius, nil præstan-
C *tius, imo omnibus dignior sit plusque veneranda.*

QUÆ *est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* Cant. vi, 9. In magnificentiam atque præconium excellentiæ tuæ quæstio hæc de te, o Maria, a Spiritu Sancto formata est. Nempe de te Filius tuus sponsusque : Una Ibid. 8. est (inquit) columba mea, perfecta mea. Progrederis instar auroræ consurgens, quæ
D verum lumen orbi invehere, inobtenebrabilemque diem parere, parata eras et præelecta. Denique pulchra es ut luna, quoniam veri Solis pulchritudini pulchritudo tua simillima est. Tu quoque electa ut sol : Sol (inquam) justitiæ, Christus Dominus, qui ex te ortus est : quoniam, quemadmodum ille inter viros, sic tu inter mulieres incomparabilis es. Porro hostibus tuis, hostibus utique virtutum, præsertimque illi qui rex est super omnes filios Job xli, 25.
superbiæ, et cujus invidia mors introivit Sap. ii, 24.

in orbem terrarum, terribilis es; nobis vero dulcis et item amabilis.

In antehabitis autem, de gratia ac dignitate Mariæ, quomodo infinita dicatur, tantaque ut sub Deo major intelligi ne-
Art. xiv. queat, dictum recordor. Palam enim est nil in creaturis Genitrice Dei Deo similius atque vicinius posse consistere.

O illustrissima summaque Domina, nimis nobis amabilis es atque suavis; et, ut verum fatear, ipso quoque Deo, secundum aliquid, nobis dulcius sapis, quamvis non ex parte Dei sed nostri id eveniat. Invenimus enim, o Maria, in Deo Filioque tuo, nedum misericordiæ viscera, sed justitiæ quoque rigorem, judiciariamque po-
Job xxiv, 12. testatem, quæ nil mali indiscussum inul-
Ps. lxv, 5. tumve relinquit. Terribilis est in consiliis
Rom. xi, 33. super filios hominum; incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ
Eccle. ix, 1. ipsius. Et quis cognovit an amore dignus sit an odio? Perfectus igitur et caritate ardens, Deum ut patrem diligat. Servus vero proficiens, sollicitus sit, et cum timore initiali ad amorem proficisci festinet. Incipiens autem, culpas suas plangens
Philipp. ii, 12. vitiisque reluctans, cum timore et tremore propriam operetur salutem, non utique
Hebr. x, 31. obliviscens quam sit horribile incidere in manus Dei viventis. Porro prævaricator
Prov. ii, 14. atque contemptor, qui lætatur quum malefecerit, et exsultat in rebus pessimis,
Sap. v, 3. conturbetur et arescat, et præ angustia spiritus intra se gemat, et quid sibi superventurum sit perpendat. Istis Deus terribilis est, secundum majus tamen et minus. Sed tu, o benedicta Maria, tu his quoque unicum refrigerium es, et singulare solatium; nedum justis atque devotis, sed miseris quoque itemque desperatis, prorsus diligibilis es atque suavis.

Quid nempe in te invenit homo durum, aut certe austerum? quippe quæ omnino mitis es atque benigna; cujusque viscera in dulcedinem clementiamque transformata videntur. Nam quum tam eximiæ puritatis sis, ut in terris adhuc degens, Deo incarnationis materiam præstare idonea fores, hincque erepta, summi Regis solio Trinitatisque throno immediate approximare ac conjungi merueris; miserum tamen peccatorem, quantumcumque contemptibilem et immundum, si ad te pœnitenti mente compunctoque animo suspirans clamaverit, non eum spernis neque relinquis, sed suscipis et foves, ac metuendo eum Judici fidelissime reconcilias. O quot miseri, quot facinorosi, quot demum desperati, per te, o misericors Maria, se salutem reparasse revixisseque lætantur!

ARTICULUS XXVI.

Quemadmodum ex mundissima sanctissimæ Virginis carne vehementer dignificata sit humana caro.

D*OMINUS pauperem facit et ditat,* I *Reg.* ii, 7, 8.
humiliat et sublevat; suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem. In hoc, o adorande benedicteque Deus, omnipotentiæ tuæ libertas* in ope- * liberalitas
rando splendidissime lucet, quod ea quæ natura entium non habet, tam eminenter in rebus efficis, quod ea quæ per naturam aut ima sunt aut certe declivia, per meram tui gratiam alta vicissimque summa constituis.

Ne nimium contristeris, o homo. Enimvero multi multa de miseria conditionis tuæ dixerunt atque scripserunt; sed en neque per culpam neque per naturam tantum aut miseriæ vel vilitatis in carne tua consistit, quantam eidem per carnem, in carne et ex carne sacræ divinissimæque Mariæ, præstare nobilitatem et item beatitudinem superclemens dignatus est Conditor.

Meminisse quippe debes quid ob carnis conditionem de te asserat fateaturque Scriptura. An te latet quid cœlitus lata tibi contestetur sententia? Nempe de te orsa: Pulvis (inquit) es, et in pulverem rever- *Gen.* iii, 19.
teris; rursusque: Non permanebit spiri- *Ibid.* vi, 3.
tus meus in homine, quia caro est; et

Sap. IX, 15. denuo : Corpus quod corrumpitur, aggravat animam ; Eccli. X, 9. et, Quid superbis, terra et cinis? pluraque conformia. Porro quotidianæ istæ miserandæque hominis necessitudines, quæ ex corporis potissime indigentia manant, et naturales quoque ipsius superfluitates, instabilitates, fragilitates, quam sit miseranda defectibilisque hominum conditio, aperte manifestant. Ve-
Rom. V, 15, 20. rumtamen, non sicut delictum, ita et gratia : etenim ubi regnavit iniquitas, superabundat et gratia. Ideoque ne, o homo, ingratus sis, adspice per quid et item quomodo reparata dignificataque sit tua caro. Et quidem creaturæ dignitas atque felicitas, unio ejus est et approximatio ad Creatorem ; separatio autem, miseria ejus. Contemplare itaque, per quid qualiterque Deo caro tua reunita est propinquiorque effecta.

Per te, o gratiosa ornatissimaque Maria, etiam caro nostra, angelica mente Divinitati vicinior facta censetur : quippe quæ ad subsistentiam Verbi sumpta creditur.
Joann. I, 14. Verbum quoque, non angelus sed caro
Joel II, 28. factum est. Denique de Spiritu Sancto super omnem carnem effundere volens Altissimus, in primis semetipso carnis tuæ castissimum replevit uterum, indeque pro-
Joann. I, 9. cedens, illuminavit omnem hominem venientem in hunc mundum ; reparataque est per carnem tuam, Maria, supermundana felicitas, caro quæ in ceteris tot exstitit culpis miseriisque obnoxia.

O incomparabilis gloria, laus item ineffabilis virgineæ carnis sanctæ Puellæ, cujus pars modica assumpta, omnium erat idonea sæculorum relaxare delicta ! Dum, o beata et benigna Maria, gloriam corporis tui contemplor, miror pro viribus, sed mirari non sufficio. Venit equidem Deus, et mansionem sibi in carne tua elegit ; ibi habitavit, illic requievit ; eam induit atque assumpsit ; ab ea denique nutriri, eamque contrectare, osculari et amplexari dignatus est ; per eam supersidereas mansiones redintegrare, inferni claustra confringere, et electorum mentes in via

A reficere non sprevit ; ejus quoque indetrahibiles non horruit defectus assumere, seque per omnia fratribus (dempta culpa) Hebr. II, 17.
conformare.

ARTICULUS XXVII.

De conceptione qua mundissima Virgo Dei Unigenitum concepit.

CREAVIT *Dominus novum super terram : mulier * circumdabit virum,* et Jer. XXXI, 22. * femina
B non accipiet aliunde. O utique novum, omniumque prorsus divinorum mirabilium mirabilissimum summumque, dum mulier, non ex virili semine, sed divino radiante lumine, in illibato utero, nedum puerum, sed virum quoque circumdedit, complexa est atque concepit ! Virum, inquam, sapientia, non ætate ; dignitate virtutis, non quantitate corporis. Novum, dum summe infiniteque distantia, immediate suppositaliterque counita sunt ; dum simplicissima divinitas humanæ carni, qua
C in toto universo nil compositius consistit, indistanter conjuncta est.

Quinque uniones extreme incomparabiliterque admirandas Deus excelsus effecit : fidei cum ratione, virginitatis cum maternitate, corporis Christi sub forma sensibili panis transsubstantiati, creatæ mentis cum divina essentia, qua eam in patria per speciem contuetur, et Verbi cum humanitate, qua ex ambobus hypostasis una efficitur. Sed prioribus quatuor quinta hæc mirabilior exstat. Est namque
D in ipsa creati increatique conjunctio : quæ etsi in quarta quoque rite putetur, verumtamen unio illa hypostatica non est, tanquam ex beato intellectu divinaque essentia resultet unum quiddam simpliciter seu per subsistentiam. Est enim unio hæc quoad actum secundum, qui est agere, utputa frui, videre atque diligere ; porro quinta personalis est, et quoad actum primum, qui est esse : quoniam ad subsistentiam Verbi est assumpta humanitas. In prioribus vero tribus mirabilibus unio-

nibus, creati dumtaxat cum ente creato A copulatio facta est.

Nunc autem, o prædulcis præamandaque Virgo, sublimis et felix Maria, jucundare in Domino; dispone Regi aulam, Regina; sponso para cubiculum, adorna thalamum tuum, Virgo filia Sion, et suscipe regem Christum, concipe Messiam. Ne timeas, Maria, consentire Archangelo. *Luc.* I, 38. Dic ei, o mens humillima : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum; *Cant.* I, 1. itemque : Osculetur me osculo oris sui; *Ibid.* V, 1. et rursus : Veniat dilectus meus in hortum B suum, ut comedat fructum pomorum suorum. Gaude, Maria, cui divinitus offertur, cujusque consensus exspectatur, ut Dei Filius in te atque ex te incarnetur. O nimium benedicta, a qua opifex mundi, rector universi, angelorum Dominus concipi cupit, incarnarique dignatur! O pudica, devota et item serenissima Puella, solitudinis amatrix, internæ quietis veræque pacis zelatrix, et universalis quoque humanæ salutis affectuosissima nihilo minus optatrix! En venit descenditque ad te, C magis autem in te, Dominus exercituum, *Job* XXXVIII, 7. cui omnis cœlestium phalangarum universitas jubilat; *Ps.* LXXIX, 2. et nunc, qui sedet super Cherubim, cui Throni sedes sunt, potius *II Par.* VI, 18. vero qui immensus est, et quem cœli cœlorum capere non possunt, in te sibi cupitam elegit suscepitque mansionem. Princeps quippe pacis et quietis auctor, cum pacifica atque quieta esse delectatur; et cœlestis secretissimusque sponsus, pudoratam solitariamque sponsam diligit. Hujuscemodi equidem sponso et sponsæ id con- D gruit quod sponso ipsa ait : *Cant.* II, 16. Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia.

ARTICULUS XXVIII.

Quemadmodum virgineum sacræ Matris uterum Christus Dominus inhabitaverit.

Cant. V, 2. V*OX dilecti mei pulsantis : Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.* Nempe exsultavit ille ut gigas ad *Ps.* XVIII, 6. currendam viam, sed donec ista consentiat, neque ingreditur neque descendit. Per occultissimam itaque inspirationem, dum Virginem affatur Archangelus, invitat eam, ipsius decorem concupiscens, Dei Unigenitus; atque ut sibi aperiat per fidem, itemque consensum inclinet, infundit. Porro ipsa, quid in se Dominus Deus loquatur *Ps.* LXXXIV, 9. advertens : Ecce (inquit) ancilla Domini, *Luc.* I, 38. fiat mihi secundum verbum tuum. Et en mox virtus Altissimi ex purissimis sacræ Puellæ sanguinibus Unigenito corpus parat, et in eodem instanti perfectissime organizat, beatissimam eidem animam infundit, ac simul sub hoc ipso instanti utrumque Verbo univit, et eam tanquam unam, veram, specificam naturam Filius assumpsit : ideoque quidquid ad naturalem animæ perfectionem pertinet, huic superfelici animæ concreatum est, et amplius, quoniam ab exordio creationis suæ, Divinitatis per speciem contemplatrix exstitit, cunctaque gratiarum ac sacramentorum mysteria excellentissime agnovit.

Hic est vir, o Domina Maria, quem in *Jer.* XXXI, 22. utero sancto circumdedisti. Annon æquum est hunc virum appellari, in quo omnium virtutum plenitudo, sapientia quoque et scientia perfecte consistebant? O felicem Genitricem, quæ prolem hanc portare meruisti! O præclarum uterum, in quo nobile illud pignus requievit! O dives Maria, quæ incomparabile illud et item pretiosissimum sæculi pretium, et cujus dignitati mundus totus comparari nequit, intra te clausum bajulasti; in cujus castis visceribus cœlestis sponsus infantulus effectus, alebatur et crevit, atque ad nascendi aptam quantitatem pervenit!

Quomodo, o admiranda et ineffabilis Maria, novem illis mensibus mentem tuam Deus fovisse illuminando, inflammando, in se transformando, credendus est, cujus tu sic in te carnem alebas? Certissime, Incomprehensibilis tunc in te incomprehensibiliter prorsus agebat. Enimvero, qui in *Joan.* I, 18.

sinu Patris summique Genitoris corde incommutabiliter perseverat, qui paternæ mentis intelligibilis est dictio, plena imago, perfectus splendor et unica proles, in medio uteri tui, tuus quoque filius factus, requievit.

Quam insuper vehementem dulcedinis odorem, quantamque clementiam, et item caritatis affectionem quam ingentem, ex tam diuturna Dei in te mansione viscera tua sortita censenda sunt, o benedicta Maria! Nempe, si in manu quispiam odoriferum aliquid retentans, suavitatem hinc contrahit, atque abjecto illo, dulcedinis adhuc reliquias servat : quanto magis, o Regina cœlestis, amantissima ac prælecta et unica Dei, te ex tanta ejus in te habitatione qui universæ consistit dulcedinis fontana origo, cui proprium est misereri, et qui naturaliter bonus essentialiterque caritas exstat, contraxisse odoris fragrantiam, pietatis exuberantiam caritatisque supereffluentiam, credere par est rectumque? Optime (fateor) tibi, o Maria, compe-
nt. I, 11. tit quod scriptum est : Quum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem
cli. XXIV, suum ; et denuo : Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi. Por-
i. VIII, 21. ro, si odorem suavitatis holocausti sanctimoniæ odoratus est Dominus, quomodo non utique mundissimæ quoque tuæ carnis, ut de spiritu paulisper sileam, castitatis fragrantissimum odorem odoratus putabitur? Odoratus est utique, delectatus
m. XXIII, et affectatus. Et en cujus fortitudo est sicut rhinocerotis, a castissima Virgine capitur, atque (ut sic dixerim) attrahitur, et velut victus comprehenditur. Denique, sic Mariæ caritas Deum in hanc mundi vallem traxit, sicque eum affecit, ut non incongrue ipsi sponsus cœlestis profari volu-
it. IV, 9. erit : Vulnerasti cor meum, soror mea,
d. VI, 4. sponsa ; et denuo : Averte oculos tuos a me, quoniam ipsi me avolare fecerunt.

Quæ erat, o beatissima Maria, vicissim ubertimque interior tibi jucunditas, dum Christi corpus sacerrimum intra te crescere sensisti, moveri atque nutriri ; dum Fontem lætitiæ, Regem gloriæ Angelumque pacis, in ipso tuo dulcissimo ac mundissimo utero, ventris tui pignus, fructum filiumque gerebas? Lætificabat (ni fallor) Ps. XLV, 5.
fluminis impetus aulam, domicilium et item thalamum Regis sponsique.

ARTICULUS XXIX.

De nativitate Desiderati cunctis gentibus.

BETHLEHEM, *civitas Dei summi, ex* Mich. v, 2,
te exiet Dominator Israel; et egressus 4, 5.
ejus sicut a principio, a diebus æternitatis, et magnificabitur in medio universæ terræ; et pax erit in terra nostra dum venerit. Lætentur cœli, et exsultet terra; Ps. XCV, 11.
jubilate Domino, omnes filii Dei. Laudate Job XXXVIII,
eum, sol et luna, cum astris matutinis; 7. Ps. CXLVIII,
magnificate Deum, omnes cœli militiæ et 3.
sidera cuncta; tripudia, creatura universa, quoniam ecce annuntio vobis gaudium Luc. II, 10,
magnum : quia Christus Dominus, rex Mes- 11.
sias, exspectatio gentium et desideratus Gen. XLIX,
earum, natus est vobis; ortum est mundo 10; Agg. II, 8.
lumen æternum, salus perpetua, honor immensus : quoniam Deus ipse venit et Is. XXXV, 4.
salvabit nos. Jerusalem, cur mœrore con- Mich. IV, 9.
sumeris? Numquid consiliarius non est tibi, quia innovavit te dolor? Agnosce quoniam propter nimiam caritatem suam qua Ephes. II,
dilexit te Deus, Filium suum liberatorem 4.
tibi misit. Jam ergo audite, cœli, quæ lo- Deut. XXXII,
quar; audiat terra verba oris mei. Lætare, 1.
orbis, et suscipe Deum creatorem tuum : qui olim principis tenebrarum fueras illique servieras, nunc Regis regum, lucis luminum cœlestisque Domini efficere; ipsi ministra.

Modo igitur, Virgo sancta, Mater divina, illumina mundum; effunde et produc absconditum in te lumen æternum; ostende sæculo opificem suum; aperiatur terra, Is. XLV, 8.
et germinet Salvatorem; vitæ salutisque principem, mortis, inferni et desperationis destructorem hominibus gigne, o vere in-

comparabiliter felix Maria, quæ absque libidine concipis, sine gravamine bajulas et absque dolore generas, ubilibet intacta, integra et illibata perseverans; in cujus conceptione sancta agit Trinitas, in cujus partu angelica concinit puritas; quæ in conceptione Deo sacraris, et in partu atque post partum sic clausa munitaque permanes, ut jam alteri te accedere aut usu uti femineo minime prorsus liceat. Mysterium hoc magnum est, quod tibi, o Maria, concessum est, ut Deum per quem omnia, ex te cernas procedere; quem cum ineffabili jucunditate paris, devotissima mente mox natum adoras, ac sincerissimis dulcissimisque manibus contrectas.

Quantum nos, o Domina, partu tuo lætificas, honorificas itemque felicitas, quo (*Rom.* VIII, 17.) Dei Patris filii et heredes, Christi coheredes et fratres, atque supermundanorum spirituum concives efficimur! O familiarissima secretissimaque Deo, divini non ignara consilii, per quam quidquid gratiæ felicitatisque mundus divinitus sortitus est, ei impertiri Deo complacuit! Nunquam natura sic mutavit sua jura quemadmodum in hac nativitate sanctissima. (*Matth.* II, 2.) Apparebat in ea Magis stella olim promissa, quoniam tu, o Maria, eum edidisti qui sidera condidit, numerat atque appellat. (*Luc.* II, 13, 14.) Jubilat cœlestis exercitus, quoniam Dominus, Deus Creatorque eorum ex te nascitur. Labitur Romæ æternitatis templum, quoniam ex te virgine Filius Dei (*Gen.* II, 6, 10.) proficiscitur. O Maria fons indeficientis communicabilitatis, ex qua rivus ille oritur qui in quatuor mundi plagas se expandit, omne sæculum rigans atque venustans! Gaude, Maria genitrix vitæ; lætare, origo lucis, Salvatrix orbis, Mater sanctitatis, decus creaturæ, ornamentum cœli, amor devotorum, refugium miserorum et gloria electorum.

Porro, magnam, ad tui custodiam, o summi Dei Genitrix veneranda, angelorum multitudinem cœlitus non dubitamus transmissam: nempe tu verus veri Salomonis lectulus, thronus ac thalamus; et scimus quoniam lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, et ad bella fortissimi. (*Cant.* III, 7.) Angelis quippe suis mandavit de te, o Maria, ut custodiant te in omnibus viis tuis. (*Ps.* XC, 11.) Illi quoque Genitrici Dei Creatorisque sui, famulatu obsequuntur reverentissimo atque promptissimo.

Jam, o Domina, o Maria altissima, lætabundo corde jucundissimoque visu, et item affectuosissima mente, cerne Deum verum atque immensum, Antiquum dierum et universæ beatitudinis Fontem, ex te infantulum factum parvulumque natum, manibus tuis se præbentem, ac tuis insuper maternis ministeriis filialiter utentem. O Maria, dulcis Domina, mens mitissima, affectuosissima Virgo benignissimaque Mater, auge, quæso, in me tuæ dignitatis contemplationem atque fervorem; donet me tibi Filius tuus: quoniam, sicut omne quod dat ipsi Pater non perdit ex eo, sic utique nullum eorum quos tibi Filius tuus donaverit perdis nec perimi sinis. (*Joan.* VI, 39.)

ARTICULUS XXX.

De mirabilibus in Maria factis.

DEUS, in sancto via tua : quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es Deus qui facis mirabilia. (*Ps.* LXXVI, 14, 15.) Magnalia egisti, dum visibilia et invisibilia ex nihilo plasmasti; dum entium naturas distinxisti, et unumquodque aptissime ordinasti atque locasti. Denique in cœlo terraque mirabilia, magna et inscrutabilia operatus agnosceris. (*Job* V, 9.) Tu olim diluvio orbem operuisti; (*Gen.* VII, 11 et seq.) et item in portentis vehementibus inauditisque prodigiis, plebem tunc electam de Ægypto eduxisti, per deserta deduxisti, ac demum in promissas regiones induxisti. (*Exod.* XII et seq.) Insuper multifarie multisque modis olim patribus, Prophetis ac præelectis loqui, apparere itemque inspirare dignatus es. (*Hebr.* I, 1.)

Verumtamen non amplius est his spe-

cies neque decor, si ea quæ in carissima A tua filia operatus es, contemplemur: neque enim tam admiranda est mundi creatio quemadmodum Dei quæ in ea, ex ea et per eam facta est incarnatio, in qua multa miranda speculari queunt, utputa : infinite distantium immediata unio, præsubsistentis personæ vera generatio, divinæ ac humanæ naturæ hypostatica conjunctio, infiniti circumscriptio, atque æterni recens productio. Nusquam comperiri comprehendive valet ut quæ personaliter unita sunt, se mutuo excedant, uno videlicet ex- B sistente ubi alterius nil penitus exstat, imo ipsa persona vera atque perfecta illic essentialiter consistente ubi counita sibi natura minime exsistit. Sed in Deo incarnato, in Mariæ id Filio reperire contingit, dum Verbi hypostasis atque natura, non autem humanitas assumpta, ubique est, et incircumscripta immutataque in semetipsa perseverat.

Enimvero alia quoque magna, sed his minora, contuenda sunt in Virgine benedicta : ut quod fide de Spiritu Sancto con- C cepit; quod sine onere atque gravamine corpus verum tulit; quod corpus sensibile et passibile, clausa effudit; quod quum Prov. xxiv, 6. justus septies in die cadat, ipsa nunquam nec in minimo ceciderit; quod in terris adhuc vivens, supercœlestes animos puritatis sanctitatisque merito præcesserit. Cetera porro familiaria atque arcana inter puerum Jesum, Deum verum, et ejus felicissimam Genitricem, ab infantia Christi ad eam usque ætatem qua prædicare orsus est, quid videlicet ei vicissim ostenderit, D quid infuderit, quid in ipsius præsentia fecerit, dum hunc illa maternaliter fovit Matth. II, 14, 21. atque lactavit, dum ipsum in Ægyptum duxit ac reduxit, omnem quoque maternam administrationem ardentissimo reverentialique affectu impendit, dum cum unico unica in abscondito comedebat, Luc. II, 51. dum insuper ipsi iste subditus exstitit, et filialiter utique sæpissime ministravit : quis, inquam, hæc rimari queat, contemplari aut profari ?

ARTICULUS XXXI.

Quod pulchrum sit atque jucundum, Dei sapientiam, bonitatem et potentiam contemplari in Maria.

In tribus perfectum est unumquodque et idoneum ad operandum : in scire, velle et posse, ut sit scientia non obtenebrata, voluntas non invidiosa, et potentia non impedita. A magno nobilique Platone id ipsum dictum est. Porro in omni operatione Dei hæc tria relucent. In eo quippe quod rem de non esse ad esse traducit, manifestatur potentia ; in ordine vero, sapientia ; atque in eo quod omnia propter Prov. XVI, 4. semetipsum (sine meritis videlicet rerum) condidit, bonitas splendet.

Sed in sublimi Virgine hæc plenius contemplari par est. Nempe in primis, nulla est pura creatura in qua eatenus uti in Maria hæc tria elucescunt. Bonitas namque Dei, in donis suis, quæ gratuito præstat, patenter innotescit : quoniam se communicare atque diffundere, boni proprietas est. Ideoque, quo divinitus sacræ Virgini plura gratiarum dona impertita sunt, eo utique Dei bonitas lucidius in ipsa resplendet. Et quidem, si universorum tam naturæ quam gratiæ dona perscrutemur, non comparebit comparabile illi. Cui enim creaturarum datum est Creatoris parentem esse, cum æterno Patre eumdem itemque communem Filium habere, et hunc a quo Spiritus Sanctus profluit gignere, mundi fore salvatricem, angelorum dominam, cœlorum reginam ? O Dominator altissime, quam vere bonus es, quam largus atque benignus, qui creaturam tuam tibi sic vehementer conformasti et te illi tam parem exhibuisti, qui illustrem istam Puellam, nostram utique virginem Matrem et sororem, tam deiformiter sublimasti ! Laudant te qui eam diligunt ; et qui ejus congratulantur beatitudini, gratiarum actionem tibi et benedictionem concinnant.

Præterea, in eo Dei sapientia refulget in Maria, quoniam per eam ordinatissimo

prorsus processu, salvis temperatisque Dei A æquitate atque clementia, hominum est reparata felicitas. Sed quoniam de hoc art. iv. ubertim in præinductis sermo transiit, de tertio paulisper loqui incumbit.

Attenditur autem virtus operantis ex distantia terminorum sui operis. Omnis enim operans, ab aliquo orditur et in quodam quiescit. Unde quo principium seu terminus *a quo* operis, longius a termino *ad quem* seu a fine distat, eo fortior opportuna est in agente potestas. Ideoque, quum non esse ab esse infinite distet (quippe B quorum nulla est comparatio), non nisi habenti immensam potentiam creatio competit. Si itaque quemadmodum Dei in Maria refulgeat potentia scire molimur, quid ei ex se et per naturam, et item quid per gratiam ipsi conveniat, speculari oportet. Enimvero, si gratiam ab ea tollas, non erit in quo ceteris sit præstantior; si autem gratiam agnoscas, mirari non sufficis : cernes equidem juvenculam teneramque virginem diabolicæ fraudis atque nequitiæ fortissimam victricem, omnium C quoque virtutum sic ordine stipatam, ut *Ps.* xc, 7. jam cadant a latere ejus mille, et decem millia a dextris ipsius. Ipsis namque te- *Cant.* vi, 9. nebrarum principibus sic erat terribilis quemadmodum castrorum acies ordinata, muris fortalitiisque vallata. Intueberis præterea, ex ancilla humillima, Dei Matrem effectam, et in propriis oculis minimam, super angelorum choros universos elevatam.

Jam, o hominum æmule, serpens falsissime, cerne et erubesce te, qui Divinitati D æquari superbissime optabas, a Virguncula ista cum omni tua virtute cohorteque universa supplantatum atque contritum. Et nunc, velis nolis, ejus ditioni tu et tui subdimini itemque paretis; non valetis resistere, sed neque mutire audetis : caritas ejus incendit vos, opprimit humilitas, et puritas fugat.

Merito omnino, o Maria, in Dei tui amore resolveris et liquefis, et a te ipsa deficiens, eum sempiterno ardore ineffabiliter complecteris. Fecit enim tibi magna qui *Luc.* i, 49. potens est, et sanctum nomen ejus : quippe qui semetipsum ex te fecit, assumens quod non erat, manensque nihilo minus quod erat; ac per hoc, omnia quæ fecit, refecit.

ARTICULUS XXXII.

De beatitudine Mariæ quam in præsenti vita sortita est.

POST *hæc* autem *in terris visus est, et* *Baruch.* iii, 38. *cum hominibus conversatus est.* Non est aliud creaturæ beatitudo quam ejus cum Creatore suo unio. Unde elucescit id beatius fore censendum quod Deo vicinius est. Quis igitur, o supergloriosa Virgo, o sancta Maria, beatitudinem tuam quam in terris adhuc vivens habebas, plene meditari seu digne queat profari? Nempe, si Christo teste, beati oculi qui ea quæ disci- *Luc.* x, 23. puli ipsius viderunt, contuiti sunt, qui eum hospitio susceperunt et audire meruerunt : quanto magis tu felix exstitisti, Maria, cum qua triginta annis commoratus est; a qua tunc quotidie visus est atque auditus; quæ ipsum, nedum videre et audire, sed et concipere et parere, lactare, et item contrectare meruisti; quorum insuper mensa una, stratumque ubertim in infantia ipsius unum? Porro, quo vehementior tibi, o cœlestis Domina, erat ratio eum amandi, eo (ni fallor) dulcior fuit atque jucundior hic tui cum rege Messia convictus. Ingens prorsus tibi exstitit dilectionis ipsius causa. Ipse namque Deus tuus, creator ac Dominus; denique ipse qui fecit tibi magna, itemque incomparabilia; sed et ipse filius tuus et salvator. Porro ipse speciosus forma præ filiis ho- *Ps.* xliv, 3. minum : candidus utique et rubicundus, *Cant.* v, 10. electus ex millibus, mitis atque suavis, et *Matth.* xi, 29. humilis corde.

O excelsa et revera beatissima Maria, quæ hunc talem tantumque quotidie felicissimis oculis coram te procedere cernebas! O quam dulci, jucundo atque arden-

ti eum, o Domina, visu adspexisti! Tu quippe eum noveras; non te latuit mundi eum creatorem esse, salvatorem ac judicem. Quid tibi, o bona amabilisque Maria, mentis, quid gaudii exstitit, dum eum sagacissima mente conspectans, diligentissimoque corde universa quæ tu ipsa de illo noveras, senseras, videras, audieras atque
uc. I, 70. credideras revolvens, hunc de quo Prophe-
gg. II, 8. tæ a sæculo vaticinati fuerant, cunctisque gentibus desideratum, noscebas; dum te sic ab eo electam dilectamque pensabas, ut te in matrem, humanæ quoque salutis cooperatricem, condiderit itemque susceperit; dum denique eum tibi tam familiariter, filialiter, humiliter reverenterque conversari intendisti; dum puerulum adhuc, materna auctoritate pro libito contrectasti, amplexata deosculataque fuisti? Ipse est enim, o Regina, angelorum felicitas, virtus sapientiaque Patris. Et nunc, o summa Maria, eum possedisti, ei convive-
s. XCIV, 4. bas et illi providebas, in cujus manu sunt
s. XXXV, 0. omnes fines terræ, qui est fons vitæ, om-
Ps. XV, 2. nibusque providet, et bonorum nostrorum non eget.

ARTICULUS XXXIII.

De amoroso Christi Mariæque colloquio.

Cant. II, 0; I, 14. EN *dilectus meus loquitur mihi: Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu*
bid. I, 15. *pulchra.* Vox sponsæ: *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus.* Triformi exsistente Christi sponsa, universali videlicet, quæ est Ecclesia, particulari quoque, et est devota anima, itemque singulari, quam Virginem Deiferam censemus, inter harum unamquamque et Christum dulciflua amoriferaque castæ atque decoræ dilectionis verba volant. Verumtamen inter Deum Filium Virginemque Matrem, inter amantissimum sponsum sponsamque singularem, inter unicum Filium Matremque ardentissimam, ignita, et item super lac et favum, super oleum balsamumque suavia manare eloquia par est. Fervidus nempe

A æstuansque amor, inquietus est, incitat amantem, continere se nequit, effundit se, et nil dilecto vult esse absconditum; est demum modi nescius, ecstasim causat, atque in amati (si valet) amplexus prolabitur. Ideoque, si amator es, si divinam utcumque familiaritatem benevolentiamque expertus es, intende pro viribus quænam vicissim, stimulante amore, Jesu atque Mariæ fuere colloquia, nunc mentalia, nunc quoque vocalia. Numquid affectuosissima mens illa atque materna, et Filius B mitis ac humilis ipsaque caritas exsistens, ab amoris colloquio, a dignitatis præconio, a desideriorum indicio abstinere valebant?

Affatur itaque sponsam Matrem Filius sponsus: Tota pulchra es, amica mea, et *Cant.* IV, 7.
macula non est in te. Et illa: Ecce tu *Ibid.* I, 15.
pulcher es, dilecte mi, et decorus. Denique paranymphis loquens sponsus: Sicut lilium *Ibid.* II, 2.
(inquit) inter spinas, sic amica mea inter filias. Porro illa vicem volens refundere, de sponso Filio adolescentulo orsa profari:
C Sicut malus (ait) inter ligna silvarum, sic *Ibid.* 3.
dilectus meus inter filios; et denuo: Ani- *Ibid.* V, 6.
ma mea liquefacta est ut dilectus locutus est. Denique Virginem sponsam invitans sponsus: Ostende mihi (inquit) faciem *Ibid.* II, 14.
tuam; sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, et facies tua decora.

Sunt proinde alia quoque suavissima sponsi sponsæque colloquia, quæ per os ad hoc electi viri, Spiritus Sanctus in Canticis compegit in unum: quæ si de Christo qualibetque devota anima, quæ cœlestis D sponsi particulariter sponsa consistit, intelligi queunt, cur non amplius de sponso et ipsius sponsa singulari, quæ Mater est munda atque virginea, accipi valeant, non capio: quippe quorum amor fortior, unio intimior, similitudoque major. Erant prorsus, si rite contemplor, et uti suspicari pium est, inter Virginem Matrem Deumque puerum multa et item multiformia colloquia: nempe quandoque eum affatur ut Deum, et mox adorat; interdum ut mundi judicem, et repente aut pro se, aut certe

pro aliis contremiscit; jam vero ut unicum filium, ut præcordialissimum sponsum, ut dilectum carissimum; nunc autem ut salvatorem, sanctificatorem, electorem, omnisque suæ gratiæ datorem.

Quis præterea excogitare possit quam in his singulis dulcia ac amorosa, convenientia atque benigna, veneranda sapientissimaque utrinque fluxerint verba? Creatoris majestatem cum reverentia adorat, Judicem orbis precatur itemque honorat. Nec ambiguum reor quin quæ ante Dei incarnationem, pro mundi tam ardenter salute poposcit, nunc in terris coram se cernens eumdem, fiducialius affectuosiusque flagitaverit. Denique Filium osculando complectitur, sponso totis omnino præcordiis intime spiritualiterque unitur, in dilectum transponitur. Amplius autem ei qui se elegit gratiamque donavit, grata fore satagit, semet et quidquid valet impendit.

ARTICULUS XXXIV.

De dulcedine atque fecunditate uberum Virginis venerandæ.

Cant. IV, 10. *Luc.* XI, 27. QUAM *pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea, sponsa! Beatus venter qui te portavit,* Christe, *et ubera quæ suxisti.* O glorificanda Genitrix, Virgo præstantissima, totaliter amabilis Maria, dum gratiam cœlitus tibi largitam considerare molior atque affecto, jam ultra spiritum non habeo. Glorietur regina Saba in omni gloria Salomonis; exsultet Nabuchodonosor in fortitudine itemque decore Babylonis; lætetur Aristoteles in indagatione naturæ rerum; jucundetur Ptolemæus in agnitione planetarum, in cursu siderum, in amœnitate sphærarum : gloria mea interim, o Maria, hæc est, ut dignitatem gratiamque totius substantiæ tuæ, carnis utique ac animæ, omnium quoque quæ in te sunt virium atque membrorum, nunc autem in hac hora, uberum tuorum, pro viribus contempler. Verumtamen mundum oculum ipsorum requirit speculatio; et ob id doleo super me, meque inidoneum fateor. Sed auxiliare, precor, o pia; et munda me, o munditiæ Mater, amica Dei, gaudiosa Maria.

(*III Reg.* X, 1 et seq. *Dan.* IV, 27.)

Et nunc, o Maria, cerno Christum Dominum, regem Messiam, Unigenitum Dei, ad ubera tua pendentem, ubera tua sugentem, illis suis infantilibus manibus, tenerrimis atque dulcissimis, ea contrectantem, ori applicantem, et vitæ alimoniam corporisque ex ipsis sustentationem sortientem. Ipse est, o supermundana Domina, qui operit cœlum nubibus et parat terræ pluviam; qui producit in montibus fœnum, et herbam servituti hominum; qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum. O Virgo purissima, quæ virgineis uberibus Deum lactasti, quantum ex divini oris contactu deificata sunt, quam dulcia, quam fragrantia facta sunt ubera tua! Meliora sunt ubera tua vino : quippe quæ terrenæ carnalisque concupiscentiæ labe atque contactu carentia, suavitatis foverunt auctorem; porro luxuriæ radix in vino absconditur, et qui diligit illud, non erit sapiens. O ubera fecundissima, quæ universæ bonitatis Fontem nutrire electa sunt!

(*Ps.* CXLVI, 8, 9. *Cant.* I, 1. *Prov.* XX, 1.)

Quid tibi mentis erat, quid gloriæ, o pudicissima turtur, o castissima columba, o devotissima pulcherrimaque Virgo, dum illis tuis virgineis, columbinis et item clementissimis oculis, speciosum hunc puerulum, candidum, rubicundum ac desiderabilem, sic tibi applicatum, sic uberibus tuis appendentem cernebas? Opinor, o Domina, non eum tot virginei maternique lactis stillicidia e sacri tui corporis fonte hausisse, quot jaculis amoris, quot caritatis ardoribus beatissimam tuam animam vulneravit atque dotavit : nisi forte qui omnibus largus est, tibi dumtaxat parcus exstiterit. Quantum, o delectabilis et gracilis Maria, liberrimus ille Deus, qui nulli penitus obligatus est, se tibi obligavit, cujus carnem induit, cujus ubera suxit!

O felicia ubera, quorum ubertate uberrimaque fecunditate cœligenæ gaudent

atque terrigenæ, et item suavissimis recreantur ex fructibus! Hæc nempe sunt duæ olivæ fecundæ atque amœnæ, gratiæ liquorem, lactis mellisque dulcedinem universis emanantes. Pulchriora sunt ubera tua vino, o divina sponsa. Hæc enim sunt mandragoræ odoriferæ in hortu deliciarum radicatæ; botri quoque vinearum Engaddi, miserorum pectora lætificantes, et mœrorem depellentes; pomella insuper nivei splendoris, a Paracleto fecundata; malogranata aurea, sphærulæ ac lilia, templum veri Salomonis ornantia.

Cant. I, 1. Ibid. VII, 13. Ibid. I, 13. I Reg. VII; Exod. XXV, XXVII.

ARTICULUS XXXV.

De florido lectulo Filii sponsi ejusque virgineæ Genitricis et sponsæ.

Cant. II, 6.

LÆVA *ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* Non sustinuit, si rite intendo, amor ardens et æstuans, amor singularis, itemque incomparabilis, minus aliquid infantulo Jesu atque puerulo ab electa exhiberi Genitrice, quam propriis natis ceteræ exhibent matres. Ego autem amplius omnino opinor. Arbitror nempe Virginis Matris divinæque Prolis eo ardentiores fuisse amplexus, uberiora oscula atque viciniores uniones, quo ipsorum mutuus amor vehementior exstitit. Amor namque perfectus, separationis impatiens est. Porro quis ignoret, fideles affectuosasque matres proprios amantissimosque infantes ac filios secum ubertim in nocturno silentio in lectulo locare, amplecti, deosculari, et juxta maternum pectus et ubera quieti tradere dormitionique deputare? Quomodo igitur Virginem sacram, Matrem deiformem affectuosissimamque, unico suo dulcissimo Filio, tali utique ac tanto, tam dulci tamque formoso, id ipsum non exhibuisse credi queat? Exhibuit prorsus, et indubitanter exhibuit.

Nunc ergo, o Maria, o felix sponsa, beatitudini tuæ congratulatur anima mea, atque in gaudiorum tuorum incomparabili plenitudine, exsultatio mihi ingens est et eximia. Etenim quod solitarius ego et in solitudine commorans, crepusculo itemque noctis medio, sed et diluculo, ubertim et non sine recreatione contemplor, jam nunc de te, o Maria, non utique silebo. Sæpius, fateor, verbi reminiscor Aristotelis, quoniam homo solus, aut deus est aut bestia. Porro cum quo Deus est, ipse quoque divinus est; qui vero absque illo est, bestiam reor. Denique Deus : Non videbit me (inquit) homo et vivet. Et hoc quidem de divinitatis natura suscipi par est; sed et qui in servi forma eum viderunt, beati censentur.

Exod. XXXIII, 20. Luc. X, 23.

Intende insuper, o anima mea, de felicitate spiritus sanctæ Virginis interim paulisper obmutescens, si vel a constitutione orbis, tantam aliquando sponsa aliqua, etiam per carnem atque ex carne sit sortita lætitiam, quemadmodum in hac olim vita Virgo divina. Ibas ad lectulum, o superfelix Maria, o delicatissima sponsa, non utique sponsi conjunctione caritura, non Joseph lignifabrum, sed Jesum mundi fabricatorem amplexatura, cœlestem, non mundanum, sponsum osculatura. Ineffabilis (ut opinor) erat, o amantissima et item præcordialissima Maria, mundissimæ tuæ mentis lætitia, dum floridum lectulum ingrediens, Dei mox Unigenitum, speciosissimum suavissimumque ex te natum infantulum, Dominum utique virtutum Regemque gloriæ ac mundi Judicem, virgineis ulnis susceptura, roseo ore osculatura atque inter materna brachia ad quiescendum eras locatura.

O ineffabiliter jucunda, delectabilis et munda Christi regis et Mariæ matris unio, dum Fontem sanctitatis, Dei utique Sapientiam atque virtutem, Mater puritatis castissimaque Virgo collo stringit, in brachiis suscipit, inter ubera ponit, suavissimo vultui applicat et rubicundis labiis mulcet; dum inter divinissimæ, flagrantissimæ honestissimæque Genitricis is ubera quiescit, apud maternum pectus obdormit, singularem carissimamque sponsam Ec-

clesiæ sponsus constringit! O deliciarum deliciæ, dum tenerrima devotissimaque Puella condormientem sibi vicissim ut Deum adorat, et item ut unicum natum ubertim osculando circumdat! Et quidem hæc unio quo intimior, eo purior; et quo quoque frequentior, eo salubrior.

ARTICULUS XXXVI.

Quod ex contrectatione divinæ Prolis deificata sunt membra cuncta sacræ Virginis.

Cant. viii, 1. QUIS *mihi det te fratrem meum, sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris et deosculer, et jam nemo me despiciat?* Non est (ut opinor) qui ignoret, rationis ens compos, ex mutuo frequentique corporum contactu, alterius qualitatem in aliud migrare, novamque dispositionem unum ab alio sortiri atque contrahere. Nempe, qui pollutum tangit, polluitur; et qui sanctum tetigerit, ipse quoque sanctificabitur. Porro, in corporibus quibus præsidet itemque inexsistit dominatrix ratio, istud tunc præsertim veritatem habet, dum ex consensu appetituque spiritus, corporum contingit contactus. Vicissim quoque ex mundi attactu, immundum vehementius inquinatur, dum videlicet est aut intentio prava, aut fides profana: quemadmodum his qui Christi mundissimam carnem crucifixerunt accidisse palam est. Et denuo interdum ex immundi contactu, quod purum est, eminentius purgatur: uti leprosorum oscula, Sanctorum quandoque carnem mentemque sanctificaverunt. Verumtamen, horum nullum ex virtute corporis effici, certum est. Neque enim mundum, ex se maculare novit immundum: sed quemadmodum mundi contactus, perfidiæ et item intentioni obliquæ permixtus, tangentem ob suæ mentis vitia fœdat; sic (ni fallor) immundi attrectatio, ob tangentis fidem et item caritatem, eumdem emundat.

Quum igitur unumquodque corpus acti- A vum, quantum de se est, applicatum sibi assimilet, et in ipsum, si capax sit, propriam virtutem transfundat; ex hoc perpendere atque metiri par est, quantum ex uberrimo affectuosissimoque Dei incarnati contactu, purissimæ sit deificata Virginis caro. Enimvero, quis deiformis illius corporis quod superbeatæ animæ ipsique divinitati conjunctum exstitit, queat explicare virtutem? Erat, si rite considero, omni nimis vallatum virtute: quippe quod divinæ operationis proprium dignis- B simumque exstitit organum. Virtus equidem animæ redundat in corpus; et in Christo utique divinitatis virtus in utrumque redundavit. Tenerrima itaque atque dulcissima, mundissima atque sanctissima, causalissima ac virtuosissima erat caro illa electa; et per eam ac in ea quod intus latebat resplenduit, et ut sic fatear, redolebat operabaturque illis solis auribus de quibus dicitur: Qui habet aures audiendi, audiat, etc. Luc. viii, 8. Illius igitur pudicissimæ Virginis ac honestissimæ Matris, quæ C ipsi maternum omne ministerium exhibuit et ad incrementa usque deduxit, quæ dulcissimum infantem speciosissimumque puerulum toties in ulnis suscepit, in gremio fovit, ad ubera tenuit, sibique blandientem ac arridentem infantulum, tam suaviter osculabatur, tam placide intuebatur, tam amorose alloquebatur, cum qua et inter cujus brachia toties suavis cœlestisque sponsus dormivit, et apud cujus maternum pectus virgineaque ubera tam ubertim requievit: hujus, inquam, quemadmodum D nobile corpus ex tali tantaque divinæ carnis contrectatione deificatum censeri oportet? Quantam dulcedinem atque fragrantiam, quantam munditiam atque virtutem exinde sortitum est?

O summa Maria, cujus inferior portio (carnem loquor) tam amabilis, tam pura tamque suavis atque decora effecta est! Nempe, si virtus exibat de illo et sanabat Ibid. vi, 19. omnes, quid utique in materna virgineaque carne, divinæ influentiæ capacissima, virtus illa Christi peregit? Legimus vicissim

quosdam ex sanctorum aliquorum virorum colloquio vel intuitu, osculo vel attactu, mentis fervorem compunctionemque adeptos : quid ergo divina Genitrix, quæ, uti jam nunc dictum est, cum Sancto Sanctorum primum in terris vixit, hinc sanctitatis ac gratiæ mentis et corporis contraxisse credenda est?

ARTICULUS XXXVII.

Descriptio qua cœlestis sponsus singularem suam sponsam virginemque Matrem describit.

Cant. I, 8. EQUITATUI *meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.* Quoniam quidem alia longe est sanctæ Virginis dignitas per naturam, atque alia per gratiam, in descriptione qua ipsam Spiritus Christi descripsit, variis multiformibusque rebus comparata est, ob multiplices quas divinitus gratias sortita est. Porro singula quæque ipsius membra describens, ea rebus quarum proprietates gratiis virtutibusque illorum similiores sunt, comparavit. Verumtamen omnis ista descriptio spiritualiter congruentius accipitur. Potest quoque aut in toto, aut utique pro parte magna, ad litteram accipi, propter naturales perfectiones supernaturalesque ipsius sponsæ in corpore itemque in mente dignitates ac gratias. Spiritualem vero illam prolixam difficilemque intelligentiam hic inserere non decrevi. Quæ autem ex Canticis ad sponsæ præconium introduco, ob id hic insero, ut affectuosæ menti illius amatrici occasionem efficiam qua tam naturalem quam supernaturalem Mariæ perfectionem dignitatemque, quam etiam corpori ejus præelecto sponsus Filius præstitit, contemplari purius queat. Nempe in hoc operis hujus primo libro, de his potissime scribere nitor quæ ad gloriam laudemque virgineæ carnis suavissimæ Genitricis respiciunt. Denique sapientibus ignotum non arbitror, quemadmodum olim exercitus Dei, plebs Hebræa, submersis Exod. XIV, 23-28. Ægyptiis, Dei omnipotentiam magnificentiamque præsentaverit. Sic prorsus Maria, dum in virtute Creatoris aerias omnes potestates devicit atque oppressit, non inepte exercitui illi divino in curribus Pharaonis submersis assimilatur.

Insuper Virgini sponsæ loquens sponsus : *Pulchræ* (inquit) *sunt genæ tuæ sicut turturis; collum tuum sicut monilia.* Cant. I, 9. Pulchræ utique, quæ decore pudicitiæ perfusæ, candidissimis illis divini sponsi Unigenitique Patris genis toties cum suavi osculo sunt conjunctæ. Præterea : *Quam pulchra es* (ait), *amica mea! quam pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet;* Ibid. IV, 1. et denuo, *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon :* Ibid. VII, 4. in primo simplicitatem, in secundo claritatem dulcissimorum oculorum insinuans. *Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad; dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascenderunt de lavacro.* Ibid IV, 1, 2. Porro suavissima illa roseaque felicis Matris labia, crebris adorandi Filii carissimique sponsi osculis vehementer deificata, describens : *Sicut vitta coccinea* (inquit) *labia tua, et eloquium tuum dulce;* Ibid. 3. rursusque, *Favus distillans labia tua, sponsa :* Ibid. 11. in primo pulchritudinem et eloquentiam, in secundo eorum redolentiam declarans. Ob verborum quoque ejus suavissimum mellitumque sonitum : *Mel* (ait) *et lac sub lingua tua.* Ibidem. Amplius, de mundissimis ejus orsus uberibus : *Duo* (ait) *ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli qui pascuntur in liliis.* Ibid. 5. De quorum tamen præconio paulo ante, prout sanctissima Virgo præstare dignata est, pro viribus disseruisse me memini. art. XXXIV.

Adhuc autem, incessus pudicissimæ castissimæque sponsæ gratiosissimam delectabilemque maturitatem designans : *Quam pulchri* (asserit) *sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! Junctura femorum tuorum sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis.* Cant. VII, 1. Continuo quoque de pluribus sponsæ singularis compaginibus fari oblectatus virgineus sponsus :

Cant. vii, 2. *Umbilicus* (inquit) *tuus* sicut *crater tornatilis nunquam indigens poculis; venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis.* In quo sacratissimi uteri maternam fecunditatem virginali puritate decoratam, dulcissime innuit atque fatetur. De cujus etiam fragrantissima desiderabilique ubertate, jucundissimus atque mundissimus delectabiliter edisserit sponsus. Virgini quippe Matri, ejusque materno ventri, cum Ibid. iv, 13. excellentissimo loquens præconio : *Emissiones tuæ* (inquit) *paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* Verumtamen, quoniam de isto plenius, ut art. xxii, xxiii. quivi, ante disserui, nunc inde paulisper subticeo.

Insuper itaque, in Matris virginis et item sponsæ singularis prorumpens rex Cant. vii, 4. Messias, Christus Dominus, laudes: *Collum* (ait) *tuum sicut turris eburnea;* et denuo: Ibid. iv, 4. *Sicut turris David collum tuum, quæ* Ibid. vii, 4, 5. *ædificata est cum propugnaculis; nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum; caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui sicut purpura* Ibid. 7-9. *regis juncta canalibus; statura tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris, et odor oris tui sicut* odor *malorum; guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum.* Tandem igitur de sponsæ qualitate concludens sponsus : Ibid. 6. *Quam pulchra es* (ait) *et quam decora, carissima in deliciis!* Porro gratitudinem Ibid. 10. vicissitudinemque ista rependens : *Ego* (inquit) *dilecto meo, et ad me conversio ejus.*

Nunc ergo hæc sic induxerim, non ut plenam atque subtilem, spiritualem itemque altiorem divinissimorum horum intelligentiam verborum aperire in istis putaverim (altissimum quippe est hoc negotium, et majoris egens scrutinii); sed, quemadmodum fassus sum, hinc ista superficialiter conscripsi, ut præbeatur affectuoso lectori, devote delectabiliterque de sanctissima Virgine contemplandi occasio. De qua utique, nec plene nec digne fari seu scribere vel contemplari valemus : quippe qui nec corporis sui dignitatem deificationemque speculari sumus idonei. Utinam indignissimo ipsa mihi parcere laudatori, qui ne nomen quidem ipsius effari dignus consisto, piissima dignetur.

ARTICULUS XXXVIII.

De bonitate harmoniæ et æqualitate complexionis Virginis benedictæ atque divinæ.

Ex præinductis palam reor talem in art. vii, xiii. mente itemque in corpore sacram fuisse Virginem, qualem Dei Genitricem decuit esse. Decuit autem, prorsusque (ni fallor) oportuit, optimæ illam complexionis fuisse Puellam, convenientissimamque sortitam harmoniam, cujus caro Divinitati exstitit copulanda, atque ex qua Deus incarnari elegit : quoniam nulla naturæ imperfectio congruebat Dei Verbo, sed supersancto supermundoque Filio, mente ac carne pura perfectaque debebatur genitrix.

Præterea, certum omnino est Christi carnem tenerrimam, convenientissimam ac summe naturaliter fuisse dispositam : ideoque carni tam nobili, proportionale congruumque debebatur alimentum. Unde virginale felicissimæ lac Genitricis tale utique fuit, quatenus dignum aptumque divinæ foret carnis alimentum : ad hoc autem optima necessaria erat naturæ dispositio.

Amplius autem, omnis ei erat præstanda naturalis perfectio, per quam universa exstitit reparanda et item melioranda natura. Sed si præinducta rite deducta sunt, art. iii. per Mariam cœlorum reparatur ruina, mundus redimitur, ipsique inferi remediantur. In naturalibus ergo omnino perfecta exstitit. At vero, quam ei negare perfectionem vales, quæ universæ perfectionis Fontem concepit et edidit? Adhuc autem, quemadmodum in donis gratiæ, sic prorsus in naturæ quoque perfectionibus simillima Filio suo erat Maria. Illi autem naturæ nulla defuit nobilitas aut perfe-

ctio : indetrahibiles quippe defectus dumtaxat assumpsit. In hoc itaque simillima ipsi exsistebat Virgo fecundissima.

Insuper, per bonitatem naturalium, gratiæ donorum capacior, ad mutuam conversationem suavior, et item amabilior virtuosiorque quis efficitur. Ea ergo Puella, quæ nedum gratia, sed gratiarum quoque plenitudine, ipsoque gratiarum Fonte
rov. VIII, 1. implenda erat atque dotanda, cum qua vivere, imo in qua esse, Dei fuere deliciæ, et cum qua tam singulariter in terris conversari elegit, quæ ipsius demum amica summa singularisque fuerat sponsa, omni erat naturali bonitate eminenter ornanda, omnique penitus dulcedine ac amabilitate replenda : alioqui non videbitur Deus Filius Matrem suam electissimam condecenter veneratus.

ARTICULUS XXXIX.

De corporali incomparabilis Virginis pulchritudine.

JAM pro viribus deductum est, nedum gratiæ plenitudinem, sed naturalem quoque omnem perfectionem eam prorsus decuisse quæ universæ perfectionis Fontem, naturæ et item gratiæ auctorem peperit. Unde evidenter elucescit, corporeæ utique excellentiam pulchritudinis ei nullatenus defuisse. Denique, etsi per se naturalia mereri nequeant, gratia tamen formata, merita justi accumulant : quoniam quo naturalium perfectionum dona sortitus mundo videtur gratior, eo ipsius abnegatio Deo consistit acceptior. Ut ergo Mariæ merita undique augerentur, nequaquam ipsi defuit per quod sæculo complacere valebat. Amplius, nisi corporalis quoque decor habentem dignificaret, cur
Ps. XLIV, 3. Dei Unigenitus speciosus etiam corpore præ filiis hominum esse præelegisset, non video. Ideoque ei Mater ejus virginea singularisque sponsa, in hac parte dispar fore non debuit : ita ut, sicut ille est
Cant. V, 10. candidus et rubicundus, electus ex millibus, imo ex omnibus ac præ universis, sic post eum isti compar non esset, nec in naturalibus neque in gratuitis. Providit nempe (ni fallor) Pater æternus præparavitque Unigenito suo convenientem proportionatamque genitricem, et ut speciosissimum illius dulcissimumque vultum, non utique nisi pulcherrima atque suavissima oscularetur puella materque mundissima.

Congruentissime itaque de te, o præclara decoraque Mater, sponsus profatur : Tota Cant. IV, 7.
pulchra es, amica mea, et macula non est in te. Etenim a planta pedis usque ad verticem capitis, nil penitus in te exstitit, nec in mente neque in carne, indecorum, indecens aut inamœnum : quinimo, quidquid in te est, divinæ sagacitatis industria æternæque Sapientiæ circino, speciosissime ac gracillime est formatum, totumque dulce ac amabile, eximium et delectabile.

ARTICULUS XL.

An supernaturalis aliquis splendor insolitusque odor, in sacra Virginis Matris carne refulserint.

O*SCULETUR me osculo oris sui : quia* Cant. I, 1, 2.
meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Ubertim, si rite memini, in jucundissimo illo sponsi sponsæque cantico, sermonem de sponsæ dulcedine sponsus orditur. Denique sunt qui clementissimæ Virginis fervore succensi, nedum ipsi naturalem pulchritudinem complexionisque bonitatem attribuunt, sed divinum quoque quemdam splendorem in ipsa refulsisse, atque supernaturalem aliquam odoris fragrantiam in ipsius sancta fuisse carne edisserunt, eo quod fontanum illud æternaleque lumen ipsa concepit atque peperit, totiusque suavitatis causalem originem tot mensibus in utero gestaverit itemque nutrierit. Adducunt quoque de Moyse exemplum. Verum- Exod.
tamen, quidquid sit de isto, seu qualiter- XXXIV, 29.
cumque hæc ipsi intelligi cupiant, hoc

credibile, imo utique certum prorsus est, A excellentissimam illam gratiæ mentis suæ plenitudinem in corpus redundasse, præsertimque in vultu resplenduisse : quod (ni fallor) ex duplici signo innotescit. Si enim perturbatæ passionatæque animæ tortuosa intus latens dispositio, in facie ubertim cognoscitur, et deformitatem vicissim corpori inducit : cur non serenissimæ et in Spiritu Sancto lætissimæ conscientiæ limpiditas, ad vultus decorem totiusque corporis venustatem exuberet atque redundet? Rursus quoque, de pluri- B bus Sanctis istud legitur, quod in ipsorum etiam jam senilibus vultibus angelicum quiddam enituit, quod divinæ excellentisque gratiæ indicium fuit. In Matre igitur sanctitatis, Sanctique Sanctorum felicissima Genitrice, id utique sublimius exstitit, ut videlicet gratiosa quædam divinaque serenitas eam totam præsertimque in vultu perfuderit. Unde tantæ creditur castitatis fuisse, ut a nullo unquam libidinose concupisci valuerit : quoniam interior puritas in vultu expressa, sua exstinxit virtu- C te adspicientis carnalem appetitum. Porro hanc virginei corporis gratiam, post Filii sui glorificationem auctam vehementerque continuatam non dubito, quatenus glorificato Filio in cœlis, Mater quoque divina paulatim glorificationem adipisceretur per inchoationem in terris. Hinc nempe nullatenus dubium est, solo Mariæ conspectu plurimos Judæorum atque gentilium esse conversos cordialiterque compunctos.

ARTICULUS XLI.

De læta illa regis Messiæ Matrisque virgineæ mensa.

SAPIENTIA *ædificavit sibi domum,* Prov. IX, 1.
miscuit vinum, et posuit mensam. 2.
Beati qui commensales fuere tui, o Christe altissime. Tu autem, o glorificanda totaliterque suavis ac delectabilis Maria, universis beatior es atque præelectior. Nempe, dum ille tuus amantissimus Jesus ubera tua materna sugere cessasset, essetque amplioris ætatis, jam mensæ tuæ, te locante, assedit, atque quod ipsi præparasti, itemque ante eum posuisti, manducavit et bibit. O Maria benigna, quam præclarum atque jucundum erat tibi hoc ipsum spectaculum! Læta (ni fallor) dulcisque erat tibi (o Mater sancta) mensa, cum Dei Unigenito, qui angelos reficit ac satiat, cibum potumque suscipere, eum præsentem cernere, et (ut opinor) tibi ubertim ministrantem, cibum potumque apponentem, mensam disponentem, ac conformia agentem videre. Erat enim subditus tibi ; nec ambi- Luc. II, 51.
guum reor quin cum filiali semper humilique reverentia, tibi in omnibus, etiam non jussus, instar boni filii obsequiosus exstiterit. O Domina magna, cœlestisque Regina, cui vescenti Rex regum et Domi- Apoc. XIX,
nus dominantium convescitur atque mini- 16.
strat, ne quid mensæ illi deesset in qua cum sponso æterno præsens erat sponsa carissima!

DE PRÆCONIO ET DIGNITATE MARIÆ

LIBER SECUNDUS

PROŒMIUM.

MARIA *autem conservabat omnia verba* quæ de Christo erant, *conferens ea in corde suo*. Luc. II, 19.

Immortalis omnipotensque Deus, cujus, si rite contemplor, superfelix vita suæ est incircumscriptæ ac incommutabilis veritatis contemplatio, itemque perfectæ et illimitatæ bonitatis immensa dilectio, ob id ad sui similitudinem atque imaginem rationalem animam produxit, ut divinæ fieri imitatrix vitæ satageret, ipsique Creatori pro viribus assimilari studeret : ad quod nos benignissimus Creator, primo quidem per servum, demum quoque per se ipsum ubertim edocere hortarique dignatus est. Per Moysen quippe ad nos fari
r. xi, 44, orsus : Estote (inquit) sancti, sicut et ego
; xix, 2; sanctus sum. Denique Christus Dominus :
atth. v, Estote (ait) perfecti, sicut et Pater vester
cœlestis perfectus est. Ex quibus (ni fallor) elucescit, in veritatis contemplatione bonique dilectione, creatæ mentis beatitudinem sitam. Porro, quum in tribus animæ viribus Trinitatis in homine imago resplendeat (intellectum, voluntatem memoriamque insinuo), in eo summa hominis est locata perfectio, ut reformentur et item perficiantur potentiæ istæ. Intellectus autem perfectio, summa est sapientia ; voluntatis, caritas ; memoriæ vero, stabilitas in utroque. Ideoque in divinorum contem-
A platione fixa, dilectioneque stabili, humana est reponenda felicitas.

Quum itaque in editionis hujus libro primo, de præconio ac dignitate Mariæ ad benedictam deificatamque ipsius carnem præsertim pertinentibus, ut ipsa præstante quivi, disseruerim ; jam nunc de perfectione mentis ejus, atque in primis de sapientia ejus, loquendum incumbit.

ARTICULUS PRIMUS.

B *Quod Matrem veræ æternæque Sapientiæ eximia decebat sapientia.*

QUEMADMODUM Sanctum Sanctorum sanctissimam habere matrem decebat, imo ei qui essentialiter sanctus est, tantæ debebatur genitrix sanctitatis, ut sub Deo major esse non possit; sic prorsus
Christum, qui est sapientia Patris omnis- I Cor. I, 24.
que sapientiæ fontana origo (fons nempe Eccli. I, 5.
sapientiæ, Verbum Dei in excelsis), sapientissimam tantæque sapientiæ habere ma-
C trem qua hominum nullus in terris erat sapientior, par est. Supereffluens enim fons sapientiæ, Christus Dominus, in quid fortius ageret, illuminaret, atque sapientiæ rivos transfunderet, quam in propriam Genitricem? Nil quippe ipsi vicinius, nil carius, nil similius ea. Ideoque veræ sapientiæ radios plenius ab ipso sortita est, factaque est ei, uti in sanctitate, sic in

sapientia quoque simillima. Hoc equidem A decuit, ut Christo Filio, qui essentialiter perfectus est ac totius perfectionis exemplar, in omni prorsus perfectione summe assimilaretur Genitrix electa.

Prov. x, 1. Denique, sicut gloria patris filius sapiens, sic utique honor filii sapiens mater. Unde supersapientem Dei Unigenitum non nisi sapientissima mater decebat. Adhuc autem, sapientium conversatio mutua, dulcior est, amœnior atque amorosior. Similiora namque ardentius se diligunt; sapientiores quoque sincerius se con- B spiciunt, inditamque nobilitatem clarius intelligunt. Ea igitur cum qua tam familiariter tamque singulariter Deus in terris convivere voluit, sapientissima utique fuit.

ARTICULUS II.

Quod Virgo benedicta cuncta sibi divinitus impertita beneficia excellenter agnovit.

Luc. i, 49. FECIT *mihi magna qui potens est, et* C *sanctum nomen ejus.* Putasne, dum hoc dixit Maria, ignoraverit quænam magna illa erant quæ sibi desuper concessa esse gloriando fatebatur? Nempe si ea nescierat, quomodo grata exstitit? Quis enim de his datori regratietur, quæ se recepisse nescit aut penitus ignorat? Porro qui in-
Matth. xxv, 29. gratus est, iniquus censetur, et id quoque quod habere videtur, auferetur ab eo. Maria ergo, quæ sanctissima perfectaque exstitit, quatenus in omnibus Deo gratissima foret, universa (præsertim vero singularia) D divinæ munificentiæ dona tam superclementer sibi cœlitus impensa, limpidissime novit.

Præterea, qui plura recepit, fortius diligere obligatus est. Amor autem notitiam exigit. Quum igitur nil injustitiæ, magis vero ardentissimam caritatem Maria habuerit, opportunum omnino est sincerissimam ipsi divinorum notionem munerum elargiri. Necesse namque est, quo ferventior fuerit amor, eo clarior sit amati agnitio in eodem processu, quamvis nequaquam ei ampliorem oporteat inesse dilectionem qui profundius cognoscit. Amplius autem, unctio docet electos de omnibus. I Joan. ii, 27.
Et de Sanctis quoque scriptum est : Nos I Cor. ii, 12.
autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Itaque constat quoniam quo Spiritu divino plenior erat Maria, eo doctior et ad Dei contemplanda beneficia magis erat idonea.

ARTICULUS III.

Quod sicut prima parens per ignorantiam cecidit, sic sancta Virgo per sapientiam stetit.

DIXIT *serpens ad mulierem : Cur præ-* Gen. iii, 1.
cepit vobis Deus ut non comederetis ex omni ligno paradisi? Cui respondit mulier : Ne forte moriamur. Dixit autem illi serpens : Nequaquam moriemini. Huic assertioni dæmonis contra divinam contestationem procedentis, mulier insipiens fidem adhibens, transgressa est. Peccatum enim originale, quo tota natura inficiebatur, fuit consummatum per virum; sed Eva induxit illud occasionaliter vel inchoative, induxitque super posteritatis suæ sobolem obscurissimam ignorantiarum caliginem. Itaque, uti ab Evæ insipientia atque perfidia mundi est initiatus interitus, sic ejus quoque vita a Mariæ sapientia fideque orsa est. Audiens quippe Eva transfigurantis se dæmonii sciscitationem, mox locuta est, et quidem ad insipientiam sibi: prorupit enim in verba diffidentiæ plena. In ipsa equidem responsionis suæ serie, se supernæ itemque divinæ ambiguam fore sententiæ fassa est : Ne forte (inquiens) moriamur. Porro contrario calle meavit Maria. Insolitam quippe salutationem adepta, non instar Evæ repente respondit,
quin potius cogitavit qualis esset allata Luc. i, 29.
salutatio. Non enim sapientissimam latuit serpentis astutia, dæmonisque simulatio. Denique, certificata de nuntio, divino ori

incredula non exstitit, certissime sciens A quia quidquid polliceretur aut certe annuntiaret Altissimus, omnipotens veraxque consistens, impleret. Ideoque, uti ab Eva, mundi, heu! tenebræ fluxerunt, sic ex Maria toti orbi lux est salutaris exorta.

ARTICULUS IV.

Quod ad perfectionis plenitudinem, quæ utique Mariæ negari non valet, sublimis excellensque sapientia opportuna sit.

.vii,10, *SUPER salutem et speciem dilexi sapientiam*, B *et proposui pro luce habere illam, quoniam inexstinguibile est lumen illius; venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius.* Sapientia enim, divina est possessio, qua a brutis itemque carnalibus sejungimur, atque ipsis super-
id. 14, cœlestibus spiritibus communicamus. Infinitus quippe thesaurus est hominibus: quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei. Neminem enim diligit Deus, nisi qui cum sapientia inhabitat. Ipse est enim C
ee vi, 6; tth. ix, xii, 7. qui ait: Misericordiam volo, et non sacrificium; et scientiam Dei, plus quam holocausta. Enimvero, quum humana perfectio nec in sola cognitione neque in dilectione sola consistat, sed in cognitione quidem essentialiter (quemadmodum Veritas ipsa
Joann. i, 3. fatetur: Hæc est, inquiens ad Patrem, vita æterna, ut cognoscant te verum Deum),
tth.xxii, in dilectione autem completive, in ea nempe tota lex pendet et Prophetæ; innotescit, opinor, eo præsentis vitæ beatitudinem perfectiorem exsistere, quo duo hæc uni- D tiora majoraque fuerint. Dilectio namque cognitionis forma est atque completio. Porro cognitio caritatem fundat et efficit quantum ad actum. Itaque, quum sanctissimæ Virgini summam negare perfectionem nefas sit, omnino asserere par est, quod excellentissima fuerit ejus sapientia, quatenus mentis ejus divinissimæ intellectus, memoria atque voluntas, singula propriis perfectionibus perfecte eminenterque decorata fuisse credantur.

Amplius autem, quod ceteris Sanctis, famulis utique itemque ancillis, aut sparsim aut certe partim communicatum est, Mariæ præelectæ matri unitim atque perfecte donatum arbitror: quippe cui se totam ipsa plenitudo gratiæ, fons auctorque gratiarum atque virtutum infudit. Scimus autem in quibusdam Sanctis abundasse caritatem, in aliis sapientiam; in aliquibus sic quoque abundasse utramque, ut quid plenius copiosiusque desuper sortiti sint, metiri vix queat. Denique horum ultimi excellentiores censendi sunt. In incomparabili ergo præstantissimaque Matre ac Virgine, quomodo non utrumque superabundasse asserere vales?

ARTICULUS V.

De incomparabili sapientia divinæ Genitricis.

DIVITIÆ salutis, sapientia et scientia; timor Domini ipse est thesaurus ejus. Is. xxxiii, 6. Est autem sapientia, divinorum contemplatio; estque bipartita, quoniam una naturalis est ac philosophica, alia vero supernaturalis et theologica: de qua jam præsertim intendo. Denique salutem, felicitatem intelligo: cujus ob id sapientia atque scientia appellantur divitiæ, quoniam salus vera eas complectitur ac possidet, et item egena indecoraque sine ipsis exsistit; si vero plena est, in ipsa exuberant, ab eaque emanant. Quemadmodum vero sapientia ad divina, sic ad inferiora atque humana spectat scientia. Unde, quum vera salus in Dei visione principaliter, secundario autem in creaturarum speculatione consistat, nedum sapientia, sed et scientia quoque ad salutis divitias pertinet. Insuper, uti jam consummata Mariæ felicitas, quam nunc in patria adepta est, universorum post Deum Filium beatitudinem electorum vehementissime transcendit; sic illa quoque inchoata felicitas quam in via olim sortita exstitit, inter viatores incomparabilis fuit: ipsius ergo divitiæ, sapientia itemque scientia, proportionaliter fuerunt.

Præterea, in omni genere, primum est potissimum et per se; quod vero illi propinquius, hoc et similius. Christus autem, illuminationis mundi universalis causa est.
Joann. I, 9. Erat enim lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ideoque sapientissimum ipsamque sapientiam eum esse, fidelium neminem latet. Porro illuminationis mundi concausam primam summamque cooperatricem fore Mariam, doctis elucescit. Quemadmodum itaque Filio Deo proxima est et maxime cooperans, sic, si rite concludo, ipsi quoque simillima erat, et in sapientia post eum prima. At vero, homo contemplativus atque theoricus, amantissimus est Deo. Amantissima ergo ac præelectissima Dei, altissima theoria non caruit.

Adhuc autem, quemadmodum magnus
De Divin. nom. c. IV. et divinus Dionysius ait, superessentialis Divinitas sensibili huic soli hinc comparatur, quoniam instar solaris luminis omnibus se communicat, cunctisque supereffluens, universorum capacitates adimplet; et demum quo quid influxionis suæ capacius fuerit, eo copiosius divinæ illi illustrationis radios infundit. Quid autem supernæ instructionis sic capax ut mens Mariæ? Quippe quæ summæ tranquillitatis atque virtutis, docibilis ac munda, itemque ab omni culpa et perturbatione erat aliena. Ideoque supermunificentissima Divinitas ejus utique menti plenissima sapientiæ fluenta, theoriæque rivos, exuberantissime communicavit.

ARTICULUS VI.

Quod incarnationis modum atque mysterium, unitatem quoque personæ et item naturarum in Christo dualitatem, cunctis viatoribus clarius profundiusque intellexit Virgo beata.

Is. LIII, 8. lib. I, art. XXX. GENERATIONEM *ejus quis enarrabit?* In antehabitis, si recte recordor, de incarnationis Verbi incomprehensibilitate pro viribus locutus sum. Verumtamen, quod Mariæ datum est esse, atque

A per eam, in ea et ex ea fieri, id utique (ni fallor) datum est ipsi cognoscere, et ut decuit intelligere: quatenus sciret quæ a I Cor. II, 12.
Deo data ei consisterent, scientialiterque proferret, Quia fecit mihi magna qui po- Luc. I, 49.
tens est, et sanctum nomen ejus; itemque ut gratior Deo ac amorosior exsisteret.

Amplius autem, per operationem agnoscitur unumquodque. Constat ergo eo Christi naturam, omnemque consistentiam, virtutem itemque qualitatem, Mariæ sincerius splenduisse, quo divinorum ejus B mirabilium, deiformiumque operationum, totius quoque conversationis suæ, magis conscia atque assiduior et item familiarior exstitit adjutrix, inspectrix et contemplatrix. Quod si scire satagis quemadmodum de præinductis Christi insignibus Maria se habuerit, ipsique unico Filio suo in illis familiarior atque secretior, assiduior atque conjunctior universis exstiterit, scrutare Evangelia, rationem discute, indaga naturam. Quid ab exordio tam familiare proli ut parens? Quis ea pleniorem filii notio- C nem venatur? Porro, si evangelicæ quis textum veritatis revolvat, comperiet quomodo sola beatissima ac præelecta nimis Maria ab initio angelum audit salutantem, Ibid. 26 et
nuntiantem Dei consilium, consolantem seq.; Matth.
Virginem, sanctum instruentem effectus I.
modum; denique, quomodo ipsa supervenientem in se Spiritum Sanctum suscipit, Patremque obumbrantem sentit, et ipsius demum Unigenitum intacta concipit, virgo in utero alit, sine gravamine bajulat, absque tristitia gignit; insuper, qualiter in- D fantem lactat, fovet, contrectat, pastores venientes agnoscit, Magos immolantes adorantesque speculatur, stellam angelorumque militiam, Filii sui præconium indicantes, ipsius quoque obsequio deputatas, advertit; proinde, quemadmodum cum ipso in Ægyptum ingreditur, idola commoventur, illic cum ipso demoratur, tandemque eum reducit, et usque tricesimum ejus annum uti in universis ipsi familiaris, sic et singularis exstitit. Denique, omnia quæ vidit, audivit et scivit, diligentis-

sime conservavit, prudentissimaque mente pensavit. Quantum in his atque ex his in sapientiali divinorum contemplatione profecisse censenda est?

Adhuc autem, ex quo Deus quod Mariæ erat assumpsit et induit, ipsi (ni fallor) quod suum est rependit. Assumpsit autem ex ea naturam, gratiamque refudit. Clementissimus itaque Creator, qui a principio angelos, ac demum homines electos, tam gratuito tamque misericorditer ac supereffluenter illustravit et docuit, a quibus utique nihil suscepit, quorum nondum bonis eguit : quid illuminationis et gratiæ ei præstitisse credendus est cujus sibi substantiam induit, cujus lacte nutritus, cujus insuper diligentia educatus consistit, cui se tam incomparabiliter obligavit? Decebat prorsus, si non nimis decipior, nec Vatem neque Apostolum Dei ipsius coæquari Genitrici, ut tanta cordis sapientia, incarnationis maneriem atque mysterium, Christique naturas, personalitatem et item proprietates cognoscerent, quemadmodum illa, cui tam ineffabili immensaque gratia impertitum est ut per eam Prophetarum implerentur vaticinia, Regem quoque Apostolorum ac sæculi Salvatorem effunderet.

Quantum, o dulcissima Domina, amabilissima Maria, mens tua purissima delectabatur, dum tam sincere atque profunde proprium Unigenitum tibi in terris conviventem intendebas, dum majestatem contemplans, dignationem stupens, gratiam ad plenum mirari non valens, felicissima illius visione corporali atque mentali ardentissimus tuus spiritus recreabatur, accendebatur et elevabatur!

ARTICULUS VII.

Quod per gratiam atque naturam docibilis studiosaque exstitit sapientissima Virgo.

Prov. xxxi, 26. Lib. I, art. lxviii.

O*S suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ in lingua ejus.* Si ea quæ paulo ante de complexionis Mariæ naturali bonitate ejusque harmoniæ convenientissima æqualitate ostensa sunt, rememorentur denuo, patenter (opinor) constabit, secundum naturam docilissimam eam studiosissimamque fuisse. Inductum nempe (ni fallor) est, hanc utique Puellam, quæ naturæ auctorem, omnisque perfectionis fontem, et confractorum reparatorem gignere præelecta exstitit, naturæ donis naturalibusque perfectionibus non caruisse, imo benedicto suo Filio in gratiæ itemque naturæ excellentiis simillimam fuisse. Unde evidenter innotescit optimi eam fuisse ingenii, studiosæque mentis, ut sibi aptissime fateri incumbat : Puella autem eram ingeniosa, et sortita sum animam bonam. Sap. viii, 19.

Porro in Maria naturam gratia penitus superimplevit, omninoque vicit, ac ineffabiliter confortavit atque perfecit. Ideoque lucet, ut reor, per gratiam vehementius prorsus docibilem studiosamque fuisse Mariam. Denique, per gratiam inani omni sollicitudine caruit, tranquilla quietaque exstitit, motus inordinatos non sensit. Quis vero tam ineptus est tamque insulsus, qui hujuscemodi animam sapientiæ capacissimam non cernat? Capacitatem quoque ipsius impletam fuisse præostensa demonstrant. Lib. II, art. v. Adhuc autem, Pater omnipotens Filio suo dilecto idoneam aptamque matrem paravit. Filius vero ejus, Verbum est et veritas, sapientia et splendor. Omnino autem talis filii susceptiva non est nisi virgo sapientialis et simplex, ne hebetudo sapientiam, carnalitasque excludat splendorem. Erat itaque Virgo illa subtilis et capax, studiosa et prudens.

ARTICULUS VIII.

Quod ea quæ ad mysteria gratiæ pertinent, post Filium suum Virgo veneranda eximie cognovit.

QUEMADMODUM sapientialis theologorum fatetur veritas, duplex Christo competit sapientia, creata et increata : sicut duplex quoque natura, duplexque po-

tentia. Porro creata Christi sapientia partitur. A Est enim una, qua divinam essentiam atque in ea omnia videt; alia autem divinitus infusa, qua ea universa plene agnoscit ad quæ se naturalis hominis facultas expandit. Denique et tertia ei inest, qua divinorum mysteriorum perfectam cognitionem sortitus est; quarta quoque, quæ experimentalis est : in hac sola profecit, quoniam in aliis ab ipso conceptionis exordio perfectus exstitit.

Ratio autem cur tertia jam nominata sapientia Christo inest, traditur : quoniam B per naturam assumptam non jam dumtaxat humanam naturam reparavit, sed gratiæ insuper propagator fuit. Hæc vero notitia, hominum et item angelorum vim naturalem transcendit ; cognoscuntur autem [divina mysteria] ab hominibus per sapientiæ donum prophetiæque spiritum.

Proinde ex hujus (si rite considero) rationis virtute, inferri nil prohibet quin quo Christo Virgo Mater in reparatione naturæ propagationeque gratiæ vicinior erat atque concausalior, eo ampliorem post ipsum C mysteriorum gratiæ notionem divinitus adepta sit. Neque enim dubitare par est quin secretiora de incarnatione ceterisque novæ legis sacramentis, plura quoque in spiritu prophetiæ de divini consilii arcanis, cunctis viatoribus, etiam in terris adhuc vivens, contemplata sit Mater gloriosa. Alioqui, quomodo mater gratiæ mundique redemptrix censeri valet? nisi forte non sit ipsi concessum cognoscere quod datum est ei esse, sitque vel ingrata, aut certe non satis grata : quod nefas arbitror. Nam, ut D secure loquar, nec princeps Apostolorum Petrus, neque in tertium cœlum raptus Paulus, nec Joannes theologorum altissimus ubertimque in spiritu consistens, nec legislator Moyses, neque David Vatum spiritualissimus, quem Spiritus Dei induit, nec Isaias, qui de Christi atque Ecclesiæ mysteriis tam eminenter cecinit, Virgini huic sanctæ Matrique divinæ, in divinorum contemplatione mysteriorum, in divini revelatione consilii, in sinceritate sapientiæ, comparari queunt, eatenusque distant quantum servos a matre distare decet.

ARTICULUS IX.

Qualiter Christo Filio Virgo Mater in mundi redemptione cooperata intelligenda est.

NON *misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Joan. III, 17. Verumtamen Creator altissimus atque æternus, qui omnia in sapientia fecit, Ps. CIII, 24. humanam quoque salutem sapientissime reparavit, ut quemadmodum vir non sine cooperante femina mundum occidit, sic nec absque concausante muliere vir mundum redimeret.

Non tamen sic Christo salvatori Mariam cooperatam reor tanquam ille non sufficerit. Suffecit prorsus, penitusque supersuffecit : quippe cujus satisfactionis pars millesima omnino erat digna, ac superidonea exsistebat. Nihilo minus utique multis rationibus Christo cooperata mundique salvatrix fertur Maria. Primo quidem, quoniam eum qui orbem refecit ipsa concepit et edidit, lactavit et fovit : et scimus quia quod est causa causæ, est causa causati. — Si autem objeceris, quoniam pariformiter et mundi creatrix dici posset: eum nempe qui mundum condidit, ipsa genuit. Respondendum, Christo actum creationis ex divinitate competere, quam non ex Maria sumpsit, sed per quam eam quoque creavit. Porro satisfactio, humanitatis est idoneitas tantum, itemque efficacia satisfactionis istius ab unita divinitate emanat. Humanitatem vero ex Virgine suscepit : ideoque non creatrix mundi, sed salvatrix dici potest.

Denique salvatrix orbis appellatur, non propter efficientiam, quoniam nec salutem nec gratiam ipsa efficit; sed propter subventionem : quia gratiam felicitatemque nobis precatur atque procurat. Rursus, quoniam mediatrix mundi facta est, eos-

que denuo reparat qui a Filii sui gratia A
per ingratitudinem prolapsi sunt, miserorum exsistens refugium, spes peccatorum, desperatorumque singulare præsidium; non inepte misericordiæ mater liberatrixque sæculi nominanda est. Quot per eam perditi et pene aut certe totaliter desperati redempti sunt? Quot demum ipsius prece ac gratia, a sæculi iniquitate, inferi quoque voragine, liberatos se præservatosque lætantur?

ARTICULUS X.

Quam convenienter mundi illuminatrix Maria nominetur.

ann. VIII, UNIGENITUS Dei : *Ego* (inquit) *sum lux mundi*. O lampas splendidissima, di-
Ibid. V, 35. vinitus illustrata, lucerna ardens et lucens, cœlitus accensa, Spiritus Sancti radiis transfixa, Maria celeberrima, quæ intra virginea castissimaque viscera lumen superclarum gestabas, cujus splendore omnia intima tua instar solis in se C
ipsis rutila micabant, luceque mundissima intrinsecus venusta fuerunt! Quantum, o Domina, mundo contulisti, dum lumen
uc. I, 79. illud desideratum sedentibus in tenebris sæculi atque in umbra mortis suspirantis limbi produxisti! Ipse quippe, o supercœlestis Imperatrix, sol est justitiæ, salus mundi, fons scientiæ, sapientia et virtus
ann. I, 17. Patris. Lex nempe per Moysen data est; veritas autem et gratia per Jesum Christum facta est. Per hunc, tuis semper et ubique mediantibus subvenientibusque D
meritis ac precibus, divinam altissimamque theoriam didicimus, mysticam quoque ac supernaturalem theosophiam suscepimus. Talem denique tantamque ab ipso sapientiam sortiti sumus, cui non est alia æqualis: quippe cui ceteræ omnes subsunt atque deserviunt.

Hæc tanta per te et ex te, o Regina lætissima, nos fatemur adeptos, dum eum
Sap. VII, -27. nobis effudisti qui est vapor virtutis Dei, et emanatio quædam claritatis omnipoten- A tis Dei sincera, in quam inquinatum nil incurrit : candor est enim lucis æternæ, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius. Et quum sit una, omnia potest; et permanens in se, omnia innovat, et per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei et Prophetas constituit. Verumtamen, quoniam impossibile est aliter nobis splendere divinum radium, nisi variis sensibilium obtectum velaminibus formarum, ex Maria habitum formamque Dei Unigenitus induit qua ap-
B plicari nobis connaturalius potuit. O Mater illuminatoris et illustratoris mentis meæ,
ex qua Veritas æterna processit, illustra Ps. XXX, 17.
faciem tuam super servum tuum, unicique tui Filii luci sincerissimæ me semper inhærere dignissimis atque maternis tuis precibus adipiscere.

ARTICULUS XI.

Quod vita Mariæ summe contemplativa exstitit.

MARIA *optimam partem elegit, quæ* Luc. X, 42.
non auferetur ab ea. Duplici exsistente vita, activa et contemplativa, contemplativa præstantior stabiliorque censenda est. Verumtamen conversatio utriusque vitæ perfectionem complectens, altissima consistit. Talem vero Mariæ fuisse sanctissimam vitam, nunc quidem quoad contemplativam perfectionem insinuare incumbit. Denique de activa vita, quemadmodum ipsius quoque sanctitatem adepta
D fuerit, posterius, dum de sanctitate virtutibusque Mariæ profandum erit, tractare congruit. Nunc vero, quod vita ejus vere incomparabiliterque contemplativa fuerat, ut queo ostendam.

Enimvero ad perfectam contemplativæ vitæ excellentiam tria requiri itemque sufficere opinor. Primum nempe, si non decipior, vitiorum est ejectio, ut videlicet culpæ emendentur. Hoc vero ad viam purgativam pertinere palam est. Præterea secundo subjectio necessaria est sensuali-

tatis ac inferiorum virium sub ratione : A quod per virtutes morales aliasque perficitur. Hæc autem subjectio sine illuminatione rationis, qua in agendis dirigatur ac imperet, effici nequit : ideoque per viam illuminativam id compleri elucescit. Tertio autem, rationis theorica sapientialisque illustratio, ipsius etiam voluntatis amorifera succensio, opportunæ consistunt. Quo namque tria hæc sublimius quis sortitus fuerit, eo contemplationi aptior exsistit. (*Sap.* I, 4.) Quoniam quidem in malignam animam non intrabit sapientia, B primum horum requiri fassus sum. Denuo, quoniam passionum inordinatio sollicitudinem et perturbationem, inquietudinem vanamque formidinem et item instabilitatem menti invehit, contemplationis sinceritatem tollit atque obnubilat : ideoque secundum quoque necessarium dixi. Denique, quum sit contemplatio sapientiæ actio, sapientia autem non formata dilectione imperfecta sit; ob id radio sapientiæ caritatisque ardore animam adornari oportet : quod (ni fallor) ad viam unitivam attinet. C

Quam proinde fuerit Maria ab omni culpa prorsus immunis, liber primus complectitur. (art. XIII.) Insuper, virtutum ejus plenitudinem liber tertius, si ipsa præstiterit, edisseret. De sapientia autem ipsius incomparabili plenaque, paulo ante sermonem contexui, atque adhuc effandum est. (art. IV, V.) Innotescit itaque, quod quemadmodum Maria ab omni culpa purior, omnique virtute plenior, ac demum sapientia et item caritate splendidior erat atque ferventior D post Filium ineffabiliter universis, sic cunctos quoque in contemplationum sinceritudine inæstimabiliter supergressa est.

Adhuc autem, mens ejus liberrima omnisque pœnalis timoris penitus expers exstitit; ipsamque naturam gratia totaliter vicit atque possedit. Propterea ad contemplationum altitudinem summe erat idonea. Amplius, ex objecto sensuum movetur intellectus. Quo ergo divinum illud contemplabile, Christum aio, Mariæ sensibus erat præsentius, eo intellectuali ejus vultui exsistebat notius atque patentius. Et quidem, si prædeterminatorum memineris, (lib. II, art. II.) non utique latebit quemadmodum cum Matre virgine Deus homo in terris conversatus sit, quomodo Filium adorandum Mater mundissima contrectaverit, viderit, audierit, lactaverit; ipsique in singulis familiarissima, secretissima et item amantissima fuit. Quam singulariter atque eminenter in his omnibus existimas ad contemplationem Filii motam inflammatamque fuisse mentem maternam? At vero, universa theologorum intentio circa Personarum trinitatem Christique humanitatem principaliter versatur. Quis vero Christi sic humanitatem agnovit uti ea ex qua illa sumpta est? Porro cui sic Trinitatem speculari, credi valet concessum, ut ipsi in qua tota tam incomprehensibiliter egit ac supervenienter, quæ ipsum Deum verum veraciter genuit?

ARTICULUS XII.

De stabilitate itemque actuali suspensione contemplationum Virginis sacræ.

AUDI, filia, et vide, et inclina aurem tuam. (*Ps.* XLIV, 11.) Caritatis est hæc virtus atque proprietas, ut amantem amato uniat. Si vero perfectior fuerit, alterum in alterum transponet, ut jam unum sint idemque desiderent. Etenim divinus amor ecstasim causat, quoniam amantem extra se [ponit], utputa in amatum transformat locatque. Porro caritas perfectissima, unita atque transposita indissolubiliter colligat. Denique, de fervore, quantitate ac ineffabilitate dilectionis mutuæ regis Messiæ sponsi et filii, ejusque gloriosæ Genitricis virginis ac sponsæ, sæpe sparsimque præhabitus est tractatus; (lib. I, art. XXIII, XXIV.) plenior tamen habendus est, dum de sanctitate Matris benedictæ edisserendum incumbet. Nunc autem in tantum dicatur, quod summe perfecta, et item ineffabiliter fuerit incalescens. Innotescit itaque, si subtiliter

conspicis, Virginis Matris caritatem, ad A dilecti sui unionem eam indicibiliter et (ut fas est) indesinenter excitasse ac inflammasse. Unio autem intellectualis ipsius amantis ad dilectum, per mentalem utique visionem efficitur, quoniam non nisi in cognitum ferri valet voluntas. Itaque sapientialis affectuosaque mens per contemplationem copulatur amato. Unde elucere reor, sic Matris purissimæ incessabilem, magisque quam fari queat continuam fuisse contemplationem Filii adorandi, uti utriusque mutuus amor æstuantissimus B continuusque exstitit.

ov. xxiv, Præterea, etsi justus septies in die cadat, Joann. i, denuoque, si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus; Mariam tamen unquam cecidisse, aut certe peccasse, arbitrari nefas omnino est. Nunquam ergo mens Mariæ inordinate occupata otiosave exstitit. Omne itaque interius opus ejus erat aut divinorum speculatio, aut ceterarum operationum in Deum reductio : ita quod nil penitus egerit seu cognoverit, aut certe affectaverit, quod C non incessanter atque repente in Dei honorem gloriamque retulerit. Hujuscemodi autem vita in contemplatione excellentissime stabiliterque suspensa est. At vero, mens quam inordinata, mundana sive carnalis nulla tenet affectio, quæ caritate calidissime ardet, et item sapientia præclarissime lucet, in deiformium utique sinceritate speculationum summe fixa est: talem quoque sapientissimæ Puellæ animum exstitisse, præinducta demonstrant.

ARTICULUS XIII.

Commendatio sapientiæ propter honorem et laudem sapientissimæ Mariæ.

b xxviii, -27. SAPIENTIA vero ubi invenitur? Et quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium. Abyssus dicit : Non est in me; et mare loquitur : Non est mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec topazius de Æthiopia. Trahitur autem sapientia de occultis, et abscondita est ab oculis molliter viventium. Perditio et mors dixerunt : Auribus nostris audivimus famam ejus. Deus intelligit viam ejus, et ipse novit locum illius. Qui fecit ventis pondus, et aquas appendit in mensura, quando ponebat pluviis legem, et viam procellis sonantibus, tunc vidit illam et enarravit.

Propter hoc optavi, et datus est mihi *Sap.* vii, 7, 8. sensus; invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ. Præposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse dixi in comparatione illius. Clara est enim, et quæ nun- *Ibid.* vi, 13-16. quam marcescit, sapientia : et facile invenitur ab his qui quærunt eam; præoccupat eos qui se concupiscunt; et qui vigilaverit ad illam, cito erit securus. Non *Ibid.* viii, 16. enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus ipsius. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa : quoniam gaudium habet atque lætitiam.

Invenisti, o optima Maria, sapientiam; et quia hanc amasti et exquisisti a juven- *Ibid.* 2. tute tua, factaque es amatrix formæ ipsius, amatrix utique simplex et pura, ardens ac humillima, venit in te Fons universæ *Eccli.* i, 5. sapientiæ, Verbum Patris in altissimis, docuitque et penetravit te splendor ejus, super omnem cœli et siderum, solis, lunæ et orbium dispositionem atque decorem, cuncta viscerum tuorum intima pulchrificans, D itemque illustrans. Non sic sol splendet in cœlo uti sapientia in animo tuo.

ARTICULUS XIV.

An priusquam Virgini Archangelus Dei incarnationem nuntiaverat, ipsa supersanctæ Trinitatis notitiam ex lege et Prophetis habuerit.

QUÆSTIONEM, an ex lege et Prophetis Trinitatis fides veteribus innotuerit, probarive queat, sciscitantem jam relin-

quendo, cum orthodoxis doctoribus id ipsum asserere par est : non veteres sanctos, præsertimque Prophetas, Trinitatis fides latuit. Quod tamen hic deducere, brevitas cui studeo prohibet. Porro nunc, an Mariæ quoque patuit, idque ex Evangelio ostendi possit, studiose scrutabor.

Et quidem, si rite contemplor, ex evangelicæ veritatis contextu, quod Maria antequam cœleste ab angelo mysterium audierat, Deum trinum esse non ignoraverit, elici valet. Nempe, dum ipsa, divinæ efficientiæ maneriem sciscitans, dixisset, *Luc. i, 34.* Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? mox Dei præco respondere orsus : *Ibid. 35.* Spiritus Sanctus (inquit) superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. In responso hoc divinarum distinctionem Personarum insinuasse Archangelum, qui catholicus est non ambigit. Aut igitur ante responsi hujus auditum, Personarum distinctionem fide didicerat, quo dato, patet intentum; aut minime : quod si dixeris, nil utique ex Archangeli responsione profecit. Qualiter enim certificaretur de divinis mirabilibus, audiens eorum effectum ignotæ sibi causæ adscribi?

Itaque, dum cœlestis nuntius annuntiationis suæ efficientiam ad Spiritus Sancti causalitatem refert, si Spiritus Sancti notitia Mariæ non infuit, uti nec illis qui *Act. xix, 2 et seq.* dixerunt, Neque si Spiritus Sanctus est audivimus; certificari non valuit. Imo, quid sibi loqueretur, nescisset : quemadmodum quum divinus Paulus quosdam interrogasset, Si Spiritum Sanctum (inquiens) recepistis credentes? illi, quid sibi nomine Spiritus Sancti vellet nescientes : Neque si Spiritus Sanctus est (inquiunt) audivimus. Ideoque paulo post Spiritus Sancti eosdem fidem edocet. Conformiter, si de Spiritu Sancto veram Maria fidem sortita non fuisset (quod utique Gabrielem nequaquam latuisset), erat ea in primis de Spiritus Sancti fide erudienda ab angelo; aut certe ipsa quæsisse debuit quid de Spiritu Sancto sentiendum exsisteret. Pravissimi quippe homines, qui se etiam christianos esse mentiti sunt, Spiritum Sanctum aut solo nomine a Patre Filioque distingui arbitrati sunt, ut Sabellius; aut natura et nomine, ut Macedonius. Quoniam itaque Maria de Spiritu Sancto nec sciscitata est angelum, neque pro tunc erudita ab eo, elucescit quod ipsius, imo totius Trinitatis, notionem habuerit.

Et hujus quoque confirmatio est, quod Ambrosius ait : Sic equidem magnificat *Luc. i, 46* anima Mariæ Dominum, eo quod Patri Filioque devota, unum Deum ex quo omnia, *I Cor. viii, 6.* et unum Dominum per quem omnia, pio veneretur affectu. Devotio autem fidem præsupponit, et ex ea proficiscitur. Et hæc quidem (ni fallor) ratio hoc obtinet, quod ex evangelici verbi subtili indagine, Trinitatis notitiam non defuisse Mariæ, etiam ante angelicam illam reverendissimam salutationem, elici possit.

Denique nullatenus sonat, quod præstantissimæ illi Virgini per quam et in qua Deus Prophetarum vaticinia adimplere disposuit, eorumdem intelligentiam, in his potissime quæ ad fidei perfectionem Incarnationisque mysterium pertinent, non revelasset. Unde, quum Vates sacri Trinitatem insinuaverint, Deique Filium incarnandum cecinerint, dubitare non congruit quin horum etiam præclaram notitiam Puellæ illi mundissimæ Deus præstiterit, per quam Prophetæ ejus fideles inventi sunt : quatenus et ardentius humanæ salutis sacramentum concuperet, fidemque pleniorem et item magis meritoriam possideret.

Adhuc autem, quemadmodum Spiritus Sanctus, Spiritus utique veritatis et pietatis, Virgini illi quam sibi ab æterno in templum atque sacrarium præelegit, sui quoque notitiam a tempore quo capax exstitit non indicasset, cernere (fateor) nequeo. Porro Sapientia illa quæ omnibus sui capacibus se communicat, quæ omni- *Sap. vii, 24* bus mobilibus mobilior censetur (quippe quæ attingit a fine usque ad finem forti- *Ibid. viii, 1.*

ter, et disponit universa suaviter), qualiter A ei se Virgini non reserasset, in qua totaliter descendere, itemque ex qua incarnari decrevit, non invenio. Præterea et Pater præcordialissimæ suæ filiæ amantissimæque sponsæ, quam proprio præparavit Unigenito, quomodo se abscondisset, non video. Sed et id quod servis de se manifestavit, Matri præelectæ celare (ut reor) non debuit. Verumtamen in hac theoria Virgo integerrima ab incarnationis momento vehementer profecit : habitans namque in ea immensa Sapientia, eam de omnibus B indiscussibiliter erudivit.

ARTICULUS XV.

De speciebus contemplationum.

Is. LII, 2. EXCUTERE *de pulvere,* virgo *filia Sion.* Multiplici exsistente apud diversos contemplationis partitione, ceteris quas illustres viri tradiderunt divisionibus aptiori loco reservatis, jam nunc unam dumtaxat inducam. C

Sunt itaque contemplationis quatuor species. Prima enim, majestatis est speculatio : dum videlicet in contemplatione divinæ altitudinis, atque in contuitu incomprehensibilitatis divinæ substantiæ, mens ipsa suspensa intentaque est. Denique secunda species, judiciorum Dei consideratio exstitit; in quorum dum se intellectus discussione cernit deficere, mox cum Apo- *Rom.* XI, 33. stolo proclamat : O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus ! Itemque D *Hebr.* X, 31. fatetur quoniam horrendum est incidere in manus Dei viventis. Tertia proinde species, recordatio est munificentiæ beneficiorumque Dei : quod videlicet sola sua bonitate ex nihilo nos plasmans, rationales effecit; ac demum propter nimiam suam caritatem immensamque clementiam, pro nobis incarnari, in terris conversari, atque ad extremum turpissima morte condemnari dignatus est. Hæc equidem reminiscens, homo gratus esse satagens, semet affatur : Benedic (inquiens), anima mea, Domino, *Ps.* CII, 2. et noli oblivisci omnes retributiones ejus ; et denuo : Quid retribuam Domino pro *Ps.* CXV, 12. omnibus quæ retribuit mihi ? Insuper species quarta, divinorum promissorum exstat conspectio : quod scilicet cum angelis nobis beatitudinis æqualitatem spopondit, nosque secum esse voluerit, et illa quoque præstare decreverit quæ oculus non vidit, *I Cor.* II, 9. nec auris audivit, sed nec animus meditari sufficit.

Enimvero hæc quatuor sacer complectitur innuitque Apostolus : Ut possitis (in- *Ephes.* III, 18. quiens) comprehendere cum omnibus Sanctis quæ sit longitudo, latitudo, profundum et sublimitas Dei. Longitudo enim promissa, latitudo beneficia, profundum judicia, sublimitas vero majestatis insignia respicit.

ARTICULUS XVI.

Quod in his quatuor contemplationum speciebus summa ac elevatissima fuerit doctissima Maria.

EXSULTAVIT *spiritus meus in Deo salutari meo.* *Luc.* I, 47. Quid, præinductis rememoratis, putas, dum Virgo felicissima rediit in se spiritumque collegit, dum meditabatur nocte cum corde suo, *Ps.* LXXVI, 7. atque in se cor ejus concaluit, *Ps.* XXXVIII, 4. in prætactis quatuor contemplationum modis apprehenderit et senserit ? qualiter affectata exercitataque est ? Nempe, quum esset humillima, quo in propriis erat oculis vilior, eo superna increataque bonitas in ipsius animo exsistebat sublimior. Quo cum ea superbonus et revera benignissimus Deus magis dignanter egit vixitque, eo vehementius se despicit, et ipsius inexcogitabilem altitudinem profundius miratur, sedetque intra se revolvens commorantis sibi ac secum conversantis majestatem, et mox in medi- *Ibidem.* tatione ejus exardescit ignis; atque in tantæ exinanitionis comparatione, ipsa se nil prorsus reputat, sub cunctis quoque hominibus profundissima humilitate de-

Luc. I, 42-45. scendit. Etenim, quum justa illa Elisabeth, A excelsa Mariæ præconia incomparabilemque beatitudinem effata, fassa esset, in divinæ repente majestatis laudem prorum- Ibid. 46. pens, nil autem sibi attribuens : Magnificat (inquit) anima mea Dominum, non utique me ipsam. Quid vero est magnificare Dominum, nisi magnitudinem et item dignitatem illius fateri atque intendere, venerari itemque diligere? Et has quidem de Filii Dei majestate contemplationes, a principio mutui convictus Maria sortita est. Porro, dum vidit miracula facientem, B mortuos suscitantem, mentiumque arcana pandentem; dum in ipsius amarissima passione cœlum terramque conturbari cerneret; dum resurgentem cognovit, ascendentem Paracletumque mittentem prospexit : in divinæ utique majestatis Unigeniti sui speculatione vehementer omnino elevata excitataque est.

Denique, inscrutabilem divinorum judiciorum abyssum, sobriissima prudentissimaque mente ubertim (ni fallor) pensavit, quatenus ad Dei reverentiam, sui quoque C custodiam, plenius moveretur. Contemplabatur quemadmodum a constitutione mun- Matth. XX, 16; XXII, 14. di multi fuere vocati, pauci vero electi; quomodo gentem suam Deus ceteris relictis elegit, atque inter elatos piosque Luc. I, 51, 52. discerneret. Ideoque dicebat : Dispersit superbos mente cordis sui; deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

Stupebat insuper intra se, neque mirari suffecit, ad tantam se intuens gratiam electam. Nempe, quum in proprio animo minima prorsus foret, ad excellentissimam D se videns dignitatem assumi, eo amplius obstupuit quo de se hujuscemodi minus præsumpsit.

De speculatione autem promissorum Veritatis æternæ, quamdiu Filium secum in terris habuit, æquanimiter tulit; sed ascendente glorificatoque eo, jam cor ejus simul ascendit, nec sine ardentissimorum desideriorum amoroso languore in sæculo mansit. Nempe unicum Filium, sponsum atque dilectum in cœlis habens, aliud quam cum ipso esse optare nequibat. Verumtamen de hac re locus adhuc erit verbi amplioris.

ARTICULUS XVII.

Quam eminenter mysticam theologiam Virgo sapientissima a Filio suo didicerit.

I*NTRODUXIT me rex in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem.* Cant. II, 4. Excellentissima perfectio quam in hac vita adipisci quis valet, ipsa est mystica Dei visio : quæ quemadmodum acquiri queat, Timotheum magnus atque divinus Dionysius edocuit. Et quidem verba ejus, difficultatem vitans, desero; sententiam autem pro viribus induco.

Itaque hanc mysticam Dei contemplationem sortiri cupientem, sensus itemque intellectus actus atque objecta relinquere, et ab omnium apprehensivarum virium operationibus circa creata versantibus otiari, se ipsum quoque deserere et omne creatum supergredi necesse est. Hoc vero sine pace mentis prævia fieri nequit. Porro pax est tranquillitas ordinis; ordo autem inferiora sublimioribus subdi atque parere efflagitat : ideoque virum hunc inferiores omnes vires ac appetitus rationi subditos habere oportet. Insuper illuminatio menti necessaria est, qua in divinum illud æternaleque incommutabilis veritatis lumen rapiatur, non per symbolicam speculationem, nec per speciem sensibilem aut intelligibilem vel creatam, ita ut in ipsis sistat, Deumque non nisi prout in illis relucet, agnoscat. Unde, quum omnis cognitio intellectualis per speciem aliquam fiat cogniti in cognoscentis intellectu consistentem, species vero omnis intelligibilis aut creata est aut increata, per increatam autem speciem Deum videre, non viæ sed patriæ prærogativa censetur; certum est hanc mysticam Dei visionem per speciem creatam effici. Verumtamen ipsam transcendere itemque relinquere necesse est,

tanquam in infinitum a divinæ naturæ superexaltata altitudine occumbentem; et ob id visio mystica, sine creata rerum imagine, in simplici ecstatico mentis ascensu esse perhibetur, quoniam per creatam similitudinem divinæ luci non nisi tanquam ignoto prorsusque incomprehensibili unitur. Denique visio hæc in apice affectus consummatur: amor quippe ingreditur ubi notitia deficit forisque manet. Per actualem itaque omnium ignorantiam, ardentissimumque amorem, pertingitur ad mysticam visionem. Ad amorem autem Divinitatis plenum atque æstuantem, necesse omnino est mentem nulli rei creatæ inordinate affici, incendi aut immergi, sed liberam magis et nudam absolutamque esse.

Omnia igitur relinquens atque supergrediens, itemque æstuantissimo desiderio videndi Deum mens flagrans, mysticam hanc theologiam sortitur. Est enim mystica theologia, secretissima ac immediata excessivaque mentis cum Deo locutio. Est quippe secretissima: quoniam ab oculis omnium sensualiter et secundum hominem communive vita viventium, exstat abscondita; et rursus, quia non nisi eam sortitis, qui paucissimi sunt, innotescit. Denique immediata quoque est: quoniam neque per symbolum aut imaginem sensibilis rei, sed in claritate divini animo creato infusi splendoris contingit. Simplex namque quidam divinæ æternæque lucis radius menti impressus, eam erigit et exaltat. Insuper visio hæc excessiva consistit: fit enim per ecstasim quamdamque mentis transformationem in desideratum, supergressis itemque relictis creatis universis.

Verumtamen, quum lumen omne creatum a fontano illo, supersplendenti, superpleno ac increato lumine infinite occumbat, distet atque deficiat, in præinducta Dei contemplatione nequaquam videt spiritus de Deo quid sit, sed dumtaxat quid non sit. Non enim per positionem, sed ablationem, præcise conspicitur laudaturque desideratus in speculatione prænominata.

A Ideo hoc modo Deum videre, appellat sacer Dionysius, in caliginem ingredi: caliginem, lucis divinæ inaccessibilitatem appellans; quemadmodum et alibi divinas tenebras abundantiam invisibilemque increatæ lucis plenitudinem asserit. *De Theol. myst. c. I. Epist. I ad Caium.*

In hanc porro caliginem quo amplius mens ipsa ingreditur, eo intellectualis ejus acies vehementius reverberatur, caligat et excæcatur. Sed et sermo quoque secundum ingressionis analogiam minuitur, tandemque omnino deficit, itemque finitur. *De Theol. myst. c. III.* B Enimvero, superveniens menti, divinæ ac incircumscriptæ claritatis interminabilis splendor vultum ejus obtenebrat; cernitque anima, nihil prorsus eorum quæ sunt, illum esse, sed superexaltatam superviventemque et item supersubstantialem ejus naturam, incomparabiliter atque immense cuncta transcendere: et id ipsum erit intellectui cognoscere, videre illum ineffabilem incognoscibilemque exsistere. Et demum, quo illud clarius intellexerit, eo utique sublimius veriusque Deum videbit. C Perpendet equidem, quod nec genere, nec specie, nec numero, divina essentia cum entibus creatis communicat; sed si quid eorum quæ rebus competunt, Deo adscribatur, non erit hoc univoce, sed per causam et exemplar. Ideoque fatetur Dionysius: Hoc est (inquiens) Deum vere videre et cognoscere, supersubstantialem per omnium entium ablationem supersubstantialiter laudare. *Ibid. c. II.*

Itaque, quo in his quæ ad mysticam hanc theologiam necessaria fore præinduxi, erat Maria sublimior cunctisque per- D fectior, eo utique hanc Dei visionem in terris excellentius adepta est. Nempe, quo sanctissimæ ipsius mentis tranquillitas stabilior, quo sapientia clarior, quo amor æstuantior, quo libertas absolutior et omnis in ea gratia copiosior, eo perfectionem hanc deiformem atque altissimam plenius sortita est. Et quidem in prædictis his incomparabilem eam exstitisse, partim (ni fallor) patuit, lucidiusque elucescet. Præterea, quum fuerit Mariæ humilitas pro- *lib. II, art. V, VII.*

fundissima atque perfecta, se ipsam et item quod supra se est, clarissime ac eminenter agnovit. Ideoque, uti nullius humilitas ejus æquari valet humilitati, sic quoque omnibus ipsa æternæ naturæ majestatem, incomprehensibilitatem, simplicitatem ac bonitatem, incircumscriptibilitatem, independentiam beatitudinemque, excellentius atque limpidius contemplata est.

ARTICULUS XVIII.

An benedicta et venerabilis virgo Maria in præsenti vita viderit Deum per essentiam.

Cant. VII, 10. EGO *dilecto meo, et ad me conversio ejus.* Jam nunc de præclarissima atque incomparabili Mariæ sapientia, multa, ut quivi, disserui. Idque (ni fallor) ex præ-
lib. II, art. IV, V, VII. ostensis elucescit : eam utique sacerrimam Puellam, æterni Patris amantissimam præcordialissimamque filiam, atque ad id ab eodem præelectam itemque præparatam, ut naturalem ac unigenitum suum Filium, ipsius Verbum sapientiamque exsistentem, felici ventre effunderet, splendidissima sapientia illustrique ingenio ornatam fuisse ; porro in his, ab Unigenito suo, omnis utique sapientiæ fonte, ac intellectualis virtutis principio, eo singularius excellentiusque ipsam præ universis decoratam fuisse, quo præ famulis, sive Prophetis sive Apostolis, veram honestissimamque Genitricem fulciri decebat. Sed et jam
ibid. art. XVI, XVII. quoque paulo ante, quemadmodum summe contemplativa fuerit, mysticam etiam theologiam lucidissime didicerit, deductum est.

Denique, secundum traditionem sanctorum Doctorum, de quibusdam præelectis hominibus, ipsisque præsertim, Moyse magistro Judæorum, gentium quoque doctore Paulo, censeri par est, quod etiam in vita hac ad tantam sint gratiam traducti ut Deum per essentiam viderint. Nempe de
Num. XII, 8. Moyse Deus sublimis et benedictus : Ore (inquit) ad os loquor ei; et palam, non per ænigmata et figuras, Deum videt. Et Paulus se utique insinuans : Scio (ait) hominem in Christo, ante annos quatuordecim II Cor. XII, 2-4.
(sive in corpore sive extra corpus, nescio, Deus scit), raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum ; et scio hujusmodi hominem (sive in corpore sive extra corpus, nescio, Deus scit), quoniam raptus est in paradisum, et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Itaque, si juxta prædemonstrata, his tam sublimibus viris nedum compar, sed eminentior prorsus atque in omni perfectione exaltatior exstitit Dei carissima, cur ei tam desiderabilis tamque divina perfectio concessa non fuerit, aut cur ei negari debeat, nec cerno, neque reperio.

Amplius autem, amor major intimiorem unionem efficit, pluraque bona dilecto impendit. Quomodo ergo hanc gratiam ei Deus non præstitisse credendus est, quam præ cunctis tam ineffabiliter elegit atque dilexit? Adhuc, quid mirum, si in hac quoque vita Deus præelectæ Virgini ipsam suam essentiam dederit per speciem intelligere, cujus atque ex qua ipse naturam veram dignatus est assumere? Si ipsa dedit Deo esse quod ipsa est, cur non ei dedisset Deus intelligere quod ipse est ?

At vero constat quoniam credita et visa ardentius concupiscuntur quam credita dumtaxat : desiderium namque seu amor in cognitione radicatur atque ex ea proficiscitur. Uti ergo Virgo benedicta, universis Deum ardentius semper præcordialiusque concupivit itemque dilexit, sic prorsus pleniorem ejus notitiam sortita fuerat. Viator autem qui vel semel Deum per essentiam vidit, etsi postea non semper in illa perfectione perseveret, semper tamen, si rite contemplor, plenius Deum his qui illum nusquam per speciem viderunt, agnoscit, ferventiorque permanet. Itaque, si Maria Deum continuo clarius noverat æstuantiusque amabat, eum, si non decipior, vel aliquando omnibus excellentius vidit.

Præterea, secundum præinducta, in om- lib. II, art. VII.

nibus naturæ gratiæque muneribus, Filio adorando, Deo vero, erat mundissima Mater simillima. Filius autem ejus, a conceptionis suæ momento perfectus etiam secundum assumptam naturam exstitit comprehensor : non tamen sic, sicut divinus intellectus. Ceteris ergo in hoc quoque ei similior censenda est Mater virginea. Nec alienum reor, si quod animæ Filii indesinenter impertitum est, Matris etiam purissimæ sanctissimæque menti, aut semel, aut quandoque, aut certe ubertim concessum quis asserat.

Insuper, tanta est Mariæ plenitudo gratiæ, quod ne ipsa quidem eamdem plene videre valuit nisi Dei essentiam contemplans. Hæc nempe gratiæ suæ altitudo consistit, quod veri omnipotentisque Dei Mater vera facta est : quod donum, ut opinor, comprehendi nequit, nisi ipsa Dei videatur per speciem majestas. Ut igitur incomparabilis gratiosissimaque Virgo Deo incessabiliter gratior exsisteret, datam etiam sibi gratiam perfectius conciperet, itemque per hoc Filium Deum tractaret honestius, amaret ardentius, lactaret jucundius, ministraret humilius, conviveretque decentius, decuisse videtur quod vel aliquando ei ipse se clare manifestaverit.

ARTICULUS XIX.

Objectio contra præinducta, ejusque solutio : in quo plenior datur explanatio quemadmodum Deus in vita hac per speciem possit videri.

SED fortassis his quispiam objiciet, quod Deus æternus et excelsus Moysi precanti atque dicenti, Ostende mihi faciem tuam, si inveni gratiam coram te, respondit : Non videbit me (inquiens) homo et vivet. Porro Joannes : Deum (ait) nemo vidit unquam. Denique Dionysius nos edocet, quoniam præsentis vitæ præstantissima perfectio est Deo tanquam penitus ignoto uniri. — Mihi autem fortassis objicies, meque forsan præsumptionis ar-

Exod. xxxiii, 13, 20.
Joann. iv, 12.
De Divin. nom. c. vii; de Theol. myst. c. i.

A gues, quod jam atque in præcedentibus multa dixerim et item determinaverim, quæ, ut videtur, neque per canonicam Scripturam, nec per sanctorum testimonia documentaque doctorum probare stabilireve valeo.

Sed his jam compendiose respondendum : Deum per essentiam videre, non utique viæ sed patriæ beatitudinem ac perfectionem exsistere, nec id alicui nisi omnino supernaturaliter impertiri ; sed et hominem hujuscemodi, durante Dei con-
B templatione, ab actione sensuum prorsus fore suspensum, nec vivere vita humana atque sensibili : sicque quodammodo mortuus est, quoniam pro tunc nullam præsentis vitæ operationem evidenter exercet. Porro, quod Moysi in Exodo negatum est (dictum quippe est ei illic : Gloriam seu faciem meam videre non poteris), id ipsum ei in Numeris concessum perhibetur, uti paulo ante deductum est. Joannes quoque de visione perfectæ comprehensionis loquitur, qua mens nulla creata, imo nec
C anima Christi, Deum sublimem cernere valet. Demum Dionysius de ea Dei visione quæ per speciem creatam efficitur, effatus est. Creata autem omnis forma, a divinæ perfectionis incircumscripta plenitudine infinite occumbit : ideoque per eam divina essentia clare itemque in se videri nequit. Sed eo hæc Dei adorandi contemplatio exstat præstantior, quo per hujuscemodi speciem lucidius innotuerit, nil prorsus eorum quæ sunt, Deum consistere, sed cunctis superelevatum, superineffabilem penitus-
D que incomprehensibilem esse ; atque per hoc unitur mens Deo tanquam ignoto.

Exod. xxxiii, 20.
Num. xii, 8.
art. præced.

Enimvero, quod postremo opponitur, discutiendum arbitror. Et quidem id secure profiteor, nil me utique dictis scriptisve Sanctorum asseruisse contrarium scienter : quod si fecero, correctionem non vito. Insuper, quæ dicta sunt, non absque ratione disserui ; sed ex his quæ fides adstruit, aut necessario, aut certe rationabiliter inferuntur : ideoque apocrypha multa reliqui atque relinquam. Denique nec id qui-

dem certum habeo, an dicta itemque dicenda, orthodoxorum queant semper auctoritatibus fulciri doctorum. Novi equidem de hac ipsa materia illustres viros scripsisse. Edidit nempe Anselmus de his editionem, quam de Excellentia Mariæ vocavit. Magnus quoque ac profundissimus Albertus, de Laudibus Mariæ librum compegit. Verumtamen, quoniam horum nullius scripta perspexi, quid locuti sint ignoro; neque si ea quæ hoc opus complectitur, ipsi quoque fassi sunt, agnosco.

ARTICULUS XX.

Quod credenda est Maria multa a Filio suo secreta frequenter didicisse, audisse et interrogasse.

Cant. VIII, 2. APPREHENDAM *te, et ducam in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ : ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex vino conditum, et mustum malorum granatorum meorum.* Sincero, precor, si vales, contemplare oculo, triginta annis Christum Dominum, regem Messiam, proximum conviventem quoque et item convescentem Mariæ sponsæ, matri ac virgini, primum quidem in Nazareth, demum in Ægypto, rursusque in Judæa.
Is. LXII, 5. Habitabat enim juvenis cum virgine, Deus incarnatus cum creatura sua ac propria
Ibidem. Genitrice; gaudebat sponsus super spon-
1 Cor. I, 24. sam; commanebant Christus, Dei utique virtus et sapientia, ejusque amica amantissima. Non alter alterum latuit; agnoverunt
Coloss. II, 3. se mutuo. Sciebat ista, quod in eo omnes essent sapientiæ atque scientiæ thesauri
Eccli. I, 5. absconditi, et quod esset fons sapientiæ, Patrisque Verbum. Porro hanc sciebat ipse sapientiæ capacissimam, studiosissimam ac docilem, inordinati omnis appetitus expertem, mente liberrimam atque mundissimam. Itaque, quæ nunc, quæso, deest conditio quin hanc ille copiosissime illustraverit atque docuerit? Si equidem omni ipse se enti secundum illius capacitatem dignitatemque gratis communicat,
A serenissimæ ac sanctissimæ illi virgineæ itemque maternæ menti quid infudisse, quid revelasse credendus est?

Porro familiarium præcordialiumque amicorum est ista proprietas, ut sibi mutuo arcana sua insinuent, et nil a se invicem abscondant : quippe quibus cuncta communia sunt, quorum est una voluntas comparque affectio. Quis autem Mariæ virginis ac Christi salvatoris familiaritatem caritatemque quas in terris sortiti sunt, metiri aut certe meditari sufficiat? Confor-
B miter nec illuminationem itemque instructionem, occultorum quoque revelationem, quas præcordialissimæ ac superdulcissimæ Matri Filius Deus præstitit, quempiam cogitare posse opinor.

Amplius, quum Virgo sapientissima, visa atque audita de Christo Filio suo universa, tenaci sagacique mente conserva- Luc. II, 19, 51.
verit atque contulerit, quæ tam ardua tamque profunda ac mystica erant, ut sine supereffluenti multumque singulari Christi illustratione capi nequirent; nullatenus vi-
C detur quin Virgo prudentissima, divinis utique theoriis eminenter dedita, ac proprii Filii contemplationi vehementius cunctis (si rite intueor) viatoribus intenta, eorumdem a supersapienti Filio pleniorem lucidioremque intelligentiam sciscitata vicissim adeptaque sit. Opinor ego, multorum quæ audierat atque agnoverat in primordiis infantiæ divinæ Prolis, posterius rationem mysteriumque ipsam requisisse: ut quid sibi Magorum designaverit oblatio; quale in muneribus mysterium; cur
D illis stella, pastoribus vero angelus apparuerit; et multa utique quæ mortalium (ni fallor) nullus omnino excogitare idoneus est.

Præterea, quum fuerit ipsa naturali ingenio decorata, et item luce gratiæ totaliter transfusa, se cum Deo vero ex se incarnato et genito conversari certissime sciens, ignaviæ videretur negligentiæque torpor, si non sapientiæ saluberrimisque inquisitionibus intendisset : præsertim quum nil prorsus sibi denegandum co-

gnoverit. Didicit ab eo, ut reor, arcana verba, reproborum tormenta, electorum gaudia, ac inscrutabilia Dei judicia. Adhuc autem, disciputi, quamvis adhuc carnales atque indocti, multa et item secreta quoque aliqua a Christo in terris sciscitati sunt, et quidem vicissim eis respondit, sed illi non intellexerunt : quanto magis spiritualissima eruditissimaque ipsius Genitrix id etiam fecisse censenda est? At vero, quum fuerit mens ejus ab omni sollicitudine prava, omni quoque occupatione inordinata semper aliena, nunquam otiosa, indesinenterque tranquilla, caritate perfecta æstuans, quæ timorem ejicit ac indissolubilem fiduciam præbet, Filium suum nedum frequenter, sed ardenter itemque fiducialiter affata est. Atque, ut verum fatear, elegantissime ei competit (quod vicissim tactum recordor) ut sit verbum ejus ad Filium sic erumpentis : Quis mihi det te fratrem meum, ut inveniam te foris, et deosculer, et jam nemo me despiciat? Apprehendam te; et alia quæ in articuli hujus exordio induxisse me memini.

[I Joann. IV, 18.] [lib. I, art. XXXVI.] [Cant. VIII, 1, 2.]

ARTICULUS XXI.

Quam eminenter prædicantis sui Filii doctrinam præ ceteris intellexerit Virgo præstantissima.

[Matth. XI, 5; XIII, 9.] QUI *habet aures audiendi, audiat.* Jesus hoc dicens, cordis utique aures requirebat. Non enim omnes verba ejus ceperunt; sed neque Apostoli, quibus Christus : Adhuc (inquit) et vos sine intellectu [Ibid. XV, 16.] estis? Verumtamen sermo ob cujus obscuritatem ad sciscitandum inducti fuerunt, illamque Christi increpationem perpessi sunt, difficultatem aut nullam aut paucam complectitur. Sic nempe disseruit Salvator: [Ibid. 11.] Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Ob cujus verbi obscuritatem, ipse quoque princeps Apostolorum [Ibid. 15.] Christum affari orsus : Edissere (ait) nobis parabolam hanc. Quod si hoc verbum

A eisdem absconditum erat, quanto magis alia utique altiora itemque spiritualiora, surda mente carpebant? Denique, quum eis instantem sibi passionem passionisque maneriem ubertim patenterque insinuasset, Ecce (inquiens) ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et tradent eum gentibus ad illudendum; illi non intellexerunt. [Matth. XX, 18, 19; Luc. XVIII, 31-34.] Porro, tandem aliquando concipiens Petrus quoniam se crucifigendum Christus assereret, sumens eum seorsum, increpabat, B dicens : Absit a te, Domine; non erit hoc tibi. [Matth. XVI, 22.] Cujus mox insipientiam Christus denudans : Vade (inquit) post me, satana, [Ibid. 23.] quia non sapis ea quæ Dei sunt. Præterea, discipulus quem diligebat Jesus, propriam ante passionem ignorantiam fassus, de se ipso loquens, Nondum (ait) sciebat Scripturas, [Joann. XX, 9.] quia oportebat Christum a mortuis resurgere : quum tamen Dominus id ipsum toties, tamque manifeste, tempore quoque passionis, eis contestatus fuisset. In quo multa eorum claret simplicitas.

C Si autem in his absque intellectu fuere, non mirandum reor, si in divinioribus caligabant, ut est illud : Ego et Pater unum sumus; [Ibid. X, 30.] et, Antequam Abraham fieret, ego sum; [Ibid. VIII, 58.] et, Omnia quæ facit Pater, hæc et Filius similiter facit; [Ibid. V, 19.] et, Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso; [Ibid. 26.] et, Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum; [Ibid. VI, 44.] et, Omnia quæ habet Pater, mea sunt; [Ibid. XVI, 15.] et quod de Spiritu loquens ait : Ille de meo accipiet. [Ibid. 14.] Denique non mirum, si dum se D Christus ad Patrem jam redire innueret, responderit ei Thomas : Domine, nescimus quo vadis; [Ibid. XIV, 5.] atque post pauca Philippus : Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. [Ibid. 8.]

Hæc ideo dixerim, ut ex discipulorum ignorantia Matris benedictæ innotescat sapientia : unum quippe contrariorum cognoscitur per reliquum. Si itaque ea quæ de docili ingeniosaque sanctissimæ Virginis mente, de studioso ipsius intellectu præclaraque sapientia jam nunc præosten- [art. VII.]

sa sunt, denuo intendas, elucescet (ni fallor) nihil modo prætactum, splendidissimo ejus animo obscurum ignotumque exstitisse. Demonstratum est equidem, si rite memini, quod eminenter in Christo suo filio unitatem personæ dualitatemque naturæ cognoverat, ejus quoque divinitatem contemplata fuerit. Denique, etsi ipsa non semper interfuerit, nec cuncta audierit quæ modo allegata sunt, eo saltem tempore quo secundum Evangelii tenorem a Christo dicta sunt (quædam namque Apostolis seorsum atque post cœnam novissimam dixisse describitur), Mariæ nihilo minus ea constabant : quia aut alias ab ore Unigeniti sui ea audivit, aut certe interna inspiratione didicit.

Art. VI.

ARTICULUS XXII.

Quam avide docentem prædicantemque Filium Virgo Mater audivit, atque in his quam vehementer profecit.

Joann. VIII, 47.

QUI *ex Deo est, verba Dei audit.* Ideoque, quo gratiosissima gracillimaque Virgo Deo carior atque similior, propinquior itemque familiarior exstitit, eo utique sermones ejus avidius audivit, diligentius consideravit, tenaciusque retinuit. Denique, si ea universa quæ ab aliis (angelum atque pastores, Simeonem et Annam, Zachariam et item Elisabeth loquor) de ipso suo superamantissimo unicoque Jesu audivit, in corde suo conferendo servavit : quanto magis Filii sui verba, quem noverat unicum ac æternale Dei Patris Verbum exsistere, sagacissimo studiosissimoque intellectu revolvit? Præterea, nedum dilectum, sed de dilecto quoque paulisper audire, delectabile exstat amanti. Itaque, quo Filium loquentem Mater dignissima plenius novit, æstuantiusque dilexit, eo utique ipsius verbo intendere, eumque loquentem audire, ipsi deliciosius fuisse palam est. Quod si Maria illa, illa peccatrix et ancilla, sic vehementer verbo Christi intenta exstitit, ut nec sorore de ipsa conquerente Dominumque interpellante ipsa averti valeret, quanto amplius sancta et incomparabilis illa maxima Maria? Ipsa quippe optimam partem superexcellenter elegit, unique illi quod necessarium perhibetur, inavertibiliter inhæsit : nec enim circa multa sollicita, distracta sparsave fuerat.

Luc. II, 19, 51. Ibid. X, 39, 40. Luc. X, 42.

ARTICULUS XXIII.

Objectio ex verbo Lucæ evangelistæ, ejusque solutio.

PORRO, si quis instet dicatque : Multa quidem jam de sapientia ingenioque Mariæ deducta sunt, sed non videtur eis consentaneus sermo veritatis. Etenim, uti Lucæ evangelium refert, dum Maria et Joseph Jesum jam duodecim ætatis annos sortitum, in templo in medio doctorum comperissent, ipsaque piissima Virgo materna affectione dixisset, Fili, quid fecisti nobis sic? ecce ego et pater tuus dolentes quærebamus te; mox eis ipse respondens : Quid est (inquit) quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et subdit Evangelista : At illi non intellexerunt. Itaque, si hoc verbum non intellexit Maria, non videbitur tanta ipsius fuisse sapientia quemadmodum præinducta adstruunt.

Luc. II, 42 et seq. Ibid. 48. Ibid. 49. Ibid. 50.

Hanc machinanti instantiam, sic sciscitans respondeo : Quid utique in his Christi verbis Mariam non intellexisse existimas? An id quod patrem suum Deum signaverit? vel quod nescierit quoniam in opere Dei eum intentum esse oporteret? an id potius, quod modum quo in his quæ Dei sunt ipsum esse oporteret, ipsa nescivit, utputa quod tali tempore aut loco, Dei Patris honori operique vacaret? Primum horum dici a Christiano nefas est : ipsa nempe nedum scivit, quin etiam et (si sic fari fas est) sensit eum Dei Filium esse. Demum eam non latuit, divinis semper intentum esse debere Filium : ideoque nec secundum dici licet. Tertium vero

non reprobo, quoniam nec id sapientiæ derogat Virginis benedictæ.

Solvitur proinde instantia ista facilius, ut propterea ipsi responsum Christi non intellexerint, quoniam nondum talia ejus facta videre aut verba soliti erant audire. Primum tamen mihi amplius placet. Enimvero, quid de his studiosissimus Origenes effatus sit, paulisper commemorari par est. Ait equidem in homilia super ea Lucæ verba quæ jam allegata sunt, nequaquam Joseph et Mariam ob id puerum Jesum requisisse, quod eum aut errasse aut adversi quidpiam incurrisse suspicati sint, quippe quem Dei Unigenitum verumque Christum certissime noverunt; sed (ut Origeni placuit) magis formidabant ne forte cœlos denuo conscenderit, inde, dum placeret, rursus descensurus. Denique, nisi Filium suum naturæ auctorem ac Dominum novisset Maria, non ei tam secure
Joan. II, 3. in nuptiis dixisset, Vinum non habent : certissime sciens quia quidquid voluerit, efficere posset, sive aquam in vinum vertendo, sive paucum vini multiplicando, aut certe vinum copiosum recenter crean-
Ibid. 5. do. Ideoque ad ministros : Quidquid (inquit) dixerit vobis, facite.

ARTICULUS XXIV.

De doctrina altissimæ Mariæ.

Dan. XII, 3. *QUI ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Creditur, nec irrationabiliter, post Paracleti missionem universos Christi Apostolos atque discipulos ad Mariam, tanquam ad matrem dulcissimam sapientissimamque magistram, in agendis itemque in dubiis recurrisse, et ipsius plerumque directione usos. Quanquam etenim Spiritu Sancto impleti essent singuli, non tamen æqualiter : et hinc ad sapientiores atque majores ceteri utique pro subsidio aut reverentia profecti sunt, atque in ipsa Domini sui Matre tanquam in Domino confisi consolatique sunt. Singulariter autem creditur S. Lucas multa ab ea didicisse : ea videlicet quæ vel solus, vel plenius, de Christi annuntiatione, generatione, circumcisione, purificatione atque infantia feliciter fideliterque conscripsit. Hæc nempe una exsistit causarum cur Christifera Puel- Luc. II, 19,
la conservabat omnia quæ agnovit, visa 51.
et item audita in corde suo conferens : quatenus opportuno ea tempore effflueret aliosque doceret. Propterea quoque, Mariæ sapientiam doctrinæque efficaciam non ignorans, sacer Ignatius in epistolis quas ei tam reverenter scripsit, ab ea se suosque sodales neophytos visitari atque in fide erudiri precatus est.

ARTICULUS XXV.

De prophetia Deiferæ Mariæ.

BENEDICTA tu in mulieribus, o Vir- Luc. I, 28.
go serenissima : benedicta utique et benedictionibus plena, cui gratiarum perfectionumque plenitudo impertita est. Non tibi, o sacra Christiferaque Virgo, prophetiæ donum tollendum exstitit : nempe ipsa quam tu intacta integerrimaque peperisti Sapientia, in animas sanctas per Sap. VII, 27.
nationes se transfert, Prophetas et amicos Dei constituens.

Vidisti in spiritu, o præstantissima Maria, magnificandi tui in gentibus Filii gloriam; noveras ejus prædicandum per Marc. XVI,
orbem Evangelium, in omni utique Judæa 15; Act. I, 8.
et Samaria, et usque ad extremum terræ. Non te, Domina, latuit quod vir sanctus cecinit : Benedicentur (inquiens) in ipso Ps. LXXI,
omnes tribus terræ, omnes gentes ma- 17.
gnificabunt eum; itemque Isaiæ vaticinium : A finibus terræ audivimus laudes, Is. XXIV, 16.
gloriam Justi; atque ipsius tui beati patris Jacob eloquium prophetale ac inclytum : Non auferetur (ait) sceptrum de Juda, et Gen. XLIX,
dux de femore ejus, donec veniat qui mit- 10.
tendus est, et ipse erit exspectatio gentium. Porro cernebas in Spiritu Sancto, o illustrissima sponsa, ab his quoque te utique glorificandam, qui in benedictum

suavissimi castissimique ventris tui fru- A ctum credituri erant; ideo, o sanctissima, Luc. I, 48. prophetans cecinisti : Beatam me dicent omnes generationes. Et cur utique, nisi quoniam mundi beatitudinem genuisti? Cognovisti in æternæ veritatis luce, quod Ps. XLIV, 13. te affari exorsus divinus David : Vultum tuum (inquit) deprecabuntur omnes divites plebis.

Verumtamen, o sobria pudicissimaque turtur, sanctæ ubique servasti moderationis temperiem : non multa locuta es. Nihilo minus plura tibi futura revelata B opinor. Nempe, si ipsi tuo filio, non utique naturali, sed famulativo atque custodi (Joannem innuo), totus militantis Ecclesiæ status futurus divinitus reseratus est, cur non tibi quoque, matri utique itemque protectrici Ecclesiæ, id ipsum concessum fuisse fateri congruat, non contueor. Demum, si præostensa rite fulcita sunt, aliter arbitrari fas non est : quippe quæ Deo familiarior atque secretior, carior unitiorque exsistebas. Præterea, matrem com- C missæ sibi filiæ statum et item eventum omnem scire (ni fallor) decuit, ut diligentius eam foveret, ac maternalius provideret.

ARTICULUS XXVI.

Quod Filium suum Maria passurum certissime novit.

Luc. I, 54, 55. S*USCEPIT Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros.* Insinuat se D Mater deiformis Virgoque dulcissima, in his dulcisoni sui cantici verbis, non uti- Hebr. I, 1. que ignaram quemadmodum multifarie multisque modis Deus olim de Messiæ regis adventu mundique reparanda salute, patribus locutus fuerit. Didicit nempe, veritatis revelante Spiritu, duplicem consistere Christi adventum. Primum in humilitate atque occulto, ut judicatus itemque occisus, orbem salvaret : si enim tunc aperte venisset, eum utique cognovissent; et scimus quia si cognovissent, I Cor. II, 8. nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Denique alium, manifestum gloriosumque, Filii sui prævidit adventum, quo judex retributorque rediturus est. Nec enim, juxta præinductorum tenorem atque vigorem, ei lib. II, art. VI, VII. præelectæ Puellæ quam sibi Dei Unigenitus in matrem ab æterno præelegit, id utique de sui incarnatione itemque adventu abscondit, quod famulis suis (Prophetas aio) reservavit. Non eam latuit, etiam nondum sibi Christi intimato adventu, quod Danieli, Deo edocente, innotuit : Et post Dan. IX, 26. septuaginta (ait) hebdomades, occidetur Christus. Enimvero ei per quam Deus fons veritatis, Prophetarum decrevit verificare vaticinia, non utique eadem ignota esse sustinuit. Non reor eam ante incarnationem Verbi nescisse quod timorato illi justoque Simeoni innotuit. Nempe, Mariæ loquens, Et tuam (inquit) animam Luc. II, 35. pertransibit gladius : compassionem quam Filio patiente passura consistebat, insinuans.

Denique, si teste Ambrosio, in Propheta legit et didicit virginem Christum parituram, cur non in eodem, et item in aliis, eumdem quoque passurum agnoverit? Etenim qui ait, Ecce virgo concipiet et pariet Is. VII, 14. filium, idem ipse quoque contestatus est : Tradidit in mortem animam suam, et cum Is. LIII, 12. sceleratis reputatus est; et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit. Porro de Virginis Filio, Apostolorum princeps : Deus (asserit) qui præ- Act. III, 18. dixit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, implevit sic. Igitur, quod omnibus illis patuit, quo precor pacto matrem Regis Vatum præordinatam latuisse fateberis?

Præterea, quemadmodum Messiæ adventum ardentissime concupivit, sic omnino, si non decipior, ejusdem etiam necessitatem adventusque causam lucidissime scivit : alioqui, si ipsius nescisset adventus fructum atque indigentiam, quomodo adhuc illumina tam æstuanter suspiravit? Agnovit quod Propheta, dominicæ fructum

Is. LIII, 5. passionis declarans, edisserit : Vulneratus est (inquiens) propter iniquitates nostras ; cujus livore sanati sumus.

Amplius autem, ab ipso adorandi sui Filii ore benedicto hæc ubertim audivit, ejusque passionem, et item mox secuturam resurrectionem, plenius ab ipso, si Lib. II, art. 1. præhabita rite firmiterque deducta sunt, recognovit.

ARTICULUS XXVII.

Quam excellens, in missione Paracleti, omnis sapientiæ incrementum deiformis Maria sortita fuerit.

Joann. XVI, 13. QUUM *autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Rudibus adhuc itemque carnalibus discipulis Christus Dominus hæc effatus est. Scimus autem quoniam piissimus ille Spiritus veritatis, qui utique essentialiter benignus naturaliterque sui diffusivus exsistit, eo omnem in quam descenderit mentem exuberantius adimplet, quo dignior atque capacior exstiterit. Nil porro mentem ad Spiritus Sancti missionem susceptionemque eatenus disponit uti ardens Dei affectio. Elucescit igitur, in die sacro Pentecostes eo in Mariam beatissimam Spiritus Sancti dona copiosius influxisse, quo ceteris cunctis in Deo sublimi affectuosior erat : ideoque (ni fallor) sola plus tunc suscepit quam simul universi. Non enim dubito dicere, solam ardentius omnibus Deum amasse. Etenim, si Christi Filii ejus amor creatus, tam incomparabiliter cunctorum simul electorum, hominum atque angelorum, Cherubim, Seraphim atque Thronorum, caritatem qua Deum diligunt, supergreditur ; non miror si sola Mariæ dilectio, centum viginti illorum, quamvis electissimorum, amorem excesserit : quippe cujus tanta exstitit sanctitas ac gratia, qua sub Deo major intelligi non possit.

Amplius, quemadmodum unum peccatum præparat ad aliud, sic una virtus, una gratia itemque sapientia disponit ad

A aliam. Habenti namque dabitur, et abundabit ; ei vero qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur. Matth. XXV, 29. Itaque, quo ante Paracleti adventum erat in Maria sanctitas mundior, gratia plenior, sapientia splendidior, eo quoque præ ceteris in ipsius adventu, in his singulis sublimius exaltata est. Igitur, si ante Verbi incarnationem plena gratia cœlitus salutata est, Luc. I, 28. atque in Dei conceptione, mente ventreque Deo repleta, non aliud cerno quam quod jam superplena facta sit : quatenus instar liqui- B di elementi undique se diffunderet, cunctosque ad se meantes suo effluxu ditaret.

At vero, Sapientia Dei, Christus Dominus, ante Paracleti descensum, electorum corda purificari et item præparari volebat, quatenus cum fide sincera, devoto quoque atque ferventi animo, descendentem susciperent. Siquidem, uti Lucas commemorat, redeuntes discipuli, jam Act. I, 12-14. Christo cœlorum alta ingresso, a monte Oliveti in civitatem sanctam, in conclavi illo grandique cœnaculo commanentes cum C mulieribus et Maria matre Jesu, decem diebus unanimiter in oratione perseverabant, exspectantes jam fide certissima Ibid. 4. prorsusque immobili promissionem Patris, quam audierunt per os Filii. Quæ autem mens meditari sufficiat ignitos interim precum Mariæ ardores calidissimosque affectus ? Nempe, quo Unicum suum æstuantius dilexit, eo fructum passionis ejus qui mundi salus est, cordialius optavit. Hæc autem, nisi Spiritu Sancto adveniente, efficere nequibat : hincque interim affe- D ctuosius et super omnem æstimationem intimius precata inflammataque est Mater virginea.

ARTICULUS XXVIII.

De theoriis felicis divinæque Virginis, quas jam glorificato Unigenito uberrime cœlitus adepta est.

NOS *vero revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate in claritatem,* II Cor. III, 18.

suavissimi castissimique ventris tui fructum credituri erant; ideo, o sanctissima,
Luc. I, 48. prophetans cecinisti : Beatam me dicent omnes generationes. Et cur utique, nisi quoniam mundi beatitudinem genuisti? Cognovisti in æternæ veritatis luce, quod
Ps. XLIV, 13. te affari exorsus divinus David : Vultum tuum (inquit) deprecabuntur omnes divites plebis.

Verumtamen, o sobria pudicissimaque turtur, sanctæ ubique servasti moderationis temperiem : non multa locuta es. Nihilo minus plura tibi futura revela... opinor. Nempe, si ipsi tuo filio, non ut... naturali, sed famulativo atque custo... annem innuo), totus militantis ... status futurus divinitus reserat... non tibi quoque, matri uti... protectrici Ecclesiæ, id ipsu... fuisse fateri congruat, no... mum, si præostensa rite ... arbitrari fas non est ... familiarior atque se... orque exsistebas. P... missæ sibi filiæ ... omnem scire (... gentius eam f... videret.

A vissent; et scimus ... nunquam Dominu... Denique alium, ... Filii sui præv... tributorque ... præinduct... præelec... nitus ... utir... tr...

Que

Luc. I, 54, 55.

DE PRÆCONIO

DIGNITATE MARIÆ

LIBER TERTIUS

---

mea.

s,

nomen
...ulæ dilexerunt
... inter eas ordo consi-
enim earum aliquæ incipien-
...s, nondumque spirituales, zelum quidem sponsi habentes, atque ei per fidem Baptismique gratiam unitæ, sed quodammodo animales adhuc censentur; et harum numerus copiosior est. Denique ceteræ perfectiores proficientesque exsistentes, jam sponsum spiritualiter imitari atque appetere edoctæ sunt. Verumtamen necdum affectus earum mere sincerus et liber atque in dilecto stabilitus est. Et hæ pauciores quidem sunt; et concubinæ perhibentur : quoniam non continuo, sed vicissim sponsi fruuntur cupitis itemque mundissimis amplexibus; demum nec ei admodum familiares aut secretariæ sunt. Igitur aliæ perfectæ sunt et mere spirituales : quarum

A reformatæ sunt affectiones, mens quoque libera atque absoluta; quæ sibi ac proprio animo dominari, et sponso ipsi subdi itemque parere didicerunt; adulterinas quoque extraneasque delicias non suscipientes, sponsi sui purissimis dumtaxat cupiunt recreari dulcedinibus. Hæ autem paucissimæ sunt, atque reginæ censentur : quippe ...æ regnum decoremque sæculi, sponsi amore spreverunt. Sunt insuper perfe... præsertim aliarum respectu. Verum... per habitudinem ad unicam illam ...remque sponsam, virginem ac matrem, ipsæ quoque imperfectæ reputandæ sunt. Nempe de ea profari orsus Filius sponsus : Sicut lilium (inquit) inter spinas, sic amica mea inter filias. Uti equidem optime ab Hieronymo dictum memini, quemadmodum comparatione Dei nullus bonus, sic comparatione Mariæ nulla prorsus exstat perfecta, quamvis eximia exsistat. *Cant.* II, 2.

Igitur, quoniam in præsentis editionis libro primo, de dignitate atque præconiis C Mariæ ad ipsius virgineam deificatamque carnem potissime spectantibus, in secundo quoque de incomparabili ejus sapientia pro viribus disserui, jam nunc de virtutibus ejus æquo ordine tractare incumbit.

Sed, uti sæpe olim fassus sum, sic indignus, heu! itemque inidoneus, et (ut formido) improbus quoque et contemnendus laudator exsisto. Sanctissimam namque atque mundissimam, universarum etiam vir- p. 495 A', 504 D.

tanquam a Domini Spiritu. Id tibi, o divine Apostole vasque electionis, aptissime profari incumbebat, qui alias quoque vere fassus es : Nostra (inquiens) conversatio in cœlis est ; et rursus : Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus. Denique, quo cor tuum, o supercœlestis Regina, dulcis mitisque Maria, jam cum ascendente Filio vehementius coascendit, quo in illo immobilius fixum fuerat ampliusque ardebat, eo conversatio tua potius in cœlis exstitit. Quod si benignissimæ Divinitati id velut consuetudinarium rite censetur, ut fideles fervidosque sui cultores spiritualibus interim consolationibus recreet, atque futurorum et item divinorum vicissim contemplatione sustentet : quanto magis, affectuosissima, tuam animam, cui totus jam mundus viluit, cui extra Deum nil sapiebat, delectabat nihil, quæ incessabiliter cœlestibus inhiabat, ad Filium suspirabat, suavissimis interim contemplationibus fovit, illustrationibus confortavit, atque præambulis quibusdam dulcedinibus affecit ? Tanta, o Virgo optima, suavissima Maria, internæ gratiæ tuæ in vultu et gestu splendebat relucentia, tantus in verbo omnique actu sapientiæ tuæ candor emicuit, sic demum exterius interior virtus tua processit atque resplenduit, ut ex ipso tuo contuitu, ex sermonum tuorum auditu, ex totius quoque vitæ tuæ contemplatu, christianæ fidei evidenter veritas te cernentibus pateret.

Philipp. III, 20. *Galat.* II, 20.

Amplius, quum patiente Filio ipsa vehementissime compassa fuerit, glorificato eo, ipsius quoque gloriam quodammodo inchoari par erat ; jamque universa mundi hujus ipsa supergressa, extra dilectum unicumque Filium nil amavit, nil intendit, nil admisit. Non defuit Matri Dei Unigenitus ; ipsumque suum venerandissimum templum, amantissimum ac præelectum sacrarium, et æternæ Trinitatis præclarissimum triclinium, Spiritus Sanctus indesinenter inhabitavit atque possedit, irradiavit, itemque implevit, lætificavit, custodivit, erexit.

DE PRÆCONIO ET DIGNITATE MARIÆ

LIBER TERTIUS

PROŒMIUM.

UNA *est columba mea, perfecta mea.* Cant. vi, 8.

ant. vi, 7. Sexaginta nempe exsistentibus reginis, octogintaque concubinis, atque innumerabilibus adolescentulis, una dumtaxat exstat amantissima, una sola singularis sponsa, simplicissima columba; et item tamen in bid. iv, 7. genere totaliter perfecta : quippe quæ tota pulchra est, et maculam penitus non habet.

Siquidem cœlestis ille, superamabilis dulcissimusque sponsus, multas habet di- Ibid. i, 2. lectas. Oleum namque effusum nomen ejus : ideoque adolescentulæ dilexerunt eum. Verumtamen inter eas ordo consistit. Sunt enim earum aliquæ incipientes, nondumque spirituales, zelum quidem sponsi habentes, atque ei per fidem Baptismique gratiam unitæ, sed quodammodo animales adhuc censentur; et harum numerus copiosior est. Denique ceteræ perfectiores proficientesque exsistentes, jam sponsum spiritualiter imitari atque appetere edoctæ sunt. Verumtamen necdum affectus earum mere sincerus et liber atque in dilecto stabilitus est. Et hæ pauciores quidem sunt; et concubinæ perhibentur : quoniam non continuo, sed vicissim sponsi fruuntur cupitis itemque mundissimis amplexibus; demum nec ei admodum familiares aut secretariæ sunt. Igitur aliæ perfectæ sunt et mere spirituales : quarum A reformatæ sunt affectiones, mens quoque libera atque absoluta; quæ sibi ac proprio animo dominari, et sponso ipsi subdi itemque parere didicerunt; adulterinas quoque extraneasque delicias non suscipientes, sponsi sui purissimis dumtaxat cupiunt recreari dulcedinibus. Hæ autem paucissimæ sunt, atque reginæ censentur : quippe quæ regnum decoremque sæculi, sponsi sui amore spreverunt. Sunt insuper perfectæ, præsertim aliarum respectu. Verumtamen per habitudinem ad unicam illam B singularemque sponsam, virginem ac matrem, ipsæ quoque imperfectæ reputandæ sunt. Nempe de ea profari orsus Filius sponsus : Sicut lilium (inquit) inter spinas, Cant. ii, 2. sic amica mea inter filias. Uti equidem optime ab Hieronymo dictum memini, quemadmodum comparatione Dei nullus bonus, sic comparatione Mariæ nulla prorsus exstat perfecta, quamvis eximia exsistat.

Igitur, quoniam in præsentis editionis libro primo, de dignitate atque præconiis C Mariæ ad ipsius virgineam deificatamque carnem potissime spectantibus, in secundo quoque de incomparabili ejus sapientia pro viribus disserui, jam nunc de virtutibus ejus æquo ordine tractare incumbit.

Sed, uti sæpe olim fassus sum, sic indi- p. 495 A', gnus, heu! itemque inidoneus, et (ut for- 504 D. mido) improbus quoque et contemnendus laudator exsisto. Sanctissimam namque atque mundissimam, universarum etiam vir-

tutum plenitudine illustrem, a vili vitioso- A
que homuncione laudari, hoc præsertim laudandi modo, non decet. Tremendum enim ne lector ex ipsius scripto non jam ædificetur et accendatur, sed scandalizetur magis, potiusque obtenebretur, utputa occasionem minus digne cogitandi atque laudandi exinde de præstantissima trahens. Quid igitur agam? Si procedo, præsumptuosus videor; si cesso, temerarius: cur namque quod perficere nequeo, inchoare volebam?

Sed en consolatio consiliumque occur- B
runt. Domina enim mea, quanquam sit sublimis et magna, est nihilo minus mitis et pia, humilis et affectuosa; denique,
Ps. CXLIV, 9. miserationes ejus super omnia opera ejus. Eia ergo, egene et pauper, si deiformem, superexaltatam et Dominam laudare affarique metuis, cur utique benignissimam et item humillimam formidas? Quamvis nem-
Eccli. XV, 9. pe non sit speciosa laus in ore peccatoris,
Ps. L, 19. cor tamen contritum et humiliatum misericordissima superdulcisque Virgo non despicit. Igitur imperfectum ac insuffi- C
cientiam tuam confitens atque perpendens, in ipsius quoque clementia sicut ab exordio confidens, securus prosequere quod restat. Si enim laudaveris, quanquam non ut ipsa digna est, sed ut tu vales, spero quia acceptum sit ei.

Nunc ergo, o præcordialissima et revera omnino suavis atque decora delectabilisque Maria, clementissime maternaliterque adesto, et quæ universæ sanctitatis Fontem peperisti, de ipsa virtutum tuarum plenitudine, gratiarum mihi rivos influe, D
ut te, o Domina, mens mea virtuose sequatur, os veraciter laudet, et ipsa demum vita tota omnisque sensus honoret.

ARTICULUS PRIMUS.

De perfectione ac magnitudine fidei Christiferæ Mariæ.

Luc. I, 45. BEATA *quæ credidisti, quoniam perficientur* in te *ea quæ dicta sunt tibi a Domino.* Sapientissimus ille architectus opifexque mundi, sublime atque fortissimum volens in Maria moliri ædificium (ædificium, inquam, ex virtutibus cunctis compactum), stabile firmumque in ea fundamentum projecit. Annon spiritualis constructionis fundamentum fidem censes? quippe quæ spem initians, caritatem quoque inducit quantum ad actum, non quoad habitus qui infusi dicuntur. Denique, ju- Rom. I, 17.
stus ex fide vivit; et item, sine fide impos- Hebr. XI, 6.
sibile est placere Deo: nempe nisi crede- Is. VII, 9 juxta LXX.
rimus, non utique intelligemus.

Tu, o Maria, patriarchæ Abrahæ præstantissima es filia, non tam carnis propagine quam fidei æquitate. Credidit enim Rom. IV, 3.
ille Deo, et reputatum est ei ad justitiam. Porro et tu quoque beata, quoniam credi- Luc. I, 45.
disti. Verumtamen plus quam Abraham hæc. Ille namque sæpe aut dubitavit, aut Gen. XVII, 17.
certe dubitanti similis exstitit. Divinam nempe de nascituro ex Sara filio pollicitationem adeptus: Utinam (inquit) Ismael Ibid. 18.
vivat coram te. Hoc equidem, si rite recordor, ad pollicentem Deum, id est angelum in Dei persona loquentem, tanquam de gignendo Isaac fiduciam non habens, effatus est, aut certe videtur. Denique, divinum de possidenda terra promissum sortitus: Unde (ait), Domine Deus, possum hoc scire Ibid. XV, 8.
quod possessurus sim eam? Tu vero, o fidelissima Maria, cœlesti præcone audito, non mox velut hæsitans respondisti: Unde hoc sciam? aut, Quale erit mihi signum? Sed modum sciscitans, locuta es: Quomo- Luc. I, 34.
do fiet istud, quoniam virum non cognosco? Certissime namque verum itemque omnipotentem esse Deum cernebas; ideoque nec mirabilia Dei tibi nuntiata aciem mentis obruere quibant: quoniam immobili atque perfecta firmatus fide animus, non ad naturæ ordinem, sed ad divinam prospexit potentiam. Unde de modo paulisper edocta, dixisti: Ecce ancilla Domi- Ibid. 38.
ni; fiat mihi secundum verbum tuum.

Insuper tu Barac fide excellis: dum enim Debora prophetes divinitus sibi de Judic. IV, 8.
hostibus Dei sponderet triumphum, non utique sine ea ad pugnam proficisci aude-

bat; et ob id, æquissima summæ rationis A
censura, non ei, sed mulieri, victoria ipsa
dic. vi, adscripta est. Adhuc autem tu fortissimo
d.17-21; virorum Gedeone exstitisti robustior : bis
40. nempe promissæ cœlitus victoriæ signum
id. xiii, expetiit. Sic Manue, dum ex uxore sterili
et seq. se Samsonem geniturum ab angelo audisset ac credidisset, repente tamen angelico viso miro inopinatoque ascensu, fides ejus
id. 22, 23. contabuit. Mulierem enim alloquens : Moriemur (inquit), quia vidimus Dominum. Illa intendens : Si vellet (ait) nos Deus occidere, non ea quæ ventura sunt dixis- B
Reg. xx, set. Præterea, regum piissimus Ezechias,
11. ascensus sui in templum Domini signum quærebat; reversusque est, eo petente, sol decem lineis in horologio Achaz. Sed et justus Zacharias signum requirens pro-
c. i, 18. missi filii ab angelo : Unde (inquit) hoc sciam? Ego enim senex sum, et Elisabeth uxor mea sterilis est. Hos igitur viros illustres atque dignissimos tu, o admiranda femina, fidei virtute transcendis, incomparabiliterque excellis.

Porro, quemadmodum in mulieribus hac C
quoque benedictione præfulgeas, reserare par est. Verumtamen legislatori Moysi,
. cv, 16. Aaron quoque sancto Domini, primo præ-
m. xx, 13. ferenda es. Uterque siquidem ad aquas Contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel, ori Dei incredulus exstitit. Israelem etenim
Ibid. 10. affari orsus Moyses : Audite (ait), rebelles et increduli : Num de petra hac aquas vobis poterimus ejicere? Atque ob increduli-
Ibid. 12. tatem hanc, promissionis terram ingredi prohibiti sunt. Denique prima mater tua, o Maria, se divinæ contestationis ambi- D
n. iii, 3. guam fore fassa, serpenti respondens : Ne forte (inquit) moriamur. Paulo ante disse-
id. ii, 17. ruit contestatusque erat Dominus : In quacumque die comederitis de ligno scientiæ boni et mali, morte moriemini. Ista vero prohibitionis divinæ rationem sciscitanti serpenti, infidelitatis suæ notam adjecit: Ne forte (inquiens) moriamur. Sic Sara parens tua, dum sibi filium sponderi advertit, ri-
bid. xviii, dens ait : Postquam consenui, et dominus
. meus vetulus est, voluptati operam dabo?

Est proinde, o Virgo Deifera, in quo fidei tuæ splendet incomparabilis sublimisque gloria. Quo enim divinitus promissa supernaturaliora et item incomprehensibiliora exsistunt, eo eisdem fidem præbere gloriosius est magisque meritorium. Nemini autem virorum aut mulierum qui jam præinducti sunt inducive possent, tam mirabilia promissa nuntiataque sunt uti tibi, o sponsa celeberrima dulcissimaque Maria. Insperata illis proles inopinataque victoria, aut simile quidpiam, promissa consistunt : sed quæ horum ad tibi nuntiata comparatio? quippe cui cum integritate spondebatur fecunditas, concipiendus pariendusque præbebatur Dei Unigenitus, et ipse Christus Dominus, verus Messias : quod omnium mirabilium mirabilissimum opinor.

ARTICULUS II.

De pleniori laude fidei Mariæ.

CREDIDERUNT quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Non enim omnium est fides. Porro quos elegit, fide corda eorum purificat. Consistit autem fidei plenitudo, non utique dumtaxat in ipsius firmitate ac certitudine, sed in hoc quoque, ut ea quæ fidei sunt, subtili quis eruditaque mente penetret, atque ipsius (ut fas) fidei rationes, ordinem etiam et item nexum credibilium clara acie speculetur. Etenim etsi rationi fides non innititur, neque per inquisitionem fulcitur, mens tamen illustrata hoc palam conspicit, nil prorsus fide esse rationabilius : quippe cui ratio atque natura omnisque naturalis subservit scientia. Itaque, si ea quæ de excellentissima Mariæ sapientia in secundo deducta sunt, denuo intendantur, id (ni fallor) patebit, qualiter hæc universa in Maria convenerint, utpute quam splendenti animo omnem fidei nexum ac ordinem, demumque ipsius articulos ac incarnationis causas contemplata fuerit.

Act. xiii, 48. II Thess. iii, 2. Act. xv, 9. Art. vi, viii, xiv, xvi.

Amplius, quemadmodum sanctitati Chri-

sti Mariæ sanctitas eatenus appropinqua-
vit, ut amplius propinquare sanctitas nulla
possit; sic comprehensioni animæ Christi,
quæ viatrix nunquam exstitit, inter agniti-
onem viatorum Mariæ fidei agnitio similli-
ma erat; ipsaque profundissime cognovit
quod in ea itemque per eam et ex ea fa-
ctum est. Enimvero, dum universorum,
hora passionis Justi, fides contabesceret
atque deficeret, tua dumtaxat, o Maria,
fides constantissima inconcussaque man-
sit, neque de Filii tui mox futuris resurre-
ctione et ascensione aliquatenus hæsitasti.
Dona quoque Paracleti quæ ad fidei per-
fectionem pertinent, eminentissime sortita
es. Ideoque ob fidei decorem totiusque
corporis ac mentis compassionem acerbis-
simam atque maternam, quæ in dilecti tui
morte turpissima tibi, o Maria, inerant,
convenientissime quod scriptum est pro-
Cant. I, 4. fari valebas : Nigra sum, sed formosa, fi-
liæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar,
sicut pelles Salomonis. Cujus offuscationis
causam insinuat quod post pauca adje-
Ibid. 5. ctum est : Filii matris meæ pugnaverunt
contra me. Pugnabant nempe contra te
filii Synagogæ, carne, non spiritu, aufe-
rentes tibi unicum Filium tuum, atque te
spectante, ligno eum affigentes.

ARTICULUS III.

De virtute spei Virginis benedictæ.

Eccli. II, 11, 12. R*ESPICITE, filii, nationes hominum,
et scitote quia nullus speravit in Do-
mino et confusus est. Quis enim perman-
sit in mandatis ejus, et derelictus est?
Aut quis invocavit illum, et despexit
eum?* Tribus exsistentibus virtutibus theo-
logicis, quæ ob id quod Deum pro imme-
diato objecto sortitæ sunt, theologicæ ap-
pellantur, palam est utique earum unam-
quamque secundum substantiam ex sola
Dei manare causarique gratia : quippe quæ
habitus infusi consistunt, et item meritum
omne præveniunt. Neque enim sine fide,
spe et caritate, aliqua valet actio merito-
A ria censeri. Credere nempe oportet acce- *Hebr.* XI, 6.
dentem ad Deum quia est, et inquirentibus
se remunerator sit.

Verumtamen spes ex duobus, utputa
Dei gratia propriisque meritis, procedere
perhibetur. Sed hoc de spe formata opera-
tioneque spei intelligi par est. Spes nam-
que sine gratia esse nequit, et in malo spes
vera non est : quoniam spes impii tanquam *Sap.* V, 15.
lanugo est quæ a vento tollitur, et tan-
quam spuma gracilis quæ a procella dis-
pergitur, et tanquam fumus qui a vento
B diffusus est, et tanquam memoria hospitis
unius diei prætereuntis. Enimvero, qui in *Apoc.* XXII, 11.
sordibus permanet, qui mundum et ea quæ *I Joan.* II,
in mundo sunt, diligit, qui per justitiæ 15.
semitas non graditur, se tamen in Domino
sperare asserit, mentitur, Deumque inju-
stum facit, atque fallaciter præsumit : si-
quidem maledictus qui peccat in spe.

Quoniam itaque spes, certa exspectatio
æternæ beatitudinis ex divina gratia spe-
rantisque meritis proficiscens, definitur,
elucescit eo præstantissimæ Virginis spem
C sublimiorem fuisse, quo in ea gratia ple-
nior vitaque sanctior exsistebant. Porro
ipsa nedum gratia, sed gratiæ quoque ple-
nitudine, imo ipso totius gratiæ Fonte ple-
na fuit; neque post Filii sui sanctitatem
creatam, in universo sanctitas aliqua ipsius
sanctitati comparabilis exstat : spe ergo
superplena fuit.

Adhuc autem, ex familiaritatis experien-
tia, secretorum revelatione, ubertimque
gustata alterius bonitate, spes oritur atque
augetur. Quis autem sic magni consilii an- *Is.* IX, 6.
D gelo Christo Domino familiaris exstitit, *juxta LXX.*
quemadmodum præelecta illa, singularis
ac unica, quæ eum concepit et edidit, la-
ctavit et ad incrementa usque perduxit?
Quis demum sic Dei adorandi bonitatem
amoremque expertus est et gustavit uti
ipsa, cujus ille filius esse non horruit, cui
se tam intime conjunxit, et item cum qua
primum in terris conversari elegit? Pror-
sus ergo ineffabilis atque perfecta exstitit
divinæ spes Genitricis.

At vero, quo homini propriæ conditionis

insufficientia atque fragilitas, divinæ quo- A que bonitatis munificentia et benignitas, lucidius innotescunt, eo utique (ni fallor) minus in se vehementiusque in Deo confidit. Non est autem post Christum, cui sic horum utrumque innotuit sicut humillimæ Mariæ : siquidem plenissime novit, talem- II Cor. III, 5. que ad Deum fiduciam habuit, quod non esset sufficiens cogitare aliquid a se tanquam ex se; sed devotissime cum Psalmo- Ps. LXI, 8. grapho fassa est : In Deo salutare meum et gloria mea; Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est. Denique, si viro sancto Job XIII, 15. dicere licuit, Etiamsi occiderit me Deus, utique in ipso sperabo : quid de regis Messiæ deificata Genitrice opinari oportet?

ARTICULUS IV.

De ardentissima Mariæ in Deum caritate.

Cant. II, 5. FULCITE *me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Vox tua est hæc, o Maria. Nempe, si omnibus Christus Deut. VI, 5. toto corde, tota mente totaque anima et C item omni virtute diligendus est, tibi tamen singulariter atque ex specialibus multis causis amandus exstitit. Denique, ut interim recordor, hæ tibi, o benedicta, divinæ caritatis rationes fuerunt : quoniam ille Creator, tu creatura; ille Dominus, tu ancilla; ille Salvator, tu liberata; ille beneficiorum gratiarumque dator, tu ea sortita : et hæ quidem tibi ceterisque communes divini amoris fuere rationes. Porro speciales restant causæ : quoniam ille filius, tu mater; ille sponsus, tu singularis D sponsa; ille familiaris, tu secretaria. Fateor, o mea Domina, incomparabilis et inæstimabilis Maria, quoniam etsi omnium rhetorum eloquentiis linguisque pollerem, cunctorumque philosophorum subtilitate ac scientiis ornarer, et demum ipsorum etiam apostolicorum virorum gratia itemque sapientia ac sanctitate splenderem; effari tamen aut etiam concipere inidoneus impotensque exsisterem, quam ex omnibus his dilectionis fomentis, Christi filii Deique tui calidissima æstuantique incessabiliter caritate ardebas, dum utique universa hæc mente revolvebas, et Christum Dominum corporeis internisque principaliter oculis tuis felicissimis conspexisti. Enimvero, nos quoque servuli tui permodici, amori Filii tui nos totos debemus, quoniam creavit nos. Denuo, quoniam redemit nos, debemus nos totos, imo tanto ipsius dilectioni debemus plus quam nos, quanto ipse nobis præstantior sublimiorque est, pro quibus semetipsum im- B pendit.

At vero, si parentis amor et gloria filius Prov. X, 1. sapiens, ametque naturaliter proprii ventris germen tanquam aliquid sui genitrix vera; elucescit, si rite intendo, quoniam quo sapientior ac melior proles fuerit, eo a bona sensataque matre ferventius atque jucundius amatur. Tui autem, o Maria, virginei ac dulcissimi fecundissimique ventris fructus, Dei utique Sapientia est et I Cor. I, 24. virtus, omnisque sanctitatis ac scientiæ fontana origo : ideoque tibi, o Domina, præcordialissime erat amabilis. Neque necesse tibi fuit quidquam extra eum desiderare aut certe requirere: in ipso namque omnium pulchrorum atque bonorum perfecta est sita possessio, quippe quo nil pulchrius, nil dignius, sanctius nil cogitari valet.

Insuper, ne pluribus exsistentibus filiis, mentis tuæ amor ad diversos spargeretur et minueretur, unicum dumtaxat Filium habuisti, et in eo sinceræ omnis sanctæque delectationis materiam invenisti. Amplius, quo tibi plura contulit, eo tibi intimius erat amandus. Dona autem quæ tibi, o excellentissima Virgo, præstitit, magna sunt nimis, ineffabilia et supernaturalia. Non enim sua, sed se ipsum tibi dedit; se tuum filium fecit; per te primum misericordiam atque salutem mundo invexit : ac per hoc, omni utique creatura te præstantiorem constituit. Quid namque ei æquari potest quæ universitatis Conditorem produxit?

Præterea, si felix nunc, olim illa pecca- Luc. VII, 47.

trix, multum dilexit, cui multum Christus A donavit, non tam gratiam infundendo, quam indulgentiam exhibendo, ac deinceps gratiam præstando : quanto magis, o Maria, multum amaveras, quam Deus eatenus prævenit, elegit et præelegit, in utero sanctificavit, ab omni prorsus culpa veniali atque mortali immunem servavit, et item spirituali omni profectu indesinenter replevit?

Denique nec id latet, quoniam quo sublimis quispiam atque illustris cum humili ac inferiori dignantius familiariusque B conversatur et agit, eo in illius amore declivior cordialius incalescit. Quum igitur, o Maria, humillima atque in propriis oculis ima exsisteres, Filiumque tuum optime nosceres, hincque eum maxime reputares: quo ergo tecum ipse familiarius itemque humilius vixerit, eo in ipsius caritate amplius accendebaris. *Luc.* II, 51. Erat autem subditus tibi, et per omnia fratribus se conformavit, *Hebr.* II, 17. nisi quod cunctis profundius semetipsum exinanivit : ideoque ipsius majestatem humilitatemque contemplans, et item C te omnium novissimam reputans, ejus valde nimis dilectione fervebas. *II Cor.* XII, 4. Porro, arcana verba quæ homini revelare non licet, tibi utique (ni fallor) plenius omnino quam servo Apostolo revelavit : de quo in superioribus me pro viribus disseruisse reminiscor. lib. II, art. XX.

ARTICULUS V.

De caritate zeloque salutis proximorum in affectuosissima mundissimaque Matre. D

Eccli. XXIV, 22. EGO *quasi terebinthus extendi ramos meos, et rami mei honoris et gratiæ.* Omnium divinarum perfectionum est hæc eminentissima, Dei cooperatorem esse circa proximorum salutem. Etenim amor proximi, et ex eo proficiscens animarum zelus, divinæ caritati coordinatur, eamque proxime comitatur : *Matth.* XXII, 40. in his nempe tota lex pendet et Prophetæ. Nec ab invicem segregantur : quoniam qui Deum diligit, ejus quoque imaginem amat. Hoc enim mandatum habemus a Deo, ut qui Deum diligit, diligat et fratrem suum. *I Joann.* IV, 21.

Invenimus autem in viris beatissimis, inter quos Hebræorum doctor gentiumque magister splendent, hanc proximorum dilectionem vehementer ac incredibiliter pene arsisse. Nempe pro populo illo duræ cervicis rebellique plebe Deum orans Moyses : *Exod.* XXXII, 9. Dimitte (inquit) populo huic hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti. *Ibid.* 31, 32. Et Paulus de incredulis scribens Judæis : Optabam (ait) ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis Judæis, qui sunt cognati mei secundum carnem. *Rom.* IX, 3. Et ad gentes loquens : Libentissime (ait) impendam et superimpendar ego ipse pro animabus vestris. *II Cor.* XII, 15. Itaque, si hæc proximi dilectio sic in Christi ministris abundavit, copiosius utique in Matre ejus sanctissima supereffluxit.

Denique, quo Christum perfectius quis diligit, eo sanguinis ejus pretium mortisque meritum intensius in hominum salute operari fructificareque appetit. Ideo utique, uti præ cunctis Christum Maria incomparabiliter amavit, sic eorum qui ipsius sancto, pretioso ac decoro redempti sunt sanguine, præcordialius semper salutem optavit. Præterea, quum sit ipsa Ecclesiæ mater et advocata protectrixque constituta, ejus certissime bonum materno semper zelo affectavit. In hoc quoque, quemadmodum in ceteris, Filio suo simillima erat.

Quam magna autem quamque sit proximorum dilectio salubris, ex hoc pensari congruit, quod eam in novissima cœna Christus Dominus tam singulariter, tanquam finale dogma paternumque testamentum, discipulos edocuit : Mandatum (inquiens) novum do vobis, ut diligatis invicem; in hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. *Joann.* XIII, 34, 35. Insuper, discipulus quem diligebat Jesus : *Ibid.* XIII, 23. Nos (inquit) scimus quoniam translati sumus de morte ad *I Joann.* III, 14.

vitam, quoniam diligimus fratres; qui non diligit, manet in morte. Nempe sine caritate nil prorsus meritorium exstat. Denique quidquid feceris passusve fueris, nil tibi ad salutem proderit, si non caritatem perficiat; tantumdem quoque exercitium omne expedit, quantum dilectionis auctivum est.

ARTICULUS VI.

Introductio et explanatio mandati quod de caritate præceptum est.

I. xxvi, 9. *spiritu* *eo* ANIMA *mea desideravit te in nocte; sed et spiritus meus * in præcordiis meis : de mane vigilabo ad te.* Quoniam quidem virtutum regina est caritas, atque in omni universæ virtutis actione meritoria, prima itemque novissima, eo quod ex ipsa prodeat, et ad eam dirigendum sit opus omne bonum; elucescit quia perfectum atque præcipuum de ipsa donandum erat præceptum. Et quidem id ipsum in Marco plene aperteque reseratum est. Ait equidem : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. (*Marc.* xii, 0; *Deut.* i, 5.) Cujus explanatio, quamvis a diversis, utputa Augustino, Chrysostomo et Gregorio Nysseno ac aliis, diverse multiformiterque tradatur, unam tamen jam aptam, quam Doctor sanctus quoque in secunda secundæ elegit, inducam. (q. xliv, a. 5.) Quoniam quidem omnium spiritualium virtutum, præsertimque ad intentionem ultimi finis, est voluntas motivum principium, quemadmodum cor materiale principium corporalium omnium virtutum motivum exsistit; ideo per cor voluntas accipitur. Denique, actuum humanorum tria censentur principia a voluntate mota : intellectus videlicet, qui hic mens appellatus est; vis appetitiva inferior, et nomine animæ designatur; atque virtus ipsa exsecutiva exterior, quæ per fortitudinem intelligi datur. Jubemur itaque Deum ex toto corde diligere, ut scilicet tota in eum dirigatur intentio, desiderium et affectio; ex tota etiam mente, ei in omnibus nostrum subdendo intellectum; ex tota quoque anima, ut appetitus ipse inferior secundum Deum gubernetur; ex omni demum fortitudine, quatenus secundum Dei legem ac placitum omnis nostra exterior reguletur operatio.

Porro, id quoque mandatur, ut proximum tanquam nos ipsos amemus : non utique secundum æqualitatem. (*Lev.* xix, 18; *Matth.* xxii, 39.) Inter quatuor namque quæ ex caritate diligenda traduntur, Deum videlicet, nos ipsos, proximum et corpus proprium, ordo est; semperque inter omnia plus secundo diligendum est primum. Proximum igitur sicut nos ipsos amare præcipimur secundum similitudinem triformem : primo, ratione finis, ut eum sic propter æternam uti et nos ipsos amemus beatitudinem; secundo, ne illi in vitiis condescendamus; postremo, ut propter propriam utilitatem delectationemque eum non diligamus. Ratione primi est proximi hæc dilectio sancta; causa secundi, casta; atque ob tertium vera perhibetur. Horum diligendorum ordinatam sponsa caritatem sortita exsultans in Canticis : Introduxit me (inquit) rex in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem. (*Cant.* ii, 4.)

ARTICULUS VII.

Quam præ universis hoc caritatis præceptum excellenter Maria implevit.

NOMEN *tuum et memoriale tuum, Domine, in desiderio animæ.* (*Is.* xxvi, 8.) Licet autem, secundum Sanctorum sententiam, nequeat in præsenti vita præinductum caritatis mandatum plene atque perfecte impleri (tunc nempe plene implebitur, quum semper actualiter in Dei amorem fuerit homo secundum quatuor prætacta suspensus : quod patriæ competit, non viæ); (art. præced.) verumtamen viator omnis quamdiu in via est, ad pleniorem indesinenter præfati pertingere valet exsecutionem mandati.

Denique, mens rationalis, si sana vivaxque exstiterit, utique sine amore subsistere nequit. Idque demum (ni fallor) elucescit, eo in unius vehementius posse dilectione quempiam incalescere atque fervere, quo a pluribus longius sinceriusque ejus fuerit segregata affectio. Igitur, quo ab inordinato omni rerum creatarum desiderio exstitit Deiferæ benedictæ Virginis animus absolutior, eo in Dei consistebat amore stabilior. Ea autem quæ a divina caritate mentem retrahunt atque impediunt, tripartita sunt : quædam namque extra nos prorsus exsistunt, ut pecuniæ, agri, divitiæ ; alia vero inter nos latent, uti sensualitas passionumque inordinatio ; porro cetera, media inter hæc locata sunt, quippe quæ extra nos sunt, et tamen quodammodo nobis conjuncta, et item nobiscum unum consistunt, quemadmodum parentes et conjux, ceterique cognati. Si horum in nobis affectio abscissa exstinctaque fuerit, in Dei mox caritate figemur, erit quoque in promptu in Deo affici itemque stabiliri. Contemplandum ergo quemadmodum ab horum inordinata affectione liberrima atque sincera mens fuerit gloriosæ Puellæ.

Et quidem quod pauper exstiterit, ex Evangelio innotescit. Denique, quod divitiarum quoque amor in ea prorsus non fuerit, hinc lucet, quod aurum Filio a regibus oblatum, in egenorum celeriter usum expendisse creditur : alioqui, qualiter [*Luc.* II, 24.] in purificatione, dum infantem Domino sisteret *... [* Desunt nonnulla.] Insuper, quod intra se inordinatum nusquam motum sensualitatisve rebellionem mitissima dulcissimaque Virgo experta sit, partim quidem ex prææinductis innotuit, [lib. I, art. XXXVIII; lib. II, art. VII.] atque ex mox dicendis lucidius, ea præstante, clarebit. Præterea, quod nec sibi conjunctorum sit impedita affectu constat. Virgo nempe obedientissima summeque prudens, hortantem utique patrem audivit, et paruit. Eam quippe affari orsus patriarcha David : [*Ps.* XLIV, 11.] Audi (inquit), filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum A patris tui. Denique, sponsum habens, intacta permansit. Itaque mens ejus deiformis Deoque concupiscibilis, ab omni penitus a Deo elongante motu atque affectu segregata immunisque exstitit ; et ob id, in divina dilectione stabilis et integra erat.

Amplius autem, quemadmodum naturalium operationum ac motuum causa principiumque exsistit natura, sic meritoriorum quoque actuum, præsertimque dilectionis, causa atque origo gratia cen- B setur. Rursus, ut natura non impedita, sic gratia quoque perfecta de facili agit. Quo igitur in præelecta incomparabilique Virgine gratiæ erat sublimior plenitudo, eo utique divinis erat uberius intenta, in caritate stabilior, atque in omni actu meritorio incessabilior. Ergo quum fuerit in matris sanctificata utero, ante Verbi incarnationem gratia plena, plenior in incarnatione, [*Luc.* I, 35.] itemque deinceps repletior atque quotidie in ea summe proficiens ; constat quod quantum præsentis vitæ peregrinatio C suffert, divino semper actualiter ardebat amore.

At vero, in Dei contemplatione radicatur dilectio, dicente Psalmographo : In meditatione [*Ps.* XXXVIII, 4.] mea exardescet ignis. Ideoque, quo fuerit contemplatio stabilior, eo utique amor quoque diuturnior indissolubiliorque consistit. In secundo autem demonstratum [art. XI.] recordor, quam præclara et excellenti fixione, divinorum speculationi sacræ divinæque Virginis animus intentus exstitit. Unde innotescit quoniam incom- D parabiliter atque (ut fas est) indesinenter eorumdem amore ardebat.

Adhuc, divinæ dilectionis ignis in rationali mente accensus, incessanter et item vehementius semper fervet, si fomentum habeat neque per culpam negligentiamque minuatur. Semper namque actio virtuosa plenioris gratiæ capacem efficit mentem. Porro, culpa omnis, si mortalis est, gratiam caritatemque perimit ; si venialis, ad lapsum alium disponit, gratiæque vigorem lædit. Quoniam igitur neque per omis-

sionem boni nec per commissionem mali Maria unquam peccaverit, neque otiosa usquam vixerit, constat divinæ in ea ardentis flammam caritatis fortius semper incaluisse, ut nec in manducante, operante aut dormiente quieverit : hincque in Canticis Virgo mater et sponsa :
Cant. v, 2. Ego (inquit) dormio, et cor meum vigilat.

ARTICULUS VIII.

De calidissima illa Christiferæ Mariæ caritate qua post Filii adorandi ascensionem, illius visitando loca sacra, fervebat.

Cant. VIII, 6. *PONE me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum : quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut inferus æmulatio.* Vox Christi est hæc ad sanctam Ecclesiam, quamlibetque fidelem animam, præsertim vero ad singularem sponsam, Virginem fecundissimam.

Intendite, quæso, omnia intima mea, qua utique amoris flamma hæc Virgo æstuabat, dum jam a carnis oculis sublato Christo filio suo unico, ea ipsius potissime loca indesinenter visitabat atque prospexit in quibus nostræ salutis negotia, ipsiusque acta singularia, comprehensio atque ligatio, passio et resurrectio, prædicatio, Paracletique missio, et ipsa demum ascensio, consummata itemque transacta erant. Illa nempe visitans atque contemplans, præteritorum renovabatur memoria, et in ipsis velut præsentem cernebat Filium ; pertractabat reminiscens, quæ quantaque sustinuit : quomodo eum pati, cruci affigi, in ea pendere ac demum mori conspexit ; quemadmodum sanguinis sacri vidit rivos roseos itemque salvificos ex Filii lacerata transfixaque carne profluere, eumque se de cruce affantem audivit. Porro, dum ascensionis loca sacra intendit, quo utique tunc affectu ad dilectum suspirabat ? Quo denique in his proximorum zelo æstuans, tam nobile filialis sanguinis pretium fructificare oravit atque obtinuit ? Legimus quandoque devotos aliquos, dum beatissima divinæ passionis loca inviserent, tanta Christi dilectione compassionisque pietate affectos, ut aut a semetipsis omnino deficerent, aut certe se prorsus continere nequirent : quanto magis affectuosissima Christiferaque Virgo in talibus concaluit, liquefacta est atque defecit ?

ARTICULUS IX.

Quod ad originalis conformitatem justitiæ Maria eminenter pervenit.

CREAVIT autem *Deus hominem inexterminabilem, et ad imaginem similitudinis suæ fecit illum ; invidia* vero *diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Sap. II, 23, 24.
Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum : creavit enim, ut essent, omnia ; et sanabiles fecit nationes orbis terrarum. Ibid. I, 13, 14.
Sapientissimus omnipotensque mundi opifex, hominem in initio rectum et item ordinatum produxit. Eccle. VII, 30.
Porro rectitudo ordinatioque hæc in eo locata est, ut superiori decliviora subdantur et pareant. Sunt autem in homine caro et spiritus, sensus et ratio, sensitivus ac intellectualis appetitus. Ideoque in protoplastis parentibus hæc ordinate et absque rebellione disposita erant : quoniam nec caro concupivit adversus spiritum, neque rationi sensualitas obsistebat. Verumtamen hic tam ordinatus status ex divini observantia mandati omnino dependebat. Unde per inobedientiam a Deo voluntate aversa, præinductus status prorsus corruptus est, viresque deformatæ sunt, et tota natura infecta. Sed per divinæ gratiæ opem posteri electi resurgunt, deformatam in se æternæ Trinitatis imaginem reformare, sensitivamque animæ partem juxta rationis censuram gubernare nitentes. Quo au-

tem in hoc ipso vehementius proficiunt, A eo perfectiores exsistunt.

Denique, prætactus status, originalis justitia dictus est : qua amissa, intellectus ignorantiæ tenebris involutus est; voluntas quoque a bono declinabilis atque a recto de facili avertibilis, ipsaque demum memoria vaga instabilisque constituta est, et sensitivæ potentiæ rationi sunt factæ rebelles. Quoniam itaque rationis perfectio est sapientia, præsertim quæ ex fide proficiscitur; voluntatis vero, dilectio, et talis quæ ex gratia profluit; memoriæ autem, B in utraque firma stabilitas, quod sine sensitivarum moderamine virtutum contingere nequit : satis (ni fallor) elucescit quoniam qui has internas intellectualesque perfectiones sortitus est, ad originalis conformitatem justitiæ rediit, Trinitatisque in se reformationem adeptus est. Igitur si ea quæ de qualitate sapientiæ in
art. I, V. secundo, atque caritatis ardore Virginis
art. IV-VIII. fecundæ paulo ante determinata sunt, jam denuo paulisper intendantur, patebit quoniam quo ceteris cunctis sapientior item- C que affectuosior exstitit mundi Domina, cœli Regina, et (quod præstantius est) summi Dei Genitrix vera, eo utique excellentius ad originalis virtutem justitiæ profecit.

Denique, eatenus in sapientiæ plenitudine caritatisque fervore universis eminebas, o Virgo, ut de te dignissime fa-
Eccli. XXIV, 24, 25. tearis : Ego (inquiens) mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei; in me gratia omnis viæ et veritatis; in me omnis spes vitæ et vir- D tutis. Amplius, sic in matris adhuc exsistens utero, sanctificata gratiaque repleta est, ut nusquam deinceps culpabilis inordinatæque motum passionis experta sit; ipse quoque fomes peccati eatenus in ea, præveniente gratia, repressus est, ut carnis nunquam pruriginem mundissima Virgo persenserit, atque ad consummatam penitusque perfectam castitatem cum alacritate profecerit, nec rationi aliquando sensualitas reluctata sit.

ARTICULUS X.

Quod Virgo beata moralibus cunctis virtutibus plena ornataque exstitit.

SUNT præterea virtutes morales passionum moderatrices, eas utique rectificantes rationique subdentes. Ipsæ nempe passiones secundum se neque laudabiles sunt nec vituperabiles : sed si excedant aut deficiant, vituperabiles sunt; porro, si ratione regulentur, laudabiles fiunt. Quoniam igitur, juxta paulo ante inducta, art. præced. ad originalis perfectionem justitiæ Maria pervenit, fuitque in ea intellectuali portioni pars sensitiva summe subjecta, certum prorsus est moralium catenam virtutum eam eminenter sortitam.

Enimvero, juxta philosophorum dogmata, duodecim exsistunt virtutes morales : fortitudo videlicet, temperantia, honorum amativa, magnanimitas, liberalitas, magnificentia, mansuetudo, veritas, affabilitas, eutrapelia seu socialitas, prudentia et justitia. Harum prudentia est in intellectu practico, justitia vero in voluntate; ceteræ autem in appetitu sensitivo sitæ sunt, et circa delectationes tristitiasque versantur. *Justitia* quoque operationum directiva est, et *prudentia* rerum agibilium recta ratio censetur. Est autem *fortitudo* medietas quædam timoris et audaciæ, potissime circa pericula mortis. *Temperantia* vero circa irrationabiles passiones versatur, tactus scilicet gustusque delectationes refrenans et moderans. Denique *honorum amativa,* virtus est qua quis circa mediocres honores ordinate afficitur; *magnanimitas* autem circa magnos exsistit honores. *Liberalitas* demum, circa sumptus mediocres, *magnificentia* autem circa magnos sumptus est. *Mansuetudo* quoque inter iram et improvocabilitatem mediat : est enim virtus iræ moderativa. *Veritas* autem ut nunc suscipitur, virtus est qua se quis verbis et factis talem ostendit qualis est, ne sit jactator, aut hypocrita vel velator. Insuper *affabilitas* in

eo consistit ut in conversatione vitæ bene
se quis habeat, non ut adulator, seu dys-
colus, sed ut civilis et affabilis. *Eutra-
pelia* vero est ut circa ludos modeste,
non histrionaliter, se homo exhibeat. His
virtutibus, universæ sensitivæ partis af-
fectiones, tristitiæ, delectationes et motus
reformantur atque reguntur.

ARTICULUS XI.

De fortitudine victricis Mariæ.

'rov. xxxi, 0. MULIEREM *fortem quis inveniet? Procul et de ultimis finibus pretium
ejus*. Jam fortitudo definita est, quod sit
earum audaciæ atque formidinis quæ cir-
ca mortis pericula sunt, ordinativa : ne
utique quis mortem nimium metuat, nec
ejus pericula inconsulte subintret, sed pro
tempore, loco et causa viriliter se ejus
periculis exponat. Et quidem hæc est for-
titudinis propria susceptio, sicque virtus
cardinalis censetur. Denique quandoque
universalius describitur, ut dicatur for-
titudo virtus qua quis animo suo domi-
nari, ejusque concupiscentiis, tentationi-
bus et perversis valet reluctari affectibus.
Sic vero descripta fortitudo, non utique
specialis, sed generalis virtus est. Verum-
tamen in præallegato Salomonis eloquio,
hoc communi modo suscipitur. Agnoscens
quippe in spiritu vir sapiens mundi li-
berationem per mulierem futuram, eam-
que regem Messiam fore parituram; denuo
id quoque considerans, quam sit fragilis,
defectuosus itemque instabilis femineus
sexus; sciens insuper ad Christi conce-
ptionem, sanctam atque perfectam mu-
lierem requiri, hujuscemodi mundo oriri
cupiens, sic orditur : Mulierem (inquiens)
fortem quis inveniet? Noverat quippe de
n. iii, 15. quadam serpenti divinitus dictum : Ipsa
conteret caput tuum. Hancque nasci opta-
bat, ut fortitudine armata, omnemque fe-
mineæ conditionis supergressa mollitiem,
humanæ perditionis calcaret actorem, et
item amissæ beatitudinis reparatorem pro-

A duceret. Denique, eam nascituram cer-
tissime sciens, atque de ea vaticinari ex-
orsus : Accinxit (ait) fortitudine lumbos Prov. xxxi,
suos, et roboravit brachium suum. 17.

Quod autem mortis erat impavida, hinc
constat, quoniam nedum cum Filio, sed
etiam (si possibile fuisset) pro eo et item
ante eum mori optasset : quippe quæ eum
plus quam se ipsam dilexit, jamque vixit Galat. ii,
non ipsa, sed in ea Christus. Unde id 20.
quoque quod Christo Petrus incaute as-
seruit : Domine (inquiens), paratus sum Luc. xxii,
B tecum et in carcerem et in mortem ire; 33.
rursusque, Etsi oportuerit me mori tecum, Matth.
non te negabo : ipsa utique secure con- xxvi, 35.
testari valuit. Præterea, si Christi famulo,
Paulum insinuo, effari licuit : Ego non Act. xxi, 13.
solum alligari, sed et mori in Jerusalem
paratus sum pro nomine Domini mei Jesu
Christi; denuo, Certus sum quia neque Rom. viii,
mors, neque vita poterit me separare a 38, 39.
caritate Christi; itemque, Cupio dissolvi Philipp. i,
et esse cum Christo : si, inquam, hæc illi 23.
licebant, quam utique sublimius atque per-
C fectius Virgo Mater ista eloqui quivit fu-
eratque hanc sortita virtutem?

O sacra Maria, nedum feminarum, sed
virorum quoque fortissima! per quam in-
ferorum sunt claustra confracta, portæ Ps. cvi, 16.
æreæ contritæ, vectesque ferrei dirupti;
quæ proprio animo cunctisque ejus mo-
tibus eatenus dominata es, ut rationis
nunquam rectissimæ censuræ rebellis ex-
stiterit animus; quæ mortem præsentem
cum desiderio vitamque futuram cum se-
curitate exspectans, alacris semper, tran-
D quilla atque (eo modo quo ait Apostolus :
Gaudete in Domino semper) jucunda vi- Philipp.
xisti, universasque aerias potestates tam iv, 4.
inclyto dejecisti triumpho, ut jam cade- Ps. xc, 7.
rent a latere tuo mille, et decem millia
a dextris tuis, neque tibi amplius appro-
pinquare auderent, quin potius spiritua-
lium in te cernentes catenam ordinemque
virtutum, territæ atque ad fugam se co-
hortantes, dicerent : Castra Dei sunt hæc; Gen. xxxii,
fugiamus Israelem. Eis namque terribilis 2; Exod.
eras, quemadmodum hostibus castrorum xiv, 25. Cant. vi, 9.

acies ordinata. Nec miror, o Domina summis quoque angelorum robustior, si sic fortitudine pollebas : quoniam Dominum virtutum, Christum regem, qui Patris virtus est, cuncta sustentans, protulisti. A

I Cor. I, 24; Hebr. I, 3.

ARTICULUS XII.

De temperantia sobriæ pudicissimæque Virginis.

EST autem temperantia, earum quæ circa gustum et tactum contingunt delectationum ordinatrix. B Et quoniam delectationes illæ maximæ sunt magisque innatæ, atque ob id laboriosius eradicabiles, ideo eas refrenans virtus, cardinalis perhibetur. Porro Mariam virtus hæc potissime decebat. Salvatrix nempe mulier, vitæ redditrix, oppositis omnino qualitatibus a damnatrice illa mortisque inductrice femina adornanda erat. Quoniam ergo per gustum Eva excessit vitamque perdidit, sic prorsus ab omni qui in sensu gustus contingit excessu præservanda erat C Maria. Vehementius autem a tactus macula atque mollitie omnique carnis fervore ac libidine eam custodiri decuit : quippe quæ Fontem puritatis, æternaleque lumen, et item omnis sanctitatis originem in se suscipere ac demum parere præordinata præelectaque exstitit.

O ineffabilis et item prorsus supernaturalis laus Mariæ, o gratiæ plenitudo sapientialisque ordinatio, quod in rebus tam quotidianis ac necessariis, tam naturalibus atque declivibus, fragilibus et corporeis, D nunquam ne in uno quidem neque in minimo prolapsa transgressave est! Gustus enim et tactus sensus sunt summe corporei, ideoque spiritu difficilius reguntur. Verumtamen, o benedicta, in nulla unquam eorum operatione aut usu inordinate egisti ; nusquam cibum potumve aut avide aut superflue, aut certe aliquatenus immoderate sumpsisti; implestique ab ejus qua ratione usa es ætatis exordio, quod postmodum a Filio auditura fueras : Videte ne graventur corda vestra in crapula vel ebrietate. Luc. XXI, 34. Unde consequens est ut somno quoque moderatissime usa sis, et item ad Dei famulatum idonea semper aptissimaque fueris. Porro, quum ex alimenti superfluo semen emanet, tu vero in cibo potuque nusquam excesseris, corpus cum tranquillitate, absque inordinato omni motu, spiritus tuus subjectum possedit, cœlestem angelicamque in ipso vitam deducens.

Denique, quo temperantior castiorque eras, eo utique magis etiam pudica eras, honestior atque modestior, et in ipso adolescentiæ cursu verecundior. Verumtamen de his paulo plenius effari par est.

ARTICULUS XIII.

De honestate, pudicitia, modestia atque verecundia divinæ Mariæ.

GRATIA *super gratiam, mulier sancta et pudorata ; omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.* Eccli. XXVI, 19, 20. Est autem honestum quod honore dignum censetur, quoniam honestas non aliud quam statum honoris insinuat. Honor vero virtuti exhibendus est. Ideoque, quemadmodum sacratissima Virgo omni virtutum erat stipata plenitudine, sic prorsus honestissima et vere honorabilissima exstitit itemque exsistit. Denique, honestas etsi cum virtute coincidat, specialiter nihilo minus temperantiam respicit, ejusque velut quædam pars integralis consistit. Dicit nempe spiritualem quamdam animi pulchritudinem, cui turpitudo opposita est. Porro turpitudo in eis præsertim delectationibus est quas temperantia cohibet : sunt enim motus delectationesque tactus vehementius turpes atque brutales. Quum igitur Virgo mundissima, juxta paulo ante ostensa, art. præced. temperantissima fuerit, certum quoque est quia omni honestate fulgebat.

Insuper, pudicitia a pudore nomen sortitur. Pudor autem de re turpi est, de

qua etiam homo amplius verecundatur; potissime vero de venereis venereorumque signis, ut sunt impudici adspectus, oscula, tactus, verecundantur homines. Quoniam ergo purissima incomparabilisque Virgo a talibus taliumque cogitationibus immunissima ac remotissima erat, non indigne pudicissima perhibetur, simplicem utique et columbinum habens oculum, tactum ab omni immunda carnis contagione serenissimum.

Præterea, modestia exteriores actiones respicit : in quibus tu, o Sancta Sanctarum, summe matura compositaque exsistebas. Nempe in omni quod agebas, delectabilis, amabilis et item gratiosa eras.
nt vii, 1. Tibi namque verissime fatemur : Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! Nec enim unquam sine causa manum pedemve movisti. Non levis, non dissoluta, non pigra, non tædiosa fuisti; sed uti omnia interiora tua gratia virtutibusque erant impleta, sic utique in cunctis quoque exterioribus factis summe exemplaris penitusque ordinata exsistebas. Eratque suave atque amœnum te in universis contueri, tibi convivere tecumque commorari, quoniam interior decor exterius splendebat. Unde id quoque in te impletum constat, quod de forti femina
ov. xxxi, Salomon ait : Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit; et quod denuo
ccli. xxvi, scriptum est : Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit.

Amplius autem, verecundia in juvenibus quidem laudabilis est, non autem in senibus. Est enim verecundia timor de re turpi tanquam ad vitandum ardua atque difficili. Ideoque in adolescentibus in virtute nondum stabilitis et adhuc inexpertis, laudem meretur; in perfectis autem et virtuosis atque expertis, locum non habet, quoniam turpia non velut ad vitandum difficilia concipiunt : verumtamen sic dispositi sunt, quod si quid utique eis turpe contingeret, mox verecundarentur. Et ob id verecundia proprie virtus non est, sed
A ad virtutem habilitas. Innotescit itaque Deiferam admirabilemque Mariam cito omnino verecundiam fuisse supergressam : quippe quæ tam celeriter atque repente ad gratiæ plenitudinem virtutumque stabilitatem perducta est.

ARTICULUS XIV.

De justitia Matris Justi justorum.

B QUEMADMODUM quinto Ethicorum Aristoteles fassus est, justitia præclarissima est virtus, et neque est Hesperus nec Lucifer ita admirabilis. Cui Marcus Tullius primo de Officiis consentiens : In justitia, inquit, virtutis splendor maximus est. Et Plato : Si liceret, ait, corporeis virtutis justitiæ pulchritudinem oculis contueri, vehementer ad sui concupiscentiam cernentis mentem accenderet. Porro justitia virtus est unicuique quod suum est tribuens. Debitores autem sumus Deo, nobis
C ipsis et proximo; aliud quoque his singulis exhibere tenemur.

Enimvero in cunctis his, o Maria, te perfecte singulariterque justam exstitisse fatemur. Hoc nempe, uti vir illustris, sanctus utique antistes Hilarius, induxit, potissime præsertimque Deo tenemur, ut omnis eum sensus noster, vita, virtus et actio loquatur atque honoret : quoniam, quemadmodum ex splendidissimo æternæ lucis fonte, quidquid habemus, sortiti sumus; sic prorsus in ipsius venerationem
D id referre itemque convertere, æquum opinor. Ideoque divinus Apostolus : Quid habes (inquit) quod non accepisti? Si autem accepisti, quid utique gloriaris tanquam non acceperis? Quoniam quidem ergo, o admirabilis ac præstantissima Maria, nunquam omnino a recto æquoque calle deviasti, nec ab ordinis rectitudine defecisti, id (si rite contemplor) mox palam est, quod utique quoad Deum justa penitus eras : quippe quem omnis virtus tua et actio et item vita intendebat, glorificabat

I Cor. iv, 7.

et exaltabat; cujus semper voluntati pare- A
bas; cujus beneficiis gratissima fueras; cui omnem semper et ubique honorem et gloriam exhibebas, itemque exhiberi optabas.

Verumtamen profundius de his ordiri par est. Nempe superexcellenter nimis, o Domina, Deo quod suum est tribuisti. Dei quippe et tui et item universorum sunt
Ps. xxiii, 1. esse, posse et agere. Domini enim est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo. Denique ei tunc nos tribuere dicimur, dum ejus nos cultui B
laudique mancipamus; et quo id plenius puriusque egerimus, eo utique justiores censemur. Tu vero, o inexcogitabilis deiformisque Maria, nedum hoc modo justa es, sed eo quoque quod ipsius etiam substantiæ tuæ portionem ei præstiteris : quippe cujus ille carnem assumpsit, ex te novam sibi naturam assumens, atque ex tui substantia filius proficiscens. Præterea Deum tuum mundissimo virgineoque lacte fovisti, et circa ejus ministerium cuncta illibati tui corporis membra maternaliter C
occupasti : sicque singulariter Deo tuo te ipsam condonasti.

Insuper, nobis ipsis quoque quidpiam tenemur : carni namque alimoniam, sustentationem et item gubernationem spiritus debet; porro spiritui corpus parere atque servire par est. Sic se exhibens, sibi utique justus exsistit. Ab hac demum rectitudine nusquam, o Maria, recessisti. Per
lib. III, art. xii. temperantiam namque, uti paulo ante illuxit, gustus tactusque concupiscentias prorsus exstinxisti; atque in omnibus se- D
cundum spiritus exigentiam rationisque dictamen carnem gubernasti. Præterea, proximis quoque consilium et item subsi-
Matth. vii, 12. dium exhibere obligamur, sicque illis facere quemadmodum nobis fieri juste volumus et æquum est. Hoc vero, o clementiæ Mater, affectuosissima Maria, tu utique eminentissime adimplesti : summo enim salutis humanæ zelo succensa, hominibus auxiliari et benefacere nusquam destitisti.

ARTICULUS XV.

De misericordia Virginis sanctæ.

B*EATI misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Matth. v, 7. Misericordia compassio est alienæ miseriæ; compassio autem tristitia quædam exsistit; tristitia quoque ex consideratione proprii mali proficiscitur : eatenus ergo aliis compatimur quatenus eorum miserias velut nostras putamus. Hoc vero uno quidem modo ex caritatis affectione procedit : amicus nempe alium tanquam se ipsum existimat, et cuncta quoque communia efficit amor : ideoque, uti de dilecti bono lætatur, sic de ipsius etiam malo tristatur. Rursus hinc nonnunquam hæc compassio oritur, quoniam quis in consimilem in quam alium cernit illapsum miseriam, incidere horret : et hoc ex reali quadam unione contingit, utputa quia sic quidam conjuncti propinquique sunt, ut ab uno in alium adversitas cito defluere queat. Hoc autem modo, formidolosi et debiles, senes atque sapientes, quoniam se mala illabi posse attendunt, misericordiores consistunt. Porro præsumptuosi totaliterque pereuntes et desperati non condolent. Palam autem est, non utique hoc secundo modo Beatis in patria misericordiam posse inesse, quippe qui de vera felicitate æternaliter securi censentur. Sed nec primo modo misericordes sunt per compassionis affectum : quoniam omnem prorsus ab eis tristitiam atque dolorem plena itemque cœlestis tollit felicitas. Sunt nihilo minus misericordes per effectus similitudinem : nostris enim languoribus medentur, nostrasque necessitudines sublevant, et nobis in cunctis indigentiis succurrunt.

Innotescit igitur, opinor, ex his, quoniam quo Virgo celeberrima proximorum caritate vehementius ardet, eo certe misericordiæ quoque visceribus exuberantius redundat. Sed paulo ante, id (si recte me- art. v.
mini) lucide omnino deductum est, incomparabili eam humanæ zelo salutis semper

fuisse succensam. Nempe, quo proprium Filium, sacrique sui sanguinis pretium et item pretiosissimæ mortis meritum, præcordialius dilexit, eo utique hominum quoque salutem, pro qua ille animam suam tradidit, vehementius concupivit : pariformiter ergo summa et incredibili redundat clementia, penitusque misericordissima exsistit.

Amplius autem, quo quispiam copiosiorem misericordiam assecutus est, eo ipsum misericordiorem exsistere par est justumque. Alioqui metuendum ne horribilem illam infallibilis exprobrationem Judicis audire contingat, qua crudeli loquens servo : Serve nequam (inquit), omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me : nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum? Excellentissimam autem prorsusque inenarrabilem misericordiam Maria consecuta est. Dei enim miseratio non jam dumtaxat in remissione culpæ, sed in gratiarum quoque præventione et a ruina præservatione consistit. Hanc vero indicibiliter omnino Maria sortita est : quippe quam Deus in benedictionibus dulcedinis prævenit, priusquam conciperetur sanctificavit, atque ab omni deinceps macula custodivit, quodque nimis præstantius est, in propriam quoque ab æterno matrem elegit. Constat itaque (ni fallor) misericordiam Mariæ magnam valde, largissimam indeficientemque exsistere. Nec mirum : in ipsa equidem incomprehensibilis illius salutiferum misericordiæ opus, quod est Dei incarnatio, quæ mundi salus est, a mundi opifice factum censemus ; et per eam primum misericordiam de manu Dei altissimi adepti sumus.

Matth. VIII, 32, 33. *Ps.* XX, 4.

Adhuc, femineum sexum maxime (ut reor) decet clementia. Sed et advocatam pauperum misericordem esse oportere, non est qui dubitet.

Præterea, in superioribus me olim dixisse reminiscor, quod Deo nil similius nilque vicinius Maria exsistat. Porro Deo proprium est misereri semper et parcere. In hoc igitur Deum vehementissime singulariterque imitatur Maria. Implesti enim, o obedientissima Dei ancilla, magis autem itemque mirabilius Mater ejus benedicta atque virginea, Creatoris tui voluntatem, qui ait : Misericordiam volui, et non sacrificium ; et scientiam Dei plus quam holocausta. Denique Filii quoque documentum perfecisti, qui dixit : Estote misericordes, sicut et Pater vester cœlestis misericors est. Enimvero instar liquidi elementi vasisque fluidissimo liquore repleti, quæ quacumque ex parte mota, mox se diffundunt atque communicant, tu utique, o Maria, misericordia miserationibusque exuberas. Nempe prece pulsata, repente succurris ; omnibus quoque te exaudibilem propitiabilemque exhibes. Non illatas recordaris injurias, sed velut sol iste lucens atque sensibilis, omnibus indifferenter, secundum uniuscujusque capacitatem, claritatis suæ radios influit ; sic tu, o benignissima nimiumque amplectenda Maria, bonis et malis, gratis et ingratis, justis et injustis exorabilis es atque compatiens. Multos demum prævenis et eripis, salvas et ditas ; universorumque preces ac necessitates amplissimo itemque materno affectu suscipis atque amplecteris. O prorsus piissima Maria, quæ quum summa mundissimaque sis, vilissimos tamen, miserrimos ac omnino impurissimos non spernis nec deseris (si ad te confugerint) peccatores !

lib. I, art. *Osee* VI, 6. *Luc.* VI, 36.

Præterea, quis, o Regina, misericordiarum tuarum plenitudinem eloqui queat? Etenim longitudo earum a sæculo et in sæculum, et usque ad consummationem sæculi, super omnes qui ad ipsas confugiunt ; latitudo autem a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, ut tuis quoque, o Domina, miserationibus terra plena sit ; altitudo vero ipsarum urbis sacræ Jerusalem ruinas reparat ; profunditas quoque earum usque ad inferos descendit, exsistentibusque in limbo desideratum diu lumen invexit.

Ps. LXXI, 8. *Ps.* XXXII, 5.

ARTICULUS XVI.

De indeficientibus Mariæ veris divitiis, atque inexhaustis ejus misericordiis.

Eccli. XIV, 22. *BEATUS dives* * *qui in sapientia morabitur, et qui in justitia meditabitur, et in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* * vir Sunt utique veræ divitiæ, non illæ quæ carni voluptatem superfluitatemque afferunt, sed quæ menti decorem et item spiritualem elargiri perfectionem idoneæ sunt. Rom. X, 12; II Cor. VIII, 9. Etenim hoc modo Deus dives perhibetur : quippe in quo omnium pulchrorum atque bonorum perfecta exsistit possessio. Quod auctor libri Causarum prospiciens : Causa prima, inquit, dives est in se, et dives in alios. Conformiter quoque Virgo generosa, carissima Dei, non utique in caducis mentemque maculantibus sensibilibus divitiis, sed veris atque æternis supereffluenter redundabat : nempe plena gratia, plena sapientia, plena virtutibus, plena misericordiis, ditissima prorsus fuit. Denique, misericordiæ opus, est miserorum supplere defectus : qui vero in se pauper est, quemadmodum indigenti subveniet? aut quomodo alteri dabit quod ipse non habet? Itaque, quatenus Mariæ misericordia secundum incomparabilem sui magnitudinem in actum progredi quiverit, divitiæ ei necessariæ erant.

Porro, etsi in corporalibus quoque aliorum defectibus Maria misericors fuit, in spiritualibus nihilo minus indigentiis eo utique misericordior exstitit, quo animarum beatitudinem amplius quam corporum sufficientiam dilexit : ideoque spirituales eam divitiæ vehementer decebant, quas egenis communicare cordibus posset. Verumtamen in corporalibus etiam necessitudinibus, aliis utique pro viribus emolumenta impendit. Non enim ambiguum reor quin de laboribus manuum suarum inopibus eleemosynas erogaverit. Implevit enim (ut arbitror) quod de ea Spiritus Sanctus per os Salomonis disseruit : Prov. XXXI, 13, 14. Quæsivit (inquiens) lanam et linum, et A operata est consilio manuum suarum; facta est quasi navis institoris de longe portans panem suum. Et post pauca : Manum Prov. XXXI, 19, 20. suam (ait) misit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fusum; manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem. Et denuo : Consideravit (inquit) Ibid. 27. semitas domus suæ, et panem otiosa non comedit.

Verumtamen non adeo insulsus sum ut horum verborum spiritualem efficacioremque fore intelligentiam ignorem. B Universum enim præclarissimum illud carmen, quod de muliere hac forti per Salomonem Spiritus veritatis deprompsit, spirituale est. Alioqui, si ad litteram respicias, quomodo adhuc ad laudem ejus aut alterius pertinet quod in eo dictum est, De Ibid. 15. nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis? Numquid de prædis vivere, laude dignum censetur? Denique nec de Maria ad litteram opinari par est quod in eodem habetur : Stragulatam vestem fecit sibi; Ibid. 22. byssus et purpura indumentum ejus. Sed C propterea præinducta dulcisoni amœnique illius verba vaticinii hic inserui, quoniam ad litteram quoque ea fore impleta in Spiritus Sancti templo atque sacrario (Mariam loquor) innotescit : præsertim quum secundum plurium dicta scriptaque fidelium, in mechanicis ad artem textrinam spectantibus, artificiosissima ac subtilissima fuit, atque in templo Domini, in quo, secundum istos, adhuc infantula offerebatur, præ ceteris coætaneis illicque sub manu pontificis Deo ministrantibus puel- D lis, plus in hujuscemodi profecit artificiis. Adducunt autem ad hoc et de inconsutili Joan. XIX, 23. Christi veste, quam ab ea operatam edisserunt.

Præterea, quam misericors compatiensque fuerit, in nuptiis utique vino defi- Ibid. II, 3 et seq. ciente, innotuit : mox nempe sponsi ac sponsæ verecundiæ condoluit; et quod per se ipsam exhibere nequivit, ad hoc omnipotentem suum Filium induxit.

Apte omnino, fateor, de te, o Domina, devotissimus tuus puer Bernardus elocu-

tus est. Siquidem de te orsus : Maria, inquit, omnibus misericordiæ suæ sinum aperit, quatenus de plenitudine ejus accipiant universi : captivi redemptionem, ægri curationem, tristes consolationem, peccatores veniam, justi gratiam, angeli lætitiam, tota Trinitas gloriam, ipsaque Filii persona humanæ carnis substantiam. Et denuo : O dives, ait, in omnes et super omnes Maria, cujus substantiæ pars pauca assumpta, totius mundi sufficit solvere delicta !

Jam nunc de cetero adsis, precor, o Domina ; juva et conserva, quæso, Maria. En enim, dulcissima, jam nunc ad exteriora vocor, nec nisi per tuam miserationem atque maternum subsidium de cetero uti hucusque his illisque similibus intendere queo.

ARTICULUS XVII.

De religione ac latria Virginis admirandæ.

Ps. cii, 1. BENEDIC, *anima mea, Domino ; et omnia quæ intra me sunt, nomini*
s.cxv, 12. *sancto ejus.* Etenim quid utique retribuam Domino pro omnibus prorsus quæ tam benignissime retribuit mihi ? Novi equidem
Ps. xv, 2. quoniam bonorum meorum non eget, quippe qui plenus est atque perfectus. Ve-
s.xcviii, 4. rumtamen, quoniam honor Regis judicium
Ps. xcv, 6. diligit, et confessio quoque itemque pulchritudo in conspectu ipsius, qui gratitu-
s.xxx, 24. dinem et veritatem requirit ; ne liberalissimo munificentissimoque Deo ingratus inveniar, atque id ipsum quod sortitus
s.xxxiii, 2. videbar, per ingratitudinem perdam, benedicam Dominum in omni tempore, semper
Ps. lxxxv, 12, 13. laus ejus in ore meo. Denique confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum : quia misericordia tua magna est
s.xxx, 22. super me, et mirificasti, o Deus benedicte, misericordiam tuam mihi in civitate munita.

Ps. cii, 2. Igitur jam nunc benedic, anima mea,
A Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Nempe ipse est qui propitiatur Ps. cii, 3.
omnibus iniquitatibus tuis, qui illustrat Ps. xxx, 17.
faciem suam super servum suum, qui tri- Ps. xv, 7.
buit tibi intellectum ; qui insuper non Ps. cii, 10, 11.
secundum peccata tua facit tibi, neque utique secundum iniquitates tuas retribuit tibi : quoniam revera secundum altitudinem cœli a terra, corroboravit misericordiam suam super te. Itaque modo lauda, Ps. cxlv, 2.
anima mea, Dominum, lauda Dominum in vita tua, psalle Deo tuo quamdiu fueris.
B Propterea confitebor tibi, Domine rex, et Eccli. li, 1, 2.
collaudabo te Deum salvatorem meum ; confitebor nomini tuo, quoniam adjutor et protector factus es mihi : quoniam quo- Ps. cii, 13.
modo miseretur pater filii, sic omnino tu quoque misertus es mihi.

O altitudo divitiarum sapientiæ et scien- Rom. xi, 33.
tiæ Dei ! O Pater misericordiarum et Deus II Cor. i, 3.
totius consolationis ! O Trinitas supersubstantialis, superdea et superbona, ejus quæ Christianorum est, inspectrix theosophiæ ! Deus majestatis immensæ, et liberalitatis
C quoque quomodolibet omniformiterque infinitæ, quid utique boni in me considerasti, ut tam misericordissime mecum perageres, atque eatenus in tam vili tamque immundo et item contemptibili misericor- Ps. xxx, 22.
diam tuam mirificares ? Sed, ut cerno, non utique hæc ex meritis meis : alioqui gratia Rom. xi, 6.
non esset gratia, neque esset misericordia tua præveniens merita mea. Quod quia maledictus ille Pelagius dixit, hæreticorum collega miser, hostisque Dei, et gratiæ demum inimicus, omnis utique gratiæ expers
D effectus est. Confiteor ergo tibi, Pater, Do- Luc. x, 21.
mine cœli et terræ, quia non ex operibus Tit. iii, 5.
justitiæ quæ fecerim ego, sed secundum tuam penitus misericordiam, propter ipsam tuam meram bonitatem, sic cum infelici tuo famulo operatus es. Enimvero a te bona cuncta procedunt, et (ut fateor) sine te nihil omnino valemus : quippe a quo Jacob. i, 17.
omne datum optimum omneque donum perfectum emanat. Itaque nemo glorietur, Ephes. ii, 9;
sed qui gloriatur, in Domino glorietur : I Cor. i, 31.
quoniam sicut palmes fructum proferre Joann. xv, 4.

non potest nisi in vite permanserit, sic A nec nos, nisi in te, o bone Jesu, o rex Messias, o Mariæ Fili, et altissime ac adorande Christe, manserimus.

Sed jam digressioni huic finem imponens, lætor atque exsulto in dispositione tua, Domine. Etenim olim (quemadmodum in proximi elucescit fine articuli) mœstus propter injunctum circa exteriora officium factus, nunc gaudeo : quoniam quod cum dolore lacrimisque omisi, jam utique cum præcordiali lætitia prosequi consummareque inchoo. Porro, ut verum fatear, B ac præsentis etiam jucunditatis rationem insinuem, tale erat ac tantum occupationis illius gravamen, ut ne unum quidem editionis hujus articulum interim scripserim. Denique majus inde quoque, heu! detrimentum sortitus sum : quippe cujus interim mens instabilior, animus distractior, devotio minor, fervor frigidior, major loquacitas, sæcularior maneries, cor, heu! minus timoratum, totumque opus amplius indevotum. Non enim, ut sine simulatione loquar, religioso ac monacho, C præsertimque Cartusiano, in spirituali nondum vita atque in contemplativa quoque necdum virtute satis exercitato itemque stabilito, exteriorum expedit officium Marthæque negotium. Nempe, ut dicitur, pluribus intentus, minor est ad singula sensus. Si non fuerit spiritualis in animo firmata perfectio, mox utique prorsusque repente per supervenientem impedietur vehementem exteriorum sollicitudinem. Plura namque in hujuscemodi dispositione contingunt atque occurrunt, quæ inter- D nam subito mentalemque devotionem aut lædunt aut perimunt, si non fuerit anima ipsa circa se ipsam incessanter circumspecta atque sollicita. Itaque modo tranquillitati cellæque redditus, quod restat ordior, de digressionis hujus excessu veniam precans : non enim mentis plenitudinem continere valebam.

Est autem (quemadmodum a Cicerone introductum est) religio virtus quæ Deo cultum cærimoniamque affert : quod et latriæ quoque ratio est. Porro dulia virtus est quæ superioribus excellentibusque personis creatis, debitam exhibet servitutem atque honorem. Ideoque idololatræ appellati sunt hi utique qui pro Deo idola colunt. Denique, quum religio a relegando dicatur, eo quod mentem a ceteris releget atque absolvat, et ipsi Deo eam inhærentem unitamque efficiat, palam non omnes illos qui Deum colunt, religiosos censendos, sed eos dumtaxat qui se a caducis cunctis alienantes, libera itemque sincera Deo mente intenti sunt, quippe quorum est affectio munda et anima sancta. Itaque jam nunc (ni fallor) innotescit eo religiosiorem fuisse Mariam, quo erat mens ejus ab omni a Christo elongante affectu distantior, et in ipsius sui Unigeniti ardore immobilior. Quod si angelorum hominumque linguis eloquerer, non utique adhuc amoris hujus vehementiam profari essem idoneus. Præterea, singulariter nimis prorsusque incomparabiliter in Dei ministerio Maria se et omnia quoque quæ in se erant occupavit : nempe maternam Filio Deo servitutem impendens, omnia penitus sui corporis membra in illius famulatu expandit; nec aliud quam dulcem illum suavissimi sui ventris fructum meditari aut effari valebat, quippe in quo cuncta desiderabilia cunctaque salubria plenissime invenit atque possedit.

ARTICULUS XVIII.

De devotione superexcellentis Mariæ.

CONCALUIT *cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis.* Ps. xxxviii, 4.
Elucescit, opinor, si rite intendo, in religioso utique animo ex divino amore promptitudinem quamdam effluere ad ea quæ divini cultus sunt exsequenda : hoc autem devotio est. Etenim devotio, prompta voluntas se tradendi divino famulatui, rite describitur, quemadmodum Psalmographus : Gaudebunt (ait) labia mea quum Ps. lxx, 23.
cantavero tibi. Est itaque devotio, reli-

gionis actus : religio enim mentem ad Dei A servitutem disponit ; et hujus quidem dispositionis interior actus est devotio. Porro devotio in contemplatione fundatur, atque ex caritate æstuanti proficiscitur.

Denique ex his palam reor, eorum utique contemplationem quæ divinum in mente fervorem calidiorem efficiunt ampliusque inflammant, majorem devotionem inducere. Manifestum vero est ea quæ meliora præstantioraque sunt, hujuscemodi fore : quippe quæ desiderabiliora et item amabiliora consistunt. Un- B de summæ Trinitatis ac superbenedictæ Divinitatis speculatio, secundum se utique maxime prorsus devotionis causativa est. Verumtamen propter nostram defectionem aliter sæpe contingit. Quoniam enim ad divinorum contemplationem sensibilium manuductione egemus, ea ubertim menti potiorem devotionem invehunt, quæ ad Divinitatis contemplationem, clementiam atque amorem vicinius efficaciusque deducunt : inter quæ, insignia humanitatis Christi pollere primatumque sortiri cer- C tum est. Ideoque incarnationis, passionis et universorum interim quæ pro nobis Christus Dominus suscepit, fecit atque sustinuit, meditatio, mentem celerius inflammat. Verumtamen, quo homo deiformiorem fuerit perfectionem adeptus, eo utique ex ipsius mox Divinitatis contuitu calidius immediatiusque devotionem sortitur. Itaque, si ea quæ de incomparabili splendidissimaque amabilis Mariæ sapientia in
Art. IV-VIII. secundo, et demum de ejus ardentissimo atque deifero amore paulo ante in hoc D
Art. IV, VII. tertio introducta sunt, nunc quoque denuo tradantur memoriæ, quam fuerit etiam proportionaliter superexcellens cordis sui devotio, repente patebit. Etenim, quo unicum suum Jesum clariori mente agnovit, ferventiorique corde amabat, eo utique in ejus obsequium affectuosius delectabiliusque ferebatur.

At vero devotio annexam habet sanctam lætitiam, ea præsertim quæ ex divinæ proficiscitur bonitatis contuitu. Interdum vero ex proprii consideratione defectus devotio manat, quoniam per hanc se homo Deo plenius subdit. Et hæc per se quidem tristitiam habet, dum videlicet super sui miseria quispiam dolet ; secundario autem et lætitiam habet, dum in spe divinæ benignitatis respirat. Sed et primo modo nata devotio, propter amati absentiam tristitiam quamdam secundario habet adjunctam, quemadmodum scriptum est : Ful- *Cant.* II, 5.
cite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo ; rursusque : Fuerunt mihi *Ps.* XLI, 4.
lacrimæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus ? Præterea, ex passionum Christi meditatione proficiscens devotio compassionem complectitur ; sed compassio hæc lætitiam mox suscipit, quippe quæ divinæ caritatis atque clementiæ circa nos reminiscentiam profert. Igitur ex his (ni fallor) innotescit quia, etsi Mariæ contemplationibus fuerit ingens immixta devotio, devotionique lætitia, nihilo minus eisdem adfuit tristis quædam et item afflictiva affectio, potissime post passionem ascensionemque sui dilecti, quippe quem ineffabiliter diligens atque desiderans, incessanter suspirabat. Ideoque ipsa in Canticis ad sponsum Filium : Trahe (ait) me post te. *Cant.* I, 3.

Adhuc autem, unicuique id agere delectabile exsistit, ad quod affectuosam inclinationem internumque appetitum sortitus est. Nunc vero præinductum est quoniam prompta ad Dei cultum affectio consistat devotio. Itaque devotionis actibus delectatio pura unitur. Hinc equidem amanti et ipsa quoque ardua facilia sunt atque suavia. Amor nempe inter universos habitus facillime lætissimeque agit. Ideoque Christus Dominus : Jugum (inquit) *Matth.* XI, 30.
meum suave est, et onus meum leve. Quibus utique, nisi amantibus illud ? Enimvero non amantibus quid fateri incumbit, nisi quod in illorum persona Propheta concinit, Propter verba (inquiens ad Deum) *Ps.* XVI, 4.
labiorum tuorum, ego custodivi vias duras ? Hoc timentium nondumque perfecte amantium carmen exsistit. Ideoque cuncta

quæ felicissima Virgo egit, lætissima uti- A que mente perfecit.

ARTICULUS XIX.

De mansuetudine seu pietate sublimis Mariæ.

Matth. xi, 29. UNIGENITUS Dei : *Discite* (inquit) *a me quia mitis sum et humilis corde.* Mititas equidem Deo hominibusque amabilem facit : quippe quæ iræ atque furoris moderatrix est itemque refrenatrix. De- B nique, quemadmodum ira utique rationis vehementissime censuram indaginemque obnubilat, sic prorsus ipsa quoque mititas ad Dei illustrationem mentisque judicium, intellectum eminenter disponit. Nempe, uti exuberans fumus hospitem
Is. xi, 2. pellit, sic Paracletum, qui pietatis utique spiritus est, ira quoque a corde evellit. Porro ira est appetitus vindictæ, ex injuria natus. Itaque constat quoniam quo perniciosior ira, sic mititas quoque præstantior. Quam vero sit ira iniqua, Sapiens C
Eccli. xxviii, 1. quidem docet : Qui vindicari vult (inquiens), a Domino vindictam inveniet, et servans Dominus servabit peccata illius.
Ibid. 2. Ideoque consulens tibi Salomon : Relinque (ait) proximo tuo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur. Enimvero irrationabilitatem iræ conspiciens, Sapiens quidem, tanquam sciscitans, irascentem
Ibid. 3, 4. increpat : Homo (asserens) homini reservat iram, et a Deo quærit medelam? In hominem sibi similem non habet misericordiam, et tamen de peccatis suis D deprecatur Altissimum? Unde post pauca, criminis hujus enormitatem insinuans :
Ibid. 5. Quis (ait) exorabit pro peccatis illius? Itaque claret quia mititatis virtus eximia sit. Quod hinc quoque patere opinor, quod eam tam singulariter rex Messias nobis
Matth. xi, 29. imitandam tradiderit : Discite (inquiens) a me quia mitis sum.

Hæc te, o Maria, virtus eminenter decebat. Etenim, quemadmodum mulierem ira singulariter inficit, turbat itemque dehonestat, sic penitus mansuetudo eam eleganter nobilitat. At vero quam feminam ira non deceat, Sapiens quidem erudit. Ait equidem : Omnis plaga, tristitia cordis est; et omnis malitia, nequitia mulieris. Eccli. xxv, 17.
Itemque post pauca : Non est (inquit) caput nequius super caput colubri; et non est ira super iram mulieris. Ibid. 22.
Potissimum itaque mansuetudo condecet mulierem : nempe omnis mansuetudo atque humilitas fragilem hunc, et item per naturam defectibilem, condecet sexum. Quod si in præclaris viris hæc sic splenduit virtus, quanto magis in deificata et revera incomparabili prorsus ac superexaltata Maria? Nempe de Moyse veritatis fatetur Scriptura : Et erat Moyses mitissimus super Num. xii, 3.
omnes homines qui habitabant in terra.

Præterea contemplari par est quoniam quo mansueti vindictam minus exigunt, atque circa injuriantes dulciores consistunt, eo illorum injuriam Deus justissimus horribilius ulciscitur atque inducit. Et quidem id prorsus de Moysis inimicis (Dathan loquor et Abiron) lucet : quippe Ibid. xvi.
quos terra vivos absorbuit. Sic omnino quo Deifera Maria est mitior, eo utique in ipsius offensis judex Filius consistit magis tremendus. Itaque tremenda est nimis Maria, quoniam in ultionem ipsius districtissimus gravissimusque est Judex : quippe qui ne minimam quidem mitissimæ illatam Matri offensam impunitam relinquit.

Insuper, quam fuerit clementissima Virgo mitis in Unigeniti sui passione, cernere palam est. Etenim sceleratissimis illis dilecti sui crucifixoribus non jam irascens, sed compatiens fuit : quippe quæ Filio patienti, in caritate et mansuetudine simillima exstitit, et humanæ quoque redemptionis mysterium dispensationemque agnovit, mens certe mitissima atque dulcissima, amabilis serenissimaque Maria.

Amplius autem, tu, o Maria, mitissimo quoque Moyse incomparabiliter eras mitior, quippe qui frequenter utique, et nunc quidem juste, nunc autem injuste, in iram

Exod. II, 12. exarsit : nempe Ægyptium illum non sine A peccato occidit. Augustinus in Quæstionibus super Exodum dicit Moysen in occisione Ægyptii peccasse. Aliqui tamen eum excusant, præsertim quum dicat Apostolus : Fide Moyses interfecit Ægyptium*, non veritus animositatem regis. Denique dire satis in idololatras motus est, viginti tria millia uno (si rite memini) die interimens. Denuo, quemadmodum in Core ejusque participes iratus exstiterit, ipsa sua pandit oratio. Deum namque efflagitans : Ne respicias (inquit) sacrificia eo- B rum. Moxque ab igne viri illi consumpti sunt : Core tamen a terra absorptus est. Sed numquid hujuscemodi quidpiam de dulci Virgine nosti? Enimvero cum Filio in Ægyptum fugit; prædicantem injuriari blasphemarique vidit; dæmoniacum, seductorem, potatorem, blasphemum appellari audivit. Præterea, flagellari, albaque veste illudi, spinis coronatum, purpura quoque vestitum egredi, dicente præside, Ecce homo, conspexit. Insuper, crucem sibi bajulantem prosequitur; nudari crucifigique C cernit. Sed numquid in horum aliquo, injuriantibus suo dilecto exprobrasse aut durum quid elocuta fuisse describitur? Non poterat mens illa mitissima iram amaritudinemque concipere, aut malum pro malo reddere : quin imo, quum esset ipsa proximorum caritate ardentissima, cæcis atque errantibus vehementer condoluisse censenda est.

Hebr. XI, 27. — * reliquit Ægyptum. — Exod. XXXII, 28. — Num. XVI, 15. — Ibid. 35. — Ibid. 31-33.

Insuper universæ, si libet, evangelicæ retexe veritatis historiam, et cerne si quidpiam durum aut certe crudele seu mi- D natorium, de Maria inveneris. Etenim raro admodum sapientissima pudicissimaque turtur locuta agnoscitur. Verumtamen sermonum ejus qualitatem intende. Archangelum affari orsa : Quomodo (ait) fiet istud, quoniam virum non cognosco? Sapientiale (ni fallor) itemque pudicum verbum hoc exstitit : nempe de modo inconsueti et supernaturalis effectus plenius edoceri prudentissima Virgo optabat; præterea de promissæ quoque observatione castimoniæ sollicita fuit. Rursus autem Virgo sacra ad cœlestem paranymphum : Ecce (inquit) ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum. Numquid humilitatem verbum hoc non redolet? Porro in nuptiis ad Filium : Vinum (asserit) non habent. Et ecce clemens compassio. Denique Filio post multam tandem anxietatem in templo invento : Fili (ait), quid fecisti nobis sic? Ecce ego et pater tuus dolentes quærebamus te. Annon suavi maternaque affectione sermo iste exuberat? Et in his quidem a Filio increpata videtur, quippe cui in primo dictum est : Quid mihi et tibi est, mulier? in secundo autem : Quid est quod me quærebatis? Verumtamen revera increpata non est : quippe quæ culpam omnino non habuit, atque ab omni redargutionis causa immunis exstitit. Denique, si culpabilis erat, cur tam prompte in utroque ei Filius acquievit? Etenim irrationabili utique preci non assentire par est. Verumtamen ad ejus instantiam, auctor naturæ, ejus certe Filius, vinum produxit; atque cum ea a templo descendens, ipsi filialiter subditus fuit.

Luc. I, 34. — Luc. I, 38. — Joann. II, 3. — Luc. II, 48. — Joann. II, 4. — Luc. II, 49. — Ibid. 51.

Quod autem in his austerius ei Filius, virtus utique et Sapientia Patris, respondisse videtur, propter nos fecit, erudiens ne parentibus carnaliter nimis afficiamur. Propterea equidem et rursus, quum ei prædicanti quispiam nuntiaret, Ecce mater tua et fratres tui foris stant, quærentes te; durius locutus apparet : Quæ est (inquiens) mater mea, et qui sunt fratres mei? Enimvero, quum ipse venerit non pacem sed gladium in terram mittere, quippe qui parentem ac prolem, marem et feminam, sponsum ac sponsam separare descendit; si ipse molliter nimis Matrem affatus fuisset, quis utique eam parentibus quam ipse edocuit austeritatem, ipso suadente ostenderet? Etenim suis loquens : Qui non odit (ait) patrem et matrem, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Itaque, ut hujus quoque sanctæ austeritatis forma nobis exsisteret, durius subinde irreprehensibili itemque

Matth. XII, 47. — Ibid. 48. — Ibid. X, 34, 35. — Luc. XIV, 26.

dulcissimæ virgineæ Genitrici profari respondereque maluit. Verumtamen, etsi nuntianti matrem suam foris esse et ipsi loqui velle, sicuti præinductum jam est responderit; certissime tamen sciendum quoniam mox utique, quemadmodum illa optavit, sic se ei videndum affandumque exhibuerit. Denique et ipsa secretissimorum Unigeniti sui consiliorum conscia, loquentis mentem magis quam verba cognovit. Atque ob id nuptiarum ministris, *Joann.* II, 5. Quidquid (inquit) dixerit vobis facite : optime sciens sanctissima, quia omne quod ipsa monuerit, ille repente impleret.

Igitur, quoniam cuncta quæ de Maria evangelica pandit narratio, rememorans atque revolvens, aliud prorsus non invenis quam quod in omnibus verbis factisque mitissima fuerit, universæque demum crudelitatis ac amaritudinis expers, misericordiæ atque dulcedinis visceribus supereffluenter redundans, singulis exorabilis, cunctis exsistens placabilis : hinc, inquam, de cetero ne formides neque desperes ; accede Mariam, eam ut misericordissimam advocatam implora ; in ea tanquam in fidelissima protectrice confide ; per eam, velut per mitissimam mediatricem, *Cant.* II, 3. salvari exposce ; sub umbra ejus quiesce, illic persevera, nec abeas inde.

ARTICULUS XX.

De obedientia Virginis sacræ.

I Reg. XV, 22, 23. MELIOR *est obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum : quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare ; et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* Vehementer nimis, si rite discerno, solo hoc sancto testimonio obedientiæ dignitatem atque præconium fidelis Samuel contestatus est. Sic tu, o Virgo admiranda, o perfecta Maria, divino ori in cunctis humillima mente paruisti, nec unquam, o sancta et magna, supergressa es. Denique

A et judice forti Aod fortior facta, nusquam *Judic.* III, 15. utique vel ad dextram aut sinistram de- *Deut.* V, 32. clinasti, quippe cujus in lege Domini erat *Psal.* I, 2. voluntas, et in lege ejus meditata es die noctuque.

Porro talis erat, o præstantissima, sancti tui cordis obedientia, ut universorum superexaltatum principem, opificem Deum, non jam ut imperantem aut certe æqualem, sed ut obedientem quoque habere merueris. Erat namque subditus tibi : quis *Luc.* II, 51. utique, nisi ad cujus nutum cœli quoque *Job* XXVI, 11. B columnæ contremiscunt ? O vere excelsa et superexcelsa Domina, tota pulchra atque amœna, delectabilis, gaudiosa ac superserena Maria, merito prorsus omnis tibi jam nunc paret subjiciturque creatura, cœlestis atque terrena : nec enim indignum ei est illi subjici, cui suus quoque Creator subdi et item obedire dignatus est.

Præterea, de alio insuper illustri viro in Scriptura veritatis legisse me memini, quod obedierit voci ejus Deus benedictus. C Nempe, dum hostes Israelis persequeretur Josue, tenderetque sol ad occasum, non tam deprecans quam (ut videtur) præcipiens, vir iste exorsus est : Sol (inquiens), *Josue* X, 12-14. ne movearis contra Gabaon, et luna contra vallem Aialon. Steterunt quoque sol et luna, donec ulcisceretur se Israel de inimicis suis. Stetit itaque sol in medio cœli, et non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea nec postea tam longa dies, obediente Deo voci hominis. Quid ergo amplius in Maria, aut in quo tam D incomparabilis exsistit ? Imo videbitur in hac parte major ea esse Josue, quippe cui Deus secundum divinitatis naturam obedisse refertur : nondum enim incarnatus erat. Porro Mariæ secundum assumptam dumtaxat humanitatem paruisse censendus est. Sed dicam, Deo secundum divinitatis essentiam non utique obedientiam aut certe humilitatem competere posse : quippe qui nec superiorem habet nec comparem, et in quem præceptum cadere nequit. Quod autem voci hominis paruisse

describitur, non secundum virtutis veritatem, sed effectus similitudinem, intelligendum opinor : etenim sic se habuit uti jubenti obediens. Denique nec Josue verba illa imperialiter protulisse credendus est, nisi forsan in persona Dei. Quid namque tam præsumptuosum fuisset? Sed zelo accensus æquitatis divinæ, firmatusque in Deo, fiducia atque secretissima illius inspiratione inductus, præinducta effatus est. Hoc modo plura de Deo sancto et vero scripta sunt, ut est illud Geneseos,
Gen. vi, 6. Tactus dolore cordis intrinsecus : qui tamen puram semper infinitamque sortitur lætitiam; et illud quoque Nahum pro-
Nahum i, 2. phetæ, Dominus ulciscens et habens furorem : qui utique æternaliter imperturbabilis incommutabilisque perseverat. Porro in Maria hoc incomparabilem excellentiam efficit, quod ei Deus verus et adorandus filialiter obediens fuit. Denuo et nunc etiam Filius eam honorans, nihil ei negat. Interim vero magnum sit Josue filio Nun quod famulus ejus consistat, quæ omnium utique Apostolorum et Prophetarum Domina a Deo Filio constituta est.

ARTICULUS XXI.

De humilitate magnæ Mariæ.

Luc. i, 48. QUIA *respexit humilitatem ancillæ suæ*. Cur non, o Domina, cunctis utique virtutibus splendens, plena atque perfecta, virginitatem aut certe caritatem in te Deum respexisse fassa es, præsertim quum per virginitatem, Divinitatis puritati aptior videaris fuisse, et ipsa demum caritas præclarissima sit virtus, sitque ipsius proprietas, amantem unire amato? Itaque, cur cœlitus in te esse humilitatem conspectam, o sapientissima, cecinisti? nisi quod Incarnationis mysterium in medio sacri tui ventris celebratum, immensæ erat miserationis ac meræ opus dignationis, nil utique meriti in nobis habens sibi correspondens, sed ex sola Dei bonitate et item anticipante caritate proficiscens; et denuo, quoniam in incarnatione Unigeniti infinita divinæ exinanitio majestatis exsistit, ad quam extrema prorsus humilitas condecens erat. Itaque, nil penitus sibi in gratia tanta tribuere volens, sed ad Dei clementiam totum reducens, Respexit (ait) humilitatem ancillæ suæ; tanquam fateatur : Nil in me ad tam sublime mysterium dignum meritoriumve cognovit, nisi quod me indignam et minimam novi, atque ad hujuscemodi arcanum in infinitum inidoneam scivi. Enimvero, si dixisset, Quoniam virginitatem caritatemve ancillæ suæ respexit, videretur (ni fallor) meriti sibi quidpiam in Dei incarnatione donasse. Nempe, si virginitatem induxisset, per carnis puritatem mentisque castimoniam se divinæ unioni proportionatam utcumque insinuasse videretur.

Est porro humilitas, verus ac ordinatus sui contemptus. Etenim uti in contemplatione caritas, sic in veritate radicatur humilitas. Constat autem quoniam quidquid in nobis boni est, a Deo sortimur; quod vero malum est, ex nobis est. Itaque bipartita (ni fallor) exsistit humilitas; et una quidem sanctorum justorumque est, peccatorum vero altera. Humilitas nempe ex duplici oriri valet principio, utputa ex propria defectibilitate, et ipsarum nostrarum consideratione culparum. Denuo quoque ex divinæ contemplatione comparationeque altitudinis, humilitas ipsa emanat. Itaque, quoniam in veritate fundatur humilitas, omnique prorsus culpa Christus Dominus itemque Maria caruerunt, elucescit non illam eis infuisse humilitatis virtutem qua se quispiam peccatorem culpisque fatetur obnoxium, sed illam magis quæ hinc proficiscitur, quod se homo ex se nil esse nilque posse, atque in bonis cunctis quomodolibet a Deo cernit dependere; rursusque hanc quæ ex divinæ celsitudinis speculatione procedit.

Innotescit itaque, si rite intelligo, quoniam quo Virgo excelsa se secundum id quod ex se erat, esseque Deo se deserente

poterat, plenius novit, et ipsam demum A divinæ superexaltationis dignitatem præclarius profundiusque concepit, et item impensa sibi divinitus beneficia se nec de condigno neque efficaciter meruisse pensavit, eo utique humilior fuit. Porro se sapientissima plenissime novit esse, posse et agere. Omnemque demum bonitatem atque virtutem desuper se scivit sortitam, et in singulis his se a divinæ bonitate manutenentiæ vehementius incessabiliusque dependentem contemplabatur, quam a fonte dependeat rivus, aut B a sole radius. Etenim constat quoniam si vel ad momentum lucem auferas, splendor ipse confestim transibit. Sic prorsus, si vel in ictu oculi divinæ clementia conservationis ab intellectu creato deficiat, omnis continuo virtus ejus atque perfectio discoloratur, itemque in nihilum redacta tabescit. Denique, hoc agnoscentem, se humiliare par est. Nempe, nedum in esse, sed in permanentia quoque et stabilitate perfectionis adeptæ, a Deo indeficienter penitusque dependemus. Ideoque divinus C
I Cor. IV, 7. Apostolus : Quid (inquit) habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Elucescit ergo, quoniam vere humilis omnem prorsus honorem et gloriam fonti bonitatum Deo sancto attribuit, eaque sibi impendi vehementer contemnit. Denique quidquid vitii malique habet habereve valet sibi adscribens, injuriam utique et contumeliam suique abjectionem nequaquam abominatur nec odit, sed tanquam justam pœnam circumplectitur et diligit. Itaque D sui venerationem tanquam nefandissimum furtum Mater justissima, sacra Maria contempsit, omnem sciens Deo gloriam deberi atque honorem. Lucet ergo quoniam ex hac parte Virgo sancta humillima fuit.

Insuper, quemadmodum ineffabiles divinæ naturæ proprietates ac superexcelsam altitudinem Maria præ cunctis post
art. VI, VIII, XVI. Filium splendidissime novit, in secundo editionis istius libro pro viribus introduxi : ideoque in hac etiam parte cunctis humilior proportionaliter erat.

Enimvero contemplativis sanctissimisque viris, uti ab Origene veraciter subtiliterque deductum est, hoc consuetudinarium est, ut se tunc præsertim humilient, dum se in divinæ prospectu Sapientiæ contemplantur aut statuunt. Hinc namque Deum omnipotentem affari orsus Abraham : Loquar (inquit) ad Dominum meum, Gen. XVIII, 27. quum sim pulvis et cinis. Et Moyses Dei fruens colloquio, qui, ut Origeni placuit, eloquens fuit (quippe de quo scriptum est : Et eruditus est Moyses omni sapientia Act. VII, 22. Ægyptiorum, eratque potens in verbo et opere) : hic itaque, dum Verbum quod Joan. I, 1, 2. erat in principio apud Deum audisset, dixit : Obsecro, Domine, non sum eloquens Exod. IV, 10. ab heri et nudiustertius, et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris linguæ ego sum. Sic et Jeremias ad loquendum a Deo ire jussus, ait : A, a, a, Domine Deus, Jer. I, 6. nescio loqui, quia puer ego sum. Et Isaias, quum divinæ lucis puritatem vidisset : Væ Is. VI, 5. mihi (inquit), quia vir pollutus labiis ego sum. Porro Psalmographus se in Dei comparatione contemplans : Substantia (ait) Ps. XXXVIII, 6. mea tanquam nihilum ante te. Et Job asserit : Scio quod non justificetur homo Job IX, 2. compositus Deo. Quo ergo in Dei contemplatione erat sacratissima Virgo altior atque stabilior, eo erat humilior. Dixit, opinor, aut ubertim aut pene incessanter, cum sanctis fratribus suis Eliseo atque IV Reg. III, 14; III Reg. XVII, 1. Elia : Vivit Dominus, in cujus conspectu sto hodie.

Adhuc, totius vitæ Christi in carne et item in mundo operatio, nostra utique eruditio est ; et demum quo illam quis frequentius sereniusque speculatur, eo illius imitator effici amplius satagit atque laborat. Quumque hanc Maria, nedum ut ceteri fide mentisque visu, sed corporeis quoque felicissimis suis oculis, tanto tempore et a primordio usque ad terminum conspexerit, eam certe affectuosissime ac præeminenter secuta est. Quo, precor, affectu humilitatem amplectebatur itemque

dilexit, Unigenitum Patris æterni, verum Deum, regemque Messiam, tam familiariter tamque humillime sibi convivere secumque conversari contemplans? Didicisti, o pulchra ad intuendum, o delectabilis ad amandum, o amabilis ad venerandum, o unica ac felix Maria, a dilecto tuo, quo-
Matth. 29. niam mitis est et humilis corde; et in hoc præ ceteris eum sublimius imitata es : nempe neque post resurrectionem ejus, nec ante, miracula egisse describeris. Et revera, quid utique necesse erat te miracula agere, in qua auctor naturæ tam supermirabiliter omnique prorsus miraculo mirabilius, legibus naturæ factus est subditus, cujus insuper tota vita universaque gesta tam supernaturalia erant?

Amplius autem, gratorum electorumque animorum hoc est, ut quo a Deo plura suscipiunt magisque exaltantur, eo se profundius dejiciant atque humilient, divinisque muneribus indigniores se censeant. Igitur, quo gratiarum dona Mariæ impertita incomparabiliora fuerunt, eo se illa vehementius exinanivit. Enimvero evangelicæ veritatis, et omnium quæ de Maria scripta sunt, reminiscere. Audis ab exordio, quoniam Dei mox mater futura, atque in veram Dei veri genitricem se esse electam cœlitus erudita, non ob ineffabilem excellentiam intumuit, sed humillima po-
Luc. 1, 38. tius mente respondit : Ecce (inquiens) ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum. Denique adoranda jam Prole fecun-
Ibid. 39, 40. da, ad Elisabeth properat, eamque prior salutat; et sacro insuper obsequio studens, usque ad ipsius parturitionem cum ea perseverat. Non sprevit Regis Genitrix, servi matrem invisere ipsique ministrare. Præterea, dum præstantissimam Elisabeth (ut
Ibid. 43. decuit) extolleret ac beatificaret, Unde (inquiens) hoc mihi, ut veniat Mater Domini
Ibid. 45. mei ad me? rursusque, Beata quæ credidisti; Dei honorem sibi adscribi Sancta renuens, in Dei mox laudem ejusque gratiæ affectuosam confessionem prorupit :
Ibid. 46. Magnificat (inquiens) anima mea Domi-
Ibid. 49. num. Atque post pauca : Fecit (ait) mihi

A magna qui potens est. Demum prædicantem comitata est Filium, vidit mortuos suscitantem et magnalia multa agentem, honorari et in regem requiri conspexit : sed numquid in his inaniter aliquando gloriata est aut superbe locuta? Adhuc autem, post resurrectionem sui Unici, cum Apo- *Act.* 1, 13,
stolorum et ceterorum præelecto agmine 14.
in conclavi orationi incumbens, numquid ordinare quidpiam aut docere præsumpsit? Etenim Petro de eligendo loco Judæ apostolo disserente, ipsa conticuit : quin
B imo et omnium se novissimam fecit, sub publicano, sub peccatrice, sub cunctis se humilians.

Sed sciscitabitur forsan quispiam : Humilitas veritati innititur, nec falsitate fulcitur. Itaque, quomodo omnium summa se vere sub cunctis humiliare valebit? Nempe, ut dicitur, nunquam super omnes angelorum choros ascenderet, si non prius per humilitatem sub universis hominibus descendisset. — Denuo quis fortassis objiciet : Vere enim humilis, non jam humilis,
C sed vilis nominari desiderat. Itaque, quemadmodum vere humilis est, quæ se humilem vocat?

Sed respondendum ad hæc, duo quædam in homine considerari posse : unum quod hominis est, aliud quod Dei. Ex se autem habet homo quidquid culpæ imperfectionisque consistit; porro quidquid virtutis exstat et gratiæ, a Deo sortitur. Sic ergo sanctus et superior, inferiore se minorem fatetur secundum id quod ex se est. Denique, quum nil suis meritis, sed divinæ
D totum gratiæ quidquid dignitatis habet, adscribat; se secundum id quod sibi ex se attribuendum est, infimum arbitratur, et ad omnem prælationem indignum, præsertim quum alium secundum ea quæ divinitus adeptus est, intuetur. Rursus, quum mala quæ ipsi habere possumus, nobis pateant; non sic autem aliorum, qui etiam secreta multa bona quæ nos latent, habere possunt : hinc nos ipsos merito sub aliis humiliare debemus. Non autem necesse est ut sanctus et in humilitate perfectus,

imperfectioribus simpliciter et secundum ea quæ desuper habet, se inferiorem existimet : scire namque par est quid utique divinitus nobis donatum est, ne et ingrati [*I Cor.* ii, 12.] id ipsum perdamus. Ideoque Apostolus : Nos (inquit) non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Unde id secure enuntio, quod Virgo benedicta se post Christum excellentissimam, electissimam Dei creaturam agnovit. Ideoque ma- [*Luc.* i, 48.] gnanimiter loquens : Beatam (inquit) me dicent omnes generationes. Nihilo minus se secundum id quod ex se erat intendens, quoniam se hoc quoque modo lucidissime novit, humillima mansit. Hoc equidem sine humilitatis utique præjudicio fieri nil prorsus prohibet. Sic nempe Paulus se ceterosque Christi Apostolos cunctis veraci- [*Rom.* viii, 23.] ter præferens : Nos ipsi (ait) qui primitias Spiritus accepimus, et ipsi intra nos gemimus.

Præterea, ad id quod postremo inductum est, respondendum, quoniam utique pro loco, tempore et causa, proprias reserare virtutes sanctaque pandere opera, nedum licitum, sed expediens quoque exsistit. Nempe, quoties se suosque Paulus com- [*I Cor.* xv, 10.] mendat ? Etenim vicissim : Abundantius [*II Tim.* iv, 7.] omnibus (inquit) laboravi ; et denuo : Bonum (asserit) certamen certavi ; itemque : [*Philipp.* i, 23.] Cupio dissolvi et esse cum Christo. Denique, quum se sanctissimi atque præcipui humiles vocant, non ego opinor quod se humilitatis virtute præditos insinuare intenderint ; sed id magis reor, quod humiles se dicentes, parvos modicosque se fore signaverint.

Tu igitur, si Mariam diligis, si eam venerari laudareque cupis, humilitatem ejus [*Jacob.* iv, 6.] assequi stude. Deus namque superbis resistit, et humilibus dat gratiam, quemadmodum ad Saul vox divina edisseruit : [*I Reg.* xv, 17, 23.] Quum esses parvus in oculis tuis, caput in Israel factus es ; nunc quoniam superbisti, sprevi te. Ideo per Isaiam Pater cœlestis : [*Cf. Is.* lvii, 15; lxvi, 2.] Super quem (ait) requiescet spiritus meus, nisi super quietum et humilem ? Et in A Evangelio Christus : Beati (inquit) pauperes spiritu [*Matth.* v, 3.] (id est humiles, utputa qui se inopes mente reputant, nilque carnalium inordinate concupiunt), quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Denique humilitas radix est fundamentumque virtutum ; et qui sine ea virtutibus studet sanctaque opera colit, sic est quemadmodum qui flante vento, in aere sine cooperimento pulverem portat, aut qui sine sustentaculo ædificium moliri desiderat. Humiliemur [*I Petr.* v, 6.] igitur sub potenti manu Dei. Omnis enim [*Luc.* xiv, 11.] B qui se humiliat, exaltabitur ; et qui se exaltat, humiliabitur.

ARTICULUS XXII.

De stabilitate seu constantia Virginis sanctæ.

QUI constans est animo virtuteque stabilis, Deum imitatur, qui ait : *Ego* [*Malach.* iii, 6.] *sum Dominus, et non mutor*. Est autem memoria mentis humanæ in Protoplasto- C rum peccato vaga et instabilis facta, ideoque per constantiam perfici eget. Denique sine stabilitate virtus nulla exsistit. Virtus enim habitus est : porro habitus qualitas est radicata.

Præterea, constat quia feminei sexus conditio secundum naturam quidem fragilis est atque instabilis. Igitur, quoniam in benedicta et illibata Maria, ea quæ per naturam imperfectiora esse debebant, ampliori utique gloria circumdata sunt, innotescit quia præclara prorsus stabilitate D ipsa constipata adornataque sit. Denique, stabilitas ex sapientia manat. Sapientis namque est ordinare, et uniformiter esse ac agere. Quemadmodum ergo æterni omnipotentisque Dei Mater superbenedicta sapientissima erat, sic quoque et constantissima fuit. Amplius, qui rationi innititur, stabilis est ; qui autem passionibus suis substernitur, mobilis est atque inconstans : intelligentiæ enim lumen rationisque censuram passiones obtenebrant. Igitur, quoniam moralibus erat Maria resplendens

virtutibus, omni penitus passionum inordinato caruit motu : ideoque liberrimo semper in cunctis rationis fungebatur judicio. Constantissima itaque fuit.

om. VIII, Adhuc, si Apostolo dicere licuit, Quis nos separabit a caritate Christi ? et denuo, id. 38, 39. Certus sum quia neque mors, neque vita poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro : quanto magis et Mariæ in omni utique perfectione completæ ? Enimvero constans nec prosperis extollitur, sed gratias agit ; nec adversis dejicitur, sed æquanimiter suffert. B ob XXVII, 6. Hanc Job sanctus habuit : Donec deficiam (inquiens), non recedam ab innocentia mea, et justificationem quam tenere cœpi, non relinquam. Itaque nec laude favoreve hominum, nec minis neque tormentis inimicorum flecti valet aut frangi qui constantiam veram sortitus est. Hanc utique fortissimæ illæ Christi athletæ ac sponsæ quæ in sexu fragili martyrii palmam adeptæ sunt, possederunt. Denique per hanc, nedum virilis, sed et deiformis quoque femina quæque efficitur. De Deo enim Ba- C um. XXIII, laam orsus : Non est (ait) Deus ut homo, ut mentiatur, neque ut filius hominis, ut mutetur. Ideoque justitiæ semitas indecli- ut. V, 32. nabiliter gradiens, neque ad dexteram nec ad sinistram declinans, recte utique deus quidam perhibetur.

ARTICULUS XXIII.

De dulcedine amantissimæ Dei.

li. XXIV, 28. D *SPIRITUS meus super mel dulcis, et hereditas mea super mel et favum ; memoria mea in generatione sæculorum.* Quid est, dulcissima, quid est, o mitissima, o vere nimis suavis Maria ? Tu nunquam, o Domina, per portas memoriæ ingredi vales nisi insitæ tibi dulcedinis odorem dispergas. O dulcis ac delectabilis, o redolens amabilisque Maria !

Quid est autem dulcedo hæc mentalis atque interna, nisi serena quædam dispositio mentem habentis exhilarans, animumque contemplantis oblectans atque reficiens ? Denique, ex bonitate, amabilitate et item convenientia dispositio ista emanat. Itaque, quo tu, o Maria, melior, quo amabilior cunctisque convenientior exsistis, eo utique dulciorem te esse palam est. Quumque nil prorsus amaritudinis, tortuositatisque nil omnino in te consistat, sed misericordia summa, mititas plena, caritasque perfecta, elucescit, opinor, quia vere tota suavis es itemque amœna. Enimvero, quomodo utique non jam dulcissima, imo et dulcedo quædam purissima esses, quæ Fontem dulcedinis, infinitæ utique suavitatis Regem, concepisti, in utero bajulasti, clausa peperisti, natum lactasti, contrectasti, et ad incrementa perduxisti ? Reliquiæ dulcedinis ejus, o Maria, permanserunt in te, suavitatisque suæ odor immobiliter adhæsit substantiæ tuæ. Ipse quippe Filius tuus, de quo psallimus, Quoniam tu, Domine, suavis et mitis, te omni Ps. LXXXV, 5. creaturæ, præsertimque homini, amabilem esse voluit dulcemque effecit. Et ecce, o Domina, post Deum altissimum nil prorsus in universo est quod tuæ dulcedini compar exsistat.

ARTICULUS XXIV.

De materna illa acerbissimaque compassione qua patienti Filio affectuosissima ejus Mater condoluit.

STABAT autem juxta crucem Jesu Mater ejus. In præinductis (ni fallor) jam Joann. XIX, 25. evidenter claruit quoniam dilectum suum lib. II, art. XXVI. Maria passurum prænovit : ideoque futuram illius passionem ubertim præmeditans, amara plerumque afflictione, secundum dispensationem tamen et item moderamen superni consilii, affecta fuisse, pie credenda est. Conformiter quoque, si rite contemplor, et de illius mox resurrectione futura, tunc utique consolationem suscepit. Porro jam nunc passionis hora præsente, itemque passione ipsa durante, tantus eam dolor oppressit, ut nullam prorsus

ex resurrectionis speculatione propinquæ respirationem conceperit. A

Denique, quemadmodum tanta erat dominicæ passionis acerbitas, ut se Unigenitus Dei a Patre cœlesti fateretur relictum (ut ipse ait : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? *Matth.* xxvii, 46. Sicuti et Isaias vaticinans : Reputavimus, inquit, eum tanquam leprosum et a Deo percussum, ac novissimum virorum) *Is.* liii, 4, 3.; sic et Mariæ tanta fuit in hora illa compassio, ut et ipsa quoque a Deo derelicta fuisse videatur. Nempe derelictio illa Christi aliud prorsus non erat B quam suspensio consolationis divinæ, et traditio ipsius in manus peccatorum. In ipsa equidem passione Messiæ redundantia nulla exstitit divinitatis, aut rationalis supremæque partis animæ, in sensualem portionem viresque corporeas. Ideoque amarissimus erat dolor : tum quia patientis harmonia erat tenerrima; et rursus quoniam qui torquebatur, fortissimæ erat complexionis atque naturæ. Pariformiter utique et in Maria tunc exstitit : ex nulla namque consideratione, neque de patientis C resurrectione, nec de passionis fructu, mitigari Matris poterat dolor. Unde, quemadmodum tunc tanta erat passionis amaritudo dominicæ, ut ne martyris quidem cujusque passio ei queat æquari; sic tunc Mariæ quoque compassio omnem prorsus compassionem excessit. Non solum autem, sed nec aliquem in hoc mundo tantæ potuisse amaritudinis mortem tulisse opinor, quanta erat in hora illa Mariæ compassio : nempe, quod vivere compatiens atque non mori potuit, non utique humanæ virtutis, D sed divinæ (ni fallor) dispensationis fuerat opus.

Enimvero, si compassionis quæris utcumque magnitudinem virgineæ Matris agnoscere, amoris vehementiam quo Filium ipsa dilexit, conspicere stude. Et quidem, si omnium linguis loquar, angelorum ac hominum, fateor non utique me posse amoris hujus ardorem effari. Præterea, in superioribus de hujuscemodi Mariæ qualitate amoris me pro viribus dis- (lib. III, art. IV.) putasse recordor. Porro elucescit, reor, quoniam quemadmodum dilecto compatimur, sic quo intimius amamus, eo utique præcordialius consustinemus. Quum igitur, secundum præinducta, Jesum Dei Filium ineffabiliter virginea Mater dilexerit, palam quoniam et ineffabiliter patienti ipsa compassa sit.

Itaque jam nunc a principio revolve, o anima, passionis Dei tui modum, et item compassionis Matris ejus dolorem. Etenim in die venditionis Sancti Sanctorum, quum discipulis suis dixisset Jesus, Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur *Matth.* xxvi, 2.; remansit, o amanda Maria, ille tuus unicus Jesus in Bethania, in domo Marthæ. Porro Lazarus unus erat ex discumbentibus *Joan.* xii, 1, 2. In die illo atque in convivio multa utique (quæ ego quidem nec reprobo neque affirmo, quippe quæ censentur apocrypha) tua cum Jesu scribuntur fuisse colloquia. Quod vero certum verumque est, ut queo, edisseram. Nempe non utique ambiguum reor quin in sacratissima illa mensa, in qua principes populorum congregati erant cum Deo Abraham *Ps.* xlvi, 10., et tu, mundi Regina, cum rege Messia, Lazarus demum cum Martha atque Maria Christo convivantes fuere, ipse tuus Unigenitus de jam sibi instante passione locutus sit : in cujus utique sermone mens tua materna amarissime prorsus compuncta compassaque est. Denique nocte illa tecum in domo Marthæ permansit. Qualia autem in tempore illo inter te et illum ceterosque amorifera, fervida dolorosaque verba prolata sint, devotæ et item amorosæ menti meditandum relinquo.

Præterea, ante diem festum Paschæ duos de discipulis ad parandum legale pascha præmittens *Marc.* xiv, 3, 12-17., cum ceteris tandem Apostolis de Bethania migrans, Jerosolymam profectus ingressus est. Hoc quoque die te, o Maria, de Bethania Jerusalem introisse certum arbitror, non solam, sed cum ceteris quoque devotissimis illis feminis quæ Christi amplius ardebant amore (Magdalenam aliasque Marias insinuo) : elucescit

enim quoniam Cœnæ Christi non interfueris. Recordor, o Domina, amaræ separationis illius qua a dilecto et Unico tuo in die Cœnæ ultimæ separata es. Certissime equidem, o Domina, noveras non te amplius illum visuram nisi in manus peccatorum traductum : ideoque calidissimo compassionis affectu ab ipso cum flammigeris affectuosissimisque verbis segregata es.

Porro, qua sollicitudine atque formidine, quibus vigiliis et compassione quanta noctem illam transegeris, in qua amantissimum tuum tradendum, capiendum, ligandum, irridendum, conspuendum, colaphizandum blasphemandumque noveras, devotiori secretiorique amatori contemplandum relinquo. Hoc interim certum suscipio, quoniam si cum illo fuisses, non utique ab illo, mortis metu, uti Apostoli, diffugisses.

Præterea, quantus te, o superserena et pure pulchra Maria, dolor invasit, dum primum, sive in nocte sive in die Parasceves, Filium tuum captum audieras ! In terram fortassis, præ compassionis acerbitate, prolapsa tunc es.

Denique, quum illum manibus (etiam forsan post tergum, ut fertur) ligatis, sputo deformatum, colaphis quoque attritum, præsidi opprobriosissime offerri cernebas, ac falsissime accusari audisti, quam te tunc inexcogitabilis prorsus afflictio, o Maria, absorbuit ! Initium enim dolorum hæc visio fuit ; verumtamen nondum statim finis : acriora namque incumbunt, et pœnalissima restant. Nempe, dum carissimum tuum, quem plus utique et incomparabiliter magis quam temetipsam dilexeras, veste alba indui, sicque indutum per vicos atque plateas instar fatui duci, omnino nudari, columnæ alligari flagellisque inhumanissime ac acerrime lacerari vidisti, saltem oculis intimis : quid, o sancta, tunc mitissima illa tua virginea maternaque mens sustinuisse arbitranda est ? Ipse namque, o præcordialissima, qui tunc tam erubescibiliter nudabatur, ille est qui vestit diem decoro lumine, noctemque soporis gratia. Denique ipse qui sic irridetur, virtus est et Sapientia Patris.

(Matth. IV, 8, 6.) (I Cor. I, 24.)

Insuper, quum spinis coronatum purpuraque vestitum, Judæis præsentari intendis, sacro ejus vultu sputo ac sancti sanguinis rivis deformato, nonne te utique tunc rhomphæa doloris penetrare orsa est, dicente Pilato, Ecce homo ? At vero, quum dijudicari audisti, verbaque illa sacrilegorum, Tolle, tolle, crucifige eum, proclamantium ; rursusque, Non hunc, sed Barabbam dimitte, dicentium, atque de condemnationis sententia amantissimi tui lætantium, percepisti : æstimo quoniam non tam amare scindat materialis gladius substantiam carnis, quam pœnaliter verba illa maternæ tuæ secuerunt intima mentis : quoniam revera exacuerunt durissimi illi ut gladium linguas suas. Deduxerunt oculi tui, o Maria, lacrimas per diem et noctem, et non tacuerunt. Audisti enim, o beata, impios tunc inter se dicere quod jam olim Jeremias de Filii tui passione vaticinans enarravit : Venite (inquiens in illorum persona) et mittamus lignum in panem ejus, et conteramus eum de terra viventium.

(Joann. XIX, 5.) (Ibid. 15.) (Ibid. XVIII, 40.) (Ps. LXIII, 4.) (Jer. XIV, 17.) (Ibid. XI, 19.)

Denique, quo dolore egredientem et tam contumeliosissime ac contemptibilissime propriam sibi crucem bajulantem secuta es ? O vere pœnosum spectaculum, innocentem et sanctum mitissimumque Agnum sic inhumanissime tractari conspicere ! Nempe spinis sacrum caput transfixum est, roseo illo rubicundoque sanguine vultus immaduit, gravi ligno lassati humeri onerabantur ; et inter hæc tanquam ovis ad occisionem ducitur et obmutescit.

(Is. LIII, 7.)

Consuetudinarium est ut tunc amplius beneficiorum dilecti sui, itemque priorum gestorum dilectionis antiquæ ac familiaritatis solitæ, quis recordetur, dum illum adversa ferre speculatur, atque ob id intimius compatiatur. Sic prorsus, o Domina, in ipsa præsertim præcordialissimi tui Filii passione meminisiti beneficiorum ipsius : quod te humilem ancillam in matrem elegit,

pauperemque puellam angelico principatui prætulit; quod te ab omni labe præservans, gratia plenam fecit; insuper, quam familiariter, humiliter, amorose atque jucunde tibi convixerit. Quo hujuscemodi, o Maria, plenius recolebas, eo Filii amore amplius languebas, patientique vehementius condolebas. Horum, o magna *Thren. iii, 20.* Regina, memoria memor eras, et contabuit in te anima tua.

Demum igitur in Calvariæ locum perventum est. Et en mox te, o Maria, cernente, quem diligit anima tua nudatur, et formosissimum illud corpus, jam nunc deformissimum miserandissimumque videtur : quippe quod sic laceratum sanguinolentumque exstitit. Cruci hinc superponitur, et confestim manus illius et pedes diris atque obtusis clavis confodiuntur; universumque sacratissimum ac deiforme illud corpus tam violentissime a nefandis distenditur, ut in pristino naturalique loco membrum nullum remaneat, et ipsa insuper ossa dinumerari queant : tota namque solvebatur sanctæ delicatæque carnis compago, et venæ rumpebantur et nervi. Hæc autem confossio atque distentio acerbissimum erat tormentum. Sic ergo confixum, in medio latronum suspendunt.

O res superamara, superdolorosum spectaculum, dum affectuosissima mitissimaque Mater unicum suum Filium sic mactari conspectat, et ipsum (ut fertur) capitis sui velum verecundiæ loco involvit! O duri ictus acerbique sonitus, dum, o felix, spissos clavos in prædilecti Filii tui manus et pedes incuti præsens audisti! Enimvero, quo eum, o Domina, melius noveras, eo pœnalius condolebas. Non te latuit naturæ ejus amabilitas, cordis suavitas, sanctitas mentis, teneritudo passibilitasque complexionis. Ubi nunc, o Maria, non jam singularis ac deliciosa sponsa, sed mœstissima vidua, et jam pene dolenter orbata, ubi *Cant. v, 10.* nunc vox illa amœna, Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus? *Is. liii, 2.* Ecce enim adspicis, et non est ei species neque decor. Color ejus immutatus est et in cinereum versus pallorem. Denique illa quoque vox ubi nunc est, Ego dilecto meo, *Cant. vii, 10.* et ad me conversio ejus? Jam enim, o Domina, aufertur tibi, et ipse deserit te, unicum vitæ tuæ solatium, cordis tui gau- *Tob. x, 4.* dium, et lumen oculorum tuorum. Quem cernere, quem audire, cogitare, loqui, prosequi, cui convivere, ministrare, uniri, adhærere, unicum tibi erat refrigerium et lætitia summa : hunc tibi, o benigna, rabidissimi canes auferunt, et te adstante occidunt.

Porro sacratissima illa pendentis Filii verba, avide et gemebunde audisti; illudque præsertim omnia materna viscera commovit ac penetravit, dum tibi quoque compatiens fidelissimus Filius : Mulier *Joan. xix, 26.* (inquit), ecce filius tuus; et ad discipulum, te ei ostendens atque commendans : Ecce *Ibid. 27.* (ait) mater tua. O qualis commutatio! Quo- *Bernardus* modo non, o clementissima mens, verba hæc et cetera quæ commemorata sunt, animam tuam ense doloris vulnerassent, atque ad mentis defectum corporisque destitutionem ac lapsum coegissent, quando corda nostra, etsi saxea nimiumque dura, sola sic mollificat atque resolvit, sic demum flebilia et affectuosa facit memoria?

Angustiæ tibi, o Domina, undique erant. *Dan. xiii, 22.* Si suspiciebas, unicum ventris tui fructum, pignus atque thesaurum, in cruce cernebas pendentem. Si autem circumspiciebas, audiebas sceleratissimos blasphemantes, illudentes, capita sacrilega agitantes atque dicentes : Vah! qui destruis tem- *Matth. xxvii, 40.* plum Dei, salva temetipsum; et denuo : Si *Luc. xxiii, 35; Matth. xxvii, 42.* hic est Christus, Filius Dei benedicti, descendat nunc de cruce; rursusque : Rex *Ibidem.* Israel descendat nunc, et credimus ei. Undique tibi dolor, o sacra, accrevit : etenim, Sitio, dilecto tuo clamanti, acetum felle *Joan. xix, 28, 29.* mixtum tradiderunt infelices felle repleti. Denique, te tam inconsolabiliter inexcogitabiliterque condolente, reprobi illi vehementer exsultant, utputa Unigeniti tui pœnis miseriisque satiati. Et quoniam cir- *Is. lxiii, 5.* cumspexisti, nec erat qui adjuvaret; item *Ps. lxviii, 21.* quoque sustinuit ille, qui simul contrista-

retur, et non fuit, et qui consolaretur, et non invenit.

Universa mox Creatori suo compatiens (ut sic dicam) creatura, discoloratur, et tanquam in primordiale chaos prolapsura foret, obtenebratur. Mirantur Athenienses, et altissimus philosophorum Dionysius obstupescit. Hoc (ni fallor) qualecumque tibi consolamen, o sublimis Maria, exstitit.

Matth. xvii, 46; Joann. x, 30. Porro, circa horam nonam, quum jam omnia consummata exsisterent, inclinato capite altaque intonans voce, emisit spiritum. Et tunc, o Maria, nisi morientis omnipotentia te conservasset, et tu quoque simul utique exspirasses. Et modo, quæ mox cordis tui materni pressura, quis gemitus, quæ desolatio, quam affectuosa planctuosaque verba, quam tristis adspectus, quam mœstissimi gestus!

Demum, quum mortui latus miles lancea lædens transfixit, illius jam emortuum non patitur corpus, sed tuam rursus fervidissimam perforat mentem framea compassionis, pœnaleque tibi est quod non suffecit malignis viventem torquere, nisi mortuum pupugissent. Adhuc vero, hic iterum dolor tunc certe renovatus est, quum ad comminuenda ejus ossa crudelissimos ascendere cerneres.

At vero, dum eum de cruce beati illi deponerent, quam affectuose atque luguhriter Filii tui corpus suscipis, amplecteris, deoscularis lacrimisque rigas! Quo insuper planctu Sanctum Sanctorum et Regem gloriæ defles! Urebant vultum tuum, o Virgo, roseum, calidissimæ illæ indefectibiliter ex columbinis amabilissimisque tuis oculis lacrimæ guttatim emanantes; nec absque amarissimo sancti tui pectoris cruciatu intumulandum dilecti corpus a te avellitur.

Porro cum incredibili dolore sero a monumento reduceris. Verumtamen, domum ingressa, mox utique, ut dignissimum erat, de certissima proximæ contemplatione resurrectionis consolationem sortita est mens tua dulcissima. Rationabile equidem fuit ut illo mortem finiente, tu quoque doloris

A sublevamen reciperes. Denique paulo post tibi utique in primis amantissimus tuus apparuisse pie credendus est.

ARTICULUS XXV.

Cur Matrem suam carissimam rex Messias passioni suæ adesse disposuit; et de merito compassionis maternæ.

Tu autem, Domine universorum, cuncta sapienter disponis. Cur ergo, o Jesu B bone, o mitissime Agne, præcordiali dulcissimæque non pepercisti Genitrici, ordinans ne tuam præsens et adstans passionem intenderet? Sed jam, quoniam nil prorsus sine tua contingit providentia, neque sine efficaci ratione quidquam evenire permittis, non utique absque sublimi et admirabili causa amorosam tuam Matrem morti crucique adsistere ordinasti. Enimvero totius nostræ salutis eam cooperatricem esse volebas, eamque Ecclesiæ advocatam statuisti, atque per eam mulC tos decrevisti salvare. Ideoque (ni fallor) et eam tibi compati voluisti, quatenus ob id, maternæ suæ compassionis merito, ad misericordiam tu ipse esses promptior: non utique tanquam superdignissimæ tuæ mortis sanctitas meritumque non suffecerint, sed ut hunc quoque ei honorem impenderes, atque per ipsius patrocinia, desperatos et eos qui tuæ se passioni ingratos exhibuerunt itemque indignos reparares. Præterea et ideo quoque, ut per hoc et ipsa etiam inenarrabiliter proprium cuD mularet meritum. Scimus equidem quoniam si compatimur, et conregnabimus. *Rom. viii, 17; II Tim. ii, 12.* Denique, qui plus compatitur, amplius prorsus et conglorificabitur: ideoque, quemadmodum Sancto Sanctorum incomparabiliter compassa est Sancta Sanctarum, sic et in gloria simillima constituta est.

Nunc igitur, o summe Christe, o bone Jesu, o hominum amator Mariæque Fili, quoniam tuæ, heu! sanctæ passioni, cruci et sanguini tam ingratissimus improbus

ego exstiti, non tibi condolui, neque patienti conformatus sum, nec crucifixo confixus, atque propterea prorsus relinqui perireque merui, præstantissimæ tuæ, quæso, Matris merito compassionis me salva, ipsi me trade. Et tu, o bona, me suscipe, et sacratissimæ tuæ compassionis merito in æternum conserva.

ARTICULUS XXVI.

Quod illustris Virgo Deo virginitatem voverat.

Sap. IV, 1. O *QUAM pulchra est casta generatio cum claritate!* Nulla, si præinducta
lib. II, art. XXV; lib. III, per totum. rite fulcita sunt, defuit Mariæ virtutis perfectio : quumque virginitatis votum, virtutis venustus decor consistat, palam quoniam et beatissima mentis corporisque sanctimoniam Deo devoverit. Nempe non eam latuit virtutis operationem ex voto amplius esse laudabilem, quippe quæ di-
Ps. LXXV, 12. centem audivit : Vovete, et reddite Domino Deo vestro.

Sed dices : Quoniam Virgo sancta legi
Exod. XXIII, 26, juxta LXX. in cunctis obediens fuit; lex vero infecunditatem maledicto damnavit : quomodo igitur contra legis præceptum ad virginitatem se obligasse censenda est? Et denuo, si enim virginitatem voverat, periculo se
A subdidit, se desponsari permittens : quæ namque matrimonium vere contrahit, viri se potestati submittit.

Respondendum autem, Virginem benedictam, quæ confinium erat et tanquam horizon utriusque legis, virginitatem quidem tanquam sibi placitissimam devovisse ; sed quoniam adhuc sub lege erat, non tam absolute hanc vovit quin honestissimam hanc conditionem addiderit : nisi Deus de ea aliud quidpiam disposuerit. Non quod ipsa dubitaverit an intacta
B manere vellet, sed an deberet. Denique Deus excelsus, qui legis auctor Dominusque exsistit, in amantissima sua supra legem operari elegit ; et ob id, ex speciali Spiritus Sancti instinctu ipsa votum emisit. Nam et sanctissimi illi viri, Eliam Jeremiamque loquor, virgines permanserunt, quemadmodum de Elia refert Gregorius, itemque de Jeremia Hieronymus. Porro, quod nihilo minus pudicissima Virgo desponsari sustinuit, Spiritus Sancti inductione actum agnoscitur : quoniam et ipsa
C de proposito castimoniæ sponsi sui cœlitus erat edocta. At vero, ad celandum dæmonibus Incarnationis mysterium, atque ad parcendum virginali teneritudini, neque ut tanquam fornicaria lapidaretur, præsertim quum de sacerdotali esset prosapia, viro justo desponsata est. Matth. I, 19.

DE PRÆCONIO, ET DIGNITATE MARIÆ

LIBER QUARTUS

PROŒMIUM.

SIGNUM *magnum apparuit in cœlo : mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim.* Apoc. xii, 1.

Rom. xiii, 14. Induimini (ait Apostolus) Dominum Jesum. Et tu, o nedum inter mulieres, sed Ps. ciii, 2. et inter creaturas benedicta Maria, lumine tanquam vestimento amicta es : quippe quæ inaccessibili illi luci sic immersa, tam intima et item eatenus vicina facta es, ut post personalem adorandi tui dilecti unigenitique Filii humanitatis cum Verbo unionem, non dicam major aut tanta, sed ne comparabilis quidem alicujus cum Deo unio, tuæ felicissimæ cum Deo conjunctioni consistere queat.

Denique sub pedibus tuis luna sita est. Ego, meliori salvo judicio, per lunam, universam creaturam intelligo : luna equidem defectum ubertim in Scriptura veritatis Eccli. xxvii, 12. designat. Etenim stultus ut luna mutatur, sapiens autem permanet ut sol. Omnis autem creatura ex se utique defectuosa est atque instabilis : quippe quæ ab omnipotenti Deo in esse et item in conservari dependet, neque sine illius manutenentia vel in momento subsistere valet. Rite igitur sub Mariæ pedibus luna perhibetur : ipsa namque omni creaturæ prælata est, quoniam universitatis Creatorem effudit.

A Denique lunæ appellatione militantem capi Ecclesiam, nil (ut opinor) disconvenit : ipsa enim a vero Sole lucem sortitur, atque ex se tenebrosa censetur. Et hæc quoque Mariæ pedibus provoluta est, advocatam mediatricemque se illam habere congratulans.

Insuper et duodecim stellarum diademate feminæ hujus caput adornatum est. Quid vero per duodecim has stellas efficacius intelligi par sit, ego interim sapientiori relinquo. Verumtamen quid per eas B ardens Reginæ istius amator (Bernardum insinuo) intelligendum arbitratus est, æquum reor effari. Itaque duodecim Mariæ prærogativas, per duodecim stellas concepit. Est (inquiens) in Maria invenire prærogativas cœli, prærogativas carnis, prærogativasque cordis. Has demum prærogativas triformes quadripartitus est, quatuor ponens cœlestes, quatuor carnis, et quatuor mentis. Quas enumerans : Mihi, inquit, singularis rutilat fulgor, primo quidem, in Mariæ generatione ; secundo, in C angelica salutatione ; tertio, in Spiritus Sancti superventione ; quarto, in Filii Dei inenarrabili conceptione. Præterea carnis quoque excellentias tangens : In his, ait, sidereum etiam radiat decus, quod virginitatis primiceria, quod sine corruptione fecunda, quod sine gravamine gravida, quod sine dolore puerpera. At vero et

ultimas ponens : Coruscant, asserit, in A Maria mansuetudo pudoris, devotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis.

Denuo et ego utique (ni fallor) has stellas duodecim aliter quoque interpretari posse opinor. Sunt nempe tres virtutes theologicæ, fides, spes, caritas; quatuor cardinales, justitia, prudentia, fortitudo, temperantia; quinque intellectuales : quibus dum sanctissimæ Virginis cor sacratum resplenduit, apte utique duodecim corona stellarum decorata describitur. Am- B plius, quum secundum præostensa, moralium splendore virtutum, quæ utique, si
Lib. III, art. x. rite memini, duodecim sunt, et paulo ante enumeratæ consistunt, Maria summa refulserit, per stellas duodecim, has quoque virtutes duodecim accipi nil prohibet.

Quoniam quidem ergo jam nunc tres præsentis editionis tractatus consummati sunt, ultimum aggredi recte incumbit. Nempe in primo, de dignitate mundissimæ carnis sanctæ Virginis, in secundo autem, de ipsius sapientia, in tertio demum, de C virtutibus et gratia ejusdem, juxta vires disputatum est : ideoque modo de beatitudine et gloria amantissimæ Dei effari par est.

ARTICULUS PRIMUS.

De assumptione sublimis Mariæ.

Cant. II, 10, 11. VOX dilecti mei : *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni; jam enim hiems transiit, imber abiit et recessit.* De gloriosa almaque Vir- D gine, Dei benedicti vera ac præstantissima Matre, aliud in Scripturis authenticis, quid post Filii resurrectionem egerit, ubive manserit, aut quamdiu supervixerit, non reminiscor conscriptum, quam id quod
Act. I, 14. Lucas in Actibus refert : Hi omnes, inquiens (de Apostolis autem eloquitur), erant unanimiter in oratione perseverantes cum Maria Matre Jesu. Unde (ni fallor) innotescit, quod cum Apostolis præsertim ac ceteris mulieribus sanctis, post missionem Paracleti conversata sit. Denique, dispersis discipulis, et Apostolis quoque prædicationi longe lateque incumbentibus, in domo juxta montem Sion locata remansisse perhibetur felix Maria, et sanctissima, omni quo vixit tempore, Filii sui loca, in quibus locutus, operatus, baptizatus, captus suspensusque fuerat, et unde demum resurrexit atque ascendit, indesinenter affectuosissime visitavit. Erant insuper (ut creditur) cohabitantes ei, et in ipsius ministerio, si opus erat, reverenter intentæ, centum viginti virgines mundæ.

Igitur, dum Mater divina et Domina mundi indefectibiliter semperque calidius Unigeniti sui arderet desiderio et amore ferveret, uno quodam dierum æstuans maternæ mentis dilectio, se amplius continere nequiens et separationis quoque impatiens, nimium ebulliit itemque flagravit, petivitque a Filio ei eam uniri, neque ipsius adhuc præsentia mora longiori frustrari. Quemadmodum ergo a sanctis catholicisque viris creditum est atque conscriptum, confestim Matri Filius Deus angelum mittit, et quemadmodum jam assumenda sit, prænuntiat, et ob venerandam ei exhibendam sepulturam, ad ipsius domicilium Apostolos miraculose repenteque colligit. Itaque ipsa in primis filio suo Joanni et demum aliis causam insinuat : quam illi non sine dolore audientes, se et item omnem Christi Ecclesiam eidem committunt. Post hæc, laudantibus eam Apostolis, domus ipsa suavitate repletur dulcissima; et Christus Dominus cœlestium vallatus exercitu, Matris suæ dulci animam exspiratione tradentis, mox spiritum inenarrabili splendore micantem suscipit atque complectitur, et ad præparatam ei ab origine proprio proximam throno sedem deducit, et cum immensa gloria secum in æterna felicitate locat. Porro, loto corpore a virginibus sacro, illud in prædio Gethsemani sepelierunt : quod paulo post animæ denuo reunitum et a Christo ad supercœlestem beatitudinem creditur exaltatum.

Enimvero, si Christus ceteris quibusdam A Sanctorum mortis horam prænuntiasse, vel in propria persona in exitu apparuisse, vel certe a cœlestibus quosdam in auxilium consolationemque destinasse, certissime creditur, et eosdem cum jucundo processu ad cœlestia regna traduxisse agnoscitur : quanto magis cum incomparabili eminentia Matri suæ carissimæ atque dignissimæ ea quæ nunc tacta sunt, et plura quoque majora, impendisse censendus est? Plurima nempe de præsenti materia mira et pulchra conscripta sunt, quæ B quia alibi lucide satis habentur, modo derelinquenda putavi. Verumtamen hoc prorsus certum opinor, quoniam unicam suam singularemque sponsam ac amantissimam Matrem, cœlestis sponsus dulcissimo ad se evocavit et item invitavit elogio : Surge, inquiens, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, immaculata mea, et veni, æternæ beatitudinis palmam et incessabilis gloriæ adeptura triumphum; jam enim hiems tribulationis transiit, imber piæ compassionis lacrimarum abiit, C flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit. Præ sermonum horum dulcedine, et præ excellentissima cœlestium contemplatione, suavissima separatione anima illa sanctissima a corpore sejuncta est.

Cant. II, 10-12.

ARTICULUS II.

De testimonio magni atque divini Dionysii, quod ipse de dormitione illibatæ Virginis testatus est.

AMANTISSIMUS et profundissimus Pauli discipulus, sacer Dionysius, martyr victoriosissimus et theologorum altissimus, immaculatæ atque sanctissimæ Virginis, perfectæ Mariæ se interfuisse dormitioni contestans, Apostolos et multos quoque discipulorum eidem adfuisse edocuit. Unde propter testimonii ejus excellentiam verba ipsius secundum duplicem translationem inducere placuit.

Itaque in libro de Divinis nominibus cap. III. Timotheum orsus affari : Nos, inquit, ut nosti, et ipse, et multi sanctorum nostrorum fratrum, convenimus ad visitationem corporis vitæ principis et quod Deum suscepit; aderat autem et frater Domini Jacobus, et Petrus summa et provectissima theologorum summitas. Postea visum est post visionem, ut universi hierarchæ laudarent, sicut unusquisque erat sufficiens, infinitæ virtutis bonitatem thearchicæ infirmitatis. Porro alia translatio hunc sensum sic complectitur. Nempe Timotheo loquens : Nos, ait, ut æstimatur, et tu, et multi sanctorum nostrorum fratrum, in visionem vitam inchoantis et Deum recipientis corporis convenimus; aderat autem et Dei frater Jacobus, et Petrus vertex et honorabilissima theologorum summitas. Deinde placuit post visionem laudare summos sacerdotes simul omnes, quomodo unusquisque erat idoneus, multum potentem bonitatem divinæ infirmitatis : id est, placuit ut Mariam, ex se quidem infirmam, ex Deo autem multum potentem, Apostolorum singuli, prout quisque suffecit, laudarent : quod et fiebat.

translatio Joann. Sarraceni.

translatio Joann. Scoti.

ARTICULUS III.

De rationibus fidelis Augustini, quibus Mariam cum corpore jam assumptam confirmat.

QUATUOR autem introduxit Augustinus rationes, quibus Christo Filio Virgi- D nem Matrem mente et carne unitam conglorificatamque asseruit. Et quidem prima ex perfecta ejus integritate elicitur. Ait equidem : Si voluit Dominus integram Matrem virginitatis servare pudore, cur non velit incorruptam a putredinis servare fœtore? Et revera caro illa serenissima, quæ nec ante partum est contacta, nec in partu læsa, neque demum post partum violata; per quam insuper universa tam cœlestia quam terrena olim confracta, redintegrata jam sunt : quo, quæso,

pacto dissoluta credenda est atque consumpta?

Amplius autem (et est ratio Augustini secunda): Numquid, inquit, non pertinet ad benignitatem Domini, Matris servare
Matth. v, 17. honorem, quippe qui legem venerat implere, non solvere? Sicut ergo in vita præcordialissimam et utique inexcogitabiliter prædilectam prorsusque amabilissimam suam Matrem, excellentiori præ ceteris gratia decoravit; sic et in morte singulari eam honore veneratus est. Et utique piissima illa, quæ ipsi tanquam Filio omnem quem valuit honorem gloriamque impendit, quomodo non a clementissimo justissimoque Filio vicissitudinem sortita credi valet? Enimvero ipse qui ceterorum sic glorificat corpora Sanctorum exstincta, si Matris corpus in terra sic ignotum inhonoratumque relinqueret, modicum satis Matrem venerari
I Reg. II, 30. videretur, qui nihilo minus ait: Ego glorificantes me glorifico. Quomodo ergo eam quæ tam summe eum a puerperio usque in requiem glorificavit, non sublimius glorificasset? Nisi forte is qui omnibus tam liberalis exsistit atque munificus, propriæ dumtaxat Matri tam parcus fuerit itemque tam tenax. Et hanc rationem Bernardus induxit.

Adhuc (et est Augustini ratio tertia), quum sit carnis Christi atque Mariæ unitas tanta, rationabile prorsus est ut nec loco separentur, neque intervallo tanto dividantur. Unde, quum putredo et vermis humanæ sint opprobrium conditionis, a quo quum sit Christus alienus, inde Mariæ natura, quam ex ea Christus suscepit, excipitur. Quumque major utique sit unitas naturæ quam gratiæ, et Christo atque Mariæ sit naturæ unitas (filius nempe est ex substantia parentis et aliquid ejus); amplior esset ipsorum conjunctio, quam Christi cum ceteris Sanctis. Si igitur ob
Joann. XVII, 24; XII, 26. gratiæ unitatem Christus disseruit, Volo, Pater, ut ubi sum ego, illic sit et minister meus: quanto utique hoc potius, ut caro illa deificata atque purissima, cujus ipsa

A sua propria caro portio quædam consistit, nequaquam a suo separetur corpore deiformi?

At vero quarta ratio ex dignitate virgineæ carnis virtutem sortitur. Si non obviat, ait Augustinus, necdum perspecta auctoritas, vere credo quoniam tanta sanctificatio dignior est cœlo quam terra; thronum Dei, thalamum Domini cœli atque tabernaculum Christi dignum est ibi esse ubi ille est; thesaurum tam pretiosum dignius est cœlum quam terra servare. Tan-
B tam ergo integritatem merito incorruptibilitas, non ulla putredinis resolutio, sequitur. Istud sacratissimum corpus in escam vermibus traditum, quia sentire non valeo, dicere pertimesco. Hæc Augustinus. Enimvero caro illa castissima Christo tam cara, quæ ipsum aluit, cujus ipse ubera suxit, quæ ipsi ab initio tam reverenter maternaliterque ministravit, quæ eum toties amplexata osculataque est, in cujus ipse sacro gremio tam ubertim resedit, in cujus ulnis quievit, juxta cujus
C maternum pectus tam crebro dormivit: quomodo utique a Christo, cujus ipsa templum fuit itemque sacrarium, data esset videre corruptionem? Quomodo non sic ipse rependit ei quemadmodum ipsa sibi? Quomodo a se eam tam diu separari pati posset, et Matris beatitudinem incompletam relinqueret?

ARTICULUS IV.

De gloriosissima illa processione qua sponsam Matrem sponsus Filius ad æternales cœlestesque nuptias introduxit.
D

QUÆ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? Indubitanter credimus, o Deifera virgo, o mulierum pulcherrima, o Maria Christifera, felicissimam tuam animam ab immaculato tuo corpore emigrantem, in ulnis mox Unigeniti tui dulcissimi esse susceptam. Denique et eumdem tuum dilectum, et cum ipso Sanctorum millia, tibi tanquam reginæ cœli, tanquam salvatri- *Cant.* VIII, 5.

ci mundi, tanquam Matri Dei, reverentis-
sime advenisse et decentissime occurrisse,
et lætantissime in Sancta Sanctorum, in
uranicum te palatium introduxisse, cer-
tissime veraciterque fatemur. Tunc, o Do-
ant. vi, 8. mina, viderunt te filiæ Sion beatissimam-
que prædicaverunt, et reginæ laudaverunt
ccli. L, 8. te. Præterea, sicut dies verni, circumda-
bant te flores rosarum et lilia convallium.
Porro, videntes te alii Filio sponso inni-
xam, gracilem nimis et incomparabiliter
pulchram, præ admiratione sciscitantes :
ant. iii, 6. Quæ est (inquiunt) ista quæ ascendit per
desertum sicut virgula fumi ex aroma-
tibus myrrhæ et thuris, et universi pul-
veris pigmentarii ?

Tibi itaque, o Domina, ascendenti omnis
applaudit cœlestis exercitus. Lætanter te
amplectuntur angelicæ mentes, per quam
sedium suarum sunt reparatæ ruinæ. Ju-
cundantur in tuo adventu Patriarchæ fe-
lices, in cujus germine et ipsi et omne
eorum semen, omnisque insuper plebs,
benedictionem se adepta congaudent. Te
venientem salutant venerantur que Pro-
phetæ : quippe quam tam a longe toties-
Eccli. xxvi, 18. que prædixerunt, atque per quam fideles
inventi sunt. Te proinde athletæ Christi
fortissimi, tanquam archimartyrem et mar-
tyrii quoque præclarissimum jubar, ascen-
dentem glorificant. Præterea confessores
sancti te vitæ exemplum ac justitiæ nor-
mam universæque regulam perfectionis
s. xliv, 15. exaltant. Demum adducuntur Regi vir-
gines post eam, et omnis cœlestis exerci-
tus Mariæ tanquam Dei sui Matri præclaris-
simæ occurrit, concinit et jubilat ; sicque
cum inenarrabili gaudio supermundanos
thalamos intrat, illicque cum infinitæ
sponso lætitiæ sine fine perseverat.

ARTICULUS V.

Quod super universos angelorum choros sit Maria exaltata.

ant. iv, 8. VENI *de Libano, sponsa mea, veni de
Libano, veni ; coronaberis de capite
Amana, de vertice Sanir et Hermon, de*
A *cubilibus leonum, de montibus pardorum.*
Merito proinde (ni fallor) throno Divini-
tatis immediate approximare meruit quæ
Verbum Deum concepit et peperit ; et juste
omnino universitatis Conditor propriam
Genitricem omni utique creaturæ prætulit
et sublimiorem effecit.

Porro, secundum præinducta in libro
primo, tantam decuit sanctitatem inesse Art. xiii,
Matri veri Dei, qua sub Deo major esse xiv.
nequit ; ideoque proximus Deo ei juste
locus præstatur : ampliori namque sancti-
B tati locum deberi altiorem, palam est.
Denique, qui plus diligit, Deo vicinior
erit : caritati enim essentiale præmium
deberi fatentur theologi. Palam autem
quod nulla mens creata, post animam
Christi, tam intime atque ardenter quem-
admodum Maria Deum dilexit : quippe
quæ eum ut unicum propriumque Filium
adamavit. Etenim si quominus, non utique
eum tantum dilexisset quantum eum ab
ipsa diligi par justumque exstitit.

Verumtamen non hoc sic intelligendum
C opinor, quod Maria ut viatrix præ angelis
Deum intensiori caritate dilexerit : non
enim æquari valet caritas viæ caritati pa-
triæ, quemadmodum nec cognitio in qua
caritas radicatur. Ideoque Christus Domi-
nus : Qui minor est (inquit) in regno Matth. xi,
cœlorum, id est infimus comprehensor, 11.
major est illo : illo utique de quo paulo
ante perhibuit, Inter natos mulierum non Ibidem.
surrexit major Joanne Baptista : insinuans,
ut reor, atque contestans, perfectionem
viæ perfectioni patriæ coæquari non pos-
D se. Quomodo ergo omnibus ardentius Deum
amasse et summam sanctitatem sortita
Maria censenda est ? nisi quod eatenus,
si rite considero, Deum dilexit, tantaque
ei caritate adhæsit, quæ supra omnem
angelicam altitudinem exaltari meruit.
Nempe hoc quoque modo, etsi is qui mi-
nor est in regno cœlorum, major est illo,
id est Joanne, nihilo minus multis eorum
Joannes præferri promeruit.

Verumtamen post Mariam hominum
quempiam angelicis cunctis choris cen-

sere prælatum, temerarium arbitror. Nam Luc. xx, 36. etsi similitudo promittitur, prælatio tamen negatur. Hoc post hominem Deum Mariæ dumtaxat reservatum censemus. Ex eo namque quod Verbum, o Maria, Deum filium habes, angelorum quoque domina imperatrixque exsistis, et ipsis, ut libet, jubere justissime potes, elucescit quoniam tu, o felix et sublimis Maria, Deo contigua sis. In cujus rei typo, dum olim ad III Reg. II, 19. filium suum Salomonem Bethsabee intrasset, thronus ei a dextris filii locatus est. Esther II, 17. Et insuper ipsa olim modica Esther sic regi potentissimo atque ditissimo Assuero complacuit, ut post eum in omni ejus regno ipsa regnaret. Sic, o Domina, æterno Apoc. XIX, 16. adorandoque Principi, Regi regum et Domino dominorum, Deo sancto atque excel- Luc. I, 48. so, te humilem suam ancillam, incredibili tamen pulchritudine venustam, superexaltare sibique proximam statuere placuit.

O admirabilis et veneranda Maria, quæ splendidissima illa, altissima simplicissimaque Seraphim divino fervore præcellis; quæ lucidissima Cherubim sapientia vincis; in qua amplius veriusque quam in Thronis Deus residet, et per quam vehementius propriorum judiciorum censuram decernit! Denique, o altissima, sanctis Dominationibus altior es atque liberior, et super eas itemque præ eis, ceteris sacris subordinatis phalangis quid agendum sit jubes atque insinuas; demum et ipsis Principatibus principaris.

ARTICULUS VI.

De ineffabili felicitate Mariæ, quam in visione divinæ essentiæ ac superbenedictæ Trinitatis profundissima agnitione sortita est.

Joann. XVII, 3. HÆC *est* (ait ad Patrem Unigenitus) *vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.* Scimus autem quia caritas ecstasim facit : quippe quæ amantem unit amato, eosque in se invicem transformat ac indissolubiliter colligat. Quoniam ergo, se- A cundum præinducta, excellentissimo Deum lib. III, art. IV, VII; lib. IV, art. V. Maria ardore dilexit, palam quia ei intima, et (ut verbis utar magni amatoris Ma- Bernardus riæ) quantum post personalem unionem creaturæ suffert conditio, inaccessibili æternæque luci Maria immersa esse videatur. Amplius autem, fidei succedit visio. Quemadmodum ergo universorum fidem, secundum præostensa, fides Mariæ ma- lib. III, art. I, II. gnanimitate illuminationeque excessit, sic ei et subtilissima visio successit. Adhuc autem, obedienti sibi spopondit Christus : B Ego (inquiens) manifestabo ei me ipsum. Joann. XIV, 21. Quis autem in cœlo terraque sic Christi voluntatem implevit quemadmodum singularis sua sponsa, unica columba et carissima Mater? Clarissime igitur ei se ipsum manifestasse fatendus est. At vero, puritati cordis Dei visio repromissa cognoscitur : nempe beati mundi corde, quoniam Matth. V, 8. ipsi Deum videbunt. Mens ergo illa Mariæ mundissima, quæ nulla unquam labe usquequaque maculata exstitit, qua claritate Deum agnoscit?

C Amplius, quemadmodum ex Maria Deus quod Mariæ erat assumpsit, sic utique, secundum ipsius capacitatem, et quod divinitatis est eidem rependit. Suscepit autem ex ea veram naturam, filialem alimoniam et perfectam educationem : quibus, nisi a Deo Filio, reddi nequit (ut ait Aristoteles) æquivalens. Diis, inquit, parentibus et magistris non valet dari æquivalens. Ideoque, quum natura divina non sit hypostatice unita Mariæ, palam quia incomprehensibilem et superexcellentem sui D fruitionem Deus sanctus et summus ipsi impertitus sit, tantoque ei incomparabiliorem et item evidentiorem communicaverit notionem, quo amplius ei obligatus sponte factus est, plusque ab ea assumpsit.

Porro, quo in patria Dei visio clarior, eo felicitas major. Denuo, quoniam convenienti et bono itemque dilecto conjungi delectabile exstat, quo Deum Virgo sancta plus dilexit et diligit, eo sibi uniri delectabilius ipsi consistit. Et rursus, quo unio ista intimior, eo gloria major. Quo

insuper unionis hujus objectum melius convenientiusque exsistit, eo ipsi tam clare tamque immediate copulari delectabilius est, gloriosius atque suavius. Deus autem incircumscripta est bonitas, et omni utique menti summe conveniens. Tua itaque, o Maria, in Deo beatitudo delectabilissima est, suavissima ac summe secura. Tu in Deum absorpta prorsusque immersa es; illi resoluta et liquefacta, simplificata et quietata es in ipso. Tu
Cor. vi. unus spiritus cum illo : illi adhærere, tibi est esse; eum sapere, tibi vivere; eum amare, tuæ deliciæ; in eo manere, perfecta tibi contentatio exstat.

Amplius, quo tu superbenedictæ Trinitati familiarior, carior atque vicinior, eo utique clarius eam vides, calidius amas, et in ipsa dulcius conquiescis. Constat autem quia tu Dei Patris unica sponsa, tu Unigeniti ejus Mater electa, tu Spiritus Sancti triclinium, et totius supersanctæ Trinitatis splendidissimum reclinatorium.
uc. i, 35. Tibi Deus Pater obumbravit, tantamque secum communionem impendere incomprehensibili benevolentia dignatus est, ut eumdem secum unicum Filium possideres. Te Spiritus Sanctus impraegnavit, eoque germine a quo ipse procedit te fecundam constituit. In te Filius Dei descendit, et ex te veraciter nascens effluxit. Præterea per te tota superfelix Trinitas gloriam adepta est. Nempe per te fides ejus mundo innotuit; atque te, o sacra, mediante, cœlestis est reparata felicitas. Jamque te modo, o Regina lætitiæ, Trinitas sancta lætanter complectitur; te superlucenti splendore circumdat, gloria implet, et incomparabili honore exaltat.

ARTICULUS VII.

De sublimi illa lætitia quam in contemplatione humanitatis Christi jucundissima Virgo suscepit.

nt. ii, 16. D*ILECTUS meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia.* Essentiale electorum præmium, Dei visio est. Porro glo-

A ria quæ in creaturis Dei habetur, accidentale præmium perhibetur. Nempe si lætatur Dominus in operibus suis, certum utique quoniam et creatæ mentes in decore operum Creatoris sui exsultant. Ideoque Psalmographus : Quam dilecta (ait) tabernacula tua, Domine virtutum! Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Denique, quo creatura pulchrior, quo sanctior, quo perfectior, quo Deo vicinior, eo prorsus amabilior censenda est. Elucescit autem quoniam Christi humanitas nedum

Ps. ciii, 31.
Ps. lxxxiii, 2, 3.

B Divinitati proxima sit, sed sola totius universi, omnium quoque et item singulorum electorum, pulchritudinem, gratiam et gloriam, dulcedinem, sanctitatem felicitatemque excedit. Propterea in ejus speculatione, summa (post eam quæ in Divinitatis visione sita est gloriam) consistit jucunditas. Nec comparari queunt universæ simul quæ in cœlo terraque in creaturarum possessione sunt delectationes, gloriæ huic quam in contemplatione humanitatis Christi Sancti in patria sor-

C tiuntur.

Adhuc autem, in ea homines beati singulariter gaudent : quippe per quam salvati sunt; quam propter eorum salutem tanta tolerasse agnoscunt; a qua demum in tam eximia dilectione præventi sunt; quam sibi tam similem cernunt; atque per quam ipsa eorum natura sic exaltata deificataque est. Sed tibi, o Domina, plenior nimis est in ipsius adspectu lætitia, eo utique sublimior quo eam amplius amas, quo illius et tui major est unitas, et

D quo insuper ejus gloriæ vehementius congratularis. Quis vero conscribere queat quam intime humanitatem Christi diligas, o mundissima, quam virgo concepisti, in utero fovisti, quæ substantiæ tuæ portio est et aliquid tui, per quam tu gloriam tantam tantumque honorem assecuta es? Porro, quam eminenter beatitudini humanitatis dilecti tui congaudeas, effari quis possit? Eo (ni fallor) plus ei congratularis quo eam plus diligis, et item quo ipsius olim laboribus et amaritudinibus, passioni

atque contemptui cordialius pœnaliusque condoluisti. A

Jam ergo, o Christifera Virgo, o præclara Maria, in amantissimo tuo Jesu lætare, et singulari tripudio in ipso exsulta : *Is.* LIII, 3. quoniam quem olim velut novissimum virorum reputari vidisti, universæ creaturæ præsidentem imperantemque cernis; quem *Ibid.* 4, 2. ut leprosum, specie et decore destitutum, olim cum materna compassione adspexisti, nunc immensa claritate omnia quæ in cœlis sunt illustrante circumdatum contueris ; et quem a cunctis vilipendi lugubri B mente pensasti, jam a cœli militia ado- *Job* XXXVIII, 7. rari intendis. Nunc eum laudant astra matutina, et jubilant ei omnes filii Dei. Jam epulare cum carissimo tuo sponso; æternas secum nuptias age ; indissolubiliter ipsi conjungere, et requiesce, o felix, cum eo requie secura atque æterna.

ARTICULUS VIII.

De præclaro ac incomparabili honore quem virgineæ Matri Unigenitus semper impendit. C

Matth. X, 32 ; *Luc.* XII, 8. Q*UI me confessus fuerit coram hominibus* (ait Christus), *confitebor et ego eum coram Patre meo.* Nonne ergo, o Christe Dei, o benedicte Domini, Matrem tuam, quæ te nedum nunquam erubuit, sed præ nimia humilitate se vix tui matrem ap- *Luc.* I, 48. pellare audebat, magis autem ancillam vocavit, atque in cunctis sanctis tuis sermonibus obedientissima fuit : nonne, inquam, eam coram Patre tuo, angelis ejus D omnibusque electis jam nunc confiteris? Prorsus confiteris coram summa san- *Apoc.* VII, 9-11. ctaque Trinitate, et in conspectu millies millium universorumque in supercœlesti throno sedentem adorantium, quia ipsa est vere Mater tua, quæ de luce cœlesti concepit, quæ tibi affectuosissime, reverentissime et humillime ministravit. Non erubescis fateri in cœlis quod dignatus es fieri in terris : imo nec spernis eam ut venerabilissimam ac honestissimam honorare inter tuos et in propriis, qui illi subditus es in suis et paruisti in cunctis. Tu piissimus, sapientissimus, liberalissimus gratissimusque Filius, mitissimam humillimamque Matrem in cunctis indicibiliter veneraris.

ARTICULUS IX.

De veneratione qua omnis cœli exercitus totaque ejus militia Matrem Dei honorat.

NON dedignantur, o beatissima, o pulchra Maria, o omnino illibata ac superdelectabilis gracilisque in cunctis Maria, te venerari atque laudare, tibi parere itemque servire supercœlestes intellectus, supermundani animi et incorporeæ illæ mentes, etsi per naturam sint te vehementer præstantiores, simpliciores et minus egentes : quoniam gratia in te superabundat, complacuitque Deo omnipotenti et sancto te specie declivem sexuque humilem eis præferre, qui nec corporea mole premuntur, nec sexu infirmantur. Denique sacer ordo Cherubim, summus ordo Seraphim et cœlestis curiæ virtus atque sublimitas ei utique prompte famulantur ac parent, cujus Deum quem adorant et colunt Filium esse agnoscunt, et cui eumdem subjectum fuisse fatentur, et quam indefectibiliter ab eo venerari conspectant. Enimvero perfecta caritas invidiam esse in cœlis non sinit; nec erubescunt altissimi illi immaterialesque spiritus feminam sibi prælatam, dum tantam in Unigenito Dei contuentur præcessisse exinanitionem. Te igitur, o benedicta et prorsus mente ac carne immaculata Maria, cœlestes cuncti cives honorant tanquam veram ac præstantissimam veri Dei et Creatoris sui Genitricem cœlestisque ruinæ reparatricem.

Porro animæ justorum seu homines præelecti, singulariter valde te venerantur et diligunt, quippe per quam tot bona sortiti sunt : per quam Deus noster factus est

frater noster, Creator noster factus est salvator noster; per quam præ ceteris omnibus Deo similiores facti sumus; per quam primum de manu Domini misericordiam sumus assecuti et felicitatem adepti; quæ nobis lumen peperisti, vitam genuisti, veritatisque magistrum cæcis atque in umbra mortis sedentibus effudisti; per quam insuper quidquid boni habemus, sortiti sumus.

ARTICULUS X.

De gloria quam habet Maria in electis atque Beatis.

roc. XXXI, . DATE *ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus.*
b. III, art. In superioribus, si recte teneo, id ipsum ostensum est, quia quo Filium suum Mater virgo magis dilexit, eo utique fructum passionis sanguinisque ipsius præcordialius concupivit. Denique, quo hunc vehementius suspiravit, eo in ipso jam obtento atque adepto, exuberantius gaudet.

Ingens ergo tibi, o Imperatrix inclyta, o gratiosa Maria, est exsultatio, dum dilecti tui mortem et sanguinem in tot millibus Sanctorum, in tot decies millies centenis millibus electorum fructificasse intendis, dum per te sanctissimi illius pretio sanguinis sic cernis despoliari inferos, salvari homines, repleri cœlos. Denique in his qui te vel genuerunt, aut gignendam cecinerunt, Patriarchas loquor atque Prophetas, merito utique valde exsultas; itemque in illis cum quibus olim in D terris tam familiariter, amanter humiliterque conversata es; rursus quoque in his qui te in hoc mundo tam devote coluerunt, tam singulariter venerati sunt et sic ardenter amaverunt, seque per te specialiter adjutos ac recuperatos lætantur, in quibus nonnulli sunt qui tam desperati, desolati ac scelerati olim fuerunt: etenim hi utique tibi gratias agere nunquam desistunt. Porro, in mundissimo illo dulcique virginum choro, ingens tibi, o A fecundissima Virgo, congratulatio exstat; et ipsæ te tanquam suavissimi sui sponsi superdignissimam matrem, singulariter venerantur amantque. Hæ, o Regina regnantium, adducuntur Regi post te, cum Ps. XLIV, 15. quo tu superdulci semper ac amorifero confaris colloquio: quippe quem facie tenus quoque corporaliter vides, nec unquam intendere aut alloqui sinis.

ARTICULUS XI.

B *De gloria et claritate carnis admirabilis et magnificandæ Mariæ.*

OPORTET autem *corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.* Quatuor (ut theologi aiunt) sunt glorificatorum corporum dotes, impassibilitas videlicet, agilitas, subtilitas et claritas: quæ tamen eo eminentiori modo exsistunt in corpore, quo sublimiori intimiorique modo fuerit spiritus Divinitatis luci unitus. Quoniam ergo, C juxta præinducta, incomparabilis nimis est Mariæ in mente felicitas, estque post Christi animam cunctis mentibus creatis ineffabiliter Deo vicinior atque intimior, innotescit quoniam corporis quoque dotes proportionaliter eidem conveniant. I Cor. XV, 53. lib. IV, art. VI, VII.

Et quidem de claritate ejus quid utique dicam? Etenim, si in die illo erit lux solis Is. XXX, 26. septempliciter, et ea nihilo minus splendidiora erunt etiam inferiorum corpora Sanctorum: quis divinare possit quam multipliciter solare jubar, claritas corporis principis vitæ, quod Deum in se recepit vitamque inchoavit, excellat? Verumtamen, dum claritatem serenissimæ carnis sanctæ Virginis contemplari desidero, vehementer obstupesco prorsusque deficio. Intendo nempe in primis, quo deceat honore talem matrem a tali filio venerari: quoniam quidem mater ipsa benignissima est, affectuosissima, castissima atque sanctissima; porro filio hæc quoque conveniunt (quia qualis mater, talis et filius), et id insuper, quod immensæ est majestatis,

incircumscriptæ bonitatis et munificentiæ A indefectibilis. At vero id secundo intueor, quam fuerit Deo caro illa virginea in vita hac familiaris et cara itemque obsequiosa. Venter ejus Deum suscepit, et de purissimis suis sanguinibus veram ipsi naturam exhibuit, habitaculumque, atque (ut sic fatear) templum, et item latibulum ministravit; sacratissimo suo virgineo lacte Deum aluit, et cetera quæ tam ubertim effata sunt, materno affectu impendit.

Ex his (ni fallor) palam est, incomparabilem ac omnino indicibilem virgineæ ma- B ternæque carni a Fonte luminum inditam esse claritatem. Et certissime talis tantaque claritas hæc censenda est, ut eam sol admiretur et luna ; nec sunt, in comparatione ejus, stellæ cœli splendentes. Enimvero, quemadmodum lunaris splendor, post solis fulgorem, stellarum vehementer lumen præcellit ; sic prorsus, post deiformis superexaltatique corporis claritatem, ceterorum claritudinem universorum claritas sanctæ carnis divinæ Genitricis sublimi altitudine vincit. Ideoque, quemad- C modum mundum hunc terramque nostram luna emicans exhilarat, adornat atque illuminat ; sic tu, o Domina, in regione vivorum, in terra viventium splendens, universorum animas lætificas, et per omnem empyrei cœli latitudinem splendidissimos radios fundis, supermundanum paradisum venustas, ac singulorum intellectus in tuæ admiratione pulchritudinis suspensos reddis, dulcedine tua et suavitatis tuæ fragrantia inexcogitabiliter recreas, atque tuæ demum amabilitate bonitatis vehementer D accendis. Et quid amplius loquar? Summa est, o Domina, post Filium tuum felicitas, tibi adhærere, tibi uniri, in te permanere, et Dei bonitatem in te speculari. Denique non utique aureolarum decore privaris, quippe quum sis virginitatis primiceria, martyrum princeps, plus quam martyr, et item summorum atque primorum nostrorum doctrix doctorum.

Nunc igitur, o præstantissima creaturarum Dei, o felix Maria, parce servo tuo, et imperfecto meo ignosce. Noli, o sancta, peccatoris laudem juste contemnere, nec præsumptionis me judices, sed juxta insitam tibi incredibilem pietatem suscipe hoc opus. Non enim sic orsus sum aut prosecutus, tanquam me, sicut laudabilis et magna es, te laudare putaverim dignum vel idoneum, sed ut ego quoque te pro viribus laudarem, quæ Dei mei et Creatoris mei Mater es, et quam laudat omnis cœtus Sanctorum. Fateor autem, o unica, quia si quid dignum aptumque conscripsi, hoc tui muneris est ; porro quidquid inefficaciæ et insufficientiæ exsistit, mihi attribuo.

Denique te quoque precor, o Jesu benigne, o rex Messia, o adorande Christe, ne mihi, quod tam immunda mente pollutoque ore serenissimam sanctissimamque tuam Matrem laudare præsumpsi, indigneris; sed per eam ignosce, per eam me suscipe, conserva et posside, qui propter me ejus esse filius elegisti, qui omnium princeps exsistis et cuncta gubernas, Deus sublimis et benedictus. Amen.

FINIS QUATUOR LIBRORUM DE PRÆCONIO ET DIGNITATE MARIÆ.

INDICES

LOCA S. SCRIPTURÆ PRÆCIPUA

GENESIS.

I, 26. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, 492 B.
II, 21. Immisit... Dominus Deus soporem in Adam, 112C'.
III, 3. Ne forte moriamur, 512B', 535D.
— 15. Inimicitias ponam inter te et mulierem;... ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus, 479A, A', 482A, C, 543D.
IV, 7. Sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius, 172D.
XVIII, 27. Loquar ad Dominum meum, quum sim pulvis et cinis, 281A.
XLIX, 10. Non auferetur sceptrum de Juda..., donec veniat qui mittendus est, 77D'.

EXODI.

XXXIII, 20. Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo et vivet, 505B', 525B'.
— 22. Te... protegam dextera mea, 56B.

LEVITICI.

XIX, 2. Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester, 189A', 236D'.
XXI, 6. Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus : incensum enim Domini et panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt, 333D, 334A, 400B.
— 17. Homo de semine tuo... qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, 335D'.

NUMERORUM.

XVII, 8. Invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi, et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt, 22C.

DEUTERONOMII.

IV, 19. Ne... elevatis oculis ad cœlum, videas solem et lunam et omnia astra..., et errore deceptus, adores ea et colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, 107C'.
— 29. Quumque quæsieris... Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quæsieris, 21A.
XXXIII, 12. Amantissimus Domini habitabit confidenter, 192D.
— 26. Ascensor cœli auxiliator tuus, 49B.

JOSUE.

X, 13. Steteruntque sol et luna, 280D.
XXIV, 14. Nunc ergo timete Dominum et servite ei perfecto corde atque verissimo, 229C'.

I REGUM.

II, 7, 8. Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat; suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem, 496B'.
— 30. Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles, 350A'.

II PARALIPOMENON.

XV, 7. Non dissolvantur manus vestræ, erit enim merces operi vestro, 101B'.
XXIX, 11. Filii mei, nolite negligere : vos elegit Dominus ut stetis coram eo et ministretis illi colatisque eum, et cremetis ei incensum, 334D'.

I ESDRÆ.

IX, 6. Deus meus, confundor et erubesco levare faciem meam ad te, quoniam iniqui-

tates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, 275 D'.

TOBIÆ.

III, 22. Post tempestatem tranquillum facis et post... fletum exsultationem infundis, 54 A', 292 D.
IV, 19. Consilium semper a sapiente perquire, 216 C.
— 20. Pete ab eo (Deo), ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permaneant, 211 B'.

JOB.

V, 1. Ad aliquem Sanctorum convertere, 75 A', 337 C.
— 2. Stultum interficit iracundia, et parvulum occidit invidia, 183 A'.
VII, 17. Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? 293 B'.
XIII, 15. Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo, 219 A', 537 B.
XXVIII, 3. Universorum finem ipse considerat, 160 B.
— 28. Ecce timor Domini, ipsa est sapientia, 184 C, 227 B'.
XXXVIII, 37. Quis enarrabit cœlorum rationem, et concentum cœli quis dormire faciet? 347 C'.

PSALMORUM.

XVIII, 6. In sole posuit tabernaculum suum; et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, 492 C'.
XXI, 16. Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis, 277 C'.
XXXI, 8. Intellectum tibi dabo, et instruam te, 196 B, 198 D.
XXXIII, 9. Gustate et videte quoniam suavis est Dominus, 236 B'.
XXXVIII, 4. Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis, 123 A', 187 A', 331 C', 431 A, 521 C', D', 540 C', 550 D'.
— 13. Exaudi orationem meam, Domine, et deprecationem meam; auribus percipe lacrimas meas, 33 B'.
XLIV, 11, 12. Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui; et concupiscet rex decorem tuum, 210 D, 482 A, 518 C', 540 D.
XLV, 5. Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus, 486 D.
LVIII, 10. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es, 221 B'.
LXVII, 19. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus, 60 A.
LXXI, 16. Erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus, 370 D'.
LXXII, 28. Mihi autem adhærere Deo bonum est, 189 B.
LXXXIII, 5. Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te, 18 A.
XCII, 5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, 70 B'.
XCV, 10. Dicite in gentibus quia Dominus regnavit, 40 A, B'.
CII, 20. Benedicite Domino, omnes angeli ejus, potentes virtute, 349 B'.
CX, 4, 5. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se, 329.
CXVIII, 120. Confige timore tuo carnes meas, 167 A'.
— 125. Servus tuus sum ego, da mihi intellectum, 194 B.
— 144. Intellectum da mihi, et vivam, 194 D'.
CXL, 2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, 353 D'.
CXLIV, 3. Magnus Dominus et laudabilis nimis, 276 D'.

PROVERBIORUM.

III, 13. Beatus homo qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia, 345 A.
— 15. Pretiosior est (sapientia) cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari, 190 D.
V, 22. Impietates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur, 284 B.
VIII, 31. Deliciæ meæ esse cum filiis hominum, 486 A, 509 A.
IX, 1, 2. Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem,... miscuit vinum et proposuit mensam suam, 193 A, 510 A'.
XI, 17. Benefacit animæ suæ vir misericors, 169 C.
XIV, 17. Impatiens operabitur stultitiam, 125 B'.
— 27. Timor Domini fons vitæ, 242 D.

XV, 15. Secura mens quasi juge convivium, 222B.
XVI, 1. Hominis est animam præparare, et Domini, gubernare linguam, 120B'.
XVII, 22. Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa, 104C'.
XXI, 14. Munus absconditum exstinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam, 294D'.
XXV, 27. Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum; sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria, 361D'.
XXXI, 10. Mulierem fortem quis inveniet? Procul et de ultimis finibus pretium ejus, 482B, 543B.

ECCLESIASTÆ.

VII, 17. Noli esse justus multum, 191D'.
IX, 1. Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei; et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit, 188A', 496B.

CANTICI CANTICORUM.

I, 1, 2. Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis, 504B', 505A, 509C'.
— 12. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi; inter ubera mea commorabitur, 293C.
II, 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, 486C', 533B'.
— 4. Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem, 522A'.
— 5. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo, 537B.
— 6. Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me, 505B.
— 10, 11. Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni; jam enim hiems transiit, imber abiit et recessit, 566C, 567B.
— 14. Sonet vox tua in auribus meis, 280C.
IV, 7. Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te, 486B', 503B', 509A'.
— 8. Veni de Libano, sponsa mea, 569D.
— 9. Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa; vulnerasti cor meum, 484C.
— 12. Hortus conclusus, soror mea, sponsa, hortus conclusus, fons signatus, 489C.
V, 1. Comedite, amici, et bibite; et inebriamini, carissimi, 193B, 366D'.
V, 2. Ego dormio, et cor meum vigilat, 232C, 541A.
— 10. Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus, 28C', 509D.
VI, 8. Una est columba mea, perfecta mea, 495C', 533A.
— 9. Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? 495C', 502C.
VII, 10. Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus, 524B.
VIII, 5. Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? 568D'.
— 6. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum : quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio, 265, 541B.

SAPIENTIÆ.

I, 4. In malevolam animam non introibit sapientia, 178B, 493D', 518A.
V, 6. Sol intelligentiæ non est ortus nobis, 116D.
VII, 28. Neminem... diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat, 181A'.
VIII, 1. Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, 176B, 283D.
— 2. Hanc amavi et exquisivi a juventute mea, 519C'.
IX, 13, 17. Quis... hominum poterit scire consilium Dei, aut quis poterit cogitare quid velit Deus,... nisi tu dederis sapientiam, et miseris Spiritum...tuum de altissimis? 157.
XI, 25. Diligis... omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti, 130B.

ECCLESIASTICI.

I, 27. Timor Domini expellit peccatum, 241D'.
III, 4. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, et continebit se ab illis, et... exaudietur, 339B'.
XV, 3. Cibabit illum pane vitæ et intellectus, 469A.
XVIII, 23. Ante orationem præpara animam tuam, 276A'.
XIX, 21. Melior est homo qui minuitur sapientia, et deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu et transgreditur legem Altissimi, 160C'.

XXIV, 5. Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam, 71 B.
— 24, 25. Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei; in me gratia omnis viæ et veritatis; in me omnis spes vitæ et virtutis, 542 C.
XXVI, 19, 20. Gratia super gratiam, mulier sancta et pudorata; omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ, 544 C'.
XXX, 24. Miserere animæ tuæ placens Deo, 169 C.
XL, 20. Vinum et musica lætificant cor, et super utraque dilectio sapientiæ, 182 C.
XLIII, 33. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis, major enim est omni laude, 340 D'.
XLIV, 1. Laudemus viros gloriosos et parentes nostros in generatione sua, 356 B'.
LI, 8. Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum, 98 D'.

ISAIÆ.

I, 16. Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum, 337 D'.
VII, 9, juxta LXX. Nisi credideritis, non intelligetis, 368 C', 534 A'.
— 14. Ecce virgo concipiet et pariet filium, 482 B, 530 C'.
XI, 1-3. Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet; et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis; et replebit eum spiritus timoris Domini, 159 A, 203 D, 242 B', 245 D', 246 B, B', 248 B, 250 A', 261 C, C'.
— 5. Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus, 261 C, D'.
— 6. Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hœdo accubabit, vitulus et leo et ovis simul morabuntur, 114 A'.
XXVI, 9. Anima mea desideravit te in nocte; sed et spiritu meo in præcordiis meis : de mane vigilabo ad te, 539 B.
— 12. Omnia enim opera nostra operatus es nobis, 240 A'.
XXVIII, 9. Quem docebit scientiam ? et quem intelligere faciet auditum ? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus, 204 D, 230 D.
XXX, 1. Væ, filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, et non ex me; et ordiremini telam, et non per spiritum meum, 212 B'.
XXXIII, 6. Divitiæ salutis sapientia et scientia, 190 C', 513 B'.
XL, 3. Vox clamantis in deserto, 78 D.
— — Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri, 79 C.
XLV, 8. Aperiatur terra et germinet Salvatorem, 499 D'.
XLVII, 10. Sapientia tua et scientia tua hæc decepit te, 177 B.
LIII, 2-4. Non est species ei neque decor; et vidimus eum... despectum et novissimum virorum;... vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit; et nos putavimus eum quasi leprosum et percussum a Deo et humiliatum, 301 C, 560 A, 572 A.
— 6. Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum, 284 A'.
— 7. Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum, 302 C'.
— 8. Generationem ejus quis enarrabit? 514 D.
— 12. Tradidit in mortem animam suam et cum sceleratis reputatus est, 284 B', 285 B'.
LXVI, 2. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos ? 343 B'.

JEREMIÆ.

X, 23. Non est hominis via ejus, nec viri est ut... dirigat gressus suos, 188 D.
XV, 15. Tuere me ab his qui persequuntur me, 129 C'.
XVI, 19. Domine, fortitudo mea, et robur meum, et refugium meum in die tribulationis, 218 D'.
XXXI, 3. In caritate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans, 307 B'.
— 22. Creavit Dominus novum super terram : femina circumdabit virum, 482 B, 497 A', 498 C'.

THRENORUM.

II, 16. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui, sibilaverunt, et fremuerunt dentibus, et dixerunt : Devorabimus, en ista est dies quam exspectabamus; invenimus, vidimus, 302 B.
— 19. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum, effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini, 103 C, 281 C.

BARUCH.

III, 11. Coinquinatus es cum mortuis, 279 D.
— 12, 13. Dereliquisti fontem sapientiæ. Nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna, 279 D.
— 38. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est, 502 B'.

EZECHIELIS.

XXII, 26. Sacerdotes... inter pollutum et mundum non intellexerunt, 230 B'.
XXXII, 7, 8. Operiam, quum exstinctus fueris, cœlum,... omnia luminaria cœli mœrere faciam super te, 44 D.

DANIELIS.

III, 39. In animo contrito et spiritu humilitatis suscipiamur, 336 B'.
IX, 26, 27. Post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus qui eum negaturus est; et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis ejus vastitas..., et usque ad... finem perseverabit desolatio, 281 C', 461 A'.
XII, 3. Qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates, 529 C.

OSEE.

IV, 6. Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi, 336 D.
XIII, 14. De morte redimam eos; ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne, 41 C'.

AMOS.

VI, 4. Qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris, 80 C'.

MICHÆÆ.

V, 2. Et tu, Bethlehem Ephrata,... ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel; et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis, 499 B'.
VII, 8, 9. Quum sedero in tenebris, Dominus lux mea est,... educet me in lucem, 130 D, 279 A'.

AGGÆI.

II, 8. Et veniet Desideratus cunctis gentibus, 503 A.

ZACHARIÆ.

II, 10. Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce ego venio et habitabo in medio tui, 27 A.
III, 8. Ecce... ego adducam servum meum Orientem, 245 D'.
VI, 12, 13. Ecce vir, Oriens nomen ejus;... et ædificabit templum Domino,... et erit sacerdos super solio suo, et consilium pacis erit inter illos duos, 372 D.
IX, 17. Quid enim bonum ejus est... nisi frumentum electorum et vinum germinans virgines? 395 D.

MALACHIÆ.

I, 10, 11. Non est mihi voluntas in vobis,... et munus non suscipiam de manu vestra : ab ortu enim solis... magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, 66 A, 369 A', 396 C.
III, 1. Ecce ego mitto angelum meum, 78 A'.
— — Statim veniet ad templum suum Dominator quem vos quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis, 29 A'.

I MACHABÆORUM.

II, 65. Ecce Simon frater vester,... vir consilii est; ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater, 214 D', 216 A'.

MATTHÆI.

I, 20. Quod... in ea natum est, de Spiritu Sancto est, 27 A, 28 B.
V, 3. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, 237 B, 244 B, 558 A'.
— 4. Beati mites, 237 B.
— 5. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, 229 D.
— 6. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur, 237 C, 435 B.
— 7. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, 215 D', 450 C, 546 A'.
— 8. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, 205 D', 570 B'.

V, 9. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, 193 B'.

— 10. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, 446 A'.

— 16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est, 201 A', 291 C.

— 48. Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est, 189 A', 511 B.

VI, 21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum, 295 A'.

XI, 11. Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista; qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo, 569 C'.

— 12. Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud, 446 B'.

— 15. Qui habet aures audiendi, audiat, 164 B', 527 C.

— 28. Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos, 446 D'.

XIII, 52. Omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini patrifamilias qui profert de thesauro suo nova et vetera, 362 D.

XV, 16. Adhuc et vos sine intellectu estis? 198 C.

XVI, 18. Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, 110 B'.

XIX, 21. Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes,... et... sequere me, 210 C.

XXI, 9. Benedictus qui venit in nomine Domini, 350 B.

XXII, 37, 38. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo...; hoc est maximum et primum mandatum, 444 D'.

— 40. In his duobus mandatis universa lex pendet et Prophetæ, 513 C.

XXV, 15. Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo,... unicuique secundum propriam virtutem, 208 D', 269 C'.

— 29. Omni enim habenti dabitur, et abundabit, 175 A'.

XXVI, 26. Accepit Jesus panem, et benedixit, 262 D', 361 B, D, 364 C', 428 C', 459 A'.

— 53. Possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi... plusquam duodecim legiones angelorum, 100 C.

XXVII, 46. Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? 278 A'.

XXVIII, 18. Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra, 38 B.

— 19. Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, 128 A'.

MARCI.

II, 28. Dominus est Filius hominis, etiam sabbati, 43 A'.

XIV, 36. Non quod ego volo, sed quod tu, 300 B.

LUCÆ.

I, 28. Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, 485 A, 529 B', 540 B'.

— 29. Et cogitabat qualis esset ista salutatio, 512 D'.

— 31. Ecce concipies... et paries filium, 455 B, 482 B'.

— 34. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? 520 B, 534 C', 553 D.

— 35. Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei, 482 C', 520 B.

— 38. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, 498 A, A', 534 D', 553 A'.

— 42. Benedictus fructus ventris tui, 490 B'.

— 45. Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino, 534 D, B'.

— 46, 47. Magnificat anima mea Dominum; et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo, 220 C', 520 B', 521 C', 522 A.

— 48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, 555 C.

— — Beatam me dicent omnes generationes, 479 B', 530 A.

— 49. Fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus, 502 A', 512 C, 514 A'.

— 51, 52. Dispersit superbos mente cordis sui; deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles, 522 C.

— 54, 55. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros, 530 C.

II, 19. Maria... conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo, 511 A, 526 B', 528 C, 529 A'.

— 35. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, 530 B'.

— 50. Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos, 528 C'.

— 51. Erat subditus illis, 484 B, 501 D, 510 C', 538 B, 554 A'.

IX, 23. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me, 449C.
X, 42. Porro unum est necessarium, 245B, 367B'.
— — Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, 517C', 528A'.
XII, 49. Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur? 55A.
XIV, 33. Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, 208A'.
XXI, 19. In patientia vestra possidebitis animas vestras, 165D.
XXII, 15. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar, 68A', 420A'.
— 19. Hoc facite in meam commemorationem, 71B', 407A', 428D', 455B'.
XXIII, 34. Pater, dimitte illis : non enim sciunt quid faciunt, 285D'.
— 40, 41. Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus ; hic vero nihil mali gessit, 45C.
— 42. Domine, memento mei, quum veneris in regnum tuum, 45D.
— 43. Amen dico tibi : Hodie mecum eris in paradiso, 45B, D.

JOANNIS.

I, 3. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, 482D, 490C'.
— 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, 19A', D', 497C, 514A.
— 14. Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, 473D, 481B, 482D, 497C.
II, 3. Vinum non habent, 529B, 548D'.
III, 16. Sic... Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam, 38C'.
— 20. Omnis... qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus, 110D.
IV, 24. Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare, 53A', 344A', 360A'.
V, 19. Quæcumque... ille fecerit, hæc et Filius similiter facit, 162A.
VI, 32. Pater meus dat vobis panem de cœlo verum, 232A.
VI, 48. Ego sum panis vitæ, 117B', 459A'.
— 51, 52. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi ; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum, 117B', 119B', 377C.
— 54. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, 468C, 473D'.
— 56. Caro... mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus, 69D, 359B', 366D', 459B', 492A'.
— 57. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo, 389B.
— 58. Qui manducat me, et ipse vivet propter me, 392B', 413C'.
— 59. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum, 466C', 472C'.
VIII, 12. Ego sum lux mundi, 19C', 346B, 517B.
— 47. Qui ex Deo est, verba Dei audit, 528C.
XIV, 21. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo ; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum, 188B, 332B'.
XV, 12. Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, 299C'.
XIX, 25. Stabant autem juxta crucem Jesu Mater ejus..., 559C'.
— 26, 27. Dicit matri suæ : Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua, 302A'.
XXI, 17. Pasce oves meas, 101A.

ACTUUM.

I, 9. Nubes suscepit eum ab oculis eorum, 50C.
III, 24. Omnes Prophetæ a Samuel et deinceps... annuntiaverunt dies istos, 77C'.
IV, 12. Nec... aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, 340B'.
V, 41. Illi... ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati, 219A.
X, 38. Qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo, 246D.
XIII, 48. Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam, 535C'.

AD ROMANOS.

I, 20. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, conspi-

ciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas : ita ut sint inexcusabiles, 176 A', 206 A'.
V, 5. Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, 170 C.
IX, 16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, 34 B'.
XI, 20. Noli altum sapere, sed time, 191 C, A'.
— 21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat, 191 B'.
XII, 1. Obsecro... vos..., ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, 293 B.
— 3. Dico enim... non plus sapere quam oportet sapere, 191 C, B'.

I AD CORINTHIOS.

II, 14. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, 180 C'.
— 15. Spiritualis autem judicat omnia, et ipse a nemine judicatur, 179 D.
IV, 7. Quid autem habes quod non accepisti? 157, 162 B', 545 D', 556 C.
XI, 23-25. Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens, fregit, etc., 333 A, 338 D', 361 B, 407 A', 428 C', D'.
— 26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat, 283 D'.
— 27. Quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini, 381, 445 B', 449 B', 464 D.
— 29. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini, 387 A', 405 C.
XII, 6. Qui operatur omnia in omnibus, 273 C'.
XIII, 4. Caritas patiens est, benigna est, caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, 266.
— 7. (Caritas) omnia suffert, 218 D.
— 12. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem ; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum, 199 A', 206 A', 248 B'.
XV, 10. Gratia autem Dei sum id quod sum, 157.

II AD CORINTHIOS.

X, 4, 5. Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo,... destruentes... omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, 368 B.

AD GALATAS.

II, 20. Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus, 186 A, 189 D', 295 A, 457 A', D', 475 A', 532 A.
— — Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me, 332 C'.
IV, 6. Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem : Abba (Pater), 183 C'.
V, 6. Fides... per caritatem operatur, 168 B'.
— 17. Caro enim concupiscit adversus spiritum, 172 A'.
VI, 14. Per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo, 256 A', 291 B', 292 D.
— 17. De cetero nemo mihi molestus sit : ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto, 331 A.

AD EPHESIOS.

I, 17, 18. Pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ... in agnitione ejus,... ut sciatis quæ sit spes vocationis vestræ, 365 C'.
III, 18. Ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum, 521 B'.
V, 14. Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus, 111 D'.

AD PHILIPPENSES.

II, 7. Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, 491 C.
— 8. Factus obediens usque ad mortem, 279 D', 282 B', 286 B, 290 B', 291 D', 303 C.
— 15, 16. Sitis sine querela et simplices filii Dei, sine reprehensione in medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes, 25 B, 227 B', 255 B', 260 C.
III, 20. Nostra autem conversatio in cœlis est, 189 D.
IV, 13. Omnia possum in eo qui me confortat, 466 D.

AD COLOSSENSES.

I, 9, 10. Postulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus in omni sapientia,... ut am-

buletis digne Deo,... crescentes in scientia Dei, 181 A, 228 A.
III, 1, 2. Si consurrexistis cum Christo,... quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram, 187 D.
— 5. Mortificate... membra vestra quæ sunt super terram, 213 D.
— 17. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum, 450 B'.
IV, 2. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, 105 C.

I AD TIMOTHEUM.

IV, 7, 8. Exerce... te ipsum ad pietatem : nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, 166 C', 237 D, 253 B'.

AD TITUM.

I, 15. Omnia munda mundis, 488 A.
— 16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, 202 A.
II, 12. Sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo, 251 D'.

AD HEBRÆOS.

I, 3. Qui quum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, 115 A'.
V, 13, 14. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ : parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali, 204 A'.
VII, 24. Hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, 352 D.
IX, 14. Sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi, 364 A'.
X, 1. Umbram... habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, 336 B.
XI, 1. Est autem fides... argumentum non apparentium, 199 C.
XII, 1-3. Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta... Recogitate... eum qui talem sustinuit... adversum semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris, 127 B'.

JACOBI.

I, 17. Omne datum optimum et omne donum perfectum, desursum est, descendens a Patre luminum, 162 D.
— 19. Sit... omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, 122 B'.
III, 2. In multis... offendimus omnes, 35 B.
— 14, 15. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones..., nolite gloriari... : non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica, 177 A.
— 17. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, 180 B', 181 D'.

I PETRI.

I, 18, 19. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis..., sed pretioso sanguine... Christi, 41 A.
II, 15. Sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, 201 D.
— 21. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, 289 D'.
III, 15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe, 196 C.
IV, 13. Communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudeatis, 292 D'.

II PETRI.

I, 4. Per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ, 189 A', 398 D.

I JOANNIS.

II, 6. Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare, 289 D'.

II, 20. Sed vos unctionem habetis a Sancto, 184 A.
— 27. Unctio ejus docet vos de omnibus, 184 A, 259 C.
III, 2. Videbimus eum sicuti est, 206 A'.
V, 4. Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra, 247 A'.
— 20. Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, 201 B.

APOCALYPSIS.

III, 16. Quia tepidus es,... incipiam te evomere ex ore meo, 270 A.
III, 20. Ecce sto ad ostium, et pulso; si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum, 186 D, 422 C', 469 A.
IV, 8. Et requiem non habebant, die ac nocte dicentia : Sanctus, Sanctus, Sanctus, 18 B, 352 C.
XII, 1. Signum magnum apparuit in cœlo: mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, 565 A.
XIX, 5. Laudem dicite Deo nostro, omnes servi ejus, et qui timetis eum, pusilli et magni, 18 A, 338 D'.

INDEX ANALYTICUS

A

ABBATISSÆ possunt et debent in capitulo verbum Dei proponere, sub directione prælatorum, 444 C. — Quænam eis debeatur obedientia, 444 C'.

ABEL patriarcha oblationes offerens, sacrificium Missæ præsignabat, 390 B', et a fratre occisus, figura fuit Christi, quem occidit Synagoga, 372 A. — Cur in Canone vocetur puer et justus, 371 A'.

ABLATIO. *Vide* Negatio.

ABRAHAM pater omnium credentium recte dicitur, 371 A'; verumtamen non semel dubitasse videtur, 534 B', et fide longe inferior est B. Virgini, 534 C'. — Quia sacerdos fuit et figura Dei Patris, 372 B, in Canone invocatur, 371 A', D'.

ABSTINENTIA terit carnis superbiam, 121 B', et ad orandum animam disponit, 121 D'; sed in merito cedit obedientiæ, 448 D'. — Etsi a defectibus communibus vix quis abstinere possit, 434 C', a mortalibus tamen et venialibus abstinendi voluntatem semper habere debet, 434 D'. — *Cf.* Jejunium.

ACCIDENS ab omnipotentia divina vim accipere potest qua accidens sit et in esse permaneat, 433 D'; unde fit ut accidentia panis et vini in Sacramento, transsubstantiatis substantiis, permaneant, et proprias actiones ac passiones retineant, 361 B', quod admiratione grandi non caret, 433 D'. *Cf.* Substantia.

ACEDIA sacerdotem summe dedecet, 402 A'; Psalmorum cantu fugatur, 456 B'. *Cf.* Tepor.

ACTIO. Ad agendum perfecte tria requiruntur : scientia non obtenebrata, voluntas non invidiosa, potentia non impedita, 501 A'. — Omne agens ab aliquo orditur et in aliquo quiescit, 502 A, et ex distantia termini a quo ad terminum ad quem, attenditur ejus virtus, 502 A; unumquodque etiam in illud transformari dicitur cujus potissime actiones imitatur, 295 D. — Actuum humanorum duplex est principium, anima, a qua oriuntur actus naturales, 332 C', et gratia, a qua procedunt actus meritorii, 332 D'; similiter duplex est regula, altera naturalis, quæ est ratio, altera supernaturalis, quæ est lex divina, 200 C. Bonarum actionum causa efficiens prima est Deus, 171 A', qui solus informat actus strenuos, dans nobis et velle et perficere, 117 A, causa formalis est gratia, causa instrumentalis creatura, 171 A'. Quælibet actio virtuosa mentem plenioris gratiæ capacem efficit, 540 D'; sed actus qui in se bonus est, per accidens vitiosus effici potest, dum a meliori actu fit impeditivus, 187 B. — Activa vita, quoad rationem dirigentem perficitur per dona consilii et scientiæ, 250 B, quoad affectum exsequentem, per dona timoris et fortitudinis, 250 C, quoad fidem, per dona scientiæ et pietatis, 260 B, quoad morum perfectionem, per dona consilii et fortitudinis, 260 B. — *Cf.* Opera, Vita.

ACTUS est ipsa operatio et usus rei, 166 B, unde actualiter alicui inesse ea dicuntur, quorum operationes exercet, 166 B. — Actus secundus, ut est agere, præsupponit actum primum, qui est esse, 21 B', unde ad agendum naturaliter requiritur esse naturale, ad agendum meritorie, esse spirituale, 171 C. — Actus activorum in patientibus recipiuntur dispositis, 209 A, 269 B'. — Quomodo dicatur Deus actus purus, 124 B, 126 D. — *Cf.* Habitus.

ADMIRATIO. Sicut admiratio major excludit minorem, 398 A, sic mirabilium multorum, si cum suis rationibus conferantur, cessat ex magna parte miratio, 431 C'. — Mirabilia multa in natura assidue fiunt, 433 D, in Synagoga facta sunt, 460 D, et quotidie fiunt in Ecclesia, 460 D, maxime in Sacramento, circa corpus Christi, 432 B, 433 A, 434 A,

quæ et angeli ipsi mirantur, 437 C', et in infinitum mirabiliora Deus efficere potest quam cognoscere valet mens humana, 433 C; sed hæc non admodum miranda videntur præ visionis beatificæ dignatione, 398 A. — Mirabilia fidei scrutari et discutere periculosissimum est, 430 B', maxime solitariis, 431 A. — *Cf.* Miraculum.

ADOLESCENTULÆ. Sic dicuntur animæ incipientes, nondum spirituales, quarum copiosus est numerus, 533 B.

ADORATIO actus est latriæ soli Deo exhibendus, 342 A, 405 A', quem sobria mente exercere decet, 106 A. — Christus non minus ab angelis adoratur in manibus sacerdotis, quam in sinu Patris, 397 B'.

ADVENTUS. Duplex est Christi adventus, 17 A, primus quo ad redimendum genus humanum venit, 21 C, secundus quo venturus est Judex sæculi, 23 C'. Primum sancti Patres in lege naturali et scripta affectuosissime optaverunt, 421 B, et cum fastidio, 113 D, quia deficiente illis advocato et sacerdote idoneo, valde incompletus exstabat eorum cultus, 396 B; ideo, adveniente Domino, cessaverunt sacrificia et sacramenta Legis, 359 D. Utrumque præscivit B. Virgo, 530 D. — Hymnus in Adventu cantandus, exponitur, 17.

ADVOCATI a principibus constituti sunt in gratiam imperitorum, ne sua imperitia jus suum amittant, 396 A, et personaliter causam susceptam expedire debent, quantum requirit causa, 394 D'. — Fidelibus duo sunt optimi advocati, Christus, 394 A', D', 437 C', et B. Virgo, 492 A'. — *Cf.* Mediator.

ÆGIDIUS (Romanus), Ord. S. Augustini theologus, scripta sua dictis philosophorum refercire solet, 161 D. Pluries allegatur, 55 A', 363 B, 365 D, 366 B, 461 C, 486 D'.

ÆGRITUDINES animarum multæ et variæ, 450 B', multis et variis indigent medicinis, 450 C', ac proinde spiritualibus medicis humiliter revelandæ sunt, 450 D'. *Cf.* Medicina.

ÆQUALITAS. Nec in essentiali nec in accidentali præmio æquales sunt omnes electi, quia juxta merita fit retributio, 374 D'. — Diis, parentibus et magistris reddi nequit æquivalens, 483 C', 570 C'.

ÆTERNITAS. Ab æterno dicitur Deus creasse et item prædestinasse, sed diversimode, 19 D. — Æternitatis templum Romæ, nascente Christo, collapsum est, 500 C. — *Cf.* Tempus.

ÆVUM est mensura Beatorum in patria, 352 C.

AFFABILITAS virtus est moralis, 542 B', in sensitivo appetitu sita, 542 C', qua quis in conversatione bene se habet, 542 D'. Adulationi et dyscoliæ adversatur, 543 A.

AFFIRMATIO. Per affirmationem seu positionem cognosci dicitur Deus, quum ipsi adscribuntur creaturarum perfectiones, 494 B, ita tamen ut quod in eis est imperfectionis, ab eo removeatur, 494 C.

AGATHON abbas, quantum reputaverit laborem orare, 104 C. (In Vitis Patrum, lib. V, libel. XII, n. 3.)

AGILITAS, dos corporis gloriosi, 364 A, 573 B', per quam Christus super mare ambulare potuit, 364 B, et in cœlum propria virtute ascendere, 50 D.

AGNES (S.) virgo. Ipsi ostensa fuerat futura beatitudo, 468 C'.

AGNUS quotidie in templo Jerusalem oblatus, mane et vespere, Christi oblationem præfigurabat, 416 C. Similiter agnus quotannis in Paschate immolatus sub V. L., 65 A, qui exinde typicus appellatur, 68 B', et quem comedere voluit Christus ante Sacramenti institutionem, 65 A, 68 B', 364 B', non feria quarta, ut male volunt Græci, sed feria quinta, 428 D. Cur in agnina carne non fiat consecratio, 428 A'. — Agnus Dei in Missa quare trina vice cantetur, 377 D.

AGONIA Christi in horto de sero meditanda est, 300 A. — Hanc Christus pati voluit, ut ab angustia et pavore divini judicii nos redimeret, 284 A.

ALACRITAS in bonis operibus fructus est communionis, 417 D, et in actibus latriæ potissimum reperitur, 411 C; verumtamen non est certum devotionis signum, 405 C'.

ALANUS (de Insulis), theologus Parisiensis, laudat sapientiam, 192 D.

ALBATEGNI (Mohammed ben Gâbir el-Battâni), astronomus, 22 D'.

ALBERTUS Magnus (O. P., Ratisbonensis episcopus), « venerabilis », 486 D', « et profundissimus », 526 A, scripta sua dictis philosophorum refercire solet, 161 D; Isaiam plenarie exposuit, 262 B, et librum conscripsit de Laudibus Mariæ (id est Mariale seu Quæstiones super Missus est), 526 A. — Sæpissime allegatur, 103 D, 106 B', 107 B, 161 B', 163 C, etc. Notabilia : de donorum ac virtutum differentia, 247 B et s., de donorum numero et distinctione, 249 B et s., de donis

singulis, 250 B' et s. — Nonnunquam corrigitur, 247 B', 258 B, vel se ipsum corrigit, 365 C', D', 427 C.

ALBUMASAR (Djafar ben Omar Abu-Maschar), astronomus, planetas in suis orbibus moveri credebat, 18 D'.

ALBUMASAR Maurus, Arabs medicus, perperam asserit partum virginis naturaliter fieri posse, 22 C', 434 C.

ALEXANDER de Hales (Ord. Min.), « maximus ille theologus », 262 B, « doctissimus vir », 308 D, et « Doctor irrefragabilis », 447 C', Isaiam plenarie exposuit, 262 B. Allegatur, 426 A', 461 B.

ALEXANDER (S.) Papa I nonnulla Canoni addidisse fertur, 363 A'; januis clausis carcerem B. Hermetis ingressus est, 434 C.

ALFRAGANUS (Mohammed ben Kathir el-Fargàni), astronomus, 22 D'.

ALGAZEL (Abu Hamed el-Gazzâli), Peripateticus, inferiora hæc ab intelligentiis creata censebat, 433 A'.

ALLEGORIA quid sit, 232 A. Ejus mensa ad peritiores pertinet, 231 D', 232 A.

ALLELUIA, vox Hebraica, cujus interpretatio est Laudate Deum, 345 C', ineffabilem significat Beatorum exsultationem, 345 D'. Repetitur in Graduali ad exprimendam duplicem eorum gloriam, corporalem scilicet et spiritualem, 345 D'.

ALTARE optime Christi crucem designat, 338 D, quia quod semel in cruce fecit, hoc quotidie in altari Christus operatur, 369 C, et sanctum dicitur, tanquam ordinatum ad divina, 370 C. Cur illud osculetur sacerdos, 338 D. — Sublime altare Dei vel cœlum empyreum est, in quo Deus specialiter habitare dicitur, 373 C', vel Christus, qui pro nobis apud Patrem interpellat, 373 C'. — Sacrificium novæ legis rite altaris Sacrificium vocatur, 369 A', 371 C', ex altari super quod conficitur et offertur, 390 D'.

AMBITIO innumerabilium peccatorum est origo, 447 B', et imitatio quædam diaboli, 447 B'. Huic per votum obedientiæ renuntiant religiosi, 447 C'.

AMBROSIUS (S.), Mediolanensis episcopus, in fide per mysticas illustrationes stabilis factus erat, 469 C', sicut cedrus Libani, 458 B, et auctor est multorum hymnorum, 17 A', 26 A, 33 A, 43 A, 48 A, 102 A, 108 A, 115 A, 120 A, 122 D, 124 A, 126 A, 128 A. — Multoties allegatur, 100 B', 111 B', 161 A', 172 A, 244 C, etc. Notabilia : de cantu galli in nocte, 108 B et s., et avium mane et vespere, 120 A, de efficacia sermonis Domini, 425 D', 426 B, de frequentanda communione, 474 C.

AMBULATIO. Cum Christo ambulare, quid sit, 289 D'.

AMICITIA. Ista est amicorum proprietas, ut eadem velint et nolint, 308 A, et sibi secreta mutuo revelent, quoniam eorum omnia communia sunt, 526 A', 546 B' : amicus enim amicum tanquam se ipsum existimat, ideoque de ejus bono lætatur et de malo tristatur, 546 B', et tunc potissimum dilecti reminiscitur quum illum adversis agitari cernit, 561 D'. Amicus carissimus recte dicitur amor amantis, 384 D. — Per sacramentalem communionem quadam spirituali amicitia colligantur fideles et ad Christum, 416 A, D, et ad invicem, 396 A'; Sponsi autem amici secreti dicuntur qui ambulant per viam illuminativam et purgatorias virtutes exercent, 410 C.

AMOR circa bonum versatur, 332 A, quia tantum habet quis amabilitatis quantum et bonitatis, 271 A'. — Ex notitia oritur, 184 D, et notitiam præexigit, 512 D, et quidem tanto majorem quanto ipse ferventior est, 512 D; in cognitione radicatur et ex ea procedit, 331 C', 524 C'; ex contemplatione accenditur, et quo fuerit stabilior contemplatio, eo et firmior amor, 540 C' : propter quod amor sæpe dicitur notitia, 184 D, sed ipse ingreditur ubi notitia foris manet, 523 A. — Amor semel accensus semper vehementius fervet, si fomentum habeat, 540 D'; nil durum, nil amarum, nil grave reputat, 295 C'; omnia, quantumvis ardua, facilia facit et suavia, quia præ ceteris habitibus faciliter operatur, 551 D'; inquietus est et continere se nequit, 503 A'; cor extra se collocat, quia verius est anima ubi amat quam ubi animat, 295 A', et ecstasim causat, 295 A, 503 A'. — Omnis communicationis est origo, 54 D', omnis gratuitæ donationis causa et ratio, 162 C, primum donum quod amans amato impendit, 162 C, et in quo omnia donantur, 54 D', et quo major est, eo plura dilecto impertitur, 524 B'. — Amor quædam est amantis in amatum tendentia, 54 D' : amatorem quippe non sinit esse sui ipsius, sed ejus quem diligit, 295 A, eum extra se rapiens, et in amatum transformans, 518 C', et in dilecti amplexus pro-

labitur, 503 A', amantes ad invicem conjungens, 483 D, 518 C', conversatione intima, 524 B', et delectabili, 486 B. Separationis impatiens, 367 C', 505 C, inter amantes omnia communia facit, 385 B, 485 B', quia dilecto nihil vult esse absconditum, 503 A'.

Sine amore anima subsistere nequit, 540 A; sed multiplex est amor, 172 D. Alius est enim amor sensibilis in appetitu sensitivo situs, alius amor intellectualis in voluntate, 172 A', alius amor privatus, qui omnium criminum est origo, 447 B, et ab anima contemplativa radicitus exstirpandus est, 305 A', alius amor sensualis, qui venenum est spirituale, 125 B', alius amor rectus et gratuitus, quem non inquinat utilitas aut voluptas, et qui proprie dicitur caritas, 392 D. Amore privato decrescente augetur caritas, penitus sublato perfecta fit dilectio, 186 C'; plenus enim amor mentem nudam et ab omni affectione liberam requirit, 523 B. — In duplici amore Dei et proximi, vitalis est calor animæ, 391 C, tota lex pendet et Prophetæ, 538 D. Sicut enim propter amorem Deus humanæ naturæ conjungi voluit, sic et nos per amorem in Deum transformari decet, 295 B, et sicut ille nos dilexit gratuito, sic et nos illum propter ipsum diligere oportet, 295 C; similiter et proximos diligere nos decet, et quia similitudo causa est amoris, 181 A', 236 C', 480 B, 485 D, et quia præcipuum est mandatum Christi, 538 D'. — Amor Dei ex consideratione divinæ bonitatis accenditur, sicut amor carnalis ex speciositate mulieris, 391 B', ex contemplatione verborum et operum Dei, 391 D', ex recordatione beneficiorum ejus, 392 A; et sicut jugiter renovantur et multiplicantur prædicta beneficia, sic et jugiter durare et crescere debet amor noster, 392 C. Quum amor spiritualis naturaliter vigorosior sit amore carnali, 385 B, pulchra est quæstio an mens creata naturali amore plus diligat Deum quam se ipsam, 105 D'. — *Cf.* Caritas, Dilectio.

ANACLETUS (S.) Papa non communicantes ab ecclesiæ ingressu arceri decrevit, 474 C'. (In Decreto, de Consecr. dist. 1, c. 59.)

ANAGOGIA quid sit, 232 B. Ejus mensa ad peritiores pertinet, 231 D', 232 B. — Anagogica Dei cognitio multo præstantior est cognitione naturali ex creaturis, 272 B', et duplici modo fit, sive ex gratiosa Dei præventione, quum mens improvise illuminata, ad immensæ lucis intuitum erigitur, 274 B, ubi in divinæ majestatis admiratione stat suspensa, 274 C, sive quum se ipsam et universa creata transcendens, in caliginem ingreditur, ad Deitatis notitiam pertingendo per omnium negationem ab ea, 274 D.

ANDREAS (S.) apostolus, quantum crucem honoraverit, 38 A', 41 B. (Legend. aur. c. 2.)

ANGELI. Omnes cœlestes spiritus Angeli vocantur, quoniam omnes administratorii sunt spiritus, 349 D, et Virtutes dici possent propter fortitudinem ad exsequenda divina obsequia, 349 D. — Longe a divina simplicitate deficiunt, quia in eis diversificantur essentia, virtus et actio, 157, et in eis quædam est nescientia, a qua purgantur sive per Deum sive per superiores, 215 C', unde eorum scientia usque ad diem judicii crescere potest, saltem quoad accidentale præmium et cognitionem divinorum effectuum, 215 B'. — Corporalia excedunt multitudine, 100 D, et omnes sunt unus cœtus universalis, quamvis plures efficiant particulares ordines, 100 C, in quibus sunt primi, medii et infimi, 100 C; et quanto altior est chorus, tanto plures in se continet personas, 100 D. — Quod hominibus est mors, hoc angelis fuit casus, 92 A', quia multi ob inobedientiam de cœlo præcipitati sunt, 448 C. — Angeli sidera sunt spiritualia quibus ornatur Ecclesia triumphans, 24 D'; per eos Deus inferiora gubernat, 233 A, secreta patefacit, 106 D, et homines dirigit, 275 A : unicuique enim nostrum deputatus est angelus custos, 275 A, qui tuetur nos die ac nocte, 107 C, sed potissimum nocte, contra uberiores illusiones dæmonum, 107 C; ipse preces nostras et vota Deo præsentat, 373 C, nec sine ejus permissu valet diabolus pilum capitis nostri tangere, 128 C. — Opus redemptionis stupent, 45 A', et caritatem Dei ad homines, 437 C', peccatorum mirantur salutem, 45 B', hominumque deificationem in communione, 70 B, qua communicantes angelicæ beatitudinis veritatem quodammodo participant, 389 B; celebranti sacerdoti adstant, 373 A', et Verbum in manibus ejus non minus adorant quam in sinu Patris, 397 B'. — Quomodo corpus Christi in sublime altare Dei perferant, 373 A.

Ex angelis et animabus beatis una dumtaxat resultat Ecclesia triumphans, 100 A',

quia ad varios angelorum choros, pro quantitate meritorum, assumuntur electi, 100 A', ut reparetur angelica ruina, 100 C'. Etsi enim natura præstantiores sint angeli quocumque viatore, 569 C', etiam B. Virgine, 572 B', non repugnat aliquos quibusdam comprehensoribus inferiores esse, 569 D'; imo universi sub Christo et B. Virgine constituti sunt, 570 A. Ideo post incarnationem ab hominibus adorari recusant, 492 B', et B. Virgini humiliter deserviunt, 572 B', et gratulantur, 569 B, cui valde inferiores sunt in gratia, 572 B', et per quam eorum ruina reparata est, 569 B. — Cur dicatur Christus Angelus magni consilii, 373 A, et panis angelicus, 69 D. — *Cf.* Chorus.

ANIMA rationalis ad imaginem Dei creata est, 130 B, 511 A, et Trinitatis in se fert imaginem, 54 B, 511 C; signaculum est increati luminis, et primæ lucis imago, 19 D', principium vitæ naturalis in viventibus, et omnium naturalium operationum, 332 C'; sed omnium intellectualium naturarum infima, innumeris indiget auxiliis, 157. — Simplex et inextensa, per totum corpus extenditur, 433 C', in quo sicut in carcere includitur, 130 A, et multa impedimenta patitur, 497 A; verumtamen quia finis est et perfectio corporis, corpus in multis sibi servire facit, 130 B, et virtus ejus in corpus redundat, 72 A. — Quadrupliciter peccato originali vulnerata est, 167 D', sed per dona timoris, scientiæ, pietatis et fortitudinis sanatur, 168 A, illuminatur per dona consilii et intellectus, 168 A, per donum sapientiæ perficitur, 168 A, et sic fit templum Dei, 169 D'. — *Cf.* Intellectus, Memoria, Ratio, Voluntas.

Anima fidelis ad imaginem Dei facta est, ut Creatori assimilari pro posse satageret, 511 A, et sic conversari debet ut perversis et ethnicis bonum præbeat exemplum, 201 D. — In humilitate timorata totam vitam fundare debet, 241 D, et prius sui cognitioni incumbere, 198 D, quam ad divinorum contemplationem accedat, 198 B', in se ipsa descendens per donum timoris, et postmodum ad Deum ascendens per donum fortitudinis, 241 B'. — Ipsam simplificari oportet per donum intellectus, 197 D, actibus virtuosis nutriri, 192 C', maxime actibus doni sapientiæ, 192 D', omnibus terrenis et exterioribus renuntiare, ut ad Deum convertatur, 210 C, et in ipso quiescat, 210 A', se ipsam relinquere, 210 C', et sibi ipsi mori, ut Deo vivat, 185 C', et transcensa omni similitudine, ipsi immediate adhæreat et perpetuo, 197 D, ut perfecta in intellectu per sapientiam, in voluntate per caritatem, in memoria per stabilitatem in utroque, 511 C, in divinorum contemplatione beatificetur, 511 A'. — Sic orare debet ut orant rei in judicio constituti, 270 B, et mendici inopia coacti, 270 A', sic virtutibus studere, ut philosophi gentiles scientiæ, 270 D, et dona Dei fiducialiter exspectare, 210 D': magna est enim quæ ordinationes Dei exspectat, 210 D', sed major quæ propriam voluntatem abnegat et Deo obedit, 210 D'. — Propter quod sæpe a Deo tentatur ut abnegationem discat, 211 C, et ab ingenti voluptate in ariditatem demergitur, quasi sit a Deo derelicta, 211 D; sed quæ vere devota est, beneplacitam Dei voluntatem amplectitur, 211 D, quia quæ voluntaria est ad bona operanda, etiam prompta est ad magna toleranda, 211 A'; et quum in voluntate divina suam lætitiam posuerit, 211 B, tunc fiet usque ad infimum depressa, divinorum susceptiva donorum, 211 B, liberrima et sine cura vivens, 211 C. — Triplex est animarum fidelium gradus, nempe: fideles Dei servi, qui præcepta servare et mortalia vitare satagunt, 213 C', secreti Dei amici, qui fervide Deo adhærent, sed sibi ipsis nondum penitus mortui sunt, 213 D', consolationem appetunt, eaque subtracta contristantur, 213 D', demum occulti filii, qui soli Deo intendunt, sibi mortui et in Deo transpositi, 214 A, quod est christianæ vertex perfectionis, 214 B; vel aliis verbis, adolescentulæ seu incipientes, adhuc animales, quarum multus est numerus, 533 B, concubinæ seu proficientes, quæ tamen Sponso non sunt adhuc familiares, 533 C, et reginæ seu perfectæ, quæ delicias omnes, præter Sponsi amplexus, despiciunt, 533 A'. — *Cf.* Beati, Sancti.

ANNUNTIATIO dominica describitur, 484 B'. Quantum in ea detulerit Deus B. Virgini honorem, 484 C', quantam ostenderit B. Virgo prudentiam, 512 D', 553 D, et humilitatem, 553 A'.

ANSELMUS (S.), Cantuariensis episcopus, asserens eam esse B. Virginis sanctitatem, qua nulla major esse possit sub Deo, 87 D', 486 D', explicatur, 487 B; verum quidem dixit, sed ad eum intelligendum acuto intellectu opus

est, 487 D'. — Ipsi tribuitur liber de Excellentia Mariæ (Eadmeri), 526 A. — Non semel invocatur, 159 A', 169 B, B', 200 D, 229 B, 242 B'.

ANTISIODORENSIS. *Vide* Guillelmus.

ANTONIUS (S.) abbas, discretionem in orando docet, 104 D.

APOSTOLI adhuc rudes Scripturamque nescientes, 308 B', Christum pati nolebant, 308 B, et ideo tempore passionis absque merito ipsi compassi sunt, 308 B, et scandalizati sunt, 44 C'; sed post resurrectionem in fide cœperunt firmari, 44 C', et in die Pentecostes, post debitam præparationem, 60 B', 531 B', Spiritu Sancto repleti sunt, 60 B', fervore, scientia, 56 A', 60 C', et gaudio, 61 C, et universam intellexerunt Scripturam, 114 B. — Omnes corpus Christi manducaverunt, 68 B, 69 A, et in ultima cœna ad sacerdotium promoti sunt, 365 B', 435 D. — Non in Judæa tantum, sed in omni loco Evangelium prædicaverunt, 61 D, 420 D, et orbem pro magna parte converterunt, 114 A'. Quomodo lingua sua loquentes ab omnibus audirentur, impossibile est explicari, 61 A'. — Traditionem Christi ad nos transmiserunt, 429 C', maxime verba consecrationis quæ in Evangeliis non habentur, 363 D, et in Missa Orationem dominicam inseruerunt, 398 A'. — Post B. Virginem et sanctum Præcursorem a Christo deificati sunt, 339 D, ita ut fratres Christi dicerentur, 65 A, et ipsos infimis angelis inferiores esse nefas est credere, 100 C'; sed Spiritu Sancto inæqualiter repleti, in omni congregatione deferebant Petro, 62 C, et a B. Virgine consilium petebant, 529 D.

APPETITUS. In homine duplex est appetitus, scilicet intellectivus, seu voluntas, 172 D, et sensitivus, 172 C. — Intellectivus subjectum est donorum Spiritus Sancti, 168 C, quia perfici indiget contra timorem periculorum, 168 D, et contra blandimenta concupiscentiarum, 168 A'. Sensitivus in irascibilem et concupiscibilem dividitur, 167 C, sed citra rationis consensum peccatum mortale inducere nequit, 129 C. — *Cf.* Concupiscentia, Ira, Voluntas.

AQUA. Per exteriorem aquæ ablutionem in Baptismo interior animæ purificatio significatur, 414 C, imo efficitur, quia tactu mundissimæ carnis suæ contulit Christus vim regenerativam aquis, 425 D', et superinfusioni aquæ adest virtus S. Spiritus ad inteтiorem ablutionem, 414 B'. — In calice vino misceri debet aqua, 353 A, 362 A', in modica quantitate, 362 B', non ad necessitatem sacramenti, 362 D, sed ex ordinatione Ecclesiæ, propter significationem, 362 A', quia scilicet in vino lymphato Christus consecravit, 362 B', 428 A, et in cruce aquam cum sanguine fudit, 39 C', 428 B. Aqua hæc absorbetur a vino et cum ipso in sanguinem Christi convertitur, 362 B', et fidelem significat populum Christo conjunctum, 362 A'. — Cur tam in Baptismo quam in Eucharistia benedicatur aqua, 353 A, B.

ARABES scriptores in hoc tomo allegati : Albategni, Albumasar, Alfraganus, Algazel, Averroes, Avicenna, Joannicius.

ARCA fœderis figura fuit humanitatis Christi, 438 C, et translatio ejus per desertum, processionum S. Sacramenti, 456 A, quod est arca N. T. manna cœleste continens, 456 B.

ARISTODEMUS adhuc incredulus per vestem S. Joannis evangelistæ mortuos duos suscitavit, 414 C'. (Legend. aur. c. 9.)

ARISTOTELES, « nobilis », 483 C', « princeps philosophorum », 236 A', planetas in suis orbibus fixos credebat, 18 D'; magistri sui Platonis verba sæpe reprehendit, non mentem, 126 B'. — Multoties allegatur, 41 D', 42 A, 126 D, 176 A', 177 D, etc.

ARIUS, « sceleratissimus » hæresiarcha, Verbum Patre inferius dictitabat, 88 B, 351 C, A', et B. Virginem verum Deum non genuisse contendebat, 482 C; contra cujus perfidiam Nicænum symbolum editum fuit, 346 A'.

ARRHA. Recte arrha futuræ gloriæ et salutis vocatur Eucharistia, 389 B, 390 D', 418 D, et subarrhatio devotæ mentis, 418 D, quia in ejus fruitione quem modo sub formis velatum accipimus, tota nostra consistit futura felicitas, 391 A.

ARS est circa difficilia, 186 B, et magni artificis est magnos effectus producere, 383 A. — Divina Sapientia est ars omnium rerum rationibus plena, 190 B.

ARSENIUS (S.) abbas, quantum somni concesserit monachis, 80 C. (In Vitis Patrum, lib. V, libel. IV, n. 3.)

ASCENSIO Christi ad cœlos arduos, 49 A, ipsi competebat secundum utramque naturam, 49 B, et debebatur propter suæ passionis abjectionem, 50 D'. — Non nube suffultus ascendit Christus, 50 D, sed divina virtute et dote agilitatis, 50 D, et comitantibus angelis, 49 C',

et animabus patrum e limbo eductis, 50 B', ad solium Patris deductus est, 49 C', ubi cum eo assidet et conregnat, 50 D', jugiter interpellans pro nobis, 49 D', 89 B'. — Ascensio causa gaudendi fuit tunc angelis, 49 B', nunc est fidelibus, 48 A, 51 D, quia triumphus est Christi, 49 D', 50 D', apertio paradisi, 50 A', humanæ exaltatio naturæ, 51 B, exemplar et ratio futuræ nostræ ascensionis, 50 A'. — Hujus memoria fit in Missa, 369 C', quia spem nostram roborat, 370 B', et ad virtuosam vitam provocat, 51 A'. — *Cf.* Christus.

ASSUMPTIO corporalis in cœlum quatuor de causis B. Virgini competebat, 567 D', propter scilicet virgineæ carnis integritatem, 567 D', dignitatem, 568 A', communitatem cum carne Filii, 568 C, et propter honorem Christi, cui indecens esset corpus Matris sinere dissolvi, 568 B', et absque honore relinquere, 568 A. — Credenda est igitur a Filio assumpta in cœlum, 568 D', et prope thronum Dei collocata, 569 A', super omnes angelicos choros, 569 D, ubi mira claritate fulget, 573 B', et totum paradisum illuminat, 574 C, ineffabili lætitia replens Beatos, 574 C, et pro viatoribus jugiter interpellans, 89 B'.

ATHANASIUS (S.), Alexandrinus episcopus, symbolum composuit, 346 A'.

ATTENTIO in oratione requiritur, ut sit vera oratio, 344 B', et maxime in celebratione, 331 B, 407 B', quia sine attentione non est devotio, 329; verumtamen non quælibet distractio in celebrando peccatum est mortale, 407 B'.

ATTRITIO seu imperfecta contritio peccatum non delet, 34 D', sed peccatorem movet ad quærendam gratiam, 46 C. *Cf.* Contritio.

AUCTORITAS magistri ratio debet esse discipuli, 368 B'. — Assentire fidei propter solam Dei revelantis auctoritatem, omnino meritorium est, 368 B', unde Christianis pro summa et certissima ratione esse debet Christi auctoritas, 368 C', 369 B.

AUGUSTINUS (S.), « fidelis », 567 C', « sanctus et electissimus pater », 449 B, in fide per mysticas illustrationes factus erat immobilis, 469 C'. — Quanti fecerit Platonem, 104 D, et BB. Ambrosium et Hieronymum, 458 B. — Jejunium commendat, 36 A, et dominicam Orationem, 376 B. — Quid de communione quotidiana definiat, 474 A', et quomodo probet B. Mariæ assumptionem, 567 C'. — Sæpissime citatur, 19 B', 30 B', 31 B', 56 C', 61 A', etc.

AURORA radio solis informatur et decoratur, 124 A'. — Quomodo cursus provehat, 118 C', et cur in aurora prodire Filium rogemus, 118 D'.

AVARITIA sacerdotes maxime dedecet, 336 C', 402 C', quia avarus est Evangelii subsannator, 447 B'. — Amor Christi et avarus est, quia a nobis aufert totum quod sumus, et largus, quia nobis dat totum quod est, 435 D, C'.

AVERROES (Abul Walid Mohammed Ibn-Roschd), « sceleratissimus et maledictus », 459 D', « christianæ fidei hostis magnus, sed imbecillis », 280 C, contra Eucharistiam blasphemans, 459 D', justo Dei judicio in irrationabilissimos errores labi permissus est, 460 A, negans dæmones, 459 D', providentiam et judicium, 460 B, et in philosophicis ipsis absurda effutiens, 460 A, B; qui si fructus Eucharistiæ semel gustasset, non tam blaspheme locutus fuisset, 470 A.

AVES quotidie mane et vespere laudes Creatoris decantantes, 120 A, indevotos homines condemnant, 120 B.

AVICENNA (Abu Ali el-Hosein Ibn-Sina), medicus et philosophus, 103 C', inferiora ab intelligentiis creata dicebat, quæ in his mirabilia efficere possunt, 433 A'.

AVIDITAS quædam spiritualis ad digne communicandum requiritur, 435 B, quam vocat Ruysbroeck liberæ voluntatis concupiscibilitatem, 434 C'.

B

BAPTISMUS ad inchoationem vitæ spiritualis ordinatur per gratiæ infusionem, 367 B, quæ per ablutionem aquæ designatur, 414 C, B'. Tollit specialiter peccatum originale, 450 C', 460 C', omnia quoque venialia et mortalia peccata, quoad pœnam et quoad culpam, 412 B. — Pro illis qui defuncti sunt cum charactere baptismali orat Ecclesia, 374 D.

BARAC, judex Israel, in fide hæsitans, longe inferior est B. Mariæ, 534 D'.

BARBARA (S.), per justam maledictionem, pastoris iniqui oves in locustas convertit, 433 D. (Legend. aur. c. 188.)

BARBARI. Sic appellabantur gentes quæ non utebantur una ex tribus linguis, Græca, vel

Hebraica, vel Latina, 340 D. Die Pentecostes, ad cognitionem Christi admissi sunt, 61 B'.

BASILIUS (S.), Cæsariensis episcopus, « electissimus pater », 449 B, plures cærimonias et orationes Missæ ordinavit, 339 C, A'. Dum Kyrie eleison clamavit, hæreticos confutavit, et fores ecclesiæ divina virtute apertæ sunt, 340 C. — Allegatur, 344 A', 361 A.

BEATITUDO naturaliter ab omnibus appetitur, 160 C, 271 A', 399 A. Duplex est, naturalis et supernaturalis, 164 C, 217 B', et consistit in contemplatione et dilectione divinorum, 511 A'.

Beatitudines sunt operationes virtutum donis perfectarum, 171 C', 193 D, 257 C', et quælibet illi dono respondet ex quo frequentius et directius causatur, 193 C. Quæ beatitudo respondeat dono sapientiæ, 193 C, intellectus, 205 D', consilii, 215 D', fortitudinis, 223 A, scientiæ, 229 D, pietatis, 237 A, et timoris, 244 B. Beatitudines donis adscribi possunt secundum ordinem enumerationis, 237 A, ut fecit Augustinus, vel secundum actus et objecta, 237 B. Quomodo maneant in dormientibus, 257 D'. — Explanatur prima beatitudo, 244 B; tertia, 229 A'; sexta, 205 D'; septima, 193 B'.

Beati in patria non sunt essentialiter sed participative sancti, 333 B', nec eorum actio tempore mensuratur, sed ævo, 352 C. — Cives cœlici dicuntur, 101 C, seu cœli, 349 C, D', et tanquam perfecti, panem supersubstantialem edere possunt in propria forma, 393 C', et immediata Dei fruitione reficiuntur, 386 C'. — In visione, quæ est finis et retributio omnium meritorum, 475 C, et præmium essentiale, 571 D, et caritati debetur, 569 B', non crescunt, sed in cognitione divinorum effectuum crescere possunt, 215 B', 414 C. Cernunt quidem Dei essentiam, sed non quantum intelligibilis est, 306 B, imo a comprehensiva ejus intuitione infinite deficiunt, 306 A. — Deum laudant, 18 A, sine interruptione et fatigatione, 18 B, cum omnimoda securitate, 18 B, absque distractione et oratione pro se ipsis, 18 D, 343 A, et tanto perfectius, quanto Deum clarius vident, 18 A. — Præmium eorum accidentale consistit in contemplatione creaturarum, 571 A', maxime humanitatis Christi, 571 B', qui se regnans dat in præmium, 72 D, et B. Virginis, quam singulariter venerantur et diligunt, 572 D'. — An et quomodo in Beatis maneant dona consilii, 215 C, A', C', timoris, 243 C' et s., fortitudinis, 222 D', scientiæ, 232 B'. Quæ virtutes in illis permaneant, 215 A. — Septem sunt dotes Beatorum, tres animæ, quatuor corporis, 364 A, 573 B' et s. — Eorum unio cum Deo mirabilis est, 497 C', sed minus quam unio hypostatica, quia tantum conjunctio est increati et creati, quoad actum secundum, 497 D'; attamen Beatorum minimus præstantior est optimo viatore, 385 B, 569 C'.

BEBELIUS Henricus hymnum « Vexilla Regis » Fortunato episcopo adscribit, 37 A.

BEDA (S.) Venerabilis allegatur, 425 D', 461 C.

BENEDICTIO. Sicut benedicimus Deo, sic Deus benedicit nobis, sed differenter, 341 C', quia ille benedictione consecrationis, nos benedictione laudationis, 341 D'. — Cur vestes, templum et vasa sacra, panis et vinum ante consecrationem benedicantur, 353 B, 358 B', 359 B. — Christus, in Cœna, benedicendo et porrigendo panem discipulis, creditur consecrasse, 429 A'.

BENEDICTUS (S.) abbas citatur, 106 A, 108 B.

BENEFICIA. Quot et quanta sint Dei in creaturas beneficia, 274 B', non transitoria, sed perpetua, 392 C, tam in naturalibus, 274 C', quam in gratuitis, 275 A, B. — Beneficiis, utpote gratuitis, debetur retributio condecentiæ, 287 A, sed pro beneficiis Dei debetur recognitio, gratiarum actio, 286 D', 348 B', vicis retributio, et obsequium, quia non gratis, sed cum onere dantur, 287 B, aliter ingrati sumus, 345 B. Hæc recognitio non est contra humilitatem, 558 A, imo quo majora se a Deo accepisse percipiunt Sancti beneficia, quæ sunt cibus et pabulum divini amoris, 392 A, eo magis humiliantur, 558 A. — In Missa recoluntur, 416 D, ut eorum reminiscendo, accendamur, et accensi imitemur, 420 B'. — Beneficia Christi tam magna sunt, quod vicem condignam rependere non valemus, 436 B. — Beneficia ecclesiastica gratis, sed cum onere divini officii conceduntur, 287 B.

BERNARDUS (S.), Claræ Vallis abbas, « doctor devotissimus », 89 B', 188 C', 486 D', « fidelissimus ille prælatus », 441, « fidelis imitator Christi », 294 B', « puer Mariæ, et ardens ejus amator », 565 B', 570 A', describit sapientiam, 182 A'. *Adde* 29 A, 76 C', 79 C', 83 A, etc.

BETHSABEE figura fuit B. Virginis, 570 A.

BOETIUS (B.). Transcribitur ejus hymnus de Deo Creatore, 140 C. — Allegatur, 116 A', 126 B', 351 A.

BONAVENTURA (S.), Albanensis episcopus, O. M., « Doctor devotus », 166 D, 447 C', « doctissimus vir », 308 D, « dignissimus et venerabilis dominus », in multis cum Thoma concordat, non tamen in omnibus, 166 A'. — Quomodo donorum sufficientiam plane probet, 166 D et s. — Jubente Urbano IV, Officium de solennitate SS. Eucharistiæ composuit, 63 A. — Sæpe allegatur, 161 B', 170 B', 234 C', 253 D' et s.

BONITAS Dei est cibus voluntatis humanæ, 391 B et s., bonitas autem creaturæ non nisi vestigium pusillum divinæ bonitatis, 391 A' et s., seu rivulus, 272 C'. — In omni opere Dei relucet bonitas, maxime vero in Maria, 501 B', in conservatione creaturarum, 296 C, et in Incarnatione, qua esse ejus personale humanæ naturæ communicavit, 296 B', ad generis humani salutem, 296 D'. — Tantum habet quis amabilitatis quantum et bonitatis, 271 A'.

BONUM est sui diffusivum, 236 D, 501 C', et quo præstantius, eo fecundius, 490 A. — Bonum intellectualiter cognitum est objectum voluntatis, 160 A, 180 D, et quanto clarius cognoscitur, tanto validius inclinat voluntatem, 180 A', 271 D. — Comparatione Dei nullus dici valet bonus, 533 B'.

C

CÆCITAS in oculo esse dicitur et expelli ab eo, 47 C'; in V. T. obex erat ad sacerdotium, 336 C. — Cæci spirituales a Christo potissime illuminantur, 44 B', D', et a B. Virgine, quæ lumen profert cæcis, 84 A'.

CÆRIMONIÆ Missæ ab Apostolis institutæ sunt, scilicet a Jacobo, 339 C, et a Petro, 339 D, deinde a sanctis Patribus, maxime a S. Basilio, 339 C.

CALIGO divina non est nisi æternæ lucis invisibilis plenitudo, 137 C', et his dumtaxat apparet S. Trinitas, qui omnia et se ipsos transcendentes, in hanc caliginem intrant, ubi vere Deus est, 138 B, ubi lucide caligant, 304 D', 523 A', et Deum per omnium negationem norunt, 274 D, quia tunc omne nomen omnisque cognitio prorsus deficiunt, 138 A. — *Cf.* Contemplatio.

CALIX consecrationis recte dicitur « præclarus », 364 D', et « salutis perpetuæ », 370 B; non levandus est donec prolata fuerint omnia verba consecrationis, 429 B; cur in ipsum demittatur pars hostiæ, 377 D. — Ad calicem Domini accedens, sic accedere debet quasi de Christi latere bibiturus, 413 D'.

CALOR. Sicut calor naturalis, ne ab humido radicali consumatur, cibo nutriendus est, 386 D', quem convertit in substantiam hominis, 433 D', sic calor caritatis Eucharistia, ne a profluvio sensualitatis exstinguatur, 386 D', 391 B, 411 C'. — Quid sit calor noctium in nobis exstinguendus, 124 C', 125 B', et calor verbi, quo repleti sunt Apostoli, 60 D'.

CANDELABRUM Moysis optima fuit figura donorum S. Spiritus, 244 A'.

CANON Missæ sic vocatur, quia ex regulis Sanctorum componitur et per eum regulariter conficitur Sacramentum, 352 A'; non ab uno compositus est, sed partim a Petro, partim ab aliis, maxime a S. Gelasio Papa, 352 B', et quia regula est, non licet illum mutare, sive addendo sive subtrahendo, 357 A'. — In Canone signa ad recolendam historiam adhibentur, verba ad gratiam sacramentalem impetrandam, 372 C', et quanto ad consecrationem amplius approximatur, tanto diviniora fiunt, 357 B'; et quum a S. Spiritu sit inspiratus, 354 B, cum maxima attentione et devotione recitandus est, 354 B', 360 D', 361 C, 366 B'. — In duodecim partes dividitur, quæ sigillatim explanantur, 352 D, 354 C', 356 B', 357 B', 358 A, 361 B, 364 A', 369 A', 370 D', 372 D, 374 B, B'.

CANTICUM canticorum suavissima Christi et B. Virginis eloquia continet, 503 B', C', et B. Mariæ pulchritudinem describit, 507 B. Quæ de B. Virgine ibi prædicantur, spiritualiter potissime intelliguntur, sed ad litteram, pro parte saltem, accipi possunt, 507 C. Quidam Cantici locus exponitur, 533 A. — Canticum Seraphim apud Isaiam, Sanctus, Sanctus, Sanctus, explanatur, 349 B'.

CARITAS in voluntate consistit, 172 C', et in divinis Spiritui Sancto appropriatur prout est emanatio voluntatis, 176 A; ejus objectum est bonitas increata, 163 B', seu Deus ut summa bonitas, 173 B'. Cum sapientia magnam convenientiam habet, 184 D, et ab ea separari nequit, 190 D', sed a sapientia distincta est, quia in voluntate est subjective, 184 A', 219 B', et præcellit sapientiam, 190 D',

258 B. — Ex cognitione procedit, 184 D, 187 A', sed non ex cognitione dumtaxat, alioqui qui plura sciunt, magis diligerent, 187 A'. Quantum ad habitum non est nisi per creationem et inspirationem divinam, 186 A', et cuilibet peccatori, mox quum peccatum defleverit, infunditur, 272 B, secundum propriam capacitatem et dispositionem, 269 B', tanto scilicet uberius quanto ardentius eam postulaverit, 270 C'. Sed ab habente augeri potest et perfici, 186 B', quo enim quis melius ea utitur, eo fit in ipso ferventior, 272 C; augetur autem per amoris privati diminutionem, 186 C', perficitur per integram hujus amoris exstirpationem, 186 C'; econtra inordinata affectione circa terrena offuscatur, 187 A, peccato veniali debilitatur, mortali penitus exstinguitur, 129 B'. — Caritas est eximia virtus, 555 D, omnium virtutum mater, 167 B', regina, 182 B', vertex, forma, 299 D', consummatio, 167 B', et finis, 407 A, omnium prima, 331 C, quia sine hac nihil est meritorium, 331 A', 539 A, et ab ipsa procedit omne opus bonum, 539 B, omnium novissima, 331 C, quia aliarum operationes ad finem ultimum ordinat, 331 B', et ad ipsam reducitur omne opus bonum, 539 B. Cunctis virtutibus imperat, 182 B', et omnes ad suos actus movet, 407 A, sed elicitive non producit nisi actus qui immediate voluntatem concernunt, 182 C'. Plenitudo legis est et finis præcepti, 266, in qua tota est perfectio hominis, 307 D', et cui debetur essentiale præmium, 569 B', quia ad ipsam ordinantur omnia præcepta, 266, et per ipsam præcipue homo conformatur Deo, 266, 308 A'; nec prodest exercitium, nisi in quantum caritatem auget, 539 A. — Caritas præ ceteris formis prompte operatur, 162 D', ideo otiosa consistere nequit, 219 B', sed signa dat dilectioni proportionata, 395 A'; servilem expellit timorem, 46 D, pacem gignit, 193 D, gaudium, 193 A', devotionem, 406 C, fervorem, 218 D', fortitudinem, quia amanti nihil est difficile, 218 D; voluntatem perficit, 163 A, D, 171 C, animam facit mobilem ad divinam inspirationem, 162 C', mentem ad contemplationem disponit, quia quo quis est ferventior, eo et ad contemplationem aptior, 518 A, et intime Deo conjungit, 163 A', quia ex se communicativa est et unitiva, 68 A, 163 D.

Caritas quantumcumque imperfecta, major est et fortior quacumque cupiditate, 406 C; sed in hac vita imperfecta est, 165 B', 180 D', et multoties interrumpitur, 180 D'; ideo a dono sapientiæ excitari et perfici indiget, 180 D, ut de divinis rectum sortiatur judicium, 163 D, et ut ferventius et indesinentius diligat Deum, 180 D. — Per donum ergo sapientiæ perficitur, 167 A', 180 D, 193 A', 258 C, quoad actum interiorem, 219 B', et directionem, 219 C', et quoad Deum, 235 D', per donum fortitudinis quoad actus exteriores, 219 C', et efficaciam exsequendi, 219 C', per donum pietatis quantum ad proximos, 235 D' : quamvis enim una sit, nihil prohibet eam a pluribus donis perfici, 235 D'. Communione nutritur, tum quoad Deum, 386 D', tum quoad proximum, 389 C. — Triplex est ejus gradus, scilicet incipientium, proficientium et perfectorum, 188 D', 408 B', cui triplex respondet gradus devotionis, 408 D, et sapientiæ, 189 A, quia nata nutritur, nutrita roboratur, roborata perficitur, 189 A, amantem amato unit, deinde in amatum transponit, 518 C', 570 D, demum amato indissolubiliter colligat, 518 D', et ecstasim facit, 518 C', 570 D. — Caritatis præcepto tenemur Deum diligere ex toto corde, 539 D, ex tota mente, anima et fortitudine, 539 A', primo et principaliter propter se, secundario propter beneficia sua, in quantum necessaria sunt ad inhærendum ei perfecte, 295 C, deinde nos ipsos, 539 B', postmodum proximos sicut nos ipsos, 539 B', quia præcipuum est Christi mandatum, 538 D', et una eademque numero est caritas qua diligimus Deum et proximum, licet diversos actus habeat, 410 D, demum corpus nostrum, 539 B'. — Hoc autem præceptum non nisi in patria perfecte implebitur, 223 A, 539 D', quia caritas viatorum, etiam B. Virginis, comprehensorum caritati æquari nequit, 569 C'; sed ad pleniorem ejus exsecutionem semper tendendum est, 539 D'. Tria autem divinæ caritati obsistere solent : bona exteriora, passiones interiores, bona societatis, 540 B; unde quo minus in nobis viguerit eorum dilectio, eo magis in caritate divina stabiliemur, 540 B. Similiter, quum caritas sit virtus qua alicui bonum volumus, 285 D, quanto majora alicui impenderimus bona, tanto magis eum amare convincimur, 285 A', ita ut maximum sit caritatis indicium, se ipsum pro alio morti exponere, 285 A'. Unde

Christi in nos hinc patet caritas, quod majora perpessus est, 282 A', 285 B', et pro indignioribus, 285 B', et magis libenter, 285 C'. — Caritas viatorum, quia ex parte est, quoad imperfectionem evacuabitur in cœlo, 232 C', nec remanebit nisi aucta, 232 D', et perfecta, 215 A. — *Cf.* Amor, Dilectio.

CARO. Humana carne in tota natura nihil compositius est, 497 C'. — Caro adversaria est salutis, 91 C', quia spiritui contrariatur, 436 B', et obicem ponit gratiæ, 438 A, et tentatori consentiens nos reos statuit, 129 C, non ex se, sed ex rationis negligentia, quia carni non competit consentire, 129 C, nec peccare nisi per redundantiam ab anima, 488 D, sicut ipsi non competit immediatum esse gratiæ subjectum, sed mediatum dumtaxat, 370 A'. Sicut ergo immoderantia cibi et potus excitatur et fovetur, 125 B', sic jejunio et abstinentia domanda est, 36 A, 121 B'. — Caro quandoque pro toto homine sumitur, 28 B, 38 B', et sic dicitur Verbum caro factum, 28 A, quia in una persona Christi sunt divina essentia, anima et caro, 30 B, et caro est quasi Verbi vestimentum, 31 A', 414 C'. — Caro Christi quia fuit Verbi instrumentum vivum, 46 A, in Jordane tincta, aquis dedit vim regenerativam, 425 D'; cruci affixa, 38 B', carnis humanæ vitia mundavit, 45 D', et adversarias potestates devicit, 49 D'; in cœlo glorificata, Dei præsentatur vultibus, 49 D'; in Eucharistia mirabiliter contenta, 65 D, est quasi urna aurea in se continens deitatem, 385 A', efficacissimum cataplasma contra spirituales læsiones, 395 B, antidotum contra venena vitiorum, 395 B, et peccatorum, 415 A, quo caro rebellis in rationis servitutem redigitur, 388 B'. — Ex carne B. Virginis plus dignitatis accepit humana caro quam vilitatis acceperat ex natura aut culpa, 496 C', quia ex se fœdissima, 496 D', in B. Maria supra naturam angelicam exaltata est, et ad subsistentiam Verbi assumpta, 497 B. — Carnalia vitia Eucharistiæ participatione præcipue indignum efficiunt, 470 B', nam sicut castitate eximie caro venustatur, sic luxuria potissimum inquinatur, 488 A. — Carnales, nec fidei argumenta percipiunt, 432 D, nec intelligunt spiritualia, 459 C', nec sincero oculo rem contueri valent, 488 A, et ipsis vel munda immunda fiunt, 488 A. — Carnalium amore offuscatur caritatis sinceritas, 187 A, et quanto plus quis ea despicit, tanto rectius de divinis judicat, 187 C'; idcirco oportet ea aspernari assidua dominicæ passionis meditatione, 409 D. — *Cf.* Corpus.

CARTUSIANI mundanis valedicere debent, ad solum necessarium attendentes, 367 B', id est ad humilitatem, patientiam, sobrietatem, 104 A, et maxime obedientiam, 448 A', ut fiat eorum solitudo non bestialis, sed divina, 104 B.

CASSIANUS (S. Joannes) allegatur, 125 C'. (De Instit. Patr. lib. II, c. 15.)

CASSIODORUS (Aurelius), Vivariensis abbas, quanti S. Ambrosium faciat, 30 B.

CASTITAS magna est virtus, 85 B, præ ceteris virtutibus Deo placens, 117 D, et carnem venustans, 488 A', qua præcipue B. Virgo rhinocerotem domuit, seu Verbum Dei attraxit, 499 C, et cui in cœlo singulare servatur præmium, 78 C', 79 A. — Jejunio fovetur, 36 A, et novissimorum aut dominicæ passionis contemplatione, 106 C', et triplex est : conjugalis, vidualis et virginalis, 79 A. — Nulla nisi casta mens sapientiam formatam sortiri potest, 494 A, Christumque et ejus Matrem contemplari, 494 A ; ideo sacerdotibus indicitur castitas, ut Filium Virginis dignis manibus contrectent, 331 B, et religiosis, ut omni carnali voluptate superata, 447 C', ad perfectionem tendant, 213 A. — Quid sit castus amor, 105 B'.

CATHARINA (S.), virgo illustrissima, nobis summopere diligenda est, 85 D'.

CATHARINA, Neomagensis monialis, sero tantum victitans, cui scribit noster Dionysius, 476 A'.

CATO (Dionysius) poeta citatur, 103 B.

CAUSA. Inter præcipuas Dei proprietates recensetur causalitas, 490 A, et per eam cognosci potest Deus, 494 B : per effectum enim patescit causa, 494 B, quoniam effectus causæ suæ respondere solet, 383 A. — Quod est causa causæ, causa est causati, 516 C'; sed virtus principalis agentis vim causæ instrumentalis non excludit, 426 D. — Quatuor sunt causæ universales : Deus, intelligentia, anima nobilis et natura, 490 D; sed nulla post Deum tam fecunda est sicut B. Virgo, 490 A'; sicut enim illuminationis mundi causa prima est Christus, sic prima concausa est Maria, 514 A. — Causa prima dives est in se et dives in alios, 548 B, et quanto quid ipsi propinquius est, tanto et similius,

86 A; nec potest quiescere intellectus nisi in ejus cognitione, nec affectus nisi in ejus fruitione, 393 C.

CAUSIS (Liber de), David Judæi, allegatur, 215 C', 548 B.

CELEBRATIO est actus latriæ, 405 A', adeo divinus, ut actualem devotionem, caritatem et attentionem requirat, 407 D; indevoti enim sacerdotis celebratio non est meritoria, etsi sit vera, 407 D', et peccatoris est sacrilega, 449 D. — Quum tanta sit celebrationis efficacia, sacerdotes quotidie pro posse celebrent, 471 B', 475 C'; licet enim commendabile sit ex humilitate interdum abstinere, 476 A, melius est ex caritatis fervore quotidie celebrare, 476 A, quia ad celebrandum meritorie sufficit ut quis in caritate et ex caritate celebret, 407 D. — Exponuntur devotæ præparationes ad celebrandum, 419 D, 420 C', 422 B. — *Cf.* Missa.

CERINTHUS hæresiarcha Christum Deum esse negabat, 482 C.

CHARACTER baptismalis fideles ab infidelibus indelebiliter discernit, et illis jus dat ad preces Ecclesiæ, 374 D. — Character sacerdotalis sacerdotem præ ceteris extollit, et quasi alterum Christum facit, 399 C, dans ei advocati, mediatoris, medici et cooperatoris Dei officia, 399 D, et potestatem Eucharistiam consecrandi, 363 B. — *Cf.* Sacerdotium.

CHORUS angelicus tanto plures angelos continet quanto altior est, 100 D; et in eo sunt primi, medii et infimi, 100 C. — Intra novem angelorum choros distribuuntur electi, pro exigentia meritorum, 100 A'; attamen juxta nonnullos, decimus erit chorus ex animabus infantium constitutus, 100 B'.

CHRISTIANI omnes ad exemplarem vitam obligati sunt, 402 C, imo ad perfectionem, 402 B, ac proinde quidquid divinæ caritati contrariatur, vitare tenentur, 445 C', maxime privatum amorem, 447 A', et per arctam pœnitentiæ viam incedere, 445 D'. — Verus Christianus neminem despicit, 450 B. — *Cf.* Anima fidelis.

CHRISTINA, Noviomagensis monialis, quinque vulnera Christi in corpore bajulans, cui scribit Cartusianus, 476 A'.

CHRISTUS recte geminæ dicitur gigas substantiæ, 30 A, quia in eo Deus et homo conveniunt, 27 D, sicut enim Deus est, 482 D, ex substantia Patris, 483 D, sic et homo est ex substantia Matris, 483 B : ut Deus, 27 C', splendor est gloriæ Patris, 87 C', 114 A, et imago substantiæ ejus, 115 C', ex Patre æternaliter natus sine matre, 27 A'; ut homo, verus est Virginis filius, 482 B', temporaliter ex Matre ortus sine patre, 27 A', 28 A. — In eo ergo duæ sunt naturæ cum proprietatibus suis, 482 D', duæ generationes, paterna et materna, 482 C', duplex potentia, 515 D', duplex sapientia, 516 A, sed filiatio una, 482 C', et una persona, quia ad personam Verbi assumpta est humanitas, 482 D', ita ut unum et idem sit esse personale Verbi et naturæ assumptæ, 296 A', quæ in utero B. Virginis Verbo per personales nuptias unita est, 23 A, et cum Verbo unum dumtaxat constituit suppositum, 296 B'. — Antonomastice appellatur simulacrum contemplationis, 296 C, quia in eo relucent potentia, bonitas et sapientia Dei, 296 D: potentia, dum tam diversas naturas in una persona conjunxit, 296 A', unio enim hypostatica omnium unionum est mirabilissima, 497 C', quia est increati et creati conjunctio quoad actum primum, qui est esse, 497 D'; bonitas, dum esse suum personale humanæ communicavit naturæ, 296 B'; sapientia, dum tam sapientem modum invenit humanam reparandi ruinam, 296 D'. — Secundum divinitatem toti mundo infinite præstat, 276 D'; secundum humanitatem, non infinite, 277 A, sed omnium creaturarum pulchritudinem tam excellenter excedit, 571 B', ut in ejus visione stet præcipuum accidentale Beatorum præmium, 20 A, 571 B', et summa jucunditas, 571 C'. — *Cf.* Verbum.

A multis Prophetis prænuntiatus, sive in lege naturali, 77 C', sive in lege scripta, 40 C', 281 C', 370 C', et a multis Patriarchis præfiguratus, 371 D', 372 B, sub Octaviano natus est, 90 A', et triginta tribus annis vixit, 461 B'. — Matrem sibi elegerat perfectam, quantum ad dona corporis, 508 B', 509 C, intellectus, 511 B', et gratiæ, 486 D, in cujus uterum venit non per loci mutationem, sed per incarnationis mysterium, 26 A', 30 C', in ea conceptus non ex virili semine, sed mystico spiramine, 28 A, tanquam virgultum de terra inarata, 22 D, de cujus item clauso utero exivit, sicut postea de clauso sepulcro, 22 B, 489 D', tota mirante natura, 500 C. — Corpus et animam rationalem assumpsit in Virgine, 91 A, corpus ex Matre,

animam a S. Trinitate, 91 A; siquidem corpori ejus in instanti de purissimis Virginis sanguinibus formato, 28 C, 89 B, statim conjuncta fuit anima, 28 C, 498 B', et utrumque a Verbi persona est assumptum, 498 B', propter quod a quibusdam dicitur tres habuisse naturas: essentiam divinam, animam et carnem, 30 B, quia corpus non modo animæ immediate unitum est, sed simul cum ea Verbo divino, 64 A. — Ejus describitur incarnatio, 498 D, et nativitas, 89 B, 499 B'. — *Cf.* Incarnatio, Nativitas.

Quum mediatoris officium exerciturus esset, decuit eum cum utroque extremo convenientiam habere, 297 A', cum Patre immortalitatem, cum homine passibilitatem, 297 A'; similiter de statu innocentiæ accepit immunitatem a peccato, de statu naturæ lapsæ mortalitatem, de statu gloriæ visionem beatificam, 297 B'. — Ab initio ergo fuit comprehensor, 32 A', etiam secundum naturam assumptam, 525 A, et præ cunctis creaturis Deum excellenter vidit, 385 C, et cuncta mysteria cognovit, 498 B', non tamen sicut divinus intellectus, 525 A. Animæ ejus ab exordio datæ sunt tres animarum beatarum dotes, 364 A, gratia sine mensura, 483 A', et quidquid ad perfectionem pertinet, 498 B'. Ipsi fuit quintuplex sapientia, 516 A, una increata, 515 D', tres creatæ infusæ, quibus omnia in Verbo vidit, 516 A, et universa ad quæ se extendit naturalis hominis potestas, 516 A, et omnia divina mysteria, 516 A, alia demum experimentalis, in qua proficere potuit, 516 A. — Ab exordio fuit vir, non corporis quantitate, sed sapientiæ et virtutum perfectione, 22 B', 497 B', 498 C', et omnibus repletus virtutibus, 50 A, in summo excellentiæ gradu, 286 C. Essentialiter sanctus, 27 C', nunquam in culpam aliquam prolapsus est, 31 C', et quamvis indetrahibiles naturæ assumpserit defectus, 31 C', 497 A', et passiones, 283 D', nunquam inordinatum passionum motum sensit, 31 D'; unde ut homo sine interruptione actualiter meruit, 246 C', Deum plus quam cunctæ simul creaturæ dilexit, 360 B, 531 C, et vicissim plus a Deo dilectus est quam universa creata, 296 D', 360 A. — Pariter corpus ejus, etsi verum corpus, non phantasticum, 90 B', 482 D, A', excellentissimæ fuit complexionis, 508 C', nec ulla caruit nobilitate aut perfectione, 508 D'; animæ perfecte subjectum, 31 D', naturæ non novit nisi indetrahibiles defectus, 509 A; imo ex influxu animæ et unione cum divinitate miram adeptum est virtutem, 506 A', quæ ad extra redundabat, 506 B', D', et per vestes ipsas et fimbrias mira patrabat, 64 B, et interdum quibusdam gloriosorum corporum dotibus claruit, 364 B. — Verumtamen quæ imperfectionem habent virtutes non habuit, ut fidem, 32 A', 199 D, C', et spem, 246 C, et humilitatem, nisi eam quæ ex consideratione divinæ altitudinis venit, 555 D', et timorem aut mœrorem, nisi in quantum voluntarie eas suscepit, 286 A. Quomodo et quatenus ipsi fuerint dona in genere, 246 A, et specialiter dona sapientiæ, intellectus, 246 C, consilii, 246 D, 252 B, scientiæ, 246 D, fortitudinis, 222 D', 246 D, et timoris, 246 A', et cur dono timoris peculiariter dicatur repletus, 246 B'; quatenus ei competat condolere, 21 C'.

Ad salvandum humanum genus quodammodo a Patre egressus, 30 B', nasci voluit, 22 B, et pati, 39 C, et omnes redemit quoad sufficientiam, 20 B', 365 A', a cunctis peccatis, 72 A', et a triplici morte, 22 A, quia humanitas ejus divinitati unita tanquam indumentum, 31 B', et instrumentum conjunctum et animatum, 46 A, 246 C', ex hac unione dignitatem quodammodo infinitam consecuta est, 28 A'. Et nunc per ascensionem regressus ad Patrem, 30 D', 31 C, et cum ipso in eodem throno sedet et conregnat, 50 D', pro nobis ipsi ostendens latus et vulnera, 49 D', 89 B', et in Ecclesia manet per sacramentalem præsentiam et gratiosam inhabitationem, 51 A'; et iterum venturus est judex sæculi, 23 C'. — Recte ergo dicitur Dei et hominum mediator, 46 A, omnium redemptor, 20 B, et advocatus, 90 B, 373 B', salutis auctor, 90 B, mundi spes, 49 A; lucifer, 114 A, æterna lux credentium, 19 C, et conditor siderum, 18 C'; Ecclesiæ sponsus, 23 A, 64 A', caput, 64 A', lapis angularis, fundamentum, 27 C, 110 B', 372 B', et altare sublime, 373 C'; rex gentium, 64 D, quia per passionem suam in tota militanti Ecclesia regiam meruit potestatem, 40 B, et per unionem hypostaticam, dominium super universam creaturam, 40 A'; omnium electorum vita, 47 A, et caput, 356 C', 389 A, a quo fideles vitam gratiæ consequuntur, 47 A, et motum virtutum, 20 D'; panis angelorum, 69 D, A', et hominum, 69 D; flos fragrantis-

simus cuncta reficiens et adornans, 495 A, et peccati delens fœtorem, 489 B', rivus mundissimus, siccas mentes irrigans, et sordidas lavans, 489 C', fons universæ lætitiæ, 493 B'. — *Cf.* Ascensio, Incarnatio, Nativitas, Passio, Resurrectio.

Tota Christi vita et operatio eruditio est nostra, 556 D', quia nihil sine causa fecit aut pertulit, 283 A', et omnium virtutum ac totius sanctitatis est exemplar, 286 D, cui quanto similiores fuerimus, tanto et perfectiores, 286 C. — Præcipue docet nos dilectionem in Patrem, 235 C, pro cujus honore mortem sustinuit, 369 C; in Matrem, cui semper obsequens fuit, 510 C', et quam semper exaudivit, 553 B', 554 A, et si quando eam durius allocutus esse videtur, 553 B', hoc ad instructionem nostram fecit, ne parentibus carnaliter nimis afficiamur, 553 C'; in homines, 235 D, 472 D', quibus nascendo dedit se socium, 72 C, 473 A, D, moriendo pretium, 72 C, 473 B', in Sacramento edulium, 72 C, 299 D, 369 D, 473 A', in gloria præmium, 72 C : in quibus omnibus eo mirabilior apparet ejus caritas, quo majora pertulit, 285 B', et libentius, 285 C', et pro indignioribus, 285 B'. Insuper docet nos patientiam, fortitudinem, humilitatem, 282 A', et obedientiam, 30 C, 246 C' : nullum enim tam salubre verbum protulit, quam dicendo, Fiat voluntas tua, non mea, 211 A, quia in abnegatione propriæ ejus voluntatis salvati sumus, 211 A, et per ejus obedientiam redempti, 38 D, 39 A, D. — Ipsi pro divinitate debetur adoratio, seu cultus latriæ, 23 A', 65 D', pro humanitate, cultus hyperduliæ, 65 D', propter ejus cum Verbo unionem hypostaticam, 23 B', et quia humiliando se a Patre meruit exaltari, 23 A'; pro beneficiis debetur amor, 68 A, gratiarum actio, 348 B', et vicis retributio, 287 B, qua nos totos ei consecremus, 537 A' : amor enim Christi largus est et avarus, quia et totum quod est dat nobis, et totum quod sumus recipit a nobis, 435 D, et salutem nostram summopere appetens, 435 A', B', primo consumit iniquitates nostras, 435 B', et quum a culpis soluti sumus, tanquam vultur in se cupit nos deglutire, 435 B'; quanto autem ei plus favemus, tanto melius ei sapimus, 435 A'. — *Cf.* Redemptio.

CHRYSOSTOMUS (S. Joannes), Constantinop. episcopus, « aureum illud os », 79 C', pulchre laudat orationem, 344 A'; circa dubitationem S. Joseph sibi contradicit (seu potius pseudo-Chrysostomus Operis imperfecti contradicit vero Chrysostomo Homiliarum), 28 D', 29 A. Passim allegatur, 41 A, 62 C, 367 D', 388 B', 425 D', 539 C.

CIBUS corporalis id vocatur quo fames sedatur, 393 B, et corpus conservatur in esse naturæ, 192 C' : vitam enim conservat et roborat, 387 B, calorem naturalem servat, ne ab humido radicali consumatur, 386 D', 391 B, corpus reparat, auget, perficit, 367 A, et ad debitam quantitatem excrescere facit, 387 B, 393 A, et hilarem causat dispositionem in mente et corpore, 387 C. — Similiter cibus spiritualis id dici debet quo spiritualis fames sedatur, 393 C, et anima in esse gratiæ conservatur, 192 C', et perficitur, 393 A, et sic est veritas, qua pascitur intellectus, et bonitas, qua sustentatur voluntas, 392 D', 393 B; sic sunt etiam quælibet actio virtuosa, 192 C', et donum sapientiæ, 192 D', sed præcipue Christus in Sacramento, 65 B, 69 D, 117 B', 366 D', 368 D', 411 A', quo spiritualiter pascitur homo, 386 B', vivificus caritatis calor conservatur, 368 D', reparantur quotidiani defectus, 411 C', anima contra spiritualem inediam confortatur, 387 B, in vita gratiæ conservatur, augetur et perficitur, 387 C, contra ardorem concupiscentiarum refrigeratur, 387 A, sanctis cogitationibus repletur, 387 B, et lætitia, 387 C. — Et sicut corporalem cibum oportet cibato realiter et intime uniri, 386 B', 458 D, et incorporari, 392 D, sic et oportet cibum illum spiritualem vere comedi, 392 A', et comedenti « incordari et inviscerari », 392 D, 458 A'. Sed inter corporalem et spiritualem cibum hoc interest, quod corporalis propria forma nudatur et in comedentis substantiam transit, 392 C', spiritualis autem animam sibi assimilat et in se quodammodo mutat, 392 D' : Christus ergo nec laceratur, nec consumitur sicut alius cibus, nec in communicantem transmutatur, 69 B', 386 B', sed potius nos totos convertit et in se transformat, 458 A'. Sicut etiam corporalis cibus non nisi viventi et esurienti tradendus est, sic et spiritualis non nisi spiritualiter viventi et devoto proficit, 411 B'. — Quia per vetitum cibum periit homo, 38 D', per abstinentiam cibi præcipue domanda est carnis superbia, 121 B'.

CICERO (Marcus Tullius), philosophus, allega-

tur, 162 B', 221 D', 233 C, 252 D, 260 A', 545 B', 550 D.

CLARITAS, dos corporum gloriosorum, 364 A, Christo data est in die Transfigurationis, 364 B, et B. Virgini præexcellenter in die Assumptionis, 573 C', ita ut omnia vincat naturalia luminaria, 574 B, et totum illuminet paradisum, 574 C.

CLAUDICATIO. Sicut in V. L. claudum ad sacerdotium admitti nefas erat, sic in N. L. inconstantem, 336 C.

CLEMENTIA Dei in sacrificio Missæ relucet, 461 C', propter quod ipse in Canone vocatur « clementissime Pater », 354 B.

CLEOMBROTUS (ex Ambracia), Platonicus, mortem sibi conscivit, ut futuræ vitæ felicitatem adiret, 270 B'.

CLIMACUS (S. Joannes), abbas, allegatur, 447 B', 472 C.

COELESTINUS (S.) Papa I, psalmos in exordio Missæ cantari jussit, 339 B. (Ap. Anastas. de Vitis Rom. Pont. c. 45. Migne *Patrol. lat.* tom. 128, col. 199.)

CŒLUM Olympus dicitur, id est totus ardens, 75 B', et in gyrum volvitur, superiore sphæra inferiorem trahente, 408 B'. — Cœlum empyreum, ut nobilissimum corpus, 101 C, Dei dicitur sedes, 349 B, regia, 51 B, et altare sublime, 373 C', quamvis Deum capere nequeat, 458 D, et congruentissimus locus est corporum glorificatorum, 101 C; per Sancta sanctorum figurabatur, 385 B'. — Per cœlos designari possunt Throni, 349 A, qui specialiter sedes sunt Dei, 349 B, vel Beati, 349 D', vel creaturæ incorporeæ, 349 D', et invisibiles, 350 A, quæ omnes plenæ sunt gloria Dei, 349 C', et coram Christo genua flectunt, 23 C. — Cœli janua, quam clauserat Eva, per Mariam aperta est, 83 D', quæ idcirco dicitur « felix cœli porta », 83 C', et merito passionis Christi complete reserata, 50 A', 83 D', 367 D, 414 B.

COGNITIO per assimilationem efficitur cognoscentis ad cognitum, 185 D, 493 D', et duplex est, alia sensitiva, quæ circa accidentalia et exteriora rerum versatur, 198 B', alia intellectiva, quæ essentiam perscrutatur, 198 B'. Intellectiva fit per aliquam cogniti speciem in cognoscentis intellectu exsistentem, 522 D'; intellectui connata est, juxta Platonem, 194 C, a sensitiva exordium sumit, juxta Aristotelem, 194 C. — Cognitio causa est amoris, 184 D, 187 A', quia voluntatem movet ad bonum cognitum, 332 A, et caritatem efficit quoad actum, 513 D; ideo in ea essentialiter consistit humana perfectio et beatitudo, 513 C, et tanto suavius sapit, quanto caritas ipsa perfectior est, 187 C'. — In cognoscendo incipere debet homo a se ipso, 198 A', sed quiescere nequit nisi in primæ causæ cognitione, 393 C; verumtamen veram Dei cognitionem habere nequit nisi munda conscientia, 435 A, et in contemplatione Dei per ablationem, deficit omnis cognitio, 138 A. — *Cf.* Scientia.

COMMUNIO vel synaxis aliquando vocatur Eucharistiæ sacramentum, 388 D', sed sæpius communio designat partem tertiam Missæ, in qua sacramentum sumitur, 337 C, 377 A'. Juxta Ruysbroeck, prima differentia communicantium est devotorum, qui ex natura sunt teneri cordis, 436 C; pauci sunt tales, et communiter mulieres, 436 D. Secunda ac altior species communicantium, est hominum subtilium intellectu et intellectualium in spiritu, 436 B' et s., qui indigent forti cibo, id est Sacramento, 437 A. Tertia differentia est sanctorum magis elevatorum in spiritu, 437 B. Quarta differentia est eorum qui in præceptis sunt diligentes, 437 B. Quinta differentia est eorum qui apparentias faciunt, ideoque sunt gratia destituti, 437 B. — Deflenda est nostra negligentia quod ad sanctam communionem tam parum nos præparamus, 417 B', et imparati ad Deum majestatis accedere non veremur, 417 C'. Reddamur ergo Eucharistiæ sacramento digni, 459 D, nam quanto quis dignior fuerit, tanto de fontibus Salvatoris rivos gratiæ hauriet ditiores, 385 D. Præparatio generalis consistit in examine conscientiæ et confessione, 404 A, D, 451 A', 463 D. Quamvis in aliquo casu possit sufficere propositum confitendi tempore opportuno, 470 D, peccat mortaliter qui communicat in culpa mortali scienter exsistens, sine confessione, 412 B' et s., 434 C', 449 A', 451 C, 463 D, 468 A', 470 D, vel post peccatum mortale in confessione scienter celatum, 445 C, B'. Quædam peccata hominem reddunt ad perceptionem hujus sacramenti specialiter indignum, 470 D, scilicet omnia peccata contra caritatem, 470 A', C', 471 A et s., et omnia vitia carnis, 470 B'. Attamen, qui pulsatur passionum motibus, et in lucta consistit, invocans Dominum, a communione non prohibetur, 471 D.

Sed qui communi hac devotione contentus est, communionis effectus raro experitur aut remisse sortitur, 408 B. Itaque oportet accedere ad sacram mensam cum ingenti devotione, 333 B, 388 A', 443 C, quamvis non requiratur devotio experimentalis, 334 A', et sufficiat intellectualis, imo sit tutior, 334 C', cum fide certa, 66 B', 416 D, 418 A, cum spe firma et grandi fiducia, 416 A', 417 C, cum ferventi caritate, 386 A et s., 416 A', cum munditia cordis, 66 A, 417 B, 459 D, cum magna reverentia, 381, 474 C, A', C', cum vera humilitate, 416 A', cum desiderio et interna aviditate, 416 B', 474 C, A', C', cum gratitudine, 416 A', cum compunctione, 416 B'. — Juxta S. Augustinum, antequam communionem recipiamus, quatuor sunt pensanda, utputa, quis, quid, cui et quare, 73 A et s., 335 A et s., 404 A et s., 463 A'; juxta Ruysbroeck, qui vult accipere corpus dominicum, debet habere quatuor puncta, 434 B' et s.; juxta quosdam, sicut ad thronum Salomonis sex gradibus ascendebatur, ita ad participationem Sacramenti altaris sex præparamentis gradatim distinctis est procedendum, 416 C' et seq.

Christus, non solum nos invitat ad suscipiendum hoc sacramentum, imo etiam et jubet, terribiliter loquens, 473 D', et devote manducantibus hunc cibum promittit fructum exuberantem, 474 A. Idcirco, in primitiva Ecclesia, universi fideles quotidie communicabant, 474 C', 475 B', quia tunc erant numero pauciores et devotione majores, 443 C'; postmodum, refrigescente caritate, instituta sunt tempora communicandi diversa, non ut non frequentius liceret, sed ut ad minus tunc fieret, 475 B'. — In monasteriis Sororum viget consuetudo frequenter communicandi, scilicet omni dominica in Adventu et Quadragesima, in ceteris temporibus semel in quindena, 443 B. Hæc consuetudo laudabilis est, dummodo debita præparatione accedant, 70 B', 443 A, C. — In his quæ spectant ad usum sacramentorum, pœnitentes debent omnino confessoribus suis obedire, 444 C'. Peccatum mortale contrarium obedientiæ committit persona religiosa quæ accedit ad sacram mensam contra voluntatem præsidentis, 449 A', quia ejus præsidens est judex in foro conscientioso ac medicus in esca sacramentali, 449 C'. — Non temerarie judicandæ sunt Sorores a communione suspensæ, 450 B, 451 A; ipsæ autem debent dilationem sacræ communionis patienter suscipere, 449 D', 451 A, humanam et puerilem verecundiam suppeditando, et hoc erit valde meritorium, 450 A.

An concedendum sit devotis laicis quotidie communicare, 474 A, affirmant multi et docti, 474 A et s., dummodo communicans habeat desiderium conjunctionis cum Christo et sacramenti reverentiam, 474 C. Circa desiderium ac susceptionem sacræ communionis habere se debent omnes medio modo, scilicet inter præsumptionem et desperationem, 451 B; homo tamen vere illuminatus, non sine pavore cupit accipere sacramentum, 451 C : multi enim frequenter communicantes. retrogradiuntur, 388 C, non propter defectum ex parte sacramenti, sed propter indignitatem illud suscipientium, 388 D. Sed quamvis sit commendabile ex humilitate a communione interdum cessare, attamen multo melius ex caritatis fervore ac zelo boni communis quotidie communicare, 381, 476 A. — Confessores tenentur nec subtrahere Sacramentum dignis, nec indignis dare, 444 A, 474 B' : unde vituperandi sunt qui communionem quotidianam vetant devotissimis, 474 B', maxime personis quæ rapiuntur in Deum, 475 A, nam ipsa communio earum fructuosior est quam visio et fruitio Sponsi Beatorum in patria, quia omnino meritoria, 475 C. — Evolvitur commendatio Eucharistiæ ad communicandum alliciens, 417 B' et s. — *Cf.* Eucharistia, Missa.

COMPASSIO tristitia quædam est qua de alienis malis dolemus, 546 A', et quæ vel ex caritatis affectu venit, vel ex timore similia incidendi, 546 B'. — Quatenus competat Christo condolere, 21 C, C'. Quanta fuerit B. Virginis ad Christum patientem compassio, 278 B, 559 D', et quantam oporteat esse nostram, 288 A.

COMPUNCTIO cordis remedium est contra passiones, 409 C.

CONCUBINÆ. Sic dicuntur animæ jam proficientes, sed nondum perfectæ, 533 B, quæ Sponso non sunt admodum familiares. 533 C.

CONCUPISCENTIA duplex est, alia intellectualis et bona, 172 A', quam in corde excitat bonitas divina, 391 B', et quam requirit Ruysbroeck in communicantibus. 434 C', 435 B, alia sensibilis et fœda, 172 D, quæ vulnus est

naturæ a peccato originali inflictum, 167D', et vitalem caritatis calorem dissipat, 386D'. — Contra malam concupiscentiam remedia sunt jejunium, 36A, exercitia spiritualia, 436C', Eucharistia, 390C', 411C', et donum timoris, 168 A'; ceterum sic ejus motus reprimere tenemur tantum, ne prævaleant, 213 B, quia eam penitus exstirpare, est consilia excellentissime implentis, 213C. — Appetitus concupiscibilis proprie est in appetitu sensitivo, metaphorice tantum in appetitu intellectivo, 167 D; per peccatum originale sauciatus, 34A', dono pietatis perficitur quoad dilectionem proximi, 167B, dono sapientiæ quoad amorem Dei, 167C, et dono timoris sanatur, 168A.

CONFESSIO duplex est, interior, quæ est contemplatio, et exterior, seu laus vocalis, 350C', vel potius triplex, alia, actus fidei, quo quis in Deum se credere fatetur, 35D, et maxime in S. Trinitatem, 350C', alia, actus latriæ, quo Deum laudamus, 35D, 123B, alia, actus pœnitentiæ, quo peccata recognoscimus, 35A', 123C, 350A'. — De levioribus et quotidianis breviter confitendum est ante communionem, 404B, 434C', de mortalibus autem necessario, quamvis in aliquo casu sufficere possit propositum confitendi, 470D, alioqui peccat mortaliter communicans, 412B', 449A', 451C, sicut peccant mortaliter moniales culpas suas reticentes, ne a communione arceantur, 443B', 445C, B'. — Accusare se ipsum debet devotus tanquam inimicum capitalem, 434C'.

Confessarii, tanquam medici spirituales, considerare habent quæ suis ovibus necessaria sint remedia, 450D', et duplex cavere debent periculum, nempe Sacramentum subtrahere dignis, et dare indignis, 443C' et s. His necesse est parere moniales omnes, 444C', 449D', etiam abbatissas, 444C. — Confessores sancti qui pro Christo nec sanguinem fuderunt nec passi sunt, in Canone non memorantur, quia de his tunc non agebatur festum, 337A.

CONFIRMATIO baptizatis collata, eos spiritualiter roborat ac spirituali militiæ adscribit, 460C'.

CONSCIENTIA, quum sit actus mentis, non habitus, quomodo in mente perseveret, 240B. — Absque debito conscientiæ examine nullus ad dormiendum accedere debet, 130A', nec ad confitendum, 404D, nec ad communicandum, 412D', 434C', 463D, nec ad celebrandum, 404A: non enim Sacramenti gratiam participare valet qui conscientiam habet peccati mortalis, 412B', sed peccati, etiam mortalis, remissionem per communionem recipere potest, si non sit hujus conscius, 412C'. — Religiosus magis tenetur superioris præcepto obedire, quam propriæ dictamini conscientiæ, 447D', quia prælato obedire debet, non modo ut prælato, sed ut judici in foro conscientioso, 449C'. — Veram Dei cognitionem habere nequit nisi conscientia munda, 435A.

CONSECRATIO. Potestas consecrandi solis sacerdotibus credita est, 69C, 329, nec pendet a devotione celebrantis, quia valide consecrat, licet non meritorie, indevotus celebrans, 407D'. — Per virtutem consecrationis fit substantia Christi in qualibet parte quantitatis substantiæ sub qua exstitit substantia panis ante consecrationem, 68D', quia verba consecrationis non recitative tantum proferuntur, 363A, sed significative et effective, 363B. — Quæ sit forma consecrationis corporis Christi, 428B', et sanguinis, 426B', et cur formæ consecrationis sanguinis plura addita sint quam formæ consecrationis corporis, 429C'. — Quomodo primo consecraverit Christus, 362C'; an corpus suum ipse sumpserit, 363C', et Judæ tradiderit, 363B', et quale corpus, 363D'.

CONSILIUM est cogitata ratio aliquid faciendi, 252D, vel appetitus inquisitivus rationis directivus, 209D'. Vel dicitur a dante consilium, et sic Deo et Christo competit, 252B, 256B, vel a quærente consilium, et sic nec Deo nec Christo convenit, 209D', 252C, quia ignorantis est aut dubitantis, 210A, 252B. — Multipliciter sumitur: pro deliberatione ad finem intentum, 208D, et sic est actus virtutis moralis, 208B', pro persuasione consulentis de rebus ad quas non obligatur, 208A', pro providentia deliberativa de rebus arduis, 208A', et sic est donum seu habitus, 208B', pro actu consiliandi, pro re consiliata, pro habitu dirigente animum ad eligendum, 255D', qui habitus duplex est: prudentia, quæ dirigit in rebus necessariis, 255D', et secundum regulas juris naturalis, 256A, et donum consilii, quod dirigit in rebus supererogativis, 255D', et secundum regulas juris divini, 256A. — Homini, quum sit intellectus inquisitivus, naturale est per

modum consilii dirigi, 208D', quia consilium est primus actus rationis, 207A'; sed triplex est consilium, nempe rationis passionibus obtenebratæ, quod est lepra spiritualis, 214C, omnino abjicienda, 214C, rationis naturalibus perfectionibus adornatæ, quod est actus prudentiæ, 214C, in quo non est nimis confidendum, 214A', demum rationis gratia illustratæ, quod est donum, 214D, nec humana industria acquiri potest, 228B', nec sine cordiali humilitate recipitur, 214B'; et consilium ut actus virtutis, longe inferius est consilio quod est donum, 209D. — Triplicem actum habet consilium : discernere verum, quod ad rationem pertinet, 209C', eligere melius, quod spectat ad voluntatem, 209 C', exsequi quod expedit, quod est operationis, 209D'. — Consilia, prout præceptis opponuntur, circa ardua et supererogativa versantur, 211D', et ex se non obligant, 212C', nisi qui ea servare voverunt, 212D', et quantum regula vel statuta postulant, 212C', 213B.

Consilii donum quintum est inter dona S. Spiritus, ad quod ex dono fortitudinis ascenditur, 169D, quia dono fortitudinis conjungitur, 203C', 218A, et illud dirigit in actu suo, 203C', 236A. — Habitualis est perfectio menti a S. Spiritu impressa, qua ad operandum movetur secundum divinum consilium, 169A', et in operationibus humanis recte dirigitur, 209A', seu qua in arduis faciendis vel omittendis bene mobilis est a Spiritu Sancto, 211A', et in scrutiniis suis consiliativis confirmatur, 211C'; lumen divinitus infusum dirigens hominem, 252C, non in quibuscumque, sed in his ad quæ non sufficit naturalis ratio, 252D, A'; vel, ut volunt alii, internus tactus Spiritus Sancti, affectum seu voluntatem tangens, ut neglectis exterioribus, 210C, 212A, unum necessarium tota intentione quærat, 212B, et in Deo quiescat, 210C, et in habente accendens furiosam dilectionem, 210C', 212C, et desiderium sequendi Christi consilia, 212C. — Ad intellectum pertinet, 168A, 172B', et in ratione practica est subjective, 217D'; sine moralibus virtutibus plene haberi nequit, 208C, sed his præstantius est, 208B, et cum nulla plene coincidit, 208A, quamvis magnam cum prudentia convenientiam habeat, 208B, et ad eubuliam reducatur, 207A'; ad viam illuminativam spectat, 168A, seu ad internam conversationem, 243C, et dono scientiæ præcellit, 243A, quidquid dicat Thomas, 242A'. — Summopere homini necessarium est, maxime in rebus arduis, 207B: ut enim homo voluntatem Dei liquide percipiat, 209B', quadam indiget supernaturali dispositione, qua faciliter moveatur a Deo, 209C', et capax sit directionis Spiritus Sancti, 209A, in his quæ ad finem ordinantur, 209C, et hoc præstat donum consilii, 209C'; non enim est de ipso fine, sed de mediis ad finem, 216A, et ipsius est humana quæ sub fine cadunt inquirere et cognoscere, 225D, et humanos actus dirigere in quantum ad finem referuntur, 211C'. — In theologicis virtutibus perficit fidem, 168D', et spem, 167A', sed præcipue fidem, 219A'; in moralibus prudentiam, 209C, 222B', et fortitudinem, 225C', sed præcipue prudentiam, 219C', cui in adjutorium datur, 258B, in contingentibus et indeterminatis, 259D'; in potentiis animæ, voluntatem regit, 218A, et rationem practicam perficit, 168D, quam dirigit in omni operatione humana, 211C', sive sit ex mandato sive ex consilio, 211C', 218A, maxime tamen in consiliis et supererogativis, 211D', 212A, 218A, 239D', et in arduis, 208B', et perficit tam in bonorum electione, 167C', quam in adimpletione consiliorum, 167C', tam in cognoscendo verum, 222A', quam in judicando, 222B', sed magis proprie in cognoscendo, 222C', quia consilium inquisitionem secum habet, 222C', et potius est de arduis quam de dubiis, 252A', stans inter bonum et melius, 260A. — Avaritiæ adversatur, 166D', et præcipitationi, 252B, C, A', et præclaram gignit virtutem, quæ est inclinatio ad unionem, 245B. — Quintuplex illi est actus, requirere consilium, 216C, eligere consiliarium, 216A', dare consilium, 216A', examinare consilium, 216A, et acquirere consilia, 216A'; et triplex gradus, primus, quo fit anima mobilis a S. Spiritu ad observanda præcepta, 212B', qui omnibus necessarius est, 212B', et ad fideles Dei servos spectat, 213C', qui scilicet præcepta servare et mortalia fugere conantur, 213C'; secundus, quo inclinatur ad exsequenda consilia prout exigit professio, 212C', et hic ad secretos Dei amicos pertinet, 213C', qui fervide quidem Deo adhærent, sed sibi nondum penitus mortui sunt, 213D'; tertius, quo ad implenda con-

silia accenditur quantum sinit præsentis vitæ status, 212 D', et hic est occultorum filiorum, 213 C', qui sibi ipsi mortui, in Deum transpositi deiformiter vivunt, 214 A. — Quintam respicit beatitudinem, seu misericordiam, 213 D', quia actus misericordiæ vel dirigit, 216 A, vel elicit, 216 A; per donum enim consilii fit homo bene consiliativus non sibi dumtaxat, sed et aliis, 214 D', 216 B, et dare consilium spectat ad eleemosynam spiritualem, 216 B. — Consilii donum circa indigentes versatur et imperfectionem habet, 215 B, inquisitionem enim includit et ignorantiam præsupponit, 215 C; verumtamen in patria manet, non quidem secundum modum vitæ præsentis, 215 D, sed in quantum Deus in Beatis perficit cognitionem consilii, 215 A', illuminando eos quoad effectus divinæ providentiæ, 215 B', C'.

CONSOLATIO S. Spiritus actus latriæ comitari solet, 411 C; incipientibus præcipue tribuitur, ut ad interiora alliciantur, 409 C, et facilius legis præcepta custodiant, 446 D', sed proficientibus et perfectis sæpe denegatur, sive ob negligentiam suam, 409 C', sive ex dispensatione Dei, ut propriam imbecillitatem recognoscant, 409 B'; viri autem virtuosi est de consolationibus non multum curare, 409 C', earum defectum æquanimiter sustinere, 409 B', et viles consolationes respuere, 418 C'. — *Cf.* Delectatio.

CONSTANTIA ex sapientia manat et rationi innititur, 558 D'. — Virtuosis necessaria est, 558 C', ne prosperis extollantur et adversis dejiciantur, 559 A, ne laude hominum inflentur et minis flectantur, 559 B; constantia feminæ ipsæ quasi viriles efficiuntur, 559 B, imo quasi deiformes, 559 B.

CONSTANTINUS imperator, quanti fecerit sacerdotes, 399 A.

CONSUETUDO virtutes perficit, 248 B', et quodcumque difficile reddit facile, 248 A'. — Consuetudines Ecclesiæ catholicæ maximæ sunt auctoritatis, 429 B, ideo his obtemperare debent fideles, 429 C, nec possunt absque peccato contraire, 428 D. — Quid de consuetudine frequenter communicandi, 443 B et s.

CONTEMPLATIO actus est sapientiæ, 518 B, et quasi interior confessio, 330 C', mater dilectionis et devotionis, 332 B; mentem amato conjungit, quia unio intellectualis per mentalem visionem efficitur, 519 A, ideo Sancti V. L. per contemplationem divino cibo alebantur, sicut nunc fideles in Eucharistia, 394 B. — Tempus contemplationi aptissimum est tempus nocturnum, 103 C, ad primum galli cantum, 111 A. — Quatuor sunt contemplationis species : divinæ majestatis, judiciorum Dei, 521 C, divinæ munificentiæ, 521 D, et divinorum promissorum, 521 A', quæ longitudo, latitudo, sublimitas et profundum Dei dicuntur, 521 B'; sed præcipue circa Personarum trinitatem, et humanitatem Christi versatur, 518 B'. Quo enim res cognita melior et divinior est, eo contemplatio ejus magis desiderabilis est et meritoria, 332 D; quapropter S. Trinitatis contemplatio maxime meritoria est, 332 D, deinde divinitatis Christi speculatio, 332 C, sed qui Christi divinitatem contemplari cupit, humanitatem ejus primum diligenter consideret, 332 B'. Quid sit simulacrum contemplationis, 296 A, et quotuplex, 295 D'; quid simulacrum naturæ, 296 B, et gratiæ, 296 C; cur non sit simulacrum gloriæ, 296 A. — Ad contemplanda divina necesse est humanam mentem sublimari et deificari, 185 A', quia illa dumtaxat sincera est contemplatio qua contemplator contemplato utcumque conformatur, 493 D', ac proinde terrena transcendere debet, 185 A', a sensibilibus et luce corporali se abstrahere, 192 A', ut ad se ipsam convertatur et supra se rapiatur, 192 B'; insuper fide eget, qua Scripturis præbeat assensum, et dono intellectus, quo Scripturæ veritatem penetrare valeat, 194 C'; ad stabilitatem contemplationis requiritur mens ab omni inordinata affectione libera, in caritate et sapientia fixa, 519 C. — Summa hujus vitæ perfectio est mystica seu anagogica contemplatio, 522 B', quæ nihil est nisi secretissima, immediata et excessiva mentis cum Deo locutio, 523 B. Duplici modo contingit, per repentinam illuminationem, qua mens ad intuitum lucis immensæ subito rapitur, 274 B, ubi in admiratione Deitatis stat suspensa, 274 C, vel per ascensionem, quum transcendens se ipsam et cuncta creata, in divinam caliginem ingreditur, et Deum per omnium negationem novit, 274 D. — Ad hanc attingere cupientem oportet sensus et inferiores vires rationi omnino subdere, 522 C', et æstuanti desiderio Dei visionem ambire, 523 B, deinde sensuum et intellectus objecta et actus relinquere, 522 B', se ipsum et omnia creata transcendere,

522 C', et omnem creatam speciem, 522 D'. Quamvis enim per creatam speciem efficiatur, 522 D', in simplici ecstatico mentis ascensu, absque creata rerum imagine esse perhibetur, 523 A, et in apice intellectus consummatur, 523 A, per actualem omnium ignorantiam, qua mens Deo tanquam ignoto et incomprehensibili unitur, 523 A. Licet enim in claritate divini splendoris creato animo infusi contingat, 523 C, non ostendit quid sit Deus, sed quid non sit, quia per viam ablationis, non positionis, Deum ostendit, 523 D ; imo quo amplius mens in ea proficit, eo amplius caligat, et excæcatur, et sermone deficit, 523 A', quia superveniens menti divinus splendor, vultum ejus obtenebrat, 523 B', cernitque anima nihil prorsus eorum quæ sunt, Deum esse, 523 B', 525 C', nec quidquam eum cum creaturis commune habere, 523 C', sed ineffabilem et incognoscibilem exsistere, 523 B', et hoc est caliginem ingredi, 523 A', et Deum vere cognoscere, 523 C'. Hoc est contemplationis culmen, 305 D, ubi mens in regionem lucis immensæ rapta, lucide caligat, 304 D', et alienata a se ipsa, in Deitatis abyssum demergitur et amore consumitur, 305 A ; sic enim Deum videns ab actione sensuum suspensa est, nec vivit vita humana et sensibili, 525 B'. — Verumtamen quælibet hujus vitæ contemplatio præ contemplatione Beatorum imperfecta est, 385 B, obscura et remissa, 98 B', et plus ab ea deficit quam tenebrosissima nox a serenissima die, 394 A. — *Cf.* Oratio.

Contemplativa vita activam præcellit, 517 C', et tria requirit : vitiorum ejectionem, quæ ad viam purgativam pertinet, 517 D', 518 A, inferiorum virium ordinationem per virtutes morales, quæ ad viam illuminativam spectat, 518 A, B, rationis illustrationem et voluntatis succensionem, 518 A, quæ ad viam unitivam reducitur, 518 B, et quo quis hæc tria sublimius habuerit, eo ad contemplationem est aptior, 518 A. Dupliciter tamen perfici indiget, 250 A, quoad visum per donum intellectus, quoad gustum per donum sapientiæ, 250 B. — Contemplativus vir est amantissimus Deo, 181 A', 514 B, et oratio ejus annexum laborem non habet, 104 A' ; extra se delectari non quærit, quia intra se jucundis theorematibus plenus est, 182 C : contemplatio enim miram animæ ejus præbet dulcedinem, 232 C, quæ, accedente dono sapientiæ, fit deliciosissima, 181 C'. Limpide videns omnis creaturæ infirmitatem, 456 C', naturaliter humilis est, 456 C', quia semper, etiam post altissimas contemplationes, in gravissima scelera delabi potest, 458 B. — *Cf.* Vita.

CONTRITIO est summus dolor qui est in natura, 57 B, si non semper sensibilis, saltem in superiori appetitu, 57 B, et requirit ut plus de mortali peccato doleamus quam de quocumque damno, 57 A. — De universis peccatis habenda est magna contritio, 434 D', vel perfecta, quæ peccatum delet, 34 C', 42 A, et facile habetur, ut patet de bono latrone, 45 C, D', vel saltem imperfecta, quæ peccatum ex se non delet, 34 D', sed movet ad quærendam veniam, 46 C, et etiam per Eucharistiam perficitur, 367 D. — Non est vere contritus qui ad omnem satisfactionem non est paratus, 445 A', et post confessionem mox ad solitas negligentias redit, 401 D.

CONVERSIO. Vi conversionis sub speciebus panis directe consistit corpus Christi, 65 B, et concomitanter sanguis, 64 C, 65 B, 71 D', sub speciebus vini sanguis Christi, 65 D, et concomitanter corpus, 64 C, 71 D', et sub utraque specie totus Christus, 65 B, 396 C', concomitanter, 462 A ; quæ conversio valde mirabilis est, quum unum præexsistens in aliud convertatur præexsistens, 65 D, sed facilis est potentiæ Dei, quæ ea quæ non erant fecit esse, 426 A, et multa in alia convertere potest, 433 C, et frequenter convertit, 433 D, D', 434 A, et efficere valet ut unum et idem sit in pluribus locis per conversionem plurium in unum et idem, 433 B. — *Cf.* Transsubstantiatio.

CONVIVIUM. Cur per modum convivii institutum sit Eucharistiæ sacramentum, 435 B.

COPRES abbas, quantum cœlestia mysteria scrutari horruerit, 431 C. (In Vitis Patrum, lib. V, libel. xv, n. 24.)

COR quandoque pro voluntate accipitur, 56 D', 68 C, 105 D, vel pro mente, 34 D, 65 B', 129 D ; quid cordis intima, 121 D, et ima, 105 D ; quomodo sursum erigatur, 347 D. — Cordis puritati, quæ est omnium exercitiorum finis, præcipue studendum est, 122 B', ut ab omni illicita affectione custodiatur, 401 C, præsertim ab amore proprio, 447 B : multos enim accidit orationi et bonis operibus incumbere, quorum cor vitiosis affectibus plenum est,

405 C'. — Per desiderium quodammodo aperitur ad suscipiendam Eucharistiam, 417 A, 436 B', et per eam curatur et confortatur, 417 D. — Incordari dicitur quod intime unitur, 392 A', et nulla est cordi humano vita gratiæ absque tali cibi convenientis, id est Sacramenti, incordatione, 392 D. — Cordi quamdam teneritudinem confert devotio, 406 B, 436 C, maxime mulieribus, 436 D.

CORPUS quodcumque activum, applicatum sibi pro posse assimilat, et in ipsum propriam virtutem transfundit, 506 D, unde fit ut ex mutuo corporum contactu communicentur eorum qualitates, 506 B, ut pollutio vel sanctitas, 506 B, D, quamvis interdum ex voluntatis influxu, munda tangentem contingat inquinari, et immunda contrectantem purgari, 506 C. — Corpus humanum, quia ad bonum animæ ordinatum est, quæ est ejus finis et perfectio, 130 B, docile animæ instrumentum fuit in Adam et erit in Beatis, 246 D', et etiamnum in multis deservit animæ, 130 A; sed potius carcer ejus diceretur, 130 A, quia in multis eam aggravat et deprimit, 130 A, 497 A : multis enim infirmitatibus obnoxium est, 31 C', 35 B', contra quas illud muniri oportet, 413 B, et modice saltem castigandum est, 35 C'. Post glorificationem in cœlo empyreo collocabitur, 101 C. — Corpus Christi ex purissimo sanguine B. Virginis in instanti formatum, 28 C, 64 B, vivum et proprium fuit Verbi instrumentum, 64 A, perfectissime animæ subjectum, 31 D'; miras habuit virtutes, 506 A', quæ etiam ad extra per vestimenta diffundebantur, 64 B; et circa illud mirabiliora operatus est Deus quam in reliqua corporali substantia, 432 B. « Nostrum corpus » dicitur, tum quia ejusdem speciei est ac corpora nostra, 51 B, tum quia totum datum est nobis in subsidium, 71 C' : in Sacramento enim, sub qualibet panis particula præsens, 68 C', non corporeo modo, sed per dimensionem et species panis in ipsum conversi, 69 B', directe præstatur in animæ refectionem, indirecte in corporis roborationem, 72 A, et in cœlis glorificatum, exemplar est et ratio futuræ glorificationis corporum nostrorum, 51 C. Quum sit creatura, ubicumque est Verbum exsistere nequit, 431 D'. — Corpus Christi mysticum tota est Ecclesia, cujus caput Christus est, 356 C', et omnes electi membra, 389 A. — Corporalia exercitia ex se parum sunt proficua, 237 D, et recte comparantur vesperi, 231 B', ideo non est in his statuenda perfectio, 237 A'; verumtamen ex intima pietate elicita multum valent, 237 B', et tanto magis quanto major est interior virtus a qua eliciuntur, 237 C', quamvis exinde minus sint laboriosa, 237 B'. — *Cf.* Caro.

CREATIO non nisi Deo competit, 18 A', quia a non esse ad esse est infinita distantia, 502 A, et toti Trinitati communis est, 18 C', seu tribus personis, 19 B; quælibet enim persona dici potest creator, 53 A', 54 D, et quidem æternus creator, 108 C', non quod ab æterno creaverit, 109 A, sed quia ipsa æterna, 109 A, ab æterno creare decrevit, 109 B. Creatori non modo res facere competit, sed et commutare, 433 C. — Creatio mundi mirabilis est, 500 C', et in ea mirabiliter relucent Dei potentia, sapientia et bonitas, 501 B', minus tamen quam in incarnatione Verbi, 501 A.

CREATURÆ a tribus personis S. Trinitatis tanquam ab uno Creatore procedunt, 24 B', licet per Verbum dicantur factæ, 375 B. — Simulacrum naturale contemplationis dicuntur, 296 B, quia in eis relucet divina perfectio, 350 A, et resplendent potentia, sapientia et bonitas Creatoris, 296 C : omnes enim earum bonitates rivuli sunt increatæ bonitatis, 272 C'. — Sed cum Creatore reapse nihil univocum habent, 523 C', et ab ejus perfectione infinite deficiunt, 272 D' : omnis enim creata essentia est imperfecta, 157, defectuosa et instabilis, 565 C, et quoad exsistentiam et perfectionem a Deo pendet in fieri et in permanere, 215 A', 556 B, imo plus a Deo pendet quam rivus a fonte aut radius a sole, 556 A, et sibi relicta ne ad momentum quidem subsisteret, 126 B, 556 B. Omnes ex beneficiis Dei subsistunt, 392 C, qui irrationalibus necessaria vitæ confert, 386 A', rationalibus necessaria animæ, 386 B', 391 B, et tanto magis eas diligere dicitur quanto majora eis tribuit, 28 D, 397 A. — Creaturarum ergo felicitas est in unione cum Creatore, 502 B', miseria in separatione a Creatore, 497 B : quo enim Deo viciniores sunt, eo et perfectiores, 571 A', et feliciores, 502 B'. In hoc sita est earum perfectio ut Creatori assimilentur, 492 C, et quanto ei similiores fuerint, tanto et perfectiores, 491 B, fecundiores, 490 B, et excellentiores, 490 B; sed semper a Creatore infinite distant, 123 C',

492 C, et summa stultitia est eas Deo præferre, 273 A. — Per obedientialem sibi innatam potentiam Creatoris obediunt imperio, 433 A', nihil enim tam perversum est quam creaturam Creatori esse rebellem, 448 C; sed sola rationalis creatura subjectum est sanctitatis, 370 C, nec decet eam summum caput habere præter Deum, 391 B. — Connaturale est homini ex creaturis ad Creatoris notitiam ascendere, 272 B', et tripliciter ex eis cognosci potest : per causalitatem, tanquam omnium causa, 494 B, per positionem, tanquam omnium perfectiones continens, 494 C, per ablationem, tanquam omnes infinite transcendens, 494 C.

CREDO post Evangelium recte canitur, 346 D, et cum magna attentione dicendus est, 346 B'.

CRIMEN recte vocatur originale peccatum, 39 C', quia sicut pro crimine læsæ majestatis exheredantur posteri, sic pro illo e cœlo exclusi sunt homines, 50 C'. — Omnia mundi crimina sanguine Christi deleta sunt, 39 C', 44 D. — Mortaliter peccant rei mortis qui coram judice crimen suum fateri nolunt, 459 B. — *Cf.* Culpa, Peccatum.

CRUX. Per crucis supplicium homines redimere voluit Christus, tum quia acerbissimum est et ignominiosissimum, 38 D', 39 C, tum ut Adæ reatum expiaret, qui ligni esu peccavit, 38 D'. — Crux est Christi vexillum, 38 B, et solium, quia inde regnum accepit, 40 A, arbor decora et fulgida, 40 D', inter arbores nobilis, 93 A', et efficax, 94 A, qualem nec ulla silva nec ipse paradisus protulit, 94 B, cujus frondes sunt redemptæ gentes, 94 C, flores, ornamenta gratiæ, 94 C, germina, spirituales filii Christi, 94 C, in qua pependit mundi pretium, 41 C, et cui datum est divina membra tangere, 41 B, 95 A, et mundo naufrago portum præparare, 95 A. Quomodo dicatur dulce lignum, 94 C, et spes unica credentium, 41 C'; quid sit crucis mysterium, 38 C. — Crux est Christianorum gloria et memoriale Christi, 346 D, propter quod in Missa multoties usurpatur signum crucis, 352 C', 354 C, 360 D, 370 C', 375 C', et cancellatis manibus orat sacerdos, 372 C'.

CULPA. Quomodo culpam releget Deus lubricam, 116 D', aut culpa dormire noverit, 106 A'. — In accusatione culpæ propriæ ad majus declinare licet, in recitatione alienæ culpæ ad minus standum est, 459 C. — *Cf.* Crimen, Peccatum.

CUPIDITAS maxima minor est minima caritate, 406 D. — Quanta cupiditate Christus ad nos venire optet, 435 B', et nos illum recipere deceat, 411 B'. — Quæ eis negantur, mulieres intensius cupere solent, 444 D. — *Cf.* Desiderium.

CUSTODIA diligentior ibi requiritur ubi est major peccandi occasio, 122 A'; unde in loquendo custodire debemus linguam, 122 B', in Missa visum et auditum, 407 B'.

CYRILLUS (S.), Alexandrinus episcopus, allegatur, 62 C, 101 A.

D

DÆMONES. Diabolus ex superbia cecidit, 480 C, et quia superbissimus est, sic et invidissimus, 480 D, maxime erga B. Virginem, 480 A'. — Per mulierem decepit hominem, 479 A, et factus est princeps mundi hujus, 50 C, perfidissimus et crudelissimus hostis animarum, 23 D', 57 B, quas ad æternam perditionem trahere nititur, 57 C; sed ipse per mulierem contritus est, 479 A', et a Deo dens ejus retunditur, 117 B. — Diaboli imitator fit quicumque superbus, 447 B', et adultera, monialis indigne communicans, 445 D, vel quæcumque anima peccatrix, 423 A.

Dæmones propter inobedientiam de cœlo ejecti sunt, 448 C. — Homini durissime adversantur, 388 B', et callide insidiantur, 72 A', malum sub specie boni quandoque suggerentes, 23 D', et in somno nos variis modis decipere et turbare conantur, 107 B; sed sine Dei et angelorum permissu nec pilum capitis nostri tangere valent, 128 C. — Fide, gratia et passione Christi victi sunt et frenati, 50 A, 114 B, 413 C, et Christo, licet coacte, genua flectunt, 23 D, C'; quibusdam etiam herbis fugantur, 415 B, et reliquiis, ut baculo S. Petri, 414 D'; a digne communicantibus territi fugiunt, 388 B', 413 D.

DAMASCENUS (S. Joannes) sæpius citatur, 23 B', 92 C, 119 B, 209 D', 210 A, 252 B, 256 A, 259 D', 329, et explicatur, 426 D. Notabilia : de speciebus timoris, 239 A, de humanitate Christi, 462 D.

DANIEL propheta, passionem Christi prænuntians, explanatur, 281 C'.

DAVID rex « fidelis », 39 D', et « vatum spiritualissimus », 516 D, sed B. Virgini impar, 516 D, a pueris gratia contemplationis præ-

ventus, 458 B, senex nihilo minus in gravissima delapsus est scelera, 458 C. — Sacrificium Missæ prænuntiavit, 370 D', et passionem Christi, 40 C', ita ut ejus historiam magis quam prophetiam contexuisse videatur, 282 B. — Coram arca saltans, docet nos honorare S. Sacramentum, 438 B.

DECRETUM (Gratiani) et Decretales allegantur, 339 C, 366 B.

DEFECTUS. Creatura quælibet defectuosa est, 391 D, et defectus habet, alios quidem indetrahibiles, quos etiam assumpsit Christus, 31 C', 497 A, alios ex infirmitate, de quibus erubescunt devoti, 456 D', et quos igne sui amoris consumit Dominus, 435 B'; de his defectibus quotidianis breviter confiteri oportet, 434 C', alioqui defectus modicus in principio, magnus efficitur in processu, 338 B'. — In via Dei non proficere, est deficere, 408 B.

DEFINITIO alia datur per essentialia, alia per causam, 406 A, alia per effectum, 406 B.

DEFUNCTI in gratia Dei, in Christo quiescere dicuntur, 374 A', et ad mysticum ejus corpus pertinent, 374 B. Pro his tribus de causis ferventer orare decet, 374 C. — Mortui cujusdam resurrectio per meritum obedientiæ narratur, 448 D'.

DELECTATIO ex conjunctione potentiæ cum objecto convenienti oritur, 410 D'; ideo tam corporali quam spirituali cibo annexa est delectatio, 367 A, quæ in neutro importune quærenda est, 367 B. — Magna philosophiæ adjuncta est delectatio, 182 C, minor tamen delectatione quæ supernaturalem consequitur sapientiam, 182 C, virtutes infusas et dona S. Spiritus, 386 B', 387 D, quæ fructus est doni intellectus, 245 A, et quam ex consideratione beneficiorum Dei, 392 A, in cultu divino et communione concipiunt devoti, 408 D', 416 B' : quæ delectatio tanto major fit quanto perfectior est caritas, 187 C', quia delectabiliter operatur dilectio, 113 D, et quicumque caritatem et sapientiam habet, continuo potest in spiritualem saporem elevari, 188 B'. — Delectatio in operando signum est virtutis, 68 B, 229 D', 237 C', 343 C, quia actio quælibet virtuosa delectationem sibi annexam habet, 410 A, qua fit devotio deliciosa, 409 A, D', 436 C; sed non est proprie virtus, 245 A', nec semper percipitur, vel quia minus diligimus, ut vult Richardus, 187 D', vel quia non necessario sapientiam comitatur, juxta Bernardum, 188 C, et impediri valet sive ex dispensatione divina, sive ex nostra negligentia, 188 B', 409 A'; ideo non parum periculosum est de caritatis præsentia per internam delectationem judicare, quia sic ansa daretur præsumptioni vel pusillanimitati, 188 A'. — Delectationes spirituales quo amplius degustantur, eo ardentius desiderantur, 191 B; deliciæ carnales a Christi passionem meditari volentibus contemnendæ sunt, 289 A', 292 C, et religiosorum statui repugnant, 447 A'.

DENS invidi impugnatio est diaboli vel impii, 117 B.

DESIDERIUM cor aperit ad desiderati susceptionem, 417 A, ideo optima est præparatio ad communionem, 417 A, 435 B, et in devotis teneri cordis adeo exardescit ut in furorem prorumpat, in ecstasim, 436 D, et languorem, 436 A'; fideles autem sufficit stare inter desiderium et timorem, 451 B, 474 C, A', et quum realiter suscipi nequit Sacramentum, supplet efficax desiderium, 387 D'. — Per orationem exprimitur, 98 B, et sic omnia illa desiderare debemus quæ nobis ad complacendum Deo proficua sunt, 447 B.

DESPERATIO nimius est timor justitiæ Dei et opponitur spei per defectum, 451 B.

DEUS ex se tanto cognoscibilior est quanto magis a potentialitate est immunis, 304 A', sed ab humano intellectu sincere conspici nequit, 304 B', nec a viatoribus per essentiam videri, 296 A, nisi quandoque ad tempus, 524 D, 525 A, et omnino supernaturaliter, 525 A', et a sanctissimis, 524 D, ut fuit B. Virgo, 524 B, 525 B; nec cognoscitur connaturaliter nisi in suis effectibus, id est in creaturis, 296 A, et hoc tripliciter, per causalitatem, tanquam omnium causa, 494 B, per positionem, tanquam omnium perfectiones continens, 494 C, per ablationem, tanquam omnia infinite transcendens, 494 C; et quia cum creaturis nec genere, nec specie, nec numero communicat, 523 C', nihilque cum eis univocum habet, 523 C', saltem in genere essendi, sed tantum in ordine intelligendi, 259 C', unde potest esse cognitio una de Deo et creatis, 259 C', ideo melius cognoscitur per negationem quam per affirmationem, 254 A'. — Variis modis cognoscitur : per simplicem assensum, quod est fidei, 254 C', per rationis adminiculum, quod est doni intellectus, 254 C', per simplicem

contuitum, quod est munditiæ cordis, 254C', per illuminationem anagogici luminis, 272B', demum per experimentum dulcedinis, quod est optimus eum cognoscendi modus, 254B'. Objectum est virtutum theologicarum, 173C, fidei ut veritas prima, spei ut æterna felicitas, caritatis ut summa bonitas, 173B', similiter objectum est doni sapientiæ, 173B, B'. — In patria per increatam speciem cognoscetur, 522D', 525A', sed in hac vita per speciem creatam dumtaxat apprehenditur, 522D', quæ ab ejus altitudine infinite occumbit, 523A, 525C'. — *Cf.* Contemplatio, Visio.

Deus est simplicissima, prima et perfecta unitas, 157, bonitas pura, veritas prima, 265, ens absolute perfectum, beatum et pulchrum, 265, infinitæ honorabilitatis, 266, bonitatis et amabilitatis, 271B', 273D, intellectus universaliter agens, 194A, cujus vita est jugis propriæ veritatis contemplatio et propriæ bonitatis dilectio, 511A, forma omnia formans et nihil informans, 126D, in qua nec potentia est determinans, nec differentia contrahens, nec materia limitans, 126A'. — Licet simplicissimus et inextensus, per totum mundum extenditur, 433C', unicuique propinquus, 273B', imo propinquior quam ipsamet cujusque essentia, 273C'; et quum ubique sit, cum nullo materialiter communicat, 488C, nec horret corporeas sordes, 488C, sed tantum sordes culpæ, 488C. — In omni operatione Dei relucent bonitas,, potentia et sapientia, 501B', sed præcipuæ ejus proprietates sunt causalitas et providentia, 490A. Causa enim est perfectionum creaturarum in fieri et in permanere, 215A', sine qua nulla ad momentum subsistere valet, 273C; et ipse dumtaxat mentis creatæ desideria implere potest, 298C, quia in ipso invenitur quidquid sciri et appeti valet, 298D. — Summopere pius et bonus, 236A', C', per solem optime figuratur, quia omnibus se communicat, 514B, pro cujusque capacitate, 514C; imo incomparabiliter magis bonus est erga filios gratiæ suæ quam quæcumque mater erga filios uteri sui, 393B', ut videre est in tantis beneficiis suis erga creaturas, 274B', tam in naturalibus, 274C', quam in gratuitis, 275A, B, in creatione et illuminatione hominum, 293A', in destinatione ad gloriam, 293D', in reparatione, 293C', 294B, C, in reconciliatione peccatorum, 393C', in electione B. Virginis, quam ideo dilexit, 485D, D', et honoravit, 484B', ut qui sine intermedio omnia creavit, 490D', sine Maria mundum reparare noluerit, 491A. — Ipsi pro majestate debetur reverentia, honor et gloria, 266, pro summa perfectione amor, 265, 273B, C, pro universali præsentia, 47D', qua scrutator est almus cordium, 34C, reverentialis timor, 47D', pro beneficiis actionum gratia et obsequium, 286D', 348B', sed præcipue amor, 537D', quo ei velimus omne quod est, et quod ipsi debetur, et quod eum decet, et quod ei placet, 265, et quo eum tanto universis creatis præferamus, 273C', quanto eis præstantior est, 272D', 273D'. — *Cf.* Beneficia, Dilectio.

Divina secreta cum magna sobrietate scrutari oportet, 191C', quia humanam capacitatem excedunt, 394A.

DEVOTIO varie definitur, vel quædam cordis teneritudo qua quis de facili lacrimatur, 406A, B, vel fervor bonæ voluntatis per certa indicia patens, 406A, B, vel actus voluntatis ex divina caritate procedens, 329, vel, et melius, prompta quædam affectio voluntatis ad exsequenda quæ sunt divini cultus, 41D', 550D', et est religionis seu latriæ actus, 41D', 550D'. — Quum ex latria oriatur elicitive et ex fervore caritatis imperative, 406D', ex contemplatione profluit, mediante caritate, 332B, 410A, 551A, ex contemplatione scilicet eorum quæ cor magis afficere solent, 551A, ut sunt in se mysterium Trinitatis, 551B, et quoad nos mysteria incarnationis et passionis Christi, 551B; pariter ex amore Dei principaliter scaturit, 410D, secundario ex spirituali dilectione sui ipsius aut proximi, 410A'. — Devotio annexam habet lætitiam et alacritatem, 410C', D', 551D, sed cum quadam tristitia, 551A', sive ex propriæ miseriæ consideratione, 410B', 411B, sive ex amati absentia, 411A, C, 551A', sive ex compassione mentis ad Christum, 551B'; et ardua levia facit, 551D': vere enim devotorum tanta est ad Christum affectio, ut omnia quæ mundi sunt de facili contemnant, 436C, et ad dilectum in Sacramento quasi furiose adspirent, 436D, B'. — Devotionis variæ sunt species, alia enim est rationalis, alia sensibilis, 410B, alia ad verbum, alia ad sensum, alia ad Deum, 360C'. Pariter triplex est gra-

dus, juxta triplicem caritatis gradum, 408B': primus, omnibus necessarius, quo mens prompta est ad exsequenda quæ cadunt sub præcepto, 408B', qui gradus est incipientium seu servorum fidelium, et pertinet ad viam purgativam et ad virtutes politicas, 410C; secundus, quo mitigatis jam passionibus, mens delectabiliter et suaviter iis quæ Dei sunt vacat, 408C', et qui proficientium est seu amicorum secretorum, et spectat ad viam illuminativam et ad virtutes purgatorias, 410C; tertius, quo parte sensitiva omnino subdita, 408 D', tota sine renitentia sensualitatis, ad actus latriæ fertur, 409A, et hic est perfectorum seu filiorum occultorum, et pertinet ad viam perfectivam et ad virtutes purgati animi, 410C; in secundo gradu devotio sensibilis est, 408C', in tertio deliciosa et impetuosa, 409A. — Quamvis præcipue ad claustrales et solitarios pertinere videatur, sacerdotibus sæcularibus necessaria est, 334D: nec enim sine mentis devotione sufficit laus vocalis, 402D', nec sine actuali devotione licet communicare aut celebrare, 333B, 360A'; non tamen requiritur sensibilis, sed sufficit intellectualis, 334C'. — Incerta devotionis signa sunt sensibilis fervor, lacrimæ et alacritas, 405C'; verum autem signum est horror mortalis peccati, 405B', sine justitia enim haberi nequit, quum sit actus latriæ, quæ est pars justitiæ, 41D'; et hæc est perfecta devotio, qua mens propter Dei honorem, omnia studiose abjicit quæ a Dei contemplatione elongant, 334C.

DEXTERA Dei quid significet, 56A, 71B, 129A'.

DIES. Alius est dies naturalis, qui est viginti quatuor horarum spatium, 109C, alius dies artificialis, qui a motu solis super horizontem causatur, 109C, 406A. Sicut die surgente et occidente suo Creatori laudes offerunt aves, 120A, sic ineunte die Deo laudes offerre debemus et preces, 111A, ut fructuose impendatur, 118A, et die peracto, gratiarum actiones pro beneficiis, 104D', 105B. — Spiritualiter, dies animæ est operatio sua, 357C', vel donum sapientiæ, 192A', quo mens illuminatur, 192B, et diescit, 192D, tanto sensibili die præstantior quanto sapientia ipsa die temporali, 192B, sed præcipue Christus, 113C', 116B. — Diei præco ad litteram est gallus, qui suo cantu diem propinquam nuntiat, 109D', mystice S. Joannes Baptista, qui Christi adventum prænuntiavit, 113C', vel quilibet prædicator et pastor fidelis, 113C'. — Unumquemque in quo statu invenerit eum suus ultimus dies, inveniet extremus judicii dies, 92A', in quo coram toto mundo judicabitur, 445D'. — In cœlo non est dies neque nox, sed ævum perpetuum, 352C. — *Cf.* Nox.

DILECTIO fidem præsupponit et ex ea proficiscitur, 331C', 520B'; ex cognitione enim oritur, 332A, et est forma et perfectio cognitionis, 513D, mater devotionis, 332B, delectationis, 410A, et languoris, 411B, finis et plenitudo legis, 266, in qua includuntur omnes virtutes, 266, et completive consistit humana perfectio, 513C. — Pro dilectione ergo sic deprecari debet homo ut rei pro vita judicem deprecantur, 270B, vel pro eleemosyna mendici, 270A', sic laborare ut gentiles philosophi pro scientiæ acquisitione laboraverunt, 270D. Ad acquirendam autem dilectionem requiritur divinæ pietatis et propriæ infirmitatis consideratio, 271C, prout est actus donorum sapientiæ et scientiæ, 271D', et maxime conducit passionum et negligentiarum evulsio, 272A', quia præcipuum dilectionis impedimentum tepor est et negligentia, 269B'. — Triplex est dilectionis gradus, 408B', incipientium scilicet, proficientium et perfectorum, 410C, et quia quantulumcumque quis ex caritate diligat Deum, plus eum diligit quam universum mundum, 406B', actualis incipientium dilectio est intensa affectio præ debilioribus affectibus, 406D, sed debilis affectus respectu dilectionis proficientium et perfectorum, 406A', et omnis viatorum dilectio longe deficit a dilectione Beatorum, 385B. — Quum primum et maximum legis mandatum sit Deum diligere, 444D', Deum super omnia diligere debemus appretiative, 406B', etsi non sensibiliter, 406B'; et quum diligere sit alicui bonum velle, 265, sic diligendus est Deus, ut ipsi velimus omne quod est, de sua perfectione et felicitate gaudendo, 265, et omne quod ei debetur, 265, scilicet reverentiam et obedientiam, 266, et quod illi placet, 265, vitia fugiendo et virtutibus adhærendo, 266. Et quia signum dilectionis proportionari oportet magnitudini caritatis, 395A', Deum meritorie diligit, qui cupit eum ab omnibus amari et honorari, 266,

efficaciter diligit, qui universa ad complacendum Deo proficua amplectitur, 447 B, perfecte diligit, qui se ipsum dilecto totum mancipat, 299 B', 386 A ; sed in patria dumtaxat perfecta erit dilectio, 436 B. — *Cf.* Amor, Caritas.

DIMENSIO. Non implicat dimensionum penetratio, sicut implicat dimensionem non habere partem extra partem, 433 C ; ideo etsi in Eucharistia Christus non dimensivo modo contineatur, 69 B', 386 C', sed per dimensionum penetrationem, non est obstupescendum, 434 B.

DIOGENES philosophus, quantopere pro acquirenda scientia laboraverit, 270 A'.

DIONYSIUS (S.) Areopagita, « divinissimus, sacratissimus et theologicissimus », 363 C', « amantissimus et profundissimus Pauli discipulus », 363 C', 567 D, « diligentissimus investigator veritatis », 363 C', « altissimus philosophorum », 563 A, « theologorum princeps », 180 A, 236 D, 567 D, « martyr victoriosissimus », 567 D, et « benedictus Domini », 236 D, qui « tam in scientiarum splendore quam in divini amoris fervore præfulsit », 160 D', « carus et electus ille meus magnus Dionysius », 401 D', multipliciter allegatur, 56 C', 100 C, D, 104 A, 126 B', 131 A, etc., et explicatur, 164 B'. — Notabilia : de mystica Dei visione, 522 B', de obitu B. Virginis, 567 A'. — Libri ejus difficiles sunt intellectu, 184 B'.

DIONYSIUS Cartusianus, a puero B. Virgini devotus, 484 D, varia Dei beneficia in se recenset, 275 A', et commissa deflet, 275 D'. — Ad procuratoriam destinatus, studia abrumpit, 549 B, et postea cellæ redditus, 550 A, procuratorii officii incommoda deplangit, 550 C. — Quanta ejus humilitas, 495 A', 533 C', 563 D', 574 B'. — Quæ legerit, 434 A', vel non legerit, 526 A. — In tractatibus suis sic procedere intendit, ut simul intellectum ornet et devotionem excitet, 161 C, ac proinde, non quæstionum subtilitates, sed quæ devotionem concernunt, tractare voluit, 424 B', 430 A'. Apocryphis non utitur, 525 D', 560 B', sed his tantum quæ a Sanctis prolata sunt, 525 D'.

DISCIPLINA. Perutile est corpus quotidie modicum flagellare, 291 D, vel saltem quoties Salvatoris passionem meditamur, ut amplius compatiamur, 276 B', 289 B.

DISCIPULUS ante omnia magistro credere debet, 368 B' ; magistro æquivalens reddere nequit, 483 C', 570 C'. — Epicuri, non Christi, discipulus est quicumque voluptatum est amator, 447 B'.

DISCRETIO, e dono scientiæ orta, 226 A', 245 C. potius est generalis conditio virtutis quam virtus specialis, 245 B'. — Inter fervorem caritatis et timorem reverentiæ medium tenet, 474 C', et propinquiorem in virtutibus veritatem nobis ostendit, 226 B' ; et sic voluntati, quæ ex se cæca est, summopere necessaria est, 407 B. — Communicantibus maxime competit, 405 A, propter quod indiscreti, seu naso deformes, in V. L. a sacerdotio arcebantur, 336 A'. — Discretio spirituum gratia est Spiritus Sancti, 56 A.

DISTRACTIO mentis in principio orationis magis obest quam in processu, in fine quam in medio, 344 D' ; si tamen deprehensa excutiatur, meritoria fit oratio, 344 C'. — Casuali distractione in quacumque celebrationis parte, non continuo incurritur mortale peccatum, 407 B', nec impeditur notabiliter effectuum sacramenti consecutio, 413 B'.

DIVISIO. Quomodo dividatur Missa, 337 A ; cur in tres partes dividatur hostia, 377 D.

DIVITIÆ veræ non sunt carnales sed spirituales, 548 A, et his dives est prima causa et dives fuit B. Virgo, 548 B. — Divitiæ Christianorum sunt adversa, 458 C'.

DOCTRINA Apostolorum in Epistolis contenta, imperfecta est respectu doctrinæ Christi in Evangelio, 345 A', 346 B ; verumtamen ex ipsa fideles profectum vitæ hauriunt et spiritualem lætitiam, 345 C'.

Doctores antiqui libros suos dictis philosophorum mire referciunt, 161 C, et eis firmiter inhærendum est, præsertim in iis quæ concorditer dicunt, 262 B', quia pie credendum est eos fuisse desuper illuminatos, 262 C' ; ubi vero discordant, opinative locuti esse censentur, 429 C. — Miserrimi sunt doctores, etiam famosi, qui alios docentes, salutari scientia carent, 228 C, et creaturarum vanitatem probe noscentes, his inordinate intendunt, 228 D. — Doctor sanctus, id est Thomas, 168 B, 539 C ; Doctor devotus, id est Bonaventura, 166 D ; Doctor divinus, id est Joannes Ruysbroeck, 184 A', C', 185 D, etc.

DOLOR quidam devotioni annexus est ex consideratione propriæ miseriæ, 410 B', et boni infiniti absentis, 411 A. — Christus in omnibus corporis membris et animæ viribus

amarissime doluit, 278 A, et tanto acerbius quanto fuerit perfectioris naturæ, 277 C, 560 B; cur tantopere pati voluerit, 281 D. — *Cf.* Passio.

DONUM proprie est collatio non intuitu redditionis facta, seu irreddibilis datio, 390 A, quod enim proprii commodi seu redditionis intuitu datur, potius vendi quam dari dicitur, 390 B : propterea dona dicuntur quæcumque a Patre luminum dantur, 61 A, ut gratiæ gratis datæ, bonis et malis communes, quæ ad aliorum utilitatem conceduntur, 53 D', Eucharistia, 352 C', quæ ex mera liberalitate nobis data est, pro nostra salute, 389 D', et etiam merita nostra, quæ dona sunt Dei, 384 A'; et sic plura sunt quam septem dona, 55 D'.

Sed inter omnia Dei dona præcipuum locum tenent septem, 157, quæ præ ceteris dicuntur dona Spiritus Sancti, 162 B', non quasi ceteris præstantiora, 162 C', sed quia intellectualem creaturam perficiunt ad exsequendam operationem virtutum, 162 D'. — Dona Spiritus Sancti sunt præclarissimi radii lucis divinæ, 175 B, non actus transeuntes, 193 A, sed habituales perfectiones in rationali creatura permanentes, 166 C, habitus supernaturales per creationem infusi, 171 D', 172 A, nec humana industria adipiscibiles, 171 D, in adjutorium expeditionemque virtutum concessi, 171 D'. Tribus Personis communia sunt, 162 C, sed S. Spiritui specialiter tribuuntur, quoniam ipse est primum donum, 162 B, et quia per hæc fit anima bene mobilis a Spiritu Sancto, 162 D, C', 163 D', 170 C', 172 B, 183 C', 224 D. Cur dicantur spiritus, 203 D, 262 B. — Cum virtutibus in multis conveniunt, 179 A', et idem objectum habent, 173 B, ad omnia enim extendunt se ad quæ virtutes intellectuales et morales, 168 A'; sed circa objectum illud perfectius agunt quam virtutes, 173 C', theologicis exceptis, 216 B, et hominem perficiunt ad actus altiores quam actus virtutum, 165 D', saltem quoad modum agendi, 165 D'. Quapropter inter theologicas et morales virtutes quasi mediant, 163 A', virtutibus quidem theologicis inferiora, 162 C', sed intellectualibus et moralibus digniora, 165 C, 172 D', 208 A; et dantur in adjutorium virtutum, 170 D', non modo acquisitarum, sed infusarum, 262 A', quas expeditas faciunt ad agendum, 172 A, 180 B, 248 D, 260 D, ut homo facilius ad æternam vitam perducatur, 164 A, et maxime theologicarum, 163 D', quia utraque habitus sunt infusi ad felicitatem supernaturalem ducentes, 180 B : ex his enim alia, ut sapientia, intellectus et timor, perficiunt theologicas, 258 A, alia, ut pietas, scientia, consilium et fortitudo, perficiunt cardinales, 258 B. An autem a virtutibus realiter distinguantur, 161 D, 173 A', difficilis est quæstio, 161 B', et variæ sunt opiniones, 247 B, 257 B, 260 D', negantibus quibusdam, 55 C', 161 D, 261 B, affirmantibus aliis, 55 A', 161 A', 203 A', 208 A, B : hæc est autem generalis inter dona et virtutes differentia, quod virtutes modo humano operantur, 260 A', dona modo divino et secundum divinam rationem, 260 B', 261 D. — In potentiis animæ sunt subjective, 172 B', potissimum in illis in quibus resplendet imago Trinitatis, 172 D', et quæ a S. Spiritu magis mobiles sunt, 168 C, id est in intellectu et voluntate, 168 C, 173 A; quatuor ad intellectum pertinent, tria tantum ad voluntatem, 168 A, B', 172 B', quia cognitionis lumen ad bene agendum præcipue requiritur, 168 B. — Per dona S. Spiritus optime disponitur anima, 169 C', quæ fit divinæ capax inspirationis, 203 A', habitatio S. Spiritus, 169 C', et templum Dei, 169 D', qui tunc in nobis habitat, sicut nos in ipso, 170 B; animam perficiunt directe et immediate, quoad operationem non potentiæ, sed virtutis, 163 A, quia immediate perficiunt ipsas virtutes, mediate et secundario potentias, 163 B, C, 165 B', et proprie ordinant hominem ad supernaturalem felicitatem, 164 A. Alia perficiunt intellectum, 249 A', alia voluntatem, 249 C'; alia a malo retrahunt, alia ad bonum ordinant, 249 C; alia hominem purgant, alia illuminant, alia perficiunt, 167 D'; duo ad contemplativam vitam pertinent, juxta Anselmum et Albertum, quinque ad activam, 169 C', 250 B; septem in anima virtutes gignunt, 244 C', seu fructus parturiunt, 245 A', qui beatitudinibus correspondent, 171 C'. — *Cf.* Beatitudo.

Septem esse dona Spiritus Sancti communiter tenent theologi, 55 D, 159 A, 262 B', contra Durandum, 261 C, B', quoniam tot requiruntur ad expediendam animam contra vitia universa, 166 B', ad expediendas animæ vires, 167 B, ad expedienda virtutum officia, 167 D, ad expediendam rationalem creatu-

ram in agendo, 167 B', et in contemplando, 167 D', ad faciendum hominem bene mobilem a S. Spiritu, 168 B, ad recte ordinandam animam, 249 C, ad perficiendum intellectum et voluntatem, 249 D, ad perficiendam utramque vitam, contemplativam et activam, 250 A. — Per septem filios Job mystice designantur, 248 D', 262 C, et per septem aureas lampades candelabri, 184 D', 244 A', ex quibus lampas superior figurat donum sapientiæ, 244 B', tres lampades dexteræ, dona intellectus, consilii et fortitudinis, quæ internam vitam perficiunt, 244 B', seu actus nostros ad Deum, 244 C', tres lampades sinistræ, dona scientiæ, pietatis et timoris, quæ vitam externam ornant, 244 B', seu actus nostros ad proximum, 244 C'. — Bina et bina connectuntur, 203 B', quorum unum ad rationem pertinet, alterum ad voluntatem, 203 C'; et sic ordinantur ut a summo ad imum per media coordinata descendatur, 159 A', et in acquisitione, ab infimo dono timoris ad supremum donum sapientiæ ascendatur, 159 B', 236 B : tanto enim excellentiora sunt quanto dono sapientiæ propinquiora, 169 A', 236 B. — Dona nunquam sunt informia, 178 B', nec malis competunt, 163 D', 178 B, quia caritati et gratiæ inseparabiliter connexa sunt, 186 A', 200 C', et virtutes præsupponunt, quas perficiunt et expediunt, 170 D', 171 B'. Omnibus autem secundum gradum aliquem insunt, qui gratiam gratum facientem habent, 170 C', 186 A', 224 B, tum quia hi capaces sunt donorum, 170 D', tum quia dona in adjutorium virtutum dantur, 170 D', et necessaria sunt ad salutem, 171 A ; et in eis perseverant donec mortali peccato expellantur, 239 C'. Qui ergo caritatem habet, dona habet, 200 C', et qui unum habet, omnia habet, 200 C', 224 B, et qui ea habet, habet Spiritum Sanctum, habet caritatem et gratiam, 178 B ; et sic sunt in omni justo, 246 A, non modo in hominibus, sed in angelis, 172 A, sed in Christo specialiter fuisse dicuntur, tanquam in capite, 246 B, et singulari modo, 246 C, et superabundanter, 397 C. — Alia nullam imperfectionem continent, ut sapientia, intellectus, scientia et fortitudo, et manent in patria, 215 B, alia, ut consilium, pietas et timor, imperfectionem habent, 215 B, nec manent in patria, saltem secundum eosdem actus et eumdem modum agendi, 215 C. — Donorum scientia dignissima est propter excellentiam objecti, 175 B, et utilissima, quia per ipsam et dona vehementius optamus, 175 B, et Deum pro beneficiis amplius diligimus, 175 C. — *Cf.* Consilium, Fortitudo, Intellectus, etc.

DOTES Beatorum in patria septem sunt, tres in anima et quatuor in corpore, 364 A, ex quibus dotes animæ indesinenter, dotes corporis aliquando in hac vita habuit Christus, 364 B.

DULCEDO mentalis quædam est serena dispositio mentem habentis exhilarans, 559 D, et animam contemplantis oblectans, 559 A', quæ ex bonitate et amabilitate emanat, 539 A'; et hanc experiri solent devoti, 409 C, A', D', maxime in psalmodia, 456 A', et communione, 387 D, 436 A'. — Quanta sit dulcedo Dei, 391 D, 392 B, et B. Virginis, 559 D. — Quomodo dulce dicatur lignum crucis, 94 C, dulces clavi, 94 D.

DULIA virtus est qua superioribus et proceribus debitus exhibetur honor, 550 A'.

DURANDUS (a S. Portiano), Ord. Præd. theologus, de distinctione donorum et virtutum allegatur, 260 D', et carpitur tanquam præsumptuosus, 261 B', et infructuosis curiositatibus ac novitatibus gaudens, 262 C'.

DURANDUS (Campanus), Ord. Min. theologus, auctor Summæ confessariorum, 474 B'.

E

EBION hæresiarcha, B. Mariam esse virginem negavit, 482 C.

EBRIETAS. Quomodo læti bibamus sobriam ebrietatem spiritus, 117 D'.

ECCLESIA, sponsa Christi per communionem naturæ in spem, fidem et caritatem, 23 A, 64 A', vocatur regnum cœlorum, vel cœlum, 114 A; Christus vero, Ecclesiæ caput, quæ est ejus mysticum corpus, cujus ipsi fideles sunt membra, 389 A, lapis angularis, 27 C, fundamentum primum et principale, dum Petrus secundarium est et instrumentale, 110 B'. — In necessariis ad salutem satis Ecclesiæ provisum est a Spiritu Sancto, qui eam infallibiliter regit, 429 B, a die Pentecostes, 114 B, atque ad illam transtulit mirabilia quæ fecit olim in plebe Israelitica, 460 D. — Ecclesia triumphans, designata per Sancta sanctorum, 385 B', ex angelis et animabus beatis non duplex sed una totalis et inte-

gra constans est Ecclesia, 100 A', et super omni pietate et gratia Dei in militanti Ecclesia regratiatur, 437 C'. — Divisio hostiæ in tres partes designat Ecclesiam triumphantem, militantem, ac purgatorium patientem, 377 D, pars vero in calicem missa, Ecclesiam triumphantem, vel eos qui in purgatorio affliguntur, quare, 377 A'. — S. Franciscus Assisiensis ecclesias materiales scopabat, 456 C. — *Cf.* Christus.

EFFECTUS est participata quædam similitudo causæ, et causam suam manifestat, 494 B, ideo magnorum artificum est magnos effectus producere, 383 A. — Aliquid dicitur unum et plura per relationem ad unum et eumdem totalem effectum, 424 C.

ELECTI, pro quibus solis Christus sanguinem effudit quantum ad efficientiam, 365 A', passione gaudent, in quantum per illam sunt redempti, 47 A, et immortalitatem consecuti, 47 A' et s. — Electi a mundi principio usque ad Ecclesiæ exordium, cibo eucharistico per fidem et amorem fuerunt aliti, 394 B. Qualia et quanta fecerunt ac pertulerunt pro gloria æterna obtinenda, 447 A. — Quum omnes electi sint unum corpus mysticum cujus caput Christus, 356 C', tanto plenius communicantur nobis eorum merita, quanto iisdem affectuosius conjungimur, 356 D'.

ELIAS propheta, virgo mansit, 564 B'.

EPISTOLA merito in initio Missæ legitur, quia mentem instruit ad celebranda Christi mysteria, 345 B, et parat ad audiendum Evangelium, 345 A' : Epistolæ enim sunt scripta Apostolorum ad plebem directa, quibus explanantur Evangelia, 345 D, et inferiores sunt Evangeliis, 345 A'. — Quomodo sit audienda, 345 A'; et cur, loco Epistolæ, nonnunquam recitetur lectio V. T., 345 D'.

ESSENTIA. In Christo tres sunt naturæ in una persona, puta divina essentia, caro et anima, 30 B. — Lapides pretiosi virtutes habent mirandas ex modico quintæ essentiæ quod in eis est, 415 B.

ESTHER regina est figura B. Virginis, 570 B.

ESURIES Christi, id est zelatio nostræ salutis, absque mensura est, 435 A'. — Beati qui esuriunt et sitiunt fontem justitiæ Christum, quoniam replebuntur beata visione ipsius, 435 B.

EUBULIA virtus est moralis per quam ratio bene consiliativa est in his quæ vitam activam concernunt, 207 A'; a prudentia distincta, et inferior synesi, 207 B'. Ipsi tres actus competunt, 210 A, scilicet discernere, eligere et operari, 209 C'. Hominem ornat, ut sit prompte mobilis a ratione in his quæ industriam humanam non transcendunt, 209 B, sed ad finem ultimum attingendum non sufficit, 209 C.

EUCHARISTIA. In Cœna, Christus corporis sui Sacramentum instituit, 64 D', 69 B, 329, 364 B', 390 C', 435 D, 455 B', 459 A', 473 A', sub speciebus panis et vini, 64 C, 65 B, 71 D', 396 C', 462 A, et sic sui moras incolatus miro clausit ordine, 64 D'. — Hoc sacramentum pluribus nominibus appellatur, 383 B' : Eucharistia, seu bona gratia, 384 C, primo, quia solum per se ac plene gratiam signat, continens Verbum incarnatum, in cujus anima est totius gratiæ plenitudo, 384 B, 462 B et s., dum in ceteris sacramentis non est formaliter gratia, sed participative, 384 C, 461 A ; secundo, quia a Domino gratiosissimo collatum est, 384 D, in cibum et salutem, 384 B' ; tertio, quia bonam et multiplicem gratiam in nobis operatur, 385 C ; quarto, quoniam ordinatum est ut detur gratis dumtaxat, ingratis occasionaliter nocens, 385 D ; quinto, quia est sacramentum sacramentorum et consummatio omnium ceterorum sacramentorum, 385 A', 462 B' ; sexto, quia est aurea urna continens manna, intra Sancta sanctorum collocata, 385 A'; memoriale, quia commemorativum est Christi dilectionis, humilitatis et passionis pro hominibus, 299 A' et s., 385 C', memoriale dulcissimum et amplectendum, 385 D', digne proportionatum eis quæ repræsentat, 386 A ; cibus et potus, 386 D, quoniam Christus hominem nutrit corpore et sanguine suo, 358 D', quæ in hoc sacramento substantialiter continentur, 386 B', invisibiliter, non corporali dimensivoque modo, 69 B', 386 C', atque vult manducari modo tolerabili sub tegumentis panis et vini, non in specie carnis et sanguinis, 390 B'. Qui cibus sumitur ne caritatis calor ab humoribus concupiscentiarum infrigidetur, 386 D', valet contra inediam spiritualem, 387 A, 467 C', contra inanes cogitationes et illicitas affectiones, 387 B, hominem facit omni die proficere, 387 C, et delectabiliter occupari non solum in una virtute, sed in virtutibus universis, 387 D, 467 D'. — Christus secundum utramque suam naturam neces-

sarius cibus est rationalis creaturæ, 391 A. Etenim, quum sola divina bonitas alat et conservet calorem spiritualem, seu caritatem, constat quod verissime sit cibus hominis, in quo vitalis calor est sanctus amor, 391 B, in corde nostro amores sanctissimos et immaculatissimas concupiscentias nutriens et accendens, 391 B'. Amplius, ex consideratione infinitæ perfectionis Dei, ipsius amore inflammamur, 391 C'. Denique, in verbis et operibus Dei, tanquam in spiritualibus ferculis, reperimus quod in nobis excitet sancti amoris calorem, 391 D'. Unde, tam bonitas et pulchritudo Dei quam ejus beneficia, sunt pabulum et incendium dilectionis puræ ad Deum, 392 A; et quum beneficia Dei sint perpetua, ideo amor exinde ortus, jugiter debet durare, imo quotidie crescere, 392 C. Præterea, non est vita gratiæ cordi humano sine incordatione et invisceratione spiritualis cibi vitæ illi convenientis, 392 D, unde subtracta ab intellectu primæ veritatis notitia, et a voluntate divinæ bonitatis dilectione, spiritualiter ambo mortui sunt, 393 D. Hinc panis ille cœlestis assidue ac jugiter est edendus, 393 A'; propter quod non solum quotidianus, sed et supersubstantialis vocatus est, 393 B', sub specie panis materialis proponitur, quia panis communissimus est cibus, 394 A. — Hoc sacramentum nuncupatur viaticum, quia nos munit in peregrinationis hujus exsilio ad supernæ vocationis bravium pertingendum, 388 B; hoc invisibili viatico munitus, 388 D, Christianus inter tot scopulos et tentationes viæ salutis desuper protegitur, atque illæsus evadit, 388 A'; per hoc sacramentum maximæ spiritualitatis, 470 A', carnem in rationis redigit servitutem, 388 B', 467 D'. — Hoc sacramentum, quum sit præcipue sacramentum caritatis et unitatis, pacis et unanimitatis, 389 D, 455 A et s., 458 D et s., 469 B et s., 470 A', vocatur communio seu synaxis, quia est signum ecclesiasticæ unitatis, 388 D', 395 A', in quantum universi fideles, virtute et gratia ejus spiritualiter unum fiunt et sunt cum Christo et cum Ecclesia, et inter se invicem, 389 A. Per hoc enim sacramentum communicamus gloriæ angelorum ac præmiis Beatorum, 389 B, passionibus Christi et Sanctorum, 389 D, et invicem supportamus ac condolemus, 389 C. Ergo, qui cupit communicare, semper servet unitatem spiritus in vinculo pacis, 389 A'. — Hoc sacramentum recte dicitur donum et beneficium, quia ex mera liberalitate contulit hominibus Deus tam eximium bonum, 389 D', quod nos perducit ad bona felicitatis æternæ, 390 A; et sic ostendit nobis suæ caritatis immensitatem, 389 B, thesaurum totius liberalitatis suæ aperuit, 389 C. — Appellatur quoque sacrificium, quia Christi in cruce immolationem repræsentat, 390 A' et s. — Specialiter demum dicitur sacramentum altaris, ex altari super quod conficitur et offertur, 390 D'.

Materia Eucharistiæ requiritur illa in qua Christus personaliter confecit, puta triticeus panis, et vinum vitis cum modica aquæ mixtione, quare, 428 A. Condecet quod sit purus panis triticeus, non corrosus, non maculosus, non fractus, 428 B; vinum novum adhuc fæculentum non congruit, 428 C. Cur de triticeo azymo, non de fermentato confici debeat, 428 D. Si in aliquibus terris nec triticum invenitur, nec vinum, faciliter possunt illuc ex aliis terris deferri, 428 A'. Cur caro agni non esset conveniens, 428 B'. — De forma consecrationis corporis Christi, omnes concordant quod sit ista, Hoc est enim corpus meum, 428 C', et quod conjunctio illa, enim, non sit de essentia formæ, 363 A'. — De forma consecrationis sanguinis non est tanta concordia doctorum, et hoc non est mirum, 429 A; sunt tres opiniones, 426 B': prima, quod hæc sit essentialis forma : Hic est calix sanguinis mei, 365 C', 426 B', 429 A'; secunda, quod ad formam illam pertineant hæc verba : Novi et æterni Testamenti, Mysterium fidei, 426 B'; tertia, a S. Thoma defensa, quod non fiat consecratio nisi addito illo residuo : qui pro vobis, etc., 365 D', 426 C', 427 A, 429 B'. Hæc autem tertia opinio concordat ritui et consuetudini Ecclesiæ, 427 C, 429 B, ideo integra illa forma debent uti omnes, 429 C. — Omnia illa verba consecrationis sanguinis in diversis locis Scripturæ pro maxima parte habentur, 429 B'. Quod interponitur, Mysterium fidei, ex traditione Christi habetur, quæ ad nos per Apostolos devenit, 429 C'. Exprimunt omnia hæc verba conditiones passionis Domini, secundum quod operatur in sacramentis, 429 D' et s. — De additione trium verborum quæ nullus Evangelistarum expressit, scilicet, Enim, Mysterium fidei, et, Æterni Testamenti, Elevatis oculis in cœ-

lum, inter Latinos et Græcos magna est quæstio, 363C et s., 366B.

An in forma Eucharistiæ consistat vis aliqua supernaturalis creata, ad transsubstantiationem causaliter concurrens, 424C', negat quidam, quia transsubstantiatio est opus simpliciter miraculosum, 424D'; sed hæc opinio derogat dignitati sacramentorum, 425A', et repugnat dictis Sanctorum, 425C'. Idcirco, credendum est quod in verbis consecrationis inest aliqua virtus a Deo, 425B', virtus creata ad conversionem faciendam, sed tantum instrumentalis, 425C'. Ita sentiunt multi doctores præcipui, 425D' et s. Sin aliter, sacerdos non haberet potestatem spiritualem conficiendi, et ita nec ordinem, 426B, et falsa essent verba Sanctorum qui potestatem sacerdotalem extollunt, 426C. In transsubstantiatione, sacerdos est concausa, non ex Omnipotentis indigentia, sed ex benevolentia, 426D.

Eucharistia est unum sacramentum, et non plura, 423A', quamvis sint diversæ materiæ, 423B', aliter non essent septem sacramenta, sed octo, 364D. In hoc sacramento est aliquid quod est tantum sacramentum, videlicet formæ accidentales, 423B', et aliquid quod est res et signum, videlicet corpus et sanguis Christi, 423C'. Unde Eucharistia est sacramentum aliter quam Baptismus et alia sacramenta, quomodo, 423D'. — Hoc sacramentum dicitur unum et plura, 424B, per relationem ad unum et eumdem totalem effectum, 424C, quia ad unam et eamdem refectionem hominis est ordinatum, 424D. Dicitur etiam pluraliter sacramenta, propter remanentium specierum distinctionem, et propter distinctarum consecrationem materiarum, 424A'.

Eucharistia, in quantum est sacramentum, habet efficaciam sanctificandi, 415D, non solum ex opere operantis, sed ex opere operato, 425C. — Quomodo hujus sacramenti effectus quadrupliciter considerari possit, 413C'. — Quidquid cibus corporalis in corpore, Eucharistia in anima efficit, 366D', 411A', 413D', 467C'. Unde hoc sacramentum habet efficaciam restaurandi in anima quod deperditur, 411C', ideo remittit venialia peccata, magis vel minus, quanto ferventius sumitur, 367C, 411D', quamvis venialia non impediant effectum Eucharistiæ, 413A', sed valde minuant, 468A'. Tollit etiam peccata mortalia non confessa, sed oblita, 367D, 412A', non culpabiliter, 412B' et s.; atque contritionem complet aut perficit, 367D, 470D. — Gratiam dat vel auget, et sic roborat vitam spiritualem, 72B', 367B, 413B, 460C'; dæmoniorum impugnationes repellit et fomitem diminuit, 72A', 367D', 388B', 413C et s. — Pignus futuræ gloriæ, 390D, 391A, cœli pandit ostium, 72A', 367A', 414A. — Denique, prodest Beatis ad gloriam præmii accidentalis, quomodo, 414B. — Caro Christi, per se et naturali operatione, non potest esse cibus mentis, 414A', sed per Dei institutionem et virtutem, 414B', qui ipsi miras dedit virtutes, 414D', 415C. Ad obtinendos hos effectus, nos strenue præparemus, 470A. — Enumerantur duodecim effectus hujus sacramenti a quibusdam assignati, 417D.

Magna est dignitas hujus venerandissimi sacramenti, 397D. Etenim, sub speciebus panis et vini, post consecrationem, non ex vi conversionis, sed concomitanter, totus Christus continetur, 64C, 65B, 71D', 366C, 396C' et s., 460D', 462A, corpus Christi eximie sanctum et a Spiritu formatum, 462B, primo instanti animæ conjunctum, 462C, imo et hypostatice Verbo copulatum, 462D, et indirecte, Verbi persona dignitatis infinitæ, 462A', ita ut ipsa Christi humanitas carior sit Deo et dignior toto residuo universo, 397A, 462A'. Unde angeli stupent nostram exaltationem et deificationem, 70B, et amplius obstupescunt caritatem Dei, 437C', non minus adorantes Unigenitum in manibus sacerdotis, quam in sinu Patris, 397B'. De hac inæstimabili caritate Dei ad nos, de hac dignatione et munificentia mirentur omnes, 397D'.

Sacramentum abditissimum, in quo includuntur alia Christi mysteria, 385C', et apparet plurimorum eminentissimorumque congeries mirabilium, 383C. Discutere hoc mysterium fidei periculosissimum est, 430B, B' et s., maxime solitariis, 431A et s.; aliqua tamen scrutatio credendorum moderata est laudabilis, 430C', 431B'. Quum ergo quædam primo adspectu incredibilia videntur, quæ cum suis argumentis apparent rationabilia, 431C', perpendere oportet quod omnipotentia divina nequaquam ad hunc rerum ordinem et legem arctatur, 433A, quod nullus effectus potest esse tantæ admirabilitatis,

quin omnipotentia in infinitum sit major, 432 C', et quod nullum eorum quæ credi jubentur a Deo, contradictionem includit, 432 D', imo, quod decet Omnipotentem per corpus Christi et in ipso et circa ipsum mirabiliora agere quam in tota reliqua substantia corporali, 432 B; quod insuper Deus potest unum subsistens in aliud subsistens instantanee transsubstantiare, 433 B, quia omnis creatura ad nutum obedit Creatoris imperio, 433 A', et reapse multa olim in alia mutavit, 433 D, 434 A, et quotidie mutat per causas naturales, 433 D, D', et tunc mirum non videbitur si subito convertat panem et vinum in corpus et sanguinem suum, 434 A. Demum unio corporis Christi cum forma panis, si mirabilis sit, 497 C', minus tamen est quam unio visionis beatificæ et unio hypostatica, quia unio est creati cum creato dumtaxat, 497 D'. — Insuper, dimensionum penetratio non implicat, quemadmodum implicat dimensionem habere partem extra partem, 433 C; unde de illa non est obstupescendum, quum et Christus de clauso surrexerit tumulo, clausisque foribus ad discipulos sit ingressus, 434 B. — Sapientes hujus sæculi, in mirabilibus istis confusi et dejecti sunt, 459 C', stupentes quod corpus Christi sub speciebus tam modicis continetur, 433 C'; sed perperam, quum multa sint alia incomprehensibilia in natura, 433 B', C', et fides christiana tot miraculis confirmata sit, 432 B'.

Mansit Christus nobiscum per realem in Sacramento præsentiam, 51 A', et in templis reservatur ad omnium refectionem, 71 C', dignus cultu latriæ, 65 D', 397 B', 456 A. — Ecclesia semel in anno tanti sacramenti agit solennia, 455 C', et sacramentum circumfert processionaliter, 456 A, fidelibus illud juxta suum modulum venerantibus, 456 B, aliis per opera externa, 456 C, aliis per laudes internas, 456 D, aliis tandem, qui in speculationis arce sunt constituti, 456 B', humili silentio, quo ad depromenda Creatoris præconia se omnino indignos recognoscunt, 456 D' et s. — Adstemus solenniis Missarum cum reverentia et filiali timore, 415 B'; in integerrima fide semper firmissimi, 66 B', simus Deo grati de tanti sacramenti collatione, 70 B, 378 A, 403 A, 462 D', 468 D, 473 C. — Exponuntur hymni de Eucharistia, « Pange lingua », 63 A et s., « Sacris solenniis », 67 A et s., « Verbum supernum », 71 A et s. — Evolvitur commendatio Eucharistiæ ad celebrandum et communicandum alliciens, 417 B'. — *Cf.* Communio, Missa.

EUNOMIUS hæreticus B. Mariam verum Deum non generasse contendebat, 482 C.

EUSEBIUS Emisenus, episcopus, allegatur de verbis consecrationis, 426 B.

EUTRAPELIA virtus est moralis, 542 B', in sensitivo appetitu sita, 542 C', qua quis circa ludos modeste se habet, 543 A.

EVA, serpenti inconsiderate respondens, peccatum originale inchoavit, 512 C', de divinæ comminationis veritate probabiliter dubitans, 512 D', 535 D. Sicut per Evam clausa fuit porta paradisi terrestris, ita per Mariam aperta porta cœli, 83 D'. — Mater perditionis et doloris vocatur, sed in Maria nomen « Eva » in « ave » mutatum est, 84 B.

EVANGELISTÆ non semper observant in historia rerum ordinem, 362 C', et noluerunt publice tradere formas sacramentorum, quare, 363 D.

EVANGELIUM post Epistolam legitur tanquam perfectius, 346 B; cur in sinistra parte, 346 C, et stante plebe, 346 D. — Evangelica lex, lex appellatur amoris, 455 A, et tempus Evangelii, tempus gratiæ, quare, 388 B.

EXCUSATIO. Etsi accusationes patienter tolerandæ sint, 291 A, quum nobis imputatur scandalosum crimen, modeste excusare nos debemus, 291 B, dummodo non ex privato amore, sed ex zelo honoris Dei oriatur excusatio, 291 C.

EXITUS. B. V. Maria nostrum munit exitum, quomodo, 92 B.

F

FAMES. Sicut fami corporali medetur per cibum, 386 D', 393 B, sic fami intellectus et voluntatis per degustationem primæ veritatis et summæ Trinitatis, 393 B. — Ad communionem cum fame spirituali accedendum est, 411 B'.

FAMULI Dei quorum memoria fit in Canone, fideles sunt utriusque sexus, 129 A', qui nos præcesserunt cum signo fidei, 374 D, vel quos celebrans specialiter commendat, 355 A.

FELICITAS. Futuræ nostræ felicitatis, quæ tota in visione Christi erit, 391 A, amandum præludium est Eucharistia, 418 D. — Cur S. Joan-

nes Baptista dicatur nimis felix, 78 D. — *Cf.* Beatitudo.

FEMINA. *Vide* Mulier.

FERVOR caritatis causa est proxima devotionis, 406 C'; quandoque tamen pro affectu caritatis in superiori animæ parte sumitur, 406 C, et tunc est ipsa devotio, 406 B. — Per venialia minorata, 411 D', per Eucharistiam reparatur, 411 C', et quanto major fuerit, tanto facilius venialia consumit, 412 C, et propinquius ad Deum accedit, 388 C'. — Sensibilis fervor non est certum signum devotionis, 405 C'.

FIDES, virtus theologica, in ratione residet subjective, 247 A', et pro objecto Deum habet ut veritatem primam, 163 B', 173 B'; circa Creatorem et creata versatur, 203 A, sed principaliter circa Creatorem, secundo circa creata prout ad Deum ordinantur, tertio circa actus humanos in quantum ad finem perducunt, 168 B'; una tamen et simplex est in his diversis objectis, 197 D'. — Fides cum dono sapientiæ convenit, quia utrumque est lumen, 250 B', et intellectum perficit, 248 B'; sed fides lumen est lucens tantum, non calefaciens, 250 D', et intellectum sub ratione veri, non boni, illuminat, 250 D', unde assentit tantum, non reficit, 251 A. Item convenit cum dono intellectus, quia ambo mundant corda, 251 C, et dirigunt in finem, 251 D; sed fides cor mundat a falsitatibus, intellectus a voluptate, 251 D, fides dirigit ad finem ostendendo mercedem, intellectus videndo finem, 251 D. Pariter cum dono scientiæ convenit, quia utrumque lumen est, 251 C', sed fides simplex est similitudo divinæ veritatis, scientia similitudo divinæ justitiæ, 251 D'. — Per dona ergo perfici debet, per dona sapientiæ, intellectus, scientiæ et consilii, quoad cognitionem, 219 A', per donum fortitudinis secundum quod per dilectionem operatur, 219 A', per donum sapientiæ ut recte de divinis judicet, 117 A', 168 C', 180 C, per donum intellectus ut credenda limpide perspiciat, 167 A', 168 B', per donum scientiæ quantum ad res creatas, 168 D', per donum consilii quantum ad actus humanos, 168 D'. Quia enim inefficax est assensus mentis donec accedat judicium de credendis, 180 C', seu creditorum intelligentia, 198 B, 535 C', et ad perfectionem fidei duo requiruntur, recta credendorum intuitio, quæ per intellectus donum præstatur, 196 B, et saporosum eorumdem judicium, quod operatur donum sapientiæ, 196 B, sine sapientia fides non sufficit ad salutem, 180 C', et dono intellectus illuminari debet, 195 B', 203 D', quo ejus congruentia et connexio ostendatur, 195 B': quamvis enim rationem naturalem non habeat, et rationi non innitatur, ratione monstratur non esse contra sed supra rationem, 195 D', 535 C'. An de eodem haberi possint simul fides et intellectus, 199 C.

Fides est spiritualis ædificii fundamentum, 331 C, quia spem et caritatem gignit, saltem quantum ad actum, 534 A', et quia sine fide impossibile est placere Deo, 32 B', 534 A', 536 D, et meritorie agere, 75 B; prima virtutum, quia caritatem ipsam præcedere debet, 331 C, et voluntati ostendere quid sit diligendum, 331 C', licet ipsa sit caritate imperfectior, 331 C'; causa fortitudinis, quia vincit mundum, 117 A', 218 D, sed præcipue luminis, 218 B', quia prima est illuminatio mentis et lux rationis, 106 B, quæ sapientiæ dono aucta et caritate informata, recte dicitur meridies, 118 A'; boni radix et vita justi, 117 A'. — Actus fidei ex se meritorius est, 350 B', 368 A', et Deo gloriosus, 368 D, tanto magis quanto circa incomprehensibiliora versatur, 350 B', 535 A'; et per se, absque credendorum scrutatione, sufficit, 65 B', dummodo adsint caritas et bona opera, 65 C'. — Triplex ejus est gradus, primus quo tenentur veritates fidei quantum necessarium est ad salutem, 204 D', secundus quo clare et prompte percipitur origo fidei, 205 B, tertius quo singulorum fidei articulorum fundamenta deprehenduntur, 205 B'. — Verumtamen in propria ratione quamdam imperfectionem includit, 165 B', quia Scripturis assensum præbendo, earum veritatem non perspicit, 194 C'; ideo in Christo non fuit, qui ab initio comprehensor fuit, 32 A', 199 D, C', nec in cœlo permanet, 165 B', 232 C', D', sed ibi ad visionem terminatur, 570 A'. — Insuper, absque caritate informis est, 160 A, 170 B', nec nisi mortua facit opera, 117 A'; fides tamen informis et formata una et eadem sunt fides, 178 D, quia formitas et informitas non sunt de ratione fidei, 178 A', et utraque, tam informis quam formata, nisi immediate a Deo haberi nequit, 178 B'. — Fides ut fructus doni intellectus, quid sit, 206 B'.

Ante Christi adventum, in fide venturi Salvatoris exaudiebantur fideles, 396C, et per fidei contemplationem cibo divino alebantur, 394B; sed sanctorum V. L. fides non absque dubitatione fuit, 534B', D', 535C, et longe distat a fide B. Mariæ, 535B, quamvis de credibilioribus fuerit, 535A'. — Fides Christianorum multis argumentis ostenditur vera, 199A, quippe quæ et prophetiis prænuntiata est, 460A', et miraculis multis probata, 44B', 280D, D', 368C, et adhuc probaretur, si sancte viverent fideles, 280B': dæmones enim devicit, 114B, idiotis dedit sapientiam, 280A', martyribus fortitudinem, 289B', monachis et virginibus deserta et claustra replevit, 280D, D', mundum sola persuasione ab errore revocavit, 432D, et quamdiu juxta legem suam vixerunt fideles, indesinenter crevit, 432A'; et quamvis rationem transcendat, 368C, C', et ratione nequeat probari, 199C', per rationem ostenditur esse omnino rationabilis, 199C', 297D: ideo propter sensuum apparentiam aut argumenta humana minime deserenda est, 199C'. — Articuli fidei omnes optime connexi sunt, 195B'; omnes ad laudem Dei attinent, 195C', cujus commendant, alii bonitatem et misericordiam, 195C', alii sapientiam et providentiam, 195C', alii justitiam, 195D'; nunquam in hac vita cognosci possunt sicuti sunt, 199A', quia fides est de non apparentibus, 199C, et non habet agnitionem, sed credulitatem, 199D, sed satis clare apparent ut assensum trahant, 199C'. Primus et difficillimus est SS. Trinitas, 330C', deinde Eucharistia, 369B, 430B, propter quod in hujus confirmationem multa facta sunt mirabilia, 432B', 433A; cur Eucharistia dicatur mysterium fidei, 430B.

FIDUCIA modo actus est doni fortitudinis, modo virtus moralis, 222A', pars virtutis fortitudinis, 221D', quæ ad perfectionem fortitudinis non pertingit, 222A, sed per donum fortitudinis perficitur, 222B. — Cum grandi fiducia oportet communicare, 416A', 417C, et celebrare, 367C'.

FILIUS aliquid est parentum, 483B', et parentibus honorem et quidquid decet præstare tenetur, 483B'; nunquam tamen eis æquivalens reddere potest, 483C', 570C'. — Filiis adoptivis, quos Christus cruce redemit, 94C, Deus incomparabiliter magis pius est quam quæcumque mater erga filios uteri sui, 393B', et illis juxta capacitatem supersubstantialem cibum ministrat, 393C', parvulis sub forma invisibili, 393D', perfectis sub propria forma, 393D'. — Qui dicantur filii occulti, 410C.

Filius in divinis sic dicitur quia a Patre per rationem similitudinis procedit, 24D, et intellectualiter generatur rationali emanatione, 24A'. — Candor est lucis æternæ, 19A', Patris Verbum coæternum, imago, 306D, brachium et virtus, 56C, in corde Patris æternaliter consistens, 118D', et eamdem numero cum Patre habens bonitatem, perfectionem et gloriam, 307A. — Ipsi appropriatur sapientia, 54A', quia est emanatio intellectus, 176A, seu verbum paternæ intelligentiæ, 176A, propter quod in Scripturis increata et genita Sapientia vocatur, 176A. — In Christo non sunt duæ filiationes, 28A', nec duo filii, sed unus dumtaxat, quum Verbum ad suum esse personale naturam assumpserit humanam, 87C. In quantum Deus, Patrem infinito diligit amore, in quantum homo, non infinito, 360B. Quomodo a Patre egressus dicatur, 30B', et ad Patrem regressus, 30D', 59A'. — Sicut per Filium creati et recreati sumus, sic per Filium Patri gratias referre debemus, 348C', et laudes, 348D'. — *Cf.* Christus, Verbum.

FINIS est appetitus objectum, 160C. — Ad determinatum et congruum finem facta est creata essentia, 160B, scilicet ad Deum, 390A, et ad eum pertingit per operationem propriam, 160C, id est, quoad intellectualem creaturam, per operationem voluntatis, 160C, non quamlibet, sed per operationem rationi consonam, 160C; et vanum est quod ad hunc finem non ducit, nocivum quod ab eo abducit, 160B.

FONS. Deus est fons bonitatis, sanctitatis, 341D', munditiæ, 423B, beatitudinis, pulchritudinis, 142C, et totius boni, 384A'; Eucharistia, fons remissionis, gratiæ, 412A', 423B', et salutaris auxilii, 471A', ex quo quisque pro capacitate haurit gratiarum charismata, 385D, 408C, 435B.

FORMA substantialis dat rei unitatem, quia cum materia unum facit compositum, 424C. — Cur sub forma panis et vini instituta sit Eucharistia, 415D, non sub forma carnis humanæ, 393D', aut agninæ, 428A'. — Quæ sit forma consecrationis corporis in Sacramento, 361B', 362D, 428C', et consecratio-

nis sanguinis, 365 A, 426 B' et s., 429 A et s.; et quum ad formam Eucharistiæ exigatur forma verborum qua ipse usus est Christus consecrando, 427 D', cur nonnulla addita sint formæ consecrationis corporis, 363 C, 428 C', et maxime sanguinis, 363 C, 429 C'. An sit in illa vis supernaturalis creata ad transsubstantiationem causaliter aliquo modo concurrens, 424 C' et s., et quomodo proferatur, recitative an significative, 363 A, B. — In Eucharistia, post consecrationem, formæ accidentales panis et vini remanent sine subjecto, 423 C'.

FORTITUDO ut virtus dupliciter sumitur, 216 B', vel pro quadam animi firmitate qua quis animo suo dominatur, 543 C, et sic non est virtus specialis, sed communis, 216 C', cujus est delicias vitæ præsentis contemnere, 217 B; vel pro vi moderativa timoris et audaciæ, 216 C', et sic est virtus moralis, 542 B', imo et cardinalis, 216 D', in appetitu sensitivo sita, 216 D', 542 C', et timorem refrenans, 286 A, cujus actus sunt adversa sustinere, et tristia viriliter aggredi, 216 D'. — Media est inter timorem et audaciam, 216 C', et circa pericula mortis præcipue versatur, 216 D', 217 A, 542 C', ne quis mortem nimium appetat aut nimium formidet, 543 B. In quantum moderatur timorem, sustinet adversa, in quantum audaciam moderatur, tristia aggreditur, 216 D', sed ipsi principalius est sustinere quam aggredi, timorem reprimere quam audaciam, 217 A. — A fide et a caritate quodammodo oritur, 218 D, sed præcipue a spe, 218 B', et a plena in Deo confidentia, 218 C'. — Quadruplex est : politica, quæ animum contra periculorum timorem munit, 217 B, purgatoria, quæ mortem non formidat, 217 C, purgati animi, quæ passiones nec scit nec sentit, 217 C, exemplaris, quæ est incommutabilis divinæ mentis stabilitas, 217 C; et quatuor partes potestativas habet, fiduciam, magnificentiam, patientiam et perseverantiam, 221 D', quæ ad fortitudinis perfectionem non pertingunt, 222 A. — Quia nullam imperfectionem habet, manet in patria, 215 A. — Quanta fuerit fortitudo Christi, 286 A, et B. Virginis, 543 A'.

Fortitudo ut donum est quartum donorum, ad quod ex dono scientiæ ascenditur, 169 D. — Fortitudinis virtutem præcellit, 221 B', et perficit, 219 D', 258 B, quia præter fortitudinis virtutem opus est homini dono quodam ut cunctis impedimentis prævalere valeat, 217 A', C', et ad supernaturalem beatitudinem attingere, 217 B'. — In multis differunt virtus et donum fortitudinis, 252 C': virtus enim est habitus acquisitus, 219 D', secundum dictamen rationis agens, 219 D', 252 C', et in appetitu sensitivo irascibili consistens, 172 D', 218 B, qui vim irascibilem roborat, 173 A, et a ratione mobilem facit, 173 A, ut impedimentis virtutum resistat, 217 A', non est nisi circa sensibilem materiam, 218 C, et circa mortis pericula, 218 B, cujus timorem moderatur, 221 C', et ardua in genere aggreditur, 252 C', maxime vero ardua necessaria seu præcepta, 256 C, nec passiones moderatur nisi propter conservationem justitiæ, 256 D; donum autem est habitus supernaturalis, 219 D', secundum principia fidei operans, 219 D', 252 C', et in voluntate consistens, 172 D', 173 B, 218 B, 219 B', qui voluntatem roborat ad appetitum sensibilem gubernandum, 173 A, et a S. Spiritu mobilem facit, 173 B, ut ad finem supernum perveniat, 217 B', ad spiritualem materiam se extendit, 218 C, et mortem pro justitia libentissime sustinet, 221 C', omnia quidem ardua aggreditur, 218 B, 252 B', sed præcipue quæ sunt perfectionis, 167 C', 218 C, 252 B', et passiones moderatur propter perfectam Christi imitationem, 256 D, ut anima mundo moriatur, 256 A'. — Cum dono consilii connectitur, 252 B', et ad ea se extendit circa quæ versatur donum consilii, 218 A, 221 C, scilicet ad omnia ardua tam præcepta quam consilia, 218 B, sed a dono consilii dirigitur, 225 C', 236 A, 252 B', ea quæ præcipit donum consilii opere exsequens, 221 C. Præstantius est donis scientiæ et pietatis, 243 B, quidquid dicat Thomas, 242 A'. — Animam sanat a vulnere infirmitatis, 168 A, appetitum irascibilem roborat contra periculorum timorem, 168 A', et ne in adversis dejiciatur, 167 B, acediam refrenat, 166 C', fidem perficit, ut per dilectionem operetur, 219 A, spem, 172 D', ne in tribulationibus frangatur, 219 A', sed præcipue caritatem, 219 B', cujus efficaciam auget, 219 C', patientiam docet, 167 A', magnanimitatem gignit, 245 C. Ad contemplativam vitam pertinet, 243 C, et animam mirifice decorat et deificat, 218 D', cui dat in contumeliis pro Deo exsultare, 219 A, 222 D, dæmonibus prævalere, mundum calcare, 219 C, et divinæ

naturæ immutabilitatem quodammodo imitari, 219C; mentem erigit, 241B', usque ad altitudinem Dei, 241C'; docet nos in propriis viribus non confidere, sed in Deo, 220B, unde manat magna securitas, 220C, 222B, et magnanimitas, 220D, qua nihil timemus nec curamus præter Deum, 220D, atque ut pugiles Dei uncti, 220A', ab omni rerum terrenarum sollicitudine liberati, 220C', sine omni impedimento cum Deo conversamur, 220D', eique omnia nostra interiora et exteriora mancipamus, 222C, in summa pace, 221A. — Triplex est hujus doni gradus : primus, quo præcepta dominica efficaciter implemus, 221D, secundus, quo consilia exsequimur quantum exigit professio, 221D, tertius, quo nos et omnia transcendentes, ad Deum transvolamus eique inavertibiliter adhæremus, 221A' : fortis est enim qui res terrenas contemnit, sed dupliciter fortis qui omnem consolationem cœlestem pertransiens, 221B, a Deo per nullam creaturam retrahi potest, 221B. — Dono fortitudinis quarta tribuitur beatitudo, 223A, et tribui posset octava, 223B; item duo adscribuntur fructus, patientia et longanimitas, 223B. — Quomodo fuerit in Christo, 222D', 246D, et maneat in patria, 215B, 222D', 223A, 252D'.

FORTUNATUS (Venantius), Pictaviensis episcopus, cui tribuuntur duo hymni, « Vexilla Regis », 37A, et « Crux fidelis », 93A.

FRANCISCUS (S.) Assisiensis, quantum Christo patienti condoluerit, 288B'; quantum sacerdotes reveritus sit, 399A, et ecclesias, 456C.

FRATER in Scripturis pro consanguineo sumitur, quapropter S. Jacobus dicitur frater Domini, 339C, imo omnes Apostoli fratres Christi vocantur, 65A.

FRUCTUS donorum sunt delectationes actum beatitudinum consummantes, 171C', 206B', 223B. Qui sint fructus donorum sapientiæ, 193D', intellectus, 206B', consilii, 216B, fortitudinis, 223B, et scientiæ, 229A'. — Qui ex communione fructum percipere mereantur, 408B.

FRUITIO divinæ essentiæ, animarum beatarum dos est, 364A, cibus, 386C', 416B, præmium, 475C, et felicitas, 391A, quia in ipsa dumtaxat perfecte quiescit creatæ mentis affectus, 393C; et hujus figura et inchoatio est sacra communio, 389B, 390D', 475D.

FURTUM rei consecratæ multo gravius est ablatione auri vel argenti, 448B'.

G

GABRIEL archangelus, nuntius Dei ad Zachariam, 75A', D', et B. Virginem, 484B'.

GALENUS (Claudius), medicus, allegatur, 103C'.

GALLUS. Præco diei est gallus, qui cantu suo suavi et utili, 108C, diem appropinquare designat, 109D', pervigil excitator in nocte profunda dormientium, 110A. — Illius cantus est quædam Dei laudatio, 111C : unde, canente gallo, omnis errorum chorus viam nocendi deserit, 110C, nauta vires colligit, 110D, pontique mitescunt freta, 110A', ipsa Petra Ecclesiæ culpam diluit, 110B', spes redit, 111A', 114B', ægris salus refunditur, 111B', mucro latronis conditur, lapsis fides revertitur, 111C'. Quomodo gallus jacentes excitet, 111B, somnolentos increpet, 111C, negantes arguat, 111D.

GAUDIUM est diffusio animi in apprehensione boni, atque ex unione potentiæ cum convenienti objecto emanat, 67A', 410D'; non est virtus specialis, sed fructus caritatis, 193A'; in corpus redundat, in voce et vultu relucet, 67A'. — Consideratio Dei et ejus attributorum, per se est ratio gaudii spiritualis, 410D'; devotio autem ex culpæ consideratione procedens habet annexa dolorem et gaudium, 410B'. — Homo gaudere potest de morte justi, quia devenit ad gloriam, 287C', de persecutione bonorum, quia est occasio merendi, 287D', de passione Domini, quia multorum fuit causa bonorum, 291C', et tanto amplius quanto inde majora beneficia consecuti sumus, 292B. — Quid sit de passione gaudere, 292C.

GEDEON, etsi ob fidem laudetur, 535A, et ab angelo salutatus sit, 485A, longe inferior est B. Virgini, 535A, quippe qui in fide hæsitavit, 485A, et contra legem sibi constituit ephod et altare, 399C', 485A.

GELASIUS (S.) Papa, novem Præfationes, 350D, et Canonem Missæ ordinavit, 352B'. (Gelasii Sacramentarium, Migne *Patrol. lat.* tom. 74, col. 1055 et 1195.)

GENERATIO. Quod generatur, a generante naturam recipit, et in similitudine naturæ proficiscitur, 482C'. — Ad generationem sufficit ut res de sua substantia aliam producat secundum similitudinem naturæ, 483A, nec

requiritur ut res genita de non esse ad esse prodeat, 483 A, B. — In generatione divina est terminus a quo, non ex quo, 483 C, D, in generatione humana est terminus a quo et ex quo, 483 C.

GENTILES. Christus Ecclesiam collegit ex Judæis et gentilibus, 372 B', qui incomparabiliter plures ad fidem conversi sunt quam Judæi, 27 B, 89 D, et non crediderunt sine cautione rationum, 368 A'. — Per sinistram exprimuntur, 346 C.

GENU. Christi forti potentiæ, genu curvantur omnia, cœlestia, terrestria, 23 C, quia genuflexio actus est latriæ, 405 A'.

GERMANUS (S.), Antisiodorensis episcopus, « Kyrie eleison » clamando, quinque reges in fugam convertit, 340 C. (Legend. aur. c. 102.)

GESTA Romanorum Pontificum (id est Liber Pontificalis seu Vitæ Rom. Pont., Anastasio adscriptæ, Migne *Patrol. lat.* tom. 128, col. 454) allegantur, 341 A.

GIBBOSITAS in V. L. obex erat ad sacerdotium, 336 C; quid significet, 336 B'.

GLORIA est clara cum laude notitia, et potest accipi pro lætitia, 341 C. — Quomodo in fine hymnorum gloria Deo optetur, 24 B, C', 32 B', quum ipse sit Pater perennis gloriæ, 116 C', et cœli et terra pleni sint ejus gloria, 349 C'.

« Gloria in excelsis » quantum ad prima verba ab angelis depromptus est, unde dicitur Hymnus angelicus, 341 C; quoad reliqua autem variis Pontificibus tribuitur, 341 A, et cum magna devotione cantandus est, 342 B'. Cur in luctuosis Officiis omittatur, 343 A'. — Fuse explicatur, 341 C et s.

GLORIFICATIO Dei est laus qua bonitatem divinam secundum se et propter se laudamus, 348 A. Quomodo Deum glorificemus, 342 B. — Non quærit Deus nisi nostram glorificationem in corpore et anima, 390 D. — Cœlum empyreum est locus corporum glorificatorum, 101 C.

GLOSSA (ordinaria, seu Walafridi Strabi) allegatur, 337 A.

GNOME, virtus moralis, quid, 207 B', et quomodo differat a synesi, 208 A.

GORRA. *Vide* Nicolaus.

GRADUALE in Missa, quid significet, 345 C'.

GRADUS. Sicut ad thronum Salomonis sex gradibus ascendebatur, ita ad participationem Eucharistiæ sex præparamentis gradatim distinctis ac sursum ducentibus est procedendum, 416 C' et s. — Tres gradus laudantium explicantur, 456 B et s.

GRÆCI consecrant veraciter, non tamen omnibus verbis Canonis utentes, 366 C. — Erraverunt asserentes Christum anticipasse esum agni paschalis per diem, ita quod quarta feria facta sit cœna illa, 428 D. — In Missa, tribus linguis Ecclesia utitur, Græca, Hebraica, Latina, quibus de causis, 340 C.

GRATIA. Auctor gratiæ est Deus, 91 C, 117 C, 376 B, qui vocatur gratia increata, vel gratia gratians, 384 A'. Ejus subjectum est sola intellectualis creatura, 370 C, caro autem, subjectum mediatum, 370 A'. — Gratia gratum faciens immediate perficit essentiam animæ, 172 C, 374 A, et eam ponit in esse spirituali et divino, 163 A, 171 B, et tunc potest homo aliquid meritorie operari, 171 C, 540 A', et in actum virtutum procedere, 171 A' : gratia enim principium est actuum meritoriorum, 332 D', sicut anima actuum naturalium, 332 C'. Quamvis una sit, in varias ramificatur virtutes et dona, 171 B, non quasi causet ea, 171 A', sed quia naturali ordine præcedit virtutes et dona, 171 A'; et prius ramificatur in virtutes theologicas, deinde in intellectuales et in morales, 171 B', deinceps in dona et beatitudines, 171 B', ultimo in fructus, 171 C'. Illam habenti conveniunt, secundum aliquem gradum, omnia dona, 170 C', 184 A, 186 A', 220 A, 224 B, 223 B', 237 D', quæ in mente perdurant quamdiu et ipsa gratia, 239 C'. — Non deficit gratia in necessariis, nec abundat in superfluis, 184 A, 217 D. In ea et per eam omnia possumus, 116 D'. Gratia perfecta de facili agit, 540 B'; sed homo gratia destitutus, in omne malum est pronus, 34 A'. — Augmentum gratiæ venialia peccata consumit, 367 C. Una gratia ad aliam disponit, 531 D; sine gratia vero gratum faciente, potest homo se ad ipsam disponere, et cum gratia, ad gratiæ profectum, 270 B. — Perfectiora sunt opera gratiæ quam naturæ, 224 D'. — Gratiam habitualem quodammodo infinitam præstitit Deus animæ Christi, 397 B. — Gratia gratis data est ea per quam unus ad alium ordinatur, cooperando ejus saluti, 55 D', 184 B, et sine caritate exsistere potest, 224 D.

Gratiarum actio est laus Deo pro beneficiis exhibita, 348 A, orationis consummatio, per quam omne bonum ad Deum refertur atque ad impetranda potiora beneficia via

paratur, 337 B'. — Dignum, justum, æquum et salutare est Deo gratias agere, 347 B', 348 B, ratione sui universalis dominii, 348 D, suæ paternitatis, 348 A', suæ infinitæ excellentiæ, 348 B', et suorum beneficiorum et promissorum, 348 B', maxime in fine Missæ, 337 C', 377 D', et post communionem, 462 D', 468 D, 473 C, et quotidie, peracto die, 104 D', imo singulis vitæ momentis, quia pro Eucharistiæ beneficio sufficiens nunquam præstari potest retributio, 403 A.

GRATITUDO virtus est moralis, et pars justitiæ, 292 B'. Tria complectitur : recognitionem beneficiorum, gratiarum actionem, vicis retributionem, 286 D', 292 B'. — Quantam gratitudinem Christo debeamus pro beneficiis passionis ejus, 284 D', 287 C, A', 292 B', et Eucharistiæ, 385 D, 416 A', 438 B.

GREGORIUS (S.) Magnus, Papa, « spiritualissimus ac divinus », 181 D', per mysticas visiones in fidei veritate effectus immobilis, 469 C', ordinavit loco psalmorum Introitum cum cantu persolvi, 339 B, et Orationem dominicam post Canonem alta voce dici, 375 D'. Sæpe citatur, 60 A', 100 B', 163 C, 184 D, 186 B, 191 B, etc.

GREGORIUS (S.), Nyssenus episcopus, allegatur, 539 C.

GUILLELMUS Antisiodorensis, auctor Summæ, invocatur, 55 D', 104 A'.

GUILLELMUS Duranti (Mimatensis episcopus), auctor Rationalis divinorum, 352 A'.

GUILLELMUS, Parisiensis episcopus, citatur, 60 D, 426 A, 461 B.

GULA, mentis lucem obtenebrans, per dona intellectus refrenatur, 166 D', ac sapientiæ, 181 D'. — Peccata gulæ maxime a sacerdote vitanda sunt, 400 C', 401 B, 402 B', 463 C'.

GUSTUS corporeus, qui delectatur cibo, 367 A, in singulis alimoniis experitur et invenit quod appetitum suum excitet, 391 D'. Ejus delectationes sunt maximæ et innatæ, 544 B, spiritu difficile reguntur, 544 D ; ideo speciali virtute indigent refrenari, scilicet temperantia, 542 C', quæ ob id dicitur cardinalis, 544 B. — Gustus interior actus est sapientiæ, 181 D ; non semper sequitur actus caritatis, 188 D, et periculosum est de caritatis præsentia per gustum judicare, 188 A'. Vera ergo perfectio in spirituali gustu non est collocanda, 188 D', quia faciens quod in se est, per carentiam gustus, nec minoris est meriti, nec minoris erit præmii, 188 C'.

H

HABITUS est qualitas in subjecto radicata, 538 C', dispositio fixe inhærens, qua faciliter agere potest, 166 B. — Inter potentiam et actum quasi medius est, 166 B, unde habitualiter inesse alicui dicitur quod per habitum retinet, quamvis actualiter non operetur, 166 A ; sed ad actum ordinatur sicut ad finem, 243 C', quoniam habitus nunquam in actum procedere valens, inanis esset et frustraneus, 243 C', et ex nobilitate actus attenditur habitus excellentia, 242 D'. — Habitus per actus cognoscuntur, 242 D', et per objecta distinguuntur, 173 A', 197 D', dummodo saltem modaliter differant objecta, 173 B' ; et a principali objecto et ultimato fine denominationem sortiuntur, 200 C. — Quid sit habitus speculativus, quid practicus, 182 D'. — Animæ rationali inditus est quidam cognoscitivus habitus, per quem primis principiis naturaliter assentit, id est intellectus, 194 D, et habitus primorum principiorum in operabilibus, qui est synderesis, 194 D ; sed habitus naturales et acquisiti ad naturalem Dei dilectionem dumtaxat perducunt, 271 D', quamvis habitibus supernaturalibus subserviant, 271 D'. — Habitus infusi simul producuntur sive quoad esse nudum, sive quoad esse formatum, 171 C.

HÆRETICI negantes veritatem sacramenti Eucharistiæ, objurgantur, 392 C'.

HAMUS. Quomodo hamum sibi mors devoret, 46 C'.

HEBRÆI. In Missa tribus linguis utitur Ecclesia, Græca, Hebraica, Latina, quibus de causis, 340 C.

HELVIDIUS, hæresiarcha, B. Mariam virginem permansisse negabat, 482 C.

HENRICUS de Gandavo, Parisiensis theologus, citatur, 183 D, 365 C', 426 C'.

HERNIA. In V. L. sacerdos non debebat esse herniosus, quo sensu, 336 C', 470 B'.

HESYCHIUS, Hierosolymitanus patriarcha, citatur, 232 C'.

HIERONYMUS (S.), « electissimus pater », 449 B, cedris Libani comparatus, 458 B, fassus est se in raptibus exstitisse absorptum per hebdomadas integras sine intermissione, 469 D'. Sæpe allegatur, 19 A, 33 B', 40 B', etc.

HIEROTHEUS (B.), magister Areopagitæ, adeo perfectus exstitit, ut divina non fuerit discens

tantum, sed patiens et gustans, 180 A, 250 C', 259 C.
HILARIUS (S.), vel Hilarus Papa, nonnihil hymno Gloria in excelsis addidisse fertur, 341 A.
HILARIUS (S.) Pictaviensis, « vir illustris sanctusque antistes », 545 C', passim citatur, 103 B', 356 A', 363 C', 368 D'.
HIPPOCRATES, medicus, discipulis suis dicebat: Sit vobis pro ratione auctoritas dicentis, 368 B'.
HISTORIA est narratio rei gestæ, 361 B, et prima mensa Scripturæ, in qua reficiuntur simpliciores, 231 D', 232 D.
HOMICIDA peccat mortaliter, iniquitatem suam judici non fatendo, pro qua tamen est occidendus, 445 A', 459 B.
HOMO ex duplici substantia, id est ex anima rationali et carne mortali, constans, 72 B, per intellectum et voluntatem cum substantiis separatis et ipso Deo communicat, per vires inferiores cum irrationalibus creaturis, 159 C'. — In universitate intellectualium creaturarum est infima, 457 A, maxime indigens et declivis, 157, et multis indiget virtutibus ad consequendum finem, 157; et quia præ omnibus creaturis multiplicissime compositus est, 103 B', naturale est ei multiplices habere operationes, 103 C'. — Ad imaginem Trinitatis factus est, 511 C, rectus et ordinatus, 541 C', seu in justitia originali, 542 A, qua in eo caro et spiritus, sensus et ratio ordinate agebant, 541 C', carne adversus spiritum non concupiscente, et sensualitate rationi non obsistente, 541 D'; insuper, sicut per animam sortitus erat esse naturale, ita per gratiam datum est illi esse spirituale, 171 B: sicut enim in esse naturali eum esse oportet ut possit agere, sic in esse spirituali, ut meritorie agere valeat, 171 C. — Nunc vero natura per inobedientiam infecta, 541 D', intellectus, voluntas, memoria et sensitivæ potentiæ vulneratæ sunt, 542 A, et homo ex primi parentis peccato prius damnationi addicitur quam nascitur, 21 D, quia in primo parente tanquam in radice erant posteri, 21 B'; sed sectando sapientiam et caritatem, reformatur ad imaginem Trinitatis, 542 B, et sensitivam partem juxta rationis censuram gubernando, ad pristinam justitiam quodammodo revertitur, 541 D'. — Maxima a Deo recepit beneficia, 274 B', tam in naturalibus, 274 C', quam in gratuitis, 275 A, B, in creatione, 293 A', in reparatione, 293 C', in destinatione ad gloriam, 293 D', qua consors fit divinæ naturæ, 98 A', 398 D, in miraculorum concessione, qua fit divinæ potentiæ particeps, 426 D, et in Incarnatione, qua humana natura prælata est omni creaturæ, 23 B', et ipsi divinitati tanquam sponsa unita, 23 A.

Quia ad duplicem felicitatem conditus est homo, naturalem et supernaturalem, 164 C, ad quam non sufficiunt naturalia, 164 C, duplici lege seu regula indiget, 164 D, naturali, qua moveatur in his quæ naturalem ordinem non excedunt, et supernaturali, qua in ceteris dirigatur, 164 D. — Et quidem optimum est ei secundum rationem esse, 164 B', sed secundum rationem gratia informatam et illuminatione legis, 164 C'; quia enim homo gratia destitutus ad omne malum pronus est, 34 A', rationem plene sequi nequit sine virtutibus moralibus, 165 B, et ad sequendum rationis judicium habitibus virtutum indiget, 166 C. Sed a nulla virtute ita perfici potest quin egeat superiori Spiritus Sancti instinctu moveri, 165 D', et inspirationem S. Spiritus recipere non valet sine ejusdem donis, 165 B, unde ad sequendum S. Spiritus instinctum indiget habitibus donorum, 166 C, maxime dono consilii, quum sit ipse discursivus, 208 D'. — Quum ad Dei imaginem factus sit, perfectio ejus in assimilatione ejus ad Creatorem consistit, 307 D', sive per visionem, quæ est similitudo gloriæ, 307 D', sive per actum caritatis, in quo est similitudo gratiæ, 307 D': quapropter se totum, id est intellectum, affectum et memoriam, divinæ voluntati conformare debet, 309 A, ut similitudinem S. Trinitatis in se impressam reformet, et tandem perveniat ad assimilationem beatificam gloriæ, 309 A'. Et ideo, quoad Deum, sicut ab eo quidquid habet et est accepit, sic ad ejus honorem quidquid habet convertere debet, 545 C'; quoad se ipsum, carnem suam nutrire tenetur et spiritui subdere, 546 C; quoad proximos, ipsis consilium et auxilium præbere, 546 D. — Homines in vita quocumque angelo inferiores sunt, 569 C', sed quia ad immediatam visionem Dei facti sunt, 293 D', in cœlo accidit multos homines præferri multis angelis, 569 D', non tamen universis, 569 D', si excipiantur Christus et B. Virgo, 570 A. — Sicut homo carnalis merito bestia appellatur, sic spiritualis homo, divinus aut dei-

formis, 295 A'. — *Cf.* Anima, Corpus, etc.

HONESTAS statum honoris insinuat, quia honestum dicitur quod est honore dignum, 544 C'; cum virtute coincidit, et præcipue cum temperantia, cujus est pars integralis, 544 C'; delectationes gustus et tactus in primis cohibet, 544 D'.

HONOR. Honorum amativa virtus est moralis, 542 B', in appetitu sensitivo sita, 542 C', qua quis circa honores mediocres afficitur, 542 D'. — Ex privato sui amore oritur honores appetere, 447 A'. — Virtuti debetur, unde virtuosi honorabiles fiunt, 544 C', et dignitati, quia tantum habet quis de honorabilitate quantum de auctoritate, 85 D'; quapropter summe honoranda est S. Trinitas, 375 D, B', 376 C.

HORA. Singulis diei horis deplangenda est Christi passio, nempe de sero cœna novissima, 299 D, et agonia, 299 D', in matutino Christi comprehensio et illusio, 300 A', in hora prima judicium, 301 B, in tertia condemnatio, 301 C', in sexta crucifixio, 302 D', 375 C', in nona mors, 303 B, in vespere sepultura, 303 D'. — Hora tertia, orantibus Apostolis, Paracletus advenit, die Pentecostes, 60 B', ideo hora Tertiarum recte precamur Spiritum Sanctum ut se nobis dignetur infundere, 122 D'.

HOSTIA. In hostiis carnalibus et irrationalibus formaliter nil exstitit sanctitatis, 399 C'; et in Missa, sanctificatio plebis non expletur nisi per hostiam qua sanctificatio plebi impetratur, 394 C'. — Hostia, in cruce immolata, fuit Christus, 39 C, 370 A, hostia salutaris quæ cœli pandit ostium, 72 A', hostia benedicta et adscripta, 359 C, rata, rationabilis, 359 D, acceptabilis, 359 A', 416 C, 418 B, nobis maxime fructuosa, 369 C, et pacifica, 369 B, 416 C, 418 B, pura, sancta, immaculata, quibus de causis, 369 D', 370 B, D, 372 C. — Cur in Missa dividatur hostia in tres partes, et quid significet pars hostiæ in calicem missa, 377 D. — Sacramentum Eucharistiæ hostia vocatur, quare, 390 D'.

HUGO de S. Victore, canon. regul., « doctor gloriosus », 364 A, « propter eminentem suam scientiam vocatus alter Augustinus », 184 B', allegatur, 169 B', 231 D, 232 D, 233 D', 360 C', 364 A.

HUMANITAS Christi, Verbi instrumentum animatum, 462 D, et alabastrum omnium unguentorum spiritualium vocatur, 395 B. — Quanta sit affectio devotorum ad Christi humanitatem, 436 C et s. — *Cf.* Homo.

HUMILITAS est verus et ordinatus sui contemptus, 555 B', et duplex est, altera peccatorum, quæ ex culparum consideratione oritur, 555 C', altera justorum, quæ ex magnitudinis Dei contemplatione scaturit, 555 C', et sic in Christo et in B. Virgine fuit, 555 D'. — Fructus est doni timoris, 241 C, 245 D; in veritate radicatur, 555 B', et in consideratione propriæ vilitatis, 240 D', et defectibilitatis naturæ, quæ sibi relicta repente laberetur, 556 A; unde vere humilis quidquid in se est boni Deo tribuit, et quidquid mali sibi, 556 C, et se indesinenter humiliat, 456 C', maxime quum ante divinæ sapientiæ conspectum se constituit, 556 A', et quum beneficia Dei in se recolit, 557 B; omnem quoque laudem refugit, 556 C, et se ad depromenda Dei præconia indignum reputat, 456 D', quia perfecta humilitas nec Deum satis exaltare, nec se sufficienter deprimere potest, 241 A'. — Humilitas est fundamentum virtutum, 299 D', 558 A', et mater caritatis, 480 C, pacis, 57 A', et obedientiæ, 241 D; silentium docet, 241 D, et silentio custoditur, 218 B'; præ cunctis virtutibus Deo placet, 447 C, gratiam attrahit, 558 A', animam disponit ad sequendum S. Spiritus instinctum, 165 D, 214 B', et ad proficiendum in donis consilii, 214 B', et fortitudinis, 218 B', quia alteri innititur, a quo adjutorium exspectat, 218 B', et quo minus in se confidit, eo amplius meretur a Spiritu Sancto adjuvari, 214 C'; quapropter humilitati suæ potius quam virginitati vel caritati potuit B. Virgo divinæ maternitatis gratiam adscribere, 555 D. — Quilibet considerando quod est ex se, et quod ex Deo, se ceteris inferiorem recte reputare potest, 557 C'; sed quia veritati innititur humilitas, 557 B', non requiritur ut humilis se absolute ceteris inferiorem existimet, 557 D', quia nihil prohibet eum quæ a Deo accepit agnoscere, 558 A, et propria merita pro loco, tempore et causa pandere, 558 C; et ita, salva veritate, B. Virgo et ceteri Sancti se omnium infimos reputare potuerunt, 557 B', C', et salva humilitate, se humiles prædicare, 557 B', 558 C. Sic etiam injurias et accusationes tolerare oportet, 291 A, ut tamen inde alii non scandalizentur, 291 B, sic bona agere ut semper exemplares simus, 291 B, et tamen super-

erogationis opera sedulo occultentur, 291 C. — Cum summa humilitate sumendus est cibus eucharisticus, sive interiori, 416 A', sive exteriori, 338 C', 354 B; sed quamvis laudabile sit interdum ex humilitate a celebratione cessare, 476 A, melius est ex caritate celebrare, 367 C'. — Quanta Christi humilitas, 285 D', 299 C', et B. Mariæ, 537 C.

HYMNUS angelicus « Gloria in excelsis Deo », non ab uno auctore conscriptus est, 341 A, nec ab initio adhibitus, 341 B. Explanatur, 341 C et s. — Boetii hymnus, O qui perpetua etc., transcribitur, 140 C.

I

IGNATIUS (S.) martyr, S. Joannis discipulus, 82 B', S. Virgini ad petendum consilium non semel scripsit, 529 A'. — Allegatur, 82 B', 384 D.

IGNIS puerum ex obedientia in se projectum non læsit, 449 A. — Mystice, designat caritatis ardorem, 123 A'.

IGNORANTIA, vulnus rationi per peccatum originale inflictum, 34 A', per Eucharistiam sanatur, 411 C', et per donum scientiæ, 168 A.

ILLUMINATIO ut actio hierarchica, fit per dona consilii et intellectus, 168 A. — Omnes illuminationes, juxta S. Dionysium, moto Patre descendunt, 126 C'. — Illuminationis mundi causa universalis est Christus, concausa prima B. Virgo, 514 A. — *Cf.* Lux.

IMMODERANTIA in cibo et potu maxime excitat incentiva libidinis, 125 B'. — Quod sunt naturaliter, illud immoderanter sunt mulieres, 444 A'.

IMPASSIBILITAS dos est corporis gloriosi, 364 A, quæ Christi corpori data est, juxta quosdam, in consecratione, 364 B, et certe inest ei in Sacramento, 364 C.

IMPATIENTIA ad immania scelera ducere potest, 443 B', et sedulo vitanda est, 123 A'. — Caritas separationis impatiens est, 367 C'.

IMPERATOR. Dignitas imperialis longe cedit sacerdotali, 399 B.

IMPETIGO mystice designat avaritiam, 336 C', quapropter in V. L. obex erat ad sacerdotium, 336 C.

INCARNATIO Verbi describitur, 498 D. — Sapientissime ab origine mundi præfigurata est et prænuntiata, 481 C', quamvis facta sit vergente mundi vespere, 23 C. — Mysterium est magnum, 88 A, vel potius mysteriorum congeries, 87 A, in qua inveniuntur multa mirabilia et incomprehensibilia, 501 A, et multo mirabilius quam in creatione mundi, 501 A, resplendent Dei potentia, 296 A', bonitas, 296 B', sapientia, 296 D', et justitia, 297 A; quum sit præcipue opus benignitatis, 28 C, per appropriationem Spiritui Sancto adscribitur ejus efficientia, 28 B. — Verbum concipi et nasci potuit absque sui immutatione, 483 A, quia nec recentem subsistentiam accepit, nec novam suppositabilitatem, 482 D', nec ejus divinitas facta est composita aut pars compositi, 483 D; neque dedecuit ipsum in femineo utero incarnari, quidquid sentiant carnales, 488 A, quia ibi fuit summa castitas, 488 A', et Deus corporeis sordibus non inquinatur, 488 C. — Filii incarnatio fuit nostræ redemptionis exordium, 27 B, et nostra deificatio, 488 B', quia in ipso humana natura omni creaturæ prælata est, 23 B', et divinitati tanquam sponsa unita, 23 A : angelis enim factus est inferior, ut homines fierent angelis æquales, 283 B', filius Virginis, ut efficerentur filii Dei, 283 B', homo, ut evaderent dii, 283 B'. — *Cf.* Christus.

INCLINATIO actus est latriæ, 405 A', et interioris humiliationis signum, 338 C', quapropter sæpe in Missa inclinat celebrans, 354 B, 372 C'.

INDIGERIES. Nihil sic indecet monachum ut indigeries, 106 A. (Regula S. Bened. c. 39.)

INDIGNITAS. Indigne divina tractans clericus, subsannator est Dei, 402 A, indigne communicans religiosus, reus est corporis et sanguinis Domini, 445 B', 464 D, indignus habitu religionis et nomine, 445 D, B'.

INFERNUS, mansio damnatorum, in quo nulla est redemptio, 31 B, quandoque pro limbo patrum sumitur, 31 A, 369 C', vel pro purgatorio, 31 B. — Inferni timor levem facit mandatorum observationem, 446 C'.

INFINITUM. Finiti ad infinitum nulla est proportio, 273 A.

INFIRMITAS, vulnus irascibili per peccatum originale inflictum, 34 A', per Eucharistiam sanatur, 411 C', et donum fortitudinis, 168 A.

INGRATITUDO enorme est peccatum, 348 B', contra justitiam, 286 C', et tribus fit modis, beneficia obliviscendo, non regratiando, vicem non rependendo, 286 D'. — Animus ingratus censetur iniquus, 512 C; ex Eucharistia nihil nisi nocumentum recipit, 385 D; et id etiam quod habere videtur, perdet,

512 C; et tamen quam multi sunt ingrati, 385 C', 417 B', 437 C'. — Ne ergo ingratitudinis crimen incurramus, memores esse nos oportet caritatis et munificentiæ Dei, 390 D, eique indesinenter gratias rependere, 458 B', passionem Christi jugiter recolere, 287 C, et cordibus nostris indelebiliter imprimere, 287 A'. — *Cf.* Gratitudo.

INNOCENTIUS Papa III de sacrificio Missæ sæpe allegatur, 362 B', 363 B', D', 366 A, B, 369 C', 372 C', 429 D. (De Sacram. altaris, lib. IV, cap. 5, 6, 12, 29; lib. V, cap. 2. Migne *Patrol. lat.* tom. 217.)

INTELLECTUS multipliciter sumitur, nempe pro intellectuali substantia, pro intellectiva potentia, 194 A, 255 C', pro habitu quo prima principia innotescunt, 194 A, pro actu intellectivæ potentiæ, 194 B. — Ut potentia, suprema vis est animæ, voluntate nobilior, 56 C', sine qua voluntas ipsa est cæca similisque tyranno, 56 C'; a ratione differt quia simpliciter intuendo cognoscit, 259 D; cujus vita est ipsa actio, 185 D', cibus, ipsa veritas, 392 D', perfectio, assimilatio intellecti ad intelligentem, 115 B; verumtamen ejus operatio sine voluntatis operatione imperfecta est et inutilis, 160 A. Alius est speculativus, qui extensione sui fit practicus, 183 D, alius possibilis, ad quem duo requiruntur, veritatis apprehensio et rectum de ea judicium, 196 A. — Ut habitus, est habitus primorum principiorum, 259 A', unde etiam cognitio primi principii intellectus dicitur, 259 A'; et duplex est, alter acquisitus, quo spiritualia faciliter intelliguntur, alter infusus, quo per lumen supernum intelliguntur, et hic est donum, 259 B'. — Ut actus, intimam et claram rei notitiam designat, 198 B', 199 C, 203 D', quia intelligere quasi intus legere dicitur, 198 B'; sed duplex est clara notitia, altera qua veritas videtur sicuti est, 199 D, et sic in hac vita non intelliguntur articuli fidei, 199 A', quia modo ambulamus per fidem et videmus per speculum, 199 A', altera qua veritas tam lucide innotescit ut propter nullam exteriorem apparentiam deseratur, et sic intellectus non excludit fidem, 199 B'. — Intellectus creatus veritate nutritur, 393 B, et in Deo solo contentari potest, 298 C, 393 B, quia absque Dei cognitione recte non vivit, 393 D, usquedum Sapientiæ æternæ ut sponsus uniatur, 393 A'; sed quanto longius ab increato intellectu distat, tanto compositior est in operatione, 157, et pluribus indiget ad consequendum finem, 157. Insuper in homine lapso imperfectus est, 248 B', et ignorantiæ tenebris obvolutus, 542 A; ad immaterialium notitiam se habet ut vespertilio ad intuitum solis, 304 A', quia ea sinceriter contueri nequit, 304 B', et circa subtilia immoderanter occupatus, affectum frigidum facit et indevotum, 362 A. Ideo quoad veritatem primam perfici eget per fidem, 248 B', et donum sapientiæ, 248 C', 511 C, 542 A, quoad ultimum finem, per dona intellectus et sapientiæ, 249 A', quoad ea quæ sunt ad finem, per dona consilii et scientiæ, 249 B', et intellectui divino se subjicere debet, 368 D', quia non licet eum a divino discordare, 308 D'. Fide autem adjutus, spe et caritate roboratus, 304 B', Solem sapientiæ intueri valebit, 304 C', et quum perfecte mundatus fuerit, in lucis immensæ regionem ingredi, in qua lucide caligabit, 304 D', et in ipsum Deitatis oceanum demergetur, 305 A. — *Cf.* Cognitio.

Intellectus ut donum, sextum est donorum, ad quod ex dono consilii ascenditur, 169 A', et habitus est rationem superiorem illustrans, ut eorum quæ sub fide cadunt veritatem et rationem agnoscat, 195 B', quia per hoc mens a S. Spiritu edocetur de omnibus quæ fidei sunt, 196 C, et veram percipit eorum intuitionem, 196 B, cum ipsorum connexione, rationibus, 195 B', et rationabilibus persuasionibus, 196 A. — In hoc cum intellectuali habitu intellectus convenit, quod uterque est habitus intellectum possibilem perficiens, 195 B; sed in hoc differunt, quod intellectualis habitus est habitus naturalis animæ inditus, circa naturalia principia occupatus, 195 D, intellectum possibilem perficiens quantum ad illuminationem intellectus agentis, 195 D, et per quem primis principiis anima naturaliter assentit, 194 D, et ad distinctam rerum scientiam pervenit, 194 A'; intellectus autem ut donum, est habitus supernaturalis, cum caritate infusus, 194 B', et circa supernaturalia versatus, 195 C, intellectum possibilem perficiens quoad illuminationem Spiritus Sancti, 195 D, et per quem perficitur anima ad intelligendum incerta et occulta theologiæ, 194 B', et protectionem divinam præcipue mereri dicitur, 194 D'. — Cum dono sapientiæ conjungitur, quia utrumque

in ratione subjectatur, 203 D', et utrumque speculativum est, et versatur circa divina, 202 C; sed a sapientia in his differt, quod præcedit sapientiam et introducit ad eam, 202 D, quod divina contemplatur non secundum se, ut sapientia, sed in ordine ad creata, 202 A', et non est de æternis dumtaxat, sed et de spiritualibus substantiis, 202 D', in quo magis patet quam sapientia, 203 A, quod etiam minus subtiliter et simpliciter perspicit divina quam sapientia, 203 B, Deo nos minus intime colligat, 203 C, et delectationem minus puram habet, 203 B, quia cognitio est per visum, non per gustum, ut sapientia, 251 B'. — Item cum dono scientiæ convenit, quia utrumque vitam humanam ornat, 225 D', sed scientia vitam exteriorem, 226 A, intellectus vitam interiorem, 225 D', in quo præstantior est dono scientiæ, 226 C. — Similiter cum fide coincidit, quia ambo mundant corda, 251 C, et dirigunt in finem, 251 D; sed intellectus mundat ad videndum majorem claritatem, 251 C, et ad finem ducit, non mercedem ostendendo tantum, sed finem videndo, 251 D : ideo datur in adjutorium fidei, 258 A, et ad fidei certitudinem proprie pertinet, 229 A, ut credenda sane accipiat, 55 C', 225 A, et limpide cognoscat, 168 C', 223 D, quia ipsius est fidei rationes subtiliter speculari, 245 A, et quamvis in ænigmate cognoscat, respectu fidei quasi sine ænigmate intuetur, 255 B.

Intellectus ut donum primo et principaliter est speculativus, quia primo circa divina versatur, 200 B, secundario practicus, in quantum ad actus humanos se extendit, 200 B; sed dici potest simpliciter speculativus, 200 C, quia principaliter ad divina conspicienda ordinatur, 200 D, 201 C, nec actus humanos considerat, nisi prout ad hunc finem referuntur, 200 D, 201 D. Ideo ad vitam contemplativam spectat, 200 D, B', quia bonitas intellectus non consistit præcipue in operando, sed in contemplando, 200 A'; per bona tamen opera augetur et perficitur, 200 A'; imo intellectus fidelium in præceptis divinæ legis consistit, 201 C, ut coram perversis et ethnicis bona conversatione religionem commendent, 201 D. — Principaliter est de Deo sub ratione veritatis, 231 A', 254 D', sed etiam circa spirituales creaturas occupatur, 254 D', 255 A, prout ex eis Deus cognoscitur, 255 B, 259 C'; item primario veritates fidei considerat, secundario veritates creatas, 197 D'. Sed quamvis circa diversa versetur, unus est et simplex, 197 C', quia participatio est quædam intellectus divini, qui simplex est, 198 A, et qui in simplicitate sua omnia intelligit et plurimos effectus producit, 198 A. — Recte lumen dicitur, 202 C', 204 A', quia rationem ornat, 225 A, et soli comparatur, sive ratione lucis, 196 D, quia per ipsum perspicit mens veritates quas per fidem credit, 196 A', 203 A, ut Dei proprietates et perfectiones, 196 B', 202 B', C', creaturarum conditionem, 196 C', virtutum distinctiones et differentias, 196 D', se ipsam et sua intima, 198 D, et modum quo ad Deum converti debeat, 196 D', sive ratione caloris, 197 A, quoniam illuminata mente per donum intellectus, calefit voluntas et in nobis accenditur generalis amor, 197 B. — Ad salutem necessarium est, 198 B, 201 B, quia per ipsum datur cognitio veritatum credendarum, 198 C, confertur supernaturale lumen ad eas intelligendas, 198 C, et mens de veritate fidei prorsus certificatur, 198 D'; quamvis enim per rationem omnes opera Dei intelligere valeant, 197 A', sine supernaturali dono nec plene intelligi possunt, 197 B', 201 B, nec omnia cognosci, 198 C'. — Humana industria acquiri nequit, 228 B', et sine caritate haberi non potest, 201 B', 204 A : humanam enim rationem perficit non qualitercumque, sed in ordine ad ultimum finem, 201 D', et in vera de ultimo fine æstimatione consistit, 201 D', quod sine gratia fieri nequit, 202 A. Sed omnibus inest qui habent caritatem, 200 C', 204 B, quantum saltem ad ea quæ quisque credere tenetur, 200 D', ut in fide stabiliatur, 200 D', et aliis quidem magis, aliis minus, 204 C', quoniam triplex est ei gradus, 204 D', primus, quo cognoscit homo veritates fidei quantum ad salutem necessarium est, 204 D', secundus, quo clare et prompte advertit originem fidei, 205 B, tertius, quo singulorum articulorum rationes subtiliter contemplatur, 205 B'. Ut quis in eo proficiat, oportet omnia terrena despicere, 204 C, B', rationem perfecte subjicere fidei, 204 C, supra se se ipsum extollere, 204 B', et omnes cordis dispersiones colligere, 204 B'. — Donum intellectus ad viam illuminativam pertinet, 168 A, animum acuit, 166 D', rationem speculativam supra se ele-

vat, 225 A, et expeditam facit in veritatis apprehensione, 168 D, et speculatione, 167 C, maxime in cognitione Dei, 167 D', quia ipsius est veritatem per clarum intuitum cognoscere, 204 A; fidem perficit, 167 A', 203 D', ut credenda limpide perspiciat, 168 C'; gulam refrenat, 166 D', et præclaram gignit virtutem, quæ est spiritualis delectatio in Deo, 245 A. Ipsi appropriatur sexta beatitudo, Beati mundo corde, 203 D'. — Quia imperfectionem non habet, manet in patria, 215 B.

INTELLIGENTIÆ inferiores projiciunt vultus suos in intelligentias superiores, ut doceantur ab eis, 215 C'. — Perperam arbitrati sunt quidam inferiora ab intelligentiis facta esse, et ab eis etiam supra naturam moveri, 433 A'.

INTROITUS Missæ plerumque ex psalmo accipitur vel certe cum psalmo jungitur, quare, 339 A. — Ex ordinatione S. Gregorii cum modulatione cantatur, 399 B, ut adstantium corda ad devotionem excitentur, 339 A, et cum magna devotione cantari debet, 339 A'.

INVIDIA in terra per donum pietatis refrenatur, 166 C', et a cœlo abest, ubi eam esse non sinit perfecta caritas, 572 C'.

IRA materialiter est accensio sanguinis circa cor, 124 B', moraliter appetitus vindictæ ex injuria natus, 552 B. — Quædam insania est, 163 D, 166 C', 183 A', iniqua et irrationabilis, 552 C, quæ rationem obnubilat, 552 B, animam perturbat, 183 A', hominem furioso similem facit, 125 B', opera pietatis impedit, 237 D', et a corde Paracletum expellit, 552 B. Mulierem maxime dedecet, 552 D. — Per mansuetudinem moderatur, 163 C, 183 A', et per donum scientiæ, 166 C'. — Irascibilis appetitus proprie est in appetitu sensitivo, 167 C, metaphorice tantum in intellectivo, 167 D; ex originali peccato vulnus habet, quod est infirmitas, 34 A'; sed per donum timoris dirigitur in prosperis, 167 B, et per donum fortitudinis in adversis, 167 B, ut contra terribilia sensibilia roboretur, et a ratione faciliter mobilis fiat, 173 A.

ISAIAS propheta passionis historiam magis quam prophetiam contexuisse videtur, 282 B. — Quædam ejus loca explanantur, 261 C, B', 262 A, 349 B'.

J

JACOBUS (S.) Minor, episcopus Jerusalem, primus post Christum Missam celebravit secundum formam a Domino præfixam, 339 D, et cærimonias orationesque Missæ ordinavit, 339 C. — Quidam ejus locus explanatur, 181 D'.

JASPIS lapis habet virtutem fugandi phantasmata et dæmonia, 415 B.

JEJUNIUM multos salutares habet effectus, 36 A; superbiam carnis vincit, 121 B', et ad mentis puritatem juvat, 35 D; tunc vere proficuum est quum ex caritate procedit, 36 A'.

JEREMIAS propheta sanctificatus fuit in utero matris suæ, sed minus quam Joannes Baptista, 77 A, et virgo mansisse creditur, 564 B'. — De passione Christi vaticinatus est, propter quod a dominica Passionis ad Pascha legitur, 282 A. Ejus vaticinium de Maria Virgine explanatur, 22 D.

JESUS. Noscimus Jesum esse Christum in lege promissum, ob miracula infinita potestatis divinæ, 368 C, C'.

JOANNES (S.) apostolus, theologorum altissimus, longe inferior fuit B. Mariæ, 516 D. — Nonnulla ab eo patrata narrantur miracula, 414 C', 433 D. — Quidam ejus locus explanatur, 525 D, B'.

JOANNES (S.) Baptista, ab angelo prænuntiatus, 75 C', in utero matris præventus est usu rationis, 76 D, qua Christum in utero Virginis præsentem agnovit, 76 A', et patri linguæ restitutionem meruit, 76 D. — Exemplar solitariorum, 80 C', antra deserti, civium turmas fugiens, petivit, 76 D', 80 A, sub teneris annis, scilicet duodecimo ætatis suæ anno, imo diu ante, 77 A. — Maximus vatum, mundi scelus auferentem indice prodidit, 77 D', 78 B'. Ex se et secundum naturalia sua non erat dignus Deum incarnatum lavare, 78 C, et verebatur extrinsecus ac modice attrectare, 464 D, meruit tamen de congruo vel de condigno eum baptizare, 78 B, licet humiliter fassus sit se indignum esse ad solvendum ejus corrigiam calceamenti, 381, 397 C'. — Christi consanguineus, præcursor, 76 B', amicus, 381, paranymphus, 77 B, præpotens martyr, 78 B', nivei pudoris, 78 A', eminentissimus Nazaræus, non usus est vino aut sicera, 77 A'; latex præbuit haustum, sociata pastum mella locustis, 77 B'. Modicissimo somno contentus, 78 A', 80 B, austeritate sua condemnat gulosos et carnales, 80 B'. Præbuit hirtum tegimen camelus artubus sacris, 77 D, stro-

phium bidentes, 77 A'. De internis et spiritualibus ejus exercitiis nemo imaginari vel potius somniare potest, 80 D. — Sanctificatus in utero, etiam magis quam Jeremias, 75 C', 77 A, quia propinquius se habebat ad Christum, 77 B, qui post Matrem suam eum deificavit, 398 D et s., non tamen putatur penitus ab omni veniali immunis fuisse peccato, 77 B, sed minutissimis culpis illis abundanter satisfecit, 77 C; unde non fuit sanctior quisquam genitus Joanne, loquendo de masculis ex complexu genitis maritali, 78 A. Nimis felix est in patria, et tanto felicior quanto et sanctior, 78 D, 569 D', quia ibi virginitatis, martyrii et doctoratus aureolis decoratur, 78 D'. — De illo sancti Patres sublimia locuti sunt, 79 C'. — Cur vocetur præco diei, et noctis profundæ pervigil, 113 C', atque nocturna lux viantibus, 113 D'. — Fuse explicatur hymnus « Ut queant laxis », 74 et s.

JOANNICIUS (Abu-Zeid Honain ben-Ishaq), medicus Arabs, allegatur, 103 C'.

JOB. Per tres filias Job signantur tres virtutes theologicæ, 262 C, per septem filios dona Spiritus Sancti, 248 D', 262 C.

JOSEPH (S.) cur cogitaverit occulte dimittere Mariam, 28 D'.

JOSUE an præferendus sit Mariæ, 554 D', eo quod obedierit ipsi Deus, 554 C'. — Magnum est ei B. Virginis servum esse, 555 B.

JUDÆI vocati sunt ad fidem sicut gentiles, 372 B', et multi conversi et salvati sunt, 89 D, pauciores tamen quam gentiles, 27 B, 346 C. — Christum in mortem ex invidia tradiderunt, 38 D', et prædicantibus Apostolis plurimi restiterunt, 61 D'. — In Paschate nonnulla observabant, 65 A, 361 D, 428 D.

JUDAS Iscariotes tradidit Christum ex avaritia, 38 D', 71 D, 354 D. An Christi corpus in Cœna receperit, 363 B', 364 C', 365 A.

JUDEX sæculi est Christus, 23 C', 437 C', pro Matre sua valde zelans, 86 B', terribilis, nil mali impunitum relinquens, 411 B. — Peccat mortaliter reus, iniquitatem suam judici non fatendo, 445 A', 459 B.

JUDICIUM. De re fit judicium per causam ipsius, 179 D; quæ ergo scientia causam primam considerat, de aliis scientiis judicare potest et debet, 179 D, ut metaphysica de inferioribus scientiis, 179 B, et theologia de cunctis scientiis tam infusis quam naturalibus, 179 C. — De re duplici modo judicatur, per usum rationis, quod est sapientiæ naturalis, 179 B', et per sapientialem saporem, quod est sapientiæ ut doni, 179 C'. Recte judicare de consiliatis secundus est actus rationis, et pertinet ad synesim, 207 B'. — Religiosus obligatur propriæ rationis judicium judicio præsidentis subdere, 447 C'. Graviter peccat qui devotissimos judicare præsumit secundum leges communes, 475 A'; unde non sunt judicandæ Sorores a communione suspensæ, 450 B.

JURAMENTUM minus obligat quam votum, 447 D'.

JUSTITIA dupliciter sumitur, vel pro virtute communi, 245 D, et sic est summa virtus, quæ a dono sapientiæ gignitur, 244 C', et in hoc consistit quod a creatis abstrahimur et Deo copulamur, 244 D', et omnem virtutem quodammodo amplectitur, 42 A; vel pro virtute morali quæ hominem in operationibus dirigit, 542 C', et unicuique reddit quod suum est, 545 B', et sic splendidissima est virtus, omni sidere mirabilior, 162 B', 545 B', in voluntate sita tanquam in subjecto, 172 C', 247 B', 542 C', et in ratione tanquam in dirigente, 247 C', ad quam referuntur latria, 41 D', 407 A, et pietas, 167 A', quia per justitiam tenemur quoad Deum, ad ipsius honorem quidquid habemus convertere, 545 D', quum illud ab ipso acceperimus, 545 C', quoad nos, corpus alere et spiritui subdere, 546 C, quoad proximos, ipsis consilium et auxilium præbere, 546 D, et generaliter quidquid nobis fieri cupimus, 167 A'. Justitia quum nullam imperfectionem includat, manet in patria, 215 A. — Quum beati prædicentur qui justitiam esuriunt et sitiunt, 237 C, 435 B, quid sit quod a Sapiente dicitur, Noli multum justus esse, 191 D'. — Hæc erat justitia originalis, 542 A, quod in homine caro et spiritus ordinata erant, 541 C', ita ut nec caro contra spiritum concuperet, nec sensualitas rationi obsisteret, 541 C'; quia autem ex divini mandati observatione pendebat, prævaricante Adam, corrupta est, 541 D'; sed ad hanc redeunt qui sensitivam partem juxta rationis censuram gubernare nituntur, 541 D', et sapientiam ac caritatem sectantur, 542 B. — Justitia divina omnibus tremenda est, etiam perfectis, 496 B.

Justi sunt sidera spiritualia quibus ornatur militans Ecclesia, 25 A, quia justa anima splendidior est sole, 192 C, Deo amabilis et

dilecta, 192 C; de eorum tribulationibus et gaudium haberi potest, quia eis sunt occasio merendi, et tristitia, quia pœnales sunt et injustæ, 287 D'.

JUVENES in quibus viget adhuc calor sanguinis, 125 C', ab omni periculoso tactu et gustus excessu sedulo cavere debent, 125 B'.

K

KYRIE eleison cur novies decantetur, 340 B, et in Græca lingua, 340 C. — Per has invocationes christiana plebs et miseriam fatetur et misericordiam postulat, 339 C'; ideo cum magna humilitate depromendæ sunt, 340 B'. — Quanta sit horum verborum virtus, 340 C.

L

LACRIMÆ. Magna est vis et efficacia lacrimarum, 33 B', quibus adjuvatur oratio, 33 A', et culpa deletur, 112 C. — Non ergo solum in sacro jejunio Quadragesimæ, sed quotidie toto anno lacrimis est insistendum, 34 B. Qui autem corporales nequit effluere lacrimas, non turbetur, sed lacrimis cordis contentetur, 34 C, quia lacrimatio non est signum certum devotionis, 405 C'.

LAMPAS. Septem aureæ lampades candelabri septem dona Spiritus Sancti designant, 184 D', 244 A', ex quibus superior lampas sapientiæ donum est, 185 A, 244 B', in qua oleum semper accensum est divina sapientia, 185 C; tres lampades dexteræ sunt dona intellectus, consilii et fortitudinis, quæ internam vitam perficiunt, 244 B', seu actus nostros circa Deum, 244 C'; tres lampades sinistræ sunt dona scientiæ, pietatis et timoris, quæ vitam externam ornant, 244 B', seu actus nostros circa proximum, 244 C'.

LANGUOR. Indirecte, consideratio boni infiniti parit languorem, 411 A. — Corda et ora nostra ingrediendo, Christus animarum medetur languoribus, 458 A'. — Devoti ex natura teneri corde, languent desiderio humanæ præsentiæ Christi, 436 A', et qui alienantur a se ipsis et rapiuntur in Deum, languent amore ad facialem et beatificam visionem, 475 B. — Religiosus non debet circa communia languere, 409 A'.

LAPIDES pretiosi virtutes habent mirandas ex modico quintæ essentiæ quod in eis est, 415 B. — S. Joannes precibus suis lapides in aurum convertit, 433 D. — Lapides duri pectoris sunt vitia cordis indurata, 79 B. — Quomodo Christus sit lapis angularis Ecclesiæ, 27 C.

LARGITAS in alios ex consideratione bonitatis Dei in nos oritur, 235 C, et est ipsa donum pietatis, 235 D. — Quomodo sit Deus non æstimator meriti, sed veniæ largitor, 375 B.

LATINUS. In Missa tribus linguis, scilicet Græca, Hebraica, Latina, Ecclesia utitur, quibus de causis, 340 C.

LATRIA seu religio, virtus est moralis quæ cum pietate in quibusdam convenit, 234 D, B', Deo cultum offert, 233 C, 342 B, 550 D, et inest voluntati, 407 A, 410 B; ideo idololatræ dicuntur qui idola pro Deo colunt, 550 A'. — Actus latriæ soli Deo exhibendi, 342 A, consolationem et alacritatem præbent, 410 A, 411 C, et sunt multi, 342 C', 396 D, 405 A'.

LATRO peccat mortaliter, iniquitatem suam judici non fatendo, pro qua tamen est occidendus, 445 A', 459 B. — Latro præmium mutans cruce, 45 B, C', Jesum brevi quæsivit fide, justosque prævio gradu prævenit in regnum Dei, 45 C, a Christo totaliter purgatus a peccatis, 45 B. — Nemo desperet videns latronem tam facile ac repente contritum ac salvatum, 45 D', et Christum tam clementem, 45 B', D', 46 C. — Spiritualiter, latro est seductor et hæreticus, 114 C'.

LAURENTIUS (S.) martyr dicebat : Nox mea tenebras nescit, 32 A'. — Eum postponebat S. Franciscus Assisiensis pauperculo sacerdoti, 399 A.

LAUS Dei, actus latriæ, 405 A', debetur soli Deo propter se, 24 B, qui sine mensura præstantior est omni laude, 220 A'. Ex cognitione laudati exsistenti in laudante procedit, 18 A. Ideo in omni laude divina duo sunt consideranda, Dei misericordia et nostra miseria, 339 C'. — Quidquid agimus vel loquimur, ad laudem S. Trinitatis ordinare debemus, 24 A. — Quo sensu in fine hymnorum optetur laus Deo, 24 C'. — Laus Dei propter se, glorificatio dicitur, laus autem Dei propter ejus beneficia, gratiarum actio, 348 A. — Quid sit benedictio laudationis, 341 D'. Communiter Deum laudant Beati et viatores, 17 A', sed Beati sine intermissione et fatigatione, 18 B, sine distractione et oratione, 18 D, viatores autem cum in-

terpolatione et fatigatione, 18B, cum pavore ordinarie, 18C. — Tres sunt gradus laudantium : primus, eorum qui in exterioribus actibus Deum honorant, 456B ; secundus gradus sublimior, est eorum qui intra se laudant, 456 D ; tertius, eorum qui contemplationis gratiam sunt sortiti, 456 B'. — Deum plene laudare non valemus, 220B', nisi vita nostra coram Deo probata sit, 343 A. — Dignius et justius est Deum laudare quam orare, 342 C', 343 A, jucundius, 343 D, 347 D', et magis meritorium, 342 D', præsertim laudare S. Trinitatem, 350 C', sed aliquando utilius est orare quam laudare, 343 B.

LECTUS. In lecto tanquam in monumento homo se reclinet, memor qualiter paulo post recludetur in tumulo, 130 B'.

LEO (S.) Papa I citatur, 50 A', 372 D.

LEVITÆ. Levitarum ministerium fuit magnum, 399 B', et severe plagati sunt qui illud usurparunt, 399 D', quamvis circa materiales et irrationales oblationes versaretur, 399 C'.

LEX divina duas partes habet, scilicet testimonia et mandata, 369 A. — Lex naturalis hominem ad naturalem felicitatem dirigit, 164C, supernaturalis ad finem supernaturalem requiritur, 164C, D. — In lege naturæ primogeniti erant sacerdotes, 372 B, et sacrificium Missæ præfiguratum fuit in sacrificiis Patriarcharum, 390 B'. — Lex Moysis typus exstitit legis Christi, 335 D', 336 A, obscure repræsentans quæ lex nova evidentius repræsentat, 336 B. — Tam in lege naturæ quam in lege scripta aliqui fuerunt eximiæ sanctitatis, 388 A. — Translatis sacerdotio et lege, oportuit sacramenta et sacrificia variari. 461 D. — Lex evangelica seu nova, lex gratiæ dicitur, 388 B, et caritatis, 113 D, seu amoris, 455 A, et figura est status Beatorum in patria, 336 A ; dies reputatur respectu V. L., 113C. quamvis nox sit respectu status Beatorum, 113 D'. — Sarraceni falso asserunt unamquamque gentem in sua lege posse salvari, 340 B'. — Devotissimi qui a Spiritu Sancto diriguntur, non sunt judicandi juxta leges communes, 475 A'.

LIBER. Ex occupatione intensa circa devotionales libros, sedantur passiones inordinatæ, 409 D. — Liber vitæ est approbatio divini judicii, 359 A.

LIBERALITAS virtus est moralis, 542 B', quæ in sensitivo appetitu consistit, 542 C', et circa sumptus mediocres versatur, 542 D'.

LIGNUM. Voluit Christus mortem patiendo in ligno satisfacere, quoniam Adam peccavit de fructu ligni comedendo, 38 D', et quoniam mors confixorum per manus et pedes in ligno est vehementer pœnalis, 39C. — Dulce est lignum crucis in quantum per illud salvati sunt homines, 94C, et in nationibus regnavit a ligno Deus, 40 A et s. — Lignum crucis per innumerabiles partes divisum in ecclesiis reservatur, 94 B'. — *Cf.* Crux.

LIMBUS duplex est, limbus patrum et limbus parvulorum in solo originali defunctorum, 31 B. — Anima Christi ad limbos descendente post mortem, 31 A, et ibi manente usque ad horam resurrectionis, 369 C', protinus sancti patres Deum per speciem videre cœperunt, 44 A', deinde ab illa captivitate liberati fuerunt, 41 B'.

LINGUA. Hoc potissime Deo debemus ut eum lingua nostra loquatur, 368 D'. — Sicut in constructione Babylonicæ turris divisæ sunt linguæ, 61 A', sic die Pentecostes data est Apostolis cognitio omnium linguarum, 61 A', C'. — In Missa, Ecclesia tribus linguis utitur, videlicet Græca, Hebraica, Latina, ob plures rationes, 340C, et quia per tres has linguas universæ designantur, 340 A'. — Lingua incustodita multorum causa est malorum, 120 D', et eam reprimere donum est et opus Dei, 120B', quapropter quotidie mane a Deo petitur gratia moderandi linguam, 120 C'. — Explanatur hymnus « Pange, lingua », 63 A et s.

LIPPITUDO. In V. L., sacerdos non debebat esse lippus, 336C, id est carnaliter sapiens, 336 B'.

LITES et contentiones filiæ sunt iræ, 124 B', et religiosos potissimum dedecent, 120C', quia et scandalizant et in variis implicant vitiis, 120 D'.

LONGANIMITAS ad spem pertinet et ex ea oritur, sed est etiam fructus doni fortitudinis, 223 C.

LOTIO digitorum ante celebrationem Missæ, 337 D', designat abstersionem minimarum culparum, 338 A. — Interior lotio a peccatis est effectus Baptismi, per ablutionem aquæ designata, 414C.

LUCAS (S.). evangelista, a B. Virgine accepisse creditur quæ de Christi conceptione et infantia docuit, 529 A'.

LUCIFER, id est stella matutina radiosa, solvens polum caligine, 110 B, mystice Christus est Ecclesiam illuminans, 114 A.

LUNA, nocturna lux, a nocte noctem segregat, 110 A. — Super orbem lunæ non accidit malum naturæ, 459 D'. — Ob mutabilitatem figurat creaturam, 565 B, ob receptum lumen, Ecclesiam militantem, 565 A', utroque modo sub B. Mariæ pedibus locatur, 565 B.

LUX in spiritualibus et divinis magis proprie dicitur quam in sensibilibus, 19 D, quamvis in inferioribus det qualitatem sensibilem, 19 A'. — Tota Trinitas est una et eadem lux sicut et una essentia, 115 A'. — Deus, lux increata, habitans lucem inaccessibilem, 69 D', lucis diurnæ tempora determinat, 126 C'. — Quomodo Christus dicatur lux, 115 A', lux universorum, 19 C', lux credentium, 19 D', lux Beatorum et supernæ Jerusalem, 20 A, lux vera et lux mundi, refulgens sensibus, 112 D, lux lucis, 116 A, 128 C, de luce lucem proferens, 115 A', B'. — Nocturna lux a nocte noctem segregans, vel luna est, 110 A, vel spiritualiter S. Joannes Baptista, 113 D'. — Paradisus vocatur locus lucis, 374 A', et veritas lux intellectus, 392 D'.

Lumen divinitus nobis inspiratum dicitur donum intellectus, 226 A, vel donum scientiæ, 226 B. — Tota Trinitas est unus et idem fons omnis creati luminis, 116 B, ideo Deus vestit diem decoro lumine, 102 B'. — Christus dicitur lumen æternum, 32 B, incommutabile, 32 C, fons luminis, 116 A, lumen beatum prædicans, 128 A'. — Quomodo nox in qua natus est Jesus lumen novum spiret, 32 B, quod nulla nox interpolet, 32 C. — Tempus incolatus præsentis nox est comparatione luminis gloriæ, 129 A.

LUXURIA, quæ mentalem visum obcæcat, per donum sapientiæ refrenatur, 167 A.

LYRA. *Vide* Nicolaus de Lyra.

M

MACEDONIUS hæresiarcha, Filii divinitatem confitens, Spiritus Sancti divinitatem negabat, 351 A', unde Macedoniani Semiariani dicti sunt, 351 A'.

MACROBIUS (Aurelius), Platonicus, quid de prudentia disserat, 190 A, B, et de fortitudine, 217 B. *Adde* 252 D'.

MAGI Christi infantis adoratores, 89 C, primitiæ erant gentium, 89 D; quid eorum munera significent, 89 A'. — Quæ in libris magicæ artis mirabilia leguntur, Eucharistiæ mysteria credibilia faciunt, 415 C.

MAGISTER Sententiarum (Petrus Lombardus) nonnunquam subtiliora introducit, quæ intelligentiam potius impediunt quam juvant, 308 D'; an recte dicat virtutes esse connexas, 170 B'. — Sæpe allegatur, 161 D, 172 A, 202 D', 223 C', etc.

MAGNANIMITAS virtus est moralis, 542 B', e fortitudine orta, 220 D, et in appetitu sensitivo sita, 542 C', quæ circa magnos honores occupatur, 542 D', et qua nihil præter Deum timemus nec curamus, 220 D, 245 C.

MAGNIFICENTIA modo actus est doni fortitudinis, 222 A', modo virtus moralis, 542 B', pars fortitudinis, 221 D', quæ ad fortitudinis perfectionem non pertingit, 222 A, et per donum fortitudinis perficitur, 222 C, et quæ circa magnos sumptus versatur, 542 D'.

MAHOMETUS stulte contendit unumquemque in sua lege posse salvari, 340 B'.

MALITIA vulnus est voluntati per originale peccatum inflictum, 34 A', quod per donum pietatis sanatur, 168 A, et Eucharistiam, 411 C'.

MALUM culpæ et pœnæ super orbem lunæ, juxta philosophos, accidere nequit, 459 D'. — Ad omne malum homo gratia destitutus pronus est, 34 A', sed contra mala quæcumque, præterita, præsentia et futura, defenditur protectione angelorum, 98 A, Beatorum, 98 B, maxime B. Virginis, 84 A', 97 A'.

MANDATA pars sunt divinæ legis, quæ affectum concernit, sicut testimonia intellectum, 369 A. *Cf.* Præcepta.

MANICHÆUS (Manes), « immundus impudensque » hæresiarcha, 488 B', fœdum dicens Deum in femineo utero incarnari, 488 B', Christo non verum sed phantasticum corpus tribuebat, 482 D.

MANNA omnis saporis suavitatem habens, 387 C, Eucharistiæ fuit figura, 385 A', 456 B; nec illud fastidire possumus nisi quia fructus ejus non percipimus, 417 C'.

MANSIONES multæ in domo Dei esse dicuntur, quia nec in præmio essentiali nec in accidentali æquales sunt Beati, 374 D'. — Mansio Dei specialiter dicitur cœlum empyreum, 383 B'.

MANSUETUDO virtus est moralis, 542 B', in sensitivo appetitu sita, 542 C', quæ inter iram et improvocabilitatem mediat, 542 D', et iram

moderatur, 163 C, 183 A', 237 C', 542 D', 552 A. Dono sapientiæ deputatur, quia ab eo causatur, 183 A'; cum dono pietatis convenientiam habet, 237 C'; a dono scientiæ perfici indiget, 163 D. — Eximia est virtus, 85 B, 552 B, quæ Deo hominibusque placet, 552 A, et animum ad illustrationem divinam eminenter disponit, 552 B, et mulieres maxime decet, 552 A'; in assidua passionis dominicæ meditatione addiscitur, 409 D, et in frequenti communione acquiritur, 387 D. — Mansuetos Deus peculiariter tuetur et vindicat, 552 B'.

MANUE, pater Samsonis, in fide hæsitans, longe inferior est B. Virgini, 535 A.

MANUS: Cur in V. T. fracta manus obex fuerit ad sacerdotium, 336 C. A', et in N. L. celebrans ante Missam manus lavare jubeatur, 337 D'.

MARE, mystice, sæculum nequam seu vitam præsentem designat, 114 D, cujus stella est B. Virgo, 83 C, navigantes ad portum deducens, 83 D.

MARIA (S.) Ægyptiaca peccatrix multas noctes in peccatis duxit insomnes, 80 C, sed conversa multo plures in contemplationibus, 80 C.

MARIA (S.) Magdalene, « unica et amantissima Dei », quantopere diligenda sit, 86 A.

MARIA (S.) Virgo, mulier est benedicta, ab æterno prædestinata, 480 C', multipliciter ab origine prænuntiata, 88 A, 481 D', et electa in sæculo, 87 D, per quam angelorum ruina repararetur, 569 B, aeriæ debellarentur potestates, 507 A', cœli janua per Evam clausa aperiretur, 83 D', et lapsum erigeretur genus humanum, 480 D'; creatura inter creaturas benedicta, 485 A, et a Deo singulariter dilecta, 483 C. C', D', et honorata, 484 C', 485 A, qui non nisi ipsa consentiente incarnari voluit, 498 A', ipsa auxiliante, mundum redimere, 491 A, et ipsi obedire non recusavit, 484 B; præ ceteris creaturis similis Patri, 484 A. 501 D', cui facta est comparentalis, 82 A', 83 B', et in fecunditate similis, 501 D', quia cum eo eumdem genuit Filium, 484 A, 490 C 501 C', sicut enim omnium Creatorem genuit Pater, per quem facta sunt omnia, 490 C', sic omnium Redemptorem generavit Virgo, a quo omnia reparantur, 490 D'; in cujus utero factæ sunt nuptiæ Verbi et humanæ naturæ, 23 A, 29 B', Christi et Ecclesiæ, 23 A, 29 B', et excellentissima patrata sunt mysteria, 29 C, et mirabilia, 501 A. — Vere Dei Mater dicenda est, quia Deum vere concepit et peperit, 26 A', 482 B', non purum hominem, nec corpus phantasticum, 90 A', 482 B', sed « virum » quem in utero circumdedit, 22 A', 497 B', 498 C', ex purissimo sanguine suo formatum, 89 B, 91 A, virtute Spiritus Sancti, 28 C, novem mensibus tulit, 29 D, vere et instantanee peperit, 29 B', 88 A', et quasi parvulum fovit et nutrivit, 32 A, 88 A', 397 B': quod ipsi dignitatem quodammodo infinitam confert, 82 A', 91 D, quia post unionem divinitatis et humanitatis in Christo nulla est arctior copula quam unio B. Virginis cum Deo, 483 A', nulla jucundior quam Matris cum Filio, et Sponsæ divinæ cum Sponso, 486 B. Quam maternitatem meruit, de congruo potius quam de condigno, 87 C', omnibus virtutibus suis, 87 C', sed præcipue eximia humilitate dispositive, 87 C', deinde perfecta castitate, 87 D', 499 C, demum ardentissima caritate consummative, 87 D', 499 D; nec in ipsa uteri humilitas aut impuritas Deum dedecuit, 488 B, quia ibi non fuit culpa, 488 D, sed summa puritas, 488 A'. — Sed sive ante partum, sive in partu, sive post partum virgo fuit, 29 A, 83 B', nec integritatis detrimentum passa est, nec in conceptione Filii, 22 B, quæ absque libidine facta est, 489 D, et operatione S. Spiritus, 28 A, nec in partu, 87 B, quia non decuit Redemptoris Matrem eum pariendo minui, 489 C, sed econtra puriorem et integriorem fieri, 29 B, nec post partum, quia adeo deificata fuit, ut eam ab aliquo violari nefas et impossibile fuerit, 29 B, 489 A', 500 A: sine ergo libidine concepit, sine gravamine tulit, sine dolore peperit, 500 A, et virgo mansit semper intacta, 500 A; unde hortus dicitur conclusus, ex quo flos profluxit salutaris, 489 B', fons signatus, ex quo rivus erupit qui siccas mentes irrigat et sordidas lavat, 489 C'.

Mariam ut Dei Genitricem decebat esse omnino perfectam in donis naturæ et gratiæ, 509 A, ita ut nulla esset creatura ipsa pulchrior, 509 A', sapientior, 511 B', 512 B', et sanctior, 486 D', 511 B', nulla Filio Dei similior, 483 A', in omnibus, 525 A, 538 C', et sola esset sine væ, sine miseria culpæ et pœnæ, 83 A; quapropter ipsi collatæ sunt duodecim prærogativæ, quatuor in carne, quatuor in corde, quatuor de cœlo, 565 B'.

Quoad carnem, ipsi fuit optima corporalis complexio et perfecta harmonia, qualis

decebat Dei Genitricem, 508 B, 509 C, cujus carne indui statuerat Verbum, 497 D, 508 B', et lacte pasci, 508 C', et per quam reparanda erat humana natura, 497 C, 508 D'. — In naturalibus ergo perfecta fuit, 508 D', 515 A', pulcherrima, 509 C, et Filio simillima, 509 A', quæ nec mentis nec carnis maculam habuit, 484 A', nec defectus nisi indetrahibiles defectus naturæ, 509 A ; nec in mente nec in corpore ejus quidquam fuit indecorum, inamœnum, 509 B', aut inhonestum, 488 C', sed omnia speciosissima et eximia, 509 B', quia omnia singulari gratia et puritate circumdata, 488 D', et quæ in ipsa per naturam imperfectiora erant, ampliori gratia nobilitata sunt, 488 C, 558 C'. — Imo, juxta quosdam, fuit illi quidam splendor vultus et fragrantia odoris, 509 D', quia ex frequenti contactu cum carne Christi, corpus ejus quodammodo deificatum est, 506 B, C. Et revera ex redundantia animæ, in vultu ejus tanta fuit resplendentia, 510 A, serenitas, 510 B, et puritas, 510 B, præsertim post conceptionem Filii, 510 C, ut a nullo valuerit libidinose concupisci, 510 B, et multi ipsius adspectu compuncti sint et conversi, 510 C ; et post resurrectionem Filii, quum eo glorificato, decuerit eam etiam glorificari, 532 B', tanta in vultu et incessu ejus fuit interioris virtutis resplendentia, ut solo intuitu ejus pateret fidei christianæ veritas, 532 A'. — Merito igitur post Christum dici potest simulacrum gratiæ contemplationis, quia in ipsa excellenter refulgent potentia, sapientia et bonitas Dei, 296 C, 501 B'. — Describitur ex Cantico pulchritudo ejus, 504 C, 507 A'.

Quoad mentem, excellentissimi fuit ingenii, studiosæ mentis, 515 B', 524 C, et splendidissimæ sapientiæ, 526 D, D', 528 A, tranquilla, quieta, 515 B', subtilis, sagax et prudens, 515 D', et in ipsa naturalia per gratiam mirifice perfecta sunt, 515 B' ; Scripturas optime sciebat, 308 C', et in mechanicis ad textrinam artem spectantibus fuit artificiosissima, 548 C'. — Ipsam decuit habere sapientiam, 513 A, et tanto majorem quanto fuit ceteris perfectior, 513 D, A', D', Christo similior, 514 A, et capacior, 514 C ; sapientissima ergo fuit, 512 B, ut patet in annuntiatione, 512 D', et tanquam mater Sapientiæ increatæ, 511 B', et tanquam Filio simillima, 512 A. Per hanc sapientiam Deum sublimius cognovit quam quilibet Sanctus, 435 A, trinitatem Personarum, 520 A, ut patet ex colloquio ejus cum Gabriele, 520 A, C, et decebat Reginam Prophetarum, 520 C', templum Spiritus Sancti, 520 D', et dilectam Filiam Patris, 521 A', beneficia Dei, 512 C, Filii naturam, virtutem, 514 A', et divinitatem, 529 B, sive per propriam cum ipso conversationem, 514 B', sive per illuminationem divinam, 515 A, qua præ omnibus vatibus decorata est, 515 B ; gratiæ mysteria optime novit, 516 C, et perfectius quam quilibet vates, etiam illuminatissimus, 516 D, et magistra fuit primorum fidelium, 529 A', et ipsorum Apostolorum, 529 D, qui ab ea multa didicerunt, 529 A'. — Optima fuit contemplatrix, 518 B, et vitæ contemplativæ tanto aptior quanto magis fuit a culpis innoxia, 518 D, virtutibus et sapientia ornata, 518 C, 523 D', caritate fervens, 518 D, gratia repleta, 540 B'. In quatuor ergo contemplationis speciebus excelluit, 521 C', id est in consideratione divinæ majestatis, 521 C', divinorum judiciorum, 522 B, beneficiorum, 522 C, et promissorum, 522 D, et in his eo magis profecit quo magis libera fuit ab amore divitiarum, 540 C, a dominatu passionum, 540 D, ab inordinata affectione parentum, 540 D, ab omni distractione et timore pœnali, 518 D, quo etiam perfectius novit Christum, 518 D, et Trinitatem, 518 B'. Quapropter sicut ceteris fuit humilior, sic et Deum ceteris limpidius contemplata est, 524 A, et quia in cœlis tota fuit ejus conversatio, 532 A, præ ceteris in hac vita meruit a Deo visitari, illuminari et confortari, 532 B ; unde credenda est Deum in vita per speciem vidisse, 524 B, saltem aliquoties, 524 D', 525 A, ut Filio similior fieret, 525 A, et ut propriam dignitatem agnosceret, 525 B, quia intelligi nequit divina maternitas nisi videatur Dei majestas, 525 B. — Prophetiæ spiritu ornata, duplicem Christi adventum præscivit, alterum in humilitate ut judicaretur, 530 D, alterum in gloria ut judicet, 530 A', Filii passionem, 530 B', C', et regnum futurum, 529 C', propriam glorificationem, 530 A, et Ecclesiæ militantis statum futurum, 530 B. Nefas est enim eam in qua verificata sunt vaticinia Prophetarum, ea ignorasse quæ hi noverunt, 520 C', 530 B' ; insuper a Filio multa audivit, 526 D, 528 C, 531 A, interrogavit, 526 D', et intellexit, 527 D', quæ postea discipulis enarravit, 526 C'.

Quoad cor, ut serpentem plene devinceret, ipsi tribui debuit summa humilitas, 480 C, summa caritas, 480 D, et castitas summa, 480 A', et ut digna fieret Mater Dei, tanta perfectio quantam requirebat sublimis dignitas, 483 B', 486 D, et congruebat Filium Matri concedere, 483 C', 486 A'. — Quapropter in utero sanctificata est, 486 B', 538 A, tam excellenter ut ab originali culpa immunis fuerit, 486 C', et deinceps ab omni culpa mortali et veniali servata, 538 A, ita ut nunquam peccaverit, nec per commissionem nec per omissionem, 540 D'. Insuper, ad justitiam originalem eminenter reducta, 542 C, B', nec fomitem sensit, nec carnis pruriginem, nec sensualitatis reluctantiam, 542 D, nec inordinatum quidquam passa est in affectu, cogitatu aut motu, 83 B', 515 B', 540 D, 542 D, 544 A', quia in ipsa sensitiva pars rationi perfecte subdita fuit, 542 B', et ipsa in dilectione Dei stabilita, 540 A'. Demum innumera gratiarum charismata recepit, 29 C, et propemodum infinita, 483 A', quanta nulli creaturæ collata sunt, 501 C', quia quidquid ceteris sparsim et partim concessum est, ipsi unitim et perfecte fuit collatum, 513 A', ita ut pro his Deo nec ipsa digne regratiari sufficiat, 490 B'. Plena ergo fuit gratia, 89 A, ut decebat Dei Matrem, 82 A', plena ab utero, plenior in annuntiatione, et quotidie deinceps magis repleta, 540 B', quia ex præsentia Filii in utero inæstimabiles accepit gratias, 89 D', illuminationem, 498 D', caritatem, 499 A, et jucunditatem, 499 D; et in die Pentecostes plus gratiæ sola recepit quam ceteri simul, quia plus omnibus dilexit, 531 C, et ceteris fuit sanctior, 531 D, et ardentius S. Spiritus illuminationem optavit, 531 C' : ideo quum jam antea fuerit plena gratia, in Pentecoste superplena facta est, ut in alios se diffunderet, 531 A'. — Talis est ergo B. Mariæ sanctitas, quali sub Deo major intelligi nequeat, 87 D', 486 D', 569 A', non quod sit infinita aut sanctitati Christi æqualis, 487 B, nec quod absolute augeri nequeat, aut impotens sit Deus majorem facere, 487 D, præsertim quum usque ad mortem ejus creverit, 487 D, sed quia nec decet esse nec erit unquam major sanctitas quam sanctitas Matris Dei, 487 B', et nulla fuit unquam sanctitas major sanctitate Mariæ, 536 C', nec sanctitati Christi propinquior, 536 A. Sanctitas ergo B. Virginis tanto præstat puritati Sanctorum quanto præcellit domina famulos, 83 A', nec major nec minor esse potest, 487 B'; quodammodo infinita est, 487 C', nec in præsenti vita ad plenum comprehendi valet, 487 B'. — Nonnunquam a Filio increpata videtur, non quia meruit, 553 B', sed ad instructionem nostram, 553 C', et ipsa loquentis mentem magis quam verba attendens, minime repulsam se credidit, 554 A.

In B. Virgine excellenter fuerunt virtutes tam theologicæ, 534 D, 536 C, 537 B, quam morales, 542 A'. — Fides ejus fidem Sanctorum V. T. superavit, 535 B, Abrahæ, 534 B', Saræ, 535 D, Moysis, 535 C, Barach, 534 D', Manue, 535 A, Zachariæ, 535 B, et eo laudabilior exstat quo Virgo magis incredibilia credidit, 535 A', et subtiliori animo rationes fidei contemplata est, 535 D', et in nullo dubitavit, 534 C'; simillima fuit comprehensioni Christi, 536 A, et in Passione inconcussa permansit, 536 A. — Spes ejus eo fuit major quo ipsa fuit sanctior, 536 C', et Deo familiarior, 536 C', et clarius novit divinam bonitatem, 537 A. — Ipsi multæ fuerunt causæ diligendi Deum, aliæ cum ceteris communes, 537 C, aliæ sibi propriæ, 537 C, eumque ardentissime dilexit, 537 D, tanquam Filium amabilem, 537 B', unicum, 537 C', et intime cognitum, 538 B, a quo tot bonis ditata fuerat, 537 D', et præventa, 538 A. Proximum pariter dilexit, et eo ardentius quo præ cunctis Christum dilexit, 538 D, et fructum passionis ejus optavit, 538 C', 573 B, et ipsa specialius constituta est mater Ecclesiæ, 538 C'. Ipsi ergo fuit caritas qua post Christum præstantior non fuit, 569 B', non sic ut in terra Deum dilexerit plus quam angeli in cœlo, 569 C', sed quia adeo dilexit ut in cœlis super angelos universos exaltari meruerit, 569 D', 570 B, quod nulli hominum præter Christum et B. Virginem concessum est, 569 D'. — Mulier est fortis a Salomone prælaudata, 543 C, quæ femineæ oblita mollitiei, serpentem calcatura erat, 543 D, cujus in hoc patet fortitudo, quod mortem minime timuit, 543 A', C', quod claustra inferni dirupit, 543 C', et nutu aerias fugat potestates, 543 D'. — Justissima fuit in Deum, cui totaliter deserviebat, 545 B', cui etiam carnem et materna officia præstitit, 546 B; erga se ipsam, quæ corpus suum perfecte domuit et juxta rationis exigentiam rexit, 546 C; erga pro-

ximos, quibus cum summo zelo auxiliari et benefacere non destitit, 546 D. — Ipsam summopere decebat temperantia gustus, 544 B, et tactus, 544 C; et in hoc temperantiam ostendit, quod in necessitatibus quotidianis cibi et potus, ne in uno quidem prolapsa est, 544 D, sed semper ordinatissime se habuit, 544 D, sicut et in somno, 544 A', et corpus suum tranquillissime possedit, 544 A'. « Sobria et pudicissima turtur », in omnibus, maxime in loquendo, moderationem servavit, 530 A, nunquam otiosa nec inordinate occupata, 519 B, cujus totus actus fuit incessabilis et continua Filii contemplatio, 519 A, 540 C', et quæ nihil unquam egit aut cognovit quod non ad gloriam Dei incessanter referretur, 519 B.

Religiosissima fuit, Deo unice intenta, 530 B', et Filio, cui omnia membra deservire fecit, 530 C'; eique summa fuit in agendo alacritas, 552 A, et devotio, 551 C, læta simul et tristis, 551 B'. — Humilis fuit, non ex consideratione culparum, sed ex contemplatione divinæ majestatis, 555 D', et eo magis quo clarius cognovit naturæ propriæ defectibilitatem, 555 D', Dei altitudinem, 556 D, C', et beneficia, 556 A, 557 B, et humilitatem Filii contemplata est, 556 D'; unde, quamvis se excellentissimam creaturarum post Christum esse cognoverit, 558 A, se nihilo minus, secundum quod in se erat, omnium infimam reputare potuit, 538 B, et omnem sui laudem tanquam furtum abominata est, 556 D. Cur humilitate potius quam caritate aut castitate asserat se Deo placuisse, 555 C. — Virginitatis votum emisisse credenda est, 564 B, non obstante legis maledicto, 564 C, ex inspiratione Spiritus Sancti, 564 B', ideo Virgo singularis, id est summa et quasi unica dicitur, 83 A, et adeo casta fuit ut possibilius crediderit Joseph virginem posse concipere quam Mariam posse peccare, 29 A; verumtamen ex eadem inspiratione S. Spiritus desponsari sustinuit, 564 A', de proposito castitatis sponsi sui edocta, 564 B'. Cur Deus ipsam desponsari voluerit, 564 C'. — Obedientissima fuit Deo, 554 D, sed et ipsi Deus, 554 A', et magis quam Josue, 554 D'; constantissima, quia sapientissima, 558 D', et a passionum tumultu aliena, 558 D'; pauper in temporalibus, 540 C, sed dives in spiritualibus, 548 B; honestissima, 544 C', pudicissima, 544 D', etsi non verecundissima, quia verecundiam aut non habuit, aut cito supergressa est, 545 A'; modestissima, matura, composita, 545 B, non levis, non dissoluta, 545 B, sed omnibus suavis et gratiosa, 545 C, 559 A', super omnes creaturas, 559 C', quæ ipsum fontem dulcedinis edidit, 559 B', et nihil amaritudinis unquam habuit, 559 A', quoniam interior decor exterius resplendebat, 545 C. — Mansuetissima, 552 B', et inter omnes mitis, 83 A, quæ proprii Filii crucifixoribus ignovit, 552 C', nec unquam irata inventa est aut dura, 553 B, C, sed semper, ut ex verbis ejus apparet, prudentissima, pudica, 553 D, humilis, 557 D, compassiva, materna affectione plena, 553 A', misericordiæ visceribus superaffluens, 554 B, et nil redolens nisi benignitatem et dulcedinem, 484 A'; tanto misericordior, 547 D', 549 A, quanto amplius salutem omnium optavit, 546 D', et misericordiam ipsa consecuta est, 547 A, et solita feminis misericordia abundavit, 547 D, et Deo similis fuit, 547 D; unde vasi pleno comparari potest, quod pulsatum, liquorem effundit, 547 A', vel soli, qui omnibus indifferenter radios influit, 547 B', quia omnibus subvenit, 549 A, non modo in spiritualibus, 548 C, sed in corporalibus, 548 D, D'.

Præ ceteris creaturis felix censenda est, 502 B', quæ in hac vita cum Deo incarnato tam familiariter vixit, 502 C', D', 509 A, illum infantulum lactans, 504 A', amplectens, 503 C, D', et alloquens, 503 C, cum eo jucunde epulans, 510 A', et cubans, 505 D. — Sed quia Filii passionem præcognovit, quamdam tristitiam jugiter habuit, consolatione tamen futuræ resurrectionis temperatam, 559 D'; sed in hora passionis absque consolatione doluit, 559 D', et tanto magis quanto ardentius diligebat, 560 D, quia dolor ejus, sicut Christi dolorem augebat, sic Christi dolore augebatur, 278 B. In ultima cœna apud Bethaniam, 560 B', in extrema separatione, 560 A, in Filii prehensione, 561 C, flagellatione, 561 D, condemnatione, 561 B', crucifixione, 562 B, morte, 563 A, et sepultura, 563 C, maxime transfixo latere Christi, 303 D, tot ictibus confossa est quot vulneribus Filius, 302 D. Tunc a Deo quasi relicta visa est, 560 A, et tantus ei fuit dolor quantum nullus vivens ferre potuisset, 560 C, et quanto ipsa utique mortua fuisset, nisi tunc succurrisset potentia Dei, 563 B; sed quum Christum sciret

passurum, 530 B', C', ejus passioni absolute non obstitit et ipsi meritorie condoluit, 308 C'; imo Christo vehementer condolens, non minus gaudebat de fructu ejus passionis, 304 A, unde tunc dicta est nigra propter dolorem, sed formosa propter constantiam, 536 B. Hanc ideo crucifixioni suæ et morti interesse voluit Christus, 563 B', ut amplius mereretur, 563 D', et fieret archimartyr et regina martyrum, 569 C, ut efficaciorem haberet intercessionis potentiam, 563 C', et per compassionem peccatoribus obtineret finalem conversionem, 284 D', quæ Ecclesiæ advocata constituenda erat, 563 B', et desperatorum spes ultima, 563 C'. — Sicut autem patiente Christo, ipsa compassa erat, sic glorificato Filio, ipsam conglorificari decuit, 532 A', et ideo prima Christum redivivum vidit, 563 A'.

Post ascensionem Christi, cum discipulis conversata est, 566 D, deinde in domo juxta montem Sion vixisse perhibetur cum cxx virginibus, 566 A', quotidie loca passionis visitans, 541 C, 566 A', et cœlestibus incessabiliter inhians, 532 B. — Demum Filii desiderio exæstuans, 566 B', ab angelo præmonita, et ab Apostolis circumdata, 566 C', 567 A', spiritum emisit, 566 D', 567 C, cujus anima sanctissima mox egressa ad cœlum ascendit, obviam occurrente Christo, 568 D', et plaudente universa curia cœlestium, 569 B, prope Deum collocata est, 569 A', ut decebat summam ejus sanctitatem, 569 A', et caritatem, 569 B'. — Sed quia decens non erat, corpus ejus intemeratum quod fuerat thronus Dei et thalamus Christi, 568 A', et dignius erat cœlo quam terra, in terra jacere, 568 A', et vermibus tradi, 568 B', et putredine corrumpi, 567 D', nec carnem Matris cui tanta cum carne Filii unitas erat et conjunctio, ab ea separari, 568 C, nec corpusculum quod tanta Christo præstiterat officia, 568 B', ab eo vicem non recipere, 568 C', nec Filium tenerrimum qui Matrem adeo dilexerat, 568 A, et corpora Sanctorum tam excellenter honorat, 568 B, Matris corpus in terra sic ignotum et inhonoratum relinquere, 568 B, ad cœlum etiam corporaliter assumpta esse credenda est, 566 D'. — Ibi anima ejus Deo indicibiliter propinquior quam universi Beati et angeli, 86 A, luci inaccessibili tam profunde immersa quam sine personali unione conditio patitur creaturæ, 83 A, 565 A, et in Deo prorsus absorpta, resoluta et liquefacta, 571 A, Deum limpidissime contemplatur, ut meruerunt summa ejus caritas, 570 D, fides, obedientia, 570 A', et puritas, 570 B', et tanto dulcius eo fruitur quanto majora officia ipsi præstitit, 570 C', et quanto eum clarius videt, 570 D', et ardentius diligit, 570 D', et ei intimius conjungitur, 571 A; ibi et corpori ejus data est tanta claritas quanta decebat Filii dilectionem, 573 D', et corporis hujus dignitatem, 574 A, unde ineffabiliter splendore excedit universos, sicut luna stellas minores, 574 B, et totum paradisum illuminat et venustat, Beatorum oculos recreans et exhilarans, 83 C, 574 C, quorum est summa post Christum jucunditas, ipsi adhærere et uniri, 574 A'. — Cum tota Trinitate ipsi est intima unio, 571 B, quia sicut a qualibet Persona singulariter dilecta est, 571 B, sic et cuilibet vicem rependit, 571 C; sed in contemplatione gloriosæ humanitatis Christi summopere exsultat, 571 C', quæ aliquid ejus est, 571 D', et quam post tanta ludibria, tantopere exaltatam et glorificatam cernit, 572 A. — Aureolis virginitatis, martyrii et doctoratus insignita, tanquam virginitatis primiceria, martyrum princeps et doctrix doctorum, 574 A', ab omnibus singulariter honoratur, a Christo tanquam Mater carissima et humillima ancilla, 572 C, ab angelis tanquam Creatoris Genitrix, 572 D', a Beatis tanquam suæ causa salutis, 572 D', a suis devotis, quos ad cœlos evexit, 573 D, a virginibus, quæ eam comitantur, 573 D; et ipsa super omnes angelorum choros exaltata, 570 B, jure materno omni creaturæ imperat in cœlo et in terra, 83 B', et de tanto sanguinis Filii sui proventu lætatur, 573 B.

B. Virgo tripliciter cognoscitur : per causalitatem, scilicet per suam fecunditatem, cui nulla in mundo comparari potest, 494 A', quanto enim fecundior est, 490 D, tanto et melior, 490 A', quum boni proprietas sit se diffundere, 490 A; per positionem, quia in se omnium feminarum prærogativas continet, 494 B', omnesque virtutes, 494 C', 495 D; per ablationem, quia ab ea longe remotæ sunt muliebres imperfectiones, 495 B, C. — Pro gratiarum varietate variis rebus comparata est, 507 B, sed de ea nec digne nec plene scribi aut pronuntiari potest, 508 D. — Thronus Dei dicitur, 492 D', S. Trinitatis triclinium, 23 B, sacrarium et templum Spi-

ritus Sancti, 82 A', Verbi sponsa singularis, 23 B, 503 D, unica et perfecta, 533 A, de qua in Canticis multa prædicantur, 503 B', C', 507 B, et cujus respectu nulla alia perfecta dici potest, 533 B', angelorum regina, 82 A', quorum magna caterva ad ejus custodiam deputabantur. 500 D, imperatrix Sanctorum, 82 A'. — Mundi salvatrix verissime vocatur, et quia Salvatorem genuit, 516 C', et propter propriam subventionem, quia nobis gratiam et felicitatem procurat, 516 D', et instrumentaliter ac mediatorie nostræ cooperatur saluti, 84 C; mediatrix, 83 C', 492 A', quia quos redemit Filius, iterum reparat, 516 D', et illuminatrix, quia lampas est ardentissima, 517 B, quæ mundo lumen verum edidit, 517 C, D; non autem creatrix, licet sit Mater Creatoris, quia ad Deitatem dumtaxat pertinet creatio, 516 D'. — Regina dicitur misericordiæ, 84 C, quia et pronissima est misereri, 91 A', et ipsi commissum est regnum misericordiæ, 84 C, 91 D, et per eam desperati ad salutem redeunt, 517 A; Mater gratiæ, 84 C, per quam reorum rumpuntur vincula, 84 C, tentatis confertur vis resistendi, 91 B', cæcis profertur lumen, 84 A', peccatoribus dimittuntur culpæ et alleviantur pœnæ, 84 B', non quasi ex se et tanquam causa efficiens operetur salutem, 84 C', et det gratiam, 91 C, 516 D', sed quia efficaciam habet impetrandi gratiam, 84 C, 91 C, copiosius quam ceteri Sancti, 91 D, et ipsa jugiter postulat nobis dari ad salutem necessaria, 84 B', nec unquam in his quæ ex deliberatione absolute petit, repulsam a Filio patitur, 89 A', qui nihil nobis nisi per ejus manus dare decrevit, 84 D. — Confinium fuit et tanquam horizon utriusque legis, 564 A', Ecclesiæ advocata, 97 B', et protectrix, 530 B, dæmonibus terribilis, 502 C, 507 A', maris stella, navigantes in hoc sæculo illuminans, 83 C, 86 A', porta cœli, quod hominibus reseravit, 83 C', mater salutis et gaudii, 84 B, et vera mater nostra, 84 C', post Deum spes nostra præcipua, consolatio maxima, 86 A', et refugium singulare, 83 D, 86 A', 496 D.

B. Virgini post Deum summus debetur honor et amor, 82 A, 86 A, et propter dignitatem, quia quanto ceteris Sanctis sublimior est, tanto honorabilior, amabilior, 85 C', et magis amanda, 86 A, B, 491 C', et propter beneficia, quia per eam Creator idem cum creatura factus est, 491 D, 492 D, et olim infinite distantes in unam coivere personam, 491 D, per eam cœli et terra dæmonibus servire desierunt, 491 A', et nova venustate floruerunt, 491 D', humanum genus a morte liberatum est, 491 D', et super angelicam altitudinem exaltatum, 492 A, per eam humanæ carni plus nobilitatis datum est quam vilitatis dederant natura et culpa, 496 C', et nobis præstatur caro Christi in Sacramento, 492 A'. Imo, quantum ad nos, ipso Deo amabilior est, 496 A, quia in Deo rigor est justitiæ ab omnibus tremendus, 496 B, in Maria autem nihil nisi dulcedo et clementia, 496 D, quæ nullum, quantumvis peccatorem et desperatum, spernit, 496 A'. — A nullo autem melius honoratur quam a bene conversantibus, 92 B', et ejus virtutes imitantibus, 86 A', maxime misericordiam, 92 C'; quia ipsa est magistra virtutum et omnis sanctitatis, 434 B', vitæ exemplum, 494 D', et regula universæ perfectionis, 569 C, et a nemine digne laudari valet nisi a mundis et a sanctis, 495 A', 533 C'. — In omni necessitate invocanda est, 86 A', sed tremenda nimis, 552 C': periculosum est enim eam offendere, quia etsi non prona sit ulcisci, a Filio terribiliter vindicari solet, 86 B', qui ne minimam quidem offensam in Matrem dimittit inultam, 552 C'. — *Cf.* Annuntiatio, Assumptio, Compassio.

Liber de Præconio Mariæ, cur sic dictus, 479 B'. In primo libro de corporalibus dotibus B. Virginis tractat, 511 A, 533 C', 566 B, in secundo, de dotibus mentis, 511 A', 533 C', 566 B, in tertio, de dotibus cordis, seu de virtutibus et gratia, 533 C', 566 B, in quarto, de beatitudine et gloria, 566 C.

MARTINUS (S.), Turonensis episcopus, pietate et liberalitate celebris, 273 D'.

MARTYRES multa et immania perpessi sunt, 289 D, sed nullus Christo patienti comparari valet, 289 D, 560 C. — Fortitudine et constantia in tormentis fidem christianam adstruunt, 280 B'.

MATERIA cum forma substantiali unum efficit compositum, 424 C. Sanctificari dicitur, quum ad rationalis creaturæ sanctificationem applicatur, 424 A. — Quæ sit materia Eucharistiæ, 428 A.

MATERNUS (S.), B. Petri discipulus, baculo magistri suscitatus est, 414 C'.

MATTHÆUS de Cracovia, Wormatiensis episcopus, 334 C'.

MAURUS (S.), B. Benedicti discipulus obedientissimus, super aquas ambulavit, 449 A.

MAXIMUS (S.), Taurinensis episcopus, allegatur, 22 B', 44 C, 76 C', 79 C'.

MECHTILDIS, cœnobii Noviomagensis monialis. assidue rapta in Domino, cui scribit Cartusianus, 476 D.

MEDIATOR. Inter Deum et homines mediatorem esse, adeo præclarum est, 418 D', ut nullus ex genere humano mediator sufficiens inveniri potuerit, 466 D'.

MEDICINA. Sicut contra corporales afflictiones sunt corporales medicinæ, 386 D', 413 B, sic contra spirituales ægritudines instituta sunt spiritualia remedia, id est sacramenta, 384 A, 450 C', potissime Baptismus, quo originale sanatur peccatum, 450 C', et Eucharistia, qua curantur universa vitia et peccata, 390 C', 415 A', 418 B, 458 D', in qua simul medicina et medicus est Christus, 394 A', 437 C', quia ad ægrotum necesse est personaliter venire medicum, 394 D'. — Animarum medici sunt prælati et confessores, quibus incumbit remedia ovibus salubria determinare, 450 D'.

MEDIUM. A distanti in distans non transit natura nisi per medium, 159 B', 186 C. — Inter vitia extrema medium tenent virtutes, 451 A, unde circa communionis desiderium, inter fervorem caritatis et timorem reverentiæ stare debent fideles, 451 B, 474 C'.

MELCHISEDECH, quamvis genealogia careat, probabiliter fuit filius Noe, 372 A; in Canone commemoratur, 371 A', tum propter sanctitatem, 371 D', tum quia fuit figura Christi, 372 A.

MEMORIA in homine pertinet ad imaginem Trinitatis, 511 C. — In homine lapso vulnerata est, instabilis et vaga, 542 A, sed per stabilitatem in sapientia et caritate reformatur, 511 C, 542 B, 558 B'. — In Missa multorum fit memoria, passionis, resurrectionis et ascensionis Domini, 369 C', 370 B', B. Virginis, 356 D', Apostolorum, martyrum, 357 A, et omnium Sanctorum, 357 B, non autem confessorum, quia nondum instituta fuit eorum solennitas, 357 A, deinde circumstantium, 355 C', et defunctorum, 374 B, quia per modum memorialis institutum est Eucharistiæ sacramentum, 329, 333 A, 385 C', 429 C'; an liceat celebranti aliquos Sanctos ex devotione adjungere, 357 D. — Ad communionem optima præparatio est memoria passionis Christi, 417 B.

MENS pro corde sumitur, 118 B', vel pro summis animæ viribus, 104 C, id est intellectu et ratione, 123 B, seu voluntate, 117 D. — Ex corporis conjunctione multa tædia patitur, 104 C, 106 A, nec minima rerum plene cognoscere valet, 433 C; sed absque sensuum auxilio perfecte agere nequit, 106 C, unde nocte operari non potest, nisi illuminatione superna, 106 C. — Proprio cibo indiget, qui est primæ veritatis et summæ bonitatis degustatio, 393 C, unde insanum est eam a Creatore suo avertere, 121 B'. — *Cf.* Intellectus, Ratio.

MENSA. Quum in mensa Domini realiter offeratur Christus, 394 D, cum tali saltem ornatu ad eam accedere debet anima, cum quali ad mensam regis adstant aulici, 387 A'.

MERITUM. Agere meritorie spirituali substantiæ dumtaxat competit, 414 A', et ad hoc oportet eam quoddam spirituale esse habere, 171 C, scilicet gratiam seu caritatem, in qua est prima merendi origo, 171 C, et fidem, sine qua nemo Deo meritorie deservire potest, 75 B, unde merita nostra recte dicuntur dona Dei, 162 B'. — Passionis Christi meritum est quodammodo infinitum, 467 D, et per sacramenta fidelibus communicatur, 467 A', maxime per Eucharistiam, 412 A', 460 D', 467 D. — Beatorum fruitio non est meritum, sed præmium meritorum, 475 C, et cuique pro rata meritorum tribuitur, 374 D'; eorum merita tantum participamus, præcipue in communione, 389 D, quantum eos veneramur eisque conjungimur, 356 D'.

MINISTER in Missa personam gerit Ecclesiæ, 355 D'; ideo, quamvis sit unus, eum pluraliter alloquitur celebrans, 347 B. — Tres ministrorum ordines in V. L., 456 A, tres gradus laudantium Deum figurabant, 456 B.

MIRACULUM. Propria virtute miracula facere Dei solius est, 273 A', sed ad effectum miraculosum cooperari potest creatura tanquam concausa, 426 D. — Multa miracula fecit Deus in mundo in confirmationem fidei, 368 C, 432 B', 433 A, potissimum in Verbi incarnatione, 501 A, et passione, 294 D, in Eucharistia, 418 B, 432 B, 434 A, in B. Virgine, 501 C, et conversione mundi, 432 D. — Apud Christianos dumtaxat fiunt vera et proprie dicta miracula, 460 D, ab omni ma-

gica « trufa » immunia, 280 C', et talia facta sunt multa, 280 D, maxime ex obedientia, 448 D', et adhuc fierent si sancte viverent fideles, 280 B. — Cur B. Virgo nullum in vita sua miraculum fecisse legatur, 537 A. — *Cf.* Admiratio.

MISERIA. Duo jugiter omni Christiano consideranda sunt, maxime in oratione, 339 C', scilicet miseria propria, pro qua oramus, et misericordia Dei, quam oramus, 339 C', 343 B'.

MISERICORDIA compassio est alienæ miseriæ, 546 A', et procedere potest vel ex caritatis affectu, 546 B', vel ex timore similia incidendi, 546 B'. Præclara est virtus, quæ ex dono pietatis oritur, 235 B, 245 D, oleum omnia vulnera sanare valens, 235 B, unicum contra pericula vitæ remedium, 215 D', compendiosissima via ad finem attingendum, 216 A. — Cum dono pietatis in quibusdam convenit, 234 B', et frequenter pietas nuncupatur, 233 D, sed hominem non perficit nisi secundum rationis imperium, 234 A', et a dono pietatis perfici indiget, ut expeditius operetur, 234 B'. Item ad donum consilii refertur, 215 D', quia maxime est de his quibus ad finem pertingitur, 216 A, et actus ejus a dono consilii vel diriguntur, 216 A, vel eliciuntur, 216 B. — Beatis in patria neutro modo competit misericordia, quum sint de se securi, et omni prorsus tristitia careant, 546 C', sed misericordes dicuntur propter effectus similitudinem, quia nobis indigentibus succurrunt, 546 D', potissimum B. Virgo, mater misericordiæ, 91 D.

MISSA. Sacrificium Missæ ab exordio mundi præfiguratum in oblationibus Patriarcharum, 460 A', præsertim Abel, 390 B', Melchisedech, 372 A, et Abraham, 372 B, a Prophetis prænuntiatum, 370 D', 418 A, 461 A', a Christo institutum est, 418 B : exiturus enim de hoc mundo, magnam fecit cœnam, 435 C, ubi primam Missam celebravit, 64 D', 69 B, 329, 390 C', 455 A', 459 A', 473 A'. — Pari ritu celebravit deinde B. Jacobus, 339 D; sed postea varia adjuncta sunt a Jacobo, 339 C, Petro, 339 D, 363 A', Apostolis, 339 D, Pontificibus et Patribus, 339 B, C, A', 341 A. — Missa diverse a diversis dividitur, 337 A, sed melius partienda videtur in quatuor partes, quæ sunt præparatio, consecratio, sumptio et gratiarum actio, 337 A. Quarum prima ab exordio ad Offertorium durat, 337 C, et complectitur confessionem sacerdotis, 337 D', Introitum, 338 D', Kyrie eleison, 339 C', Gloria in excelsis, 340 D', orationes, 343 B', Epistolam, Graduale et Alleluia, 345 A, Evangelium et Symbolum, 346 B, et populum disponit ad sacramentum, 346 C'. Secunda ab oblatione usque ad finem consecrationis extenditur, 337 D, in qua continentur Offertorium, 346 D', oblatio, 347 A, secretæ, 347 C, Præfatio, 347 D, Sanctus, 349 B', et Canonis septem partes priores, 352 D, 354 C', 356 B', 357 B', 358 B, 361 B, 364 A'; hæc magis immediate atque directe adstantes parat ad sacramenti receptionem, 346 D'. Tertia pars, seu sumptio, quinque ultimas Canonis partes continet, 369 A', 370 D', 372 D, 374 B, B', Orationem dominicam, 375 D', Agnus Dei, 377 D, et communionem, 377 A'. Quarta demum, seu gratiarum actio, a communione ad finem usque protenditur, 377 D', et etiam postea, quia non decet post Missam cito ad exteriora effundi, sed cum Christo manere, 377 C'. — Cur celebrans ante Missam manus lavet, 337 D', et altare osculetur, 338 D; cur quinquies intra Missam ad populum se vertat, 344 B, et septies dicat, Dominus vobiscum, 344 A; cur quasdam orationes dicat secreto, 345 B', 347 B. — Tanquam Dei ac hominum mediator orat, 344 D, tanto efficacius quanto melior est, 344 D'; et quia commune bonum præstantius est privato, primo et principaliter pro Ecclesia celebrat, 353 C, pro Pontifice, 353 A', et imperatore Romano, 353 C'; sed pro causa particulari et proprio bono sacrificium offerre potest, 353 D, pro circumstantibus, 355 C', 356 B, et pro se ipso, 374 B'.

Missæ sacrificium recte dicitur mysterium fidei, omni creato intellectui incomprehensibile, 365 D, 430 B, quod ob solam Christi auctoritatem credendum est, 369 B, nec sine periculo scrutatur, 430 D' : ibi enim adest vere et realiter Christus in forma assumpta humanitatis, 394 D, officia exercens sacerdotis, 394 A', hostiæ, 394 C', advocati, 394 D', et medici, 395 A. Advenit ergo cum carne sua et sanguine suo, quæ sunt unguenta efficacissima contra omnes læsiones et languores animarum, 395 B, et tota Missa est Christi officium principaliter, licet sacerdos et ministri exhibeant sua ministeria, 395 C. — Instituendo Missæ sacrificium in quo relucent Dei sapientia et caritas, 461 C', voluit Chri-

stus quotidie offerri, 395 B', ad honorem et gloriam Dei Patris, 71 B', 73 A', 299 A', 335 B, 369 C, 395 C', 404 B', 464 B', 473 C', ad virtutes et gratias impetrandas, 71 B', 299 A', 369 C, 415 C', ad Dei beneficia recolenda, 299 B', 369 C, 395 C', 416 D, 420 B', ad condonationem peccatorum et remissionem pœnarum, 299 A', 369 C, 415 A', 416 C.

Quum celebrare sit opus tam privilegiatum, Patris honorativum, passionis recordativum, toti Ecclesiæ subventivum, 471 A', satagant sacerdotes cum grandi fiducia celebrare, 73 B', et quotidie, 471 B', 475 C' : quamvis enim ex se indigni sint, digni tamen sunt in quantum ad celebrationem moventur caritate, 78 C, 403 A ; unde, si commendabile sit ex humilitate a celebratione interdum cessare, melius est ex caritatis fervore et ex zelo boni communis quotidie celebrare, 367 C', 476 A. Quid facere debeat bonus sacerdos qui non faciliter se expedire possit a tentatione non celebrandi, 367 D' et s. — Oportet solenniis interesse cum reverentia et filiali timore, 415 B', 420 B', atque cum gaudio, 67 A' et s. — Quia consecratio corporis Christi solis presbyteris credita est, 69 C, 365 B', 444 C, quod eis agere nisi in officio Missæ non licet, 329, et quia sacerdos pro modo suo vicariali exercet officia advocati, mediatoris et medici, 399 D, antequam celebret, pia lectio non est præparatio sufficiens, 401 C. Juxta Augustinum, ante celebrationem quatuor sunt pensanda, scilicet, quis, quid, cui, et quare, 73 A, 333 A, 404 A, 463 A', juxta aliquos, sex sunt consideranda, 405 A, potest quoque addi septimum, 405 C. — Imo, celebratio est actus latriæ, 405 A', tam divinus, quod ad eam exigitur actualis devotio, quæ caritatem includit, 407 D, quamvis fiat valida celebratio, sed non meritoria sine hac devotione, 407 D'. — Quænam autem sit devotio ad celebrandum stricte requisita, 405 D, quisque intus se discutiat, 405 A' : horror peccati mortalis est signum certum devotionis saltem sufficientis, 405 B' ; cetera vero signa, ut sensibilis fervor, lacrimatio, incerta sunt, 405 C'. Ad celebrandum meritorie, sufficit et requiritur quod sacerdos exsistens in actuali devotione, ex caritate procedat, 407 D, nisi per negligentiam propriam, gratiam amittat in ipso accessu, vel prosecutione officii, 332 D'. Ex hoc sequitur quod celebrans sine actuali devotione, seu caritate, et sine vera cordis contritione, 329, 401 D, peccat mortaliter, 407 A', 449 D, vel si sine memoria eximiæ caritatis Christi erga nos et acerbissimæ passionis celebret, 333 A ; tandem, indigne exercens divina est quasi irrisor Dei, et in omni actu ordinis sacri mortaliter peccat, 402 A. — Sed verus sacerdos non solum vult peccatorum mortalium sordibus carere, sed venialia vitare studet, 333 C', 388 A : nam, cum illa devotione incipientium, aut parvum aut nullum fructum ex celebratione reportat, 408 B, imo celebrando, multas negligentias, distractiones, omissiones incurrens, 408 C, non diu culpa mortali carebit, 408 D. Ideo, non contentus ea devotione quæ sufficit ad salutem, non autem ad perfectionem, 333 C, 334 C, C', adspirat ad devotionem supererogationis, 408 A, seu ad devotionem proficientium, et per eam ad perfectorum devotionem, 409 D, non multum curando de devotione experimentali et perceptibiliter dulci, 334 B', non ignorans intellectualem sufficere, imo tutiorem esse, 334 C'. — Præterea, cum actuali attentione celebrare tenetur sacerdos, 329, 331 B : unde oportet ut ipsorum verborum sacri mysterii sensum luculenter intelligat, 329, et peccat mortaliter, si verba consecrationis, vel etiam alia Canonis verba cum notabili distractione legat, 407 A'. Si ex fragilitate contingat distractio in quacumque parte celebrationis, non mox committit peccatum mortale, 407 B', sed si distractioni irrefrenate aut notabiliter immoraretur, peccaret mortaliter, et caritatem quam ante vel in accessu habuerat, perderet, 407 C'. — Subjunguntur invitatio ad celebrandum, 417 B', et quædam meditationes et orationes præparatoriæ, 419 D, 420 C'. — *Cf.* Communio, Consecratio, Eucharistia, Introitus, Kyrie eleison, etc.

MODESTIA quid sit, 545 A, et quantum in B. Virgine claruerit, 545 B.

MONACHI. In hoc est eorum perfectio, quod cellam teneant, 80 C', orationibus, psalmodiis et lectionibus vacantes, 118 C : qui enim intra se mundanas affectiones retinent, gravissima damnatione digni sunt, 80 D'. — Tristitiam inordinatam fugere debent, 118 B, lites et contentiones, 120 D', ambitionem et levitates, 80 D', et omnem excessum gustus, 106 A, et tactus, 125 C', hoc reputantes quoniam sobrietas et simplicitas victus et vesti-

tus voto paupertatis annexæ sunt, 121C'. — *Cf.* Religio.

MORS quodam modo naturalis est homini, quum sit ens complexionatum et mixtum, 47D, sed per peccatum Adæ intravit in mundum, 47D. Formaliter et proprie non est nisi privatio vitæ, 47C', et triplex est, naturæ, culpæ et inferni, 21D'. — Omnium terribilium est terribilissimum, 216C', quia hominibus est quod casus angelis, 92A', nec est post eam spes conversionis, 92C; ideo contra mortis timorem firmari debet homo per fortitudinis donum, 216D', 217A, et speciali B. Virginis auxilio indiget, 91D', 92B. — A triplici morte per mortem Christi redempti sumus, 22A, quia mors ipsum occidendo, 47C', et ipsa occidi meruit, 46C', 47B'.

MOTUS. An et quatenus moveatur Deus, 126C. — Ad suscipiendum cujuslibet motoris influxum conveniens requiritur dispositio mobilis, 165B; quoniam igitur Spiritus Sancti motio dignior est motione rationis, 164A, 165C, ad ipsam non sufficienter disponunt virtutes, 165A', sed requiruntur dona, 165B'. — Contra motus passionum remedia sunt oratio, 409B, compunctio, 409C, et salubris occupatio, 409D, quia majores motus expellunt minores, 398A, 409D; ceterum peccatum non est motus passionum sentire, sed eis consentire, 471D.

MOYSES legislator, in fide hæsitans, longe inferior est B. Virgini, 535C; et quamvis mitissimus fuerit, 552B', et caritativus, 538A', non semel in iram, vel injustam, prorupit, 552D', et ira peccasse videtur, 553A. — Deum in hac vita dicitur vidisse per speciem, 524D, ex quo factus est lingua impeditus, 556B'.

MOYSES (Rabbi Moses ben Maimun) allegatur, 109A.

MULIER. Sicut muliere suadente cecidit homo, sic muliere cooperante decuit eum salvari, 479C, 516B', et ob hoc inter serpentem et feminam orta est inimicitia, 479A', scilicet inter diabolum et B. Virginem, 480C', cui datæ sunt qualitates diabolicis dispositionibus contrariæ, 480B, et variæ feminarum prærogativæ, 494C', ut virginitas, fecunditas, conjugalis castitas, et honestas vidualis, 494C', et quæ vere est mulier fortis a Salomone prælaudata, 543C, 548B', a qua serpentis caput erat conterendum, 543D. — Mulieres naturaliter teneræ sunt complexionis, 436D, ratione debiles, affectionibus et passionibus multum intentæ, 444D, ad levitates et loquacitatem proclives, 444A', et quales sunt, tales sunt nimis, 444A'; idcirco a proprio sensu cavere debent, 444B', et confessariis suis omnino obedire, 444C', quia jure naturali et divino viris subjiciuntur, 444B, nec eis conceduntur ordines sacri nec jus prædicandi, 444C.

MUNDITIA cordis finis est omnis exercitii, 122B', et ad donum intellectus requiritur, 204B, quia nullus veram Dei cognitionem habere potest, nisi mens munda, 435A; sed duplex est, altera dispositiva ad visionem divinam, quæ est emundatio intellectus ab inordinatis affectibus, 206A, altera divinæ visionis completiva, quæ est puritas intellectus a phantasmatibus, 206A. — Quanta ad suscipiendam Eucharistiam requiratur munditia, 417B, 459D. — *Cf.* Castitas.

MUNDUS varie sumitur, pro genere humano, vel temporis ordine, vel naturæ cursu, 60B', et sic a Christo reconciliatus est, 44D, 45D', 415A'. — Mundus cujus princeps est diabolus, 50C, semper nos allicit, 388B', et saluti nostræ adversatur, 91C', sed a Christo devictus est, 38C, et a devotis contemnitur, 388C', 436C. — Mundi conversio sine humana arte et potestate, maximum est miraculum, 432D. — Totus mundus coram Deo est tanquam arena exigua, 464B'.

MYSTERIUM. Recte mysteria dicuntur Incarnatio, 86C', transsubstantiatio, 365D', 430B, et Eucharistia, in qua duo alia includuntur, 385C'. — Difficilium mysteriorum scrutatio non convenit nisi his qui exercitatos habent sensus, 191B'. — An verba « mysterium fidei », quæ in Evangelio non habentur, ad consecrationem sanguinis necessaria sint, 363C, 426B', 429B, B', et quid significent, 365D, 430B.

N

NASUS grandis vel parvus aut tortus in V. L. obex erat ad sacerdotium, quare, 336C, A'.

NATIONES. Sic quasi parvipensive a Judæis vocabantur gentiles, 40C. — Quomodo in nationibus regnaverit a ligno Deus, 40A.

NATIVITAS. Triplex nativitas Christo adscribitur, æterna, carnalis, spiritualis, 28A, A'; vel duplex, scilicet in utero et ex utero,

90 B'. Carnalis ejus nativitas fuit supernaturalis et mundissima, 27C'. — Exponitur hymnus in Nativitate Domini cantandus, 26A et s.

NATURA non transit a distanti in distans nisi per media, 159 B', 186 C. — Deus est natura simplicissima, 126 D, in se infinita, 126A', et natura naturans, 384 A', cui naturæ opera principaliter adscribuntur, 126D'. — Modo pro natura perfecta sumitur, 30B, et sic in Trinitate tres sunt personæ in una natura, 19B, 30A, 161D', et in Christo, duæ naturæ in una persona, 30A, modo pro natura imperfecta, 30B, et sic habuit Christus tres naturas, puta divinam essentiam, carnem et animam, 30B. In illo solo invenitur persona extra naturam, quomodo, 432A et s. — Natura est origo omnium actuum et motuum naturalium, 540A', quia est operandi principium, 19B, et quo altior est, eo præstantioris exstat potentiæ, 383A. — Oportet naturam cooperari gratiæ Dei, 125C, A', per quam homo efficitur divinæ consors naturæ, quo pacto, 398D. — Dona naturæ, etsi per se mereri nequeant, gratia informata, meritum augent, 509C.

NEGATIO. Per negationem seu ablationem cognosci dicitur Deus, 494B, quum ab ipso, tanquam incomprehensibili, removentur creaturarum perfectiones, 494C.

NEGLIGENTIA, maxime in celebrando, periculosa est, damnabilis, 360 B', deflenda, 417B', 459A, et vitanda, 418C', 422A', 466D, quia impedit consolationes, 409C', imo et mirabiles effectus gratiæ, 413C, 438A; attamen eam faciliter excusamus et palliamus, 421 A. — Negligentes sunt sacerdotes qui ex levi causa celebrare omittunt, 475C'.

NICOLAUS de Gorra, Ord. Præd., allegatur, 341 A.

NICOLAUS de Lyra, O. M., Scripturæ expositor, citatur, 371 A.

NOMEN Dei quomodo a fidelibus sanctificetur, 376D, ac inhonoretur, 334B. — Intolerabilia merentur supplicia sacerdotes qui nomen Dei sui deturpant, 400C'.

NOVITAS. Nova sint omnia, corda, voces et opera, quo sensu, 68C. — Quomodo Spiritus Sanctus renovet faciem terræ, 62A'.

NOX ad hominum recreationem et levamen quotidie reducitur, 103A, 109C, A'; aptissimum est tempus ad vacandum Deo, 103C, sed quia in somno præcipue nos turbare et inquinare satagunt dæmones, 107C, idcirco, noctis exortu rogamus ut Deus nos reos adjuvet, 105A. — Nocturna lux, seu luna vel stella matutina, a nocte noctem segregat, 110A. — Noctis profundæ pervigil est gallus, 110A, cujus cantus in noctibus suavis est ac utilis, 108C, et spiritualiter, B. Joannes Baptista, 113 C'. — In patria non est dies aut nox, et actio Beatorum ævo mensuratur, 352C. — Quid indicet calor noctium, 124C', 125B'. — Nox designat tempus veteris Testamenti, 113C, tempus evangelicæ legis respectu status Beatorum, 113D', tempus vitæ præsentis, 129 A, contemplationem hujus incolatus, 394A. — Quomodo nox in qua natus est Christus spiret lumen novum, 32B, quod nulla nox interpolet, 32C. — Quomodo Christus noctis tenebras detegat, 128B. — Quum profunda clauserit diem caligo noctium, quomodo nox fide reluceat, 106A.

NUMERUS ternarius est perfectus, 340D. — Per septenarium universitas designatur, 60D, et per Pentecosten post septem a Pascha hebdomades occurrentem, requies æternitatis, 60C. — Cur in Missa numerus orationum debeat esse semper impar, nec septem excedere, 344C.

O

OBEDIENTIA omni creaturæ innata, 433A', Deo debetur, 368 D', illique placet, 447 C, 448 C', sed non ipsi competit, 554 D'. — Unde laudatur a Scriptura, 554 D, et a sanctis Patribus, 448A, et meritoria est redemptionis hominum, 38D, Dei visionis, 570 A', et miraculorum, 448D', 449A. — Ad quid teneantur religiosæ personæ per votum obedientiæ, 213B, B', 444B', C'. — Inobedientia genus humanum perdidit, 38 D, peccatum grave est, 448C, gravius in religiosis, 448B', 449A', B'. — Utri fuerit magis obediens Deus, Josue, an B. Virgini, 554D'.

OBLATIO est actus latriæ, 405A', sed in oblationibus materialibus et carnalibus formaliter nil exstitit sanctitatis, 399C'. — Sicut sacrilegium est rem oblatam Deo rapere, ita voluntatem propriam per votum Deo oblatam ad se retrahere, 448B'. — Sacrificium Missæ præfiguratum fuit in oblationibus Abel et Patriarcharum, deinde per oblationes diversas, 390B', 418A. — In sacramento Eu-

charistiæ, Christus est ipse oblatio summe munda, 418B, et oblator, 373 B', 416A, atque materia oblata, est panis et vinum, 358 A'. Quomodo hæc oblatio sit benedicta, 358B', 359C, C', adscripta, 358D', 359C, C', rata, rationabilis, 359 A, D, C', acceptabilis, 359B, A', D', et vocetur sacrificia illibata, 352 D'; cur modo in plurali, modo in singulari designetur, 357 D'.

OBSECRATIO est invocatio Dei cum commemoratione sacrorum, quorum virtute ac merito aliquid impetrare optamus, 337D, et est de rebus difficilibus, 337 A'. — Juxta Glossam obsecratio dicenda est prima pars Missæ, 337C, quia ibi fit invocatio Dei cum laude divina, 337 A'.

OCCASIONES peccandi vitandæ sunt, 125 A', 444 A; et ubi major est occasio, ibi diligentior adhibenda est custodia, 122 A'.

OCULUS mirabilis est qui in modicissima parte pupillæ recipit similitudines tam grandium rerum, 433B'. — Oculos debemus cohibere a circumspectione incauta, 401 C. — In V. L. sacerdos non debebat habere maculam in oculo, id est præsumptionem sanctitatis, putando se aliquid esse, 336C, B'.

ODOR. Sicut sacerdotes V. L. thymiama adolere debebant in templo, ne odor sacrificiorum quemquam affligeret, 400 A', sic sacerdotes N. L. Ecclesiam dulci odore laudabilis famæ respergere debent, ut sint bonus odor in omni loco, 400 B', et odor vitæ fidelibus in vitam æternæ salutis, ne ex eorum detestabili famæ odore, Dei populus molestetur, 400C'. — Sacrificii Missæ suavitatis odore reconciliatus est mundus et fœtor ejus abstersus, 415 A'.

OFFERTORIUM spiritualem offerentium jucunditatem designat, 346 D'.

OFFICIUM Missæ, quod sacramentatio et sanctificatio exstat totius populi Dei, 394B', commisit Christus solis presbyteris, 69C, et varie à diversis dividitur, 337 A. — Jubente Urbano IV, Officium de solennitate SS. Eucharistiæ sacramenti Thomas et Bonaventura composuerunt, 63A. — Tria in hoc sæculo pro hominibus officia exercuit Christus, utpote sacerdotis, advocati et medici, 394D. — Sicut in deportatione arcæ et tabernaculi, officia ministrorum erant distincta, 456A, ita in processione SS. Sacramenti officia sunt quædam corporaliora, quædam cœliformiora, 456B.

OLYMPUS, mons Macedoniæ, pro cœlo empyreo sumitur; dicitur Olympus quasi totus ardens, 75B'.

OMNIPOTENTIA Dei est potentia penitus intensive ac perfectionaliter infinita, 432 B'; potest unum subsistens in aliud subsistens instantanee transsubstantiare, 433B, locare corpus in loco aliter quam commensurative, 433C'; ad hunc rerum ordinem, cursum et legem nequaquam arctatur, 433A, et potest in infinitum majora efficere quam potest comprehendere mens humana, 433C, sed non valet facere quæ implicant contradictionem, quare, 432 C'.

OPERA Dei tria sunt summe miranda, scilicet creatio mundi, incarnatio Verbi, et transsubstantiatio panis in corpus Christi, 88B', et corda electorum in divinis operibus reperiunt quod in eis accendat sancti amoris calorem, 391 D'. — Opera naturæ Deo principaliter adscribuntur, 126D'. — Sacramenta N. L. operantur ex opere operato, dum sacramenta V. L. operabantur solummodo ex opere operantis, 425C. — Sacerdos non operatur ad transsubstantiationem nisi proferendo verba, 426B.

ORATIO est ascensus mentis ad Deum, 271C, 344B', et interpres ac nuntius desiderii salutaris, 98B. Unde est actus latriæ, 342C', 405A', honorabilis creaturæ, quæ Deum pro libitu alloqui potest, 344 A', et duabus considerationibus innititur, nempe pietatis divinæ et humanæ infirmitatis, 271C, 339C'. — Efficacissima et perfectissima est ea quæ ex invocatione et laudatione Dei est composita, 18D, 342 C', 343A, B; attamen Beati in patria non orant Dominum, sed laudant, 343 A. — Quænam sit differentia inter orationem, obsecrationem, petitionem et gratiarum actionem, 337D, 376C. — Orare debemus tanquam rei, 270B, et mendici, 270A', Christi patientis instar, 300A, D, scilicet cum fervore, 21 B, 125C, 300B, 344D, D', 354 A, fide, 21 A, attentione, 21 B, 104C, 276 A', 342 C', 344B', vera contritione, 21A, et fletibus, 33 A', præsertim in Quadragesima, 34B, cum perseverantia, 339 D', humilitate, 354 A, 405B, sine præsumptione, 354 A, et pusillanimitate, 354 B, atque Sanctorum subsidia invocando, 75A', 337A'. Initio orationis præcipue requiritur recta intentio, 344B', quia in reliquam influit orationem, 344 C', et in fine fervor, ut de-

leantur orantis negligentiæ, 344 D'. — Orationis objectum est aliquod donum divinum, finis est donum Dei acquirere, 342 D', scilicet, gratiam contritionis, si peccatores simus, gratiæ incrementum, si justi, 35 A, bona temporalia, 356 B, corporalem sanitatem, 356 C, et etiam miracula, 433 D. In his de quibus incertum est an saluti proficiant, cum conditione orandum est, 300 B. — Orare debemus pro vivis et mortuis, quare, 354 D', 374 C; per totam vitam nostram, 271 B, maxime in tentatione, 343 B, 409 B, in Missa, 344 D, et quando cœlesti pane refecti sumus, 387 D, et tempore nocturno, 103 C. — Cur sacerdos in Missa dicat quasdam orationes in silentio, 347 B, quæ vocantur secretæ, 347 C, et cur orationum numerus semper sit impar, nec plures fieri debeant orationes quam septem, 344 C. — Proponitur oratio ad celebrationem fructuosam præparatoria, 420 C' et s., et secunda oratio de eodem, 422 B et s. — *Cf.* Laus, Obsecratio, Petitio, Postulatio.

Oratio dominica seu Pater noster, ab ipso Domino composita, 375 D', in Missam ab Apostolis introducta est, 339 D, et a B. Gregorio Papa jussa est alta voce cantari, 375 D'. Quanta cum devotione recitanda sit, 376 D'. — Explanatur, 375 D'.

ORDO postulat inferiora superioribus subdi et parere, 522 C'; ad sapientiam pertinet, quia sapientis est ordinare, 558 D'. Duplex est, unus perfectionis, 159 B, alter generationis, 159 C. — Ordines sacri, sacerdotium, diaconatus et subdiaconatus, mulieribus non conferuntur, 444 C. — Quanta sit dignitas ordinis presbyteralis, 399 B, C, 402 A, qui est potestas consecrandi, 426 B, a Christo, sacerdote secundum ordinem Melchisedech, non juxta Aaron ordinem, 461 D, Apostolis collata, 69 C, 329, 435 D, 453 B', quando ipse sui moras incolatus miro clausit ordine, 64 D'. — Indignus minister exercens divina, in omni actu ordinis sacri mortaliter peccat, 402 A. — Sicut in deportatione arcæ et tabernaculi tres exstiterunt ordines ministrorum, 456 A, ita in processione SS. Sacramenti, 456 B.

ORIGENES, « studiosissimus », allegatur, 529 A, 556 A'.

OS nostrum, quo Christum in Sacramento suscipimus, 458 A', a loquacitate et voracitate sedulo custodiendum est, 66 A', et divinæ laudi consecrandum, 123 B; sed absque virtuosa vita non sufficit oris laudatio, 402 D'.

OSCULUM. Cur in Missa sacerdos osculetur altare, 338 D. — Oscula et amplexus non carent periculis, 125 B'.

OVIS una morbida frequenter multas inficit, 472 C. — Pastori spirituali incumbit considerare quas medelas adhibeat ovibus sibi commissis, 450 D'. — Ovina simplicitas commendatur, 451 A.

OZIAS rex percussus est lepra, quoniam sacerdotale sibi usurpavit officium, 399 C'.

P

PACOMIUS (S.) ab angelo regulam suam accepit, 125 C'.

PÆONIA herba virtutem habet fugandi phantasmata et dæmonia, 415 B.

PANIS. Post consecrationem, totum corpus Christi vi conversionis est sub specie panis, 65 B, et in qualibet panis particula, 68 C'; concomitanter etiam est sub panis specie sanguis Christi, 64 C; et hoc mirandum est, sed non superat Dei omnipotentiam, 433 D'. — Accidentia panis, transsubstantiatis substantiis, permanent, 361 B'. — Consecrare panem sine solennitate Missæ, validum est, sed illicitum, 339 B. — Panis iste debet esse triticeus, 428 A, qui est proprie panis hominum, 65 C, et facile invenitur, 428 A', azymus, 361 D, non de fermentato, 428 D, non maculosus, 353 A, 362 C', non corrosus nec fractus, 428 C. — Cur benedicatur ante consecrationem, 353 B. — Christus dicitur panis verus, 65 C, panis hominum et panis angelicus, 69 D, panis cœlicus, 69 A', panis vitæ æternæ, 370 B, dans vitam gratiæ, 71 A', panis supersubstantialis, qui distribuitur juxta capacitatem filiorum adoptivorum, 393 C' et s. — Quo sensu dicamus : Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, 376 B'. — Cur Christus Eucharistiam instituerit in pane et vino, 389 A', 414 A, 428 A' et s.

PASCHA quo sensu dicatur dies verus Dei, 44 A, sancto serenus lumine, 44 B, quo diluit sanguis sacer probrosa mundi crimina, 44 D, fidem refundens perditis, cæcosque visu illuminans, 44 B'. — Propter quinque Christi apparitiones in die Paschæ, quinquies in Missa celebrans se vertit ad populum, 344 B. — Exponitur hymnus in festis paschalibus cantandus, 43 A et s.

— Quidam ipsius loci explicantur, 232 B', 237 D.

PAULUS Longobardus, historiographus Longobardorum, quum impedimentum incurrisset loquendi, loqui potuit, 75 D, hymno « Ut queant laxis » edito, 75 A.

PAUPERTAS an sit actus vel habitus, 237 D', 238 A. — Paupertas religiosorum est divitias temporales non possidere, 121 C', 213 B, 447 C'; ne spirituales quidem divitias quærit et dona Dei, 213 D, sed Deum dumtaxat, 213 A'. — Pauperes spiritu, qui sint, 244 B.

PAX est quædam tranquillitas ordinis et quies mentis, 84 A, 182 A, 193 D, 341 C', 522 C'; homo enim pacem sortitur dum appetitus ad rationem bene se habet et ratio ad Deum, 193 D. Superaddit gaudio imperturbationem, 125 A. — Christus, ut homo, pacis meritoria causa est, ut Deus, causa effectiva et finalis, 341 B'. — Effectus est caritatis, 193 D, A', non virtus specialis, 193 A', sed adscribitur sapientiæ, dono Spiritus Sancti, 193 A', qui est pax serenissima, 138 D'; quandoque vocatur etiam effectus justitiæ, 193 D'. — Utrum sit habitus an actus, 257 D'. — Habeamus pacem cum Deo et cum proximis, 57 D, sed non est pax impatientibus, nec superbis, 57 A'. — Eucharistia est præcipue sacramentum caritatis et pacis, 455 A et s., 458 D et s., 469 B et s., et pacem pectoris confert, 417 A', 436 A'. Idcirco semper solliciti simus servare unitatem spiritus in vinculo pacis, 389 A'; nam qui accipit signum unitatis, et non tenet vinculum pacis, non accipit mysterium pro se, sed testimonium contra se, 389 D. — Pacifici, beati et filii Dei vocantur, 193 B', quia assimilantur Dei Filio, 193 C', qui est hostia vere pacifica, a pace pectoris ad pacem æternitatis perducens, 416 C.

PECCATUM originale, quasi crimen fuit læsæ majestatis, 50 C', per mulierem inchoatum et per virum consummatum, 512 C', et quo in primis parentibus omnes peccavimus, 21 C, A'. Hominibus mortem attulit, 47 D, et animam vulneravit, 411 C'. Contra illud Baptismus est medicina specialis, 450 C'. — In solo originali defuncti in limbo manent, 31 B. — Peccatum in voluntate est, 488 A', non in carne nisi per redundantiam ab anima, 129 C, 488 D; sed homini recte adscribitur, quia agere et pati sunt suppositorum, 75 B. — Mortale omne peccatum dicitur insania, 121 A', quia divinam sapientiam expellit, 518 B, gratiam exstinguit in anima, 129 B', 412 A, 540 D', quæ tunc vocatur diaboli adultera, 445 D, et summe Deo displicet, 463 C, qui illud æterno inferno punit, 463 A; veniale autem solummodo gratiæ vigorem lædit, 129 B', 540 D'. Occasionaliter cooperari potest in bonum, 413 C', quia ex consideratione culpæ quæritur gratia, 46 C, et sæpe accenditur devotio, 410 A' et s. — Peccata sunt cordis, oris, operis, commissionis et omissionis, 35 B, et in eodem actu malo possunt esse plura mortalia, 449 A' et s. — Remittuntur peccata mortalia aut venialia per veram confessionem et contritionem, 34 C', 35 A', per fervorem caritatis, 367 C, fletum, 112 C, et pœnitentiam, 110 C', per Baptismum, 412 B, et Eucharistiam, 367 C, 390 C', 411 C', 412 A' et s., per sacrificium Missæ, in quo offertur ad condonationem peccatorum Christus, 369 C, 415 A', 416 C, qui vult vitam nostram peccatis plenam consumere et in vitam suam transmutare, 435 B', quia homo non potest Deum offensum placare, 481 B. — Unum veniale sine alio dimitti potest, 367 C, 412 A. — Rogemus Deum ut majora vel minora peccata cognoscamus, 421 C. Ea recolligamus et quasi in fasciculum ligemus, et ante oculos cordis nostri sic colligata suspendamus, 35 B. Bonam voluntatem habeamus semper abstinendi a mortalibus et venialibus, 434 D'. Vitemus omnia etiam minima, 305 B', 408 B, 517 D', et etiam peccandi occasionem, 122 A', 305 A'. — Homo enim non confirmatus in gratia semper potest peccare mortaliter, 458 A, et justus ipse peccat quotidie in venialibus, 112 A. Unde sancti sunt quodam modo qui non mortaliter peccant, 333 B', 405 D', quia horror peccati mortalis signum est certum devotionis, 405 B'; sed proprie nominantur sancti qui etiam venialia cavere student, 333 C'.

PELAGIUS Papa II novem Præfationes Missæ compegit, 350 D. (In Decreto, de Consecr. dist. 1. c. 71.)

PELAGIUS, « maledictus hostis Dei et gratiæ inimicus », 164 C', 549 C'.

PENTECOSTE figurat requiem æternitatis, 60 C. — Exponuntur hymni in die Pentecostes cantandi, 53 A et s., 59 A et s.

PERFECTIO Dei simplicissima est, perfectio autem creaturarum composita, 157. In om-

nibus creaturis visibilibus et invisibilibus relucet perfectio Dei, 350 A, qui est causa omnium perfectionum, 215 A'. — Perfectio tam in spiritualibus quam in corporalibus ab imperfecto exordium sumit, et ad altiora paulatim attingit, 159 A', 186 B. — Propria perfectio, quam unusquisque appetit, 271 A', non est in corporalibus exercitiis, 237 A', nec a difficultate operis pendet, 237 B', sed est in cognitione essentialiter, in dilectione completive, 513 C, et in hoc consistit ut ordinem nobis præfixum observantes, 169 D', Spiritus Sancti sequamur instinctum, 165 C. — Summa perfectio hujus vitæ est mystica Dei visio, 522 B', quæ nullo modo perfectioni patriæ æquari potest, 569 C'. — Tanta est perfectio B. Virginis ut respectu ejus nulla anima dici valeat perfecta, 533 B'.

PERSEVERANTIA est virtus moralis, 222 A', et pars fortitudinis, 221 D', 222 A. Perficitur per donum fortitudinis, 222 D, cujus est aliquando actus, 222 A'. — In actibus virtuosis debet Christianus perseverare usque in finem, 446 B.

PERSONA. Tres personæ divinæ sunt unus Deus, 351 C, unus altissimus, unus sanctus ac Dominus, 342 B', una sapientia, 175 B', unus intellectus, una voluntas et una virtus, 175 C', unus creator, 53 A', 54 D, 351 B, quia operatio ad extra est una et indistincta, 161 D'. — Persona divina dupliciter dicitur esse alterius : ratione originis, 170 A, et ratione fruitionis, 170 B. — In Christo non sunt duæ personæ, sed duæ naturæ, 28 A', et etiam tres naturæ in una persona, puta divina essentia, caro et anima, 30 B, et in illo humana natura est suppositata in Verbo, nec per se persona, sed Verbum est ejus persona, 432 A.

PES fractus in V. L. obex erat ad sacerdotium, 336 C, quare, 336 A'.

PETITIO est invocatio Dei pro bonis viæ, quæ ordinantur ad ea quæ finaliter desiderantur, 337 A'. — Qui sine attentione petit, vel quæ non sunt petenda postulat, non veraciter orat, 344 B'. — Oratio dominica non solum includit quæ a Deo petenda sunt, sed etiam ponit ordinem quo a Deo peti debent, 376 C. Primo debemus petere ut honor Deo ab omnibus impendatur, 376 C ; secundo, petere debemus felicitatem æternam, 376 D ; tertio, gratiam divinis præceptis obtemperandi, 376 A' ; quarto, pro corporis sustentaculo, 376 B', pro tribus malis tollendis, 376 C'. — *Cf.* Oratio, Postulatio.

PETRUS (S.) vocatur Petra Ecclesiæ, 110 A', seu fundamentum secundarium et instrumentale, 110 B', summus ac generalis vicarius Christi, 428 C', vertex et os collegii, 62 C, claviger æthereus, 100 D', nauta et piscator, 114 C. — Peccatum suæ trinæ negationis pœnitendo delevit, 110 C', et tam amare flevit ut ejus facies præ calidis lacrimis videretur quasi adusta, 110 D'. Impetrans veniam dat spem omni peccatori, 111 B'. — In Missa, quasdam orationes apposuit, 339 D, et cærimonias, 344 B ; Canonem composuit, saltem partim, 332 B'. In consecratione addidit hanc conjunctionem, « enim », 363 A', 428 C'. Facta sunt miracula per ejus umbram, 415 A, et per baculum, 414 C'.

PETRUS de Tarantasia (B. Innocentius V) allegatur de differentia virtutum, donorum et beatitudinum, 55 A', 257 B, et arguitur, 257 A', C'. *Adde* 106 B', 366 A, 474 B'.

PHILOSOPHIA mirabiles habet delectationes, 182 C, 258 C', quæ tamen inferiores sunt delectationi supernaturalis sapientiæ, 182 C, 259 A ; sed quum non ordinatur ad veram sapientiam, vana efficitur, 187 B.

Philosophi hujus mundi laboraverunt propter nos, 231 D, A', 270 D, et merito tepidos Christianos confundunt, 270 A' ; sed isti habuerunt solum Dei dilectionem naturalem, 271 D', et agnoverunt mortem Christi per rerum turbationem, 302 C'. — Veri philosophi est Deum diligere, 259 A. — Philosophus. *Vide* Aristoteles.

PHOTINUS, hæresiarcha, Christum purum hominem esse blasphemavit, 482 C.

PIETAS multipliciter sumitur : pro passione appetitus sensitivi, qua alios diligimus, 233 B, et sic nec laudabilis est nec vituperabilis, 233 C, vel pro virtute morali, qua parentibus et concivibus honorem exhibemus, 233 C, et sic est pars justitiæ, 256 B', vel pro cultu Dei, 227 C', et sic est latria, 256 B', et effectus doni scientiæ, 227 B', vel pro sapientia, 184 C, quia per pietatem præcipue declaratur sapientia, 184 D, vel pro virtute misericordiæ, 233 D, vel pro benevolentia erga proximos, et sic est donum, 233 A', 256 B', cujus actus præcipuus est erga proximos, 256 C' ; proprie est quædam animi devota affectio, quæ est contra duritiam, 260 D, et benevolentia erga imaginem Dei, seu Deum, 253 A, quo

ad latriam pertinet, 253 B, vel erga imagines Dei, id est homines, 253C, 256C. — Ad rationem boni potissime spectat, 236 A', et cum mansuetudine convenit et misericordia, 253 D, sed a misericordia differt, quia in miseris respicit imaginem, misericordia vero in imagine respicit miseros, 253 D, A'; a latria quoque differt, quia ipsi inferior est, 234 D.

Pietatis donum sextum est donorum, timori superædificatum, 169B, quia a dono timoris rationabiliter ad illud ascenditur, 159B', 169C, 235D, et ceteris donis, præter timorem, inferius, 236C, etiam dono fortitudinis, quidquid dicat Thomas, 242 A', 243 A. In voluntate consistit, quia perficit justitiam, 172 C', et circa ea versatur de quibus est donum scientiæ, id est circa res humanas, 260 B', sed non sub eadem ratione, 260 C'; quapropter dono scientiæ dirigitur, 225 C', 236 A. — Habitus est infusus, 233 B', quo anima capax fit filialem Deo gerendi affectum, 233 C', 234 A, 235 B', et proximo subveniendi, 233 D', 234 A. Cum pietatis virtute convenit, quia utrumque in voluntate residet, 234 D, sed in hoc differunt, quod virtus habitus est naturalis, secundum naturalem rationem agens, 234 D, 260 A', qui circa proximos versatur, 234 C, quibus compatitur tanquam consortibus naturæ, 234 C', 260 B', donum vero habitus est supernaturalis, secundum fidei dictamen agens, 234 D, 260 A', qui circa Deum præcipue occupatur (juxta Thomam), 233 C', 234 C, 235 B', et secundario circa proximum, prout est imago Dei, 233 D', 234 C', 260 B'. Pariter cum latria in quibusdam convenit, 234 D, et cum misericordia, 235 A, et mititate, 237 C', sed dignior est illis, 234 A', B', et perficit eas, 234 B'. — Datur in adjutorium justitiæ, 167 A', 258 B, contra invidiam, 166 C', et caritatis, 235 D', contra duritiam, 256 D', et animam sanat a vulnere malitiæ, 168 A; hominem dirigit in præceptorum exsecutione, 167 C', et appetitum concupiscibilem perficit quoad dilectionem proximi, 167 C, 235 D', quia ad vitam activam spectat, 236 A, seu ad externam conversationem, 235 A, B', 237 A', 243 C, et principaliter versatur circa proximos, 168 A', 236 A, 253 A', quidquid dicat Thomas, 235 B', 236 C. Triplex est ei gradus, quorum primus est ex superfluis proximo subvenire, 237 D', et veniam dare precanti, 238 B, secundus, ex necessariis communicare fratribus, 238 A, et injurianti ultro ignoscere, 238 B, tertius, se ipsum pro fratribus impendere, 238 B, et inimico benefacere, 238 B. — Ipsi adscribi potest secunda beatitudo, 237 B, vel quarta, 237 C, sed præcipue quinta, 237 D, quia potius caritatem respicit quam justitiam, 237 C, et ad ipsum pertinent opera misericordiæ, sive spiritualia, 237 D, sive corporalia, 237 A'. Ex eo oriuntur misericordia, 235 B, 245 C, et largitas, 235 C. — Quum ad indigentes respiciat, proprie est viatorum, 215 B, nec manet in patria nisi quoad cultum Dei, 233 D', 253 B', 260 C'.

PILI. Cur olim Levitis injunctum fuerit pilos radere, 338 A.

PLANETÆ utrum in propriis orbibus moveantur, ut volunt Ptolemæus et Albumasar, 18 C', an fixi sint, ut dicit Aristoteles, 18 D', difficile est definire, 19 A.

PLATO « magnus et nobilis », philosophus, 501 A', quantopere pro acquirenda scientia laboraverit, 270 A'. Asserebat rerum scientias intellectui connatas esse, 194 C; planetas et stellas in cœlis moveri, 18 D', atque primum motorem, 126 B'. — Passim citatur, 56 D', 104 D, 182 C. — Platonici non nisi naturalem Dei dilectionem noverunt, 271 D'.

PLURALITAS. Punctum nec actu nec potentia dividi potest in plura, 424 C. — Quomodo linea potentialiter sit plura, 424 C, et Eucharistia dicatur pluraliter sacramenta, 424 A'. — In omni genere rerum in quo sunt plura per participationem, est unum primum per essentiam, 460 D'.

PŒNA. Pro omni peccato mortali pœnam infligit Deus æternam, 463 A. — Baptismus venialia et mortalia quoad pœnam et quoad culpam aufert, 412 B. Eucharistia remittit venialia etiam quantum ad pœnam, 367 C, 411 D', mortalia oblita, partim quantum ad pœnam, totaliter quantum ad culpam, 367 D.

PŒNITENTIA. Quadragesima specialiter est deputata actibus pœnitentiæ, 34 B, qui Deo complacent, 447 C. — Omnes fideles debent pœnitentialem vitam ducere, 445 D', et verus pœnitens paratus est ad omnem pœnitentiam peragendam, 445 A'.

POLUS pro cœlo sumitur, vel pro axe immobili in quo volvitur cœlum, et sic duo sunt poli, 102 A'. — Quomodo Lucifer solvat polum caligine, 110 B.

PORPHYRIUS Platonicus, « Christianorum irrisor », confutatur, 280 C.

PORTA cœli, quam clauserat Eva, per Mariam aperta est, 83 D', quæ idcirco dicitur « felix cœli porta », 83 C', et merito passionis Christi plene reserata, 50 A', 83 D', 367 D, 414 B.

POSITIO. *Vide* Affirmatio.

POSTULATIO est invocatio Dei pro bonis patriæ, 337 B', et tertia pars Missæ secundum Glossam vocatur, 337 A. — Dicitur Christus plus postulare quam possit homo exsolvere, qua de causa, 436 B. — *Cf.* Oratio, Petitio.

POTENTIA. Quo altior est natura, eo præclarioris exstat potentiæ, 383 A. Ideo, potentia Dei est penitus intensive ac perfectionaliter infinita, 432 B', et in omni Dei opere relucet, 501 B', maxime in incarnatione Verbi, 296 A', in B. Maria, 502 B, et in multitudine creaturarum, 296 C, quæ per obedientialem potentiam sibi innatam, ad nutum obediunt Creatoris imperio, 433 A'. — In homine, potentia non est nisi naturalis dispositio ad aliquid, 166 B, et ad perfecte agendum requiritur potentia non impedita, 501 A'. — Diversæ potentiæ ab essentia animæ fluunt, juxta quemdam ordinem, 171 B; et dum anima circa operationem unius potentiæ vehementer est occupata, impeditur ne possit intendere actibus aliarum potentiarum suarum, 361 D'.

POTESTAS. Ex benevolentia sua facit Omnipotens creaturam suæ potestatis participem et suæ operationis consortem, 426 D. — Extollitur sacerdotalis potestas, 398 B', 399 B, 426 C, quæ duplex apparet, sed realiter una et eadem est potestas consecrandi et absolvendi ac ligandi, 399 A'. — Quanto corpori præstat anima, tanto spiritualis potestas dignior est terrena, 399 B.

POTESTATES, angeli, quo sensu dicantur tremere Deum, 349 A.

POTUS medicina est contra quotidianam sitis afflictionem, 386 D', bonam facit digestionem, 387 A, contra vacuitatem stomachum replet, 387 B, hilarem facit dispositionem in mente et corpore, 387 C : quibus omnibus significantur effectus Eucharistiæ, 386 D et s. — Immoderantia potus excitat in nobis incentiva libidinis, 125 B'; econtra, carnis terit superbiam potus parcitas, 121 B'. — Potus noster sit fides, quo sensu, 117 C'.

PRÆCEPTA. Ad salutem oportet implere leges quæ cadunt sub præcepto, 408 B'. Leve est omnia præcepta implere, gehennam timentibus, 446 C', imo facile et suave per adjutorium gratiæ, 446 D'. — Præcepta affirmativa obligant semper, sed non ad semper, 407 B'. — Religiosus magis tenetur obedire superioris præcepto, quam dictamini propriæ conscientiæ, 447 D'.

PRÆCO diei quid sit, 109 D', 113 C'.

PRÆDICATIO. Quidquid absolute prædicatur de Deo, hoc toti Trinitati et singulis personis convenit, 175 C'. — Non licet mulieribus publice prædicare, 444 C.

PRÆFATIO in Missa invitatio est ad laudandum Deum, 347 D, et sic vocatur quia per modum prologi Canonem antecedit, 348 B. — Decem sunt præfationes, quarum novem Gelasius ordinavit ; decimam quæ est de B. Virgine, Urbanus II fecit, 350 D. — Explanantur quotidiana præfatio quæ in Missa cantatur, 347 C' et s., et præfatio SS. Trinitatis, 350 A' et s.

PRÆLATUS est judex ac medicus spiritualis in foro conscientioso et causa ac esca sacramentali, 449 C' et s. — Quanto animarum zelo ardere debeat, 441.

PRÆMIUM vitæ gratiæ est vita æterna, 101 A'. — Labor hujus vitæ respectu æterni præmii permodicus est, 446 B', 447 A, sed non debemus laborare intuitu præmii, sed Dei amore, 101 C'. — In quo consistat præmium essentiale, 72 D, quod est solum præmium, non meritum, 475 C, atque non crescit, 414 C; et præmium accidentale, 49 C', 78 C', 85 D, 414 B. — In domo Patris cœlestis, inæqualitates sunt præmii tam essentialis quam accidentalis, 374 D'. — Quomodo Christus se regnans det in præmium, 72 C. — Præmium mortis sacræ perennis instet gloria, quo sensu, 127 C.

PRÆSUMPTIO humilitati contrariatur et auxilium Dei repellit, 218 B'; unde nonnulli in martyrio defecerunt, 218 C'.

PRAXIS. Quid proprie appelletur practicum, 182 D', et quid scientia practica, 229 A, C. — An sapientia vel scientia, ut dona, sint practicæ, 228 C'. — Praxis est quasi janua ad theoriam, 305 D, quia ad contemplationem ordinatur, 229 B. — Praxis, seu exterior conversatio, recte vesperæ comparatur, 231 B'.

PRIMOGENITI in lege naturæ sacerdotes erant, 372 B.

PRIMUM in omni genere est potissimum et per se, 514 A. Dupliciter dicitur primum,

vel quia perfectius, 159 B, vel quia imperfectius, 159 C. — In quolibet choro angelorum sunt primi, medii, ultimi, 100 C, et in omni multitudine ordinata est unum primum, 383 B. — Semper inter omnia plus secundo diligendum est primum, 539 B'.

PRIORISSÆ capitulariter possunt et debent verbum Dei proponere, sed sub directione Patrum ac confessorum suorum, 444 C. — Illis religiosæ tenentur obedire in his quæ ad observantiam pertinent, 444 C'.

PROCESSIO. Cur Ecclesia circumferat processionaliter SS. Sacramentum, 456 A, et quomodo, 456 B.

PROCLUS Platonicus, auctor Elementationis theologicæ. 176 A'.

PROCURATOR. Officium procuratoris exercitato tantum monacho committi expedit, quare, 550 C.

PROPHETÆ variis modis Christum prædixerunt, sive in lege naturæ, 77 D', sive in lege scripta, 40 C', 281 C', 282 B, nam cuncta quæ credimus jam peracta, in libris Prophetarum Synagogæ legimus diu et copiose prænuntiata, 460 A' et s. — Non ideo passus est Christus quia prædixerunt Prophetæ, sed potius prædixerunt Prophetæ quia passurus erat Christus, 281 A'.

PROVIDENTIA inter duas præcipuas Dei proprietates recensetur, 490 A. — Omnium creaturarum, maxime intellectualium, curam habet, 480 C', nec ulli deest sive rationali sive irrationali, 386 A'. Omnia in æternitatis momento disponit, 480 B', et in modo, specie et ordine agit, 487 A'. Non tollit naturales proprietates, sed singula movet secundum capacitatem, 208 C', 283 D, A'; ideo hominem per donum consilii dirigit, 208 D'.

PRUDENTIA virtus est intellectualis, 163 B', seu moralis, in ratione sita, 247 A', B', seu in intellectu practico, 427 A', 542 C', quæ agibilium recta ratio dicitur, 207 C, seu rerum cognitio fugiendarum vel appetendarum, 207 B, et cujus finis est hominem perficere ut a ratione sit bene regibilis, 164 A, et actus humanos secundum naturalis rationis dictamen dirigere, 225 C. — Sine moralibus virtutibus haberi nequit, 208 C, in quibus medium invenit et constituit, 207 C. — Quamvis a scientia differat, 230 D', quandoque pro scientia sumitur, 231 A, et magnam cum dono scientiæ convenientiam habet, 225 B, quia ambo dirigunt ad finem, 251 D', similiter cum dono consilii, quia utriusque est virtutes morales perficere, 208 C; ita ut opinati sint nonnulli eam nihil esse nisi dona consilii, 208 C, et scientiæ, 225 B. Sed perperam, 208 D, 225 C, quia prudentia habitus est naturalis, naturali virtute adipiscibilis, 225 C, qui hominem non dirigit nisi in actibus naturalibus, 209 B, et secundum rationem naturalem, 225 C, nec tendit nisi ad honestum, 252 A, 255 C', nec ad acquirendum finem ultimum sufficit, 209 C, ideo perfici indiget a donis consilii, 209 C, et scientiæ, 167 A'. — Triplex est, 190 A, imo quadruplex, 190 B, id est politica, qua homo in humanis bene se habet, 190 A, purgatoria, qua in divina omnem cogitatum defigit, 190 A, purgati animi, qua superna dumtaxat contemplatur, 190 B, et exemplaris, quæ est ars omnium rerum rationibus plena, 190 B. Similiter triplicem habet actum, 210 A, discernere, 209 C', eligere, 209 C', et præcipere, 207 A', seu executioni mandare, 208 C, 209 D', vel aliis verbis, consiliari, judicare atque præcipere, 222 B', seu consiliata executioni applicare, 207 A'; quapropter ad donum consilii proprie pertinet, et ab eo perficitur, 222 B'.

PSALMI laudant Deum, 456 C, teporem fugant, 456 B', et devotionem excitant, 361 A, 456 D, A'; ideo summo cum gustu sunt decantandi, 361 A. Unde Introitus, ut frequenter, ex psalmo accipitur, aut certe cum psalmo cantatur, 339 A.

PTOLEMÆUS (Claudius), « astronomorum princeps », 22 D', allegatur, 18 D', 19 A, 504 D.

PUDICITIA a pudore dicitur, 544 D', et circa venerea potissime versatur, 545 A.

PUDOR. B. Virginis venter recte pudoris aula regia dicitur, 29 C', cujus claustra in partu illæsa permanserunt, 29 A. — Pudor sit ut diluculum, quo sensu, 118 D.

PULCHRITUDO corporalis, etsi per se non meritoria sit, 509 C, habentem tamen dignificat, 509 D; ideo pulcherrimus fuit Christus præ filiis hominum, 509 D, et post eum pulcherrima B. Virgo, 509 A', B'.

PURGATIO. Anima per donum timoris purgatur a concupiscentia, 167 D', per pietatem a malitia, per scientiam ab ignorantia, per fortitudinem ab infirmitate, 168 A. — Quæ sint virtutes purgatoriæ, 190 A, 217 C, et purgati animi, 190 B, 217 C. — Purgativa via

contemplationem præcedere debet, 305 D.

PURGATORIUM interdum infernus vocatur, 31 B. — Pars hostiæ in calicem missa quomodo signet eos qui in purgatorio affliguntur, 377 D.

PYTHAGORAS philosophus quantam in se fidem a discipulis requireret, 368 B'.

Q

QUADRAGESIMA specialiter actibus pœnitentiæ deputatur, 33 A et s. — Exponitur hymnus in Quadragesima cantandus, 33 A et s.

QUIES. Unum et idem per accidens simul potest quiescere et moveri, 433 B. — Quies ordinata artus solutos reddit laboris usui, 103 A', et mentes fessas allevat, 104 B, sed immoderate sumpta, vitiis alimenta ministrat, 103 B. — Ante quietem invocandus est Dominus, 129 A. — In Christo quiescentes, sunt in gratia Dei defuncti, 374 A'.

R

RABANUS (B.) Maurus, Moguntinus episcopus, unum cœlorum appellat Olympum, 75 B'.

RAIMUNDUS (S.) de Pegnafort allegatur de sacerdotibus lascivis, 103 D.

RATIO communiter dicitur idem ac intellectus, 164 D', et est regina omnium virium animæ, 165 A, sed proprie differt ab intellectu, quia inquirendo, non intuendo, cognoscit, 259 D; unde quæ per modum inquisitionis cognoscuntur, ut conclusiones, non intelligi sed sciri dicuntur, 259 A'. — Multipliciter dividitur : alia est enim ratio speculativa, alia practica, 168 C, alia ratio superior, quæ rationibus supernis intendit, 183 A, 189 B, sive conspiciendis. 183 A, sive consulendis, 183 B, alia ratio inferior, quæ circa creaturas versatur, 227 C; et triplicem actum habet, consiliari, seu quid sit agendum inquirere, 168 C, quod ad eubuliam pertinet, 207 A', de consiliatis bene judicare, 168 C, quod ad synesim spectat in lege communi, 207 B', et ad gnomen in his quæ præter legem communem fiunt, 207 B', 208 A, demum præcipere, quod ad prudentiam refertur, 207 A'. — In statu innocentiæ recta erat, 541 C', et sensibus imperabat, 541 D', sed per peccatum Adæ, tenebris ignorantiæ involvitur, 34 A', 542 A, et sensitivæ partis dominium amisit, 542 A, ideo sapientia indiget, 542 A, ut veritatem inveniat et recte judicet, 224 D', et virtutibus moralibus, ut passionibus dominetur, 165 A. — Voluntatem dirigit, ostendendo ei quid agere debeat, 164 D', 203 C', et fidei subservit, rationes ejus illuminando, 535 C'; et quidem, quum a gratia informatur, optimum est homini juxta rationem vivere, 164 D', sed propriis viribus ad promerendum non sufficit, 164 C', nec caritatem affectus excitare valet per fidem intellectus, 181 A, nec in his quæ per divinum instinctum aguntur, idonee consiliari potest, 165 C'; ideo per donum intellectus perfici eget in veritatis inquisitione, 167 C, 168 D, ut sane quæ fidei sunt accipiat, 225 A, et ordinetur ad Deum, 201 A, per donum sapientiæ ad recte judicandum de divinis, 168 D, 183 A, 189 B, 227 C, et ad excitandum affectum, 181 A, per donum consilii in bonorum electione, 167 C, per donum scientiæ ut recte de humanis judicet, 183 A, 225 A, et bonum efficaciter exsequatur, 167 C. — Quomodo in ratione cadat peccatum, 129 C.

RATIONALE divinorum (Guillelmi Duranti) allegatur, 336 D', 352 A', 372 B'.

REDEMPTIO multipliciter ab origine præfigurata, 481 C', in incarnatione inchoata est, 27 B, per totam vitam Christi continuata et in passione consummata, 100 B. — Nihil homini nasci profuisset, si eum redimi non contigisset, 491 D'; sed non sicut creatus est, sic redemptus, 293 C'. — Modus redemptionis damnationis modo æquiparandus est, 479 B; ideo, sicut aliunde seductus est homo, sic et aliunde salvandus, 479 B, 481 B, et sicut femina suadente cecidit, sic femina cooperante resurgere debuit, 479 C. — Quum homo lapsus peccatum delere nequiret, 481 B, nec gratiam recuperare, nec pro tota natura satisfacere, 481 C, modum satisfactionis mirandum invenit Deus, 45 A', quo justitiæ simul et clementiæ consuleretur, 297 A, 481 C. — Quia enim conveniens erat per eam naturam quæ peccaverat, satisfactionem impendi, et omnino impar erat creatura gratiam recuperare, 294 B, nihil rationabilius restabat, nisi ut Deus homo factus, humanam salvaret naturam, 294 C. — In inferno nulla est redemptio, 31 B.

Redemptor omnium recte dicitur Christus, 20 B, et redemptionis hostia, 39 C, quia ab exordio mundi electos redemit a captivitate diaboli, 20 B, et a tribulationibus vitæ huma-

næ, 20C, proprie vero, quia per incarnationem, 20C, obedientiam, 38D, 39A, D, et passionem, 38D, humanum redemit genus, 20C, a triplici morte, 22A, a peccato originali et actuali, 72A', abluens mundi luem, et peccata tollens omnium, 45D'. — Omnium redemptor est quoad sufficientiam, quia pro omnibus satisfecit et sanguinem fudit, 20B', 27B, 365A', electorum autem quoad efficientiam, 20C', 365A'. In die Parasceves homines redemit quantum ad sufficientiam, et patres in limbo detentos quoad efficientiam, 44D; in die resurrectionis quosdam viatores etiam quoad efficientiam, qui tunc fidem et gratiam acceperunt, 44A'. — *Cf.* Salus.

REGINÆ. Sic dicuntur animæ perfectæ, quæ Sponso jugiter adhærent, 533C; paucissimæ, 533A', et respectu B. Virginis imperfectissimæ sunt, 533B'.

REGNUM. Quomodo gavisa sint cœli regna reditu Unigeniti, 49B'. — Quo sensu dicamus: Adveniat regnum tuum, 376D.

RELATIO. Nihil in divinis facit distinctionem realem, nisi realis relatio, sicut paternitas, filiatio, processio, 351A. Unde, omnis relatio quæ est inter Deum et creaturas, ex parte Dei est solum rationis, 351B.

RELIGIO est virtus quæ Deo cultum cærimoniamque affert, et aliquando vocatur latria, 342B, 550D, 551A; a relegando dicitur, quia mentem a ceteris relegat, ut Deo uniat, 550A'. — Tres sunt præcipui actus religionis, scilicet, honorificentia Dei, impetratio veniæ et adeptio gratiarum, 342C', 396B.

Status religiosus est status perfectionis, saltem acquirendæ, 475D'; unde, religiosi se a rebus caducis alienantes, 447A', ut libere Deo vacent, 550A', non debent circa communia languere, 409A', et esse contenti perfectione sæcularium, 447D, 448B', 449A', 465B, 470B', 471A et s. — Idcirco, religioso non valde exercitato non expedit committi officium exteriorum, 550C. — Tenentur ad omnia consilia quæ voverunt, 212D', 213A, 447C', quantum regula requirit, 212C', scilicet, votis castitatis, 213A, paupertatis, 213B, obedientiæ, 448A et s., A', C', 449B'; vitare debent maxime peccata contra caritatem, 120C', 471D' et s. — Recapitulantur omnia officia religiosi stricte obligatoria, 465C et s., deinde supererogationis officia, 465B' et s.

Religiosæ in multis monasteriis valde frequenter communicant, 443B; sed damnabilissimæ sunt obstinatæ, quæ nolentes minuere illam frequentiam, 443A', et confessoribus suis acquiescere, 443B', sacrilege communicant, 445D, B'. — Quamnam abbatissæ debeant obedientiam, 444C'.

RESURRECTIO Christi, quæ est nostræ futuræ resurrectionis exemplar, 50A', fidem confortat, 370B', ideo in canone Missæ commemoratur, 369C'.

REVERENTIA respectu majestatis Sancti Sanctorum observanda est, 405A, 437C'. Oportet accedere ad sacram mensam cum magna reverentia, 381, 417B, 443C, 474C, A'; nam Deus vult reverenter tractari, 438A.

RICHARDUS (de S. Victore), canon. reg., allegatur, 55A'. Disserens de dulcedine sapientiæ, 187D', 188A, cum Bernardo concordat, 188B'. *Adde* 198A'.

RICHARDUS de Mediavilla allegatur, 474B'.

ROMANI præsumptuosi erant ac superbi, 191C, et adeo rudes, ut se propriis viribus, non gratia Dei, vocatos putarent, 191B', propterea coercendi erant a divinorum scrutinio secretorum, 191C.

RUYSBROECK (Joannes), « vir mirabilis et alter Dionysius », 184B', « Doctor divinus », 184C', vir desuper unctus, 434D, religiosus pater, 434A', idiota et illitteratus, 184C', cujus magna auctoritas apud Cartusianum, 229C, nonnunquam pie interpretandus est, 220C, 245D, difficile intelligitur, 227B, modoque loquendi tali utitur quod posset simplicibus esse erroris occasio, 437C, adeo ut a viris doctis insimulatus sit hæreseos, 437C; ipsemet tamen se exponit, 435C'. — Notabilia: de dono sapientiæ, 184D' et s., de dono consilii, 210B et s., de dono fortitudinis, 220B et s., de dono scientiæ, 225D' et s., de dono pietatis, 234D' et s., de dono timoris, 240B' et s. — *Adde* 190A, 197A', 203C, 204A', 211D'.

S

SABBATUM in memoriam creationis sanctificatur, 109A.

SABELLIUS, hæresiarcha, 351C, posuit Patrem esse incarnatum : unde Sabelliani dicti sunt Patripassiani, 351D.

SACERDOTIUM non confertur mulieribus, 444C. Sacerdotium Christi dignius est sacerdotio

Melchisedech et Levitico, 371 B', 399 B' et s., 400 C.

In lege naturæ Abraham fuit sacerdos, et primogeniti sacerdotes erant, 372 B. — Ad sanctitatem Spiritus Sanctus V. T. sacerdotes hortatur, 333 D et s., 334 A et s., 400 B : tempore enim ministerii in templo, jubebantur a vino abstinere et ab uxoribus, 400 D, et commorari in ædibus in templi circuitu sitis, et thymiama adolere in templo, 400 A'. Quidam corporales defectus reddebant eos inhabiles ad officium sacerdotale, 336 C.

Christus prænuntiatus novus sacerdos, perfectus et verus, 461 D, in Missa est vere summus et principalis sacerdos, 394 B', quia solus agere potest sacramentationem et sanctificationem populi, 394 A'. Homo sacerdos etiam agit in propria persona, ut Christi minister. 428 D', et procurator, 394 D', 399 D, inter Deum et populum mediator, quoniam preces et dona populi repræsentat et Deo immolat, 335 C', 418 D', atque advocatus, medicus et salvator, 399 C, exercendo potestatem verum Christi corpus consecrandi, corpusque mysticum absolvendi et ligandi, 339 A'. Hæc potestas tanta est ut super ejus magnitudine admirentur etiam angeli, 398 A', qui Unigenitum non minus adorant in manibus sacerdotis, quam in sinu Dei Patris, 397 B'. Hæc potestas consecrandi, nulli ex ordinibus Cherubim ac Seraphim commissa, 398 B', præstantior est sæculari potestate regum, et jurisdictionali episcoporum et Papæ, 398 C'. — Ob dignitatis excellentiam sacerdotes appellantur montes, 371 B, cœlestes clavigeri, sanguinisque divini pincernæ, 399 A', inter Sponsum et Sponsam paranymphi, 418 D', angeli Domini exercituum, 399 D, angeli terrestres hominesque cœlestes, 399 A', duces aliorum in divinis, 402 A, reductores errantium, patres et salvatores proximorum, 399 B'. Quantam reverentiam præstarent sacerdotibus, etiam lapsis, Constantinus, et pauperculis S. Franciscus, 399 A. — Oportet ergo sacerdotem, juxta dignitatem ordinis sacerdotalis, 402 D, vitam exemplarem agere, 335 D', 354 B', 367 A', C', 400 B', 471 C' et s., 402 B, D', quæ non videtur valde difficilis, 401 A' et s.; ad perfectam devotionem adspirare, 334 A', servare prudentiam, 402 B', discretionem, 336 A', modestiam, maxime in ecclesia, 401 C, et castitatem, 331 B, 334 A', 335 B', 400 A', 401 C, 402 A' et s., 464 C, acquirere scientiam, 230 B', zelo divini honoris ac fraternæ salutis accendi, 402 A', indesinenter Omnipotentis præsentiam considerare, 401 C, in templo mente et corpore libentissime esse, 400 B'. — Virtutes quibus indui decet sacerdotem signantur per vestes sacras quibus utitur, 336 D'. — Insuper, vitare debet superbiam, 404 A', avaritiam, 336 C', 402 C', injustitiam, 404 A', inconstantiam, 336 D, præsumptionem, 336 B', iram, 402 A', C', 404 A', impatientiam, 402 A', 404 A', acediam et negligentiam, 336 A', 360 B', 402 A', 408 B, 413 C, 417 C, 424 A, 475 C' et s., lites, 402 C', distractiones et evagationes, potissime in divinis, 401 B, sæcularia negotia, 334 A', omnes occupationes superfluas circa terrena, imo et circa domestica, 400 B', tabernarum frequentationem, 230 C', peccata gulæ, 400 C', 401 B, 402 B', 463 C', linguæ, 401 B, 463 C', carnis, 403 D, 336 C', 470 B', omnia scandala, 400 C, C', 463 C', 472 A', non solum mortalia et graviora venialia abhorrere, sed et minima, 338 A : quo enim major est dignitas sacerdotis ex munere Dei, 399 B, eo major est ejus vilitas ex vitio suo, 398 D'. — Quam terribile judicium immineat malis sacerdotibus, 400 D', qui infinitam damnationem merentur, 400 C' et s. — Per corporales defectus quibus filii Aaron reddebantur inhabiles ad sacerdotium, 336 C, designantur defectus quibus sacerdotes N. L. efficiuntur indigni, 336 D, 470 B'. — *Cf.* Communio, Eucharistia, Missa.

SACRAMENTA dicuntur signa rei sacræ, 358 C, 423 A'. Sacramenta V. L. erant tantum figuralia, 334 A, 425 B, et cessaverunt in adventu Domini, 359 D. Translatis sacerdotio et lege, oportuit sacramenta variari, 461 D. — Sacramenta N. L. dicuntur sancta, quia sacrantia, 370 C, contentiva, imo et causativa gratiarum, 384 A, 388 A, et nostram salutem supernaturaliter operantia, 460 A'. Sunt medicinalia vasa per quæ virtus Passionis hominibus applicatur, 20 C', 367 A', 387 D', 450 C', 460 A'. Sacramentum Eucharistiæ per se ac plene gratiam signat et continet, 384 B; in ceteris vero sacramentis non est formaliter gratia, 384 C. Sicut de modo exsistentiæ gratiæ in sacramentis sunt duæ opiniones solennes, 461 B, ita de entitate et distinctione gratiæ sacramentalis, 467 B'. Nunc et olim Deus potest et potuit sine sacramentis

sacramentalem gratiam condonare, 388 A.
SACRIFICIA legalia V. L. præfigurativa erant oblationis Christi in cruce, 66 A, 69 A', 371 A', 416 C, 418 A, et carnalia, 334 A; in adventu Domini cessaverunt, 65 D', 69 A', 339 D, 461 D, juxta Danielis prophetiam, 461 A'. Sacerdos V. L. offerens sacrificia erat immundus usque ad vesperam, 370 A. — Sacrificium N. L. gratiam continet et per se Deo placet, 371 C'. — Eucharistia est V. L. sacrificiorum finis ac veritas, 334 B, vocatur juge sacrificium, 418 B, sacrificium sacrificiorum, 418 C, sacrificium novæ legis, 369 A', 390 A', 412 B, C, 418 A, a David prænuntiatum, 370 D', et a Christo in Cœna institutum, 69 B, 390 C'. — Quid sacrificia illibata, 352 D', sacrificium laudis, 355 D', et interius sacrificium, 334 D'.
SACRILEGIUM. Sicut sacrilegium est rem consecratam Deo furari, ita propriam voluntatem per votum Deo oblatam ad se retrahere, 448 B'.
SALOMON de B. Virgine sub figura mulieris fortis vaticinatus est, 543 C, saltem spiritualiter, 548 B'. Quidam ejus locus explanatur, 293 A. — Sicut ad ejus thronum sex gradibus ascendebatur, ita ad participationem Eucharistiæ sex sunt præparamenta gradatim distincta, 416 C'.
SALUS corporum est sanitas, 111 B', 123 A, salus animarum, curatio a peccatis, 114 C', vel beata felicitas, 513 D'; ideo, ad ipsam pertinent sapientia et scientia, 513 B', et timor, 230 D, nec sufficit nuda fides, 183 D', 198 B. — Absque propriis meritis nemo compos rationis salvatur, 98 C. — Via salutis arcta est, 49 B; sed in necessariis ad salutem satis est Ecclesiæ provisum a Spiritu Sancto, 429 B. — Salus sapientissime a viro et a femina procuratur, sicut perditio a viro et a femina prodierat, 479 C, 516 D', quamvis omnino sufficeret homo Christus, 516 B', qui secundum utramque naturam salutis auctor dicitur, 90 A, quia secundum divinitatem dator est et causa salutis, secundum humanitatem auctor ministerialis et meritorius, 90 B. — Omnium divinorum divinissimum est Dei cooperatorem esse circa salutem proximi, 538 D. — Quid calix salutis perpetuæ, 370 B.
SALUTATIO. In Missa, cur sacerdos salutationem præmittat ad populum, dicens : Dominus vobiscum, 343 D', septies, 344 A, et cur populus resalutet respondens : Et cum spiritu tuo, 344 C.
SANCTITAS. Deus est sanctitas infinita, 333 B', 463 B. — Sanctum id vocatur quod admixtione maculæ caret carnalisque amoris contagione privatur, 333 A', atque multipliciter aliquid potest dici habere sanctitatem, 370 C.
Christus sanctior est quolibet Sancto, 397 D, et vocatur Sanctus Sanctorum, 405 A; post eum B. Maria omnium Sanctorum sanctissima fuit, 397 C, 485 A, 486 C', 536 A, C'. — Ex Moysis jussu et Christi omnes ad sanctitatem tenentur, 402 B, maxime sacerdotes, 334 A; et quicumque mortaliter non peccant quodammodo sancti sunt, 333 B', et omnibus Sanctis communicant, 356 C', 389 D; sed proprie nominantur sancti qui venialia peccata omni diligentia cavere student, 333 C', D', 463 B, et sunt ministri Sancti Sanctorum, 83 B'; magis elevati Zachæo assimilantur, qui in arborem ascendit ut Jesum videret, 437 B. — Nonnulli tam in lege naturæ quam in lege scripta fuerunt sanctissimi, 388 A, 394 B, 437 D'; sed pauci sanctificati in utero matris suæ, 486 A'. Qualia et quanta omnes fecerint et pertulerint ad acquirendam gloriam, 447 A, in qua splendidissima contemplatione gaudent, 394 A. — Corporibus Sanctorum, imo et sepulcris, magnas virtutes largitus est Christus, 414 D'. — Tutior est opinio dictis Sanctorum consona, 425 C', 426 C, A'. — Quum per nos ipsos exaudiri simus indigni, Sanctorum subsidia invocemus, 75 A', 357 C et s. — Exponuntur hymnus in festivitate omnium Sanctorum cantandus, 97 A et s., et canticum « Sanctus » quod Præfationi subjungitur, 349 B' et s. — Quomodo fideles nomen Dei sanctificent, 334 B, 342 B, 376 D. — Sancta sanctorum olim soli pontifici pervia, 437 D', quid significent, 385 B'.
SANCTUS, canticum quod in Missa post Præfationem, ex ordinatione Sixti Papæ canitur, 350 D, partim ex Isaia vel Apocalypsi desumptum est, 349 B', partim ex Evangelio, 350 B. Explanatur, 349 C' et s.
SANGUIS Christi, syrupus mulcebris, 395 C, reficit animam nostram et etiam corpus, 72 A, lavat nos crimine, 39 C', et diluit probrosa mundi, 44 D. — In Sacramento sub vini specie consistit ex vi conversionis, 64 C, 65 D, concomitanter etiam sub panis specie, 64 C, 65 B.
SAPIENTIA a sapore dicitur, 203 D', quia ipsius est sapientialiter per gustum judicare, 204 A,

et magis proprie Deo convenit quam hominibus, 19 A'. — Divina est possessio, qua a brutis secernimur, 513 B, cum angelis communicamus, 513 B, et amicitiæ divinæ participes efficimur, 513 B. Communiter sumpta, est rerum divinarum humanarumque cognitio, 223 D', 254 A, 258 A'; minus communiter, est divinorum scientia, 223 D', 236 B, 254 B, 258 A', 513 B', quia non est nisi de divinis et æternis, 251 B; proprie, est cognitio Dei secundum pietatem, 254 B; propriissime, cognitio Dei experimentalis per gustum, et sic est donum, 254 C. — Sed multiplex est sapientia : alia est enim sapientia falsa, scilicet terrena, cujus finis est divitias colligere, 176 D', animalis, quæ circa voluptates versatur, et diabolica, quæ excellentiam ambit, 176 D'; alia sapientia vera, quæ est ordinata divinorum notitia, 176 D', et duplex est, sapientia naturalis, in qua profecerunt philosophi, 176 D, 513 C', et quæ ab Aristotele vocatur theologia seu divina scientia, 176 A', et sapientia supernaturalis et theologica, 513 C', quæ per theologiam docetur, 176 C, et quæ in V. T. incboata, in N. T. consummata est, 176 C; alia sapientia ut donum, quæ divina cognoscit per conjunctionem mentis cum Deo, et per gustum, 258 B'; alia demum sapientia increata, quæ toti Trinitati et singulis personis communis est, 175 B', sed Filio specialiter appropriatur prout est emanatio paterni intellectus, 176 A. — Sapientia naturalis seu philosophica unus est de quinque habitibus intellectualibus, 177 D, et proprie scientia est quæ causam primam simpliciter contemplatur, 179 A, id est Metaphysica, quæ de Deo et substantiis separatis tractat, 179 A, de Deo principaliter, in quantum per rationem cognosci potest, de substantiis separatis secundario, 177 D; et primo judicat de contentis in se ipsa, 179 A, deinde de inferioribus scientiis, 179 B, quæ ex ipsa principia deducunt, et in ipsam resolvuntur, 179 B. Quamvis in se bona sit et de numero bonorum honorabilium, 177 B, informis est, et S. Spiritus illuminationem impedire potest, 177 B. — Sapientia theologica seu supernaturalis sic dicitur, quia primo per divinam revelationem innotuit, 177 A', et ex principiis naturaliter notis non patescit, 177 A', B'; sed studio sine gratia speciali comparari potest, 177 B', et multa continet quæ naturali ratione sciri possunt et a philosophis agnita sunt, 177 C', quamvis et Prophetis revelata sint, 177 D'. Habitus est et virtus intellectualis, 178 C', ad divitias salutis pertinens, 513 B', sed non donum, 177 D', tum quia non est habitus immediate a Spiritu Sancto infusus, 178 A, tum quia communis est bonis et malis, 178 A, 224 B', et habentem non semper perficit aut meliorem facit, 178 C. Lunæ lumini comparatur, 258 B', quia divina cognoscit per generale studium, 258 A', et sine fervore, 258 B'. — In omni opere Dei relucet sapientia, 501 B', in creaturarum coordinatione, 296 C, in B. Virginis electione, 501 D', et in incarnatione Verbi, 296 D'; quanta fuerit B. Mariæ sapientia, 511 B', 513 D.

Sapientiæ donum primum est ratione perfectionis, 159 A', 236 B, sed ultimum in ordine acquisitionis, 159 B', omnium donorum mater et finis, 167 B', quorum actus imperat, 182 C', et quæ tanto perfectiora censentur quanto ipsi sunt viciniora, 159 A', 236 B. Post virtutes theologicas, quibus inferior est, 190 D', nullus est habitus eo dignior, 192 D', subjective et objective, 190 C, nihil in humanis bonis quod ei comparari valeat, 190 C', et copiosius in Scriptura laudetur, 190 D; superior est lampas candelabri, 185 A, in qua offerimus oleum justitiæ, 185 C, summus rivus ex fonte divini amoris erumpens, 185 A, qui in nobis virtutem operatur summæ justitiæ, 185 B, supernaturale lumen a luce increata emanans, et mentem clarificans, 192 B, sol spiritualis, 192 D, 258 B', rationalem animam angelis similem faciens, 192 A', interna dies quæ caliginem nescit, 192 A', cibus suavissimus animam deliciose pascens, 192 D', mensa spiritualis in qua miscetur vinum divinarum inspirationum, 193 A. — Sapientia ut donum non est sapientia increata, 176 B', nec sapientia creata naturalis, 176 B', nec sapientia creata supernaturalis, 177 D', 178 C, quæ per visum cognoscit, non per gustum, 258 B', nec sapientia gratis data, per quam ea quæ fidei sunt exponuntur et defenduntur, 56 A, nec sapientia informis, 178 B', 183 B', etsi postea per caritatem fiat formata, 178 B', quia de ratione doni sapientiæ est ut sit saporosa Dei notitia, 178 A', 185 A', et nunquam sit informe, 178 B'; sed supernaturalis est illa sapientia quæ Deum cognoscit per gustum internum, 55 B', et de divinis judicat per conformitatem

interni affectus ad Deum, 55 B', 178 D', 179 D', 183 B', et definiri potest, habitus a S. Spiritu infusus, superiorem rationem perficiens, ut de divinis recte per gustum judicet, 195 A', et sciat vera ac bona a falsis et malis distinguere, 196 B. — Cum sapientia theologica in multis communicat, 179 A', quia utriusque est divina discernere et per ea de reliquis judicare, 179 B', sed in hoc differunt, quod sapientia theologica communis est bonis et malis, 178 A, et divina contemplatur per usum rationis seu intuitum intellectus, 179 B', donum autem bonis dumtaxat competit, 178 B, 224 B', et divina scrutatur secundum rationes divinas, 179 C', et per sapidum gustum seu sapientialem saporem, 179 D'. — Cum fide pariter convenit, quia utrumque lumen est, 250 B', et intellectum perficit, 248 B'; sed sapientia lumen est non lucens tantum, sed calefaciens, 250 C', et intellectum perficit non modo sub ratione veri, sed boni, 231 A, unde mentem per saporem et odorem reficit, 251 B. — Cum dono intellectus connectitur, quia ambo in ratione subjectantur, 203 D', et speculativa sunt, et versantur circa divina, 202 C, sed ab eo differt quia finis est doni intellectus, 202 D, et divina secundum se contemplatur, 202 A', D', et est de æternis dumtaxat, 202 D', ac proinde minus patet quam intellectus, 203 A, quia demum subtiliori modo divina apprehendit, scilicet per sapidum judicium, 202 D, 203 B, seu per gustum, 251 B', et affectum potius concernit quam intellectum, 203 D', et nos supra nos erigit, 202 B', et intimius nos Deo unit, 202 A', 203 C. — Quandoque dicitur pietas et timor, 184 C, quia per pietatem et timorem maxime declaratur, 184 D; vel amor et caritas, quia cum ipsis convenientiam habet, 184 D, sed a caritate distinguitur, quia in intellectu est, 184 A'.

Donum sapientiæ ad intellectum pertinet, 168 A, 172 B', et ad vitam contemplativam, 200 D, C'. — Unum et simplex est, 198 A, sed duo complectitur, cognitionem et gustum, 180 C, et triplicem habet actum, clarificationem intellectus, discretionem rationis, et oblectationem mentis, 181 C. Proprie et principaliter est speculativum, 183 B, C, 200 A, quia ipsam mentem in se perornat, 181 B, secundario practicum, in quantum actus dirigit humanos ad debitum finem, 183 B, D, et eos laudabiles facit, 181 B; sed speculativum simpliciter dici potest, 200 C, quia proximus ejus finis est ipsa divinorum contemplatio, 173 B, 183 C, nec proprie humanos dirigit actus nisi prout ad divinam contemplationem referuntur, 183 C. Actus ejus partim est cognitivus, partim affectivus, 254 D, maxime affectivus juxta Bonaventuram, 254 D, quia si actus ejus primus est cognoscere, actus præcipuus est amare, 254 B', 259 C, maxime cognitivus juxta Petrum, quia essentialiter dicit cognitionem, 259 C. — Actionem perfectivam habet, 168 A, et animæ summe necessarium est, 180 C': rationem enim speculativam perficit ad recte judicandum de divinis, 168 D, 225 A, D, per connaturalitatem ad divina, 225 A', movet et adjuvat in actibus fidei et caritatis, 181 A, ut divinis saporose intendat et ad eorum amorem faciliter assurgat, 180 A'; appetitum sensibilem expedit ad Dei dilectionem, 167 C, et degustationem, 167 D'; mentem a creatis abstrahit, 244 D', et a vitiis liberat, 181 B', fixam facit in æquo rationis judicio, 181 A', Deo similem, 182 B, 193 C', et amabilem, 181 D, 192 C, mobilem a Spiritu Sancto, 178 C; fidem perficit, 180 C, secundum quod ad cognitionem pertinet, 219 A', et circa judicium de credendis, 180 C, 183 D', et caritatem, 180 D', 193 A', 203 D', 258 A, B, quam expeditam et stabilem facit, 180 B', quantum ad Deum, 235 D', interiorem ejus actum excitando et conservando, 219 B', qui ex se in hac vita imperfectus est et sæpe interrumpitur, 180 D'. — Luxuriam comprimit, 167 A, et gulam, 181 D', tristitiam et tædium expellit, 181 C'; mater est discretionis, ordinis, 182 A, humilitatis, 182 A, pacis, 193 A', et justitiæ, 244 C'; animam confortat in bonis, 181 A', ut inter prospera et adversa incedat via regia, 181 C'; hominem concordem facit cum se ipso et cum aliis, 182 A, et mirabilem confert delectationem, 181 C', 188 B, quæ est futuræ prælibatio felicitatis, et christianæ fidei certissimum argumentum, 182 D: quam tamen non semper experimur, vel quia minus diligimus, ut vult Richardus, 187 D', vel quia non necessario sapientiam comitatur, secundum Bernardum, 188 C, quia etsi quicumque sapientiam habet, continuo in spiritualem saporem elevari valeat, 188 B', hujus suavitas variis causis impediri potest, 188 B'.

Sapientiæ donum non competit nisi his qui gratiam habent et caritatem, 183 D', sed

his omnibus inest secundum aliquem gradum, 184A, aliis quantum sufficit ad propriam salutem, aliis quantum requiritur ut alios dirigere possint, 184A. — Quantum ad habitum non est nisi per creationem et inspirationem divinam, 186A', nec humana industria acquiri potest, 228B', sed facile comparatur, 186C, saltem ex parte dantis, 186D, ex parte autem recipientis requirit animum simplicem, 185B, A', indepictum, inflexibilem, 185B, B', ab omni sollicitudine liberum, 185B, C', sibi mortuum Deoque viventem, 185C'. — Insuper humano conatu augeri et perfici potest, 186B' : augetur enim per imminutionem carnalis sapientiæ, perficitur per integram ejusdem eradicationem, 186C'; secundum incrementa caritatis in corde convalescit et concrescit, 187B', D', 190D', et tunc perfectum fit quum ipsa caritas est perfecta, 187C'; econtra per inordinata studia impeditur, 187A, unde qui in sapientia proficere cupit, vanas cogitationum occupationes abjicere debet, 187C. — Triplex est ei gradus : primus incipientium, 189A, quo de divinis discunt recte judicare et operationes recte disponere, 189B, 201C, secundus proficientium, quo universas carnis illecebras spernunt, et intellectum in divinorum speculatione stabilire conantur, 189C, tertius perfectorum, quo in nulla re creata complacent, nisi quantum ad divinorum notitiam confert, 189B', et in divina contemplatione totaliter infiguntur, 189B'; quorum primus viam purgativam concernit, 189C', et ad fideles servos pertinet, 189D', secundus viam illuminativam perficit et ad secretos amicos spectat, 189D', tertius viam perfectivam decorat, et ad filios carissimos pertinet, 189D'. — An in sapientia dari possit excessus, 191A, 234A', et quid sit, Noli altum sapere, 191A', non plus sapere quam oportet, 191B'. — Dono sapientiæ septima applicatur beatitudo, id est pacificorum, 193C. Quia non simplici cognitione novit, sed experimentali, in ænigmate non cognoscit, 259B, nec imperfectionem habet, ideo manet in patria, 215B.

SATISFACTIO. Verus pœnitens paratus est ad omnem satisfactionem peragendam, 445A'. — In illa magis attenditur offerentis affectus, quam quantitas oblationis, 412C.

SCABIES. In V. L., sacerdos non debebat habere jugem scabiem, 336C, id est petulantiam carnis tenaciter adhærentem, 336C'.

SCANDALUM. Quam damnabilis sit homo per scandalum, 463C', maxime sacerdos, 400C'. Si damnabile est unum scandalizare pusillum, quantæ damnationis sit multos scandalizare, 472A'. — Decet loqui caute de mysticis rebus, ne scandalizentur audientes, 458A. — Quum nobis imputatur scandalosum crimen, modeste excusare nos debemus, 291B.

SCIENTIA est cognitio per causas, 179A, unde dicitur habitus conclusionis, 259A', et quæ per modum inquisitionis cognoscuntur, proprie dicuntur sciri, 259A'. — Proprie est de rebus creatis, 173C, seu humanis, 223D', et multiplex est : alia est enim scientia naturalis, quæ est cognitio rei per causam, 223D, et habitus conclusionis per demonstrationem probatæ, 223A', alia supernaturalis, quæ per revelationem infunditur, 177C', et est cognitio creaturarum per Scripturas, 223A', habitus intellectualis gratis datus, quo fides gignitur, nutritur et defenditur, 56A, 223D', alia quæ est donum a Spiritu Sancto infusum, et sine caritate haberi nequit, 223B'; pariter alia est scientia speculativa, 182D', quæ est in intellectu mere speculativo, ut scientiæ philosophicæ, 255C, vel in intellectu inclinato ab affectu, ut scientia Scripturæ, 255C, alia scientia practica, 182D', quæ est in intellectu inclinante affectum ad operationem, sive per principia juris naturalis, quod est prudentiæ, 225C, D, sive per principia fidei, quod est doni scientiæ, 255D; demum alia est scientia fidei informis, 223D', 224B', quæ non est donum, quidquid dicant quidam, 224A, quamvis postea per gratiam informetur, 224B', quia ad gratias gratis datas pertinet, 224C, et naturali virtute acquiri potest, 224A', et bonis communis est et malis, 224B, nec habentem semper facit meliorem, 224D, alia scientia fidei semper formata, quæ proprie donum est, 224C'. — Scientia ad divitias salutis pertinet, 513D', sed sine caritate nihil prodest, 160D, sine bona voluntate inflat et nocet, 160A, sine laudabili vita majorem inducit damnationem, 169D; ideo melior est parva scientia cum virtuosa vita, quam scientia copiosa cum indigna conversatione, 160C'. — *Cf.* Cognitio, Doctrina.

Scientiæ donum habitus est practicæ rationis a S. Spiritu infusus, quo de rebus

creatis ad fidem pertinentibus recte judicamus, 225 C', lumen divinitus infusum, ostendens quid de rebus creatis sentiendum sit secundum fidei documenta, 227 A', et per conformitatem affectus, 55 C', et quo videntur rationes operabilium, 251 C', et dirigitur homo in actionibus ad extra, 226 B. — Quandoque dicitur sapientia, 230 C', sed improprie, quia scientia de creatis est, sapientia de divinis, 225 A, 513 C'; prudentia, 231 A, et revera cum prudentia magnam habet convenientiam, 225 B, quia utrumque humanos actus disponit secundum divinæ legis censuram, 225 C, sed a prudentia differt, 230 D', quia tendit non ad honestum tantum, sed ad sanctum, 252 A, et per rationes non humanas, sed divinas, 252 A, unde altior est prudentia, 251 D', 255 C'; a fide pariter differt, quia simplex est similitudo divinæ justitiæ, fides autem similitudo divinæ veritatis, 251 C'; cum dono intellectus convenit, 225 D', sed eo inferius est, 226 C, sicut et dono consilii, 243 A, quidquid dicat Thomas, 242 A'; cum dono pietatis connectitur, quod in suo actu dirigit, 203 C', 236 A. — Ad intellectum pertinet, 168 A, 172 B', et in ratione inferiori collocatur, 227 C; speculativum est primario, juxta Thomam, quia ad fidei certitudinem ordinatur, 228 D', practicum vero, juxta Cartusianum, 229 A, C, quia ad ipsum spectat recta temporalium administratio, 228 D', et conversationem externam perficit, 243 C; verumtamen ad contemplativam vitam finaliter ordinatur, 229 B. — Scientia ut donum non est discursiva, sed absoluta, 231 B, et merito diei comparatur, 231 C, scilicet auroræ seu mane, quum naturales et philosophicas scientias perficit, 231 C, et ad finem reducit, 231 D, meridiei, quum lumen suum ad Scripturæ doctrinam extendit, 231 A', vesperæ, dum ad morales scientias et ad operabilia applicatur, 231 B'. Triplicem actum habet, 255 B', nosse ea quæ fidei sunt, 255 A', Christi exempla speculari, 255 A', et dirigere in agendis secundum regulas fidei, 255 A', seu bene uti temporalibus ad bene conversandum, 252 A, 253 A', quia præcise versatur circa esse creatum, 227 D, seu res creatas, 173 C, 236 A, et ipsius est de rebus creatis judicare, non qualitercumque, sed per animi rectitudinem, 225 A'. — Primus ejus gradus est creaturarum vanitatem cognoscere, 227 D', secundus, ad eas non affici nisi quantum ad salutem requiritur, 228 A, tertius, aliis in his quæ ad activam vitam spectant, idonee consulere, 228 B. — Donum scientiæ in Scriptura laudatur, 230 B, et sacerdotibus ac prælatis maxime necessarium est, 260 B'. Animam purgat a vulnere ignorantiæ, 168 A; rationem docet recte de rebus creatis sentire, 168 D, 227 A', 229 D, in quantum sub fide cadunt, 225 A, D, 227 C; fidem perficit, 230 A, quantum ad res creatas, 168 D', tam in habente quam in aliis, 260 D, quia ipsi competit fidem docere tam verbo quam exemplo, 260 C; hominem expeditum facit in agendo, 167 C, C', et perficit quantum ad sinistram, id est exteriorem conversationem, 226 A, ut abstineat a malis, 227 B', 229 B', et temporalia recte administret, 227 C', 228 D'; prudentiam perficit, 167 A', temperantiam, 258 B, mansuetudinem, 163 D, pietatem, 225 C', caritatem, 230 A, C; in pœnitente generat luctum, 229 C', in justo consolationem, 229 D', et quidem primo luctum, juxta Thomam, 229 A', primo consolationem, juxta Cartusianum, 229 D'; et præclaras gignit virtutes, mentis sinceritatem, 230 C, et discretionem, 227 C', 245 C. — Ipsi adscribitur tertia beatitudo, id est lugentium, quare, 229 D, et quatenus, 229 A'.

Scientiæ donum tertium est donorum ordine acquisitionis, et dono pietatis superponitur, 169 C; non inest nisi his qui caritate et gratia decorantur, 225 B', nec humana industria acquiri potest, 224 A', 228 B', sed a Deo petendum est, 227 D; ad illud autem obtinendum, vitiis oportet mori virtutibusque vivere, 226 C, D', a signis et operibus exterioribus ad internam veritatem transire, 227 A, quia quanto magis quis passionibus resistere satagit, tanto magis ad illud aptus est, 228 B', quantum in interna diligentia quis proficit, tantum et in scientia Dei, 226 D. — In Beatis permanet quoad habitum, 232 D', non autem quoad omnes actus, nec quoad modum agendi, 233 A.

SCOTUS (Joannes Duns), Ord. Min. theologus, allegatur, 55 D', 461 B.

SCRIPTURA recte meridiei comparatur, 231 A'. — Tot in ea delicias invenimus quot sensus, 231 C'. Triplicem fidelibus mensam apponit, 231 D', 232 D, primam historiæ, 231 D', secundam allegoriæ, 232 A, tertiam anagogiæ, 232 B, imo et quartam tropologiæ, 232 A'. — Sæpe humano modo de Deo loquitur,

21 D', 555 A; dicit tempus facere ea quæ fiunt in tempore, 32 A, 44 B'; ponit numerum singularem pro plurali, et econtrario, 50 C, partem pro toto, 63 A', 364 D'; opera naturæ Deo principaliter adscribit, 126 D'. — A nemine recte intelligi valet, nisi ductore Spiritu Sancto, 198 D'; unde Apostoli, in die Pentecostes illuminati, universam Scripturam intellexerunt, 114 B. — Ex occupatione intensa circa Scripturas inordinatæ passiones sedantur, 409 D, et viri in divinis Scripturis bene exercitati, de consolationibus non curant, 409 C'. — An Scripturæ perscrutatio sit permittenda, 430 B' et s., 431 A et s. — Scripturæ maledictum est studium, cum quo negligitur divinum Officium, 187 B. — Citantur textus Hebraicus, 371 B, translatio Chaldaica, 371 B, 372 A', 460 B', translatio LXX interpretum, 184 C.

SEDULIUS (Caius Cœlius). Illi quidam attribuunt hymnum « Vexilla Regis prodeunt », 37 A.

SEMIARIANI, discipuli Macedonii, hæresim Arii media parte secuti sunt, 351 A'.

SENSUS pluribus intentus, minor est ad singula, 185 B'. — Per incustodiam sensuum, quotidie, saltem in venialibus peccamus, 112 A; idcirco custodiendi sunt ab omni excessu circa sua objecta, 122 B, ut Deum omnis sensus, lingua et vita nostra loquatur, 123 B, 368 D'. — Vires sensitivæ in justitia originali rationi subditæ erant, 541 C', sed in natura lapsa, rationi factæ sunt rebelles, 542 A, et iterum juxta rationis regulam gubernandæ sunt, 541 D', 542 B. — Quanto pars superior animæ per septem dona perficitur, tanto facilius sensitivæ parti dominatur, 408 D. Pars animæ affectiva superior sensitivam trahit post se, 408 B'. — In tertio gradu devotionis, homo percipit redundantiam consolationis mentalis in sensitivas potentias, 409 A.

SERGIUS Papa. Ex ejus institutione, « Agnus Dei » dicitur in Missa, 377 D. (Ap. Anastas., de Vitis Rom. Pont. cap. 86. Migne *Patrol. lat.* tom. 128, col. 898.)

SERPENS. Serpentis carni de qua theriaca conficitur, Deus dedit virtutem ejiciendi venenum, 415 A. — Cur serpens mulieri præcipue insidietur, 479 A', 480 B, et quomodo, 479 A', 482 C.

SERVI fideles sunt incipientes, qui ambulant in via purgativa, 410 C. — Qui servit Deo negligenter, maledictus erit semper, 144 B.

SIBYLLÆ, gentilium prophetissæ, de Christo vaticinatæ sunt, 40 A'.

SIGNUM fidei quid sit, 374 D. — Sacramenta sunt signa sensibilia, 460 A', sacræ rei, 423 A', C'. — Eucharistia est signum ecclesiasticæ unitatis, 388 D', 389 D, 414 A, futuræ fruitionis, 389 B, 416 B, et passionis Christi, 413 C. — Ad corroborationem fidei Eucharistiæ facta sunt innumerabilia signa, 432 B', 469 B'. — *Cf.* Miraculum.

SIMILITUDO causa est amicitiæ et amoris, 121 A', 181 A', 236 C', 485 D, sicut dissimilitudo causa odii, 480 B. — Quanto est aliquid primæ causæ propinquius, tanto est in cunctis similius, 86 A.

SIMONIA. Quando spirituale temporalis commodi intuitu exhibetur, simoniaca labes committitur, 390 B.

SIMPLICITAS, quia disponit ad dona Spiritus Sancti, 165 D, 185 A', commendatur, 197 B et s., 451 A, et Deo placet, 347 A.

SIMULACRUM contemplationis quid sit, 296 A, et quotuplex, 295 D'. — Quid sit simulacrum naturæ, 296 B, et simulacrum gratiæ, 296 C. Cur non sit simulacrum gloriæ, 296 A, 298 B.

SITIS. Beati qui sitiunt fontem justitiæ, quare, 237 C, 435 B.

SIXTUS Papa ordinavit canticum « Sanctus » in Missa dici, 350 D.

SOBRIETAS. Quomodo Deum mens adoret sobria, 106 A, et læti bibamus sobriam ebrietatem spiritus, 117 D'.

SOCRATES philosophus quantopere pro acquirenda scientia laboraverit, 270 A'.

SOL causat diem ex motione in hemisphærio nostro, 406 A, influit lucem ceteris planetis et stellis, 120 C, ejusque lumen est dulce et medicinale, 111 C'. — Tanto visibilior est, quanto a corpulentia purior, 304 A', et post judicium septempliciter lucidior erit quam nunc, 573 C'. — Optima est figura Dei, qui omnibus se communicat, 514 B, pro cujusque capacitate, 514 C, Christi, qui dicitur sol verus, 116 C, æternus, 381, sol justitiæ, 111 D', sol sapientiæ ac intelligentiæ, 116 D, et B. Virginis, quæ se cunctis præbet exorabilem, 547 B', et dicitur amicta sole, 565 A. — Optime figurat donum intellectus, 196 D, quibus de causis, 196 A', B', 197 C.

SOLENNITATES Ecclesiæ tollunt feriarum fastidium, 113 D. — Quomodo oporteat Missarum solennia celebrare et ipsis interesse,

415 B', 420 B'. — Hymnus « Sacris solenniis » exponitur, 67 A et s.
SOLITUDO. Ad omnia exercitia se dare debet solitarius, quatenus solitudo sua salutaris, non bestialis exsistat, 104 B, 505 A'. — Solitariis periculosum est considerationi mirabilium Eucharistiæ immorari, 431 A, et non conari ad meliora et viciniora saluti, 408 C.
SOMNUS ad partem sensitivam pertinet, 112 C'. — Necessarius est post occupationes, sed in eo observandum est moderamen, 103 B, 111 A, C, quia immoderatus mentem deprimit ab elevatione ad Deum, 129 B. — Mentes fessas allevat, 104 C, anxios luctus dissipat, 104 B', reddit nos capaciores orationis, 104 A', et revelationum cœlestium, 106 D, 129 D, et inhabiles ad peccatum, 106 B', quia rationem ligat, 106 C; attamen quando tenuior est, mentis actum non impedit, 106 A'. — In somno dæmones variis modis decipere possunt, 107 B, ideo tunc valde indigemus custodia angelica, 107 C. — Somnus mentis duplex est : unus est soporatio mentis in Deo, alter, otiositas cordis incustoditi, 112 C'. — Quomodo somni vaporem temperet fides, 106 C'. — Quinam dormiant in somno pacis, 374 D.
SPECIES panis et vini remanent sine subjecto post transsubstantiationem, 423 C', et propter remanentium visibiliumque specierum distinctionem, Eucharistia dicitur pluraliter sacramenta, 424 A'. — Totus Christus sub bina specie panis et vini continetur, quomodo, 64 C, 65 B, 71 D', 416 A.
SPECULATIO. Quid proprie appelletur speculativum, 182 D', et an sapientia quæ est donum, sit speculativa, 183 B et s., an scientia quæ est donum, 228 C', 229 B. — In contemplatione optimi speculabilis est summa hominis felicitas, 258 C'.
SPES virtus est theologica quæ ad voluntatem pertinet, 172 D', et medium tenet inter præsumptionem et desperationem, 451 A. Quoad habitum infusa est, 536 D, sed quoad actum a fide generatur, 534 A'. — Formata, 536 A', est certa exspectatio beatitudinis ex gratia et propriis meritis concepta, 536 B', cujus objectum est Deus tanquam beatitudo æterna, 163 B', 173 B'. — Ex se imperfecta est, nec manet in patria, 165 B', 215 A, 232 C', D'. — Perficitur dono consilii, 167 A', et fortitudinis, 172 D', 219 A', et præcipua causa est fortitudinis, quare, 218 A', B'. — Augetur experientia divinæ bonitatis, 536 C', et propriæ fragilitatis hominis, 536 D'. — In peccatoribus vera non est, sed informis, 170 B', et potius præsumptio, 536 B'. — Christus mundi spes, 49 A, et crux, spes unica. quo sensu, 41 C'. — Quanta fuerit spes B. Mariæ, 536 B'.
SPIRITUS Sanctus, Patri et Filio coæqualis, 306 D', non est aliud a Patre, sed alius, 342 A'. Est spiratio passiva, 53 B', 61 B, mutuus amor Patris et Filii, a quibus procedit, 24 B', 54 D', 162 B, 170 A, 307 A, atque utriusque nexus, osculum et complexus, 138 D'. — Cur vocetur dextræ Dei digitus, 56 A, donum et datum, 54 C', 56 C, 58 B, 162 B, C, 170 C, D, origo omnium munerum, 175 A, fons vivus, 54 D', 185 A, Paracletus, 54 D, consolator, 62 D, advocatus, 54 B', ductor prævius, 57 B', ignis, 55 A, decorus et almus, 60 C', 61 A, B, caritas, 55 B, spiritalis unctio, 55 C, septiformis gratia, 55 D. — Ipsi appropriantur bonitas et benignitas, 54 A', 58 B', 162 B, 176 A, et tribuuntur incarnatio Christi, 28 A, et sanctificatio B. Virginis, 531 C, A', C', hominumque, 54 A et s., 170 D, D', 334 A, 409 C, atque Ecclesiæ gubernatio, 429 B. — Quomodo ipse sermone ditet guttura, 56 D, accendat lumen sensibus, 56 B', hostemque repellat longius, 57 B, et pacem donet protinus, 57 D; et per eumdem vitemus omne noxium, 57 B', sciamus Patrem, 57 C', noscamus Filium, 57 D'. — Quomodo novet terræ faciem, 62 A'.
SPONSUS. Christus est sponsus Ecclesiæ, 23 A, 64 A', B. Virginis, 23 B, 505 B', 533 A, quacum habet pulchra colloquia, 503 C, 507 B, ac dulces amplexus, 505 C, B', et animæ fidelis, 418 B', 423 A, 445 D, 475 B, C. — Multæ sunt Christi sponsæ : adolescentulæ, seu incipientes, concubinæ, seu proficientes, 533 B, reginæ, 533 A', seu perfectæ, 533 C; universalis, quæ est Ecclesia, 503 C, particularis, quæ est anima devota, 503 D, et singularis, quæ est B. Virgo, 503 D.
STELLÆ a sole lucem recipere dicuntur, 120 C; an in cœlis moveantur, 18 D'. — Mystice, stellæ dicuntur angeli, et virtuosi, 25 A, et B. Maria, stella maris, 83 A et s. — Duodecim stellæ caput B. Virginis coronantes, explanantur, 565 A', 566 A. — *Cf.* Lucifer.
STUDIUM. Triplex est studentium genus, 160 A': alii student ut solum sciant, 160 B', 161 B, et hi sunt vanissimi, 160 D, 161 B; alii, ut

virtuosi fiant, 160 A', B', et ad devotionem perveniant, 161 A, et hi sunt sapientissimi, 160 C'; alii, ut in utroque simul proficiant, 160 A', C', 161 B, et hi dicuntur divini, 160 D'. — Prælatis competit scientiis simul et virtutibus studere, 160 D', monachis autem virtutum studio totaliter incumbere, 161 A. — Studium quod non ordinatur ad virtutum adeptionem, vel quo negligitur divinum Officium, 187 B, a perceptione sapientiæ animum impedit, 187 A.

SUBSTANTIA. Pater cum Filio et Spiritu Sancto est unus Deus, in unius trinitate substantiæ, non in unius singularitate personæ, 351 C. — Cur Filius vocetur figura substantiæ Patris, 115 B; quomodo Christus sit geminæ gigas substantiæ, 30 A. — Separatæ substantiæ sunt quædam entia simplicia, de suis sufficientia, 177 D.

SUBTILITAS est dos corporis gloriosi, 364 A; an illam habuerit Christus in hac vita, 364 B. — Subtiles intellectu homines et lubrici ex natura necesse habent sæpe certare, 436 B', possunt tamen elevari supra cognitionem rationalem, 436 C'; cur assimilentur centurioni qui habuit servum infirmum in domo, 437 A.

SUDOR. Sanguineum sudorem in agonia pati voluit Christus, 288 C', ut nos a crimine lavaret, 300 B, et a timore ultimi judicii eximeret, 284 A.

SUMMA confessorum (Joannis Bossinensis) citatur, 474 B'; item Summa Pisana (Bartholomæi Pisani), 474 B'.

SUPERBIA radix est omnis culpæ, 480 C, mater rancoris, 480 C, invidiæ, 480 D, et jurgiorum, 57 A'; sed per donum timoris coercetur, 166 B', 240 A'. — Superbus est diaboli imitator, 447 B', et adversarius Christi, 404 A'.

SYMBOLUM triplex est, Apostolorum, Athanasii, Nicænum, 346 A', et cum attentione dicendum, 346 B'.

SYMMACHUS (S.) Papa in hymno « Gloria in excelsis » nonnulla addidisse fertur, 341 A, quem insuper in Missa decantari jussit, 341 B. (Ap. Anastas., de Vitis Rom. Pont. cap. 53. Migne *Patrol. lat.* tom. 128, col. 454.)

SYNAXIS. *Vide* Communio.

SYNDERESIS est habitus primorum principiorum circa operabilia animæ inditus, 194 D, per quem de universalibus principiis judicat, manens in damnatis, 194 A'.

SYNESIS est virtus moralis per quam homo fit in agendis bene judicativus, 207 B'.

T

TABERNACULUM. Deportatio tabernaculi V. L. figurat processionem SS. Sacramenti, 456 A, quod verum tabernaculum Deitatis rite censetur, 456 B.

TACTUS. Delectationes tactus maximæ sunt, 544 B, spiritu difficile reguntur, et laboriose eradicantur, 544 D, ideo speciali virtute indigent refrenari, id est temperantia, 542 C', quæ idcirco vocatur cardinalis, 544 B. — In his maxima est turpitudo, 544 D', et periculum, 125 B', C'.

TELESPHORUS (S.) Papa nonnulla fertur addidisse hymno « Gloria in excelsis », 341 B. (Ap. Anastas., de Vitis Rom. Pont. cap. 9. Migne *Patrol. lat.* tom. 127, col. 1175.)

TEMPERANTIA virtus est moralis, 542 B', imo cardinalis, 544 B, in appetitu sensitivo sita, quæ circa delectationes gustus et tactus versatur, 542 C', 544 B. Splendida est virtus, 162 B', quæ perficit concupiscibilem, 163 A, et ipsa perficitur timore ac spe, 167 A', et scientia, 258 B. — Quanta Christi temperantia, 428 A, et B. Mariæ, 544 B. — In Beatis, concupiscibilem appetitum temperantia tenet sub ratione, 215 D. — Temperat Deus rerum vices, quo sensu, 124 C.

TEMPLUM. Uterus B. Mariæ fuit vivum Dei templum, 29 D. — Cur templa benedicantur, 353 B, 358 B'.

TEMPUS. Deus non ab æterno, sed ex tempore creavit, 109 A. Quum omne tempus sit Dei, 43 A, quodnam tempus specialius dicatur tempus Dei, 43 A'. — Sapientia Creatoris distinxit multiformiter tempora, 126 C', et diversas horas exercitiis deputavit diversis, quare, 103 C', 109 C et s. Tempus nocturnum ad vacandum Deo aptissimum est, 103 C. Tempus nobis indultum, pretiosum donum reputandum est, 465 A'. — Temporalium amor inordinatus divinæ caritatis puritatem offuscat, 187 A, et quanto quis amplius ea abjicit, tanto de divinis verius judicat, 187 C'. — Tempori adscribuntur quæ fiunt in tempore, 32 A, 44 B'. — Actio Beatorum non mensuratur tempore, sed ævo, 352 C; erit tamen tempus discretum et aliquo modo continuum in motibus corporum glorificatorum, 60 C, non tempus ex motu cœli tantum, 60 D.

TENEBRÆ. Quo sensu fides tenebras nesciat, 106 A; Christus noctis tenebras detegat, 128 B; S. Laurentius dixerit : Nox mea tenebras nescit, 32 A'. — Divinæ tenebræ quomodo omni lumini cooperiantur, et omni visioni abscondantur, 137 C'. — *Cf.* Caligo, Nox.

TENTATIO. Oramus ne inducamur in tentationem, 376 D'. Contra tentationes nos protegit Eucharistia, 388 A', et vitæ interioris exercitium, 436 C'.

TEPOR, quia multum obstat acquirendæ caritati, 269 B', sedulo removendus est, 270 A. *Cf.* Negligentia.

TERRA. Quomodo pleni sint cœli et terra Dei gloria, 349 C' et s., atque Spiritus Sanctus renovet faciem terræ, 62 A'.

TESTAMENTUM est ultimata distributio bonorum, morte testatoris firmata, 365 B, 430 C. — V. T. et N. T. concordant, 345 D'. V. T. est antiquum documentum novo cedens ritui, 65 D'. Pridie mortis, fecit Christus suum testamentum, 435 C. Cur dicatur novum, 365 C, æternum, 365 C, novum simul et æternum, 430 D. N. T. non promittit temporalia, sed æterna, 430 C. Virtus passionis Christi abundantius operatur in N. T. quam in V. T., 388 A.

TESTIMONIA legis divinæ intellectum concernunt, mandata affectum; quemadmodum tenemur mandata implere, ita testimoniis credere, 369 A.

THALAMUS. Mens fidelis ornat thalamum cordis sui omnibus virtutibus, 418 B', ad digne in eo suscipiendum Regem gloriæ, 382. — Thalamus Christi fuit venter B. Virginis, 76 A', de quo egressus est uti sponsus de thalamo, 22 B, 29 B'.

THEODULPHUS, Aurelianensis episcopus. Illi tribuitur hymnus « Vexilla Regis prodeunt », 37 A.

THEOLOGIA dicitur sapientia supernaturalis creata, quia primo per revelationem innotuit, 176 C; sed quia non est supernaturalis habitus immediate infusus, 178 A, et bonis et malis communis est, 178 A, nec semper perficit habentem, 178 C, qui post theologiæ mysticæ visiones, potest mortaliter peccare, 458 B, non est donum Spiritus Sancti, 178 A, C'. — Primam omnium causam et ultimum finem multo sublimius contemplatur quam quæcumque naturalis theoria, 179 B, et de inferioribus scientiis tam infusis quam naturalibus judicare habet, 179 C. — Theologia mystica acumen est contemplationis, et tertius supernusque doni sapientiæ gradus, 305 D, quo quis in regionem lucis immensæ introducitur, ubi lucide caligat, 304 D', et in Deitatis abyssum prorsus demergitur, atque quod inordinate suum est, amittit, 305 A. Ad hanc per viam purgativam est introitus, 305 D, scilicet per abnegationem proprii amoris, 305 A', per fugam peccati, etiam levissimi, 305 B', per jugem Dei præsentis cogitationem, 305 B'; tunc mens desuper illuminata, 305 C', aciem suam in Trinitatem, quantum in hac vita est possibile, figit, 305 D', et perspiciens quam sit incomprehensibilis Divinitas, ei tanquam prorsus ignotæ unitur, 306 A. — Sed alius est modus mirabilior, quum scilicet quis improvise absque sua præparatione rapitur, 307 D, et deficientibus sensibus, in regionem luminis transfertur, 307 A', quod perfectis plerumque, sed quandoque incipientibus conceditur, 307 A'. — Modi loquendi mysticæ theologiæ, sunt sane ac sapienter intelligendi, 457 C' et s. — Curiosæ theologorum quæstiones potius intelligentiam impediunt quam juvant, 309 A.

THEOPHILUS (id est Theophylactus) allegatur, 110 A'.

THOMAS (S.) apostolus januis clausis ingressus est thalamum sponsi et sponsæ, 434 C.

THOMAS (S.) Aquinas, « Doctor sanctus », 168 B, 539 C, « inter doctores scholasticos præcipuæ sanctitatis, illuminationis et auctoritatis », 425 A', « inter modernos eximius », 165 C, jubente Urbano IV, de solennitate SS. Eucharistiæ sacramenti Officium composuit, 63 A. Illius hymni de sacramento Eucharistiæ exponuntur, 63 A, 67 A, 71 A. — Sibi contradicere videtur, 168 D', et pie intelligendus est, 165 C; tacito nomine carpitur, 19 B'; corrigitur, 228 D', 229 B', 235 B' et s., 242 A'; explicatur, 222 A'. *Adde* 206 A, 212 D, 224 C', 233 D', etc.

THOMAS de Erfordia affirmat septem dona Spiritus Sancti non realiter distincta esse a virtutibus, 55 D'.

THRONUS. Tres sunt Dei throni : angeli qui dicuntur Throni, 349 A, cœlum empyreum, ubi Deus singulariter residere fertur, 492 C', et anima justi, 492 D'; sed præcipuus est thronus, ceteris præstantior, 492 D', uterus B. Virginis, 493 A, in quo tota divinitas mansit corporaliter, 493 B. — Ad thronum Salo-

monis ascendebatur sex gradibus, qui designant sex præparamenta ad participationem Eucharistiæ, 416 C'.

THURIFICATIO est actus latriæ, 405 A'.

TIMOR est appetitivæ potentiæ motus, et actum designat, non habitum, 239C'. — Fuga est mali futuri, 238C, et pro objecto habet malum futurum ad vitandum difficile, 238C; ex amore tamen oritur, 239C', ex amore scilicet boni quo timemus privari, 238D, sed primarium ejus objectum est malum, secundarium vero, bonum malo oppositum, 238D. — Timor multiplex est: alius est enim timor naturalis, 238D', qui nec bonus nec malus est, 239A, et multipliciter dividitur, 239A; alius timor mundanus seu humanus, 239A, quo temporalium jactura inordinate timetur, 238B', et qui semper malus est, vel leviter vel graviter, 238B'; alius timor servilis, quo formidine pœnæ vitatur malum, 238C', vel agitur bonum, 241B, qui in se malus est sed occasio boni, 238C'; alius timor initialis, quo simul ex formidine pœnæ et ex amore Dei fugitur peccatum, 238D'; alius timor filialis seu castus, quo propter amorem Dei a malo declinatur, 238D', quia caritas foras mittit timorem servilem, 46D. — Timor servilis non est meritorius, 241B, sed adveniente caritate, vel totaliter aufertur, juxta quosdam, vel manet quoad substantiam, juxta alios, 239A', et fit meritorius, 241B. Timor initialis meritorius est et pertinet ad donum S. Spiritus secundum esse ejus incompletum, 239D; crescente autem caritate, minuitur quantum ad servilitatem, 239A', et fit filialis, 239D; per dona scientiæ et consilii regitur, 250A'. Timor filialis pertinet ad donum Spiritus Sancti secundum esse ejus completum, 239D, et permanet in cœlo, 240B'; in hac vita nunquam abjiciendus est, 118B, et regitur per dona intellectus et sapientiæ, 250A'. — Timor quandoque pro sapientia sumitur, 184C, quia sapientiam parit, 242A, et per timorem maxime manifestatur sapientia, 184D.

Timoris donum habitus est voluntatis per quem fit homo optime mobilis a Spiritu Sancto ad vitandum omne malum, 240D, et redditur Deo reverenter subjectus, 240A'. In voluntate sedet, 240C, quia ut filialis, ad caritatem consequitur, 172C'. — A timore tum initiali tum filiali differt, quia habitus est, 239D', a Deo infusus, 239D', et in anima perseverans absque actu, 240A; timor autem ut virtus non est nisi caritatis actus, nec manet in anima, actu cessante, 240A, nisi quantum ad causam seu caritatem, 240B. — Omnium donorum infimum est ordine perfectionis, 159A', 236B, sed primum ordine acquisitionis, 159B', 242C, et aliorum fundamentum, 242C, quia a timore gehennæ incipit hominis perfectio, 169B, et a dono timoris ad pietatem pervenitur, 159B', 235D, et deinceps ad cetera usque ad sapientiam, 236B: cum nullo tamen alio connectitur, nec proprie ab ullo regitur, 250D. — Sed quamvis omnium infimum vulgo dicatur, 242C, et infimum reapse sit ratione sui generis, 243D, actus præclarissimos habet, 242C, imo præclariores actibus doni sciéntiæ, 242D', et quodammodo ceteris antecellere videtur, 242D, 243A', quia in ipso pro magna parte constituitur perfectio, 243A'. — Animam sanat a vulnere concupiscentiæ, 168A, appetitum irascibilem dirigit, ne in prosperis extollatur, 167B, et concupiscibilem perficit contra blandimenta concupiscentiarum, 168A', hominem expeditum facit, ut declinet a malo, 167C', et coram Deo se inclinet, 241C. Omnium bonorum fomes est, 242A, et custos salutis, 230D, quia omne peccatum fugat, 240C', et ad omnem virtutem inclinat, 240C', 241D: propriam enim voluntatem expellit, 240C', superbiam, 166B', 240A', negligentiam et inconstantiam, 242A, spem roborat, 258B, temperantiam docet, 167A', obedientiam, 241C, patientiam, 241D, et humilitatem, 241A', B', 245D. — A Deo in animam infunditur, 239D'; sed ad illud obtinendum juvat propriæ vilitatis consideratio, 240D', necnon divinæ magnitudinis, 240D', sapientiæ et bonitatis, 241A, et per profundam humilitatem augetur, 241A'. — Ipsi prima adscribitur beatitudo, seu pauperum, quare, 244B. — Actum proprium habet, qui est revereri, 233C', et sic in Christo fuit, 246B', et in cœlo manet, 244A, et actum secundarium, qui est fugere malum, 253C', et sic in Christo non fuit, 246A', nec in patria manet, quidquid dicat Thomas, 243C'. Cur potissimum hoc dono Christus repletus fuisse dicatur, 246B'.

TRACTUS in officiis luctuosis canitur, et asperitate vocum et prolixitate verborum, præsentis vitæ miseriam repræsentat, 346A.

TRANSSUBSTANTIATIO inter opera Dei summe miranda recensetur, 88 B', nec omnipotentiam Dei superat, 433 A, qui potest unum subsistens in aliud subsistens instantanee transsubstantiare, 433 B, et reapse sæpe mutavit, 433 D, et mutat, 433 D'. — Christus vim cooperativam ad transsubstantiationem sacerdotibus contulit verba consecrationis proferentibus, 65 A', 358 A', 426 B. Hæc transsubstantiatio immediate respicit substantiam panis et vini tanquam termini a quo, atque substantiam corporis ac sanguinis Christi tanquam termini ad quem, 68 D'. Species panis et vini remanent sine subjecto post transsubstantiationem, 423 C'.

TRINITAS. In personis Trinitatis una est essentia et natura, 19 B, scilicet, Pater cum Filio et Spiritu Sancto est unus Deus, non in unius singularitate personæ, sed in unius trinitate substantiæ, quo sensu, 351 C, et unitas illa et trinitas simul stant, nec invicem sibi repugnant, 79 B'. Quum enim sit Deus bonitas et fecunditas immensa, 306 C, intelligendo se ipsum, Verbum intra se gignit, quod est perfecta Patris imago, 306 D, Pater et Filius se invicem intuendo et diligendo, communem spirant amorem, qui est utriusque nexus, 306 A', et quo se mutuo diligunt, 306 B'. In Trinitate quælibet persona se ipsam et alias clarissime intuetur et infinite diligit, 306 A', et omnes se invicem fruuntur, 306 C', quum in his sit æqualis perfectio, 306 D', mutua communicatio, propinquitas maxima, infinita similitudo, 307 A. — In anima humana invenitur imago Trinitatis, 511 C, quæ per peccatum corrupta reformatur per caritatem, 541 D', 542 B. — Tota Trinitas est caritas, sicut et sapientia, 55 B, atque potentia, 19 B, nam quidquid uni personæ convenit absolute, convenit et aliis, 19 B; unde tres personæ sunt unus creator, 19 C, quia operationes ad extra sunt penitus indivisæ, 19 B, 28 B. — Quamvis quælibet Persona sit Deus æternus, 356 D, æternitas dicitur esse in Patre, species in imagine, id est in Filio, usus in munere, id est in Spiritu Sancto, 356 A'. — Cur dicatur Trinitas beata et simplex Unitas, 36 B, cur non possit vocari trina, 69 C'. — Quo sensu in fine hymnorum, SS. Trinitati optetur laus et gloria, 24 C'. — Ad laudem et gloriam Trinitatis, quidquid agimus vel loquimur ordinare debemus, 24 A. — Trinitatis speculatio incomparabilis est et maxime meritoria, 332 D, 350 C', sed his dumtaxat apparet Trinitas qui relictis omnibus sensibilibus intelligibilibusque, ac se ipsis, in caliginem intrant, 138 B. — Quanta Trinitatis cum B. Virgine communicatio, 485 C', 571 B. — Trinitas paucis in lege naturæ, pluribus in lege scripta, omnibus in lege evangelica, præsertim B. Virgini, innotuit, 307 B, 519 D', 520 A. — Præfatio SS. Trinitatis explanatur, 350 A' et s.

TRISTITIA est passio ex adversis orta, 181 C', quæ per patientiam refrenatur, 285 C', et per donum sapientiæ pellitur, 181 C'. — De eadem re potest haberi tristitia et gaudium, 287 C', 410 B'. — Quid tristitia sæcularis, 104 C', et quomodo vitanda sit, 112 B', maxime solitario, 118 B. — Quo sensu dies dicatur tristis, 118 A. — *Cf.* Gaudium.

TULLIUS (Marcus) citatur, 162 B', 545 B'. *Cf.* Cicero.

U

UBERA B. Virginis nihil inhonestum habent, 488 D', quæ Deum ipsum lactaverunt, 489 A, 504 A'; laudantur, 504 C.

UDALRICUS de Argentina, Ord. Præd., allegatur, 76 C'.

UNIO. Dissimilium unio inconveniens est, 335 D. — Inter mirabiles quinque uniones quas fecit Dominus, 497 C', quæ sit maxima, 497 D'. — Ratione unionis hypostaticæ, Christus dignior Deoque carior quam totum residuum universum, 23 B', 397 A, habuit regnum et judiciariam potestatem totius creaturæ, 40 A', atque efficaciam promerendi ac satisfaciendi pro universis, 396 D'. Post unionem hypostaticam, nulla unio comparari valet unioni B. Virginis cum Deo, 565 B. — Unio corporis Christi cum forma panis in Sacramento, mirabilis est, 497 C', sed minus quam unio visionis beatificæ, et unio hypostatica, quare, 497 D'. — Unio cum Christo fit per gratiam et caritatem, quæ est virtus unitiva, 356 C', 435 D', 458 D, 473 B. Quomodo Eucharistia sit sacramentum unionis et unitatis, 388 D' et s., 392 A', 414 A, 417 A', 455 A et s., 458 D et s., 469 B et s., 470 A'.

UNITAS. Quomodo Deus seu Trinitas sit simplex Unitas, 36 B, 79 A', 157, 351 C. — Beati tam in via quam in patria invicem sibi gratiam suam et gloriam communicant, per spiritualem unitatem, 389 B. — Qui accipit

signum unitatis et non tenet vinculum pacis, accipit testimonium contra se, 389 D. Simus ergo semper solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, 389 A'. — Unum et idem per accidens potest simul quiescere et moveri, 433 B. — Multipliciter dicitur aliquid unum, 424 B, 460 D'. Quomodo Sacramentum corporis et sanguinis Christi sit unum sacramentum, 424 D.

URBANUS (B.) Papa II præfationem B. Virginis ceteris addidit, 350 D.

URBANUS Papa IV ordinationem Officii SS. Sacramenti Thomæ et Bonaventuræ commisit, 63 A; de memoriali dilectionis et passionis Christi devote locutus est in sermone de Eucharistia, 385 D'.

URSULA (S.) virgo summe diligenda est, 86 A.

UTERUS B. Virginis nullum Verbo horrorem incussit, 488 C, quia summa castitate fuit venerabilis, 488 A', D', nec in eo fuit quidquam indecorum, 488 C'. Mirabili fecunditate decoratus est, 489 A. — Vere dicitur thronus Dei, 493 A, in quo tota mansit divinitas corporaliter, 493 B, Patris cubiculum, Filii templum, Spiritus Sancti sacrarium, 493 B'. Acervo tritici comparatur, 508 A. — *Cf.* Venter.

V

VALENTINUS hæreticus Christum nihil ex B. Virgine sumpsisse confinxit, 482 D.

VASA sacra cur benedicantur, 353 B, 358 B'. Malis ministris fas non est ea contingere, 329. — Septem sacramenta sunt tanquam medicinalia vasa, 367 A', 384 A, 460 A'.

VENIA. Impetratio veniæ præcipue pertinet ad cultum divinum, 396 B. — Cur vocetur Deus veniæ largitor, 375 B.

VENTER B. Virginis toti mundo venerandus et benedictus, 87 B', fuit Dei templum et thronus, 28 C', 29 D, 87 A', 493 A, thalamus, 29 B', 76 B', 493 B', reclinatorium et tabernaculum, 493 B', et pudoris aula regia, in quo novem mensibus Rex regum quievit, 29 C', 87 B'. — Post prandium, ventre repleto, solent homines ad vana esse procliviores, 127 A. — *Cf.* Uterus.

VERBUM a Patre procedit tanquam emanatio intellectus, 24 B', 162 B, et in illo tota est natura et perfectio Patris, 24 D, ita ut recte dicatur Filius, 24 D. — Absque sua immutatione incarnari potuit, 483 A, 488 D, quia nec recentem subsistentiam accepit, nec novam suppositabilitatem, 482 D', nec ejus divinitas facta est pars compositi, 483 D. — Quum factum sit caro, non ex virili semine, 28 A, 489 D, et totum contineretur in Virgine, 22 C', uterum virgineum non horruit, 488 C. — Ejus ad nos descensio est nostra provectio, ejus incarnatio nostra deificatio, 488 B'. Dulce nobis Verbum in sinu Patris quiescens, dulcius caro factum, dulcissimum in cruce suspensum, 47 B. Ipsi competit dominium, regnum ac judiciaria potestas omnium populorum, 40 A'. — Verbum est vapor virtutis Dei, 517 D, et candor lucis æternæ, 517 A'. — Verbum supernum prodiens, 71 A, nec Patris linquens dexteram, ad opus suum exiens, 71 B, venit ad vitæ vesperam, quo sensu, 71 C. Aurora totus prodeat, in Patre totus Filius, et totus in Verbo Pater, quo pacto, 118 D'.

VERECUNDIA seu timor de re turpi, non est proprie virtus, sed habilitas ad virtutem, 545 D. An fuerit in B. Virgine, 545 A'.

VERITAS virtus est moralis, 542 B', in appetitu sensitivo sita, 542 C', qua se quis verbis et factis talem ostendit qualis est, 542 D'. — Cibus est intellectus, 392 D'; sed perfectum non facit cognitio veritatis, nisi comitetur notitia experimentalis, 169 B', nec confert veritatis cognitio sine digna conversatione, 160 D : ideo melius est veritatem nescire quam scire et spernere, 160 A'. — Ad veritatem primam ceteræ veritates se habent sicut umbræ vanissimæ, 393 D. — Licet a veritate nunquam sit recedendum, nil prohibet in recitatione culpæ alienæ citra veritatem loqui, in accusatione propriæ culpæ ultra veritatem, 459 C.

VESPERA. Quid vespera vitæ, 71 C. — Quomodo Deus largiatur nobis clarum vespere, 127 A. — Cur et quomodo donum scientiæ vesperæ comparetur, 231 B'.

VESTIS. Vestes sacræ quibus in celebratione utuntur sacerdotes, 338 C, significant virtutes quibus eos indui decet, 336 D', 370 C, 387 A'; cur benedicantur, 353 B, 358 B'. — Caro Christi est Dei vestimentum, 414 C'.

VEXILLA. Quid vexilla principis vel exercitus, 37 A', et vexilla Christi, 38 B. — Quomodo in B. Virgine vexilla virtutum micent, 29 C.

VIA salutis arcta est, 49 B, 445 D', sed ad eam pergendam nos munit Eucharistia, 388 B. In via imperfecte, in patria perfecte Christus

diligitur, 436B; Beati tam in via quam in patria invicem sibi communicant gratiam suam et gloriam, 389B. Deificamur in via per gratiam cum quotidiano profectu, in patria cum fixo perpetuoque adspectu, 398D. — In via Dei non progredi neque proficere, est retrogradi atque deficere, 408B, 466D. Triplex est via, purgativa, illuminativa, perfectiva, 305D, 410C', 465B'. — Quomodo alacris fuerit Christus ut curreret viam, 30C. — Viatores Deum laudant, 17A', sed cum interpolatione et fatigatione, 18B, cum distractione, 18D, nec certi sunt se esse in caritate, 18C, adhuc miseri, in medio periculorum fluctuantes, 79B'. Nec panem supersubstantialem in sua claritate edere possunt, 393D', nec Deitatem in sua claritate conspicere, 137C', et a contemplationis Beatorum claritate indicibiliter deficiunt, 385B, 394A; verumtamen eos nutrit Deus corporis et sanguinis sui sumptione, 386C'.

VIATICUM. Sic vocatur Eucharistia, quia nos confortat in hoc exsilio ad pergendam viam salutis, 388B, D, D', 418B.

VICTIMA pro nobis oblata Christus, 72A', designata est per juge sacrificium et agnum qui quotidie offerebatur, 416C.

VIGOR. Rerum Deus tenax vigor, quo sensu, 126B. — Sacramentum Eucharistiæ quantæ sit vigorositatis, 383B', 390C', 411D', 412A.

VINCULUM. Eucharistia dicitur vinculum caritatis, 414A. — Quomodo Maria solvat vincla reis, 84B et s.

VINUM. A vino jubebantur abstinere sacerdotes L. V., tempore ministerii sui in templo, 400D. — Christus Eucharistiam instituit in pane et vino, qua de causa, 389A', 414A, atque probabiliter in vino lymphato consecravit, quare, 362B', 428A. — Sanguis in Sacramento sub vini speciebus consistit, et hoc directe, 64C, 65D, attamen concomitanter sub vini speciebus est caro Christi, 64C. Accidentia panis et vini, transsubstantiatis substantiis, permanent, et naturales actiones retinent, 361B', et hæc conversio vini in sanguinem non superat Dei omnipotentiam, 434A. — Materia Eucharistiæ est vinum vitis, 353A, quod facile invenitur, 428A'. Cur benedicatur ante consecrationem, 353B, non permixtum, nisi cum modica aqua, 353A. — Non decet uti vili aut debili vino, 362B', nec novo adhuc fæculento, 428C.

VIRGINITAS B. Mariæ comprobatur, 22B. — Unio virginitatis cum maternitate mirabilis est, 497C', sed minus quam unio beatificæ visionis et unio hypostatica, 497D'. — Cur non virginitate, sed humilitate, B. Virgo Deo placuerit, 555C, B'. An possibile sit virginem per virtutem astrorum naturaliter concipere, 22C'. — Virgo fuit B. Maria, ante partum, in partu et post partum, 29A, 83B', Virgo singularis, inter omnes mitis, 85A.

VIRTUS dupliciter sumitur, vel pro habitu perficiente ad actum bonum, 249B, vel strictius pro prima perfectione virium animæ ad actum, respectu ad finem, 249A, et varie definitur, 248C'. — Proprie est id quod habentem perficit, et opus ejus bonum facit, 181B, seu habitus stabilis, 558C', immobiliter agens, et corroborans in bono, 216C', qui versatur circa difficilia, 186B, et vitio opponitur, non tantum manifesto, sed palliato, 176C'; et quo perfectior est, eo magis meritorium facit opus externum, 237C'. — In voluntate est sicut in radice, 488A', nec invenitur in carne nisi per redundantiam ab anima, 488D; in potentiis animæ est tanquam in subjectis, 172C, B', easque directe perficit, 163A, C, 165B'. — Virtus quælibet hominem perficit ad sequendam rationis censuram, 172B, 203A', eumque conservat in esse gratiæ, quia omnis actio virtuosa cibus est animæ, 192C', et tanto uberius mentem reficit, quanto ipsa excellentior est, 192C'; insuper animam plenioris gratiæ capacem efficit, 540D', quia una virtus ad aliam disponit, 531D, et omnes se invicem juvant sicut milites exercitus, 258D; demum animam facit bene mobilem a S. Spiritu, 165C, et præparat ad sequendum divinum instinctum, 165D, saltem mediate, 165B'; et omnium generalis et ultimus finis est hominem ad cœlestem felicitatem introducere, 165D, omnes enim ab innocentia incipiunt, et in innocentia caritate informata complentur, 244D'. — Sed virtutes impediri dupliciter accidit : ex imperfectione subjecti, et sic egent perfici consuetudine, 248A', ex imperfectione habitus, et sic perficiendæ sunt a donis, 165B', 248B', 258A, tum ut facilius operentur, 163B, tum ut sufficienter disponant ad motionem Spiritus Sancti, 165A, et in donis vivere debent, si virtutes esse velint, 244C'; unde et a donis perficiuntur, et ad dona disponunt, 170D'. — An et quomodo a donis differant, variæ

sunt opiniones, 161 D, 247 B et s., 257 B, 260 D', et hæc videtur esse generalis inter dona et virtutes differentia, quod virtutes agunt modo humano et secundum rationem humanam, 260 A', quia virtus est habitus naturæ consentaneus, 260 A', dona autem operantur modo divino, 260 B', 261 D. Quæ præcipue virtutes ex septem donis oriantur, 244 C' et s. — Virtutibus studendum est, non ut sciantur, sed ut exerceantur, 229 C.

Homo, quia infima est intellectualium creaturarum, multis indiget virtutibus, 157: aliæ enim sunt virtutes theologicæ, aliæ morales, aliæ intellectuales, 163 B', aliæ cardinales, 344 A, quæ a fine nomina sortiuntur, 176 C', quia quælibet a Deo obtinet quod principalius ab ipso obtinere nititur, 218 A'. Et quidem tres sunt theologicæ virtutes, quatuor cardinales, quinque intellectuales, 566 A, et duodecim morales, 542 B', 566 B, in quibus septem sunt principaliores, id est tres theologicæ et quatuor cardinales, 245 C', 344 A. — Virtutes intellectuales, ut ars et prudentia, 163 B', sine caritate et fide proprie appellari nequeunt virtutes, 163 C', nec ordinant hominem nisi ad naturalem felicitatem, 163 C'. — Virtutes morales aliæ sunt in intellectu, aliæ in voluntate, aliæ in appetitu sensitivo, 542 C'; universæ sensitivæ partis affectiones, delectationes et motus reformant et regunt, 543 A, et circa passiones versantur, 163 B', ne rationis actum impediant, 164 A, aut contra rationem insurgant, 165 A; ex se hominem non ordinant nisi ad felicitatem naturalem, 163 C', sed caritate informatæ, ordinare possunt ad supernaturalem finem, 163 D'. A donis differunt eisque inferiores sunt, sicut et virtutes intellectuales, 208 A, quia habitus sunt plerumque naturales et acquisiti, 208 B. — Virtutes cardinales sic dicuntur, quia circa difficiliora versantur, 544 B, et per quatuor angulos domus Job figurantur, 262 C. In via sine caritate et cum caritate esse possunt, 170 B', et a donis perficiendæ sunt, 258 B; in patria manent, sed non secundum eosdem actus, 215 C. — Virtutes theologicæ per tres filias Job designantur, 262 C. Habitus sunt divinitus infusi, qui humana industria comparari nequeunt, 163 C', 171 D, 536 D, quibus mens ad sequendum divinum instinctum eminenter disponitur, 165 A', et ad finem suum dirigitur, 249 A, et sine quibus impossibile est actum esse meritorium, 536 D. Perfectiones sunt divinæ, 163 C', nec inter bona computantur humana, 190 D', quia Deum pro immediato et proprio habent objecto, 163 C', 173 C, 536 D, licet sub diversis proprietatibus, 173 B'; quapropter ceteris virtutibus præstantiores sunt, 163 B', et donis, 162 C', etiam sapientia, 190 D', et in suprema parte animæ collocantur, 248 A; verumtamen et ipsæ a donis perficiuntur, 258 A. — Quid sit virtus speculativa, quid practica, 182 D'.

Triplex est virtutum gradus, 257 A': virtutes inchoatæ seu politicæ, quæ versantur circa id quod est ad finem, 249 A, et operantur bene, 257 A, et hæ sunt incipientium, 410 C; virtutes proficientes seu purgativæ, quæ operantur faciliter auxilio donorum, juxta Petrum, 257 D, A', et spectant ad proficientes, 410 C; virtutes perfectæ, seu purgati animi, quæ operantur jucunde auxilio beatitudinum, 257 D, A', quia virtutis signum est delectatio operantis, 229 D', 237 C', 343 C, hæ animam faciunt ab omnibus passionum immoderantiis mundam, 252 D', et spectant ad perfectos, 410 C. — Quæ nullam imperfectionem includunt, manent in patria, 215 A; quæ vero imperfectionem habent, non manent, 215 A.

VIRTUTES. Sic vocantur angeli qui sunt medii in secunda hierarchia, 349 A; cur dicantur virtutes cœlorum, 349 C. Omnes angeli possunt appellari virtutes, qua de causa, 349 D.

VISIO Dei duplex est: altera imperfecta, 394 A, per fidem, 206 B, 570 A', qua invisibilia Dei per creatas imagines cernuntur, 206 A', et hæc est viatorum, 206 A'; altera per speciem, 206 B, qua Deus cognoscitur in se sicuti est, 206 A', et hæc est Beatorum, 206 B', dos animæ in patria, 364 A, essentiale præmium, 374 D', 569 B', 571 D, non meritum, 475 C, in qua tota consistit felicitas, 391 A, 570 D'. Beati Deum vident, sed non quantum ex se intelligibilis est, ut e littore videtur Oceanus, 306 B. — An et quatenus Deum a viatoribus conspici possibile sit, 137 C', 296 A, 304 A' et s., 306 A, C, 525 D. — Quum perfecte purgatus fuerit homo, in regionem lucis immensæ ingredi poterit, 304 D', et crescente ardore, in Deitatis oceanum demergetur, 305 A et s.

VISUS incustoditus incustoditæ mentis est signum, 121 B, 122 B. — Deus visum fovendo

contegat, 121 B, ne vanitates hauriat, 121 C.
VITA triplex est : naturæ, gratiæ, et gloriæ, 21 D'. — Sicut nulla vita est melior quam caritative commorari, ita nulla est pejor quam sine concordia simul manere, 58C'. Omnes debent vitam pœnitentialem ducere, 445D', et lubrici eligere quamdam vitam introversam ad effugiendas tentationes, 436C'. — Sicut vitæ naturalis in viventibus principium est anima, sic vitæ meritoriæ principium est gratia, 332C', cujus præmium est vita æterna, 101 A', seu vita sine termino ac vita gloriæ, 72C'. Inchoatio vitæ spiritualis fit per Baptismum, 367 B, et firmitudo per Eucharistiam, 367 C, 392 D, ita ut Christus vitam nostram peccatis plenam in vitam suam transmutet, 435B'. — Alia est vita contemplativa, alia activa, 517C'. Vita contemplativa perficitur per donum intellectus, 197 D, et per donum sapientiæ, 250 B, et hæc est opulentissima vita, 197 A'. — Activa vita, quoad rationem dirigentem, perficitur per dona consilii et scientiæ, 250 B, quoad affectum exsequentem, per dona timoris, fortitudinis et pietatis, 250C, quoad fidem, per dona scientiæ et pietatis, quoad morum perfectionem, per dona consilii et fortitudinis, 260B. — Quomodo moriatur vita omnium, 47 A, et resurgat, 47 C, atque reddat mors vitam novam, 46B'. — Liber vitæ quid sit, 359 A.
VITASPATRUM (seu Vitæ Patrum) allegantur, 448 D'. (Migne *Patrol. lat.* tom. 73, col. 951.)
VITIA triplicia sunt, cordis, oris et operis, 377D, quorum origo est amor proprius, 447B. Virtutes sunt quædam medietates inter vitia extrema, 451 A, et quanto quis in quacumque virtute exstat perfectior, tanto vehementius vitium virtuti illi contrarium abominatur, 463 C. — Vitia carnis præcipue sunt impedimenta sacramenti Eucharistiæ, 470B'. Quomodo carnis vitia mundet Christi caro, 45 D'.
VOLUNTAS est prima origo seu radix culpæ et virtutis, 488 A', meriti et demeriti, 171 C. Ad operandum movet, 164 D', et nunquam operatur nisi ex prævia actione intellectus, 160 A, 519 A, qui est suprema vis animæ et nobilior, 56C'. Ejus objectum est bonum per rationem apprehensum, 160 A, 180 D; unde voluntatis rectitudo ex rationis rectitudine dependet, 201 A. — Per caritatem ordinatur ad Deum, 201 A, 511 C, 542 A; per donum fortitudinis redditur mobilis a Spiritu Sancto, 173 B, et confortatur ut divina aggrediatur et appetitum sensitivum gubernet, 173 A; circa finem perficitur per donum timoris, 249 C'; circa quæ sunt ad finem, per dona fortitudinis et pietatis, 249 D', 250 C. — Per peccatum originale vulnerata, 34 A', 542 A, ex se est cæca, 271 D, 407 B, et similis tyranno, 56C'. — Voluntas propria est lepra spiritualis, 214 C, adversaria nostræ salutis, 91 C'. — Non tenetur voluntas velle quidquid vult Deus, 266, 308 B, D, B', sed velle quæ Deus vult eam velle, et nolle quæ vult eam nolle, 266. — Hæc est hominis perfectio in hac vita, ut voluntatem suam divinæ conformet voluntati, 308 A, et hoc, ex caritate et ad gloriam Dei, 308 A'; sed in volito voluntatem humanam interdum divinæ contraire non est illicitum, 308 D'; aliquando sancta Dei voluntas per pravas hominum voluntates impletur, 308C'. — Quo sensu dicamus : Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra, 376 A'.
VOTUM est actus latriæ, 405 A', et designat desideria pia et virtuosa, 105 A, 113 A, 116 B'. — Fractio voti enormius est peccatum quam violatio juramenti, 113 A', 447 D', et furtum sacrilegum, 448 B'. — Ad quid teneatur religiosus per tria vota religionis, 447C', 465 C, præsertim per vota paupertatis, 121 C', et obedientiæ, 449 B'.
VULNERA. Contra vulnera ex originali peccato secuta, 34 A', sunt remedia, Eucharistia, 390 C', 395 C, 411 C', et vulnera Christi, quæ ipse Patri in cœlo ostendit, 89 B'.

Z

ZACHÆUS publicanus qui excepit Jesum, 474 A', quid designet, 437 B.
ZACHARIAS, pater Joannis Baptistæ, 75 C', angeli promissis incredulus, 76 A, longe inferior est B. Mariæ, 535 B, et perdidit promptæ modulos loquelæ, 76 C; sed ex meritis Joannis, peremptæ organa vocis recuperavit, 76 D.
ZELUS animarum ex amore Dei nascitur et ab eo separari nequit, 538 D, ideo zelo humanæ salutis ardebat Christus, 395 C', 435 A', et ardere debet sacerdos, 402 A', 476 A. — Devotio sæpe procedit ex zelo salutis proximorum, 410 A'.

INDEX GENERALIS

Opuscula hujus voluminis 8

EXPOSITIO HYMNORUM ALIQUOT ECCLESIASTICORUM.

Epistola nuncupatoria 11
Proœmium. 15
In Adventu Domini, expositio hymni : Conditor alme siderum 17
In Nativitate Domini, expositio hymni : Venit Redemptor gentium 26
In Quadragesima, expositio hymni : Audi, benigne Conditor 33
Dominica in Passione, expositio hymni : Vexilla Regis prodeunt 37
In festis paschalibus, expositio hymni : Hic est dies verus Dei. 43
In Ascensione Domini, expositio hymni : Optatus votis omnium 48
In die Pentecostes, expositio hymni : Veni, Creator Spiritus 53
— Expositio hymni : Jam Christus astra ascenderat 59
De SS. Eucharistiæ sacramento, expositio hymni : Pange lingua 63
— Expositio hymni : Sacris solenniis . . 67
— Expositio hymni : Verbum supernum prodiens 71
De S. Joanne Baptista, expositio hymni : Ut queant laxis 74
De beatissima virgine Maria, expositio hymni : Ave, maris stella 82
— Expositio hymni : Mysterium Ecclesiæ. 86
— Expositio hymni : Vere gratia plena es. 88
— Expositio hymni : Memento, salutis auctor 90
De sancta Cruce, expositio hymni : Crux fidelis, inter omnes 93
De omnibus Sanctis, expositio hymni : Christe, redemptor omnium 97
— Expositio hymni : Jesu, salvator sæculi 100
De tempore feriali, expositio hymni : Deus, creator omnium 102
— Expositio hymni : Æterne rerum Conditor 108
— Alia expositio ejusdem hymni . . . 113
— Expositio hymni : Splendor paternæ gloriæ 115
— Expositio hymni : Jam lucis orto sidere. 120
— Expositio hymni : Nunc Sancte nobis Spiritus 122
— Expositio hymni : Rector potens, verax Deus 124
— Expositio hymni : Rerum, Deus, tenax vigor 126
— Expositio hymni : Christe, qui lux es et dies 128

DE LAUDIBUS SS. ET INDIVIDUÆ TRINITATIS PER MODUM HORARUM.

Ad Matutinas 135
Ad Laudes 139
Ad Primam 141
Ad Tertiam 143
Ad Sextam 145
Ad Nonam 146
Ad Vesperas. 148
Ad Completorium. 150

DE DONIS SPIRITUS SANCTI TRACTATUS QUATUOR.

Proœmium 157

TRACTATUS PRIMUS.

Articulus I. De numero et ordine donorum Spiritus Sancti 159
Articulus II. De triplici genere studiosorum 159

Articulus III. An dona a virtutibus realiter distinguantur 161
Articulus IV. Cur dona hæc dicantur potius dona Spiritus Sancti quam Patris vel Filii, quum tamen opera Trinitatis sint indivisa 161
Articulus V. Cur potius hæc septem dicantur dona Spiritus Sancti, quam alia bona divinitus data 162
Articulus VI. Quod inter virtutes theologicas atque morales et intellectuales, dona in dignitate medio modo se habeant 163
Articulus VII. De duplici rectore ac regula actuum humanorum 164
Articulus VIII. Quod sicut virtutes efficiunt hominem bene dirigibilem seu mobilem a ratione, sic dona a Spiritu Sancto. . 165
Articulus IX. An dona Spiritus Sancti sint aliquid fixum ac radicatum in rationali creatura, videlicet an sint habitus quidam 166
Articulus X. De donis, secundum doctrinam Doctoris devoti 166
Articulus XI. De numero et distinctione donorum inter se, secundum traditionem Doctoris sancti 168
Articulus XII. De connexione ac distinctione donorum, secundum Anselmum. 169
Articulus XIII. An Spiritus Sanctus detur eis quibus dona ipsius donantur . . . 170
Articulus XIV. An dona sint connexa sicut virtutes 170
Articulus XV. Quomodo intelligenda est ramificatio gratiæ in virtutes ac dona . 171
Articulus XVI. Quæ sit definitio doni . . 171
Articulus XVII. De subjecto donorum . . 172
Articulus XVIII. De objecto donorum . . 173

TRACTATUS II.

Proœmium 175
Articulus I. Quod sacra Scriptura de triplici sapientia loquitur 175
Articulus II. De triplici sapientia fallaci ac vana, quam reprobat divina Scriptura 176
Articulus III. De varia distinctione supernaturalis sapientiæ 177
Articulus IV. Quod sapientia supernaturalis ac theologica ad intellectum dumtaxat respiciens, non sit donum Spiritus Sancti. 177
Articulus V. De sapientia quæ vere ac proprie est donum Spiritus Sancti . . 178
Articulus VI. De bipartito judicio . . . 179
Articulus VII. Quomodo donum sapientiæ a ceteris donis distinguatur; quam virtutem theologicam sapientiæ donum perficiat 180
Articulus VIII. De necessitate doni sapientiæ. 180
Articulus IX. De effectibus doni sapientiæ. 181
Articulus X. An sapientia quæ est donum, sit speculativa vel practica 182
Articulus XI. Quod sapientiæ donum omnibus gratiam gratificantem habentibus inest, et eis dumtaxat. 183
Articulus XII. Quomodo sapientia appellatur timor et pietas, vel caritas . . . 184
Articulus XIII. Confirmatio omnium prædictorum ex dictis Doctoris divini . . 184
Articulus XIV. Qualiter sapientia ista dignissima acquiratur a Domino; quomodo etiam augeatur ac perficiatur . . . 186
Articulus XV. Quod donum sapientiæ et virtus caritatis divinæ proportionaliter crescunt simul atque decrescunt . . . 187
Articulus XVI. De triplici gradu doni sapientiæ. 188
Articulus XVII. De dignitate et laude testimoniisque Scripturæ de dono sapientiæ. 190
Articulus XVIII. Quomodo dicat Apostolus : Noli altum sapere ; et, Non plus sapere quam oportet 191
Articulus XIX. De spirituali die atque interno convivio quæ donum sapientiæ gignit in mente quæ sedes est sapientiæ 219
Articulus XX. Quæ beatitudo correspondeat dono sapientiæ 193
Articulus XXI. De multiplici acceptione intellectus. 193
Articulus XXII. Quod intellectus qui est donum Spiritus Sancti, realiter distinguatur ab intellectu qui est habitus intellectualis ac naturalis 194
Articulus XXIII. In quibus intellectus qui est habitus intellectualis ac naturalis, et intellectus qui est donum Spiritus Sancti, differant atque conveniant . . 195
Articulus XXIV. Quid sit ipse intellectus qui est donum Spiritus Sancti. . . . 195
Articulus XXV. Quod donum intellectus radio solis optime comparatur, et de

effectibus seu actibus hujus doni, secundum Doctorem divinum 196
Articulus XXVI. Solutio dubitationis de unitate doni intellectus 197
Articulus XXVII. De necessitate doni intellectus 198
Articulus XXVIII. Qualiter intellectus et fides simul haberi valeant de eodem . . 199
Articulus XXIX. An intellectus qui est donum, sit speculativus an practicus . 200
Articulus XXX. An donum intellectus omnibus gratiam gratificantem habentibus insit. 200
Articulus XXXI. Quod nemo habet donum intellectus, nisi qui gratiam gratum facientem a Deo adeptus est 201
Articulus XXXII. De distinctione et convenientia inter dona sapientiæ et intellectus 202
Articulus XXXIII. De tribus in distinctione donorum observandis. 203
Articulus XXXIV. Qualiter donum intellectus obtineatur, conservetur ac perficiatur. 204
Articulus XXXV. De gradibus doni intellectus 204
Articulus XXXVI. Quæ beatitudo correspondeat dono intellectus; quomodo etiam fides dicatur fructus doni intellectus 205

TRACTATUS III.

Prooemium 207
Articulus I. Quod donum consilii non sit idem quod virtus prudentiæ; nec sit ipsa εὐβουλία, vel σύνεσις, vel γνώμη . 207
Articulus II. De triplici acceptione consilii 208
Articulus III. Quomodo consilium appelletur donum Spiritus Sancti; et de necessitate doni consilii 208
Articulus IV. Quid sit ipsum consilium quod est donum; et de triplici actu ipsius 209
Articulus V. De dono consilii, secundum Doctorem divinum. 210
Articulus VI. De aliquali elucidatione prædictorum. 211
Articulus VII. De gradibus doni consilii; et quod donum istud omnibus gratiam gratum facientem habentibus insit secundum aliquem gradum 212
Articulus VIII. De modo proficiendi in dono consilii. 214
Articulus IX. An donum consilii perseveret in patria 215
Articulus X. Quæ beatitudo correspondeat dono consilii. 215
Articulus XI. De quinquepartita gratia circa consilium. 216
Articulus XII. De fortitudine prout est virtus 216
Articulus XIII. De fortitudine secundum quod donum, quomodo distinguatur a fortitudine quæ est virtus, et cur ultra eam requiratur. 217
Articulus XIV. Quod donum consilii fortitudinem dirigit; et de objecto atque subjecto fortitudinis quæ donum exsistit. 217
Articulus XV. Per quæ donum fortitudinis incrementum sortiatur ad perfectionem. 218
Articulus XVI. De laude doni fortitudinis, et quam virtutem perficiat 218
Articulus XVII. De dono fortitudinis, secundum doctrinam Doctoris divini . . 220
Articulus XVIII. De gradibus atque effectibus doni fortitudinis 221
Articulus XIX. Quomodo fortitudinis donum in patria perseveret; quid etiam inter beatitudines et fructus ei correspondeat 222
Articulus XX. De triplici scientia. . . . 223
Articulus XXI. An illa scientia qua fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, sit donum Spiritus Sancti 223
Articulus XXII. De scientia quæ donum Spiritus Sancti appellatur 224
Articulus XXIII. De dono scientiæ, secundum sublimem divini Doctoris doctrinam 225
Articulus XXIV. De subjecto, objecto et causa doni scientiæ 227
Articulus XXV. De effectibus atque gradibus et necessitate doni scientiæ . . 227
Articulus XXVI. Quomodo donum scientiæ acquiratur et perficiatur. 228
Articulus XXVII. An scientia sit speculativa vel practica. 228
Articulus XXVIII. Quæ beatitudo dono scientiæ sit correspondens 229
Articulus XXIX. De laude hujus scientiæ ex testimoniis sacræ Scripturæ . . . 230
Articulus XXX. Quomodo donum scientiæ spiritualem diem facit in anima . . . 231

Articulus XXXI. De interno convivio doni scientiæ 231
Articulus XXXII. An donum scientiæ maneat in Beatis 232
Articulus XXXIII. De triplici acceptione pietatis. 233
Articulus XXXIV. Quid sit pietas illa quæ est donum Spiritus Sancti 233
Articulus XXXV. Qualiter pietas ista a pietate quæ est virtus moralis distinguitur; quomodo etiam differt a latria et misericordia. 234
Articulus XXXVI. De dono pietatis, secundum sententias divini Doctoris . . . 234
Articulus XXXVII. Quid de dono pietatis finaliter sentire oporteat. 235
Articulus XXXVIII. Quod per donum pietatis Deo singulariter conformamur. . 236
Articulus XXXIX. Quid in beatitudinibus et fructibus dono pietatis correspondeat. 237
Articulus XL. De gradibus pietatis. . . 237
Articulus XLI. De essentia, objecto atque origine timoris 238
Articulus XLII. De speciebus timoris . . 238
Articulus XLIII. Quis horum timorum sit donum Spiritus Sancti 239
Articulus XLIV. An timor filialis de quo communiter loquentes loquuntur, qui est caritatis effectus seu actus, sit donum Spiritus Sancti 239
Articulus XLV. De dono timoris, secundum Doctorem divinum 240
Articulus XLVI. De effectibus doni timoris. 241
Articulus XLVII. An donum timoris sit infimum inter dona; et de comparatione donorum in dignitate. 242
Articulus XLVIII. Quomodo donum timoris maneat in patria, et quæ beatitudo ei correspondeat. 243
Articulus XLIX. Quomodo quædam dona dicantur locanda ad dexteram, quædam ad sinistram; et quomodo ex septem donis nascantur septem præclaræ virtutes 244
Articulus L. Per quem modum dona fuerint in Christo. 245

TRACTATUS IV.

Præfatiuncula 247
Additio I. 247
Additio II. 249
Additio III 250
Additio IV 253
Additio V. 257
Additio VI 260

DE PASSIONE DOMINI SALVATORIS DIALOGUS.

Prooemium 265
Articulus I. De incentivis atque incendio caritatis ex parte increati objecti, quod est Deus 269
Articulus II. Prosecutio hujus materiæ, et de amabilitate immensa superpulcherrimæ Deitatis 272
Articulus III. Consideratio multiplicium beneficiorum Dei, dilectionem ipsius in nobis accendens. 274
Articulus IV. Qualiter recolenda sit passio Salvatoris, et de his quæ circa illam sunt attendenda. 276
Articulus V. Admiratio salvati super his et deploratio ingratitudinis nostræ . . 278
Articulus VI. De congruentia et rationibus passionis et mortis Christi 281
Articulus VII. Prosecutio declarationis correspondentiæ suppliciorum injuriarumque Salvatoris ad mala culpæ et pœnæ, propter quæ auferenda a nobis passus est omnia illa 283
Articulus VIII. Quam caritative, patienter, humiliter, fortiter et obedienter Christus in sua se habuit passione 285
Articulus IX. Quot modis recogitanda et reminiscenda sit veneranda passio Salvatoris 286
Articulus X. Qualiter cogitanda sit passio Filii Dei ad recolendum 286
Articulus XI. Qualiter passio Christi sit intuenda ad compatiendum 287
Articulus XII. Qualiter rememoranda sit passio Christi ad imitandum 289
Articulus XIII. Qualiter indesinenter reminiscenda sit passio Christi ad gloriandum in ea 291
Articulus XIV. De consideratione dominicæ passionis ad regratiandum . . . 292
Articulus XV. Qualiter Salvatoris passio sit rememoranda ad admirandum . . 293
Articulus XVI. Qualiter consideranda sit passio Salvatoris ad inflammandum. . 294
Articulus XVII. Qualiter intuenda sit passio Christi ad contemplandum. . . . 295

Articulus XVIII. De passione Christi ad quiescendum in ea; et qualiter passio dominica aliis quoque modis possit considerari ac recoli : qui tamen modi reducuntur ad prætactos 298
Articulus XIX. Qualiter de sero, antequam eat dormitum, debeat se homo excitare in memoria dominicæ passionis . . . 299
Articulus XX. De meditandis hora matutinali 300
Articulus XXI. De cogitandis et recolendis hora prima 301
Articulus XXII. De rememorandis ac recolendis hora tertia 301
Articulus XXIII. De recordandis hora sexta 302
Articulus XXIV. De reminiscendis circa passionem Unigeniti hora nona . . . 303
Articulus XXV. De revolvendis hora vespertina 303
Articulus XXVI. Qualiter ex consideratione passionis Filii Dei ad superbeatissimæ Trinitatis et incomprehensibilis Deitatis contemplationem ascendatur præcipuam 304
Articulus XXVII. De perfecta conformatione voluntatis creatæ humanæ cum divina, imo totius hominis interioris cum Deo 307

HORÆ DE PASSIONE DOMINI.

Ad Matutinas 313
Ad Laudes 318
Ad Primam 319
Ad Tertiam 321
Ad Sextam 321
Ad Nonam 322
Ad Vesperas. 323
Ad Completorium. 325

EXPOSITIO MISSÆ.

Procemium 329
Articulus I. Quid sit devotio 331
Articulus II. De devotione quæ ad digne celebrandum requiritur et sufficit ad salutem, non tamen ad perfectionem . 332
Articulus III. De devotione perfecta et pura quam decet habere celebrantem, propter tanti sacramenti dignitatem. . . 333
Articulus IV. De quatuor considerandis a sacerdote ante celebrationem . . . 334
Articulus V. De vitiis quibus specialiter carere oportet sacerdotes, quemadmodum in veteri Testamento figuratum est. 335
Articulus VI. De partibus Missæ 337
Articulus VII. De lotione et confessione sacerdotis, et osculo altaris. 337
Articulus VIII. De Introitu Missæ . . . 338
Articulus IX. De Kyrie eleison 339
Articulus X. De Hymno angelico, Gloria in excelsis Deo 340
Articulus XI. De salutatione et oratione sacerdotis ante Epistolam 343
Articulus XII. De Epistola et Graduali ac Alleluia 345
Articulus XIII. De Evangelio et Symbolo. 346
Articulus XIV. De secunda principali parte Missæ, videlicet de oblatione 346
Articulus XV. De intellectu Præfationis quotidianæ: Vere dignum et justum est. 347
Articulus XVI. De laude et cantico supernorum spirituum : Sanctus, Sanctus, Sanctus 349
Articulus XVII. De intellectu Præfationis supersanctæ Trinitatis : Qui cum unigenito Filio tuo, etc. 350
Articulus XVIII. De explanatione primæ partis canonis, scilicet : Te igitur, etc. . 352
Articulus XIX. De pleniori elucidatione præinductorum. 353
Articulus XX. De secunda parte canonis, et de modo commemorandi pro quibus oratur 354
Articulus XXI. De explanatione tertiæ partis canonis, scilicet : Communicantes, etc. 356
Articulus XXII. De quarta parte canonis, scilicet : Hanc igitur oblationem, etc. . 357
Articulus XXIII. De explanatione quintæ partis canonis, scilicet : Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, etc. . . 358
Articulus XXIV. Qualis sit habenda devotio in canone, præsertim in hoc loco. . . 360
Articulus XXV. De elucidatione sextæ partis canonis, scilicet : Qui pridie quam pateretur, etc. 361
Articulus XXVI. De quibus sit tractandum in hac editione 361
Articulus XXVII. Solutio quarumdam quæstionum utilium circa præsentem materiam 362
Articulus XXVIII. De intellectu septimæ partis canonis, scilicet : Simili modo postquam cœnatum est, etc. 364

Articulus XXXI. De interno convivio doni scientiæ 231
Articulus XXXII. An donum scientiæ maneat in Beatis 232
Articulus XXXIII. De triplici acceptione pietatis. 233
Articulus XXXIV. Quid sit pietas illa quæ est donum Spiritus Sancti 233
Articulus XXXV. Qualiter pietas ista a pietate quæ est virtus moralis distinguitur; quomodo etiam differt a latria et misericordia. 234
Articulus XXXVI. De dono pietatis, secundum sententias divini Doctoris . . . 234
Articulus XXXVII. Quid de dono pietatis finaliter sentire oporteat. 235
Articulus XXXVIII. Quod per donum pietatis Deo singulariter conformamur. . 236
Articulus XXXIX. Quid in beatitudinibus et fructibus dono pietatis correspondeat. 237
Articulus XL. De gradibus pietatis. . . 237
Articulus XLI. De essentia, objecto atque origine timoris 238
Articulus XLII. De speciebus timoris . . 238
Articulus XLIII. Quis horum timorum sit donum Spiritus Sancti 239
Articulus XLIV. An timor filialis de quo communiter loquentes loquuntur, qui est caritatis effectus seu actus, sit donum Spiritus Sancti 239
Articulus XLV. De dono timoris, secundum Doctorem divinum 240
Articulus XLVI. De effectibus doni timoris. 241
Articulus XLVII. An donum timoris sit infimum inter dona; et de comparatione donorum in dignitate. 242
Articulus XLVIII. Quomodo donum timoris maneat in patria, et quæ beatitudo ei correspondeat. 243
Articulus XLIX. Quomodo quædam dona dicantur locanda ad dexteram, quædam ad sinistram; et quomodo ex septem donis nascantur septem præclaræ virtutes 244
Articulus L. Per quem modum dona fuerint in Christo. 245

TRACTATUS IV.

Præfatiuncula 247
Additio I. 247
Additio II. 249
Additio III 250
Additio IV 253
Additio V. 257
Additio VI 260

DE PASSIONE DOMINI SALVATORIS DIALOGUS.

Prooemium 265
Articulus I. De incentivis atque incendio caritatis ex parte increati objecti, quod est Deus 269
Articulus II. Prosecutio hujus materiæ, et de amabilitate immensa superpulcherrimæ Deitatis 272
Articulus III. Consideratio multiplicium beneficiorum Dei, dilectionem ipsius in nobis accendens. 274
Articulus IV. Qualiter recolenda sit passio Salvatoris, et de his quæ circa illam sunt attendenda. 276
Articulus V. Admiratio salvati super his et deploratio ingratitudinis nostræ . . 278
Articulus VI. De congruentia et rationibus passionis et mortis Christi 281
Articulus VII. Prosecutio declarationis correspondentiæ suppliciorum injuriarumque Salvatoris ad mala culpæ et pœnæ, propter quæ auferenda a nobis passus est omnia illa 283
Articulus VIII. Quam caritative, patienter, humiliter, fortiter et obedienter Christus in sua se habuit passione 285
Articulus IX. Quot modis recogitanda et reminiscenda sit veneranda passio Salvatoris. 286
Articulus X. Qualiter cogitanda sit passio Filii Dei ad recolendum 286
Articulus XI. Qualiter passio Christi sit intuenda ad compatiendum 287
Articulus XII. Qualiter rememoranda sit passio Christi ad imitandum 289
Articulus XIII. Qualiter indesinenter reminiscenda sit passio Christi ad gloriandum in ea 291
Articulus XIV. De consideratione dominicæ passionis ad regratiandum . . . 292
Articulus XV. Qualiter Salvatoris passio sit rememoranda ad admirandum . . 293
Articulus XVI. Qualiter consideranda sit passio Salvatoris ad inflammandum. . 294
Articulus XVII. Qualiter intuenda sit passio Christi ad contemplandum. . . . 295

Articulus XVIII. De passione Christi ad quiescendum in ea; et qualiter passio dominica aliis quoque modis possit considerari ac recoli : qui tamen modi reducuntur ad prætactos 298
Articulus XIX. Qualiter de sero, antequam eat dormitum, debeat se homo excitare in memoria dominicæ passionis . . . 299
Articulus XX. De meditandis hora matutinali 300
Articulus XXI. De cogitandis et recolendis hora prima 301
Articulus XXII. De rememorandis ac recolendis hora tertia 301
Articulus XXIII. De recordandis hora sexta 302
Articulus XXIV. De reminiscendis circa passionem Unigeniti hora nona . . . 303
Articulus XXV. De revolvendis hora vespertina 303
Articulus XXVI. Qualiter ex consideratione passionis Filii Dei ad superbeatissimæ Trinitatis et incomprehensibilis Deitatis contemplationem ascendatur præcipuam 304
Articulus XXVII. De perfecta conformatione voluntatis creatæ humanæ cum divina, imo totius hominis interioris cum Deo 307

HORÆ DE PASSIONE DOMINI.

Ad Matutinas 313
Ad Laudes 318
Ad Primam 319
Ad Tertiam 321
Ad Sextam 321
Ad Nonam 322
Ad Vesperas. 323
Ad Completorium. 325

EXPOSITIO MISSÆ.

Procemium 329
Articulus I. Quid sit devotio 331
Articulus II. De devotione quæ ad digne celebrandum requiritur et sufficit ad salutem, non tamen ad perfectionem . 332
Articulus III. De devotione perfecta et pura quam decet habere celebrantem, propter tanti sacramenti dignitatem. . . 333
Articulus IV. De quatuor considerandis a sacerdote ante celebrationem . . . 334
Articulus V. De vitiis quibus specialiter carere oportet sacerdotes, quemadmodum in veteri Testamento figuratum est. 335
Articulus VI. De partibus Missæ 337
Articulus VII. De lotione et confessione sacerdotis, et osculo altaris. 337
Articulus VIII. De Introitu Missæ . . . 338
Articulus IX. De Kyrie eleison 339
Articulus X. De Hymno angelico, Gloria in excelsis Deo 340
Articulus XI. De salutatione et oratione sacerdotis ante Epistolam 343
Articulus XII. De Epistola et Graduali ac Alleluia 345
Articulus XIII. De Evangelio et Symbolo. 346
Articulus XIV. De secunda principali parte Missæ, videlicet de oblatione 346
Articulus XV. De intellectu Præfationis quotidianæ: Vere dignum et justum est. 347
Articulus XVI. De laude et cantico supernorum spirituum : Sanctus, Sanctus, Sanctus 349
Articulus XVII. De intellectu Præfationis supersanctæ Trinitatis : Qui cum unigenito Filio tuo, etc. 350
Articulus XVIII. De explanatione primæ partis canonis, scilicet : Te igitur, etc. . 352
Articulus XIX. De pleniori elucidatione præinductorum. 353
Articulus XX. De secunda parte canonis, et de modo commemorandi pro quibus oratur 354
Articulus XXI. De explanatione tertiæ partis canonis, scilicet : Communicantes, etc. 356
Articulus XXII. De quarta parte canonis, scilicet : Hanc igitur oblationem, etc. . 357
Articulus XXIII. De explanatione quintæ partis canonis, scilicet : Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, etc. . . 358
Articulus XXIV. Qualis sit habenda devotio in canone, præsertim in hoc loco. . . 360
Articulus XXV. De elucidatione sextæ partis canonis, scilicet : Qui pridie quam pateretur, etc. 361
Articulus XXVI. De quibus sit tractandum in hac editione 361
Articulus XXVII. Solutio quarumdam quæstionum utilium circa præsentem materiam 362
Articulus XXVIII. De intellectu septimæ partis canonis, scilicet : Simili modo postquam cœnatum est, etc. 364

Articulus XXIX. De solutione quarumdam quæstionum circa prædicta. 365
Articulus XXX. De effectibus hujus superdignissimi sacramenti 366
Articulus XXXI. De eo quod dictum est in consecratione sanguinis, Mysterium fidei ; et de certissima atque firmissima fide habenda de hoc sacramento . . . 368
Articulus XXXII. Declaratio octavæ partis canonis, videlicet : Unde et memores, Domine, etc. 369
Articulus XXXIII. De explanatione nonæ partis canonis, scilicet : Supra quæ propitio ac sereno vultu, etc. 370
Articulus XXXIV. De intellectu decimæ partis canonis, scilicet : Supplices te rogamus, omnipotens Deus, etc. . . 372
Articulus XXXV. De undecima parte canonis, scilicet : Memento etiam, Domine, etc. 374
Articulus XXXVI. De ultima canonis parte, scilicet : Nobis quoque peccatoribus, etc. 374
Articulus XXXVII. De Oratione dominica et prologo ejus 375
Articulus XXXVIII. De ipsa communione usque ad ultimam partem Missæ. . . 377
Articulus XXXIX. De ultima parte Missæ, scilicet gratiarum actione 377

DE SACRAMENTO ALTARIS ET MISSÆ CELEBRATIONE DIALOGUS.

Procemium 381
Articulus I. De diversis nominibus Sacramenti altaris. 383
Articulus II. Cur hoc sacramentum Eucharistia appelletur 384
Articulus III. Quod hoc sacramentum aptissime nominatur memoriale . . . 385
Articulus IV. Qualiter sacramentum istud sit cibus et potus 386
Articulus V. De rationibus ob quas sacramentum hoc viaticum appellatur . 387
Articulus VI. Cur sacramentum hoc vocetur communio 388
Articulus VII. De rationibus aliorum quatuor nominum Sacramenti 389
Articulus VIII. Diffusior declaratio prædictorum : qualiter Christus secundum utramque suam naturam sit cibus rationalium creaturarum, et quod Eucharistia sit sacramentum summi divinissimique amoris. 391
Articulus IX. Quod in mensa altaris Christus vere realiter adsit et contineatur in forma assumptæ humanitatis . . . 394
Articulus X. Prosecutio hujus materiæ. . 396
Articulus XI. De dignitate Sacramenti altaris 396
Articulus XII. De præclarissima dignitate potestatis ac ordinis sacerdotalis evangelicæ legis 398
Articulus XIII. De præparatione ad celebrationem 400
Articulus XIV. Quam virtuosa, sancta et exemplaris debeat sacerdotum vita consistere 401
Articulus XV. Quod tota conversatio sacerdotis debet esse continua ac realis præparatio ad celebrationem, et gratiarum actio pro beneficiis Dei 402
Articulus XVI. De quatuor principaliter attendendis ante celebrationem, imo et in ea 404
Articulus XVII. Quid sit devotio, et de devotione ad celebrandum requisita et sufficiente. 405
Articulus XVIII. De multiplici devotione, et specialiter de devotione supererogationis, quam celebrantem decet habere. 408
Articulus XIX. An devotio semper oriatur ex Dei amore 410
Articulus XX. De effectibus Sacramenti . 411
Articulus XXI. Prosecutio hujus materiæ, utputa de præclarissimis effectibus atque fructibus sacramenti istius 414
Articulus XXII. De modis Christi sub Sacramento et effectibus ejus, et de reductione eorum quæ alii de ista materia dicunt ad prædicta. 415
Articulus XXIII. Commendatio sacramenti hujus ad celebrandum et communicandum alliciens 417
Articulus XXIV. Meditatio deprecatoria ac devota, ad celebrationem fructuosam præparatoria. 419
Articulus XXV. Oratio de eodem. . . . 420
Articulus XXVI. Oratio secunda de eodem. 422
Articulus XXVII. Qualiter Eucharistia sit sacramentum ; et utrum sit unum sacramentum, vel plura 423
Articulus XXVIII. An in forma verborum sacramenti istius consistat aliqua vis supernaturalis creata, ad transsubstantiationem causaliter aliquo modo concurrens 424

Articulus XXIX. Inquisitio circa quædam contenta in tractatu cujusdam devoti . 426
Articulus XXX.. De materia sacramenti hujus 427
Articulus XXXI. De formis consecrationum corporis et sanguinis Christi 428
Articulus XXXII. Quod mirabilia sacramenti Eucharistiæ credibilia facta sunt nimis et rationabiliter persuadentur. . 431
Articulus XXXIII. Introductio verborum quorumdam ex tractatu cujusdam viri illuminati. 434
Articulus XXXIV. Allocutio amorosa ad Christum, dispositiva ad communicandum, et regratiatoria pro beneficiis Dei 437

DE SACRA COMMUNIONE FREQUENTANDA.

Prooemium 441
Articulus I. Recitatio materiæ cujus declaratio quæritur 443
Articulus II. Introductio quorumdam documentorum per modum præambulorum, pro declaratione et responsione in ista materia 444
Articulus III. Quod quilibet Christianus tenetur coram Deo sic stare, et ita sentire ac tale propositum coram Deo habere, quod potius velit mori quam Deum offendere per mortale peccatum. 444
Articulus IV. De fundamento religiosæ conversationis, imo et vitæ veraciter christianæ 445
Articulus V. Quod omnes religiosæ ac spirituales personæ ad obedientiam potissime obligantur. 448
Articulus VI. Quod ex jam dictis patet pro parte responsio ad quæsita . . . 449
Articulus VII. Prosecutio responsionis istius 450

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ SERMONES SEX.

Sermo I. De sacramento Eucharistiæ, et triplici gradu honorantium illud . . . 455
Sermo II. De institutione et dignitate sacramenti istius 459
Sermo III. De convenienti et debita præparatione ad tanti sacramenti celebrationem ac sumptionem 463
Sermo IV. De gratiis, fructibus atque effectibus Sacramenti. 466
Sermo V. De impedimentis celebrationis et communionis; et specialiter an hominibus passionatis, amaritudinem in corde gestantibus, liceat communicare aut celebrare. 470
Sermo VI. De sacra communione Eucharistiæ frequenter devote suscipienda . . 472

DE PRÆCONIO ET DIGNITATE MARIÆ LIBRI QUATUOR.

LIBER PRIMUS.

Prooemium 479
Articulus I. Quæ præsentis editionis intentio sit 479
Articulus II. De inimicitia quæ inter mulierem serpentemque exorta est . . . 480
Articulus III. Quænam sit hæc femina serpentis inimica 480
Articulus IV. Quod per Verbi incarnationem, mundum ab æternæ obligatione necis Deus justus atque misericors liberare rectissima ratione decrevit . . . 481
Articulus V. Quod ab origine mundi, præelecta Dei Genitrix præsignata descriptaque sit 481
Articulus VI. Quod divina Maria sit veri Dei Mater vera 482
Articulus VII. Quod eumdem Filium quem Pater genuit in æternitate, benedicta Maria peperit in tempore 482
Articulus VIII. Quod gloria ista Mariæ, dignitas et gratia, ineffabilis sit, et quodammodo infinita 483
Articulus IX. Effusio mentis in amorem Mariæ 484
Articulus X. De annuntiatione gloriosæ facta Puellæ 484
Articulus XI. Quemadmodum Deus benedictus hanc Virginem dilexit 485
Articulus XII. Quod deliciæ Dei sint esse in Maria et vivere cum ea 485
Articulus XIII. De sanctificatione et puritate deificatæ Mariæ. 486
Articulus XIV. An tanta sit sanctitas Mariæ, qua sub Deo major intelligi nequeat. 487
Articulus XV. Quod Divinitatis splendori, id est Filio, qui est splendor Patris, non deroget a femina concipi et gigni . 488
Articulus XVI. Quod ea quæ in virginea

carne præelectæ Virginis humiliora videntur, vehementiori divinitus decore adornata sunt 488
Articulus XVII. De perpetua præstantissimæ Matris virginitate. 489
Articulus XVIII. De fecunditate incomparabilis Mariæ. 490
Articulus XIX. De comparatione fecunditatis sanctæ Virginis ad fecunditatem æterni Patris. 490
Articulus XX. Quemadmodum Mariam omnis creatura venerari teneatur atque diligere 491
Articulus XXI. Quemadmodum omne humanum genus singulari Mariam dilectione complecti specialique venerari honore teneatur 491
Articulus XXII. Quod sacer divinæ Virginis venter, Dei thronus convenientissime appelletur 492
Articulus XXIII. Commendatio virginei maternique ventris gloriosæ Puellæ divinæque Virginis 493
Articulus XXIV. Quemadmodum a sereno amatore Mariam contemplari oporteat. 493
Articulus XXV. Quod post Deum in universitate rerum nil sit Maria amabilius, nil præstantius, imo omnibus dignior sit plusque veneranda 495
Articulus XXVI. Quemadmodum ex mundissima sanctissimæ Virginis carne vehementer dignificata sit humana caro. 496
Articulus XXVII. De conceptione qua mundissima Virgo Dei Unigenitum concepit. 497
Articulus XXVIII. Quemadmodum virgineum sacræ Matris uterum Christus Dominus inhabitaverit 498
Articulus XXIX. De nativitate Desiderati cunctis gentibus 499
Articulus XXX. De mirabilibus in Maria factis 500
Articulus XXXI. Quod pulchrum sit atque jucundum, Dei sapientiam, bonitatem et potentiam contemplari in Maria . . 501
Articulus XXXII. De beatitudine Mariæ quam in præsenti vita sortita est. . . 502
Articulus XXXIII. De amoroso Christi Mariæque colloquio 503
Articulus XXXIV. De dulcedine atque fecunditate uberum Virginis venerandæ. 504
Articulus XXXV. De florido lectulo Filii sponsi ejusque virgineæ Genitricis et sponsæ. 505
Articulus XXXVI. Quod ex contrectatione divinæ Prolis deificata sunt membra cuncta sacræ Virginis 506
Articulus XXXVII. Descriptio qua cœlestis sponsus singularem suam sponsam virginemque Matrem describit. 507
Articulus XXXVIII. De bonitate harmoniæ et æqualitate complexionis Virginis benedictæ atque divinæ. 508
Articulus XXXIX. De corporali incomparabilis Virginis pulchritudine 509
Articulus XL. An supernaturalis aliquis splendor insolitusque odor, in sacra Virginis Matris carne refulserint . . . 509
Articulus XLI. De læta illa regis Messiæ Matrisque virgineæ mensa 510

LIBER SECUNDUS.

Prooemium 511
Articulus I. Quod Matrem veræ æternæque Sapientiæ eximia decebat sapientia. 511
Articulus II. Quod Virgo benedicta cuncta sibi divinitus impertita beneficia excellenter agnovit 512
Articulus III. Quod sicut prima parens per ignorantiam cecidit, sic sancta Virgo per sapientiam stetit 512
Articulus IV. Quod ad perfectionis plenitudinem, quæ utique Mariæ negari non valet, sublimis excellensque sapientia opportuna sit 513
Articulus V. De incomparabili sapientia divinæ Genitricis 513
Articulus VI. Quod incarnationis modum atque mysterium, unitatem quoque personæ et item naturarum in Christo dualitatem, cunctis viatoribus clarius profundiusque intellexit Virgo beata . 514
Articulus VII. Quod per gratiam atque naturam docibilis studiosaque exstitit sapientissima Virgo 515
Articulus VIII. Quod ea quæ ad mysteria gratiæ pertinent, post Filium suum Virgo veneranda eximie cognovit. . . 515
Articulus IX. Qualiter Christo Filio Virgo Mater in mundi redemptione cooperata intelligenda est. 516
Articulus X. Quam convenienter mundi illuminatrix Maria nominetur 517
Articulus XI. Quod vita Mariæ summe contemplativa exstitit. 517
Articulus XII. De stabilitate itemque actu-

ali suspensione contemplationum Virginis sacræ 518
Articulus XIII. Commendatio sapientiæ propter honorem et laudem sapientissimæ Mariæ 519
Articulus XIV. An priusquam Virgini Archangelus Dei incarnationem nuntiaverat, ipsa supersanctæ Trinitatis notitiam ex lege et Prophetis habuerit. . 519
Articulus XV. De speciebus contemplationum. 521
Articulus XVI. Quod in his quatuor contemplationum speciebus summa ac elevatissima fuerit doctissima Maria. . . 521
Articulus XVII. Quam eminenter mysticam theologiam Virgo sapientissima a Filio suo didicerit 522
Articulus XVIII. An benedicta et venerabilis virgo Maria in præsenti vita viderit Deum per essentiam 524
Articulus XIX. Objectio contra præinducta, ejusque solutio : in quo plenior datur explanatio quemadmodum Deus in vita hac per speciem possit videri 525
Articulus XX. Quod credenda est Maria multa a Filio suo secreta frequenter didicisse, audisse et interrogasse. . . 526
Articulus XXI. Quam eminenter prædicantis sui Filii doctrinam præ ceteris intellexerit Virgo præstantissima. . . 527
Articulus XXII. Quam avide docentem prædicantemque Filium Virgo Mater audivit, atque in his quam vehementer profecit 528
Articulus XXIII. Objectio ex verbo Lucæ evangelistæ, ejusque solutio 528
Articulus XXIV. De doctrina altissimæ Mariæ 529
Articulus XXV. De prophetia Deiferæ Mariæ. 529
Articulus XXVI. Quod Filium suum Maria passurum certissime novit 530
Articulus XXVII. Quam excellens, in missione Paracleti, omnis sapientiæ incrementum deiformis Maria sortita fuerit. 531
Articulus XXVIII. De theoriis felicis divinæque Virginis, quas jam glorificato Unigenito uberrime cœlitus adepta est. 531

LIBER TERTIUS.

Procemium 533
Articulus I. De perfectione ac magnitudine fidei Christiferæ Mariæ 534
Articulus II. De pleniori laude fidei Mariæ. 535
Articulus III. De virtute spei Virginis benedictæ 536
Articulus IV. De ardentissima Mariæ in Deum caritate 537
Articulus V. De caritate zeloque salutis proximorum in affectuosissima mundissimaque Matre 538
Articulus VI. Introductio et explanatio mandati quod de caritate præceptum est. 539
Articulus VII. Quam præ universis hoc caritatis præceptum excellenter Maria implevit 539
Articulus VIII. De calidissima illa Christiferæ Mariæ caritate qua post Filii adorandi ascensionem, illius visitando loca sacra, fervebat 541
Articulus IX. Quod ad originalis conformitatem justitiæ Maria eminenter pervenit. 541
Articulus X. Quod Virgo beata moralibus cunctis virtutibus plena ornataque exstitit. 542
Articulus XI. De fortitudine victricis Mariæ. 543
Articulus XII. De temperantia sobriæ pudicissimæque Virginis 544
Articulus XIII. De honestate, pudicitia, modestia atque verecundia divinæ Mariæ . 544
Articulus XIV. De justitia Matris Justi justorum 545
Articulus XV. De misericordia Virginis sanctæ. 546
Articulus XVI. De indeficientibus Mariæ veris divitiis, atque inexhaustis ejus misericordiis. 548
Articulus XVII. De religione ac latria Virginis admirandæ 549
Articulus XVIII. De devotione superexcellentis Mariæ 550
Articulus XIX. De mansuetudine seu pietate sublimis Mariæ 552
Articulus XX. De obedientia Virginis sacræ. 554
Articulus XXI. De humilitate magnæ Mariæ. 555
Articulus XXII. De stabilitate seu constantia Virginis sanctæ 558
Articulus XXIII. De dulcedine amantissimæ Dei 559
Articulus XXIV. De materna illa acerbissimaque compassione qua patienti Filio affectuosissima ejus Mater condoluit. . 559
Articulus XXV. Cur Matrem suam carissimam rex Messias passioni suæ adesse disposuit ; et de merito compassionis maternæ 563

Articulus XXVI. Quod illustris Virgo Deo virginitatem voverat 564

LIBER QUARTUS.

Prooemium 565
Articulus I. De assumptione sublimis Mariæ 566
Articulus II. De testimonio magni atque divini Dionysii, quod ipse de dormitione illibatæ Virginis testatus est . . 567
Articulus III. De rationibus fidelis Augustini, quibus Mariam cum corpore jam assumptam confirmat 567
Articulus IV. De gloriosissima illa processione qua sponsam Matrem sponsus Filius ad æternales cœlestesque nuptias introduxit 568
Articulus V. Quod super universos angelorum choros sit Maria exaltata . . . 569
Articulus VI. De ineffabili felicitate Mariæ, quam in visione divinæ essentiæ ac superbenedictæ Trinitatis profundissima agnitione sortita est 570
Articulus VII. De sublimi illa lætitia quam in contemplatione humanitatis Christi jucundissima Virgo suscepit 571
Articulus VIII. De præclaro ac incomparabili honore quem virgineæ Matri Unigenitus semper impendit 572
Articulus IX. De veneratione qua omnis cœli exercitus totaque ejus militia Matrem Dei honorat 572
Articulus X. De gloria quam habet Maria in electis atque Beatis 573
Articulus XI. De gloria et claritate carnis admirabilis et magnificandæ Mariæ. . 573

Index locorum S. Scripturæ 577
Index analyticus 587

Emendanda. Pag. 27B in margine : p. 14B', *lege* p. 20B'; — 28B in marg. : p. 13B,... p. 19B; — 32B' in marg. : p. 18B et s,... p. 24B et s. ; — 40A' in marg. : p. 17A', 32B,... p. 23A', 38B; — 44B' in marg. : p. 26B,... p. 32B ; — 45D', lin. 7 : misericordia divina,... mira, divina; — 90B in marg. : p. 19B, 20B, 27B,... p. 20B, 27B ; — 162C, lin. 3, 4 : amanti,... amato ; — 224D' in marg. : art. XI,... art. XI ; tract. II, art. XXIV ; — 239A', lin. 9 : substantialiter malum, malum non esse manet,... substantialiter malum non esse, manet ; — 272C, lin. 12 : dignæ,... fide dignæ ; — 551B, lin. 10 : clementiam,... notitiam.

Nota. — Hic nonnullæ genuinæ subjiciuntur lectiones ex accuratiori manuscripti de quo supra (p. 269) inspectione.

Pag. 266, lin. 4 : totalem, *lege* totaliter ; lin. 10 : impleat,... adimpleat ; lin. 11 : positionem,... vocationem ; lin. 17 ab infra : reductione, non essentia,... reductive, non essentialiter ; lin. 9 ab infra : nos,... nos ? ; lin. 2 ab infra : hæc,... hoc ; — 269A', lin. 10 : mirabilem,... materialem ; — 270D, lin. 6, 7 : supernaturali,... spirituali ; — 271C, lin. 11 : defectuositatis quoque,... defectuositatisque ; 271D, lin. 7 : censetur. Hinc,... censetur, nec in suum tendit objectum, nisi sibi ab intellectu præsentetur. Hinc ; 271B', lin. 1 : quietari,... quietari et felicitari ; — 272A, lin. 2 : dilatationem,... ditationem ; 272D, lin. 10 : debuerim,... debueram ; lin. 12 : purissima,... piissima ; 272C', lin. 9 : perimmensæ,... universæ ; — 273C, lin. 2 : ac,... atque ; 273A', lin. 4 : ac,... et ; lin. 10 : nihil,... nil ; — 277B', lin. 2 : nos,... vos ; 277C', lin. 11 : hoc,... hæc ; — 278B', lin. 7 : et meritorie,... ei meritorie ; 278D', lin. 11 : portamus, alia gestamus,... portamus (alias gestamus) ; — 280D, lin. 2 : æstimatis,... æstimastis ; 280D', lin. 5 : fecit,... fecit (alias facit) ; — 283B', lin. 3, 4 : participatione,... participative ; — 284A', lin. 10 : ne,... et ne ; 284D', lin. 2 : præservarem,... præservem ; — 285B, lin. 11 : caput,... cor ; 285C, lin. 11 : jugiter hoc,... hoc jugiter ; 285D in titulo : patienter, humiliter,... humiliter, patienter ; 285B', lin. 11 : Interim... ad Patrem, sic ipsius,... In tantum... ad Patrem, ipsius ; — 286A', lin. 9, 10 : et quæ est tam... mysteriis repleta,... et quæ tam .. mysteriis est repleta ; — 287A', lin. 11 : e memoria,... memoriam ; 287B', lin. 5, 6 : atque in limine ac,... ac limine atque in ; 287C', lin. 3 : ac,... atque ; — 288B, lin. 12, C, lin. 1 : omnia et universa,... omnia (alias universa).

Typis Cartusiæ Sanctæ Mariæ de Pratis. Tornaci.
A. Baudechon typographus.

Typis Cartusiæ Sanctæ Mariæ de Pratis. Tornaci.
A. Baudechon typographus.